

Risalo-i Nur Külliyyati'ndan

Mektubat

*Bediüzzaman
Said Nursî*

Mektubat

Bediüzzaman Said Nursî

Risale-i Nur Külliyyatı'ndan

Mektubat

Bediüzzaman

Said Nursî

İstanbul - 2006

MEKTUBAT

Copyright © Şahdamar Yayınları, 2006

Bu kitaptaki metin ve resimlerin, tamamının ya da bir kısmının, kitabı yayımlayan şirketin önceden yazılı izni olmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılması, yayımlanması ve depolanması yasaktır.

ISBN

975-9090-60-0

Yayın Numarası

53

Basım Yeri ve Yılı

Çağlayan Matbaası / İZMİR Tel: (0232) 252 20 96

Kasım 2006

Genel Dağıtım

Gökkuşuğu Pazarlama ve Dağıtım

Alayköşkü Cad. No: 12 Çağaloğlu/İSTANBUL

Tel: (0212) 519 39 33 Faks: (0212) 519 39 01

Şahdamar Yayınları

Emniyet Mahallesi Huzur Sokak No: 5

34676 Üsküdar/İSTANBUL

Tel: (0216) 318 42 88 Faks: (0216) 318 52 20

www.sahdamaryayinlari.com

İçindekiler

BİRİNCİ MEKTUP	1
Birinci Suâl	1
İkinci Suâl	4
Üçüncü Suâl	6
Dördüncü Suâl	9
İKİNCİ MEKTUP	12
ÜÇÜNCÜ MEKTUP	15
DÖRDÜNCÜ MEKTUP	20
BEŞİNCİ MEKTUP	24
ALTINCI MEKTUP	27
YEDİNCİ MEKTUP	31
SEKİZİNCİ MEKTUP	35
DOKUZUNCU MEKTUP	38
Sâniyen	38
Sâlisen	39
Râbian	41
ONUNCU MEKTUP	44
Birincisi	44
İkinci Suâl	46
ON BİRİNCİ MEKTUP	48
Birinci Mebhas	48
İkinci Mesele	49
Üçüncü Mesele	49
Dördüncü Mesele	50
ON İKİNCİ MEKTUP	52
Birinci Suâliniz	52
İkinci Suâliniz	53

Üçüncü Suâliniz.....	56
ON ÜÇÜNCÜ MEKTUP	59
Birinci Suâliniz.....	59
İkinci Suâliniz.....	61
Üçüncü Suâliniz.....	62
ON DÖRDÜNCÜ MEKTUP	64
ON BEŞİNCİ MEKTUP	65
Senin Birinci Suâlin ki.....	65
İkinci Suâlinizin Meâli.....	68
Üçüncü Suâliniz.....	72
Dördüncü Suâlinizin Meâli.....	73
Beşinci Suâlinizin Meâli.....	77
Altıncı Suâlinizin Meâli.....	78
ON ALTINCI MEKTUP	81
Birinci Nokta.....	81
İkinci Nokta.....	82
Üçüncü Nokta.....	85
Dördüncü Nokta.....	87
Beşinci Nokta.....	92
On Altıncı Mektub'un Zeyli.....	96
ON YEDİNCİ MEKTUP (Çocuk Tâziyenâmesi).....	102
Birinci Nokta.....	103
İkinci Nokta.....	103
Üçüncü Nokta.....	104
Dördüncü Nokta.....	105
Beşinci Nokta.....	105
ON SEKİZİNCİ MEKTUP	107
Birinci Mesele-i Mühimme.....	107
İkinci Mesele-i Mühimme.....	110
Üçüncü Mesele.....	115

ON DOKUZUNCU MEKTUP.....	118
Mu'cizât-ı Ahmediye.....	120
Birinci Nükteli İşaret.....	120
İkinci Nükteli İşaret.....	121
Üçüncü Nükteli İşaret.....	123
Dördüncü Nükteli İşaret.....	125
Beşinci Nükteli İşaret.....	135
Altıncı Nükteli İşaret.....	145
Yedinci Nükteli İşaret.....	156
Sekizinci İşaret.....	168
Dokuzuncu İşaret.....	175
Onuncu İşaret.....	181
On Birinci İşaret.....	186
On İkinci İşaret.....	190
On Üçüncü İşaret.....	194
Bu Parça Altın ve Elmas ile Yazılsa Liyakati Var.....	198
On Dördüncü İşaret.....	203
On Beşinci İşaret.....	216
Birinci Şubesi.....	216
İkinci Şube.....	220
Üçüncü Şube.....	225
On Altıncı İşaret.....	231
Birinci Kısım.....	231
İkinci Kısım.....	245
Üçüncü Kısım.....	251
On Yedinci İşaret.....	255
On Sekizinci İşaret.....	258
On Dokuzuncu Nükteli İşaret.....	273
Şakk-ı Kamer Mu'cizesine Dairdir.....	298
Mu'cizât-ı Ahmediye (a.s.m.) Zeyli'nin Bir Parçasıdır.....	305
Âyetü'l-Kübrâ Risalesi'nin On Altıncı Mertebesi.....	313

YİRMİNCİ MEKTUP.....	323
Birinci Makam.....	325
İkinci Makam.....	334
Yirminci Mektub'un Onuncu Kelimesine Zeyl.....	372
YİRMİ BİRİNCİ MEKTUP.....	378
YİRMİ İKİNCİ MEKTUP.....	382
Birinci Mebhas.....	382
İkinci Mebhas.....	396
Hâtime (Gıybet hakkındadır).....	402
YİRMİ ÜÇÜNCÜ MEKTUP.....	406
YİRMİ DÖRDÜNCÜ MEKTUP.....	415
Birinci Makam.....	416
İkinci Makam.....	426
Yirmi Dördüncü Mektub'un Birinci Zeyli.....	439
Yirmi Dördüncü Mektub'un İkinci Zeyli.....	445
Hâtime.....	452
YİRMİ BEŞİNCİ MEKTUP.....	453
YİRMİ ALTINCI MEKTUP.....	454
Birinci Mebhas.....	454
Şeytanın İkinci, Küçük Bir İtirazı.....	464
İkinci Mebhas.....	468
Üçüncü Mebhas.....	471
Dördüncü Mebhas.....	480
YİRMİ YEDİNCİ MEKTUP.....	505
YİRMİ SEKİZİNCİ MEKTUP.....	506
Birinci Risale Olan Birinci Mesele.....	506
İkinci Mesele Olan İkinci Risale.....	513
Üçüncü Mesele Olan Üçüncü Risale.....	518
Dördüncü Risale olan Dördüncü Mesele.....	527
Beşinci Risale Olan Beşinci Mesele (Şükür Risalesi).....	532

Altıncı Risale olan Altıncı Mesele.....	537
Yedinci Risale olan Yedinci Mesele.....	538
Mahrem Bir Suâle Cevaptır.....	550
Yedinci Meselenin Hâtimesidir.....	552
Sözler'in tebyizinde kıymettar hizmeti sebkat eden Muallim Ahmed Galib'in fıkrasıdır.....	556
Merhum Binbaşı Asım Beyin fıkrasıdır.....	558
Sekizinci Risale olan Sekizinci Mesele.....	559
YİRMİ DOKUZUNCU MEKTUP.....	568
Birinci Risale Olan Birinci Kısım.....	568
İkinci Risale Olan İkinci Kısım (Ramazan-ı Şerif'e Dairdir).....	583
Üçüncü Risale olan Üçüncü Kısım.....	593
Beşinci Risale olan Beşinci Kısım.....	599
Altıncı Risale olan Altıncı Kısım.....	604
Birinci Desise.....	604
İkinci Desise.....	608
Üçüncü Desise-i Şeytaniye.....	612
Dördüncü Desise-i Şeytaniye.....	614
Beşinci Desise-i Şeytaniye.....	622
Altıncı Desise-i Şeytaniye.....	625
Kudsî Bir Tarihçe.....	627
Altıncı Risale olan Altıncı Kısımın Zeyli (Es'ile-i Sitte).....	628
Yedinci Kısım (İşârât-ı Seb'a).....	633
Birinci İşâret.....	633
İkinci İşâret.....	636
Üçüncü İşâret.....	640
Dördüncü İşâret.....	642
Beşinci İşârettir.....	643
Altıncı İşâret.....	646
Yedinci İşâret.....	647
Sekizinci Kısım Olan Rumuzât-ı Semâniye.....	649
Dokuzuncu Kısım (Telvîhât-ı Tis'a).....	650

Birinci Telvîh.....	650
İkinci Telvîh.....	651
Üçüncü Telvîh.....	652
Dördüncü Telvîh.....	655
Beşinci Telvîh.....	659
Altıncı Telvîh.....	661
Yedinci Telvîh.....	664
Sekizinci Telvîh.....	668
Dokuzuncu Telvîh.....	671
Zeyl.....	675
Hâtime.....	678
OTUZUNCU MEKTUP.....	680
OTUZ BİRİNCİ MEKTUP.....	680
OTUZ İKİNCİ MEKTUP.....	680
OTUZ ÜÇÜNCÜ MEKTUP.....	680
İşârât-ı Gaybiyye Hakkında Bir Takriz.....	681
Yedinci Remiz.....	681
Sekizinci Remiz.....	686
Hakikat Çekirdekleri.....	689
Gönüller Fâtîhi Büyük Üstad'a.....	710
Hakikat Işıkları.....	713
Fihrist.....	716
Kaynakların Tesbitinde Faydalanılan Eserler.....	747
Şahıslar.....	761
Âyet İndeksi.....	835
Karma İndeks.....	847

Mektubat

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَبِهِ نَسْتَعِينُ¹

Birinci Mektup

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ²

Dört Suâlin Muhtasar Cevabıdır

Birinci Suâl

Hazreti Hızır* (*aleyhisselâm*) hayatta mıdır? Hayatta ise niçin bazı mühim ulema hayatını kabul etmiyorlar?³

Elcevap: Hayattadır, fakat merâtib-i hayat beştir. O, ikinci mertebededir. Bu sebepten bazı ulema hayatında şüphe etmişler.

Birinci Tabaka-yı Hayat: *Bizim hayatımızdır* ki, çok kayıtlarla mukayyettir.

İkinci Tabaka-yı Hayat: *Hazreti Hızır ve İlyas'ın* (*aleyhimesselem*) hayatlarıdır ki, bir derece serbesttir. Yani, bir vakitte pek çok yerlerde bulunabilirler. Bizim gibi beşeriyet levâzımâtıyla dâimî mukayyet değillerdir. Bazen istedikleri vakit bizim gibi yerler, içerler; fakat bizim gibi mecbur değillerdir. Tevâtür derecesinde ehl-i şuhûd ve keşif olan evliyanın, Hazreti Hızır ile

¹ “Ve ancak O’ndan yardım dileriz.”

² “O Yüce Zât’ın adıyla. ‘Ve hiçbir şey yoktur ki Allah’ı hamd ile tesbih etmesin.’ (İsrâ Sûresi, 17/44).”

³ Buhârî, Ebû Hayyân Endelüsî, Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, Muhammed Abdürraûf Münâvî, İbni Teymiye, Süyûtî, Aliyyülkârî, İbni Kayyim Cevziye ve Şehâbeddin Mahmûd Âlûsî, Hz. Hızır'ın hayatta olduğunu kabul etmeyen âlimlerdendir. (TDV İslâm Ansiklopedisi, 17/407).

Beşeriyet: İnsanlık.

Ehl-i şuhûd ve keşif: Eşyanın perde arkasını, gaybî olan şeyleri Allah'ın izni ölçüsünde keşfedip, görebilen kişiler.

Evliya: Allah dostları, veliler.

Levâzımât: Gerekli malzemeler.

Merâtib-i hayat: Hayat mertebeleri, dereceleri.

Muhtasar: Kısa, özet.

Mukayyet: Kayıtlı, sınırlı.

Ülema: Âlimler, bilim adamları.

Tevâtür: Yalanda ittifak etmeleri aklın imkân ve ihtimali bulunmayan birçok kişi tarafından nakledilen kesin bilgi.

maceraları, bu tabaka-yı hayatı tenvir ve isbat eder. Hatta makamât-ı velâ-yette bir makam vardır ki, “Makam-ı Hızır” tâbir edilir. O makama gelen bir veli, Hızır’dan ders alır ve Hızır ile görüşür. Fakat bazen o makam sahibi yanlış olarak, ayn-ı Hızır telâkki olunur.

Üçüncü Tabaka-yı Hayat: Hazreti İdris ve İsa’nın (*aleyhisselâm*) tabaka-yı hayatlarıdır ki, beşeriyet levâzımâtından tecerrüd ile, melek hayatı gibi bir hayata girerek nurâni bir letâfet kesbeder. Âdeta beden-i misâlî letâfetinde ve cesed-i necmî nurâniyetinde olan cism-i dünyevîleriyle semâvâtta bulunurlar.

“Âhırzamanda Hazreti İsa (*aleyhisselâm*) gelecek, Şeriat-ı Muhammediye (*aleyhissalâtü vesselâm*) ile amel edecek.”¹ meâlindeki hadisın sırrı şudur ki:

Âhırzamanda felsefe-i tabiiyenin verdiği cereyan-ı küfrîye ve inkâr-ı ulûhiyete karşı İsevîlik Dini tasaffi ederek ve hurâfâttan tecerrüd edip İslâmîyet’e inkılâb edeceği bir sırada; nasıl ki İsevîlik şahs-ı mânevîsi, vahy-i semâvî kılıcıyla o müthiş dinsizliğin şahs-ı mânevîsini öldürür; öyle de Hazreti İsa (*aleyhisselâm*), İsevîlik şahs-ı mânevîsini temsil ederek, dinsizliğin şahs-ı mânevîsini temsil eden deccalı öldürür. Yani, inkâr-ı ulûhiyet fikrini öldürecek.

Dördüncü Tabaka-yı Hayat: Şühedâ hayatıdır. Nass-ı Kur’ân’la şühedânın, ehl-i kubûrun fevkinde bir tabaka-yı hayatları vardır.²

¹ Bkz.: Buharî, *Enbiya* 49; Müslim, *İman* 244-246.

² Şehitlere bahşedilen üstün hayatla ilgili âyet-i kerimeler için bkz.: Bakara Sûresi, 2/154; Al-i İmran Sûresi, 3/169.

Âhırzaman: Son zaman, kıyame-tin yakın son zaman dilimi.

Ayn-ı Hızır: Hazret-i Hızır’ın (a.s.) bizzat kendisi.

Beden-i misâlî: Maddî âlem ile gayb âlemi arasında yer alan misal âlemine ait bir beden.

Cereyan-ı küfrî: Allah’ı inkâra dayanan düşünce akımı.

Cesed-i necmî: Yıldız gibi parlak, nurlu, ruha ait varlık.

Cism-i dünyevî: Dünyaya ait varlık, vücut.

Deccal: Âhırzamanda geleceği bildirilen; insanlara, ahlâka ve tevhit düşüncesine savaş açacak, inkâr düşüncesini yayacak şahıs veya hükmi şahsiyet.

Ehl-i kubûr: Mezarda yatanlar,

ölüler.

Felsefe-i tabiiye: Yaratmayı tabi-ata vererek Allah’ı inkâr eden görüş.

Fevk: Üst.

Hurâfât: Hurafeler, boş ve bâtıl inançlar.

İnkâr-ı ulûhiyet: Cenâb-ı Hak’ın kâinattaki mutlak hâkimiyetini inkâr etmek.

İnkılâb etmek: Değişmek, başka bir hâl almak.

Letâfet kesbetmek: Cismin ağırlığından kurtulmak; şeffaflık, incelik kazanmak.

Makamat-ı velâyet: Velilik makamları, dereceleri.

Nass-ı Kur’ân: Kur’ân’ın ifadesi, metni, hükmü.

Nurâniyet: Aydınlık, parlaklık.

Semâvât: Gökler, feza.

Şahs-ı mânevî: Hükmi şahsiyet, tüzel kişilik.

Şeriat-ı Muhammediye: Hz. Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) vâsıtasıyla insanlara bildirilen dinî hüküm ve kurallar.

Şühedâ: Şehitler.

Tasaffi etmek: Saflaşmak, süzlüp durulaşmak.

Tecerrüd: Sıyrılma, uzaklaşma.

Telâkki olunmak: Kabullenilmek, benimsenmek.

Tenvir etmek: Aydınlattmak.

Vahy-i semâvî: Hz. Cebrail (a.s.) vâsıtasıyla gökler ötesi âlemlerden gelen ilâhi mesaj.

Evet, şühedâ, hayat-ı dünyevîlerini tarîk-i hakta feda ettikleri için, Cenâb-ı Hak kemâl-i kereminden onlara hayat-ı dünyeviyeye benzer, fakat keder-siz, zahmetsiz bir hayatı âlem-i berzahta onlara ihsan eder. Onlar kendilerini ölmüş bilmiyorlar.. yalnız kendilerinin daha iyi bir âleme gittiklerini biliyor-lar.. kemâl-i saadetle mütelezziz oluyorlar.. ölümdeki firak acılığını hissetmi-yorlar. Ehl-i kubûrun çendan ruhları bâkidir, fakat kendilerini ölmüş biliyor-lar. Berzahta aldıkları lezzet ve saadet, şühedânın lezzetine yetişmez.¹

Nasıl ki, iki adam bir rüyada cennet gibi bir güzel saraya girerler. Birisi rüyada olduğunu bilir. Aldığı keyif ve lezzet pek noksandır. “Ben uyansam şu lezzet kaçacak.” diye düşünür. Diğeri rüyada olduğunu bilmiyor. Hakikî lezzet ile hakikî saadete mazhar olur.

İşte, âlem-i berzahtaki emvât ve şühedânın hayat-ı berzahiyeden istifa-deleri, öyle farklıdır. Hadsiz vâkıâtla ve rivâyâtla şühedânın bu tarz-ı hayata mazhariyetleri ve kendilerini sağ bildikleri sabit ve kat’îdir. Hatta, seyyidü’ş-şühedâ olan Hazreti Hamza* (*radıyallâhu anı*),² mükerrer vâkıâtla kendine ilti-ca eden adamları muhafaza etmesi.. ve dünyevî işlerini görmesi ve gördürme-si gibi çok vâkıâtla, bu tabaka-yı hayat tenvir ve isbat edilmiş. Hatta –ben kendim– Ubeyd* isminde bir yeğenim ve talebem vardı. Benim yanımda ve benim yerime şehid olduktan sonra, üç aylık mesafede esarete bulunduğum zaman, mahall-i defnini bilmediğim hâlde, bence bir rüya-yı sâdıkada, tah-te’l-arz bir menzil suretindeki kabrine girmişim. Onu şühedâ tabaka-yı haya-tında gördüm. O, beni ölmüş biliyormuş. Benim için çok ağladığını söyledi. Kendisini hayatta biliyor; fakat Rus’un istilâsından çekindiği için, yer altında

¹ Şehitlerin büyük mağfîret ve rahmete nâil olacaklarını müjdeleyen âyet-i kerimeler için bkz.: Al-i İmrân Sûresi, 3/157; Nisâ Sûresi, 4/74.

² Hz. Hamza’ya (r.a.) “Seyyidü’ş-şühedâ” lâkabının Efendimiz tarafından verildiğini ifade buyuran hadis-i şerif için bkz.: Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebir*, 3/151; *el-Mu’cemü’l-evsat*, 4/238; Hâkim, *Müstedrek*, 3/219.

Âlem-i berzah: Kabir hayatı, dünya ile âhîret hayatı arasında-ki ara dönem.

Çendan: Gerçi, o kadar.

Emvât: Ölüler.

Firak: Ayrılık.

Hayat-ı berzahiye: Kabir hayatı.

Hayat-ı dünyeviye: Dünya hayatı.

İhsan etmek: İyilik ve lütufta bulunmak.

İltica etmek: Sığınmak.

Kemâl-i kerem: Pek büyük, kusursuz bir cömertlik.

Kemâl-i saadet: Tam, mükem-mel mutluluk.

Mahall-i defin: Gömüldüğü yer.

Mazhariyet / mazhar olmak: Elde etmek, nâil olmak.

Mükerrer: Bir çok defa olan.

Mütelezziz: Lezzet alan.

Rivâyât: Rivayetler.

Rüya-yı sâdika: Şuuraltı veya bir hastalık neticesi olmadan, dupduru ve tertemiz duygularla beklenmedik anda görülen; müj-de, teşvik, ilham, yol gösterme, îkaz ve ibret ihtiva eden, irşada yönelik doğru rüya.

Seyyidü’ş-şühedâ: Şehitlerin efendisi.

Tahte’l-arz: Yerin altı.

Tarîk-i hak: Doğru, gerçek yol.

Vâkıât: Olaylar, vâkialar.

kendine güzel bir menzil yapmış. İşte, bu cüz'î rüya, bazı şerâit ve emârâtla, geçen hakikate, bana şuhûd derecesinde bir kanaat vermiştir.

Beşinci Tabaka-yı Hayat: *Ehl-i kubûrun hayat-ı ruhanîleridir.* Evet mevt, tebdil-i mekândır.. itlak-ı ruhtur.. vazifeden terhistir. İdam ve adem ve fenâ değildir. Hadsiz vâkıâtla ervah-ı evliyanın temessülleri.. ve ehl-i keşfe tezahürleri.. ve sâir ehl-i kubûrun yakazaten ve menâmen bizlerle münasebetleri.. ve vâkıa mutabık olarak bizlere ihbaratları gibi çok delâil, o tabaka-yı hayatı tenvir ve isbat eder. Zâten bekâ-yı ruha dair “Yirmi Dokuzuncu Söz” bu tabaka-yı hayatı delâil-i kat'îye ile isbat etmiştir.

İkinci Suâl

Furkân-ı Hakîm'de ¹ *الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَوَةَ لِيُنْزِلُكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا* gibi âyetlerde “*Mevt dahi, hayat gibi mahlûktur, hem bir nimettir.*” diye ifham ediliyor. Hâlbuki, zâhiren mevt; inhilâldır, ademdir, tefessühtür, hayatın sönmesidir, hâzimü'l-lezzâtıdır! Nasıl mahlûk ve nimet olabilir?

Elcevap: Birinci Suâl'in cevabının âhîrinde denildiği gibi; *mevt, vazife-i hayattan bir terhistir, bir paydostur, bir tebdil-i mekândır, bir tahvil-i vücuttur, hayat-ı bâkiyeye bir davettir, bir mebdedir, bir hayat-ı bâkiyenin mukaddimesidir.* Nasıl ki hayatın dünyaya gelmesi bir halk ve takdir ile. Öyle de dünyadan gitmesi de bir halk ve takdir ile, bir hikmet ve tedbir ile. Çünkü en basit tabaka-yı hayat olan hayat-ı nebâtiyenin mevti, hayattan

¹ “Hanginizin daha güzel iş ortaya koyacağını denemek için, ölümü ve hayatı yaratan O'dur.” (Mülk Sûresi, 67/2).

Adem: Yokluk.

Âhîr: En son.

Cüz'î: Küçük, az.

Delâil: Deliller.

Delâil-i kat'îye: Kesin deliller.

Ehl-i keşf: Allah'ın bazı gaybları bildirdiği, basiretleri açık veliler.

Emârât: Emâreler, belirtiler.

Ervah-ı evliya: Velilerin (Allah dostlarının) ruhları.

Furkân-ı Hakîm: Hakkı bâtil-dan; doğruyu yanlıştan ayıran, hikmetlice, her şeyi yerli yerince içerisinde ihtiva eden yüce kitap, Kur'an-ı Kerim.

Halk: Yaratma.

Hayat-ı bâkiye: Dâimî hayat.

Hayat-ı nebâtiye: Bitki hayatı.

Hayat-ı ruhanî: Cesetten sıyrılıp ruhen yaşama.

Hâzimü'l-lezzât: Lezzetleri yok eden şey.

Hikmet: Gaye.

İtlak-ı ruh: Ruhu kayıtsız, serbest bırakma.

Ifham etmek: Anlatmak.

İhbarat: Haber vermeler, bilgilendirmeler.

İnhilâl: Çözülme, dağılma.

Mahlûk: Yaratılmış.

Mebde / mukaddime: Başlangıç.

Menâmen: Uyku hâlinde.

Mevt: Ölüm.

Mutabık: Uygun.

Şerâit: Şartlar.

Şuhûd: Gözle görme, şahid olma.

Tahvil-i vücut: Varlık âleminde meydana gelen değişiklik. Şehâdet âleminden berzah âlemine geçme.

Tebdil-i mekân: Yer değiştirme.

Tedbir: İdare etme, düzenleme.

Tefessüh: Bozulma, kokuşma.

Temessül: Belli bir şekle, surete girmek.

Tezahür: Görünme, belirme.

Vazife-i hayat: Hayat görevi, ömür.

Yakazaten: Uyanık halde.

Zâhiren: Görünüşe göre.

daha muntazam bir eser-i sanat olduğunu gösteriyor. Zira meyvelerin, çekirdeklerin, tohumların mevti; tefessüh ile çürümek ve dağılmakla görüldüğü hâlde, gayet muntazam bir muamele-i kimyeviye ve mizanlı bir imtizâcât-ı unsuriye ve hikmetli bir teşekkülât-ı zerreviyeden ibaret olan bir yoğurmaktır ki, bu görünmeyen intizamlı ve hikmetli ölümü, sümbülün hayatıyla tezahür ediyor. Demek çekirdeğin mevti, sümbülün mebede-i hayatıdır; belki ayn-ı hayatı hükmünde olduğu için şu ölüm dahi, hayat kadar mahlûk ve muntazamdır.

Hem zîhayat meyvelerin yahut hayvanların mide-i insaniyede ölümleri, hayat-ı insaniyeye çıkmalarına menşe olduğundan “*o mevt, onların hayatından daha muntazam ve mahlûk*” denilir.

İşte, en ednâ tabaka-yı hayat olan hayat-ı nebâtiyenin mevti, böyle mahlûk, hikmetli ve intizamlı olsa; tabaka-yı hayatın en ulvîsi olan hayat-ı insaniyenin başına gelen mevt, elbette yer altına girmiş bir çekirdeğin hava âleminde bir ağaç olması gibi, yer altına giren bir insan da âlem-i berzahta elbette, bir hayat-ı bâkiye sümbülü verecektir.

Amma mevt, nimet olduğunun ciheti ise çok vücûhundan dört vechine işaret ederiz:

Birincisi: Ağırlaşmış olan vazife-i hayattan ve tekâlif-i hayatiyeden âzâd edip, yüzde doksan dokuz ahabına kavuşmak için, âlem-i berzahta bir visal kapısı olduğundan, en büyük bir nimettir.

İkincisi: Dar, sıkıntılı, dağdağalı, zelzeleli dünya zindanından çıkarıp; vüs’atli, sürûrlü, ızdırapsız, bâki bir hayata mazhariyetle Mahbub-u Bâki’nin daire-i rahmetine girmektir.

Üçüncüsü: İhtiyarlık gibi şerâit-i hayatiyeyi ağırlaştıran birçok esbap vardır ki; mevti, hayatın pek fevkinde nimet olarak gösterir.

Ayn-ı hayat: Hayatın ta kendisi.

Dağdağa: Gürültü, patırtı.

Ednâ: En alt, en basit derece.

Eser-i sanat: Sanat değeri olan eser.

Fevk: Üst.

İmtizâcât-ı unsuriye: Farklı elementlerin birleşmeleri.

Menşe: Kaynak, oluşma yeri.

Mahbub-u Bâki: Yok olmayan, ölümsüz, ebedi sevgili.

Muamele-i kimyeviye: Kimyevi reaksiyon, alışveriş.

Muntazam: Düzenli, düzgün.

Sürûr: Sevinç, neşe.

Şerâit-i hayatiye: Hayat şartları.

Tekâlif-i hayatiye: Yaşamak için yerine getirilmesi gereken yükümlülükler.

Teşekkülât-ı zerreviyeye: Atomlarda meydana gelen şekillenmeler, oluşumlar.

Tezahür etmek: Ortaya çıkmak, belirmek.

Ülvî: Yüce.

Visal: Kavuşma.

Vech / vücûh: Yön / yönler.

Vüs’at: Genişlik.

Zîhayat: Canlı.

• Mesela sana ızdırıp veren pek ihtiyar olmuş peder ve vâlden ile beraber, ceddin cedleri, sefâlet-i hâlleriyle senin önünde şimdi bulunsaydı; hayat, ne kadar nikmet.. mevt, ne kadar nimet olduğunu bilecektin.

• Hem mesela güzel çiçeklerin âşıkları olan güzel sineklerin, kışın şedâ-idi içinde hayatları ne kadar zahmet.. ve ölümleri ne kadar rahmet olduğu anlaşılır.

Dördüncüsü: Nevm, nasıl ki bir rahat, bir rahmet, bir istirahatdır. Hu-sûsan musibetzedeler, yaralılar, hastalar için. Öyle de nevmin büyük karde-şi olan mevt dahi, musibetzedelere ve intihara sevk eden belâlarla mübte-lâ olanlar için ayn-ı nimet ve rahmettir. Amma ehl-i dalâlet için –müteaddit Sözler’de kat’î isbat edildiği gibi– mevt dahi hayat gibi nikmet içinde nikmet, azap içinde azaptır. O, bahisten hariçtir.

Üçüncü Suâl

Cehennem nerededir?

Elcevap: قُلْ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ ۚ لَا يَعْلَمُ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ¹ Cehennemin yeri, bazı rivâyâtla, “tahte’l-arz” denilmiştir.³ Başka yerlerde beyan ettiğimiz gibi; küre-i arz, hareket-i seneviyesiyle ileride mecma-ı haşir olacak bir meydanın etrafında bir daire çiziyor. Cehennem ise arzın o medar-ı senevîsi altındadır demektir. Görünmemeleri ve hissedilmemeleri, perdeli ve nursuz ateş oldu-ğu içindir.

Küre-i arzın seyahat ettiği mesafe-i azîmede pek çok mahlûkât var ki, nursuz oldukları için görünmezler. Kamer, nuru çekildikçe vücûdunu kaybettiği gibi; nursuz çok küreler, mahlûklar gözümüzün önünde olup göremiyoruz.

¹ “Allah’tan başkası gaybı bilemez.”

² “De ki: Bunu yalnız Allah bilir.” (Mülk Sûresi, 67/26).

³ Bkz.: Aclûnî, *Keşfü’l-hafâ*, 1/281 (hadis no: 883); Hâkim, *Müstedrek*, 4/638.

Ayn-ı nimet: Nimetin ta kendisi.

Ced: Dede, ata.

Ehl-i dalâlet: Doğru yoldan ayrılanlar.

Hareket-i seneviye: Yıllık hareket.

Kamer: Ay.

Küre-i arz: Yeryüzü, yerküre.

Mecma-ı haşir: Haşir için topla-

nılacak yer.

Medar-ı senevî: Dünyanın, güneş etrafında dönerken bir yılda tamamladığı farazi dâire.

Mesafe-i azîme: Pek büyük mesafe.

Müteaddit: Birçok.

Nikmet: Azap, ceza.

Nevm: Uyku.

Rivâyât: Rivayetler.

Sefâlet-i hâl: Durumun perişanlığı, sefilliği.

Şedâit: Şiddetli durumlar, afetler, musibetler.

Tahte’l-arz: Yerin altı.

Cehennem ikidir. Biri suğrâ, biri kübrâdır. İleride suğrâ, kübrâya inkılâb edeceği ve çekirdeği hükmünde olduğu gibi, ileride ondan bir menzil olur. Cehennem-i suğrâ yerin altında, yani merkezindedir. Kürenin altı, merkezi- dir. İlm-i tabakâti'l-arzca mâlûmdur ki; ekseriya her otuz üç metre hafriyatta, bir derece-i hararet tezâyüd eder. Demek merkeze kadar nisf-ı kutr-u arz, altı bin küsur kilometre olduğundan, iki yüz bin derece-i harareti câmî, yani iki yüz defa ateş-i dünyevîden şedit ve rivâyet-i hadise muvafık bir ateş bulunuyor.¹

Şu cehennem-i suğrâ, cehennem-i kübrâya ait çok vezâifi, dünyada ve âlem-i berzahta görmüş ve ehâdislerle işaret edilmiştir. Âlem-i âhirette, küre-i arz nasıl ki sekenesini medar-ı senevîsindeki meydan-ı haşre döker. Öyle de, içindeki cehennem-i suğrâyı dahi cehennem-i kübrâya emr-i ilâhî ile teslim eder.

Ehl-i İtizâl'in bazı imamlarının "Cehennem sonradan halkedilecektir." demeleri, hâl-i hazırda tamamıyla inbisat etmediğinden ve sekenelerine tam münasip bir tarzda inkişaf etmediğinden, galattır ve gabâvettir. *Hem perde-i gayb içindeki âlem-i âhirete ait menzilleri dünya gözümüzle görmek ve göstermek için, ya kâinatı küçültüp iki vilâyet derecesine getirmeli, veyahut gözümüzü büyütüp yıldızlar gibi gözlerimiz olmalı ki yerlerini görüp tayin edelim.*² **وَالْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ** Âhîret âlemine ait menziller, bu dünyevî gözümüzle görülmez. Fakat bazı rivâyâtın işârâtıyla, âhîretteki cehennem, bu dünyamızla münasebettardır. Yazın şiddet-i hararetine **مِنْ فِيحِ جَهَنَّمَ**³ denilmiştir.

¹ Cehennem ateşinin sıcaklığını bildiren hadis-i şerifler için bkz.: Buharî, *Bed'ül-halk* 10; Müslim, *Mesâcid* 180-187; Tirmizî, *Salât* 5; Ebû Davud, *Salât* 5.

² "Gerçek bilgi Allah katındadır."

³ "(Sıcaklığın şiddeti) Cehennemnin kaynayıp taşmasındandır." (Bkz.: Buharî, *Mevâkîf* 9; Müslim, *Mesâcid* 180-187).

Ateş-i dünyevî: Dünyada kullanılan ateş.

Câmi: Şümûllü, kapsamlı.

Ehâdis: Hadisler. Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) mübârek, nurlu beyanları.

Ehl-i İtizâl: Mu'tezile mezhebine mensup olanlar.

Emr-i ilâhî: Allah'ın emri.

Gabâvet: Anlayışsızlık, budalalık.

Galat: Hata, yanlış.

Hafriyat: Kazılar, kazmalar.

Halkedilmek: Yaratılmak.

İlm-i tabakâti'l-arz: Yerkürenin alt katmanlarını inceleyen bilim dalı, Jeoloji.

İnbisat: Genişleme, yayılma.

İnkişaf: Belirme, ortaya çıkma.

İşârât: İşaretler.

Kübrâ: Büyük.

Menzil: Yer, mekân, mesken.

Münasebettar: İlişkili.

Nisf-ı kutr-u arz: Yerkürenin yarıçapı.

Perde-i gayb: Beş duyu ile kavrayamayan varlıkların, gerçeklerin, hâdiselerin üzerini örten perde.

Rivâyet-i hadîs: Hadisin rivâyetle bildirdiği mana.

Sekene: Nüfus, halk.

Suğrâ: Küçük.

Şedit: Şiddetli.

Tezâyüd etmek: Artmak.

Demek, bu dünyevî küçücük ve sönük akıl gözüyle o büyük cehennem görülmez. Fakat ism-i Hakîm'in nuruyla bakabiliriz, şöyle ki:

Arzın medar-ı senevîsi altında bulunan cehennem-i kübrâ, yerin merkezindeki cehennem-i suğrâyı güya tevkil ederek bazı vezâifini gördürmüş. Kadîr-i Zülcelâl'in mülkü pek çok geniştir. Hikmet-i ilâhiye nereyi göstermiş ise cehennem-i kübrâ oraya yerleşir.

Evet, bir Kadîr-i Zülcelâl ve "emr-i kün feyekün"e mâlik bir Hakîm-i Zülkemâl, gözümüzün önünde kemâl-i hikmet ve intizam ile kameri arza bağlamış.. azamet-i kudret ve intizam ile arzı güneşe rabtetmiş.. ve güneşi seyyârâtıyla beraber arzın sürat-i seneviyesine yakın bir sürat ile ve haşmet-i rubûbiyetiyle –bir ihtimale göre– şemsü's-şümûs tarafına bir hareket vermiş.. ve donanma elektrik lâmbaları gibi yıldızları, saltanat-ı rubûbiyetine nurâni şahidler yapmış.. onunla saltanat-ı rubûbiyetini ve azamet-i kudretini göstermiş bir Zât-ı Zülcelâl'in kemâl-i hikmetinden ve azamet-i kudretinden ve saltanat-ı rubûbiyetinden uzak değildir ki, cehennem-i kübrâyı elektrik lâmbalarının fabrikasının kazanı hükmüne getirip âhirete bakan semânın yıldızlarını onunla iş'al etsin, hararet ve kuvvet versin. Yani, âlem-i nur olan cennetten yıldızlara nur verip, cehennemden nâr ve hararet göndersin. Aynı hâlde o cehennemin bir kısmını ehl-i azaba mesken ve mahbes yapsın.

Hem bir Fâtır-ı Hakîm ki; dağ gibi koca bir ağacı, tırnak gibi bir çekirdekte saklar. Elbette, o Zât-ı Zülcelâl'in kudret ve hikmetinden uzak değildir ki; küre-i arzın kalbindeki cehennem-i suğrâ çekirdeğinde cehennem-i kübrâyı saklasın.

Elhâsıl: Cennet ve cehennem, şecere-i hilkatten ebed tarafına uzanıp

Azamet-i kudret: Büyük kudret.

Ehl-i azap: Cehennem halkı.

Emr-i kün feyekün: Cenâb-ı Hakk'ın olmasını dilediği şeye "ol!" şeklinde buyurarak o şeyin oluvermesi.

Fâtır-ı Hakîm: Her şeyi hikmetlerle Yaradan.

Hakîm-i Zülkemâl: Her şeyi sonsuz güzelliği ve yüce hikmeti ile yapan Yüce Allah.

Haşmet-i rubûbiyet: Allah'ın her şeyi kuşatan idare ve terbiyesini gösteren büyüklük, yücelik.

Hikmet-i ilâhiye: İlâhî gaye, hikmet.

İsm-i Hakîm: Cenâb-ı Hakk'ın her işi, yerli yerince, pek çok fayda, maslahat ve gaye gözeterek yaptığını bildiren ismi.

İş'al etmek: Tutuşturmak, alevlendirmek.

Kadîr-i Zülcelâl: Büyüklük ve gücün yegâne sahibi Hz. Allah.

Kemâl-i hikmet ve intizam: Her şeyin kusursuz bir şekilde yerli yerince oluşu ve mükemmel uyumu.

Mahbes: Hapishâne, zindan.

Mâlik: Sahip.

Nâr: Ateş, od.

Rabtetmek: Bağlamak.

Saltanat-ı rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın herkesi ve her şeyi kuşatan terbiye ve idâresi.

Seyyârât: Gezegenler.

Sûrat-i seneviye: Bir yılda katedilen sürat.

Şecere-i hilkat: Yaratılış ağacı.

Şemsü's-şümûs: Güneşlerin güneşi. Birçok gezegenin, etrafında döndüğü pek büyük bir yıldız.

Vezâif: Vazifeler, yükümlülükler.

Zât-ı Zülcelâl: Yüceliği ve lütfuyla terbiye eden tek, yektâ Zât.

eğilerek giden bir dalın iki meyvesidir. Meyvenin yeri ise, dalın müntehâsındadır.

- Hem şu silsile-i kâinatın iki neticesidir. Neticelerin mahalleri, silsilenin iki tarafındadır. Süflîsi, sakîli aşağı tarafında; nurânisi, ulvîsi yukarı tarafındadır.

- Hem şu seyl-i şuûnâtın ve mahsûlât-ı mâneviye-i arziyenin iki mahzenidir. Mahzenin mekânı ise, mahsûlâtın nev'ine göre, fenası altında, iyisi üstündedir.

- Hem ebede karşı cereyan eden ve dalgalanan mevcudât-ı seyyâlenin iki havzıdır. Havzın yeri ise, seylin durduğu ve tecemmû ettiği yerdedir. Yani, habîsâtı ve müzahrefâtı esfelde, tayyibâtı ve sâfiyâtı âlâdadır.

- Hem lütuf ve kahrın, rahmet ve azametın iki tecelligâhıdır. Tecelligâhın yeri ise her yerde olabilir. Rahmân-ı Zülcemâl ve Kakhâr-ı Zülcelâl nerede isterse tecelligâhını açar.

Amma cennet ve cehennemın vücûdları ise Onuncu ve Yirmi Sekizinci ve Yirmi Dokuzuncu Sözler'de gayet kat'î bir surette isbat edilmiştir. Şurada yalnız bu kadar deriz ki; meyvenin vücûdu, dal kadar.. ve neticenin, silsile kadar.. ve mahzenin, mahsûlât kadar.. ve havzın, ırmak kadar.. ve tecelligâhın, rahmet ve kahrın vücûdları kadar kat'î ve yakındır.

Dördüncü Suâl

Mahbublara olan aşk-ı mecazî aşk-ı hakikîye inkılâb ettiği gibi, acaba ekser nâsda bulunan dünyaya karşı olan aşk-ı mecazî dahi bir aşk-ı hakikîye inkılâb edebilir mi?

Âlâ: En üst, en yukarı.

Aşk-ı mecazî: Fânî ve geçici aşk.

Esfel: En alt, en aşağı.

Habîsât: Çirkin, habîs şeyler.

İnkılâb etmek: Değişmek, başka bir hâl almak.

Kakhâr-ı Zülcelâl: Kahrı ve kudreti ile zâlimlere hak ettiği cezayı her zaman veren Yüce Zât.

Mahbub: Sevgili.

Mahsûlât-ı mâneviye-i arziye: Yeryüzünde kazanılan mânevî ürünler, kulların dünyada işledikleri olumlu-olumsuz her şey.

Mevcudât-ı seyyâle: Hareket hâlindeki akıp giden varlıklar.

Müntehâ: En son, nihayet.

Müzahrefât: Süprüntüler, pislilikler.

Nâs: İnsanlar.

Nev: Tür, cins.

Nurânî: Nurlu, pırl pırl.

Rahmân-ı Zülcemâl: Güzellik ve lütuf ile şefkat ve merhamet eden Hz. Allah.

Sâfiyât: Hâlis, duru şeyler.

Sakîl: Çirkin, kaba, can sıkıcı.

Seyl: Sel, akıntı.

Seyl-i şuûnât: Cenâb-ı Hakk'ın icraatının genel akışı.

Süfli: Alçak, bayağı, pes.

Tayyibât: İyi, güzel şeyler.

Tecelligâh: Cenâb-ı Hakk'ın icraatının görüldüğü, meydana geldiği yer.

Tecemmû etmek: Toplanmak, birikmek.

Silsile-i kâinat: Kâinattaki oluşum sıralaması.

Ülvî: Yüce.

Yakîn: Kesin, tam, şüphesiz.

Elcevap: Evet dünyanın fâni yüzüne karşı olan aşk-ı mecazî, eğer o âşık, o yüzün üstündeki zeval ve fenâ çirkinliğini görüp ondan yüzünü çevirse, Bâki bir Mahbub arasa, dünyanın pek güzel ve âyine-i esmâ-yı ilâhiye ve mezraa-yı âhîret olan iki diğer yüzüne bakmaya muvaffak olursa, o gayr-i meşrû mecazî aşk, o vakit aşk-ı hakikîye inkılâba yüz tutar. Fakat bir şart ile ki, kendinin zâil ve hayatıyla bağlı kararsız dünyasını, hariçî dünyaya iltibas etmemektir. Eğer ehl-i dalâlet ve gaflet gibi kendini unutup, âfâka dalıp, umûmî dünyayı hususî dünyası zannedip ona âşık olsa, tabiat bataklığına düşer boğulur. Meğer ki harika olarak bir dest-i inâyet onu kurtarsın. Şu haki-kati tenvir için şu temsile bak:

Mesela şu güzel zînetli odanın dört duvarında, dördümüze ait dört endam aynası bulunsa, o vakit beş oda olur. Biri hakikî ve umûmî, dördü misalî ve hususî. Her birimiz kendi aynamız vâsıtasıyla, hususî odamızın şeklini, heyetini, rengini değiştirebiliriz. Kırmızı boya vursak, kırmızı; yeşil boyasak, yeşil gösterir ve hâkeza... Aynada tasarrufla çok vaziyetler verebiliriz; çirkinleştirir, güzelleştirir, çok şekillere koyabiliriz. Fakat hariçî ve umûmî odayı ise kolaylıkla tasarruf ve tağyir edemeyiz. Hususî oda ile umûmî oda hakikatte birbirinin aynı iken, ahkâmda ayırdırlar. Sen bir parmak ile odanı harap edebilirsin, ötekini bir taşını bile kımıldatamazsın.

İşte, dünya süslü bir menzildir. Her birimizin hayatı, bir endam aynasıdır. Şu dünyadan her birimize birer dünya var, birer âlemimiz var. Fakat direği, merkezi, kapısı, hayatımızdır. Belki o hususî dünyamız ve âlemimiz, bir sahifedir. Hayatımız bir kalem.. onunla sahife-i a'mâlimize geçecek çok şeyler yazılıyor. Eğer dünyamızı sevdikse, sonra gördük ki; dünyamız, hayatımız üstünde bina edildiği için, hayatımız gibi zâil, fâni, kararsızdır; hissedip bildik. Ona ait muhabbetimiz, o hususî dünyamız ayna olduğu ve temsil ettiği güzel nukûş-u esmâ-yı ilâhiyeye döner; ondan, cilve-i esmâya intikal eder.

Âfâk: Dış dünyaya ait, kişiyi doğrudan ilgilendirmeyen kıymetsiz sözler ve meseleler.

Ahkâm: Hükümler.

Âyine-i esmâ-yı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimlerini gösteren ayna.

Bâki: Dâimî, ölümsüz.

Cilve-i esmâ: Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimlerinin tecellisi.

Dest-i inâyet: Yardım eli.

Ehl-i dalâlet ve gaflet: Hidayetten ayrılan, vurdumduymaz, lâu-bâlî yaşayanlar.

Gayr-i meşrû: Haksız, hukuka aykırı.

Hâkeza: Bunun gibi, böylece.

Heyet: Şekil, görünüş, durum.

İltibas etmek: Karıştırmak.

Mezraa-yı âhîret: Âhîretin tarlası.

Nukûş-u esmâ-yı ilâhiye:

Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimleri-

nin resmettiği tablolar.

Sahife-i a'mâl: Amel defteri, insanın yaptığı bütün fiillerin kaydedildiği sayfalar.

Tabiat bataklığına düşmek:

Eşyayı, tabiatın yarattığını kabul ederek doğru yoldan ayrılmak.

Tağyir etmek: Değiştirmek.

Tenvir: Aydınlatma, nurlandırma.

Zâil: Biten, tükenen.

Zeval: Yok olma, bitme.

Hem o hususî dünyamızın âhiret ve cennetin muvakkat bir fidanlılığı olduğunu derkedip, ona karşı şedit hırs ve talep ve muhabbet gibi hissiyâtımızı, onun neticesi ve semeresi ve sümbülü olan uhrevî fevâidine çevirsek, o vakit o mecazî aşk, hakikî aşka inkılâb eder.

Yoksa نَسُوا اللَّهَ فَنَسِيَهُمْ أَنْفُسَهُمْ أُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ¹ sırrına mazhar olup, nefsinı unutup, hayatın zevalini düşünmeyerek, hususî kararsız dünyasını, aynı umûmî dünya gibi sabit bilip, kendini lâyetmût farzederek dünyaya sapsansa, şedit hissiyât ile ona sarılrsa, onda boğulur gider. O muhabbet onun için hedsiz belâ ve azaptır. Çünkü o muhabbetten yetimâne bir şefkat, me'yusâne bir rikkat tevellüd eder. Bütün zîhayatlara acır, hatta güzel ve zevale maruz bütün mahlûkâta bir rikkat ve bir firkat hisseder, elinden bir şey gelmez, ye's-i mutlak içinde elem çeker.

Fakat gafletten kurtulan evvelki adam, o şedit şefkatin elemine karşı ulvî bir tiryak bulur ki; acıdığı bütün zîhayatların mevt ve zevalinde bir Zât-ı Bâki'nin bâki esmâsının dâimî cilvelerini temsil eden âyine-i ervahları bâki görür; şefkati, bir sürûra inkılâb eder. Hem zeval ve fenâyâ maruz bütün güzel mahlûkâtın arkasında bir cemâl-i münezzeh ve hüsn-ü mukaddes ihsas eden bir nakş ve tahsin ve sanat ve tezyin ve ihsan ve tenvir-i dâimîyi görür. O zeval ve fenâyı tezyid-i hüsn ve tecdid-i lezzet ve teşhir-i sanat için bir tazelandirmek şeklinde görüp, lezzetini ve şevkini ve hayretini ziyadeleştirir.

الْبَاقِي هُوَ الْبَاقِي²

Said Nursî

¹ "Sakın şunlar gibi olmayın ki onlar Allah'ı unuttukları için, Allah da onlara kendilerini unutturdu. İşte yoldan çıkanlar bunlardır." (Haşir Sûresi, 59/19).

² "Bâki olan yalnız Allah'tır."

Âyine-i ervah: Ruhlar aynası.

Cemâl-i münezzeh / hüsn-ü mukaddes: Kusursuz güzellik.

Derk etmek: Anlamak.

Fevâid: Faydalar.

Firkat: Ayrılık.

İhsan: İyilik.

İhsas etmek: Hissettirmek, duyurmak.

Lâyetmût: Ölümsüz.

Mazhar olmak: Söz konusu

duruma düşmek, maruz kalmak.

Me'yusâne: Ümitsizce.

Mevt: Ölüm.

Muvakkat: Kısa süreli.

Rikkat: İncelik, yufka yüreklilik.

Sürûr: Sevinç, neş'e.

Tahsin: Güzelleştirme, güzel yapma.

Tecdid-i lezzet: Lezzeti yenileme.

Tenvir-i dâimî: Dâimî aydınlatma, nurlandırma.

Teşhir-i sanat: Sanatını sergileme.

Tezyid-i hüsn: Güzelliği arttırma.

Tevellüd etmek: Doğmak, ortaya çıkmak.

Tezyin: Bezeme, süsleme.

Tiryak: İlaç.

Uhrevî: Âhirete ait.

Ülvî: Yüce.

Ye's-i mutlak: Tam bir ümitsizlik.

Zât-ı Bâki: Ölümsüz, dâimî Zât.

Zîhayat: Canlı.

Ziyadeleştirmek: Arttırmak.

İkinci Mektup

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ¹

O mezkûr ve mâlûm talebesinin hediyesine karşı cevaptan bir parçadır.

Sâlisin

Bana bir hediye gönderdin. Gayet ehemmiyetli bir kaidemi bozmak istersin. Ben demiyorum ki: “Kardeşim ve biraderzadem olan Abdülmecid* ve Abdurrahmân’dan* kabul etmediğim gibi senden de kabul etmem.” Çünkü sen onlardan daha ileri ve ruhuma daha yakın olduğundan, herkesin hediyesi reddedilse, seninki bir defaya mahsus olmak üzere reddedilmez. Fakat bu münasebetle o kaidemin sırrını söyleyeceğim, şöyle ki:

Eski Said minnet almazdı. Minnetin altına girmektense, ölümü tercih ederdi. Çok zahmet ve meşakkat çektiği hâlde, kaidesini bozmadı. Eski Said’in senin bu biçâre kardeşine irsiyet kalan şu hasleti ise, tezehhüd ve sun’î bir istiğnâ değil, belki dört-beş ciddî esbaba istinad eder.

Birincisi: Ehl-i dalâlet; ehl-i ilmi, ilmi vâsıta-yı cer etmekle itham ediyorlar. “İlmi ve dini kendilerine medar-ı maîşet yapıyorlar.” deyip insafsızcasına onlara hücum ediyorlar. *Bunları fiilen tekzib lâzımdır.*

İkincisi: Neşr-i hak için enbiyaya ittibâ etmekle mükellefiz. Kur’ân-ı

¹ “O Yüce Zât’ın adıyla. ‘Ve hiçbir şey yoktur ki Allah’ı hamd ile tesbih etmesin.’ (İsrâ Sûresi, 17/44).”

Biraderzade: Kardeş çocuğu, yeğen.

Ehl-i dalâlet: Hidayetten ayrılan kâfir ve fâsıklar.

Ehl-i ilim: İlim adamları.

Enbiya: Peygamberler (a.s.).

Esbap: Sebepler.

Fiilen: Bizzat yaparak, işleyerek.

İrsiyet: Soya çekim, miras.

İstinad etmek: Dayanmak.

İttibâ etmek: Uymak, bağlanmak.

Medar-ı maîşet: Geçim vâsıtası.

Mezkûr: Zikredilen, adı geçen.

Mükellef: Sorumlu, yükümlü.

Neşr-i hak: Gerçeği yaymak.

Sâlisin: Üçüncü olarak.

Tekzib: Yalanlama.

Tezehhüd: Zahit görünme, dünyalık istemiyor zannı uyandırma.

Vâsıta-i cer: Menfaat sağlama aracı.

Hakîm'de, *hakkı neşredenler* **إِنْ أَجْرِي إِلَّا عَلَى اللَّهِ** ¹ *İN AJRİYİ İLÂ ALEYHİ* diyerek, insanlardan *istiğnâ göstermişler*. Sûre-i Yâsîn'de:

إِتَّبِعُوا مَنْ لَا يَسْئَلُكُمْ أَجْرًا وَهُمْ مُهْتَدُونَ² cümlesi, meselemiz hakkında çok mâni-dardır...

Üçüncüsü: Birinci Söz'de beyan edildiği gibi; *Allah nâmına vermek, Allah nâmına almak lâzımdır*. Hâlbuki ekseriya ya veren gafildir; kendi nâmına verir, zımnî bir minnet eder. Ya alan gafildir; Mün'im-i Hakikî'ye ait şükürü, senâyî, zâhirî esbaba verir, hata eder.

Dördüncüsü: Tevekkül, kanaat ve iktisat öyle bir hazine ve bir servettir ki, hiçbir şey ile değişilmez. İnsanlardan ahz-ı mal edip o tükenmez hazine ve defineleri kapatmak istemem. Rezzâk-ı Zülcelâl'e yüz binler şükrediyorum ki, küçüklüğümden beri beni minnet ve zillet altına girmeye mecbur etmemiş. O'nun keremine istinâden, bâkiye-yi ömrümü de o kaide ile geçirmesini rahmetinden niyaz ediyorum.

Beşincisi: Bir-iki senedir çok emâreler ve tecrübelerle kat'î kanaatim oldu ki; halkların malını, husûsan zenginlerin ve memurların hediyelerini almaya me'zun değilim. Bazıları bana dokunuyor.. belki dokunduruluyor, yedirilmiyor.. bazen **bana zararlı bir surete** çevriliyor. Demek gayrın malını almamaya mânen bir emirdir ve almaktan bir nehiydir.

Hem bende bir tevahhuş var; herkesi, her vakit kabul edemiyorum. Halkın hediyesini kabul etmek, onların hatırını sayıp, istemediğim vakitte onları kabul etmek lâzım geliyor.. o da hoşuma gitmiyor.

¹ "Benim mükâfatımı verecek olan yalnız Allah Teâla'dır." (Yûnus Sûresi, 10/72; Hûd Sûresi, 11/29; Sebe Sûresi, 34/47).

² "Sizden bir ücret istemeyen, sizden hiç menfaat beklemeyen, dosdoğru yolda yürüyen bu kimselere uyun." (Yâsîn Sûresi, 36/21).

Ahz-ı mal: Mal almak.

Bâkiye-yi ömür: Ömrün kalan kısmı.

Gayr: Başka, diğer.

İstiğnâ: İstememe, tenezzül etme-me, tok gözlülük.

İstinâden: Dayanarak.

Kerem: Cömertlik, yücelik.

Me'zun: İzinli, yetkili.

Mün'im-i Hakikî: Nimetin asıl sahibi.

Nehî: Yasak.

Rezzâk-ı Zülcelâl: Bütün mah-lûklarının rızıklarını veren Yüce Allah.

Salâhat: Salih, dindar, takva sahibi olma.

Senâ: Övgü, medih.

Tevahhuş: Ürkeklik, çekingenlik.

Tevekkül: Allah'a güvenmek, sebeplere teveşşül ettikten sonra neticeyi Allah'a bırakmak.

Zâhirî esbap: Görünürdeki sebep ve vâsıtalar.

Zımnî: Dolaylı, üstü kapalı.

Zillet: Küçük düşme, hor ve hakir görülme.

Hem tasannû ve temelluktan beni kurtaran bir parça kuru ekmek yemek ve yüz yamalı bir libas giymek, bana daha hoş geliyor. Gayrın en âlâ baklavasını yemek, en murassâ libasını giymek ve onların hatırını saymaya mecbur olmak, bana nâhoş geliyor.

Altıncısı: Ve istiğnâ sebebinin en mühimmi; mezhebimizce en müteber olan İbni Hacer* diyor ki:

“Salâhat niyetiyle sana verilen bir şeyi, sâlih olmazsan kabul etmek haramdır.”¹

İşte, şu zamanın insanları hırs ve tamâ yüzünden küçük bir hediyesini pek pahalı satıyorlar. Benim gibi günahkâr bir bîçâreyi, sâlih veya veli tasavvur ederek, sonra bir ekmek veriyorlar.

Eğer –hâşâ– ben kendimi sâlih bilsem; o alâmet-i gururdur, salâhatin ademine delildir. Eğer kendimi sâlih bilmezsem, o malı kabul etmek câiz değildir. Hem âhirete müteveccih a’mâle mukabil sadaka ve hediye almak, âhiretin bâki meyvelerini dünyada fânî bir surette yemek demektir.

الْبَاقِي هُوَ الْبَاقِي²

Said Nursî

* * *

¹ Bkz.: İbni Hacer el-Heytemî, *Tuhfetü'l-muhtâc bi şerhi'l-minhâc*, 1/178.

² “Bâki olan yalnız Allah’tır.”

Adem: Yokluk.

Alâmet-i gurur: Kendini beğenme göstergesi.

A’mâl: Ameller, işler.

Libas: Elbise.

Mukabil: Karşı, karşılık.

Murassâ: Süslü, sırmalı.

Müteveccih: Yönelmiş, yönelik.

Tamâ: Aç gözlülük, doymazlık, tamahkârlık.

Tasavvur: Düşünme.

Tasannû: Sunilik, yapmacıklık.

Temelluk: Dalkavukluk, yaltaklanma.

Üçüncü Mektup

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ¹

O mâlûm talebesine gönderilen mektubun bir parçasıdır.

Hâmisin

Bir mektupta, buradaki hissiyâtıma hissedar olmak arzusunu yazmıştın. İşte binden birini işit:

Bir gece, yüz tabakalık irtifada, bir katran ağacının başındaki yuvada, semânın yıldızlarla yaldızlanmış güzel yüzüne baktım; Kur'ân-ı Hakîm'in² **الْجَوَارِ الْكُنُسِ** **فَلَا أَقْسِمُ بِالْخُنُسِ** kaseminde ulvî bir nur-u i'câz ve parlak bir sır-ı belâgat gördüm.

Evet, seyyar yıldızlara ve istitar ve intişarlarına işaret eden şu âyet, gayet âlî bir nakş-ı sanat ve âlî bir levha-yı ibret, nazar-ı temâşâya gösteriyor.

Evet şu seyyareler, kumandanları olan güneşin dairesinden çıkıyorlar, sabit yıldızlar dairesine girerek semâda yeni yeni nakışları ve sanatları gösteriyorlar. Bazen kendileri gibi parlak bir yıldız omuz omuza verir, güzel bir vaziyet gösteriyorlar. Bazen küçük yıldızlar içine girip bir kumandan suretini gösteriyorlar. Hususiyle bu mevsimde, akşamdan sonra ufukta Zühre Yıldızı ve fecirden evvel diğer parlak bir arkadaşı, gayet şirin ve güzel bir vaziyet gösteriyorlar. Sonra vazife-i teftişyelerini ve nakş-ı sanatta mekiklik hizmetini ifâdan sonra yine dönüp sultanları olan güneşin şâşaalı dairesine girip gizleniyorlar.

¹ "O Yüce Zât'ın adıyla. 'Ve hiçbir şey yoktur ki Allah'ı hamd ile tesbih etmesin.' (İsrâ Sûresi, 17/44)."

² "Hayır, hayır! Yemin ederim gündüzün sinip gizlenen yıldızlara, dolaşıp dolaşıp yuvalarına, yörüngelerine giren gezegenlere." (Tekvîr Sûresi, 81/15-16).

Fecir: Sabah namazının vakti, güneş doğmadan önceki alacakaranlık.

Hâmisin: Beşincisi.

İfâ: Yerine getirme.

İntişar: Çıkma, yayılma.

İrtifa: Yükseklik.

İstitar: Örtünme, gizlenme.

Kasem: Yemin.

Nakş-ı sanat: Sanat nakışı.

Nazar-ı temâşâ: Seyretme, izleme bakışı.

Nur-u i'câz: Mu'cize nuru.

Seyyâre: Gezegen.

Sır-ı belâgat: Edebi sır.

Ulvî: Yüce.

Vazife-i teftişye: Araştırma görevi.

Zühre: Çobanyıldızı.

o gaybî ağacın meyveleri olduğunu hayale telkin eder. İşte, ¹كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ¹ teşbihinin letâfetini, belâgatını gör.

Sonra ²هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذُلُولًا فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا² âyeti hatırıma geldi ki; zemin musahhar bir sefine, bir merkûb olduğunu işaret ediyor. O işaretten kendimi fezâ-yı kâinatta süratle seyahat eden pek büyük bir geminin yüksek bir mevkiinde gördüm. At ve gemi gibi bir merkûba binildiği zaman kırâatı sünnet olan ³سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ³ âyetini okudum.

Hem gördüm ki; küre-i arz şu hareketle, sinema levhalarını gösteren bir makina vaziyetini aldı.. bütün semâvâtı harekete getirdi.. bütün yıldızları muhteşem bir ordu gibi sevke başladı. Öyle şirin ve yüksek manzaraları gösterdi ki, ehl-i fikri mest ü hayran eder. “Fesühbânallah!” dedim; ne kadar az bir masrafla, ne kadar çok ve büyük ve garîp ve acîb, âlî ve gâlî işler görülüyor. Bu noktadan *iki nükte-i imaniye* hatıra geldi:

Birincisi: Birkaç gün evvel bir misafirim bana suâl etti. O şüpheli suâlin esası şudur: “Cennet ve cehennem pek çok uzaktırlar. Haydi ehl-i cennet, lûtf-u ilâhî ile berk ve burak gibi uçarak haşirden geçerler, cennete giderler.”⁴ Fakat ehl-i cehennem, sakîl cisimleri ve büyük ve ağır günahların yükleri altında nasıl gidecekler? Hangi vâsıtâ ile?”

İşte hatıra gelen şudur: Nasıl ki mesela bütün milletler, Amerika’da umûmî bir kongreye davet edilse, her millet büyük gemisine biner, oraya gider.

¹ “Eski hurma salkımının kuru, sarı, kavisli hâli gibi.” (Yâsin Sûresi, 36/39).

² “Yeryüzünü size hizmete hazır, uysal bir binek gibi kılan da O’dur. Haydi öyleyse siz de onun omuzları üstünde rahatça dolaşın.” (Mülk Sûresi, 67/15).

³ “Bunları bizim hizmetimize veren Allah yüceler yücesidir, her türlü eksiklikten münezzehtir. O lûtfetmeydi biz buna güç yetiremezdik.” (Zuhuruf Sûresi, 43/13). Ayrıca bir vâsitaya binildiğinde bu âyetin okunmasının sünnet olduğuna dair bkz.: Müslim, *Hac* 425; Tirmizî, *Deavât* 46; Ebû Davud, *Cihat* 74.

⁴ Bu hakikate Kur’ân-ı Kerim iki âyetiyle işaret eder: “Gökten yere kadar her işi düzenleyip yönetir. Sonra bütün bu işler, sizin hesabınıza göre bin yıl tutan bir günde O’na yükselir.” (Secde Sûresi, 32/5); “Melekler ve Rûh, O’nun Arş’ına miktarı elli bin sene olan bir günde yükselirler.” (Meâric Sûresi, 70/4).

Belâgat: Edebiyat. İfadenin doğru, düzgün, yerinde, kusursuz ve muhataba faydalı bir şekilde kullanılma sanatı.

Berk: Şimşek.

Burak: Binit, binek.

Ehl-i fikir: Düşünenler.

Fesühbânallah: Hayret ve şaşkınlık bildiren bir ünlem.

Fezâ-yı kâinat: Uzay.

Gâli: Değerli, kıymetli.

Gaybî: Gayba ait, görünmeyen.

Kıraat: Okuma.

Letâfet: İncelik, güzellik.

Lûtf-u ilâhî: Cenâb-ı Hakk’ın kullarına lûtfettiği iyilik ve ihsan.

Merkûb: Binek.

Musahhar: Emre âmâde, hizmete hazır.

Nükte-i imaniye: İmanla ilgili ince, zarif ifade.

Sakîl: Ağır, çirkin, kaba.

Sefine: Gemi.

Semâvât: Gökler.

Telkin etmek: Fikir aşılamak, bir fikri kabul ettirmek.

Teşbih: Benzetme.

Öyle de, bahr-i muhit-i kâinatda, bir senede yirmi beş bin senelik uzun bir seyahate alışan küre-i arz; ahalisini alır, gider mahşer meydanına boşaltır.

Hem her otuz üç metrede bir derece-i hararet tezâyüd ettiği delâletiyle, merkez-i arzda bulunan cehennem ateşinin –hadisçe beyan olunan– derece-i hararetine muvafık iki yüz bin derece-i harareti taşıyan ve –hadisin rivâyâtına göre– dünyada ve berzahta büyük cehennemın bazı vazifelerini gören ateşini¹ cehenneme döker, sonra emr-i ilâhî ile daha güzel ve bâki bir surete tebeddül eder, âhîret âleminde bir menzil olur.

Hatıra gelen ikinci nükte: Sâni-i Kadîr, Fâtır-ı Hakîm, Vâhid-i Ehad kemâl-i kudretini ve cemâl-i hikmetini ve delil-i vahdetini göstermek için, pek az bir şeyle çok işleri görmek; pek küçük bir şeyle, pek büyük vazifeleri gördürmeyi âdet etmiştir. Bazı Sözlere’de demiştim ki; *eğer bütün eşya birtek zâta isnad edilse vücûb derecesinde bir sühûlet, bir kolaylık peydâ eder. Eğer, eşya müteaddit sâni’lere, esbaplara isnad edilse imtinâ derecesinde bir suûbet, bir müşkülât ortaya düşer.* Çünkü bir zabıt gibi veya usta gibi birtek zât, kesretli efrada ve kesretli taşlara bir fiil ile, bir hareket ile ve sühûletle bir vaziyet verip bir netice hâsıl eder ki; eğer o vaziyeti alması ve o neticeyi istihsal etmesi, o ordudaki efrada ve o direksiz kubbedeki taşlara havale edilse pek çok fiillerle, pek çok müşkülâtla, pek çok karışıklıklarla ancak yapılabilir.

İşte, şu kâinattaki raks u deveran, seyr ü cevelân ve temâşâ-yı tesbihfeşân ve fusûl-ü erbaa ve gece-gündüzdeki seyeran gibi ef’âl, eğer

¹ Cehennem ateşinin sıcaklığını bildiren hadis-i şerîf için bkz.: Buharî, *Bed’ül-halk* 10; Müslim, *Mesâcîd* 180-187; Tirmizî, *Salât* 5; Ebû Davud, *Salât* 5.

Bahr-i muhit-i kâinat: Kâinat okyanusu.

Cemâl-i hikmet: Cenâb-ı Hakk’ın her şeyi yerli yerince yapmasındaki güzellik.

Cevelân: Dolaşma, gezme.

Delâlet: İşaret etme, gösterme.

Delil-i vahdet: Cenâb-ı Hakk’ın birliğini gösteren delil.

Ef’âl: Fiiller, işler.

Esbap: Sebepler.

Fâtır-ı Hakîm: Her şeyi hikmetle, yerli yerince yaratan Hz. Allah.

Fusûl-ü erbaa: Dört mevsim.

İmtinâ: İmkânsızlık, mümkün olmayış.

İsnad: Dayandırma, nispet etme.

İstihsal etmek: Elde etmek, üretmek.

Kemâl-i kudret: Kusursuz, yüce kudret.

Kesret: Çokluk.

Küre-i arz: Yeryüzü.

Menzil: Yer, mekan, mesken.

Merkez-i arz: Yerkürenin merkezi.

Muvafık: Uygun.

Müşkülât: Müşküller, problemler.

Müteaddit: Birçok.

Peydâ etmek: Meydana gelmek, oluşmak.

Raks: Oyun, düzenli hareket.

Rivâyât: Rivayetler.

Sâni’: Yapan, sanatkâr.

Sâni-i Kadîr: Her şeye gücü yeten Yüce Yaradan.

Suûbet: Zorluk.

Sühûlet: Kolaylık.

Tebeddül etmek: Değişmek, başka bir şekil almak.

Temâşâ-yı tesbihfeşân: Tesbih ederek seyretme.

Tezâyüd etmek: Artmak, ziya-
deleşmek.

Vâhid-i Ehad: Bir ve tek, yektâ, Hz. Allah.

Vücûb: Gereklilik, kesinlik.

Zâbit: Subay, komutan.

vahdete verilse birtek zât, birtek emirle, birtek küreyi tahrik ile mevsimlerin değişmesindeki acâib-i sanatı.. ve gece gündüzün deveranındaki garâib-i hikmeti.. ve yıldızların ve şems ve kamerin sûrî hareketlerinde şirin temâşâ levhalarını göstermek gibi o âlî vaziyetleri ve gâlî neticeleri istihsal eder. Çünkü umum mevcudât ordusu O'nundur.¹ İstese arz gibi bir neferi, umum yıldızlara kumandan tayin eder.. koca güneşi, ahalisine ısıtıcı ve ışık verici bir lâmba.. ve elvâh-ı nukûş-u kudret olan fusûl-ü erbaayı da bir mekik.. ve sa-hâif-i kitâbet-i hikmet olan gece gündüzü de bir yay yapar. Her bir gününe, ayrı bir şekilde bir kameri göstererek, evkatın hesabı için takvimcilik yaptırır.. ve yıldızların kendilerine, raksa gelen ve cezbeden, rakseden melâikenin ellerinde süslü ve şirin, parlak, nâzenin misbahlar suretini vermek gibi, arza ait çok hikmetlerini gösterir. Eğer bu vaziyetler, umum mevcudâta hükmü ve nizamı ve kanunu ve tedbiri müteveccih olan bir zâtın istenilmezse o vakit umum güneşler, yıldızlar, hakikî hareket ile ve hadsiz bir süratle, hadsiz bir mesafeyi her gün kat'etmeleri lâzım gelir.

İşte, vahdette nihâyetsiz sühûlet ve kesrette nihâyetsiz suûbet bulunduğundandır ki; ehl-i sanat ve ticaret, kesrete bir vahdet verir, tâ sühûlet ve kolaylık olsun, yani şirketler teşkil ederler.

Elhâsıl: Dalâlet yolunda nihâyetsiz müşkülât var, hidayet ve vahdet yolunda nihâyetsiz sühûlet var.

الْبَاقِي هُوَ الْبَاقِي²

Said Nursî

* * *

¹ Bkz.: "Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır." (Fetih Sûresi, 48/4, 7).

² "Bâki olan yalnız Allah'tır."

Acâib-i sanat: Sanatın harikulâdeliği, orijinalliği.

Âlî: Yüce.

Dalâlet: Sapıklık. İslâm'a uymayan her türlü yanlış düşünce.

Deverân: Dönüp durma.

Ehl-i sanat ve ticaret: Sanat ve ticaret sahibi kimseler.

Elhâsıl: Hâsılı, son olarak, netice olarak.

Elvâh-ı nukûş-u kudret: Kudretin nakışlarını, inceliklerini gösteren levhalar.

Evkât: Vakitler.

Gâlî: Değerli, kıymetli.

Garâib-i hikmet: Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi yerli yerince yaparken insanı şaşırtan, hayrete düşüren durumlar.

Kamer: Ay.

Melâike: Melekler.

Misbah: Lâmba, kandil.

Müteveccih: Yönelmiş, yönelik.

Nâzenin: Nazik, hoş.

Sahâif-i kitâbet-i hikmet: Hikmetin yazıldığı sayfalar, her şeyin

yerli yerince yapıldığını anlatan sayfalar.

Sûrî: Görünüşte olan, görünürdeki.

Suûbet: Zorluk.

Sühûlet: Kolaylık.

Şems: Güneş.

Tahrik: Hareket ettirme, harekete geçirme.

Tedbir: İdare etme, düzenleme.

Vahdet: Allah'ın birliği.

Dördüncü Mektup

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ¹

سَلَامُ اللَّهِ وَرَحْمَتُهُ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ وَعَلَى إِخْوَانِكُمْ لَا سَيِّمًا ... إِلَى آخِرِهِ²

Aziz Kardeşlerim!

Ben şimdi Çam Dağı'nda, yüksek bir tepede, büyük bir çam ağacının tepesinde bir menzilde bulunuyorum. İnsten tevahhuş ve vuhûşa ünsiyet ettim. İnsanlarla sohbet arzu ettiğim vakit, hayalen sizleri yanımda bulur, bir hasbihal ederim, sizinle müteselli olurum. Bir mâni olmazsa, bir-iki ay burada yalnız kalmak arzusundayım. Barla'ya dönsem, arzunuz veçhile sizden ziyade müştâk olduğum şifâhî bir musahabe çaresini arayacağız.

Şimdi bu çam ağacında hatıra gelen iki-üç hatırayı yazıyorum:

Birincisi

Bir parça mahrem bir sırdır, fakat senden sır saklanmaz, şöyle ki:

Ehl-i hakikatin bir kısmı, nasıl ki ism-i Vedûd'a mazhardırlar ve âzamî bir mertebede o ismin cilveleriyle, mevcudâtın pencereleriyle Vâcibu'l-vücûd'a bakıyorlar; öyle de şu hiç-ender hiç olan kardeşinize yalnız hizmet-i

1 "O Yüce Zât'ın adıyla. 'Ve hiçbir şey yoktur ki Allah'ı hamd ile tesbih etmesin.' (İsrâ Sûresi, 17/44)."

2 "Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi, size ve kardeşlerinize olsun. Hâssaten ... ilh."

Cilve: Tecellî, yansıma.

Ehl-i hakikat: Dâima hak ve hakikat peşinde olup gerçeği bulanlar.

Hasbihal: Sohbet etme, görüşüp konuşma.

Hiç ender hiç: Bütününüle, tamamen hiç hükmünde.

İns: İnsan, beşer.

İsm-i Vedûd: "Kullarını çok seven ve onlar tarafından da

çok sevilen" anlamında Cenâb-ı Hakk'ın güzel bir ismi.

Mazhar olmak: Erişmek, nâil olmak, şereflenmek.

Menzil: Yer, mesken, küçük kulûbe.

Musahabe: Sohbet etme, söyleşme.

Müştâk: Şevkli, arzulu.

Müteselli olmak: Avunmak, teselli olmak.

Şifâhî: Sözlü.

Tevahhuş etmek: Ürkmek, çekinmek.

Ünsiyet etmek: Âşına, yakın olmak. Alışmak.

Vâcibu'l-vücûd: Varlığı kendinden ve kesin olan Hz. Allah.

Vech: Yön.

Vuhûş: Yabancılık, yalnızlık.

Kur'ân'a istihdamı hengâmında ve o hazine-i bînihâyenin dellâlı olduğu bir vakitte, ism-i Rahîm ve ism-i Hakîm mazhariyetine medar bir vaziyet verilmiş. Bütün Sözler, o mazhariyetin cilveleridir. İnşaaallah, o Sözler, سِرِّیْنِیْ وَ مَن یُؤْتِ الْحِکْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَیْرًا کَثِیْرًا¹ sırrına mazhardırlar.

İkincisi

Tarîk-i Nakşî hakkında denilen:

“Der tarîk-i Nakşibendî lâzım âmed çâr terk:

Terk-i dünya, terk-i ukbâ, terk-i hestî, terk-i terk.”

olan fıkra-yı rânâ birden hatıra geldi. O hâtıra ile beraber, birden şu fıkra tulû etti:

“Der tarîk-i acz-mendî, lâzım âmed çâr çiz;

Fakr-ı mutlak, acz-i mutlak, şükr-ü mutlak, şevk-i mutlak, ey aziz!”

Sonra senin yazdığın: “Bak kitab-ı kâinatın safha-yı rengînine... ilâ âhir...” olan rengin ve zengin şiir hatırıma geldi. O şiir ile semânın yüzündeki yıldızlara baktım. “Keşke şâir olsaydım, bunu tekmiil etseydim!” dedim. Hâlbuki şiir ve nazma istidadım yokken yine başladım, fakat nazım ve şiir yapamadım; nasıl hutûr etti ise, öyle yazdım. Benim vârisim olan sen, istersen nazma çevir, tanzim et. İşte birden hatıra gelen şu:

¹ “Kime hikmet nasib edilmişse, doğrusu, büyük bir hayra mazhar olmuştur.” (Bakara Sûresi, 2/269).

Acz-i mutlak: Tam bir âcizlik. Cenâb-ı Hakk'ın engin ve sonsuz kudreti karşısında Allah'a olan ihtiyacını bilme.

Âmed: Gelme, geliş.

Çiz: Şey, nesne.

Dellâl: Gösteren, ilan eden, tellâl.

Fakr-ı mutlak: Tam bir fakirlik. Cenâb-ı Hakk'ın engin ve sonsuz zenginliği karşısında Allah'a olan ihtiyacını bilme.

Fıkra-yı rânâ: Güzel, hoş fıkra.

Hazine-i bînihâye: Bitmeyen, tükenmeyen hazine.

Hengâm: Vakit, sıra.

Hutûr etmek: Hatıra, akla gelmek.

İsm-i Hakîm: “Her şeyi yerli yerince yapan” anlamında Cenâb-ı Hakk'ın güzel bir ismi.

İsm-i Rahîm: “Kullarına karşı sonsuz lütuf ve merhamet eden, onları gözeten” anlamında Cenâb-ı Hakk'ın güzel bir ismi.

İstidat: Kabiliyet, yetenek.

İstihdam: Çalıştırma, görevlendirme.

Kitab-ı kâinat: Kâinat kitabı. Bilgi verme bakımından kitap gibi olan kâinât.

Mazhariyet: Muvaffak olma, nâil olma, elde etme.

Medar: Vesile, vâsita, sebep.

Safha-yı rengin: Renkli, parlak sayfa.

Şevk-i mutlak: İman ve Kur'ân hizmetinde gevşekliğe düşmeme ve Cenâb-ı Hak karşısında dâima arzu, ümit ve güven içerisinde olma.

Şükr-ü mutlak: Cenâb-ı Hakk'ın

her halükârda verdiklerine karşı şükretme.

Tanzim: Düzenleme, şiirde belirli bir ölçü belirleme.

Tarîk-i acz-mendî: Âcizlik yolu. Allah'a ulaşma yolunda, O'nun sınırsız kudreti karşısında insanın, sonsuz âcizliğini rehber edinme metodu.

Tarîk-i Nakşî: Nakşibendî Tarîkatı.

Tekmil: Bitirme, tamamlama.

Terk-i dünya: Dünyayı terk etme, dünyanın zevk ve rahatından uzaklaşma.

Terk-i hestî: Varlığı terk etme.

Terk-i terk: Terk ettiği düşüncesini de terk etme, unutmak.

Terk-i ukbâ: Ahirete ait mükâfat beklentilerinden uzaklaşma.

Tulû etmek: Doğmak, belirlemek.

Dinle de yıldızları, şu hutbe-i şirinine,
Nâme-i nurunu hikmet, bak ne takrir eylemiş.

Hep beraber nutka gelmiş, hak lisanıyla derler:
Bir Kadîr-i Zülcelâl'in haşmet-i sultanına,
Birer burhan-ı nur-efşânız, vücûd-u Sâni'a
Hem vahdete, hem kudrete şahidleriz biz!..

Şu zeminin yüzünü yaldızlayan
Nâzenin mu'cizâtı gün melek seyranına.
Şu semânın arza bakan, cennete dikkat eden,
Binler müdakkik gözleriz biz!.. (Hâşiye)

Tûba-yı hilkatten semâvât şıkkına,
Hep kehkeşân ağsânına,
Bir Cemîl-i Zülcelâl'in dest-i hikmetiyle takılmış,
Pek güzel meyveleriz biz!..

Şu semâvât ehline birer mescid-i seyyâr,
Birer hâne-i devvâr, birer ulvî âşiyâne,
Birer misbah-ı nevvâr, birer gemi-i cebbâr,
Birer tayyâreleriz biz!..

Hâşiye: Yani, cennet çiçeklerinin fidanlık ve mezraacığın olan zeminin yüzünde hadsiz mu'cizât-ı kudret teşhir edildiğinden semâvât âlemindeki melâikeler o mu'cizâtı ve o harikaları temâşâ ettikleri gibi; ecrâm-ı semâviyenin gözleri hükmünde olan yıldızlar dahi, güya melâikeler gibi zemin yüzündeki nâzenin masnûâtı gördükçe cennet âlemine bakıyorlar ve o muvakkat harikaları bâki bir surette cennette dahi temâşâ ediyorlar gibi bir zemine, bir cennete akıyorlar. Yani, o iki âleme nezâretleri var demektir.

Ağsân: Dallar.

Burhan-ı nurefşân: Aydınlatıcı, parlak delil.

Cemîl-i Zülcelâl: Büyüklük ve güzelliğin yegâne sahibi Hz. Allah.

Çûn: Zira, madem ki, gibi.

Dest-i hikmet: Hikmet eli. Cenâb-ı Hakk'ın her şeyde bir çok fayda ve maslahat gözetken, yerli yerince işleyen hikmeti.

Ecrâm-ı semâviye: Büyük gök cisimleri, gezegenler, yıldızlar.

Gemi-i Cebbâr: Cenâb-ı Hakk'ın emrine, kudretine âmâde; kâinat denizinde yüzen bir gemi hükmündeki yıldızlar.

Hâne-i devvâr: Gezici, portatif ev.

Haşmet-i sultan: Saltanatının yüceliği, büyüklüğü.

Hutbe-i şirin: Tatlı, şirin hutbe.

Kadîr-i Zülcelâl: Büyüklük ve gücün yegâne sahibi Hz. Allah.

Kehkeşân: Samanyolu.

Masnûât: Sanat değeri olan varlıklar (Allah'ın yarattığı her şey).

Mescid-i seyyâr: Hareket edebilen, seyyar, portatif mescit.

Misbah-ı nevvâr: Aydınlatan lâmba.

Mu'cizât: Mu'cizeler.

Mu'cizât-ı kudret: Cenâb-ı Hakk'ın (c.c.) güç ve kuvvetinin mu'cizeleri.

Muvakkat: Kısa süreli, geçici.

Müdakkik: Dikkatli, hassas.

Nâme-i nur: Işıklı, son derece parlak mektup.

Nezâret: Bakmak, koruyup kollamak.

Nâzenin: Nazik, hoş.

Semâvât: Gökler.

Takrir: Belirlemek, yerleştirmek, ifade etmek.

Temâşâ etmek: Bakmak, seyretmek.

Tûbâ-yı hilkat: Yaratılış ağacı.

Ulvî âşiyâne: Büyük ikametgâh, ev.

Vahdet: Birlik.

Vücûd-u Sâni': Yaradan'ın varlığı.

Bir Kadîr-i Zülkemâl'in, bir Hakîm-i Zülcelâl'in
 Birer mu'cize-i kudret, birer harika-yı sanat-ı hâlıkâne,
 Birer nâdire-i hikmet, birer dâhiye-i hilkat,
 Birer nur âlemiyiz biz!..

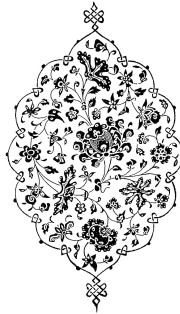
Böyle yüz bin dil ile yüz bin burhan gösteririz,
 İşittiririz insan olan insana!..
 Kör olası dinsiz gözü, görmez oldu yüzümüzü,
 Hem işitmez sözümüzü, hak söyleyen âyetleriz biz!..

Sikkemiz bir, turramız bir,
 Rabbimize musahharız;
 Müsebbihiz, zikrederiz âbidâne.
 Kehkeşânın halka-yı kübrâsına mensup birer meczuplarız biz!..

الْبَاقِي هُوَ الْبَاقِي¹

Said Nursî

* * *

¹ “Bâki olan yalnız Allah’tır.”

Âbidâne: Kulluğa yaraşır şekilde.
Burhan: Delil.

Dâhiye-i hilkat: Yaratılış harika-sı.

Hakîm-i Zülcelâl: Büyüklük ve hikmetin yegâne sahibi Hz. Allah.

Halka-yı kübrâ: En büyük halka.

Harika-yı sanat-ı hâlıkâne: Yaradan'ın sanat harikası.

Kadîr-i Zülkemâl: Güç ve güzel-liğin yegâne sahibi Hz. Allah.

Kehkeşân: Samanyolu.

Meczup: Kendinden geçen, cebzeli.

Mu'cize-i kudret: Kudret harika-sı, mu'cizesi.

Musahhar: Emrine âmâde, görevli.

Müsebbih: Tesbih eden, Allah'ı anan.

Nâdire-i hikmet: Nadide, az görülen hikmet eseri.

Sikke: Damga.

Turra: Mühür.

Beşinci Mektup

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ¹

Silsile-i nakşinin kahramanı ve bir güneşi olan İmam Rabbânî* (radıyallâhu anhî) Mektubat'ında demiş ki:

♦ “Hakâik-i imaniyeden bir meselenin inkişafını, binler ezvak ve mevâcid ve keramâta tercih ederim.”²

Hem demiş ki:

♦ “Bütün tarîklerin nokta-yı müntehâsı, hakâik-i imaniyenin vuzuh ve inkişafıdır.”³

Hem demiş ki:

♦ “Velâyet üç kısımdır: Biri, velâyet-i suğrâ ki meşhur velâyettir.. biri, velâyet-i vustâ.. biri, velâyet-i kübrâdır. Velâyet-i kübrâ ise; veraset-i nübüvvet yoluyla, tasavvuf berzahına girmeden, doğrudan doğruya hakikate yol açmaktır.”⁴

Hem demiş ki:

♦ “Tarîk-i Nakşî'de iki kanat ile sülûk edilir. Yani, hakâik-i imaniyeye

1 “O Yüce Zât'ın adıyla. ‘Ve hiçbir şey yoktur ki Allah'ı hamd ile tesbih etmesin.’ (İsrâ Sûresi, 17/44).”

2 Bkz.: İmam Rabbânî, Mektubat, 1/182 (210. Mektup).

3 Bkz.: İmam Rabbânî, Mektubat, 1/182 (210. Mektup).

4 Bkz.: İmam Rabbânî, Mektubat, 1/240 (260, 272, 302. Mektuplar).

Berzah: Ara mekan, geçit.

Ezvâk: Zevkler.

Hakâik-i imaniye: İman hakikatleri.

İnkişaf: Belirme, ortaya çıkma.

Keramât: Kerâmetler. Cenâb-ı Hakk'ın salih kullarına lütfettiği

hususî ikramlar, nimetler, hâller.

Mevâcid: Vecdler, coşkular. İlâhî aşkın, insanın bütün benliğini sardığı hâller.

Nokta-yı müntehâ: En son nokta.

Silsile-i Nakşî: Nakşibendî tarîkatı şeyhlerinin silsilesi.

Sülûk etmek: Bir yola girip o yolu takip etmek.

Tarîk: Yol, tarikat.

Tarîk-i Nakşî: Nakşibendî Tarîkatı.

Velâyet: Velilik, Allah dostluğu.

Velâyet-i kübrâ: Peygamberler ve vârislerinin (asfiya) velâyeti.

Velâyet-i suğrâ: Müminlerin velâyeti. Her müminin seviyesine göre mazhar olabilecekleri

velâyet.

Velâyet-i vustâ: Allah dostlarının seyr ü sülûk ile mazhar olabilecekleri velâyet.

Veraset-i nübüvvet: Peygamber vârisliği.

Vuzuh: Açıklık, belirginlik.

sağlam bir surette itikat etmek ve ferâiz-i diniyeyi imtisal etmekle olur. Bu iki cenâhta kusur varsa, o yolda gidilmez.”¹

Öyle ise tarîk-i Nakşî'nin üç perdesi var:

Birisi ve en birincisi ve en büyüğü: Doğrudan doğruya hakâik-i imaniyeye hizmettir ki, İmam Rabbânî de *(radıyallâhu anhı)* âhırzamanında ona sülûk etmiştir.

İkincisi: Ferâiz-i diniyeye ve sünnet-i seniyyeye tarîkat perdesi altında hizmettir.

Üçüncüsü: Tasavvuf yoluyla emrâz-ı kalbiyenin izâlesine çalışmak, kalb ayağıyla sülûk etmektir.

Birincisi farz, ikincisi vâcib, bu üçüncüsü ise sünnet hükmündedir.

Madem hakikat böyledir; ben tahmin ediyorum ki, *eğer Şeyh Abdülkadir Geylânî* (radıyallâhu anhı) ve Şah-ı Nakşibend* (radıyallâhu anhı) ve İmam Rabbânî (radıyallâhu anhı) gibi zâtlar bu zamanda olsaydılar, bütün himmetlerini, hakâik-i imaniyenin ve akâid-i islâmiyenin takviyesine sarfedeceklerdi. Çünkü saadet-i ebediyyenin medarı onlardır. Onlarda kusur edilse, şekâvet-i ebediyyeye sebebiyet verir. İmansız cennete gidemez, fakat tasavvufsuz cennete giden pek çoktur. Ekmeksiz insan yaşayamaz, fakat meyvesiz yaşayabilir. Tasavvuf meyvedir, hakâik-i islâmiye gıdadır. Eskiden kırk günden tut, tâ kırk seneye kadar bir seyr ü sülûk ile bazı hakâik-i imaniyeye ancak çıkılabilirdi. Şimdi ise Cenâb-ı Hakk'ın rahmetiyle, kırk dakikada o hakâike çıkılacak bir yol bulunsa o yola karşı lâkayt kalmak, elbette kâr-ı akıl değil...*

İşte, otuz üç adet Sözlər, böyle Kur'ânî bir yolu açtığını dikkatle okuyanlar hükmediyorlar. Madem hakikat budur; esrar-ı Kur'âniye'ye ait

¹ Bkz.: İmam Rabbânî, *Mektubat*, 1/87 (75. Mektup), 1/98 (91. Mektup), 1/99 (94. Mektup).

Âhır zaman: Ömrün son dönemi.
Akâid-i islâmiye: İslâm'ın inanca ait temel konuları.

Cenâh: Kanat, taraf, yön.

Emrâz-ı kalbiye: Kalb hastalıkları.

Esrar-ı Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerim'e ait sırlar.

Ferâiz-i diniye: Dinin farzları.

Hakâik-i islâmiye: İslâmî gerçekler.

Himmet: Gayret, çaba, emek.

İmtisal etmek: Uymak, emri yerine getirmek.

İtikat etmek: Gönülden inanamak, bağlanmak.

İzâle etmek: Gidermek.

Lâkayt: Kayıtsız, ilgisiz.

Medar: Vesile, vâsita, sebep.

Nâfi: Faydalı.

Saadet-i ebediye: Ebedi, sonsuz mutluluk, cennet hayatı.

Seyr ü sülûk: Belli bir usûl daire-sinde hayvanî ve cismânî arzular-dan uzaklaşıp kalb ve ruhun hayatı çizgisinde gönül ayağıyla Allah'a, O'nun rızasına ulaşmaya çalışmak.

Sünnet-i seniyye: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) üstün söz ve davranışları.

Şekâvet-i ebediye: Ebedî mahrumluk, cehennem hayatı.

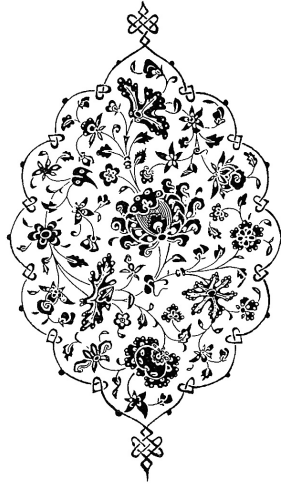
yazılan Sözlər, şu zamanın yaralarına en münasip bir ilâç, bir merhem.. ve zulümâtın tehâcümâtına maruz heyet-i İslâmiye'ye en nâfi bir nur.. ve dalâlet vadilerinde hayrete düşenler için en doğru bir rehber olduğu itikadındayım.

Bilirsiniz ki; eğer dalâlet, cehaletten gelse izâlesi kolaydır. Fakat dalâlet, fenden ve ilimden gelse izâlesi müşküldür. Eski zamanda ikinci kısım, binde bir bulunuyordu. Bulunanlardan ancak binden biri, irşad ile yola gelebilirdi. Çünkü öyleler, kendilerini beğeniyorlar; hem bilmiyorlar, hem kendilerini bilir zannediyorlar. Cenâb-ı Hak, şu zamanda i'câz-ı Kur'ân'ın mânevî lemeâtından olan mâlûm Sözlər'i, şu dalâlet zındıkasına bir tiryak hâsiyetini vermiş tasavvurundayım.

الْبَاقِي هُوَ الْبَاقِي¹

Said Nursî

* * *

¹ “Bâki olan yalnız Allah'tır.”

Dalâlet: Sapıklık, yanlışlık. İslâm'a uymayan her türlü yanlış düşünce.

Hâsiyet: Özellik.

Heyet-i islâmiye: Genel dinî yapı.

i'câz-ı Kur'ân: İnsanları, benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerim'in üslubu.

İrşad: Doğruyu gösterme, rehberlik etme.

Lemeât: Parlıtlar.

Müşkül: Zor, çetin.

Tehâcümât: Saldırıları, hücumlar.

Tiryak: İlaç.

Zındika: Dinsizlik, inançsızlık.

Zulümât: Karanlıklar.

Altıncı Mektup

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ¹
سَلَامُ اللَّهِ وَرَحْمَتُهُ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمَا وَعَلَى إِخْوَانِكُمَا مَا دَامَ الْمَلَوَانِ
وَتَعَاقَبَ الْعُصْرَانِ وَمَا دَارَ الْقَمَرَانِ وَاسْتَقْبَلَ الْفَرْقَدَانِ²

Gayretli kardeşlerim, hamiyetli arkadaşlarım ve dünya denilen diyâr-ı gurbette medar-ı tesellilerim!

Madem Cenâb-ı Hak sizleri, fikrime ihsan ettiği manalara hissedar etmiştir. Elbette hissiyâtıma da hissedar olmak hakkınızdır. Sizleri ziyade müteessir etmemek için, gurbetimdeki firkatimin ziyade elîm kısmını tayyedip, bir kısmını sizlere hikâye edeceğim, şöyle ki:

Şu iki-üç aydır pek yalnız kaldım. Bazen on beş-yirmi günde bir defa misafir yanımda bulunur. Sâir vakitlerde yalnızım. Hem yirmi güne yakındır, dağcılar yakınımda yok, dağıldılar...

İşte gece vakti, garîbâne, şu dağlarda sessiz, sedasız, yalnız ağaçların ha-zînâne hemhemeleri içinde kendimi birbiri içinde beş muhtelif renkli gurbet-lerde gördüm:

♦ *Birincisi:* İhtiyarlık sırrıyla, hemen ekseriyet-i mutlaka ile, akran ve ahabım ve akâribimden yalnız ve garîp kaldım. Onlar beni bırakıp âlem-i berzaha gittiklerinden neş’et eden hazin bir gurbeti hissettim.

¹ “O Yüce Zât’ın adıyla. ‘Ve hiçbir şey yoktur ki Allah’ı hamd ile tesbih etmesin.’ (İsrâ Sûresi, 17/44).”

² “Allah’ın selâmı, rahmeti ve bereketleri, gece ve gündüz devam ettikçe, sabah ve akşam geldikçe, ay ve güneş döndükçe, ferkadân denilen iki yıldız doğdukça ikinize ve kardeşlerinize olsun.”

Akârib: Yakınlar, akrabalar.

Âlem-i berzah: Kabir hayatı, dünya ile âhiret hayatı arasında-ki ara dönem.

Ekseriyet-i mutlaka: Genellik, büyük çoğunluk.

Elîm: Elem veren, üzücü.

Firkat: Ayrılık.

Garîbâne: Garipçe, garip olarak.

Hamiyet: Dinî ve millî değerleri koruma gayreti.

Hazînâne: Hüzünlü bir şekilde.

Hemheme: Rüzgârın esmesi ile ağaç yapraklarından çıkan ses.

Medar-ı teselli: Teselli sebebi.

Müteessir etmek: Etkilemek, üzmek.

Neş’et etmek: Meydana gelmek.

Tayyetmek: Çıkarmak, kaldırmak.

♦ İşte, şu gurbet içinde ayrı diğer bir daire-i gurbet açıldı; o da geçen bahar gibi alâkadâr olduğum ekser mevcudât, beni bırakıp gittiklerinden hâsıl olan firkatli bir gurbeti hissettim.

♦ Ve şu gurbet içinde bir daire-i gurbet daha açıldı ki; vatanımdan ve akâribimden ayrı düşüp, yalnız kaldığımdan tevellüd eden firkatli bir gurbeti hissettim.

♦ Ve şu gurbet içinde gecenin ve dağların garîbâne vaziyeti bana rikkatli bir gurbeti daha hissettirdi.

♦ Ve şu gurbetten dahi, şu fânî misafirhâneden ebedü'l-âbâd tarafına harekete âmâde olan ruhumu fevkalâde bir gurbette gördüm.

Birden “Fesühbânallah!” dedim, bu gurbetlere ve karanlıklara nasıl dayanılır diye düşündüm, kalbim feryad ile dedi:

Yâ Rab! Garîbem, bîkesem, zaîfem, nâtüvânem, alîlem, âcizem, ihtiyârem;

Bî-ihitiyârem, el-amân-gûyem, afv-cûyem, meded-hâhem zidergâhet İlâhî!¹

Birden nur-u iman, feyz-i Kur’ân, lûtf-u Rahmân imdadıma yetiştiler. O beş karanlıklı gurbetleri, beş nurânî ünsiyet dairelerine çevirdiler.

Lisanım, ²حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ söyledi.

Kalbim, ³فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ âyetini okudu.

Aklım dahi ızdırabından ve dehşetinden feryâd eden nefsim hitaben dedi:

1 “Allah’ım! Garibim, kimsesizim, zayıfım, güçsüzüm, hastayım, âcizim, yaşlıyım, ihtiyârım elimde değil, aman diliyorum, af istiyorum, yardım diliyorum, senin dergahından Allah’ım!”

2 “Allah bize yeter. O ne güzel vekildir!” (Âl-i İmran Sûresi, 3/173).

3 “Buna rağmen aldırılmaz, yüz çevirirlerse, Ey Resûlüm de ki: “Allah bana yeter. O’ndan başka ilâh yoktur. Ben yalnız O’na dayanırım. Çünkü O, büyük Arş’ın, muazzam hükümrânlığın sahibidir.” (Tevbe Sûresi, 9/129).

Ebedü'l-âbâd: Sonsuza kadar, ilelebet.

Feyz-i Kur’ân: Kur’ân’ın bereketi.

Lûtf-u Rahmân: İlâhî lütuf.

Nurânî: Parlak, aydın.

Rikkat: İncelik, yumuşaklık.

Tevellüd etmek: Doğmak, ortaya çıkmak.

Ünsiyet: Dostluk, yakınlık.

Bırak bîçâre feryâdı, belâdan kıl tevekkül.
Zira feryâd; belâ-ender, hatâ-ender belâdır bil!

Belâ vereni buldunsa eğer;
Safâ-ender, vefâ-ender, atâ-ender belâdır bil!

Madem öyle, bırak şekvâyı, şükret!
Çün belâbil, demâ keyfinden güler hep gül-mül.

Ger bulmazsan bütün dünya;
Cefâ-ender, fenâ-ender, hebâ-ender belâdır bil!

Cihan dolu belâ başında varken,
Ne bağırırısın küçücük bir belâdan, gel tevekkül kıl!

Tevekkül ile belâ yüzünde gül, tâ o da gülsün;
O güldükçe küçülür, eder tebeddül.

Hem üstadlarımdan Mevlânâ Celâleddin'in* nefsine dediği gibi dedim:

أَوْكُفْتُ النَّسْتُ وَتَوَكُّفْتِي بَلَى، شُكْرِي بَلَى چِیْسْتِ كَشِيدَنْ بَلَا
سِرِّ بَلَا چِیْسْتِ كِه، یَعْنِیْ مَنْم حَلَقَه زَنْ دَرِ كِه فَقَرُو فَنَا¹

O vakit nefsim dahi: “*Evet, evet... Acz ve tevekkül ile, fakr ve iltica ile nur kapısı açılır, zulmetler dağılır.*”² *”الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى نَوْرِ الْإِيمَانِ وَالْإِسْلَامِ”* dedi. Meşhur Hikem-i Atâiyye'nin şu fıkrası:

مَاذَا وَجَدَ مَنْ فَقَدَهُ وَمَاذَا فَقَدَ مَنْ وَجَدَهُ³

¹ “O ‘Ben sizin Rabbiniz değil miyim?’ dedi. Ve sen ‘belâ’ (evet Rabbimizsin) dedin. Belâ demenin şükri nedir? Belâ çekmektir. Belâ çekmenin sırrı nedir? ‘Fakr u fenâ dergâhının (kapısının) halkasına vuran benim’ demektir.” (Bkz.: *Divân-ı Kebîr*, s. 157, Gazel, 251).

² “İman nurunu ve İslâm Dini’ni bahşeden Allah’a hamdolsun.”

³ Bkz.: “Şümûbî, *Şerhu Hikemi’l-Atâiyye*, s. 208.

Acz: Âcizlik. Sebepler açısından elinden çok şey gelmeyeceğinin şuuruyla Allah’a olan ihtiyacını bilme.

Atâ: Lütuf, ihsan.

Belâbil: Kederler, tasalar.

Bîçâre: Çaresiz.

Çün: Çünkü.

Demâ: Her zaman, dâima.

Ender: ... içinde (belâ ender belâ: belâ içinde belâ).

Fakr: Muhtaçlık. Cenâb-ı Hakk’ın her şeyin hakiki sahibi olduğu şuuruyla Allah’a olan ihtiyacını bilme.

Ger: Eğer.

İltica: Sığınma.

Şekvâ: Şikayet.

Tebeddül etmek: Değişmek, başka bir şekil almak.

Tevekkül: Allah’a güvenmek. Sebeplere tevessül ettikten sonra neticeyi Allah’a bırakmak.

♦ Yani: “Cenâb-ı Hakk’ı bulan, neyi kaybeder? Ve O’nu kaybeden, neyi kazanır?”

♦ Yani: “O’nu bulan her şeyi bulur; O’nu bulmayan hiçbir şey bulmaz, bulsa da başına belâ bulur.” Ne derece âlî bir hakikat olduğunu gördüm ve طُوبَى لِلْغُرَبَاءِ¹ hadisinin sırrını anladım, şükrettim.

İşte kardeşlerim! Karanlıklı bu gurbetler, çendan nur-u imanla nurlandılar, fakat yine bende bir derece hükümlerini icra ettiler ve şöyle bir düşüncüyü verdiler: “Madem ben garîbim ve gurbetteyim ve gurbete gideceğim. Acaba şu misafirhânedeki vazifem bitmiş midir? Tâ ki sizleri ve Sözlere’i tevkil etsem ve bütün bütün alâkamı kessem...” fikri hatırıma geldi. Onun için sizden sormuştum ki; “Acaba yazılan Sözlere kâfi midir, noksanı var mı? Yani, vazifem bitmiş midir? Tâ ki rahat-ı kalble kendimi nurlu, zevkli, hakikî bir gurbete atıp, dünyayı unutup, Mevlânâ Celâleddin’in dediği gibi

دَانِي سَمَاعٍ چِه بُودَ بِي خُودُ شُدَن زِهَسْتِي
أَنْدَرُ فَنَائِي مُطْلَقُ ذَوْقِ بَقَا چَشِيدَن²

deyip, ulvî bir gurbeti arayabilir miyim?” diye sizi o suâller ile tasdî etmiştim.

الْبَاقِي هُوَ الْبَاقِي³

Said Nursî

* * *

¹ “Gariplere müjdelere olsun.” (Bkz.: Müslim, İman 232; Tirmizî, İman, 13; İbni Mâce, Fiten 15).

² “Semâ’ın ne olduğunu bilir misin? Varlık âleminde geçip, mutlak fenâ (makam) içinde bekâ zevkini tatmaktır.”

³ “Bâki olan yalnız Allah’tır.”

Üçüncü Mektup

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ¹
السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ أَبَدًا دَائِمًا²

Aziz Kardeşlerim!

Bana söylemek üzere Şamlı Hâfız'a* iki şey demişsiniz:

Birincisi: “Hazreti Peygamber’in (*aleyhissalâtü vesselâm*) Zeyneb’i* tezevvü-cünü, eski zaman münafıkları gibi yeni zamanın ehl-i dalâleti dahi medar-ı tenkit buluyorlar; nefsânî, şehvânî telâkki ediyorlar.” diyorsunuz.

Elcevap: Yüz bin defa hâşâ ve kellâ! O dâmen-i muallâyâ şöyle pest şü-behâtın eli yetişmez. Evet, on beş yaşından kırk yaşına kadar, hararet-i garî-ziyenin galeyânı hengâmında.. ve hevesât-ı nefsâniyenin iltihabı zamanında.. dost ve düşmanın ittifakıyla kemâl-i iffet ve tamam-ı ismet ile Haticetü’l-Küb-râ* (*radîyallâhu anhâ*) gibi ihtiyarca birtek kadın ile iktifâ ve kanaat eden bir zâ-tın, kırktan sonra yani hararet-i garîziye tevakkufu hengâmında.. ve hevesât-ı nefsâniyenin sükûneti zamanında kesret-i izdivaç ve tezevvücatı, bizzarure ve bilbedâhe nefsânî olmadığını ve başka ehemmiyetli hikmetlere müstenid olduğunu, zerre kadar insafı olana isbat eder bir hüccettir.

¹ “O Yüce Zât’ın adıyla. ‘Ve hiçbir şey yoktur ki Allah’ı hamd ile tesbih etmesin.’ (İsrâ Sûresi, 17/44).”

² “Allah’ın selâmı, rahmeti ve bereketi ebedî ve dâimî üzerinize olsun.”

Bilbedâhe: Açıkça, besbelli.

Bizzarure: Zaruri, kesin olarak.

Dâmen-i muallâ: Yüce etek. Herkesten daha iffetli, daha şeref-li. Öyle ki bu tür isatlar onun eteğine, paçasına dahi ulaşamaz anlamında kullanılan bir edebî, mecazî ifade.

Ehl-i dalâlet: Doğru yoldan ayrılanlar.

Galeyân: Kaynama, taşma.

Hararet-i garîziye: Vücut ısısı.

Hâşâ ve kellâ: Asla! Hayır ola-maz!

Hengâm: Vakit, devir.

Hevesât-ı nefsâniye: Nefse ait hisler, arzular, istekler.

Hikmet: Gaye, fayda.

Hüccet: Delil.

İktifâ: Yetinme.

İltihab: Alevlenme, tutuşma.

Kemâl-i iffet: Son derece namuslu, ahlâklı olma.

Kesret-i izdivaç: Çok evlilik.

Medar-ı tenkid: Tenkit sebebi.

Müstenid: Dayalı, bağlı.

Nefsânî / şehvânî: Nefsî,

bedenî arzu ve isteklerle alâkalı.

Pest: Alçak, düşük.

Sükûnet: Sakinleşme, dinme, yatışma.

Şübehât: Şüpheler.

Tamam-ı ismet: Bütün günah, hata ve şâibelerden tamamen uzak olma.

Telâkki etmek: Kabullenmek, benimsemek.

Tevakkuf: Durma, duraksama.

Tezevvüc / tezevvucat: Evlenme / evlenmeler.

O hikmetlerden birisi şudur ki: *Zât-ı risaletin akvâli gibi, ef'âl ve ahvâli ve etvar ve harekâtı dahi menâbi-i din ve şeriattır.. ve ahkâmın me-hazleridir. Şıkk-ı zâhîrisine sahabeler hamele oldukları gibi, hususî dai-resindeki mahfî ahvâlâtından tezahür eden esrar-ı din ve ahkâm-ı şeriatin hameleleri ve râvileri de ezvâc-ı tâhirattır ve bilfiil o vazifeyi ifâ etmişler-dir. Esrar ve ahkâm-ı dinin hemen yarısı, belki onlardan geliyor. Demek bu azîm vazifeye birçok ve meşrepçe muhtelif ezvâc-ı tâhirat lâzımdır.*

Gelelim Hazreti Zeyneb'in tezevvücüne: Yirmi Beşinci Söz'ün Birinci Şûlesi'nin Üçüncü Şuâi'nin misallerinden olan **مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ** âyetine dair şöyle yazılmış ki; insanların taba-kâtına göre birtek âyet, müteaddit vücûhlarla her bir tabakanın fehmine göre bir mana ifade ediyor.

• **Bir tabakanın şu âyetten hisse-i fehmi şudur ki:** Resûl-i Ekrem'in (aleyhissalâtü vesselâm) hizmetkârı veya "oğlum" hitabına mazhar olan Zeyd*, (radi-yallâhu anhu) rivâyet-i sahiha² ile itirafına binâen, izzetli zevcesini kendine mânen küfûv bulmadığı için tatlik etmiş. Yani Hazreti Zeyneb, başka yüksek bir ahlâk-ta yaratılmış ve bir peygambere zevce olacak fıtratta olduğunu Zeyd, ferasetle hissetmiş ve kendisini ona zevc olacak fıtratta kendine küfûv bulmadığından, mânevî imtizaçsızlığa sebebiyet verdiği için tatlik etmiştir. Allah'ın emriyle

¹ "Muhammed içinizden hiçbir erkeğin babası değildir, lâkin Allah'ın elçisi ve peygamberlerin sonuncu-sudur." (Ahzâb Sûresi, 33/40).

² Bu konuyla ilgili Hz. Zeyd'den (r.a.) gelen rivayetler için bkz.: Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir*, 24/41; Buharî, *Tevhid*, 22; Nesâî, *Sünen*, 6/432.

Ahkâm: Hükümler.

Ahkâm-ı din / ahkâm-ı şeriat: Dinî hükümler.

Ahvâl / ahvâlât: Hâller, durum-lar.

Akvâl: Sözlər.

Azîm: Büyük.

Bilfiil: Gerçekten, bizzat.

Ef'âl: Fiiller, işler.

Esrar: Sırlar.

Esrar-ı din: Dinî sırlar.

Etvar: Tutumlar, davranışlar.

Ezvâc-ı tâhirat: Tertemiz eşler anlamında Hz. Peygamber Efendi-miz'in (s.a.s.) eşlerine verilen genel ad.

Fehm: Anlama, anlayış.

Feraset: Bir şeyi çabuk sezme yeteneği, keskin ve hızlı idrak kabiliyeti.

Fıtrat: Tabiat, yaratılış.

Hamele: Taşıyanlar.

Hisse-i fehmi: Anlayabileceği kısım, anlama payı.

Ifâ etmek: Yerine getirmek.

İmtizaçsızlık: Uyuşmazlık, birbi-rine uymama.

İzzet: Aziz olma, yücelik.

Küfûv: Denk, akran.

Mahfî: Gizli, saklı.

Me'haz: Kaynak.

Menâbi-i din ve şeriat: Dinin ve şeriatin kaynakları.

Meşrep: Yol, tarz, tabiat.

Müteaddit: Birçok.

Râvi: Rivayet eden, nakleden.

Rivâyet-i sahiha: Doğru bir şe-kilde nakledilen haber, bilgi.

Şıkk-ı zâhîri: Görünen kısım.

Tatlik etmek: Boşamak.

Tezahür etmek: Ortaya çıkmak, belirmek.

Vücûh: Yönler.

Zât-ı risalet: Yüce Allah'ın elçili-ği makamını temsil eden Zât, Hz. Peygamber (s.a.s.).

Zevc: Eş, koca.

Zevce: Eş, hanım.

Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) almış, yani زَوْجَانَكَا¹'nın işaretiyle o nikâh, bir akd-i semâvî olduğuna delâletiyle hârikulâde.. ve örf ve muamelât-ı zâhiriye fevkinde, sırf kaderin hükmüyledir ki; Resûl-i Ekrem, (*aleyhissalâtü vesselâm*) o hükm-ü kadere inkıyad göstermiştir ve mecbur olmuştur.² Nefis arzusuyla değildir.

Şu kader hükmünün de ehemmiyetli bir hükm-i şer'î ve mühim bir hikmet-i âmmeyi ve şümûllü bir maslahat-ı umumiyeyi tazammun eden لَكِي لَا³ âyet-i kerîmesinin işaretiyle büyüklerin küçüklere "oğlum" demeleri, zihar meseleleri gibi –yani karısına “anam gibisin” dese haram olduğu gibi– değildir ki, ahkâm onunla değişsin. Hem büyüklerin raiyetlerine ve peygamberlerin ümmetlerine pederâne⁴ nazar ve hitapları, vazife-i risalet itibarıladır; şahsiyet-i insaniye itibarıyla değildir ki, onlardan zevce almak uygun düşmesin.

• *İkinci bir tabakanın hisse-i fehmi şudur ki:* Bir büyük âmir, raiyetine pederâne bir şefkat ile bakar. Eğer o âmir, zâhirî ve bâtınî bir padişah-ı ruhanî olsa merhameti, pederin yüz defa şefkatinden ileri gittiği için, raiyetinin efradı, onun hakikî evlâdı gibi, ona peder nazarıyla bakarlar. Peder nazarı ise zevce nazarına inkılâb edemediğinden ve kız nazarı da zevce nazarına kolayca değişmediğinden, efkâr-ı âmmede peygamberin müminlerin kızlarını alması şu sırta uygun gelmediği için; Kur'ân, o vehmi def' maksadıyla der: “Peygamber, rahmet-i ilâhiye hesabıyla size şefkat eder, pederâne muamele eder.. ve

¹ “Biz onu sana nikâhladık.” (Ahzâb Sûresi, 33/37).

² Hz. Âişe Validemiz “Allah Resûlü vahiyden bir şey gizleyecek olsaydı bu âyeti gizlerdi.” sözüyle Efendimiz'in (s.a.s.) bu husustaki inkıyad ve mecburiyetine işarette bulunmuştur. Bkz.: Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir*, 24/41.

³ “... ki, bundan böyle evlatlıkları, eşleriyle ilişkilerini kestikleri, onları boşadıkları zaman, o kadınlarla evlenmek hususunda müminlere bir güçlük olmasın.” (Ahzâb Sûresi, 33/37).

⁴ Efendimiz'in (s.a.s.) ümmetine şefkatli bir baba gibi olduğunu ifade eden rivayet için bkz.: Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir*, 3/59.

Akd-i semâvî: Semâvî akit.

Bâtınî: İçte olan, görünmeyen.

Delâlet: İşaret etme, gösterme.

Efkâr-ı âmme: Kamuoyu, toplumun genel kanaati.

Fevk: Üst.

Hikmet-i âmme: Genel, kapsamlı hikmet.

Hükm-i şer'î: Dinî hüküm.

İnkılâb etmek: Değişmek, başka bir hâl almak.

İnkıyad göstermek: Boyun eğmek, itaat etmek.

Maslahat-ı umumiye: Genel fayda, kamu menfaati.

Muamelât-ı zâhiriye: Alışveriş, bilinen muameleler.

Padişah-ı ruhanî: Mânevî padişah.

Pederâne: Baba tavrıyla, baba gibi davranarak.

Raiyet: Halk, yönetilenler.

Şümûl: Kapsamlılık, genişlik.

Tazammun etmek: İhtiva etmek, içermek.

Vazife-i risalet: Peygamberlik vazifesi.

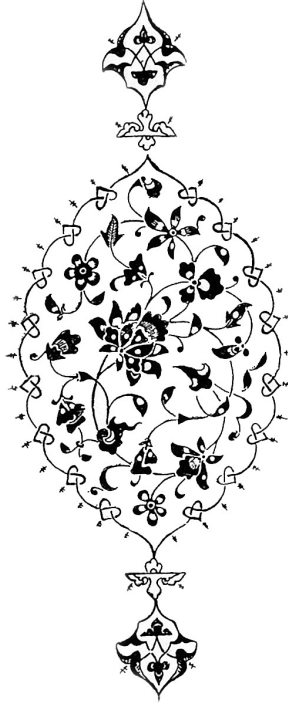
Zâhirî: Görünen, görünürdeki.

risalet nâmına siz, O'nun evlâdı gibisiniz. Fakat, şahsiyet-i insaniye itibarıyla pederiniz değildir ki, sizden zevce alması münasip düşmesin.. ve sizlere “oğlum” dese, ahkâm-ı şariat itibarıyla siz O'nun evlâdı olamazsınız!”

الْبَاقِي هُوَ الْبَاقِي¹

Said Nursî

* * *

¹ “Bâki olan yalnız Allah’tır.”

Sekizinci Mektup

بِسْمِهِ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ¹

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ isimleri 'e girdiklerinin ve her mübarek şeyin başında zikredilmelerinin çok hikmetleri var. Onların beyanını başka vakte tâlikan, şimdilik kendime ait bir hissimi söyleyeceğim:

Kardeşim, ben الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ isimlerini öyle bir nur-u âzam görüyorum ki, bütün kâinatı ihata eder.. ve her ruhun bütün hâcât-ı ebediyesini tatmin edecek.. ve hadsiz düşmanlarından emin edecek, nurlu ve kuvvetli görünüyorlar. *Bu iki nur-u âzam olan isimlere yetişmek için en mühim bulduğum vesile; fakr ile şükür, acz ile şefkattir. Yani, ubûdiyet ve iftikardır. Şu mesele münasebetiyle hatıra gelen ve muhakkikine, hatta bir üstadım olan İmam Rabbânî'ye muhalif olarak diyorum ki:*

Hazreti Yakub'un (aleyhisselâm) Yusuf (aleyhisselâm)'a karşı şedit ve parlak hissiyâtı, muhabbet ve aşk değildir; belki şefkattir. Çünkü şefkat, aşk ve muhabbetten çok keskin ve parlak ve ulvî ve nezihtir ve makam-ı nübüvvete lâyıktır. Fakat, muhabbet ve aşk, mecazî mahbublara ve mahlûklara karşı derece-i şiddette olsa, o makam-ı muallâ-yı nübüvvete lâyük düşmüyor. Demek, Kur'ân-ı Hakîm'in parlak bir i'câz ile parlak bir surette gösterdiği ve ism-i Rahîm'in

¹ "O Yüce Zât'ın adıyla. 'Ve hiçbir şey yoktur ki Allah'ı hamd ile tesbih etmesin.' (İsrâ Sûresi, 17/44)."

Acz: Âcizlik. Sebepler açısından elinden çok şey gelmeyeceğinin şuuruyla Allah'a olan ihtiyacını bilme.

Fakr: Muhtaçlık. Cenâb-ı Hakk'ın her şeyin hakiki sahibi olduğu şuuruyla Allah'a olan ihtiyacını bilme.

Hâcât-ı ebediye: Sonsuz ihtiyaçlar.

Hikmet: Gaye, fayda, maslahat.

i'câz: Mu'cizeli oluş (insanları benzerini yapmaktan âciz bırakan üslup).

İftikar: Cenâb-ı Hakk'ın her şeyin hakiki sahibi olduğu şuuruyla O'nun karşısında kendi fakirlik ve çaresizliğine uygun bir hâl sergileme.

İsm-i Rahîm: "Kullarına karşı sonsuz lütuf ve merhamet eden, onları gözeten" anlamında Cenâb-ı Hakk'ın güzel bir ismi.

Makam-ı muallâ-yı nübüvvet: Yüce peygamberlik makamı.

Makam-ı nübüvvet: Peygamberlik makamı.

Mecazî mahbub: Fânî sevgili.

Muhakkikîn: İncelemelerini derinlemesine ve alabildiğince hassasiyetle yapan, ilim adamları.

Nezih: Pak, temiz.

Nur-u âzam: Pek büyük nur.

Şedit: Şiddetli.

Tâlikan: Bağlayarak, sonraya bırakarak.

Ubûdiyet: Kulluk.

Ulvi: Yüce.

vusûlüne vesile olan hissiyât-ı Yakubiye, yüksek bir derece-i şefkattir. İsm-i Vedûd'a vesile-i vusûl olan aşk ise Züleyhâ'nın Yusuf (*aleyhisselâm*)'a karşı olan muhabbet meselesindedir. Demek Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan, Hazreti Yakub'un (*aleyhisselâm*) hissiyâtını ne derece Züleyhâ'nın hissiyâtından yüksek göstermişse şefkat dahi o derece aşktan daha yüksek görünüyor.

Üstadım İmam Rabbânî, aşk-ı mecazîyi makam-ı nübüvvete pek münasip görmediği için demiş ki: "Mehâsin-i Yusufiye, mehâsin-i uhreviye nev'inden olduğundan, ona muhabbet ise mecazî muhabbetler nev'inden değildir ki, kusur olsun."¹

Ben de derim:

Ey Üstad! O, tekellüflü bir te'vildir. Hakikat şu olmak gerektir ki: O, muhabbet değil; belki yüz defa muhabbetten daha parlak, daha geniş, daha yüksek bir mertebe-i şefkattir.

♦ *Evet, şefkat bütün envâıyla latîf ve nezihtir. Aşk ve muhabbet ise, çok envâna tenezzül edilmiyor.*

♦ *Hem şefkat pek geniştir. Bir zât, şefkat ettiği evlâdı münasebetiyle bütün yavrulara, hatta zîruhlara şefkatini ihata eder ve Rahîm isminin ihata-sına bir nevi aynadarlık gösterir. Hâlbuki aşk, mahbubuna hasr-ı nazar edip, her şeyi mahbubuna feda eder; yahut mahbubunu îlâ ve senâ etmek için, başkalarını tenzil ve mânên zemmeder ve hürmetlerini kırar. Mesela biri demiş: "Güneş mahbubumun hüsnünü görüp utanıyor, görmemek için bulut perdesini başına çekiyor." Hey âşık efendi! Ne hakkın var, sekiz ism-i âzâmın bir sahife-i nurânisi olan güneşi böyle utandırıyorsun?*

¹ İmam Rabbânî, *Mektubat*, 3/134 (100. Mektup).

Aşk-ı mecazî: Fânî ve geçici aşk.

Envâ: Türler, çeşitler.

Hasr-ı nazar: Bakıp kalmak, dikkatini yoğunlaştırmak.

Hissiyât-ı Yakubiye: Hazret-i Yakub'un (a.s.) hisleri.

İhata etmek: Kavramak, kuşatmak.

Îlâ etmek: Yüceltmek.

İsm-i âzam: Cenâb-ı Hakk'ın en büyük ismi.

İsm-i Vedûd: "Kullarını çok seven ve onlar tarafından da çok sevilen" anlamında Cenâb-ı Hakk'ın güzel bir ismi.

Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan: Beyan ve ifadesi ile insanları benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerim.

Latîf: Hoş, güzel, hafif.

Mahbub: Sevgili.

Mehâsin-i uhreviye: Âhirete ait güzellikler.

Mehâsin-i Yusufiye: Hz. Yusuf'a (a.s.) ait güzellikler.

Nev: Tür, çeşit.

Sahife-i nurâni: Parlak, nurlu sayfa.

Senâ etmek: Övmek, methetmek.

Te'vil: Yorum.

Tekellûf: Zorlama, külfet.

Tenzil etmek: İndirmek, düşürmek.

Vesile-i vusûl: Ulaşma vesilesi.

Vusûl: Erme, ulaşma.

Zemm etmek: Kınamak, yermek.

Zîruh: Ruh sahibi.

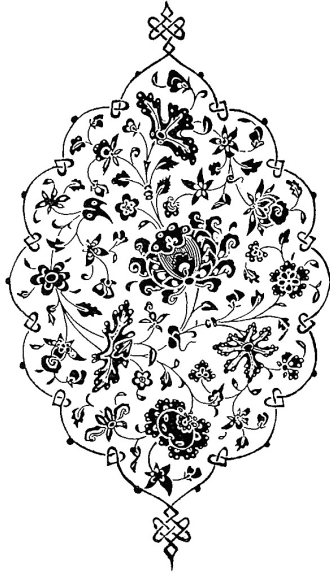
♦ *Hem şefkat hâlistir, mukabele istemiyor; sâfi ve ivazsızdır.* Hatta en âdî mertebede olan hayvanâtın yavrularına karşı fedakârâne ivazsız şefkatleri buna delildir. Hâlbuki, aşk ücret ister ve mukabele talep eder. Aşkın ağlamları bir nevi taleptir, bir ücret istemektir.

Demek, suver-i Kur'âniye'nin en parlağı olan, Sûre-i Yusuf'un en parlak nuru olan Hazreti Yakub'un (*aleyhisselâm*) şefkati, ism-i Rahmân ve Rahîm'i gösterir.. ve şefkat yolu, rahmet yolu olduğunu bildirir.. ve o elem-i şefkate devâ olarak da ¹فَاللَّهُ خَيْرٌ حَافِظًا وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ² dedirir.

الْبَاقِي هُوَ الْبَاقِي²

Said Nursî

* * *

¹ “En iyi koruyan Allah’tır ve O, merhametlilerin en merhametlisidir.” (Yusuf Sûresi, 12/64).

² “Bâki olan yalnız Allah’tır.”

Dokuzuncu Mektup

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ¹

Yine o hâlis talebesine gönderdiği mektubun bir parçasıdır.

Sâniyen

Neşr-i envâr-ı Kur'âniye'deki muvaffakiyetin ve gayretin ve şevkin, bir ikram-ı ilâhîdir.. belki bir kerâmet-i Kur'âniye'dir.. bir inâyet-i rabbâniyedir. Sizi tebrik ediyorum. Kerâmet ve ikram ve inâyetin bahsi geldiği münasebetiyle, kerâmet ve ikramın bir farkını söyleyeceğim, şöyle ki:

Kerâmetin izharı, zaruret olmadan zarardır. İkramın izharı ise, bir tahdîs-i nimettir. Eğer, kerâmet ile müşerref olan bir şahıs, bilerek harika bir emre mazhar olursa, o hâlde eğer nefs-i emmâresi bâki ise, kendine güvenmek ve nefsine ve keşfine itimat etmek ve gurura düşmek cihetinde istidraç olabilir. Eğer, bilmeyerek harika bir emre mazhar olursa; mesela birisinin kalbinde bir suâl var, intak-ı bilhak nev'inden ona muvafık bir cevap verir, sonra anlar, anladıktan sonra kendi nefsine değil, belki kendi Rabbisine itimadı ziyadeleşir ve “Beni benden ziyade terbiye eden bir Hafız'im vardır.” der, tevekkülünü ziyadeleştirir. Bu kısım, hatarsız bir kerâmettir; ihfâsına mükellef değil, fakat

¹ “O Yüce Zât'ın adıyla. ‘Ve hiçbir şey yoktur ki Allah'ı hamd ile tesbih etmesin.’ (İsrâ Sûresi, 17/44).”

Bâki: Kalıcı, dâimî.

Hafız: Her varlığı, hayatının devamı ve muhasebesi için mükemmel bir intizamla koruyup muhafaza eden Hz. Allah.

Hatar: Tehlike.

İhfâ: Saklamak, gizlemek.

İnâyet-i rabbâniye: Cenâb-ı Hakk'ın yardımı.

İntak-ı bilhak: Cenâb-ı Hakk'ın söyletmesi, kişinin iradesi haricinde ağızında doğrunun dile gelmesi.

İstidraç: Din ve diyanet ile alâ-

kası olmayan bir kimsenin eliyle, hakkı ve liyâkatı da olmadığı halde meydana gelen fevkalâdelik.

İzhar: Açığa vurma, gösterme.

Kerâmet-i Kur'âniye: Kur'an-ı Kerim'e ait, onun vesilesi ile gelen ikram, kerâmet.

Keşf: Bir sırrı, gizli bir şeyi meydana gelmeden önce bilme, ortaya çıkarma.

Kısb: Çaba, emek.

Mazhar olmak: Erişmek, nâil olmak, şereflenmek.

Muvaffakiyet: Allah'ın yardımıyla elde edilen başarı.

Muvafık: Uygun.

Nefs-i emmâre: İnsana sürekli kötülükleri emreden nefis.

Neşr-i envâr-ı Kur'âniye: Kur'an'a ait nurları yaymak.

Nev: Tür, çeşit.

Sâniyen: İkinci olarak.

Tahdîs-i nimet: Şükür maksadı ile Hakk'ın nimetlerini ilan etmek.

fahr için kasden izharına çalışmamalı! Çünkü onda zâhiren insanın kesbinin bir medhali bulunduğundan, nefsine nisbet edebilir. Amma ikram ise; o, kerâmetin selâmetli olan ikinci nev'inden daha selâmetli, bence daha âlîdir. İzharı, tahdîs-i nimettir. Kesbin medhali yoktur, nefsi onu kendine isnad etmez.

İşte kardeşim; hem senin hakkında, hem benim hakkımda, bahusus Kur'ân hakkındaki hizmetimizde eskiden beri gördüğüm ve yazdığım ihsanât-ı ilâhiye bir ikramdır; izharı, tahdîs-i nimettir. Onun için sana karşı tahdîs-i nimet nev'inden ikimizin hizmetimize ait muvaffakiyâtı yazıyorum. Biliyordum ki sende fahir değil, şükür damarını tahrik ediyor.

Sâlisen

Görüyorum ki:

Şu dünya hayatında en bahtiyar odur ki, dünyayı bir misafirhâne-i askerî telâkki etsin.. ve öyle de iz'an etsin.. ve ona göre hareket etsin.. ve o telâkki ile en büyük mertebe olan mertebe-i rızayı¹ çabuk elde edebilir. Kırılacak şişe pahasına dâimî bir elmasın fiyatını vermez, istikâmet ve lezzetle hayatını geçirir.

Evet dünyaya ait işler, kırılmaya mahkûm şişeler hükmündedir. Bâki umûr-u uhreviye ise gayet sağlam elmaslar kıymetindedir.² İnsanın fıtratındaki şiddetli merak ve harareti muhabbet ve dehşetli hırs ve inatlı talep ve hâkeza şedit hissiyâtlar, umûr-u uhreviyeyi kazanmak için verilmiştir. O hissiyâtı, şiddetli bir surette fâni umûr-u dünyeviyeye tevcih etmek, fâni ve kırılacak şişelere, bâki elmas fiyatlarını vermek demektir. Şu münasebetle bir nokta hatıra gelmiş, söyleyeceğim, şöyle ki:

¹ Allah rızasının en büyük mertebe olduğuna dair bkz.: "Hepsinden âlâsı ise Allah'ın kendilerinden razı olmasıdır." (Tevbe Sûresi, 9/72).

² "Mal mülk, çoluk çocuk ... Bütün bunlar dünya hayatının süsleridir. Ama bâki kalacak yararlı işler ise Rabbinin katında, hem mükâfat yönünden, hem de ümit bağlamak bakımından daha hayırlıdır." (Kehf Sûresi, 18/46).

Âlî: Yüce.

Bahusus: Özellikle.

Fahr: Övünme.

Fâni mahbub: Güzellîği devam etmeyen geçici sevgili.

Hâkeza: Böylece, bunun gibi.

İhsanât-ı ilâhiye: İlâhî ihsanlar, vergiler.

İsnad etmek: Nispet etmek, mal etmek.

Medhal: Giriş.

Mertebe-i rıza: Cenâb-ı Hakk'ın rızasına ulaşma makamı, derecesi.

Misafirhâne-i askerî: Askeri misafirhane, orduevi, kışla.

Muvaffakiyât: Allah'ın yardımıyla elde edilen başarılar.

Sâlisen: Üçüncü olarak.

Şedit hissiyât: Şiddetli duygular.

Telâkki etmek: Kabullenmek, benimsemek.

Tevcih etmek: Yönlendirmek.

Umûr-u dünyeviye: Dünyaya ait işler.

Umûr-u uhreviye: Neticesi bütünüyle âhirete âit işler.

Zâhiren: Görünüşte, görünüşe göre.

Aşk, şiddetli bir muhabbettir. Fâni mahbublara müteveccih olduğu vakit ya o aşk, kendi sahibini dâimî bir azap ve elemde bırakır; veyahut o mecazî mahbub, o şiddetli muhabbetin fiyatına değmediği için bâki bir mahbubu arattırır; aşk-ı mecazî, aşk-ı hakikîye inkılâb eder.

İşte insanda binlerle hissiyât var. Her birisinin aşk gibi iki mertebesi var. Biri mecazî, biri hakikî.

♦ Mesela *endişe-i istikbal* hissi herkeste var; şiddetli bir surette endişe ettiği vakit bakar ki, o endişe ettiği istikbale yetişmek için elinde senet yok. Hem rızık cihetinde bir taahhüd altında ve kısa olan bir istikbal, o şiddetli endişeye değmiyor. Ondan yüzünü çevirip, kabirden sonra hakikî ve uzun ve gafiller hakkında taahhüd altına alınmamış bir istikbale teveccüh eder.

♦ Hem mala ve câha karşı *şiddetli bir hırs* gösterir. Bakar ki; muvakkaten onun nezaretine verilmiş o fâni mal ve âfetli şöret ve tehlikeli ve riyaya medar olan câh, o şiddetli hırsa değmiyor. Ondan, hakikî câh olan merâtib-i mâneviyeye ve derecât-ı kurbiyeye ve zâd-ı âhirete ve hakikî mal olan a'mâl-i sâlihaya teveccüh eder. Fena haslet olan hırs-ı mecazî ise, âlî bir haslet olan hırs-ı hakikîye inkılâb eder.

♦ Hem mesela *şiddetli bir inat* ile ehemmiyetsiz, zâil, fâni umûrlara karşı hissiyâtını sarfeder. Bakar ki, bir dakika inada değmeyen bir şeye, bir sene inat ediyor. Hem zararlı, zehirli bir şeye inat nâmına sebat eder. Bakar ki, bu kuvvetli his, böyle şeyler için verilmemiş. Onu onlara sarfetmek, hikmet ve hakikate münâfidir. O şiddetli inadı, o lüzumsuz umûr-u zâileye vermeyip, âlî ve bâki olan hakâik-i imaniyeye ve esâsât-ı İslâmiye'ye ve hidemât-ı uhreviyeye

Âli: Yüce.

A'mâl-i sâliha: Salih ameller, iyi işler.

Aşk-ı hakikî: Gerçek aşk.

Aşk-ı mecazî: Fâni ve geçici aşk.

Bâki: Kalıcı, dâimî.

Câh: Mevki, makam.

Derecât-ı kurbiye: Cenâb-ı Hakk'a yakınlık kazandıran dereceler.

Endişe-i istikbal: Gelecek endişesi.

Esâsât-ı İslâmiye: İslâm esasları.

Hakâik-i imaniye: İman hakikatleri.

Haslet: Huy, mizaç.

Hırs-ı hakikî: Dinî ve millî konularda gösterilmesi gereken gayret, hırs.

Hırs-ı mecazî: Aşırı istek, açgözlülük. Dünya ve içindekileri elde etme adına gösterilen hırs.

Hidemât-ı uhreviye: Neticeleri, faydaları bütünüyle âhirette görülecek dinî hizmetler.

Mecazî mahbub: Fâni ve geçici sevgili.

Medar olmak: Sebep, vesile, kaynak olmak.

Merâtib-i mâneviye: Mânevî mertebeler.

Muvakkaten: Belli bir süre için, geçici olarak.

Münâfi: Aykırı, zıt.

Müteveccih: Yönelmiş, yönelik.

Nezaret: Gözetme, kontrol etme.

Riya: Gösteriş.

Teveccüh etmek: Yönelmek.

Umûr: İşler.

Umûr-u zâile: Kalıcı olmayan, değersiz işler.

Zâd-ı âhiret: Âhiret azığı.

Zâil: Biten, tükenen.

sarfeder. O haslet-i rezile olan inad-ı mecazî, güzel ve âlî bir haslet olan hakikî inada yani, hakta şiddetli sebata inkılâb eder.

İşte şu üç misal gibi; *insanlar, insana verilen cihâzât-ı mâneviyeyi, eğer nefsin ve dünyanın hesabıyla istîmal etse ve dünyada ebedî kalacak gibi gafilâne davransa, ahlâk-ı rezileye ve israfât ve abesiyete medar olur. Eğer, hafiflerini dünya umûruna ve şiddetlilerini vezâif-i uhreviye ve mâneviye sarfetse ahlâk-ı hamîdeye menşe, hikmet ve hakikate muvafık olarak saadet-i dâreyne medar olur.*

İşte tahmin ederim ki, nâsihlerin nasihatleri şu zamanda tesirsiz kaldığının bir sebebi şudur ki; ahlâksız insanlara derler:

“Haset etme! Hırs gösterme! Adâvet etme! İnat etme! Dünyayı sevme!” Yani, “*Fıtratını değiştir!*” gibi zâhiren onlarca mâlâyutak bir teklifte bulunurlar. Eğer deseler ki:

“*Bunların yüzlerini hayırlı şeylere çeviriniz, mecralarını değiştiriniz.*” Hem nasihat tesir eder, hem daire-i ihtiyârlarında bir emri teklif olur.

Râbian

Ulema-yı İslâm ortasında “İslâm” ve “iman”ın farkları çok medar-ı bahsolmuş. Bir kısmı, “ikisi birdir”; diğer kısmı, “ikisi bir değil; fakat biri birisiz olmaz” demişler ve bunun gibi çok muhtelif fikirler beyan etmişler. Ben şöyle bir fark anladım ki:

İslâmiyet, iltizamdır; iman, iz’andır. Tâbir-i diğerle: İslâmiyet, hakka tarafgirlik ve teslim ve inkiyaddır; iman ise, hakkı kabul ve tasdiktir.

Abesiyet: Faydasızlık, gayesizlik.

Adâvet: Düşmanlık.

Ahlâk-ı hamîde: Makbul, ideal ahlâk.

Ahlâk-ı rezile: Rezil, kötü ahlâk.

Cihâzât-ı mâneviye: Mânevî cihazlar.

Daire-i ihtiyâr: Seçme karar verme gücü, kapasitesi.

Emr-i teklif: Yükümlü olunan emir, yapılabilir emir.

Haslet-i rezile: Rezil, kötü huy.

Gafilâne: Gafilce, dikkatsizce.

İnad-ı mecazî: Değersiz, basit şeyler için gösterilen inat, dik kafalılık.

İltizam: Kendisi için gerekli görme, taraftar olma.

İnkiyad: Boyun eğme, itaat etme.

İnkılâb etmek: Değişmek, başka bir hâl almak.

İsrafât: İsraflar.

İstîmal etmek: Kullanmak.

İz’an: Anlama, kavrama.

Mâlâyutak: Dayanılmaz, güç yetmez.

Medar-ı bahis: Söz konusu.

Menşe: Kaynak, memba.

Nâsih: Nasihat eden.

Râbian: Dördüncü.

Saadet-i dâreyn: İki cihanda mutluluk, dünya ve âhiret saadeti.

Tarafgirlik: Taraf tutma, taraf-tarlık.

Ulema-yı İslâm: İslâm âlimleri.

Vezâif-i uhreviye ve mâneviye: Dinî, mânevî vazifeler. Neticeleri, faydaları bütünüyle âhirette görülecek dinî vecibeler.

Eskide bazı dinsizleri gördüm ki; ahkâm-ı Kur'âniye'ye şiddetli tarafgirlik gösteriyorlardı. Demek o dinsiz, bir cihette hakkın iltizamıyla İslâmiyet'e mazhardı; "dinsiz bir müslüman" denilirdi. Sonra bazı müminleri gördüm ki; ahkâm-ı Kur'âniye'ye tarafgirlik göstermiyorlar, iltizam etmiyorlar.. "gayr-i müslim bir mümin" tâbirine mazhar oluyorlar.

Acaba İslâmiyet'siz iman, medar-ı necat olabilir mi?

Elcevap: İmansız İslâmiyet, *sebeb-i necat olmadığı gibi; İslâmiyet'siz iman da medar-ı necat olamaz.* ¹ فَلِلَّهِ الْحَمْدُ وَالْمِنَّةُ, Kur'an'ın i'câz-ı mânevîsinin feyziyle Risale-i Nur mizanları, Din-i İslâm'ın ve hakâik-i Kur'âniye'nin meyvelerini ve neticelerini öyle bir tarzda göstermişlerdir ki; dinsiz dahi onları anlasa, taraftar olmamak kâbil değil. Hem iman ve İslâm'ın delil ve burhanlarını o derece kuvvetli göstermişlerdir ki; gayr-i müslim dahi anlasa, herhâlde tasdik edecektir. Gayr-i müslim kaldığı hâlde, iman eder.

Evet Sözler, Tûba-yı Cennet'in meyveleri gibi tatlı ve güzel olan iman ve İslâmiyet'in meyvelerini ve saadet-i dâreynin mehâsini gibi hoş ve şirin öyle neticelerini göstermişler ki, görenlere ve tanıyanlara nihâyetsiz bir tarafgirlik ve iltizam ve teslim hissini verir. Ve silsile-i mevcudât gibi kuvvetli ve zerrât gibi kesretli iman ve İslâm'ın burhanlarını göstermişler ki, nihâyetsiz bir iz'an ve kuvvet-i iman verirler.

Hatta bazı defa Evrad-ı Şah-ı Nakşibendî'de şehâdet getirdiğim vakit, ² ذَلِكَ نَحْيًا وَعَلَيْهِ نَمُوتُ وَعَلَيْهِ نُبْعَثُ غَدًا dediğim zaman, nihâyetsiz bir tarafgirlik hissediyorum. Eğer bütün dünya bana verilse, bir hakikat-i imaniyeyi feda edemiyorum. Bir hakikatin bir dakika aksini farzetmek,

¹ "Hamd ve minnettarlık Allah'adır."

² "İman hakikatleri üzere yaşar, onlara inanmış olarak ölür ve yine o itikat üzere diriliriz." (Bkz.: Gümüşhânevî, *Mecmûatü'l-ahzâb*, Nakşibendî cildi, s. 7).

Ahkâm-ı Kur'âniye: Kur'an-ı Kerim'de bulunan dinî hükümler.

Burhan: Delil.

Evrad-ı Şah-ı Nakşibendî: Bahâuddin Şah-ı Nakşibend Hazretlerinin belli zaman dilimlerinde devamlı okuduğu dualar.

Feyz: Bereket, ihsan, lütuf.

Gayr-i müslim: Müslüman olmayan kimse.

Hakâik-i Kur'âniye: Kur'an-ı Kerim'e ait hakikatler.

Hakikat-i imaniye: İmana dair hakikat.

İ'câz-ı mânevî: Mânevî mu'cize.

İltizam etmek: Taraf tutmak, yol edinmek, kabullenmek.

Kesret: Çokluk, çok olma.

Medar-ı necat: Kurtuluş vesilesi, dayanağı.

Mehâsin: Güzellikler.

Mizan: Ölçü.

Sebeb-i necat: Kurtuluş sebebi.

Silsile-i mevcudât: Varlık zinciri.

Tûbâ-yı Cennet: Cennet ağacı.

Zerrât: Zerreler, atomlar.

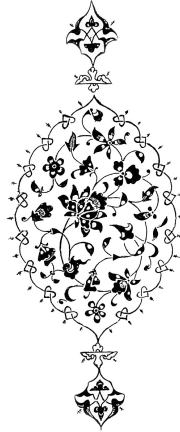
bana gayet elîm geliyor. Bütün dünya benim olsa, birtek hakâik-i imaniyenin vücûd bulmasına bilâ-tereddüt vermesine, nefsim itaat ediyor.

أَمَّا اللَّهُمَّ بِمَا أَرْسَلْتَ مِنْ رَسُولٍ، وَأَمَّا اللَّهُمَّ بِمَا أَنْزَلْتَ مِنْ كِتَابٍ، فَصَدَّقْنَا¹
dediğim vakit nihâyetsiz bir kuvvet-i iman hissediyorum. Hakâik-i imaniyenin her birisinin aksini aklen muhâl telâkki ediyorum, ehl-i dalâleti nihâyetsiz ebleh ve dîvane görüyorum.

Senin vâlideynine pek çok selâm ve arz-ı hürmet ederim. Onlar da bana dua etsinler. Sen benim kardeşim olduğun için, onlar da benim peder ve vâlidem hükmündedirler. Hem köyünüze, hususan senden “Sözler”i işitenlere umumen selâm ediyorum.

الْبَاقِي هُوَ الْبَاقِي²

Said Nursî

¹ “Allah’ım! Hem gönderdiğin Resûle iman ettik, hem de indirdiğin kitâba inanıp, gönülden tasdik ettik.” (Bkz.: Gümüşhânevî, *Mecmûatü’l-ahzâb*, Nakşibendî cildi, s. 8).

² “Bâki olan yalnız Allah’tır.”

Arz-ı hürmet etmek: Saygısını takdim etmek, sunmak.

Bilâ-tereddüt: Tereddütsüz, kesin olarak.

Ebleh: Pek akılsız, pek budala.

Ehl-i dalâlet: Doğru yoldan ayrılanlar, kâfirler.

Elîm: Elem veren, üzücü.

Hakâik-i imaniye: İman hakikatleri.

Muhâl: İmkânsız.

Telâkki etmek: Kabullenmek, benimsemek.

Umumen: Genel olarak, bütün.

Valideyn: Anne-baba.

Vücûd bulmak: Meydana gelmek, ortaya çıkmak.

Onuncu Mektup

İki Suâlin Cevabıdır

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ¹

Birincisi

Otuzuncu Söz'ün İkinci Maksadı'nın tahavvülât-ı zerrât tarifi-ne dair olan uzun cümlesinin hâşiyesidir.

Kur'ân-ı Hakîm'de "İmam-ı Mübîn" ve "Kitab-ı Mübîn", mükerrer yerlerde zikredilmiştir.² Ehl-i tefsir, "ikisi birdir"; bir kısmı, "ayrı ayrıdır" demişler. Hakikatlerine dair beyanatları muhtelifdir. Hülâsa, "ilm-i ilâhînin unvanlarıdır" demişler. Fakat, Kur'ân'ın feyzi ile şöyle kanaatim gelmiş ki:

İmam-ı Mübîn, *ilim ve emr-i ilâhînin bir nev'ine bir unvandır ki; âlem-i şehâdetten ziyade âlem-i gayba bakıyor. Yani, zaman-ı hâlden ziyade, mâzi ve müstakbele nazar eder. Yani, her şeyin vücûd-u zâhîrîsinden ziyade aslına, nesline ve köklerine ve tohumlarına bakar. Kader-i ilâhînin bir defteridir. Şu defterin vücûdu, Yirmi Altıncı Söz'de, hem Onuncu Söz'ün Hâşiyesi'nde isbat edilmiştir.*

¹ "O Yüce Zât'ın adıyla. 'Ve hiçbir şey yoktur ki Allah'ı hamd ile tesbih etmesin.' (İsrâ Sûresi, 17/44)."

² Bkz.: Yasin Sûresi, 36/12; En'âm Sûresi, 6/59; Yûnus Sûresi, 10/61; Hûd Sûresi, 11/6; Neml Sûresi, 27/75; Sebe Sûresi, 34/3.

Âlem-i gayb: Duyu organları ile kavranamayan varlıkların ve hâdiselerin âlemi.

Âlem-i şehâdet: Duyu organları ile kavranılan varlıkların ve hâdiselerin âlemi.

Ehl-i tefsir: Kur'ân-ı Kerim'i sağlam bilgi ve akıl ölçüleri çerçevesinde kendi şahsî görüşleriyle izah ederek yorumlayanlar, müfessirler.

Feyz: Bereket, ihsan, lütuf.

Hâşiy: Sayfa kenarına veya altına düşülen dipnot, açıklama.

Hülâsa: Özet, sözün özü.

İmam-ı Mübîn: Levh-i Mah-fuz'un bir diğer adı, kader kitabı.

Kitab-ı Mübîn: Cenâb-ı Hakk'ın kudret ve iradesinin genel düsturlarının, temel prensiplerinin yazıldığı kitap. Her şeyin varlığına ait hususiyetlerinin, şekillerinin çizildiği kitap.

Mâzi: Geçmiş zaman.

Mükerrer: Tekrar edilen, tekrarlanmış.

Müstakbel: Gelecek zaman.

Nev: Tür, çeşit.

Tahavvülât-ı zerrât: Atom veya molekül gibi maddenin en küçük parçalarında meydana gelen değişimler, yeni oluşumlar.

Vücûd-u zâhîrî: Bir şeyin görünen şekli, varlığı.

Zaman-ı hâl: Şimdiki zaman.

Evet şu İmam-ı Mübîn, bir nevi ilim ve emr-i ilâhînin bir unvanıdır. Yani, eşyanın mebâdîleri ve kökleri ve asılları, kemâl-i intizam ile eşyanın vücûd-larını gayet sanatkârâne intaç etmesi cihetiyle elbette desâtir-i ilm-i ilâhînin bir defteri ile tanzim edildiğini gösteriyorlar.. ve eşyanın neticeleri, nesilleri, tohumları; ileride gelecek mevcudâtın programlarını, fihristelerini tazammun ettiklerinden elbette evâmîr-i ilâhiyenin bir küçük mecmûası olduğunu bildiriyorlar. Mesela bir çekirdek, bütün ağacın teşkilâtını tanzim edecek olan programları ve fihristeleri ve o fihriste ve programları tayin eden o evâmîr-i tekvinîyenin küçücük bir mücessemi hükmünde denilebilir.

Elhâsıl: Madem İmam-ı Mübîn, mâzî ve müstakbelin ve âlem-i gaybın etrafında dal-budak salan şecere-i hilkatın bir programı, bir fihristesi hükmündedir. *Şu manadaki İmam-ı Mübîn, kader-i ilâhînin bir defteri, bir mecmûa-yı desâtiridir.* O desâtirin imlâsı ile ve hükmü ile zerrât, vücûd-u eşyadaki hidemâtına ve harekâtına sevk edilir.

Amma Kitab-ı Mübîn ise âlem-i gaybdan ziyade, *âlem-i şehâdete* bakar. Yani, mâzî ve müstakbelden ziyade, zaman-ı hâzıra nazar eder ve ilim ve emirden ziyade, *kudret ve irade-i ilâhiyenin bir unvanı, bir defteri, bir kitabıdır.* *İmam-ı Mübîn, kader defteri ise; Kitab-ı Mübîn, kudret defteridir.* Yani her şeyin vücûdunda, mahiyetinde ve sıfât ve şuûnâtında kemâl-i sanat ve intizamı gösteriyor ki; bir kudret-i kâmilinin desâtiri ile ve bir irade-i nâfizenin kavânîni ile vücûd giydiriliyor.. suretleri tayin, teşhis edilip; birer miktar-ı muayyen, birer şekl-i mahsus veriliyor. Demek o kudret ve iradenin, küllî ve umûmî bir mecmûa-yı kavânîni, bir defter-i ekberi vardır ki; her bir şeyin hususî vücûdları ve mahsus suretleri ona göre biçilir, dikilir, giydirilir. İşte şu defterin vücûdu İmam-ı Mübîn gibi kader ve cüz-i ihtiyârî mesâilinde isbat edilmiştir.

Cüz-i ihtiyârî: İnsanın zayıf, küçücük tercih gücü.

Defter-i ekber: Pek büyük defter.

Desâtir-i ilm-i ilâhî: Cenâb-ı Hakk'ın ilminin düsturları.

Evâmîr-i ilâhiye: İlahî emirler.

Evâmîr-i tekvinîye: Cenâb-ı Hakk'ın kâinata koyduğu tabiat kanunları.

Hidemât: Hizmetler.

İntaç etmek: Neticelendirmek, meydana getirmek.

İrade-i nâfize: Her şeye tesir eden, sözü geçen irade.

Kavânîni: Kanunlar.

Kemâl-i intizam: Mükemmel sıralanış, düzen.

Kemâl-i sanat ve intizam: Mükemmel bir sıralanış, düzen ve sanat.

Kudret-i kâmile: Noksansız, harika kudret.

Mebâdî: Başlangıçlar, esaslar.

Mecmûa-yı desâtir: Düsturlar, kanunlar mecmuası.

Mesâil: Meseleler.

Miktar-ı muayyen: Belirli miktar.

Mücessem: Cisme bürünmüş, cisim hâlini almış.

Sanatkârâne: Sanatlı bir şekilde.

Şecere-i hilkat: Yaratılış ağacı.

Şekl-i mahsus: Hususi, özel şekil.

Şuûnât: İşleyişler, icraatlar.

Tanzim: Düzenleme, tertipleme.

Tazammun etmek: İhtiva etmek, içermek.

Vücûd-u eşya: Varlıkların meydana gelmesi.

Ehl-i gaflet ve dalâlet ve felsefenin ahmaklığına bak ki; kudret-i fâtıranın o Levh-i Mahfuz'unu ve hikmet ve irade-i rabbâniyenin o basîrâne kitabının eşyadaki cilvesini, aksini, misalini hissetmişler; hâşâ, “tabiat” nâmıyla tesmiye etmişler, körletmişler.

İşte İmam-ı Mübîn'in imlâsı ile yani, kaderin hükmüyle ve düsturu ile kudret-i ilâhiye, îcad-ı eşyada her biri birer âyet olan silsile-i mevcudâtı, “Levh-i Mahv ve İsbât” denilen zamanın sahife-i misâliyesinde yazıyor, îcad ediyor, zerrâtı tahrik ediyor. Demek harekât-ı zerrât; o kitâbetten, o istinsahtan –mevcudât, âlem-i gaybdan âlem-i şehâdete ve ilimden kudrete geçmelerinde– bir ihtizazdır, bir harekâttır.

Amma Levh-i Mahv ve İsbât ise sabit ve dâim olan Levh-i Mahfuz-u Âzam'ın daire-i mümkinâtta, yani mevt ve hayata, vücûd ve fenâyâ dâima mazhar olan eşyada mütebeddil bir defteri ve yazar-bozar bir tahtasıdır ki, hakikat-i zaman odur.

Evet, her şeyin bir hakikati olduğu gibi, zaman dediğimiz, kâinatta cereyan eden bir nehr-i azîmin hakikati dahi Levh-i Mahv ve İsbât'taki kitâbet-i kudretin sahifesi ve mürekkebi hükmündedir. ¹ لَا يَعْلَمُ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ

İkinci Suâl

Meydan-ı haşir nerededir?

Elcevap: وَالْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ ² Hâlık-ı Hakîm'in her şeyde gösterdiği hikmet-i âliye, hatta tek küçük bir şeye, çok büyük hikmetleri takmasıyla tasrih derecesinde işaret ediyor ki:

¹ “Allah'tan başkası gaybı bilemez.”

² “Gerçek bilgi Allah katındadır.”

Basîrâne: Görerek.

Daire-i mümkinât: Mâsiva.

Allah'ın dışındaki bütün varlıklar.

Ehl-i gaflet ve dalâlet ve felsefe: Hidayetten uzak, dinden habersiz kimseler ve felsefeciler.

Hâlık-ı Hakîm: Her şeyi yerli

yerince yaratan Hz. Allah.

Hikmet-i âliye: Yüce hikmet.

İcad-ı eşya: Varlıkları yaratma.

İhtizaz: Titreme, hareket etme.

İrade-i rabbâniye: Cenâb-ı

Hakk'ın iradesi.

İstinsah: Çoğaltma, kopyalama.

Kitâbet-i kudret: Cenâb-ı

Hakk'ın kudretiyle yazdığı yazı.

Kudret-i fâtıra: Allah'ın yaratıcı kudreti.

Levh-i Mahfuz: Olmuş ve olacak her şeyin yazıldığı levha, Allah'ın (c.c.) takdir buyurduğu hükümlerin yazıldığı ana kitap (Buruc Süresi, 85/22).

Levh-i Mahv ve İsbât: Nihâi olmayan, değiştirilmesi mümkün olan hükümlerin yazıldığı defter (Ra'd Süresi, 13/39).

Mevt: Ölüm.

Mütebeddil: Değişen.

Nehr-i azîm: Büyük nehir.

Sahife-i misâliye: Varlık ve hâdiselerin suretlerinin kaydedildiği misal âlemine ait sayfa.

Silsile-i mevcudât: Peş peşe meydana gelen varlıklar.

Tahrik: Hareket ettirme, harekete geçirme.

Tasrih: Açıklama, açıkça söyleme.

Tesmiye etmek: İsimlendirmek.

Zerrât: Zerreler. Atom veya molekül gibi maddenin en küçük parçaları.

Küre-i arz; serseriyâne, bâd-i hevâ, azîm bir daireyi çizmiyor. Belki mühim bir şey etrafında dönüyor ve meydan-ı ekberin daire-i muhîtasını çiziyor, gösteriyor.. ve bir meşher-i azîmin etrafında gezip, mahsûlât-ı mâneviyesini ona devrediyor ki; ileride o meşherde, enzâr-ı nâs önünde gösterilecektir. Demek yirmi beş bin seneye karîb bir daire-i muhîtanın içinde –rivâyete binâen Şam-ı Şerif kıt'ası bir çekirdek hükmünde olarak o daireyi dolduracak– bir meydan-ı haşir bastedilecektir. Küre-i arzın bütün mânevî mahsûlâtı, şimdilik perde-i gayb altında olan o meydanın defterlerine ve elvahlarına gönderiliyor.. ve ileride meydan açıldığı vakit, sekenesini de yine o meydana dökcek.. o mânevî mahsûlâtı da gâibden şehâdete geçecektir.

Evet küre-i arz; bir tarla, bir çeşme, bir ölçek hükmünde olarak o meydan-ı ekberi dolduracak kadar mahsûlât vermiş.. ve onu istîab edecek mahlûkât ondan akmış.. ve onu imlâ edecek masnûât ondan çıkmış. Demek küre-i arz, bir çekirdek.. ve meydan-ı haşir, içindekilerle beraber bir ağaçtır, bir sümbüldür ve bir mahzendir. Evet nasıl ki nurâni bir nokta, sürat-i hareketiyle nurâni bir hat olur veya bir daire olur. Öyle de küre-i arz; süratli, hikmetli hareketiyle bir daire-i vücûdun temessülüne.. ve o daire-i vücûd mahsûlâtıyla beraber, bir meydan-ı haşir-i ekberin teşekkülüne medardır.

قُلْ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ

الْبَاقِي هُوَ الْبَاقِي²

Said Nursî

* * *

1 “De ki: Bunu yalnız Allah bilir.” (Mülk Sûresi, 67/26).

2 “Bâki olan yalnız Allah'tır.”

Azîm: Büyük.

Bâd-i hevâ: Bedava, boşu boşuna.

Bast edilmek: Genişletilmek, yayılmak.

Binâen: ... dayanarak, bunun üzerine.

Daire-i muhîta: Büyük daire. Haşir meydanını içine alan daire.

Daire-i vücûd: Varlık dairesi.

Elvah: Levhalar, yazı tahtası gibi üzerine yazılıp, çizilen nesneler.

Enzâr-ı nâs: İnsanların nazarı, bakışı.

Gâib: Görünmeyen, bilinmeyen.

İmlâ etmek: Doldurmak.

İstîab etmek: İçine almak, kapsamak.

Karib: Yakın.

Küre-i arz: Yerküre, dünya.

Mahsûlât-ı mâneviye: Mânevî ürünler. Yeryüzünde işlenen olumlu, olumsuz her şey.

Medar: Vesile, vâsita, sebep.

Meşher-i azîm: Her şeyin ortaya döküleceği büyük teşhir yeri, mahşer.

Meydan-ı ekber: Pek büyük

meydan.

Nurâni: Parlak, aydın.

Perde-i gayb: Beş duyu ile kavranamayan varlıkların, gerçeklerin, hâdiselerin üzerini örten perde.

Sekene: Halk, ahali.

Serseriyâne: Serserice.

Sûrat-i hareket: Hareket hızı.

Şehâdet: Görünen, bilinen.

Temessül: Bir şekle, surete girerek belirme, görünme.

Teşekkül: Şekillenme, oluşma.

On Birinci Mektup

بِاسْمِهِ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ¹

Bu mektup, mühim bir ilâç olup; dört âyetin hazinesinden dört küçük cevherine işaret eder.

Aziz Kardeşim! Şu dört muhtelif meseleyi muhtelif vakitlerde Kur'ân-ı Hakîm, nefsimе ders vermiş. Arzu eden kardeşlerim dahi bundan bir ders veya bir hisse almaları için yazdım. Mebhas itibarıyla başka başka dört âyet-i kerîmenin hazine-i hakâikinden birer küçük cevher, numûne olarak gösterilmiştir. O dört mebhastan her bir mebhasın ayrı bir sureti, ayrı bir faydası var.

Birinci Mebhas

إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا²

Ey sû-i vesveseden me'yus nefsim! Tedâi-yi hayâlât, tahattur-u farazi-yât, bir nevi irtisam-ı gayr-i ihtiyârîdir. İrtisam ise, eğer hayırdan ve nurânî-yetten olsa, hakikatin hükmü bir derece suretine ve misaline geçer. Güneşin ziyası ve harareti, aynadaki misaline geçtiği gibi... Eğer şerden ve kesiften olsa, aslın hükmü ve hâssası, suretine geçmez ve timsaline sirayet etmez. Melsela necis ve murdar bir şeyin aynadaki sureti ne necistir, ne murdardır.. ve yılanın timsali, ısırmaz.

¹ “O Yüce Zât'ın adıyla. ‘Ve hiçbir şey yoktur ki Allah'ı hamd ile tesbih etmesin.’ (İsrâ Sûresi, 17/44).”

² “... Şeytanın hilesi, cidden zayıftır.” (Nisâ Sûresi, 4/76).

Hassa: Özellik.

Hazine-i hakâik: Hakikatler hazinesi.

İrtisam: Resmedilme, izdüşüm.

İrtisam-ı gayr-i ihtiyârî: İrade dışı, istemeden hayalde belime.

Kesif: Maddî ağırlığı olan, yoğun.

Kur'ân-ı Hakîm: Hüküm ve hikmet kitabı Kur'ân-ı Kerim.

Me'yus: Ümitsiz.

Mebhas: Bahis, konu.

Murdar: Kirli, pis.

Necis: Pis.

Nurâniyet: Aydınlık, parlaklık.

Sirayet etmek: Bulaşmak, yayılmak.

Sû-i vesvese: Kötü vesvese, kuruntu.

Tahattur-u farazi-yât Faraziye-leri, varsayımları zihinde kurgulama.

Tedâi-yi hayâlât: Hayal ve düşüncelerin birbirini çağırması.

Timsal: Suret, görünüm.

İşte şu sırâ binâen, *tasavvur-u küfür, küfür değil; tahayyül-ü şetm, şetm değil*. Hususan ihtiyârsız olsa ve farazî bir tahattur olsa, bütün bütün zararsızdır. Hem ehl-i hak olan Ehl-i Sünnet ve Cemaat'ın mezhebinde bir şeyin şer'an çirkinliği, pisliği, nehy-i ilâhî sebebiyledir. Mademki ihtiyârsız ve rızasız bir tahattur-u farazîdir, bir tedâi-yi hayalîdir; nehiy ona taalluk etmez. O dahi ne kadar çirkin ve pis bir şeyin sureti dahi olsa, çirkin ve pis olmaz.

İkinci Mesele

Barla Yaylası, Tepelice'de çam, katran, karakavağın bir meyvesi olup, Sözler Mecmûası'na yazıldığı için buraya yazılmamıştır.

Üçüncü Mesele

Şu iki mesele, Yirmi Beşinci Söz'ün i'câz-ı Kur'an'a karşı medeniyetin aczini gösteren misallerinden bir kısmıdır. Kur'an'a muhalif olan hukûk-u medeniyetin ne kadar haksız olduğunu isbat eden binler misallerinden iki misal:

¹ *فَلِلَّذِكْرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَيْنِ* olan hükm-ü Kur'anî, *mahz-ı adâlet* olduğu gibi, *ayn-ı merhamettir*.

Evet, adâlettir. Çünkü ekseriyet-i mutlaka itibarıyla bir erkek; bir kadın alır, nafakasını taahhüd eder. Bir kadın ise bir kocaya gider, nafakasını ona yükler, irsiyetteki noksanını telâfi eder.

Hem merhamettir. Çünkü o zâife kız, pederinden şefkate ve kardeşinden merhamete çok muhtaçtır. Hükm-ü Kur'an'a göre o kız, pederinden endişesiz

1 "Erkek, kadın hissesinin iki mislini alır." (Nisâ Sûresi, 4/176).

Ayn-ı merhamet: Merhametin ta kendisi.

Ehl-i hak: Dâima hak ve hakikat peşinde olup gerçeği bulanlar.

Ehl-i Sünnet ve Cemaat: İnançlarında ve amellerinde Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) ve O'nun nurlu ashabının yoluna tâbi olanlar.

Ekseriyet-i mutlaka: Genellik, çoğunluk.

Farazî: Zan, varsayım.

Hukuk-u medeniyet: Medeni hukuk, beşeri kanun.

Hükm-ü Kur'anî: Kur'an-ı Kerim'e ait hüküm.

i'câz-ı Kur'anî: İnsanları, benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'an-ı Kerim üslubu.

İhtiyârsız: İradesi olmaksızın, istemeden.

İrsiyet: Miras.

Küfür: İnançsızlık, inkâr.

Mahz-ı adâlet: Tamamen adâlet.. adâletin ta kendisi.

Nafaka: Zaruri ihtiyaçları karşılamaya yetecek miktar para.

Nehiy: Yasak, haram.

Nehy-i ilâhî: Cenâb-ı Hakk'ın belirlediği yasak.

Sözler Mecmûası: Sözler Kitabı.

Şer'an: Dinin belirlediği ölçülere göre.

Şetm: Sövme, küfretme, kötü söz söyleme

Taallük etmek: İlgili olmak.

Tahattur: Hatırlama, hatıra gelme.

Tahayyül-ü şetm: Sövmeyi, kötü söz söylemeyi hayalinden, içinden geçirme.

Tasavvur-u küfür: İnançsızlığı, kâfirliği gerektiren bir durumu hayalinden geçirme.

Zâife: Zayıf, güçsüz.

bir şefkat görür. Pederi ona, “benim servetimin yarısını, ellerin ve yabanilerin ellerine geçmesine sebep olacak zararlı bir çocuk” nazarıyla endişe edip bakmaz. O şefkate, endişe ve hiddet karışmaz.

Hem kardeşinden rekabetsiz, hasedsiz bir merhamet ve himâyet görür. Kardeşi, ona “hânedanımızın yarısını bozacak ve malımızın mühim bir kısmını ellerin eline verecek bir rakip” nazarıyla bakmaz; o merhamete ve himâyete bir kin, bir iğbirar katmaz. Şu hâlde o fitraten nazik, nâzenin ve hilkaten zaîfe ve nahîfe kız; sureten az bir şey kaybeder, fakat ona bedel akâribin şefkatin-den, merhametinden, tükenmez bir servet kazanır. Yoksa, rahmet-i Hak’tan ziyade ona merhamet edeceğiz diye hakkından fazla ona hak vermek, ona merhamet değil, şedit bir zulümdür. Belki zaman-ı cahiliyette gayret-i vahşi-yâneye binâen kızlarını sağ olarak defnetmek gibi gaddârâne bir zulmü andıracak şu zamanın hırs-ı vahşiyanesi, merhametsiz bir şenaate yol açmak ihtimali vardır.

Bunun gibi bütün ahkâm-ı Kur’âniye, ¹ **فَلَا تُؤْمِنُ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ** fermanını tasdik ediyorlar.

Dördüncü Mesele

فَلَا تُؤْمِنُ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ²

İşte mimsiz medeniyet, nasıl kız hakkında, hakkından fazla hak verdiğinden böyle bir haksızlığa sebep oluyor. Öyle de vâlide hakkında, hakkını kesmekle daha dehşetli haksızlık ediyor.

Evet, rahmet-i rabbâniyenin en hürmetli, en halâvetli, en latîf ve en şirin

1 “Ey Resûlüm! Biz seni bütün insanlar için sırf bir rahmet vesilesi olman için gönderdik.” (Enbiyâ Sûresi, 21/107).

2 “Annenin hissesi altıda birdir.” (Nisâ Sûresi, 4/11).

Ahkâm-ı Kur’âniye: Kur’ân-ı Kerim’de bulunan hükümler.

Akârib: Akrabalar, yakınlar.

Fitraten: Doğuştan, tabîi olarak.

Gaddârâne: Gaddarca, zâlimce.

Gayret-i vahşiyâne: Gelenek ve âdetleri koruma adına sergilenen ilkel, körü körüne tutum, gayret.

Halâvet: Tatlılık.

Hırs-ı vahşiyâne: Vahşice sergilenen hırs.

Hilkaten: Yaratılış olarak.

Himâyet: Koruma, gözetme.

iğbirar: Gücenme, kırılma.

Latîf: Hoş, güzel.

Mimsiz medeniyet: Değersiz medeniyet. “Medeniyet” kelimesinin başındaki “m” ve “e” harfi (Osmanlıca’da mim harfi) olmazsa “değersizlik, alçaklık” anlamında “deniyet” kalır.

Nahîfe: Zayıf, ince, güçsüz.

Nâzenin: Nâzik, hassas, kırılğan.

Rahmet-i Hak: Allah’ın rahmeti.

Rahmet-i rabbâniye: Cenâb-ı Hak’ın rahmeti.

Sureten: Görünüşte.

Şedit: Şiddetli.

Şenaat: Kötülük, rezalet.

Vâlide: Anne.

Zaman-ı cahiliyet: Cahiliye dönemi. İslâm öncesi.

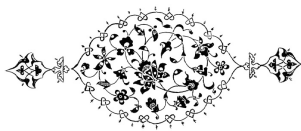
bir cilvesi olan şefkat-i vâlide, hakâik-i kâinat içinde en muhterem, en mükerrem bir hakikattir. Ve vâlide, en kerîm, en rahîm öyle fedakâr bir dosttur ki; o şefkat sâikasıyla bir vâlide, bütün dünyasını ve hayatını ve rahatını, veledi için feda eder. Hatta vâlideliğin en basit ve en ednâ derecesinde olan korkak tavuk, o şefkatin küçücük bir lem'asıyla yavrusunu müdafaa için ite atılır, arslana saldırır.¹

İşte, böyle muhterem ve muazzez bir hakikati taşıyan bir vâlideyi veledinin malından mahrum etmek, o muhterem hakikate karşı ne kadar dehşetli bir haksızlık.. ne derece vahşetli bir hürmetsizlik.. ne mertebe cinayetli bir hakaret.. ve arş-ı rahmeti titreten bir küfrân-ı nimet.. ve hayat-ı içtimaiye-i beşeriyenin gayet parlak ve nâfi bir tiryakına bir zehir katmak olduğunu, insaniyet-perverlik iddia eden insan canavarları anlamazlarsa elbette, hakikî insanlar anlar. Kur'ân-ı Hakîm'in فَلَا مِمَّه السُّدُسُ hükmünün ayn-ı hak ve mahz-ı adâlet olduğunu bilirler.

الْبَاقِي هُوَ الْبَاقِي²

Said Nursî

* * *

¹ “Cenâb-ı Hak rahmeti yüz parçaya böldü. Bunun doksandokuz parçasını nezd-i ulûhiyetinde tuttu. Birtek parçayı da yer yüzüne indirdi. Varlıklar arasındaki merhametin kaynağı işte bu parçadır. Atın yavrusuna basma endişesiyle ayağını kaldırması da bu merhamet sebebiyledir.” anlamındaki hadis için bkz.: Buharî, *Edeb* 19, *Rikâk* 19; Müslim, *Teube* 17; Tirmizî, *Deavât* 107-108; İbni Mâce, *Zühd* 35.

² “Bâki olan yalnız Allah'tır.”

Arş-ı rahmet: Cenâb-ı Hakk'ın rahmet ve şefkatinin tecelligâhı.

Ayn-ı hak: Doğrunun ta kendisi, tamamen doğru.

Ednâ: En küçük, en basit.

Hakâik-i kâinat: Evrensel gerçekler.

Hayat-ı içtimaiye-i beşeriye:

Toplum hayatı.

İnsaniyet-perverlik: İnsan sevgisi, hümanizm.

Kerîm: Pek cömert, pek âlice-nap.

Küfrân-ı nimet: Nankörlük.

Lem'a: Parıltı.

Muazzez: Üstün tutulan, saygı duyulan.

Muhterem: Hürmete lâyık, saygı duyulan.

Mükerrem: Asil, saygın.

Nâfi: Faydalı.

Rahîm: Pek merhametli, çok şefkatli.

Sâika: Sürükleyen, sevkeden sebep, faktör.

Şefkat-i vâlide: Anne şefkati.

Tiryak: İlaç.

On İkinci Mektup

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ¹
الْسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَعَلَى رُفَقَائِكُمْ²

Aziz Kardeşlerim!

O gece benden suâl ettiniz, ben cevabını vermedim. Çünkü *mesâil-i imaniyenin münakaşa suretinde bahsi câiz değildir*. Siz münakaşa suretinde bahsetmişsiniz. Şimdilik münakaşanızın esası olan üç suâlinize gayet muhtasar bir cevap yazıyorum. Tafsilini, Eczacı Efendi'nin isimlerini yazmış olduğu Sözler'de bulursunuz. Yalnız, kader ve cüz-i ihtiyârîye ait Yirmi Altıncı Söz hatırıma gelmemişti, size söylememiştim, ona da bakınız. *Fakat gazete gibi okumayınız!* Eczacı Efendi'nin o Sözler'i mütâlaa etmesini havale ettiğimin sırrı şudur ki: O çeşit meselelerdeki şüpheler, erkân-ı imaniyenin zaafından ileri geliyor. O Sözler ise, erkân-ı imaniyeyi tamamıyla isbat ederler.

Birinci Suâliniz

Hazreti Âdem'in (*aleyhisselâm*) cennetten ihracı ve bir kısım benîâdemin cehennemine idhali ne hikmete mebnîdir?

Elcevap: Hikmeti, tavziftir. Öyle bir vazife ile memur edilerek gönderilmiştir ki; bütün terakkiyât-ı mâneviye-i beşeriye'nin ve bütün istidâdât-ı

¹ "O Yüce Zât'ın adıyla. 'Ve hiçbir şey yoktur ki Allah'ı hamd ile tesbih etmesin.' (İsrâ Sûresi, 17/44)."

² "Allah'ın selâmı size ve arkadaşlarınızın üzerine olsun."

Benîâdem: Âdemoğlu, insan.

Cüz-i ihtiyârî: İnsanın zayıf, küçücük tercih gücü.

Erkân-ı imaniye: İman esasları.

İdhal: İçeri alma, girdirme.

İhrac: Çıkarma.

İstidâdât-ı beşeriye: İnsana ait kabiliyetler, yetenekler.

Mesâil-i imaniye: İmana ait meseleler.

Muhtasar: Kısa, özet.

Mütâlaa etmek: İncelemek, tetkik etmek.

Tavzif: Vazife verme, görevlendirme.

Terakkiyât-ı mâneviye-i beşeriye: İnsanlığın kazandığı mânevî ilerlemeler, gelişmeler.

beşeriye'nin inkişaf ve inbisatları ve mahiyet-i insaniye'nin bütün esmâ-yı ilâhiyeye bir âyine-i câmia olması, o vazifenin netâicindendir...

Eğer Hazreti Âdem, cennette kalsaydı melek gibi makamı sabit kalırdı, istidâdât-ı beşeriye inkişaf etmezdi. Hâlbuki yeknesak makam sahibi olan melâikeler çoktur, o tarz ubûdiyet için insana ihtiyaç yok. Belki hikmet-i ilâhiye, nihâyetsiz makamâtı kat'edecek olan insanın istidâdına muvafık bir dâr-ı teklifi iktiza ettiği için, melâikelerin aksine olarak mukteza-yı fıtratları olan mâlûm günahla cennetten ihraç edildi. Demek Hazreti Âdem'in cennetten ihracı, ayn-ı hikmet ve mahz-ı rahmet olduğu gibi; küffârın da cehenneme idhalleri, haktır ve adâlettir.

Onuncu Söz'ün Üçüncü İşareti'nde denildiği gibi:

Çendan, kâfir az bir ömürde bir günah işlemiş, fakat o günah içinde nihâyetsiz bir cinayet var. Çünkü küfür, bütün kâinatı tahkirdir, kıymetlerini tenzil etmektir.. ve bütün masnûâtın vahdâniyete şehâdetlerini tezkibdir.. ve mevcudât aynalarında cilveleri görünen esmâ-yı ilâhiyeyi tezyiftir. Onun için, mevcudâtın hakkını kâfirden almak üzere, mevcudâtın sultanı olan Kakhâr-ı Zülcelâl'in kâfirleri ebedî cehenneme atması, ayn-ı hak ve adâlettir. Çünkü nihâyetsiz cinayet, nihâyetsiz azabı ister.

İkinci Suâliniz

Şeytanların halkı ve îcadı ne içindir? Cenâb-ı Hak, şeytanı ve şerleri halketmiş, hikmeti nedir? Şerrin halkı şerdir, kabihin halkı kabihtir?

Elcevap: *Hâşâ!.. Halk-ı şer, şer değil; belki kesb-i şer, şerdir. Çünkü*

Âyine-i câmia: Şümüllü, kapsamlı ayna.

Ayn-ı hak: Dosdoğru, doğrunun ta kendisi.

Ayn-ı hikmet: Hikmetin ta kendisi.

Çendan: Gerçi.

Dâr-ı teklif: Yükümlülük zemini, yeri.

Esmâ-yı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimleri.

Halk: Yaratma.

Halk-ı şer: Şerri, kötülükleri yaratma.

Hikmet-i ilâhiye: İlâhî gaye, hikmet.

İcad: Vücûda getirme, var etme.

İktiza etmek: Gerekmek.

İnbisat: Genişleme, yayılma.

İnkişaf: Belirme, ortaya çıkma.

Kabih: Çirkin.

Kakhâr-ı Zülcelâl: Kudreti ile zâlimlere hak ettikleri cezayı her zaman veren Yüce Hâkim.

Kesb-i şer: Şerri, kötülüğü işlemek.

Küffâr: Kâfirler.

Mahiyet-i insaniye: İnsan mahiyeti, niteliği.

Mahz-ı rahmet: Tamamen, bütünüyle rahmet.

Makamat: Makamlar, dereceler.

Masnûât: Her biri bir sanat eseri olan varlıklar (Allah'ın yarattığı her şey).

Melâike: Melekler.

Mukteza-yı fıtrat: Tabiatı, yaratılışı gereği.

Netâic: Neticeler, sonuçlar.

Tekzib: Yalanlama.

Tenzil etmek: İndirmek, düşürmek.

Tezyif: Küçümseme, alay etme.

Übûdiyet: Kulluk.

Vahdâniyet: Cenâb-ı Hakk'ın birliği.

Yeknesak: Tekdüze, bitevi, monoton.

halk ve îcad, bütün netâice bakar; kesb, hususî bir mübâşeret olduğu için hususî netâice bakar. Mesela yağmurun gelmesinin binlerle neticeleri var, bütününü de güzeldir. Sû-i ihtiyârıyla bazıları yağmurdan zarar görse, “yağmurun îcadı rahmet değildir” diyemez.. “yağmurun halkı şerdir” diye hükmedemez. Belki sû-i ihtiyârıyla ve kesbiyle onun hakkında şer oldu. Hem ateşin halkında çok faydalar var, bütününü de hayırdır. Fakat bazıları sû-i kesbiyle, sû-i istimaliyle ateşten zarar görse “ateşin halkı şerdir” diyemez. Çünkü ateş, yalnız onu yakmak için yaratılmamış; belki o, kendi sû-i ihtiyârıyla yemeğini pişiren ateşe elini soktu.. ve o hizmetkârını kendine düşman etti.

Elhâsıl: Hayr-ı kesîr için, şerr-i kalîl kabul edilir. Eğer şerr-i kalîl olmamak için, hayr-ı kesîri intaç eden bir şer terk edilse; o vakit şerr-i kesîr irtikâb edilmiş olur.

• Mesela cihada asker sevk etmekte elbette, bazı cüz’î ve maddî ve bedevî zarar ve şer olur. Fakat o cihadda hayr-ı kesîr var ki; İslâm, küffarın istilâsından kurtulur. Eğer o şerr-i kalîl için cihad terk edilse, o vakit hayr-ı kesîr gittikten sonra şerr-i kesîr gelir. O ayn-ı zulümdür.

• Hem mesela kangren olmuş ve kesilmesi lâzım gelen bir parmağın kesilmesi hayırdır, iyidir; hâlbuki, zâhiren bir şerdir. Parmak kesilmezse el kesilir, şerr-i kesîr olur.

İşte, kâinattaki şerlerin, zararların, beliyyelerin ve şeytanların ve muzırların halk ve îcadları, şer ve çirkin değildir; Çünkü çok netâic-i mühimme için halk olunmuşlardır.

• Mesela melâikelere şeytanlar musallat olmadıkları için, terakkiyatları yoktur; makamları sabittir, tebeddül etmez. Keza hayvanâtın dahi, şeytanlar musallat olmadıkları için, mertebeleri sabittir, nâkıstır. Âlem-i insaniyette ise merâtib-i terakkiyat ve tedenniyat nihâyetsizdir. Nemrudlardan, firavunlardan

Âlem-i insaniyet: İnsanlık âlemi.

Ayn-ı zulüm: Zulmün ta kendisi.

Beliyye: Belâ, musibet.

Cüz’î: Küçük, az.

Halk olunmak: Yaratılmak.

Hayr-ı kesîr: Çok hayır, büyük iyilik, fayda.

İntaç etmek: Netice vermek, ortaya çıkarmak.

İrtikâb: Kötü bir fiilde bulunma, yanlış bir şey yapma.

Kesb: Çaba, emek, fiil.

Merâtib-i terakkiyat: İlerleme, yükselme mertebeleri.

Muzır: Zararlı.

Mübâşeret: Doğrudan doğruya fiilî teşebbüste bulunma, bizzat için içine girerek yapma.

Nâkıs: Eksik.

Netâic-i mühimme: Önemli neticeler.

Sû-i ihtiyâr: Yanlış, kötü tercih.

Sû-i istimal: Kötüye kullanma.

Sû-i kesb: Kötülük işleme, kötü

iş yapma.

Şerr-i kalîl: Küçük şer, az bir kötülük.

Şerr-i kesîr: Çok şer, büyük kötülük, zarar.

Tebeddül etmek: Değişmek.

Tedenniyat: Düşüşler, değer kaybetmeler.

Terakkiyat: İlerlemeler, yükselmeler.

Zâhiren: Görünüşe göre.

tut, tâ siddîkîn-i evliya ve enbiyaya kadar gayet uzun bir mesafe-i terakki var.

İşte, kömür gibi olan ervah-ı sâfileyi, elmas gibi olan ervah-ı âliyeden temyiz ve tefrik için, şeytanların hilkatiyle ve sırr-ı teklif ve ba's-i enbiya ile, bir meydan-ı imtihan ve tecrübe ve cihad ve müsabaka açılmış. Eğer, mücadele ve müsabaka olmasaydı, mâden-i insaniyetteki elmas ve kömür hükmünde olan istidatlar, beraber kalacaktı. Âlâ-yı illiyîndeki Ebû-bekri's-Siddîk'ın ruhu, esfel-i sâfilîndeki Ebûcehil'in ruhuyla bir seviyede kalacaktı. Demek şeyâtîn ve şerlerin yaratılması, büyük ve küllî neticeye baktığı için icadları şer değil, çirkin değil; belki sû-i istîmalâtтан ve kesb denilen mübâşeret-i hususiyeden gelen şerler, çirkinlikler, kesb-i insana aittir; icad-ı ilâhîye ait değildir.

Eğer suâl etseniz ki: Bi'set-i enbiya ile beraber şeytanların vücûdundan ekser insanlar kâfir oluyor, küfre gidiyor, zarar görüyor. ¹ الْحُكْمُ لِلْأَكْثَرِ kaide-since; ekser, ondan şer görse o vakit halk-ı şer şerdir, hatta bi'set-i enbiya dahi rahmet değil denilebilir?

Elcevap: Kemmiyetin, keyfiyete nisbeten ehemmiyeti yok. Asıl ekseriyet, keyfiyete bakar.

• Mesela yüz hurma çekirdeği bulunsa, toprak altına konup su verilmezse ve muamele-i kimyeviye görmezse ve bir mücadele-i hayatiyeye mazhar olmazsa, yüz para kıymetinde yüz çekirdek olur. Fakat, su verildiği ve mücadele-i hayatiyeye maruz kaldığı vakit, sû-i mizacından sekseni bozulsa, yirmisi

¹ “Hüküm çoğunluğa göredir.”

Âlâ-yı illiyîn: En yüksek yer, insanın erişebileceği en yüce makam.

Ba's-i enbiya / bi'set-i enbiya: Peygamberlerin gönderilmesi.

Enbiya: Peygamberler (a.s.).

Ervah-ı âliye: Yüce ruhlar.

Ervah-ı sâfile: Sefil, alçak ruhlar.

Esfel-i sâfilîn: En aşağı yer, insanın düşebileceği en kötü durum.

Halk-ı şer: Şerri, kötülükleri yaratma.

Hilkat: Yaratılış.

İcad-ı ilâhî: Cenâb-ı Hakk'ın var etmesi.

Kemiyet: Nicelik.

Kesb-i insan: İnsanın kendi fiili, çabası.

Keyfiyet: Nitelik.

Küllî: Genel, çaplı.

Mâden-i insaniyet: Madene benzeyen insan mahiyeti.

Mesafe-i terakki: İlerleme, yükselme mesafesi.

Meydan-ı imtihan: İmtihan alanı, deneme yeri.

Muamele-i kimyeviye: Kimyasal işlem, reaksiyon.

Mübâşeret-i hususiye: Doğrudan doğruya fiili teşebbüste bulunma, bizzat işin içine girerek yapma.

Mücadele-i hayatiye: Yaşama gayreti, çabası.

Siddîkîn-i evliya: Seçkin, Allah dostları.

Sırr-ı teklif: Cenâb-ı Hakk'ın, insanı sorumlu tutup, imtihan etmesindeki hikmet.

Sû-i istîmalât: Kötü kullanımlar, suiistimaller.

Sû-i mizac: Kötü bünye, verimsizlik.

Şeyâtîn: Şeytanlar.

Temyiz ve tefrik: Seçip ayıklama.

meyvedar yirmi hurma ağacı olsa, diyebilir misin ki; “Suyu vermek şer oldu, ekserisini bozdu!” Elbette diyemezsin. Çünkü o yirmi, yirmi bin hükmüne geçti. Sekseni kaybeden, yirmi bini kazanan, zarar etmez; şer olmaz.

• Hem mesela tavus kuşunun yüz yumurtası bulunsa, yumurta itibarıyla beş yüz kuruş eder. Fakat, o yüz yumurta üstünde tavus oturtulsa, sekseni bozulsa; yirmisi, yirmi tavus kuşu olsa, denilebilir mi ki, “Çok zarar oldu, bu muamele şer oldu, bu kuluçkaya kapanmak çirkin oldu, şer oldu!” Hayır öyle değil, belki hayırdır. Çünkü o tavus milleti ve o yumurta tâifesi, dört yüz kuruş fiyatında bulunan seksen yumurtayı kaybedip, seksen lira kıymetinde yirmi tavus kuşu kazandı.

İşte, nev-i beşer bi’set-i enbiya ile, sırr-ı teklif ile, mücahede ile, şeytanlarla muharebe ile kazandıkları yüz binlerle enbiya ve milyonlarla evliya ve milyarlarla asfiya gibi âlem-i insaniyetin güneşleri, ayları ve yıldızları mukabilinde kemmiyetçe kesretli, keyfiyetçe ehemmiyetsiz hayvanât-ı muzırna nev’inden olan küffarı ve münafıkları kaybetti.

Üçüncü Suâliniz

Cenâb-ı Hak musibetleri veriyor, belâları musallat ediyor. Hususan mahlûklara, hatta hayvanlara bu zulüm değil mi?

Elcevap: *Hâşâ! Mülk O’nundur. Mülkünde istediği gibi tasarruf eder.* Hem acaba sanatkâr bir zât, bir ücret mukabilinde seni bir model yapıp gayet sanatkârâne yaptığı murassâ bir libası sana giydiriyor; hünerini, meharetinin göstermek için kısaltıyor, uzaltıyor, biçiyor, kesiyor.. seni oturtuyor, kaldırıyor. Sen ona diyebilir misin ki, “Beni güzelleştiren elbiseyi çirkinleştirdin; bana, oturtup kaldırmakla zahmet verdin!” Elbette diyemezsin! Dersen, dâvanelik edersin! Aynen öyle de Sâni-i Zülcelâl; göz, kulak, lisan gibi duygularla murassâ, gayet sanatkârâne bir vücûdu sana giydirmiş.. mütenevvî esmâsının nakışlarını göstermek için seni hasta eder, mübtelâ eder, aç eder, tok eder, susuz eder... bu gibi ahvâlde yuvarlatır. Mahiyet-i hayatiyeyi kuvvetleştirmek

Âlem-i insaniyet: İnsanlık âlemi.
Asfiya: İlim ve takvalarıyla Hz. Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) gerçek vârisi kişiler.
Divanelik: Delilik.
Esmâ: İsimler.
Hayvanât-ı muzırna: Zararlı canlılar.

Kesret: Çoğunluk, genel.
Küffâr: Kafirler.
Libas: Elbise.
Mahiyet-i hayatiye: Hayat özelliği, hayatın niteliği.
Murassâ: Süslü, sırmalı.
Mütenevvî: Çeşitli, türlü.

Nev-i beşer: İnsan, insan türü.
Sanatkârâne: Sanatlı bir şekilde.
Sâni-i Zülcelâl: Her şeyi sanatlı olarak yaradan Ulu Allah.

ve cilve-i esmâsını göstermek için, seni böyle çok tavırlarda gezdiriyor. Sen eğer desen, “Beni ne için bu mesâibe mübtelâ ediyorsun?” Temsilde işaret edildiği gibi yüz hikmet, seni susturacak.

Zâten sükûn ve sükûnet, atâlet, yeknesaklık, tevakkuf; bir nevi ademdir, zarardır. Hareket ve tebeddül; vücûddur, hayırdır. Hayat, harekâtla kemâlâtını bulur; beliyyât vâsıtasıyla terakki eder. Hayat, cilve-i esmâ ile muhtelif harekâta mazhar olur, tasaffî eder, kuvvet bulur, inkişaf eder, inbisat eder, kendi mukadderâtını yazmasına müteharrik bir kalem olur, vazifesini îfâ eder, ücret-i uhreviye kesb-i istihkak eder.

İşte, münakaşanızın içindeki üç suâlinizin muhtasar cevapları bu kadardır. İzahları otuz üç adet Sözler’dedir.

Aziz kardeşim! Sen bu mektubu eczacıya ve münakaşayı işitenlerden münasip gördüklerine oku. Benim tarafımdan da yeni bir talebem olan eczacıya selâm et, de ki:

“Mezkûr mesâil gibi dakik mesâil-i imaniyeyi, mizansız mücadele suretinde cemaat içinde bahsetmek câiz değildir. Mizansız mücadele olduğundan, tiryak iken zehir olur. Diyenlere, dinleyenlere zarardır. Belki böyle mesâil-i imaniyenin îtidal-i demle, insafla, bir müdâvele-i efkâr suretinde bahsi câizdir.”

Ve de ki: “Eğer senin kalbine bu nevi mesâilde şüpheler gelirse ve Sözler’den de cevabını bulmazsan, hususî bana yazarsınız.”

Hem eczacıya de ki: “Merhum pederi hakkında gördüğü rüya için hatırıma şöyle bir mana geldi ki; merhum pederi, doktor olmak münasebetiyle çok

Adem: Yokluk.

Atâlet: Âtıl, boş kalma, işsizlik.

Beliyyât: Belalar, imtihanlar.

Cilve-i esmâ: Cenâb-ı Hakk’ın güzel isimlerinin tecellisi.

Dakik: İnce, hassas.

Îfâ etmek: Yerine getirmek.

İnbisat: Genişleme, yayılma.

Inkişaf: Açılma, ilerleme.

İstikbal etmek: Karşılamak.

İtidal-i dem: Soğukkanlı, ölçülü olma.

Kemâlât: Mükemmellikler, olgunlaşmalar, ilerlemeler.

Kesb-i istihkak etmek: Hak kazanmak.

Mesâil: Meseleler.

Mesâil-i imaniye: İmana ait meseleler.

Mesâib: Musibetler.

Mezkûr: Zikredilen, adı geçen.

Mizansız mücadele: Ölçüsüz, dengesiz bir şekilde tartışma.

Mukadderât: İnsanın dünya hayatını değerlendirmesine göre ötede nâil olacağı lütuflar, ihsanlar veya maruz kalacağı elemeler, azaplar.

Müdâvele-i efkâr: Fikir alış veriş.

Müteharrik: Hareket eden, hareketli.

Sükûn ve sükûnet: Sakinleşme, dinme, durgunluk.

Tasaffî etmek: Saflaşmak, süzülüp durulaşmak.

Tebeddül: Değişim.

Terakki: İlerleme, yükselme.

Tevakkuf: Durma, duraksama.

Tiryak: İlaç.

Ücret-i uhreviye: Âhirette verilecek karşılık, mükâfat.

Vücûd: Varlık, var olma.

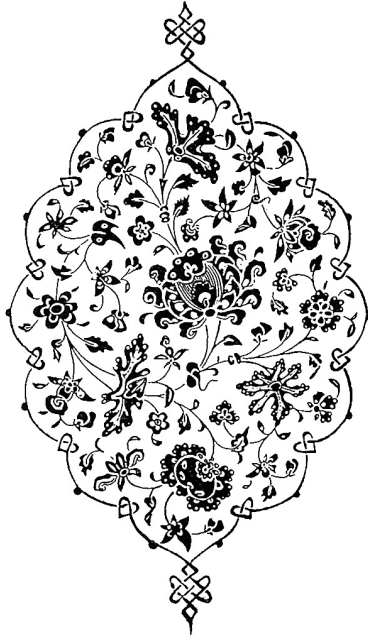
Yeknesaklık: Tekdüzelik, monotonluk.

sâlih ve mübarek, belki veli insanlara faydası dokunmuş ve ondan memnun olan ve menfaat gören o mübareklerin ervahları, onun vefatı hengâmında kuşlar suretinde en yakın akrabası olan oğluna görünmüş, onun ruhuna şefaatkârâne bir hoşâmedî nev'inden bir istikbal ettikleri hatırıma geldi. O gece burada beraber bulunan bütün dostlara selâm ve dua ederim.”

الْبَاقِي هُوَ الْبَاقِي¹

Said Nursî

* * *

¹ “Bâki olan yalnız Allah’tır.”

On Üçüncü Mektup

بِسْمِهِ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ¹

السَّلَامُ عَلَى مَنْ اتَّبَعَ الْهُدَى² وَالْمَلَأُ عَلَى مَنْ اتَّبَعَ الْهَوَى³

Aziz Kardeşlerim!

Hâl ve istirahatimi ve vesika için adem-i müracaatımı ve hâl-i âlem siyasetine karşı lâkaytlığımı pek çok soruyorsunuz. Şu suâlleriniz çok tekerrür ettiğinden, hem mânen de benden sorulduğundan; şu üç suâle, Yeni Said değil, belki Eski Said lisanıyla cevap vermeye mecbur oldum.

Birinci Suâliniz

İstirahatin nasıl? Hâlin nedir?

Elcevap: Cenâb-ı Erhamü'r-râhimîn'e yüz bin şükrediyorum ki; ehl-i dünyanın bana ettiği envâ-ı zulmü, envâ-ı rahmete çevirdi. Şöyle ki:

Siyaseti terk ve dünyadan tecerrüd ederek bir dağın mağarasında âhireti düşünmekte iken, ehl-i dünya zulmen beni oradan çıkarıp nefyetteler. Hâlık-ı Rahîm ve Hakîm o nefyi bana bir rahmete çevirdi. Emniyetsiz ve ihlâsı bozacak esbaba maruz o dağdaki inzivayı; emniyetli, ihlâslı Barla dağlarındaki halvete

¹ "O Yüce Zât'ın adıyla. 'Ve hiçbir şey yoktur ki Allah'ı hamd ile tesbih etmesin.' (İsrâ Sûresi, 17/44)."

² "Kurtuluş ve selamet, hidayete uyanlardır." (Tâhâ Sûresi, 20/47).

³ "Azarlama, kınama da nefsine tâbi olanlardır."

Adem-i müracaat: Müracaat etmemek, başvurmamak.

Cenâb-ı Erhamü'r-râhimîn: Merhametlilerin en merhametlisi Cenâb-ı Hakk.

Ehl-i dünya: Geçici dünya zevklerine bağlanıp âhireti unutan kimseler.

Envâ-ı rahmet: Türlü türlü rahmet.

Envâ-ı zulüm: Türlü türlü zulüm.

Esbap: Sebepler, şartlar.

Hâlık-ı Rahîm ve Hakîm: Her işi yerli yerince, merhamet ve ihsanı pek çok Yüce Yaratıcı.

Halvet: Bir kenara çekilme, tek başına kalma. Tas.: Mâsivâdan (Hakk'tan gayri her şey) uzaklaşarak kalb ve ruhun kendine özgü dinamikleri ile Allah'a yönelme.

Nefy / nefyetmek: Sürgün / sürgüne yollamak.

Hâl-i âlem siyaseti: Dünyanın bugünkü siyasi durumu.

İhlâs: Dâima "Allah rızasını" gözeterek hareket etme düşüncesi.

İnziva: Bir köşeye çekilme.

Lâkayt: Kayıtsız, ilgisiz.

Tecerrüd: Sınırlı, uzaklaşma.

Tekerrür etmek: Tekrarlanmak.

Vesika: Gerekli belge.

çevirdi. Rusya'da esarete iken niyet ettim ve niyaz ettim ki, âhir ömrümde bir mağaraya çekileyim. Erhamü'r-râhimîn, bana Barla'yı o mağara yaptı, mağara faydasını verdi. Fakat sıkıntılı mağara zahmetini, zayıf vücûduma yükledi.

Yalnız, Barla'da iki-üç adamda bir vehhamlık vardı. O vehhamlık sebebiyle bana eziyet verildi. Hatta o dostlarım, güya istirahatimi düşünüyorlar. Hâlbuki o vehhamlık sebebiyle hem kalbime, hem Kur'ân'ın hizmetine zarar verdiler.

- Hem ehl-i dünya bütün menfilere vesika verdiği ve canileri hapisten çıkarıp affettikleri hâlde, bana –zulüm olarak– vermediler. *Benim Rabb-i Rahîm'im, beni Kur'ân'ın hizmetinde ziyade istihdam etmek ve Sözlere nâmıyla envâr-ı Kur'âniye'yi bana fazla yazdırmak için, dağdağasız bir surette beni şu gurbette bırakıp, bir büyük merhamete çevirdi.*

- Hem ehl-i dünya, dünyalarına karışabilecek bütün nüfuzlu ve kuvvetli rüesâları ve şeyhleri, kasabalarda ve şehirlerde bırakıp akrabalarıyla beraber herkesle görüşmeye izin verdikleri hâlde, beni zulmen tecrid etti, bir köye gönderdi. Hiç akraba ve hemşehrilerimi –bir-iki tanesi müstesna olmak üzere– yanıma gelmeye izin vermedi. *Benim Hâlık-ı Rahîm'im o tecridi, benim hakkımda bir azîm rahmete çevirdi. Zihnimi sâfî bırakıp, gıll u gıştan âzâde olarak Kur'ân-ı Hakîm'in feyzini olduğu gibi almaya vesile etti.*

- Hem ehl-i dünya bidayette, iki sene zarfında iki âdi mektup yazdığımı çok gördü. Hatta şimdi bile, on veya yirmi günde veya bir ayda bir-iki misafirin sırf âhiret için yanıma gelmesini hoş görmediler, bana zulmettiler. *Benim Rabb-i Rahîm'im ve Hâlık-ı Hakîm'im o zulmü bana merhamete çevirdi ki, doksan sene mânevî bir ömrü kazandıracak şu şuhûr-u selâsede, beni bir halvet-i mergûbeye ve bir uzlet-i makbûleye koymaya çevirdi. اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلَى كُلِّ حَالٍ¹* işte hâl ve istirahatim böyle...

¹ “Her hâlükârda hamdolsun Allah'a.”

Âdi: Basit, sıradan.
Âzâde: Hür, serbest.
Azîm: Büyük.
Bidayet: Başlangıç.
Dağdağa: Gürültü, patırtı.
Envâr-ı Kur'âniye: Kur'ân'a ait nurlar.
Gıll u gış: Gare, içte saklanan öfke, kin.
Halvet-i mergûbe: Aran, arzu

edilen yalnızlık.
İstihdam etmek: Çalıştırmak, hizmet ettirmek.
Menfi: Sürülmüş, sürgünde yaşayan.
Nüfuz: Tesir, etki.
Rabb-i Rahîm: Sonsuz, sınırsız şefkat ve merhameti ile kullarını terbiye eden Yüce Allah.
Rüesâ: Reisler, önde olanlar.

Şeyh: Hoca, âlim, tarikat önderi.
Şuhûr-u selâse: Üç aylar (Receb, Şaban ve Ramazan Ayları).
Tecrid etmek: Ayırmak, yalnız bırakmak.
Uzlet-i makbûle: Makbul, beğenilen yalnızlık.
Vehham: Hastalık derecesinde çok vehimli, çok kuruntulu.

İkinci Suâliniz

Neden vesika almak için müracaat etmiyorsun?

Elcevap: *Şu meselede ben kaderin mahkûmuyum, ehl-i dünyanın mahkûmu değilim. Kadere müracaat ediyorum. Ne vakit izin verirse, rızık-mı buradan ne vakit keserse, o vakit giderim. Şu mananın hakikati şudur ki:*

Başa gelen her işte iki sebep var; biri zâhirî, diğeri hakikî. Ehl-i dünya zâhirî bir sebep oldu, beni buraya getirdi. Kader-i ilâhî ise, sebep-i hakikîdir; beni bu inzivaya mahkûm etti. Sebeb-i zâhirî zulmetti; sebep-i hakikî ise adâlet etti. Zâhirîsi şöyle düşündü: “Şu adam, ziyadesiyle ilme ve dine hizmet eder, belki dünyamıza karışır.” ihtimaliyle beni nefyedip üç cihetle katmerli bir zulüm etti. Kader-i ilâhî ise benim için gördü ki, hakkıyla ve ihlâsla ilme ve dine hizmet edemiyorum.. beni bu nefye mahkûm etti. Onların bu katmerli zulmünü muzaaf bir rahmete gevirdi.

Mademki nefyimde kader hâkimdir ve o kader âdildir; ona müracaat ederim. Zâhirî sebep ise, zâten bahane nev’inden bir şeyleri var. Demek onlara müracaat manasızdır. Eğer onların elinde bir hak veya kuvvetli bir esbap bulunsaydı, o vakit onlara karşı da müracaat olunurdu.

Başlarını yesin! Dünyalarını tamamen bıraktığım ve –ayaklarına do-laşsın– siyasetlerini büsbütün terk ettiğim hâlde; düşündükleri bahaneler, evhamlar, elbette asılsız olduğundan, onlara müracaatla o evhamlara bir hakikat vermek istemiyorum. Eğer, uçları ecnebi elinde olan dünya siyasetine karışmak için bir iştiham olsaydı; değil sekiz sene, belki sekiz saat kalmayacak tereşşuh edecekti, kendini gösterecekti. Hâlbuki sekiz senedir birtak gazete okumak arzum olmadı ve okumadım. Dört senedir burada taht-ı nezarete bulunuyorum; hiçbir tereşşuh görünmedi. Demek Kur’ân-ı Hakîm’in hizmetinin bütün siyasetlerin fevkinde bir ulviyeti var ki, çoğu yalancılıktan ibaret olan dünya siyasetine tenezzüle meydan vermiyor.

Adem-i müracaatımın ikinci sebebi şudur ki: *Haksızlığı hak zanne-den adamlara karşı hak dâvâ etmek, hakka bir nevi haksızlıktır. Bu nevi haksızlığı irtikâb etmek istemem.*

Ecnebi: Yabancı.

Evham: Zanlar, aslı esası olma-yan kuruntular, vehimler.

İrtikâb etmek: Suç işlemek, kötü bir şey yapmak.

Muzaaf: Kat kat, katmerli.

Sebeb-i hakikî: Gerçek, asıl sebep.

Taht-ı nezaret: Gözetim altı.

Tereşşuh / tereşşuh etmek:

Sızıntı / sızmak.

Ulviyet: Yücelik.

Zâhirî: Görünen, görünürdeki.

Üçüncü Suâliniz

Dünyanın siyasetine karşı ne için bu kadar lâkaytsın? Bu kadar safahât-ı âleme karşı tavrını hiç bozmuyorsun? Bu safahâtı hoş mu görüyorsun? Veyahut korkuyor musun ki, sükût ediyorsun?

Elcevap: Kur'ân-ı Hakîm'in hizmeti, beni şiddetli bir surette siyaset âleminden men etti. Hatta düşünmesini de bana unutturdu. Yoksa bütün sergüzeşt-i hayatım şahittir ki, hak gördüğüm meslekte gitmeye karşı korku, elimi tutup men edememiş ve edemiyor.

Hem neden korkum olacak? Dünya ile, ecelimden başka bir alâkam yok.. çoluk çocuğumu düşüneneğim yok.. malımı düşüneneğim yok.. hânedanımın şerefini düşüneneğim yok... Riyakâr bir şöhet-i kâzibeden ibaret olan şân ve şeref-i dünyeviye'nin muhafazasına değil, kırılmasına yardım edene rahmet!.. Kaldı ecelim... O, Hâlık-ı Zülcelâl'in elindedir. Kimin haddi var ki, vakti gelmeden ona ilişsin. Zâten izzetle mevti, zilletle hayata tercih edenlerdeniz. Eski Said gibi birisi şöyle demiş:

وَنَحْنُ أَنَا لَا تَوَسُّطَ بَيْنَنَا لَنَا الصَّدْرُ دُونَ الْعَالَمِينَ أَوِ الْقَبْرِ¹

Belki hizmet-i Kur'ân, beni hayat-ı içtimaiye-i siyasiye-i beşeriye'yi düşünmekten men ediyor, şöyle ki:

Hayat-ı beşeriye bir yolculuktur. Şu zamanda, Kur'ân'ın nuruyla gördüm ki, o yol bir bataklığa girdi. Mülhevves ve ufûnetli bir çamur içinde kabile-i beşer düşe kalka gidiyor. Bir kısmı, selâmetli bir yolda gider. Bir kısmı, mümkün olduğu kadar çamurdan, bataklıktan kurtulmak için bazı vâsıtaları bulmuş. Bir kısm-ı ekseri o ufûnetli, pis, çamurlu bataklık içinde karanlıkta gidiyor. Yüzde yirmisi sarhoşluk sebebiyle, o pis çamuru

¹ “Biz kendilerine arada, ortada bir yer olmayan kişileriz. Bizim için ya âlemin üstünde yer almak, ya da kabre girmek vardır.” (Bkz.: Ebî Firâs Hamedânî, *Divân*, (Şerh: Dr. Halil Duveyhî) s. 165; İbni Kays, *Kura'd-dayf*, 1/71).

Hâlık-ı Zülcelâl: Ulu, Yüce Yaratıcı.

Hânedan: Büyük aile, köklü soy.

Hayat-ı beşeriye: İnsan hayatı.

Hayat-ı içtimaiye-i siyasiye-i beşeriye: Siyasi ve sosyal hayat.

İzzet: Aziz olma, yücelik, şeref, onur.

Kısm-ı ekser: Çoğunluk, en

büyük kesim.

Mevt: Ölüm.

Mülhevves: Kirli, pis.

Riyakâr: İki yüzlü.

Safahât-ı âlem: Dünyada meydana gelen gelişmeler.

Sergüzeşt-i hayat: Hayatta kişinin başından geçen hâller, olaylar.

Sükût etmek: Susmak.

Şeref-i dünyeviye: Dünyaya ait şeref.

Şöhet-i kâzibe: Yalancı, aldatıcı şöhet.

Ufûnet: Çürüme, bozulup kokma.

Zillet: Aşağılık.

misk ü amber zannederek yüzüne gözüne bulaştırıyor.. düşerek kalkarak gider, tâ boğulur. Yüzde sekseni ise, bataklığı anlar, ufûnetli, pis olduğunu hisseder.. fakat mütehayyirdirler, selâmetli yolu göremiyorlar.

İşte bunlara karşı iki çare var:

Birisi: Topuz ile o sarhoş yirmisini ayıltmaktır.

İkincisi: Bir nur göstermekle mütehayyirlere selâmet yolunu irâe etmektedir.

Ben bakıyorum ki; yirmiye karşı seksen adam, elinde topuz tutuyor. Hâl-buki o bîçâre ve mütehayyir olan seksene karşı hakkıyla nur gösterilmiyor. Gösterilse de bir elinde hem sopa, hem nur olduğu için emniyetsiz oluyor. Mütehayyir adam “Acaba nurla beni celbedip, topuzla dövmek mi istiyor?” diye telâş eder. Hem de bazen ârızalarla topuz kırıldığı vakit, nur dahi uçar veya söner.

İşte, o bataklık ise gafletkârâne ve dalâlet-pîşe olan sefihâne hayat-ı içtimaiye-i beşeriyedir. O sarhoşlar, dalâletle telezzüz eden mütemerridlerdir. O mütehayyir olanlar; dalâletten nefret edenlerdir, fakat çıkamıyorlar.. kurtulmak istiyorlar, yol bulamıyorlar.. mütehayyir insanlardır. O topuzlar ise siyaset cereyanlarıdır. *O nurlar ise hakâik-i Kur’âniye’dir. Nura karşı kavgâ edilmez, ona karşı adâvet edilmez. Sırf şeytan-ı racîmden başka ondan nefret eden olmaz.*

İşte, ben de nur-u Kur’ân’ı elde tutmak için ¹اَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ وَالسِّيَاسَةِ¹ deyip, siyaset topuzunu atarak, iki elimle nura sarıldım. Gördüm ki:

Siyaset cereyanlarında hem muvafıkta, hem muhalifte o nurların âşıkları var. Bütün siyaset cereyanlarının ve tarafgirliklerin çok fevkinde ve onların garazkârâne telâkkiyâtlarından müberrâ ve sâfi olan bir

¹ “Şeytandan ve siyasetten Allah’a sığınırım.”

Adâvet: Düşmanlık.

Celbetmek: Kendine çekmek.

Dalâlet: Sapıklık, kâfirlik.

Dalâlet-pîşe: Sapıklıkla iç içe.

Fevk: Üst.

Gafletkârâne: Gafilce, bilgisizce.

Garazkârâne: Kötü niyet besler bir tarzda.

Hakâik-i Kur’âniye: Kur’ân-ı Kerim’e ait hakikatler.

Hayat-ı içtimaiye-i beşeriye:

Toplum hayatı.

İrâe etmek: Göstermek.

Misk ü amber: Güzel, hoş koku.

Muvafık: Uygun, yerinde bulan, benimseyen.

Müberrâ: Uzak, berî.

Mütehayyir: Şaşkın.

Mütemerrid: İsrarcı, inatçı.

Sefihâne: Beyinsizce, aptalca.

Şeytan-ı racîm: Taşa tutulmuş, lanetlenmiş şeytan.

Tarafgirlik: Taraf tutma, taraftarlık.

Telâkkiyât: Şahsî anlayış ve görüşler.

Telezzüz etmek: Hoşlanmak, zevk almak.

makamda verilen ders-i Kur'ân ve gösterilen envâr-ı Kur'âniye'den hiçbir taraf ve hiçbir kısım çekinmemek ve itham etmemek gerektir. Meğer dinsizliği ve zındıkayı siyaset zannedip ona tarafgirlik eden insan suretinde şeytanlar ola veya beşer kıyafetinde hayvanlar ola...

Elhamdülillâh! Siyasetten tecerrüd sebebiyle, Kur'ân'ın elmas gibi hakikatlerini propaganda-yı siyaset ithamı altında cam parçalarının kıymetine indirmedim. Belki gittikçe o elmaslar kıymetlerini her tâîfenin nazarında parlak bir tarzda ziyadeleştiriyor.

وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَيْنَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَيْنَا اللَّهُ
لَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ¹

الْبَاقِي هُوَ الْبَاقِي²

Said Nursî

* * *

On Dördüncü Mektup

Te'lif edilmemiştir.

* * *

¹ “Hamdolsun bizi bu cennete eriştiren Allah’a! Eğer Allah bizi muvaffak kılmasaydı, biz kendiliğimizden yol bulamazdık. Rabbimizin elçilerinin gerçeği bildirdikleri bir kere daha kesinlikle anlaşılmıştır.” derler.” (A'râf Sûresi, 7/43).

² “Bâki olan yalnız Allah'tır.”

On Beşinci Mektup

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ¹

Aziz Kardeşim!

Senin Birinci Suâlin ki

Sahabeler nazar-ı velâyetle müfsidlerı neden keşfedemediler? Tâ Hulefâ-yı Raşidîn'in üçünün şehâdetini netice verdi. Hâlbuki küçük sahabelere, büyük velilerden daha büyük deniliyor?

Elcevap: Bunda iki makam var.

Birinci Makam

Dakik bir sırr-ı velâyetin beyanıyla suâl halledilir, şöyle ki:

Sahabelerin velâyeti, velâyet-i kübrâ denilen, veraset-i nübüvvetten gelen, berzah tarîkına uğramayarak, doğrudan doğruya zâhirden hakikate geçip, akrebiyet-i ilâhiyenin inkişafına bakan bir velâyettir ki, o velâyet yolu, gayet kısa olduğu hâlde gayet yüksektir. Harikaları az, fakat meziyâtı çoktur. Keşif ve kerâmet orada az görünür.

Hem evliyanın kerâmetleri ise, ekserisi ihtiyârî değil. Ummadığı yerden,

¹ "O Yüce Zât'ın adıyla. 'Ve hiçbir şey yoktur ki Allah'ı hamd ile tesbih etmesin.' (İsrâ Sûresi, 17/44)."

Akrebiyet-i ilâhiye: Allah'ın, kuluna kendi yakınlığını hissettirmesi; Allah'ın, kulunu kendine yaklaştırması.

Berzah tarîkı: Uzun tarikat yolu.

Dakik: İnce, hassas.

Hulefâ-yı Raşidîn: Dört büyük halife: Hz. Ebûbekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali (r.anhum.).

İhtiyârî: İsteğe bağlı.

İnkişaf: Açılma, ilerleme.

Kerâmet: Cenâb-ı Hakk'ın, salih kullarına lütfettiği hususî, fevka-

lâde, ikramı, ihsanı.

Keşif: Allah dostlarının ilâhî ihsan ve ilham ile bazı sırları, hakikatleri keşfetmesi.

Meziyyât: Meziyetler, ayırcı vasıflar, özellikler.

Müfsid: İfsad eden, bozguncu.

Nazar-ı velâyet: Allah'a yakın olmanın insana kazandırdığı bakış açısı, basiret.

Sahabe: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) zamanında yaşayıp O'na iman eden bahti-

yar, seçkin kimseler (r.anhum.).

Sırr-ı velâyet: Allah'a yakın olmadaki sır.

Velâyet: İman ve takva ile Allah'a yakınlık.

Velâyet-i kübrâ: Peygamberler ve vârislerinin (asfiya) velâyeti.

Veraset-i nübüvvet: Peygamber vârisliği.

Zâhir: Açık, görünen.

Zuhur etmek: Görünmek, ortaya çıkmak.

ikram-ı ilâhî olarak bir harika ondan zuhur eder. Bu keşif ve kerâmetlerin ekserisi de seyr ü sülûk zamanında, tarîkat berzahından geçtikleri vakit, âdi beşeriyetten bir derece tecerrüd ettiklerinden, hilâf-ı âdet hâlâta mazhar olurlar.

Sahabeler ise, sohbet-i nübüvvetin in'ikâsıyla ve incizâbıyla ve iksiriyle tarîkattaki seyr ü sülûk daire-i azîmesinin tayyına mecbur değildirler. Bir kademde ve bir sohbette zâhirden hakikate geçebilirler.

- Mesela, nasıl ki dün geceki Leyle-i Kadr'e ulaşmak için iki yol var:

Biri: Bir sene gezip dolaşıp, tâ o geceye gelmektir. Bu kurbiyeti kazanmak için bir sene mesafeyi tayyetmek lâzım gelir. Şu ise ehl-i sülûkün mesleğidir ki, ehl-i tarîkatın çoğu bununla gider.

İkincisi: Zamanla mukayyet olan cism-i maddî gıfâından sıyrılıp, tecerrüdle ruhen yükselip, dün geceki Leyle-i Kadr'i öbür gün Leyle-i Âd ile beraber bugünkü gibi hâzır görmektir. Çünkü ruh zamanla mukayyet değil. *Hissiyât-ı insaniye ruh derecesine çıktığı vakit, o hâzır zaman genişlenir. Başkalarına nisbeten mâzi ve müstakbel olan vakitler, ona nisbeten hâzır hükmündedir.*

İşte, bu temsile göre dün geceki Leyle-i Kadr'e geçmek için, mertebe-i ruha çıkıp, mâziyi hâzır derecesinde görmektir. Şu sır-ı gâmızın esası akrebiyet-i ilâhiyenin inkişafıdır:

- Mesela güneş bize yakındır; çünkü ziyası, harareti ve misali aynamızda ve elimizdedir. Fakat biz ondan uzağız. Eğer biz nurâniyet noktasında onun

Âdi: Normal, sıradan.

Beşeriyet: İnsanlık.

Cism-i maddî: Maddî cisim, beden.

Daire-i azîme: Geniş daire.

Ehl-i sülûk: Hayatlarını, Allah'a ve O'nun rızasına ulaşmak için belirli bir usûl dairesinde, hayvanî ve cismânî arzulardan uzaklaşarak, kalb ve ruhun hayat çizgisinde gönül ayağıyla yürüyerek geçiren kimseler.

Ehl-i tarikat: Tarikata bağlı olanlar.

Gılaf: Kılıf.

Hâlât: Hâller, durumlar.

Hilâf-ı âdet: Normal ve tabii durumda olmayan, alışılmamış.

Hissiyât-ı insaniye: İnsanî duygular, hisler.

İksir: İlaç.

İncizâb: Cezb edilme, çekilme.

İn'ikâs: Yansıma, aksetme.

İnkişaf: Açılma, ilerleme.

Kurbiyet: Yakınlık. Kişinin; ihlas, gayret ve istidadı ile kendisine bahşedilen yakınlık.

Leyle-i Âd: Bayram gecesi.

Leyle-i Kadir: Kadir gecesi.

Mazhar olmak: Erişmek, nâil olmak, şereflenmek.

Mâzi ve müstakbel: Geçmiş ve gelecek zaman.

Mertebe-i ruh: Ruhun derecesi.

Mukayyet: Kayıtlı, sınırlı.

Nurâniyet: Aydınlık, parlaklık.

Seyr ü sülûk: Belli bir usûl daire-sinde, hayvani ve cismânî arzulardan uzaklaşıp kalb ve ruhun hayat çizgisinde gönül ayağıyla Allah'a, O'nun rızasına ulaşmaya çalışmak.

Sır-ı gâmız: Kapalı, anlaşılması zor olan sır.

Sohbet-i nübüvvet: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) yakınında bulunmaktan elde edilen istifade.

Tarikat berzahı: Uzun tarikat yolu.

Tayy: Sarma, düme, katlama.

Tecerrüd: Sıyrılma, uzaklaşma.

Timsal: Suret, görünüm.

Ziya: Işık.

akrebiyetini hissetsek, aynamızdaki misalî olan timsaline münasebetimizi anlasak, o vâsıta ile onu tanısak; ziyası harareti, heyeti ne olduğunu bilsek, onun akrebiyeti bize inkişaf eder ve yakınımızda onu tanıyıp münasebettar oluruz. Eğer biz, bu'diyetimiz nokta-yı nazarından ona yakınlaşmak ve tanımak istesek, pek çok seyr-i fikrîye ve sülûk-i aklîye mecbur oluruz ki; kavânîn-i fenniye ile fikren semâvâta çıkıp semâdaki güneşi tasavvur ederek, sonra mahiyetindeki ziya ve harareti ve ziyasındaki elvan-ı seb'ayı uzun uzadıya tedkikat-ı fenniye ile anladıktan sonra, birinci adamın kendi aynasında az bir tefekkürle elde ettiği kurbiyet-i mâneviyeyi ancak elde edebiliriz.

İşte, şu temsil gibi nübüvvet ve veraset-i nübüvvetteki velâyet, sırr-ı akrebiyetin inkişafına bakar. Velâyet-i sâire ise ekseri, kurbiyet esası üzerine gider. Birçok merâtibde seyr ü sülûka mecbur olur.

İkinci Makam

O hâdisâta sebebiyet veren ve fesadı çeviren birkaç Yahudi'den ibaret değildir ki, onları keşfetmekle fesadın önü alınsın. Çünkü pek çok muhtelif milletlerin İslâmiyet'e girmeleriyle birbirine zıd ve muhalif çok cereyanlar ve efkâr karıştı. Bahusus bazılarının gurur-u millîleri, Hazreti Ömer'in (*radıyallâhu anı*) darbeleriyle dehşetli yaralandığından, seciyeten intikama fırsat beklerlerdi. Çünkü onların hem eski dini ibtal edilmiş, hem medar-ı şerefi olan eski hükûmeti ve saltanatı tahrip edilmiş. İntikamını, bilerek veya bilmeyerek hâkimiyet-i İslâmiye'den almaya hissen taraftar bir suret almış. Onun için, "Yahudi gibi zeki ve dessay bir kısım münafıklar, o hâlet-i içtimaiyeden istifade ettiler." denilmiş. *Demek o hâdisâtın önünü almak, o vakitteki hayat-ı içtimaiyeyi ve muhtelif efkârı ıslahla olurdu. Yoksa bir-iki müfsidin keşfedilmesiyle olmazdı.*

Akrebiyet: En yakın olma, daha da yakınlık.

Bahusus: Özellikle.

Bu'diyet: Uzaklık.

Dessay: Hilekâr, düzenbaz.

Efkâr: Fikirler.

Elvân-ı seb'a: Yedi renk.

Gurur-u millî: Millî gurur.

Hâdisât: Hâdiseler.

Hâkimiyet-i İslâmiye: İslâmî yönetim.

Hâlet-i içtimaiye: Sosyal durum, hâl.

Hayat-ı içtimaiye: Sosyal hayat.

Kavânîn-i fenniye: Fizik, astro-nomi v.d. gibi pozitif bilim kanunları.

Kurbiyet-i mâneviye: Manen yakın olma, mânevî yakınlık.

Medar-ı şeref: Şeref, onur vesilesi.

Merâtib: Mertebeler, dereceler.

Misalî: Benzeri.

Münasebettar: İlişkili.

Nokta-yı nazar: Bakış açısı.

Nübüvvet: Peygamberlik.

Seciyeten: Karakter, huy olarak.

Seyr-i fikrî: Fikir yönünden

ilerleme.

Sırr-ı akrebiyet: Allah'ın kulumu kendisine yaklaştırması.

Sülûk-i aklî: Akıl yönünden ilerleme.

Tedkikat-ı fenniye: Bilimsel incelemeler.

Velâyet: İman ve takva ile Allah'a yakınlık.

Velâyet-i sâire: Diğer velilik dereceleri.

Veraset-i nübüvvet: Peygamber vârisliği.

Eğer denilse: Hazreti Ömer'in (*radiyallâhu anhi*) minber üstünde, bir aylık mesafede bulunan Sâriye* nâmındaki bir kumandanına ¹يَا سَارِيَّةُ! الْجَبَلُ الْجَبَلُ¹ deyip, Sâriye'ye işittirip, sevkü'l-ceyş noktasından zaferine sebebiyet veren kerâmetkârâne kumandası ne derece keskin nazarlı olduğunu gösterdiği hâlde, neden yanındaki kâtili, Feyrûz'u* o keskin nazar-ı velâyetiyle görmedi?

Elcevap: Hazreti Yakub'un (*alefhisselâm*)verdiği cevap ile cevap verilir. (Hâşiye) Yani, Hazreti Yakub'dan sorulmuş ki: "Ne için Mısır'dan gelen gömleğinin kokusunu işittin de yakınında bulunan Ken'an Kuyusu'ndaki Yusuf'u görmedin?"

Cevaben demiş ki: "Bizim hâlimiz şimşekler gibidir; bazen görünür, bazen saklanır. Bazı vakit olur ki, en yüksek mevkide oturup her tarafı görüyoruz gibi oluruz. Bazı vakitte de ayağımızın üstünü göremiyoruz."

Elhâsıl: İnsan her ne kadar fâil-i muhtar ise de fakat وَمَا تَشَاوُنَ إِلَّا أَنْ² sırınca, meşiet-i ilâhiye asıldır, kader hâkimdir. Meşiet-i ilâhiye, meşiet-i insaniyeyi geri verir. إِذَا جَاءَ الْقَدَرُ عَمِيَ الْبَصَرُ³ Kader söylese; iktidar-ı beşer konuşmaz, ihtiyâr-ı cüz'î susar.

İkinci Suâlinizin Meâli

Hazreti Ali (*radiyallâhu anhi*) zamanında başlayan muharebelerin mahiyeti nedir? Muhariplere ve o harpte ölen ve öldürenlere ne nâm verebiliriz?

Hâşiye:

جَرَادَرُ چَاهِ كُنْعَانَشْ نَدِيدِي
دَمِي پِيدَاوِ دِیْكَرْدَمْ نِهَانَشْتْ
گَهِي بَرُ پُشْتِ پَايِ خُودِ نَبِیَمْ
زَمِصْرَشْ بُوِي پِرَاهَنْ شِنِيدِي
بَغْفَتْ: أَحْوَالِ مَا بَرَقِ جِهَانَشْتْ
گَهِي بَرَطَارُمِ أَعْلَى نَشِیَمْ

* Sa'di Şirâzî'nin Gülistan'ından bir şiir olup manası metinde verilmiştir. (Bkz.: Sa'di Şirâzî, *Külliyat-ı Sa'di*, s. 72).

¹ "Ey Sâriye! Dağa sığın, dağa sığın." (Bkz.: Taberî, *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk*, 2/553; İbni Kesîr, *el-Bidâ-ye*, 7/130; İbni Adiyy, *Kâmil*, 2/441-442; Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, 2/380 (hadis no: 3172).

² "Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz." (Dehr Süresi, 76/30).

³ Bkz.: Beyhakî, *Şuabü'l-ıman*, 1/233; Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, 1/82 (hadis no: 195).

Fâil-i muhtar: İstedğini serbestçe yapabilen, özgür.

İcra etmek: Bir işi yürütmek, yerine getirmek, uygulamak.

İhtiyâr-ı cüz'î: İnsanın zayıf, küçük tercih gücü, iradesi.

İktidar-ı beşer: İnsan iktidarı, gücü.

Kerâmetkârâne: Kerâmetli bir tarzda.

Mahiyet: Bir şeyin hakikati, nitelik.

Meşiet-i ilâhiye: Cenâb-ı Hak'ın dilemesi.

Meşiet-i insaniye: İnsanın arzusu, dileği.

Nazar-ı velâyet: Allah'a yakın olmanın insana kazandırdığı bakış açısı, basiret.

Sevkü'l-ceyş: Askeri birlikleri en uygun yer ve zamanda intikal ettirme, konuşlandırma.

Elcevap: *Cemel Vak'ası* denilen *Hazreti Ali ile Hazreti Talha** ve *Hazreti Zübeyr** ve *Âişe-i Siddîka** (*ridvanullâhî teâlâ aleyhim ecmaîn*) arasında olan muharebe, *adâlet-i mahza* ile *adâlet-i izafiye*nin mücadelesidir, şöyle ki:

Hazreti Ali, *adâlet-i mahzayı* esas edip *Şeyheyn* zamanındaki gibi o esas üzerine gitmek için *icthâh* etmiş. Muarızları ise; *Şeyheyn* zamanındaki safvet-i İslâmiye, *adâlet-i mahzaya* müsait idi fakat, *mürûr-u zamanla* *İslâmiyet*'leri zayıf muhtelif akvam, hayat-ı içtimaiye-i İslâmiye'ye girdikleri için, *adâlet-i mahzanın* tatbikatı çok müşkül olduğundan, “*ehvenü's-şerri ihtiyâr*” denilen *adâlet-i nisbiye* esası üzerine *icthâh* ettiler. *Münakaşa-yı icthâdiye siyasete girdiği için, muharebeyi intaç etmiştir.*

Madem sırf *lillâh* için ve *İslâmiyet*'in *menâfii* için *icthâh* edilmiş.. ve içti-hattan muharebe *tevellüd* etmiş.. elbette hem *kâtil*, hem *maktûl* ikisi de ehl-i cennettir, ikisi de ehl-i sevabdır diyebiliriz. Her ne kadar *Hazreti Ali*'nin içti-hadı *musîb*.. ve *mukabilindekilerin* hata ise de yine azaba *müstahak* değiller. Çünkü *icthâh* eden hakkı bulsa, iki sevap var. Bulmazsa, bir nevi ibadet olan *icthâh* sevabı olarak bir sevap alır.¹ Hatasından mazurdur. Bizde gayet meşhur ve sözü hüccet bir *zât-ı muhakkik Kürtçe* demiş ki:

رَّ شَرِّ صَحَابَانُ مَكَّةَ قَالَ وَقِيلَ لَوْ رَا جَنَّتِيَه قَاتِلٌ وَهَمْ قَتِيلٌ

Yani: *Sahabelerin muharebesinde kıl ü kâl etme! Çünkü hem kâtil ve hem maktûl ikisi de ehl-i cennettirler.*²

Adâlet-i mahza ile adâlet-i izafiyenin izahı şudur ki:

¹ Bkz.: Buharî, *İ'tisam* 21; Müslim, *Akdiye*, 15 (Geniş bilgi için bkz.: Seyyid Bey, *Usûl-u fıkîh: Medhal*, s. 178).

² Molla Halil Siirdî'ye ait bu beyit için bkz.: Molla Halil Siirdî, *Nehcül-enâm, Mebhasü't-tefâdul*, 14. beyit.

Adâlet-i izafiye: Göreceli, nisbî adâlet.

Adâlet-i mahzâ: Tam adâlet.

Akvâm: Kavimler, milletler.

Ehl-i sevab: Sevab kazanan kimseler.

Ehvenü's-şerri ihtiyâr etmek: Daha az şerri, daha az zararı olanı tercih etmek.

Hayat-ı içtimaiye-i islâmiye: İslâmî sosyal hayat.

Hüccet: Delil.

İcthâh etmek: Dinî kaynaklarından dine ait hüküm çıkarmak.

İntaç etmek: Netice vermek, doğurmak.

Kıl ü kâl: Dedikodu.

Lillâh: “Allah için, Allah rızası için” anlamında Arapça bir ifade.

Mazur: Mazeretli, özrü kabul edilen.

Menâfi: Menfaatler, faydalar.

Muarız: Karşı gelen, muhalif.

Musib: İsabetli, doğru.

Münakaşa-yı icthâdiye: Hüküm tespitiinde yaşanan münakaşa.

Mürûr-u zaman: Zaman aşımı, uzun zaman geçmesi.

Safvet-i İslâmiye: İslâm'dan kaynaklanan duruluk, temizlik, paklık.

Şeyheyn: “İki büyük zât” anlamında Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer'e (r.anhumâ) beraber verilen ortak ad, niteleme.

Tevellüd etmek: Doğmak, ortaya çıkmak.

Zât-ı muhakkik: Sürekli hakikatin peşinde, kılı kırk yararcasına araştıran Zât.

مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا¹

âyetin mana-yı işârîsi ile bir masumun hakkı, bütün halk için dahi ibtal edilmez. Bir ferd dahi umumun selâmeti için feda edilmez. Cenâb-ı Hakk'ın nazar-ı merhametinde hak haktır, küçüğüne büyüğüne bakılmaz. Küçük, büyük için ibtal edilmez. Bir cemaatin selâmeti için, bir ferdin rızası bulunmadan hayatı ve hakkı feda edilmez. Hamiyet nâmına rızasıyla olsa, o başka meseledir.

Adâlet-i izafiye ise küllün selâmeti için, cüzü feda eder. Cemaat için, ferdin hakkını nazara almaz. Ehvenü's-şer diye bir nevi adâlet-i izafiye yapılmaya çalışır. Fakat adâlet-i mahza kabil-i tatbik ise adâlet-i izafiye gidilmez, gidilse zulümdür.

İşte İmam Ali (radiyallâhu anhu), adâlet-i mahzayı “Şeyheyn zamanındaki gibi kabil-i tatbiktir” deyip, hilâfet-i İslâmiye’yi o esas üzerine bina ediyordu. Mukabilleri ve muarızları ise “kabil-i tatbik değil, çok müşkülâtı var” diye adâlet-i izafiye üzerine içtihat etmişler. Tarihin gösterdiği sâir esbap ise hakikî sebep değil, bahanelerdir.

Eğer desen: Hilâfet-i İslâmiye noktasında İmam Ali’nin fevkalâde ıktıdarı, hârikulâde zekâsı ve yüksek liyakatiyle beraber seleflerine nisbeten muvaffakiyetsizliği nedendir?

Eğer cevap: O mübarek zât, siyaset ve saltanattan ziyade, daha çok, mühim, başka vazifelere lâıyk idi. Eğer tam muvaffakiyet-i siyasiye ve tamam saltanat olsaydı, “Şah-ı Velâyet” unvan-ı mânidârını bihakkın kazanamayacaktı. Hâlbuki zâhirî ve siyasî hilâfetin pek çok fevkinde mânevî bir saltanat kazandı ve “üstad-ı küll” hükmüne geçti; hatta kıyamete kadar saltanat-ı mâneviyesi bâki kaldı.

¹ “Kim katil olmayan ve yeryüzünde fesat çıkarmayan bir kişiyi öldürürse sanki bütün insanları öldürmüş gibi olur.” (Mâide Sûresi, 5/32).

Bihakkın: Tam bir liyakatle, hakkıyla.

Cüz: Parça, bölüm.

Ehvenü's-şer: Zararı daha az olan, kötüler içinde daha az kötü.

Esbap: Sebepler.

Hamiyet: Dinî ve millî değerleri koruma gayreti.

Hilâfet-i İslâmiye: İslâmî halifelik yönetimi.

Kabil-i tatbik: Tatbiki mümkün, uygulanabilir.

Küll: Bütün.

Mana-yı işârî: İşaret ettiği mana.

Muvaffakiyet: Allah'ın yardımıyla elde edilen başarı.

Muvaffakiyet-i siyasiye: Siyasi başarı.

Müşkülât: Müşküller, problemler.

Nazar-ı merhamet: Merhametli bakış.

Saltanat-ı mânevîye: Mânen hükmetme, mânevî hâkimiyet.

Selef: Kendinden önce aynı durumda olan, önceki.

Şah-ı Velâyet: Velilik silsilesinin önderi.

Unvan-ı mânidâr: Anlamlı unvan.

Üstad-ı küll: Herkesin üstadı, hocası.

Amma Hazreti İmam Ali'nin Vak'a-yı Sıffin'de Hazreti Muaviye'nin taraftarlarıyla muharebesi ise hilâfet ve saltanatın muharebesidir. Yani, Hazreti İmam Ali, ahkâm-ı dini ve hakâik-i İslâmiye'yi ve âhireti esas tutup, saltanatın bir kısım kanunlarını ve siyasetin merhametsiz muktezi-yâtlarını onlara feda ediyordu. Hazreti Muaviye ve taraftarları ise hayat-ı içtimaiye-i İslâmiye'yi, saltanat siyasetleriyle takviye etmek için azîmeti bırakıp ruhsatı iltizam ettiler, siyaset âleminde kendilerini mecbur zannedip ruhsatı tercih ettiler, hataya düştüler.*

Amma Hazreti Hasan ve Hüseyin'in* Emevîler'e karşı mücadeleleri ise, din ile milliyet muharebesi idi. Yani; Emevîler, Devlet-i İslâmiye'yi, Arap milliyeti üzerine istinad ettirip râbîta-yı İslâmiyet'i, râbîta-yı milliyetten geri bıraktıklarından, iki cihetle zarar verdiler:*

Birisi: Mîle-i sâireyi rencide ederek tevhiş ettiler.

Diğeri: Unsuriyet ve milliyet esasları, adâleti ve hakkı takip etmediğinden zulmeder adâlet üzerine gitmez. Çünkü unsuriyet-perver bir hâkim, milletteşini tercih eder, adâlet edemez.

الإِسْلَامِيَّةُ جَبَّتِ الْعَصِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةَ لَا فَرْقَ بَيْنَ عَبْدٍ حَبَشِيٍّ وَسَيِّدٍ قُرَشِيٍّ إِذَا أَسْلَمًا¹
ferman-ı kat'îsiyle râbîta-yı diniye yerine râbîta-yı milliyeye ikame edilmez; edilse adâlet edilmez, hakkaniyet gider.

İşte Hazreti Hüseyin (*radîyallâhu anhu*), râbîta-yı diniyeyi esas tutup, muhik olarak onlara karşı mücadele etmiş, tâ makam-ı şehâdeti ihraz etmiş.

¹ “İslâm, câhiliye ırkçılığını kesip atmıştır. Müslüman olduklarında Kureysli bir efendi ile Habeşli bir köle arasında fark yoktur.” (“Asabiye” ile alâkalı hadis-i şeriflerden bazıları için bkz.: Müslim, *İmâre* 53-54; Ebû Davud, *Edeb* 111; İbni Mâce, *Fiten* 7; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 2/488).

Ahkâm-ı din: Dinî hükümler.
Azîmet: Dinî emir ve yasaklara tam bir titizlik gösterip, büyük bir kararlılıkla uymak.
Devlet-i İslâmiye: İslâmî devlet, yönetim.
Ferman-ı kat'î: Kesin buyruk, kesin emir.
Hakâik-i İslâmiye: İslâmî hakikatler.
Hakkaniyet: Doğruluk, dürüstlük.
Hayat-ı içtimaiye-i İslâmiye: İslâmî sosyal hayat.

İhraz etmek: Erişmek, elde etmek, kazanmak.
İkame etmek: Yerine koymak, oturtmak.
İltizam etmek: Taraf tutmak, yol edinmek, kabullenmek.
İstinad ettirmek: Dayamak, dayandırmak.
Makam-ı şehâdet: Şehitlik makamı.
Mîle-i sâire: Diğer milletler.
Muhik: Haklı.
Mukteziyât: Gerektirici sebepler, faktörler.

Râbîta-yı diniye: Dinî bağ, din bağı.
Râbîta-yı İslâmiyet: İslâmiyet bağı.
Râbîta-yı milliyet: Milliyet bağı.
Ruhsat: İzin. Asıl hükmün özel şartlara bağlanarak hafifletilmiş şekli.
Tevhiş etmek: Ürkütmek.
Unsuriyet: Irkçılık.
Unsuriyet-perver: Irkını, soyunu seven.

Eğer denilse: Bu kadar haklı ve hakikatli olduğu hâlde, neden muvafak olmadı? Hem neden kader-i ilâhî ve rahmet-i ilâhiye onların feci bir âkıbete uğramasına müsaade etmiş?

Elcevap: Hazreti Hüseyin'in yakın taraftarları değil, fakat cemaatine iltihak eden sâir milletlerde yaralanmış gurur-u millîleri cihetiyle, Arap milletine karşı bir fikr-i intikam bulunması Hazreti Hüseyin ve taraftarlarının sâfi ve parlak mesleklerine hâlel verip, mağlûbiyetlerine sebep olmuş.

Amma kader nokta-yı nazarında feci âkıbetin hikmeti ise Hasan ve Hüseyin ve onların hânedanları ve nesilleri, mânevî bir saltanata namzet idiler. Dünya saltanatı ile mânevî saltanatın cem'i gayet müşküldür. Onun için onları dünyadan küstürdü, dünyanın çirkin yüzünü gösterdi. Tâ kalben dünyaya karşı alâkaları kalmasın. Onların elleri muvakkat ve sûrî bir saltanattan çekildi.. fakat parlak ve dâimî bir saltanat-ı mânevîyeye tayin edildiler.. âdi valiler yerine, evliya aktâblarına merci oldular.

Üçüncü Suâliniz

“O mübarek zâtların başına gelen o feci, gaddârâne muâmelenin hikmeti nedir?” diyorsunuz.

Elcevap: Sâbıkan beyan ettiğimiz gibi, Hazreti Hüseyin'in muârıları olan Emevîler saltanatında, merhametsiz gadre sebebiyet verecek üç esas vardı:

Birisi: Merhametsiz siyasetin bir düsturu olan: “Hükûmetin selâmeti ve asayişin devamı için, eşhas feda edilir.”

İkincisi: Onların saltanatı, unsuriyet ve milliyete istinad ettiği için, milliyetin gaddârâne bir düsturu olan: “Milletin selâmeti için her şey feda edilir.”

Üçüncüsü: Emevîler'in Hâşimîlere karşı an'anesindeki rekabet damarı, Yezid gibi bazılarda bulunduğu için, şefkatsiz bir gadre kabiliyet göstermişti.

Dördüncü bir sebep de: Hazreti Hüseyin'in taraftarlarında bulunuyordu ki;

Âdi: Basit, sıradan.

Cem': Birleşme, bir araya toplama.

Efrad: Fertler.

Eşhas: Şahıslar.

Evliya aktâbları: En büyük veliler.

Fikr-i intikam: İntikam alma düşüncesi.

Gaddârâne: Gaddarca.

Gadr: Zulüm, haksızlık.

Gurur-u millîye: Millî gurur.

Hâlel vermek: Zarar vermek.

İltihak etmek: Katılmak, birleşmek.

Merci: Başvurulan yer, kaynak.

Mezkûr: Zikredilen, adı geçen.

Muârı: Karşı gelen, muhalif.

Muvakkat: Kısa süreli, geçici.

Namzet: Aday.

Nokta-yı nazar: Bakış açısı.

Sâbıkan: Daha önce.

Sûrî: Görünüşte olan, görünürdeki.

Emevîler'in Arap milliyetini esas tutup, sâir milletlerin efradına "memâlik" tâbir ederek köle nazarıyla bakmaları ve gurur-u millîlerini kırmaları yüzünden, milel-i sâire Hazreti Hüseyin'in cemaatine intikamkârâne ve müşevveş bir niyetle iltihak ettiklerinden, Emevîler'in asabiyet-i milliyelerine fazla dokunmuş, gayet gaddârâne ve merhametsizcesine meşhur faciaya sebebiyet vermişlerdir.

Mezkûr dört esbap, zâhîrîdir. Kader noktasından bakıldığı vakit, *Hazreti Hüseyin ve akrabasına o facia sebebiyle hâsıl olan netâic-i uhreviye ve saltanat-ı ruhaniye ve terakkiyât-ı mâneviye o kadar kıymettardır ki; o facia ile çektikleri zahmet, gayet kolay ve ucuz düşer. Nasıl ki bir nefer, bir saat işkence altında şehid edilse; öyle bir mertebeyi bulur ki, on sene başkası çalışsa, ancak o mertebeyi bulur. Eğer, o nefer şehid olduktan sonra ona sorulabilse "Az bir şey ile pek çok şeyler kazandım." diyecektir.*

Dördüncü Suâlinizin Meâli

Âhırzamanda Hazreti İsa (*aleyhisselâm*) deccalı öldürdükten sonra, insanlar ekseriyetle din-i hakka girerler. Hâlbuki rivâyetlerde gelmiştir ki: "Yeryüzünde 'Allah Allah' diyenler bulundukça kıyamet kopmaz."¹ Böyle umumiyetle imana geldikten sonra nasıl umumiyetle küfre giderler?

Elcevap: Hadis-i sahihte rivâyet edilen: "Hazreti İsa'nın (*aleyhisselâm*) geleceğini ve Şeriat-ı İslâmiye ile amel edeceğini, deccalı öldüreceğini"² imanı zayıf olanlar istib'ad ediyorlar. Onun hakikati izah edilse hiç istib'ad yeri kalmaz. Şöyle ki:

O hadisin ve Süfyan ve Mehdi hakkındaki hadislerin ifade ettikleri mana budur ki:

¹ Bkz.: Müslim, *İman* 234; Tirmizî, *Fiten* 35; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 3/107, 201, 268.

² Bkz.: Buharî, *Enbiya* 49; Müslim, *İman* 244-246; Ebû Davud, *Melâhim* 13; Tirmizî, *Fiten* 62.

Asabiyet-i millîye: Irkçılık.

Deccal: Âhırzamanda dine karşı çıkıp, dinsizliği yayacak şahıs veya hükmi şahsiyet.

Din-i Hak: Gerçek din, İslâm.

Ehl-i kemâl: Olgunlaşmış mükemmel hâle gelenler.

Ehl-i velâyet: Allah dostları.

Hadis-i sahih: Güvenilirliği ve hâfızası tenkide uğramamış râvîlerin, kesintisiz senetle naklettikleri hadis.

İntikamkârâne: İntikam alır bir tarzda.

İstib'ad etmek: Akıldan uzak görmek, kabul etmemek.

Mehdi: Kıyametten önce Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) neslinden gelmesi beklenen, insanları dine yönlendirecek kurtarıcı.

Memâlik: Köleler.

Müşevveş: Karışık, bulanık, temiz olmayan.

Netâic-i uhreviye: Âhirete ait neticeler, sonuçlar.

Saltanat-ı ruhaniye: Mânevî hâkimiyet.

Silsile-i nurâniye: Nurlu silsile, nurlu sülâle.

Süfyan: Âhırzamanda İslâm ümmeti içinden çıkıp, insanları aldatarak dinden uzaklaştıracak olan şahıs.

Terakkiyât-ı mâneviye: Mânevî ilerlemeler.

Âhîrzamanda dinsizliğin iki cereyanı kuvvet bulacak:

Birisi: Nifak perdesi altında, Risalet-i Ahmediye'yi (*aleyhissalâtü vesselâm*) inkâr edecek Süfyan nâmında müthiş bir şahıs, ehl-i nifakın başına geçecek, Şeriat-ı İslâmiye'nin tahribine çalışacaktır. Ona karşı Âl-i Beyt-i Nebvî'nin silsile-i nuraniyesine bağlanan, ehl-i velâyet ve ehl-i kemâlin başına geçecek Âl-i Beyt'ten Muhammed Mehdi isminde bir zât-ı nurânî, o Süfyan'ın şahs-ı mânevîsi olan cereyan-ı münafıkâneyi öldürüp dağıtacaktır.

İkinci cereyan ise: Tabîiyyûn, maddiyyûn felsefesinden tevellüd eden bir cereyan-ı nemrudâne, gittikçe âhîrzamanda felsefe-i maddiye vâsıtasıyla intişar ederek kuvvet bulup, ulûhiyeti inkâr edecek bir dereceye gelir. Nasıl bir padişahı tanımayan ve ordudaki zâbitan ve efrad onun askerleri olduğunu kabul etmeyen vahşi bir adam, herkese, her askere bir nevi padişahlık ve bir gûnâ hâkimiyet verir. Öyle de, Allah'ı inkâr eden o cereyan efradları, birer küçük Nemrud hükmünde nefislerine birer rubûbiyet verir. Ve onların başına geçen en büyükleri, ispiritizma ve manyetizmanın hâdisâtı nev'inden müthiş harikalara mazhar olan deccal ise; daha ileri gidip, cebbârâne sûrî hükûmetini bir nevi rubûbiyet tasavvur edip ulûhiyetini ilân eder. Bir sineğe mağlup olan ve bir sineğin kanadını bile îcad edemeyen âciz bir insanın ulûhiyet dâvâ etmesi, ne derece ahmakçasına bir maskaralık olduğu mâlûmdur.

İşte böyle bir sırada, o cereyan pek kuvvetli görüldüğü bir zamanda, Hazreti İsa'nın (*aleyhisselâm*) şahsiyet-i mâneviyesinden ibaret olan hakikî İsevilik Dini zuhur edecek, yani rahmet-i ilâhiyenin semâsından nüzûl

Âhîrzaman: Son zaman. Kıyame-te yakın son zaman dilimi.

Âl-i Beyt-i Nebvî: Hz. Pey-gamber Efendimiz'in (s.a.s.) kızı Hz. Fâtma ve damadı Hz. Ali vâsıtasıyla devam eden mübarek soyu (r.anhum).

Cebbârâne: Zorbalıkla.

Cereyan-ı münâfıkâne:

Münafıkça, gerçek yüzünü gizle-yen cereyan, akım.

Cereyan-ı nemrudâne: Nemrut-ça, zâlimce baskı kuran cereyan, akım.

Efrad: Fertler.

Ehl-i nifak: Münâfıklar.

Felsefe-i maddiye: Maddecî fel-sefe, materyalizm.

Gûnâ: Çeşit, tarz.

Hâdisât: Hâdiseler.

İktida etmek: Uymak, tâbi olmak.

İntişar etmek: Yayılmak.

İspiritizma: Ruhçuluk, ölülerin ruhlarını çağırma.

Maddiyyûn: Maddeciler, mater-yalistler.

Manyetizma: Bazı hareketlerle karşıdaki kişi üzerinde tesir bırak-ma.

Mazhar olmak: Erişmek, nâil olmak.

Nifak: Münafıklık.

Risalet-i Ahmediye: Efendi-miz'in (s.a.s.) peygamberliği, elçiliği.

Rubûbiyet: Rab, sahip olma, hükmetme, her şeyi idare etme.

Sûrî: Görünüşte olan, görünür-deki.

Şahs-ı mânevî: Hükmi şahsiyet, tüzel kişilik.

Şahsiyet-i mânevîye: Tüzel kişilik.

Şeriat-ı İslâmiye: İslâm hukuk kuralları.

Tabîiyyûn: Yaratıcıyı inkâr edip tabiatı yaratıcı sayan kimseler.

Tasavvur etmek: Zihinde şekil-lendirmek, göz önüne getirmek.

Tevellüd etmek: Doğmak, orta-ya çıkmak.

Ulûhiyet: Kâinâtı yaratan Allah'ın ibadet edilmeye layık tek ilâh olması.

Zâbitân: Subaylar.

Zât-ı nurânî: Nurlu Zât.

edecek.. hâl-i hazır Hıristiyanlık Dini o hakikate karşı tasaffi edecek, hurâfâtta ve tahrifâtta sıyrılacak.. hakâik-i İslâmiye ile birleşecek; mânen, Hıristiyanlık bir nevi İslâmiyet'e inkılâb edecektir. Ve Kur'ân'a iktida ederek, o İsevîlik şahs-ı mânevîsi tâbî ve İslâmiyet, metbû makamında kalacak; din-i hak bu iltihak neticesinde azîm bir kuvvet bulacaktır.

Dinsizlik cereyanına karşı ayrı ayrı iken mağlup olan Âsevîlik ve İslâmiyet, ittihad neticesinde dinsizlik cereyanına galebe edip dağıtacak istidadında iken; âlem-i semâvâtta cism-i beşerîsiyle bulunan şahs-ı İsa (aleyhisselâm), o din-i hak cereyanının başına geçeceğini, bir Muhbir-i Sâdık, bir Kadîr-i küllî şey'in vaadine istinad ederek haber vermiştir.¹ Madem haber vermiş, haktır.. madem Kadîr-i küllî şey vaad etmiş, elbette yapacaktır.

Evet, her vakit semâvâtta melâikeleri yere gönderen ve bazı vakitte insan suretine vaz'eden (Hazreti Cibril'in "Dihye*" suretine girmesi² gibi).. ve ruhanîleri âlem-i ervahtan gönderip beşer suretine temessül ettiren.. hatta ölmüş evliyaların çoklarının ervahlarını cesed-i misâliyle dünyaya gönderen bir Hakîm-i Zülcelâl, Hazreti İsa'yı (aleyhisselâm), İsa dinine ait en mühim bir hüsn-ü hâtimesi için, değil semâ-yı dünyada cesediyle bulunan ve hayatta olan Hazreti İsa, belki âlem-i âhiretin en uzak köşesine gitseydi ve hakikaten ölseydi, yine şöyle bir netice-i azîme için ona yeniden cesed giydirip dünyaya göndermek, o Hakîm'in hikmetinden

¹ Hadislerde, Hz. İsa'nın (a.s.) âhırmazanda yeryüzüne tekrar inip müslümanların başına geçeceği (Bkz.: Buhârî, *Enbiya* 50; Müslim, *İman* 242) ve İslâm adına mücadele edeceği (Bkz.: Ebû Davud, *Melâhim* 14; İbni Hibbân, *Sahih* 15/233) bildiriliyor.

² Hz. Cebrâil'in (a.s.), Dihye isimli sahâbi sûretine girmesine dair bkz.: Buhârî, *Menâkıb* 25, *Fezâilü'l-Kur'ân* 1; Müslim, *Fezâilü's-sahabe* 100, *İman* 271; Tirmizî, *Menâkıb* 12; Nesâî, *İman* 6; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 2/107, 3/334.

Âlem-i ervah: Ruhlar alemi, insanların dünyaya gelmeden önce bulundukları alem.
Âlem-i semâvât: Gökler âlemi.
Azîm: Büyük.
Cesed-i misâli: Maddî alem ile gayb alemi arasında yer alan misal alemine ait beden.
Cism-i beşerî: Beden, vücut.
Ervah: Ruhlar.
Galebe etmek: Yenmek, galip gelmek.
Hakîm-i Zülcelâl: Her işi yerli yerince yapan Yüce Allah.
Hakâik-i islâmiye: İslâmî gerçekler.

Hurâfât: Hurâfeler.
Hüsn-ü hâtîme: Güzel, mutlu son.
İnkılâb etmek: Dönüşmek, değişmek.
İstinad etmek: Dayanmak.
İttihad: Birlik, birleşme.
Kadîr-i küllî şey: Her şeye gücü yeten, Hz. Allah.
Melâike: Melekler.
Metbû: Kendisine uyulan, rehber, imam.
Muhbir-i Sâdık: Doğru, yanıltmayan haberci.
Netice-i azîme: Büyük netice.

Ruhanî: Vücudu maddî olmayan, ruh sahibi varlık (melek, cin gibi).
Semâ-i dünya: Gökyüzü.
Tâbî: Uyan, itaat eden.
Tahrifât: Tahrifler, bozmalar.
Tasaffi etmek: Saflaşmak, süzlüp durulasmak.
Temessül ettirmek: Belli bir şekle, surete sokmak.
Vaz' etmek: Koymak, yerleştirmek.

uzak değil... Belki onun hikmeti öyle iktiza ettiği için vaad etmiş.. ve vaad ettiği için elbette gönderecek.

Hazreti İsa (aleyhisselâm) geldiği vakit, herkes onun hakiki İsa olduğunu bilmek lâzım değildir. Onun mukarreb ve havassı, nur-u iman ile onu tanıır. Yoksa bedâhet derecesinde herkes onu tanımayacaktır.

Suâl: Rivâyetlerde gelmiş ki; “Deccalın bir yalancı cenneti var, kendine tâbi olanları ona atar. Hem yalancı bir cehennemi var, tâbi olmayanları ona atar. Hatta o kendi merkebinin de bir kulağını cennet gibi, bir kulağını da cehennem gibi yapmış. Azamet-i bedeniyesi bu kadardır, şu kadardır...” diye tarifat var?¹

Elcevap: Deccalın şahs-ı sûrîsi insan gibidir. Mağrur, firavunlaşmış, Allah’ı unutmuş olduğundan; sûrî, cebbârâne olan hâkimiyetine, ulûhiyet nâmını vermiş bir şeytan-ı ahmaktır ve bir insan-ı dessastır. Fakat şahs-ı mânevîsi olan dinsizlik cereyan-ı azîmi, pek cesîmdir. Rivâyetlerde deccala ait tavsifât-ı müthişe ona işaret eder. Bir vakit Japonya’nın başkumandanının resmi, bir ayağı bahr-i muhitte, diğer ayağı on günlük mesafedeki Port Arthur kalesinde tasvir edilmiş. O küçük Japon kumandanının bu surette tasviriyle, ordusunun şahs-ı mânevîsi gösterilmiş.

Amma deccalın yalancı cenneti ise, medeniyetin cazibedar lehviyâtı ve fantaziyeleridir. Merkebi ise şimendifer gibi bir vâsıta ki bir başında ateş ocağı bulunur, kendine tâbi olmayanları bazen ateşe atar. O merkebin bir kulağı, yani diğer başı cennet gibi tefriş edilmiş, tâbi olanları oraya oturtur. Zâten sefih ve gaddar medeniyetin mühim bir merkebi olan şimendifer, ehl-i sefâhet ve dünya için yalancı bir cennet getirir. Bîçâre ehl-i diyanet ve

¹ Deccalla ilgili rivayetler için bkz.: Buhârî, *Ehâdisü’l-enbiya* 3, 50; Müslim, *Fiten* 100-115; Ebû Davud, *Melâhim* 14; Tirmizî, *Fiten* 59, 60, 61; İbni Mâce, *Fiten* 33; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 3/367, 5/397.

Azamet-i bedeniye: Beden büyüklüğü.

Bedâhet: Açıklık, gözle görülür olma.

Bahr-i muhit: Okyanus.

Cazibedar: Cazibeli, çekici.

Cereyan-ı azîm: Büyük cereyan, hareket, akım.

Cesîm: Büyük.

Ehl-i diyanet: Dindar kimseler.

Ehl-i sefâhet ve dünya: Haram helal demeden sadece geçici

dünya zevklerine bağlanıp hayatını sürdürenler.

Fantaziye: Boş gösteriş, deb-debe.

Havas: İleri gelenler, seçkinler.

İktiza etmek: Gerektenmek.

İnsan-ı dessas: Hilekâr, düzenbaz insan.

Lehviyât: Gayr-i meşrû oyun ve eğlenceler.

Mukarreb: Yakın, yaklaştırılmış.

Sefih: Eğlence düşkün, beysinsiz.

Şahs-ı mânevî: Hükâmî şahsiyet, tüzel kişilik.

Şahs-ı sûrî: Görünen şekli, dış görünüm.

Şimendifer: Tren.

Târifât: Tarifler.

Tavsifât-ı müthişe: Müthiş nitelemeler, vasıflandırmalar.

Tefriş etmek: Döşemek.

Ulûhiyet: İlâh olma, ilâhlık.

ehl-i İslâm için medeniyet elinde cehennem zebânîsi gibi tehlike getirir, esaret ve sefâlet altına atar.

İşte, İsevîliğin din-i hakikîsi zuhur ile ve İslâmiyet'e inkılâb etmesiyle, çendan âlemde ekseriyet-i mutlakaya nurunu neşreder. Fakat yine kıyamet kopmasına yakın, tekrar bir dinsizlik cereyanı başgösterir, ga-lebe eder ve ¹لَاكُثْرَ الْحَكْمُ kaidesinde, yeryüzünde "Allah, Allah" diyecek kalmayacak.² Yani ehemmiyetli bir cemaat, küre-i arzda mühim bir mevkiye sahip olacak bir surette "Allah, Allah" denilmeyecek demektir. Yoksa ekalliyette kalan veyahut mağlup düşen ehl-i hak, kıyamete kadar bâki kalacak. Yalnız, kıyametin kopacağı anında, kıyametin dehşetlerini görmemek için, bir eser-i rahmet olarak, ehl-i imanın ruhları daha evvel kabzedilecek, kıyamet kâfirlerin başına kopacaktır.³

Beşinci Suâlinizin Meâli

Kıyametin hâdisâtından ervah-ı bâkiye müteessir olacaklar mı?

Elcevap: Derecâtlarına göre müteessir olacaklar. Melâikelerin tecelliyât-ı kahriyede kendilerine göre müteessir oldukları gibi müteessir olurlar. Nasıl ki bir insan, sıcak bir yerde iken, hariçte kar ve tipi içinde titreyenleri görse, akıl ve vicdan itibarıyla müteessir olur. Öyle de zîşuur olan ervah-ı bâkiye, kâinatla alâkadar oldukları için, kâinatın hâdisât-ı azîmesinden derecelerine göre müteessir olmalarını.. ehl-i azab ise elemkârâne, ehl-i saadet ise hayretkârâne, istiğrabkârâne, belki bir cihette istibşarkârâne teessürâtları bulunmasını,

¹ "Hüküm çoğunluğa göredir."

² Bkz.: Müslim, *İman* 234; Tirmizi, *Fiten* 35; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 3/107, 201, 268.

³ Bkz.: Hâkim, *Müstedrek* 3/686; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 3/175; Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid* 8/9.

Çendan: Gerçi.

Din-i hakikî: Gerçek din.

Ehl-i azab: Cehennemde azaba maruz kalacak kimseler.

Ehl-i hak: Hak yolda olanlar.

Ehl-i iman: İnananlar, müminler.

Ehl-i İslâm: Müslümanlar.

Ehl-i saadet: Cennette mutlu, neş'eli bir hayat sürececek kimseler.

Ekalliyet: Azınlık.

Ekseriyet-i mutlaka: Genellik, çoğunluk.

Elemkârâne: Üzüntü, elem verici bir şekilde.

Ervah-ı bâkiye: Bâki, kalıcı ruhlr.

Hâdisât: Hâdiseler.

Hâdisât-ı azîme: Büyük hâdiseler.

Hayretkârâne: Hayran kalmış, çok beğenmiş bir tarzda.

İnkılâb etmek: Dönüşmek, değişmek.

İstibşarkârâne: Müjde almış bir tarzda.

İstiğrabkârâne: Şaşırılmış, akıl erdiremez bir tarzda.

Kabz etmek: Almak.

Küre-i arz: Yeryüzü.

Melâike: Melekler.

Müteessir olmak: Etkilenmek, üzülmek.

Tecelliyât-ı kahriye: Cenâb-ı Hakk'ın "Kahhâr" ismiyle mutlak hâkimiyetini gösteren icraatları.

Teessürât: Üzüntüler, kederler.

Zîşuur: Akıllı, şuur sahibi.

işârât-ı Kur'âniye gösteriyor.¹ Zira Kur'ân-ı Hakîm, her zaman kıyametin acâibini tehdid suretinde zikrediyor,² “Göreceksiniz!..” diyor.³ Hâlbuki cism-i insanî ile onu görenler, kıyamete yetişenlerdir. Demek, kabirde cesedleri çürüyen ervahların da o tehdid-i Kur'âniye'den hisseleri var.

Altıncı Suâlinizin Meâlî

كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ⁴ : Bu âyetin âhirete, cennete, cehenneme ve ehlilerine şümûlü var mı, yok mu?

Elcevap: Şu mesele, pek çok ehl-i tahkik ve ehl-i keşif ve ehl-i velâyetin medar-ı bahsi olmuş. Şu meselede söz onlarındır. Hem de şu âyetin çok genişliği ve çok merâtibi var.

Ehl-i tahkikin bir kısm-ı ekseri demişler ki; âlem-i bekâya şümûlü yok.

Diğer kısmı ise; âni olarak onlar da az bir zamanda, bir nevi helâkete mazhar olurlar. O kadar az bir zamanda oluyor ki, fenâyâ gidip gelmiş hissetmeyecekler.

Amma, bazı müfrit fikirli ehl-i keşfin hükmettikleri fenâ-yı mutlak ise, hakikat değildir. Çünkü *Zât-ı Akdes-i İlâhî, madem sermedî ve dâimîdir; elbette sıfâtı ve esmâsı dahi sermedî ve dâimîdirler. Madem sıfâtı ve esmâsı dâimî ve sermedîdirler; elbette onların aynaları ve cilveleri ve nakışları*

1 “Sûra üflenir; Allah'ın diledikleri dışında, göklerde ve yerde kim varsa çarpılıp cansız yere düşer.” (Zümer Sûresi, 39/68).

2 Kur'an-ı Kerim'de, kıyametin dehşetinden, azabının şiddetinden bahseden bazı âyet-i kerimeler için bkz.: Bakara Sûresi, 2/85, 174; Mâide Sûresi, 5/36; Hac Sûresi, 22/1, 2; Zümer Sûresi, 39/24; Meâric Sûresi, 70/6-18; Kıyamet Sûresi, 75/7-15; Nâziât Sûresi, 79/6-9; Abese Sûresi, 80/33-36; Tekvîr Sûresi, 81/1-14; İnfitâr Sûresi, 82/1-4; İnşikâk Sûresi, 84/1-6; Gâşiye Sûresi, 88/1-7.

3 Bkz.: Tekâsür Sûresi, 102/6,7; Hac Sûresi, 22/2.

4 “O'nun vechi (Zât'ı) hariç, her şey yok olacaktır.” (Kasas Sûresi, 28/88).

Acâib: Şaşırtıcı, orijinal şeyler.

Âlem-i beka: Ölümsüz, ebedi âlem.

Cilve: Tecellî, belirti, görüntü.

Cism-i insanî: Beden.

Ehil: Halk, topluluk.

Ehl-i keşif: Eşyanın perde arkasına, gaybî alemlere ait bilinmezleri Allah'ın izni ölçüsünde keşfeden veliler.

Ehl-i tahkik: Derin ve detaylı bilgi sahipleri, büyük ilim adamları.

Ehl-i velâyet: Tam bir iman ve takva ile Allah'a kul olanlar, Allah dostları.

Ervah: Ruhlar.

Esmâ: İsimler.

Fenâ-yı mutlak: Mutlak yokluk, tamamen yok olma.

Helâket: Ölme, yok olma.

İşârât-ı Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerim'e ait işaretler.

Kısm-ı ekser: Çoğunluk, en büyük kesim.

Medar-ı bahis: Söz konusu.

Merâtib: Mertebeler, dereceler.

Müfrit: Aşırı, ölçüyü kaçıran.

Sermedî: Ebedî, kalıcı.

Sıfât: Sıfatlar.

Şümûl: İhata, kapsamlılık, genişlik.

Tehdid-i Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerim'e ait uyarı.

Zât-ı Akdes-i İlâhî: En yüce Zât, Hz. Allah.

ve mazharları olan âlem-i bekâdaki bâkiyât ve ehl-i bekâ, fenâ-yı mutlaka bizzarure gidemez.

Kur'ân-ı Hakîm'in feyzinden şimdilik iki nokta hatıra gelmiş, icmâlen yazacağız:

Birincisi: Cenâb-ı Hak öyle bir Kadîr-i Mutlak'tır ki; adem ve vücûd, kudretine ve iradesine nisbeten iki menzil gibi, gayet kolay bir surette oraya gönderir ve getirir. İsterse bir günde, isterse bir anda oradan çevirir. Hem adem-i mutlak zâten yoktur, çünkü bir ilm-i muhit var. Hem daire-i ilm-i ilâhînin harici yok ki, bir şey ona atılsın. Daire-i ilim içinde bulunan adem ise, adem-i haricîdir ve vücûd-u ilmîye perde olmuş bir unvandır. Hatta bu mevcudât-ı ilmiyeye bazı ehl-i tahkik "a'yân-ı sâbite" tâbir etmişler. Öyle ise fenâyâ gitmek, muvakkaten haricî libasını çıkarıp, vücûd-u mânevîye ve ilmîye girmektir. Yani, hêlik ve fânî olanlar vücûd-u haricîyi bırakıp, mahiyetleri bir vücûd-u mânevî giyer, daire-i kudretten çıkıp daire-i ilme girer.

İkincisi: Çok Sözlere'de izah ettiğimiz gibi her şey, mana-yı ismiyle ve kendine bakan vecihte "hiç"tir.. kendi zâtında müstakil ve bizâtihi sabit bir vücûdu yok.. ve yalnız kendi başıyla kâim bir hakikati yok. Fakat Cenâb-ı Hak'a bakan vecihte ise, yani mana-yı harfiyle olsa "hiç" değil; çünkü onda cilvesi görünen esmâ-yı bâkiye var.. mâdum değil; çünkü sermedî bir vücûdun gölgesini taşıyor.. hakikati vardır, sabittir, hem yüksektir; çünkü mazhar olduğu bâki bir ismin sabit bir nevi gölgesidir.

Adem: Yokluk.

Adem-i haricî: Cenâb-ı Hak'ın bilgisi içerisinde bir yeri olan fakat varlıklar içerisinde vücüt bula-mayan yokluk.

Adem-i mutlak: Mutlak yokluk, tam yokluk.

A'yân-ı sâbite: Sabit, değişmez esaslar, özler. Tas.: Varlıkların yaratılmadan önce olsun veya yaratıldıktan sonra olsun Cenâb-ı Hak'ın ezeli ilmindeki sabit, değişmeyen hakikatleri, değerleri.

Bâkiyât: Kalıcı unsurlar, dâimî olanlar.

Bizâtihi: Kendinden, kendine ait.

Bizzarure: Zaruri, kesin olarak.

Daire-i ilim: İlim dairesi.

Daire-i ilm-i ilâhî: Cenâb-ı Hak'ın her şeyi kuşatan ilmi, sınırsız bilgi dairesi.

Daire-i kudret: Kudret dairesi,

şehâdet alemi.

Esmâ-yı bâkiye: Bâki, ölümsüz isimler.

Feyz: Bereket, ihsan, lütuf.

Haricî libas: Dış kıyafet, beden.

Hêlik: Fânî, ölümlü.

İcmâlen: Kısaca, özet olarak.

İlm-i muhit: Cenâb-ı Hak'ın her şeyi kuşatan ezeli, ebedi, sonsuz, sınırsız ilmi.

Kadîr-i Mutlak: Her şeye gücü yeten mutlak ve sınırsız kudret sahibi Hz. Allah.

Kâim: Ayakta duran, var olan.

Mâdum: Varlığı olmayan, yok.

Mana-yı harfi: Her varlığın Yaratıcısına bakan ve O'nu gösteren yönleri, anlamları.

Mana-yı ismi: Her varlığın kendi kendine, tek başına ifade ettiği anlam.

Mazhar: Nâil olma, şereflenme yeri, (bir şeyin çıktığı görüldüğü yer).

Mevcudât-ı ilmiye: Allah'ın ilminde olup da dış dünyada var olmayan varlıklar.

Muvakkaten: Belli bir süre için, geçici olarak.

Sermedî: Ebedî, kalıcı.

Vecih: Yön.

Vücûd: Varlık.

Vücûd-u ilmî: Allah'ın ilminde olup da dış dünyada var olmayan.

Vücûd-u haricî: Müstakil varlık, nesnel (objektif) varlık.

Vücûd-u mânevî: Maddî varlığı olmayan, vücudu Cenâb-ı Hak'ın ilminde mahfuz olan varlık.

Hem ¹ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ insanın elini mâsivâdan kesmek için bir kılıçtır ki; o da Cenâb-ı Hakk'ın hesabına olmayan fâni dünyada, fâni şeylere karşı alâkaları kesmek için hükmü, dünyadaki fâniyâta bakar. Demek Allah hesabına olsa, mana-yı harfiyle olsa, livechillah olsa, mâsivâya girmez ki ² كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ kılıcıyla başı kesilsin.

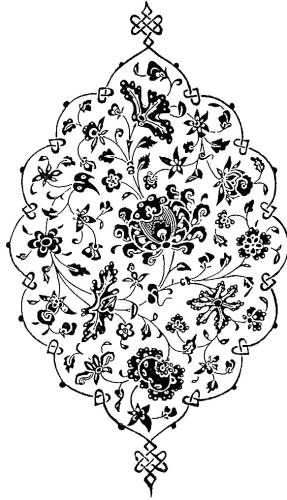
Elhâsıl: Eğer Allah için olsa, Allah'ı bulsa; gayr kalmaz ki, başı kesilsin! Eğer Allah'ı bulmazsa ve hesabıyla bakmazsa, her şey gayrdır.

² كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ kılıcını istîmal etmeli, perdeyi yırtmalı, ta O'nu bulmalı!..

الْبَاقِي هُوَ الْبَاقِي²

Said Nursî

* * *

¹ "O'nun vechi (Zât'ı) hariç, her şey yok olacaktır." (Kasas Sûresi, 28/88).

² "Bâki olan yalnız Allah'tır."

On Altıncı Mektup

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا
وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ¹

Şu mektup sırrına mazhar olmuş, şiddetli yazılmamış.

Çoklar tarafından sarîhen ve mânen gelen bir suâlê cevaptır. Şu cevabı vermek benim için hoş değil, arzu etmiyorum. Her şeyimi, Cenâb-ı Hakk'ın tevekkülüne bağlamıştım. Fakat ben kendi hâlimde ve âlemimde rahat bırakmadığım ve yüzümü dünyaya çevirdikleri için, Yeni Said değil, bilmeceburiye Eski Said lisanıyla, şahsım için değil, belki dostlarımı ve Sözler'imî ehl-i dünyanın evham ve eziyetinden kurtarmak için, hakikat-i hâli hem dostlarıma, hem ehl-i dünyaya ve ehl-i hükme beyan etmek için “Beş Nokta”yı beyan ediyorum.

Birinci Nokta

Denilmiş: “Ne için siyasetten çekildin, hiç yanaşmıyorsun?”

Elcevap: Dokuz-on sene evveldeki Eski Said, bir miktar siyasete girdi. Belki siyaset vâsıtasıyla dine ve ilme hizmet edeceğim diye beyhude yoruldu.. ve gördü ki; o yol meşkûk ve müşkülâtli ve bana nisbeten fuzûliyâne, hem

¹ “Onlar öyle kimselerdir ki halk, kendilerine: ‘Düşmanlarınız olan insanlar size karşı ordu hazırladılar, aman onlardan kendinizi koruyun!’ dediklerinde, bu tehdit onların imanlarını artırmış ve ‘Allah bize yeter. O ne güzel vekildir!’ demişlerdir.” (Âl-i İmran Sûresi, 3/173).

² “Ona tatlı, yumuşak bir tarzda hitab edin.” (Tâhâ Sûresi, 20/44).

Bilmeceburiye: Mecburen.

Ehl-i dünya: Geçici dünya zevklerine bağlanıp âhireti unutan kimseler.

Ehl-i hüküm: İdareciler, yöne-

ticiler.

Evham: Vehimler, kuruntular.

Fuzûliyâne: Lüzumsuzca, gereksizce.

Hakikat-i hâl: Gerçek durum.

Mazhar olmak: Erişmek, nâil olmak, şereflenmek.

Meşkûk: Şüpheli.

Müşkülât: Müşköller, problemler.

Sarîhen: Açıkça.

en lüzumlu hizmete mâni ve hatarlı bir yoldur. Çoğu yalancılık ve bilmeyerek ecnebi parmağına âlet olmak ihtimali var.

Hem siyasete giren, ya muvafık olur veya muhalif olur. Eğer muvafık olsa, madem memur ve meb'us değilim, o hâlde siyasetçilik bana fuzûlî ve mâlâyânî bir şeydir. Bana ihtiyaç yok ki, beyhude karışayım. Eğer muhalif siyasete girsem, ya fikirle veya kuvvetle karışacağım. Eğer fikirle olsa, bana ihtiyaç yok. Çünkü mesâil tavazzuh etmiş, herkes benim gibi bilir. Beyhude çene çalmak manasızdır. Eğer kuvvet ile ve hâdisе çıkarmak ile muhalefet etsem, husûlû meşkûk bir maksat için binler günaha girmek ihtimali var. Birinin yüzünden çoklar belâya düşer.

Hem on ihtimalden bir-iki ihtimale binâen günahlara girmek, masmuları günaha atmak, vicdanım kabul etmiyor diye Eski Said, sigara ile beraber gazeteleri ve siyaseti ve sohbet-i dünyeviye-i siyasiyeyi terk etti. Buna kat'î şahid, o vakitten beri sekiz senedir birtek gazete ne okudum ve ne dinledim. Okuduğumu ve dinlediğimi biri çıksın, söylesin. Hâlbuki sekiz sene evvel, günde belki sekiz gazete Eski Said okuyordu.

Hem beş senedir bütün dikkat ile benim hâlime nezaret ediliyor. Siyaset-vârî bir tereşşuh gören söylesin. Hâlbuki benim gibi asabî ve *إِنَّمَا الْحِيلَةُ فِي* düsturuyla, en büyük hileyi hilesizlikte bulan pervâsız, alâkasız bir insanın, değil sekiz sene, sekiz gün bir fikri gizli kalmaz. Siyasete iştihası ve arzusu olsaydı tedkikâta, taharriyâta lüzum bırakmayarak top güllesi gibi sadâ verecekti.

İkinci Nokta

Yeni Said ne için bu kadar şiddetle siyasetten tecennüb ediyor?

Elcevap: Milyarlar seneden ziyade olan hayat-ı ebediyeye çalışmasını ve kazanmasını, meşkûk bir-iki sene hayat-ı dünyeviye lüzumsuz, fuzûlî

Ecnebi: Yabancı, gayr-i müslim.

Hatar: Tehlike.

Hayat-ı dünyeviye: Dünya hayatı.

Hayat-ı ebediye: Ebedi, sonsuz âhiret hayatı.

Husûl: Meydana gelme, olma.

Mâlâyânî: Boş, faydasız.

Meb'us: Milletvekili.

Mesâil: Meseleler.

Muvafık: Benimseyen, razı olan, memnun.

Pervâ: Çekinme, sakınma.

Sadâ: Ses.

Sohbet-i dünyeviye-i siyasiye: Dünya siyaseti hakkında sohbet etme.

Taharriyât: Araştırmalar.

Tavazzuh etmek: Açık hale gelmek, aydınlanmak.

Tecennüb etmek: Sakınmak, uzak durmak.

Tereşşuh: Sızıntı.

Tedkikât: İncelemeler.

bir surette karışma ile feda etmemek için; hem en mühim, en lüzumlu, en saf ve en hakikatli olan hizmet-i iman ve Kur'an için şiddetle siyasetten kaçıyor. Çünkü diyor:

Ben ihtiyar oluyorum, bundan sonra kaç sene yaşayacağımı bilmiyorum. Öyle ise bana en mühim iş, hayat-ı ebediyeye çalışmak lâzım geliyor. Hayat-ı ebediyeyi kazanmakta en birinci vâsıta ve saadet-i ebediyenin anahtarı imandır, ona çalışmak lâzım geliyor. Fakat ilim itibarıyla insanlara dahi bir menfaat dokundurmak için şer'an hizmete mükellef olduğumdan, hizmet etmek isterim. Lâkin o hizmet, ya hayat-ı içtimaiye ve dünyeviye ait olacak; o ise elimden gelmez.

Hem fırtınalı bir zamanda sağlam hizmet edilmez. Onun için o ciheti bırakıp en mühim, en lüzumlu, en selâmetli olan imana hizmet cihetini tercih ettim. Kendi nefsimde kazandığım hakâik-i imaniyeyi ve nefsimde tecrübe ettiğim mânevî ilâçları, sâir insanların eline geçmek için o kapıyı açık bırakıyorum. Belki Cenâb-ı Hak bu hizmeti kabul eder ve eski günahıma keffaret yapar. Bu hizmete karşı şeytan-ı racîmden başka hiç kimsenin –mümin olsun, kâfir olsun; sıddık olsun, zındık olsun– karşı gelmeye hakkı yoktur. Çünkü imansızlık başka şeylere benzemiyor. Zulümde, fıskta, kebâirde birer menhûs lezzet-i şeytaniye bulunabilir. Fakat imansızlıkta hiçbir cihet-i lezzet yok. Elem içinde elemdir.. zulmet içinde zulmettir.. azap içinde azaptır.

İşte, böyle hadsiz bir hayat-ı ebediyeye çalışmayı ve iman gibi kudsî bir nura hizmeti bırakmak, ihtiyarlık zamanında lüzumsuz, tehlikeli siyaset oyuncaklarına atılmak, benim gibi alâkasız ve yalnız ve eski günahlarına keffaret aramaya mecbur bir adamda ne kadar hilâf-ı akıldır, ne kadar hilâf-ı hikmettir, ne derece bir dîvaneliktir.. dîvaneler de anlayabilirler.

♦ Amma “Kur'an ve imanın hizmeti ne için beni men ediyor?” dersin,

Cihet-i lezzet: Lezzet yönü, lezzetli taraf.

Fısk: Günahkârlık, ahlâksızlık.

Hakâik-i imaniye: İman hakikatleri.

Hayat-ı içtimaiye: Sosyal hayat.

Hilâf-ı akıl: Akla aykırı, ters.

Hilâf-ı hikmet: Hikmete aykırı.

Kebâir: Büyük günahlar.

Keffaret: Günahların affına vesile olan yükümlülükler.

Kudsî: Tertemiz, mukaddes.

Lezzet-i şeytaniye: Şeytanca haz, lezzet.

Menhûs: Uğursuz, şom.

Mükellef olmak: Sorumlu, yükümlü olmak.

Saadet-i ebediye: Ebedi, sonsuz mutluluk; cennet hayatı.

Sıddık: Sözü özündeki temizliği ortaya koyan, ameli imanını doğrulayan, Allah dostu.

Şer'an: Dinin belirlediği ölçülere göre.

Şeytan-ı racîm: Taşa tutulmuş, lanetlenmiş şeytan.

Zındık: İnançsız, ateist.

ben de derim ki: *Hakâik-i imaniye ve Kur'âniye birer elmas hükmünde olduğu hâlde, siyaset ile âlûde olsa idim; elimdeki o elmaslar iğfal olunabilen avâm tarafından, "Acaba taraftar kazanmak için bir propaganda-yı siyaset değil mi?" diye düşünürler. O elmaslara, âdi şişeler nazarıyla bakabilirler. O hâlde ben o siyasete temas etmekle, o elmaslara zulmederim ve kıymetlerini tenzil etmek hükmüne geçer.*

İşte, ey ehl-i dünya! Neden benim ile uğraşıyorsunuz, beni kendi hâlimde bırakmıyorsunuz?

♦ Eğer dersiniz: "Şeyhler bazen işimize karışıyorlar. Sana da bazen şeyh derler."

Ben de derim: Hey Efendiler! Ben şeyh değilim, ben hocayım. Buna delil, dört senedir buradayım; birtek adama tarikat verseydim, şüpheye hakkınız olurdu. Belki yanıma gelen herkese demişim: İman lâzım, İslâmiyet lâzım! Tarikat zamanı değil!

♦ Eğer dersiniz: "Sana Said-i Kürdî derler. Belki sende unsuriyet-perverlik fikri var, o işimize gelmiyor."

Ben de derim: Hey Efendiler! Eski Said ve Yeni Said'in yazdıkları meydana!.. Şahid gösteriyorum ki; *ben, الْإِسْلَامِيَّةُ جَبَّتِ الْعَصِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةَ* *ferman-ı kat'îsiyle eski zamandan beri menfî milliyet ve unsuriyet-perverliğe, Avrupa'nın bir nevi firenk illeti olduğundan, bir zehr-i kâtil nazarıyla bakmışım. Ve Avrupa, o firenk illetini İslâm içine atmış; ta tefrika versin, parçalasın, yutmasına hazır olsun diye düşünür. O firenk illetine karşı eskiden beri tedaviye çalıştığımı, talebelerim ve bana temas edenler biliyorlar. Madem böyledir, hey efendiler!. Her bir hâdiseyi bahane tutup, bana sıkıntı vermeye sebep nedir acaba? Şarkta bir nefer hata etse, garbda bir nefere askerlik münasebetiyle zahmet ve ceza vermek.. veya İstanbul'da bir esnafın cinayetiyle, Bağdat'ta bir dükkâncıyı esnafılık münasebetiyle mahkûm etmek nev'inden,*

¹ "İslâmiyet câhiliye ırkçılığını kesip atmıştır." ("Asabiye" ile alâkalı hadis-i şeriflerden bazıları için bkz.: Müslim, *İmâre* 53-54; Ebû Davud, *Edeb* 111; İbni Mâce, *Fiten* 7; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 2/488).

Âdi: Basit, sıradan.

Âlûde olmak: Bulaşmak.

Ferman-ı kat'î: Kesin buyruk, kesin emir.

Firenk illeti: Batıdan, Avrupa'dan gelen hastalık.

İğfal olunmak: Aldatılmak, kandırılmak.

Propaganda-yı siyaset: Siyasi propaganda.

Tefrika vermek: Aynılık, anlaşmazlık sokmak.

Tenzil etmek: İndirmek, düşürmek.

Unsuriyet-perverlik: Irkçılık.

Zehr-i kâtil: Öldürücü zehir.

her hâdis-e-i dünyeviyede bana sıkıntı vermek, hangi usûl ile dir? Hangi vicdan hükmeder? Hangi maslahat iktiza eder?..

Üçüncü Nokta

Hâlimi, istirahatimi düşünen ve her musibete karşı sabır ile sükûtumu istiğrab eden dostlarımın şöyle bir suâlleri var ki; “Sana gelen zahmetlere, sıkıntılara nasıl tahammül ediyorsun? Hâlbuki eskiden çok hiddetli ve izzetli idin, ednâ bir tahkire tahammül edemezdin?”

Elcevap: İki küçük hâdiseyi ve hikâyeyi dinleyiniz, cevabını alınız:

Birinci Hikâye: İki sene evvel benim hakkımda bir müdür sebepsiz, gıyabımda, tezyifkârâne, hakaretili sözler söylemişti. Sonra bana söylediler. Bir saat kadar Eski Said damarıyla müteessir oldum. Sonra Cenâb-ı Hakk’ın rahmetiyle şöyle bir hakikat kalbe geldi, sıkıntıyı izâle edip o adamı da bana helâl ettirdi. O hakikat şudur:

Nefsime dedim:

• *Eğer onun tahkiri ve beyan ettiği kusurlar, şahsıma ve nefsim aittir ise; Allah ondan razı olsun ki, benim nefsimin ayıplarını söyler.*

• *Eğer doğru söylemiş ise, beni nefsimin terbiyesine sevk eder ve gururdan beni kurtarmaya yardımcıdır.*

• *Eğer yalan söylemiş ise, beni riyanın esası olan şöhret-i kâzibeden kurtarmaya yardımcıdır. Evet ben, nefsim ile musâlaha etmemişim. Çünkü terbiye etmemişim. Benim boynumda veya koynumda bir akrep bulunduğunu biri söylese veya gösterse ondan darılmak değil, belki memnun olmak lâzım gelir.*

• *Eğer o adamın tahkirâtı, benim imana ve Kur’ân’a hizmetkârlığım sıfatıma aittir ise o bana aittir değil. O adamı, beni istihdam eden Sahib-i Kur’ân’a havale ediyorum. O Aziz’dir, Hakîm’dir.*

Aziz: Ulu, izzetli, üstün, mutlak gâlip.

Ednâ: En küçük, en basit.

Gıyab: Hazır olmama, bulunmama.

Hakîm: Her şeyi yerli yerince yapan, Hz. Allah.

Hâdis-e-i dünyevîye: Sıradan, günlük hâdis-e.

İstiğrab etmek: Şaşırarak, akıl erdirememek.

İstihdam etmek: Çalıştırmak, hizmet ettirmek.

İzâle etmek: Gidermek.

Musâlaha: Barışma, barış.

Müteessir: Etkilenmiş, üzülmüş.

Riya: Gösteriş, iki yüzlülük.

Sahib-i Kur’ân: Kur’ân-ı

Kerim’in Sahibi, Hz. Allah.

Sükût: Susma, sessiz kalma.

Şöhret-i kâzibe: Yalancı, aldatıcı şöhret.

Tahkîr / tahkirât: Hakaret / hakaretler.

Tezyifkârâne: Küçümser, alaya alır bir tarzda.

• *Eğer sırf beni sövmek, tahkir etmek, çürütmek nev'inden ise; o da bana ait değil. Ben menfi ve esir ve garip ve elim bağlı olduğundan, haysiyetimi kendi elimle düzeltmeye çalışmak bana düşmez. Belki misafir olduğum ve bana nezaret eden şu köye, sonra kazaya, sonra vilâyete hükmedenlere aittir. Bir insanın elindeki esirini tahkir etmek; sahibine aittir, o müdafaa eder. Madem hakikat budur; kalbim istirahat etti وَأَفَوِّضُ إِلَى اللَّهِ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ¹ dedim. O vâkıayı olmamış gibi saydım, unuttum. Fakat maatteessüf sonra anlaşıldı ki, Kur'ân onu helâl etmemiş...*

İkinci Hikâye: Şu senede işittim ki, bir hâdisе olmuş. O hâdisenin vukuundan sonra yalnız icmâlen vukuunu işittiğim hâlde, o vâkıa ile ciddî alâkadar imişim gibi bir muamele gördüm. Zâten muhabere etmiyordum. Etsem de pek nâdir olarak bir mesele-i imaniyeyi bir dostuma yazardım. Hatta dört senede kardeşime birtek mektup yazdım. Ve ihtilâttan hem ben kendimi men ediyordum, hem de ehl-i dünya beni men ediyordu. Yalnız bir-iki ahab ile haftada bir defa görüşebiliyordum. Köye gelen misafirler ise; ayda bir-ikisi, bazı bir-iki dakika bir mesele-i âhirete dair benimle görüşüyordu. Bu gurbet hâlimde; garip, yalnız, kimsesiz, nafaka için çalışmaya benim gibilere muvafık olmayan bir köyde, her şeyden herkesten men edildim. Hatta dört sene evvel, harap olmuş bir câmiyi tamir ettirdim. Memleketimde imamlık ve vâizlik vesikam elimde olduğundan, o câmide dört senedir (Allah kabul etsin) imamlık ettiğim hâlde, şu mübarek geçen Ramazan'da mescide gidemedim. Bazen yalnız namazımı kıldım. Cemaatle kılınan namazın yirmi beş sevabından ve hayrından mahrum kaldım.

İşte, başıma gelen bu iki hâdiseye karşı, aynen iki sene evvel, o memurun bana karşı muamelesine gösterdiğim sabır ve tahammülü gösterdim. İnşallah devam da ettireceğim. Şöyle de düşünüyorum ve diyorum ki:

• *Eğer ehl-i dünya tarafından başıma gelen şu eziyet, şu sıkıntı, şu tazyik, ayıplı ve kusurlu nefsim için ise helâl ediyorum. Benim nefsim belki bununla ıslâh-ı hâl eder; hem ona keffaretü'z-zünûb olur. Dünya*

¹ “Artık ben işimi Allah’a bırakıyorum. Çünkü Allah kullarını pek iyi görmektedir.” (Mümin Sûresi, 40/44).

İcmâlen: Kısaca, özet olarak.
İhtilât: Karışma, beraber olma.
İslâh-ı hâl: Durumunu düzeltme.
Keffaretü'z-zünûb: Günahların affı karşılığında yapılması istenen yükümlülükler.

Maatteessüf: Maalesef, üzülerek.
Menfi: Sürgünde yaşayan.
Mesele-i âhiret: Âhiret ile ilgili mesele.
Mesele-i imaniye: İmanla ilgili mesele.

Muhabere: Haberleşme.
Nezâret etmek: Bakmak; koruyup, kollamak
Tazyik: Sıkıştırma, baskı.
Vuku: Olma, meydana gelme.

misafirhânesinin safâsını çok gördüm; azıcık cefasını görsem, yine şükrederim.

• Eğer imana ve Kur'ân'a hizmetkârlığım cihetiyle ehl-i dünya, beni tazyik ediyorsa onun müdafaası bana ait değil! Onu Aziz-i Cebbâr'a havale ediyorum!

• Eğer asılsız ve riyaya sebep ve ihlâsı kıracak bir şöhet-i kâzibeyi kırmak için teveccüh-ü âmmeyi hakkımda bozmak murad ise onlara rahmet... Çünkü teveccüh-ü âmmeye mazhar olmak ve halkların nazarında şöhet kazanmak, benim gibi adamlara zarardır zannederim. Benim ile temas edenler beni bilirler ki; şahsıma karşı hürmet istemiyorum, belki nefret ediyorum. Hatta kıymettar mühim bir dostumu, fazla hürmeti için belki elli defa takdir etmişim.

• Eğer beni çürütmek ve efkâr-ı âmmeden düşürmek, ıskat ettirmekten muradları, tercümanlık ettiğim hakâik-i imaniye ve Kur'âniye'ye ait ise beyhudedir. Zira, Kur'ân yıldızlarına perde çekilmez. Gözünü kapayan yalnız kendi görmez, başkasına gece yapamaz.

Dördüncü Nokta

Evhamlı birkaç suâlin cevabıdır.

Birincisi

Ehl-i dünya bana der: “Ne ile yaşıyorsun? Çalışmadan nasıl geçiniyorsun? Memleketimizde tembelce oturanları ve başkasının sa'yi ile geçinenleri istemiyoruz.”

Elcevap: Ben iktisat ve bereketle yaşıyorum. Rezzâkımdan başka kimsenin minnetini almıyorum ve almamaya da karar vermişim. Evet, günde yüz para, belki kırk para ile yaşayan bir adam, başkasının minnetini almaz.

Aziz-i Cebbâr: Yarattıklarının işlerini ve hâllerini düzelten ve iradesi ile onları istediği şekilde yöneten mutlak gâlip, Ulu Allah.

Cefa: Eziyet, zahmet.

Efkâr-ı âmme: Kamuoyu, toplumun genel kanaati.

Ehl-i dünya: Geçici dünya zevklerine bağlanıp âhireti unutan kimseler.

Evham: Vehimler, kuruntular.

Hakâik-i imaniye ve Kur'âniye: İman ve Kur'ân hakikatleri.

Iskat etmek: Düşürmek.

İhlâs: Dâima “Allah rızasını” gözeterek hareket etme düşüncesi.

Rezzâk: Bütün mahlûklarının rızıklarını veren Hz. Allah.

Safâ: Ferahlık, huzur.

Sa'y: Çalışma, gayret, çaba.

Tekdir etmek: Azarlamak.

Teveccüh-ü âmme: Halkın takdiri, beğenisi.

Velev: Şayet, dahi.

Şu meselenin izahını hiç arzu etmiyordum. Belki bir gururu ve bir enaniyeti ihsas eder fikriyle beyan etmek, bana pek nâhoştur. Fakat, madem ehl-i dünya evhamlı bir surette soruyorlar, ben de derim ki:

Küçüklüğümden beri halkların malını kabul etmemek velev zekât dahi olsa.. hem maaşı kabul etmemek.. (Yalnız bir-iki sene Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiye'de dostlarımla icbarıyla kabul etmeye mecbur oldum ve o parayı da mânen millete iade ettik).. *hem maişet-i dünyeviye için minnet altına girmemek, bütün ömrümde bir düstur-u hayatımdır.* Ehl-i memleketim ve başka yerlerde beni tanıyanlar bunu biliyorlar. Bu beş seneki nefyimde çok dostlar, bana hediyelerini kabul ettirmek için çok çalıştılar, kabul etmedim.

“Öyle ise, nasıl idare edersin?” denilse, derim:

Bereket ve ikram-ı ilâhî ile yaşıyorum. Nefsim çendan her hakarete, her ihênete müstahak ise de.. fakat, *Kur'ân hizmetinin kerâmeti olarak, erzak hususunda ikram-ı ilâhî olan berekete mazhar oluyorum.* وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ¹ sırrıyla, Cenâb-ı Hakk'ın bana ettiği ihsanâtı yâdedip, bir şükr-ü mânevî nev'inde birkaç nümûnesini söyleyeceğim. Bir şükr-ü mânevî olmakla beraber; korkuyorum ki, bir riya ve gururu ihsas ederek o mübarek bereket kesilsin. Çünkü *müftehirâne gizli bereketi izhar etmek, kesilmesine sebep olur.* Fakat ne çare, söylemeye mecbur oldum:

♦ İşte birisi: Şu altı aydır, otuz altı ekmekten ibaret bir kile buğday bana kâfi geldi. Daha var, bitmemiş. Ne miktar kifâyet^(Hâşiye) edecek, bilmiyorum.

♦ İkincisi: Şu mübarek Ramazan'da, yalnız iki hânedan bana yemek geldi, ikisi de beni hasta etti. Anladım ki, başkasının yemeğini yemekten memnûm. Mütebâkisi, bütün Ramazan'da benim idareme bakan mübarek bir

Hâşiye: Bir sene devam etti.

¹ “Ve Rabbinin nimetini anlat da anlat.” (Duhâ Sûresi, 93/11).

Çendan: Gerçi.

Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiye:

1918-1922 yılları arasında, zamanın problemlerine İslâmî çözümler üretme doğrultusunda faaliyet göstermiş İslâmî İlimler Akademisi.

Düstur-u hayat: Hayatta taviz verilmeyecek prensip, ilke.

Ehl-i memleket: Hemşehriler.

Enâniyet: Benlik, gurur.

Erzak: Rızıklar, yiyecekler ve içecekler.

İcbar: Zorlama, mecbur etme.

İhênêt: Küçük görme, hafife alma.

İhsanât: İhsanlar, iyilikler.

İhsas etmek: Hissettirmek.

İzhar: Açığa vurma, gösterme.

Kerâmet: Kerem, lütuf, ihsan.

Kifâyet etmek: Yetmek, kâfi gelmek.

Maişet-i dünyeviye: Dünyalık geçim.

Mazhar olmak: Erişmek, nâil olmak, şereflenmek.

Memnû olmak: Yasaklanmak, men edilmek.

Müftehirâne: İftiharla, övünerek.

Mütebâki: Geriye kalan, artan.

Nefy: Sürgün.

Nev: Tür, çeşit.

Riya: Gösteriş.

hânenin ve sâdık bir arkadaşım olan o hâne sahibi Abdullah Çavuş'un* ihbarı ve şehâdetiyle; üç ekmek, bir kıyye piring bana kâfi gelmiştir. Hatta o piring, on beş gün Ramazan'dan sonra bitmiştir.

♦ Üçüncüsü: Dağda, üç ay bana ve misafirlerime bir kıyye tereyağı, –her gün ekmekle beraber yemek şartıyla– kâfi geldi. Hatta Süleyman* isminde mübarek bir misafirim vardı. Benim ekmeğim de ve onun ekmeği de bitiyordu. Çarşamba günü idi, dedim ona: “Git ekmek getir.” İki saat, her tarafımızda kimse yok ki, oradan ekmek alınsın. “Cuma gecesi senin yanında bu dağda beraber dua etmek arzu ediyorum.” dedi. Ben de dedim: “تَوَكَّلْنَا عَلَى اللَّهِ¹, kal!” Sonra hiç münasebeti olmadığı hâlde ve bir bahane yokken, ikimiz yürüye yürüye bir dağın tepesine çıktık. İbrikte bir parça su vardı. Bir parça şeker ile çayımız vardı. Dedim: “Kardeşim, bir parça çay yap.” O ona başladı, ben de derin bir dereye bakar bir katran ağacı altında oturdum. Müteessifâne şöyle düşündüm ki: “Küflenmiş bir parça ekmeğimiz var; bu akşam ancak ikimize yeter. İki gün nasıl yapacağız ve bu sâfi-kalb adama ne diyeceğim?” diye düşünmede iken, birden bire başım çevrilir gibi başımı çevirdim, gördüm ki; koca bir ekmek, katran ağacının üstünde, dalları içinde bize bakıyor. Dedim: “Süleyman, müjde! Cenâb-ı Hak bize rızık verdi.” O ekmeği aldı; bakıyoruz ki, kuşlar ve hayvanât-ı vahşiye hiçbirisi ilişmemiş. Yirmi-otuz gündür hiç bir insan o tepeye çıkmamıştı. O ekmek, ikimize iki gün kâfi geldi. Biz yerken, bitmek üzere iken, dört sene sâdık bir siddîkım olan müstakîm Süleyman*, ekmekle aşağıdan çıkageldi.

♦ Dördüncüsü: Şu üstümdeki sakoyu, yedi sene evvel, eski olarak almıştım. Beş senedir elbise, çamaşır, pabuç, çorap için dört buçuk lira ile idare ettim. Bereket, iktisat ve rahmet-i ilâhiye bana kâfi geldi.

İşte, şu nümûneler gibi çok şeyler var ve bereket-i ilâhiyenin çok cihetleri var. Bu köy halkı çoğunu bilirler. Fakat sakın bunları fahr için zikrediyorum zannetmeyiniz, belki mecbur oldum. Hem benim için iyiliğe bir medar olduğunu düşünmeyiniz. *Bu bereketler, ya yanıma gelen hâlis dostlarıma*

¹ “Allah’a tevekkül ettik.”

Fahr: Övünme.

Hayvanât-ı vahşiye: Vahşi hayvanlar.

Hazin: Hüzünlü, kederli.

Kıyye: Okka.. 1282 gramlık eski bir ağırlık ölçüsü.

Medar olmak: Sebep, vesile, kaynak olmak.

Müstakîm: Dosdoğru, düzgün.

Müteessifâne: Eseflenerek, kederlenerek.

Sâfi-kalb: Temiz kalbli, saf insan.

Sako: Paltodan kısa, geniş kollu, bol dikimli üste giyilen kışık elbise.

Siddîk: Pek dürüst, pek vefalı.

ihсандır. veya hizmet-i Kur'âniye'ye bir ikramdır. veya iktisadın bereketli bir menfaatidir. veyahut "Yâ Rahîm, yâ Rahîm!" ile zikreden ve yanımda bulunan dört kedinin rızıklarıdır ki, bereket suretinde gelir, ben de ondan istifade ederim. Evet, hazin mırmırlarını dikkatle dinlesen, "Yâ Rahîm, yâ Rahîm!" çektiklerini anlarsın.

Kedi bahsi geldi, tavuğu hatıra getirdi. Bir tavuğum var. Şu kışta, yumurta makinesi gibi pek az fâsıla ile her gün rahmet hazinesinden bana bir yumurta getiriyordu. Hem bir gün iki yumurta getirdi, ben de hayrette kaldım. Dostlarımdan sordum: "Böyle olur mu?" dedim. Dediler: "Belki bir ihsan-ı ilâhîdir." Hem şu tavuğun yazın çıkardığı küçük bir yavrusu vardı. Ramazan-ı Şerif'in başında yumurtaya başladı, tâ kırk gün devam etti. Hem küçük, hem kışta, hem Ramazan'da, bu mübarek hâli bir ikram-ı rabbânî olduğuna, ne benim ve ne de bana hizmet edenlerin şüphemiz kalmadı. Hem ne vakit anesi kesti, hemen o başladı.. beni yumurtasız bırakmadı.

İkinci Vehimli Suâl

Ehl-i dünya diyorlar ki; "Sana nasıl emniyet edeceğiz ki, sen dünyamıza karışmayacaksın? Seni serbest bıraksak, belki dünyamıza karışırsın. Hem nasıl bileceğiz ki, sen kurnazlık yapmıyorsun? Kendini têrik-i dünya gösterip halkın malını zâhiren almaz, gizli alır bir kurnazlık olmadığını nasıl bileceğiz?"

Elcevap: Yirmi sene evvelki Dîvan-ı Harb-i Örfî'de ve Hürriyet'ten daha evvel zamanda çoklara mâlûm hâl ve vaziyetim ve "İki Mekteb-i Musibetin Şehâdetnâmesi" nâmında o zaman Dîvan-ı Harb'deki müdafaatım kat'î gösterir ki, değil kurnazlık belki ednâ bir hileye tenezzül etmez bir tarzda hayat geçirmişim.

Eğer hile olsaydı, bu beş sene zarfında sizlere temellukkârâne bir müracaat edilecekti. Hileli adam kendini sevdirebilir, kendini çekmez; iğfal ve aldatmaya dâima çalışır. Hâlbuki bana karşı en mühim hücumlara ve tenkidlere mukabil

Dîvan-ı Harb-i Örfî: 1909 yılında 31 Mart Vâkiasından sonra kurulan Sıkı Yönetim Mahkemesi.

Ednâ: En küçük, en basit.

Hizmet-i Kur'âniye: Kur'an-ı Kerim hizmeti.

İğfal: Aldatma, kandırma.

İhsan-ı ilâhî: Cenâb-ı Hakk'ın

ihsanı, nimeti.

İkram-ı rabbânî: İlâhi ikram.

Müdafaat: Müdafaalar, savunmalar.

Rahîm: Kullarına karşı sonsuz lütuf ve merhamet eden, onları gözeten Hz. Allah.

Têrik-i dünya: Geçici dünya zevklerini terk eden kimse.

Temellukkârâne: Dalkavukcasına, bir şahsa veya makama yaranmaya çalışırcasına.

Zâhiren: Görünüşte, görünüşe göre.

tezellüle tenezzül etmedim. ¹ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ deyip, ehl-i dünyaya arkamı çevirdim.

Hem de âhireti bilen ve dünyanın hakikatini keşfeden; akli varsa pişman olmaz, yeniden dünyaya dönüp uğraşmaz. Elli seneden sonra, alâkasız, tek başıyla bir adam; hayat-ı ebediyesini dünyanın bir-iki sene gevezeliğine, şarlatanlığına feda etmez.. feda etse, kurnaz olmaz, belki ebleh bir dîvane olur. Ebleh bir dîvanenin elinden ne gelir ki, onun ile uğraşılsın.

Amma, zâhiren têrik-i dünya, bâtinen tâlib-i dünya şüphesi ise;

² وَمَا أَبْرَأُ نَفْسِي إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ sırrınca “Ben nefsimi tebrie etmiyorum. Nefsim her fenalığı ister. Fakat şu fânî dünyada, şu muvakkat misafir-hânedede, ihtiyarlık zamanında, kısa bir ömürde, az bir lezzet için; ebedî, dâimî hayatını ve saadet-i ebediyesini berbat etmek, ehl-i aklın kârı değil.³ Ehl-i aklın ve zîşuurun kârı olmadığından, nefis-i emmârem ister istemez akla tâbi olmuştur.

Üçüncü Vehimli Suâl

Ehl-i dünya diyorlar ki; “Sen bizi sever misin? Beğeniyor musun? Eğer seversen, neden bize küsüp karışmıyorsun? Eğer beğenmiyorsan bize muarız-sın; biz, muarızlarımızı ezeriz.”

Elcevap: Ben değil sizi, belki dünyanızı sevseydim, dünyadan çekilmezdim. Ne sizi ve ne de dünyanızı beğenmiyorum. Fakat karışmıyorum. Çünkü ben başka maksattayım.. başka noktalar benim kalbimi doldurmuş.. başka şeyleri düşünmeye kalbimde yer bırakmamış!.. Sizin vazifeniz ele bakmaktır, kalbe bakmak değil! Çünkü idarenizi, asayişinizi istiyorsunuz. El karışmadığı vakit, ne hakkınız var ki, hiç lâıyk olmadığınız hâlde “Kalb de bizi sevsin.”

¹ “Allah’a tevekkül ettim.”

² “Doğrusu ben nefsimi temize çıkarmam. Nefis dâima fenalığı ister, kötülüğe sevkeder.” (Yusuf Sûresi, 12/53).

³ “Akıllı adam, nefsinin fena arzularına uymayıp ölümden sonrası için çalışandır.” (Bkz.: Tirmizî, *Sıfatu’l-kıyamet* 25; Hâkim, *Müstedrek* 1/125; İbni Mâce, *Zühd* 31; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 4/124).

Bâtinen: İçi itibarıyla.

Ebleh: Pek akılsız, pek budala.

Ehl-i akıl: Akıllı kimseler.

Muarız: Karşı gelen, muhalif.

Muvakkat: Kısa süreli, geçici.

Nefs-i emmâre: Dâima kötüye

sevkeden, sürekli günah arzusunda olan nefis.

Saadet-i ebediye: Ebedi, sonsuz mutluluk, cennet hayatı.

Tâlib-i dünya: Geçici dünya zevklerinin peşinde koşan kimse.

Tebrie etmek: Temize çıkarmak.

Tezellül: Kendini alçaltma, küçük duruma düşürme.

Zîşuur: Şuur sahibi.

demeye... Kalbe karışsanız; evet, ben nasıl bu kış içinde baharı temenni ediyorum ve arzu ediyorum.. fakat irade edemiyorum, getirmeye teşebbüs edemiyorum. Öyle de; hâl-i âlemin salâhını temenni ediyorum, dua ediyorum ve ehl-i dünyanın ıslahını arzu ediyorum.. fakat irade edemiyorum, çünkü elimden gelmiyor.. bilfiil teşebbüs edemiyorum, çünkü ne vazifemdir, ne de iktidarım var.

Dördüncü Şüpheli Suâl

Ehl-i dünya diyorlar ki; “O kadar belâlar gördük ki, kimseye emniyetimiz kalmadı. Sana nasıl emin olabiliriz ki; fırsat senin eline geçse, arzu ettiğin gibi karışmazsın?”

Elcevap: Evvelki noktalar size emniyet vermekle beraber.. memleketimde, talebe ve akrabam içinde, beni dinleyenlerin ortasında, heyecanlı hâdiseler içinde dünyanıza karışmadığım hâlde.. diyar-ı gurbette ve yalnız, tek başıyla, garip, zayıf, âciz, bütün kuvvetiyle âhirete müteveccih, ihtilâttan, muhabereden kesilmiş, iman ve âhiret münasebetiyle uzaktan uzağa yalnız bazı ehl-i âhireti dost bulan ve başka herkese yabancı ve herkes de ona yabancı nazarıyla bakan bir insan; semeresiz, tehlikeli dünyanıza karışsa muzaaf bir dîvâne olmak gerektir...

Beşinci Nokta

Beş küçük meseleye dairdir.

Birincisi

Ehl-i dünya bana diyorlar ki; “Bizim usûl-ü medeniyetimizi, tarz-ı hayatımızı ve suret-i telebbüsümüzü ne için sen kendine tatbik etmiyorsun? Demek bize muarızsın!”

Ben de derim: *Hey Efendiler! Ne hak ile bana usûl-ü medeniyetinizi teklif ediyorsunuz? Hâlbuki siz, beni hukûk-u medeniyetten ıskat etmiş*

Bilfiil: Gerçekten, bizzat.

Ehl-i âhiret: Âhireti tercih edip ona göre yaşayanlar.

Hâl-i âlem: Dünya hâli, dünyanın durumu.

Hukûk-u medeniyet: Medenî haklar.

Islah: Düzeltme, iyileştirme.

Iskat etmek: Düşürmek, hükümsüz kılmak.

İhtilât: Karışma, beraber olma.

Muhabere: Haberleşme.

Muzaaf: Kat kat, katmerli.

Müteveccih: Yönelmiş.

Salâh: Düzeltme, iyileşme.

Semere: Verim, fayda, netice.

Suret-i telebbüs: Giyinme şekli.

Tarz-ı hayat: Yaşama tarzı.

Usûl-ü medeniyet: Medeniyet yolu, medeniyet esasları.

gibi, haksız olarak, beş sene bir köyde muhabereden ve ihtilâttan memnû bir tarzda ikâmet ettirdiniz.

Her menfiyi şehirlerde dost ve akrabasıyla beraber bıraktınız ve sonra vesika verdiğiniz hâlde; sebepsiz, beni tecrid edip, bir-iki tane müstesna hiçbir hemşehri ile görüştürmediniz. Demek beni efrad-ı milletten ve raiyetten saymıyorsunuz. Nasıl kanun-u medeniyetinizin bana tatbikini teklif ediyorsunuz?

Dünyayı bana zindan ettiniz! Zindanda olan bir adama böyle şeyler teklif edilmez! Siz bana dünya kapısını kapadınız; ben de âhîret kapısını çaldım; rahmet-i ilâhiye açtı. Âhîret kapısında bulunan bir adama, dünyanın karmakarışık usûl ve âdâtı ona nasıl teklif edilir? Ne vakit beni serbest bırakıp memleketime iade edip hukukumu verdiniz, o vakit usûlünüzün tatbikini isteyebilirsiniz.

İkinci Mesele

Ehl-i dünya diyorlar ki; “Bize ahkâm-ı diniyeyi ve hakâik-i İslâmiye’yi tâlim edecek resmî bir dairemiz var. Sen ne salâhiyetle neşriyat-ı diniye yapıyorsun? Sen madem nefye mahkûmsun, bu işlere karışmaya hakkın yok.”

Elcevap: *Hak ve hakikat inhisar altına alınmaz! İman ve Kur’ân nasıl inhisar altına alınabilir! Siz dünyanın usûlünü, kanununu inhisar altına alabilirsiniz. Fakat hakâik-i imaniye ve esâsât-ı Kur’âniye, resmî bir şekilde ve ücret mukabilinde dünya muamelâtı suretine sokulmaz; belki bir mevhibe-i ilâhiye olan o esrar, hâlis bir niyet ile ve dünyadan ve huzûzât-ı nefsâniyeden tecerrüd etmek vesilesiyle o feyizler gelebilir.*

Hem de sizin o resmî daireniz dahi, memlekette iken beni vâiz kabul etti, tayin etti. Ben o vâizliği kabul ettim, fakat maaşını terk ettim. Elimde vesikam var. Vâizlik, imamlık vesikasıyla her yerde amel edebilirim. Çünkü benim

Âdât: Âdetler.

Ahkâm-ı diniye: Dinî hükümler.

Amel etmek: Çalışmak.

Efrad-ı millet: Vatandaşlar.

Esâsât-ı Kur’âniye: Kur’an-ı Kerim’in esasları, temel prensipleri.

Esrar: Sırlar.

Feyiz: İlâhî ihsan, vergi, bereket.

Hakâik-i imaniye: İman hakikatleri.

Hakâik-i İslâmiye: İslâmî gerçekler.

Huzûzât-ı nefسانيye: Nefsin hoşuna giden zevkler, hazlar.

İnhisar altına almak: Tekeline almak, kendine has kılmak.

Kanun-u medeniyet: Medenî, çağdaş kanun.

Memnû: Yasaklı, yasaklanmış.

Menfi: Sürgünde yaşayan.

Nefy: Sürgün.

Mevhibe-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk’ın ihsanı, hediyesi.

Muamelât: Muameleler, davranışlar.

Neşriyat-ı diniye: Dinî yayınlar.

Raiyet: Halk, yönetilenler.

Tâlim etmek: Öğretmek.

Tecerrüd: Sıyrılma, uzaklaşma.

Tecrid etmek: Ayırmak, yalnız bırakmak.

Vesika: İstenilen belge.

nefym haksız olmuştur. Hem menfiler madem iade edildi, eski vesikalarımın hükmü bâkidir.

Sâniyen: Yazdığım hakâik-i imaniyeyi doğrudan doğruya nefsim'e hitab etmişim. Herkesi davet etmiyorum. Belki ruhları muhtaç ve kalbleri yaralı olanlar, o edviye-i Kur'âniye'yi arayıp buluyorlar. Yalnız medar-ı maîşetim için, yeni hurûf çıkmadan evvel, haşre dair bir risalemi tab' ettirdim. Bunu da bana karşı insafsız eski vali, o risaleyi tedkik edip, tenkit edecek bir cihet bulamadığı için ilişemedi.

Üçüncü Mesele

Benim bazı dostlarım, ehl-i dünya bana şüpheli baktıkları için, ehl-i dünyaya hoş görünmek için, benden zâhiren teberri ediyorlar, belki tenkit ediyorlar. Hâlbuki kurnaz ehl-i dünya, bunların teberrisini ve bana karşı içtinablarını, o ehl-i dünyaya sadâkate değil, belki bir nevi riya, vicdansızlığa hamledip, o dostlarıma karşı fena nazarla bakıyorlar.

Ben de derim: *Ey Âhiret Dostlarım! Benim Kur'ân'a hizmetkârlığımdan teberri edip kaçmayınız! Çünkü, inşaallah benden size zarar gelmez. Eğer faraza, musibet gelse veya bana zulmedilse, siz benden teberri ile kurtulamazsınız!.. O hâl ile, musibete ve tokata daha ziyade istihkak kesbedersiniz!.. Hem ne var ki, evhama düşüyorsunuz?*

Dördüncü Mesele

Şu nefiy zamanımda görüyorum ki; hodfûrûş ve siyaset bataklığına düşmüş bazı insanlar, bana tarafgirâne, rakîbâne bir nazarla bakıyorlar. Güya ben de onlar gibi dünya cereyanlarıyla alâkadam.

Hey Efendiler! Ben imanın cereyanındayım.. karşımda imansızlık cereyanı var.. başka cereyanlarla alâkam yok!.. O adamlardan ücret mukabilinde iş görenler, belki kendini bir derece mazur görüyor. Fakat ücretsiz, hamiyet nâmına bana karşı tarafgirâne, rakîbâne vaziyet almak ve ilişmek ve eziyet etmek, gayet fena bir hatadır. Çünkü sâbikan isbat edildiği gibi,

Edviye-i Kur'âniye: Kur'an-ı Kerim'e ait ilaçlar.

Hurûf: Harfler.

Hodfûrûş: Kendini beğenmiş.

İçtinab: Çekinme, sakınma.

İstihkak kesbetmek: Hak

etmek, hak kazanmak.

Medar-ı maîşet: Geçim vâsıtası.

Rakîbâne: Rakipçe, hasımca bir tarzda.

Riya: Gösteriş.

Sâbikan: Daha önce.

Tab' ettirmek: Bastırmak.

Tarafgirâne: Taraf tutar bir tarzda.

Teberri etmek: Yüz çevirmek, uzaklaşmak.

Zâhiren: Görünüşe göre.

siyaset-i dünya ile hiç alâkadar değilim; yalnız bütün vaktimi ve hayatımı, hakâik-i imaniye ve Kur'âniye'ye hasr ve vakfetmişim. Madem böyledir, bana eziyet verip, rakîbâne ilişen adam düşünsün ki; o muamelesi zındıka ve imansızlık nâmına imana ilişmek hükmüne geçer.

Beşinci Mesele

Dünya madem fânidir.

Hem madem ömür kısadır.

Hem madem gayet lüzumlu vazifeler çoktur.

Hem madem hayat-ı ebediye burada kazanılacaktır.

Hem madem dünya sahipsiz değil.

Hem madem şu misafirhâne-i dünyanın gayet Hakîm ve Kerîm bir Müdebbir'i var.

Hem madem ne iyilik ve ne fenalık, cezasız kalmayacaktır.

Hem madem لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا¹ sırrınca teklif-i mâlâyutak yoktur.

Hem madem zararsız yol, zararlı yola müreccahtır.

Hem madem dünyevî dostlar ve rütbelere, kabir kapısına kadardır.²

Elbette en bahtiyar odur ki; dünya için âhireti unutmasın.. âhiretini dünyaya feda etmesin.. hayat-ı ebediyesini hayat-ı dünyeviye için bozmasın.. mâlâyânî şeylerle ömrünü telef etmesin.. kendini misafir telâkki edip misafirhâne sahibinin emirlerine göre hareket etsin.. selâmetle kabir kapısını açıp saadet-i ebediye girsin. (Hâşiye)

Hâşiye: Bu mademler içindir ki; şahsıma karşı olan zulümlere, sıkıntılara aldırmiyorum ve ehemmiyet vermiyorum. "Meraka değmiyor." diyorum ve dünyaya karışmıyorum.

¹ "Allah hiçbir kimseyi güç yetiremeyeceği bir şekilde yükümlü tutmaz." (Bakara Sûresi, 2/286).

² "Ölüyü üç şey takip eder, bunlardan ikisi döner biri kalır. Ona kabir kapısına kadar ailesi, malı ve ameli eşlik eder, ailesi ve malı geri döner ameli onunla kalır." (Bkz.: Buharî, Rikak 42; Müslim, Zühd 5; Tirmizî, Zühd 46; Ahmed İbni Hanbel, Müsned 3/110).

Alâkadar: İlgili.

Hakâik-i imaniye ve Kur'âniye:

İman ve Kur'ân hakikatleri.

Hakîm: Her şeyi yerli yerince yapan, Hz. Allah.

Hamîyet: Dinî ve millî değerleri koruma gayreti.

Hasr etmek: Sınırlamak, daraltmak.

Hayat-ı dünyeviye: Dünya hayatı.

Hayat-ı ebediye: Ebedi, sonsuz âhiret hayatı.

Kerîm: Yarattıklarına, dâima, hesapsız, bol bol veren, Hz. Allah.

Mâlâyânî: Boş, faydasız.

Müdebbir: Düzenleyen, idare eden.

Müreccah: Tercih edilen, üstün.

Saadet-i ebediye: Ebedi, sonsuz mutluluk, cennet hayatı.

Teklif-i mâlâyutak: Dayanılmaz, taşınamayacak kadar yük yüklemek, sorumluluk vermek.

Telâkki etmek: Kabullenmek, benimsemek.

Telef etmek: Öldürmek, yok etmek.

Vakfetmek: Adamak, bağışlamak.

Zındıka: Dinsizlik, inançsızlık.

On Altıncı Mektub'un Zeyli

بِسْمِهِ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ¹

Ehl-i dünya sebepsiz, benim gibi âciz, garip bir adamdan tevehhüm edip binler adam kuvvetinde tahayyül ederek, beni çok kayıtlar altına almışlar. Barla'nın bir mahallesi olan Bedre'de ve Barla'nın bir dağında, bir-iki gece kalmaklığıma müsaade etmemişler. İşittim ki, diyorlar: "Said elli bin nefer kuvvetindedir, onun için serbest bırakmıyoruz."

Ben de derim ki; Ey bedbaht ehl-i dünya! Bütün kuvvetinizle dünyaya çalıştığınız hâlde, neden dünyanın işini dahi bilmiyorsunuz? Dîvane gibi hükmediyorsunuz! Eğer korkunuz şahsımdan ise; elli bin nefer değil, belki bir nefer elli defa benden ziyade işler görebilir. Yani, odamın kapısında durup, bana "Çıkmayacaksınız!" diyebilir.

Eğer korkunuz mesleğimden ve Kur'ân'a ait dellâllığımdan ve kuvve-i mâneviye-i imaniyeden ise; elli bin nefer değil, yanlışınsınız! Meslek itibarıyla elli milyon kuvvetindeyim, haberiniz olsun! Çünkü, Kur'ân-ı Hakîm'in kuvvetiyle sizin dinsizleriniz dâhil olduğu hâlde, bütün Avrupa'ya meydan okuyorum. Bütün neşrettiğim envâr-ı imaniye ile onların fûnûn-u müsbete ve tabiat dedikleri muhkem kalelerini zîr ü zeber etmişim. Onların en büyük dinsiz feylesoflarını, hayvandan aşağı düşürmüşüm. Dinsizleriniz dahi içinde bulunan bütün Avrupa toplansa, Allah'ın tevfikiyle beni o mesleğimin bir meselesinden geri çeviremezler, inşaallah mağlup edemezler!..

Madem böyledir, ben sizin dünyanıza karışmıyorum, siz de benim âhiretime karışmayınız! Karışsanız da beyhudedir!

¹ "O Yüce Zât'ın adıyla. 'Ve hiçbir şey yoktur ki Allah'ı hamd ile tesbih etmesin.' (İsrâ Sûresi, 17/44)."

Bedbaht: Tâlihsiz, zavallı.

Ehl-i dünya: Geçici dünya zevklerine bağlanıp âhireti unutan kimseler.

Envâr-ı imaniye: İmana ait nurlar.

Fûnun-u müsbete: Fen Bilimleri.

Kuvve-i mâneviye-i imaniye: Mânevî iman kuvveti.

Muhkem: Sağlam, metin.

Nefer: Asker, fert, kişi.

Tahayyül etmek: Hayal etmek.

Tevehhüm etmek: Kuruntuya kapılmak.

Tevfik: Yardım etme, muvaffak kılma.

Zîr ü zeber: Darmadağın, param-parça.

Takdir-i Hudâ, kuvve-i bâzu ile dönmez!

Bir şem'a ki Mevlâ yaka, üflemekle sönmez!

Benim hakkımda müstesna bir surette, pek ziyade ehl-i dünya tevehhüm edip, âdeta korkuyorlar. Bende bulunmayan ve bulunsa dahi siyasî bir kusur teşkil etmeyen ve ithama medar olmayan şeyhlik, büyüklük, hânedan, aşîret sahibi, nüfuzlu, etbâ çok, hemşehrileriyle görüşmek, dünya ahvâliyle alâkadar olmak, hatta siyasete girmek, hatta muhalif olmak gibi bende bulunmayan emirleri tahayyül ederek evhama düşmüşler. Hatta hapiste ve hariçteki, yani kendilerince kabil-i af olmayanların dahi aflarını müzakere ettikleri sırada, beni âdeta her şeyden men ettiler. Fena ve fâni bir adamın, güzel ve bâki şöyle bir sözü var:

Zulmün topu var, güllesi var, kal'ası varsa;

Hakkın da bükülmez kolu, dönmez yüzü vardır.

Ben de derim:

Ehl-i dünyanın hükmü var, şevketi var, kuvveti varsa;

Kur'ân'ın feyziyle, hâdiminin de

Şaşırmaz ilmi, susmaz sözü vardır;

Yanılmaz kalbi, sönmez nuru vardır.

Çok dostlarla beraber bana nezaret eden bir kumandan, mükerreren suâl ettiler: “Neden vesika için müracaat etmiyorsun, istidâ vermiyorsun?”

Elcevap: Beş-altı sebep için müracaat etmiyorum ve edemiyorum:

Birincisi: *Ben ehl-i dünyanın dünyasına karışmadım ki onların mah-kûmu olayım, onlara müracaat edeyim. Ben, kader-i ilâhînin mahkûmuyum ve ona karşı kusurum var, ona müracaat ediyorum.*

İkincisi: Bu dünya çabuk tebeddül eder bir misafirhâne olduğunu yakînen iman edip bildim. Onun için hakikî vatan değil, her yer birdir. Madem vatanımda bâki kalmayacağım; beyhude ona karşı çabalamak, oraya gitmek bir şeye yaramıyor. *Madem her yer misafirhânedir; eğer misafirhâne*

Etbâ: Tâbi olanlar, bağlılar.

Feyz: Bereket, ihsan, lütuf.

Hâdim: Hizmetkâr.

İstidâ: Dilekçe.

Kabil-i af: Affedilebilir, affı mümkün.

Kal'a: Kale.

Kuvve-i bâzu: Pazu, kol kuvveti.

Medar olmak: Sebep olmak.

Mükerreren: Defalarca, devamlı bir şekilde.

Müzakere etmek: Görüşmek.

Nezaret: Gözetme, kontrol etme.

Nüfuz: Tesir, etki.

Şem'a: Mum.

Şevket: Büyüklük, debdebe.

Takdir-i Hudâ: Allah'ın takdiri.

Tebeddül etmek: Değişmek.

Yakînen: Şüphesiz, kesin bir bilgi ile.

sahibinin rahmeti yâr ise herkes yârdır, her yer yarar. Eğer yâr değilse her yer kalbe bârdır ve herkes düşmandır.

Üçüncüsü: Müracaat, kanun dairesinde olur. Hâlbuki bu altı senedir bana karşı muamele, keyfî ve fevka'l-kanundur. Menfiler kanunuyla bana muamele edilmedi. Hukûk-u medeniyetten ve belki hukûk-u dünyeviyeden iskat edilmiş bir tarzda bana baktılar. Bu fevka'l-kanun muamele edenlere, kanun nâmına müracaat manasız olur.

Dördüncü: Bu sene buranın müdürü, benim nâmıma Barla'nın bir mahallesi hükmünde olan Bedre Karyesi'nde tebdil-i hava için birkaç gün kalmaya dair müracaat etti.. müsaade etmediler. Böyle ehemmiyetsiz bir ihtiyacıma cevap-ı red verenlere nasıl müracaat edilir? Müracaat edilse, zillet içinde faydasız bir tezellül olur.

Beşincisi: *Haksızlığı hak iddia edenlere karşı hak dâvâ etmek ve onlara müracaat etmek; bir haksızlıktır, hakka karşı bir hürmetsizliktir. Ben bu haksızlığı ve hakka karşı hürmetsizliği irtikâb etmek istemem, vesselâm...*

Altıncı Sebep: Bana karşı ehl-i dünyanın verdikleri sıkıntı, siyaset için değil; çünkü onlar da bilirler ki, siyasete karışmıyorum, siyasetten kaçıyorum. Belki bilerek veya bilmeyerek zındıka hesabına, benim dine merbûtiyetimden beni tâzib ediyorlar. Öyle ise onlara müracaat etmek, dinden pişmanlık göstermek ve meslek-i zındıkayı okşamak demektir.

Hem ben onlara müracaat ve dehalet ettikçe âdil olan kader-i ilâhî, beni onların zâlim eliyle tâzib edecektir. Çünkü onlar diyanete merbûtiyetimden beni sıkıyorlar. Kader ise –benim diyanette ve ihlâsta noksanıyetim var– arasına ehl-i dünyaya riyakârlıklarımından dolayı beni sıkıyor. Öyle ise, şimdilik şu sıkıntıdan kurtuluşum yok.

Eğer ehl-i dünyaya müracaat etsem, kader der: “Ey riyakâr! Bu müracaatın cezasını çek!”

Bâr: Yük, eziyet, sıkıntı.

Dehalet etmek: Sığınmak, yarıdım istemek.

Diyanet: Dindârlık.

Fevka'l-kanun: Hukuk dışı.

Hukûk-u dünyevîye: Dünyaya ait; yaşama, çalışma, barınma, seyahat gibi haklar.

Hukûk-u medenîyet: Medenî haklar.

Iskat etmek: Düşürmek, hükümsüz kılmak.

İrtikâb etmek: Kötü bir şey yapmak.

Karye: Köy.

Keyfî: Usûlsüz, keyfe göre.

Merbûtiyet: Bağlılık.

Menfiler Kanunu: Sürgündeki kimselere uygulanan kanunlar.

Noksaniyet: Eksiklik.

Riyakârlık: İki yüzlülük, gösteriş için yapmak.

Tâzib etmek: Acı çektirmek, eziyet etmek.

Tebdil-i hava: Hava değişimi.

Tezellül: Kendini alçaltma, küçük duruma düşürme.

Zındıka: Dinsizlik, inançsızlık.

Zillet: Aşağılık.

Eğer müracaat etmezsem, ehl-i dünya der: “Bizi tanımıyorsun, sıkıntıda kal!”

Yedinci Sebep: Mâlûmdur ki bir memurun vazifesi, heyet-i içtimaiyeye muzır eşhasa meydan vermemek ve nâfilere yardım etmektir. Hâlbuki beni nezaret altına alan memur, kabir kapısına gelen misafir bir ihtiyar adama لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ¹ daki imanın latîf bir zevkini izah ettiğim vakit, –bir cürm-ü meşhûd hâlinde beni yakalamak gibi– çok zaman yanıma gelmediği hâlde, o vakit güya bir kabahat işliyorum gibi yanıma geldi. İhlâs ile dinleyen o bîcâreyi de mahrum bıraktı, beni de hiddete getirdi. Hâlbuki burada bazı adamlar vardı; o, onlara ehemmiyet vermiyordu. Sonra edepsizliklerde ve köydeki hayat-ı içtimaiyeye zehir verecek surette bulundukları vakit, onlara iltifat etmeye ve takdir etmeye başladı.

Hem mâlûmdur ki; zindanda yüz cinayeti bulunan bir adam, nezarete memur zabıt olsun, nefer olsun, her zaman onlarla görüşebilir. Hâlbuki bir senedir, hem âmir, hem nezarete memur hükûmet-i milliyeye iki mühim zât kaç defa odamın yanından geçtikleri hâlde, kat'â ve aslâ, ne benim ile görüştüler ve ne de hâlimi sordular. Ben evvel zannettim ki, adâvetlerinden yaşıyorlar. Sonra tahakkuk etti ki, evhamlarından.. güya ben onları yutacağım gibi kaçıyorlar.

İşte şu adamlar gibi eczası ve memurları bulunan bir hükûmeti, hükûmet diyerek merci tanıyıp müracaat etmek, kâr-ı akıl değil.. beyhude bir zillettir. Eski Said olsaydı, Antere* gibi diyecekti:

مَاءَ الْحَيَاةِ بِذَلَّةٍ كَجَهَنَّمَ وَجَهَنَّمَ بِالْعِزِّ فَخُرُّ مَنَزِلِي²

Eski Said yok; Yeni Said ise, ehl-i dünya ile konuşmayı manasız görüyor. Dünyaları başlarını yesin! Ne yaparlarsa yapsınlar! Mahkeme-i Kübrâ'da onlarla muhakeme olacağız der, sükût eder.

¹ “Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur.”

² “Zillet altında yaşanan bir hayat cehennem gibidir. İzzet içinde yaşanan hayatın yeri cehennem de olsa orası benim için gurur duyacağım bir menzildir.” (Bkz.: Dîvân-ı Antere, s. 135).

Adem-i müracaat: Müracaat etmemek, başvurmamak.

Cürm-ü meşhûd: Suçüstü.

Ecza: Bölümler, kısımlar.

Eşhas: Şahıslar.

Hayat-ı içtimaiye: Sosyal hayat.

Heyet-i içtimaiye: Sosyal yapı.

Hükûmet-i milliyeye: Millî hükûmet.

Kat'â: Kesinlikle, katiyen.

Latîf: Hoş, güzel.

Mahkeme-i Kübrâ: Pek büyük mahkeme.

Merci: Başvurulan yer, merkez.

Muzır: Zararlı.

Nâfi: Faydalı.

Sükût etmek: Susmak.

Tahakkuk etmek: Gerçekleşmek.

Zabıt: Subay, komutan.

Adem-i Müracaatımın Sebeplerinden Sekizincisi: “Gayr-i meşrû bir muhabbetin neticesi, merhametsiz bir adâvet olduğu” kaidesince âdil olan kader-i ilâhî, lâyük olmadıkları hâlde meylettiğim şu ehl-i dünyanın zâlim eliyle beni tâzib ediyor. Ben de “bu azaba müstahakım” deyip sükût ediyordum. Çünkü Harb-i Umûmî’de gönüllü alay kumandanı olarak iki sene çalıştım, çarpıştım. Ordu kumandanı ve Enver Paşa* takdirâtı altında kıymet-tar talebelerimi, dostlarımı feda ettim. Yaralanıp esir düştüm. Esaretten geldikten sonra “Hutuvât-ı Sitte” gibi eserlerimle kendimi tehlikeye atıp, İngilizler’in İstanbul’a tasallutu altında, İngilizler’in başlarına vurdum. Şu, beni işkenceli ve sebepsiz esaret altına alanlara yardım ettim.

İşte, onlar da bana, o yardım cezasını böyle veriyorlar. Üç sene Rusya’da esaretimde çektiğim zahmet ve sıkıntıyı, burada bu dostlarım bana üç ayda çektiler. Hâlbuki Ruslar, beni Kürt gönüllü kumandanı suretinde, Kazakları ve esirleri kesen gaddar adam nazarıyla bana baktıkları hâlde, beni dersten men etmediler. Arkadaşım olan doksan esir zabıtların kısm-ı ekserisine ders veriyordum. Bir defa Rus kumandanı geldi, dinledi.. Türkçe bilmediği için siyasî ders zannetti.. bir defa beni men etti.. sonra yine izin verdi. Hem aynı kışlada bir odayı cami yaptık. Ben imamlık yapıyordum. Hiç müdahale etmediler.. ihtilâttan men etmediler.. beni muhabereden kesmediler.

Hâlbuki bu dostlarım güya vatandaşlarım ve dindaşlarım ve onların menfaat-ı imaniyelerine uğraştığım adamlar, hiçbir sebep yokken, siyasetten ve dünyadan alâkamı kestiğimi bilirlerken; üç sene değil, belki beni altı sene sıkıntılı bir esaret altına aldılar, ihtilâttan men ettiler.. vesikam olduğu hâlde dersten, hatta odamda hususî dersimi de men ettiler.. muhabereye set çektiler. Hatta vesikam olduğu hâlde, kendim tamir ettiğim ve dört sene imamlık ettiğim mescidimden beni men ettiler. Şimdi dahi cemaat sevabından beni mahrum etmek için –dâimî cemaatım ve âhîret kardeşlerim– mahsus üç adama dahi imamet etmemi kabul etmiyorlar.

Adâvet: Düşmanlık.

Gayr-i meşrû: Haksız, hukuka aykırı.

Harb-i Umûmî: Dünya Savaşı.

Hutuvât-ı Sitte: Bediüzzaman Hazretleri’nin, 1920’de İngiliz işgali sırasında yazıp gizlice

bastırarak dağıttığı, İngiliz siyasetine karşı millî bilinci harekete geçiren “Altı Adım” anlamındaki broşürü.

İhtilât: Karışma, beraber olma.

İmamet: İmamlık.

Kısm-ı ekserî: Çoğunluk, en

büyük kesim.

Menfaat-i imaniye: İmana ait fayda, menfaat.

Muhabere: Haberleşme.

Nüfuz: Tesir, etki.

Takdirât: Takdirler, değerlendirmeler.

Hem istemediğim hâlde, birisi bana “iyi” dese, bana nezaret eden memur kıskanarak kızıyor, nüfuzunu kırayım diye vicdansızcasına tedbirler yapıyor, âmirlerinden iltifat görmek için beni tâciz ediyor.

İşte böyle vaziyette bir adam, Cenâb-ı Hak'tan başka kime müracaat eder? Hâkim, kendi müddeî olsa, elbette ona şekvâ edilmez. Gel sen söyle, bu hâle ne diyeceğiz? Sen ne dersen de.. ben derim ki; bu dostlarım içinde çok münafıklar var. Münafık kâfirden eşdedir.¹ Onun için, kâfir Rus'un bana çektimediğini çektiriyorlar.

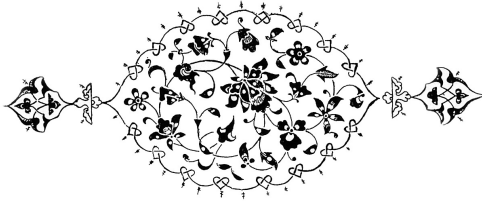
Hey bedbahtlar! Ben size ne yaptım ve ne yapıyorum? İmanınızın kurtulmasına ve saadet-i ebediyenize hizmet ediyorum! Demek hizmetim hâlis, lillâh için olmamış ki, aksülâmel oluyor. Siz, ona mukabil her fırsatta beni incitirsiniz. Elbette, Mahkeme-i Kübrâ'da sizinle görüşeceğiz.

derim. ²نَعْمَ الْمَوْلَى وَنَعْمَ النَّصِيرُ ³حَسْبُنَا اللَّهُ وَنَعْمَ الْوَكِيلُ ⁴الْبَاقِي هُوَ الْبَاقِي

الْبَاقِي هُوَ الْبَاقِي

Said Nursî

* * *

¹ “Şu kesindir ki münafıklar cehennemin en alt katındadırlar.” (Nisâ Sûresi, 4/145).

² “O ne güzel mevlâ, ne güzel yardımcıdır!” (Enfâl Sûresi, 8/40).

³ “Allah bize yeter. O ne güzel vekildir!” (Âl-i İmran Sûresi, 3/173).

⁴ “Bâki olan yalnız Allah'tır.”

Aksülâmel: Tepki, reaksiyon.

Eşedd: Daha şiddetli.

Lillâh: “Allah için, Allah rızası

için” anlamında Arapça bir ifade.

Müddeî: İddia makamı, savcı.

Saadet-i ebediye: Ebedi, sonsuz mutluluk, cennet hayatı.

Şekvâ etmek: Şikayet etmek.

On Dördüncü Mektup

Yirmi Beşinci Lem'a'nın Zeyli

Çocuk Tâziyenâmesi

بِسْمِهِ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ¹

Aziz, Âhîret Kardeşim, Hâfız Hâlid Efendi!*

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ

الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ²

Kardeşim! Çocuğun vefatı beni müteessir etti. Fakat ³ الْحُكْمُ لِلَّهِ kazaya rıza, kadere teslim, İslâmiyet'in bir şîârıdır. Cenâb-ı Hak sizlere sabr-ı cemîl versin. Merhumu da, size zahîre-i âhîret ve şefaathçi yapsın. Size ve sizin gibi müttakî müminlere büyük bir müjde ve hakikî bir teselli gösterecek “Beş Nokta”yı beyan ederiz.

- ¹ “O Yüce Zât'ın adıyla. ‘Ve hiçbir şey yoktur ki Allah'ı hamd ile tesbih etmesin.’ (İsrâ Sûresi, 17/44).”
- ² “... Sen sabredenleri müjdele! Sabırlılar o kimselerdir ki başlarına musibet geldiğinde, ‘Biz Allah'a âdiz ve vakti geldiğinde elbette O'na döneceğiz’ derler.” (Bakara Sûresi, 2/155-156).
- ³ “Hüküm ancak Allah'a aittir.” (Mümin Sûresi, 40/12).

Kaza: Nasıl olacağı ezelde, Allah (c.c.) tarafından takdir olunan şeylerin günü gelince gerçekleşmesi.

Müteessir etmek: Etkilemek, üzmemek.

Müttakî: Takva sahibi.

Sabr-ı cemil: Güzelce, şikâyet etmeden sabretme.

Şîâr: Ayırt edici özellik, alamet.

Tâziyenâme: Başsağlığı mektubu.

Zahîre-i âhîret: Âhîret azığı.

Birinci Nokta

Kur'ân-ı Hakîm'de وَلَدَانٌ مُّخَلَّدُونَ¹ sırrı ve meâli şudur ki:

Müminlerin kable'l-bülûğ vefat eden evlâtları; cennette ebedî, sevimli, cennete lâıyk bir surette dâimî çocuk kalacaklarını.. ve cennete giden peder ve vâlidelerinin kucaklarında ebedî medar-ı sürûrları olacaklarını.. ve çocuk sevmek ve evlât okşamak gibi en latîf bir zevki, ebeveynine temine medar olacaklarını.. ve her bir lezzetli şeyin cennette bulunduğunu.. “Cennet tenasül yeri olmadığından, evlât muhabbeti ve okşaması olmadığını” diyenlerin hü-kümleri hakikat olmadığını.. hem dünyada on senelik kısa bir zamanda teel-lümâtla karışık evlât sevmesine ve okşamasına bedel sâfî, elemsiz, milyonlar sene, ebedî evlât sevmesini ve okşamasını kazanmak, ehl-i imanın en büyük bir medar-ı saadeti olduğunu şu âyet-i kerîme وَلَدَانٌ مُّخَلَّدُونَ cümlesiyle işaret ediyor ve müjde veriyor.

İkinci Nokta

Bir zaman, bir zât, bir zindanda bulunuyor. Sevimli bir çocuğu yanına gönderilmiş. O bîçâre mahpus, hem kendi elemini çekiyor, hem veledinin istirahatini temin edemediği için, onun zahmetiyle müteallim oluyordu. Sonra, merhametkâr hâkim ona bir adam gönderir, der ki:

“Şu çocuk çendan senin evlâdındır. Fakat benim raiyetim ve milletimdir. Onu ben alacağım, güzel bir sarayda beslettireceğim.”

O adam ağlar, sızlar:

“Benim medar-ı tesellim olan evlâdımı vermeyeceğim.” der.

Ona arkadaşları der ki:

“Senin teessürâtın manasızdır. Eğer sen çocuğa acıyorsan, çocuk şu mülevves, ufûnetli, sıkıntılı zindana bedel; ferahlı, saadetli bir saraya gidecek.

¹ “... ebediliğe ermiş çocuklar ...” (Vâkıa Sûresi, 56/17).

Çendan: Gerçi.

Ebeveyn: Anne-baba.

Ehl-i iman: İman sahipleri, müminler.

Kable'l-bülûğ: Ergenlikten önce.

Latîf: Hoş, güzel.

Medar-ı saadet: Mutluluk vesilesi, kaynağı.

Medar-ı sürûr: Sevinç vesilesi, kaynağı.

Medar-ı teselli: Teselli sebebi, kaynağı.

Merhametkâr: Merhametli.

Mülevves: Kirli, pis.

Müteallim: Elem duyan, üzülen.

Raiyet: Halk.

Teellümât: Elem duymalar, acılar.

Teessürât: Üzüntüler, kederler.

Tenasül: Çoğalma, üreme, nesil artışı.

Üfûnet: Çürüme, bozulup kokma.

Eğer sen nefsin için müteessir oluyorsan, menfaatini arıyorsan, çocuk burada kalsa, muvakkaten şüpheli bir menfaatinle beraber, çocuğun meşakkatlerinden çok sıkıntı ve elem çekmek var. Eğer oraya gitse, sana bin menfaati var. Çünkü padişahın merhametini celbe sebep olur, sana şefaathçi hükmüne geçer. Padişah, onu seninle görüştürmek arzu edecek. Elbette görüşmek için onu zindana göndermeyecek, belki seni zindandan çıkarıp o saraya celbedecek, çocukla görüştürecektir. Şu şartla ki, padişaha emniyetin ve itaatin varsa...”

İşte şu temsil gibi, aziz kardeşim, senin gibi müminlerin evlâdı vefat ettikleri vakit şöyle düşünmeli:

Şu veled masumdur, onun Hâlık'ı dahi Rahîm ve Kerîm'dir. Benim nâkıs terbiye ve şefkatime bedel, gayet kâmil olan inâyet ve rahmetine aldı. Dünyanın elemli, musibetli, meşakkatli zindanından çıkarıp Cennetü'l-Firdevs'ine gönderdi. O çocuğa ne mutlu! Şu dünyada kalsaydı, kim bilir ne şekle girerdi? Onun için ben ona acımıyorum, bahtiyar biliyorum. Kaldı ki, kendi nefsim'e ait menfaati için kendime dahi acımıyorum, elîm müteessir olmuyorum. Çünkü dünyada kalsaydı, on senelik muvakkat elemle karışık bir evlât muhabbeti temin edecekti. Eğer sâlih olsaydı, dünya işinde muktedir olsaydı, belki bana yardım edecekti. Fakat vefatıyla, ebedî cennette on milyon sene bana evlât muhabbetine medar ve saadet-i ebediyeye vesile bir şefaathçi hükmüne geçer. Elbette ve elbette meşkûk, muaccel bir menfaati kaybeden, muhakkak ve müaccel bin menfaati kazanan; elîm teessürat göstermez, me'yusâne feryat etmez.

Üçüncü Nokta

Vefat eden çocuk, bir Hâlık-ı Rahîm'in mahlûku, memlûkü, abdi ve bütün heyetiyle O'nun masnûu ve O'na ait olarak ebeveyninin bir arkadaşı idi ki; muvakkaten ebeveyninin nezaretine verilmiş. Peder ve vâlideyi ona

Abd: Kul.

Celbetmek: Kendine çekmek.

Cennetü'l-Firdevs: Firdevs Cenneti. Cenneti bir piramit gibi farzederek, bütün cennet mertebelerinin birlikte müşâhede edileceği cennetin en yüksek yeri, zirvesi.

Elîm: Elem veren, üzücü.

Hâlık: Hz. Yaradan, Allah.

Heyet: Bir şeyin bütün varlığı,

genel yapısı.

İnâyet: Görüp gözetme.

Kâmil: Eksiksiz, noksanz.

Kerîm: Yarattıklarına, dâima, hesapsız, bol bol veren, Hz. Allah.

Masnû: Eser.

Memlûk: Köle.

Meşakkat: Zahmet, sıkıntı, zorluk.

Meşkûk: Şüpheli.

Me'yusâne: Ümitsizce.

Muaccel: Öne alınmış, öncelikli.

Muvakkaten: Belli bir süre için, geçici olarak.

Müaccel: Sonraya bırakılmış, ertelenmiş.

Müteessir: Etkilenmiş, üzülmüş.

Nâkıs: Eksik, yarım.

Rahîm: Kullarına karşı sonsuz lütuf ve merhamet eden, onları gözetten Hz. Allah.

hizmetkâr etmiş. Ebeveyninin o hizmetlerine mukabil, muaccel bir ücret olarak lezzetli bir şefkat vermiş.

Şimdi, binden dokuz yüz doksan dokuz hisse sahibi olan o Hâlık-ı Rahîm, mukteza-yı rahmet ve hikmet olarak o çocuğu senin elinden alsa, hizmetine hâtime verse; sûrî bir hisse ile, hakikî bin hisse sahibine karşı şekvâyı andıracak bir tarzda me'yusâne hüznün ve feryad etmek ehl-i imana yakışmaz, belki ehl-i gaflet ve dalâlete yakışıyor.

Dördüncü Nokta

Eğer dünya ebedî olsaydı, insan içinde ebedî kalsaydı ve firak ebedî olsaydı, elimâne teessürât ve me'yusâne teellümâtın bir manası olurdu. Fakat, madem dünya bir misafirhânedir.. vefat eden çocuk nereye gitmişse siz de, biz de oraya gideceğiz.. ve hem bu vefat ona mahsus değil, umûmî bir caddedir.. hem madem mufârakat dahi ebedî değil; ileride hem berzahta, hem cennette görüşülecektir.. ¹ الْحَكْمُ لِلَّهِ demeli.. O verdi, O aldı.. ² عَلَى كُلِّ حَالٍ sabır ile şükretmeli!

Beşinci Nokta

Rahmet-i ilâhiyenin en latîf, en güzel, en hoş, en şirin cilvelerinden olan şefkat, bir iksir-i nurânidir. Aştan çok keskindir. Çabuk Cenâb-ı Hakk'a vusûle vesile olur. Nasıl aşk-ı mecazî ve aşk-ı dünyevî pek çok müşkülâtla aşk-ı hakikîye inkılâb eder, Cenâb-ı Hakk'ı bulur. Öyle de, şefkat –fakat müşkülâtsız– daha kısa, daha sâfi bir tarzda kalbi Cenâb-ı Hakk'a rabteder.

Gerek peder ve gerek vâlide, veledini bütün dünya gibi severler. Veledi

¹ “Hüküm ancak Allah’a aittir.” (Mümin Sûresi, 40/12).

² “Her hâlükârda hamdolsun Allah’a.” Bu ifade, Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) yaptığı duanın bir kısmıdır. Bkz.: Tirmizî, *Deavât* 128; Ebû Davud, *Edeb* 91; İbni Mâce, *Mukaddime* 23; *Müsned* 2/117.

Aşk-ı dünyevî: Dünyevî, cismânî aşk.

Aşk-ı hakikî: Gerçek, ilâhî aşk.

Aşk-ı mecazî: Fânî ve geçici aşk.

Berzah: Kabir.

Ehl-i gaflet ve dalâlet: Hidayetten ayrılan, dinden habersiz, vurdumduymaz kimseler.

Ehl-i iman: İman sahipleri, müminler.

Elimâne: Yakıcı, acı verir bir tarzda.

Firak: Ayrılık.

Hâtime vermek: Son vermek.

İksir-i nurânî: Nurlu ilaç.

İnkılâb etmek: Dönüşmek, değişmek.

Latîf: Hoş, güzel.

Mukteza-yı rahmet ve hikmet: Cenâb-ı Hakk'ın merhametinin ve her şeyi yerli yerince yarat-

masının gereği.

Mufârakat: Ayrılıklar, ayrılmalar.

Müşkilât: Müşküller, problemler.

Sûrî: Görünüşte olan, görünürdeki.

Şekvâ: Şikayet.

Teellümât: Elem duymalar, acılar.

Teessürât: Üzüntüler, kederler.

Vusûl: Erme, ulaşma.

elinden alındığı vakit, eğer bahtiyar ise, hakikî ehl-i iman ise, dünyadan yüzünü çevirir, Mün'im-i Hakikî'yi bulur. Der ki: “Dünya madem fânidir, değmiyor alâka-yı kalbe...” Veledi nereye gitmişse oraya karşı bir alâka peydâ eder, büyük mânevî bir hâl kazanır.

Ehl-i gaflet ve dalâlet, şu beş hakikatteki saadet ve müjdeden mahrumdurlar. Onların hâli ne kadar elîm olduğunu şununla kıyas ediniz ki; bir ihtiyar hanım, gayet sevdiği sevimli birtek çocuğunu sekeratta görüp, dünyada tevehhüm-ü ebediyet hükmünce, gaflet veya dalâlet neticesinde mevti, adem ve firâk-ı ebedî tasavvur ettiğinden, yumuşak döşegine bedel kabrin toprağını düşünüp gaflet veya dalâlet cihetiyle, Erhamü'r-râhimîn'in cennet-i rahmetini, firdevs-i nimetini düşünmediğinden, ne kadar me'yusâne bir hüzn ve elem çektiğini kıyas edebilirsiniz.

Fakat vesile-i saadet-i dâreyn olan iman ve İslâmiyet, mümine der ki; şu sekeratta olan çocuğun Hâlık-ı Rahîm'i, onu bu fânî dünyadan çıkarıp cennetine götürecektir.. hem sana şefa'atçi, hem ebedî bir evlât yapacak. Mufârakat, muvakkattır; merak etme, ¹إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ² de, sabret.

الْبَاقِي هُوَ الْبَاقِي²

Said Nursî

* * *

¹ “Biz Allah’a âidiz ve vakti geldiğinde elbette O’na döneceğiz.” (Bakara Sûresi, 2/156).

² “Bâki olan yalnız Allah’tır.”

Adem: Yokluk.

Alâka-yı kalb: Kalb ilgisi, bağı.

Erhamü'r-râhimîn: Merhametlilerin en merhametlisi Cenâb-ı Hakk.

Firâk-ı ebedî: Ebedi ayrılık.

Firdevs-i nimet: Nimet cenneti.

Mevt: Ölüm.

Muvakkat: Kısa süreli, geçici.

Mün'im-i Hakikî: Nimetin asıl sahibi.

Peydâ etmek: Meydana gelmek, oluşmak.

Sekerât: Can çekişme anı, ölüm döşegi.

Tevehhüm-ü ebediyet: Dünyada sonsuz kalacağını zannetme.

Vesile-i saadet-i dâreyn: Dünya ve âhirette mutluluk vesilesi.

On Sekizinci Mektup

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ¹

Bu mektup “Üç Mesele-i Mühimme” dir.

Birinci Mesele-i Mühimme

“Fütûhat-ı Mekkiye” sahibi Muhyiddin Arabî* (*ḳuddise sirruḥ*) ve “İnsan-ı Kâmil” denilen meşhur bir kitabın sahibi Seyyid Abdülkerîm* (*ḳuddise sirruḥ*) gibi evliya-yı meşhûre, küre-i arzın tabakât-ı seb’asından ve Kaf Dağı arkasındaki “Arz-ı Beyzâ” dan ve Fütuhât’ta “Meşmeşiye” dedikleri acâibden bahsediyorlar, “gördük” diyorlar. Acaba bunların dedikleri doğru mudur? Doğru ise; hâlbuki, bu yerlerin yerde yerleri yoktur. Hem coğrafya ve fen onların bu dediklerini kabul edemiyor. Eğer doğru olmazsa, bunlar nasıl veli olabilirler? Böyle hilâf-ı vâki ve hilâf-ı hak söyleyen nasıl ehl-i hakikat olabilir?

Elcevap: *Onlar ehl-i hak ve hakikattirler. hem ehl-i velâyet ve şuhûd durlar. Gördüklerini doğru görmüşler, fakat ihtasız olan hâlet-i şuhûdda ve rüya gibi rü’yetlerini tâbirde verdikleri hükümlerinde hakları olmadığı için, kısmen yanlıştır. Rüyaadaki adam kendi rüyasını tâbir edemediği gibi, o kısım ehl-i keşif ve şuhûd dahi rü’yetlerini o hâlde iken kendileri tâbir edemezler.*

¹ “O Yüce Zât’ın adıyla. ‘Ve hiçbir şey yoktur ki Allah’ı hamd ile tesbih etmesin.’ (İsrâ Sûresi, 17/44).”

Arz-ı beyzâ: Beyaz yerküre.

Ehl-i hak ve hakikat: Dâima hak ve hakikat peşinde olup gerçeği bulanlar.

Ehl-i keşif ve şuhûd: Eşyanın perde arkasına, gaybi alemlere ait bilinmezleri Allah’ın izni ölçüsünde keşfedip, görebilen kişiler.

Ehl-i velâyet ve şuhûd: Eşyanın perde arkasına, gaybi alemlere ait bilinmezleri Allah’ın izni ölçüsünde görebilen veliler.

Evliya-yı meşhûre: Meşhur veliler, büyük Allah dostları.

Hâlet-i şuhûd: Görme, müşâhede hâli.

Hilâf-ı hak: Gerçeğe aykırı.

Hilâf-ı vâki: Olan bitene uymayan, gerçeğe uymayan.

İhata: Kuşatma, kavrama, kapsama.

Küre-i arz: Yeryüzü.

Mesele-i mühimme: Önemli mesele.

Meşmeşiye: Bazı velilerin keşfen müşâhede ettikleri bir yer. Âlem-i gaybdan veya âlem-i misalden bir âlem.

Rü’yet: Görme.

Tabakât-ı seb’a: Yedi tabaka, katman.

Onları tâbir edecek, “asfiya” denilen veraset-i nübüvvet muhakkikleridir. Elbette o kısım ehl-i şühûd dahi, asfiya makamına çıktıkları zaman, Kitab ve Sünnet’in irşadıyla yanlışlarını anlarlar, tashiî ederler.. hem etmişler.

Şu hakikati izah edecek şu hikâye-i temsiliyeyi dinle, şöyle ki:

Bir zaman ehl-i kalb iki çoban varmış. Kendileri ağaç kâsesine süt sağıp yanlarına bıraktılar. Kaval tâbir ettikleri düdüklerini, o süt kâsesi üzerine uzatmışlardı. Birisi “uykum geldi” deyip yatar. Uykuda bir zaman kalır. Ötekisi yatana dikkat eder, bakar ki; sinek gibi bir şey, yatanın burnundan çıkıp, süt kâsesine bakıyor ve sonra kaval içine girer, öbür ucundan çıkar gider, bir geven altındaki deliğe girip kaybolur. Bir zaman sonra yine o şey döner, yine kavaldan geçer, yatanın burnuna girer; o da uyanır.

Der ki:

“Ey arkadaş! Acîb bir rüya gördüm.”

O da der:

“Allah hayır etsin, nedir?”

Der ki:

“Sütten bir deniz gördüm. Üstünde acîb bir köprü uzanmış. O köprü’nün üstü kapalı, pencereî idi. Ben o köprüden geçtim. Bir meşelik gördüm ki, başları hep sivri. Onun altında bir mağara gördüm, içine girdim, altın dolu bir hazine gördüm. Acaba tâbiri nedir?”

Uyanık arkadaşî dedi:

“Gördüğün süt denizi, şu ağaç çanaktır. O köprü de, şu kavalımızdır. O başı sivri meşelik de şu gevendir. O mağara da, şu küçük deliktir. İşte, kazmayı getir, sana hazineyi de göstereceğim.”

Kazmayı getirir. O gevenin altını kazdılar, ikisini de dünyada mesûd edecek altınları buldular.

İşte, yatan adamın gördüğü doğrudur, doğru görmüş, fakat rüyada iken

Acîb: Şaşırtıcı, hayret verici.

Asfiya: İlim ve takvalarıyla Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) gerçek vârisi olan kişiler.

Ehl-i kalb: Gönül insanı.

Geven: Dikenli, kısa boylu,

çalımsı, yabani bir bitki.

Hikâye-i temsiliye: Temsilli hikâye, anlatım.

Muhakkik: İncelemelerini derinlemesine ve alabildiğince hassasiyetle yapan, eşyanın iç yüzüne

vâkıf olabilen kimse.

Veraset-i nübüvvet: Peygamber vârisliği.

ihatasız olduğu için tâbirde hakkı olmadığından, âlem-i maddî ile âlem-i mânevîyi birbirinden fark etmediğinden, hükmü kısmen yanlıştır ki, “ben hakikî, maddî bir deniz gördüm” der. Fakat uyanık adam, âlem-i misal ile âlem-i maddîyi fark ettiği için tâbirde hakkı vardır ki, dedi: “Gördüğün doğrudur, fakat hakikî deniz değil; belki şu süt kâsemiz senin hayaline deniz gibi olmuş, kaval da köprü gibi olmuş ve hâkeza...”

Demek oluyor ki; âlem-i maddî ile âlem-i ruhanîyi birbirinden fark etmek lâzım gelir. Birbirine mezcedilse, hükümleri yanlış görünür. Mesela, senin dar bir odan var; fakat dört duvarını kapayacak dört büyük ayna konulmuş. Sen içine girdiğin vakit, o dar odayı bir meydan kadar geniş görürsün. Eğer desen “odamı geniş bir meydan kadar görüyorum”, doğru dersin. Eğer “odam bir meydan kadar geniştir” diye hükmetsen, yanlış edersin. Çünkü âlem-i misali, âlem-i hakikîye karıştırırsın.

İşte, küre-i arzın tabakât-ı seb’asına dair bazı ehl-i keşfin, Kitab ve Sünnet’in mizanıyla tartmadan beyan ettiği tasvirât, yalnız coğrafya nokta-yı nazarındaki maddî vaziyetten ibaret değildir. Mesela, demişler: “Bir tabaka-yı arz, cin ve ifritlerindir. Binler sene genişliği var.” Hâlbuki bir-iki senede devredilen küremizde, o acîb tabakalar yerleşemez. Fakat âlem-i mana ve âlem-i misalde ve âlem-i berzah ve ervahta, küremizi bir çamın çekirdeği hükmünde farzetsek, ondan temessül ve teşekkül eden misalî şeceresi, o çekirdeğe nisbeten koca bir çam ağacı kadar olduğundan bir kısım ehl-i şuhûd, seyr-i ruhanîlerinde, arzın tabakalarından bazılarını âlem-i misalde pek çok geniş görüyorlar.. binler sene bir mesafe tuttuklarını görüyorlar. Gördükleri doğrudur; fakat âlem-i misal, sureten âlem-i maddîye benzediği için iki âlemi memzuç görüyorlar, öyle tâbir ediyorlar. Âlem-i sahveye döndükleri vakit, mizansız olduğu için,

Âlem-i berzah ve ervah: İnsanların öldükten sonra ve dünyaya gelmeden önce bulundukları âlemler.

Âlem-i maddî: Duyu organları ile sezilebilen maddî âlem.

Âlem-i mana: Mana âlemi, mânen anlaşılan ve bilinen âlem.

Âlem-i mânevî: Kalbe ait his ve dinamiklerle sezilebilen mânevî âlem.

Âlem-i misâl: Rüya âlemi, maddî âlem ile gayb âlemi arasında yer alan ara kesit.

Âlem-i ruhanî: Ruha ait dinamiklerle sezilebilen mânevî âlem.

Âlem-i sahve: Uyanıklık, ayıklık âlemi. Tas.: Ârifin, ruhanî seyahatinde sekir v.b. hâllerle his ve şuur kaybindan sonra kendine geldiği, şuur ve basiretinin tamamen açıldığı âlem.

Hakâik-i mânevîye: Mânevî gerçekler.

Hâkeza: Böylece, bunun gibi.

İfrit: Korkunç ve zararlı bir cin.

Memzuç: Karışmış, mezc olmuş.

Mezcetmek: Katmak, karıştırmak.

Misali şecere: Misal âlemine ait ağaç.

Nokta-yı nazar: Bakış açısı.

Seyr-i ruhanî: Ruhanî seyahat. Tas.: Belli bir usûl dairesinde hayvanî ve cismânî arzulardan uzaklaşıp kalb ve ruhun hayat çizgisinde gönül ayağıyla Allah’a yürümek.

Tabaka-yı arz: Yeryüzü tabakası.

Tasvirât: Tasvirler.

Temessül: Bir şekle, surete girme.

Teşekkül: Şekillenme, oluşma.

Vüs’at: Genişlik.

meşhûdâtlarını aynen yazdıklarından hilâf-ı hakikat telâkki ediliyor. Nasıl küçük bir aynada büyük bir saray ile büyük bir bahçenin vücûd-u misaliyeleri onda yerleşir. Öyle de, âlem-i maddînin bir senelik mesafesinde, binler sene vüs'atında vücûd-u misalî ve hakâik-i mâneviye yerleşir.

Hâtime: Şu meseleden anlaşılıyor ki; derece-i şuhûd, derece-i iman-ı bi'l-gaybdan çok aşağıdır. Yani, yalnız şuhûduna istinad eden bir kısım ehl-i velâyetin ihtasız keşfiyâtı, veraset-i nübüvvet ehli olan asfiya ve muhakkikînin –şuhûda değil– Kur'ân'a ve vahye, gaybî fakat sâfî, ihtatalı, doğru hakâik-i imaniyelerine dair ahkâmlarına yetişmez.

Demek, bütün ahvâl ve keşfiyatın ve ezvâk ve müşâhedâtın mizanı, Kitab ve Sünnet'tir. ve mihenkleri, Kitab ve Sünnet'in desâtir-i kudsiyeleri ve asfiya-yı muhakkikînin kavânîn-i hadsiyeleridir.

İkinci Mesele-i Mühimme

Suâl: Vahdet-i vücûd meselesi, çoklar tarafından en yüksek makam telâkki ediliyor. Hâlbuki velâyet-i kübrâda bulunan başta hulefâ-yı erbaa olmak üzere sahabeler ve hem başta hamse-i âl-i abâ olarak eimme-i ehl-i beyt

Ahkâm: Hükümler.

Ahvâl: Hâller, durumlar.

Asfiya-yı muhakkikîn: İncelemelerini derinlemesine ve alabildiğince hassasiyetle yapan, ilim ve amelleriyle peygamber vârisleri.

Derece-i iman-ı bi'l-gayb: İmanî hakikatleri mahiyetlerine vâkıf olmadan, görmeden inanma derecesi.

Derece-i şuhûd: İmanî hakikatleri manen yükselerek görme derecesi.

Desâtir-i kudsiye: Mukaddes düsturlar, prensipler.

Eimme-i ehl-i beyt: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) mübarek soyundan gelen büyük İslâm âlimleri.

Ezvâk: Zevkler.

Gaybî: Gayba ait, görünmeyen.

Hakâik-i imaniye: İman hakikatleri.

Hakâik-i mâneviye: Mânevî gerçekler.

Hamse-i âl-i abâ: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) kendisi ile beraber, kızı Hz. Fâtima vâlidemiz, damadı Hz. Ali ve torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'den (r.anhum) oluşan âile fertleri.

Hâtime: Son, son söz.

Hilâf-ı hakikat: Gerçeğe aykırı.

Hulefâ-yı erbaa: Dört büyük halife: Hz. Ebûbekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali (r.anhum).

Kavânîn-i hadsiye: Duyu ve sezgiler yoluyla tecrübe edilmiş, doğruluğu test ve tespit edilmiş, bizzat yaşanarak öğrenilmiş objektif kanunlar.

Keşfiyât: Keşifler. Tas.: Kalb ve ruh gözüyle, basiretle eşyanın perde ötesine nüfuz ederek vâkıf olunan bilgiler.

Meşhûdât: Görünenler, şahit olunan şeyler.

Mihenk: Ölçek, ayar taşı, tartı.

Mizan: Ölçü, terazi.

Müşâhedât: Müşâhedeler. Tas.: Kalb ve ruh gözüyle görülüp, elde edilen bilgiler.

Telâkki: Kabul etme, benimseme.

Telâkki etmek: Kabullemek, benimsemek.

Vahdet-i vücûd: "Var olan sadece Allah'tır, Vücûd yalnız O Zât'tan ibarettir, onun dışında, görünen şeyler muhtelif mertebelerde onun zuhur ve tecellisinden başka bir şey değildir." şeklinde ifade edilebilecek bir tasavvuf ekolü.

Velâyet-i kübrâ: En büyük velâyet.

Vücûd-u misaliye: Yansıyan, benzeri varlık.

Vüs'at: Genişlik.

Sahabe: Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) ile aynı zaman ve zeminde beraber olup O'na iman etme bahtıyarlığına ermiş seçkin, talihli kimseler (r.anhum).

ve hem başta eimme-i erbaa olarak müçtehidîn ve tâbiînden bu çeşit vahdet-i vücûd meşrebi sarîhen görülmemiş. Acaba onlardan sonra çıkanlar daha ileri mi gitmişler, daha mükemmel bir cadde-i kübrâ mı bulmuşlar?

E/cevap: Hâşâ! Şems-i Risalet'in en yakın yıldızları ve en karib vere-seleri¹ bulunan o asfiyadan hiç kimsenin haddi değil, daha ileri gidebil-sin. Belki cadde-i kübrâ onlarındır.

Vahdet-i vücûd ise, bir meşrep ve bir hâl ve bir nâkıs mertebedir. Fa-kat zevkli, neş'eli olduğundan, seyr ü sülûkta o mertebeye girdikleri vakit çoğu çıkmak istemiyorlar, orada kalıyorlar; en müntehâ meritebe zannediyorlar.

İşte şu meşrep sahibi, eğer maddiyattan ve vesâitten tecerrüd etmiş ve esbap perdesini yırtmış bir ruh ise, istiğrakkârâne bir şuhûda mazhar ise, vah-det-i vücûddan değil, belki vahdet-i şuhûddan neş'et eden, ilmî değil, hâlî bir vahdet-i vücûd onun için bir kemâl, bir makam temin edebilir. Hatta Allah hesabına kâinatı inkâr etmek derecesine gidebilir. Yoksa esbap içinde dalmış ise, maddiyata mütevaggil ise, vahdet-i vücûd demesi, kâinat hesabına Allah'ı inkâr etmeye kadar çıkar.

Evet, cadde-i kübrâ, sahabe ve tâbiîn ve asfiyanın caddesidir. حَقَائِقُ ثَابِتَةٌ ثَابِتَةٌ cümlesi, onların kaide-i külliyesidir. Ve Cenâb-ı Hakk'ın

¹ Sahabe Efendilerimizin yıldızlar gibi ve Efendimiz'e (s.a.s.) yakınlıkları itibarıyla da en hayırlı topluluk olduklarını ifade buyuran hadis-i şerifler için bkz.: Buharî, *Fedâilü ashâbî'n-nebi* 1; Müslim, *Fedâilü's-sahabe* 207, 210-214; Tirmizî, *Fiten* 45; *Müsted* 4/398; Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ* 1/147, hadis no: 381

² "Eşyanın hakikati sabittir." Ömer Neseî, *Akâid* s. 1.

Cadde-i kübrâ: Büyük, geniş yol, anayol.

Eimme-i erbaa: Dört büyük imam: İmam Âzam, İmam Şâfiî, İmam Mâlik, İmam Ahmed İbni Hanbel (r.anhum).

Esbap: Sebepler.

Hâlî: Hâle ait, hâlden kaynaklanan. Tas.: Hâl; sâlikin seyahati esnasında kendi ruhi durumuna göre uğradığı objektif ve kalıcı olmayan değişken durumlar.

İlmî: İlmden kaynaklanan, bilgiye dayanan.

İstiğrakkârâne: Coşkulu, kendinden geçmiş bir hâlde.

Kaide-i külliye: Genel prensip, her şey hakkında tatbik edilebilecek, umumi kaide.

Karib: Yakın.

Kemâl: Yetişme, olgunlaşma.

Maddiyat: Maddî ve cismânî şeyler, gözle görülüp elle tutulur cinsten şeyler.

Müçtehidîn: Dinin temel kaynaklarından hüküm çıkarma bilgi ve kabiliyetine sahip olan kimseler, müçtehitler.

Müntehâ: Son, zirve.

Mütevaggil: Bir şeyle çok uğraşan, meşguliyetini derinleştiren.

Nâkıs: Eksik, yarım.

Neş'et etmek: Meydana gelmek.

Sarîhen: Açıkça.

Seyr ü sülûk: Belli bir usûl daire-sinde hayvanî ve cismânî arzular-dan uzaklaşıp kalb ve ruhun hayat çizgisinde gönül ayağıyla Allah'a, O'nun rızasına ulaşmaya çalışmak.

Şems-i Risalet: Peygamberlik güneşi.

Tâbiîn: Hz. Peygamber (s.a.s.) Efendimiz'in ashabını idrak edip, İslâmiyet'i onlardan öğrenen insanlar.

Tecerrüd: Sıyrılma, uzaklaşma.

Vahdet-i şuhûd: Sâlikin her şeyi Allah'ın tecellisi olarak görmesi, gözünde mâsivanın yok olması, her şeyde sadece Bir'i görmesi, gördüğü her şeyi muhtelif mertebelerde O'nun müşâdesinden ibaret sayması.

Vere-se: Vârisler.

Vesâit: Vâsıtalar.

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ¹ mazmûnu üzere, hiçbir şey ile müşabeheti yok.. tahayyüz ve tecezziden münezzehtir.. mevcudâtla alâkası, hâlıkıyettir. Ehl-i vahdeti'l-vücûdun dedikleri gibi; mevcudât, evham ve hayâlât değil. Görünen eşya dahi, Cenâb-ı Hakk'ın âsârıdır. "Heme ost" değil, "heme ezost"tur. Yani, her şey O değil, belki her şey O'ndandır. Çünkü hâdisât, ayn-ı kadîm olamaz. Şu meseleyi iki temsil ile fehme takrib edeceğiz:

Birincisi: Mesela, bir padişah var. O padişahın hâkim-i âdil ismiyle bir adliye dairesi var ki, o ismin cilvesini gösteriyor. Bir ismi de halifedir; bir meşihat ve bir ilmiye dairesi, o ismin mazharıdır. Bir de kumandan-ı âzam ismi var; o isim ile devâir-i askeriye de faaliyet gösterir.. ordu, o ismin mazharıdır.

Şimdi, biri çıksa dese ki; "O padişah, yalnız hâkim-i âdildir; devâir-i adliye den başka daire yok." O vakit bilmecburiye, adliye memurları içinde, hakikî değil itibarî bir surette, meşihat dairesindeki ulemanın evsafını ve ahvâlini onlara tatbik edip, zillî ve hayalî bir tarzda, hakikî adliye içinde tebeî ve zillî bir meşihat dairesi tasavvur edilir. Hem daire-i askeriye ye ait ahvâl ve muamelâtını yine farazî bir tarzda, o memurîn-i adliye içinde itibar edip, gayr-i hakikî bir daire-i askeriye itibar edilir ve hâkeza...

İşte şu hâlde, padişahın hakikî ismi ve hakikî hâkimiyeti, hâkim-i âdil isimidir ve adliyedeki hâkimiyettir. Halife, kumandan-ı âzam, sultan gibi isimleri hakikî değiller, itibarîdirler. Hâlbuki padişahlık mahiyeti ve saltanat hakikati,

¹ "O'nun benzeri hiçbir şey yoktur." (Şûrâ Sûresi, 42/11).

Ahvâl: Hâller, durumlar.

Âsâr: Eserler.

Ayn-ı kadîm: Başlangıcı olmayan, öteden beri var olan.

Bilmecburiye: Mecburen.

Cilve: Tecellî, belirti, görüntü.

Devâir-i adliye: Adliye dâireleri.

Adliyeler.

Devâir-i askeriye: Askeriye ye ait işlerin yürütüldüğü dâireler.

Ehl-i vahdeti'l-vücûd: Allah'tan başka varlıkların da kendilerince sabit bir hakikatleri olduğu gerçeğini kabul etmeyen kimseler.

Evham: Zanlar, aslı esası olmayan kuruntular, vehimler.

Evsâf: Vasıflar, özellikler.

Fehm: Anlama, anlayış.

Gayr-i hakikî: Gerçek olmayan.

Hâdisât: Sonradan olan, yok iken var olan ve değişerek başka bir şekle giren her şey.

Hâkeza: Böylece, bunun gibi.

Hâkim-i âdil: Adâletli hâkim.

Hâlıkıyet: Yaratıcılık, yaratıcı olma.

Hayâlât: Hayaller.

İtibarî: Gerçek ve fiilî olmayan, farzedilen.

Kumandan-ı âzam: En büyük komutan.

Mazhar: Bir şeyin çıktığı, görüldüğü yer, kaynak.

Mazmûn: Mana, mefhum, kavram.

Memurîn-i adliye: Adliye memurları.

Meşihat ve ilmiye dairesi: Dinî ve ilmî işlerin yürütüldüğü resmî yer.

Muamelât: Muameleler, davranışlar.

Münezzeh: An, duru, temiz, uzak.

Müşabehet: Benzerlik.

Tahayyüz: Yer tutmak, yer edinmek. Fiz.: Herhangi bir cismin boşlukta yer alması.

Takrib etmek: Yaklaştırmak.

Tebeî: Dolaylı, tâli.

Tecezzî: Bölünme, parçalara ayrılma.

Ülema: Âlimler, bilginler.

Zillî: Aslı olmayan, izafi.

bütün isimleri hakikî olarak iktiza eder. Hakikî isimler ise, hakikî daireleri istiyor ve iktiza ediyorlar.

♦ İşte, saltanat-ı ulûhiyet; Rahmân, Rezzâk, Vehhâb, Hallâk, Fa'âl, Kerîm, Rahîm gibi pek çok esmâ-yı mukaddeseyi hakikî olarak iktiza ediyor.. o hakikî esmâ dahi hakikî aynaları iktiza ediyorlar.

Şimdi ehl-i vahdeti'l-vücûd, madem ¹ لَا مَوْجُودَ إِلَّا هُوَ der, hakâik-i eşyayı hayal derecesine indirir. Cenâb-ı Hakk'ın Vâcibu'l-vücûd ve Mevcûd ve Vâhid ve Ehad isimlerinin hakikî cilveleri ve daireleri var. Belki aynaları, daireleri hakikî olmazsa; hayalî, ademî dahi olsa, onlara zarar etmez. Belki vücûd-u hakikînin aynasında vücûd rengi olmazsa, daha ziyade sâfi ve parlak olur. Fakat Rahmân, Rezzâk, Kahrî, Cebbâr, Hallâk gibi isimleri ise, tecellîleri hakikî olmuyor, itibarî oluyor. Hâlbuki o esmâlar, Mevcûd ismi gibi hakikattirler, gölge olamazlar; aslîdirler, tebeî olamazlar.

♦ İşte, sahabe ve asfiya-yı müçtehidîn ve eimme-i ehl-i beyt, حَقَائِقُ الْأَشْيَاءِ ثَابِتَةٌ derler ki, Cenâb-ı Hakk'ın bütün esmâsıyla hakikî bir surette tecelliyâtı var. Bütün eşyanın, O'nun icadıyla bir vücûd-u ârızîsi vardır. Ve o vücûd çendan Vâcibu'l-vücûd'un vücûduna nisbeten gayet zayıf ve kararsız bir zıll, bir gölgedir; fakat hayal değil, vehim değildir. Cenâb-ı Hak, Hallâk ismiyle vücûd veriyor ve o vücûdu idâme ediyor.

İkinci Temsil: Mesela, şu menzilin dört duvarında dört tane endam aynası bulunsa, her bir ayna içinde her ne kadar o menzil öteki üç ayna ile beraber

¹ "O'ndan başka hakikî bir mevcud yok."

Ademî: Yokluğa ait, yoklukla ilgili.

Cebbâr: Yarattıklarının işlerini ve hâllerini düzelten ve iradesi ile onları istediği şekilde yöneten Hz. Allah.

Çendan: Gerçi.

Esmâ-yı mukaddese: Mukaddes isimler.

Fa'âl: Her şeyi yapan Hz. Allah.

Hakâik-i eşya: Varlık âlemindeki gerçekler.

Hallâk: Her şeyi yaratan Hz. Allah.

İcad: Var etme, yaratma.

İdâme etmek: Devam ettirmek, sürdürmek.

İktiza etmek: Gerektirmek.

Kahrî: Kudreti ile zâlimlere hak ettikleri cezayı her zaman veren Yüce Hâkim.

Kerîm: Yarattıklarına, dâima, hesapsız, bol bol veren, Hz. Allah.

Mevcûd: Var olan, hâzır olan.

Rahmân: Merhamet ve ihsan çok fazla olan Hz. Allah.

Rahîm: Kullarına karşı sonsuz lütuf ve merhamet eden, onları gözetan Hz. Allah.

Rezzâk: Bütün mahlûklarının rızıklarını veren Hz. Allah.

Saltanat-ı ulûhiyet: Cenâb-ı Hakk'ın yüceliği, hâkimiyeti.

Tecelliyât: Tecellîler, Cenâb-ı Hakk'ın farklı isim ve sıfatları ile eşyadaki icraatları.

Vâcibu'l-vücûd: Varlığı kendinden ve kesin olan Hz. Allah.

Vahid ve Ehad: Bir ve tek Hz. Allah.

Vehhâb: Karşılıksız, bol bol ihsan eden Hz. Allah.

Vücûd-u ârızî: Dış tesirle meydana gelen, sonradan olan varlık.

Vücûd-u hakikî: Gerçek varlık.

Zıll: Gölge.

irtisam ediyor. Fakat her bir ayna, kendinin heyetine ve rengine göre eşyayı kendi içinde ihtiva eyler. Kendine mahsus misalî bir menzil hükmündedir.

İşte şimdi iki adam, o menzile girse; birisi, birtek aynaya bakar, der ki: “Her şey bunun içindedir.” Başka aynaları ve aynaların içlerindeki suretleri işittiği vakit, mesmûâtını o tek aynadaki iki derece gölge olmuş, hakikati küçülmüş, tagayyür etmiş o aynanın küçük bir köşesinde tatbik eder. Hem der: “Ben öyle görüyorum, öyle ise hakikat böyledir.” Diğer adam ona der ki: “Evet sen görüyorsun, gördüğün haklıdır. Fakat vâkide ve nefsü'l-emirde hakikatin hakikî sureti öyle değil! Senin dikkat ettiğin ayna gibi daha başka aynalar var; gördüğün kadar küçücük, gölgenin gölgesi değil.”

♦ İşte, esmâ-yı ilâhiyenin her biri, ayrı ayrı birer ayna ister. Hem mesele, Rahmân, Rezzâk; hakikatli, asıl oldukları için, kendilerine lâıyk, rızka ve merhamete muhtaç mevcudâtı ister. Rahmân, nasıl hakikî bir dünyada rızka muhtaç hakikatli zîruhları ister; Rahîm de, öyle hakikî bir cenneti ister. Eğer yalnız Mevcûd ve Vâcibu'l-vücûd ve Vâhid-i Ehad isimleri hakikî tutulup öteki isimler onların içine gölge olmak haysiyetiyle alınsa, o esmâya karşı bir hak-sızlık hükmüne geçer.

♦ İşte şu sırdandır ki; *cadde-i kübrâ, elbette velâyet-i kübrâ sahipleri olan sahabe ve asfiya ve tâbiîn ve eimme-i ehl-i beyt ve eimme-i müçtehidînin caddesidir ki, doğrudan doğruya Kur'ân'ın birinci tabaka şâkirtleridir.*

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ¹

رَبَّنَا لَا تَزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ²

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى مَنْ أَرْسَلْتَهُ رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ³

1 “Münezzeh ve mukaddessin ya Rab! Biz, senin bize bildirdiğinden başkasını bilemeyiz; her şeyi hakıyla bilen sen, hikmetle yaratan da sensin!” (Bakara Sûresi, 2/32).

2 “Ey bizim Kerîm Rabbimiz! Bize hidayet verdikten sonra kalblerimizi saptırma ve katından bize bir rahmet bağışla. Şüphesiz bağışı bol olan Vehhab sensin sen!” (Âl-i İmran Sûresi, 3/8).

3 “Allah'ım, âlemlere rahmet olarak gönderdiğin Efendimiz'e ve O'nun bütün âl ve ashabına salât eyle!”

Esmâ-yı ilâhiye: Allah'a ait güzel isimler.

İrtisam: Resmedilme.

Mesmûât: Duyulanlar, işitilenler.

Nefsü'l-emir: İşin aslı, realite, gerçek.

Tagayyür etmek: Değişmek.

Şâkirt: Talebe, öğrenci.

Vâki: Mevcut, realite.

Zîruh: Ruh sahibi.

Üçüncü Mesele

Hikmet ve Akıl ile Hâledilmeyen Bir Mesele-i Mühimme

كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ¹ ❀ فَعَالَ لِمَا يُرِيدُ²

Suâl: Kâinattaki mütemâdiyen şu hayret-engiz faaliyetin sırrı ve hikmeti nedir? Neden şu durmayanlar durmuyorlar, dâima dönüp tazeleniyorlar?

İcevap: Şu hikmetin izahı bin sahife ister. Öyle ise, izahını bırakıp gayet muhtasar bir icmâlini iki sahifeye sığıştıracağız.

İşte nasıl ki bir şahıs, bir vazife-i fitriyeyi veyahut bir vazife-i içtimaiyeyi yapsa ve o vazife için hararetle bir surette çalışsa, elbette ona dikkat eden anlar ki, o vazifeyi ona gördüren iki şeydir:

Birisi: Vazifeye terettüp eden maslahatlar, semereler, faydalardır ki; ona “*ille-i gâiye*” denilir.

İkincisi: Bir muhabbet, bir iştîyak, bir lezzet vardır ki; hararetle o vazifeyi yaptırıyor ki, ona “*dâî ve muktazî*” tâbir edilir. Mesela yemek yemek, iştihadan gelen bir lezzet, bir iştîyaktır ki onu yemeğe sevk eder. Sonra da yemeğin neticesi vücudu beslemektir, hayatı idâme etmektir. Öyle de ³ وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى şu kâinattaki dehşet-engiz ve hayret-nümâ hadsiz faaliyet, iki kısım esmâ-yı ilâhiyeye istinad ederek iki hikmet-i vâsia içindir ki, her bir hikmeti de nihâyetsizdir:

Birincisi: Cenâb-ı Hakk’ın esmâ-yı hüsnâsının hadd ü hesaba gelmez envâ-ı tecelliyâtı var. Mahlûkâtın tenevvüleri, o tecelliyâtın tenevvüünden

¹ “O, her an yeni tecellîlerle iş başındadır.” (Rahmân Sûresi, 55/29).

² “... Çünkü Rabbin dilediğini yapar.” (Hûd Sûresi, 11/107).

³ “En yüce sıfatlar ise Allah’ındır.” (Nahl Sûresi, 16/60).

Dâî: Ara sebep, yan etken.

Dehşet-engiz: Dehşet verici.

Envâ-ı tecelliyât: Cenâb-ı Hakk’ın isim ve sıfatları ile eşyadaki türlü türlü, çok farklı icraatları.

Esmâ-yı hüsnâ: Cenâb-ı Hakk’ın güzel isimleri.

Hayret-nümâ: Hayret verici.

Hayret-engiz: Hayret verici.

Hikmet-i vâsia: Bütün varlıkları içine alan İlâhî gâye, hikmet.

İcmâl: Özet, kısaca anlatım.

İlle-i gâiye: Asıl sebep, asıl maksat.

İstinad etmek: Dayanmak.

Maslahat: Fayda, menfaat.

Mesele-i mühimme: Önemli mesele.

Muhtasar: Kısa, özet.

Muktazî: Gerektiren, lazım kılan.

Mütemâdiyen: Devamlı, sürekli olarak.

Nazar-ı mütâlâa: İnceleme, araştırma gayesi ile bakma.

Semere: Verim, fayda, netice.

Tenevvü: Türlü türlü olma, çeşitlilik.

Terettüb etmek: Gerekmek, üzerine düşmek.

Vazife-i fitriye: Tabii görev.

Vazife-i içtimaiye: Sosyal görev.

geliyor. O esmâ ise, dâimî bir surette tezahür isterler. Yani, nakışlarını göstermek isterler. Yani, nakışlarının aynalarında cilve-i cemâllerini görmek ve göstermek isterler. Yani, kâinat kitabını ve mevcudât mektubatını ânen feânen tazelandirmek isterler. Yani, yeniden yeniye mânîdâr yazmak ve her bir mektubu, Zât-ı Mukaddes ve Müsemmâ-yı Akdes ile beraber, bütün zîşuurların nazar-ı mütalâasına göstermek ve okutturmak iktiza ederler.

İkinci sebep ve hikmet: Nasıl ki mahlûkâtta faaliyet bir iştiha, bir iştiyak, bir lezzetten geliyor. Ve hatta her bir faaliyette kat'iyen lezzet vardır; belki her bir faaliyet, bir nevi lezzettir.

♦ Öyle de Vâcibu'l-vücûd'a lâayk bir tarzda ve istiğnâ-yı zâtisine ve gınâ-yı mutlakına muvafık bir surette ve kemâl-i mutlakına münasip bir şekilde hadsiz bir *şefkat-i mukaddese* ve hadsiz bir *muhabbet-i mukaddese* var.

♦ Ve o şefkat-i mukaddese ve o muhabbet-i mukaddeseden gelen hadsiz bir *şevk-i mukaddes* var.

♦ Ve o şevk-i mukaddesten gelen hadsiz bir *sürûr-u mukaddes* var.

♦ Ve o sürûr-u mukaddesten gelen –tâbir câiz ise– hadsiz bir *lezzet-i mukaddese* var.

♦ Hem o lezzet-i mukaddeseden gelen hadsiz terahhumdan, mahlûkâtın faaliyet-i kudret içinde ve istidatları kuvveden fiile çıkmasından ve tekemmül etmesinden neş'et eden memnuniyetlerinden ve kemâllerinden gelen ve Zât-ı Rahmân-ı Rahîm'e ait –tâbir câiz ise– hadsiz *memnuniyet-i mukaddese* ve hadsiz *iftihar-ı mukaddes* vardır ki, hadsiz bir surette, hadsiz bir faaliyeti iktiza ediyor.

Ânen feânen: Devamlı, peş peşe.

Cilve-i cemâl: Güzelliğin edâsı, tecellisi.

Gınâ-yı mutlak: Kimseye ve hiçbir şeye ihtiyacı olmama.

İftihar-ı mukaddes: Cenâb-ı Hakk'ın kendi zâtına layık duyduğu yüce, kusursuz iftihar.

İstiğnâ-yı zâtî: Cenâb-ı Hakk'ın kendi Zât'ına mahsus olarak hiçbir şeye muhtaç olmaması.

Kemâl-i mutlak: Tam bir kusursuzluk, mükemmellik.

Kuvveden fiile çıkmak: Uygulanmaya başlamak, pasif hâlden aktif hâle geçmek.

Lezzet-i mukaddese: Cenâb-ı Hakk'ın kendi zâtına layık duyduğu yüce, münezzeh lezzet.

Mektubat: Mektuplar, yazılar.

Memnuniyet-i mukaddese: Cenâb-ı Hakk'ın kendi zâtına layık duyduğu yüce, mukaddes memnuniyeti.

Muhabbet-i mukaddes: Cenâb-ı Hakk'ın kendi zâtına mahsus, yüce, kusursuz sevgisi.

Müsemmâ-yı Akdes: Eksiksiz, kusursuz, en yüce isim ve sıfatlarla anılan Hz. Allah.

Sürûr-u mukaddes: Cenâb-ı Hakk'ın zâtına yaraşır, layık, yüce, kusursuz sevinci.

Şefkat-i mukaddese: Cenâb-ı Hakk'ın kendi zâtına mahsus, kutsal, yüce şefkati.

Şevk-i mukaddes: Cenâb-ı Hakk'ın varlığa karşı, kendi zâtına layık, kusursuz, yüce şevki, iştiyaki.

Tekemmül etmek: Gelişmek, mükemmelleşmek, olgunlaşmak.

Terahhum: Acıma, şefkat etme.

Tezahür: Görünme, belirme.

Vâcibu'l-vücûd: Varlığı kendinden ve kesin olan Hz. Allah.

Zât-ı Mukaddes: Her türlü kusur ve eksikliklerden uzak Yüce Allah.

Zîşuur: Akıllı, şuurlu.

İşte şu hikmet-i dakîkayı, felsefe ve fen ve hikmet bilmediği içindir ki; şuursuz tabiatı ve kör tesadüfü ve câmid esbabı, şu gayet derecede alimâne, hakîmâne, basîrâne faaliyete karıştırmışlar, dalâlet zulûmâtına düşüp nur-u hakikati bulamamışlar.

قُلِ اللَّهُ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِي خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ.¹

رَبَّنَا لَا تَزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ.²

اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلٰى كَاشِفِ طَلْسِمِ كَاثِنَاتِكَ بَعْدَ ذَرَاتِ الْمَوْجُوْدَاتِ وَعَلٰى اٰلِهٖ وَصَحْبِهٖ مَا دَامَ الْاَرْضُ وَالسَّمَوَاتُ.³

اَلْبَاقِي هُوَ الْبَاقِي⁴

Said Nursî

* * *

¹ “Ey Resûlüm! Sen: ‘Allah indirdi.’ de! Sonra bırak, daldıkları batıllarında oynaya dursunlar!” (En’âm Sûresi, 6/91).

² “Ey bizim Kerîm Rabbimiz, bize hidayet verdikten sonra kalblerimizi saptırma ve katından bize bir rahmet bağışla. Şüphesiz bağışı bol olan Vehhâb sensin sen!” (Âl-i İmran Sûresi, 3/8).

³ “Allah’ım kâinatın tilsimini açan Hz. Muhammed’e, O’nun âl ve ashabına yer ve gökler devam ettikçe mevcudâtın zerrelere adedince salât ve selâm eyle!”

⁴ “Bâki olan yalnız Allah’tır.”

Alimâne: Çok iyi bilerek.

Basîrâne: Görerek.

Câmid: Cansız.

Dalâlet: Sapıklık, yanlışlık.

İslâm’a uymayan her türlü yanlış düşünce.

Esbap: Sebepler.

Hakîmâne: Hikmetlice, her şeyi yerli yerince.

Hikmet-i dakîka: İnce, hassas, ilâhî gâye, hikmet.

Nur-u hakikat: Gerçeğin aydınlık iklimi.

Zulûmât: Karanlıklar.

On Dokuzuncu Mektup

Bu risale, üç yüzden fazla mu’cizâtı beyan eder. Risalet-i Ahmediye’nin (*aleyhissalâtü vesselâm*) mu’cizesini beyan ettiği gibi, kendisi de o mu’cizenin bir kerâmetidir. Üç-dört nev ile harika olmuştur:

♦ *Birincisi:* Nakil ve rivayet olmakla beraber, yüz sahifeden fazla olduğu hâlde, kitaplara müracaat edilmeden, ezber olarak, dağ, bağ köşelerinde, üç dört gün zarfında, her günde iki-üç saat çalışmak şartıyla, mecmuu on iki saatte te’lif edilmesi, harika bir vâkıdır.

♦ *İkincisi:* Bu risale, uzunluğuyla beraber, ne yazması usanç verir ve ne de okuması halâvetini kaybeder. Tembel ehl-i kalemi öyle bir şevk ve gayrete getirdi ki; bu sıkıntılı ve usançlı bir zamanda, bu civarda, bir sene zarfında yetmiş adede yakın nüshalar yazıldığı, o mu’cize-i risaletin bir kerâmeti olduğunu, muttali olanlara kanaat verdi.

♦ *Üçüncüsü:* Acemi ve tevâfuktan haberi yok ve bize de daha tevâfuk tezahür etmeden evvel onun ve başka sekiz müstensihin birbirini görmeden yazdıkları nüshalarda, lâfz-ı Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) kelimesi, bütün risalede ve lâfz-ı Kur’ân, beşinci parçasında öyle bir tarzda tevâfuk etmeleri göründü ki, zerre miktar insafı olan tesadüfe vermez. Kim görmüşse kat’î hükmediyor ki; bu bir sır-ı gaybîdir, Mu’cize-i Ahmediye’nin (*aleyhissalâtü vesselâm*) bir kerâmetidir.

Ehl-i kalem: Yazan, eli kalem tutan kimseler.

Halâvet: Tatlılık.

Lâfz-ı Kur’ân: “Kur’ân” kelimesi.

Lâfz-ı Resûl-i Ekrem: “Resûl-i Ekrem (s.a.s.)” kelimesi.

Mecmu: Bütün, toplam.

Mu’cizât: Mu’cizeler.

Mu’cize-i Ahmediye: Peygamber Efendimiz’e (s.a.s.) ait mu’cize.

Mu’cize-i risalet: Peygamberlik mu’cizesi.

Muttali olmak: Haberdar olmak, öğrenmek.

Müstensih: Yazarak çoğaltan, temize çeken kimse.

Risalet-i Ahmediye: Efendimiz’in

(s.a.s.) peygamberliği, elçiliği.

Sırr-ı gaybî: Gayba ait, görünmeyen sır.

Te’lif: Bir araya getirme, bilgileri toplayıp kitap yazma.

Tevâfuk: Birbirine uygun düşme, muvafık olma.

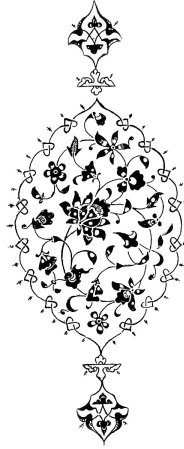
Tezahür etmek: Ortaya çıkmak, belirmek.

Şu risalenin başındaki esaslar çok mühimdirler. Hem şu risaledeki ehâdis; hemen umumen eimme-i hadisçe makbul ve sahih olmakla beraber, en kat'î hâdisât-ı risaleti beyan ediyorlar. O risalenin mezâyâsını söylemek lâzım gelse, o risale kadar bir eser yazmak lâzım geldiğinden; müştâk olanları, onu bir kere okumasına havale ediyoruz.

Said Nursî

İhtar: Şu risalede çok ehâdis-i şerife nakletmişim. Yanımda kütüb-ü hadisiye bulunmuyor. Yazdığım hadislerin lâfzında yanlışım varsa, ya tashih edilsin, veyahut “hadis-i bilmanadır” denilsin. Çünkü kavî-i râcih odur ki, “Nakl-i hadis-i bilmana caizdir.” Yani, hadisın yalnız manasını alıp, lâfzını kendi zikreder. Madem öyledir; lâfzında yanlışım varsa, hadis-i bilmana nazarıyla bakılsın.

* * *

Ehâdis / ehâdis-i şerife: Hadisler. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) mübarek söz ve davranışları.

Eimme-i hadis: Hadis ilminin önde gelenleri, imamları.

Hâdisât-ı risalet: Peygamberlik süresince meydana gelen hâdiseler.

Hadis-i bilmana: Rivayet eden kimsenin, Hz. Peygamber

Efendimiz'in kullandığı kelimelerle değil de aynı anlamda, benzer veya eş anlamlı kelimelerle asıl muhtevaya sâdık kalarak aktardığı hadis.

Kavî-i râcih: Tercih edilen görüş, söz.

Kütüb-ü hadisiye: Hadisle ilgili kitaplar.

Mezâyâ: Meziyetler, özellikler.

Müştak: Şevkli, arzulu.

Nakl-i hadis-i bilmana: Asıl muhtevaya sâdık kalma şartıyla benzer veya eş anlamlı kelimelerle hadis nakletmek, aktarmak.

Sahih: Güvenilirliği ve hâfızası tenkide uğramamış râvilerin, kesintisiz senetle naklettikleri hadis.

Mu'cizât-ı Ahmediye

(aleyhissalâtü vesselâm)

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ¹

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ
وَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا ﴿١﴾ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ² ... إِلَىٰ آخِرِهِ

Risalet-i Ahmediye'ye (aleyhissalâtü vesselâm) dair On Dokuzuncu Söz'le Otuz Birinci Söz, Nübüvvet-i Muhammediye'yi (aleyhissalâtü vesselâm) delâil-i kat'iye ile isbat ettiklerinden, isbat cihetini onlara havale edip, yalnız onlara bir tetimme olarak, On Dokuz Nükteli İşaretler ile o büyük hakikatin bazı lem'alarını göstereceğiz.

Birinci Nükteli İşaret

Şu kâinatın sahib ve mutasarrıfı, elbette bilerek yapıyor ve hikmetle tasarruf ediyor.. ve her tarafı görerek tedvir ediyor.. ve her şeyi bilerek, görerek terbiye ediyor.. ve her şeyde görünen hikmetleri, gayeleri, faydaları irade ederek tedvir ediyor.

-
- ¹ "O Yüce Zât'ın adıyla. 'Ve hiçbir şey yoktur ki Allah'ı hamd ile tesbih etmesin.' (İsrâ Sûresi, 17/44)."
- ² "Bütün dinlere üstün kılmak için Resûlünü hidayet ve hak dinle gönderen O'dur. Buna şahit olarak Allah yeter. Muhammed Allah'ın resûlüdür ..." (Fetih Sûresi, 48/28-29).

Delâil-i kat'iye: Kesin deliller.

Lem'a: Parıltı.

Mu'cizât-ı Ahmediye: Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) ait mu'cizeler.

Mutasarrıf: Yönetici.

Nübüvvet-i Muhammediye:

Efendimiz'in (s.a.s.) peygamberliği.

Risalet-i Ahmediye: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) elçiliği.

Tedvir: Çekip, çevirme; idare etme.

Tetimme: Sonuç, tamamlayıcı ek.

Madem yapan bilir, elbette bilen konuşur.. madem konuşacak, elbette zîşuur ve zîfikir ve konuşmasını bilenlerle konuşacak.. madem zîfikirle konuşacak, elbette zîşuurun içinde en cemiyetli ve şuuru küllî olan insan neviyle konuşacaktır.. madem insan neviyle konuşacak, elbette insanlar içinde kabil-i hitab ve mükemmel insan olanlarla konuşacak.. madem en mükemmel ve istidadı en yüksek ve ahlâkı ulvî ve nev-i beşere muktedâ olacak olanlarla konuşacaktır...

Elbette, dost ve düşmanın ittifakıyla, en yüksek istidatta.. ve en âlî ahlâkta.. ve nev-i beşerin humsu ona iktidâ etmiş.. ve nısf-ı arz onun hükm-ü mânevîsi altına girmiş.. ve istikbal onun getirdiği nurun ziyâsıyla bin üç yüz sene ışıklanmış.. ve beşerin nurâni kısmı ve ehl-i imanı mütemâdiyen günde beş defa onunla tecdid-i biat edip ona dua-yı rahmet ve saadet edip ona medih ve muhabbet etmiş olan Muhammed (aleyhissalâtü vesselâm) ile konuşacak ve konuşmuş.. ve Resûl yapacak ve yapmış.. ve sâir nev-i beşere rehber yapacak ve yapmıştır.

İkinci Nükteli İşaret

Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm) iddia-yı nübüvvet etmiş.. Kur'ân-ı Azîmüştan gibi bir fermanı göstermiş.. ve ehl-i tahkikin yanında bine kadar mu'cizât-ı bâhireyi göstermiştir.¹ O mu'cizât, heyet-i mecmuasıyla dâvâ-yı nübüvvetin vukuu kadar vücudları kat'îdir. Kur'ân-ı Hakîm'in çok yerlerinde en muannid kâfirlerden naklettiği sihir isnad etmeleri gösteriyor ki, o

¹ Efendimiz'in (s.a.s.) bine yakın mu'cize gösterdiğine dair bkz.: Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 1/10; Nevevî, *Şerhu Sahih-i Müslim* 1/2; İbni Hacer, *Fethu'l-bârî* 6/582-583.

Âlî: Yüce.

Cemiyet: Birleştirme, bütünleş-tirme.

Dâvâ-yı nübüvvet: Peygamberlik dâvâsı.

Dua-yı rahmet ve saadet etmek: Allah'ın rahmetine ve saadete ermesi için dua etmek.

Ehl-i iman: İnananlar, müminler.

Ehl-i tahkik: Araştırmacı, büyük ilim adamları.

Heyet-i mecmua: Genel yapı.

Hums: Beşte bir.

Hükm-ü mânevî: Mânen hükmetme, mânevî hâkimiyet.

İddia-yı nübüvvet etmek: Peygamberlik iddia etmek.

İktidâ etmek: Uymak, örnek almak, tâbi olmak.

Kabil-i hitab: Hitap edilebilir, muhatap olmaya layık.

Kur'ân-ı Azîmüştan: Şânı yüce Kur'ân-ı Kerim.

Küllî: Genel, şümüllü, kapsamlı.

Medih: Övme.

Mu'cizât-ı bâhire: Apaçık mu'cizeler.

Muannid: İnatçı.

Muktedâ: Kendisine uyulan, örnek alınan, rehber, imam.

Mütemâdiyen: Devamlı, sürekli

olarak.

Nev: Tür, cins.

Nev-i beşer: İnsanlık.

Nısf-ı arz: Yeryüzünün yarısı.

Nurâni: Nurlu, pırıl pırıl.

Resûl-i Ekrem: En yüce, en şerefli Peygamber (s.a.s.).

Tecdid-i biat etmek: Bağlılığını yenilemek, uyacağına dâir verdiği sözü tazelemek.

Ulvî: Yüce.

Vuku: Olma, meydana gelme.

Zîfikir: Düşünen, fikir sahibi.

Zîşuur: Akıllı, şuur sahibi.

Ziyâ: Işık.

muannid kâfirler dahi mu'cizâtın vücudlarını ve vukularını inkâr edemiyorlar. Yalnız, kendilerini aldatmak veya etbâlarını kandırmak için -hâşâ- sihir demişler.¹

Evet, Mu'cizât-ı Ahmediye'nin (*aleyhissalâtü vesselâm*) yüz tevâtür kuvvetinde bir kat'iyeti vardır. Mu'cize ise, Hâlık-ı kâinat tarafından onun dâvâsına bir tasdiktir..² **صَدَّقَتْ** hükmüne geçer. Nasıl ki, sen bir padişahın meclisinde ve daire-i nazarında desen ki, “padişah beni filân işe memur etmiş”.. senden o dâvâyâ bir delil istenilse, padişah “evet” dese, nasıl seni tasdik eder. Öyle de, âdetini ve vaziyetini senin iltimasıyla değiştirirse, “evet” sözünden daha kat'î, daha sağlam, senin dâvânı tasdik eder.

Öyle de, *Resûl-i Ekrem* (*aleyhissalâtü vesselâm*) dâvâ etmiş ki: “Ben, şu kâinat Hâlık'ının meb'usuyum. Delilim de şudur ki; müstemir âdetini, benim dua ve iltimasımla değiştirecek: İşte parmaklarıma bakınız, beş musluklu bir çeşme gibi akıttırıyor. Kamere bakınız, bir parmağımın işaretiyle iki parça ediyor. Şu ağaca bakınız; beni tasdik için yanıma geliyor, şehâdet ediyor. Şu bir parça taama bakınız; iki üç adama ancak kâfi geldiği hâlde, işte iki yüz, üç yüz adamı tok ediyor.” Ve hâkeza, yüzer mu'cizâtı böyle göstermiştir...

Şimdi, şu Zât'ın delâil-i sıdkı ve berâhin-i nübüvveti, yalnız mu'cizâtına münhasır değildir. Belki ehl-i dikkat için, hemen umum harekâtı ve ef'âli, ahvâl ve akvâli, ahlâk ve etvârı, sîret ve sureti, sıdkını ve ciddiyetini isbat eder. Hatta, meşhur ulema-yı benîisrailiyeden Abdullah b. Selâm* gibi pek çok zâtlar, yalnız o Zât-ı Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) sîmasını görmekte,

¹ Bkz.: Kasas Sûresi, 28/48; Sebe Sûresi, 34/43; Sâffât Sûresi, 37/15; Kamer Sûresi, 54/2.

² “Doğru söyledin.”

Ahvâl: Hâller, durumlar.

Akvâl: Sözler, ifadeler.

Berâhin-i nübüvvet: Peygamberliğine ait deliller.

Daire-i nazar: Bakış alanı, insanın görebildiği alan.

Delâil-i sıdk: Doğruluğuna ait deliller.

Ef'âl: Fiiller, işler.

Ehl-i dikkat: Hassas insanlar, dikkatli kişiler.

Etbâ: Tâbi olanlar, bağlılar.

Etvâr: Tavrılar, davranışlar.

Hâkeza: Böylece, bunun gibi.

Hâlık: Yarattıcı.

Hâlık-ı kâinat: Kâinatın yaratıcısı.

Harekât: Hareketler.

İltimas: Yapılmasını isteme, rica, istirham.

Kamer: Ay.

Meb'us: Allah tarafından gönderilmiş olan, görevli, vekil.

Mu'cizât-ı Ahmediye: Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) ait mu'cizeler.

Münhasır: Sınırlı.

Müstemir: Aralıksız, sürekli, devamlı.

Sıdk: Doğruluk, dürüstlük.

Sîret: İç yapı, karakter.

Taam: Yemek.

Tevâtür: Yalanda ittifak etmeleri aklın mümkün olmayan birçok kişinin naklettiği kesin haber, bilgi.

Ulema-yı benîisrailiye: Yahudi âlimleri.

Zât-ı Ekrem: En yüce, en şerefli Zât.

“Şu sîmada yalan yok, şu yüzde hile olamaz!..” diyerek imana gelmişler.¹

Çendan muhakkikîn-i ulema, delâil-i nübüvveti ve mu’cizâtı bin kadar demişler; fakat binler, belki yüz binler delâil-i nübüvvet vardır. Ve yüz binler yol ile yüz binler muhtelif fikirli adamlar, o Zât’ın nübüvvetini tasdik etmişler. Yalnız Kur’ân-ı Hakîm’de kırk vech-i i’câzdan başka, Nübüvvet-i Ahmediye’nin (aleyhissalâtü vesselâm) bin burhanını gösteriyor.

Hem madem nev-i beşerde nübüvvet vardır.. ve yüz binler zât, nübüvvet dâvâ edip mu’cize gösterenler gelip geçmişler.² Elbette, umumun fevkinde bir kat’iyetle, Nübüvvet-i Ahmediye (aleyhissalâtü vesselâm) sabittir. Çünkü, İsa (aleyhisselâm) ve Musa (aleyhisselâm) gibi umum resûllere “nebî” dedirten ve risaletlerine medar olan delâil ve evsaf ve vaziyetler ve ümmetlerine karşı muameleler, Resûl-i Ekrem’de (aleyhissalâtü vesselâm) daha ekmel, daha câmî bir surette mevcuttur.

Madem hükm-ü nübüvvetin illeti ve sebebi, Zât-ı Ahmedî’de (aleyhissalâtü vesselâm) daha mükemmel mevcuttur. Elbette, hükm-ü nübüvvet, umum enbiyadan daha vâzıh bir kat’iyetle O’na sabittir.

Üçüncü Nükteî İşaret

Resûl-i Ekrem’in (aleyhissalâtü vesselâm) mu’cizâtı çok mütenevvidir. Risaleti umumî olduğu için, hemen ekser envâ-ı kâinattan birer mu’cizeye mazhardır. Güya, nasıl ki bir padişah-ı zîşanın bir yâver-i ekremi,

¹ Meselâ Abdullah b. Selâm, “Anladım ki O’nun sîmasında yalan olamaz” diyerek imana gelmiştir. Bkz.: Tirmizî, Kıyâmet 42; İbni Mâce, İkâmet 174; Dârimî, Salât 156.

² Bkz.: Ahmed İbni Hanbel, Müsned 5/265; İbni Hibbân, Sahîh 2/77; Taberânî, el-Mu’cemü’l-kebir 8/217.

Burhan: Delil.

Câmî: Geniş, kapsamlı.

Çendan: Gerçi.

Delâil: Deliller.

Delâil-i nübüvvet: Peygamberlik delilleri.

Ekmel: En mükemmel.

Ekser: Çoğu, geneli.

Enbiya: Peygamberler (a.s.).

Envâ-ı kâinat: Kâinatta var olan türler.

Evsâf: Vastıflar, özellikler.

Fevk: Üst.

Hükm-ü nübüvvet: Peygamber

olmasına hükmetme, karar verme.

İlet: Herhangi bir şeyin var olması için şart olan, asıl sebep.

Mazhar: Erişen, nâil olan.

Medar olmak: Sebep, vesile, kaynak olmak.

Muhakkikîn-i ulemâ: İncelemelemini derinlemesine ve alabildiğince hassasiyetle yapan, eşyanın iç yüzüne vâkıf olabilen ilim adamları.

Mütenevvi: Çeşitli, türlü.

Nebî: Peygamber.

Nev-i beşer: İnsanlık.

Nübüvvet: Peygamberlik.

Nübüvvet-i Ahmediye: Efendimiz’in (s.a.s.) peygamberliği.

Padişah-ı zîşan: Şanlı padişah.

Resûl: Elçi.

Risalet: Peygamberlik, elçilik.

Vâzıh: Açık.

Vech-i i’câz: Mu’cize yönü.

Yâver-i ekrem: Padişahın emrine âmâde pek şerefli, özel yardımcısı.

Zât-ı Ahmedi: Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.s.).

mütenevvî hediyelerle muhtelif akvâmın mecmâi olan bir şehre geldiği vakit, her tâife onun istikbaline bir mümessil gönderir.. kendi tâifesi lisanıyla ona hoşâmedî eder.. onu alkışlar.

Öyle de Sultan-ı Ezel ve Ebed'in en büyük yâveri olan Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm), âleme teşrif edip ve küre-i arzın ahalisi olan nev-i beşere meb'us olarak geldiği¹ ve umum kâinatın Hâlık'ı tarafından umum kâinatın hakâikine karşı alâkadar olan envâr-ı hakikat ve hedâyâ-yı mâneviyeyi getirdiği zaman; taştan, sudan, ağaçtan, hayvandan, insandan tut, tâ aydan, güneşten yıldızlara kadar her tâife kendi lisan-ı mahsusuyla ve ellerinde birer mu'cizesini taşımasıyla, onun nübüvvetini alkışlamış ve hoşâmedî demiş.

Şimdi, o mu'cizâtın umumunu bahsetmek için ciltlerle yazı yazmak lâzım gelir. Muhakkikîn-i asfiya, delâil-i nübüvvetin tafsilâtına dair çok ciltler yazmışlar. Biz, yalnız icmâlî işaretler nev'inden, o mu'cizâtın kat'î ve mânevî mütevâtir olan küllî envâna işaret ederiz. İşte, Nübüvvet-i Ahmediye'nin (aleyhissalâtü vesselâm) delâili, evvelâ iki kısımdır:

Birisi: "İrhâsât" denilen, nübüvvetten evvel ve velâdeti vaktinde zuhur eden harikulâde hallerdir.

İkinci kısım: Sâir delâil-i nübüvvettir. İkinci kısım da iki kısımdır:

♦ **Biri:** O'ndan sonra, fakat nübüvvetini tasdiklen zuhura gelen hari-kalardır.

¹ Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) bütün insanlığa gönderildiğine dair bkz.: Sebe Sûresi, 34/28.

Akvâm: Kavimler, milletler.

Delâil-i nübüvvet: Peygamberlik delilleri.

Envâr: Türler, çeşitler.

Envâr-ı hakikat: Hakikat nurları.

Hakâik: Hakikatler.

Hâlık: Yaratıcı.

Hedâyâ-yı mâneviye: Mânevî hediyeler.

Hoşâmedî: Karşılama merasimi.

İcmâlî: Kısaca, topluca, özet hâlinde.

İrhâsât: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) peygamberliğinden önce meydana gelen, O'nun gelişini müjdeleyen harika hâller, olaylar.

İstikbal: Karşılama.

Küllî: Genel, şümüllü, kapsamlı.

Küre-i arz: Yeryüzü.

Lisan-ı mahsus: Her varlığın kendine ait dili.

Mânevî mütevâtir: Yalanda ittifak etmeleri aklen imkân ve ihtimâlî bulunmayan birçok kişi tarafından farklı yer ve zamanlarda birbirlerinden ayrı ve bağımsız olarak, farklı lâfızlarla nakledilen fakat muhtevası, anlamı aynı olan haber veya hadis.

Meb'us: Allah tarafından gönderilmiş olan, görevli, vekil.

Mecma: Toplanma, buluşma yeri.

Muhakkikîn-i asfiya: İncelemelerini derinlemesine ve alabildiğince hassasiyetle yapan, eşyanın iç yüzüne vâkıf olabilen peygamber varisleri.

Mümessil: Temsilci.

Sultan-ı Ezel ve Ebed: Hâkimiyeti devamlı olan Sultan, Cenâb-ı Hakk.

Tafsilât: Etraflıca açıklamalar, izahlar.

Velâdet: Doğma, doğum.

Zuhur etmek: Görünmek, ortaya çıkmak.

♦ *İkincisi: Asr-ı Saadet’inde mazhar olduğu harikalardır.* Şu ikinci kısım dahi iki kısımdır:

• *Biri: Zâtında, sîretinde, suretinde, ahlâkında, kemâlinde zâhir olan delâil-i nübüvvettir.*

• *İkincisi: Âfâkî, haricî şeylerde mazhar olduğu mu’cizâttır.* Şu ikinci kısım dahi iki kısımdır:

▪ *Biri, mânevî ve Kur’ânî’dir.*

▪ *Diğeri, maddî ve ekvânîdir.* Şu ikinci kısım dahi iki kısımdır:

♦ *Biri: Dâvâ-yı nübüvvet vaktinde, ehl-i küfrün inadını kırmak veya hut ehl-i imanın kuvvet-i imanını ziyâdeleştirmek için zuhura gelen hari-kulâde mu’cizâttır.* Şakk-ı kamer ve parmağından suyun akması.. ve az taamla çokları doyurması.. ve hayvan ve ağaç ve taşın konuşması gibi yirmi nev ve her bir nevi mânevî tevâtür derecesinde ve her bir nev’in de çok mükerrer efrâdı vardır.

♦ *İkinci Kısım: İstikbalde ihbar ettiği hâdiselerdir* ki, Cenâb-ı Hakk’ın tâlimiyle O da haber vermiş, haber verdiği gibi doğru çıkmıştır.

İşte, biz de şu âhirkı kısımdan başlayıp icmâlî bir fihriste göstereceğiz. ^(Hâşiye)

Dördüncü Nükteî İşaret

Resûl-i Ekrem’in *(aleyhissalâtü vesselâm)*, Allâmü’l-guyûb’un tâlimiyle haber verdiği umûr-u gaybiye, had ve hesaba gelmez. İ’câz-ı Kur’ân’a dair olan

Hâşiye: Maatteessüf niyet ettiğim gibi yazamadım. İhtiyârsız olarak nasıl kalbe geldi, öyle yazıldı. Şu taksimattaki tertibi tamamıyla mûraat edemedim.

Âfâkî: Dışa ait, içte olmayan.

Âhîr: En son.

Allâmü’l-guyûb: Olmuş olacak bütün gaybı bilen Hz. Allah.

Asr-ı Saadet: Peygamber Efendimiz (s.a.s.) ile şereflenen kutlu asır.

Dâvâ-yı nübüvvet: Peygamberlik dâvâsı.

Efrâd: Fertler, öğeler.

Ehl-i iman: İnananlar, müminler.

Ehl-i küfür: İnançsızlar.

Ekvânî: Varlıklara ait, varlıklarla ilgili.

İ’câz-ı Kur’ân: İnsanları, benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur’ân-ı Kerim’in üslubu.

İhtiyâr: Seçme, tercih etme.

Kemâl: Güzellik, mükemmellik, yücelik.

Kur’ânî: Kur’ân-ı Kerim’e ait, Kur’ân-ı Kerim’le ilgili.

Maatteessüf: Maalesef, üzümlerek.

Mükerrer: Tekrar edilen, tekrarlanmış.

Mûraat etmek: Uymak, riayet etmek.

Sîret: İç yapı, karakter.

Şakk-ı kamer: Ayın ikiye yarılması.

Tâlim: Öğretme.

Umûr-u gaybiye: Gayba, görünmeyen âleme ait şeyler, işler.

Zâhir: Açık, görünen.

Yirmi Beşinci Söz'de envâna işaret ve bir derece izah ve isbat ettiğimizden, geçmiş zamana dair ve enbiya-yı sâbıkaya dair ve hakâik-i ilâhiyeye ve hakâik-i kevnîyeye ve hakâik-i uhrevîyeye dair ihbarat-ı gaybiyelerini Yirmi Beşinci Söz'e havale edip, şimdilik bahsetmeyeceğiz. Yalnız, kendinden sonra Sahabe ve Âl-i Beyt'in başına gelen ve ümmetin ileride mazhar olacağı hâdisâta dair pek çok ihbarat-ı sâdika-yı gaybiyesi kısmından cüz'î, birkaç misaline işaret edeceğiz. Ve şu hakikat tamamıyla anlaşılacak için, "Altı Esas" mukaddime olarak beyan edeceğiz.

Birinci Esas

Resûl-i Ekrem'in (aleyhissalâtü vesselâm), çendan her hâli ve her tavrı, sıdkına ve nübüvvetine şahit olabilir. Fakat her hâli, her tavrı harikulâde olmak lâzım değildir. Çünkü Cenâb-ı Hak, O'nu beşer suretinde göndermiş, tâ insanın ahvâl-i içtimaiyelerinde ve dünyevî, uhrevî saadetlerini kazandıracak a'mâl ve harekâtlarında, rehber olsun ve imam olsun ve her biri birer mu'cizât-ı kudret-i ilâhiye olan âdiyat içindeki harikulâde olan sanat-ı rabbâniyeyi ve tasarruf-u kudret-i ilâhiyeyi gösterebilir. Eğer ef'âlinde beşeriyetten çıkıp harikulâde olsaydı, bizzat imam olamazdı; ef'âliyle, ahvâliyle, etvârıyla ders veremezdi.

Fakat, yalnız nübüvvetini muannidlere karşı isbat etmek için harikulâde işlere mazhar olur ve inde'l-hâce, arasına mu'cizâtı gösterirdi. Fakat, sırr-ı tekelif olan imtihan ve tecrübe muktezasıyla, elbette bedâhet derecesinde ve ister istemez tasdike mecbur kalacak derecede mu'cize olmazdı. Çünkü sırr-ı imtihan ve hikmet-i tekelif iktiza eder ki, akla kapı açılsın ve aklın ihtiyârı

A'mâl: Ameller, işler.

Âdiyat: Normal, sıradan şeyler.

Ahvâl: Hâller, durumlar.

Ahvâl-i içtimaiye: Sosyal durumlar.

Âl-i Beyt: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) kızı Hz. Fâtma ve damadı Hz. Ali vâstasıyla devam eden mübarek soyu (r.anhum).

Bedâhet: Açıklık, gözle görülür olma.

Cüz'î: Küçük, az.

Çendan: Gerçi.

Ef'âl: Fiiller, işler.

Enbiya-yı sâbika: Geçmiş peygamberler.

Etvâr: Tavrılar, davranışlar.

Hâdisât: Hâdiseler.

Hakâik-i ilâhiye: İlâhî hakikatlar.

Hakâik-i kevnîye: Varlığa ait hakikatlar.

Hakâik-i uhrevîye: Âhirete ait hakikatlar.

Hikmet-i tekelif: Sorumlu, yükümlü olma gayesi.

İhbarat-ı gaybiye: Gayba ait, bilinmeyen şeylere dair haberler, haberlendirmeler.

İhbarat-ı sâdika-yı gaybiye: Gayba ait, bilinmeyen şeylere dair doğru haberler.

İhtiyâr: Seçebilme gücü, kabiliyeti.

İktiza etmek: Gerektirmek.

İnde'l-hâce: Gerektiğinde, icap

ettiğinde.

Mu'cizât-ı kudret-i ilâhiye: İlâhî kudretin mu'cizeleri.

Muannid: İnatçı.

Mukaddime: Başlangıç, giriş.

Mukteza: Gerektirici sebep.

Nübüvvet: Peygamberlik.

Sahabe: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) zamanında yaşayıp O'na iman eden bahtiyar, seçkin kimseler (r.anhum).

Sanat-ı rabbâniye: İlâhî sanat.

Sıdk: Doğruluk, dürüstlük.

Sırr-ı tekelif: Cenâb-ı Hak'ın, insanı sorumlu tutup, imtihan etmesindeki gaye, hikmet.

Tasarruf-u kudret-i ilâhiye: İlâhî kudretin icraatı, yönetmesi.

elinden alınmasın. Eğer gayet bedihî bir surette olsa, o vakit aklın ihtiyârı kalmaz, Ebûcehil de Ebûbekir (radıyallâhu anhı) gibi tasdik eder, imtihan ve teklifin faydası kalmaz, kömürle elmas bir seviyede kalırdı.

Cây-ı hayrettir ki, Resûl-i Ekrem'in (aleyhissalâtü vesselâm) mübalâğasız binler vecihte binler çeşit insan, her biri birtek mu'cizesiyle.. veya bir delil-i nübüvvetle.. veya bir kelâmıyla.. veya yüzünü görmesiyle ve hâkeza... birer alâmetiyle iman getirdikleri hâlde, bütün bu binler ayrı ayrı insanları ve müdakkik ve mütefekkirleri imana getiren bütün o binler delâil-i nübüvveti, nakl-i sahih ile ve âsâr-ı kat'îye ile şimdiki bedbaht bir kısım insanlara kâfi gelmiyor gibi dalâlete sapıyorlar.

İkinci Esas

Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm), hem beşerdir, beşeriyet itibarıyla beşer gibi muamele eder; hem Resûldür, risalet itibarıyla Cenâb-ı Hakk'ın tercümanıdır, elçisidir. Risaleti, vahye istinad eder. Vahiy iki kısımdır:

♦ Biri vahy-i sarîhîdir ki; Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm) onda sırf bir tercümandır, mübellîğdir, müdahalesi yoktur.. Kur'ân ve bazı ehâdis-i kudsiye gibi.

♦ İkinci kısım, vahy-i zımnîdir. Şu kısmın mücmel ve hülâsası, vahye ve ilhama istinad eder. Fakat tafsilâtı ve tasvirâtı Resûl-i Ekrem'e (aleyhissalâtü vesselâm) aittir. O vahiyden gelen mücmel hâdiseyi tafsil ve tasvirde Zât-ı Ahmedîye; (aleyhissalâtü vesselâm) bazen yine ilhama, ya vahye istinad edip beyan eder, veyahut kendi ferasetiyle beyan eder. Ve kendi içtihadıyla yaptığı tafsilât ve tasvirâtı, ya vazife-i risalet noktasında ulvî kuvve-i kudsiye ile

Âsâr-ı kat'îye: Kesin haberler, rivayetler.

Bedihî: Besbelli, apaçık.

Cây-ı hayret: Şaşırtıcı, hayret verici durum.

Dalâlet: Sapıklık. İslâm'a uymayan her türlü yanlış düşünce.

Delâil-i nübüvvet: Peygamberlik delilleri.

Delil-i nübüvvet: Peygamberlik delili.

Ehâdis-i kudsiye: Kudsî hadisler. Peygamber Efendimiz'in, (s.a.s.) kendisine ait lâfızlarla vahy veya ilham yoluyla Cenâb-ı Hakk'a isnâden rivayet ettiği kudsî kelâm.

Feraset: Bir şeyi çabuk sezme yeteneği, keskin ve hızlı idrak kabiliyeti.

Hâkeza: Böylece, bunun gibi.

Hülâsa: Özet, sözün özü.

İçtihat: Vahyedilen metinlerden hüküm çıkarma.

İstinad etmek: Dayanmak.

Kuvve-i kudsiye: Cenâb-ı Hakk'ın yardımı, mukaddes kuvvet.

Mübellîğ: Haber veren, bildiren.

Mücmel: Kısa, öz.

Müdakkik: Dikkatli, inceleyici, araştırmacı.

Mütefekkir: Düşünen, düşünür.

Nakl-i sahih: Sahih, doğru nak-

letme, aktarma.

Resûl: Peygamber.

Risalet: Peygamberlik.

Tafsilât: Etraflıca açıklamalar, ayrıntılar.

Tasvirât: Tasvirler.

Ulvî: Yüce.

Vahiy: Cenâb-ı Hakk'ın belirli bir usûl çerçevesinde kullarına ulaştırdığı İlâhî mesaj.

Vahy-i sarîhî: Açık vahiy, lâfız ve mana itibarıyla vahiy.

Vahy-i zımnî: İçerdiği muhteva, mana yönüyle vahiy.

Vazife-i risalet: Peygamberlik vazifesi.

Vecih: Yön, şekil, tarz.

beyan eder, veyahut örf ve âdet ve efkâr-ı âmme seviyesine göre, beşeriyeti noktasında beyan eder.

İşte, her hadiste bütün tafsilâtına, vahy-i mahz noktasıyla bakılmaz. Beşeriyetin muktezası olan efkâr ve muamelâtında, risaletin ulvî âsârı aranılmaz. Madem bazı hâdiseler mücmel olarak, mutlak bir surette ona vahyen gelir, o da kendi ferasetiyle ve teârûf-ü umumî cihetiyle tasvir eder. Şu tasvirdeki müteşâbihâta ve müşkilâta bazen tefsir lâzım geliyor, hatta tâbir lâzım geliyor. Çünkü bazı hakikatler var ki, temsille fehme takrib edilir. Nasıl ki, bir vakit huzur-u nebevîde derince bir gürültü işitildi. Ferman etti ki: “Şu gürültü, yetmiş senedir yuvarlanıp şimdi cehennemin dibine düşmüş bir taşın gürültüsüdür.”¹ Bir saat sonra cevap geldi ki, “Yetmiş yaşına giren meşhur bir münafık ölüp cehenneme gitti.” Zât-ı Ahmediye’nin (aleyhissalâ-tü vesselâm) belîğ bir temsille beyan ettiği hâdisenin te’vilini gösterdi.

Üçüncü Esas

Naklolunan haberler, eğer tevâtür suretinde olsa kat’îdir. Tevâtür iki kısımdır: ^(Hâşiyeye) Biri sarih tevâtür, biri mânevî tevâtürdür.

♦ *Mânevî tevâtür* de iki kısımdır. Biri *sükûtîdir*. Yani, sükût ile kabul gösterilmiş. Mesela, bir cemaat içinde bir adam, o cemaatin nazarı altında bir hâdiseyi haber verse, cemaat onu tekzib etmezse, sükûtla mukabele etse, kabul etmiş gibi olur. Hususan, haber verdiği hâdisede cemaat onunla

Hâşiyeye: Şu risalede “tevâtür” lâfzı, Türkçe “şâyia” manasındaki tevâtür değil, belki yakîni ifade eden, yalan ihtimali olmayan kuvvetli ihbardır.

¹ Bkz.: Müslim, *Cennet* 31, *Sıfatü'l-münâfikin* 15; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 2/371, 3/341, 346; İbni Hibbân, *Sahih* 16/510.

Âsâr: Eserler, izler.

Efkâr-ı âmme: Kamuoyu, toplumun genel kanaati, fikri.

Fehm: Anlama, anlayış.

Huzur-u nebevî: Hz. Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) huzuru, mübarek meclisleri.

Mânevî tevâtür: Yalanda ittifak etmeleri aklın mümkün olmayan birçok kişinin, farklı yer ve zamanlarda, farklı lâfızlarla bildirdikleri fakat anlamı aynı olan haber, bilgi.

Müşkilât: Manasının derinliği, zâhiren kapalılığı veya edebî bir sanatla ifade edilmiş olmasından dolayı o sahadaki ilmin kendine

ait kriterlerinin ışığı altında dikkatle ve tefekkürle anlaşılabilir ifadeler.

Müteşâbihât: Birden fazla anlamı mümkün olan, gerçek manasının anlaşılması için başka izah veya delillere ihtiyaç duyulan hadisler.

Sarih tevâtür: Açık tevâtür. Yalanda ittifak etmeleri aklın mümkün olmayan birçok kişi tarafından nakledilen mana ve lâfızları aynı olan kesin haber, bilgi.

Sükût: Susma, sessiz kalma.

Sükûtî: Susma, sessiz kalma ile ilgili.

Şâyia: Yaygın haber, söylenti.

Takrib etmek: Yaklaştırmak.

Te’vil: Yorum.

Teârûf-ü umumî: Halkın genel bilgisi.

Tekzib etmek: Yalanlamak.

Tevâtür: Yalanda ittifak etmeleri aklın mümkün olmayan birçok kişinin naklettiği kesin haber, bilgi.

Vahy-i mahz: Bütünüyle vahiy.

Yakîn: Kesin bilgi.

Zât-ı Ahmediye: Hz. Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) mümtaz kişiliği.

alâkadâr olsa, hem tenkide müheyyâ ve hatayı kabul etmez ve yalanı çok çirkin görür bir cemaat olsa, elbette onun sükûtu o hâdisenin vukuuna kuvvetli delâlet eder.

♦ İkinci kısım tevâtür-ü mânevî şudur ki: Bir hâdisenin vukuuna, mesela “Bir kıyye taam, iki yüz adamı tok etmiş” denilse, fakat onu haber verenler ayrı ayrı surette haber veriyor. Biri bir çeşit, biri başka bir surette, diğeri başka bir şekilde beyan eder. Fakat umumen, aynı hâdisenin vukuuna müttefiktirler. İşte, mutlak hâdisenin vukuu, *mütevâtir-i bilmanadır*, kat’îdir. İhtilâf-ı suret ise zarar vermez. *Hem bazen olur ki, haber-i vâhid, bazı şerâit dahilinde tevâtür gibi kat’iyeti ifade eder. Hem bazen olur ki, haber-i vâhid, haricî emârelerle kat’iyeti ifade eder.*

İşte, Resûl-i Ekrem’den (*aleyhissalâtu vesselâm*) bize naklolunan mu’cizâtı ve delâil-i nübüvveti, kısm-ı âzamı tevâtürlerdir; ya sarihî, ya mânevî, ya sükûtî. Ve bir kısmı, çendan haber-i vâhidledir; fakat öyle şerâit dahilinde, nakkâd-ı muhaddisîn nazarında kabule şâyân olduktan sonra, tevâtür gibi kat’iyeti ifade etmek lâzım gelir. Evet, muhaddisînin, muhakkikîninden “Hâfız” tâbir ettikleri zâtlar, lâakal yüz bin hadisi hıfzına almış binler muhakkik muhaddisler, hem elli sene sabah namazını işâ abdestiyle kılan müttakî muhaddisler¹ ve başta Buhârî* ve Müslim* olarak Kütüb-ü Sitte-i Hadisiye sahipleri olan ilm-i hadis dâhileri, allâmeleri tashih ve kabul ettikleri haber-i vâhid, tevâtür kat’iyetinden geri kalmaz.

¹ Yatsı abdestiyle sabah namazını kılan bir çok zât hakkında bilgi için bkz.: Gazâlî, *İhyâu ulûmi’l-dîn* 1/359; Ebû Nuaym, *Hilyetü’l-evliyâ* 2/163; Münâvî, *Feyzu’l-kadîr* 4/248, 5/436.

Allâme: Mâlumâtı çok geniş âlim.

Çendan: Gerçi.

Delâil-i nübüvvet: Peygamberlik delilleri.

Delâlet etmek: İşaret etmek, göstermek.

Haber-i vâhid: Mütevâtir olmayan hadis. Tevâtür şartlarına uymayan rivayetlere verilen genel ad.

Hâfız: Yüz bin hadisi sened ve metinleriyle ezbere bilen, râvilerini cerh ve tâdil denilen usûlle tenkit edebilen üst seviyedeki hadis âlimlerine verilen bir unvan.

Haricî: Dışa ait, dıştan gelen.

İhtilâf-ı suret: Dış görünüş, suret farklılığı.

İşâ: Yatsı.

Kısm-ı âzam: Bir şeyin bütününe yakın, çok büyük kısmı.

Kıyye: Okka, 1282 gramlık eski bir ağırlık ölçüsü.

Kütüb-ü Sitte-i Hadisiye: En müteber altı hadis kitabı: Buhârî, Müslim, Ebû Davud, Tirmizî, Nesâî, İbni Mâce.

Muhaddisîn: Hadis âlimleri.

Muhakkikîn: Sürekli hakikatin peşinde, araştırmacı âlimler.

Müheyyâ: Hazır, âmâde.

Mütevâtir-i bilmana: Lâfızları farklı olsa da manası, muhtevası benzerleri ile aynı olan rivayet, mânevî mütevâtirin bir çeşidi.

Müttakî: Takva sahibi. Cenâb-ı Hakk’ın emir ve yasaklarına titizlikle uyan kimse.

Müttefik: İttifak eden, birbiriyle aynı fikirde olan.

Nakkâd-ı muhaddisîn: Hadis-i şeriflere sokulmak istenen yanlış ve uydurma sözleri ayırt edebilen hadis âlimleri, tenkitçileri.

Şerâit: Şartlar.

Taam: Yemek.

Tashih etmek: Herhangi bir hadisi, gerekli ilmi usûller çerçevesinde araştırarak, sahih (doğru) olduğu neticesine varmak.

Tevâtür-ü mânevî: Yalanda ittifak etmeleri aklın mümkün olmayan birçok kişinin, farklı yer ve zamanlarda, farklı lâfızlarla bildirdikleri fakat anlamı aynı olan haber, bilgi.

Vuku: Olma, meydana gelme.

Evet, fenn-i hadisin muhakkikleri, nakkâdları o derece hadisle hususiyet peydâ etmişler ki; Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) tarz-ı ifadesine ve üslûb-u âlisine ve suret-i ifadesine ünsiyet edip meleke kesbetmişler ki, yüz hadis içinde bir mevzûu görse, “Mevzûdur!” der, “Bu, hadis olmaz ve Peygamber’in sözü değildir!” der, reddeder.¹ Sarraf gibi, hadisin cevherini tanır, başka sözü ona iltibas edemez. Yalnız, İbnü'l-Cevzî* gibi bazı muhakkikler, tenkitte ifrat edip bazı ehâdis-i sahîhaya da mevzû demişler. Fakat “her mevzû şeyin manası yanlıştır” demek değildir, belki “bu söz hadis değildir” demektir.

Suâl: An’aneli senedin faydası nedir ki; lüzumsuz yerde, mâlûm bir vâkıada, “an fülân, an fülân, an fülân” derler?

İcevap: Faydaları çoktur. Ezcümle, bir faydası şudur: An’ane ile gösteriliyor ki, an’anede dahil olan mevsuk ve hüccetli ve sâdık ehl-i hadisin bir nevi icmâını irâe eder.. ve o senedde dahil olan ehl-i tahkikin bir nevi ittifa-kını gösterir. Güya o senedde, o an’anede dahil olan her bir imam, her bir allâme, o hadisin hükmünü imza ediyor, sıhhatine dair mührünü basıyor.

Suâl: Neden hâdisât-ı i’câziye, sâir zarurî ahkâm-ı şer’iye gibi tevâtür suretinde, pek çok tarîklerle, çok ehemmiyetli nakledilmemiş?

İcevap: Çünkü ekser ahkâm-ı şer’iyyeye, ekser nâs, ekser evkâtta muhtaçtır. Farz-ı ayn gibi, o ahkâmın her şahsa alâkası var. Amma mu’ci-zât ise, herkesin her bir mu’cizeye ihtiyacı yok. Eğer ihtiyaç olsa da, bir defa işitmek kâfi gelir. Âdetâ farz-ı kifaye gibi, bir kısım insanlar onları bilse yeter.

¹ Bkz.: İbni Sa’d, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 6/186; Hennâd, *Zühâd* 1/293; Hâkim, *Ma’rifetü ulûmi'l-hadis* s. 62.

Ahkâm-ı şer’iye: Dinî hükümler.
An’ane: Bir hadisi “an fülân, an fülân, (falan, falan tarafından)” şeklinde râvilerini bildirerek nakletmek.

Ehâdis-i sahiha: Sahih, doğru hadisler.

Ehl-i hadis: Hadis âlimleri.

Ehl-i tahkik: Araştırmacı, büyük ilim adamları.

Ekser: Çoğu, geneli.

Evkât: Vakitler.

Ezcümle: Bu cümleden olarak, başlıca.

Farz-ı ayn: Sorumluluk şartlarına sahip olan herkesin yerine getirmekle mükellef olduğu farz, namaz, oruç v.b. gibi; şahsî farz.

Farz-ı kifâye: Yeterli sayıda belirli kişiler tarafından yerine getirildiğinde toplumun diğer fertleri üzerinden mes’uliyeti kalkan farz, cenâze namazı, v.b. gibi; içtimâî farz.

Fenn-i hadis: Hadis ilmi.

Hâdisât-ı i’câziye: Mu’cizeli hâdiseler, olaylar.

Hüccet: Delil.

İcmâ: Aynı çağda yaşayan İslâm âlimlerinin bir meselede ittifa ederek aynı görüşte birleşmeleri.

İfrat: Fazlalıktan meydana gelen aşırılık, (tefritin zıddı).

İltibas etmek: Karıştırmak.

İrâe etmek: Göstermek.

Meleke kesbetmek: Maharet,

ustalık elde etmek.

Mevsûk: Güvenilir, doğru.

Mevzû: Peygamber Efendimiz’e, (s.a.s.) mâl edilmesine rağmen O’nun söylemediği söz.

Nakkad: Tenkitçi. Bir şeyin iyisini kötüsünü, sahtesini, gerçeğini ayıran.

Nâs: İnsanlar.

Peydâ etmek: Elde etmek, oluşturmak.

Suret-i ifade: İfade şekli.

Tarîk: Yol.

Tarz-ı ifade: İfade tarzı.

Ünsiyet etmek: Âşına olmak, alışmak.

Üslûb-u âlî: Yüksek üslup.

İşte bunun içindir ki; bazı olur, bir mu'cizenin vücûdu ve tahakkuku, bir hükmün vücûdundan on derece daha kat'î olduğu hâlde, onun râvisi bir-iki olur, hükmün râvisi on yirmi olur.

Dördüncü Esas

Resûl-i Ekrem'in (aleyhissalâtü vesselâm) istikbalden haber verdiği bazı hâdiseler, cüz'î birer hâdis değil, belki tekerrür eden birer hâdis-i külliye, cüz'î bir surette haber verir. Hâlbuki o hâdisenin müteaddit vecihleri var. Her defa bir veçhini beyan eder. Sonra râvi-i hadis o vecihleri birleştirir. Hilâf-ı vâki gibi görünür.

Mesela, Hazreti Mehdî'ye dair muhtelif rivayetler var.¹ Tafsîlât ve tasvirât başka başkadır. Hâlbuki, Yirmi Dördüncü Söz'ün bir dalında isbat edildiği gibi, Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm), vahye istinâden, her bir asırda kuvve-i mâneviye-i ehl-i imanı muhafaza etmek için.. hem dehşetli hâdiselerde ye'se düşmemek için.. hem Âlem-i İslâmiyet'in bir silsile-i nurâniyesi olan Âl-i Beyt'ine ehl-i imanı mânevî raptetmek için Mehdî'yi haber vermiş.² Âhîrzamanda gelen Mehdî gibi her bir asır, Âl-i Beyt'ten bir nevi mehdî, belki mehdîler bulmuş. Hatta, Âl-i Beyt'ten mâdud olan Abbasiye hulefâsından Büyük Mehdî'nin çok evsafına câmî bir mehdî bulmuş. İşte, Büyük Mehdî'den evvel gelen emsâlleri, numûneleri olan hulefa-yı mehdîyyîn ve aktâb-ı mehdîyyîn evsafı, asıl Mehdî'nin evsafına karışmış ve ondan rivayetler ihtilâfa düşmüş.

¹ Müslim, *İman* 247; Tirmizî, *Fiten* 53; Ebû Davud, *Mehdî* 6.

² Bkz.: Ebû Davud, *Mehdî* 6; İbni Mâce, *Fiten* 34.

Abbâsiye hulefâsı: Abbâsi halifeleri.

Âhîrzaman: Son zaman, kıyâmet yakın son zaman dilimi.

Aktâb-ı mehdîyyîn: Mehdînin bazı vasıflarına sahip kutuplar, en büyük veliler.

Âl-i Beyt: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) kızı Hz. Fâtıma ve damadı Hz. Ali vâstasıyla devam eden mübarek soyu (r.anhum).

Câmî: Şümüllü, kapsamlı.

Cüz'î: Küçük, az.

Evsâf: Vasıflar, özellikler.

Hâdis-i külliye: Genel, kapsamlı hâdis.

Hilâf-ı vâki: Gerçeğe aykırı.

Hulefâ-yı mehdîyyîn: Mehdînin bazı vasıflarına sahip âdil halifeler: Hz. Ebûbekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali (r.anhum).

Hz. Mehdî: Kıyametten önce Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) neslinden gelmesi beklenen, insanları dine yönlendirecek kurtarıcı.

İstinâden: Dayanarak.

Kuvve-i mâneviye-i ehl-i iman: Müminlerdeki maneviyât, moral.

Mâdud: Sayılan.

Müteaddit: Birçok.

Râvi: Rivayet eden, nakleden.

Râvi-i hadis: Hadisi rivayet eden, nakleden.

Silsile-i nurâniye: Nurlu silsile, nurlu sülâle.

Tafsîlât: Etraflıca açıklamalar, ayrıntılar.

Tahakkuk: Gerçekleşme.

Tasvirât: Tasvirler.

Tekerrür: Tekrarlanma.

Vecih: Yön, yüz.

Vücûd: Var olma, meydana gelme.

Ye's: Ümitsizlik.

Beşinci Esas

Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm), ¹ لَا يَعْلَمُ الْغَيْبُ إِلَّا اللَّهُ sırrınca, kendi kendine gaybı bilmezdi.. belki Cenâb-ı Hak O'na bildirirdi.. O da bildirirdi. Cenâb-ı Hak, hem Hakîmdir, hem Rahîmdir. Hikmet ve rahmeti ise; umûr-u gaybiyeden çoğunun setrini iktiza ediyor, mübhem kalmasını istiyor. Çünkü şu dünyada insanın hoşuna gitmeyen şeyler daha çoktur; vukuundan evvel onları bilmek elîmdir. İşte bu sır içindir ki, ölüm ve ecel mübhem bırakılmış ve insanın başına gelecek musibetler dahi perde-i gaybda kalmış.²

İşte, hikmet-i rabbâniye ve rahmet-i ilâhiye böyle iktiza ettiği için, Resûl-i Ekrem'in (aleyhissalâtü vesselâm) ümmetine karşı ziyâde hassas merhametini ziyâde rencide etmemek ve âl ve ashabına karşı şedit şefkatini fazla incitmemek için, vefat-ı nebevîden sonra âl ve ashabının ve ümmetinin başlarına gelen müthiş hâdisâtı, umumiyetle ve tafsilâtıyla göstermemek, ^(Hâşiye) mukteza-yı hikmet ve rahmettir. Fakat yine bazı hikmetler için, mühim hâdisâtı –fakat

Hâşiye: Zât-ı Ahmediye'ye (aleyhissalâtü vesselâm), Âişe-i Siddîka'ya karşı ziyade muhabbet ve şefkatini rencide etmemek için, Vak'a-yı Cemel Hâdisesi'nde onun bulunacağı kat'î gösterilmediğine delil ise, ezvâc-ı tâhîrâta ferman etmiş ki: “Keşke bilseydim, hanginiz o vak'ada bulunacak.”^{*1} Fakat sonra, hafif bir surette bildirilmiş ki, Hazreti Ali'ye (radîyallâhü anhu) ferman etmiş: Seninle Âişe beyninde bir hâdisa olsa... فَارْفُقْ بِهَا فَارْدُدْهَا إِلَى مَأْمِنِهَا “Ona şefkatle muamele et ve onu selâmetle evine gönder.”^{*2}

^{*1} Bkz.: Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 6/52, 97; Ma'mer b. Râşid, *el-Câmî* 11/365; İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 7/536.

^{*2} Bkz.: Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 6/393; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 1/332; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 6/411.

¹ “Allah'tan başkası gaybı bilemez.”

² Ecelin gizli bırakıldığına dair âyet ve hadisler için bkz.: Lokman Sûresi, 31/34; Buharî, *İstisâkâ* 29, *Tevhîd* 4; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 2/24-52.

Âl: Âile, soy, hânedân.

Beyn: Ara, arası.

Elîm: Elem veren, üzücü.

Ezvâc-ı tâhîrât: “Tertemiz eşler” anlamında Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) eşlerine verilen genel ad.

Gayb: Akıl ve duyularla kavranılamayan, görünmeyen âleme ait olaylar.

Hakîm: Her şeyi yerli yerince yapan, Hz. Allah.

Hikmet-i rabbâniye: Cenâb-ı

Hakk'ın hikmeti, ilâhî gâyesi.

İktiza etmek: Gerektirmek.

Mukteza-yı hikmet ve rahmet:

Cenâb-ı Hakk'ın sonsuz merhametinin ve her şeyi yerli yerince yapmasının neticesi, gereği.

Mübhem: Gizli, kapalı, belirsiz.

Perde-i gayb: Gayba ait gerçeklerin, hâdiselerin üzerini örten perde.

Rahîm: Kullarına karşı sonsuz lütf ve merhamet eden, Hz. Allah.

Rahmet-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın rahmeti.

Setr: Örtme, gizleme.

Umûr-u gaybiye: Gayba, görünmeyen âleme ait şeyler, işler.

Vak'a-yı Cemel: Cemel Hâdisesi.

Vefat-ı nebevî: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) bu dünyadan ayrılıp, âhirete geçmesi.

Vuku: Olma, meydana gelme.

Zât-ı Ahmediye: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) mümtaz kişiliği.

dehşetli bir surette değil- ona tâlim etmiş, o da ihbar etmiş. Hem güzel hâdiseleri kısmen mücmel, kısmen tafsil ile bildirmiş, o da haber vermiş. Onun haberlerini de, en yüksek bir derece-i takvada ve adlde ve sıdkta çalışan ve ¹ وَمَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعِمِّدًا فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ hadisindeki tehditten şiddetle korkan ve ² اللَّهُ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ âyetindeki şiddetli tehditten şiddetle kaçan muhaddisîn-i kâmilîn, bize sahih bir surette o haberleri nakletmişler.

Altıncı Esas

Resûl-i Ekrem'in (aleyhissalâtü vesselâm) ahvâl ve evsafı, siyer ve tarih suretiyle beyan edilmiş. Fakat o evsaf ve ahvâl-i gâlibi, beşeriyetine bakar. Hâlbuki, o Zât-ı Mübarek'in şahs-ı mânevîsi ve mahiyet-i kudsiyesi o derece yüksek ve nurânidir ki, siyer ve tarihte beyan olunan evsaf, o bâlâ kâmete uygun gelmiyor, o yüksek kıymete muvafık düşmüyor. Çünkü ³ كَالْفَاعِلِ sırrınca, her gün, hatta şimdi de bütün ümmetinin ibadetleri kadar bir azîm ibadet sahife-i kemâlâtına ilâve oluyor. Nihayetsiz rahmet-i ilâhiyeye, nihayetsiz bir surette, nihayetsiz bir istidatla mazhar olduğu gibi, her gün hadsiz ümmetinin hadsiz duasına mazhar oluyor.

Ve şu kâinatın neticesi ve en mükemmel meyvesi.. ve Hâlık-ı kâinatın tercümanı ve sevgilisi olan o Zât-ı Mübarek'in tamam-ı mahiyeti ve hakikat-i kemâlâtı, siyer ve tarihe geçen beşerî ahvâl ve etvâra sığışmaz. Mesela, Hazreti Cebrail ve Mikail iki muhafız yâver hükmünde Gazve-i Bedir'de yanında bulunan⁴ bir Zât-ı Mübarek; çarşı içinde bedevî bir Arap'la

¹ “Kim, kasden benim üzerime yalan uydurursa, cehennemdeki yerini hazırlasın.” (Bkz.: Buharî, *İlim* 38; Müslim, *Mukaddime* 2-4).

² “Uydurduğu yalanı Allah'a mâl eden kimseden daha zâlim biri olabilir mi?” (Zümer Sûresi, 39/32).

³ “Sebeup olan yapan gibidir.”

⁴ Bkz.: Vâkıdî, *Kitâbü'l-megâzî* 1/78; İbnî Asâkir, *Târîhu Dimâşk* 20/321; Kurtubî, *el-Câmî li ahkâmî'l-Kur'ân* 4/194-195.

Ahvâl-i gâlib: Genel hâl.

Azîm: Büyüyük.

Bâlâ kâmet: Yüksek şahsiyet, yüce kişilik.

Derece-i takva ve adl ve sıdk: Takva, adâlet ve dürüstlük derecesi.

Gazve-i Bedir: Bedir Savaşı.

Hakikat-i kemâlât: Faziletlerin, erdemlerin gerçeği, asıl mahiyeti.

Hâlık-ı kâinat: Kâinatın yaratıcısı.

İhbar etmek: Haber vermek.

Mahiyet-i kudsiye: Kutsal, kusursuz nitelik.

Mazhar olmak: Erişmek, nâil olmak.

Muhaddisîn-i kâmilîn: Mükemmel, olgun hadis âlimleri.

Mücmel: Kısa, öz.

Sahife-i kemâlât: Faziletlerin, iyiliklerin yazıldığı sayfa, amel defteri.

Sahih: Doğru.

Siyer: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) hayatını ve özelliklerini konu edinen ilim dalı.

Şahs-ı mânevî: Hükmî şahsiyet, tüzel kişilik.

Tâlim etmek: Öğretmek.

Tamam-ı mahiyet: Bütün özellikler.

Yâver: Seçkin, özel yardımcı.

Zât-ı Mübarek: Bereketli, kutlu Zât.

at mübayaasında münazaa etmek, birtak şahit olan Huzeyme'yi* şahit göstermekle görünen etvâr¹ içinde sığışmaz.

İşte yanlış gitmemek için, her vakit mahiyet-i beşeriyeti itibarıyla işitilen evsaf-ı âdiye içinde başını kaldırıp hakikî mahiyetine ve mertebe-i risalette durmuş nurâni şahsiyet-i mâneviyesine bakmak lâzımdır. Yoksa, ya hürmetsizlik eder veya şüpheyi düşer! Şu sırrı izah için şu temsili dinle:

Mesela bir hurma çekirdeği var. O hurma çekirdeği toprak altına konup açılarak koca meyvedar bir ağaç oldu. Hem gittikçe tevessü eder, büyür. Veya tavus kuşunun bir yumurtası vardı. O yumurtaya hararet verildi, bir tavus civcivi çıktı. Sonra, tam mükemmel, her tarafı kudretten yazılı ve yaldızlı bir tavus kuşu oldu. Hem gittikçe daha büyür ve güzelleşir.

Şimdi, o çekirdek ve o yumurtaya ait sıfatlar, hâller var. İçinde ince-cik maddeler var. Hem ondan hâsıl olan ağaç ve kuşun da, o çekirdek ve yumurtanın âdi, küçük keyfiyet ve vaziyetlerine nisbeten büyük ve âlî sıfatları ve keyfiyetleri var.

Şimdi, o çekirdek ve o yumurtanın evsafını ağaç ve kuşun evsafıyla raptedip bahsetmek de lâzım gelir ki, her vakit akl-ı beşer başını çekirdekten ağaca kaldırıp baksın ve yumurtadan kuşa gözünü tevcih edip dikkat etsin. Tâ işittiği evsafı onun aklı kabul edebilsin. Yoksa, “Bir dirhem çekirdekten bin batman hurma aldım.” ve “Şu yumurta, cevvi-i âsumanda kuşların sultanıdır.” dese, tekzib ve inkâra sapacak.

İşte bunun gibi, Resûl-i Ekrem'in (aleyhissalâtü vesselâm) beşeriyeti, o çekirdeğe, o yumurtaya benzer. Ve vazife-i risaletle parlayan mahiyeti ise, şecere-i tûbâ gibi ve cennetin tayr-ı hümayunu gibidir. Hem daima tekemmüldedir. Onun için, çarşı içinde bir bedevî ile nizâ eden o

¹ Bkz.: Ebû Davud, Akdiye 20; Nesâî, Büyû' 81; Ahmed İbni Hanbel, Müsned 5/215-216.

Âdi: Basit, sıradan.

Akl-ı beşer: İnsan aklı.

Âli: Yüce.

Batman: Altı okka. Yaklaşık 8

kg.lık eski bir ağırlık ölçü birimi.

Cevv-i âsuman: Gökyüzü,

atmosfer.

Dirhem: 3.25 gr.lık eski bir ağırlık ölçü birimi.

Etvâr: Tavrılar, davranışlar.

Evsâf-ı âdiye: Normal, insanî

vasıflar.

Keyfiyet: Nitelik.

Mahiyet-i beşeriyet: İnsanî nitelik, özellik.

Mertebe-i risalet: Peygamberlik mertebesi.

Mübayaa: Karşılıklı alış-veriş.

Münazaa: Mücadele, çekişme.

Nizâ: Çekişme, mücadele.

Raptetmek: Bağlamak.

Şecere-i tûbâ: Tûbâ ağacı.

Tayr-ı hümayun: Devlet kuşu.

Tekemmül: Gelişme, mükemmelleşme.

Tekzib: Yalanlama.

Tevcih etmek: Yönlendirmek, yöneltmek.

Tevevssü: Genişleme, yayılma.

Vazife-i risalet: Peygamberlik vazifesi.

Zât'ı düşündüğü vakit, Refref'e¹ binip, Cebrail'i arkada bırakıp, Kâb-ı Kavsey'n'e koşup giden² Zât-ı Nurânisi'ne hayal gözünü kaldırıp bakmak lâzım gelir. Yoksa ya hürmetsizlik edecek veya nefs-i emmâresi inanmayacak!..

Beşinci Nükteî İşaret

Umûr-u gaybiyeye dair hadislerin birkaç misalini zikrederiz.

♦ Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), –nakl-i sahih ile ve mütevâtir bir derecede bize vâsıl olmuş ki– minber üstünde, cemaat-i sahabe içinde فرمان etmiş ki:

إِنَّ ابْنِي هَذَا سَيِّدٌ وَلَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يُصْلَحَ بِهِ بَيْنَ فِئَتَيْنِ عَظِيمَتَيْنِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ³

İşte, kırk sene sonra İslâm'ın en büyük iki ordusu karşı karşıya geldiği vakit, Hazreti Hasan (*radıyallâhu anhu*), Hazreti Muaviye (*radıyallâhu anhu*) ile musâ-laha edip,⁴ cedd-i emcedinin mu'cize-i gaybiyesini tasdik etmiştir.

♦ İkincisi: Nakl-i sahih ile Hazreti Ali'ye demiş:

تَقَاتِلِ النَّاكِثِينَ وَالْقَاسِطِينَ وَالْمَارِقِينَ⁵

Hem Vak'a-yı Cemel, hem Vak'a-yı Sıffin, hem Vak'a-yı Havâriç hâdiselerini haber vermiş.

¹ Bkz.: Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 6/470-473; el-Hakim et-Tirmizî, *Nevâdiru'l-usûl* 1/162.

² Bkz.: Kadı İyâz, *Şifâ* 1/204; Kurtubî, *el-Câmi li ahkâmi'l-Kur'ân* 17/98; İbni Hacer, *Fethu'l-bârî* 13/484.

³ “Şüphesiz benim bu torunum seyyiddir. Allah onun vâsıtasıyla müslümanlardan iki büyük fırkanın arasını bulacaktır.” (Bkz.: Buharî, *Sulh* 9; Tirmizî, *Menâkıb* 30; Ebû Davud, *Sünnet* 12, 13).

⁴ Bkz.: Taberî, *Târihu'l-ümem ve'l-mülûk* 3/167; Zehebi, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ* 3/291; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-târih* 3/271-274.

⁵ “Biatını bozanlar, hak ve adâletten sapanlar ve dinden çıkanlarla harbedeceksin.” (Bkz.: Hâkim, *Müstedrek* 3/150. Ayrıca bkz.: Bezzâr, *Müsne'd* 2/215, 3/27; Ebû Ya'lâ, *Müsne'd* 1/397, 3/194; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 4/172, 10/91).

Cedd-i emced: En büyük, en şerefli dede.

Kâb-ı Kavsey'n: Yayın iki ucu arasındaki mesafe. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) Miraç'ta Cenâb-ı Hak'a yaklaştığı mahiyeti bizce meçhul makam.

Mu'cize-i gaybiye: Gayba, bilinmeyen şeylere dair mu'cize.

Musâlahâ etmek: Barışmak, barış yapmak.

Mütevâtir: Yalanda ittifak etmeleri aklın mümkün olmayan birçok kişinin naklettiği kesin haber, bilgi.

Nakl-i sahih: Sahih, doğru nakletme, aktarma.

Nefs-i emmâre: İnsana sürekli kötülükleri emreden nefis.

Refref: Mânevî bir binek. Üzerine oturan, kuş tüyü veya ipek gibi çok yumuşak bir döşeme.

Resûl-i Ekrem: En yüce, en şerefli Peygamber (s.a.s.).

Umûr-u gaybiye: Gayba, görünmeyen âleme ait şeyler, işler.

Vak'a-yı Cemel: Cemel Hâdisesi.

Vak'a-yı Havâric: Hariciler Hâdisesi.

Vak'a-yı Sıffin: Sıffin Savaşı.

Vasıl olmak: Ulaşmak, gelmek.

♦ Hem Hazreti Ali (*radıyallâhu anhu*) Hazreti Zübeyr ile seviştiği bir zaman dedi: “*Bu sana karşı muharebe edecek, fakat haksızdır!*”¹

♦ Hem ezvâc-ı tâhirâtına demiş: “*İçinizden birisi, mühim bir fitnenin başına geçecek ve etrafında çoklar katledilecek,*²

وَتَنْبُحُ عَلَيْهَا كِلَابُ الْحَوَابِّ³

İşte şu sahih, kat’î hadisler, otuz sene sonra Hazreti Ali’nin Hazreti Âişe ve Zübeyr ve Talha’ya karşı Vak’a-yı Cemel’de.. ve Muaviye’ye karşı Sıffin’de.. ve Havâric’e karşı Harûra’da ve Nehravan’da muharebesi, o ihbar-ı gaybînin bir tasdik-i fiilîsidir.

♦ Hem Hazreti Ali’ye, “senin sakalını, senin başının kanıyla ıslattırarak bir adamı”⁴ ihbar etmiş. Hazreti Ali o adamı tanımış;⁵ o da Abdurrahmân İbni Mülcemü’l-Hâricî’dir.⁶

♦ Hem Hâricîlerin içinde “Zü’s-südeyye” denilen bir adamı, garip bir nişanla alâmet olarak haber vermiştir ki, Havâric’lerin maktulleri içinde o adam bulunmuş.. Hazreti Ali onu, hakkaniyetine hüccet göstermiş.. hem mu’cize-i nebeviyeyi ilân etmiş.⁷

♦ Hem Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtu vesselâm*), Ümmü Seleme’nin,^{8*} daha diğerlerin⁹ rivayet-i sahihasıyla haber vermiş ki; “Hazreti Hüseyin, Taff (yani

¹ Bkz.: İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 7/545; Ebû Ya’lâ, *Müsned* 2/29; Hâkim, *Müstedrek* 3/413.

² Bkz.: İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 7/538; Heysemî, *Mecmeu’z-zevâid* 7/234 (Bezzâr’dan naklen); İbni Abdilberr, *İstîâb* 4/1885.

³ “Ona Hav’eb’in köpekleri havlayacaktır.” (Bkz.: Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 6/52, 97; Ma’mer b. Râşid, *el-Câmî* 11/365; İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 7/536).

⁴ Bkz.: Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 1/91, 102; Tayâlisî, *Müsned* s. 23; İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 7/485.

⁵ Bkz.: Abdurrezzak, *Musannef* 10/125, 154; İbni Abdilberr, *İstîâb* 3/1126, 1127.

⁶ Bkz.: Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 1/92; İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 5/437; Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebir* 1/96-105.

⁷ Bkz.: Buhârî, *Menâkıb* 25; Müslim, *Zekât* 148; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 3/33.

⁸ Bkz.: Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 6/294.

⁹ Bkz.: Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 3/242, 256; Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebir* 3/107; Hâkim, *Müstedrek* 3/197.

Ezvâc-ı tâhirât: Tertemiz eşler anlamında Hz. Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) eşlerine verilen genel ad.

Hakkaniyet: Doğruluk, haklılık.

Havâric: Hariciler.

Hüccet: Delil.

İhbar-ı gaybî: Gayba ait, bilinmeyen şeyleri haber vermek.

Maktul: Öldürülen, öldürülmüş.

Mu’cize-i nebeviye: Hz. Peygamber Efendimiz’e (s.a.s.) ait mu’cize.

Muharebe: Çarpışma, savaş.

Rivayet-i sahiha: Sahih, doğru rivayet.

Sahih: Doğru.

Tasdik-i fiilî: Yapararak, fiilen tasdik etme.

Kerbelâ)'da katledilecektir." Elli sene sonra, aynı vak'a-yı ciğer-sûz vukua gelip o ihbar-ı gaybîyi tasdik etmiş.¹

♦ Hem mükerreren ihbar etmiş ki: "Benim Âl-i Beyt'im, benden sonra (يَلْفُونَ قَتْلًا وَتَشْرِيدًا) –yani– katle ve belâya ve nefye maruz kalacaklar." Ve bir derece izah etmiş..² aynen öyle çıkmıştır.

Şu makamda bir mühim suâl vardır ki:

Denilir ki; "Hazreti Ali, o derece hilâfete liyakati olduğu.. ve Resûl-i Ekrem'e (aleyhissalâtü vesselâm) karâbeti.. ve harikulâde cesaret ve ilmiyle beraber, neden hilâfette tekaddüm ettirilmedi? Ve neden onun hilâfeti zamanında İslâm çok keşmekeşe mazhar oldu?"

*Cevap: Âl-i Beyt'ten bir kutb-u âzam demiş ki; "Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm), Hazreti Ali'nin (radıyallâhu anhu) hilâfetini arzu etmiş. Fakat gâibden O'na bildirilmiş ki, murâd-ı ilâhî başkadır. O da arzusunu bırakıp murâd-ı ilâhîye tâbi olmuş."*³

✓ Murâd-ı ilâhînin hikmetlerinden birisi şu olmak gerektir ki: Vefat-ı nebevîden sonra, en ziyâde ittifak ve ittihada gelmeye muhtaç olan sahabeler, eğer Hazreti Ali başa geçseydi, Hazreti Ali'nin hilâfeti zamanında zuhura gelen hâdisâtın şehâdetiyle ve Hazreti Ali'nin mümâşât-ı şöhretgîr-i âlem şecaati itibarıyla, çok zâtlarda ve kabilelerde rekabet damarını harekete getirip tefrikaya sebep olmak kaviyyen muhtemeldi.

¹ Bkz.: İbni Abdilberr, *İstiâb* 1/393; İbni Asâkir, *Târîhu Dimâşk* 14/213; İbni Kesir, *el-Bidâye ve'n-nihâye* 6/229-232.

² Hâkim, *Müstedrek* 4/534; İbni Hacer el-Heytemî, *es-Savâiku'l-muhrika* 2/527, 658. Ayrıca bkz.: İbni Mâce, *Fiten* 34; İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 7/527.

³ Bkz.: Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd* 11/213; İbni Asâkir, *Târîhu Dimâşk* 45/322.

Âl-i Beyt: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) kızı Hz. Fâtıma ve damadı Hz. Ali vâsıtasıyla devam eden mübarek soyu (r.anhum).

Gâib: Görünmeyen, bilinmeyen.

İttihad: Birlik, birleşme.

Kahramanâne: Kahramanca, yiğitçe.

Karâbet: Akrabalık, yakınlık.

Kaviyyen: Kuvvetle, katıyen.

Keşmekeş: Karışıklık, düzensizlik.

Kutb-u âzam: Pek büyük veli, Allah dostu.

Mazhar olmak: Erişmek.

Murâd-ı ilâhî: Cenâb-ı Hakk'ın maksadı.

Mükerreren: Defalarca, devamlı bir şekilde.

Mümâşât: Ayak uydurma, suyu-na gitme.

Müstağniyâne: Tenezzül etmez bir tarzda, tok gözlülükle.

Nefy: Sürgün.

Pervâ: Çekinme, sakınma.

Şecaat: Cesaret, yiğitlik.

Şehâdet: Tanıklık etme, bildirme.

Şöhretgîr-i âlem: Dünyanın tanıdığı, çok meşhur.

Tefrika: Ayrılık, bölünme.

Tekaddüm: Öne geçme.

Vak'a-yı ciğer-sûz: Çok acı, ciğer yakan hâdise.

Vefat-ı nebevî: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) bu dünyadan ayrılıp, âhirete geçmesi.

Vukua gelmek: Meydana gelmek.

Zâhidâne: Zâhitçe, dünyevî lezzetlerden el etek çeker bir tarzda.

✓ Hem Hazreti Ali'nin hilâfetine teahhur etmesinin bir sırrı da şudur ki: *Gayet muhtelif akvâmın birbirine karışmasıyla, Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm)'ın haber verdiği gibi sonra inkişaf eden yetmiş üç fırka¹ efkârının esaslarını taşıyan o akvâm içinde, fitne-engiz hâdisâtın zuhuru zamanında, Hazreti Ali gibi harikulâde bir cesaret ve feraset sahibi, Hâşimî ve Âl-i Beyt gibi kuvvetli, hürmetli bir kuvvet lâzım idi ki dayanabilsin.. evet, dayandı... Resûl-i Ekrem'in (aleyhissalâtü vesselâm) haber verdiği gibi, "Ben Kur'ân'ın tenzili için harbettim. Sen de te'vili için harbedeceksin!"²*

✓ Hem eğer Hazreti Ali olmasaydı, dünya saltanatı, mülûk-u emeviye-yi bütün bütün yoldan çıkarmak muhtemeldi. Hâlbuki, karşılarında Hazreti Ali ve Âl-i Beyt'i gördükleri için, onlara karşı muvâzeneye gelmek ve Ehl-i İslâm nazarında mevkilerini muhafaza etmek için ister istemez, Emeviye devleti reislerinin umumu, kendileri olmasa da herhâlde teşvik ve tasvibleriyle, etbâları ve taraftarları, bütün kuvvetleriyle hakâik-i İslâmiye'yi ve hakâik-i imaniyeyi ve ahkâm-ı Kur'âniye'yi muhafazaya ve neşre çalıştılar. Yüz binlerle müçtehidîn-i muhakkikîn ve muhaddisîn-i kâmilîn ve evliyalar ve asfiyalar yetiştirdiler. Eğer karşılarında Âl-i Beyt'in gayet kuvvetli velâyet ve diyanet ve kemâlâtı olmasaydı, Abbasîler'in ve Emevîler'in âhirlerindeki gibi, bütün bütün çığırdan çıkmak muhtemeldi.

¹ Bkz.: Tirmizî, *İman* 18; Ebû Davud, *Sünnet* 1; İbni Mâce, *Fiten* 17; Dârimî, *Siyer* 75.

² Deylemî, *Müsned* 1/46. Ayrıca bkz.: Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 3/31, 82; Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 5/154; İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 6/367.

Âhir: Son, en son.

Ahkâm-ı Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerim'in hükümleri.

Akvâm: Kavimler, milletler.

Asfiya: İlim ve takvasıyla peygamberlerin gerçek vârisi kişiler.

Diyanet: Dindarlık.

Efkâr: Fikirler.

Ehl-i İslâm: Müslümanlar.

Etibâ: Tâbi olanlar, bağlılar.

Evliya: Allah dostları, kullukta örnek kişiler.

Feraset: Bir şeyi çabuk sezme yeteneği, keskin ve hızlı idrak kabiliyeti.

Fırka: Grup, hizip.

Fitne-engiz: Fitne doğuran, çıkaran.

Hakâik-i imaniye: İman hakikatleri.

Hakâik-i İslâmiye: İslâmî hakikatler.

Hâşimî: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) büyük dedesi Hâşim'in evlatlarından olan kimse.

Inkişaf: Belirme, ortaya çıkma.

Kemâlât: İyilikler, faziletler, erdemler.

Muhaddisîn-i kâmilîn: Mükemmel, uzman, hadis âlimleri.

Muvâzene: Denge.

Müçtehidîn-i muhakkikîn: İncelemelerini derinlemesine yapan, dinin temel kaynaklarından hüküm çıkarma bilgi ve kabiliyetine sahip kimseler.

Mülûk-u Emeviye: Emevî Kralları.

Neşr: Yayma.

Tasvib: Münasip, uygun görme, onaylama.

Te'vil: Yorumlama, yorum.

Teahhur etmek: Gecikmek, geri kalmak.

Tenzil: Kur'an-ı Kerim'in vahiy yolu ile Hz. Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) bölümler hâlinde, peyderpey indirilmesi.

Velâyet: Velilik, Allah dostluğu.

Eğer denilse: “Neden hilâfet-i İslâmiye, Âl-i Beyt-i Nebevî’de takarrur etmedi? Hâlbuki en ziyâde lâîk ve müstahak onlardı.”

İlcevap: Saltanat-ı dünyeviye aldatıcıdır. Âl-i Beyt ise hakâik-i İslâmiye’yi ve ahkâm-ı Kur’âniye’yi muhafazaya memur idiler. Hilâfet ve saltanata geçen, ya nebî gibi mâsum olmalı, veyahut Hulefâ-yı Râşidîn ve Ömer İbni Abdilaziz-i Emevî ve Mehdî-yi Abbâsî* gibi harikulâde bir zühd-ü kalbi olmalı ki, aldanmasın. Hâlbuki, Mısır’da Âl-i Beyt nâmına teşekkül eden Devlet-i Fâtîmiye Hilâfeti ve Afrika’da Muvahhidîn Hükûmeti ve İran’da Safevîler Devleti gösteriyor ki, saltanat-ı dünyeviye Âl-i Beyt’e yaramaz.. vazife-i asliyesi olan hıfz-ı dini ve hizmet-i İslâmiyet’i onlara unutturur. Hâlbuki, saltanatı terk ettikleri zaman, parlak ve yüksek bir surette İslâmiyet’e ve Kur’ân’a hizmet etmişler.

İşte, bak! Hazreti Hasan’ın neslinden gelen aktâblar, hususan Aktâb-ı Erbaa ve bilhassa Gavs-ı Âzam olan Şeyh Abdülkadir Geylânî ve Hazreti Hüseyin’in neslinden gelen imamlar, hususan Zeynelâbidin* ve Câfer Sâdık* ki, her biri birer mânevî mehdî hükümüne geçmiş, mânevî zulmü ve zulümâtı dağıtıp envâr-ı Kur’âniye’yi ve hakâik-i imaniyeyi neşretmişler, cedd-i emcedlerinin birer vârisi olduklarını göstermişler.

Eğer denilse: “Mübarek İslâmiyet ve nurâni Asr-ı Saadet’in başına gelen o dehşetli, kanlı fitnenin hikmeti ve vech-i rahmeti nedir? Çünkü onlar kahra lâîk değildiler.”

İlcevap: Nasıl ki baharda dehşetli yağmurlu bir fırtına, her tâife-i nebâtâtın, tohumların, ağaçların istidatlarını tahrik eder, inkişaf ettirir, her biri

Aktâb: Kutuplar, en büyük veliler.

Aktâb-ı Erbaa: Dört büyük kutup: Abdülkadir Geylânî, Ahmed Rufâî, Ahmed Bedevî, İbrâhim Desûkî (r.anhum).

Âl-i Beyt-i Nebevî: Hz. Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) kızı Hz. Fâtma ve damadı Hz. Ali vâsıtasıyla devam eden mübarek soyu (r.anhum).

Asr-ı Saadet: Peygamber Efendimiz (s.a.s.) ile şereflenen kutlu asır.

Cedd-i emced: En büyük, en şerefli dede.

Envâr-ı Kur’âniye: Kur’ân’a ait nurlar.

Gavs-ı Âzam: “En büyük veli” anlamında Hz. Abdülkadir Geylânî’ye (k.s.) verilen bir unvan.

Hıfz-ı din: Dini muhafaza etme, koruma.

Hilâfet-i İslâmiye: İslâmî halifelik yönetimi.

Hizmet-i İslâmiyet: İslâmiyet’e hizmet etme.

Hulefâ-yı Râşidîn: Dört büyük halife: Hz. Ebûbekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali (r.anhum).

İnkışaf: Belirme, ortaya çıkma.

İstidât: Kabiliyet, yetenek.

Mânevî mehdî: Hz. Mehdî’nin bazı vasıflarına sahip hidayet rehberi.

Mâsum: Günahsız, tertemiz, ismet sahibi.

Nebî: Peygamber.

Nurâni: Nurlu, pırl pırl.

Saltanat-ı dünyeviye: Dünya saltanatı.

Tâife-i nebâtât: Bitkiler.

Takarrur etmek: Karar kılmak, yerleşmek.

Teşekkül: Şekillenme, oluşma.

Vazife-i asliye: Asıl iş, birinci vazife.

Vech-i rahmet: Rahmet yönü.

Zulümât: Karanlıklar.

Zühd-ü kalb: Kalbin, dünyanın geçici mülk ve lezzetlerini arzu etmemesi.

kendine mahsus çiçek açar, fitrî birer vazife başına geçer. Öyle de, sahabe ve tâbiînin başına gelen fitne dahi, çekirdekler hükmündeki muhtelif ayrı ayrı istidatları tahrik edip kamçıladi. “İslâmiyet tehlikededir, yangın var!” diye her tâifeyi korkuttu, İslâmiyet’in hıfzına koşturdu. Herbiri, kendi istidadına göre, Câmia-yı İslâmiyet’in kesretli ve muhtelif vazifelerinden bir vazifeyi omuzuna aldı, kemâl-i ciddiyetle çalıştı. Bir kısmı hadislerin muhafazasına, bir kısmı şeriatın muhafazasına, bir kısmı hakâik-i imaniyenin muhafazasına, bir kısmı Kur’ân’ın muhafazasına çalıştı, ve hâkeza.. her bir tâife bir hizmete girdi. Vezâif-i İslâmiyet’te hummâlî bir surette sa’y ettiler. Muhtelif renklerde çok çiçekler açıldı. Pek geniş olan Âlem-i İslâmiyet’in aktârına o fırtına ile tohumlar atıldı, yarı yeri gülistana çevirdi. Fakat, maatteessüf o güller ve gülistan içinde ehl-i bid’a fırkalarının dikenleri dahi çıktı.

Güya dest-i kudret; celâl ile o asrı çalkaladı, şiddetle tahrik edip çevirdi, ehl-i himmeti gayrete getirip elektriklendirdi. O hareketten gelen bir kuvve-i ani’l-merkeziye ile pek çok münevver müçtehitleri ve nurâni muhaddisleri, kudsî hâfızları, asfiyaları, aktâbları Âlem-i İslâm’ın aktârına uçurdu, hicret ettirdi. Şarktan garba kadar Ehl-i İslâm’ı heyecana getirip, Kur’ân’ın hazinelerinden istifade için gözlerini açtırdı... Şimdi sadede geliyoruz.

Resûl-i Ekrem’in (aleyhissalâtü vesselâm) umûr-u gaybiyeden haber verdiği gibi doğru vukua gelen işler binlerdir, pek çoktur. Biz yalnız cüz’î birkaç misal line işaret edeceğiz:

Aktâb: Kutuplar, en büyük veliler.

Aktâr: Etraf, dört bir yan.

Asfiya: İlim ve takvasıyla peygamberlerin gerçek vârisi kişiler.

Câmia-yı İslâmiyet: İslâm Câmiası, İslâm Âlemi.

Celâl: Cenâb-ı Hakk’ın yüceliğinin ve azametinin tecellisi.

Cüz’î: Küçük, az.

Dest-i kudret: Kudret eli.

Ehl-i bid’a: Dinde olmayan şeyleri, dinden göstermeye çalışan kimseler.

Ehl-i himmet: Gayretli, çalışkan kimseler.

Fırka: Grup, hizip.

Fitri: Tabii.

Garp: Batı.

Hâfız: Yüz bin hadisi sened ve metinleriyle ezbere bilen, râvilerini cerh ve tadil denilen usûlle tenkit edebilen hadis âlimi.

Hakâik-i imaniye: İman hakikatleri.

Hâkeza: Böylece, bunun gibi.

Hıfz: Koruma, kollama.

Hummâlî: Ateşli, coşkulu.

Kemâl-i ciddiyet: Tam, büyük bir ciddiyet.

Kesret: Çoğunluk, genel.

Kudsî: Tertemiz, kutlu.

Kuvve-i ani’l-merkeziye: Merkez kaç kuvveti.

Maatteessüf: Maalesef, üzülererek.

Muhaddis: Hadis âlimi.

Müçtehit: Dinin temel kaynaklarından hüküm çıkarma bilgi ve kabiliyetine sahip olan kimse.

Münevver: Aydın, toplumu aydınlatan, entelektüel.

Sa’y etmek: Çalışmak.

Sahabe: Hz. Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) zamanında yaşayıp O’na iman eden bahtiyar, seçkin kimseler (r.anhum).

Şark: Doğu.

Şeriat: Dinî hüküm ve kurallar.

Tâbiîn: Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) ashabına yetişen nesil.

Umûr-u gaybiye: Gayba, görünmeyen âleme ait şeyler, işler.

Vezâif-i İslâmiyet: Dinî görevler.

Vukua gelmek: Meydana gelmek.

İşte, başta Buharî ve Müslim, sıhhatle meşhur Kütüb-ü Sitte-i Hadisiye sahipleri, beyan edeceğimiz haberlerin çoğunda müttetik ve o haberlerin çoğu mânen mütevâtir ve bir kısmı dahi, ehl-i tahkik onların sıhhatine ittifak etmesiyle, mütevâtir gibi kat'î denilebilir.

♦ İşte, nakl-i sahih-i kat'î ile ashabına haber vermiş ki: “Siz umum düş-manlarınıza galebe edeceksiniz. Hem feth-i Mekke,¹ hem feth-i Hayber,² hem feth-i Şam,³ hem feth-i Irak,⁴ hem feth-i İran,⁵ hem feth-i Beyti'l-Makdis'e⁶ muvaffak olacaksınız. Hem o zamanın en büyük devletleri olan İran ve Rum padişahlarının hazinelerini beyninizde taksim edecek-siniz...”⁷ haber vermiş. Hem “tahminim böyle” veya “zannedirim” deme-miş. Belki, görür gibi kat'î ihbar etmiş.. haber verdiği gibi çıkmış. Hâlbuki haber verdiği vakit, hicrete mecbur olmuş.. sahabeleri az.. Medine etrafı ve bütün dünya düşmandı.

♦ Hem nakl-i sahih-i kat'î ile çok defa ferman etmiş:
 ۸ اَقْتَدُوا بِالَّذِينَ مِنْ بَعْدِي أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرُ deyip, Ebûbekir ve Ömer kendinden sonraya kalacaklar, hem halife olacaklar, hem mükemmel bir surette ve rıza-yı ilâhî ve marzi-i nebevî dairesinde hareket edecekler.⁹ Hem Ebûbekir az kalacak, Ömer çok kalacak ve pek çok fütuhât yapacak.

¹ Bkz.: Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 3/484, 4/67; İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 7/361; Taberânî, *el-Mu'cem'ül-kebir* 7/307.

² Bkz.: Buharî, *Cihâd* 102; Müslim, *Fezâilü's-sahabe* 34.

³ Bkz.: Buharî, *Fezâilü'l-Medîne* 5; Müslim, *Hac* 496, 497.

⁴ Bkz.: Buharî, *Fezâilü'l-Medîne* 5; Müslim, *Hac* 496, 497.

⁵ Bkz.: Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 5/86, 87, 89; İbni Hibbân, *Sahih* 15/81; Ebû Ya'lâ, *Müsned* 13/441.

⁶ Bkz.: Buharî, *Cizye* 15; İbni Mâce, *Fiten* 25; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 6/22, 25, 27.

⁷ Bkz.: Buharî, *Cihâd* 157; Müslim, *Fiten* 75-78.

⁸ “Benden sonra Ebûbekir ve Ömer'e uyunuz.” (Bkz.: Tirmizî, *Menâkıb* 16, 34; İbni Mâce, *Mukaddime* 11; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 5/382).

⁹ Bkz.: Münâvî, *Feyzu'l-kadir* 2/56; İbni Abdilberr, *Temhid* 22/126.

Ashab: Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) ile aynı zaman ve zeminde beraber olup O'na iman etme bahtıyarlığına ermiş seçkin, talihli kimseler (r.anhum).
Beyn: Ara.

Ehl-i tahkik: Araştırmacı, büyük ilim adamları.

Feth-i Beyti'l-Makdis: Mescid-i Aksâ'nın (Kudüs) fethi.

Fütuhât: Fetihler, zaferler.

Galebe etmek: Yenmek, galip gelmek.

Kütüb-ü Sitte-i Hadisiye: En müteber altı hadis kitabı: Buharî, Müslim, Ebû Davud, Tirmizî, Nesâî, İbni Mâce.

Mânen mütevâtir: Yalanda ittifak etmeleri aklın mümkün olmayan birçok kişinin, farklı yer ve zamanlarda, farklı lâfızlarla bildirdikleri fakat anlamı aynı olan haber, bilgi.

Marzi-i nebevî: Hz. Peygamber Efendimiz'i (s.a.s.) memnun, hoşnut etme.

Mütevâtir: Yalanda ittifak etmeleri aklın mümkün olmayan birçok kişinin naklettiği kesin haber, bilgi.

Müttetik: İttifak eden, birbiriyle aynı fikirde olan.

Nakl-i sahih-i kat'î: Doğruluğu kesin nakil, rivâyet.

Rıza-yı ilâhî: Allah rızası.

Sıhhat: Doğruluk, gerçeklik.

- ♦ Hem ferman etmiş ki:

زَوَيْتَ لِي الْأَرْضَ فَأَرَيْتُ مَشَارِقَهَا وَمَغَارِبَهَا وَسَيَّلْتُ مَلِكُ أُمَّتِي مَا زُوِيَ لِي مِنْهَا deyip,¹ “Şarktan garba kadar benim ümmetimin eline geçecektir. Hiçbir ümmet o kadar mülk zaptetmemiş.” Haber verdiği gibi çıkmış.

- ♦ Hem nakl-i sahih-i kat’î ile Gazâ-yı Bedir’den evvel ferman etmiş:

هَذَا مَصْرَعُ أَبِي جَهْلٍ.. هَذَا مَصْرَعُ عُتْبَةَ.. هَذَا مَصْرَعُ أُمِّيَّةَ.. هَذَا مَصْرَعُ فَلَانٍ وَفُلَانٍ deyip,² müşrik-i Kureyş’in reislerinin her biri nerede katledileceğini göstermiş ve demiş: “Ben kendi elimle Übeyy İbni Halef’i öldüreceğim.” Haber verdiği gibi çıkmış.³

- ♦ Hem nakl-i sahih-i kat’î ile bir ay uzak mesafede, Şam etrafında, Mûte nâm mevkideki gazve-i meşhurede muharebe eden sahabelerini görür gibi ferman etmiş:

أَخَذَ الرَّايَةَ زَيْدٌ فَأَصِيبَ.. ثُمَّ أَخَذَهَا جَعْفَرٌ فَأَصِيبَ.. ثُمَّ أَخَذَهَا ابْنُ رَوَاحَةَ فَأَصِيبَ deyip,⁴ birer birer hâdisâtı ashabına haber vermiş. İki-üç hafta sonra Ya’lâ İbni Münnye, meydan-ı harpten geldi; daha söylemeden Muhbir-i Sâdık (*aleyhissalâtu vesselâm*) harbin tafsîlâtını beyan etti. Ya’lâ kasem etti: “Dediğin gibi, aynen öyle oldu.”⁵

- ♦ Hem nakl-i sahih-i kat’î ile ferman etmiş:

إِنَّ الْخِلَافَةَ بَعْدِي ثَلَاثُونَ سَنَةً.. ثُمَّ تَكُونُ مُلْكًا عَضُوضًا.⁶ وَإِنَّ هَذَا الْأَمْرَ بَدَأَ نُبُوَّةَ

¹ Bkz.: Kâsım b. Sellâm, *Garibü'l-hadis* 1/3; Mâverdi, *A'lâmü'n-nübüvve* 1/153; Zemahşerî, *Fâik* 2/128; Âlûsî, *Rûhu'l-meânî* 18/203. Yakın ifadeler için bkz.: Müslim, *Fiten* 19; Tirmizî, *Fiten* 14; Ebû Davud, *Fiten* 1.

² “Burası Ebûcehil’in.. burası Utbe’nin.. burası Ümeyye’nin.. burası da filân ve falanın yıkılıp devrileceği yer.” (Bkz.: Müslim, *Cennet* 76, *Cihâd* 83; Ebû Davud, *Cihâd* 115; Nesâî, *Cenâiz* 117; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 1/26; 3/219, 257).

³ Bkz.: İbni İshak, *Sîre* 3/310; İbni Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye* 4/33; İbni Sa’d, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 2/46.

⁴ “Sancağı Zeyd aldı, az sonra şehid edildi.. ardından Câfer İbni Ebî Tâlib aldı, o da şehid edildi.. peşinden İbni Revâha aldı, o da şehid edilince sancağı Allah kılıçlarından bir kılıç aldı.” (Bkz.: Buharî, *Cenâiz* 4, *Cihâd* 7, 77; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 3/113).

⁵ Bkz.: Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 4/365; İbni Asâkir, *Târihu Dimâşk* 2/12; İbni Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* 4/247.

⁶ “Hilafet benden sonra otuz sene devam eder; sonra hükümdarlığa döner.” (Bkz.: İbni Kesîr, *Tefsîru'l-Kur’ân* 3/302; İbni Hacer, *Fethu'l-bârî* 8/77. Yakın ifadeler için bkz.: Tirmizî, *Fiten* 48; Ebû Davud, *Sünnet* 9; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 5/220).

وَرَحْمَةً.. ثُمَّ يَكُونُ رَحْمَةً وَخِلَافَةً. ثُمَّ يَكُونُ مُلْكًا عَضُوضًا.. ثُمَّ يَكُونُ عُتْوًا وَجَبْرُوتًا...
deyip,¹ Hazreti Hasan'ın altı ay hilâfetiyle, Çihâr Yâr-ı Güzîn'in (Hulefâ-yı Râşidîn'in) zaman-ı hilâfetlerini ve onlardan sonra saltanat şekline girmesini, sonra o saltanattan ceberût ve fesâd-ı ümmet olacağını haber vermiş.. haber verdiği gibi çıkmış.

♦ Hem nakl-i sahih-i kat'î ile ferman etmiş:

يُقْتَلُ عُثْمَانُ وَهُوَ يَقْرَأُ فِي الْمُصْحَفِ. وَأَنَّ اللَّهَ عَسَى أَنْ يُلْبِسَهُ قَمِيصًا وَإِنَّهُمْ يُرِيدُونَ خَلْعَهُ
deyip,² Hazreti Osman halife olacağını ve hal'i istenileceğini ve mazlum olarak, Kur'ân okurken katledileceğini haber vermiş.. haber verdiği gibi çıkmış.

♦ Hem nakl-i sahih-i kat'î ile hacamat edip, mübarek kanını Abdullah İbni Zübeyr* teberrüken şerbet gibi içtiği zaman ferman etmiş:

وَيَلِّ لِلنَّاسِ مِنْكَ وَوَيْلٌ لَكَ مِنَ النَّاسِ
deyip,³ harika bir şecaatle ümmetin başına geçeceğini ve müthiş hücumlara maruz kalacaklarını ve insanlar onun yüzünden dehşetli hâdiselere giriftar olacaklarını haber vermiş.. haber verdiği gibi çıkmış. Abdullah İbni Zübeyr; Emevîler zamanında hilâfeti, Mekke'de ilân ederek kahramanâne çok müsâdeme etmiş. Nihayet Haccac Zâlim büyük bir orduyla üzerine hücum ederek, şiddetli müsâdemededen sonra o kahraman-ı âlişan şehid edilmiş.⁴

¹ “Bu iş, nübüvvet ve rahmet olarak başladı.. rahmet ve hilâfet olarak da devam eder. Sonra da zâlim hükümdarlık.. ve nihayet zorbalık ve ceberutluğa gelir dayanır.” (Bkz.: Tayâlisî, *Müsned* s. 31; Bezzâr, *Müsned* 4/108; Ebû Ya'lâ, *Müsned* 2/177).

² “Osman, Kur'ân okurken öldürülecek. Allah Osman'a (hilâfet) gömleği giydirecek. Hâlbuki fitne gürûhu o hilâfet gömleğini çıkarmaya (hilâfetten indirmeye) çalışacaklar.” (Kadı İyâz, *Şifâ* 1/339). Ayrıca bkz.: Tirmizî, *Menâkıb* 18; İbni Mâce, *Mukaddime* 11; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 6/75, 86, 114, 149; Hâkim, *Müstedrek* 3/110.

³ “Birçok insanın sende, senin de bazı insanlardan çekeceğiniz var!” (Bkz.: Dârakutnî, *Sünen* 1/228; Hâkim, *Müstedrek* 3/638; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* 1/330).

⁴ Bkz.: Fâkihî, *Ahbârü Mekke* 2/357; Taberî, *Târihu'l-ümmem ve'l-mülûk* 3/538; İbni Hibbân, *Sikât* 2/316; İbni Asâkir, *Târihu Dimaşk* 28/231.

Ceberût: Baskı, zorlama.

Fesâd-ı ümmet: Ümmetin dinî ve ahlâkî hayatının bozulması.

Çihâr Yâr-ı Güzîn: Dört güzide dost, dört büyük halife: Hz. Ebûbekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali (r.anhum).

Giriftar olmak: Tutulmak, yakalanmak.

Hacamat: Vücudun belirli yerlerinden kirli kanı aldirmek.

Hal': Yönetimden, tahttan indirme.

Kahramanâne: Kahramanca, yiğitçe.

Kahraman-ı âlişan: Şanı yüce, büyük kahraman.

Müsâdeme etmek: Çarpışmak.

Şecaat: Cesaret, yiğitlik.

Teberrüken: Bereketli sayarak, bereket umarak.

♦ Hem nakl-i sahih-i kat'î ile Emeviye Devleti'nin zuhurunu..¹ ve onların padişahlarının çoğu zâlim olacağını..² ve içlerinde Yezid³ ve Velid⁴ bulunacağını.. ve Hazreti Muaviye ümmetin başına geçeceğini, إِذَا مَلَكَتَ فَاسْجِحْ fermanıyla rıfk ve adâleti tavsiye etmiş.⁵

♦ Ve Emeviye'den sonra, يَخْرُجُ وَلَدُ الْعَبَّاسِ بِالرَّايَاتِ السُّودِ وَيَمْلِكُونَ أَضْعَافَ deyip,⁶ Devlet-i Abbasiye'nin zuhurunu ve uzun müddet devam edeceğini haber vermiş.. haber verdiği gibi çıkmış.

♦ Hem nakl-i sahih-i kat'î ile ferman etmiş: وَيَلِ لِلْعَرَبِ مِنْ شَرِّ قَدْ اقْتَرَبَ deyip,⁷ Cengiz* ve Hülâgu'nun* dehşetli fitnelerini ve Arap Devlet-i Abbasiye'sini mahvedeceklerini haber vermiş... haber verdiği gibi çıkmış.

Hem nakl-i sahih-i kat'î ile Sa'd İbni Ebî Vakkas* gayet ağır hasta iken ona ferman etmiş: لَعَلَّكَ تَخْلُفُ حَتَّى يَنْتَفِعَ بِكَ أَقْوَامٌ وَيُضَرَّ بِكَ آخَرُونَ deyip,⁸ ileride büyük bir kumandan olacağını.. çok fütuhât yapacağını.. çok milletler ve kavimler ondan menfaat görüp, yani İslâm olup.. ve çoklar zarar görecektir, yani devletleri onun eliyle harap olacağını haber vermiş, haber verdiği gibi çıkmış. Hazreti Sa'd, Ordu-yu İslâm başına geçti.. Devlet-i İraniye'yi zir ü zeber etti.. çok kavimlerin daire-i İslâm'a ve hidayete girmelerine sebep oldu.

♦ Hem nakl-i sahih-i kat'î ile imana gelen Habeş Meliki olan Necâşî, hicretin yedinci senesinde vefat ettiği gün ashabına haber vermiş, hatta cenaze namazını kılmış.⁹ Bir hafta sonra cevap geldi ki, aynı günde vefat etmiş.

¹ Bkz.: Tirmizî, *Tefsîru sûre (97)* 1; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 3/80; Ebû Ya'lâ, *Müsned* 2/383, 11/402; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 12/236, 19/38.

² Bkz.: Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 2/385, 522; İbni Asâkir, *Târîhu Dimâşk* 46/36.

³ Bkz.: Ebû Ya'lâ, *Müsned* 2/176; İbni Asâkir, *Târîhu Dimâşk* 63/336, 65/250, 68/41.

⁴ Bkz.: Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 1/18; Hâkim, *Müstedrek* 4/539; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 6/505.

⁵ "Ey Muâviye! Melik olursan yumuşak davran." (Bkz.: İbni Asâkir, *Târîhu Dimâşk* 59/61). Yakın ifadeler için bkz.: Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 4/101; İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 6/207; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 19/361; Ebû Ya'lâ, *Müsned* 13/370.

⁶ "Abbasoğulları siyah bayraklarla çıkarlar ve öncekilerin sahip olduklarının kat kat fazlasını elde ederler." (Bkz.: Kadî İyâz, *Şifâ* 1/338).

⁷ "Vakti yaklaşan bir şerden ötürü vay Arab'ın haline!" (Bkz.: Buharî, *Fiten* 4; Müslim, *Fiten* 1-2).

⁸ Bkz.: Buharî, *Ferâiz* 6; Müslim, *Vasiyyet* 5.

⁹ Bkz.: Buharî, *Cenâiz* 61; Müslim, *Cenâiz* 62-64.

♦ Hem nakl-i sahih-i kat'î ile Çihar Yâr-ı Güzîn ile beraber Uhud veya Hira Dağı'nın başında iken dağ titredi, zelzelelendi. Dağa ferman etti ki: أَتُبْتُ فَإِنَّمَا عَلَيْكَ نَبِيٌّ وَصِدِّيقٌ وَشَهِيدَانٌ deyip,¹ Hazreti Ömer ve Osman ve Ali'nin şehid olacaklarını haber vermiş.. haber verdiği gibi çıkmış.

Şimdi, ey bedbaht, kalbsiz, bîçâre adam! “Muhammed Arabî akıllı bir adamdı” diye o şems-i hakikate karşı gözünü yuman bîçâre insan! On beş envâ-ı külliye-yi mu'cizâtından birtek nevi olan umûr-u gaybiyeden, on beş ve belki yüz kısmından bir kısmını işittin. Mânevî tevâtür derecesinde kat'î bir kısmını duydun. Şu ihbar-ı gayb kısmının yüzden birisini akıl gözüyle gören bir zâta “dâhi-i âzam” denilir ki, ferasetiyle istikbali keşfediyor. Binâenaleyh –senin gibi haydi dehâ desek– yüz dâhi-i âzam derecesinde bir dehâ-yı kudsiyeyi taşıyan bir adam yanlış görür mü? Yanlış haber vermeye tenezzül eder mi? Böyle yüz derece bir dehâ-yı âzam sahibinin saadet-i dâreyne dair sözlerini dinlememek, elbette yüz derece divaneliğin alâmetidir.

Altıncı Nükteî İşaret

♦ Nakl-i sahih-i kat'î ile Hazreti Fâtıma'ya (radîyallâhü anhâ) ferman etmiş ki: أَنْتِ أَوَّلُ أَهْلِ بَيْتِي لِحُوقًا بِي deyip,² “Âl-i Beyt'imden, herkesten evvel vefat edip bana iltihak edeceksin” diye söylemiş. Altı ay sonra, haber verdiği gibi aynen zuhur etmiş.

♦ Hem Ebû Zerr'e* ferman etmiş: اللَّهُ أَبَا ذَرٍّ يَمْشِي وَحْدَهُ وَيَمُوتُ وَحْدَهُ وَيُبْعَثُ وَحْدَهُ deyip,³ Medine'den

¹ “Sakin ol! Zira senin üzerinde bir nebî, bir siddık ve iki tane de şehid bulunuyor.” (Uhud: Buharî, Fezâilü ashâb 5, 7; Tirmizî, Menâkıb 18; Ebû Davud, Sünnet 8. Hira: Müslim, Fezâilü's-sahabe 50; Tirmizî, Menâkıb 18.)

² Suyûtî, Dürü'l-mensûr 8/660. Ayrıca bkz.: Buharî, Menâkıb 25; Müslim, Fezâilü's-sahabe 99.

³ Bkz.: Hâkim, Müstedrek 3/52; İbni Hişâm, es-Sîratü'n-nebeviyye 5/204; İbni Hibbân, Sikât 2/94; Taberî, Târihu'l-ümem ve'l-mülûk 2/184.

Bedbaht: Talihsiz, sipsiz.

Dâhi-i âzam: En büyük dâhi.

Dehâ-yı kudsiye: Mukaddes, kusursuz dehâ.

Divanelik: Delilik.

Envâ-ı külliye-yi mu'cizât:

Mu'cizelerin genel çeşitleri.

Feraset: Bir şeyi çabuk sezme

yeteneği, keskin ve hızlı idrak kabiliyeti.

İhbar-ı gayb: Görünmeyen, bilinmeyen şeylerden bahsetme, haber verme.

İltihak etmek: Katılmak.

Nakl-i sahih-i kat'î: Doğruluğu kesin nakil, rivayet.

Nev: Tür, çeşit.

Saadet-i dâreyn: İki cihanda mutluluk, dünya ve âhiret saadeti.

Şems-i hakikat: Hakikat güneşi.

Umûr-u gaybiye: Gayba, görünmeyen âleme ait şeyler, işler.

Zuhur etmek: Ortaya çıkmak.

nefyedilip, yalnız hayat geçirip, yalnız bir sahrâda vefat edeceğini haber vermiş. Yirmi sene sonra haber verdiği gibi çıkmış.¹

♦ Hem Enes İbni Mâlik'in* halası olan Ümmü Haram'ın hânesinde uykudan kalkmış, tebessüm edip ferman etmiş:

2 **Ümmü Haram niyaz etmiş:**
 “رَأَيْتُ أُمَّتِي يَغْزُونَ فِي الْبَحْرِ كَالْمُلُوكِ عَلَى الْأَسْرِ”
 “Dua ediniz, ben de onlarla beraber olayım.” Ferman etmiş: “Beraber olacaksınız.” Kırk sene sonra, zevci olan Ubâde İbni Sâmit refakatiyle Kıbrıs'ın fethine gitmiş; Kıbrıs'ta vefat edip, mezarı ziyâretgâh olmuş. Haber verdiği gibi aynen zuhur etmiş.³

♦ Hem nakl-i sahih-i kat'î ile ferman etmiş ki:
 3 **Yani,** “يَخْرُجُ مِنْ ثَقِيفٍ كَذَّابٌ وَمُبِيرٌ”
 “Sakif kabilesinden biri dâvâ-yı nübüvvet edecek ve bir de hunhar, zâlim zuhur edecek” deyip,⁴ nübüvvet dâvâ eden meşhur Muhtar'ı ve yüz bin adam öldüren Haccac Zâlim'i haber vermiş.

♦ Hem nakl-i sahih-i kat'î ile:
 4 **deyip,**⁵
 “لَتُفْتَحَنَّ الْقُسْطَنْطِينِيَّةُ فَلَنِعْمَ الْأَمِيرُ أَمِيرُهَا وَلَنِعْمَ الْجَيْشُ ذَلِكَ الْجَيْشُ”
 İstanbul'un İslâm eliyle fetholacağını ve Hazreti Sultan Mehmed Fatih'in yüksek bir mertebe sahibi olduğunu haber vermiş.. haber verdiği gibi zuhur etmiş.

♦ Hem nakl-i sahih-i kat'î ile ferman etmiş ki:
 5 **deyip,**⁶ başta Ebû Hanife*

¹ Bkz.: İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 4/234-235; Taberî, *Târihu'l-ümem ve'l-mülûk* 2/184; İbni Asâkir, *Târihu Dimâşk* 66/216; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ* 2/78.

² “Rüyamda ümmetimi, deniz üstünde tahtlarına kurulmuş hükümdarlar gibi (gemilere kurulmuş) cihad ederken gördüm.”

³ Dârimî, *Cihâd* 28. Ayrıca bkz.: Buharî, *Ta'bir* 12; Müslim, *İmâret* 160.

⁴ Bkz.: Buharî, *et-Târihu'l-kebir* 3/191, 7/157, 8/416; Humeydî, *Müsned* 1/156; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 24/81. Yakın ifadeler için bkz.: Müslim, *Fezâilü's-sahabe* 229; Tirmizî, *Fiten* 44, *Menâkıb* 73; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 2/26.

⁵ “İstanbul mutlaka fethedilecektir. Onu fethedecek kumandan ne güzel kumandan ve o ordu ne güzel ordudur.” (Bkz.: Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 4/335; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 2/38; Hâkim, *Müstedrek* 4/468; Buharî, *et-Târihu'l-kebir* 2/81).

⁶ “Eğer din, Süreyyâ yıldızında dahi olsaydı, Fars soyundan bazı adamlar yine ona nâil olurdu.” (Bkz.: Kadî İlyâz, *Şifâ* 1/342. Ayrıca bkz.: Buharî, *Tefsîru sûre* (62) 1; Müslim, *Fezâilü's-sahabe* 230, 231).

olarak, İran'ın emsâlsiz bir surette yetiştirdiği ulema ve evliyaya işaret ediyor, haber veriyor.

♦ Hem ferman etmiş ki: **عَالِمٌ قُرَيْشٍ يَمْلَأُ طَبَاقَ الْأَرْضِ عِلْمًا** deyip,¹ İmam Şâfiî'ye* işaret edip haber veriyor.

♦ Hem nakl-i sahih-i kat'î ile ferman etmiş ki: **وَتَفْتَرِقُ أُمَّتِي عَلَى ثَلَاثٍ وَسَبْعِينَ مِلَّةً، كُلُّهُمْ فِي النَّارِ إِلَّا مِلَّةً وَاحِدَةً، قَالُوا: وَمَنْ هِيَ يَا** deyip,² ümmeti yetmiş üç fırkaya inkısam edeceğini ve içinde fırka-yı nâciye-yi kâmile, Ehl-i Sünnet ve Cemaat olduğunu haber veriyor.

♦ Hem ferman etmiş ki: **الْقَدَرِيَّةُ مَجُوسٌ هَذِهِ الْأَمَّةُ** deyip,³ çok şubelere inkısam eden ve kaderi inkâr eden Kaderiye tâifesini haber vermiş.

♦ Hem çok şubelere inkısam eden Râfızîleri haber vermiş. Hem nakl-i sahih-i kat'î ile İmam Ali'ye (*radıyallâhu anı*) demiş: “Sende, Hazreti İsa (*aleyhis-selâm*) gibi, iki kısım insan helâkete gider; birisi ifrat-ı muhabbet, diğeri ifrat-ı adâvetle...” Hazreti İsa'ya nasrani; muhabbetinden, hadd-i meşrûdan tecavüz ile -hâşâ- “ibnullah” dediler.. Yahudi; adâvetinden çok tecavüz ettiler, nübüvvetini ve kemâlini inkâr ettiler. Senin hakkında da bir kısım, hadd-i meşrûdan tecavüz edecek, muhabbetinden helâkete gidecektir.⁴ **لَهُمْ نَبَرٌ يُقَالُ لَهُمُ الرَّافِضَةُ** demiş.⁵ Bir kısmı, senin adâvetinden çok ileri gidecekler. Onlar da Havâric'dir

¹ “Kureys'in âlimi yerin tabakalarını ilimle dolduracak.” (Tayâlisî, *Müsned* s. 39; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* 6/295, 9/65; Hatîb el-Bağdâdî, *Târihu Bağdâd* 2/60, 61; İbni Asâkir, *Târihu Dimâşk* 51/326).

² “Ümmetim 73 fırkaya ayrılacak; bir tanesi hariç hepsi ateştedir.” Sahâbiler: ‘Yâ Resûlallah onlar kimlerdir?’ diye sorduklarında Resûl-i Ekrem (s.a.s.): “Benim ve ashabımın yolu üzere olanlar ...” buyurdu. (Bkz.: Tirmizî, *İman* 18; Hâkim, *Müstedrek* 1/218. Ayrıca bkz.: İbni Mâce, *Fiten* 17; Ebû Ya'lâ, *Müsned* 7/155; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 8/22).

³ “Kaderiye mensupları bu ümmetin mecusileridir.” (Bkz.: Ebû Davud, *Sünnet* 16; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 2/86; Buhârî, *et-Târihu'l-kebir* 2/341).

⁴ Bkz.: Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 1/160; Buhârî, *et-Târihu'l-kebir* 3/281; Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 5/137; Bezzâr, *Müsned* 3/12; Ebû Ya'lâ, *Müsned* 1/406.

⁵ Bkz.: Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 6/355; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* 4/329. Ayrıca bkz.: Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 1/103; Abd b. Humeyd, *Müsned* s. 232.

Adâvet: Düşmanlık.

Evliya: Allah dostları, kullukta örnek kişiler.

Fırka-yı nâciye-yi kâmile: Tamamen kurtulan topluluk, grup.

Hadd-i meşrû: Meşrû, hukukî

sınır.

Havâric: Hâriciler.

Tecavüz: Haddi aşma, ileri gitme.

Helâket: Ölme, yok olma.

İfrat-ı adâvet: Aşırı düşmanlık.

İfrat-ı muhabbet: Aşırı sevgi.

İnkısam: Bölünme, kısımlara ayrılma.

Kemâl: Yücelik, fazilet.

Nasrani: Hristiyan.

Nübüvvet: Peygamberlik.

Ulema: Âlimler, bilginler.

ve Emevîler'in müfrit bir kısım taraftarlarıdır ki, onlara “Nâsıbe” denilir.

Eğer denilse: “Âl-i Beyt'e muhabbeti Kur'ân emrediyor. Hazreti Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm) çok teşvik etmiş. O muhabbet, Şîalar için belki bir özür teşkil eder. Çünkü ehl-i muhabbet bir derece ehl-i sekirdir. Niçin Şîalar, hususan Râfîzîler, o muhabbetten istifade etmiyorlar, belki işaret-i nebeviye ile o fart-ı muhabbete mahkûmdurlar?”

İncevap: Muhabbet iki kısımdır.

Biri: Mana-yı harfiyle, yani Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm) hesabına, Cenâb-ı Hak nâmına, Hazreti Ali ile Hasan ve Hüseyin ve Âl-i Beyt'i sevmektir. Şu muhabbet, Resûl-i Ekrem'in (aleyhissalâtü vesselâm) muhabbetini ziyâdeleştirir, Cenâb-ı Hakk'ın muhabbetine vesile olur. Şu muhabbet meşrûdur, ifratı zarar vermez, tecavüz etmez, başkalarının zemmini ve adâvetini iktiza etmez.

İkincisi: Mana-yı ismiyle muhabbettir. Yani bizzat onları sever. Hazreti Peygamber'i (aleyhissalâtü vesselâm) düşünmeden, Hazreti Ali'nin kahrmanlıklarını ve kemâlini ve Hazreti Hasan ve Hüseyin'in yüksek faziletlerini düşünüp sever. Hatta Allah'ı bilmesede, Peygamber'i tanımasada, yine onları sever. Bu sevmek, Resûl-i Ekrem'in (aleyhissalâtü vesselâm) muhabbetine ve Cenâb-ı Hakk'ın muhabbetine sebebiyet vermez. Hem ifrat olsa, başkaların zemmini ve adâvetini iktiza eder.

İşte, işaret-i nebeviye ile Hazreti Ali hakkında ziyâde muhabbetlerinden, Hazreti Ebûbekri's-Sıddık ile Hazreti Ömer'den teberri ettiklerinden, hasârete düşmüşler. ve o menfi muhabbet, sebeb-i hasârettir.

♦ Hem nakl-i sahih-i kat'î ile ferman etmiş ki:

إِذَا مَشَوْا الْمُطِيطَاءَ وَخَدَمَتْهُمْ بَنَاتُ فَارِسَ وَالرُّومِ رَدَّ اللَّهُ بِأَسْهُمٍ بَيْنَهُمْ وَسَلَطَ شِرَارُهُمْ عَلَى خِيَارِهِمْ deyip,¹ “Ne vakit size Fars ve Rum kızları hizmet etti; o vakit

¹ Kadı İyâz, Şifâ 1/337. Ayrıca bkz.: Timizî, Fiten 74; İbni Hibban, Sahîh 15/112; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat 1/48, 4/53.

Ehl-i sekir: Yaşadığı hâlin etkisinin ağır bastığı durumlarda dini ölçülerin dışına çıkan kimseler.

Fart-ı muhabbet: Sevgide ölçüyü kaçırma, ifrat etme.

Hasâret: Kayıp, zarar.

İktiza etmek: Gerektirmek.

İşaret-i nebeviye: Peygamber işareti.

Mana-yı harfi: Kendine ait manası olmayan, başkasının manasını gösteren şey.

Mana-yı ismi: Her varlığın kendi kendine, tek başına ifade ettiği anlam.

Menfi muhabbet: Olumsuz, yerinde olmayan sevgi.

Müfrit: Aşırı.

Teberri etmek: Yüz çevirmek, uzaklaşmak.

Zemm: Kınama, yermek.

belânız, fitneniz içinize girecek, harbiniz dahilî olacak, şerirleriniz başa geçip, hayırlılar ve iyilerinize musallat olacaklar” haber vermiş. Otuz sene sonra haber verdiği gibi çıkmış.

♦ Hem nakl-i sahih-i kat’î ile ferman etmiş ki: **وَتُفْتَحُ خَيْبَرُ عَلَى يَدَيَّ عَلِيٍّ** deyip,¹ “Hayber Kalesinin fethi Ali’nin eliyle olacak.” Me’mulün pek fevkinde, ikinci gün bir mu’cize-i nebeviye olarak, Hayber Kalesi’nin kapısını Hazreti Ali çekip, kalkan gibi istîmal ederek, fethe muvaffak olduktan sonra kapıyı yere atmış. Sekiz kuvvetli adam o kapıyı yerden kaldıramamış.² Bir rivayette, kırk adam kaldıramamış.³

♦ Hem ferman etmiş ki: **لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَقْتُلَ فِتْنَانِ دَعَاؤَهُمَا وَاحِدَةً** diye,⁴ Siffin’de Hazreti Ali ile Muaviye’nin harbini haber vermiş.

♦ Hem ferman etmiş ki: **إِنَّ عَمَّارًا تَقْتُلُهُ الْفِتْنَةُ الْبَاقِيَةُ** diye,⁵ “Bâgî bir tâife Ammâr’ı* katledecek.” Sonra, Siffin harbinde katledildi. Hazreti Ali onu, Muaviye taraftarlarının bâgî olduklarına hüccet gösterdi. Fakat Muaviye te’vil etti. Amr İbnü’l-Âs* dedi ki: “Bâgî yalnız onun katilleridir; umumumuz değildir.”

♦ Hem ferman etmiş ki: **إِنَّ الْفِتْنَ لَا تَظْهَرُ مَا دَامَ عُمَرُ حَيًّا** diye,⁶ “Hazreti Ömer sağ kaldıkça içinizde fitneler zuhur etmez.” Haber vermiş, öyle de olmuş.

♦ Hem Süheyl İbni Amr, daha imana gelmeden esir olmuş. Hazreti Ömer, Resûl-i Ekrem’e (*aleyhissalâtü vesselâm*) demiş ki: “İzin ver, ben bunun

¹ Kadı İyâz, *Şifâ* 1/337. Ayrıca bkz.: Buharî, *Fezâilü ashâb* 9; Müslim, *Fezâilü’s-sahabe* 34.

² Bkz.: Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 6/8; İbni Hişâm, *es-Sîratü’n-nebeviyye* 4/306; İbni Asâkir, *Târîhu Dimâşk* 42/110; Taberî, *Târîhu’l-ümem ve’l-mülûk* 2/137.

³ Bkz.: İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 6/374; Beyhakî, *Delâilü’n-nübüvve* 4/212; İbni Asâkir, *Târîhu Dimâşk* 42/111; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd* 11/324.

⁴ “Dâvâları bir olan iki ordu birbiriyle savaşımadıkça kıyamet kopmayacaktır.” (Bkz.: Buharî, *İstîtâbe* 7, *Fiten* 25; Müslim, *Fiten* 17).

⁵ İshâk b. Râhûye, *Müsned* 4/110; Kadı İyâz, *Şifâ* 1/339. Ayrıca bkz.: Buharî, *Salât* 63, *Cihâd* 17; Müslim, *Fiten* 72, 73.

⁶ Kadı İyâz, *Şifâ*. Ayrıca bkz.: Buharî, *Fiten* 17; Müslim, *Fiten* 26.

Bâgî: Asi, serkeş.

Fevk: Üst.

İstîmâl etmek: Kullanmak.

Me’mul: Umulan, ümit edilen.

Mu’cize-i nebeviye: Hz. Peygamber Efendimize (s.a.s.) ait mu’cize.

Şerir: Şerli, şirret.

Te’vil etmek: Yorumlamak.

dişlerini çekeceğim. Çünkü o fesâhatiyle küffâr-ı Kureyş'i harbimize teşvik ediyordu.” Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) ferman etmiş ki:

عَمْرُ وَعَسَى أَنْ يَقُومَ مَقَامًا يَسْرُكَ يَا عَمْرُ diye,¹ Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) vefatı hengâmında olan dehşet-engiz ve sabır-sûz hâdisede, Hazreti Ebûbekri's-Sıddık nasıl ki Medine-i Münevvere'de kemâl-i metânetle herkese teselli verip mühim bir hutbe ile sahabeleri teskin etmiş;² aynen onun gibi şu Süheyl, o hengâmda, Mekke-i Mükerreme'de, aynı Ebûbekri's-Sıddık gibi sahabeye teskin ve teselli verip, mâlûm fesâhatiyle Ebûbekri's-Sıddık'ın aynı hutbesinin meâlinde bir nutuk söylemiş. Hatta iki hutbenin kelimeleri birbirine benzer.³

♦ Hem Sürâka'ya ferman etmiş ki: إِذَا أُلْبِسْتَ سُورَايَ كِسْرَى diye,⁴ “Kisrânın iki bileziğini giyeceksin.” Hazreti Ömer zamanında Kisrâ mahvedildi.. zînetleri ve şahane bilezikleri geldi.. Hazreti Ömer, Sürâka'ya giydirdi. Dedi: اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي سَلَبَهُمَا كِسْرَى وَالْبَسَهُمَا سُرَاقَةَ ihbar-ı nebevîyi tasdik ettirdi.⁵

♦ Hem ferman etmiş ki: إِذَا ذَهَبَ كِسْرَى فَلَا كِسْرَى بَعْدَهُ diye, “Kisrâ-yı Fars gittikten sonra daha kisrâ çıkmayacak.”⁶ Haber vermiş, hem öyle olmuş.

♦ Hem Kisrâ elçisine demiş: “Şimdi Kisrâ'nın oğlu Şîreveyh Perviz, Kisrâ'yı öldürdü.” O elçi tahkik etmiş, aynı vakitte öyle olmuş. O da İslâm olmuş.⁷ Bazı ehâdiste o elçinin adı Firuz'dur.⁸

¹ “Yâ Ömer! Bakarsın bir gün seni çok sevindirecek bir konuma gelir.”

² Bkz.: Buhârî, *Cenâiz* 3, *Fezâilü ashabi'n-Nebi* 5; *Megâzî* 83; İbni Mâce, *Cenâiz* 65; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 6/219.

³ Bkz.: Hâkim, *Müstedrek* 3/318; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 6/367.

⁴ İbni Abdilberr, *İstîâb* 2/581; İbni Hacer, *İsâbe* 3/41. Yakın ifadeler için ayrıca bkz.: Şâfiî, *el-Ümm* 4/157; Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 6/357.

⁵ “O bilezikleri Kisrâ'dan alıp Sürâka'ya giydiren Allah'a hamdolsun.” (Bkz.: İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 5/90; Şâfiî, *el-Ümm* 4/157; Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 6/357).

⁶ Buhârî, *Eymân* 3; Müslim, *Fiten* 75-78.

⁷ Bkz.: İbni Hişâm, *es-Siratü'n-nebeviyye* 1/191; İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 1/260; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 4/3990-3991.

⁸ Bkz.: Mâverîdî, *A'lâmü'n-nübüvve* 1/154-155; Kadî İyâz, *Şifâ* 1/343; Aliyyülkârî, *Şerhu's-Şifâ* 1/700.

Dehşet-engiz: Dehşet verici.

Ehâdis: Hadisler. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) mübarek söz ve davranışları.

Fesâhat: Açık, düzgün, kolay anlaşılacak şekilde ifade sanatı.

Hengâm: Vakit, devir.

İhbar-ı nebevî: Hz. Peygamber Efendimiz tarafından (s.a.s.) verilen haber.

Kemâl-i metânet: Tam bir dayanıklılık, sebat.

Kisrâ: Eski İran padişahlarına verilen unvan.

Küffâr-ı Kureyş: Kureyş kafirleri.

Meâl: Yaklaşık mana.

Sabır-sûz: Sabrı tüketen, bitiren.

Tahkik etmek: Doğruyu araştırıp açığa çıkarmak.

Teskin etmek: Sakinleştirmek, yatıştırmak.

♦ Hem nakl-i sahih-i kat'î ile Hâtıb İbni Ebî Beltea'nın* gizli, Kureys'e gönderdiği mektubu haber vermiş. Hazreti Ali ile Mikdad'ı* göndermiş, "Filân mevkide bir şahısta şöyle bir mektup var, alınız, getiriniz." Gittiler, aynı yerden aynı mektubu getirdiler. Hâtıb'ı celbetti. "Neden yaptın?" demiş, o da özür beyan etmiş, özrünü kabul etmiş.¹

♦ Hem nakl-i sahih-i kat'î ile Utbe İbni Ebî Leheb hakkında ferman etmiş ki: **يَا كُذِّبُ** diye,² Utbe'nin âkıbet-i fecîasını haber vermiş. Sonra Yemen tarafına giderken bir arslan gelip onu yemiş, Peygamber (*aleyhissalâtü vesselâm*)'ın hem bedduasını, hem haberini tasdik etmiş.³

♦ Hem nakl-i sahih ile feth-i Mekke vaktinde Hazreti Bilâl Habeşî,* Kâbe damına çıkıp ezan okumuş. Rüesâ-yı Kureys'ten Ebû Süfyan, Attâb İbni Esîd* ve Hâris İbni Hişam* oturup konuştular. Attâb dedi: "Pederim Esîd bahtiyardı ki bugünü görmedi." Hâris dedi ki: "Muhammed, bu siyah kargadan başka adam bulmadı mı ki müezzin yapsın?" Hazreti Bilâl Habeşî'yi tezyif etti. Ebû Süfyan dedi: "Ben korkarım, bir şey demeyeceğim. Kimse olmasa da, şu Bathâ'nın taşları ona haber verecek, o bilecek." Hakikaten, bir parça sonra Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) onlara rast geldi, harfiyyen konuştuklarını söyledi. O vakit Attâb ile Hâris şehâdet getirdiler, müslüman oldular.⁴

İşte, ey bîcâre mülhid! Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm)'ı tanımayan kalbsiz adam! Bak, Kureys'in iki muannid büyükleri, birtek ihbar-ı gaybî ile imana geldiler. Ne kadar kalbin bozulmuş ki, mânevî tevâtürle bu ihbar-ı gaybî gibi binler mu'cizâtı işitiyorsun, yine kanaat-i tâmmen gelmiyor. Her ne ise, sadede dönüyoruz.

♦ Hem nakl-i sahih ile Gazve-i Bedir'de Hazreti Abbas, sahabelerin

¹ Bkz.: Buhârî, *Cihâd* 141, *Megâzî* 46; Müslim, *Fezâilü's-sahabe* 161.

² "Allah'ın yırtıcı bir hayvanı onu yiyecek."

³ Bkz.: Taberî, *Câmiu'l-beyân* 27/41; Esbehânî, *Delâilü'n-nübüvve* s. 219; Münâvî, *Feyzu'l-kadîr* 2/395.

⁴ Bkz.: İbni Hişam, *es-Sîratü'n-nebeviyye* 5/75-76; Bagavî, *Meâlimü't-tenzîl* 1/347; İbni Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* 4/303.

Âkıbet-i fecia: Kötü, feci son.
Bathâ: Mekke-i Mükerreme'nin eski isimlerinden.
Celbetmek: Getirmek, huzuruna çağırmak.
Gazve-i Bedir: Bedir Savaşı.
İhbar-ı gaybî: Gayba ait, bilinmeyen bir şeyi haber vermek.

Kanaat-i tâmm: Tam kanaat etme, tamamen ikna olma.
Mânevî tevâtür: Yalanda ittifak etmeleri aklen mümkün olmayan birçok kişinin, farklı yer ve zamanlarda, farklı lâfızlarla bildirdikleri fakat anlamı aynı olan haber, bilgi.

Mu'cizât: Mu'cizeler.
Muannid: İnatçı.
Mülhid: İnkâr eden, dinsiz.
Peder: Baba.
Rüesâ-yı Kureys: Kureys reisleri, önde gelenleri.
Tezyif etmek: Alay etmek, küçük görmek.

eline esir düştüğü vakitte, fidyeye-i necat istenilmiş. O da demiş: “Param yok.” Hazreti Resûl-i Ekrem (*aleyhiissalâtü vesselâm*) ferman etmiş ki: “Zevcen Ümmü Fadl yanında bu kadar parayı filân yere bırakmışsın.” Hazreti Abbas tasdik edip, “İkimizden başka kimsenin bilmediği bir sır idi.” O vakit kemâl-i imanı kazanıp İslâm olmuş.¹

♦ Hem nakl-i sahih-i kat’î ile muzır bir sâhir olan Lebid-i Yahudî, Resûl-i Ekrem’i (*aleyhiissalâtü vesselâm*) rencide etmek için acîb ve müessir bir sihir yapmış. Bir tarağa saçları sarmış, üstünde sihir yapmış, bir kuyuya atmış. Resûl-i Ekrem (*aleyhiissalâtü vesselâm*), Hazreti Ali’ye ve sahabelere ferman etmiş: “Gidiniz, filân kuyuda bu çeşit sihir âletlerini bulup getiriniz.” Gitmişler, aynen öyle bulup getirmişler. Herbir ipi açıldıkça, Resûl-i Ekrem (*aleyhiissalâtü vesselâm*) dahi rahatsızlığından hiffet buluyordu.²

♦ Hem nakl-i sahih ile Ebû Hureyre* ve Huzeyfe* gibi mühim zâtlar bulunduğu bir heyette Resûl-i Ekrem (*aleyhiissalâtü vesselâm*) ferman etmiş ki: **أَحَدُكُمْ فِي النَّارِ أَعْظَمُ مِنْ أَحَدٍ** diye,³ birinin irtidadıyla müthiş âkıbetini haber vermiş. Ebû Hureyre dedi: “O heyetten –ben– bir adamla ikimiz kaldık. Ben korktum. Sonra öteki adam Yemâme Harbi’nde Müseylime tarafında bulunup mürted olarak katledildi.” İhbar-ı nebevînin hakikati çıktı.

♦ Hem nakl-i sahih ile Umeyr ve Safvan, müslüman olmadan evvel, mühim bir mala mukabil, Peygamber (*aleyhiissalâtü vesselâm*)’ın katline karar verip, Umeyr ise Peygamber (*aleyhiissalâtü vesselâm*)’ın katlini niyet ederek Medine’ye gelmiş. Resûl-i Ekrem (*aleyhiissalâtü vesselâm*) Umeyr’i gördü, yanına çağırdı, dedi: “Safvan ile maceranız budur.” Elini Umeyr’in göğsüne koydu; Umeyr “evet” dedi, müslüman oldu.⁴

¹ Bkz.: Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 1/353; Hâkim, *Müstedrek* 3/366; Beyhakî, *es-Sünenü’l-kübrâ* 6/322; İbni Sa’d, *et-Tabakâtü’l-kübrâ* 4/14.

² Bkz.: Nesâî, *Tahrîmü’l-dem* 20; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 4/367; İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 5/40; Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebir* 5/180.

³ “Sizden birinizin dışı cehennemde Uhud dağından büyük olacaktır.” (Bkz.: Kadı İyâz, *Şifâ* 1/342; Süheylî, *er-Ravdu’l-ülf* 4/355; Taberî, *Târihu’l-ümem ve’l-mülûk* 2/278; İbni Hacer, *İsâbe* 2/552).

⁴ Bkz.: Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebir* 17/56-62; İbni Hişâm, *es-Sîratü’n-nebeviyye* 3/212-214; İbni Sa’d, *et-Tabakâtü’l-kübrâ* 4/199-200; Beyhakî, *Delâilü’n-nübüvve* 3/147-148.

Acîb: Şaşırtıcı, hayret verici.

Âkıbet: Sonuç, netice.

Fidyeye-i necat: Serbest bırakılması için verilecek fidye.

Hiffet: Hafiflik, rahatlama.

İrtidad: Dinden çıkma.

Katl: Öldürme.

Kemâl-i iman: Tam, mükemmel bir iman.

Muzır: Zararlı.

Müessir: Tesirli, etkili.

Mürted: İrtidat eden, İslâm Dininden dönen.

Sâhir: Sihirbaz.

Zevce: Eş, hanım.

Daha bunlar gibi pek çok sahih ihbarat-ı gaybiye vuku bulmuş. Meşhur Kütüb-ü Sitte-i Sahîha-i Hadisiye’de zikredilmiştir ve senedleriyle beyan edilmiştir. Bu risalede beyan edilen vâkiâtın ekseri, tevâtür-ü mânevî hükmünde kat’îdir, yakînîdirler. Başta Buhârî ve Müslim –ki, Kur’ân’dan sonra en sahih kitap olduklarını ehl-i tahkik kabul etmiş– ve sâir Sahîh-i Tirmizî, Nesâî* ve Ebû Davud* ve Müstedrekü’l-Hâkim ve Müsned-i Ahmed İbni Hanbel ve Delâil-i Beyhakî gibi kitaplarda an’anesiyle beyan edilmiştir.

Şimdi, ey mülhîd-i bîhuş! “Muhammed Arabî (*aleyhissalâtu vesselâm*) akıllı bir adamdı” deyip geçme. Çünkü şu umûr-u gaybiyeye dair ihbarat-ı sâdika-yı Ahmediye (*aleyhissalâtu vesselâm*) iki şıktan hâlî değil: Ya diyeceksin ki; o Zât-ı Kudsî’de öyle keskin bir nazar ve geniş bir dehâ var ki, mâzî ve müstakbeli ve umum dünyayı görür, bilir.. ve etraf-ı âlemi ve şark ve garbı temâşâ eder bir gözü.. ve geçmiş ve gelecek bütün zamanları keşfeder bir dehâsı vardır. Bu hâl ise beşerde olamaz! Eğer olsa, Hâlık-ı âlem tarafından verilmiş bir harika, bir mevhîbe olur. Bu ise, tek başıyla bir mu’cize-i âzamıdır.

Veyahut inanacaksın ki; o Zât-ı Mübarek, öyle bir Zât’ın memuru ve şâkirdidir ki, her şey O’nun nazarında ve tasarrufundadır.. ve bütün envâ-ı kâinat ve bütün zamanlar O’nun taht-ı emrindedir.. defter-i kebîrinde her şey yazılıdır.. istediği zaman talebesine bildirir ve gösterir. Demek, Muhammed Arabî (*aleyhissalâtu vesselâm*), Üstad-ı Ezeli’sinden ders alır, öyle ders verir.

An’ane: Bir hadisi “an fülân, an fülân, (falan, falan tarafından)” şeklinde râvîlerini bildirerek nakletmek.

Defter-i kebîr: Büyük defter.

Ehl-i tahkik: Araştırmacı, büyük ilim adamları.

Envâ-ı kâinat: Kâinatta var olan türler.

Etraf-ı âlem: Âlemin her tarafı, dört bir yanı.

Hâlık-ı âlem: Âlemin, kâinatın yaratıcısı.

Hâlî: Boş, uzak.

İhbarat-ı gaybiye: Gayba ait, bilinmeyen şeylere dair haberler, bilgilendirmeler.

İhbarat-ı sâdika-yı Ahmediye: Hz. Peygamber Efendimiz’in (a.s.m.) verdiği doğru haberler.

Kütüb-ü Sitte-i Sahîha-i Hadisiye: En müteber altı hadis kitabı:

Buhârî, Müslim, Ebû Davud, Tirmizî, Nesâî, İbni Mâce.

Mâzî ve müstakbel: Geçmiş ve gelecek zaman.

Mevhîbe: İhsan, vergi, hediye.

Mu’cize-i âzam: Pek büyük mu’cize.

Mülhid-i bîhuş: Sersem, akılsız inançsız, ateist.

Sahîh: Doğru.

Sened: Hadis metnini birbirine nakleden râvîlerden oluşan isim zinciri.

Şâkirt: Öğrenci, talebe.

Şark ve garp: Doğu ve batı.

Taht-ı emir: Emri altında, emrinde.

Temâşâ etmek: Bakmak, seyretmek.

Tevâtür-ü mânevî: Yalanda ittîfak etmeleri aklen mümkün

olmayan birçok kişinin, farklı yer ve zamanlarda, farklı lâfızlarla bildirdikleri fakat anlamı aynı olan haber, bilgi.

Umûr-u gaybiye: Gayba, görünmeyen âleme ait şeyler, işler.

Üstad-ı Ezeli: Ezelden beri var olan Ebedî Üstad.

Vâkiât: Hâdiseler, olaylar.

Vuku bulmak: Olmak, meydana gelmek.

Yakînî: Şüphesiz, kesin bir bilgi niteliği olan.

Zât-ı Kudsî: Mukaddes, tertemiz Zât.

Zât-ı Mübarek: Bereketli, kutlu Zât.

♦ Hem nakl-i sahîh ile Hazreti Hâlid'i, harp için Dûmetü'l-Cendel reisi olan Ükeydir'e gönderdiği vakit ferman etmiş ki: إِنَّكَ سَتَجِدُهُ يَصِيدُ الْبَقَرَ¹ diye, bakar-ı vahşî avında bulacağını, kavgasız esir edileceğini ihbar etmiş. Hazreti Hâlid gitmiş, aynen öyle bulmuş, esir etmiş, getirmiş.

♦ Hem nakl-i sahîh ile Kureys, Benî Hâşim aleyhinde yazdıkları ve Kâbe'nin sakfına astıkları sayfa hakkında ferman etmiş ki: "Kurtlar yazılarınızı yemiş; yalnız, sayfadaki esmâ-yı ilâhiyeye ilişmemişler." Haber vermiş. Sonra sayfaya bakmışlar, aynen öyle olmuş.²

♦ Hem nakl-i sahîh ile "Beytü'l-Makdis'in fethinde büyük bir tâun çıkacak"³ ferman etmişti. Hazreti Ömer zamanında Beytü'l-Makdis fetholundu.⁴ Ve öyle bir tâun çıktı ki, üç günde yetmiş bin vefiyât oldu.⁵

♦ Hem nakl-i sahîh ile o zamanda vücûdu olmayan Basra⁶ ve Bağdat'ın vücûda geleceklerini.. ve Bağdat'a dünya hazinelerinin gireceğini..⁷ ve Türkler ve Bahr-i Hazar etrafındaki milletlerle Araplar muharebe edeceklerini..⁸ ve sonra onlar, çoklukla İslâmiyet'e girecek; Araplara, Araplar içinde hâkim olacaklarını haber vermiş. Demiş ki:

يُوشِكُ أَنْ يَكْثُرَ فِيكُمْ الْعَجَمُ يَأْكُلُونَ فَيْئَكُمْ وَيَضْرِبُونَ رِقَابَكُمْ⁹

♦ Hem ferman etmiş ki:

¹ Bkz.: İbni Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye* 5/207-208; Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 9/187; İbni Hibbân, *Sikât* 2/97; Taberî, *Târihu'l-ümem ve'l-mülûk* 2/185.

² Bkz.: İbni İshak, *Sîre* 2/147; İbni Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye* 2/221; İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 1/188-189, 208-209; Taberî, *Târihu'l-ümem ve'l-mülûk* 1/553.

³ Buharî, *Cizye* 15; İbni Mâce, *Fiten* 25; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 6/22, 25, 27.

⁴ İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 3/283; Taberî, *Târihu'l-ümem ve'l-mülûk* 2/448; İbni Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* 7/55-58.

⁵ Bkz.: Münâvî, *Feyzu'l-kadir* 4/95; Aliyyülkârî, *Şerhu's-Şifâ* 1/696.

⁶ Bkz.: Ebû Davud, *Melâhim* 10; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 5/44; Tayâlisî, *Müsned* s. 117; İbni Hibbân, *Sahîh* 15/148.

⁷ Bkz.: Hatîb el-Bağdâdî, *Târihu Bağdâd* 1/28-33, 10/203, 14/54; Ebû Amr ed-Dânî, *Fiten* 3/719, 4/905; Deylemî, *Müsned* 2/73.

⁸ Bkz.: Buharî, *Cihâd* 95, 96, *Menâkıb* 25; Müslim, *Fiten* 63-66.

⁹ "Sizin aranızda Acemlerin (sâir milletlerin) çoğalması, hazine gelirlerinizi yiyip tüketmeleri ve size hâkimiyet kurmaları yakındır." Ma'mer b. Râşid, *el-Câmî* 11/385; Bezzâr, *Müsned* 6/359, 7/291; Hâkim, *Müstedrek* 4/557, 564.

Bahr-i Hazar: Hazar Denizi.

Bakar-ı vahşî: Yabânî sığır.

Benî Hâşim: Hâşim oğulları. Hz. Peygamber Efendimiz'in (a.s.m.)

mensup olduğu soy.

Beytü'l-Makdis: Mescid-i Aksâ.

Esmâ-yı ilâhiye: Allah'ın güzel isimleri.

Tâun: Vebâ.

Vefiyât: Vefatlar, ölümler.

هَلَاكَ أُمَّتِي عَلَى يَدَيِ أُغَيْلِمَةٍ مِنْ قُرَيْشٍ diye,¹ Emeviyenin Yezid ve Velid gibi şerir reislerinin fesâdını haber vermiş.

♦ Hem Yemâme gibi bir kısım yerlerde irtidat vuku bulacağını haber vermiş.²

♦ Hem Gazve-i Meşhure-i Hendek'te ferman etmiş ki:
الْآنَ نَغْزُوهُمْ وَلَا يَغْزُونَنَا diye,³ “Bundan sonra onlar bana değil, belki ben onlara hücum edeceğim.” Haber vermiş.. haber verdiği gibi çıkmış.⁴

♦ Hem nakl-i sahih ile vefatından bir iki ay evvel ferman etmiş ki:
إِنَّ اللَّهَ خَيْرَ عَبْدًا بَيْنَ الدُّنْيَا وَبَيْنَ مَا عِنْدَهُ فَاخْتَارَ مَا عِنْدَ اللَّهِ diye⁵ vefatını haber vermiş.

♦ Hem Zeyd İbni Sûhân hakkında ferman etmiş ki:
يَسْبِقُهُ عُضْوٌ مِنْهُ إِلَى الْجَنَّةِ Zeyd'den evvel bir uzvu şehid edileceğini haber vermiş.⁶ Bir zaman sonra, Nihâvend harbinde bir eli kesilmiş.⁷ Demek, en evvel o el şehid olup mânen cennete gitmiş.

İşte, bütün bahsettiğimiz umûr-u gaybiye, on kısım envâ-ı mu'cizâtından birtek nevidir. O nev'in on kısmından bir kısmını söylemedik. Şimdi, bu kısım-la beraber, i'câz-ı Kur'ân'a dair Yirmi Beşinci Söz'de gayet geniş ihbar-ı gayb nev'inin, dört nev'ini icmâlen beyan etmişiz. İşte buradaki nevi ile beraber,

¹ “Ümmetimin helâki Kureys'ten bazı toy delikanlıların eliyle olacaktır.” (Buharî, *Fiten* 3; Müslim, *Fiten* 74; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 2/299, 485, 520).

² Bkz.: Buharî, *Menâkıb* 25, *Megâzi* 70, 71; Müslim, *Rüya* 21, 22.

³ Buharî, *Megâzi* 29; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 4/262, 6/394; Tayâlisî, *Müsned* s. 182; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 7/98.

⁴ Bkz.: İbni Hişâm, *es-Siratü'n-nebeviyye* 4/216; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 3/457; Taberî, *Târihu'l-ümem ve'l-mülûk* 2/104.

⁵ “Allah, dünya ile kendi katındaki arasındaki tercihi kuluına bıraktı. O da Allah katındakini tercih etti.” (Bkz.: Buharî, *Fezâilü ashabi'n-Nebî* 3; Müslim, *Fezâilü's-sahabe* 2).

⁶ Kadı İyâz, *Şifâ* 1/343; Mâverdi, *A'lâmü'n-nübüvve* 1/121. Ayrıca bkz.: Ebû Ya'lâ, *Müsned* 1/393; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 6/416. Ayrıca kendisinin Cemal'de şehit olduğuna dair bkz.: İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 6/123; İbni Abdilberr, *İstîâb* 2/556; Hatîb el-Bağdâdî, *Târihu Bağdâd* 8/439.

⁷ Bkz.: İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 6/124.

Envâ-ı mu'cizât: Mu'cize çeşitleri.

Gazve-i Meşhure-i Hendek: Meşhur Hendek Savaşı.

İ'câz-ı Kur'ân: İnsanları, benzerini yapmaktan âciz bırakan

Kur'ân-ı Kerim'in üslubu.

İcmâlen: Kısaca, özet olarak.

İhbar-ı gayb: Görünmeyen, bilinmeyen şeylerden bahsetme, haber verme.

İrtidat: Dinden çıkma.

Nev: Tür, çeşit.

Şerir: Şerli, şirret.

Üzuv: Organ.

Vuku bulmak: Olmak, meydana gelmek.

Kur'ân'ın lisanıyla gaybdan haber verilen o dört büyük nevi beraber düşün, gör ki; ne kadar kat'î, şüphesiz, parlak, kuvvetli, kavî bir burhan-ı risalettir ki; bütün bütün kalbi, aklı bozulmayan, elbette iman edecek ki; Zât-ı Ahmediye (aleyhissalâtu vesselâm), hâlık-ı külli şey ve allâmü'l-guyûb olan bir Zât-ı Zülcelâl'in resûlüdür ve O'ndan haber alıyor.

Yedinci Nükteî İşaret

Mu'cizât-ı nebeviyenin bereket-i taam hususunda olan kısmından birkaç kat'î ve mânen mütevâtir misaline işaret edeceğiz. Bahisten evvel bir mukaddime zikri münasiptir.

Mukaddime

Şu gelecek bereketli mu'cizât misalleri, her biri müteaddit tarikle, hatta bazıları on altı tarikle sahih bir surette nakledilmiş. Ekserisi bir cemaat-i kesîre huzurunda vuku bulmuş; o cemaat içinde muteber ve sâdık insanlar onlardan bahsedip nakletmişler. Mesela, "Sâ' denilen dört avuç taamdan yetmiş adam yemişler, tok olmuşlar."¹ naklediyor. O yetmiş adam onun sözünü işitiyor, tekzip etmiyor. Demek sükût ile tasdik ediyorlar. Hâlbuki, o asr-ı sıdk ve hakikatte ve o hakperest ve ciddî ve doğru adam olan sahabeler, zerre miktar yalanı görse, red ve tekzip ederler. Hâlbuki, bahsedeceğimiz vâkıaları çoklar rivayet etmiş ve ötekiler de sükût ile tasdik etmişler. Demek, her bir hâdise mânen mütevâtir gibi kat'idir.

✓ Hem sahabeler, Kur'ân'ın ve âyetlerin hıfzından sonra, en ziyâde

¹ Buharî, Menâkıb 25, Et'ime 6; Müslim, Eşribe 142.

Allâmü'l-guyûb: Olmuş olacak bütün gaybları bilen Hz. Allah.

Asr-ı sıdk ve hakikat: Doğruluğun ve gerçeğin hâkim olduğu asır.

Bereket-i taam: Yemeklerde görülen bereket.

Burhan-ı risalet: Peygamberlik delili.

Cemaat-i kesîre: Büyük, kalabalık bir topluluk.

Hakperest: Hak ve adâleti gözetten.

Hâlık-ı külli şey: Her şeyi yaratan.

Hıfz: Ezberleme, koruma.

Kavî: Güçlü.

Mânen mütevâtir: Yalanda ittifak etmeleri aklın mümkün olmayan birçok kişinin, farklı yer ve zamanlarda, farklı lâfızlarla bildirdikleri fakat anlamı aynı olan haber, bilgi.

Mu'cizât-ı nebeviye: Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) ait mu'cizeler.

Müteaddit: Birden çok, çeşitli.

Resûl: Peygamber.

Sâ': Yaklaşık 3 - 3,5 kg.lık bir ağırlık ölçü birimi.

Sahih: Doğru.

Sükût: Susma, sessiz kalma.

Tarik: Yol.

Tekzip etmek: Yalanlamak.

Vâkıa: Hâdise, olay.

Zât-ı Ahmediye: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) mümtaz kişiliği.

Zât-ı Zülcelâl: Sonsuz gücün ve hâkimiyetin sahibi Yüce Zât.

Resûl-i Ekrem'in (aleyhissalâtü vesselâm) ef'âl ve akvâlinin muhafazasına, bhusus ahkâma ve mu'cizâta dair ahvâline bütün kuvvetleriyle çalıştıklarını ve sıhhatlerine pek çok dikkat ettiklerini, tarih ve siyer şehâdet ediyor. Resûl-i Ekrem'e (aleyhissalâtü vesselâm) ait en küçük bir hareketi, bir sîreti, bir hâli ihmâl etmemişler. Ve etmediklerini ve kaydettiklerini, kütüb-ü ehâdisiye şehâdet ediyor.

✓ *Hem Asr-ı Saadet'te, mu'cizâtı ve medar-ı ahkâm ehâdisi, kitâbetle çoklar kaydedip yazdılar. Hususan Abâdile-i Seb'a kitâbetle kaydettiler. Hususan, Tercümanü'l-Kur'an olan Abdullah İbni Abbas^{1*} ve Abdullah İbni Amr İbni'l-Âs,^{2*} bhusus otuz kırk sene sonra tâbiîn binler muhakkikleri, ehâdisi ve mu'cizâtı yazıyla kaydettiler.³*

✓ *Daha ondan sonra, başta dört imam u müçtehit ve binler muhakkik muhaddisler naklettiler, yazıyla muhafaza ettiler.*

✓ *Daha hicretten iki yüz sene sonra, başta Buhârî, Müslim, Kütüb-ü Sitte-i makbûle vazife-i hıfzı omuzlarına aldılar. İbnü'l-Cevzî gibi şiddetli*

¹ Bu sıfatın bizzat Efendimiz (s.a.s.) tarafından kendisine verildiğine dair bkz.: İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 6/383; İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 2/366; Hâkim, *Müstedrek* 3/618; İbni Abdilberr *İstiâb* 3/935. Ayrıca hadisleri yazarak kaydettiğine dair bkz.: İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 5/293; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübela* 4/480; Mizî, *Tehzîbü'l-kemâl* 24/174.

² Bu büyük sahibinin, hadisleri yazarak kaydettiğine dair bkz.: Buhârî, *İlim* 39; Tirmizî, *İlim* 12, *Menâkıb* 46; Dârimî, *Mukaddime* 43.

³ Bkz.: Tirmizî, *el-İlel* s. 756; İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 5/481; Râmezülmüzi, *el-Muhaddisü'l-fâsil* s. 223; Hatîb el-Bağdâdî, *el-Kifâye fi ilmi'r-rivâye* 1/402.

Abâdile-i Seb'a: İsimleri Abdullah olan yedi sahâbi:
1- Abdullah İbni Abbas, 2- Abdullah İbni Ömer, 3- Abdullah İbni Mes'ud, 4- Abdullah İbni Amr İbni'l-Âs, 5- Abdullah İbni Selâm, 6- Abdullah İbni Ravâha, 7- Abdullah İbni Ebi Evfâ (r.anhum).

Ahkâm: Hükümler.

Ahvâl: Hâller, durumlar.

Akvâl: Sözler, ifadeler.

Asr-ı Saadet: Peygamber Efendimiz (s.a.s.) ile şereflenen kutlu asır.

Bahusus: Özellikle.

Dört imam u müçtehit: Dinin temel kaynaklarından hüküm çıkarmada özel metod sahibi, dört mezhebin imamı: İmam

Ebû Hanife, İmam Şâfiî, İmam Mâlik, İmam İbni Hanbel (r.anhum).

Ef'âl: Fiiller, işler.

Ehâdis: Hadisler. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) mübarek söz ve davranışları.

Kitâbet: Yazı, yazma.

Kütüb-ü ehâdisiye: Hadis kitapları.

Kütüb-ü Sitte-i makbûle: Güvenilir, kaynak kabul edilmiş altı hadis kitabı. (Buhârî, Müslim, Ebû Davud, Tirmizî, Nesâî, İbni Mâce).

Medar-ı ahkâm: Hüküm vesilesi, kaynağı.

Mu'cizât: Mu'cizeler.

Muhaddis: Hadis âlimi.

Muhakkik: Sürekli hakikatin peşinde, kılı kırk yararcasına araştıran.

Sihhat: Doğruluk, gerçeklik.

Sîret: Huy, tabiat.

Siyer: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) hayatını ve özelliklerini konu edinen ilim dalı.

Tâbiîn: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) ashabına yetişen nesil.

Tercümanü'l-Kur'an: Kur'an-ı Kerim'i isabetli yorumlarıyla tefsir ettiğinden dolayı İbni Abbas'a (r.a.) verilen "Kur'an müfessiri" anlamında bir unvan.

Vazife-i hıfz: Koruma, kollama görevi.

binler münekkittler çıkıp, bazı mülhidlerin veya fikirsiz veya hıfzsız veya nâdanların karıştırdıkları mevzû ehâdisi tefrik ettiler, gösterdiler.

✓ Sonra, ehl-i keşfin tasdikiyle, yetmiş defa Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) temessül edip yakaza hâlinde onun sohbetiyle müşerref olan¹ Celâleddin Süyutî gibi allâmeler ve muhakkikler, ehâdis-i sahîhanın elmaslarını, sâir sözlerden ve mevzûâtтан tefrik ettiler.

İşte bahsedeceğimiz hâdiseler, mu’cizeler; böyle elden ele, kuvvetli, emin, müteaddit ve çok, belki hadsiz ellerden, sağlam olarak bize gelmiş.² **إِشْتَهَ الْحَمْدُ لِلَّهِ هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي** İşte buna binâen, “Bu zamana kadar uzun mesafeden gelen, şu zamandan tâ o zamana kadar bu hâdiseleri, nasıl bileceğiz ki karışmamış ve sâfidir?” hatıra gelmemelidir!

Berekete Dair Mu’cizât-ı Kat’iyyenin

Birinci Misali: Başta Buharî ve Müslim, Kütüb-ü Sitte-i Sahîha müttefikan haber veriyorlar ki:

Resûl-i Ekrem’in (*aleyhissalâtü vesselâm*) Hazreti Zeyneb ile tezevvücü velîmesinde, Hazreti Enes’in vâlidesi Ümmü Süleym, bir iki avuç hurmayı yağla kavurarak bir kaba koyup Hazreti Enes’le Peygamber (*aleyhissalâtü vesselâm*)’a gönderdi. Enes’e ferman etti ki: “Filân, filânı çağır! Hem, kime tesadüf etsen davet et!” Enes de kime rast geldiyse çağırdı. Üç yüz kadar sahabe gelip Suffe ve Hücre-i Saadet’i doldurdular.

Ferman etti: **تَحَلَّقُوا عَشْرَةَ عَشْرَةَ** Yani, “Onar onar halka olunuz.” Sonra, mübarek elini o az taam üzerine koydu, dua etti, “Buyurun!” dedi. Bütün o

¹ İbnü’l-Îmâd, *Şezerâtü’z-zeheb* 4/54; Nebhânî, *Câmiu kerâmâtî’l-evliyâ* 2/158.

² “Allah’a hamdolsun; bu Rabbimin ihsanıdır.”

Allâme: Mâlûmatı çok geniş âlim.

Ehâdis-i sahîha: Sahih, doğru hadisler.

Ehl-i keşf: Allah’ın bazı gaybları bildirdiği basiretleri açık veliler.

Hıfz: Hâfıza, ezberleme, akılda tutma yeteneği.

Hücre-i Saadet: Saadet yuvası. Hz. Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) mescidinin yanında, huzur ve mutluluk kaynağı, tek odalı evi.

Mevzû ehâdis / mevzûât: Peygamber Efendimiz’e (s.a.s.) mâl edilmesine rağmen O’nun söylemediği sözler.

Mülhid: İnkâr eden, dinsiz.

Münekkit: Tenkitçi, tenkit eden.

Müteaddit: Birden çok, çeşitli.

Müttefikan: İttifak ederek, oy birliğiyle.

Nâdan: Cahil, kaba.

Suffe: Sofa. Kendilerini Peygamber Efendimiz’den (s.a.s.) istifadeye, İslâm’a hizmete vakfetmiş

sahabilerin kaldığı Efendimiz’in (s.a.s.) mescidinin yanında bulunan bölüm.

Taam: Yemek.

Tefrik etmek: Ayırmak, ayıklamak.

Temessül: Suret veya mahiyetin aksetmesi, görünmesi.

Tezevvüc: Evlenme.

Velime: Düğün yemeği.

Yakaza: Uyanıklık.

üç yüz adam yediler, tok olup kalktılar. Enes'e ferman etmiş: "Kaldır!" Enes demiş ki: "Bilmedim, taam kabını koyduğum vakit mi taam çoktu, yoksa kaldırdığım vakit mi çoktu, fark edemedim."¹

İkinci Misal: Mihmandâr-ı nebevî Ebû Eyyûbi'l-Ensârî* hânesine teşrif-i nebevî hengâmında Ebû Eyyûb der ki:

Resûl-i Ekrem (*aleyhihsalâtü vesselâm*) ve Ebûbekri's-Sıddık'a kâfi gelecek iki kişilik yemek yaptım. Ona ferman etti: ²أَدْعُ ثَلَاثِينَ مِنْ أَشْرَافِ الْأَنْصَارِ Otuz adam geldiler, yediler. Sonra ferman etti: ³أَدْعُ سِتِّينَ Altmış daha davet ettim. Geldiler, yediler. Sonra ferman etti ⁴أَدْعُ تِسْعِينَ Doksan daha davet ettim. Geldiler, yediler. Kaplarda yemek daha kaldı. Bütün gelenler o mu'cize karşısında İslâmiyet'e girip biat ettiler. O iki kişilik taamdan yüz seksen adam yediler.⁵

Üçüncü Misal: Hazreti Ömer İbnü'l-Hattab⁶ ve Ebû Hureyre⁷ ve Seleme İbnü'l-Ekva'^{8*} ve Ebû Amra el-Ensârî⁹ gibi müteaddit tarîklerle diyorlar ki:

Bir gazvede ordu aç kaldı. Resûl-i Ekrem'e (*aleyhihsalâtü vesselâm*) müracaat ettiler. Ferman etti ki: "Heybelerinizde kalan bâkiye-i erzakı toplayınız." Herkes azar birer parça hurma getirdi. En çok getiren, dört avuç getirebildi. Bir kilime koydular.

Seleme der ki: "Mecmuunu ben tahmin ettim, oturmış bir keçi kadar ancak vardı." Sonra Resûl-i Ekrem (*aleyhihsalâtü vesselâm*) bereketle dua edip

¹ Kadı İyâz, *Şifâ* 1/297. Ayrıca bkz.: Buharî, *Nikâh* 64; Müslim, *Nikâh* 94-95.

² "Ensârın eşrâfından otuz kişi çağır."

³ "Altmış daha çağır."

⁴ "Doksan kişi daha çağır."

⁵ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 4/185; Firyâbî, *Delâilü'n-nübüvve* 1/44; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 6/94; İbni Abdilberr, *Temhîd* 1/295.

⁶ Kadı İyâz, *Şifâ* 1/293.

⁷ Müslim, *İman* 44-45; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 2/421, 3/11; Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 5/246.

⁸ Buharî, *Şerike* 1, *Cihâd* 123; Müslim, *Lukata* 19.

⁹ Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 3/417; Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 5/244, 6/279; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 1/211.

Bâkiye-i erzak: Kalan yiyecekler.

Biat etmek: Bağlılığını bildir-mek, hâkimiyetini tanımak, idaresi altına girmek.

Gazve: Gazâ, savaşı.

Hengâm: Vakıt, devir.

Mecmu: Bütün, toplam.

Mihmandâr-ı nebevî: Hz. Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) ev sahipliği yapan, O'nu ağırlama

bahtiyarlığına mazhar olan.

Tarîk: Yol.

Teşrif-i nebevî: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) şeref verme-si.

ferman etti: “Herkes kabını getirsin.” Koşuştular, geldiler. O ordu içinde hiçbir kap kalmadı, hepsini doldurdular. Hem fazla kaldı. Sahabeden bir râvi demiş: “O bereketin gidişatından anladım: Eğer ehl-i arz gelseydi, onlara dahi kâfi gelecekti.”

Dördüncü Misal: Başta Buharî ve Müslim, kütüb-ü sahiha beyan ediyorlar ki, Abdurrahmân İbni Ebî Bekri’s-Sıddık* der:

Biz yüz otuz sahabe, bir seferde Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) ile beraberdik. Dört avuç miktarı olan bir sâ’ ekmek için hamur yapıldı. Bir keçi dahi kesildi, pişirildi; yalnız ciğer ve böbrekleri kebab yapıldı. Kasem ederim, o kebaptan, yüz otuz sahabeden her birisine bir parça kesti, verdi. Sonra Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) pişmiş eti iki kâseye koydu. Biz umumumuz tok oluncaya kadar yedik, fazla kaldı. Ben fazlasını deveye yükledim.¹

Beşinci Misal: Kütüb-ü sahiha kat’iyetle beyan ediyorlar ki; Gazve-i Garrâ-yı Ahzab’da, meşhur Yevmü’l-Hendek’te, Hazreti Câbirü’l-Ensârî kasemle ilân ediyor:

O günde, dört avuç olan bir sâ’ arpa ekmeğinden, bir senelik bir keçi oğlağından bin adam yediler ve öylece kaldı. Hazreti Câbir der ki; o gün yemek, hânemde pişirildi. Bütün bin adam o sâ’dan, o oğlaktan yediler, gittiler. Daha tenceremiz dolu kaynıyor, daha hamurumuz ekmek yapılıyor. O hamura, o tencereye mübarek ağzının suyunu koyup bereketle dua etmişti.²

İşte, şu mu’cize-i bereketi, bin zâtın huzurunda, onları ona alâkadar göstererek Hazreti Câbir kasemle ilân ediyor. Demek şu hâdise, bin adam rivayet etmiş gibi kat’î denilebilir.

Altıncı Misal: Nakl-i sahih-i kat’î ile hâdim-i nebevî Hazreti Enes’in amcası meşhur Ebû Talha* der ki:

Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), yetmiş-seksen adamı, Enes’in koltuğu altında getirdiği az arpa ekmeğinden tok oluncaya kadar yedirdi. “O az

¹ Buharî, *Hibe* 28, *Et’ime* 6; Müslim, *Eşribe* 175.

² Buharî, *Megâzi* 29; Müslim, *Eşribe* 141.

Ehl-i arz: Yeryüzü halkı.

Gazve-i Garrâ-yı Ahzab: Muh-teşem Hendek Savaşı.

Hâdim-i nebevî: Hz. Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) hizmetkârı.

Kasem etmek: Yemin etmek.

Kütüb-ü sahiha: Doğru, güvenilir kitaplar.

Nakl-i sahih-i kat’î: Doğruluğu kesin nakil, rivayet.

Sâ’: Yaklaşık 3 -3,5 kg.lık bir ağırlık ölçü birimi.

Yevmü’l-Hendek: Hendek savaşı günü.

ekmekleri parça parça ediniz!” emretti ve bereketle dua etti. Menzil dar olduğundan, onar onar gelip yediler, tok olarak gittiler.¹

Yedinci Misal: Nakl-i sahih-i kat’î ile Şifâ-yı Şerif ve Müslim gibi kütüb-ü sahîha beyan ederler ki:

Hazreti Câbiru’l-Ensârî diyor: Bir zât, Resûl-i Ekrem’den (*aleyhissalâtü vesselâm*) iyâli için taam istedi. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) yarım yük arpa verdi. Çok zaman o adam iyâliyle ve misafirleriyle o arpadan yediler. Bakıyorlar, bitmiyor. Noksaniyetini anlamak için ölçtüler. Sonra bereket dahi kalktı; noksan olmaya başladı. Resûl-i Ekrem’e (*aleyhissalâtü vesselâm*) geldi, vak’a-yı beyan etti. Ona cevaben ferman etti: **لَوْ لَمْ تَكَلْهُ لَأَكَلْتُمْ مِنْهُ وَلَقَامَ بِكُمْ** Yani, “Eğer kile ile tecrübe etmeseydiniz, hayatınızca size yeterdi!”²

Sekizinci Misal: Tirmizî* ve Nesâî ve Beyhakî* ve Şifâ-yı Şerîf gibi kütüb-ü sahîha beyan ediyorlar ki:

Hazreti Semure İbni Cündüb der: Resûl-i Ekrem’e (*aleyhissalâtü vesselâm*) bir kâse et geldi. Sabahtan akşama kadar fevc fevc adamlar geldiler, yediler.³

İşte, mukaddimedede beyan ettiğimiz sırra binâen, şu vâkıa-yı bereket yalnız Semure’nin rivayeti değil; belki Semure, o yemeği yiyen cemaatlerin mümessili gibi, onların nâmına ve tasdiklerine binâen ilân ediyor.

Dokuzuncu Misal: Şifâ-yı Şerîf sahibi ve meşhur İbni Ebî Şeybe* ve Taberânî* gibi mevsûk ve sahih muhakkikler rivayetiyle Hazreti Ebû Hureyre der:

Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) bana emretti: “Mescid-i Şerif’in suffesini mesken ittihaz eden yüzden ziyâde fukara-yı muhacirîni davet et.” Ben dahi onları aradım, topladım. Umumumuza bir tabla taam konuldu. Biz

¹ Buharî, *Menâkıb* 25, *Et’ime* 6, 48; Müslim, *Eşribe* 142.

² Müslim, *Fedâil* 9; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 3/337, 347; Beyhakî, *Delâilü’n-nübüvve* 6/114.

³ Tirmizî, *Menâkıb* 5; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 5/12, 18; Dârimî, *Mukaddime* 9; Nesâî, *es-Sünenü’l-kübrâ* 4/170.

Fevc fevc: Akın akın, gruplar hâlinde.

Fukara-yı muhacirîn: Fakir muhâcirler.

İttihaz etmek: Edinmek, addetmek.

İyâl: Bir kimsenin bakmakla

yükümlü olduğu kimseler, aile.

Kile: Ölçme, tartma.

Mevsûk: Güvenilir, doğru.

Muhakkik: Sürekli hakikatin peşinde, kılı kırk yararcasına araştıran.

Mümessil: Temsil eden, temsilci.

Sahih: Doğru.

Vak’a: Hâdise, olay.

Vâkıa-yı bereket: Bereket hâdisesi.

istediğimiz kadar yedik, kalktık. O kâse konulduğu vakit nasıl idi, yine öyle dolu kaldı. Yalnız parmakların izi taamda görünüyordu.¹

İşte Hazreti Ebû Hureyre, umum Kâmilîn-i Ehl-i Suffe tasdikine istinâden, onlar nâmına haber verir. Demek, mânen umum Ehl-i Suffe riva-yet etmiş gibi kat'îdir. Hem hiç mümkün müdür ki, o haber hak ve doğru olmasa, o sâdık ve kâmil zâtlar sükût edip tekzib etmesinler?

Onuncu Misal: Nakl-i sahih-i kat'î ile Hazreti İmam Ali der:

Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), Benî Abdilmuttalib'i cemetti. Onlar kırk adam idiler. Onlardan bazıları bir deve yavrusunu yerdı ve dört kıyye süt içerdi. Hâlbuki, umum onlara bir avuç kadar bir yemek yaptı, umum yiyip tok oldular, yemek eskisi gibi kaldı. Sonra, üç dört adama ancak kâfi gelir ağaçtan bir kap içinde süt getirdi. Umumen içtiler, doydular, içilmemiş gibi bâki kaldı.²

İşte, Hazreti Ali'nin şecâati ve sadâkati kat'iyetinde bir mu'cize-i bereket!

On Birinci Misal: Nakl-i sahih ile Hazreti Ali ve Fâtımatü'z-Zehrâ velîmesinde, Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), Bilâl Habeşî'ye emretti: "Dört-beş avuç un, ekmek yapılsın ve bir deve yavrusu kesilsin!" Hazreti Bilâl der: Ben taamı getirdim. Mübarek elini üstüne vurdu. Sonra tâife tâife sahabeler geldiler, yediler, gittiler. O yemekten bâki kalan miktara yine bereketle dua etti. Bütün ezvâc-ı tâhirâta, her birine birer kâse gönderildi. Emretti ki: "Hem yesinler, hem yanlarına gelenlere yedirsinler!"³

Evet böyle mübarek bir izdivaçta, elbette böyle bir bereket lâzımdır ve vukuu kat'îdir.

¹ İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 6/315; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 3/195; İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 1/256.

² Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 1/159; Ahmed İbni Hanbel, *Fedâilü's-sahabe* 2/712; Taberî, *Câmiu'l-beyân* 19/122; Kadı İyâz, *Şifâ* 1/293-294.

³ Abdurrezzak, *Musannef* 5/487; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 22/411, 24/133; Kadı İyâz, *Şifâ* 1/297.

Benî Abdilmuttalib: Abdulmuttalib oğulları, Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) akrabaları.
Cemimetmek: Toplamak, bir araya getirmek.
Ezvâc-ı tâhirât: Tertemiz eşler anlamında Hz. Peygamber (s.a.s.) Efendimiz'in eşlerine verilen genel ad.

İstinâden: Dayanarak.
İzdivaç: Evlilik, evlenme.
Kâmilîn-i Ehl-i Suffe: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) mescidinin yanındaki bölümde kalan, hayatlarını O'ndan istifade etmeye, İslâm'a hizmete adanmış mükemmel kimseler.
Kıyye: Okka. 1282 gramlık eski

bir ağırlık ölçüsü.
Sükût: Susma, sessiz kalma.
Şecâat: Yigitlik, cesaret.
Taam: Yemek.
Tekzib etmek: Yalanlamak.
Velime: Düğün yemeği.
Vukuu: Olma, meydana gelme.

On İkinci Misal: Hazreti İmam Câfer Sâdık, pederleri İmam Muham-medü'l-Bâkır'dan,* o da pederi İmam Zeynelâbidin'den, o dahi İmam Ali'den nakleder ki:

Fâtımatü'z-Zehrâ, yalnız ikisine kâfi gelecek bir yemek pişirdi. Sonra Ali'yi gönderdi, tâ Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) gelsin, beraber yesinler. Teşrif etti ve emretti ki, o yemekten her bir evzâcına birer kâse gönderildi. Sonra kendine, hem Ali'ye, hem Fâtıma ve evlâtlarına birer kâse ayrıldıktan sonra, Hazreti Fâtıma der: "Tenceremizi kaldırdık, daha dolu olup taşıyordu. Meşîet-i ilâhiye ile, hayli zaman o yemekten yedik."¹

Acaba niçin bu nurâni, yüksek silsile-i rivayetten gelen şu mu'cize-i berekete, gözünle görmüş gibi inanmıyorsun? Evet, buna karşı şeytan dahi bahane bulamaz.

On Üçüncü Misal: Ebû Davud ve Ahmed İbni Hanbel* ve İmam Beyhakî gibi sadûk imamlar, Dükeyn İbni Saîdi'l-Müzeniyi'l-Has'amî'den,² hem altı kardeşle beraber sohbe müşerref ve sahabelerden olan Nu'man İbni Mukarrinî'l-Ahmesiyi'l-Müzenî'den,³ hem Cerir'den⁴ naklederek, müteaddit tarîklerle Hazreti Ömer İbnü'l-Hattab'dan naklediyorlar ki:

Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) Hazreti Ömer'e emretti: "Ahmes kabillesinden gelen dört yüz atlıya yolculuk için zâd ü zahîre ver!" Hazreti Ömer dedi: "Ya Resûlallah! Mevcut zahîre birkaç sâ'dır. Kümesi, oturmuş bir deve yavrusu kadardır." Ferman etti: "Git, ver!" O da gitti, yarım yük hurmadan, dört yüz süvariye kifâyet derecesinde zâd ü zahîre verdi. Ve dedi: "Hiç noksan olmamış gibi eski hâlinde kaldı."

İşte şu mu'cize-i bereket, dört yüz adamla ve bahusus Hazreti Ömer

¹ İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 1/186-187; Kadı İyâz, *Şifâ* 1/294; İbnü'l-Cevzî, *Muntazam* 3/88; İbni Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ân* 1/361 (Ebû Ya'lâ'dan naklen).

² Bkz.: Ebû Davud, *Edeb* 157-158; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 4/174; Buharî, *et-Târîhu'l-kebir* 3/255.

³ Bkz.: İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 6/19; İbni Abdilberr, *İstîâb* 3/1432, 4/1505; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl* 29/459.

⁴ Bkz.: İbni Adıyy, *Kâmil* 6/254; Kadı İyâz, *Şifâ* 1/294-295; Zehebî, *Mizânü'l-îtidâl* 6/312.

Bahusus: Özellikle.

Ezvâc: Eşler.

Kifâyet: Yeter, yetecek kadar.

Meşîet-i ilâhiye: Cenâb-ı

Hakk'ın dilemesi.

Müteaddit: Birden çok, çeşitli.

Nurâni: Nurlu, pırl pırl.

Sâ': Yaklaşık 3 - 3,5 kg.lık bir ağırlık ölçü birimi.

Sadûk: Çok dürüst, dosdoğru.

Silsile-i rivayet: Rivayet zinciri.

Tarik: Yol.

Zâd ü zahîre: Azık. Vakti gelince kullanılmak için saklanan yiyecek.

ile münasebettar bir surette vukua gelmiştir. Rivayetlerin arkasında bunlar var. Bunların sükûtu, tasdiktir; iki-üç haber-i vâhid deyip geçme! Böyle hâdiseler haber-i vâhid dahi olsa, tevâtür-ü mânevî hükmünde kanaat verir.

On Dördüncü Misal: Başta Buharî ve Müslim, kütüb-ü sahîha haber veriyorlar ki:

Hazreti Câbir'in pederi vefat eder. Borcu çok, ziyâde medyun; borç sahipleri de yahudiler. Câbir, pederinin asıl malını guremâyâ verdi, kabul etmediler. Hâlbuki, bağındaki meyveleri, kaç senede deynine kâfi gelmeyecek. Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm) ferman etti: "Bağın meyvelerini koparınız, harman ediniz!" Öyle yaptılar. Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm) harman içinde gezdi, dua etti. Sonra Câbir, harmandan pederinin bütün guremâsının borçlarını verdikten sonra, yine bir senede bağdan gelen mahsulât kadar harmanda kaldı. Bir rivayette, bütün guremâyâ verdiği kadar kaldı. O hâdiseden borç sahipleri olan yahudiler, çok taaccüb edip hayrette kaldılar.¹

İşte şu mu'cize-i bâhire-i bereket, yalnız Hazreti Câbir gibi birkaç râvilerin haberi değil! Belki mânevî tevâtür hükmünde, o hâdiseler ile münasebettar, hadd-i tevâtür derecesinde çok adamları temsil ederek rivayet etmişler.

On Beşinci Misal: Başta Tirmizî ve İmam Beyhakî gibi muhakkikler, Hazreti Ebû Hureyre'den nakl-i sahih ile beraber haber veriyorlar ki:

Ebû Hureyre demiş ki: "Bir gazvede –başka bir rivayette Gazve-i Tebük'te– ordu aç kaldı. Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm) ferman etti:

هَلْ مِنْ شَيْءٍ 'Bir şey var mı?' diye emretti. Ben dedim: 'Heybede bir parça hurma var.' (Bir rivayette, on beş tane imiş.) Dedi: 'Getir!' Getirdim. Mübarek elini soktu, bir kabza çıkardı, bir kaba bıraktı, bereketle dua buyurdular.

¹ Buharî, İstikrâr 9, Vesâyâ 36, Megâzî 18; Ebû Davud, Vesâyâ 17; Nesâî, Vesâyâ 3-4; İbni Mâce, Sadakât 20.

Deyn: Borç.

Gazve: Gazâ, savaş.

Guremâ: Alacaklılar.

Haber-i vâhid: Mütevâtir olmayan hadis, tevâtür şartlarına uymayan rivayetlere verilen genel ad.

Hadd-i tevâtür: Tevâtür derecesi, tevâtür sınırı.

Kabza: Tutam.

Kütüb-ü sahîha: Doğru, güvenilir kitaplar.

Medyun: Borçlu.

Mu'cize-i bâhire-i bereket: Âşikâr, apaçık bereket mu'cizesi.

Muhakkik: Sürekli hakikatin peşinde, kılı kırk yararcasına araştıran kimse.

Münasebettar: İlgili, ilişkili.

Taaccüb: Hayret etme, şaşırma.

Tevâtür-ü mânevî: Yalanda ittifak etmeleri aklın mümkün olmayan birçok kişinin, farklı yer ve zamanlarda, farklı lâfızlarla bildirdikleri fakat anlamı aynı olan haber, bilgi.

Sonra onar onar askeri çağırıldı, umumen yediler. Sonra ferman etti: **خُذْ مَا جِئْتَ بِهِ وَأَدْخِلْ يَدَكَ وَأَقْبِضْ عَلَيْهِ وَلَا تَكْبَهُ**¹ Ben aldım, elimi o heybeye soktum. Evvel getirdiğim kadar elime geçti. Sonra Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) hayatında, Ebûbekir ve Ömer ve Osman hayatında o hurmalardan yedim.” Başka bir tarîkte rivayet edilmiş ki: “O hurmalardan kaç yük, fisebilillâh sarf ettim. Sonra Hazreti Osman’ın katlinde o hurma, kabıyla nehb ve gârât edildi, gitti.”²

İşte, hoca-yı kâinat olan Fahr-i âlem’in (aleyhissalâtü vesselâm) kudsî medresesi ve tekkesi olan Suffe’nin demirbaş bir mühim talebesi ve müridi ve kuvve-i hâfızanın ziyâdesi için dua-yı nebeviyeye mazhar olan Hazreti Ebû Hureyre, Gazve-i Tebûk gibi bir mecma-ı nâsta vukuunu haber verdiği şu mu’cize-i bereket, mânen bir ordu sözü kadar kat’î ve kuvvetli olmak gerektir.

On Altıncı Misal: Başta Buharî, kütüb-ü sahîha nakl-i kat’î ile beyan ediyorlar ki:

Hazreti Ebû Hureyre aç olmuş. Resûl-i Ekrem’in (*aleyhissalâtü vesselâm*) arkasından gidip menzil-i saadete gitmişler. Bakarlar ki, bir kadeh süt, oraya hediye getirilmiş. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) emretti ki: “Ehl-i Suffe’yi çağır!” Ben kalbimden dedim ki: “Bu sütün bütününü ben içebilirim, ben daha ziyâde muhtacım.” Fakat emr-i nebevî için onları topladım, getirdim. Yüzü müteceviz idiler. Ferman etti: “Onlara içir!” Ben de o kadehteki sütü birer birer verdim. Herbirisi doyuncaya kadar içer, diğerine veririm. Böyle birer birer içirerek, bütün Ehl-i Suffe o sâfi süten içtiler. Sonra ferman etti ki:

¹ “Getirdiğin heybeye elini daldır, eline geldiği kadarını al ve onu hiç ters çevirip dökeyim deme.”

² Ebû Nuaym, *Delâilü’n-nübüvve* s. 130-131; İbni Kesîr, *el-Bidâye ve’n-nihâye* 6/117. Ayrıca bkz.: Tirmizî, *Menâkıb* 46; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 2/352.

Dua-yı nebeviye: Hz. Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) duası.

Ehl-i suffe: Hz. Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) mescidinin yanındaki bölümde kalan, hayatlarını O’ndan istifadeye, İslâm’a hizmete adanmış kimseler.

Emr-i nebevî: Hz. Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) emri.

Fahr-i âlem: Âlemin övünç kaynağı.

Fî sebilillâh: Allah yolunda.

Gârât: Yağmalar, çapulculuklar.

Hoca-yı kâinat: Kâinatın hocası, rehberi.

Kudsî: Mukaddes, kutlu.

Kuvve-i hâfıza: Hâfıza kuvveti.

Mazhar olmak: Erişmek, nâil olmak, şereflenmek.

Mecma-ı nâs: İnsanların toplandığı yer.

Menzil-i saadet: Saadet konağı. Hz. Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) mescidinin yanında, huzur ve mutluluk kaynağı, tek odalı evi.

Mürid: Öğrenci, talebe.

Müteceviz: Aşkın, taşkın.

Nakl-i kat’î: Kesin, doğru nakil.

Nehb: Yağma.

Suffe: Sofa. Kendilerini Peygamber Efendimiz’den (s.a.s.) istifadeye, İslâm’a hizmete vakfetmiş sahabilerin kaldığı Efendimiz’in (s.a.s.) mescidinin yanında bulunan bölüm.

بَقِيْتُ أَنَا وَأَنْتَ، أَقْعُدُ فَاشْرَبْ¹ Ben içtim. İçtikçe, “İç!” ferman eder. Tâ, ben dedim: “Seni hak ile irsâl eden Zât-ı Zülcelâl’e kasem ederim, yer kalmadı ki içeyim!” Sonra kendisi aldı, “bismillâh” deyip hamd ederek bâkiyesini içti.² Yüz bin âfiyet olsun!

İşte şu sâfi, hâlis sût gibi latîf, şüphesiz mu’cize-i bâhire-i bereket, beş yüz bin hadisi hıfzına alan Hazreti Buharî başta olarak,³ Kütüb-ü Sitte-i Sahiha ile nakilleri, gözle görmek kadar kat’î olmakla beraber, medrese-i kudsiye-i Ahmediye (aleyhissalâtü vesselâm) olan Suffe’nin namdar, sâdık, hâfız bir şâkirdi olan Ebû Hureyre’nin, umum Ehl-i Suffe’yi mânen işhâd ederek, âdetâ umumunu temsil edip şu ihbarı tevâtür derecesinde kat’î telâkki etmeyenin, ya kalbi bozuk veya akli yok!

Acaba, Hazreti Ebû Hureyre gibi sâdık ve bütün hayatını hadise ve dine vakfeden,⁴ وَمَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ hadisini işiten ve nakleden, hiç mümkün müdür ki, hıfzındaki ehâdis-i nebeviyenin kıymetini ve sıhhatini şüpheyeye düşürüp Ehl-i Suffe’nin tekzibine hedef edecek muhalif bir söz ve asılsız bir vak’a söylesin? Hâşâ!

Yâ Rab! Şu Resûl-i Ekrem’in (aleyhissalâtü vesselâm) bereketi hürmetine, bize ihsan ettiğin maddî ve mânevî rızkımıza bereket ihsan et!

Bir Nükte-i Mühimme

Mâlûmdur ki, zayıf şeyler içtima ettikçe kuvvetleşir. İncecik ipler topak yapılsa, kuvvetli halat olur. Kuvvetli halatlar topak yapılsa, kimse koparamaz.

1 “Ben ve sen kaldık; otur sen de iç.”

2 Buharî, Rikak 17; Müslim, Fedâilü’s-sahabe 164.

3 Nevevî, Tehzîbü’l-esmâ 1/86; Zehebî, Tezkiratu’l-huffâz 2/556; Suyûtî, et-Tedribü’r-râvî 1/99.

4 “Kim, kasten benim hakkımda bir yalan uydurursa cehennemdeki yerini hazırlasın.” (Bkz.: Buharî, İlim 38, Enbiyâ 50, Edeb 109; Müslim, Mukaddime 2-4, Zühed 72).

Bâkiye: Arta kalan.

Ehâdis-i nebeviye: Hadisler. Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) mübarek söz ve davranışları.

İçtima etmek: Toplanmak.

İrsal etmek: Elçi göndermek, yollamak.

İshâd etmek: Şahit tutmak.

Kasem etmek: Yemin etmek.

Kütüb-ü Sitte-i Sahiha: Altı, güvenilir, doğru hadis kitabı:

Buharî, Müslim, Ebû Davud, Tirmizi, Nesâî, İbni Mâce.

Latif: Hoş, güzel.

Medrese-i kudsiye-i Ahmediye:

Hiz. Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) mukaddes, dupduru mektebi, okulu.

Namdar: Namlı, şanlı.

Şâkirt: Öğrenci.

Telâkki etmek: Kabullenmek, benimsemek.

Tevâtür: Yalanda ittifak etmeleri aklın mümkün olmayan birçok kişinin naklettiği kesin haber, bilgi.

Vakfetmek: Adamak, bağışlamak.

Zât-ı Zülcelâl: Sonsuz gücün ve hâkimiyetin sahibi Yüce Zât.

İşte, on beş envâ-ı mu'cizâtın yalnız bereket kısmındaki mu'cizâtı ve o kısmın on beş kısmından ancak bir kısmını, on beş misalle gösterdik. Herbir misal, tek başıyla nübüvveti isbat eder bir derecede kuvvetliydi. Farz-ı muhâl olarak, bunların bir kısmını kuvvetsiz saysak da yine kuvvetsiz diyemeyiz. Çünkü kavî ile ittifak eden kavîleşir.

Hem şu on beş misalin içtimai, kat'î, şüphesiz bir tevâtür-ü mânevî ile, kuvvetli bir mu'cize-i kübrâyı gösterir. Şimdi, şu mecmudaki mu'cize-i kübrâ, bereket mu'cizelerinden zikredilmemiş olan on dört kısım-ı âhere mezc edilse, kuvvetli halatları topak yapmak gibi, koparılması mümkün olmayan bir mu'cize-i ekber, içinde görünür.

Sonra, şu mu'cize-i ekberi, sâir on dört nevi mu'cizâtın mecmuuna ilâve et, gör ki; ne derece kuvvetli, sarsılmaz, kat'î bir burhan-ı nübüvvet-i Ahmediye'yi (aleyhissalâtü vesselâm) gösterir. İşte nübüvvet-i Ahmediye'nin (aleyhissalâtü vesselâm) direği, şu mecmudan teşekkül eden dağ gibi kuvvetli bir direktir. Şimdi, cüz'iyatta ve misallerde, sû-i fehimden gelen şüphelerle, o metin sakf-ı muallâyı sebatsız ve kabil-i sukut görmek ne derece akılsızlık olduğunu anladın!..

Evet, berekete dair o mu'cizeler gösteriyorlar ki: Muhammed Arabî (aleyhissalâtü vesselâm), umuma rızık veren ve rızıkları halkeden bir Zât-ı Rahîm ve Kerîm'in sevgili memurudur, pek hürmetli bir abdidir ki; rızkın envâ-ında, hilâf-ı âdet olarak, O'na hiçten ve sırf gaybdan ziyâfetler gönderiyor. Mâlûmdur ki Ceziretü'l-Arab, suyu ve ziraati az bir yerdir. Onun için, ahalisi, hususan bidayet-i İslâm'daki sahabeler, diyk-ı maişete maruzdular. Hem susuzluğa çok defa giriftar oluyorlardı. İşte, bu hikmete binâen,

Abd: Kul.

Bidayet-i İslâm: İslâmiyet'in başlangıcı.

Burhan-ı nübüvvet-i Ahmediye: Efendimiz'in (s.a.s.) peygamberliğinin delili.

Ceziretü'l-Arab: Arap Yarım adası.

Cüz'iyat: Küçük şeyler, ayrıntılar.

Diyk-ı maişet: Geçim darlığı.

Envâ: Türler, çeşitler.

Envâ-ı mu'cizât: Mu'cize çeşitleri.

Farz-ı muhâl: Olmuş gibi düşünme, varsayım.

Gayb: Görünmeyen, beş duyu ile kavranamayan âlem.

Giriftar olmak: Tutulmak, yakalanmak.

Halketmek: Yaratmak.

Hilâf-ı âdet: Normal ve tabii durumda olmayan, alışılmamış.

Kabil-i sukut: Düşebilir, devrilebilir.

Kavî: Güçlü, kuvvetli.

Kısım-ı âher: Diğer kısım.

Mecmu: Bütün, toplam.

Mezc edilmek: Katılmak, karıştırılmak.

Mu'cize-i ekber: En büyük mu'cize.

Mu'cize-i kübrâ: Pek büyük mu'cize.

Nübüvvet: Peygamberlik.

Sakf-ı muallâ: Yüksek zirve.

Sebat: Kararlılık, yerinde sağlam durma.

Sû-i fehîm: Kötü, yanlış anlayış.

Tevâtür-ü mânevî: Yalanda ittifak etmeleri aklın mümkün olmayan birçok kişinin, farklı yer ve zamanlarda, farklı lâfızlarla bildirdikleri fakat anlamı aynı olan haber, bilgi.

Zât-ı Rahîm ve Kerîm: Merhamet ve şefkati ile daima bol bol veren Hz. Allah.

mu'cizât-ı bâhire-i Ahmediye'nin (*aleyhissalâtü vesselâm*) mühimleri, taam ve su hususunda tezahür etmiş.

Bu harikalar, dâvâ-yı nübüvveti delil ve mu'cize olmaktan ziyâde, ihtiyaca binâen, Resûl-i Ekrem'e (aleyhissalâtü vesselâm) bir ikram-ı ilâhî, bir ihsan-ı rabbânî, bir ziyâfet-i rahmâniye hükmündedir. Çünkü o mu'cizâtı görenler, nübüvveti tasdik etmişler. Fakat mu'cize zuhur ettikçe iman ziyâdeleşir, nurun alâ nur olur!

Seğizinci İşaret

Su hususunda tezahür eden bir kısım mu'cizâtı beyan eder.

Mukaddime

Mâlûmdur ki, cemaatler içinde vuku bulan hâdiseler, âhâdî bir surette nakledilse, tekzib edilmediği vakit, doğruluğunu gösterir. Çünkü insanın fıtratında yalana “Yalandır!” demeye cibillî bir meyil vardır. Hususan, her kavimden ziyâde yalana karşı sükût etmez sahabeler olsa.. hususan hâdiseler, Resûl-i Ekrem'e (*aleyhissalâtü vesselâm*) taallûk etse.. ve bil-hassa nakleden, meşâhir-i sahabeden olsa, elbette o haber-i vâhid sahibi, o hâdiseyi gören cemaati temsil eder hükmünde rivayet eder.

Hâlbuki, şimdi bahsedeceğimiz mu'cizât-ı mâiyeyi, her bir misali çok tariklerle, çok sahabelerin ellerinden, binler tâbiînin muhakkikleri el atıp almışlar, sağlam olarak ikinci asır müçtehitlerinin ellerine vermişler. Onlar da kemâl-i ciddiyetle ve hürmetle el atıp, kabul edip, arka-larındaki asrın muhakkiklerinin ellerine vermişler. Her tabaka, binler

Âhâdî: Mütevâtir olmayan; çok kişi tarafından, aynı şekilde değil de birer ikiye farklı yolla gelen rivayet, haber.

Cibillî: Tabii, yaratılıştan olan.

Dâvâ-yı nübüvvet: Peygamberlik dâvâsı.

Haber-i vâhid: Mütevâtir olmayan hadis, tevâtür şartlarına uymayan rivayetlere verilen genel ad.

İhsan-ı rabbânî: Cenâb-ı Hakk'ın ihsanı, nimeti.

Kemâl-i ciddiyet: Tam, büyük bir ciddiyet.

Meşâhir-i sahabe: Meşhur sahabiler.

Mu'cizât-ı bâhire-i Ahmediye: Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) ait apaçık, âşikâr mu'cizeleri.

Mu'cizât-ı mâiye: Su ile ilgili mu'cizeler.

Muhakkik: Sürekli hakikatin peşinde, kılı kırk yararcasına araştıran kimse.

Müçtehit: Dinin temel kaynaklarından hüküm çıkarma bilgi ve kabiliyetine sahip olan kimse.

Nurun alâ nur: Nur üstüne nur. “Fevkalade, harika, çok çok

güzel” gibi manalarda kullanılan bir deyim.

Sükût: Susma, sessiz kalma.

Taallûk etmek: İlgili, bağlı olmak..

Taam: Yemek.

Tâbiî: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) ashabına yetişen nesil.

Tarik: Yol.

Tekzib etmek: Yalanlamak.

Tezahür etmek: Ortaya çıkmak, belirmek.

Ziyâfet-i rahmâniye: Cenâb-ı Hakk'ın verdiği ziyafet.

kuvvetli ellerden geçip, gele gele tâ asrımıza gelmiş. Hem Asr-ı Saadet'te yazılan kütüb-ü ehâdisiye sağlam olarak devredilip, tâ Buharî ve Müslim gibi ilm-i hadisin dâhi imamlarının ellerine geçmiş. Onlar da, kemâl-i tahkikle merâtibini tefrik ederek, sıhhati şüphesiz olanları cemederek bize ders vermişler, takdim etmişler. **جَزَاهُمْ اللَّهُ خَيْرًا كَثِيرًا**¹

İşte, Resûl-i Ekrem'in (aleyhissalâtü vesselâm) mübarek parmaklarından suyun akması ve pek çok adama içirmesi mütevâtirdir. Öyle bir cemaat nakletmiş ki, yalana ittifakları muhâldir. Şu mu'cize gayet kat'îdir. Hem üç defa, üç mecma-ı azimde tekerrür etmiş. Başta Buharî, Müslim, İmam Mâlik, İmam Amr İbni Şuayb,* İmam Katâde* gibi pek çok ehl-i sahih bir cemaat, sahabelerden, başta hâdim-i nebevî Hazreti Enes, Hazreti Câbir, Hazreti İbni Mes'ud* gibi meşâhir-i sahabenin bir cemaatinden, parmaklarından suyun kesretle akması ve orduya içirmesi, nakl-i sahih-i kat'î ile beyan edilmiştir. Bu nevi mu'cize-i mâiyeden, pek çok misallerinden dokuz misali beyan edeceğiz.

Birinci Misal: Başta Buharî, Müslim, kütüb-ü sahîha, Hazreti Enes'ten –nakl-i sahih ile– haber veriyorlar ki:

Hazreti Enes diyor: Zevrâ nâm-mahalde üç yüz kişi kadar, Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm) ile beraberdik. İkinci namazı için abdest almayı emretti. Su bulunmadı. Yalnız bir parça su emretti, getirdik. Mübarek ellerini içine batırdı. Gördüm ki, parmaklarından çeşme gibi su akıyor. Sonra, bütün maiyyetindeki üç yüz adam geldiler, umumu abdest alıp içtiler.²

İşte şu misali Hazreti Enes, üç yüz kişiyi temsil ederek haber veriyor. Mümkün müdür ki o üç yüz kişi, şu habere mânen iştirak etmesinler; hem iştirak etmedikleri hâlde tekzip etmesinler?

¹ "Allah, onları bol hayırlarla mükâfatlandırın."

² Buharî, Menâkıb 25; Müslim, Fezâil 6, 7.

Asr-ı Saadet: Peygamber Efendimiz (s.a.s.) ile şereflenen kutlu asır.

Cemetmek: Toplamak, bir araya getirmek.

Ehl-i sahih: Doğru insanlar, Sadece doğruyu kabul eden kimseler.

Hâdim-i nebevî: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) hizmetkârı.

Kemâl-i tahkik: Tamamen, derinlemesine araştırma.

Kesret: Çokluk, bolluk.

Kütüb-ü ehâdisiye: Hadis kitapları.

Kütüb-ü sahîha: Doğru, güvenilir kitaplar.

Maiyyet: Beraberlik, birlikte olma.

Mecma-ı azim: Büyük topluluk-

ların bir araya geldiği yer.

Merâtib: Mertebeler, dereceler.

Mütevâtir: Yalanda ittifak etmeleri aklen mümkün olmayan birçok kişinin naklettiği kesin haber, bilgi.

Nakl-i sahih-i kat'î: Doğruluğu kesin nakil, rivayet.

Tefrik etmek: Ayırmak, ayıklamak.

İkinci Misal: Başta Buharî, Müslim, kütüb-ü sahîha haber veriyorlar ki:

Hazreti Câbir İbni Abdillâhi'l-Ensârî* beyan ediyor: Biz, bin beş yüz kişi, Gazve-i Hudeybiye'de susadık. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), kırba denilen deriden bir kap sudan abdest aldı, sonra elini içine soktu. Gördüm ki, parmaklarından çeşme gibi su akıyor. Bin beş yüz kişi içip, kaplarını o kırba-dan doldurdular. Sâlim İbni Ebi'l-Ca'd, Câbir'den sormuş: "Kaç kişiydiniz?" Câbir demiş ki: "Yüz bin kişi de olsaydı, yine kâfi gelirdi. Fakat biz, on beş yüz (yani bin beş yüz) idik."¹

İşte şu mu'cize-i bâhirenin râvileri, mânen bin beş yüz kadardırlar. Çünkü fıtrat-ı beşeriyede yalana "Yalan!" demek bir meyl-i arzusu vardır. Sahabeler ise, sıdk ve doğruluk için, can ve mal ve peder ve vâlide-lerini ve kavim ve kabilelerini feda edip, sıdk ve hak için fedai oldukları hâlde, hem "Benden bilerek yalan bir şey haber veren, cehennem ateşin-den yerini hazırlasın!"² meâlindeki hadis-i şerifin tehdidine karşı, yalana mukabil sükût etmeleri mümkün değildir. Madem sükût ettiler; o haberi kabul ettiler, mânen iştirak edip tasdik ediyorlar demektir.

Üçüncü Misal: Gazve-i Buvat'ta, yine Buharî, Müslim başta, kütüb-ü sahîha beyan ediyorlar ki:

Hazreti Câbir dedi ki: Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) ferman etti: نَادِ بِوَضْوِءٍ "Abdest suyu diye nida et!" dediler. "Su yok!" denildi. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) dedi: "Bir parça su bulunuz!" Gayet az su getirdik. Sonra, o az su üstüne elini kapadı, bir şeyler okudu, bilmedim ne idi. Sonra ferman etti: نَادِ بِجَفْنَةٍ Yani, "Kafilenin büyük testini (tekne) getirsinler!" Bana getirildi; ben de Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) önüne koydum. O da elini içine koydu, parmaklarını açtı. Ben de o az suyu, mübarek eli üzerine döküyordum. Gördüm ki, mübarek parmaklarından kesretle su aktı, sonra test doldu. Suya muhtaç olanları çağırdım. Bütün geldiler, o sudan abdest alıp içtiler. Ben dedim: "Daha kimse kalmadı." Elini kaldırdı; o cefne (yani tekne) lebâleb dolu kaldı.³

¹ Buharî, *Menâkıb* 25, *Megâzî*, 35; Müslim, *İmâret* 72, 73.

² Buharî, *İlim* 38, *Enbiyâ* 50, *Edeb* 109; Müslim, *Mukaddime* 2-4, *Zühd* 72.

³ Müslim, *Zühd* 74; İbni Hibbân, *Sahîh* 14/457; İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 7/74.

Fıtrat-ı beşeriye: İnsan tabiatı.

Seferi.

mu'cize.

Gazve-i Buvat: Buvat Savaşı.

Lebâleb: Ağzına kadar dopdolu.

Sıdk: Dürüstlük, sadâkat.

Gazve-i Hudeybiye: Hudeybiye

Mu'cize-i bâhire: Apaçık, âşikâr

İşte, şu mu'cize-i bâhire-i Ahmediye (*aleyhissalâtü vesselâm*) mânen mütevâtirdir. Çünkü Hazreti Câbir, o işte başta olduğu için, birinci söz onun hakkıdır; o, umumun nâmına ilân ediyor. Çünkü o vakit hizmet eden o zât idi; ilân, başta onun hakkıdır. İbni Mes'ud da aynen rivayetinde diyor ki: "Ben gördüm ki, Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) parmaklarından çeşme gibi su akıyor."¹ *Acaba, meşâhir-i siddîkîn-i sahabeden olan Enes, Câbir, İbni Mes'ud gibi bir cemaat dese "ben gördüm"; görmemesi mümkün müdür?*

Şimdi şu üç misali birleştir, ne kadar kuvvetli bir mu'cize-i bâhire olduğunu gör! Ve üç tarîk birleşse, hakikî tevâtür hükmünde parmaklarından su akmasını kat'î isbat eder. Hazreti Musa'nın (*aleyhisselâm*) taştan on iki yerde çeşme gibi su akıtması,² Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) on parmağından on musluk suyun akmasının derecesine çıkamaz! Çünkü taştan su akması mümkündür, âdiyat içinde nazîri bulunur. Fakat et ve kemikten âb-ı kevser gibi suyun kesretle akmasının nazîri, âdiyat içinde yoktur!..

Dördüncü Misal: Başta İmam Mâlik,* Muvatta kitab-ı muteberinde, Muâz İbni Cebel gibi meşâhir-i sahabeden haber veriyor ki:

Hazreti Muâz İbni Cebel dedi ki: Gazve-i Tebük'te bir çeşmeye rast geldik; sicim kalınlığında, güç ile akıyordu. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) emretti ki: "Bir parça o suyu toplayınız." Avuçlarında bir parça topladılar. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), onunla elini yüzünü yıkadı. Suyu çeşmeye koyduk. Birden çeşmenin menfezi açılıp kesretle aktı, bütün orduya kâfi geldi. –Hatta bir râvi olan İmam İbni İshak* der ki: Gök gürültüsü gibi, toprak altında o çeşmenin suyu gürültü yaparak öyle aktı.–³ Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) Hazreti Muâz'a ferman etti ki:

¹ Buharî, *Menâkıb* 25; Tirmizî, *Menâkıb* 6; Dârimî, *Mukaddime* 5; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 1/460.

² Bkz.: Bakara Sûresi, 2/60; A'râf Sûresi, 7/160.

³ İbni Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye* 5/209 (İbni İshak'tan naklen).

Âb-ı kevser: Kevser suyu.

Âdiyat: Sıradan, normal, olağan şeyler.

Gazve-i Tebük: Tebük Seferi.

Kesret: Çokluk, bolluk.

Kitab-ı muteber: İtibarlı, güvenilir kitap.

Mânen mütevâtir: Yalanda

ittifak etmeleri aklen mümkün olmayan birçok kişinin, farklı yer ve zamanlarda, farklı lâfızlarla bildirdikleri fakat anlamı aynı olan haber, bilgi.

Meşâhir-i siddîkîn-i sahabe: Pek vefalı, pek dürüst, meşhur sahabiler.

Mu'cize-i bâhire-i Ahmediye: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) apaçık, âşikâr mu'cizesi.

Nazir: Benzer, emsal.

يُوشِكُ يَا مُعَاذُ إِنَّ طَالَتْ بِكَ حَيَاةٌ أَنْ تَرَى مَا هَهُنَا قَدْ مُلِيَ جَنَانًا Yani, “Bu eser-i mu’cize olan mübarek su, devam edip buraları bağa çevirecek; ömrün varsa göreceksin.” Ve öyle olmuştur!..¹

Beşinci Misal: Başta Buharî, Hazreti Berâ’dan^{2*} ve Müslim, Hazreti Seleme İbnü’l-Ekva’dan³ ve sâir kütüb-ü sahiha başka râvilerden⁴ müttefik haber veriyorlar ki:

Gazve-i Hudeybiye’de bir kuyuya rast geldik. Bin dört yüz kişiydik. O kuyunun suyu elli kişiyi ancak idare ederdi. Biz suyu çektik, içinde bir şey bırakmadık. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) geldi, kuyunun başına oturdu. Bir kova su istedi, getirdik. Kovanın içine mübarek ağzının suyunu bıraktı ve dua etti, sonra o kovayı kuyuya döktü. Birden kuyu coştı ve kaynadı, ağzına kadar doldu. Bütün ordu, kendileri ve hayvanâtı doyuncaya kadar içtiler, kaplarını da doldurdular.

Altıncı Misal: Yine Müslim⁵ ve İbni Cerîr et-Taberî^{6*} gibi hadisin dâhi imamları başta olarak kütüb-ü sahiha, nakl-i sahih ile meşhur Ebû Katâde’den* haber veriyorlar ki:

Ebû Katâde diyor: Mûte gazve-i meşhuresinde, reislerin şehâdeti üzerine, imdada gidiyorduk. Bende bir kırba vardı. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) bana ferman etti: اِحْفَظْ عَلَيْنَا مِضَاتَكَ فَسَيَكُونُ لَهَا نَبَأٌ Yani, “Kırbanı sakla, onun büyük işi var!” Sonra susuzluk başladı. Yetmiş iki kişi idik. (Taberî’nin nakline göre, üç yüz idik.) Susuz kaldık. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) dedi: “Kırbanı getir!” Ben getirdim. O da aldı, ağzını ağzına getirdi. İçine nefes etti, etmedi, bilmem. Sonra yetmiş iki kişi geldiler.. içtiler.. kaplarını doldurdular.. sonra ben aldım.. verdiğim gibi kalmıştı.

¹ Müslim, *Fezâil* 10; Muvatta, *Sefer* 2; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 5/238.

² Buharî, *Menâkıb* 25, *Megâzî* 35; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 4/290; İbni Ebi Şeybe, *Musannef* 7/383.

³ Müslim, *Cihâd* 132; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 4/48.

⁴ Buharî, *Menâkıb* 25, *Megâzî*, 35; Müslim, *İmâret* 72, 73; Dârimî, *Mukaddime* 5; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 3/329, 353, 365.

⁵ Müslim, *Mesâcid* 311; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 5/298; Ebû Ya’lâ, *Müsned* 7/234-235; İbni Huzeyme, *Sahîh* 1/214.

⁶ Kadı İyâz, *Şifâ* 1/289.

İşte, şu mu'cize-i bâhire-i Ahmediye'yi (*aleyhihsalâtü vesselâm*) gör,
 اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ بِعَدَدِ قَطَرَاتِ الْمَاءِ¹ de.

Yedinci Misal: Başta Buharî ve Müslim olarak kütüb-ü sahiha, Hazreti İmran İbni Husayn'dan* haber veriyorlar ki:

İmran der; bir seferde, Resûl-i Ekrem (*aleyhihsalâtü vesselâm*) ile beraber susuz kaldık. Bana ve Ali'ye ferman etti ki: "Filân mevkide bir kadın, iki kırba suyu hayvana yükletmiş, gidiyor. Alıp buraya getiriniz!" Ben ve Ali beraber gittik, aynı yerde kadını su yüküyle bulduk, getirdik. Sonra emretti: "Bir kaba, bir parça su boşaltınız!" Boşalttık. Bereketle dua etti. Sonra, yine suyu o hayvandaki kırba koyduk. Ferman etti ki: "Herkes gelsin, kabını doldursun!" Bütün kafilâ geldi, kaplarını doldurdular, içtiler. Sonra ferman etti: "Kadına bir şeyler toplayınız!" Kadının eteğini doldurdular. İmran diyor ki: Ben tahayyül ediyordum ki, gittikçe iki kırba doluyor, daha ziyâdeleşiyor. Resûl-i Ekrem (*aleyhihsalâtü vesselâm*) o kadına ferman etti ki:

ادْهَبِي فَإِنَّا لَم نَأْخُذْ مِنْ مَائِكَ شَيْئًا وَلَكِنَّ اللَّهَ سَقَانَا Yani, "Senin suyundan almadık. Belki Cenâb-ı Hak bize hazinesinden su içirdi."²

Sekizinci Misal: Başta meşhur İbni Huzeyme* Sahih'inde, râviler Hazreti Ömer'den naklediyorlar ki:

Gazve-i Tebük'te susuz kaldık. Hatta bazılar devesini keser, susuzluktan içini sıkır, içerdi. Ebûbekri's-Sıddık, Resûl-i Ekrem'e (*aleyhihsalâtü vesselâm*) dua etmek için rica etti. Resûl-i Ekrem (*aleyhihsalâtü vesselâm*) elini kaldırdı, daha elini indirmeden bulut toplandı, yağmur öyle geldi ki, kaplarımızı doldurduk. Sonra su çekildi, ordumuza mahsus olarak, hududumuzu tecavüz etmedi.³ Demek, tesadüf içine karışmamış, sırf bir mu'cize-i Ahmediye'dir (*aleyhihsalâtü vesselâm*).

Dokuzuncu Misal: Meşhur Abdullah İbni Amr İbni'l-Âs'ın hafîdi ve dört imamın ona itimat edip ve ondan tahric-i hadis ettikleri Amr İbni Şuayb'dan

¹ "Allah'ım! O'na ve âline, suyun damlaları sayısınca salât ve selâm eyle."

² Buharî, *Teyemmüm* 6, *Menakıb* 25; Müslim, *Mesâcid* 312.

³ İbni Huzeyme, *Sahih* 1/53; İbni Hibbân, *Sahih* 4/223; Bezzâr, *Müsned* 1/331; Hâkim, *Müstedrek* 1/263.

nakl-i sahîh ile haber veriyorlar ki demiş: Nübüvvetten evvel, Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm), amcası Ebû Talip ile deveye binip, Arafat civarında Zü'l-mecâz nâm mevkiye geldikleri vakit, Ebû Talip demiş: "Ben susadım." Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm) inmiş, yere ayağını vurmuş, su çıkmış, Ebû Talip içmiştir.¹

Muhakkikînden birisi demiş ki: Şu hâdis e nübüvvetten evvel olduğundan, İrhâsât kabîlinden olmakla beraber, bin sene sonra aynı yerde Arafat çeşmesi çıkması, o hâdis e ye binâen bir kerâmet-i Ahmediye (aleyhissalâtü vesselâm) sayılabilir.²

İşte, şu dokuz misaller gibi, doks an misal olmas a da, belki doks an surette rivayetler, mu'cizât-ı mâiye yi haber vermişler. Baştaki yedi misal, mânevî tevâtür gibi kat'î ve kuvvetlidirler. Âhirdeki iki misal, çendan o derece tarîkleri kuvvetli ve müteaddit de ğil, râvileri çok de ğiller. Fakat sekizinci misalde Hazreti Ömer'den rivayet olunan mu'cize-i sehâbiye yi teyid ve takviye eden ikinci bir mu'cize-i sehâbiye, başta İmam Beyhakî ve Hâkim olarak kütüb-ü sahiha, Hazreti Ömer'den haber veriyorlar ki:

Hazreti Ömer, Resûl-i Ekrem'den (aleyhissalâtü vesselâm) yağmur duasını niyaz etti. Çünkü ordu, suya muhtaçtı. Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm) elini kaldırdı. Birden bulut toplandı, yağmur geldi, ordunun ihtiyacı kadar su verdi, gitti. Âdetâ, yalnız orduya su vermek için memur idi; geldi, ihtiyaca göre verdi, gitti.³

Şu hâdis e, nasıl ki sekizinci misali teyid ve kat'î isbat eder. Öyle de, şu hâdis ede meşhur allâmelerden ve tashihte çok müşkülpesent, hatta çok sahihlere mevzu deyip kabul etmeyen İbnü'l-Cevzî gibi bir muhakkik der ki:

¹ Kadî İyâz, *Şifâ* 1/290. Amr b. Saîd rivayeti için ayrıca bkz.: İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 1/152-153; İbni Asâkir, *Târihu Dimâşk* 66/308; Hatîb el-Baĝdâdî, *Târihu Baĝdâd* 3/312.

² Aliyyülkârî, *Şerhu's-Şifâ* 1/601.

³ İbni Huzeyme, *Sahîh* 1/53; İbni Hibbân, *Sahîh* 4/223; Hâkim, *Müstedrek* 1/263; Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 9/357.

Allâme: Mâlûmatı çok geniş âlim.

Kerâmet-i Ahmediye: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) vefatından sonra Cenâb-ı Hak'ın, O'nun yüzü suyu hürmetine lûtfettiği ikram, kerâmet.

Mevzu: Asılsız, uydurma.

Mu'cizât-ı mâiye: Su ile ilgili

mu'cizeler.

Mu'cize-i sehâbiye: Bulutla ilgili mu'cize.

Muhakkikîn: Sürekli hakikatin peşinde, araştırmacı âlimler.

Müşkülpesent: Zor beğenen, bir şeyi kolay kolay beğenmeyen.

Müteaddit: Birden çok, çeşitli.

Tashih etmek: Herhangi bir hadisi, gerekli ilmi usuller çerçevesinde araştırarak, sahîh (doğru) olduğu neticesine varmak, sahihliğini beyan etmek.

Teyid ve takviye etmek: Destekleyip pekiştirmek.

“Şu hâdisе, Gazve-i Meşhure-i Bedir’de vuku bulmuş. وَيَنْزِلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَاءِ ۱ اَیْةٌ مَّاءٌ لِّیُطَهِّرَکُمْ بِهِ ۲ Madem âyet o hâdiseyi gösterir, kat’iyyetinde şüphe kalmaz.

Hem dua-yı nebevî ile, birden ve süratle, daha elini indirmeden yağmurun gelmesi, çok tekerrür etmiş, tek başıyla bir mu’cize-i mütevâtiredir. Bazı defa câmide, minber üstünde elini kaldırmış, daha indirmeden yağmış, tevâtür ile nakledilmiş.³

Dokuzuncu İşaret

Resûl-i Ekrem’in (aleyhissalâtü vesselâm) envâ-ı mu’cizâtından birisi de; ağaçların, insanlar gibi emrini dinlemeleri ve yerinden kalkıp yanına geldikleridir ki, şu mu’cize-i şeceriye, mübarek parmaklarından suyun akması gibi, mânen mütevâtirdir. Müteaddit suretleri var ve çok tarîklerle gelmiştir. Evet, Resûl-i Ekrem’in (aleyhissalâtü vesselâm) emri için ağaç, yerinden çıkıp yanına gelmesi sarîhan mütevâtir denilebilir. Çünkü meşâhir-i siddîkîn-i sahabeden Hazreti Ali, Hazreti İbni Abbas, Hazreti İbni Mes’ud, Hazreti İbni Ömer, Hazreti Ya’lâ İbni Mürre, Hazreti Câbir, Hazreti Enes İbni Mâlik, Hazreti Büreyde, Hazreti Üsâme İbni Zeyd ve Hazreti Gaylân İbni Seleme gibi sahabeler, her biri kat’iyyetle, aynı mu’cize-i şeceriye haber vermiş. Tâbiînün yüzer imamları, mezkûr sahabelerden her bir sahabeden, ayrı bir tarîkle o mu’cize-i şeceriye nakletmişler, âdetâ muzâaf tevâtür suretinde bize nakletmişler. İşte şu mu’cize-i şeceriye, hiçbir şüphe kabul etmez bir tevâtür-ü mânevî-i kat’î hükmündedir.

¹ “Sizi temizlemek için gökten üzerinize su indiriyordu.” (Enfâl Sûresi, 8/11).

² İbnü’l-Cevzî, Zâdü’l-mesîr 3/328.

³ Buharî, Cum’a 34, 35, İstiskâ 6-15, Menâkıb 25, Edeb 68, Deavât 24; Müslim, İstiskâ 8-12.

Dua-yı nebevî: Hz. Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) duası.

Envâ-ı mu’cizât: Mu’cize çeşitleri.

Gazve-i Meşhure-i Bedir: Meşhur Bedir Savaşı.

Mânen mütevâtir: Yalanda ittifak etmeleri aklen mümkün olmayan birçok kişinin, farklı yer ve zamanlarda, farklı lâfızlarla bildirdikleri fakat anlamı aynı olan haber, bilgi.

Meşâhir-i siddîkîn-i sahabe:

Pek vefalı, pek dürüst, meşhur sahabiler.

Mezkûr: Zikredilen, adı geçen.

Mu’cize-i mütevâtire: Nakil yönünden kesin mu’cize.

Mu’cize-i şeceriye: Ağaçla ilgili mu’cize.

Muzaaf: Kat kat, katmerli.

Mütevâtir: Yalanda ittifak etmeleri aklen mümkün olmayan birçok kişinin naklettiği kesin

haber, bilgi.

Sarihen: Açıkça.

Tâbiîn: Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) ashabına yetişen nesil.

Tekerrür etmek: Tekrarlanmak.

Tevâtür-ü mânevî-i kat’î: Lâfızları farklı olsa da manası, muhtevası benzerleri ile aynı olan kesin, mânevî mütevâtir.

Şimdi o mu'cize-i kübrânın, tekerrür ettiği hâlde, birkaç sahih suretlerini birkaç misalle beyan edeceğiz.

Birinci Misal: Başta İmam İbni Mâce* ve Dârimî* ve İmam Beyhakî, nakl-i sahih ile Hazreti Enes İbni Mâlik'ten¹ ve Hazreti Ali'den² ve Bezzâr* ve İmam Beyhakî, Hazreti Ömer'den³ haber veriyorlar ki:

Üç sahabe demişler: Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) küffârın tekzibinden müteessir olarak mahzun idi. Dedi: **اللَّهُمَّ ارْنِي الْيَوْمَ آيَةً لَا أُبَالِي مَنْ كَذَّبَنِي** **بَعْدَهَا** Enes'in rivayetinde, Hazreti Cebrail hazır idi. Vadi kenarında bir ağaç vardı. Hazreti Cebrail'in ilâmıyla, Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) o ağacı çağırdı, tâ yanına geldi. Sonra “git” dedi; tekrar gitti, yerine yerleşti.

İkinci Misal: Allâme-i Mağrib Kadı İyâz,* Şifâ-yı Şerif'te ulvî bir senedle, doğru ve sağlam bir an'ane ile,⁵ Hazreti Abdullah İbni Ömer'den* haber veriyor ki:

Bir seferde Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) yanına bir bedevî geldi. Ferman etti: **أَيْنَ تَرِيدُ** “Nereye gidiyorsun?” Bedevî dedi: “Ehlime.” Ferman etti: **هَلْ لَكَ إِلَى خَيْرٍ** “Ondan daha iyi bir hayır istemiyor musun?” Bedevî dedi: “Nedir?” Ferman etti: **تَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا** **رَسُولُهُ** Bedevî dedi: “Bu şehâdete şahit nedir?” Ferman etti: **هَذِهِ الشَّجَرَةُ السَّمْرَةُ** “Vadi kenarındaki ağaç şahit olacak.”

¹ İbni Mâce, *Fiten* 23; Dârimî, *Mukaddime* 4; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 3/113; İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 6/317.

² Kadı İyâz, *Şifâ* 1/290.

³ Bezzâr, *Müsned* 1/438; Ebû Ya'lâ, *Müsned* 1/190; İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 1/170; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 6/13.

⁴ “Yâ Rabbi! Bugün bana bir âyet (mu'cize) göster ki ondan sonra beni yalanlayanlara hiç aldırmayayım.”

⁵ Kadı İyâz, *Şifâ* 1/298-299.

⁶ “Allah'tan başka ilâh bulunmadığına, O'nun tek olduğuna, şeriki olmadığına, Hz. Muhammed'in de O'nun kulu ve elçisi olduğuna şahitlik etmendir.”

Allâme-i Mağrib: Batı İslâm Dünyasının (Bugünkü kuzeybatı Afrika ile Endülüs Ülkeleri) üstadı, büyük âlimi.

An'ane: Bir hadisi “an fülân, an fülân, (falan, falan tarafından)” şeklinde râvilerini bildirerek nakletmek.

İlâm: Bildirme, haberdar etme.

Küffâr: Kafirler.

Mu'cize-i kübrâ: Pek büyük mu'cize.

Sahih: Doğru.

Sened: Hadis metnini birbirine nakleden râvilerden oluşan isim

zinciri.

Tekzib: Yalanlama, bir şeyin doğruluğunu kabul etmeme.

Ulvî: Yüce.

İbni Ömer der ki: O ağaç yerinden sallanarak çıktı, yeri şak etti, geldi, tâ Resûl-i Ekrem'in (aleyhiissalâtü vesselâm) yanına. Üç defa Resûl-i Ekrem (aleyhiissalâtü vesselâm) o ağacı istişhad etti, ağaç da sıdkına şehâdet etti. Emretti, yine yerine gidip yerleşti.¹

Hazreti Büreyde İbni Husayb el-Eslemî* tarîkinde, nakl-i sahih ile Büreyde dedi ki: Biz Resûl-i Ekrem'in (aleyhiissalâtü vesselâm) yanında iken, bir seferde bir a'râbî geldi. Bir âyet, yani bir mu'cize istedi. Resûl-i Ekrem (aleyhiissalâtü vesselâm) ferman etti: ² قُلْ لِّتِلْكَ الشَّجَرَةِ رَسُولُ اللَّهِ يَدْعُوكِ Bir ağaca işaret etti. Ağaç, sağa ve sola meylederek köklerini yerden çıkarıp huzur-u nebevîye geldi, ağaç, sağa ve sola meylederek köklerini yerden çıkarıp huzur-u nebevîye geldi, ³ يَا رَسُولَ اللَّهِ dedi. Sonra a'râbî dedi: "Yine yerine gitsin." Emretti, yerine gitti. A'râbî dedi: "İzin ver, sana secde edeyim." Dedi: "İzin yok kimseye!" Dedi: "Öyleyse senin elini, ayağını öpeceğim." İzin verdi.⁴

Üçüncü Misal: Başta Sahih-i Müslim, kütüb-ü sahîha haber veriyorlar ki:

Câbir diyor: Biz bir seferde Resûl-i Ekrem (aleyhiissalâtü vesselâm) ile beraberdik. Kazâ-yı hacet için bir yer aradı. Settâreli bir yer yoktu. Sonra gitti iki ağaç yanına, bir ağacın dalını tuttu, çekti, –ağaç itaat ederek beraber gitti– öteki ağacın yanına getirdi. Mutî devenin yularını tutup çekildikte geldiği gibi, o iki ağacı o suretle yan yana getirdi. Sonra dedi: ⁵ يَا تَمِّمَ عَلَيَّ بِإِذْنِ اللَّهِ Yani, "Üstüme birleşiniz!" dedi. İkisi birleşerek settâre oldular. Arkalarında kazâ-yı hacet ettikten sonra onlara emretti, yerlerine gittiler.⁵

İkinci bir rivayette, yine Hazreti Câbir der ki: "Bana emretti ki; يَا جَابِرُ قُلْ لِهَذِهِ الشَّجَرَةِ يَقُولُ لَكَ رَسُولُ اللَّهِ: الْحَقِّي بِصَاحِبَتِكَ حَتَّى أَجْلِسَ خَلْفَكُمَا Yani, 'O ağaçlara de: Resûlullah'ın haceti için birleşiniz.' Ben öyle dedim,

¹ Kadı İyâz, Şifâ 1/298-299. Ayrıca bkz.: Dârimî, *Mukaddime* 4; İbni Hibbân, *Sahih* 14/434; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 12/431.

² "Şu ağaca 'Resûlullah seni çağırıyor' de."

³ "Selâm sana ey Allah'ın Resûlü!"

⁴ Ebû Nuaym, *Delâilü'n-nübüvve* s. 390; Hâkim, *Müstedrek* 4/190; İbni Asâkir, *Târîhu Dimâşk* 4/365; Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid* 9/10 (Bezzâr'dan naklen).

⁵ Müslim, *Zühd* 74; İbni Hibbân, *Sahih* 14/456; Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 1/94; Ebû Nuaym, *Delâilü'n-nübüvve* s. 392-393.

A'râbî: Bedevi.

Huzur-u nebevî: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) huzuru, mübarek meclisleri.

İstişhad: Şahit gösterme, delil getirme.

Kazâ-yı hacet: İhtiyaç gidermek.

Mutî: İtaatkâr, uysal.

Settâre: Örtü, kapatan, gizleyen.

Sıdk: Doğruluk, dürüstlük.

Şak etmek: Yarmak.

onlar da birleştiler. Sonra ben beklerken, Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm) çıkageldi. Başıyla sağa sola işaret etti, o iki ağaç yerlerine gittiler.¹

Dördüncü Misal: Nakl-i sahih ile Resûl-i Ekrem'in (aleyhissalâtü vesselâm) cesur kumandanlarından ve hizmetkârlarından olan Üsâme İbni Zeyd der ki:

Bir seferde, Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm) ile beraberdik. Kazâ-yı hacet için hâli, settâreli bir yer bulunmuyordu. Ferman etti ki:

أَنْطَلِقُ وَقُلْ Dedim: “Evet, var.” Emretti ve dedi: أَنْطَلِقُ وَقُلْ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ يَأْمُرُكَ أَنْ تَأْتِيَ لِمَخْرَجِ رَسُولِ اللَّهِ وَقُلْ لِلْحِجَارَةِ مِثْلَ ذَلِكَ Yani, “Ağaçlara da ki; Resûlullah'ın haceti için birleşiniz.. ve taşlara da de; duvar gibi toplanınız.” Ben gittim, söyledim. Kasem ediyorum ki, ağaçlar birleştiler ve taşlar duvar oldular. Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm), hacetinden sonra yine emretti: قُلْ لَهُنَّ يَفْتَرِقْنَ Benim nefsim kabza-yı kudretinde olan Zât-ı Zülcelâl'e kasem ederim, ağaçlar ve taşlar ayrılıp yerlerine gittiler.⁴

Şu, Hazreti Câbir ve Üsâme'nin beyan ettiği iki hâdiseyi, aynen Ya'lâ İbni Mürre⁵ ve Gaylan İbni Seleme es-Sekafî⁶ ve Hazreti İbni Mes'ud, Gazve-i Huneyn'de⁷ aynen haber veriyorlar.

Beşinci Misal: İmam İbni Fûrek ki,* kemâl-i içtihad ve fazlından kinâye olarak “Şâfiî-yi Sâni” unvanını alan allâme-i asır, kat'î haber veriyor ki:

¹ Dârimî, *Mukaddime* 4; Abd b. Humeyd, *Müsned* s. 320; İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 6/321; Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 1/93.

² “Bir hurma ağacı veya bir taş görebiliyor musun?”

³ “Onlara ayrılmalarını söyle.”

⁴ Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 6/25; Ebû Nuaym, *Delâilü'n-nübüvve* s. 393-394; Kadı İyâz, *Şifâ* 1/300; İbni Hacer, *el-Metâlibü'l-âliye* 4/9-10 (Ebû Ya'lâ'dan).

⁵ İbni Mâce, *Tahâret* 23; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 4/170, 172; İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 6/321; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 22/264.

⁶ Ebû Nuaym, *Delâilü'n-nübüvve* s. 391-392; İbni Asâkir, *Târihu Dimâşk* 48/134; Kadı İyâz, *Şifâ* 1/301; Suyûtî, *el-Hasâisu'l-kübrâ* 2/63.

⁷ Bezzâr, *Müsned* 4/291; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 9/81; İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 1/170; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 6/20.

Allâme-i asır: Çağın üstadı, büyük âlimi.

Gazve-i Huneyn: Huneyn Savaşı.

Hâli: Boş, tenha.

Kabza-i kudretinde olmak: Gücü, idaresi altında olmak.

Kasem etmek: Yemin etmek.

Kemâl-i içtihad ve fazl: Dinî kaynaklardan dine ait hüküm çıkarmada bütünüyle mahâret, ustalık ve yüksek erdemlilik.

Şâfiî-yi Sâni: İkinci İmam Şâfiî.

Zât-ı Zülcelâl: Sonsuz gücün ve hâkimiyetin sahibi Yüce Zât.

Gazve-i Tâif'te, Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) gece at üstünde giderken uykusu geliyordu. O hâlde iken bir sidre ağacına rast geldi. Ağaç ona yol verip atını incitmemek için iki şak oldu. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) hayvan ile içinden geçti. Tâ zamanımıza kadar o ağaç iki ayak üstünde, muhterem bir vaziyette kaldı.¹

Altıncı Misal: Hazreti Ya'lâ, tarîkinde nakl-i sahih ile haber veriyor ki:

Bir seferde, “talha” veya “semure” denilen bir ağaç geldi, Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) etrafında tavaf eder gibi döndü, sonra yine yerine gitti. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) ferman etti ki: *إِنَّهَا اسْتَأْذَنْتُ أَنْ تُسَلَّمَ عَلَيَّ* Yani, “O ağaç Cenâb-ı Hak'tan istedi ki, bana selâm etsin.”²

Yedinci Misal: Muhaddisler, nakl-i sahih ile İbni Mes'ud'dan beyan ediyorlar ki:

İbni Mes'ud dedi: Batn-ı Nahle denilen nâm mevkide, Nasîbîn ecinnîleri ihtidâ için Resûl-i Ekrem'e (*aleyhissalâtü vesselâm*) geldikleri vakit, bir ağaç o ecinnîlerin geldiklerini haber verdi.³

Hem İmam Mücahid,* o hadiste İbni Mes'ud'dan nakledece ki: O cinnîler bir delil istediler. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) bir ağaca emretti; yerinden çıkıp geldi, sonra yine yerine gitti.⁴ İşte, cin tâifesine birtek mu'cize kâfi geldi.

Acaba bu mu'cize gibi bin mu'cizât işiten bir insan imana gelmezse, cinnîlerin *اللَّهُ شَطَطًا*⁵ *يَقُولُ سَفِيهُنَا عَلَى* tâbir ettikleri şeytanlardan daha şeytan olmaz mı?

Sekizinci Misal: Sahih-i Tirmizî, nakl-i sahih ile Hazreti İbni Abbas'tan haber veriyorlar ki:

¹ Kadî İyâz, *Şifâ* 1/301-302; Aliyyülkârî, *Şerhu's-Şifâ* 1/620.

² Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 4/173; Abd b. Humeyd, *Müsned* s. 154; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 6/23-24; Ebû Nuaym, *Delâilü'n-nübüvve* s. 391.

³ Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 2/228; Kurtubî, *el-Câmi li ahkâmi'l-Kur'an* 16/216. Ayrıca bkz.: Buharî, *Menâkibü'l-ensâr* 32; Müslim, *Salât* 153.

⁴ Fâkihî, *Ahbârü Mekke* 4/22-23; Rûyânî, *Müsned* 1/78; Kadî İyâz, *Şifâ* 1/301; Kurtubî, *el-Câmi li ahkâmi'l-Kur'an* 19/5.

⁵ “Meğer içimizden birtakım cahiller, Allah hakkında gerçek olmayan sözler söylüyormuş!” (Cin Sûresi, 72/4).

İbni Abbas dedi ki: Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) bir a'râbiye ferman etti: “أَرَأَيْتَ إِنْ دَعَوْتُ هَذَا الْعِزْقَ مِنْ هَذِهِ النَّخْلَةِ أَتَشْهَدُ أَنِّي رَسُولُ اللَّهِ؟” “Ben bu ağacın şu dalını çağırırsam, yanıma gelse, iman edecek misin?” “Evet” dedi. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) çağırdı. O urcûn, ağacının başından kopup Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) yanına atladı, geldi. Sonra emretti, yine yerine gitti.¹

İşte, bu sekiz misal gibi çok misaller var, çok tarîklerle nakledilmişler. Mâlûmdur ki, yedi sekiz urgan toplansa, kuvvetli bir halat olur. Binâenaleyh, şu en meşhur siddîkîn-i sahabeden böyle müteaddit tarîklerle ihbar edilen şu mu'cize-i şeceriye, elbette tevâtür-ü mânevî kuvvetindedir, belki tevâtür-ü hakikîdir. Zaten sahabeden sonra tâbiînin eline geçtiği vakit, tevâtür suretini alır. Hususan Buharî, Müslim, İbni Hibban,* Tirmizî gibi kütüb-ü sahîha, tâ zaman-ı sahabeye kadar, o yolu o kadar sağlam yapmışlar ve tutmuşlar ki, mesela Buharî'de görmek, aynı sahabeden işitmek gibidir.

Acaba, o Resûl-i Ekrem'e (*aleyhissalâtü vesselâm*) ağaçlar, –misallerde görüldüğü gibi– onu tanıyıp, risaletini tasdik edip, ona selâm ederek ziyâret edip, emirlerini dinleyerek itaat ettiği hâlde, kendilerine insan diyen bir kısım câmid,² akılsız mahlûklar onu tanımazsa, iman etmezse, kuru ağaçtan çok ednâ,³ odun parçası gibi ehemmiyetsiz, kıymetsiz

¹ Hâkim, *Müstedrek* 2/676; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 6/15; Suyûtî, *el-Hasâisu'l-kübrâ* 2/60. Ayrıca bkz.: Tirmizî, *Menâkıb* 6; Dârimî, *Mukaddime* 4; Buharî, *et-Târihu'l-kebîr* 3/3.

² Bkz.: “Biz cehennem için cinlerden ve insanlardan öyle kimseler yarattık ki; onların kalbleri vardır ama bu kalblerle idrak etmezler, gözleri vardır onlarla görmezler, kulakları vardır onlarla işitmezler. Hâsılı onlar hayvanlar gibi, hatta onlardan da şaşkındırlar. İşte asıl gafil olanlar onlardır.” (A'râf Sûresi, 7/179); “Çünkü Allah katında yerde gezinen canlıların en kötüsü, o düşünmeyen sağır ve dilsizlerdir.” (Enfâl Sûresi, 8/22); “Yoksa sen onlardan çoğunun söz dinlediğini, yahut aklını çalıştırdığını mı sanıyorsun? Doğrusu onlar davarlar gibidirler, hatta onlar yolca daha da sapıktırlar.” (Furkan Sûresi, 25/44).

³ Bkz.: “Onları gördüğünde kalıpları, kıyafetleri senin hoşuna gider, onları beğenirsin. Konuştuklarında sözlerine kulak verirsin. Gerçekte ise onlar, âdeta koltuklarına dayanan, içi boş, ruhsuz kütüklere benzerler. İçleri boş, ödleik olduklarından çıkan her sestten pirenir, her yeni haberi kendi aleyhlerinde sanırlar. Onlar düşmandır, onlardan sakının! Allah belâlarını versin onların! Nasıl da hakikatten vazgeçiyorlar.” (Münâfikûn Sûresi, 63/4).

Binaenaleyh: Bunun üzerine, bundan dolayı.

Câmid: Cansız.

Mu'cize-i şeceriye: Ağaçla ilgili mu'cize.

Müteaddit: Birçok.

Risalet: Peygamberlik.

Siddîkîn-i sahabe: Pek vefalı, pek dürüst sahabiler.

Tarîk: Yol.

Urcûn: Dal.

olarak ateşe lâîk olmaz mı?¹

Onuncu İşaret

Şu mu'cize-i şeceriyeyi daha ziyâde takviye eden, mütevâtir bir surette nakledilen ² حَنِينُ الْجِدْعِ mu'cizesidir. Evet, Mescid-i Şerif-i Nebevî'de kuru direğin büyük bir cemaat içinde, muvakkaten firak-ı Ahmedî'den (*aleyhissalâtü vesselâm*) ağlaması, beyan ettiğimiz mu'cize-i şeceriyenin misallerini hem teyid eder, hem kuvvet verir. Çünkü o da ağaçtır, cinsi birdir. Fakat şunun şahsı mütevâtirdir. Öteki kısımlar, her birinin nev'i mütevâtirdir; cüz'iyatları, misalleri, çoğu sarîh tevâtür derecesine çıkmıyor.

Evet, Mescid-i Şerif'te hurma ağacından olan kuru direk, Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) hutbe okurken ona dayanıyordu. Sonra minber-i şerif yapıldığı vakit, Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) minbere çıkıp hutbeye başladı. Okurken direk, deve gibi enîn edip ağladı, bütün cemaat işitti. Tâ Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) yanına geldi, elini üstüne koydu, onunla konuştu, teselli verdi, sonra durdu.³ Şu mu'cize-i Ahmediye (*aleyhissalâtü vesselâm*), pek çok tarîklerle, tevâtür derecesinde nakledilmiştir.⁴

Evet, حَنِينُ الْجِدْعِ mu'cizesi çok münteşir ve meşhur ve hakikî mütevâtirdir. Sâhabelerin bir cemaat-i âlîsinden on beş tarîkle gelip,⁵ tâbiînin yüzer imamları o mu'cizeyi, o tarîklerle, arkadaki asırlara haber vermişler.

¹ Bkz.: "Bunu yapamazsanız –ki hiçbir zaman yapamayacaksınız– cırası insanlarla taşlar olan ve kâfirler için hazırlanmış o ateşten sakının." (Bakara Sûresi, 2/24); "Dini inkâr edenlerin, müstahak olmaları sebebiyle, gerek malları gerek evlatları, Allah'ın vereceği cezayı önlemede, kendilerine asla fayda veremezler. İşte onlar cehennemini yakıtıdılar." (Âl-i İmran Sûresi, 3/10); "O, alev alev yükselen ateşe girecek. Eşi de boynunda bükülmüş urgan olarak, o ateşe odun taşıyacak." (Tebbet Sûresi, 111/3-5).

² "Hurma kütüğünün (veya kuru hurma direğinin) inlemesi."

³ Tirmizî, *Cum'a* 10, *Menâkıb* 6; İbni Mâce, *İkâme* 199; Dârimî, *Mukaddime* 6, *Salât* 202; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 1/266.

⁴ Bkz.: Kadı İyâz, *Şifâ* 1/303.

⁵ Bkz.: Kadı İyâz, *Şifâ* 1/303.

Cemaat-i âli: Yüce topluluk.

Enîn: İnilti, inleme.

Firak-ı Ahmedî: Hz. Peygamber Efendimiz'den (s.a.s.) ayrılma.

Hanînü'l-ciz': Kuru hurma direğinin inleyip ağlaması.

Mescid-i Şerif-i Nebevî: Hz.

Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.)

kutlu, şerefli mescidi.

Minber-i şerif: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) kutlu, şerefli minberi.

Muvakkaten: Belli bir süre için, geçici olarak.

Müntehir: Yaygın, yayılmış.

Mütevâtir: Yalanda ittifak etme-

leri aklın mümkün olmayan birçok kişinin naklettiği kesin haber, bilgi.

Nev: Tür, çeşit.

Sarih: Açık, net.

Tâbiîn: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) ashabına yetişen nesil.

Sahabenin o cemaatinden ulema-yı sahabe namdarları ve rivayet-i hadisin reislerinden Hazreti Enes İbni Mâlik (hâdim-i nebevî),¹ Hazreti Câbir İbni Abdillahi'l-Ensârî (hâdim-i nebevî),² Hazreti Abdullah İbni Ömer,³ Hazreti Abdullah İbni Abbas,⁴ Hazreti Sehl İbni Sa'd,^{5*} Hazreti Ebû Saidi'l-Hudrî,^{6*} Hazreti Übey İbni'l-Ka'b,^{7*} Hazreti Büreyde,⁸ Hazreti Ümmü'l-müminîn Ümmü Seleme⁹ gibi meşâhir-i ulema-yı sahabe ve rivayet-i hadisin rüesâ-ları gibi, her biri bir tarîkin başında, aynı mu'cizeyi ümmete haber vermişler. Başta Buharî, Müslim, kütüb-ü sahiha, arkalarındaki asırlara o mütevâtir mu'cize-i kübrâyı tarîkleriyle haber vermişler.

İşte, Hazreti Câbir tarîkinde der ki; Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtu vesselâm*) hutbe okurken, Mescid-i Şerif'te جَزْعُ النَّخْلِ denilen kuru direğe dayanıp okurdu. Minber-i şerif yapıldıktan sonra, minbere geçtiği vakit, direk tahammül edemeyerek, hamile deve gibi ses verip inleyerek ağladı.¹⁰ Hazreti Enes, tarîkinde der ki; camus gibi ağladı, mescidi lerzeye getirdi.¹¹ Sehl İbni Sa'd, tarîkinde der: Hem onun ağlaması üzerine halklarda ağlamak çoğaldı.¹² Hazreti Übey İbni'l-Ka'b, tarîkinde diyor: Hem öyle ağladı ki, inşikak etti.¹³

¹ Tirmizî, *Cum'a* 10, *Menâkıb* 6; İbni Mâce, *İkâmet* 199; Dârimî, *Mukaddime* 6, *Salât* 202; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 1/266.

² İbni Mâce, *İkâmet* 199; Dârimî, *Mukaddime* 6, *Salât* 202; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 3/306; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 1/187.

³ Buharî, *Menâkıb* 25, *Cum'a* 26; Tirmizî, *Cum'a* 10; İbni Hibbân, *Sahih* 14/435.

⁴ Dârimî, *Mukaddime* 6, *Salât* 202; İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 6/319; İbni Hibbân, *Sahih* 14/436-437.

⁵ Dârimî, *Mukaddime* 6, *Salât* 202; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* 16/194; İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 6/319; İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 1/250-251.

⁶ Dârimî, *Mukaddime* 6; İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 6/319.

⁷ İbni Mâce, *İkâmet* 199; Dârimî, *Mukaddime* 6; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 5/137-138; Şâfiî, *Müsned* s. 65; İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 1/251.

⁸ Dârimî, *Mukaddime* 6.

⁹ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* 23/255.

¹⁰ İbni Mâce, *İkâmet* 199; Dârimî, *Mukaddime* 6, *Salât* 202; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 3/306; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 1/187.

¹¹ Dârimî, *Mukaddime* 6.

¹² İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 1/250-251.

¹³ İbni Mâce, *ikâmet* 199; Dârimî, *Mukaddime* 6; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 5/137-138; Şâfiî, *Müsned* s. 65; İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 1/251.

Hâdim-i nebevî: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) hizmetkârı.
İnşikak etmek: Yanılmak, çatlayıp parçalanmak.

Lezge: Titreme, titreyiş.
Meşâhir-i ulema-yı sahabe: Meşhur âlim sahabiler.

Mu'cize-i kübrâ: Pek büyük mu'cize.

Ülema-yı sahabe: Sahabî âlimler.

Diğer bir tarîkte, Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) ferman etti:

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا هٰذَا بِكَیْ لِمَا فَعَدَّ مِنَ الذِّكْرِ Yani, “Onun mevkiinde okunan zikir ve hutbedeki zikir-i ilâhînin iftirakındandır ağlaması.”¹

Diğer bir tarîkte ferman etmiş:

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَوْ لَمْ اَلْتَرْمُهُ لَمْ يَزَلْ هٰكذَا اِلٰی یَوْمِ الْقِيٰمَةِ تَحْزَنًا عَلٰی رَسُوْلِ اللّٰهِ کُحَاكِلَیْیَیْمٍ یَّهْمُ بِمَوْتِ رَسُوْلِهِ الْيَوْمَ الَّذِيْ هُوَ اَمْرٌ عَلٰی کُلِّ شَیْءٍ یَّهْمُ بِمَوْتِ رَسُوْلِهِ الْيَوْمَ الَّذِيْ هُوَ اَمْرٌ عَلٰی کُلِّ شَیْءٍ Yani, “Ben onu kucaklayıp teselli vermeseydim, Resûlullah’ın iftirakından kıyamete kadar böyle ağlaması devam edecekti.”²

Hazreti Büreyde tarîkinde³ der ki, ciz’ ağladıktan sonra Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) elini üstüne koyup ferman etti:

اِنْ شِئْتَ اَرَدُكَ اِلٰی الْحَاظِ الَّذِيْ كُنْتَ فِيْهِ تَنْبُتُ لَكَ عُرْوُكَ وَیَكْمُلُ خَلْقُكَ اِنْ شِئْتَ اَرَدُكَ اِلٰی الْحَاظِ الَّذِيْ كُنْتَ فِيْهِ تَنْبُتُ لَكَ عُرْوُكَ وَیَكْمُلُ خَلْقُكَ وَیَجِدُكَ لَكَ خُوصٌ وَثَمَرَةٌ، وَاِنْ شِئْتَ اَغْرَسَكَ فِي الْجَنَّةِ فَيَاْكُلُ اَوْلِیَآءُ اللّٰهِ مِنْ ثَمَرِكَ⁴

Sonra o ciz’i dinledi, ne söylüyor. Ciz’ söyledi, arkadaki adamlar da işitti: بَلْ تَغْرِسُنِيْ فِي الْجَنَّةِ فَيَاْكُلُ مِنْیْ اَوْلِیَآءِ اللّٰهِ وَاَكُوْنُ فِيْ مَكَانٍ لَا اَبْلٰی فِيْهِ Yani, “Cennette beni dik ki, benim meyvelerimden Cenâb-ı Hakk’ın sevgili kulları yesin. Hem bir mekân ki, orada bekâ bulup, çürümek yoktur.” Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) ferman etti: قَدْ فَعَلْتُ⁵ Sonra ferman etti: اِخْتَارَ دَارَ الْبَقَاءِ عَلَى دَارِ الْفَنَاءِ⁶

İlm-i kelâmın büyük imamlarından meşhur Ebû İshak İsferâyîni* naklediyor ki; Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) direğin yanına gitmedi. Belki direk onun emriyle onun yanına geldi. Sonra emretti, yerine döndü.⁷

¹ Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 3/300; İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 6/319.

² Kadı İyâz, *Şifâ* 1/228; İbni Seyyidi’n-Nâs, *Uyûnü’l-eser* 1/377; Halebî, *es-Sîratü’l-Halebiyye* 2/366. Ayrıca bkz.: İbni Mâce, *İkâmet* 199; Dârimî, *Mukaddime* 6, *Salât* 202; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 3/306; İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 6/319.

³ Kadı İyâz, *Şifâ* 1/304; İbni Seyyidi’n-Nâs, *Uyûnü’l-eser* 1/377; Halebî, *es-Sîratü’l-Halebiyye* 2/367. Yakın ifadeler için bkz.: Dârimî, *Mukaddime* 6.

⁴ “Arzu edersen seni tekrar bahçeye dikeyim; köklerin gelişsin, ilk yarattığın gibi ağaç olasin, yeniden yaprakların ve meyvelerin çıksın. Veya istersen seni cennette dikeyim de Allah dostları senin meyven-den yesinler.”

⁵ “Ben de arzu ettiğin gibi yaptım.”

⁶ “Geçici, fânî hayatı bırakıp; kalıcı, dâimî hayatı tercih etti.”

⁷ Kadı İyâz, *Şifâ* 1/304.

Hazreti Übeyy İbni Ka'b der ki: Şu hâdise-i harikadan sonra Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) emretti ki, "Direk minberin altına konulsun." Minberin altına konuldu; tâ Mescid-i Şerif'in tamiri için hedmedilinceye kadar. O vakit Hazreti Übeyy İbni Ka'b yanına aldı, çürüyünceye kadar muhafaza edildi.¹

Meşhur Hasan Basrî,* şu hâdise-i mu'cizeyi şâkirtlerine ders verdiği vakit ağlardı ve derdi ki: "Ağaç, Resûl-i Ekrem'e (*aleyhissalâtü vesselâm*) meyil ve iştiyak gösteriyor. Sizler daha ziyâde iştiyaka, meyle müstahaksınız."² Biz de deriz ki:

Evet, hem ona iştiyak ve meyil ve muhabbet, onun sünnet-i seniyye-sine ve şeriat-ı garrâsına ittibâ ile dir.

Bir Nükte-i Mühimme

Eğer denilse: "Neden Gazve-i Hendek'te dört avuç taamla bin adamı doyurmak olan mu'cize-i taâmiye³ ve mübarek parmaklarından akan su ile, bin kişiye suyu doyuruncaya kadar içiren mu'cize-i mâiye,⁴ neden şu hanîn-i ciz' mu'cizesi gibi şâşaa ile, çok kesretli tarîklerle nakledilmemiş? Hâlbuki o ikisi, bundan daha ziyâde bir cemaatte vuku bulmuş."

İcevap: Zuhur eden mu'cizeler iki kısımdır. Bir kısmı, nübüvveti tasdik ettirmek için, Hazreti Peygamber (*aleyhissalâtü vesselâm*) elinde izhar ediliyor. Hanîn-i ciz' şu nevidendir ki, sırf nübüvvetin tasdiki için bir hüccet olarak zuhura gelmiş ki, müminlerin imanını ziyâdeleştirmek ve münafıkları ihlâsa ve imana sevk etmek ve küffârı imana getirmek için zâhir olmuş. Onun için avâm ve havas, herkes onu gördü; onun neşrine fazla ihtimam edildi.

¹ İbni Mâce, *İkâme* 199; Dârimî, *Mukaddime* 6; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 5/137-138; Şâfiî, *Müsned* s. 65; İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 1/251.

² İbni Hibbân, *Sahîh* 14/437; Ebû Ya'lâ, *Müsned* 5/142; İbnü'l-Ca'd, *Müsned* s. 466.

³ Buharî, *Megâzi* 29; Müslim, *Eşribe* 141; Dârimî, *Mukaddime* 7; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 3/377.

⁴ Buharî, *Megâzi* 38; Müslim, *Zühd* 74.

Gazve-i Hendek: Hendek

Savaşı.

Hanîn-i ciz': Kuru hurma direği-nin inleyip ağlaması.

Hedmedilmek: Yıkılmak.

Hüccet: Delil.

İhlâs: Dâima "Allah rızasını" gözeterek hareket etme düşüncesi.

Kesret: Çokluk, çok olma.

Küffâr: Kafirler.

Mu'cize-i mâiye: Su ile ilgili mu'cize.

Mu'cize-i taâmiye: Yemekle ilgili mu'cize.

Nübüvvet: Peygamberlik.

Sünnet-i seniyye: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) üstün söz ve davranışları.

Şâkirt: Öğrenci, talebe.

Şâşaa: Parlaklık, debdebe.

Şeriat-ı garrâ: Pırl pırl, tertemiz İslâm Dini.

Taam: Yemek.

Zâhir olmak: Görünmek, belir-mek.

Zuhur etmek: Görünmek, orta-ya çıkmak.

Fakat şu mu'cize-i taâmiye ve mu'cize-i mâiye ise, mu'cizeden ziyâde bir kerâmettir.. belki kerâmetten ziyâde bir ikramdır.. belki ikramdan ziyâde, ihtiyaca binâen bir ziyâfet-i rahmâniyedir. Onun için, çendan dâvâ-yı nübüv-vete delildir ve mu'cizedir.. fakat asıl maksat, ordu aç kalmış, bir çekirdekten bin batman hurmayı halkettiği gibi Cenâb-ı Hak, hazine-i gaybdan bir sâ' taamdan bin adama ziyâfet veriyor. Hem susuz kalmış mücahid bir orduya kumandan-ı âzamin parmaklarından âb-ı kevser gibi su akıttırıp içiriyor. İşte şu sır içindir ki, mu'cize-i taâmiye ve mu'cize-i mâiyenin her bir misali, hanîn-i ciz' derecesine çıkmıyor. Fakat o iki mu'cizenin cinsleri ve nevileri, külliyyet itibarıyla hanîn-i ciz' gibi mütevâtir ve kesretlidir. Hem taamin bereketini ve parmaklarından suyun akmasını herkes göremiyor, yalnız eserlerini görüyor. Direğin ağlamasını ise herkes işitiyor. Onun için fazla intişar etti.

Eğer denilse: “Resûl-i Ekrem'in (aleyhissalâtü vesselâm) her hâl ve hareketini kemâl-i ihtimam ile sahabeler muhafaza ederek nakletmişler. Böyle mu'cizât-ı azîme, neden on, yirmi tarikle geliyor? Yüz tarikle gelmeliydi. Hem neden Hazreti Enes, Câbir, Ebû Hureyre'den çok geliyor; Hazreti Ebûbekir ve Ömer az rivayet ediyor?”

Cevap: Birinci şikkın cevabı, Dördüncü İşaret'in Üçüncü Esas'ında geçmiş. İkinci şikkın cevabı ise:

Nasıl ki insan bir ilâca muhtaç olsa, bir tabibe gider; hendese için mühendise gider, mühendisten nakleder; mesele-i şer'îye müftüden haber alınır ve hâkeza... Öyle de, sahabe içinde, ehâdis-i nebeviyeyi gelecek asırlara ders vermek için, ulema-yı sahabeden bir kısım, ona mânen muvazzaf idiler, bütün kuvvetleriyle ona çalışıyorlardı. Evet, Hazreti Ebû Hureyre bütün hayatını hadisin hıfzına vermiş.¹ Hazreti Ömer siyaset âlemiyle ve hilâfet-i kübrâ ile

¹ Buharî, İlim 42, Menâkıb 28; Müslim, Fezâilü's-sahabe 159.

Âb-ı Kevser: Kevser suyu.

Batman: Altı okka. Yaklaşık 8 kg.lık eski bir ağırlık ölçü birimi.

Çendan: Gerçi, o kadar.

Dâvâ-yı nübüvvet: Peygamberlik dâvâsı.

Ehâdis-i nebeviye: Hadisler. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) mübarek söz ve davranışları.

Hâkeza: Böylece, bunun gibi.

Hazine-i gayb: Görünmeyen hazine.

Hendese: Mühendislik, geometri.

Hıfz: Ezberleme, koruma.

Hilâfet-i kübrâ: Büyük halifelik. İslâm âlemini temsil ve idare etme makamı.

İntişar etmek: Yayılmak.

Kemâl-i ihtimam: Son derece özenme ve dikkat etme.

Kerâmet: Cenâb-ı Hakk'ın, salih kullarına lütfettiği bir takım hususî, fevkalâde, ihsan ve lütuf.

Kumandan-ı âzam: En büyük komutan.

Külliyyet: Bütünlük, genel.

Mesele-i şer'îye: Dinî mesele.

Mu'cizât-ı azime: Pek büyük mu'cizeler.

Muvazzaf: Vazifeli, görevli.

Sâ': Yaklaşık 3 - 3,5 kg.lık bir ağırlık ölçü birimi.

Tarik: Yol.

Ulema-yı sahabe: Sahabî âlimler.

Ziyâfet-i rahmâniye: Cenâb-ı Hakk'ın verdiği ziyafet.

meşgul imiş. Onun için ehâdisi ümmete ders vermek için, Ebû Hureyre ve Enes ve Câbir gibi zâtlara itimat edip; ondan, rivayeti az ederdi. Hem madem sıddık, sadûk, sâdık ve musaddak bir sahabenin meşhur bir namdarı, bir tarîk ile bir hâdiseyi haber verse, yeter denilir, başkasının nakline ihtiyaç da kal-maz. Onun için bazı mühim hâdiseler iki üç tarîk ile geliyor.

On Birinci İşaret

Onuncu İşaret, nasıl ki şecer tâifesindeki mu'cize-i nebeviyeyi gösterdi. On Birinci İşaret dahi, cemâdâtta taş ve dağ tâifesinin mu'cize-i nebeviye-yi gösterdiklerine işaret edecek. İşte, biz de o çok kesretli misallerinden yedi sekiz misali zikredeceğiz.

Birinci Misal: Allâme-i Mağrib Hazreti Kadı İyâz, Şifâ-yı Şerîf'inde ulvî bir senedle ve Buharî sahibi gibi mühim imamlardan nakl-i sahih ile haber veriyorlar ki; hâdim-i nebevî Hazreti İbni Mes'ud der ki: Biz, Resûl-i Ekrem'in (aleyhissalâtü vesselâm) yanında taam yerken, taamın tesbihlerini işitiyorduk.¹

İkinci Misal: Nakl-i sahih ile Enes² ve Ebû Zerr'den³ kütüb-ü sahîha haber veriyorlar ki; Hazreti Enes (hâdim-i nebevî) demiş ki: Resûl-i Ekrem'in (aleyhissalâtü vesselâm) yanında idik. Avucuna küçük taşları aldı, mübarek elinde tesbih etmeye başladılar. Sonra Ebûbekri's-Sıddık'ın eline koydu, yine tesbih ettiler.

Ebû Zerr el-Gıfârî, tarîkinde der ki: Sonra Hazreti Ömer'in eline koydu, yine tesbih ettiler. Sonra aldı, yere koydu, sustular. Sonra yine aldı, Hazreti Osman'ın eline koydu, yine tesbihe başladılar. Sonra Hazreti Enes ve Ebû Zerr diyorlar ki: Ellerimize koydu, sustular.

¹ Buharî, *Menâkıb* 25; Tirmizî, *Menâkıb* 6; Dârimî, *Mukaddime* 5; Ahmed İbni Hanbel, *Müsne'd* 1/460.

² İbni Asâkir, *Târîhu Dimâşk* 39/120, 121; İbnü'l-Cevzî, *el-İlêlü'l-mütenâhiye* 1/207; Ahmed b. Abdullah Taberî, *er-Riyâdu'n-nâdirâ* s. 275.

³ Buharî, *et-Târîhu'l-kebir* 8/442; Bezzâr, *Müsne'd* 9/431, 434; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 2/59; Ebû Nuaym, *Delâilü'n-nübüvve* s. 431-432, 593.

Allâme-i Mağrib: Batı İslâm Dünyasının (Bugünkü kuzeybatı Afrika ile Endülüs Ülkeleri) üstadı, büyük âlimi.

Cemâdât: Cisimsiz varlıklar.

Hâdim-i nebevî: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) hizmetkârı.

Musaddak: Sadâkati ve doğruluğu tasdik edilmiş, kabul edilmiş.

Nakl-i sahih: Sahih, doğru nakletme, aktarma.

Namdar: Namlı, şanlı, meşhur.

Sâdık: Doğru, dürüst, vefalı kimse.

Sadûk: Çok dürüst.

Sıddık: Sözündeki temizliği ortaya koyan, ameli imanını doğrulayan, Allah dostu.

Taam: Yemek.

Ulvî: Yüce.

Üçüncü Misal: Hazreti Ali¹ ve Hazreti Câbir² ve Hazreti Âişe-i Sıddî-ka'dan³ nakl-i sahih ile sabittir ki: Dağ, taş, Resûl-i Ekrem'e (*aleyhissalâtü vesselâm*)⁴ **يَا رَسُولَ اللَّهِ** diyorlardı.

Hazreti Ali'nin tarîkinde diyor ki: Bidayet-i nübüvvette, nevâhî-i Mekke'de Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) ile beraber gezdiğimizde, ağaç ve taş rast geldiğimiz vakit **يَا رَسُولَ اللَّهِ** diyorlardı.

Hazreti Câbir, tarîkinde der ki: Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), taş ve ağaca rast geldiği vakit, ona secde ediyordular. Yani inkıyad edip, **يَا رَسُولَ اللَّهِ** diyorlardı.

Câbir İbni Semure'nin bir rivayetinde, Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) ferman etmiş: **يَا لَأَعْرِفُ حَجْرًا بِمَكَّةَ كَانَ يُسَلِّمُ عَلَيَّ**⁵ Bazıları demişler ki: O, Hacerü'l-Esved'e işaretir.⁶

Hazreti Âişe'nin tarîkinde demiş: Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) ferman etmiş:

لَمَّا اسْتَقْبَلَنِي جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِالرِّسَالَةِ جَعَلْتُ لَا أَمْرٌ بِحَجَرٍ وَلَا شَجَرٍ إِلَّا قَال: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ⁷

Dördüncü Misal: Nakl-i sahih ile Hazreti Abbas'tan haber veriyorlar ki:

Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), Abbas ve dört oğlunu (Abdullah, Ubeydullah, Fazl, Kusem) beraber, “mülâet” denilen bir perde altına alarak üzerlerine örttü. Dedi: **يَا رَبِّ هَذَا عَمِّي وَصَنُو أَبِي وَهَؤُلَاءِ أَهْلُ بَيْتِي فَاسْتُرْهُمْ مِنْ**

¹ Tirmizî, *Menâkıb* 6; Dârimî, *Mukaddime* 4; Hâkim, *Müstedrek* 2/677.

² Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 6/69; Kadı İyâz, *Şifâ* 1/307; Mâverdi, *A'lâmü'n-nübüvve* 1/194; Suyûtî, *el-Hasâisu'l-kübrâ* 1/114.

³ Kadı İyâz, *Şifâ* 1/307. Ayrıca bkz.: Fâkihî, *Ahbâru Mekke* 4/90; İbni Asâkir, *Târihu Dimâşk* 4/362; Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid* 8/260 (Bezzâr'dan naklen); Münâvî, *Feyzu'l-kadir* 3/19.

⁴ “Selâm sana ey Allah'ın Resûlü!”

⁵ “Ben, Mekke'de öyle bir taş biliyorum ki, yanından geçtikçe bana selâm verirdi.” (Bkz.: Müslim, *Fezâil* 2; Tirmizî, *Menâkıb* 5; Dârimî, *Mukaddime* 4; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 5/89, 95, 105).

⁶ Bkz.: Kurtubî, *el-Câmî li ahkâmî'l-Kur'an* 10/268; Münâvî, *Feyzu'l-kadir* 1/19; Halebî, *es-Sîratü'l-Halebiyye* 1/361.

⁷ “Cebrâil (a.s.) bana risaleti getirdikten sonra uğradığım her bir taş ve ağaç bana ‘selâm sana ey Allah'ın Resûlü’ diyorlardı.”

هَذِهِ النَّارِ كَسْتَرِي إِيَّاهُمْ بِمَلَأْتِي هَذِهِ deyip dua etti. Birden, evin damı ve kapısı ve duvarları “âmîn, âmîn” diyerek duaya iştirak ettiler.²

Beşinci Misal: Başta Buharî, İbni Hibban, Ebû Davud, Tirmizî gibi kü tûb-ü sahiha, müttefikan Hazreti Enes'ten,³ Ebû Hureyre'den,⁴ Osman Zinnûreyn'den,⁵ Aşere-i Mübeşşere'den⁶ Saîd İbni Zeyd'den^{7*} haber veriyorlar ki:

Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtu vesselâm*), Ebûbekri's-Sıddık, Ömeru'l-Faruk ve Osman Zinnûreyn ile Uhud Dağı'nın başına çıktılar. Cebel-i Uhud, ya onların mehâbetlerinden veya kendi sürûr ve sevincinden lerzeye geldi, kımıldandı. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtu vesselâm*) ferman etti ki: **أُثِّبْتُ أَحَدٌ فَإِنَّمَا عَلَيْكَ نَبِيٌّ** Şu hadis, Hazreti Ömer ve Osman'ın şehid olacaklarına bir ihbar-ı gaybîdir.

Şu misalin tetimmesi olarak nakledilmiş ki: Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtu vesselâm*) Mekke'den hicret ettiği ve küffârlar takibe çıktıkları vakit, Sebîr nâmındaki dağa çıktılar. Sebîr dedi: “Yâ Resûlallah, benden ininiz. Korkarım, benim üstümde sizi vururlarsa Allah beni tâzib eder. Onun için korkarım.”

¹ “Yâ Rab! Bu benim amcam –ki babam gibidir–; bunlar da benim ehl-i beytim. Bu örtümle onları örttüğüm gibi, sen de cehennem ateşinden onları öylece muhafaza eyle.”

² Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 19/263; Ebû Nuaym, *Delâilü'n-nübüvve* s. 433; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 6/71-72. Ayrıca, Efendimiz'in dua ettiğine dair bkz.: Tirmizî, *Menâkıb* 28.

³ Buharî, *Fezâilü ashâb* 5, 7; Tirmizî, *Menâkıb* 18; Ebû Davud, *Sünnet* 8; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 3/112.

⁴ Müslim, *Fezâilü's-sahabe* 50; Tirmizî, *Menâkıb* 18.

⁵ Tirmizî, *Menâkıb* 18; Nesâî, *Sıyâm* 83.

⁶ Saîd b. Zeyd'in, aşere-i mübeşşereden olduğuna dair bkz.: Tirmizî, *Menâkıb* 25; Ebû Davud, *Sünnet* 8; İbni Mâce, *Mukaddime* 11; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 1/187.

⁷ Tirmizî, *Menâkıb* 27; Bezzâr, *Müsned* 4/91; Hâkim, *Müstedrek* 3/509; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* 4/341.

⁸ “Uhud sâkin ol! Zira senin üzerinde bir nebî, bir sıddık ve iki tane de şehid bulunuyor.”

Aşere-i Mübeşşere: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) kendilerine cennetlik olduklarını müjdelediği on bah-tiyâr sahabî: Hz. Ebûbekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Hz. Abdurrahmân bin Avf, Hz. Ebû Ubeyde bin Cerrah, Hz. Said bin Zeyd, Hz. Sa'd bin Ebi Vakkas, Hz. Talha bin Ubeydullah, Hz. Zübeyr İbnü'l-Avvam (r.anhum).

İhbar-ı gaybî: Gayba ait, bilin-meyen bir şeyi haber vermek.

Kütüb-ü sahiha: Doğru, güveni-lir kitaplar.

Lerze: Titreme, titreyiş.

Mehâbet: Heybet, büyüklük.

Müttefikan: İttifak ederek, oy birliğiyle.

Sürûr: Sevinç, neşe.

Tâzib etmek: Azap etmek, ceza-landırmak.

Tetimme: Sonuç, tamamlayıcı ek.

Zinnureyn: Hz. Osman'ın (r.a.) Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) iki defa damat olduğunu ifade eden “iki nur sahibi” anlamında bir lâkâbı.

Cebel-i Hira çağırır: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِلَيَّ “Bana gel.”¹ Bu sır içindir ki ehl-i kalb, Sebîr’de havf ve Hira’da da emniyeti hissederler.²

Bu misalden anlaşılır ki, o koca dağlar birer müstakil abddir, müsebbihtir ve vazifedardırlar. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm)’ı tanır ve severler, başıboş değillerdir.

Altıncı Misal: Nakl-i sahih ile Abdullah İbni Ömer’den haber veriyorlar ki, demiş: Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm) minberde hutbe okurken, وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ âyetini³ okudu ve dedi:

إِنَّ الْجَبَّارَ يُعْظِمُ نَفْسَهُ وَيَقُولُ أَنَا الْجَبَّارُ أَنَا الْكَبِيرُ الْمُتَعَالٍ dediği⁴ vakit minber öyle sarsıldı ve öyle lerzeye geldi ve titredi, korktuk ki, Resûl-i Ekrem’i (aleyhissalâtü vesselâm) düşürecek bir derecede sallandı.

Yedinci Misal: Nakl-i sahih ile Habrû’l-Ümme ve Tercümanü’l-Kur’ân olan⁵ Hazreti İbni Abbas⁶ ve hâdim-i nebevî ve ulema-yı azîme-i sahabeden olan İbni Mes’ud’dan⁷ haber veriyorlar ki, demişler: Feth-i Mekke gününde, Kâbe ve etrafında, taştan rasasla mihlanmış üç yüz altmış sanem vardı. Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm) elinde kavsa benzer bir değnekle o sanemlere birer birer işaret ederek جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا⁸ deyip, hangisine

¹ Kadı İyâz, Şifâ 1/308; Kurtubî, el-Câmî li ahkâmî’l-Kur’ân 1/466; Süheylî, er-Ravdu’l-ünf 1/400; Halebî, es-Siratü’l-Halebiyye 1/381.

² Aliyyülkârî, Şerhu’s-Şifâ 1/630.

³ “Ama onlar, Allah’ın kudret ve azametini hakkıyla takdir edemediler, O’na lâayık tâzimi göstermediler. Hâlbuki bütün bir dünya kıyamet günü O’nun avucunda, gökler âlemi de bükülmüş olarak elinin içindedir.” (Zümer Sûresi, 39/67).

⁴ “Hz. Cebbâr (c.c.), Zât’ını bizzat kendisi yüceltiyor ve ‘Ben Cebbâr’ım, ben Cebbâr’ım, ben Kebîr’ü’l-Müteâl’im’ buyuruyor.” (Bkz.: Kadı İyâz, Şifâ 1/308). Ayrıca bkz.: Ahmed İbni Hanbel, Müsned 2/87.

⁵ İbni Ebi Şeybe, Musannef 6/383; İbni Sa’d, et-Tabakâtü’l-kübrâ 2/366; Hâkim, Müstedrek 3/618; İbni Abdilber İstiâb 3/935).

⁶ Taberânî, el-Mu’cemü’l-kebir 10/279; Taberânî, el-Mu’cemü’s-sagîr 2/272; Ebû Nuaym, Hilyetü’l-evliyâ 3/212. Ayrıca bkz.: Buhârî, Megâzî 48.

⁷ Buhârî, Mezâlim 32, Megâzî 48, Tefsîru sûre (17) 12; Müslim, Cihâd 87.

⁸ “Hak geldi, bâtil yıkılıp gitti. Çünkü bâtil, yok olmaya mahkûmdur.” (İsrâ Sûresi, 17/81).

Abd: Kul.

Cebel-i Hira: Hira Dağı.

Ehl-i kalb: Duru, saf, ilhama açık gönül sahipleri.

Habrû’l-Ümme: “Ümmetin âlimi, hocası” anlamında Hz. Abdullah İbni Abbas’a verilen

bir unvan.

Havf: Korku, endişe.

Müsebbih: Tesbih eden, Allah’ı anan.

Rasas: Kurşun

Sanem: Put.

Tercümanü’l-Kur’ân: Kur’ân-ı

Kerim’i isabetli yorumlarıyla tefsir ettiğinden dolayı İbni Abbas’a (r.a.) verilen “Kur’ân müfessiri” anlamında bir unvan.

Ülema-yı azîme-i sahabe: Büyük sahâbî âlimler.

Vazifedar: Vazifeli, görevli.

işaret etti, yere düştü. Sanemin yüzüne işaret ettiyse arkasına düşer, arkasına işaret ettiyse yüz üstüne düşer ve hâkeza.. sanemler yere yuvarlandılar.

Sekizinci Misal: Meşhur Bahîra-yı Râhib'in meşhur kıssasıdır ki, nübüvvetten evvel, Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), amcası Ebû Talip ve bir kısım Kureyşî ile beraber Şam tarafına, ticarete gidiyorlar. Bahîra-yı Râhib'in kili-sesi civarına geldikleri vakit oturdular. İnsanlarla ihtilât etmeyen münzevî Bahîra-yı Râhib birden çıkageldi. Kafiye içinde Muhammedü'l-Emîn (*aleyhissalâtü vesselâm*)¹ gördü. Kafiye dedi: “Şu Seyyidü'l-âlemîndir ve peygamber olacaktır.” Kureyşîler dediler: “Nereden biliyorsun?” Mübarek rahib dedi ki: “Siz gelirken baktım ki, havada, üstünüzde bir parça bulut vardı. Siz otururken, şu Muhammedü'l-Emîn (*aleyhissalâtü vesselâm*) tarafına bulut meyletti, gölge yaptı. Hem görüyordum ki; taş, ağaç ona secde eder gibi bir vaziyet gördüm. Bu ise nebîlere yapılır.”¹

İşte, bu sekiz misal gibi, belki seksen misal var. Bu sekiz misal birleştirilse, öyle kopmaz bir zincir olur ki, hiçbir şüphe onu koparamaz ve sarsamaz. Şu cins mu'cize, umumiyeti itibarıyla, yani cemâdâtın dâvâ-yı nübüv-vete delil olarak konuşmaları, mânevî tevâtür hükmünde yakîni ve kat'iyeti ifade eder. Herbir misal, mecmuun kuvvetinden, kendi kuvvetinden fazla bir kuvvet daha alır. Evet zayıf bir direk, kuvvetli direklerle omuz omuza geldiği vakit, muhkemleşir. Zayıf, kuvvetsiz bir adam, asker olup orduya girse öyle kuvvetleşir ki, bin adama meydan okur.

On İkinci İşaret

On Birinci İşaretle alâkadar olan üç misal, fakat gayet mühim misallerdir.

Birinci Misal: ² وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَىٰ nass-ı kat'îsiyle ve

¹ Tirmizî, *Menâkıb* 3; İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 7/327; Bezzâr, *Müsned* 8/97; Hâkim, *Müstedrek* 2/672.

² “(Ey Resûlüm) Attığın vakit sen atmadın, lâkin Allah attı.” (Enfâl Sûresi, 8/17).

İhtilât: Karışma, beraber olma.

Kureyşî: Kureyşli, Kureyş kabilesine mensup.

Mânevî tevâtür: Lâfızları farklı olsa da manası, muhtevası benzerleri ile aynı olan rivayet.

Mecmu: Bütün, toplam.

Münzevî: İnsanlardan uzaklaşıp, tek başına yaşayan kimse.

Nass-ı kat'î: Yorumla ihtimali olmayacak derecede kesin söz, metin veya delil.

Nebî: Peygamber.

Seyyidü'l-âlemîn: Âlemlerin Efendisi.

Yakîn: Kesin bilgi.

ehl-i tahkik umum müfessirlerin tahkikiyle ve umum ehl-i hadisin ihbarıyla, Gazve-i Bedir'de, şu âyet haber veriyor ki:

Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) bir avuç toprak ile küçük taşları aldı, küffâr ordusunun yüzüne attı, ¹ شَاهَتِ الْوُجُوْهُ dedi. شَاهَتِ الْوُجُوْهُ kelimesi bir kelâm iken onların her birinin kulağına gitmesi gibi, o bir avuç toprak dahi her bir kâfirin gözüne gitti. Herbiri kendi gözüyle meşgul olup, hücumda iken, birden kaçtılar.²

♦ Hem Gazve-i Huneyn'de başta İmam Müslim olarak ehl-i hadis haber veriyorlar ki; Gazve-i Huneyn'de –Bedir gibi– küffâr, şiddetle hücum ederken; yine bir avuç toprak atıp, شَاهَتِ الْوُجُوْهُ diyerek, her birinin kulağına bir شَاهَتِ الْوُجُوْهُ kelimesi girdiği gibi, biiznillâh her birinin yüzüne bir avuç toprak gitti, gözleriyle meşgul olup kaçtılar.³

İşte, Bedir'de ve Huneyn'deki harika olan şu hâdis, esbab-ı âdiye ve kudret-i beşer dahilinde olmadığından, Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan وَمَا رَمَيْتَ وَرَمَى ferman eder. Yani o hâdis, kudret-i beşer haricindedir. Kuvve-i beşeriye ile değil, belki fevkalâde bir surette, kudret-i ilâhiye ile olmuştur.

İkinci Misal: Başta Buharî, Müslim, kütüb-ü sahîha haber veriyorlar ki:

Gazve-i Hayber'de bir yahudi kadını, bir keçiyi biryan yapıp pişirmiş, gayet müessir bir zehirle zehirlemiş, Resûl-i Ekrem'e (*aleyhissalâtü vesselâm*) göndermiş. Sahabeler yemeye başladılar. Birden ferman etti: اَرْفَعُوا أَيْدِيَكُمْ إِنَّهَا Yani, “Pişirilen keçi bana der ki, ‘Ben zehirliyorum’ diye

¹ “Yüzleri kara olsun!”

² Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 1/303, 368; İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 2/155; İbni Hibbân, *Sahih* 14/430; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 3/203; Hâkim, *Müstedrek* 1/268.

³ Müslim, *Cihâd* 81; Dârimî, *Siyer* 16; İbni Ebi Şeybe, *Musannef* 7/399; Saïd b. Mansûr, *Kitâbü's-Sünen* 2/378.

Biiznillâh: Allah'ın izniyle.

Biryan: Buryan, püryan da denilen bir tür kebab.

Ehl-i hadis: Hadis âlimleri.

Ehl-i tahkik: Araştırmacı, büyük ilim adamları.

Esbab-ı âdiye: Normal, sıradan sebepler.

Gazve-i Bedir: Bedir Savaşı.

Gazve-i Hayber: Hayber Savaşı.

Gazve-i Huneyn: Huneyn Seferi.

Kudret-i beşer: İnsan gücü.

Kudret-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın kudreti.

Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan: Beyan ve ifadesi ile insanları, benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerim.

Kuvve-i beşeriye: İnsan ait kuvvet.

Küffâr: Kafirler.

Müessir: Tesirli, etkili.

Tahkik: Doğruyu araştırma, açığa çıkarma.

haber veriyor.” Herkes elini çekti. Fakat o şiddetli zehirin tesirinden, Bişr İbnü'l-Berâ* aldığı birtek lokmadan vefat etti. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), o Zeyneb ismindeki kadını çağırdı. Ferman etti: “Neden böyle yaptın?” O menhûse dedi: “Eğer peygambersen sana zarar vermeyecek. Eğer padişah isen, insanları senden kurtarmak için yaptım.”¹ Bazı rivayette onu öldürtmemiş,² bazı tarîkte öldürtmüş.³ Ehl-i tahkik demiş ki; kendi öldürtmemiş, fakat Bişr'in veresesine verilmiş, onlar öldürmüşler.⁴

Şu vak'a-yı acîbedeki vech-i i'câzı gösterecek iki üç noktayı dinle:

Birincisi: Bir rivayette var ki, o keçinin kolu haber verdiği vakit bazı sahabeler de işittiler.

İkincisi: Hem bir rivayette vardır ki, Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), haber verdikten sonra dedi: “بِسْمِ اللَّهِ deyiniz, ondan sonra yeyiniz. Zehir daha tesir etmeyecektir.”⁵ Şu rivâyeti çendan İbni Hacer Askalânî* kabul etmemiş,⁶ fakat başkaları kabul etmişler.⁷

Üçüncüsü: Hem derras yahudiler, Resûl-i Ekrem'e (*aleyhissalâtü vesselâm*) ve mukarrebîn-i sahabeye birden darbe vurmak istedikleri hâlde, birden gâibden haber verilmiş gibi hâdisenin inkişafı ve desiselerinin akîm kalması ve o ihbarın ifade ettiği vâkıa doğru çıkması ve hiçbir vakit sahabeleri nazarında mütehâlif bir haberi görülmeyen Zât-ı Ahmediye'nin “Şu keçinin kolu bana söylüyor.” demesi, herkesin kulağıyla o keçiden o sözü işitmesi kadar kanaat-i kat'iyeleleri olmuş.

¹ Buharî, Cizye 7, Tıb 55; Müslim, Tıb 45.

² Buharî, Hibe 28; Müslim, Tıb 45. Ayrıca bkz.: İbni Hacer, *Fethu'l-bârî* 7/497; İbni Hacer, *İsâbe* 7/670.

³ Ebû Davud, *Diyyât* 6; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* 2/35, 19/221; Hâkim, *Müstedrek* 3/242; Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 8/46.

⁴ İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 2/202; Kadı İyâz, *Şifâ* 1/318; Nevevî, *Şerhu Sahîh-i Müslim* 14/179; İbni Hacer, *Fethu'l-bârî* 7/497-498.

⁵ Hâkim, *Müstedrek* 4/122; Ebû Nuaym, *Delâilü'n-nübüvve* s. 197; Kadı İyâz, *Şifâ* 1/318; Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid* 8/295-296 (Bezzâr'dan naklen).

⁶ Bkz.: Aliyyülkârî, *Şerhu's-Şifâ* 1/645.

⁷ Hâkim, *Müstedrek* 4/122; Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid* 8/295-296.

Akîm kalmak: Neticesiz, sonuçsuz kalmak.

Çendan: Gerçi.

Desise: Hile, oyun.

İnkişaf: Belirme, ortaya çıkma.

Kanaat-i kat'iye: Tam, kesin

kanaat.

Kavl: Söz.

Menhûse: Uğursuz, kötü.

Mukarrebîn-i sahabe: Hz.

Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) daha yakın olan sahabîler, önde gelenler.

Mütehalif: Birbirine uymayan, birbirini tutmayan.

Vak'a-yı acibe: İlginç, orijinal hâdise.

Vech-i i'câz: Mu'cize yönü.

Verese: Vârisler.

Üçüncü Misal: Hazreti Musa'nın (*aleyhisselâm*) “yed-i beyzâ” ve “asâ”¹ mu'cizesine nazire olarak, üç hâdisede bir mu'cize-i Ahmediye:

Birincisi: Hazreti İmam Ahmed İbni Hanbel, Ebû Saidî'l-Hudrî'den tahric ve tashih eder ki:

Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), Katâde İbni Numan'a* karanlıklı, yağmurlu bir gecede bir değnek verir ve ferman eder ki: “Sana, lâmba gibi, onar arşın her tarafta ışık verecek. Evine gittiğin zaman bir siyah şahıs gölge göreceksin. O şeytandır. Onu hânenden çıkar, tard et.” Katâde değneği alır, gider. Yed-i beyzâ gibi ışık verir. Evine gider, o siyah şahsı görür, tard eder.²

İkincisi: Bir menba-ı garâib olan Gazve-i Kübrâ-yı Bedir'de Ukkâşe İbnü'l-Mihsan el-Esedî'nin müşriklerle döğüşürken kılıcı kırıldı. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), ona, kılıca mukabil, kalınca bir değnek verdi. Dedi: “Bununla harbet.” Birden, değnek, biiznillâh, uzun, beyaz bir kılıç oldu. Onunla harbetti. Hayatı miktarınca, tâ Yemâme Harbi'nde şehid oluncaya kadar boynunda taşıdı. Şu hâdiseye kat'îdir. Çünkü Ukkâşe bütün hayatında onunla iftihar etmiş ve o kılıç “el-avn” nâmıyla meşhur olmuş.³ İşte, Hazreti Ukkâşe'nin iftihar ve kılıcın “avn” nâmıyla, kılıçların fevkinde iştiharı, şu hâdisenin iki hüccetidir.

Üçüncüsü: İbni Abdilberr* gibi bir allâme-i asır ve ehl-i tahkikin büyüklerinden nakil ve tashih ediyorlar ki:

Gazve-i Uhud'da, Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) halazadesi olan Abdullah İbni Cahş* harbederken kılıcı kırıldı. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) ona bir değnek verdi. O değnek onun elinde bir kılıç oldu, onunla

¹ Yed-i beyzâ ve asâ mu'cizelerine dair bkz.: A'râf Sûresi, 7/108; Tâhâ Sûresi, 20/17-22; Şuarâ Sûresi, 26/32-33; Neml Sûresi, 27/12; Kasas Sûresi, 28/31-32.

² Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 3/65; İbni Huzeyme, *Sahih* 3/81; İbni Abdilberr, *İstîâb* 3/1276; İbni Hacer, *İsâbe* 5/417.

³ İbni Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye* 3/185-186; Vâkıdî, *Kitâbü'l-megâzî* 1/93; İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 1/188; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 3/98-99.

Allâme-i asır: Çağın üstadı, büyük âlimi.

Asâ: Değnek, baston. Cenâb-ı Hakk'ın, Hz. Musa'ya (a.s.) ihsan ettiği harikulade mu'cizeler kaynağı asâsı.

El-avn: Yardım, Allah'ın yardımı, desteği.

Gazve-i kübrâ-yı Bedir: Büyük Bedir Savaşı.

Hüccet: Delil.

Menba-ı garâib: Şaşırtıcı harikalar kaynağı.

Mu'cize-i Ahmediye: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) mu'cizesi.

Nazire: Benzer, denk.

Tahric: Kaynağını belirterek hadis rivayet etme; hadisi, kaynağı ile beraber kitabına alma.

Tard etmek: Kovmak.

Tashih etmek: Herhangi bir hadisi, gerekli ilmî usûller çerçevesinde araştırarak, sahih (doğru) olduğu neticesine varmak, sahihliğini beyan etmek.

Yed-i beyzâ: Parlak, bembeyaz el. Cenâb-ı Hakk'ın, Hz. Musa'ya (a.s.) ihsan ettiği bazı mu'cizelerin gerçekleşmesine vâsita olan mübarek eli.

harbetti. O eser-i mu'cize olan kılıç bâki kaldı.¹ Meşhur İbni Seyyidi'n-Nâs,* siyerinde haber veriyor ki: Bir zaman sonra, Abdullah'ın o kılıcı Bugâ-yı Türkî nâmında bir adama iki yüz dinara satıldı.²

İşte bu iki kılıç, asâ-yı Musa gibi birer mu'cizedir. Fakat asâ-yı Musa, vefat-ı Musa'dan sonra vech-i i'câzı kalmadı, fakat şunlar bâki kaldılar.

On Üçüncü İşaret

Mu'cizât-ı Ahmediye'nin (*aleyhissalâtü vesselâm*) hem mütevâtir, hem misalleri pek çok bir nevi dahi, hastalar ve yaralılar, nefes-i mübarekiyle şifa bulmalarıdır. Şu nevi mu'cize-i Ahmediye (*aleyhissalâtü vesselâm*), nev itibarıyla mânevî mütevâtirdir. Cüz'iyatları, bir kısmı dahi mânevî mütevâtir hükmündedir. Diğer kısmı âhâdî ise de, ilm-i hadisin müdakkik imamları tashih ve tahrir ettikleri için, kanaat-i ilmiye verir. Biz de, pek çok misallerinden birkaç misalini zikredeceğiz.

Birinci Misal: Allâme-i Mağrib Kadı İyâz, Şifâ-yı Şerif'inde, ulvî bir an'ane ile ve müteaddit tarîklerle, Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) hâdimi³ ve bir kumandanı⁴ ve Hazreti Ömer'in zamanında Ordu-yu İslâm'ın başkumandanı⁵ ve İran'ın fatihi⁶ ve Aşere-i Mübeşşere'den⁷ olan Hazreti Sa'd İbni Ebî Vakkas diyor:

¹ Ma'mer b. Râşid, *el-Câmî* 11/279; Beyhakî, *İtikad* s. 295; İbni Abdilberr, *İstîâb* 3/879.

² İbni Abdilberr, *İstîâb* 3/879; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe* 3/90; İbni Kesir, *el-Bidâye ve'n-nihâye* 4/42; İbni Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-eser* 2/32.

³ Bkz.: Buhârî, *Cihad* 70, *Temennî* 4; Müslim, *Fezâilü's-sahabe* 39.

⁴ Bkz.: İbni Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye* 3/145; Vâkıdî, *Kitâbü'l-megâzi* 1/2; İbni Kesir, *el-Bidâye ve'n-nihâye* 3/234; Halebî, *es-Sîratü'l-Halebiyye* 3/138.

⁵ Bkz.: Buhârî, *et-Târihu'l-kebir* 3/61; Taberî, *Târihu'l-ümem ve'l-mülûk* 2/276; İbni Abdilberr, *İstîâb* 2/832; Hatîb el-Bağdâdî, *Târihu Bağdâd* 1/144; İbni Hacer, *İsâbe* 4/304.

⁶ Bkz.: Taberî, *Târihu'l-ümem ve'l-mülûk* 2/383-389; İbni Kesir, *el-Bidâye ve'n-nihâye* 8/75-77.

⁷ Sa'd İbni Ebî Vakkas'ın, aşere-i mübeşşereden olduğuna dair bkz.: Tirmizî, *Menâkıb* 25; Ebû Davud, *Sünnet* 8; İbni Mâce, *Mukaddime* 11; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 1/187.

Âhâdî: Mütevâtir olmayan; çok kişi tarafından, aynı şekilde değil de birer ikiye farklı yolla gelen rivayet, haber.

Allâme-i Mağrib: Batı İslâm dünyasının (Bugünkü kuzeybatı Afrika ile Endülüs ülkeleri) üstâdı, büyük âlimi.

An'ane: Bir hadisi “an fülân, an fülân, (falan, falan tarafından)” şeklinde râvilerini bildirerek nakletmek.

Aşere-i Mübeşşere: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) kendilerine cennetlik olduklarını müjdelediği on bahtiyâr sahâbî.

Cüz'iyat: Küçük şeyler, ayrıntılar

Hâdim: Hizmetkâr.

Kanaat-i ilmiye: İlmî değerlendirmeye dayanan kanaat.

Mânevî mütevâtir: Lâfızları farklı olsa da manası, muhtevası benzerleri ile aynı olan rivayet.

Müdakkik: Dikkatli, inceleyici, araştırmacı.

Müteaddit: Birden çok, çeşitli.

Mütevâtir: Yalanda ittifak etmeleri aklın mümkün olmayan birçok kişinin naklettiği kesin haber, bilgi.

Nefes-i mübarek: Bereketli nefes.

Ölvi: Yüce.

Vech-i i'câz: Mu'cize yönü.

Gazve-i Uhud'da, ben Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) yanındaydım. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), o gün kavısı kırılıncaya kadar küffâra oklar attı. Sonra bana okları veriyordu, "At!" diyordu. "Nas!" sız, yani okun uçmasına yardım eden kanatları olmayan okları verirdi ve bana emrederdi: "At!" Ben de atardım, kanatlı oklar gibi uçardı, küffârın cesedine yerleşirdi.¹

♦ O hâlde iken, Katâde İbni Numan'ın gözüne bir ok isabet etmiş. Gözünü çıkarıp, gözünün hadekası yüzünün üstüne indi. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) mübarek, şifalı eliyle onun gözünü alıp, eski yuvasına yerleştirip, iki gözünden en güzeli olarak, hiçbir şey olmamış gibi şifa buldu.² Şu vâkıa çok iştihar etmiş. Hatta Katâde'nin bir hafidi, Ömer İbni Abdilaziz'in* yanına geldiği vakit, kendini şöyle tarif etmiş: "Ben öyle bir zâtın hafidiyim ki, Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) onun çıkmış gözünü yerine koyup birden şifa buldu. En güzel göz o olmuş." diye, nazım suretinde^(Hâşiye) Hazreti Ömer'e söylemiş, onun ile kendini tanıttirmiş.³

♦ Hem nakl-i sahih ile haber verilmiş ki: Meşhur Ebû Katâde'nin, Yevm-i Zikarad denilen gazvede, bir ok mübarek yüzüne isabet etmiş. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) mübarek eliyle meshetmiş. Ebû Katâde der ki: "Kat'iyen ve asla ne acısını ve ne de cerahatını görmedim."⁴

İkinci Misal: Başta Buharî ve Müslim, kütüb-ü sahîha haber veriyorlar ki:

Gazve-i Hayber'de, Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), Aliyy-i Haydarî'yi

Hâşiye:

أَنَا ابْنُ الَّذِي سَأَلْتُ عَلَى الْخَدِّ عَيْنُهُ
فَرَدْتُ بِكَفِّ الْمُصْطَفَى أَحْسَنَ الرَّدِّ
فَعَادَتْ كَمَا كَانَتْ لِأَوَّلِ أَمْرِهَا
فَيَا حُسْنَ مَا عَيْنِ وَيَا حُسْنَ مَا رَدِّ

¹ Müslim, *Fezâilü's-sahabe* 42; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 1/142. Ayrıca bkz.: İbni İshak, *Sîre* 3/307; İbni Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye* 4/31.

² İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 1/187; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 3/251-252; İbni Abdilberr, *İstîâb* 3/1275; İbnü'l-Cevzî, *Sîfatü's-safve* 1/463.

³ İbni Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* 6/294; İbni Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnü'l-eser* 2/23; Halebî, *es-Sîratü'l-Halebiyye* 2/543; Aliyyülkârî, *Şerhu's-Şifâ* 1/652.

⁴ Vâkidî, *Kitâbü'l-megâzi* 2/545; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve*, 4/193; İbni Abdilberr, *İstîâb* 4/1731; Kadı İyâz, *eş-Şifâ*, 1/322.

Aliyy-i Haydarî: Hz. Ali'ye (r.a.) yiğitlik ve cesaretinden dolayı verilen "arslan" anlamına gelen lâkabı.

Cerahat: İltihap neticesinde yarada oluşan su, irin.

Gazve: Gazâ, savaş.

Hadeka: Gözbebeği.

Hafid: Torun.

İştihar etmek: Meşhur olmak, çok bilinmek.

Kavs: Yay.

Mesh etmek: El sürmek, elle silmek.

Nakl-i sahih: Sahih, doğru nakletme, aktarma.

Vâkıa: Hâdise, olay.

bayraktar tayin ettiği hâlde, Ali'nin gözleri hastalıktan çok ağrıyordu. Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm) tiryak gibi tükürüğünü gözüne sürdüğü dakikada şifa bularak hiçbir şey kalmadı. Sabahleyin Hayber Kalesi'nin pek ağır demir kapısını çekip, elinde kalkan gibi tutup Kal'a-yı Hayber'i fethetti.¹

♦ Hem o vâkıada, Seleme İbnü'l-Ekva'ın bacağına kılıç vurulmuş, yarılmış. Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm) ona nefes edip, birden ayağı şifa bulmuş.²

Üçüncü Misal: Başta Nesâî olarak, erbâb-ı siyer, Osman İbni Huneyf'ten haber veriyorlar ki:

Osman diyor ki, Resûl-i Ekrem'in (aleyhissalâtü vesselâm) yanına bir âmâ geldi, dedi: "Benim gözlerimin açılması için dua et." Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm) ona ferman etti:

فَانْطَلِقْ وَتَوَضَّأْ ثُمَّ صَلِّ رَكَعَتَيْنِ ثُمَّ قُلِ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ وَأَتَوَجَّهُ إِلَيْكَ بِنَبِيِّكَ
مُحَمَّدٍ نَبِيِّ الرَّحْمَةِ، يَا مُحَمَّدُ إِنِّي أَتَوَجَّهُ بِكَ إِلَى رَبِّكَ أَنْ يَكْشِفَ عَنِّ بَصَرِي،
اللَّهُمَّ شَفِّعْهُ فِيَّ³

O gitti, öyle yaptı, geldi. Gözü açılmış, güzel görüyormuş, gördük.⁴

Dördüncü Misal: Büyük bir imam olan İbni Vehb* haber veriyor ki:

Gazve-i Bedir'in on dört şehidinden birisi olan Muavviz İbni Afrâ, Ebûcehil ile döğüşürken, Ebû Cehl-i laîn, o kahramanın bir elini kesmiş. O da öteki eliyle elini tutup Resûl-i Ekrem'in (aleyhissalâtü vesselâm) yanına gelmiş. Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm) onun elini yine yerine yapıştırdı, tükürüğünü ona sürdü. Birden şifa buldu, yine harbe gitti, şehid oluncaya kadar harbetti.

¹ Buharî, Cihad 102, 143, Fezâilü ashabi'n-Nebî 9, Megâzî 38; Müslim, Fezâilü's-sahabe 34.

² Buharî, Megâzî 38; Ebû Davud, Tıb 19; Ahmed İbni Hanbel, Müsned 4/48.

³ "Git abdest al; sonra iki rekat namaz kıl ve şöyle dua et: "Allah'im! Şüphesiz ben senden isterim. Rahmet peygamberi olan Hz. Muhammed'i (s.a.s.) vesile edinerek sana yöneliyorum. Yâ Muhammed! Benim gözlerimin açılması için seni vesile ederek Rabbine yöneliyorum. Allah'im! O'nu benim hakkımda şefaataçı eyle."

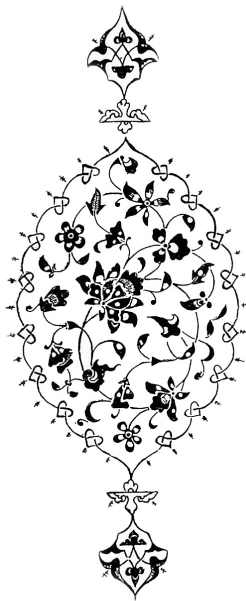
⁴ Nesâî, es-Sünenü'l-kübrâ 6/168, 169; Nesâî, Amelü'l-yeum ve'l-leyle s. 418; Kadı İyâz, Şifâ 1/322. Ayrıca bkz.: Tirmizî, Deavât 118; İbni Mâce, İkâmet 189; Ahmed İbni Hanbel, Müsned 4/138.

♦ Hem yine imam-ı celîl İbni Vehb haber veriyor ki: O gazvede Hubeyb İbni İsaf'ın (Yesaf) omuz başına bir kılıç vurulmuş ki, bir şakkı ayrılmış gibi dehşetli bir yara açılmış. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) onun kolunu omuzuna eliyle yapıştırmış, nefes etmiş, şifa bulmuş.¹

İşte şu iki vâkıa, çendan âhâdîdir ve haber-i vâhiddir. Fakat İbni Vehb gibi bir imam tashih etse, Gazve-i Bedir gibi bir menba-ı mu'cizât olan bir gazvede olsa, hem bu iki vâkıayı andıracak çok misaller bulunsa, elbette şu iki vâkıa kat'î ve vakidir, denilebilir.

İşte, ehâdis-i sahiha ile sübut bulan belki bin misal var ki, Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) mübarek eli ona şifa olmuş.

* * *

¹ Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 6/178; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe* 1/679; İbni Hacer, *İsâbe* 2/261.

Çendan: Gerçi.

Ehâdis-i sahiha: Sahih, doğru hadisler.

Haber-i vâhid: Mütevâtir olmayan hadis, tevâtür şartlarına uymayan rivayetlere verilen genel ad.

İmam-ı celîl: Büyük imam, rehber.

Menba-ı mu'cizât: Mu'cizeler membaı, kaynağı.

Sübut bulmak: Kat'î, kesin olmak.

Şakk: Yanık, ortadan ayrılmış.

Tashih etmek: Herhangi bir hadisi, gerekli ilmi usûller çerçevesinde araştırarak, sahih (doğru) olduğu neticesine varmak, sahihliğini beyan etmek.

Bu Parça Altın ve Elmas ile Yazılsa Liyakati var

Evet, sâbıkan bahsi geçmiş:

- Avucunda küçük taşların zikir ve tesbih etmesi..

• وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ¹ sırrıyla, aynı avucunda, küçücük taş ve toprak, düşmana top ve gülle hükmünde, onları inhizama sevk etmesi..

• وَأَنْشَقَّ الْقَمَرُ² nassi² ile aynı avucunun parmağıyla kameri iki parça etmesi..

• Ve aynı el, çeşme gibi on parmağından suyun akması ve bir orduya içirmesi..

- Ve aynı el, hastalara ve yaralılara şifa olması...

Elbette o mübarek el, ne kadar harika bir mu'cize-i kudret-i ilâhiye olduğunu gösterir.

1 "Ey Resûlüm) Attığın vakit sen atmadın..." (Enfâl Sûresi, 8/17).

2 "(Kiyamet saati yaklaştı.) Ay bölündü." (Kamer Sûresi, 54/1).

Gülle: Yuvarlak taş veya demir top mermisi.

Inhizama sevk etmek: Bozguna, hezimeye götürmek.

Kamer: Ay.

Liyakat: Lâyük, değer olma.

Mu'cize-i kudret-i ilâhiye: İlâhî kudretin mu'cizesi.

Nass: Hükme esas olan âyet veya hadis metni.

Sâbıkan: Daha önce.

Güya,

◆ Ahbab içinde o elin avucu küçük bir zikirhâne-i sübhânîdir ki, küçücük taşlar dahi içine girse zikir ve tesbih ederler.

◆ Ve a'dâya karşı küçücük bir cephâne-i rabbânîdir ki; içine taş ve toprak girse, gülle ve bomba olur.

◆ Ve yaralılar ve hastalara karşı küçücük bir eczahâne-i rahmânîdir ki; hangi derde temas etse, derman olur.

◆ Ve celâl ile kalktığı vakit, kameri parçalayıp, kâb-ı kavseyn şeklini verir.

◆ Ve cemâl ile döndüğü vakit, âb-ı kevser akıtan on musluklu bir çeşme-i rahmet hükmüne girer...

Acaba böyle bir Zât'ın birtek eli böyle acib mu'cizâta mazhar ve medar olsa, o Zât'ın, Hâlık-ı Kâinat yanında ne kadar makbul olduğu ve dâvâsına ne kadar sâdık bulunduğu ve o el ile biat edenler ne kadar bahtiyar olacakları, bedâhet derecesinde anlaşılmaz mı?

A'dâ: Düşman.

Âb-ı kevser: Kevser suyu.

Acib mu'cizât: Şasirtici, hayret verici mu'cizeler.

Bedâhet: Açıklık, gözle görülür olma.

Biat etmek: Bağlılığını bildirmek, hâkimiyetini tanımak, idaresi altına girmek.

Celâl: Büyüklük, izzet, azamet.

Cemâl: Güzellik, iyilik, rahmet.

Cephâne-i rabbânî: Allah'ın dinini savunmak için hazırlanan cephanelik.

Eczahâne-i rahmânî: Cenâb-ı Hakk'ın (c.c.) lütfettiği hususî eczane.

Hâlık-ı Kâinat: Kâinatın yaratıcısı.

Kâb-ı kavseyn: İki kavisli yay.

Mazhar olmak: Erişmek, nâil olmak.

Medar olmak: Sebep, vesile, kaynak olmak.

Zikirhâne-i sübhânî: Cenâb-ı Hakk'ın (c.c.) zikredildiği, tesbih edildiği yer.

Bir Suâl: Deniliyor ki, “Sen çok şeylere mütevâtir dersin. Hâlbuki biz onların çoğunu yeni işitiyoruz. Mütevâtir bir şey böyle gizli kalmaz.”

Elcevap: Ulema-yı şariat yanında çok mütevâtir ve bedihî şeyler var ki, onlardan olmayana göre meçhuldür. Ehl-i hadis yanında da çok mütevâtir var, sâirlerin yanında âhâdî de olmuyor ve hâkeza... Her fennin ehl-i ihtisası, o fenne göre bedihiyâtı, nazariyâtı beyan eder. Umum halk ise, o fennin ehl-i ihtisasına itimat eder, teslim olur veya içine girer, görür.

Şimdi, haber verdiğimiz hakikî mütevâtir veya mânevî mütevâtir veya tevâtür hükmünde kat’iyeti ifade eden vâkialar, hem ehl-i hadis, hem ehl-i şariat, hem ehl-i usûlî’-d-din, hem ekser tabakât-ı ulemada hükmünü öyle göstermiş. Gaflette bulunan avâm veya gözünü kapayan nâdanlar bilmezlerse, kabahat onlara aittir...

Beşinci Misal: İmam Bagavî,* tahrirci ve tashihiyle haber veriyor ki:

Ali İbnü’l-Hakem’in, Gazve-i Hendek’t e küffârın darbesiyle ayağı kırıldı. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) meshetti. Dakikasında öyle şifa buldu ki, atından inmedi.¹

Altıncı Misal: Başta İmam Beyhakî, ehl-i hadis haber veriyorlar ki:

İmam Ali gayet hasta idi. İzdırabından, kendi kendine dua edip inliyordu. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) geldi, dedi: **اللَّهُمَّ اشْفِهِ²** ve ayağıyla

¹ Bkz.: Beyhakî, *Delâilü’n-nübüvve* 6/185; İbni Abdilberr, *İstîâb* 3/1415; İbni Hacer, *İsâbe* 4/562 (Bagavî’den naklen); Suyûtî, *el-Hasâisu’l-kübrâ* 2/119.

² “Allah’ım! O’na şifâ ver.”

Âhâdî: Mütevâtir olmayan; çok kişi tarafından, aynı şekilde değil de birer ikiye farklı yolla gelen rivayet, haber.

Bedihî: Açık, âşikâr.

Bedihiyât: İspata ihtiyaç duyulmayacak derecede açık, bilinen şeyler.

Ehl-i hadis: Hadis âlimleri.

Ehl-i ihtisas: Mutehassıslar, uzmanlar.

Ehl-i usûlî’-d-din: İslâm’ın inanca ait meselelerini inceleyen ilim adamları.

Ekser: Çoğu, geneli.

Hâkeza: Böylece, bunun gibi.

Mânevî mütevâtir: Lâfızları farklı olsa da manası, muhtevaşı benzerleri ile aynı olan rivayet.

Mesh etmek: El sürmek, elle silmek.

Mütevâtir: Yalanda ittifak etmeleri aklın mümkün olmayan birçok kişinin naklettiği kesin haber, bilgi.

Nâdan: Cahil, kaba.

Nazariyât: Doğruluğu ispat edilmemiş nazariyeler, teoriler.

Tabakât-ı ulemâ: Âlimler arasındaki dereceler, tabakalar.

Tahrirci: Kaynağını belirterek hadis rivayet etme. Hadisi, kaynağı ile beraber kitabına alma.

Tashih: Herhangi bir hadisi, gerekli ilmi usûller çerçevesinde araştırarak, sahih (doğru) olduğu neticesine varma, sahihliğini beyan etme.

Ulema-yı şariat: İslâm Dini âlimleri.

Hazreti Ali'ye dokundu, "Kalk" dedi.. birden şifa buldu. İmam Ali der ki: "Ondan sonra o hastalığı hiç görmedim."¹

Yedinci Misal: Şürahbil el-Cu'fi'nin meşhur kıssasıdır ki:

Avucunda etten bir ur vardı ki, kılıcı ve atın dizginini tutamıyordu. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) eliyle avucundaki uru meshetti ve mübarek eliyle oğdu. O urdan hiçbir eser kalmadı.²

Sekizinci Misal: Altı çocuğun her biri, ayrı ayrı birer mu'cize-i Ahmediye'ye mazhar oldu.

Birincisi: İbni Ebî Şeybe (muhakkik-i kâmil ve muhaddis-i meşhur) haber veriyor ki:

Bir kadın, bir çocuğu Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) yanına getirdi. O çocukta bir belâ vardı; konuşmuyordu, aptaldı. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) bir su ile mazmaza etti, elini yıkadı, o suyu kadına verdi.. "Çocuğa içirsin!" ferman etti. Çocuk o suyu içtikten sonra, hastalığından ve belâsından bir şey kalmadı. Öyle bir akıl ve kemâl sahibi oldu ki, ukalâ-yı nâsın fevkine çıktı.³

İkincisi: Nakl-i sahih ile Hazreti İbni Abbas demiş ki:

Resûl-i Ekrem'e (*aleyhissalâtü vesselâm*) mecnun bir çocuk getirildi. Mübarek elini onun göğsüne koydu. Birden çocuk istifrâ etti. İçinden –küçük hıyar kadar– siyah bir şey çıktı, çocuk şifa bulup gitti.⁴

Üçüncüsü: İmam Beyhakî ve Nesâî nakl-i sahih ile haber veriyorlar ki:

Muhammed İbni Hâtıb isminde bir çocuğun koluna kaynayan tencere

¹ Tirmizî, *Deavât* 111; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 1/107, 128; İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 5/46, 6/63; Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 6/261.

² Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 7/306; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 6/176; İbni Abdilberr, *İstîâb* 2/697, 6/176.

³ İbni Mâce, *Tıb* 40; İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 5/48, 6/321; Abd b. Humeyd, *Müsned* 1/452; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 25/160.

⁴ Dârimî, *Mukaddime* 4; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 1/239, 254, 268; İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 5/47; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 12/57.

Fevk: Üst.

İstifrâ etmek: Kusmak.

Kemâl: Yücelik, fazilet.

Mazmaza: Ağzı su ile çalkalama, gargara.

Mu'cize-i Ahmediye: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) mu'cizesi.

Muhaddis-i meşhur: Meşhur Hadis âlimi.

Muhakkik-i kâmil: Sürekli hakikatın peşinde, araştırmacı ilim adamı.

Ukalâ-yı nâs: Akıllı insanlar.

dökülmüş, bütün kolunu yakmış. Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm) meshedip tükürüğünü sürdü, dakikasında şifa buldu.¹

Dördüncüsü: Büyümüş, fakat lisanı yok, büyükçe bir çocuk Resûl-i Ekrem'in (aleyhissalâtü vesselâm) yanına geldi. Çocuğa ferman etmiş: "Ben kimim?" Hiç konuşmayan dilsiz çocuk ²أَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ deyip tekellüme başlamış.³

Beşinci Çocuk: Âlem-i yakazada Resûl-i Ekrem'le (aleyhissalâtü vesselâm) mükerrer surette müşerref olan⁴ Celâleddin Süyûtî* ve asrın imamı, -tahric ve tashih ile- haber veriyor ki:

Mübarekü'l-Yemâme ismiyle meşhur bir zâtı, daha yeni dünyaya geldiği vakit, Resûl-i Ekrem'in (aleyhissalâtü vesselâm) yanına getirmişler. Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm) ona müteveccih olmuş. Çocuk tekellüme başlamış, أَشْهَدُ ⁵أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ demiş. Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm) "Bârekâllah" demiş. Çocuk ondan sonra büyüyünceye kadar daha konuşmamış. O çocuk, bu mu'cize-i Ahmediye'ye ve "Bârekâllah" dua-yı nebevîsine mazhar olduğundan, "Mübarekü'l-Yemâme" ismiyle şöhret bulmuş.⁶

Altıncı Çocuk: Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm) namaz kılarken, hırçın bir çocuk namazını kat' edip geçtiğinden, Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm) ⁷اللَّهُمَّ اقْطَعْ أَثَرَهُ demiş. Ondan sonra çocuk daha yürümemiş, öyle kalmış, hırçınlığının cezasını bulmuş.⁷

Yedinci Çocuk: Çocuk tabiatında hayâsız bir kadın, Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm) yemek yerken lokma istemiş, vermiş. Demiş: "Yok, senin ağzındakini istiyorum." Onu da vermiş. O gayet hayâsız kadın, o lokmayı

¹ Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 3/418; İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 5/45; Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 4/366, 6/55, 253, 254; İbni Hibbân, *Sahih* 7/241.

² "Sen Allah'ın resûlüsün."

³ Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 6/60-61; İbni Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* 6/159.

⁴ İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zehbe* 4/54; Nebhânî, *Câmiu kerâmâtî'l-evliyâ* 2/158.

⁵ "Şehâdet ederim ki, sen Allah'ın Resûlüsün."

⁶ İbni Kânî, *Mu'cemü's-sahabe* 3/135; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 6/59; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd* 3/443; İbni Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* 6/158.

⁷ "Allah'ım! Sen de onun yürüyüşünü kes." Ebû Davud, *Salât* 109; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 4/64, 5/376; Buharî, *et-Târîhu'l-kebîr* 8/365; İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 1/254.

Âlem-i yakaza: Uyanıklık hâli.

Bârekâllah: "Allah mübarek etsin, bereketli kılsın" anlamında bir dua cümlesi.

Hayâ: Ar, utanma duygusu.

Kat' etmek: Kesmek. Namaz kılanın önünden geçmek.

Mesh etmek: El sürmek, elle silmek.

Mükerrer: Defalarca tekrar

edilen.

Müteveccih olmak: Yönelmek.

Tekellüm: Konuşma.

yedikten sonra, en hayâlî kadın ve Medine kadınlarının fevkinde bir hayâ sahibi oldu.¹

İşte bu sekiz misal gibi, seksen değil, belki sekiz yüz misalleri var. Çoğu kütüb-ü siyer ve ehâdiste beyan edilmiştir.

Evet, Resûl-i Ekrem'in (aleyhissalâtü vesselâm) mübarek eli Hekim-i Lokman'ın bir eczahânesi gibi.. ve tükürüğü Hazreti Hızır'ın âb-ı hayat çeşmesi gibi.. ve nefesi Hazreti İsa'nın (aleyhisselâm) nefesi gibi meded-res ve şifa-resân olsa ve nev-i beşer çok musibet ve belâlara giriftar olsa, elbette Resûl-i Ekrem'e (aleyhissalâtü vesselâm) hadsiz müracaatlar olmuş. Hastalar, çocuklar, mecnunlar pek kesretli gelmişler, cümlesi şifa bulup gitmişler.*

Hatta, kırk defa hacceden ve kırk sene sabah namazını yatsı abdestiyle kılan,² tâbiînin azîm imamlarından ve çok sahabelerle görüşen, Tâvûs denilen Ebû Abdurrahmân el-Yemânî kat'iyen haber verir ve hükmeder ve demiş ki: Resûl-i Ekrem'e (aleyhissalâtü vesselâm) ne kadar mecnun gelmişse, Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm) sinesine elini koymuşsa, kat'iyen şifa bulmuştur.. şifa bulmayan kalmamış.³

İşte, Asr-ı Saadet'e yetişmiş böyle bir imam, böyle kat'î ve küllî hükmetmişse, elbette ona gelen hiçbir hasta kalmamış ki, illâ şifa bulmuş. Madem şifa bulmuş, elbette müracaatlar binler olacaktır.

On Dördüncü İşaret

Resûl-i Ekrem'in (aleyhissalâtü vesselâm) envâ-ı mu'cizâtından bir nev-i azîmi, duasıyla zâhir olan harikalardır. Evet şu nevi, kat'î ve hakikî mütevâtirdir. Cüz'iyat ve misalleri o kadar çoktur ki, hesap edilmez. Misallerin çokları var ki, onlar da mütevâtir derecesine çıkmışlar. Belki tevâtüre yakın

¹ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 8/200, 231.

² İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-safve* 2/288.

³ Kadı İyâz, *Şifâ* 1/335; Aliyyülkârî, *Şerhu's-Şifâ* 1/676.

Azîm: Büyük.

Cüz'iyat: Küçük şeyler, ayrıntılar.

Ehâdis: Hadisler. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) mübarek söz ve davranışları.

Envâ-ı mu'cizât: Mu'cize çeşitleri.

Giriftar olmak: Tutulmak, yakalanmak.

Kesret: Çokluk, çok olma.

Küllî: Genel, şümüllü.

Kütüb-ü siyer: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) hayatını ve özelliklerini konu edinen kitaplar.

Mecnun: Akıl hastası, deli.

Meded-res: Yardım eden, imdadı koşan.

Mütevâtir: Yalanda ittifak etme-

leri aklen mümkün olmayan birçok kişinin naklettiği kesin haber, bilgi.

Nev-i azîm: Çok büyük kısım, çeşit.

Şifa-resân: Şifa yetiştiren, şifaya ulaştıran.

Tâbiîn: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) ashabına yetişen nesil.

meşhur olmuşlar. Bir kısmını öyle imamlar nakletmiş ki, meşhur mütevâtîr gibi kat'iyeti ifade eder. Biz şu pek çok misallerinden, tevâtüre yakın ve meşhur derecesinde münteşir bazı misalleri, numûne olarak ve her misalin de birkaç cüz'iyatını zikredeceğiz.

Birinci Misal: Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) yağmur duası, tevâtür derecesinde ve çok defa tekrar ile daima sûratle kabul olması, başta İmam Buharî ve İmam Müslim, eimme-i hadis nakletmişler. Hatta bazı defa, minber-i şerif üstünde yağmur duası için elini kaldırıp, indirmeden yağmış.¹ Sâbikan zikrettiğimiz gibi, bir iki defa ordu susuz kaldığı vakit bulut geliyordu, yağmur veriyordu.² Hatta, nübüvvetten evvel, cedd-i Nebî Abdulmuttalib, Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) küçüklük zamanında mübarek yüzüyle yağmur duasına giderdi. Onun yüzü hürmetine gelirdi ki, o hâdise Abdulmuttalib'in bir şiiriyle iştihar bulmuş.³ Hem vefat-ı nebevîden sonra, Hazreti Ömer, Hazreti Abbas'ı* vesile yapıp demiş: "Yâ Rab, bu senin habîbinin amcasıdır. O'nun yüzü hürmetine yağmur ver." Yağmur gelmiş.⁴

♦ Hem İmam Buharî ve Müslim haber veriyorlar ki: Yağmur için dua talep edildi. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) dua etti. Yağmur öyle geldi ki, mecbur oldular: "Aman dua et, kesilsin." Dua etti, birden kesildi.⁵

İkinci Misal: Tevâtüre yakın meşhurdur ki, Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), sahabe ve imana gelenler daha kırka vâsıl olmadan ve gizli ibadet etmekte iken, dua etti: اللَّهُمَّ اعِزَّ الْإِسْلَامَ بِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ أَوْ بِعَمْرِو بْنِ هِشَامٍ⁶

¹ Buharî, *İstiskâ* 6, 7, 9, 12, 14; Müslim, *İstiskâ* 8-10; Nesâî, *İstiskâ* 1, 10; Muvatta, *İstiskâ* 3.

² İbni Huzeyme, *Sahîh* 1/53; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 3/324; Bezzâr, *Müsned* 1/331; İbni Hibbân, *Sahîh* 4/223; Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 4/357.

³ Bkz.: Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 24/260-261; İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 1/90, 2/322; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 2/15-19.

⁴ Buharî, *İstiskâ* 3, *Fezâilü ashabi'n-nebî* 11; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 1/72; Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 3/352; İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 4/29.

⁵ Buharî, *İstiskâ* 6, 7, 9, 12, 14; Müslim, *İstiskâ* 8-10; Nesâî, *İstiskâ* 1, 10; Muvatta, *İstiskâ* 3.

⁶ "Allah'ım! İslâm'ı Ömer İbnü'l-Hattab veya Amr İbni Hişam'la aziz eyle." (Bkz.: Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 10/159, *el-Mu'cemü'l-evsat* 2/240, 11/255). Yakın rivayetler için ayrıca bkz.: Tirmizî, *Menâkıb*, 17; İbni Mâce, *Mukaddime* 11; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 2/95).

Cedd-i Nebî: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) dedesi.

Eimme-i hadis: Hadis İlminin önde gelenleri, imamları.

Habib: Sevgili, en çok sevilen kimse.

İштиhar: Meşhur olma.

Meşhur: Hadis İlminde: En az iki veya üç yol ve senedle rivayet edilen mütevâtîr olmayan hadis.

Minber-i şerif: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) kutlu, şerefli minberi

Münteşir: Yaygın, yayılmış.

Nübüvvet: Peygamberlik.

Sâbikan: Daha önce.

Vasıl olmak: Ulaşmak.

Vefat-ı nebevî: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) bu dünyadan ayrılıp, âhirete geçmesi.

Bir-iki gün sonra, Hazreti Ömer İbnü'l-Hattab imana geldi ve İslâmiyet'i ilân ve i'zâz etmeye vesile oldu, "Fârûk" unvan-ı âlîsini aldı.¹

Üçüncü Misal: Bazı sahabe-i güzîne, ayrı ayrı maksatlar için dua etmiş. Duası öyle parlak bir surette kabul olmuş ki, o kerâmet-i duâiye, mu'cize derecesine çıkmış.

♦ Ezcümle, başta Buharî ve Müslim haber veriyorlar ki, İbni Abbas'a şöyle dua etmiş: ² **اللَّهُمَّ فَتِّهِ فِي الدِّينِ وَعَلِّمُهُ التَّوْلِيلَ** duası öyle makbul olmuş ki, İbni Abbas "tercümanü'l-Kur'ân"³ unvan-ı zîşanını ve "habrû'l-ümme," yani "allâme-i ümmet" rütbe-i âlîsini kazanmış.⁴ Hatta çok genç iken, Hazreti Ömer onu ulema ve kudemâ-yı sahabe meclisine alıyordu.⁵

♦ Hem başta İmam Buharî, ehl-i kütüb-ü sahîha haber veriyorlar ki: Enes'in vâlidesi, Resûl-i Ekrem'e (*aleyhissalâtu vesselâm*) niyaz etmiş ki, "Senin hâdimin olan Enes'in evlât ve malı hakkında bereket ile dua et." O da dua etmiş, **اللَّهُمَّ أَكْثِرْ مَالَهُ وَوَلَدَهُ وَبَارِكْ لَهُ فِيمَا أَعْطَيْتَهُ**,⁶ Hazreti Enes, âhir ömründe kasem ile ilân ediyor ki: "Ben kendi elimle yüz evlâdımı defnetmişim. Benim malım ve servetim itibarıyla da, hiçbirisi benim gibi mesut yaşamamış.

¹ Bkz.: İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 3/270; Taberî, *Târîhu'l-ümmen ve'l-mülûk* 2/562; Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâ* 2/325.

² "Allah'ım! O'na dinin ruhunu öğret ve onu te'vile (Kur'ân'ın sırlı hakikatlerine) âşına kıl!" (Bkz.: Buharî, *Vudû'* 10; Müslim, *Fezâilü's-sahabe* 138).

³ İbni Ebi Şeybe, *Musannef* 6/383; İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 2/366; Hâkim, *Müstedrek* 3/618; İbni Abdilberri *İstîâb* 3/935.

⁴ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 10/237; Hâkim, *Müstedrek* 3/616; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* 1/316; İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 2/370.

⁵ Bkz.: Buharî, *Menâkıb* 37, *Megâzî* 38, 51; Tirmizî, *Tefsîru'l-Kur'ân* (110) 1; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 1/338.

⁶ "Allah'ım! O'nun malını ve evlâdını çoğalt ve ona verdiklerini bereketli kıl." (Bkz.: Buharî, *Deavât*, 18, 25, 47, 48; Müslim, *Fezâilü's-sahabe*, 141-143).

Âhir: Son, en son.

Allâme-i ümmet: Ümmetin büyük âlimi, ustası.

Ehl-i kütüb-ü sahîha: Doğru, güvenilir hadis kitabı müellifleri.

Ezcümle: Bu cümleden olarak, başlıca.

Fârûk: Hak ile bâtlı, doğru ile yanlış ayırmada çok mâhir, çok titiz olan.

Habrû'l-ümme: "Ümmetin âlimi, hocası" anlamında Hz.

Abdullah İbni Abbas'a verilen bir unvan.

Hâdim: Hizmetkâr.

İ'zâz etmek: Yüceltmek, aziz kılmak.

Kasem: Yemin.

Kerâmet-i duâiye: Dua vesilesi ile gelen ikram, kerâmet.

Kudema-yı sahabe: Önde gelen sahabiler.

Sahabe-i güzîn: Seçkin, güzide sahabiler.

Tercümanü'l-Kur'ân: Kur'ân-ı Kerim'i isabetli yorumlarıyla tefsir ettiğinden dolayı İbni Abbas'a (r.a.) verilen "Kur'ân müfessiri" anlamında bir unvan.

Ülema: Âlimler, bilginler.

Unvan-ı âlî: Yüce unvan.

Benim malımı görüyorsunuz ki pek çoktur. Bunlar bütün dua-yı nebeviyenin bereketindendir.”¹

♦ Hem başta İmam Beyhakî, ehl-i hadis haber veriyorlar ki: Aşere-i Mübeşşere’den Abdurrahmân İbni Avf’a,* Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) kesret-i mal ve bereketle dua etmiş.² O duanın bereketiyle o kadar servet kazanmış ki, bir defa yedi yüz deveyi yükleriyle beraber fisebilillâh tasadduk etmiş.³ İşte, dua-yı nebeviyenin bereketine bakınız, “Bârekâllah” deyiniz!..

♦ Hem İmam Buharî başta, râviler naklediyorlar ki: Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), Urve İbni Ebi’l-Ca’d’e, ticarete kâr ve kazanç için bereketle dua etmiş. Urve diyor ki: “Ben bazen Kûfe çarşısında duruyordum. Bir gün de kırk bin kazanıyordum, sonra evime dönüyordum.” İmam Buharî der ki: “Toprağı da eline alsa onda bir kazanç bulurdu.”⁴

♦ Hem Abdullah İbni Câfer’e* kesret-i mal ve bereket için dua etmiş.⁵ Hazreti Abdullah İbni Câfer o derece servet kazanmış ki, o asırda şöhretgîr olmuş. O bereket-i dua-yı nebevî ile hâsıl olan serveti kadar, sehâvetle de iştihar etmiş.⁶

Bu neviden çok misaller var. Numûne için bu dört misalle iktifâ ediyoruz.

• Hem başta İmam Tirmizî haber veriyor ki: Sa’d İbni Ebî Vakkas için

¹ Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 3/248, 6/430; Tayâlisî, *Müsned* 1/270; Ebû Ya’lâ, *Müsned* 6/16, 7/233; İbni Hibbân, *Sahîh* 16/143.

² Buharî, *Nikâh* 7, 68, *Deavât* 53; Müslim, *Nikâh* 79.

³ Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 6/115; Abd b. Humeyd, *Müsned* 1/407; Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebir* 1/129, 6/27.

⁴ Buharî, *Menâkıb* 28; Ebû Davud, *Buyû’* 27; İbni Mâce, *Sadakât* 7; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 4/375.

⁵ Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 1/205; Nesâî, *es-Sünenü’l-kübrâ* 5/48, 180, 6/265; Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebir* 1/362.

⁶ İbni Hibbân, *Sikât* 3/207; İbni Abdilberr, *İstîâb* 3/881; Mizî, *Tehzîbü’l-kemâl* 14/367; Nevevî, *Tehzîbü’l-esmâ* s. 249.

Aşere-i Mübeşşere: Hz. Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.), kendilerine cennetlik olduklarını müjdelediği on bahtiyâr sahibî.
Bârekâllah: “Allah mübarek etsin, bereketli kulsın” anlamında bir dua cümlesi.
Bereket-i dua-yı nebevî: Hz. Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) duasının bereketi.

Dua-yı nebevî: Hz. Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) duası.
Ehl-i hadis: Hadis âlimleri.
Fisebilillâh: Allah yolunda.
İştihar etmek: Meşhur olmak.
Kesret-i mal: Mal çokluğu, çoğalması.
Râvî: Rivayet eden, nakleden.
Sehâvet: Cömertlik.

Şöhretgîr: Çok meşhur.
Tasadduk etmek: Sadaka vermek, Allah rızası için herhangi bir bağışta bulunmak.

Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) dua etmiş: ¹ اَللّٰهُمَّ اَجِبْ دَعْوَتَهُ demiş. Sa'd'ın duasının kabulü için dua etmiş. O sırada Sa'd'ın bedduasından herkes korkuyordu. Duasının kabulü de şöhret buldu.²

- Hem meşhur Ebû Katâde'ye ferman etmiş: اَللّٰهُمَّ بَارِكْ لَهُ فِي شَعْرِهِ وَبَشِيرِهِ diye,³ genç kalmasına dua etmiş. Ebû Katâde yetmiş yaşında vefat ettiği vakit, on beş yaşında bir genç gibi olduğu –nakl-i sahih ile– şöhret bulmuş.⁴

- Hem meşhur şair Nâbîga'nın kıssa-yı meşhuresidir ki, Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) yanında bir şiirini okumuş. Şu fıkra:

بَلَّغْنَا السَّمَاءَ فِي مَجْدِنَا وَسَنَائِنَا وَإِنَّا نُرِيدُ فَوْقَ ذَلِكَ مَظْهَرًا

Yani, “Şerefimiz göğe çıktı; biz daha üstüne çıkmak istiyoruz.” Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), mülâtafe suretinde ferman etti: إِلَىٰ أَيْنَ يَا أَبَا لَيْلَىٰ؟ Deddi: اَللّٰهُمَّ اَجِبْ دَعْوَتَهُ يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ Yani, Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), latîfe olarak dedi: “Gökten öbür tarafa nereyi istiyorsun ki, şiirinde orayı niyet ediyorsun?” Nâbîga dedi: “Göklerin fevkinde cennete gitmek istiyoruz.” Sonra bir mânidar şiirini daha okudu. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) dua etti: لَا يَفْضُضُ اللّٰهُ فَاكَ Yani, “Senin ağzın bozulmasın.” İşte, o dua-yı nebevînin bereketiyle, o Nâbîga, yüz yirmi yaşında bir dişi noksan olmadı. Hatta bazen bir dişi düştüğü vakit, yerine bir daha geliyordu.⁵

- Hem –nakl-i sahih ile– İmam Ali için dua etmiş: اَللّٰهُمَّ اكْفِهِ الْحَرَّ وَالْبَرْدَ Yani, “Yâ Rab, soğuk ve sıcakın zahmetini ona gösterme.” İşte şu dua bereketiyle, İmam Ali kışta yaz libasını giyerdi, yazda kış libasını giyerdi.

¹ “Allah'ım! O'nun duasını kabul et!” (Bkz.: İbni Abdilberr, *İstiâb* 2/608. Ayrıca bkz.: Tirmizî, *Menâkıb*, 26; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* 1/43; Bezzâr, *Müsned* 4/50; İbni Hibbân, *Sahih* 15/450).

² Buharî, *Ezân* 95; Tirmizî, *Menâkıb* 37; Bezzâr, *Müsned* 3/274; İbni Hibbân, *Sahih* 5/168-169.

³ “Allah yüzünü pâk etsin! Allah'ım! Onun saçına ve yüzüne bereket ver.” (Kadı İyâz, *Şifâ* 1/327. Ayrıca bkz.: Hâkim, *Müstedrek* 3/549; İbni Abdilberr, *İstiâb* 4/1731; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 4/193).

⁴ Hâkim, *Müstedrek* 3/549; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 4/193; İbni Abdilberr, *İstiâb* 4/1731.

⁵ el-Hâris b. Ebî Üsâme, *Müsnedü'l-Hâris* 2/844; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 6/232-233; İbni Abdilberr, *İstiâb* 4/1516, 1743.

Der idi ki: “O duanın bereketiyle hiçbir soğuk ve sıcakın zahmetini çekmiyorum.”¹

• Hem Hazreti Fâtıma için dua etmiş: **لَا تُجْعَلَا اللَّهُمَّ** Yani, “Allah’ım, açlık elemini ona verme!” Hazreti Fâtıma der ki: “O duadan sonra açlık elemini görmedim.”²

• Hem Tufeyl İbni Amr,* Resûl-i Ekrem’den (*aleyhissalâtü vesselâm*) bir mu’cize istedi ki, götürüp kavmine göstereyim. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) **اللَّهُمَّ نَوِّرْ لَهُ** demiş.³ İki gözü ortasında bir nur zuhur etmiş, sonra değneği ucuna naklölmuş. Bununla “zinnûr” diye iştihar bulmuş.⁴

İşte bu vâkıalar ehâdis-i meşhûredendir ki, kat’iyet peydâ etmiştir.

• Hem Ebû Hureyre, Resûl-i Ekrem’e (*aleyhissalâtü vesselâm*) şekvâ etmiş ki, “Nisyan bana ârız oluyor.” Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) ferman etmiş, bir mendil şeklinde bir şey açmış. Sonra, mübarek avucuyla gâibden bir şey alır gibi öyle, avucunu oraya boşaltmış. İki üç defa öyle yaparak Ebû Hureyre’ye demiş: “Şimdi mendili topla.” Toplamış. Bu sır-ı mânevî-i dua-yı nebevî ile, Ebû Hureyre kasem eder ki: “Ondan sonra hiçbir şey unutmadım.”⁵

İşte bu vâkıalar ehâdis-i meşhûredendirler.

Dördüncü Misal: Resûl-i Ekrem’in (*aleyhissalâtü vesselâm*) bedduasına mazhar olmuş birkaç vâkıayı beyan ederiz.

Birincisi: Perviz denilen Fars Padişahı, nâme-i nebeviyeyi yırtmış. Resûl-i Ekrem’e (*aleyhissalâtü vesselâm*) haber geldi. Şöyle beddua etti: **اللَّهُمَّ مَزِقْ مَلَكُهُ**

¹ İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 6/367, 7/394. Ayrıca bkz.: İbni Hacer, *Fethu’l-bârî* 7/477; İbni Mâce, *Mukad-dime* 11; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 1/99.

² Taberânî, *el-Mu’cemü’l-evsat* 4/210-211; Ebû Nuaym, *Delâilü’n-nübüvve* s. 462; Beyhakî, *Delâilü’n-nübüvve* 6/108.

³ “Allah’ım! O’nu nurlandır.”

⁴ İbni Abdilberr, *İstîâb* 2/759; Zehebî, *Siyeru a’lâmi’n-nübelâ* 1/344. Yakın ifadeler için ayrıca bkz.: Beyhakî, *Delâilü’n-nübüvve* 5/359; İbni Sa’d, *et-Tabakâtü’l-kübrâ* 4/238; İbni Hişâm, *es-Siratü’n-nebeviyye* 2/23.

⁵ Buharî, *İlim* 7, *Menâkıb* 28; Müslim, *Fezâilü’s-sahabe* 159.

Ârız olmak: Sonradan meydana gelmek.

Ehâdis-i meşhure: Meşhur hadisler.

Fars: İran.

Gâib: Görünmeyen, bilinmeyen.

Nâme-i nebeviye: Hz. Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) mektubu, mesajı.

Nisyan: Unutma, unutkanlık.

Peydâ etmek: Meydana getirmek, oluşturmak.

Şekvâ etmek: Şikayet etmek.

Sırr-ı mânevî-i dua-yı nebevî: Hz. Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) duasındaki mânevî sır.

Vâkıa: Hâdise, olay.

Zinnûr: Nurlu, nur sahibi.

“Yâ Rab! Nasıl mektubumu paraladı.. sen de onu ve onun mülkünü parça parça et!”¹ İşte şu bedduanın tesiriyledir ki, o Kısra Perviz’in oğlu Şîreveyh, hançer ile onu paraladı.² Sa’d İbni Ebî Vakkas da saltanatını parça parça etti. Sâsâniye devletinin hiçbir yerde şevketi kalmadı. Fakat Kayser ve sâir melikler, nâme-i nebeviyeye hürmet ettikleri için, mahvolmadılar.³

İkincisi: Tevâtüre yakın meşhurdur ve âyât-ı Kur’âniye işaret ediyor ki; bidayet-i İslâm’da, Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) Mescidü’l-Haram’da namaz kılarken, rüesâ-yı Kureyş toplandılar, ona karşı gayet bed bir muamele ettiler. O da, o vakit onlara beddua etti. İbni Mes’ud der ki: “Kasem ederim, o bed muameleyi yapan ve onun bedduasına mazhar olanları, Gazve-i Bedir’de birer birer lâşelerini gördüm.”⁴

Üçüncüsü: Mudar denilen Arab’ın büyük bir kabilesi, Peygamber (*aleyhissalâtü vesselâm*)’ı tekzip ettikleri için, onlara kaht ile beddua etti. Yağmur kesildi, kaht ve galâ başgösterdi. Sonra Mudar kavminden olan Kabile-i Kureyş, Resûl-i Ekrem’e (*aleyhissalâtü vesselâm*) iltimas ettiler. Dua etti, yağmur geldi, kahtlık kalktı.⁵ Bu vâkıa tevâtür derecesinde meşhurdur.

Beşinci Misal: Hususî adamlara bedduasının dehşetli kabulüdür. Bunun çok misalleri var. Kat’î üç misali, numûne olarak beyan ederiz.

Birincisi: Utbe İbni Ebî Leheb hakkında şöyle beddua etti:
 سَلِّطْ عَلَيْهِ كَلْبًا مِنْ كِلَابِكَ Yani, “Yâ Rab! Ona bir itini musallat et!”

¹ İbni Sa’d, *et-Tabakâtü’l-kübrâ* 1/260; İbni Abdilberr, *İstîâb* 3/889. Ayrıca bkz.: Buharî, *İlim* 7, *Cihad* 101; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 1/243, 305.

² İbni Hişâm, *es-Sîratü’n-nebeviyye* 1/191; İbni Sa’d, *et-Tabakâtü’l-kübrâ* 1/260; Taberî, *Târihu’l-ümüm ve’l-mülûk* 2/133.

³ **Kayser:** Buharî, *Bed’ü’l-vahy* 6; Müslim, *Cihad* 74; **Necâşi:** İbni Sa’d, *et-Tabakâtü’l-kübrâ* 1/260-261; Hâkim, *Müstedrek* 4/23; **Mukavkis:** İbni Sa’d, *et-Tabakâtü’l-kübrâ* 1/260; İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 6/516; Taberânî, *el-Mu’cemü’l-evsat* 7/213.

⁴ Buharî, *Vudû’* 69; Müslim, *Cihâd* 107.

⁵ Buharî, *İstiska* 2, 13, *Tefsîru sûre* (44) 4; Müslim, *Sıfâtü’l-münâfikîn* 39-40.

Âyât-ı Kur’âniye: Kur’ân-ı Kerim’in âyetleri.

Bed: Kötü, çirkin.

Bidâyet-i İslâm: İslâmiyet’in başlangıcı, ilk dönemleri.

Galâ: Pahalılık.

Gazve-i Bedir: Bedir Savaşı.

İltimas etmek: İstirham etmek, bir talepte aracı olmak.

Kaht: Kıtlik, kuraklık.

Kasem etmek: Yemin etmek.

Kısra: Eski İran padişahlarına verilen unvan.

Melik: Kral.

Mescidü’l-Haram: Mekke-i Mukerreme’de ve içinde Kâbe’nin de bulunduğu İslâm’ın en büyük, en mukaddes mescidi.

Rüesâ-yı Kureyş: Kureyş reisleri, önde gelenleri.

Şevket: Büyüklük, güç, kuvvet.

Tekzib: Yalanlama, bir şeyin doğruluğunu kabul etmeme.

Sonra, Utbe sefere giderken, bir arslan gelip, kabile içinde onu arayıp bulmuş, parçalamış.¹ Şu vâkıa meşhurdur; eimme-i hadis nakil ve tashih etmişler.

İkincisi: Muhallim İbni Cessâme'dir ki, Âmir İbni Azbat'ı gadr ile katletmişti. –Hâlbuki, Âmir'i, Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), cihad ve harp için kumandan edip bir bölükle göndermişti. Muhallim de beraberdi.–² Bu gadrin haberi Resûl-i Ekrem'e (*aleyhissalâtü vesselâm*) yettiği vakit hiddet etmiş, لَا تَغْفِرْ لِمُحَلِّمٍ diye³ beddua buyurmuş. Yedi gün sonra o Muhallim öldü. Kabre koydular, kabir dışarıya attı. Kaç defa koydularsa yer kabul etmedi. Sonra mecbur oldular; iki taş ortasında muhkemce bir duvar yapılmış, o surette yeraltında setredilmiş.⁴

Üçüncüsü: Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) görüyordu, bir adam sol eliyle yemek yer. Ferman etmiş: كُلْ بِيَمِينِكَ “Sağ elinle ye” demiş. O adam demiş: لَا أَسْتَطِيعُ “Sağ elimle yapamıyorum.” Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) demiş: لَا اسْتَطَعْتَ diye beddua etmiş: “Kaldıramayacaksın!” İşte ondan sonra o adam sağ elini hiç kaldıramamış.⁵

Altıncı Misal: Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) hem duası, hem temasından zuhur eden pek çok harikalarından, kat'iyet kesbetmiş birkaç hâdiseyi zikredeceğiz.

Birincisi: Hazreti Hâlid İbni Velid'e* (Seyfullah'a) birkaç saçını verip nusretine dua etmiş. Hazreti Hâlid, o saçları külâhında hıfzetmiş. İşte o saç ve duanın bereketi hürmetine, hiçbir harbe girmemiş, illâ muzaffer çıkmış.⁶

¹ Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 5/211; İbni Abdilberr, *Temhid* 15/161; Esbehânî, *Delâilü'n-nübüvve* 1/70.

² Hafâcî, *Nesîmü'r-riyâd* 4/119.

³ “Allah'ım, Muhallim'i affetme!”

⁴ İbni Hişâm, *es-Siratü'n-nebeviyye* 6/38-40; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* 6/40-41; İbni Abdilberr, *İstîâb* 1/459. Ayrıca bkz.: Ebû Davud, *Diyyât* 3; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 5/112, 6/10; İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 7/426.

⁵ Müslim, *Eşribe* 107; Dârimî, *Et'ime* 8; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 4/45-46, 50.

⁶ Ebû Ya'lâ, *Müsned* 13/138; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* 4/104; Hâkim, *Müstedrek* 3/338.

Eimme-i hadis: Hadis İlmî'nin önde gelenleri, imamları.

Gadr: Zulüm, haksızlık.

Hıfz etmek: Saklamak.

Kat'iyet kesbetmek: Kesinlik kazanmak.

Nusret: Cenâb-ı Hakk'ın yardımı, başarı, zafer.

Setr edilmek: Örtülmek, kapatılmak.

Seyfullah: Allah'ın kılıcı.

Tashih etmek: Herhangi bir hadisi, gerekli ilmi usuller çerçevesinde araştırarak, sahih (doğru) olduğu neticesine varmak, sahihliği beyan etmek.

İkincisi: Selmân Farisî,* evvelce yahudilerin abdi imiş. Onun seyyidleri, onu âzâd etmek için çok şeyler istediler. “Üç yüz hurma fidanını dikip meyve verdikten sonra, kırk okka altın vermekle âzâd edilirsin” dediler. Resûl-i Ekrem’e (*aleyhissalâtü vesselâm*) geldi, beyan-ı hâl etti. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), kendi eliyle, Medine civarında üç yüz fidanı dikti. Yalnız bir tanesini başkası dikti. O sene zarfında, Resûl-i Ekrem’in (*aleyhissalâtü vesselâm*) diktiği bütün fidanlar meyve verdi. Yalnız birtek başkası dikmişti; o tek meyve vermedi. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) onu çıkardı, yeniden dikti. O da meyve verdi.¹

Hem tavuk yumurtası kadar bir altını, ağzının tükürüğünü ona sürdü, dua etti, Selmân’a verdi. Dedi: “Git, yahudilere ver.” Selmân Farisî gidip o altından kırk okkayı onlara verdi. O tavuk yumurtası kadar olan altın, eskisi gibi bâki kaldı. İşte şu vâkıa, Hazreti Selmân-ı Pâk’in sergüzeşte-i hayatının en mühim bir hâdise-i mu’cizekârânesidir; muteber ve mevsûk imamlar haber vermişler.²

Üçüncüsü: Ümmü Mâlik isminde bir sahabiye, “ukke” denilen küçük bir yağ tulumundan, Resûl-i Ekrem’e (*aleyhissalâtü vesselâm*) yağ hediye ederdi. Bir defa Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) ona dua edip ukkeyi vermiş, ferman etmiş ki: “Onu boşaltıp sıkmayınız!” Ümmü Mâlik ukkeyi almış. Ne vakit evlâtları yağ isterlerse, bereket-i dua-yı nebevî ile, ukkede yağ bulurlardı. Hayli zaman devam etti. Sonra sıktilar, bereket kesildi.³

Yedinci Misal: Resûl-i Ekrem’in (*aleyhissalâtü vesselâm*) duasıyla ve temasıyla suların tatlılaşması ve güzel koku vermesinin çok hâdiseleri var. İki-üç taneyi numûne olarak beyan ederiz.

Birincisi: İmam Beyhakî başta, ehl-i hadis haber veriyorlar ki; Bi’r-i Kubâ denilen kuyunun suyu bazen kesiliyordu, yani bitiyordu. Resûl-i Ekrem

¹ Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 5/354, 443; Beyhakî, *es-Sünenü’l-kübrâ* 10/321, 322; İbni Sa’d, *et-Tabakâtü’l-kübrâ* 1/185; İbni Abdilberr, *İstîâb* 2/634-635; Hâkim, *Müstedrek* 2/20.

² Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 5/443; Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebir* 6/230; Bezzâr, *Müsned* 6/467-468; İbni Hişâm, *es-Sirâtü’n-nebeviyye* 2/47-48.

³ Müslim, *Fezâil* 8; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 3/340, 347.

Abd: Köle.

Bereket-i dua-yı nebevî: Hz. Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) duasının bereketi.

Beyan-ı hâl etmek: Durumunu anlatmak.

Hâdise-i mu’cizekârâne: Mu’cizeli bir tarzda meydana gelen hâdise, olay.

Mevsûk: Güvenilir, doğru.

Okka: 1282 gramlık eski bir ağırlık ölçüsü.

Sergüzeşte-i hayat: Hayatta kişinin başından geçen hâller, olaylar.

Seyyid: Efendi.

(*aleyhissalâtü vesselâm*) abdest suyunu içine koyup dua ettikten sonra, kesretle devam etti, daha hiç kesilmedi.¹

İkincisi: Başta Ebû Nuaym* Delâil-i Nübüvve’de, ehl-i hadis haber veriyorlar ki; Enes’in evindeki kuyuya, Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) tükürü-günü içine atıp dua etmiş. Medine-i Münevvere’de en tatlı su o olmuş.²

Üçüncüsü: İbni Mâce haber veriyor ki: Mâ-i zemzemden bir kova su, Resûl-i Ekrem’e (*aleyhissalâtü vesselâm*) getirdiler. Bir parça ağzına aldı, kovaya boşalttı. Kova misk gibi râyiha verdi.³

Dördüncüsü: İmam Ahmed İbni Hanbel haber veriyor ki: Bir kuyudan bir kova su çıkardılar. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), içine ağzının suyunu akıtıp kuyuya boşalttıktan sonra misk gibi râyiha vermeye başladı.⁴

Beşincisi: Ricâlullahtan ve İmam Müslim ve ulema-yı Mağrib’in müte-medi ve makbulü olan Hammad İbni Seleme* haber veriyor ki; Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), deriden bir tuluğa su doldurup ağzına üflemiş, dua etmiş. Bağladı, bir kısım sahabeye verdi. “Ağzını açmayınız; yalnız abdest aldığınız vakit açınız” demiş. Gitmişler, abdest almak vaktinde ağzını açmış-lar. Görüyorlar ki; hâlis bir süt, ağzında da kaymak yağ...⁵

İşte bu beş cüzü, bazıları meşhur, bazı da mühim imamlar naklediyorlar. Bunlar ve burada nakledilmeyenlerle mecmûu, mânevî tevâtür gibi bir mu’-cize-i mutlakanın tahakkukunu gösteriyorlar.

Sekizinci Misal: Resûl-i Ekrem’in (*aleyhissalâtü vesselâm*) mesh ve duasıyla,

¹ Beyhakî, *Delâilü’n-nübüvve* 6/136; Kadı İyâz, *Şifâ* 1/331; İbni Kesîr, *el-Bidâye* 6/101; Suyûtî, *el-Hasâisu’l-kübrâ* 2/68.

² Bkz.: Esbehânî, *Delâilü’n-nübüvve* 1/162; Kadı İyâz, *Şifâ* 1/331-332; Suyûtî, *el-Hasâisu’l-kübrâ* 1/105.

³ İbni Mâce, *Tahâret* 136; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 4/318; Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebir* 11/97; Humeydî, *Müsned* 2/293.

⁴ Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 4/315; Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebir* 22/51; Esbehânî, *Delâilü’n-nübüvve* 1/33.

⁵ Kadı İyâz, *Şifâ*, 1/334; Aliyyü’l-Kârî, *Şerhu’s-Şifâ* 1/673; Hafâcî, *Nesîmü’r-riyâd* 4/140.

Cüz: Bölüm, parça.

Kesret: Çokluk, çok olma.

Mâ-i zemzem: Zemzem suyu.

Mecmu: Bütün, toplam.

Mesh: El sürme, ovma, sıvama.

Mu’cize-i mutlaka: Kesin, tam bir mu’cize.

Mütemed: İtimat edilen, güve-nilen.

Râyiha: Güzel koku.

Ricalullah: Kendilerine “Allah yoluna” adanmış, ömürlerini o istikâmette sürdüren Allah erleri.

Tahakkuk: Gerçekleşme, mey-dana gelme.

Tuluk: Tulum.

Ulema-yı Mağrib: Batı İslâm Dünyasının (Bugünkü kuzeybatı Afrika ile Endülüs Ülkeleri) önde gelen âlimleri.

sütsüz ve kısır keçilerin, mübarek elinin temasıyla ve duasıyla sütlü, hem çok sütlü olmaları misalleri ve cüz'iyatları çoktur. Biz, yalnız meşhur ve kat'î iki üç misali, numûne olarak zikrediyoruz.

Birincisi: Ehl-i siyerin bütün muteber kitapları haber veriyorlar ki; Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), Ebûbekri's-Sıddık ile beraber hicret ederken, Âtike Binti Hâlid el-Huzâiyye denilen Ümmü Mâbed hânesine gelmişler. Gayet zayıf, sütsüz, kısır bir keçi orada vardı. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), Ümmü Mâbed'e ferman etti: "Bunda süt yok mudur?" Ümmü Mâbed demiş ki: "Bunun vücudunda kan yoktur, nereden süt verecek?" Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) gidip o keçinin beline elini sürmüş, memesini de meshetmiş, dua etmiş. Sonra demiş: "Kap getiriniz, sağınız." Sağdılar. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), Ebûbekri's-Sıddık ile içtikten sonra, o hâne halkı da doyunca ya kadar içmişler. O keçi kuvvetlenmiş, öyle de mübarek kalmış.¹

İkincisi: Şât-ı İbni Mes'ud'un meşhur kıssasıdır ki; İbni Mes'ud, İslâm olmadan evvel, bazıların çobanı idi. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), Ebûbekri's-Sıddık ile beraber, İbni Mes'ud'un keçileriyle bulunduğu yere gitmişler. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), İbni Mes'ud'dan süt istemiş. O da demiş: "Keçiler benim değil, başkasının malıdır." Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) demiş: "Kısır, sütsüz bir keçi bana getir." O da iki senedir teke görmemiş bir keçi getirdi. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) eliyle onun memesi-ne meshedip dua etmiş. Sonra sağmışlar, hâlis bir süt almışlar, içmişler. İbni Mes'ud bu mu'cizeyi gördükten sonra iman etmiş.²

Üçüncüsü: Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) murdiası, yani süt annesi olan Halime-i Sa'diye'nin keçilerinin kısra-yı meşhuresidir ki; o kabilede bir derece kahtlık vardı. Hayvanât zayıf ve sütsüz oluyordular ve tok oluncaya kadar yemiyorlardı. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) oraya, süt annesinin yanına gönderildiği zaman, onun bereketiyle, Halime-i Sa'diye'nin keçileri, akşam vakti, başkalarının hilâfına olarak, hem tok ve memeleri dolu olarak

¹ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 4/48-49; Hâkim, *Müstedrek* 3/10; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 1/278; İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 1/230.

² Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 1/462; İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 6/327; Tayâlisî, *Müsned* 1/47; Taberânî, *el-Mu'cemü's-sağır* 1/310.

geliyorlardı.¹ İşte bunun gibi, siyer kitaplarında daha başka cüz'iyatları var. Fakat bu numûneler asıl maksada kâfidir.

Dokuzuncu Misal: Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), bazı zâtların başını ve yüzünü mübarek eliyle meshedip dua ettikten sonra zâhir olan harikaların çok cüz'iyatından, iştihar bulmuş birkaçını numûne olarak beyan ediyoruz.

Birincisi: Umeyr İbni Sa'd'ın başına elini sürmüş, dua etmiş. Seksen yaşında o adam, o duanın bereketiyle, öldüğü vakit başında beyaz yoktu.²

İkincisi: Kays İbni Zeyd'in başına elini koyup, meshedip dua etmiş. O duanın bereketiyle, yüz yaşına girdiği vakit, meshin tesiriyle, bütün başı beyaz, yalnız Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) elini koyduğu yer simsiyah olarak kalmış.³

Üçüncüsü: Abdurrahmân İbni Zeyd İbni'l-Hattab,* hem küçük, hem çirkindi. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) eliyle başını meshedip dua etmiş. O duanın bereketiyle, kâmetçe en bâlâ kâmet.. ve suretçe en güzel bir surete girmiş.⁴

Dördüncüsü: Âiz İbni Amr'ın* Gazve-i Huneyn'de yüzü yaralanmış. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), eliyle yüzündeki kanı silmiş. Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) elinin temas ettiği yer, parlak bir nurâniyet vermiş ki, muhaddisler كَعْرَةُ الْفَرَسِ tâbir etmişler. Yani “doru atın alnındaki beyaz gibi” temas yeri öyle parlıyordu.⁵

Beşincisi: Katâde İbni Milhân'ın yüzüne elini sürmüş, dua etmiş. Katâde'nin yüzü ayna gibi parlamaya başlamış.⁶

Altıncısı: Ümmü'l-müminîn Ümmü Seleme'nin kızı ve Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) üvey kızı Zeyneb'e, küçükken, Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü*

¹ Ebû Ya'lâ, *Mu'cem* 13/95; İbni Hibbân, *Sahih* 14/245; İbni Hişâm, *es-Siratü'n-nebeviyye* 1/300; İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 1/151.

² Kadı İyâz, *Şifâ* 1/334.

³ Kadı İyâz, *Şifâ* 1/334; İbni Hacer, *İsâbe* 5/469.

⁴ İbni Abdilberr, *İstîâb* 2/833-834; Mizzî, *Tehzibü'l-kemâl* 7/121; İbni Hacer, *İsâbe* 5/36.

⁵ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 18/20; Hâkim, *Müstedrek* 3/677; Rûyânî, *Müsned* 2/33.

⁶ Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 5/27, 81; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 6/217; İbni Hacer, *İsâbe* 5/416.

Bâlâ: Yüksek, yüce.

Gazve-i Huneyn: Huneyn Savaşı.

İştihar bulmak: Meşhur olmak.

Kâmet: Boy pos, endam.

Muhaddis: Hadis âlimi.

Ümmü'l-müminîn: Müminlerin annesi. Hz. Peygamber Efendi-

miz'in (s.a.s.) mübârek eşlerine Kur'ân-ı Kerim'ce verilen genel ad. (Bkz.: Ahzâb Sûresi, 33/6).
Zâhir: Açık, görünen.

vessellâm) onun yüzüne abdest suyu atıp taltif etmiş. O suyun temasından sonra, Zeyneb'in hüsün ve cemâli acîb suret almış, bedîü'l-cemâl olmuş.¹

İşte, şu cüz'iyatlar gibi daha çok misaller var. Onların çoğunu eimme-i hadis nakletmişler. Bu cüz'iyatın her birini haber-i vâhid ve zayıf farzetsek dahi, yine mecmûu, mânevî bir tevâtür hükmünde, mutlak bir mu'cize-i Ahmediye'yi (*aleyhissalâtü vessellâm*) gösterir. Çünkü bir hâdis ayrı ayrı ve çok suretlerle nakledilse, asıl hâdisenin vukuu kat'î olur. Suretlerin her biri zayıf dahi olsa, yine asıl hâdiseyi isbat ediyor.

Mesela bir gürültü işitildi. Bazılar dediler ki, "Filân ev harap oldu." Diğeri, "Başka ev harap oldu." dedi. Daha başkası, başka bir evi söyledi ve hâkeza... Herbir rivayet, haber-i vâhid de, zayıf da, hilâf-ı vaki de olabilir. Fakat asıl vâkia ki, bir ev harap olmuş; o kat'îdir, onda bütün müttefiktirler. Hâlbuki bahsettiğimiz şu altı cüz'iyat, hem sahihtirler, hem bazıları şöhret derecesine çıkmışlar. Faraza bunların her birini zayıf addetsek, temsilde mutlak bir hâne harap olması gibi, yine cüz'iyatın mecmûunda, mutlak bir mu'cize-i Ahmediye'nin (*aleyhissalâtü vessellâm*) vücûdunu kat'iyen gösterir.

İşte, Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vessellâm*) mu'cizât-ı bâhiresi, her bir nevide kat'î olarak mevcuttur. Cüz'iyatı dahi, o küllî ve mutlak mu'cizenin suretleri veyahut numûneleridir. Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vessellâm*), nasıl ki eli, parmakları, tükürüğü, nefesi, sözü, yani duası, çok mu'cizâtın mebdei oluyor. Aynen öyle de Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vessellâm*) sâir letâifi ve duyguları ve cihâzâtı, çok harikalara medardır. Kütüb-ü siyer ve tarih, o harikaları beyan etmişler, sîret ve suret ve duygularında çok delâil-i nübüvvet bulunduğunu göstermişler.

¹ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 24/282; İbni Abdilberr, *İstîâb* 4/1854; İbni Hacer, *İsâbe* 7/675.

Acib: Harika, hayret verici.

Addetmek: Saymak.

Bedîü'l-cemâl: Harika, benzersiz yüz güzelliği.

Cemâl: Güzellik, yüz güzelliği.

Delâil-i nübüvvet: Peygamberlik delilleri.

Eimme-i hadis: Hadis İlminin

önde gelenleri, imamları.

Faraza: Varsayalım, mesela.

Haber-i vâhid: Mütevâtir olmayan hadis, tevâtür şartlarına uymayan rivayetlere verilen

genel ad.

Hâkeza: Böylece, bunun gibi.

Hilâf-ı vaki: Gerçeğe aykırı.

Hüsün: Genel, şümüllü, kapsamlı.

Küllî: Genel, şümüllü, kapsamlı.

Letâif: Mânevî duygular, ruhani dinamikler.

Mânevî tevâtür: Lâfızları farklı olsa da manası, muhtevası benzerleri ile aynı olan rivayet, mânevî mütevâtir.

Mebde: Başlangıç yeri, kaynak.

Mu'cizât-ı bâhire: Apaçık mu'cizeler.

Mu'cize-i Ahmediye: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) mu'cizesi.

Sahih: Doğru.

Sîret: İç yapı, karakter.

Taltif etmek: İltifat etmek.

Vuku: Olma, meydana gelme.

Vücûd: Var olma, meydana gelme.

Zayıf: Hadiste: Ravilerde, sened veya metinde sahih veya hasen hadis için aranan şartların bazılarının olmadığı hadis.

On Beşinci İşaret

Nasıl ki taşlar, ağaçlar, kamer, güneş O'nu tanıyorlar, birer mu'cizesini göstermekle nübüvvetini tasdik ediyorlar. Öyle de, hayvanât tâifesi, ölüler tâifesi, cinler tâifesi, melâikeler tâifesi, o Zât-ı Mübarek'i tanıyorlar ve nübüvvetini tasdik ediyorlar ki; onlar, O'nu tanıdıklarını, her bir tâifesi bazı mu'ci-zâtını göstermekle gösteriyorlar ve nübüvvetinin tasdikini ilân ediyorlar.

Şu On Beşinci İşaret'in üç şubesi var.

Birinci Şubesi

Hayvanât cinsi, Resûl-i Ekrem'i (*aleyhissalâtü vesselâm*) tanıyorlar ve mu'cizâtını da izhar ediyorlar. Şu şubenin çok misalleri var. Biz yalnız burada, meşhur ve mânevî tevâtür derecesinde kat'î olmuş veya muhakkikîn-i eimmenin makbulü olmuş veya ümmet telâkki-i bilkabul etmiş olan bir kısım hâdiseleri, numûne olarak zikredeceğiz.

Birinci Hâdise: Mânevî tevâtür derecesinde bir şöhretle, Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), Ebûbekri's-Sıddık ile, küffârın takibinden kurtulmak için tahassun ettikleri Gâr-ı Sevr'in kapısında, iki nöbetçi gibi, iki güvercin gelip beklemeleri ve örümcek dahi, perdedâr gibi, harika bir tarzda, kalın bir ağ ile mağara kapısını örtmesidir. Hatta, rüesâ-yı Kureyş'ten, Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) eliyle Gazve-i Bedir'de öldürülen Übeyy İbni Halef,¹ mağaraya bakmış. Arkadaşları demişler: “Mağaraya girelim.” O demiş: “Nasıl girelim? Burada bir ağ görüyorum ki, Hazreti Muhammed tevellüd etmeden bu ağ yapılmış gibidir. Bu iki güvercin işte orada duruyor. Adam olsa orada dururlar mı?”²

♦ İşte bunun gibi, mübarek güvercin tâifesinin, feth-i Mekke'de dahi

¹ Bkz.: İbni İshak, *Sîre* 3/310; İbni Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye* 4/33; Vâkidî, *Kitâbü'l-megâzî* 1/251-252; İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 2/46.

² Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 1/348; Abdurrezzak, *Musannef* 5/389; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 11/407, 20/443; İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 1/228-229.

Gar-ı Sevr: Mekke'nin 5 mil kadar güneyinde olan Sevr Mağarası.

Gazve-i Bedir: Bedir Savaşı.

İzhar etmek: Göstermek.

Kamer: Ay.

Küffâr: Kafirler.

Melâike: Melekler.

Muhakkikîn-i eimme: İncelemelerini derinlemesine yapan, İslâmî ilimlerin öncüleri, imam-ları.

Nübüvvet: Peygamberlik.

Perdedâr: Kapıcı.

Rüesâ-yı Kureyş: Kureyş reisleri, önde gelenleri.

Tahassun etmek: Sığınmak.

Tâife: Zümre, grup.

Telâkki-i bilkabul: Kabul ederek benimsemek, olduğu gibi kabul etmek.

Tevellüd etmek: Doğmak.

Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) başı üzerinde gölge yaptıklarını, imam-ı celîl İbni Vehb naklediyor.¹

♦ Hem nakl-i sahih ile Hazreti Âişe-i Sıddîka haber veriyor ki: Güvercin gibi, dâcin denilen bir kuş hânemizde vardı. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) hazır olsaydı, hiç debelenmezdi, sükûtle dururdu. Ne vakit Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) çıksaydı, o kuş başlardı harekete; giderdi, gelirdi, hiç durmuyordu.² Demek o kuş, Resûl-i Ekrem'i (*aleyhissalâtü vesselâm*) dinliyordu, huzurunda temkin ile sükût ederdi.

İkinci Hâdise: Beş-altı tarîkle, mânevî bir tevâtür hükmünü almış kurt hâdisesidir ki, bu kıssa-yı acîbe çok tarîklerle meşhur sahabelerden nakledilmiş.

Ezcümle, Ebû Saidi'l-Hudrî ve Seleme İbnü'l-Ekva' ve İbni Ebî Vehb ve Ebû Hureyre ve bu vak'a sahibi çoban Uhban gibi müteaddit tarîklerle haber veriyorlar ki:

Bir kurt, keçilerden birisini tutmuş; çoban, kurdun elinden kurtarmış. Zi'b demiş: "Allah'tan korkmadın, benim rızkımı elimden aldın." Çoban demiş: "Acâib, zi'b konuşur mu?" Zi'b ona demiş: "Acîb senin hâlidir ki, bu yerin arka tarafında bir Zât var ki sizi cennete davet ediyor, peygamberdir, onu tanımıyorsunuz."³ Bütün tarîkler kurdun konuşmasında müttetik olmakla beraber, kuvvetli bir tarîk olan Ebû Hureyre, ihbarında diyor ki; çoban kurda demiş: "Ben gideceğim. Fakat kim benim keçilerime bakacak?" Zi'b demiş: "Ben bakacağım." Çoban ise, çobanlığı kurda devredip gelmiş, Resûl-i Ekrem'i (*aleyhissalâtü vesselâm*) görmüş, iman etmiş, dönüp gitmiş. Zi'bi çoban bulmuş.. zâyiat yok. Bir keçi ona kesmiş, çünkü ona üstadlık etmiş.⁴

¹ Kadı İyâz, *Şifâ* 1/313; Halebî, *es-Sıratü'l-Halebiyye* 2/210; Aliyyülkârî, *Şerhu's-Şifâ* 1/637.

² Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 6/112, 150, 209; Ebû Ya'lâ, *Müsned* 7/418, 8/121; İbni Abdilberr, *Temhid* 6/314; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüve* 6/31.

³ Buharî, *Enbiyâ* 54, *Fezâilü ashabi'n-nebi* 5, 6; Müslim, *Fezâilü's-sahabe* 13; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 3/83; İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 4/308; Buharî, *et-Târihu'l-kebir* 2/44.

⁴ Kadı İyâz, *Şifâ* 1/311; Kurtubî, *el-İ'lâm bimâ fi dini'n-nasârâ* s. 361; Aliyyülkârî, *Şerhu's-Şifâ* 1/634-635.

Dâcin: Evcil kuş.

İmam-ı celîl: Büyük, yüce imam.

Kıssa-yı acîbe: Harika, benzersiz hâdise, hikaye.

Müteaddit: Birden çok, çeşitli.

Müttetik: İttifak eden, birbiriyle aynı fikirde olan.

Nakl-i sahih: Sahih, doğru nakletme, aktarma.

Sükût: Sessizlik, sakinlik.

Tarîk: Yol, tarz.

Temkin: Ağır başlılık, usluluk.

Zi'b: Kurt.

♦ Bir tarîkte, rüesâ-yı Kureys’ten Ebû Süfyan ile Safvan bir kurdu gördüler, bir ceylânı takip edip Harem-i Şerif’e girdi. Kurt dönmüş, sonra taaccüb etmişler. Kurt konuşmuş, risalet-i Ahmediye’yi haber vermiş. Ebû Süfyan, Safvan’a demiş ki: “Bu kıssayı kimseye söylemeyelim. Korkarım, Mekke boşalıp onlara iltihak edecekler.”¹

Elhâsıl, kurt kıssası kat’î ve mânevî mütevâtîr gibi kanaat verir.

Üçüncü Hâdise: Beş altı tarikle mühim sahabelerden nakledilen cemel hâdisesidir ki, ezcümle:

Ebû Hureyre² ve Sa’lebe İbni Mâlik³ ve Câbir İbni Abdillâh⁴ ve Abdullah İbni Câfer⁵ ve Abdullah İbni Ebî Evfâ^{6*} gibi müteaddit tarîkler ve o tarîklerin başındaki sahabeler⁷ müttefikan haber veriyorlar ki: Deve gelmiş, Resûl-i Ekrem’e (*aleyhissalâtü vesselâm*) tahiyye-i ikram nev’inden secde edip konuşmuş. Ve birkaç tarikte haber veriliyor ki, o deve bir bağda kızmış, vahşi olmuş, yanına kimseyi sokmuyor, hücum ediyordu. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) girdi; deve geldi, ikrâmen secde etti, yanında ıhtı. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) yular taktı. Deve, Resûl-i Ekrem’e (*aleyhissalâtü vesselâm*) dedi: “Beni çok meşakkatli şeylerde çalıştırdılar, şimdi de beni kesmek istiyorlar. Onun için kızdım.” Deve sahibine söyledi: “Böyle midir?” “Evet” dediler.

♦ Hem Resûl-i Ekrem’in (*aleyhissalâtü vesselâm*) Adbâ ismindeki devesi,

¹ Kadı İyâz, *Şifâ* 1/311; İbni Kesîr, *el-Bidâye ve’n-nihâye* 6/146; Kurtubî, *el-İlâm bimâ fi dîni’n-nasârâ* s. 361.

² Heysemî, *Mecmeu’z-zevâid* 9/7 (Bezzâr’dan naklen).

³ Ebû Nuaym, *Delâilü’n-nübüvve* s. 382.

⁴ Dârimî, *Mukaddime* 4; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 3/310; İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 6/316; Abd b. Humeyd, *Müsned* 1/337.

⁵ Ebû Davud, *Cihad* 44; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 1/204-205.

⁶ Ebû Nuaym, *Delâilü’n-nübüvve* s. 384-385; Beyhakî, *Delâilü’n-nübüvve* 6/29.

⁷ **İbni Abbas:** Beyhakî, *Delâilü’n-nübüvve* 6/30; **Enes İbni Mâlik:** Dârimî, *Mukaddime* 4; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 3/158; **H. Âişe:** Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 6/76; Ebû Nuaym, *Delâilü’n-nübüvve* s. 380; **Ya’lâ İbni Mürre:** Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 4/173; Ebû Nuaym, *Delâilü’n-nübüvve* s. 382-383; **Ya’lâ İbni Siyâbe:** Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 4/172; **İbni Mes’ud:** Taberânî, *el-Mu’cemü’l-ıvsaat* 9/81.

Cemel: Deve.

Ezcümle: Bu cümleden olarak, başlıca.

Harem-i Şerif: Müslüman olmayanların girmesi yasak olan ve hiçbir canlıya zarar verilemeyen Mukaddes Kâbe ve çevresi.

İkrâmen: İkrâm olarak.

İltihak etmek: Katılmak, birleşmek.

Mânevî tevâtür: Lâfızları farklı olsa da manası, muhtevası benzerleri ile aynı olan rivayet, mânevî mütevâtîr.

Müteaddit: Birden çok, çeşitli.

Risalet-i Ahmediye: Hz. Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) elçiliği.

Taaccüb etmek: Hayret etmek, şaşımak.

Tahiyye-i ikram: Selâm ve hürmet arz etmek.

vefat-ı nebevîden sonra kederinden ne yedi, ne içti, tâ öldü. Hem o deve, Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) ile mühim bir kıssayı konuştuğunu, Ebû İshak İsfereyînî gibi bazı mühim imamlar haber vermişler.¹

♦ Hem nakl-i sahih ile Câbir İbni Abdillâh'ın bir seferde devesi çok yorulmuştu, daha yürüyemiyordu. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) o deveye ufak bir dürtmekle dürttü. O deve, o iltifat-ı Ahmedî'den o kadar bir çeviklik, bir sevinçlik peydâ etti ki, daha süratinden dizgini zaptedilmiyor, yolda yetişilmiyordu. Hazreti Câbir haber veriyor.²

Dördüncü Hâdis: Başta İmam Buhârî, eimme-i hadis haber veriyorlar ki; bir defa, gecede, Medine-i Münevvere'nin haricinde, düşman hücum ediyor gibi mühim bir hâdis işâa edildi. Sonra cesur atlılar çıktılar, gittiler. Yolda görüyorlar; bir zât geliyor, baktılar, Resûl-i Ekrem'dir (*aleyhissalâtü vesselâm*). Ferman etmiş: “Bir şey yoktur.” Meşhur Ebû Talha'nın atına binip, şecaat-i kudsiyesi muktezasınca herkesten evvel gitmiş, tahkik etmiş ve dönmüş-tü. Ebû Talha'ya ferman etmiş: *وَجَدْتُ فَرَسَكَ بَحْرًا* Yani, “Senin atın, sarsmadan, gayet çabuktur.”³ Hâlbuki, Ebû Talha'nın atı, katûf tâbir edilen, yürüyüşsüz kısmından idi. O geceden sonra, hiçbir at ona karşı yürüyüşte mukabele edemiyordu.⁴

♦ Hem –nakl-i sahih ile– bir defa Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) seferde, namaz kılacak vaktinde, atına dedi: “Dur.” O da durdu, namaz bitinceye kadar hiçbir âzâsını kımlıdatmadı.⁵

Beşinci Hâdis: Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) hizmetkârı Sefîne, Yemen Valisi Muaz İbni Cebel'in* yanına gitmek için, Resûl-i Ekrem'den (*aleyhissalâtü vesselâm*) emir alıp gitmiş. Yolda bir arslan rast gelmiş. O Sefîne ona demiş: “Ben Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) hizmetkârıyım.” Arslan ses verip ayrılmış, ilişmemiş. Diğer bir tarikte haber veriyorlar ki: Sefîne döndüğü

¹ Kadı İyâz, *Şifâ* 1/313; Aliyyülkârî, *Şerhu's-Şifâ* 1/637.

² Buhârî, *Büyû'* 34, *Şurât* 4, *Cihâd* 113, *Nikâh* 10, 122; Müslim, *Radâ'* 56-58, *Müsâkât* 109-113.

³ Bkz.: Buhârî, *Hibe* 33, *Cihâd* 24, 46, 50, 82, 116, 117, 165, *Edeb* 39, 116; Müslim, *Fezâil* 48-49.

⁴ İbni Mâce, *Cihâd* 9; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 3/147; Abd b. Humeyd, *Müsned* 1/398.

⁵ Kadı İyâz, *Şifâ* 1/315; Aliyyülkârî, *Şerhu's-Şifâ* 1/641.

Eimme-i hadis: Hadis İlminin önde gelenleri, imamları.

İltifat-ı Ahmedî: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) iltifatı.

İşâa etmek: Bir haberi yaymak,

herkese duyurmak.

Katuf: Tembel, yavaş hareket eden hayvan.

Mukteza: Gerektirici sebep.

Şecaat-i kudsiye: Kudsi cesaret.

Dinin izzetini muhafaza hususunda gösterilen kahramanlık.

Tahkik etmek: Doğruyu araştırıp açığa çıkarmak.

vakit yolu kaybetmiş. Bir arslana rast gelmiş, arslan ona ilişmemekle beraber, yolu da göstermiş.¹

♦ Hem Hazreti Ömer'den haber veriyorlar ki, demiş: Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) yanına bir bedevî geldi. Arapça "dabb" denilen bir susmar, yani keler elindeydi. Dedi: "Eğer bu hayvan sana şehâdet etse ben sana iman getiririm, yoksa iman getirmem." Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) o hayvandan sordu. O susmar, fasih bir dille risaletine şehâdet etti.²

♦ Hem Ümmü'l-müminîn Ümmü Seleme haber veriyor ki: Bir ceylân Resûl-i Ekrem'le (*aleyhissalâtü vesselâm*) konuşmuş ve risaletine şehâdet etmiş.³

İşte bunun gibi çok misaller var.⁴ Hem de kat'î şöhret bulmuş birkaç numûneyi gösterdik. Ve Resûl-i Ekrem'i (*aleyhissalâtü vesselâm*) tanımayana ve itaat etmeyene deriz:

Ey insan, ibret alınız! Kurt, arslan, Resûl-i Ekrem'i (aleyhissalâtü vesselâm) tanıyor, itaat ediyorlar. Sizlerin hayvandan, kurttan aşağı düşmemeye çalışmanız iktiza eder.

İkinci Şube

Cenazelerin ve cinlerin ve melâikelerin Resûl-i Ekrem'i (*aleyhissalâtü vesselâm*) tanımalarıdır. Bunun da çok hâdiseleri var. Numûne için, şöhret bulmuş ve mevsûk imamlar haber vermiş birkaç numûneyi, evvelâ cenazelerden göstereceğiz. Amma cin ve melâike ise, o mütevâtirdir; onların misalleri bir değil, bindir.

İşte, ölülerin konuşması misallerinden birincisi şudur ki: Ulema-yı zâhir ve bâtının, tâbiîn zamanında en büyük reisi ve İmam Ali'nin mühim

¹ Bezzâr, *Müsned* 9/285; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 7/80; Hâkim, *Müstedrek* 2/675; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 6/45-46.

² Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evat* 6/127; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 6/36-38; Ebû Nuaym, *Delâilü'n-nübüvve* s. 377-379.

³ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 23/331; Suyûtî, *el-Hasâisu'l-kübrâ* 2/101.

⁴ **Ebû Saîd:** Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 6/34; İbni Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* 6/148; **Zeyd İbni Erkam:** Ebû Nuaym, *Delâilü'n-nübüvve* s. 375-376; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 6/34-35; **Enes İbni Malik:** Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evat* 5/358; Ebû Nuaym, *Delâilü'n-nübüvve* s. 376.

Fasih: Açık, düzgün ifadeli.

İktiza etmek: Gerekmek.

Mevsûk: Güvenilir, doğru.

Mütevâtir: Yalanda ittifak etmeleri aklın mümkün olmayan birçok kişinin naklettiği kesin

haber, bilgi.

Risalet: Peygamberlik.

Tâbiîn: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) ashabına yetişen nesil.

Ulema-yı zâhir ve bâtın: Eşyanın dış ve iç yüzüne ait bilgilere

vâkıf olan kimseler.

Ümmü'l-müminîn: Müminlerin annesi. Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) mübarek eşlerine Kur'ân-ı Kerim'ce verilen genel ad. (Bkz: Ahzâb Sûresi: 33/6)

ve sâdık bir şâkirdi olan Hasan Basrî haber veriyor ki: Bir adam, Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) yanına gelerek ağlayıp sızladı. Dedi: "Benim küçük bir kızım vardı. Şu yakın derede öldü, oraya attım." Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) ona acıdı. Ona dedi: "Gel, oraya gideceğiz." Gittiler. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) o ölmüş kızı çağırdı, "Yâ fülâne!" dedi. Birden, o ölmüş kız ¹ **لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ** dedi. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) ferman etti: "Tekrar peder ve vâlidenin yanına gelmeyi arzu eder misin?" O dedi: "Yok, ben onlardan daha hayırlısını buldum."²

İkincisi: İmam Beyhakî ve İmam İbni Adiyy* gibi bazı mühim imamlar, Hazreti Enes İbni Mâlik'ten haber veriyorlar ki, Enes demiş: Bir ihtiyâre kadının birtek oğlu vardı, birden vefat etti. O sâliha kadın çok müteessir oldu. Dedi: "Yâ Rab! Senin rızan için, Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) biatı ve hizmeti için hicret edip buraya geldim. Benim hayatımda istirahatimi temin edecek tek evlâtçıgımı, o Resûlün hürmetine bağışla." Enes der: O ölmüş adam kalktı, bizimle yemek yedi.³

İşte, şu hâdise-i acîbeye işaret ve ifade eden, İmam Busayrî'nin* Kaside-i Bürde'de şu fıkrasıdır:

لَوْ نَاسَبَتْ قَدْرُهُ أَيَّاتُهُ عَظْمًا أَحْيَى اسْمُهُ حِينَ يُدْعَى دَارِسَ الرَّمَمِ

Yani, "Eğer alâmetleri, onun kadrine muvafık derecesinde azametini ve makbuliyetini gösterseydiler, değil yeni ölmüşler, belki onun ismiyle çürümüş kemikler de ihyâ edilebilirdi."⁴

Üçüncü Hâdise: Başta İmam Beyhakî gibi râviler, Abdullah İbni Ubeydillâhi'l-Ensârî'den haber veriyorlar ki, Abdullah demiş: Sâbit İbni Kays İbni Şemmâs'ın Yemâme Harbi'nde şehid düştüğü ve kabre koyduğumuz vakit ben hazırdım. Kabre konurken, birden ondan bir ses geldi:

مُحَمَّدُ رَسُولُ اللَّهِ، أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ، وَعُمَرُ الشَّهِيدُ، وَعُثْمَانُ الْبَرُّ الرَّحِيمُ dedi. Sonra

¹ "Buyur emret; emrin başım üstüne."

² Kadı İyâz, Şifâ 1/320; Kurtubî, *el-İ'lâm bimâ fi dîni'n-nasârâ* s. 364; Aliyyülkârî, *Şerhu's-Şifâ* 1/648.

³ Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 6/50; İbni Adiyy, *Kâmil* 4/62.

⁴ Buseyrî, *Kaside-i bürde* s. 60.

Azamet: Büyüklük.

Biat: Bağlılığını bildirme, hâkimiyetini tanıma, idaresi altına girme.

Hâdise-i acibe: İlginç, orijinal

hâdise.

İhyâ: Hayat verme.

Muvafık: Uygun.

Müteessir: Etkilenmiş, üzülmüş.

Râvi: Rivayet eden, nakleden.

Sâliha: İyi hanım, dinin emir ve yasaklarına uyan kadın.

Şâkirt: Öğrenci.

açtık, baktık; ölü, cansız!¹ İşte o vakit, daha Hazreti Ömer hilâfete geçmeden, şehâdetini haber veriyor.

Dördüncü Hâdise: İmam Taberânî ve Ebû Nuaym, Delâil-i Nübüvve’de, Numan İbni Beşîr’den haber veriyorlar ki: Zeyd İbni Hârîse, çarşı içinde birden düşüp vefat etti. Eve getirdik. Akşam ve yatsı arasında, etrafında kadınlar ağlarken, birden اُنْصِتُوا اُنْصِتُوا “Susunuz..” dedi. Sonra, fasih bir lisanla اَللّٰهُمَّ رَسُوْلُ اللّٰهِ، اَلْسَلَامُ عَلَیْكَ يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ diyerek bir miktar konuştu. Sonra baktık ki, cansız, vefat etmiş.²

İşte, cansız cenazeler onun risaletini tasdik etse, canlı olanlar tasdik etmese, elbette o câni canlılar, cansızlardan daha cansız ve ölülerden daha ölüdürler!

Amma, **melâikelerin** Resûl-i Ekrem’e (aleyhissalâtu vesselâm) hizmeti ve görünmesi ve cinnîlerin ona iman ve itaati, mütevâtirdir. Nass-ı Kur’ân ve çok âyâtla musarrahtır.³ Gazve-i Bedir’de beş bin melâike, –nass-ı Kur’ân ile–⁴ önde, sahabeler gibi ona hizmet edip asker olmuşlar. Hatta o

1 “Muhammed, Allah’ın resûlüdür; Ebûbekir, siddıktır; Ömer, şehittir; Osman da iyilik ve merhamet timsâlidir.” (Bkz.: Buharî, *et-Târihu’l-kebîr* 5/138; Beyhakî, *Delâilü’n-nübüvve* 6/58; Kadı İyâz, *Şifâ* 1/320).

2 “Muhammed, Allah’ın resûlüdür. Selâm sana ey Allah’ın Resûlü!” (Bkz.: Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebîr* 5/218-219; Beyhakî, *Delâilü’n-nübüvve* 6/56-57; Kadı İyâz, *Şifâ* 1/321).

3 **Meleklerin**, Efendimiz’e (s.a.s.) ve sahabilere yardım için gönderildiğine dair bkz.: “Gerçekten, sizler birkaç biçâre iken, Bedir’de Allah sizi yardımına mazhar etmişti. O hâlde Allah’a karşı gelmekten sakının ki şükretmiş olasınız. O vakit sen müminlere: ‘Rabbinizin, indirdiği üç bin melek ile size imdat göndermesi yetmez mi?’ diyordun. Evet, eğer sabreder ve itaatsizlikten sakınırsanız, –düşmanlarınız da hemen üzerinize geliverirlerse– Rabbiniz, formalı formalı tam beş bin melek göndererek size yardım edecektir.” (Âl-i İmran Sûresi, 3/123-125). Ayrıca, **cinlerin** Efendimiz’e (s.a.s.) iman edip itaat etmesine dair bkz.: “De ki: Bana vahyolundu ki bir cin cemaati Kur’ân’ı dinledikten sonra şöyle dediler: “Biz gerçekten, doğru yolu gösteren harikulâde bir Kur’ân dinledik. Bundan böyle Rabbimize asla bir ortak tanımayacağız.” (Cin Sûresi, 72/1-2); “Hani biz bir vakit cinlerden bir takımını Kur’ân dinlemeleri için sana göndermiştik. Kur’ân’ı işitip dinleyecek yere gelince birbirlerine: ‘Susun, dinleyin!’ dediler. Okuma tamamlanınca kendi toplumlarına birer uyarıcı olarak döndüler.” (Ahkaf Sûresi, 46/29).

4 “Gerçekten, sizler birkaç biçâre iken, Bedir’de Allah sizi yardımına mazhar etmişti. O hâlde Allah’a karşı gelmekten sakının ki şükretmiş olasınız. O vakit sen müminlere: “Rabbinizin, indirdiği üç bin melek ile size imdat göndermesi yetmez mi?” diyordun. Evet, eğer sabreder ve itaatsizlikten sakınırsanız, –düşmanlarınız da hemen üzerinize geliverirlerse– Rabbiniz, formalı formalı tam beş bin melek göndererek size yardım edecektir.” (Âl-i İmran Sûresi, 3/123).

Âyât: Âyetler.

Cinnî: Cinlere mensup, cinlerden olan.

Gazve-i Bedir: Bedir Savaşı.

Melâike: Melekler.

Musarrah: Açıklanmış, ızah edilmiş.

Nass-ı Kur’ân: Kur’ân’ın kesin ifadesi, hükmü.

Risalet: Peygamberlik.

melekler, melâikeler içinde, Ashab-ı Bedir gibi şeref kazanmışlar.¹ Şu meselede iki cihet var:

Birisi: Cin ve melâikenin tâifeleri, hayvan ve insanın tâifeleri gibi, vücutları kat'î ve bizimle münasebettar olduğu, Yirmi Dokuzuncu Söz'de, iki kere iki dört eder derecesinde bir kat'iyetle isbat etmişiz. Onların isbatını o Söz'e havale ederiz.

İkinci Cihet: Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) şerefiyle, eser-i mu'cizesi olarak, efrâd-ı ümmeti onları görmek ve konuşmaktır.

İşte, başta Buharî ve İmam Müslim, eimme-i hadis müttefikân haber veriyorlar ki: Bir defa melek, yani Hazreti Cebrail, beyaz libaslı bir insan suretinde gelmiş. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) sahabeleri içinde otururken, yanına gitmiş, demiş: مَا الْإِسْلَامُ وَمَا الْإِيمَانُ وَمَا الْإِحْسَانُ? Yani, "İman, İslâm, ihsan nedir? Tarif et." Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) tarif etmiş. Oradaki cemaat-i sahabe hem ders almış, hem de o zâtı iyi görmüşler. O zât, misafir gibi görünürken, üstünde alâmet-i sefer eseri hiç yoktu. Kalktı, birden kayboldu. O vakit Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) ferman etmiş ki: "Size ders vermek için Cebrail böyle yaptı."²

Hem haber-i sahih ile ve haber-i kat'î ile ve mânevî tevâtür derecesinde eimme-i hadis haber veriyorlar ki; Hazreti Cebrail'i çok defa, hüsn-ü cemâl sahibi olan Dihye suretinde, Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) yanında sahabeler görüyorlardı.³ Ezcümle:

Hazreti Ömer ve İbni Abbas ve Üsâme İbni Zeyd* ve Hârise ve Âişe-i Sıddîka ve Ümmü Seleme, kat'iyen sabittir ki, bunlar kat'iyen haber veriyorlar ki, "Biz Hazreti Cebrail'i Dihye suretinde, Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) yanında çok görüyoruz." Acaba hiç mümkün müdür ki; bu zâtlar, görmeden, görüyoruz desinler?

¹ Buharî, *Megâzî* 11; İbni Mâce, *Mukaddime* 11; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 3/465.

² Buharî, *İman* 37, *Tefsîru sûre* (31) 2; Müslim, *İman* 1, 5, 7.

³ Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 2/107, 6/74, 141, 146; Tirmizî, *Menâkıb* 43; Buharî, *Menâkıb* 25; *Fezâilü'l-Kur'an* 1; Müslim, *Fezâilü's-sahabe* 100.

Alâmet-i sefer: Yolculuk izi, belirtisi.

Efrâd-ı ümmet: Müslümanlar. Hz. Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) tâbi olanlar.

Eimme-i hadis: Hadis İlmî'nin önde gelenleri, imamları.

Ezcümle: Bu cümleden olarak, başlıca.

Haber-i kat'î: Kat'î, kesin haber.

Haber-i sahih: Doğru haber.

Hüsn-ü cemâl: Yüz güzelliği.

Libas: Elbise.

Mânevî tevâtür: Lâfızları farklı olsa da manası, muhtevası benzerleri ile aynı olan rivayet, mânevî mütevâtir.

Müttefikân: İttifak ederek, oy birliğiyle.

♦ Hem nakl-i sahîh-i kat'î ile Aşere-i Mübeşşere'den İran fatihi Sa'd İbni Ebî Vakkas haber veriyor ki: "Gazve-i Uhud'da, Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) iki tarafında, iki beyaz libaslı, ona nöbetta gibi, muhafız suretinde gördük. İkisi de anlaşıldı ki, meleklerdir. Ve Hazreti Cebrail ile Mikail olduğunu anladık."¹ Acaba böyle bir kahraman-ı İslâm "Gördük" dese, görmemek mümkün müdür?

♦ Hem Ebû Süfyan İbni Hâris İbni Abdulmuttalib (ammizade-i Nebî), nakl-i sahîh ile haber veriyor ki: "Gazve-i Bedir'de, gökle yer arasında, beyaz libaslı, atlı zâtları gördük."²

♦ Hem Hazreti Hamza, Resûl-i Ekrem'den (*aleyhissalâtü vesselâm*) niyaz etti ki, "Ben Cebrail'i görmek istiyorum." Kâbe'de ona gösterdi. Dayanamadı, bîhuş oldu, yere düştü.³

Bu çeşit melâikeleri görmek vukuâtı çoktur. Bütün bu vukuât, bir nevi mu'cize-i Ahmediye'yi (*aleyhissalâtü vesselâm*) gösteriyor ve delâlet ediyor ki, onun misbâh-ı nübüvvetine melâikeler dahi pervanelerdir.

Cinniler ise; onlar ile görüşmek ve görmek, değil sahabeler, belki avâm-ı ümmet dahi çoklarıyla görüşmeleri çok vuku buluyor. Fakat en kat'î, en sahîh haber ile eimme-i hadis, bize diyorlar ki; İbni Mes'ud, "Batn-ı Nahle'de, ecinnîlerin ihtidâsı gecesinde ecinnîleri gördüm ve Sudan kabilesinden Zutt denilen uzun boylu tâifeye benzettim. Onlara benziyordular."⁴

♦ Hem meşhurdur ve hadis imamları tahrir ve kabul ettikleri Hazreti Hâlid İbni Velid vak'asıdır ki; Uzzâ denilen sanemi tahrip ettikleri vakit, siyah

¹ Buharî, *Megâzî* 18; *Libâs* 24; Müslim, *Fezâil* 46-47.

² İbni Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye* 3/197; Bezzâr, *Müsned* 9/317; İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 4/74-75; Vâkidî, *Kitâbü'l-megâzî* 1/76.

³ İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 3/12; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 7/81; Suyûtî, *el-Hasâisu'l-kübrâ* 1/208.

⁴ Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 1/455; Bezzâr, *Müsned* 5/267; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 10/66; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 2/231.

Ammizade-i Nebî: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) amcasının oğlu.

Aşere-i Mübeşşere: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) kendilerine cennetlik olduklarını müjdelediği on bahtiyâr sahâbî.

Avâm-ı ümmet: Sıradan müslümanlar.

Bîhuş: Kendinden geçmiş, baygın.

Delâlet etmek: İşaret etmek, delil olmak.

Ecinnî: Cinlere mensup, cinlerden olan.

Gazve-i Uhud: Uhud Savaşı.

İhtidâ: Hidayete erme, müslüman olma.

Misbâh-ı nübüvvet: Peygamberlik ışı, kandili.

Mu'cize-i Ahmediye: Peygam-

ber Efendimiz'in (s.a.s.) mu'cizesi.

Nakl-i sahîh-i kat'î: Doğruluğu kesin nakil, rivayet.

Nöbetta: Nöbetçi.

Sanem: Put.

Tahrir: Kaynağını belirterek hadis rivayet etme. Hadisi, kaynağı ile beraber kitabına alma.

Vukuât: Hâdiseler, olaylar.

bir kadın şeklinde, o sanem içinden bir cinniye çıktı. Hazreti Hâlid bir kılıç ile o cinniyeyi iki parça etti. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), o hâdisе için ferman etmiş ki: “Uzzâ sanemi içinde ona ibadet ediliyordu. Daha ona ibadet edilmez.”¹

♦ Hem Hazreti Ömer’den meşhur bir haberdır ki, demiş: Biz Resûl-i Ekrem’in (*aleyhissalâtü vesselâm*) yanında iken, ihtiyar şeklinde, elinde bir asâ, “Hâme” isminde bir cinnî geldi, iman etti. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), ona kısa sûrelerden birkaç sûreyi ders verdi. Dersini aldı, gitti.² Şu âhirki hâdiseye, çendan bazı hadis imamları ilişmişler.³ Fakat mühim imamlar, sıhhatine hükmetmişler.⁴ Her neyse, bu nevide uzun söylemeye lüzum yok.. misalleri çoktur.

Hem deriz ki; Resûl-i Ekrem’in (*aleyhissalâtü vesselâm*) nuruyla, terbiyesiyle ve onun arkasında gitmesiyle, binler Şeyh-i Geylânî gibi aktâblar, asfiyalar, melâikeler ve cinler ile görüşmüşler ve konuşuyorlar.. ve bu hâdisе, yüz tevâtür derecesinde ve çok kesrettedir. Evet, ümmet-i Muhammed’in (*aleyhissalâtü vesselâm*) melâike ve cinlerle temasları ve tekellümleri ise, Resûl-i Ekrem’in (*aleyhissalâtü vesselâm*) terbiye ve irşad-ı i’câzkârânesinin bir eseridir.

Üçüncü Şube

Resûl-i Ekrem’in (*aleyhissalâtü vesselâm*) hıfzı ve ismeti, bir mu’cize-i bâhiredir. ⁵ **وَاللّٰهُ يَعْصِيكَ مِنَ النَّاسِ** âyet-i kerimesinin hakikat-i bâhiresi, çok mu’cizâtı gösterir. Evet Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) çıktığı vakit, değil yalnız bir

¹ İbni Sa’d, *et-Tabakâtü’l-kübrâ* 2/145; Vâkidî, *Kitâbü’l-megâzî* 3/873-874; Nesâî, *es-Sünenü’l-kübrâ* 4/474; Ebû Ya’lâ, *Müsned* 2/196; Beyhakî, *Delâilü’n-nübüvve* 5/77.

² Beyhakî, *Delâilü’n-nübüvve* 5/418-420; Ebû Nuaym, *Delâilü’n-nübüvve* s. 370-372; Ukaylî, *ed-Duafâ* 1/98; Zehebî, *Mizânü’l-îtidâl* 1/338, 6/207.

³ Bkz.: İbnü’l-Cevzî, *Mevzûât* 1/207-209; Suyûtî, *el-Leâli’l-masnûa* 1/174-177.

⁴ Suyûtî, *el-Leâli’l-masnûa* 1/174-177; Beyhakî, *Delâilü’n-nübüvve* 5/420; Hafâcî, *Nesimü’r-riyâd* 4/296.

⁵ “Allah seni, zarar vermek isteyenlerin şerlerinden koruyacaktır.” (Mâide Sûresi, 5/67).

Âhir: Son, en son.

Aktâb: Kutuplar, en büyük veliler.

Asfiya: İlim ve takvalarıyla seçkin olup, Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) gerçek vârisi kişiler.

Çendan: Gerçi, o kadar.

Hakikat-i bâhire: Apaçık, âşikâr gerçek.

Hıfz: Tehlikelerden korunma, muhafaza.

İrşad-ı i’câzkârâne: Hz. Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) insanlara doğruyu, iyiyi mu’cizeli bir tarzda öğretmesi.

İsmet: Tertemiz, günahsız olma, masumiyet

Kesret: Çokluk, çok olma.

Mu’cizât: Mu’cizeler.

Mu’cize-i bâhire: Apaçık, âşikâr mu’cize.

Sihhat: Doğruluk, gerçeklik.

Tekellüm: Konuşma.

tâfeye, bir kavme, bir kısım ehl-i siyasete veya bir dine, belki umum padişahlara ve umum ehl-i dine tek başıyla meydan okudu. Hâlbuki onun amcası en büyük düşman ve kavim ve kabilesi düşman iken, yirmi üç sene nöbet-tarsız, tekellüfsüz, muhafazasız ve pek çok defa suikaste maruz kaldığı hâlde, kemâl-i saadetle, rahat döşeginde vefat edip mele-i âlâya çıkmasına kadar hıfz ve ismeti, **وَاللّٰهُ يَعْصِيكَ مِنَ النَّاسِ** ne kadar kuvvetli bir hakikati ifade ettiğini ve ne kadar metin bir nokta-yı istinad olduğunu, güneş gibi gösterir. Biz, yalnız numûne için, kat'iyet kesbetmiş birkaç hâdiseyi zikredeceğiz.

Birinci Hâdis: Ehl-i siyer ve hadis müttefikan haber veriyorlar ki; Kureyş kabilesi, Resûl-i Ekrem'i (*aleyhissalâtü vesselâm*) öldürtmek için kat'î ittifak ettiler. Hatta, insan suretine girmiş bir şeytanın tedbiriyle, Kureyş içine fitne düşmemek için, her kabileden lâakal bir adam içinde bulunup, iki yüze yakın, Ebûcehil ve Ebû Leheb'in taht-ı hükmünde olarak, Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) hâne-i saadetini bastılar. Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) yanında Hazreti Ali vardı. Ona dedi: "Sen bu gece benim yatağında yat." Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) beklemiş, tâ Kureyş gelmiş, bütün hânenin etrafını tutmuşlar. O vakit çıktı, bir parça toprak başlarına attı, hiçbirisi onu görmedi, içlerinden çıktı, gitti.¹ Gâr-ı Sevr'de iki güvercin ve bir örümcek, bütün Kureyş'e karşı ona nöbettar olup muhafaza ettiler.²

İkinci Hâdis: Vâkiât-ı kat'iyedendir ki, mağaradan çıkıp Medine tarafına gittikleri vakit, Kureyş rüesâsı, mühim bir mal mukabilinde, Sürâka isminde gayet cesur bir adamı gönderdiler, tâ takip edip onları öldürmeye çalışsın. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), Ebûbekri's-Siddık ile beraber gârdan

¹ İbni Hişâm, *es-Sıratü'n-nebeviyye* 3/6-8; İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 1/227-228. Ayrıca bkz.: Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 1/303, 368; Saïd b. Mansûr, *Sünen* 2/378; İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 7/399.

² Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 1/348; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 20/443; İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 1/229.

Ehl-i din: Din mensupları.

Ehl-i siyaset: İdareciler, yöneticiler.

Ehl-i siyer ve hadis: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) hayatını, özelliklerini; söz ve davranışlarını inceleyen ilim sahipleri.

Gâr: Mağara.

Gâr-ı Sevr: Sevr mağarası.

Hâne-i saadet: Saadet konağı.

Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) huzur ve mutluluk kaynağı evi.

Kat'iyet kesbetmek: Kesinlik kazanmak.

Kemâl-i saadet: Tam, mükemmel mutluluk.

Lâakal: En az.

Mele-i âlâ: Yüce topluluk.

Müttefikan: İttifak ederek, oy birliğiyle.

Nokta-yı istinad: Dayanak noktası.

Rüesâ: Reisler, yöneticiler.

Taht-ı hüküm: Hükmü altında.

Tedbir: İdare etme, düzenleme.

Tekellüf: Zahmete, külfete girme.

Vâkiât-ı kat'iy: Kesin hâdiseler, olaylar.

çıkıp giderken gördüler ki, Sürâka geliyor. Ebûbekri's-Sıddık telâş etti. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) mağarada dediği gibi, ¹ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا dedi. Sürâka'ya bir baktı; Sürâka'nın atının ayakları yere saplandı, kaldı. Tekrar kurtuldu, yine takip etti. Tekrar atının ayaklarının saplandığı yerden duman gibi bir şey çıkıyordu. O vakit anladı ki, ne onun elinden ve ne de kimsenin elinden gelmez ki ona ilişsin. "El-aman!" dedi. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) aman verdi. Fakat dedi: "Git, öyle yap ki başkası gelmesin."²

• Şu hâdis e münasebetiyle bunu da beyan ederiz ki, sahih bir surette haber veriyorlar: Bir çoban, onları gördükten sonra Kureyş'e haber vermek için Mekke'ye gitmiş. Mekke'ye dahil olduğu vakit, niçin geldiğini unutmuş. Ne kadar çalışmışsa, hatırına getirememiş. Mecbur olmuş, dönmüş. Sonra anlamış ki, ona unutturulmuş.³

Üçüncü Hâdis e: Gazve-i Gatafan ve Enmar'da, müteaddit tarîklerle eimme-i hadis haber veriyorlar ki; Gavres isminde cesur bir kabile reisi, kimse görmeden, tam Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) başı üzerine gelerek, yalın kılıç elinde olduğu hâlde, Resûl-i Ekrem'e (*aleyhissalâtü vesselâm*) dedi: "Kim seni benden kurtaracak?" Demiş: "Allah!" Sonra böyle dua etti:

⁴ اَللّٰهُمَّ اكْفِنِيْ بِمَا شِئْتَ Birden o Gavres, iki omuzu ortasına gâibden bir darbe yer, o kılıç elinden düşer, yere yuvarlanır. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) kılıcı eline alır, "Şimdi seni kim kurtaracak?" der, sonra affeder. O adam gider tâifesine. O pek cür'etkâr, cesur adama herkes hayrette kalır. "Ne oldu sana? Niçin bir şey yapamadın?" dediler. O dedi: "*Hâdis e böyle oldu. Ben şimdi insanların en iyisinin yanından geliyorum...*"⁵

• Hem şu hâdis e gibi Gazve-i Bedir'de bir münafık, Resûl-i Ekrem'i (*aleyhissalâtü vesselâm*) bir gaflet vaktinde, kimse görmeden, tam arkasından kılıç kaldırıp vururken, birden Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) bakmış. O titreyip, kılıç elinden yere düşmüş.⁶

¹ "Hiç tasalanma! Şüphesiz Allah bizimle beraberdir." (Tevbe Sûresi, 9/40).

² Buharî, *Menakıb* 25, *Fezâilü ashâb* 2, *Menakıbü'l-ensâr* 45; Müslim, *Zühd* 75.

³ Kadı İyâz, *Şifâ* 1/351; Aliyyülkârî, *Şerhu's-Şifâ* 1/715.

⁴ "Allah'ım! (Bu kâfire karşı) Dilediğin bir şekilde bana destek ol, yardım et."

⁵ Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 3/364; 390; İbni Hibbân, *Sahih* 7/138; Ebû Ya'lâ, *Müsned* 3/313. Ayrıca bkz.: Buharî, *Cihad* 84, 87, *Megâzi* 31, 32; Müslim, *Salâtü'l-müsafirîn* 311, *Fezâil* 13.

⁶ Kadı İyâz, *Şifâ* 1/347; Aliyyülkârî, *Şerhu's-Şifâ* 1/710.

Dördüncü Hâdis: Mânevî tevâtüre yakın bir şöhetle ve ekser ehl-i tefsirin *إِنَّا جَعَلْنَا فِي أَعْنَاقِهِمْ أَغْلَالًا فَهِيَ إِلَى الْأَذْقَانِ فَهُمْ مُقْمَحُونَ* ﴿٦﴾ وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِمْ سَدًّا وَأَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ¹ âyetinin sebeb-i nüzulü ve ehl-i tefsir allâmeleri² ve ehl-i hadis imamaları haber veriyorlar ki:

Ebûcehil yemin etmiş ki, “Ben secdede Muhammed’i görsem, bu taşla onu vuracağım.” Büyük bir taş alıp gitmiş. Secdede gördüğü vakit kaldırıp vurmakta iken, elleri yukarıda kalmış. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) namazı bitirdikten sonra kalkmış; Ebûcehil’in eli çözülmüş. O ise, ya Resûl-i Ekrem’in (*aleyhissalâtü vesselâm*) müsaadesiyle, veyahut ihtiyaç kalmadığından çözülmüş.³

♦ Hem yine Ebûcehil kabilesinden –bir tarîkte– Velid İbni Muğire, yine Resûl-i Ekrem’i (*aleyhissalâtü vesselâm*) vurmak için büyük bir taşı alıp, secdede iken vurmaya gitmiş, gözü kapanmış. Resûl-i Ekrem’i (*aleyhissalâtü vesselâm*) Mescid-i Haram’da görmedi, geldi. Onu gönderenleri de görmüyordu, yalnız seslerini işitiyordu. Tâ Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) namazdan çıktı, ihtiyaç kalmadığından onun gözü de açıldı.⁴

♦ Hem nakl-i sahih ile Ebûbekri’s-Sıddık’tan haber veriyorlar ki: Sûre-i *نَازِلٌ يَدَا أَبِي لَهَبٍ*⁵ nâzil olduktan sonra, Ebû Leheb’in karısı Ümmü Cemil denilen *حَمَّالَةَ الْحَطَبِ*⁶, bir taş alıp Mescid-i Harâm’a gelmiş. Ebûbekir ile

¹ “Boyunlarına öyle boyunduruklar koyduk ki onlar çenelerine dayanmaktadır. Boyunları yukarı, çeneleri kalkık, gözleri havada bir durumdadırlar. Hem önlerinden hem arkalarından bir set yaparak, öylesine çepeçevre sardık ki, artık hiç göremezler onlar.” (Yâsîn Sûresi, 36/8-9).

² Taberî, *Câmiu’l-beyân* 22/152; İbni Kesîr, *Tefsîru’l-Kur’ân* 3/565; Suyûtî, *ed-Dürü’l-mensûr* 7/43; Kurtubî, *el-Câmi li ahkâmî’l-Kur’ân* 15/9.

³ İbni Hişâm, *es-Sîratü’n-nebeviyye* 2/137-138; Beyhakî, *Delâilü’n-nübüvve* 2/190-191. Ayrıca bkz.: Buharî, *Tefsîru sûre* (96) 4; Müslim, *Sifâtü’l-münafikîn* 38.

⁴ Taberî, *Câmiu’l-beyân* 22/152; Beyhakî, *Delâilü’n-nübüvve* 2/196-197; Ebû Nuaym, *Delâilü’n-nübüvve* s. 200; Kurtubî, *el-Câmi li ahkâmî’l-Kur’ân* 15/8-9.

⁵ “Elleri kurusun Ebû Leheb’in” (Tebbet Sûresi, 111/1).

⁶ “Cehennem oduncusu” (Tebbet Sûresi, 111/4).

Allâme: Mâlûmatı çok geniş âlim.

Ehl-i tefsir: Kur’ân-ı Kerim’in ifadelerinden beşerin gücü nisbetinde Allah’ın maksatlarını anlamaya çalışan tefsirciler.

Mânevî tevâtür: Lâfızları farklı

olsa da manası, muhtevası benzerleri ile aynı olan rivayet, mânevî mütevâtir.

Mescid-i Haram: Mekke-i Mükerrreme’de ve içinde Kâbe’nin de bulunduğu İslâm’ın en büyük, en mukaddes mescidi.

Nâzil olmak: İnmek.

Sebeb-i nüzul: İnış sebebi.

Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) orada oturuyorlarmış. Gözü Ebûbekri's-Sıddık'ı görüyor, soruyor: "Yâ Ebâ Bekir! Senin arkadaşın nerede? Ben işitmişim ki beni hicvetmiş. Ben görsem, bu taş ağzına vuracağım." Yanında iken Hazreti Peygamber'i (*aleyhissalâtü vesselâm*) görmemiş.¹ *Elbette, hıfz-ı ilâhî de olan bir Sultan-ı Levlâk'ı, böyle bir cehennem oduncusu, onun huzuruna girip göremez. Ağzına mı düşmüş?*

Beşinci Hâdis: Haber-i sahihle haber veriliyor ki; Âmir İbni Tufeyl* ve Erbed İbni Kays, ikisi ittifak ederek, Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) yanına gitmişler. Âmir demiş: "Ben onu meşgul edeceğim, sen onu vuracaksın." Sonra bakıyor ki, bir şey yapmıyor. Gittikten sonra arkadaşına dedi: "Neden vurmadın?" Dedi: "Nasıl vuracağım? Ne kadar niyet ettim; bakıyorum ki, bizimizin ortasına sen geçiyorsun. Seni nasıl vuracağım?"²

Altıncı Hâdis: Nakl-i sahih ile haber veriliyor ki, Gazve-i Uhud'da veya Huneyn'de, Şeybe İbni Osman el-Hacebî -ki, Hazreti Hamza onun hem amcasını, hem pederini öldürmüştü- intikamını almak için gizlice geldi. Tâ Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) arkasından yalın kılıç kaldırdı. Birden kılıç elinden düştü. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) ona baktı, elini göğsüne koydu. Şeybe der ki: "O dakikada dünyada ondan daha sevgili adam bana olmazdı." İmana geldi. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) ferman etti: "Haydi, git, harp et." Şeybe dedi: "Ben gittim, Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) önünde harp ettim. Eğer o vakit pederim de rast gelseydi vuracaktım."³

♦ Hem Feth-i Mekke gününde, Fedâle nâmında birisi, Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) yanına, vurmak niyetiyle geldi. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) ona bakıp tebessüm etti. "Nefsine ne konuştun?" dedi ve Fedâle için taleb-i mağfiret etti. Fedâle imana geldi ve dedi ki: "O vakit ondan daha ziyâde dünyada sevgilim olmazdı."⁴

¹ Humeydî, *Müsned* 1/153-154; Bezzâr, *Müsned* 1/62, 212-213; İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 6/323; İbni Hibbân, *Sahîh* 14/440; Ebû Ya'lâ, *Müsned* 1/33, 53, 246.

² İbni Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye* 5/260-261; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 10/312; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 5/318-320; Ebû Nuaym, *Delâilü'n-nübüvve* s. 207.

³ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 7/298. Ayrıca bkz.: Vâkidî, *Kitâbü'l-megâzî* 3/909-910; Ebû Nuaym, *Delâilü'n-nübüvve* s. 195; Esbehânî, *Delâilü'n-nübüvve* 1/49, 228.

⁴ İbni Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye* 5/80; İbni Hacer, *İsâbe* 5/372; İbni Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* 4/308; Halebî, *es-Sîratü'l-Halebiyye* 3/56.

Haber-i sahih: Doğru haber.
Hıfz-ı ilâhî: İlâhî koruma, muhafaza.

Hicvetmek: Söz veya yazı diliyle yermek, kinamak.
Taleb-i mağfiret: Cenâb-ı Hakk'ın affını dileme.

Sultan-ı Levlâk: Her şeyin O'nun yüzü suyu hürmetine yaratıldığı Zât.

Yedinci Hâdis: –Nakl-i sahîh ile– yahudiler, suikast niyetiyle Resûl-i Ekrem'in (aleyhissalâtü vesselâm) oturduğu yere, üstünden büyük bir taş atmak ânında, Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm) o dakikada hıfz-ı ilâhî ile kalkmış, o suikast de akîm kalmış.¹

Bu yedi misal gibi çok hâdiseler vardır. Başta İmam Buharî ve İmam Müslim ve eimme-i hadis, Hazreti Âişe'den naklediyorlar ki:

² يَا أَيُّهَا النَّاسُ، انْصَرِفُوا فَقَدْ أَلَّهِ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ وَآلَهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ âyeti nâzil olduktan sonra, arasına Resûl-i Ekrem'i (aleyhissalâtü vesselâm) muhafaza eden zâtlara ferman etti: *يَا أَيُّهَا النَّاسُ، انْصَرِفُوا فَقَدْ أَلَّهِ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ وَآلَهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ* Yani, “Nöbettarlığa lüzum yok. Benim Rabbim beni hıfz ediyor.”³

İşte, şu risale de baştan buraya kadar gösteriyor ki: Şu kâinatın her nevi, her âlemi, Resûl-i Ekrem'i (aleyhissalâtü vesselâm) tanır, alâkadardır. Herbir nev-i kâinatta onun mu'cizâtı görünüyor. Demek, o Zât-ı Ahmediye (aleyhissalâtü vesselâm), Cenâb-ı Hakk'ın –fakat “kâinatın Hâlık'ı” itibarıyla ve “bütün mahlûkatın Rabbi” unvanıyla– memurudur ve resûlüdür. Evet, nasıl ki bir padişahın büyük ve müfettiş bir memurunu her bir daire bilir ve tanır; hangi daireye girse onunla münasebettar olur. Çünkü umumun padişahı nâmına bir memuriyeti var. Eğer, mesela yalnız adliye müfettişi olsa, o vakit adliye dairesiyle münasebettar olur; başka daireler onu pek tanımaz. Ve askeriye müfettişi olsa, mülkiye dairesi onu bilmez. Öyle de anlaşılıyor ki, bütün devâir-i saltanat-ı ilâhiyede melekten tut, tâ sineğe ve örümceğe kadar her bir tâife onu tanır ve bilir veya bildirilir. Demek, “Hâtemü'l-Enbiya” ve “Resûl-i Rabbi'l-âlemîn” dir. Ve umum enbiyanın fevkinde, risaletinin şümûlü var.

¹ Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 3/180-181; Ebû Nuaym, *Delâilü'n-nübüvve* s. 489-490; Suyûtî, *el-Hasâisu'l-kübrâ* 1/348.

² “Allah seni, zarar vermek isteyenlerin şerlerinden koruyacaktır.” (Mâide Sûresi, 5/67).

³ Tirmizî, *Tefsîru sûre* (5) 4; Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 9/8; Saîd b. Mansûr, *Sünen* 4/1503-1504.

Akîm: Güdük, neticesiz.

Devâir-i saltanat-ı ilâhiye: İlâhî saltanat dâireleri.

Eimme-i hadis: Hadis İlminin önde gelenleri, imamları.

Enbiya: Peygamberler.

Fevk: Üst.

Hâlık: Yaratıcı.

Hâtemü'l-Enbiya: Son peygamber, peygamber mesleğine vuru-lan son mühür.

Mülkiye: Sivil idare.

Nev-i kâinat: Kâinatta var olan tür, cins.

Resûl: Peygamber.

Resûl-i Rabbi'l-âlemîn: Âlemlerin Rabbi'nin Elçisi.

Risalet: Peygamberlik, elçilik.

Şümûl: İhata, kapsamlılık.

Zât-ı Ahmediye: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) yüce zâtı.

On Altıncı İşaret

İrhâsât denilen, bi'set-i nübüvvetten evvel, fakat nübüvvetle alâkadar olarak vücûda gelen harikalar dahi delâil-i nübüvvettir. Şu da üç kısımdır.

Birinci Kısım

Nass-ı Kur'ân'la, Tevrat, İncil, Zebur ve suhuf-u enbiyanın, nübüvvet-i Ahmediye'ye (*aleyhissalâtü vesselâm*) dair verdikleri haberdır.

*Evet, madem o kitaplar semâvîdirler ve madem o kitap sahipleri enbiyadırlar. Elbette ve herhâlde, onların dinlerini nesheden ve kâinatın şeklini değiştiren ve yerin yarısını getirdiği bir nur ile ışıklandıran bir Zât'tan bahsetmeleri, zarurî ve kat'îdir. Evet, küçük hâdiseleri haber veren o kitaplar, nev-i beşerin en büyük hâdisesi olan hâdis-i Muhammediye'yi (*aleyhissalâtü vesselâm*) haber vermemek kabil midir?*

İşte, madem bilbedâhe haber verecekler; herhâlde ya tekzip edecekler, tâ ki dinlerini tahripten ve kitaplarını nesihten kurtarsınlar.. veya tasdik edecekler, tâ ki o hakikatlı Zât ile dinleri hurâfâttan ve tahrifâttan kurtulsun. Hâlbuki, dost ve düşmanın ittifakıyla, tekzip emâresi hiçbir kitapta yoktur. Öyleyse tasdik vardır. Madem mutlak bir surette tasdik vardır. Ve madem şu tasdikin vücûdunu iktiza eden kat'î bir illet ve esaslı bir sebep vardır. Biz dahi, o tasdikin vücûduna delâlet eden üç hüccet-i kâtia ile isbat edeceğiz.

Birinci Hüccet: Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), Kur'ân'ın lisanıyla onlara der ki: “Kitaplarınızda benim tasdikim ve evsafım vardır. Benim beyan ettiğim şeylerde, kitaplarınız beni tasdik ediyor.”

قُلْ فَاتُوا بِالَّتَوْرَةِ فَاتْلُوهَا إِنَّ كُتُبَكُمْ صَادِقِينَ¹ ﴿١٠﴾ قُلْ تَعَالَوْا أَنبَأْنَا وَابْنَاءَكُمْ وَنِسَاءَنَا

¹ “De ki: İşte meydan! İddianızda tutarlı iseniz Tevrat'ı getirip okuyun!” (Âl-i İmran Sûresi, 3/93).

Bi'set-i nübüvvet: Peygamber olarak gönderilme.

Bilbedâhe: Açıkça, besbelli.

Delâil-i nübüvvet: Peygamberlik delilleri.

Delâlet etmek: İşaret etmek, göstermek.

Evsâf: Vasıflar, özellikler.

Hurâfât: Hurafeler, boş ve bâtıl inançlar.

Hüccet-i kâtia: Kesin delil.

İktiza etmek: Gerektirmek.

İllet: Herhangi bir şeyin var olması için şart olan, asıl sebep.

İrhâsât: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) peygamberliğinden önce meydana gelen, O'nun gelişini müjdeleyen harika hâller, olaylar.

Nass-ı Kur'ân: Kur'ân'ın kesin ifadesi, hükmü.

Nesh etmek: Bir şeriatin hük-

münü daha sonra gönderilen bir peygamberin getirdiği şeriatle değiştirmek.

Nev-i beşer: İnsanlık.

Nübüvvet: Peygamberlik.

Nübüvvet-i Ahmediye: Efendimiz'in (s.a.s.) Peygamberliği.

Semâvî: Allah tarafından gönderilen, ilâhî.

Suhuf-u enbiya: Bâzı Peygamberlere (a.s.) gelen sahifeler.

وَنِسَاءَكُمْ وَأَنْفُسَنَا وَأَنْفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَةَ اللَّهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ¹

gibi âyetlerle onlara meydan okuyor: “*Tevrat’ınızı getiriniz, okuyunuz! Ve geliniz, biz çoluk ve çocuğumuzu alıp, Cenâb-ı Hakk’ın dergâhına el açıp, yalancılar aleyhinde lânetle dua edeceğiz.*” diye mütemâdiyen onların başına vurduğu hâlde, hiç yahudi bir âlim veya nasrani bir kıssıs, onun bir yanlısını gösteremedi. Eğer gösterseydi, pek çok kesrette bulunan ve pek çok inatlı ve hasetli olan kâfirler ve münafık yahudiler ve bütün âlem-i küfür, her tarafta ilân edeceklerdi. Hem demiş: “*Ya yanlısımı bulunuz, veyahut sizinle mahvoluncaya kadar cihad edeceğim.*” Hâlbuki, bunlar harbi ve perişanlığı ve hicreti ihtiyâr ettiler.² Demek yanlısını bulamadılar. Bir yanlısı bulunsaydı onlar kurtulurlardı.

İkinci Hüccet: Tevrat, İncil ve Zebur’un ibareleri, Kur’ân gibi i’câzları olmadığından, hem mütemâdiyen tercüme tercüme üstüne olduğundan, pek çok yabanî kelimeler, içlerine karıştı. Hem müfessirlerin sözleri ve yanlısı te’villeri, onların âyetleriyle iltibas edildi. Hem bazı nâdanların ve bazı ehl-i garazın tahrifâtı da ilâve edildi. Şu surette o kitaplarda tahrifât, tağyirât çoğaldı. Hatta, Şeyh Rahmetullah el-Hindî* (allâme-i meşhur), kütüb-ü sâbıkanın binler yerde tahrifâtını, keşişlerine ve yahudi ve nasârâ ulemasına isbat ederek iskât etmiş. İşte bu kadar tahrifâtla beraber, şu zamanda dahi, meşhur Hüseyin Cisrî (*rahmetullâhi aleyh*),* o kitaplardan yüz delil, nübüvvat-i Ahmediye’ye dair çıkarmıştır. Risale-i Hamidiye’de yazmış, o risaleyi de Manastırlı merhum İsmail Hakkı* tercüme etmiş. Kim arzu ederse ona müracaat eder, görür.³

¹ “Artık sana bu ilim geldikten sonra, kim seninle İsa hakkında tartışmaya girerse de ki: “Haydi gelin oğullarımızı ve oğullarınızı, hanımlarımızı ve hanımlarınızı ve bizzat kendimizi ve kendinizi çağırıp, sonra da gönülden Allah’a yalvaralım da bu konuda kim yalancı ise Allah’ın lânetinin onların üzerine inmesini dileyelim!” (Âl-i İmran Sûresi, 3/61).

² Bkz.: Kadı İyâz, *Şifâ* 1/365.

³ Hüseyin Cisrî, *Risale-i hamidiye* (Türkçe tercümesi) s. 52-94.

Âlem-i küfür: İnançsızlık âlemi.

Allâme-i meşhur: Meşhur büyük âlim.

Ehl-i garaz: Düşmanca, kötü niyet besleyenler.

Hicret: Göç.

i’câz: Mu’cizeli oluş (insanları benzerini yapmaktan âciz bırakan üslup).

İhtiyâr etmek: Tercih etmek,

seçmek.

İltibas etmek: Karıştırmak.

İşkât etmek: Susturmak.

Kesret: Çokluk.

Keşiş: Papaz, manastır rahibi.

Kütüb-ü sâbika: Geçmiş, daha önceki kutsal kitaplar.

Mütemâdiyen: Devamlı, sürekli olarak.

Nâdan: Cahil, kaba.

Nasârâ uleması: Hristiyan din bilginleri.

Nasrani kıssıs: Hristiyan din adamı.

Tağyirât: Değiştirmeler.

Te’vil: Yorumlama, yorum.

♦ Hem pek çok yahudi uleması ve nasârâ uleması ikrar ve itiraf etmişler ki, “Kitaplarımızda Muhammed Arabî (*aleyhissalâtü vesselâm*)’ın evsafı yazılıdır.” Evet, gayr-i müslim olarak, başta meşhur Rum meliklerinden Hirakl itiraf etmiş, demiş ki: “Evet, İsa (*aleyhisselâm*), Muhammed (*aleyhissalâtü vesselâm*)’dan haber veriyor.”¹

♦ Hem Rum meliki, Mukavkıs nâmında Mısır hâkimi² ve ulema-yı yehûdun en meşhurlarından İbni Sûriyâ³ ve İbni Ahtab⁴ ve onun kardeşi,⁵ Ka’b İbni Esed⁶ ve Zübeyr İbni Bâtâ⁷ gibi meşhur ulema ve reisler, gayr-i müslim kaldıkları hâlde ikrar etmişler ki, “Evet, kitaplarımızda onun evsafı vardır; ondan bahsediyorlar.”

Hem yehûdun meşhur ulemasından ve nasârânın meşhur küssislerinden, kütüb-ü sâbıkada evsaf-ı Muhammediye’yi (*aleyhissalâtü vesselâm*) gördükten sonra inadı terk edip imana gelenler, evsafını Tevrat ve İncil’de göstermişler, ve sâir yahudi ve nasrani ulemasını onunla ilzam etmişler. Ezcümle:

Meşhur Abdullah İbni Selâm⁸ ve Vehb İbni Münebbih⁹ ve Ebû Yâsir¹⁰ ve Şâmûl (ki bu zât, melik-i Yemen Tübbâ’ zamanında idi.. Tübbâ’ nasıl gıyaben ve bi’setten evvel iman getirmiş,¹¹ Şâmûl de öyle..)¹² ve Sa’ye’nin iki

¹ Bkz.: Buhârî, *Bed’ü’l-vahy* 6; Müslim, *Cihâd* 74.

² Bkz.: Vâkıdî, *Kitâbü’l-megâzî* 3/964-967; Ebû Nuaym, *Delâilü’n-nübüvve* s. 85-89; İbni Hacer, *İsâbe* 6/377.

³ Bkz.: İbni Hişâm, *es-Sîratü’n-nebeviyye* 3/103; İbni Sa’d, *et-Tabakâtü’l-kübrâ* 1/164; Beyhakî, *es-Sünenü’l-kübrâ* 8/246.

⁴ Bkz.: İbni Hişâm, *es-Sîratü’n-nebeviyye* 3/52; Ebû Nuaym, *Delâilü’n-nübüvve* s. 77-78; İbni Kesîr, *el-Bidâye ve’n-nihâye* 3/212.

⁵ İbni Hacer, *Fethu’l-bâri* 7/275.

⁶ İbni Hişâm, *es-Sîratü’n-nebeviyye* 4/195; Taberî, *Câmiu’l-beyân* 21/151; Taberî, *Târîhu’l-ümem ve’l-mülûk* 2/99.

⁷ İbni Sa’d, *et-Tabakâtü’l-kübrâ* 1/164; Vâkıdî, *Kitâbü’l-megâzî* 2/502; Ebû Nuaym, *Delâilü’n-nübüvve* s. 85-89; Beyhakî, *Delâilü’n-nübüvve* 3/362.

⁸ İbni Hişâm, *es-Sîratü’n-nebeviyye* 3/49-51; İbni Sa’d, *et-Tabakâtü’l-kübrâ* 2/353; İbni Asâkir, *Târîhu Dimâşk* 3/387.

⁹ İbni Asâkir, *Târîhu Dimâşk* 3/396; İbni Kesîr, *el-Bidâye ve’n-nihâye* 2/326, 6/62.

¹⁰ İbni Hişâm, *es-Sîratü’n-nebeviyye* 3/52; Ebû Nuaym, *Delâilü’n-nübüvve* s. 77-78; İbni Kesîr, *el-Bidâye ve’n-nihâye* 3/212; Suyûtî, *el-Hasâisu’l-kübrâ* 1/315.

¹¹ İbni İshak, *Sîre* 1/29-30; İbni Sa’d, *et-Tabakâtü’l-kübrâ* 1/158-159; İbni Asâkir, *Târîhu Dimâşk* 11/14.

¹² İbni Sa’d, *et-Tabakâtü’l-kübrâ* 1/158-159; İbni Asâkir, *Târîhu Dimâşk* 11/14; Kadı İyâz, *Şifâ* 1/363.

Bi’set: Efendimiz’in (s.a.s.) peygamberlikle görevlendirilmesi.

Evsâf-ı Muhammediye: Hz. Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) vasıfları, özellikleri.

Gıyaben: Mevcut ve hazır bulunmadığı hâlde.

İkrar etmek: Kabul ve tasdik etmek.

İlzam etmek: Delil göstererek

susturmak.

Melik-i Yemen: Yemen kralı.

Ülema-yı yehûd: Yahudi din bilginleri.

Yehûd: Yahudi topluluğu.

oğlu olan Esîd ve Sa'lebe ki; İbnü'l-Heyyebân denilen bir ârif-i billâh, bi'set-ten evvel Benî Nadr kabilesine misafir olmuş ¹ هَذَا دَارُ هِجْرَتِهِ قَرِيبٌ ظُهُورُ نَبِيِّ، هذا دار هجرة نبي، orada vefat etmiş. Sonra o kabile Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm) ile harp ettikleri zaman, Esîd ve Sa'lebe meydana çıktılar, o kabileye bağıldılar: وَاللَّهِ هُوَ الَّذِي عَاهَدَ لَكُمْ فِيهِ ابْنُ الْهَيَّيَّانِ Yani, "İbnü'l-Heyyebân'ın haber verdiği Zât budur. Onunla harp etmeyiniz." Fakat onlar, onları dinlemediler, belâ-larını buldular.²

♦ Hem ulema-yı yehûddan İbni Yâmîn³ ve Muhayrik⁴ ve Ka'bu'l-Ah-bar⁵ gibi çok ulema-yı yehûd, evsaf-ı nebeviyeyi kitaplarında gördüklerinden, imana gelmişler, sâir imana gelmeyenleri de ilzam etmişler.

♦ Hem ulema-yı nasârâdan, meşhur bahsi geçen Bahîra-yı Râhib ki, Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm) Şam tarafına amcasıyla gittiği vakit on iki yaşında idi. Bahîra-yı Râhib, onun hatırı için Kureyşîleri davet etmiş. Baktı ki, kabileye gölge eden bir parça bulut, daha kabile yerinde gölge ediyor. "Demek aradığım adam orada kalmış." Sonra adam göndermiş, onu da getirtmiş. Ebû Talib'e demiş: "Sen dön, Mekke'ye git. Yahudiler hasûddurlar. Bunun evsafı Tevrat'ta mezkûrdur; hıyanet ederler."⁶

♦ Hem Nastûru'l-Habeş⁷ ve Habeş Reisi olan Necâşi,⁸ evsaf-ı Muhammediye'yi kitaplarında gördükleri için, beraber iman etmişler.

¹ "Bir peygamberin zuhuru çok yakındır. Burası da O'nun hicret edeceği yerdir."

² Bkz.: İbni İshak, *Sîre* 2/64-65; İbni Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye* 2/38-40; İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 1/160-162.

³ İbni İshak, *Sîre* 1/29-30; İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 2/353; İbni Hacer, *İsâbe* 6/242; İbni Hacer, *Fethu'l-bâri* 7/275.

⁴ İbni Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye* 3/51-52, 4-37-38; Vâkıdî, *Kitâbü'l-megâzî* 2/262-263; Ebû Nuaym, *Delâilü'n-nübüvve* s. 78-79; Taberî, *Târihu'l-ümem ve'l-mülûk* 2/73.

⁵ İbni İshak, *Sîre* 2/123; Vâkıdî, *Kitâbü'l-megâzî* 3/1083; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* 5/386; Taberî, *Târihu'l-ümem ve'l-mülûk* 2/487.

⁶ Tirmizî, *Menâkıb* 3; İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 7/327; Bezzâr, *Müsne'd* 8/97; Hâkim, *Müstedrek* 2/672; İbni Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye* 1/319-322; İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 1/154-155.

⁷ Bkz.: Kadî İyâz, *Şifâ* 1/364; Aliyyülkârî, *Şerhu's-Şifâ* 1/744; Hafâcî, *Nesîmü'r-riyâd* 4/312.

⁸ İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 1/260-261; Hâkim, *Müstedrek* 2/338, 4/23; Taberî, *Târihu'l-ümem ve'l-mülûk* 2/132.

Ârif-i billâh: Cenâb-ı Hakk'ın isim ve sıfatlarının tecellilerini ruhi tecrübeleri neticesinde vicdanında sezen, ilâhî mârifete ermiş veli.

Evsâf-ı nebeviye: Peygambere ait vasıflar özellikler.

Hasûd: Çok kıskanç, aşırı haset eden.

Mezkûr: Zikredilen, adı geçen.

Nastûru'l-Habeşe: Habeşistan hristiyanlarının ruhânî lideri.

Ülema-yı nasârâ: Hristiyan din bilginleri.

- ♦ Hem Dagâtır isminde meşhur bir nasrani âlimi, evsafı görmüş, iman etmiş, Rumlar içinde ilân etmiş.. şehid edilmiş.¹
- ♦ Hem nasrani rüesâsından Hâris İbni Ebî Şemiri'l-Gassânî² ve Şam'ın büyük dinî reisleri ve melikleri, yani Sahib-i İliyâ İbni Nâtûr³ ve Hirakl⁴ ve Cârûd⁵ gibi meşhur zâtlar, kitaplarında evsafını görmüşler ve iman etmişler. Yalnız Hirakl, dünya saltanatı için imanını izhar etmemiş.⁶

♦ Hem bunlar gibi Selmânü'l-Farisî, o da evvel nasrani idi. Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) evsafını gördükten sonra onu arıyordu.⁷

♦ Hem Temim nâmında mühim bir âlim,⁸ hem meşhur Habeş Reisi Necâşî,⁹ hem Habeş nasârâsı,¹⁰ hem Necran papazları,¹¹ bütün müttefikân haber veriyorlar ki: "Biz evsaf-ı nebeviyeyi kitaplarımızda gördük, onun için imana geldik."

Üçüncü Hüccet: İşte, bir numûne olarak Tevrat, İncil, Zebur'un, Peygamberimiz'e (*aleyhissalâtü vesselâm*) ait âyetlerinin birkaç numûnesini göstereceğiz.

- Birincisi: Zebur'da şöyle bir âyet var: ¹²لَهُمَّ ابْعَثْ لَنَا مَقِيمَ السَّنَةِ بَعْدَ الْفَتْرَةِ

¹ İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 1/276; Saîd b. Mansûr, *Kitâbü's-Sünen* 2/226; İbni Hibbân, *Sikât* 2/7; Taberî, *Târihu'l-ümem ve'l-mülûk* 2/130; Ebû Nuaym, *Delâilü'n-nübüvve* s. 101-102.

² İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 3/94; İbni Hacer, *İsâbe* 6/287; Hafâcî, *Nesîmü'r-riyâd* 4/312.

³ Buharî, *Bed'ü'l-vahy* 6; İbni Mende, *İman* s. 290-291; İbni Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* 4/265; İbni Hacer, *Fethu'l-bârî* 1/40.

⁴ Buharî, *Bed'ü'l-vahy* 6; Müslim, *Cihâd* 74.

⁵ İbni Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye* 5/269-270; İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 6/563; Taberî, *Târihu'l-ümem ve'l-mülûk* 2/285; İbni Abdilberr, *İstîâb* 1/263.

⁶ Buharî, *Bed'ü'l-vahy* 6; Müslim, *Cihad* 74.

⁷ Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 5/354, 438, 442; İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 7/325; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 6/225, 245, 259, 267; İbni Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye* 2/44-47.

⁸ İbni Asâkir, *Târihu Dimâşk* 11/73. Ayrıca bkz.: Müslim, *Fiten* 119; Ebû Davud, *Melâhim* 14; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 24/389.

⁹ Hâkim, *Müstedrek* 2/338, 4/23; İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 1/260-261; Taberî, *Târihu'l-ümem ve'l-mülûk* 2/132; İbni Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ân* 4/361.

¹⁰ Taberî, *Câmiu'l-beyân* 1/7; Taberî, *Târihu'l-ümem ve'l-mülûk* 2/132; İbni Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ân* 2/86; Kadî İyâz, *Şifâ* 1/364; İbni Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* 3/104.

¹¹ Ebû Nuaym, *Delâilü'n-nübüvve* s. 99-100; Kîlâî, *el-İktifâ* 1/140; Suyûtî, *el-Hasâisu'l-kübrâ* 1/138; Halebî, *es-Sîratü'l-Halebiyye* 1/180.

¹² "Allah'ım! Bize fetret devrinden sonra 'Mukîmü's-Sünne'yi gönder." (Bkz.: Aliyülkârî, *Şerhu's-Şifâ* 1/496. Ayrıca bkz.: Hafâcî, *Nesîmü'r-riyâd* 3/279; Nebhânî, *Huccetullâhi ale'l-âlemin* s. 115).

“*Mukîmü’s-Sünne*” ise, ism-i Ahmedî’dir.

• İncil’in âyeti: *قَالَ الْمَسِيحُ إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَى أَبِي وَأَبِيكُمْ لِيَبْعَثَ لَكُمْ الْفَارَقْلِيطَا*
Yani, “Ben gidiyorum, tâ size Faraklit gelsin.” Yani, Ahmed gelsin.¹

• İncil’in ikinci bir âyeti: *إِنِّي أَطْلُبُ إِلَى رَبِّي فَارَقْلِيطَا يَكُونُ مَعَكُمْ إِلَى الْأَيْدِ*
Yani, “Ben Rabbinden, hakkı bâtıldan fark eden bir peygamberi istiyorum ki, ebede kadar beraberinizde bulunsun.”² Faraklit, “el-Fâriku beyne’l hakkı vel bâtıl”³ manasında, Peygamber’in o kitaplarda ismidir.

• Tevrat’ın âyeti:

*إِنَّ اللَّهَ قَالَ لِإِبْرَاهِيمَ إِنَّ هَاجَرَ تَلَدٌ وَيَكُونُ مِنْ وَلَدِهَا مَنْ يَدُهُ فَوْقَ الْجَمِيعِ
وَيَدُ الْجَمِيعِ مَبْسُوطَةٌ إِلَيْهِ بِالْخُشُوعِ*

Yani, “Hazreti İsmail’in vâlidesi olan Hâcer, evlât sahibesi olacak. Ve onun evlâdından öyle birisi çıkacak ki, o veledin eli, umumun fevkinde olacak ve umumun eli huşû ve itaatle ona açılacak.”⁴

• Tevrat’ın ikinci bir âyeti:

*وَقَالَ لِمُوسَى إِنِّي مُقِيمٌ لَهُمْ نَبِيًّا مِنْ بَنِي إِخْوَتِهِمْ مِثْلَكَ وَأَجْرِي قَوْلِي فِي فَمِهِ
وَالرَّجُلُ الَّذِي لَا يَقْبَلُ قَوْلَ النَّبِيِّ الَّذِي يَتَكَلَّمُ بِاسْمِي فَأَنَا أَنْتَقِمُ مِنْهُ*

Yani, “Benî İsrail’in kardeşleri olan Benî İsmail’den, senin gibi birini göndereceğim. Ben sözümü onun ağzına koyacağım; Benim vahyimle

¹ Bkz.: İbni Kayyim el-Cevziyye, *Hidayetü’l-hıyârâ* 1/55, 85, 157, 5/284; Halebi, *es-Sîratü’l-Halebiyye* 1/346; Şevkânî, *İrşâdû’s-sikât* 1/32; Nebhânî, *Huccetullâhi ale’l-âlemîn* s. 99; Kitab-ı Mukaddes (Türkçe terceme), Yeni Ahit, Yuhanna, Bâb: 16, Âyet: 7-8.

² Aliyyülkârî, *Şerhu’s-Şifâ* 1/743. Ayrıca bkz.: İbni Kayyim el-Cevziyye, *Hidayetü’l-hıyârâ* s. 285-286; İbni Teymiyye, *el-Cevâbu’s-sahih* 5/292, 585; Halebi, *es-Sîratü’l-Halebiyye* 1/346; Kitab-ı Mukaddes (Türkçe terceme), Yeni Ahit, Yuhanna, Bâb: 14, Âyet: 15-17.

³ “Hakkı-batılı, doğruyu-yanlış, iyiyi-kötüyü kesin çizgilerle birbirinden ayıran Zât.”

⁴ Aliyyülkârî, *Şerhu’s-Şifâ* 1/743. Benzer lâfızlar için bkz.: Mâverdi, *A’lâmü’n-nübüvve* 1/197; Nebhânî, *Huccetullâhi ale’l-âlemîn* s. 105, 106; Kitab-ı Mukaddes (Türkçe terceme), Eski Ahit, Tekvin, Bâb: 17, Âyet: 20.

Benî İsrail: İsrail (Hz. Yakup a.s.) oğulları.

Benî İsmail: Hz. İsmail (a.s.) oğulları.

Faraklit: “Çok hamd eden,

Ahmed” anlamına gelip, İncil’de geçen bir isim.

Fevk: Üst.

Huşû: Yüksek makamlara karşı duyulan saygı, alçak gönüllülük,

tevazu.

İsm-i Ahmedî: Hz. Peygamber Efendimiz’e (s.a.s.) ait isim.

Mukîmü’s-Sünne: Belirli bir sünnet, kanun koyan.

konuşacak. Onu kabul etmeyece azap vereceğim.”¹

- Tevrat’ın üçüncü bir âyeti:

قَالَ مُوسَى رَبِّ إِنِّي أَجِدُ فِي التَّوْرَةِ أُمَّةٌ هُمْ خَيْرُ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ يَأْمُرُونَ
بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ فَاجْعَلْهُمْ أُمَّتِي قَالَ تِلْكَ أُمَّةٌ مُحَمَّدٌ²

İhtar: “Muhammed” ismi, o kitaplarda³ مُشَفَّح ve اَلْمُنْحَمَّأ ve حَمَطَايَا⁵ gibi Süryânî isimler suretinde, “Muhammed” manasındaki İbrânî isimle-riyle gelmiş. Yoksa sarîh “Muhammed” ismi az vardı. Sarîh miktarını dahi hasûd yahudiler tahrîf etmişler.

- Zebur’un âyeti:

يَا دَاوُدُ يَا تَبِيَّ بَعْدَكَ نَبِيٌّ يُسَمَّى أَحْمَدَ وَمُحَمَّدًا صَادِقًا سَيِّدًا أُمَّتُهُ مَرْحُومَةٌ⁶

• Hem Abâdile-i Seb’a’dan ve kütüb-ü sâbıkada çok tetkikât yapan Abdullah İbni Amr İbni’l-Âs ve meşhur ulema-yı yehûddan en evvel İslâm’a gelen Abdullah İbni Selâm ve meşhur Ka’bü’l-Ahbar denilen Benî İsrail’in allâmelerinden, o zamanda daha çok tahrîfata uğramayan Tevrat’ta aynen şu gelecek âyeti ilân ederek göstermişler. Âyetin bir parçası şudur ki; Musa ile hitaptan sonra, gelecek Peygamber’e hitaben şöyle diyor:

¹ Bkz.: Aliyyülkârî, *Şerhu’s-Şifâ* 1/743. Ayrıca bkz.: Rahmetullah el-Hindî, *İzhâru’l-hak* 4/1116; Nebhânî, *Huccetullâhi ale’l-âlemin* s. 87; Kitab-ı Mukaddes (Türkçe terceme), Eski Ahit, Tesniye (Yasanın Tekrarı), Bâb: 18, Âyet: 17-19, (s. 241).

² “Musa (a.s.): ‘Yâ Rabbi! Ben Tevrat’ta, insanlar için çıkarılmış, iyiliği emreden, kötülüğü yasaklayan ve Allah’a iman eden en hayırlı bir ümmet görüyorum. Onları benim ümmetim eyle!’ dedi. Cenâb-ı Hak da: ‘O Muhammed ümmetidir.’ buyurdu.” (Bkz.: Beyhakî, *Delâilü’n-nübüvve* 1/379; Aliyyülkârî, *Şerhu’s-Şifâ* 1/746. Yakın lâfızlar için bkz.: Taberî, *Câmiu’l-beyân* 9/65; İbni Kesîr, *Tefsîru’l-Kur’ân* 2/250; Bağavî, *Meâlimü’t-tenzîl* 2/298).

³ İbni Kayyim el-Cevziyye, *Hidayetü’l-hıyârâ* 1/79-80; Kadı İyâz, *Şifâ* 1/334; Aliyyülkârî, *Şerhu’s-Şifâ* 1/494; Nebhânî, *Huccetullâhi ale’l-âlemin* s. 112.

⁴ İbni Hişâm, *es-Sîratü’n-nebeviyye* 2/64; Kadı İyâz, *Şifâ* 1/334; Kurtubî, *el-İ’lâm bimâ fî dîni’n-nasârâ* 1/269; Halebî, *es-Sîratü’l-Halebiyye* 1/346; Nebhânî, *Huccetullâhi ale’l-âlemin* s. 112.

⁵ Kadı İyâz, *Şifâ* 1/334; Aliyyülkârî, *Şerhu’s-Şifâ* 1/497; Hafâcî, *Nesîmü’r-riyâd* 3/281; Nebhânî, *Huccetullâhi ale’l-âlemin* s. 112.

⁶ “Ey Dâvud! Senden sonra Ahmed, Muhammed, Sâdık ve Seyyid isminde bir peygamber gelecektir. O’nun ümmeti de Allah’ın merhametine mazhurdır.” (Bkz.: Beyhakî, *Delâilü’n-nübüvve* 1/380; İbni Kesîr, *el-Biddâye ve’n-nihâye* 6/62; Suyûtî, *el-Hasâisu’l-kubrâ* 1/26).

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا وَحَرِّزًا لِلْأُمِّيِّينَ أَنْتَ عَبْدِي
وَرَسُولِي سَمِّيتُكَ الْمُتَوَكَّلَ لَيْسَ بِفِظٍّ وَلَا غَلِيظٍ وَلَا صَحَّابٍ فِي الْأَسْوَاقِ
وَلَا يَدْفَعُ بِالسَّيِّئَةِ السَّيِّئَةَ وَلَكِنْ يَغْفُو وَيَغْفِرُ وَلَنْ يَقْبِضَهُ اللَّهُ حَتَّى يَقِيمَ بِهِ الْمِלَّةَ
الْعَوْجَاءَ بِأَنْ يَقُولُوا: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ¹

• Tevrat'ın bir âyeti daha:

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ مَوْلَدُهُ بِمَكَّةَ، وَهَجَرْتُهُ بِطَيِّبَةَ، وَمُلْكُهُ بِالشَّامِ، وَأُمَّتُهُ الْحَمَّادُونَ²

İşte şu âyette Muhammed lâfzı, “Muhammed” manasında Süryânî bir isimde gelmiştir.

• Tevrat'ın diğer bir âyeti daha: ³ أَنْتَ عَبْدِي وَرَسُولِي سَمِّيتُكَ الْمُتَوَكَّلَ³ İşte şu âyette, Benî İshak'ın kardeşleri olan Benî İsmail'den ve Hazreti Musa'dan sonra gelen Peygambere hitap ediyor.

• Tevrat'ın diğer bir âyeti daha: ⁴ عَبْدِي الْمُخْتَارَ لَيْسَ بِفِظٍّ وَلَا غَلِيظٍ⁴ İşte, “Muhtar”ın manası “Mustafa”dır, hem ism-i nebevîdir.

• İncil'de, İsa'dan sonra gelen ve İncil'in birkaç âyetinde⁵ “Âlem Reisi” unvanıyla müjde verdiği Nebî'nin tarifine dair:

¹ “Ey Peygamber! Biz seni hakikaten bir şahid, bir müjdeci, bir korkutucu ve ümmilere bir koruyucu olarak gönderdik. Sen elbette benim kulum ve resûlümsün. Ben sana ‘Mütevekkil’ ismini verdim. Bu peygamber kötü huylu, katı kalbli, çarşılarda bağırıp-çağırان değildir. O kötülüğe kötülükle mukabele etmez. Fakat o kötülüğü af ile mağfiret ile karşılar. Allah, eğrilmiş sapmış olan milleti bu peygamber ile ‘Lâ ilâhe illallah’ demeleri suretiyle doğrultmadıkça, o peygamberin ruhunu asla kabzetmeyecektir.” (Bkz.: Buharî, *Büyû*’ 50; Dârimî, *Mukaddime* 2; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 2/174; Kitab-ı Mukaddes (Türkçe terceme), *Eski Ahit, İşâyâ, Bâb: 42, Âyet: 1-11*).

² “Muhammed Allah'ın resûlüdür. Doğum yeri Mekke, hicret edeceği yer Taybe (Medine), saltanatı Şam'dadır. O'nun ümmeti çok hamdeder.” (Bkz.: Dârimî, *Mukaddime* 2; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 10/89; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* 5/387).

³ “Sen benim kulum ve resûlümsün. Ben sana ‘Mütevekkil’ adını verdim.” (Bkz.: Buharî, *Büyû*’ 50; Dârimî, *Mukaddime* 2; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 2/174).

⁴ “Benim seçkin kulum, kötü huylu ve katı kalbli değildir.” (Bkz.: Dârimî, *Mukaddime* 2; Buharî, *el-Edebü'l-müfred* 1/95; İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 1/360; Kitab-ı Mukaddes, *Eski Ahit, İşâyâ, Bâb: 42, Âyet: 1-2*).

⁵ İbni Kayyim el-Cevziyye, *el-Cevâbu's-sahih* 5/292, 304, 585; Halebî, *es-Sirâtü'l-Halebiyye* 1/346; Şevkânî, *İrşâdû's-sikât* 1/32; Nebhânî, *Hucetullâhi ale'l-âlemin* s. 99; Kitab-ı Mukaddes (Türkçe terceme), *Yeni Ahit, Yuhanna, Bâb: 14, Âyet: 15-17, Bâb: 16, Âyet: 7-9*.

مَعَهُ قَضِيبٌ مِنْ حَدِيدٍ يُقَاتِلُ بِهِ وَأُمَّتُهُ كَذَلِكَ¹

İşte şu âyet gösteriyor ki, sahibü's-seyf ve cihada memur bir Peygamber gelecektir. “*Kadîb-i hadîd*” “kılıç” demektir. Hem ümmeti de onun gibi sahibü's-seyf, yani cihada memur olacağını, Sûre-i Feth'in âhîrinde:

وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْئَهُ فَازْرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَى عَلَى سُوقِهِ
يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ²

âyeti, İncil'in şu âyeti gibi başka âyetlerine işaret edip, Muhammed (*aleyhi-salâtü vesselâm*), sahibü's-seyf ve cihada memur olduğunu, İncil ile beraber ilân ediyor.

• Tevrat'ın Beşinci Kitabının otuz üçüncü bâbında şu âyet var: “*Hak Teâlâ, Tûr-u Sînâ'dan ikbal edip bize Sâîr'den tulû etti ve Fârân Dağları'nda zâhir oldu.*”³

İşte şu âyet, nasıl ki “*Tûr-u Sînâ'da ikbal-i Hak*” fıkrasıyla nübüvvet-i Müseviye'yi ve Şam Dağları'ndan ibaret olan “*Sâîr'den tulû-u Hak*” fıkrasıyla nübüvvet-i İseviye'yi ihbar eder. Öyle de, bilittifak Hicaz Dağları'ndan ibaret olan “*Fârân Dağları'ndan zuhur-u Hak*” fıkrasıyla, bizzarure risalet-i Ahmediye'yi (*aleyhi-salâtü vesselâm*) haber veriyor.

• Hem Sûre-i Feth'in âhîrinde⁴ ذَٰلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ hükmünü tasdiklen, Tevrat'ta Fârân Dağları'ndan zuhur eden Peygamber'in sahabeleri hakkında şu âyet var: “*Kudsîlerin bayrakları beraberindedir. Ve onun sağındadır.*”⁵

¹ “O'nun yanında kılıcı vardır; onunla savaşıacak. Ümmeti de O'nun gibi olacak.” (Bkz.: Kadî İyâz, *Şifâ* 1/235. Ayrıca bkz.: Kitab-ı Mukaddes, *Mezmurlar*, Bâb: 2, Âyet: 9; Nebhânî, *Huccetullâhi ale'l-âlemîn* s. 114).

² “İncil'deki meselleri ise şöyledir: Öyle bir ekin ki filizini çıkarmış, sonra da onu kuvvetlendirmiş, derken kalınlaşmış da artık gövdesi üzerinde doğrulmuş. Öyle ki ekicilerin hoşuna gider, kâfirleri de öfkelen-dirir.” (Fetih Sûresi, 48/29).

³ Kitab-ı Mukaddes, *Eski Ahit, Tesniye*, Bâb: 33, Âyet: 2; Halebî, *es-Sîratü'l-Halebiyye* 1/215; Nebhânî, *Huccetullâhi ale'l-âlemîn* s. 90.

⁴ “Bu, onların Tevrat'taki sıfatlarıdır.” (Fetih Sûresi, 48/29).

⁵ İbni Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* 6/179; Mâverdî, *A'lâmü'n-nübüvve* 1/199; Kitab-ı Mukaddes, *Eski Ahit, Tesniye*, Bâb: 33, Âyet: 2.

Âhîr: Son, en son.

Bilittifak: İttifakla.

Bizzarure: Zarurî, kesin olarak.

Fârân: Mekke.

İkbal etmek: Bir şeye yönelmek, teveccüh etmek.

Kudsî: Mukaddes, kutlu.

Nübüvvet-i İseviye: Hz. İsa'nın (a.s.) peygamberliği.

Nübüvvet-i Müseviye: Hz. Musa'nın (a.s.) peygamberliği.

Sahibü's-seyf: Kılıç sahibi, kılıç

kuşanan.

Tulû etmek: Doğmak.

Tûr-u Sîna: Süveyş ile Akabe Körfezi arasındaki Sina Dağı.

“Kudsîler” nâmıyla tavsif eder. Yani, “Onun sahabeleri kudsî, salih evliyalarlardır.”

• Eş'ıyâ Peygamberin Kitabı'nda, Kırk İkinci Bâbı'nda şu âyet vardır: “*Hak Sübhânehu, âhîrzamanda, kendinin ıstıfâ-gerde ve bergüzîdesi kulunu ba's edecek ve ona, Ruhü'l-Emîn Hazreti Cibril'i yollayıp din-i ilâhîsini ona tâlim ettirecek. Ve o dahi, Ruhü'l-Emîn'in tâlimi vechile nâsa tâlim eyleyecek ve beyne'n-nâs hak ile hükmedecektir. O bir nurdur, halkı zulümâtta çıkaracaktır. Rabbin bana kable'l-vuku bildirdiği şeyi ben de size bildiriyorum.*”¹

İşte şu âyet, gayet sarîh bir surette, Âhîrzaman Peygamberi olan Muhammed (*aleyhissalâtü vesselâm*)'ın evsafını beyan ediyor.

• Mişâil nâmıyla müsemmâ Mihâil Peygamberin Kitabı'nın Dördüncü Bâbı'nda şu âyet var: “*Âhîrzamanda bir ümmet-i merhume kâim olup, orada Hakk'a ibadet etmek üzere mübarek dağı ihtiyâr ederler. Ve her iklimden orada birçok halk toplanıp Rabb-i Vâhid'e ibadet ederler, O'na şirk etmezler.*”²

İşte şu âyet, zâhir bir surette, dünyanın en mübarek dağı olan Cebel-i Arâfat ve orada her iklimden gelen hacıların tekbir ve ibadetlerini ve “*ümmet-i merhume*” nâmıyla şöhrat-şîâr olan ümmet-i Muhammediye'yi tarif ediyor.

• Zebur'da Yetmiş İkinci Bâbı'nda şu âyet var: “*Bahirden bahire mâlik.. ve nehirlerden, arzın makta' ve muntehâsına kadar mâlik ola.. ve*

¹ Kitab-ı Mukaddes, *Eski Ahit, İşaya*, Bâb: 42, Âyet: 1, 4, 7, 9.

² Kitab-ı Mukaddes, *Eski Ahit, Mika*, Bâb: 4, Âyet: 1, 2, 5.

Âhîrzaman: Son zaman, kıyâmete yakın son zaman dilimi.

Ba's etmek: Göndermek, peygamberlikle görevlendirmek.

Bahîr: Deniz.

Bergüzide: Seçilmiş, seçkin.

Beyne'n-nâs: İnsanlar arasında.

Cebel-i Arâfat: Arâfat Dağı.

Evsâf: Vasıflar, özellikler.

Hak Sübhânehu: Zâtında, sıfatlarında ve fiillerinde bütün noksanlıklardan uzak, münezzeh Cenâb-ı Hak (c.c.).

Istıfâ-gerde: Seçilmiş, kötülüklerden günahlardan arındırılmış.

İhtiyâr etmek: Tercih etmek, seçmek.

Kable'l-vuku: Olmadan, meydana gelmeden önce.

Kâim olmak: Var olmak, yerine geçmek.

Makta' ve muntehâ: Başlangıç ve bitiş noktaları. İki uç nokta.

Müsemmâ: İsimlenen, o isimle anılan.

Nâs: İnsanlar.

Rabb-i Vâhid: Bir olan Rab, Allah.

Ruhu'l-Emin: “Allah'ın nezdinde pek itibarlı, Emin Ruh” anlamında Kur'ân-ı Kerim'de Hz. Cebrâil (a.s.) için kullanılan bir sıfat. Bkz: Şuarâ Sûresi 26/193, Tekvir Sûresi 81/20.

Salih evliya: Allah dostları, kul-lukta örnek kişiler.

Sarîh: Açık, net.

Şirk: Cenâb-ı Hakk'a eş, ortak koşma.

Şöhrat-şîâr: Meşhur, şöhratli.

Tâlim: Öğretme, bilgilendirme.

Tavsif etmek: Nitelemek, sıfat belirtmek.

Ümmet-i merhume: Cenâb-ı Hakk'ın merhametine mazhar olmuş ümmet.

Vech: Tarz, üslup, metod.

Zâhir: Açık, görünür.

Zulümât: Karanlıklar.

kendisine Yemen ve Cezayir mülûkü hediyeler götüreler.. ve padişahlar ona secde ve inkiyad edeler.. ve her vakit ona salât ve hergün kendisine bereketle dua oluna.. ve envârı, Medine'den münevver ola... ve zikri, ebedü'l-âbâd devam ede.. O'nun ismi, şemsin vücûdundan evvel mevcuttur; onun adı güneş durdukça münteşir ola..."¹

İşte şu âyet, pek âşikâr bir tarzda Fahr-i âlem'i (aleyhissalâtü vesselâm) tavsif eder. Acaba Hazreti Davud'dan (aleyhisselâm) sonra, Muhammed Arabî (aleyhissalâtü vesselâm)'dan başka hangi nebî gelmiş ki, şarktan garba kadar dinini neşretmiş ve mülûkü cizyeye bağlamış ve padişahları kendine secde eder gibi bir inkiyad altına almış ve hergün nev-i beşerin humsunun salavât ve dualarını kendine kazanmış ve envârı Medine'den parlamış kim var? Kim gösterilebilir?

• Hem Türkçe Yuhanna İncili'nin On Dördüncü Bâb ve Otuzuncu Âyeti şudur: "Artık sizinle çok söyleşmem. Zira bu âlemin Reisi geliyor. Ve ben de O'nun nesnesi asla yoktur."² İşte, "âlemin reisi" tâbiri, "fahr-i âlem" demektir. "Fahr-i âlem" unvanı ise, Muhammed Arabî (aleyhissalâtü vesselâm)'ın en meşhur unvanıdır.

• Yine İncil-i Yuhanna, On Altıncı Bâb ve Yedinci Âyeti şudur: "Amma ben size hakkı söylüyorum. Benim gittiğim, size faydalıdır. Zira ben gitmeyince Tesellici size gelmez."³ İşte, bakınız: Reis-i âlem ve insanlara hakikî teselli veren, Muhammed Arabî (aleyhissalâtü vesselâm)'dan başka kimdir? Evet, fahr-i âlem O'dur ve fâni insanları idam-ı ebedîden kurtarıp teselli veren O'dur.

¹ Kitab-ı Mukaddes, Eski Ahit, Mezmurlar, Bâb: 72, Âyet: 1-19; Nebhânî, Huccetullâhi ale'l-âlemîn s. 92.

² Kitab-ı Mukaddes, Yeni Ahit, Yuhanna, Bâb: 14, Âyet: 30.

³ Kitab-ı Mukaddes, Yeni Ahit, Yuhanna, Bâb: 16, Âyet: 7; Aliyyülkârî, Şerhu's-Şifâ 1/743; Nebhânî, Huccetullâhi ale'l-âlemîn s. 99.

Cizye: İslâm ülkesinde müslüman olmayanlardan, askerlik hizmetinden muaf olmanın karşılığı olarak alınan vergi.

Ebedü'l-âbâd: Sonsuza kadar, ilebet.

Envâr: Nurlar.

Fahr-i âlem: Âlemin övünç kaynağı.

Garp: Batı.

Hums: Beşte bir.

İdam-ı ebedî: Ebediyen yok olma.

İnkiyad etmek: Boyun eğmek, itaat etmek.

Mülûk: Melikler, krallar.

Münevver olmak: Nurlanmak, parlamak.

Münteşir: Yaygın, yayılmış.

Nebî: Peygamber.

Neşretmek: Yayımak.

Nev-i beşer: İnsanlık.

Salât: Dua. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) için yapılan dua. Allah'tan rahmet dileme.

Şark: Doğu.

Şems: Güneş.

Tavsif etmek: Nitelemek, sıfatlarını bildirmek.

• Hem İncil-i Yuhanna, On Altıncı Bâb, Sekizinci Âyeti: “O dahi geldikte, dünyayı günaha dair, salâha dair ve hükme dair ilzam edecektir.”¹ İşte, dünyanın fesadını salâha çeviren ve günahlardan ve şirkten kurtaran ve siyaset ve hâkimiyet-i dünyayı tebdil eden, Muhammed Arabî (aleyhissalâtü vesselâm)² dan başka kim gelmiş?

• Hem İncil-i Yuhanna, On Altıncı Bâb, On Birinci Âyet: “Zira bu Âlemin Reisi’nin gelmesinin hükmü gelmiştir.”² İşte, “Âlemin Reisi” (Hâşiye) elbette Seyyidü’l-Beşer³ olan Ahmed-i Muhammed (aleyhissalâtü vesselâm)⁴ dır.

• Hem İncil-i Yuhanna, On Altıncı Bâb ve On Üçüncü Âyet: “Amma o Hak Ruhu geldiği zaman, sizi bilcümle hakikate irşad edecektir. Zira kendisinden söylemiyor. Bircümle işittiğini söyleyerek, gelecek nesnelere size haber verecek.”⁴ İşte bu âyet sarıhtır. Acaba umum insanları birden hakikate davet eden ve her haberini vahiyden veren ve Cebrail’den işittiğini söyleyen ve kıyamet ve âhiretten tafsilen haber veren, Muhammed Arabî (aleyhissalâtü vesselâm)⁵ dan başka kimdir? Ve kim olabilir?

• Hem kütüb-ü enbiyada, Resûl-i Ekrem’in (aleyhissalâtü vesselâm) Muhammed, Ahmed, Muhtar manasında Süryânî ve İbrânî isimleri var. İşte, Hazreti Şuayb’ın suhufunda ismi, “Muhammed” manasında مُشَفَّع⁵ tır. Hem Tevrat’ta, yine “Muhammed” manasında الْمُنْحَمَّأ⁶, hem “Nebiyü’l-Haram”

Hâşiye: Evet, o Zât öyle bir reis ve sultandır ki, bin üç yüz elli senede ve ekser asırlardan her bir asırda, lâakal üç yüz elli milyon tebaası ve raiyeti var; kemâl-i teslim ve inkıyadla evâmirine itaat ederler, hergün ona selâm etmekle tecdid-i biat ederler.

1 Kitap-ı Mukaddes, Yeni Ahit, Yuhanna, Bâb: 16, Âyet: 8; Aliyyülkârî, Şerhu’s-Şifâ 1/743; Nebhânî, Huccetullâhi ale’l-âlemin s. 99.

2 Kitap-ı Mukaddes, Yeni Ahit, Yuhanna, Bâb: 16, Âyet: 11.

3 Bkz.: Buhârî, Enbiyâ 3; Müslim, İman 327.

4 Kitap-ı Mukaddes, Yeni Ahit, Yuhanna, Bâb: 16, Âyet: 13; Aliyyülkârî, Şerhu’s-Şifâ 1/743.

5 İbni Kayyim el-Cevziyye, Hidayetü’l-hıyârâ 1/79-80; Kadı İyâz, Şifâ 1/334; Aliyyülkârî, Şerhu’s-Şifâ 1/494; Nebhânî, Huccetullâhi ale’l-âlemin s. 112.

6 İbni Hişâm, es-Sîratü’n-nebeviyye 2/64; Kurtubî, el-İ’lâm bimâ fi dîni’n-nasârâ 1/269; Kadı İyâz, Şifâ 1/334; Halebî, es-Sîratü’l-Halebiyye 1/346.

Bircümle: Bütün, hep, tamamı.

Evâmir: Emirler.

İlzam etmek: Delil göstererek susturmak.

İrşad etmek: Doğru yolu göstermek.

Kemâl-i teslim ve inkıyad: Tam bir teslimiyet, tamamen boyun eğme.

Kütüb-ü enbiya: Cenâb-ı Hak tarafından vahiy yoluyla peygamberlere gönderilen kitaplar.

Lâakal: En az.

Muhtar: Seçilmiş, seçkin.

Nebiyü’l-Haram: Mescid-i Haram’ın (Kâbe) peygamberi.

Raiyyet: Tebaa, halk.

Salâh: İyileşme, düzelme.

Sarih: Açık, net.

Seyyidü’l-Beşer: İnsanlığın Efendisi.

Tafsilen: Genişçe, ayrıntılı.

Tebdil etmek: Değiştirmek.

Tecdid-i biat etmek: Bağlılığını yenilemek, uyacağına dâir verdiği sözü tazelemek.

manasında ¹حَمَّطَايَا, Zebur'da el-Muhtar² ismiyle müsemmâdır. Yine Tevrat'ta ³الْخَاتِمُ الْحَاتِمُ, hem Tevrat'da ve Zebur'da ⁴مُتَقِيمُ السَّنَةِ, hem Suhuf-i İbrahim ve Tevrat'ta ⁵مَاذَا مَاذَا'dür. Hem Tevrat'ta ⁶أَحِيدٌ'dir.

Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) demiş:

⁷الْقُرْآنِ فِي اسْمِي فِي الْقُرْآنِ مُحَمَّدٌ وَفِي الْإِنْجِيلِ أَحْمَدُ وَفِي التَّوْرَةِ أَحِيدٌ buyurmuştur. Hem İncil'de, esmâ-yı nebevîden ⁸صَاحِبُ الْقَضِيبِ وَالْهَرَاوَةِ yani, “Seyf ve Asâ Sahibi”.⁸ Evet, sahibü's-seyf enbiyalar içinde en büyüğü, ümmetiyle cihada memur, Resûl-i Ekrem'dir (*aleyhissalâtü vesselâm*). Yine İncil'de, “Sahibü't-Tâc”dır.⁹ Evet Sahibü't-Tâc unvanı, Resûl-i Ekrem'e (*aleyhissalâtü vesselâm*) mahsustur. Tâc, “amâme,” yani sarık demektir. Eski zamanda, milletler içinde, milletçe umumiyet itibarıyla sarık ve agel saran Kavm-i Arap'tır.¹⁰ İncil'de ¹¹صَاحِبُ النَّجَّاحِ, kat'î olarak Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) demektir.

• Hem İncil'de ¹²الْفَارَقْلَيْطُ veya ¹³الْبَارَقْلَيْطُ ki, İncil tefsirlerinde “hak ve bâtılı birbirinden tefrik eden hakperest” manası verilmiş ki, sonra gelecek insanları hakka sevk edecek Zât'ın ismidir.¹¹

İncil'in bir yerinde, İsa (*aleyhisselâm*) demiş: “Ben gideceğim, tâ dünyanın

¹ Kadı İyâz, Şifâ 1/334; Aliyyülkârî, Şerhu's-Şifâ 1/497; Hafâcî, Nesîmü'r-riyâd 3/281; Nebhânî, Huccetullâhi ale'l-âlemîn s. 112.

² Dârimî, Mukaddime 2; Buharî, el-Edebü'l-müfred 1/95; Kadı İyâz, Şifâ 1/234.

³ Kadı İyâz, Şifâ 1/234.

⁴ Kadı İyâz, Şifâ 1/234; Nebhânî, Huccetullâhi ale'l-âlemîn s. 115.

⁵ Kadı İyâz, Şifâ 1/234; Nebhânî, Huccetullâhi ale'l-âlemîn s. 112-113.

⁶ İbni Asâkir, Târîhu Dimâşk 17/371; Kadı İyâz, Şifâ 1/234; Zehebî, Mîzânü'l-îtidâl 1/336.

⁷ “Kur'ân'da ismim Muhammed, İncil'de Ahmed, Tevrat'ta da Ahyed'dir.” İbni Asâkir, Târîhu Dimâşk 17/371; İbni Adıyy, Kâmil 1/337; Zehebî, Mîzânü'l-îtidâl 1/336.

⁸ Bkz.: Kadı İyâz, Şifâ 1/234; Nebhânî, Huccetullâhi ale'l-âlemîn s. 114. Ayrıca bkz.: Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve 1/378; İbni Kesîr, el-Bidâye ve'n-nihâye 2/78.

⁹ Kadı İyâz, Şifâ 1/234. Ayrıca bkz.: Beyhakî, Delâilü'n-nübüvve 1/378; İbni Kesîr, el-Bidâye ve'n-nihâye 2/327; Nebhânî, Huccetullâhi ale'l-âlemîn s. 114.

¹⁰ Bkz.: Kadı İyâz, Şifâ 1/235; Aliyyülkârî, Şerhu's-Şifâ 1/496, 498; Hafâcî, Nesîmü'r-riyâd 3/276.

¹¹ Kitab-ı Mukaddes, Yeni Ahit, Yuhanna, Bâb: 14, Âyet: 15-17; Kadı İyâz, Şifâ 1/234, 235; Halebî, es-Sîratü'l-Halebiyye 1/346; İbni Kayyim el-Cevziyye, Hidayetü'l-hıyârâ 1/55, 57, 85, 5/284.

Agel: Arapların başörtüsü üzerine sardıkları bağ.

Enbiya: Peygamberler.

Esmâ-yı nebevî: Hz. Peygamber

Efendimiz'e (s.a.s.) ait isimler.

Hakperest: Hak ve adâleti gözeten.

Müsemmâ: İsimlenen, adlanan,

o isimle anılan.

Tefrik etmek: Ayırmak.

reisi gelsin.”¹ Acaba Hazreti İsa’dan (*aleyhisselâm*) sonra dünyanın reisi olacak ve hak ve bâtılı fark ve temyiz edip Hazreti İsa’nın (*aleyhisselâm*) yerinde insanları irşad edecek, Resûl-i Ekrem’den (*aleyhissalâtü vesselâm*) başka kim gelmiştir? Demek Hazreti İsa (*aleyhisselâm*) ümmetine daima müjde ediyor ve haber veriyor ki, “Birisi gelecek, bana ihtiyaç kalmayacak. Ben onun bir mukaddimesiyim ve müjdecisiyim.”

Nasıl ki şu âyet-i kerîme:

وَإِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيَّ
Evet, İncil’de Hazreti İsa (*aleyhisselâm*), çok defalar ümmetine müjde veriyor. İnsanların en mühim bir reisi geleceğini.. ve o Zâtı da bazı isimlerle yad ediyor.^(Hâşiye) O isimler, elbette Süryânî ve İbrânîdirler, ehl-i tahkik görmüşler. O isimler, “Ahmed, Muhammed, Fârikun beyne’l-hakkı ve’l-bâtıl” manasındadırlar.³ Demek İsa (*aleyhisselâm*), çok defa Ahmed (*aleyhissalâtü vesselâm*)’dan beşaret veriyor.

Suâl: Eğer desen, “Neden Hazreti İsa (*aleyhisselâm*) her nebîden ziyâde müjde veriyor, başkalar yalnız haber veriyorlar, müjde sureti azdır?”

Cevap: Çünkü Ahmed (*aleyhissalâtü vesselâm*), İsa (*aleyhisselâm*)’ı yahudilerin

Hâşiye: Seyyah-ı meşhur Evliya Çelebi, Hazreti Şem’un-u Safâ’nın türbesinde, ceylân derisinde yazılı İncil-i Şerif’te, bu gelen âyeti okumuştur. Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) hakkında nâzil olan âyet: Bir oğlan, ازربون yani İbrahim neslinden ola.. پروفون peygamber ola.. يالانچی olmaya.. بنت O’nun افزولات mevlidi Mekke ola.. كالوشير sâlihlikle gelmiş ola.. تونومنين onun mübarek adı *مواميت Ahmed, Muhammed ola.. ايسفدوس O’na uyanlar تاكرديس bu cihan ıssı olalar, بيست ييٹ dahi ol cihan, ıssı ola...

* Bu “Mevâmît” kelimesi “Memed” den ve “Memed” dahi “Muhammed” den tahrif edilmiş.

¹ İbni Teymiyye, *el-Cevâbu’s-sahîh* 5/304, 585; Şevkânî, *İrşâdû’s-sikât* 1/32; Halebî, *es-Sîratü’l-Halebiyye* 1/346; Kitâb-ı Mukaddes, *Yeni Ahit, Yuhanna*, Bâb: 16, Âyet: 7-9.

² “Vakti geldi, Meryem’in oğlu İsa da: ‘Ey İsrail oğulları! Ben size Allah’ın elçisiyim. Benden önceki Tevrat’ı tasdik etmek, benden sonra gelip ismi “Ahmed” olacak bir resulü müjdelemek üzere gönderildim.’ dedi.” (Saf Sûresi, 61/6).

³ Kadı İyâz, *Şifâ* 1/234-235; Nebhânî, *Huccetullâhi ale’l-âlemîn* s. 112-115; Halebî, *es-Sîratü’l-Halebiyye* 1/346, 352; İbni Teymiyye, *el-Cevâbu’s-sahîh* 5/287-288.

Beşaret: Müjde, muştı.

Ehl-i tahkik: Araştırmaya dayanan bilgi sahipleri, büyük ilim adamları.

İs: Sahip, mâlik.

Mevlid: Doğum, doğum yeri.

Mukaddime: Başlangıç, öncü.

Nebî: Peygamber.

Temyiz etmek: Ayırt etmek, ayırmak.

müthiş tekzibinden ve müthiş iftiralarından ve dinini müthiş tahrifâtta kur-tarmakla beraber; İsa (aleyhisselâm)¹ı tanımayan Benî İsrail'in suûbetli şeriatına mukabil, sühûletli ve câmî ve ahkâmca şeriat-ı İseviyenin noksanını ikmal edecek bir şeriat-ı âliyye sahiptir. İşte onun için, çok defa "Âlemin Reisi geliyor" diye müjde veriyor.¹

İşte Tevrat, İncil, Zebur'da ve sâir suhuf-u enbiyada çok ehemmiyetle, âhirde gelecek bir peygamberden bahisler var, çok âyetler var. Nasıl bir kısım numûnelerini gösterdik. Hem çok namı ile o kitaplarda mezkûrdur. *Acaba bütün bu kütüb-ü enbiyada, bu kadar ehemmiyetle, mükerrer âyetlerde bahsettikleri Âhırzaman Peygamberi, Hazreti Muhammed'den (aleyhisselâm) başka kim olabilir?..*

İkinci Kısım

İrhâsâtta ve delâil-i nübüvvetten maksat şudur ki; bi'set-i Ahmedîye'den evvel, zaman-ı fetrette kâhinler, hem o zamanın bir derece evliya ve ârif-i bil-lâh olan bir kısım insanları, Resûl-i Ekrem'in (aleyhisselâm) geleceğini haber vermişler ve ihbarlarını da neşretmişler, şiirleriyle gelecek asırlara bırakmışlar. Onlar çoktur; biz, ehl-i siyer ve tarihin nakil ve kabul ettikleri meşhur ve münteşir olan bir kısmını zikredeceğiz. Ezcümle:

♦ Yemen padişahlarından Tübbâ' isminde bir melik, Resûl-i Ekrem'in (aleyhisselâm) evsafını eski kitaplarda görmüş, iman etmiş. Şöyle bir şiirini ilân etmiş:

¹ İbni Teymiyye, *el-Cevâbu's-sahîh* 5/292, 304, 585; Halebî, *es-Sîratü'l-Halebiyye* 1/346; Şevkânî, *İrşâdü's-sikât* 1/32; Kitâb-ı Mukaddes, *Yeni Ahit, Yuhanna*, Bâb: 16, Âyet: 7-9.

Âhir: Son, en son.

Âhırzaman: Son zaman, kıyame-te yakın son zaman dilimi.

Ârif-i billâh: Cenâb-ı Hak'ın isim ve sıfatlarının tecellîlerini ruhi tecrübeleri neticesinde vic-danında sezen, ilâhî mârifete ermiş veli.

Benî İsrail: İsrail oğulları, Yahu-diler.

Bi'set-i Ahmedîye: Efendimiz'in (s.a.s.) peygamberlikle görevlen-dirilmesi.

Câmî: Kapsamlı, şümûllü.

Delâil-i nübüvvat: Peygamberlik delilleri.

Ehl-i siyer ve tarih: Peygamber

Efendimiz'in (s.a.s.) hayatını, özelliklerini; yaşadığı yer ve tari-hi inceleyen ilim sahipleri.

Evliya: Allah dostları, veliler.

Evsâf: Vasıflar, özellikler.

Ezcümle: Bu cümleden olarak, başlıca.

İkmal etmek: Tamamlamak.

İrhâsât: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) peygamberliğinden önce meydana gelen, O'nun gelişini müjdeleyen harika hâller, olay-lar.

Kâhin: Gelecekte haber verdi-ğini iddia eden kimse, falcı, medyum.

Mezkûr: Zikredilen, adı geçen.

Mükerrer: Tekrar edilen, tekrar-lanmış.

Münteshir: Yaygın, yayılmış.

Suhuf-u enbiya: Cenâb-ı Hak tarafından vahiy yoluyla diğer peygamberlere gönderilen say-falar.

Suûbet: Güçlük, zorluk.

Sühûlet: Kolaylık.

Şeriat-ı âliye: Yüce İslâm Dini.

Şeriat-ı İseviye: Hz. İsa (a.s.) vâsıtasıyla insanlara bildirilen dinî hüküm ve kurallar.

Zaman-ı fetret: Fetret dönemi. İki peygamber devri arasında kalan, vahyin kesildiği dönem, zaman.

شَهِدْتُ عَلَى أَحْمَدَ أَنَّهُ رَسُولٌ مِنَ اللَّهِ بَارِي النَّسَمِ
فَلَوْ مَدَّ عُمْرِي إِلَى عُمْرِهِ لَكُنْتُ وَزِيرًا لَهُ وَابْنَ عَمِّ

Yani, “Ben, Ahmed’in (*aleyhissalâtü vesselâm*) risaletini tasdik ediyorum. Ben onun zamanına yetişseydim, ona vezir ve amimizade olurdum.”¹ Yani, Ali gibi olurdum.

♦ İkincisi: Meşhur Kuss İbni Sâide ki, Kavm-i Arab’ın en meşhur ve mühim hatibi ve muvahhid bir zât-ı rûşen-zamirdir. İşte şu zât da bi’set-i nebevîden evvel risalet-i Ahmediye’yi şu şiirle ilân ediyor:

أَرْسَلَ فِينَا أَحْمَدًا خَيْرَ نَبِيِّ قَدْ بُعِثَ
صَلَّى عَلَيْهِ اللَّهُ مَا حَجَّ لَهُ رَكْبٌ وَحَثَّ²

♦ Üçüncüsü: Resûl-i Ekrem’in (*aleyhissalâtü vesselâm*) ecdadından olan Ka’b İbni Lüey, nübüvvet-i Ahmediye’yi (*aleyhissalâtü vesselâm*) ilham eseri olarak şöyle ilân etmiş:

عَلَى غَفْلَةٍ يَأْتِي النَّبِيُّ مُحَمَّدٌ فَيُخْبِرُ أَخْبَارًا صَدُوقًا خَيْرُهَا

Yani, “Füc’eten, Muhammedü’n-Nebî gelecek, doğru haberleri verecek.”³

♦ Dördüncüsü: Yemen padişahlarından Seyf İbni Zîyezen, kütüb-ü sâbıkada Resûl-i Ekrem’in (*aleyhissalâtü vesselâm*) evsafını görmüş, iman etmiş, müştâk olmuştu. Resûl-i Ekrem’in (*aleyhissalâtü vesselâm*) ceddi Abdülmuttalib, Yemen’e kabile-i Kureyş ile gittiği zaman, Seyf İbni Zîyezen onları çağırmış, onlara demiş ki:

¹ Kurtubî, *el-Câmî li ahkâmi’l-Kur’ân* 16/145; İbni Kesîr, *el-Bidâye ve’n-nihâye* 2/166; İbni Kesîr, *Tefsîru’l-Kur’ân* 4/145; İbni Habîb, *el-Müktefâ* 1/49.

² “Gönderilen peygamberlerin en hayırlısı olarak bize Ahmed’i (s.a.s.) gönderdi. Kabileler O’nu ziyaret için yollara dökülüp, mesafeler kat ettikçe Allah O’na salât eylesin.” (Bkz.: Beyhakî, *Delâilü’n-nübüvve* 2/111; İbni Kesîr, *el-Bidâye ve’n-nihâye* 2/236; Suyûtî, *el-Hasâisu’l-kubrâ* 1/182; Halebî, *es-Sîratü’l-Halebiyye* 1/328).

³ Ebû Nuaym, *Delâilü’n-nübüvve* s. 90; Esbehânî, *Delâilü’n-nübüvve* 1/156; İbni Kesîr, *el-Bidâye ve’n-nihâye* 2/244.

Ammizade: Amca oğlu.

Cedd: Dede.

Füc’eten: Aniden, ansızın.

Kütüb-ü sâbika: Geçmiş, daha

önceki kutsal kitaplar.

Muvahhid: Cenâb-ı Hakk’ın bir-

liğine inanana.

Müştâk: Arzulu, istekli.

Risalet: Peygamberlik.

Zât-ı rûşen-zamir: Gönlü açık, gerçekleri sezebilen kimse.

إِذَا وَلِدَ بَيْتَهُمَا وَلَدٌ بَيْنَ كَتِفَيْهِ شَامَةٌ كَانَتْ لَهُ الْإِمَامَةُ وَإِنَّكَ يَا عَبْدَ الْمُطَلِّبِ لَجَدُّهُ

Yani, “Hicaz’da bir çocuk dünyaya gelir. Onun iki omuzu arasında hâtem gibi bir nişan var. İşte o çocuk umum insanlara imam olacak.” Sonra, gizlice Abdülmuttalib’i çağırmış. “O çocuğun ceddî de sensin” diye kerâmetkârâne, bi’setten evvel haber vermiş.¹

♦ Beşincisi: Varaka İbni Nevfel (Haticetü’l-Kübrâ’nın ammisadelerinden), bidayet-i vahiyde, Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm) telâş etmiş. Haticetü’l-Kübrâ, o hâdiseyi meşhur Varaka İbni Nevfel’e hikâye etmiş. Varaka demiş: “Onu bana gönder.” Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm) Varaka’nın yanına gitmiş, mebde-i vahiydeki vaziyeti hikâye etmiş. Varaka demiş:

أَبَشِّرْ فَإِنَّا أَشْهَدُ أَنَّكَ الَّذِي بَشَّرَ بِهِ ابْنُ مَرْيَمَ وَأَنَّكَ عَلَى نَامُوسِ عِيسَى
وَأَنَّكَ نَبِيٌّ مُرْسَلٌ

Yani, “Telâş etme, o hâlet vahiydir. Sana müjde! İntizar edilen Nebî sensin. İsa seninle müjde vermiş.”²

♦ Altıncısı: Askelânü’l-Himyerî nâm ârif-i billâh, bi’setten evvel Kureyşîleri gördüğü vakit, “İçinizde dâvâ-yı nübüvvet eden var mı?” “Yok” derlerdi. Sonra, bi’set vaktinde yine sormuş. “Evet,” demişler. “Biri dâvâ-yı nübüvvet ediyor.” Demiş: “İşte, âlem onu bekliyor.”³

♦ Yedincisi: Nasârâ ulema-yı benâmından İbnü’l-Alâ, bi’setten ve peygamberi görmeden evvel haber vermiş. Sonra gelmiş, Hazreti Peygamber’i (aleyhissalâtü vesselâm) görmüş. Demiş:

وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَقَدْ وَجَدْتُ صِفَتَكَ فِي الْإِنْجِيلِ وَبَشَّرَ بِكَ ابْنُ الْبُتُولِ

¹ Bkz.: Beyhakî, *Delâilü’n-nübüvve* 2/12; Ebû Nuaym, *Delâilü’n-nübüvve* s. 97-98; Mâverîdî, *A’lâmü’n-nübüvve* 1/235.

² Bkz.: İbni İshak, *Sîre* 2/113; İbni Kesîr, *el-Bidâye ve’n-nihâye* 3/10; İbni Hacer, *İsâbe* 6/608; Halebî, *es-Sîratü’l-Halebiyye* 1/396, 445.

³ İbni Asâkir, *Târihu Dimâşk* 35/250; İbni Hacer, *İsâbe* 5/126; Suyûtî, *el-Hasâisu’l-kübrâ* 1/169; *es-Sîratü’l-Halebiyye* 1/446.

Bi’set: Gönderilme, peygamberlik görevinin verilmesi.

Bidâyet-i vahiy: Vahyin başlangıcı.

Dâvâ-yı nübüvvet: Peygamberlik dâvâsı, iddiası.

Hâtem: Mühür.

İntizar etmek: Beklemek.

Kerâmetkârâne: Kerâmetli bir tarzda.

Mebde-i vahiy: Vahyin başlangıç noktası, başlangıç yeri.

Nasârâ: Hristiyanlar.

Ülema-yı benâm: Meşhur, kendi alanında isim yapmış âlimler.

“Ben senin sıfatını İncil’de gördüm, iman ettim. İbni Meryem, İncil’de senin geleceğini müjde etmiş.”¹

♦ Sekizincisi: Bahsi geçen Habeş Padişahı Necâşî demiş:

لَيْتَ لِي خِدْمَتُهُ بَدَلًا عَنْ هَذِهِ السَّلْطَنَةِ Yani, “Keşke şu saltanata bedel, Muhammed Arabî (aleyhissalâtü vesselâm)’ın hizmetkârı olsaydım! O hizmetkârlık, saltanatın pek fevkindedir.”²

Şimdi, ilham-ı rabbânî ile gâibden haber veren bu âriflerden sonra, gâibden ruh ve cin vâsıtasıyla haber veren kâhinler, pek sarîh bir surette, Resûl-i Ekrem’in (aleyhissalâtü vesselâm) geleceğini ve nübüvvetini haber vermişler. Onlar çoktur; biz, onlardan meşhurları ve mânevî tevâtür hükmüne geçmiş ve ekser tarih ve siyerde nakledilmiş birkaçını zikredeceğiz. Onların uzun kıssalarını ve sözlerini siyer kitaplarına havale edip, yalnız icmâlen bahsedeceğiz.

• Birincisi: Şikk isminde meşhur bir kâhindir ki; bir gözü, bir eli, bir ayağı varmış.. âdetâ yarım insan. İşte o kâhin, mânevî tevâtür derecesinde kat’î bir surette tarihlere geçmiş ki, risalet-i Ahmediye’yi (aleyhissalâtü vesselâm) haber verip mükerreren söylemiştir.³

• İkincisi: Meşhur Şam kâhini Satîh’tir ki, kemiksiz, âdetâ âzâsız bir vücut, yüzü göğsü içinde bir acûbe-i hilkat ve çok da yaşamış bir kâhindir. Gâibden verdiği doğru haberler, o zaman insanlarda şöhrat bulmuş. Hatta Kısra (yani Fars Padişahı), gördüğü acib rüyayı ve velâdet-i Ahmediye (aleyhissalâtü vesselâm) zamanında sarayın on dört şerefesinin düşmesinin sırrını Satîh’ten sormak için, Mûbezan denilen denilen âlim bir elçisini göndermiş. Satîh demiş: “On dört zât, sizlerde hâkimiyet edecek, sonra saltanatınız mahvolacak. Hem birisi gelecek, bir din izhar edecek. İşte O, sizin din ve devletinizi

¹ İbni Seyyidi’n-Nâs, Uyûn’ü’l-eser 1/146. Ayrıca bkz.: İbni Asâkir, Târihu Dimâşk 3/430; Suyûtî, el-Hasâisu’l-kubrâ 1/24; Halebî, es-Sîratü’l-Halebiyye 1/319.

² Bkz.: Ebû Davud, Cenâiz 58; Ahmed İbni Hanbel, Müsned 1/461; Saîd b. Mansûr, Kitâbü’s-Sünen 2/228; İbni Ebî Şeybe, Musannef 7/350; Abd b. Humeyd, Müsned 1/193.

³ İbni Hişâm, es-Sîratü’n-nebeviyye 124-129; 158, 190-192; Taberî, Târihu’l-ümem ve’l-mülûk 1/431; Ebû Nuaym, Delâilü’n-nübüvve s. 125-128.

Acib: Şaşırtıcı, hayret verici.

Acûbe-i hilkat: Hilkat garibesi.

Ekser: Çoğunluk, genel.

Fevk: Üst.

Gaib: Görünmeyen, bilinmeyen.

İbni Meryem: Hz. Meryem’in oğlu Hz. İsa (a.s.).

İcmâlen: Kısaca, özet olarak.

İlham-ı rabbânî: İlâhî ilham.

Mânevî tevâtür: Lâfızları farklı olsa da manası, muhtevası benzerleri ile aynı olan rivayet, mânevî mütevâtîr.

Mükerreren: Defalarca, devamlı bir şekilde.

Sarih: Açık, net.

Velâdet-i Ahmediye: Hz. Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) kutlu doğumu, dünyayı teşrihi.

kaldırarak.” meâlinde Kısra’ya haber göndermiş. İşte o Satîh, sarîh bir surette, Âhîrzaman Peygamberi’nin gelmesini haber vermiş.¹

• Hem kâhinlerden Sevad İbni Kâribî’-d-Devsî² ve Hunâfir³ ve Ef’â Necrân⁴ ve Cizl İbni Cizli’-l-Kindî⁵ ve İbni Halasate’-d-Devsî⁶ ve Fâtıma Binti Numan-ı Neccâriye⁷ gibi meşhur kâhinler, siyer ve tarih kitaplarında tafsilen beyan ettikleri vecih üzere, Âhîrzaman Peygamberi’nin geleceğini, o peygamber de Muhammed (*aleyhissalâtü vesselâm*) olduğunu haber vermişler.

• Hem Hazreti Osman’ın akrabasından Sü’-dâ Binti Küreyz, kâhinlik vâsıtasıyla, Resûl-i Ekrem’in (*aleyhissalâtü vesselâm*) nübüvvetini gâibden haber almış. Bidayet-i İslâmiyet’te, Hazreti Osman Zinnûreyn’e demiş ki: “Sen git, iman et.” Osman bidayette gelmiş, iman etmiş. İşte, o Sü’-dâ o vâkıyı böyle bir şirle söylüyor:

هَدَى اللَّهُ عُثْمَانَ الصَّفِيَّ بِقَوْلِهِ فَأَرْشَدَهُ وَاللَّهُ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ⁸

Hem kâhinler gibi, “hâtif” denilen, şahsı görünmeyen ve sesi işitilen cin-nîler, Resûl-i Ekrem’in (*aleyhissalâtü vesselâm*) geleceğini mükerreren haber vermişler. Ezcümle:

♦ Zübâb İbnü’l-Hâris’e, hâtif-i cinnî böyle bağırması, onun ve başkasının sebeb-i İslâm’ı olmuş:

¹ Taberî, *Târihu’l-ümem ve’l-mülûk* 1/459-460; Beyhakî, *Delâilü’n-nübüvve* 1/126-130; İbni Asâkir, *Târihu Dimaşk* 37/361-363.

² Buharî, *Menâkıbü’l-ensâr* 35; İbni Hişâm, *es-Sîratü’n-nebeviyye* 2/34-36; Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebir* 7/92-95; Hâkim, *Müstedrek* 3/704-705.

³ İbni Abdilberr, *İstîâb* 2/460; Suyûtî, *el-Hasâisu’l-kübrâ* 2/52-53; İbni Hacer, *İsâbe* 2/362-363, 3/349.

⁴ Kadı İyâz, *Şifâ* 1/365.

⁵ Kadı İyâz, *Şifâ* 1/365.

⁶ İbni Asâkir, *Târihu Dimaşk* 3/451-452; Suyûtî, *el-Hasâisu’l-kübrâ* 1/185-186.

⁷ İbni Sa’d, *et-Tabakâtü’l-kübrâ* 1/167; Taberânî, *el-Mu’cemü’l-evsat* 1/234; Ebû Nuaym, *Delâilü’n-nübüvve* s. 107.

⁸ “Allah (c.c.) O’nun sözü vâsıtasıyla iffetli Osman’ı hidayete erdirdi ve doğru yolu gösterdi.” (Bkz.: İbni Hacer, *İsâbe* 7/698. Ayrıca bkz.: İbni Asâkir, *Târihu Dimaşk* 39/25; İbni Kesîr, *el-Bidâye ve’n-nihâye* 7/200).

Bidâyet-i İslâmiyet: İslâmiyet’in başlangıcı.

Cinnî: Cinlere mensup, cinlerden olan.

Ezcümle: Bu cümleden olarak, başlıca.

Hâtif: Sesi işitilip kendisi görül-meyen varlık. Gelecekle alakalı konuşan cinler.

Nübüvvet: Peygamberlik.

Sebeb-i İslâm: Müslüman olma sebebi, vesilesi.

Zinnûreyn: Hz. Osman’ın (r.a.) Peygamber Efendimiz’e (s.a.s.) iki defa damat olduğunu ifade eden “iki nur sahibi” anlamında bir lâkabi.

يَا ذُبَابُ يَا ذُبَابُ اِسْمَعَ الْعَجَبَ الْعَجَابُ،
بُعِثَ مُحَمَّدٌ بِالْكِتَابِ يَدْعُو بِمَكَّةَ فَلَا يُجَابُ¹

♦ Yine bir hâtif-i cinnî, İbni Mürre el-Gatafânî'ye böyle bağırmış, bazıları imana getirmiştir.

جَاءَ حَقٌّ فَسَطَعَ، وَدُمِرَ بَاطِلٌ فَانْقَمَعَ²

Bu hâtiflerin beşaretleri ve haber vermeleri pek meşhurdur ve çoktur.

Hem nasıl kâhinler, hâtifler haber vermişler. Öyle de, sanemler dahi ve sanemlere kesilen kurbanlar dahi, Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) risaletini haber vermişler. Ezcümle:

♦ Kissa-yı meşhuredendir ki, Mâzin kabilesinin sanemi bağırıp demiş: 3
جَاءَ بِحَقِّ مُنْزَلٍ نَبِيٌّ مُرْسَلٌ هَذَا نَبِيٌّ diyerek, risalet-i Ahmediye'yi (*aleyhissalâtü vesselâm*) haber vermiş.

♦ Hem Abbas İbni Mirdâs'ın* sebep-i İslâmiyet'i olan meşhur vâkıa şudur ki: Dımâr nâmında bir sanemi varmış; o sanem birgün böyle bir ses vermiş:

أَوْدَى ضِمَارٌ وَكَانَ يُعْبَدُ مَرَّةً قَبْلَ الْكِتَابِ إِلَى النَّبِيِّ مُحَمَّدٍ⁴

Yani, “Muhammed gelmeden evvel bana ibadet ediliyordu. Şimdi Muhammed'in beyanı gelmiş; daha o dalâlet olamaz.”

♦ Hazreti Ömer, İslâmiyet'ten evvel, saneme kesilen bir kurbandan böyle işitmiş:

يَا آلَ ذَرِيحٍ أَمْرٌ نَجِيحٌ رَجُلٌ فَصِيحٌ يَقُولُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ⁵

¹ “Ey Zübâb, Ey Zübâb! Şu acâib, harikulâde haberi dinle. Hz. Muhammed, Mekke'de davete başladı, fakat ona icabet edilmiyor.” (Bkz.: Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 2/259; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe* 2/13; İbni Hacer, *İsâbe* 2/402; Suyûtî, *el-Hasâisu'l-kübrâ* 1/174).

² “Hak gelip her tarafa yayıldı. Bâtıl da helâk olup kayboldu.” (Bkz.: Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 2/259; Aliyyülkârî, *Şerhu's-Şifâ* 1/748; Hafâcî, *Nesîmü'r-riyâd* 4/323).

³ “Bu, (Allah tarafından) gönderilmiş bir nebîdir ki indirilmiş bir hakikatle (Kur'ân-ı Kerîm'le) geldi.” (Bkz.: Ebû Nuaym, *Delâilü'n-nübüvve* s. 115; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 2/256. Ayrıca bkz.: Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 20/338).

⁴ İbni Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye* 5/92; Ebû Nuaym, *Delâilü'n-nübüvve* s. 118; İbni Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* 4/312; es-Süheylî, *er-Ravdu'l-ünf* 4/194.

⁵ “Ey Zerîh kabilesi! İnsanları kurtaracak bir hâdis: “Lâ ilâhe illallah” diyen fasih bir adam var.” (Bkz.: Buharî, *Menâkıbü'l-ensâr* 35; Ebû Ya'lâ, *Müsned* 1/266; İbni Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye* 2/35; İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 1/158)

İşte bu numûneler gibi çok vâkıalar var... Mevsuk kitaplar kabul edip nakletmişler.

Nasıl ki kâhinler, ârif-i billâhlar, hâtifler, hatta sanemler ve kurbanlar risalet-i Ahmediye'yi (*aleyhissalâtü vesselâm*) haber vermişler.. her bir hâdisе dahi bir kısım insanların imanına sebep olmuş. Öyle de, bazı taşlar üstünde ve kabirlerde ve kabirlerin mezar taşlarında, hatt-ı kadîm ile مُحَمَّدٌ مُّصَلِّحٌ أَمِينٌ¹ gibi ibareler bulunmuş; onunla bir kısım insanlar imana gelmişler.² Evet, hatt-ı kadîm ile bazı taşlarda bulunan مُحَمَّدٌ مُّصَلِّحٌ أَمِينٌ Resûl-i Ekrem'den (*aleyhissalâtü vesselâm*) ibarettir. Çünkü O'ndan evvel, zamanına pek yakın, yalnız yedi Muhammed ismi var, başka yoktur. O yedi adamın hiçbir cihetle "Muslih, Emîn" tâbirine liyakatleri yoktur.³

Üçüncü Kısım

İrhâsâtta, Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) velâdeti hengâmında vücûda gelen harikalardır ve hâdiselerdir. O hâdiseler, onun velâdetiyle alâkadar bir surette vücûda gelmiş. Hem bi'setten evvel bazı hâdiseler var ki, doğrudan doğruya birer mu'cizesidir. Bunlar çoktur. Numûne olarak, meşhur olmuş ve eimme-i hadis kabul etmiş ve sıhhatleri tahakkuk etmiş birkaç numûneyi zikredeceğiz.

Birincisi: Velâdet-i nebevî gecesinde, hem annesi, hem annesinin yanında bulunan Osman İbni Âs'ın annesi, hem Abdurrahmân İbni Avf'ın annesinin gördükleri azîm bir nurdur ki, üçü de demişler: "Velâdeti ânında biz öyle bir nur gördük ki, o nur maşrik ve mağribi bize aydınlattırdı."⁴

¹ "Muhammed, barış ve emniyeti tesis eden bir ıslahatçıdır."

² Buharî, *et-Târihu'l-kebir* 1/29; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 2/61; İbni Asâkir, *Târihu Dimâşk* 34/102; İbni Hacer, *İsâbe* 1/72.

³ İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 1/169; Halebî, *es-Sîratü'l-Halebiyye* 1/131-134.

⁴ Ebû Nuaym, *Delâilü'n-nübüvve* s. 135-137. Ayrıca bkz.: Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 4/127; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 18/252; İbni İshak, *Sîre* 1/22, 28; İbni Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye* 1/293.

Azîm: Büyük.

Bi'set: Gönderilme, peygamberlik görevinin verilmesi.

Eimme-i hadis: Hadis İlminin önde gelenleri, imamları.

Hatt-ı kadîm: Eski yazı.

İrhâsât: Peygamber Efendimiz'in

(s.a.s.) peygamberliğinden önce meydana gelen, O'nun gelişini müjdeleyen harika hâller, olaylar.

Maşrik ve mağrib: Doğu ve batı.

Mevsuk: Güvenilir, doğru.

Sihhat: Doğruluk, gerçeklik.

Tahakkuk etmek: Gerçekleşmek.

Velâdet: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) kutlu doğumu, dünyayı teşrifi.

İkincisi: O gece Kâbe'deki sanemlerin çoğu baş aşağı düşmüş.¹

Üçüncüsü: Meşhur Kisrâ'nın Eyvân'ı (yani saray-ı meşhuresi) o gece salanıp inşikak etmesi ve on dört şerefesinin düşmesidir.²

Dördüncüsü: Sava'nın takdis edilen küçük denizinin o gecede yere batması³ ve İstahrâbâd'da bin senedir daima iş'âl edilen, yanan ve sönmeyen, mecusilerin mâbud ittihaz ettikleri ateşin, velâdet gecesinde sönmesi...⁴

İşte şu üç dört hâdis e işarettir ki, o yeni dünyaya gelen Zât, ateş-perestliği kaldıracak, Fars saltanatının sarayını parçalayacak, izn-i ilâhî ile olmayan şeylerin takdisini men edecektir.

Beşincisi: Çendan velâdet gecesinde değil, fakat velâdete pek yakın olduğu cihetle, o hâdiseler de irhâsât-ı Ahmediye'dir ki (*aleyhissalâtü vesselâm*), Sûre-i ⁵ *كَيْفَ تَرَى* 'de nass-ı kat'î ile beyan edilen Vak'a-yı Fil'dir ki; Kâbe'yi tahrip etmek için, Ebrehe nâmında Habeş meliki gelip, fil-i mahmudî nâmında cesîm bir fili öne sürüp gelmiş. Mekke'ye yakın olduğu vakit fil yürümemiş. Çare bulamamış, dönmüşler. Ebâbil kuşları onları mağlup etmiş ve perişan etmiş, kaçırmışlar. Bu kıssa-yı acîbe, tarih kitaplarında tafsilen meşhurdur.

*İşte şu hâdis e, Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) delâil-i nübüvvetin-dendir. Çünkü velâdete pek yakın bir zamanda, kiblesi ve mevlidi ve sevgili vatanı olan Kâbe-i Mükerreme, gaybî ve harika bir surette, Ebrehe'nin tahribinden kurtulmuştur.⁶*

¹ Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 1/19; Suyûtî, *el-Hasâisu'l-kübrâ* 1/81; İbni Habîb, *el-Müktefâ min sîreti'l-Mustafâ* s. 36; Halebî, *es-Sîretü'l-Halebiyye* 1/76.

² Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 1/19, 126, 127; Ebû Nuaym, *Delâilü'n-nübüvve* s. 139; Taberî, *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk* 1/459; İbni Asâkir, *Târîhu Dimâşk* 37/361.

³ Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 1/19, 126, 127; Ebû Nuaym, *Delâilü'n-nübüvve* s. 139; Taberî, *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk* 1/459; İbni Asâkir, *Târîhu Dimâşk* 37/361.

⁴ Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 1/19, 126, 127; Ebû Nuaym, *Delâilü'n-nübüvve* s. 139; Taberî, *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk* 1/459; İbni Asâkir, *Târîhu Dimâşk* 37/361.

⁵ Bkz.: Fil Sûresi, 105/1.

⁶ Bkz.: İbni İshak, *Sîre* 36-41; İbni Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye* 1/168-173; İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 1/91-92; Taberî, *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk* 1/440-445.

Cesîm: Büyük, iri.

Çendan: Gerçi.

Delâil-i nübüvvet: Peygamberlik delilleri.

Ebâbil: Sürüler, sürü sürü.

Fil-i mahmudî: Mamut cinsi gibi olan büyük, iri yapılı, fil.

Gaybî: Gayba ait, görünmeyen, bilinmeyen.

İnşikak etmek: Yarılmak, çatlayıp parçalanmak.

İş'âl etmek: Tutuşturmak, alevlendirmek.

Kıssa-yı acîbe: Harika, benzersiz hâdis e, hikaye.

Mâbud ittihaz etmek: İlâh edinmek.

Mecusi: Ateşe tapan, ateşperest,

zerdüş.

Nass-ı kat'î: Yorum ihtimali olmayacak derecede kesin söz, metin veya delil.

Takdis etmek: Mukaddes saymak, kutsal kabul etmek.

Vak'a-yı Fil: Fil Hâdisesi.

Altıncısı: Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), küçüklüğünde Halime-i Sa'diye'nin yanında iken, Halime ve Halime'nin zevcinin şehâdetleriyle, güneşten rahatsız olmamak için, çok defa üstünde bir bulut parçasının ona gölge ettiğini görmüşler ve halka söylemişler ve o vâkıa, sıhhatle şöhret bulmuş.¹

♦ Hem, Şam tarafına on iki yaşında iken gittiği vakit, Bahîra-yı Râhib'in şehâdetiyle, bir parça bulut Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) başına gölge ettiğini görmüş ve göstermiş.²

♦ Hem yine bi'setten evvel, Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), bir defa Haticetü'l-Kübrâ'nın Meysere ismindeki hizmetkârıyla ticaretten geldiği zaman, Haticetü'l-Kübrâ, Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) başında iki meleğin bulut tarzında gölge ettiklerini görmüş, kendi hizmetkârı olan Meysere'ye demiş. Meysere dahi Haticetü'l-Kübrâ'ya demiş: "Bütün seferimizde ben öyle görüyordum."³

Yedincisi: Nakl-i sahih ile sabittir ki; Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), bi'setten evvel bir ağacın altında oturdu. O yer kuru idi, birden yeşillendi. Ağacın dalları, onun başı üzerine eğilip kıvrılarak gölge yapmıştır.⁴

Sekizincisi: Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) ufak iken Ebû Talib'in evinde kalıyordu. Ebû Talip, çocuk ve çocuğu ile onunla beraber yerlerse karınları doyardı. Ne vakit o Zât, yemekte bulunmazsa tok olmuyorlardı. Şu hâdise hem meşhurdur, hem kat'îdir.⁵

♦ Hem Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) küçüklüğünde ona bakan ve hizmet eden Ümmü Eymen demiş: "Hiçbir vakit Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) açlık ve susuzluktan şikâyet etmedi, ne küçüklüğünde ve ne de büyüklüğünde..."⁶

¹ İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 1/112.

² Tirmizî, *Menâkıb* 3; İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 7/327; Bezzâr, *Müsned* 8/97; İbni Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye* 1/319-322; İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 1/154-155.

³ İbni Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye* 2/6-7; İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 1/130-131; 156-157; Ebû Nuaym, *Delâilü'n-nübüvve* s. 172-174; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 2/67.

⁴ Kadı İyâz, *Şifâ* 1/368; Halebî, *es-Sîratü'l-Halebiyye* 1/218.

⁵ İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 1/119-120, 168; Ebû Nuaym, *Delâilü'n-nübüvve* s. 166; İbni Asâkir, *Târîhu Dimâşk* 3/86; Suyûtî, *el-Hasâisu'l-kübrâ* 1/140-141.

⁶ İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 1/168; Ebû Nuaym, *Delâilü'n-nübüvve* s. 167; Suyûtî, *el-Hasâisu'l-kübrâ* 1/141; Halebî, *es-Sîratü'l-Halebiyye* 1/189.

Dokuzuncusu: Murdiası olan Halime-i Sa'diye'nin malında ve keçileri-nin sütünde, kabilesinin hilâfına olarak çok bereketi ve ziyâde olmasıdır. Bu vâkıa hem meşhurdur, hem kat'îdir.¹

♦ Hem sinek onu tâciz etmezdi, onun cesed-i mübarekine ve libasına konmazdı.² Nasıl ki, evlâdından Seyyid Abdülkadir Geylânî (*ḡuddise sirrufu*) dahi, ceddinden o hâli irsiyet almıştı; sinek ona da konmazdı.³

Onuncusu: Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) dünyaya geldikten sonra, bhusus velâdet gecesinde, yıldızların düşmesinin çoğalmasındır ki;⁴ şu hâdis-e, On Beşinci Söz'de kat'iyen burhanlarıyla isbat ettiğimiz üzere, şu yıldızla-rın sukutu, şeyâtîn ve cinlerin gaybî haberlerden kesilmesine alâmet ve işa-rettir.

İşte, madem Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) vahiy ile dünyaya çıktı. Elbette yarım yamalak ve yalanlar ile karışık, kâhinlerin ve gâibden haber verenlerin ve cinlerin ihbaratına set çekmek lâzımdır ki, vahye bir şüphe îras etmesinler ve vahye benzemesin. Evet, bi'setten evvel kâhinlik çoktu. Kur'ân nâzil olduktan sonra onlara hâtime çekti.⁵ Hatta çok kâhinler imana geldiler. Çünkü daha cinler tâifesinden olan muhbirlerini bulamadılar. Demek Kur'ân hâtime çekmişti. İşte, eski zaman kâhinleri gibi şimdi de medyumlar suretin-de yine bir nevi kâhinlik, Avrupa'da ispiritizmacıların içlerinde başgöstermiş. Her ne ise...

Elhâsıl: Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) nübüvvetinden evvel nübüv-vetini tasdik ettiren ve tasdik eden pek çok vâkıalar, pek çok zâtlar zâhir olmuşlar.

¹ İbni Hibbân, *Sahih* 14/244-246; Ebû Ya'lâ, *Müsned* 93-96; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 24/214; İbni Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye* 1/299-301; İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 1/151.

² Kadı İyâz, *Şifâ* 1/368; Halebî, *es-Sîratü'l-Halebiyye* 2/624, 3/381.

³ Hafâcî, *Nesîmü'r-riyâd* 4/335; Nebhânî, *Câmiu kerâmâtü'l-evliyâ* 2/203.

⁴ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 25/186; Taberî, *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk* 1/454; Ebû Nuaym, *Delâ-ilü'n-nübüvve* s. 135; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 1/111.

⁵ Cin Sûresi, 72/1, 8, 9; Buharî, *Ezan* 105, *Tefsîru sûre (72)* 1; Müslim, *Salât* 149.

Bahusus: Özellikle.

Burhan: Delil.

Cedd: Dede.

Hâtime çekmek: Bitirmek, son vermek.

Hilâf: Zıt, ters.

İhbarat: Haber vermeler, bilgilendir-meler.

İras etmek: Sebep olmak, ver-mek.

İrsiyet almak: Soya çekmek.

İspiritizma: Ölülerin ruhlarıyla bazı şartlar altında haberleşme-nin mümkün olduğuna inanıp, onların ruhlarını getirme çalış-ması.

Libas: Elbise.

Murdia: Süt anne.

Nübüvvet: Peygamberlik.

Sukut: Düşme, kayma.

Şeyâtîn: Şeytanlar.

Tâciz etmek: Rahatsız etmek.

Zâhir olmak: Ortaya çıkmak, görülmek.

Evet, dünyaya mânen reis olacak..^(Hâşiye) ve dünyanın mânevî şeklini değiştirecek.. ve dünyayı âhirete mezraa yapacak.. ve dünyanın mahlûkatının kıymetlerini ilân edecek.. ve cin ve inse saadet-i ebediyeye yol gösterecek.. ve fânî cin ve insi idam-ı ebedîden kurtaracak.. ve dünyanın hikmet-i hilkatini ve tılsım-ı muğlâkını ve muammâsını açacak.. ve Hâlık-ı kâinat'ın makâsıdını bilecek ve bildirecek.. ve o Hâlık'ı tanıyıp umuma tanıttıracak bir Zât, elbette O daha gelmeden her şey, her nev, her tâife O'nun geleceğini sevecek ve bekleyecek ve hüsn-ü istikbal edecek ve alkışlayacak ve Hâlık'ı tarafından bildirilirse O da bildirecek. Nasıl ki, sâbık işaretlerde ve misallerde gördük ki, her bir nevi mahlûkat, onu hüsn-ü istikbal ediyor gibi mu'cizâtını gösteriyorlar, mu'cize lisanıyla nübüvvetini tasdik ediyorlar.

On Yedinci İşaret

✓ Resûl-i Ekrem'in (aleyhissalâtü vesselâm) Kur'ân'dan sonra en büyük mu'cizesi kendi zâtıdır. Yani, O'nda içtima etmiş ahlâk-ı âliyedir ki, her bir haslette en yüksek tabakada olduğuna, dost ve düşman ittifak ediyorlar. Hatta şecaat kahramanı Hazreti Ali, mükerreren diyordu: "Harbin dehşetlendiği vakit, biz Resûl-i Ekrem'in (aleyhissalâtü vesselâm) arkasına iltica edip tahassun ediyorduk."¹ ve hâkeza... Bütün ahlâk-ı hamîdede

Hâşiye: Evet Sultan-ı Levlâke Levlâk, öyle bir reistir ki bin üç yüz elli senedir saltanatı devam ediyor. Birinci asırdan sonra her bir asırda lâakal üç yüz elli milyon tebaası ve raiyeti vardır. Küre-i arzın yarısını bayrağı altına almış.. ve tebaası kemâl-i teslimiyetle ona her gün salât ü selâm ile tecdid-i biat ederek emirlerine itaat ederler.

¹ Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 1/86; İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 7/354; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 3/371.

Ahlâk-ı âliye: Yüce ahlâk.

Ahlâk-ı hamîde: Makbul, ideal ahlâk.

Hâkeza: Bunun gibi, böylece.

Hâlık-ı kâinat: Kâinatın Yaratıcısı.

Hikmet-i hilkat: Yaratılış hikmeti, gâyesi.

Hüsn-ü istikbal etmek: Güzelce karşılamak.

İçtima etmek: Toplanmak.

İdam-ı ebedî: Ebediyen yok olma.

İns: İnsan.

Kemâl-i teslim: Tam bir teslimiyet.

Küre-i arz: Yeryüzü.

Lâakal: En az.

Mezraa: Tarla, ekin yeri.

Mu'cizât: Mu'cizeler.

Mükerreren: Tekrar tekrar, devamlı.

Nev-i mahlûkât: Yaratılmış türler.

Raiyyet: Tebaa, tâbi olanlar.

Saadet-i ebediye: Ebedi, sonsuz mutluluk, cennet hayatı.

Sâbık: Geçen.

Salât ü selâm: Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) karşı yapılan salât: Rahmet dileği; selâm ise: O'nun bizim hakkımızda emniyet

ve güven duymasını ifade etmek, Cenâb-ı Hak tarafından getirdiği ne kadar ahkâm varsa hepsini kabul edip, devamlı sûrette ona verilen biatı yenilemek.

Sultan-ı Levlâke Levlâk: Her şeyin O'nun yüzü suyu hürmetine yaratıldığı Zât, varlığın sultanı.

Şecaat: Cesaret, yiğitlik.

Tahassun etmek: Sığınmak.

Tecdid-i biat etmek: Bağlılığını yenilemek, uyacağına dâir verdiği sözü tazelemek.

Tılsım-ı muğlâk: Çözülmesi zor olan şifre.

en yüksek ve yetiştirilmeyecek bir dereceye mâlik idi. Şu mu'cize-i ekberi Allâme-i Mağrib Kadı İyâz'ın Şifâ-yı Şerif'ine havale ediyoruz. Elhak, o Zât, o mu'cize-i ahlâk-ı hamîdeyi pek güzel beyan edip isbat etmiştir.

✓ *Hem pek büyük ve dost ve düşmanla musaddak bir mu'cize-i Ahmediye (aleyhissalâtü vesselâm), şeriat-ı kübrâsıdır ki, ne misli gelmiş ve ne de gelecek. Şu mu'cize-i âzâmın bir derece beyanını, bütün yazdığımız Otuz Üç Söz ve Otuz Üç Mektub'a ve Otuz Bir Lem'a'ya ve On Üç Şuâ'ya havale ediyoruz...*

✓ *Hem Resûl-i Ekrem'in (aleyhissalâtü vesselâm) mütevâtir ve kat'î bir mu'cize-i kübrâsı, "şakk-ı kamer"dir. Evet şu inşikak-ı kamer, çok tarîklerle mütevâtir bir surette İbni Mes'ud,¹ İbni Abbas,² İbni Ömer,³ İmam Ali,⁴ Enes,⁵ Huzeyfe⁶ gibi pek çok eâzım-ı sahabeden⁷ müteaddit tarîklerle haber verilmekle beraber; nass-ı Kur'an'la⁸ اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَاَنْشَقَّ الْقَمَرُ âyeti, o mu'cize-i kübrâyı âleme ilân etmiştir. O zamanın inatçı Kureyş müşrikleri, şu âyetin verdiği habere karşı inkâr ile mukabele etmemişler, belki yalnız "sihirdir" demişler.⁹ Demek, kâfirlerce dahi kamerin inşikakı kat'idir. Şu mu'cize-i kübrâyı, şakk-ı kamere dair yazdığımız, Otuz Birinci Söz'e zeyl olan Şakk-ı Kamer Risalesi'ne havale ederiz.*

¹ Buharî, *Menâkıb* 27, *Menâkıbü'l-ensâr* 36, *Tefsîru sûre* (54) 1; Müslim, *Sıfâtü'l-münâfikîn* 43-45.

² Buharî, *Menâkıbü'l-ensâr* 36, *Tefsîru sûre* (54) 1; Müslim, *Sıfâtü'l-münâfikîn* 48.

³ Müslim, *Sıfâtü'l-münâfikîn* 45; Tirmizî, *Fiten* 20, *Tefsîru sûre* (54) 4; İbni Hibbân, *Sahîh* 14/421; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 12/399.

⁴ Kadı İyâz, *Şifâ* 1/213.

⁵ Buharî, *Menâkıb* 27, *Menâkıbü'l-ensâr* 36, *Tefsîru sûre* (54) 1; Müslim, *Sıfâtü'l-münâfikîn* 46, 47.

⁶ Abdurrezzak, *Musannef* 3/193, 194; İbni Ebi Şeybe, *Musannef* 7/139; Hâkim, *Müstedrek* 4/651.

⁷ Ayrıca Hz. Cübeyr rivayeti için bkz.: Tirmizî, *Tefsîru sûre* (54) 5; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 4/81; İbni Hibbân, *Sahîh* 14/422; Bezzâr, *Müsned* 8/357, 358; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 2/132.

⁸ "Kiyamet saati yaklaştı, ay bölündü." (Kamer Sûresi, 54/1).

⁹ Kamer Sûresi, 54/2; Tirmizî, *Tefsîru sûre* (54) 1, 2, 5; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 3/165, 4/81; İbni Hibbân, *Sahîh* 14/422; Bezzâr, *Müsned* 8/357, 358.

Allâme-i Mağrib: Batı İslâm Dünyasının (Bugünkü kuzeybatı Afrika ile Endülüs Ülkeleri) üstadı, büyük âlimi.

Eâzım-ı sahabe: Sahabilerin büyüklüğü, önde gelenleri.

Elhak: Gerçekten.

İnşikak-ı kamer: Ayın ikiye ayrılması.

Mu'cize-i Ahmediye: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) mu'cizesi.

Mu'cize-i âzâm / mu'cize-i ekber: Pek büyük mu'cize.

Musaddak: Tasdik edilen, kabul edilen.

Müşrik: Allah'a ortak koşan, putperest.

Müteaddit: Birçok.

Mütevâtir: Yalanda ittifak etmeleri aklın mümkün olmayan birçok kişinin naklettiği kesin haber, bilgi.

Nass-ı Kur'an: Kur'an'ın kesin ifadesi, hükmü.

Şakk-ı kamer: Ayı ortadan ikiye ayırması.

Şeriat-ı kübrâ: Muazzam İslâm ahkâmı.

Tarîk: Yol.

Zeyl: Ek, ilâve.

✓ *Hem Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm), nasıl ki arz ahâlisine inşikak-ı kamer mu'cizesini göstermiş, öyle de semâvât ahalisine Mîraç mu'cize-i ekberini göstermiştir.*

İşte, Mîraç denilen şu mu'cize-i âzamı, Otuz Birinci Söz olan Mîraç Ri-salesi'ne havale ederiz. Çünkü o risale, o mu'cize-i kübrâyı, ne kadar nurâni ve âlî ve doğru olduğunu kat'î burhanlarla, hatta mülhidlere karşı da isbat etmiştir. Yalnız, Mu'cize-i Mirac'ın mukaddimesi olan Beytül-Makdis seyahati ve sabahleyin Kureyş kavmi ondan Beytül-Makdis'in târifatını istemesi üzerine hâsıl olan bir mu'cizeyi bahsedecegiz, şöyle ki:

Mîraç gecesinin sabahında, Mirac'ını Kureyş'e haber verdi. Kureyş tekzip etti. Dediler: “Eğer Beytül-Makdis'e gitmiş isen, Beytül-Makdis'in kapılarını ve duvarlarını ve ahvâlini bize tarif et.” Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm) ferman ediyor ki:

فَكُرِّبْتُ كُرْبَةً مَا كُرِّبْتُ مِثْلَهُ قَطُّ قَالَ فَرَفَعَهُ اللَّهُ لِي أَنْظُرُ إِلَيْهِ فَنَعْتُهُ وَأَنَا أَنْظُرُ إِلَيْهِ

Yani, “Onların tekziplerinden ve suâllerinden pek çok sıkıldım. Hatta öyle bir sıkıntı hiç çekmemiştim. Birden, Cenâb-ı Hak, Beytül-Makdis'i bana gösterdi. Ben de Beytül-Makdis'e bakıyorum, birer birer her şeyi tarif ediyordum.” İşte o vakit Kureyş baktılar ki, Beytül-Makdis'ten doğru ve tam haber veriyor.¹

Hem Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm) Kureyş'e demiş ki: “Yolda giderken sizin bir kafilenizi gördüm. Kafileniz yarın filân vakitte gelecek.” Sonra o vakit kafileye muntazır kaldılar. Kafile bir saat teahhur etmiş. Resûl-i Ekrem'in (aleyhissalâtü vesselâm) ihbarı doğru çıkmak için –ehl-i tahkikin tasdi-kiyle– güneş bir saat tevakkuf etmiş.² Yani arz, onun sözünü doğru çıkarmak için vazifesini, seyahatini bir saat ta'til etmiştir.. ve o ta'tili güneşin sükûne-tiyle göstermiştir.

İşte Muhammed Arabî (aleyhissalâtü vesselâm)'ın birtek sözünün tasdiki için,

¹ Buharî, *Menâkıbu'l-ensâr* 41, *Tefsîru sûre* (17) 3; Müslim, *İman* 276, 278.

² Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 2/404; Kadı İyâz, *eş-Şifâ*; Nevevî, *Şerhu Sahîh-i Müslim* 12/52; İbnî Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* 6/282.

Âlî: Yüce.

Beytül-Makdis: Mescid-i Aksâ.

Burhan: Delil.

Ehl-i tahkik: Araştırmacı, büyük ilim adamları.

Muntazır kalmak: Bekleye durmak.

Mülhid: İnançsız, ateist.

Teahhur etmek: Gecikmek.

Tekzip etmek: Yalanlamak.

Tevakkuf etmek: Durmak, duraksamak.

koca arz vazifesini terk eder, koca güneş şahit olur. Böyle bir Zât'ı tasdik etmeyen ve emrini tutmayanın ne derece bedbaht olduğunu.. ve onu tasdik edip emrine ¹ *سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا* diyenlerin ne kadar bahtiyar olduklarını anla, ² *الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى الْإِيمَانِ وَالْإِسْلَامِ* de.

OnSekizinci İşaret

*Resûl-i Ekrem'in (aleyhissalâtü vesselâm) en büyük ve ebedî ve yüzer delâil-i nübüvveti câmî ve kırk vecihle i'câzı isbat edilmiş bir mu'cizesi dahi Kur'ân-ı Hakîm'dir.*³ İşte şu mu'cize-i ekberin beyanına dair Yirmi Beşinci Söz, takriben yüz elli sayfada, kırk vech-i i'câzını icmâlen beyan ve isbat etmiştir. Öyleyse, şu mahzen-i mu'cizât olan mu'cize-i âzamı o Söz'e havale ederek, yalnız iki üç nükteyi beyan edeceğiz.

Birinci Nükte

Eğer denilse: "i'câz-ı Kur'ân belâgattadır. Hâlbuki umum tabakâtın hakları var ki, i'câzında hisseleri bulunsun. Hâlbuki, belâgattaki i'câzı, binde ancak bir muhakkik âlim anlayabilir."

İncevap: Kur'ân-ı Hakîm'in her tabakaya karşı bir nevi i'câzı vardır ve bir tarzda i'câzının vücûdunu ihsas eder.

♦ Mesela, ehl-i belâgat ve fesâhat tabakasına karşı, harikulâde belâgattaki i'câzını gösterir.

♦ Ve ehl-i şiir ve hitabet tabakasına karşı garip, güzel, yüksek üslûb-u bediîni i'câzını gösterir. O üslûp herkesin hoşuna gittiği hâlde, kimse taklit

¹ "İşittik ve itaat ettik." (Bakara Sûresi, 2/285).

² "Lütfettiği iman ve İslâm nimetinden dolayı hamdolsun Allah'a."

³ Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* s. 10; Kadî İyâz, *Şifâ* 1/369; Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur'ân* 1/33-34; Zürcânî, *Menâhilü'l-irfân* 1/55, 206, 2/92; Zerkeşi, *Burhân* 2/94.

Belâgat: Edebiyat. Sözlü veya yazılı ifadeyi doğru, düzgün, yerinde, kusursuz ve muhataba faydalı bir şekilde kullanma sanatı.

Câmî: Geniş, kapsamlı.

Delâil-i nübüvvet: Peygamberlik delilleri.

Ehl-i belâgat ve fesâhat: Edebiyatçılar, yazı ve söz sanatının ustaları.

Ehl-i şiir ve hitabet: Şair ve hatipler.

İ'câz: Mu'cizeli oluş. İnsanları benzerini yapmaktan âciz bırakan üslup.

İcmâlen: Kısaca, özet olarak.

İhsas etmek: Hissettirmek, duyurmak.

Kur'ân-ı Hakîm: Hüküm ve hikmet kitabı Kur'ân-ı Kerim.

Mahzen-i mu'cizât: Mu'cizeler hazinesi.

Muhakkik: Sürekli hakikatin peşinde, kılı kırk yararcasına araştıran kimse.

Üslûb-u bediî: Lâfız ve mana bakımından güzel, estetik ve orijinal üslup

Vecih: Yön.

Vücud: Varlık, var olma.

edemiyor. Mürur-u zaman o üslûbu ihtiyarlatmıyor.. daima genç ve tazedir. Öyle muntazam bir nesir ve mensur bir nazımdır ki, hem âlî, hem tatlıdır.

♦ Hem kâhinler ve gâibden haber verenler tabakasına karşı, harikulâde ihbarat-ı gaybiyedeki i'câzını gösterir.

♦ Ve ehl-i tarih ve hâdisât-ı âlem uleması tabakasına karşı, Kur'ân'daki ihbarat ve hâdisât-ı ümem-i sâlîfe ve ahvâl ve vâkıât-ı istikbaliye ve berzahiye ve uhreviyedeki i'câzını gösterir.

♦ Ve içtimaiyat-ı beşeriye uleması ve ehl-i siyaset tabakasına karşı, Kur'ân'ın desâtir-i kudsiyesindeki i'câzını gösterir. Evet, o Kur'ân'dan çıkan şeriat-ı kübrâ, o sırr-ı i'câzı gösterir.

♦ Hem maârif-i ilâhiye ve hakâik-i kevniyede tevaggul eden tabakaya karşı, Kur'ân'daki hakâik-i kudsiye-i ilâhiyedeki i'câzı gösterir veya i'câzın vücûdunu ihsas eder.

♦ Ve ehl-i tarikat ve velâyete karşı, Kur'ân bir deniz gibi daima temevvüde olan âyâtının esrarındaki i'câzını gösterir ve hâkeza.. kırk tabakadan her tabakaya karşı bir pencere açar, i'câzını gösterir.

♦ Hatta, yalnız kulağı bulunan ve bir derece mana fehmeden avâm tabakasına karşı, Kur'ân'ın okunmasıyla, başka kitaplara benzemediğini, kulak sahibi tasdik eder. Ve o âmî der ki: “Ya bu Kur'ân bütün dinlediğimiz kitapların aşağısındadır; bu ise, hiçbir düşman dahi diyemez ve hem yüz derece muhâldir. Öyle ise, bütün işitilen kitapların fevkindedir. Öyleyse mu'cizedir.”

Âmî: Sıradan, kültürü, bilgisi fazla olmayan kimse.

Âyât: Âyetler.

Desâtir-i kudsiye: Mukaddes düsturlar, prensipler.

Ehl-i siyaset: İdareciler, yöneticiler.

Ehl-i tarih: Tarihçiler.

Ehl-i tarikat ve velâyet: Hayatlarını bir tarikatın prensipleri çerçevesinde sürdüren insanlar ve veliler.

Fehmetmek: Anlamak.

Fevk: Üst.

Hâdisât-ı âlem uleması: Dünyada meydana gelmiş olayları ve insanlıkla ilgili bilgileri inceleyen (tarih, sosyoloji, antropoloji v.b.

gibi) sosyal bilimlerin uzmanları.

Hâdisât-ı ümem-i sâlîfe: Daha önce yaşamış ümmetlerin başından geçen hâdiseler.

Hakâik-i kevnîye: Varlığa ait hakikatlar.

Hakâik-i kudsiye-i ilâhiye: Mukaddes, ilâhî hakikatlar.

Hâkeza: Bunun gibi, böylece.

İçtimaiyat-ı beşeriye uleması: Sosyologlar.

İhbarat-ı gaybiye: Gayba ait, birtakım bilinmeyen şeyler hakkında verilen bilgiler.

Maârif-i ilâhiye: Cenâb-ı Hak hakkında kalbde oluşan sıfat, isim ve fiilleriyle ilgili bilgiler.

Mensur: Düz, nesir hâlinde

yazılmış yazı.

Mürur-u zaman: Zaman aşımı, uzun zaman geçmesi.

Nazım: Ölçülü, kâfiyeli söyleme veya yazı.

Nesir: Düz yazı.

Sırr-ı i'câz: Mu'cizeli oluş sırrı.

Şeriat-ı kübrâ: Muazzam İslâm ahkâmı.

Temevvüc: Dalgalanma.

Tevaggul etmek: Bir işle çok uğraşmak, devamlı meşgul olmak.

Vâkıât-ı istikbaliye ve berzahiye ve uhreviye: Gelecekte, kabir ve âhîret âleminde gerçekleşecek hâdiseler.

İşte bu kulaklı âminin fehmettiği i'câzı, ona yardım için bir derece izah edeceğiz, şöyle ki:

Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan, meydana çıktığı vakit bütün âleme meydan okudu ve insanlarda iki şiddetli his uyandırdı:

Birisi: Dostlarında hiss-i taklidî, yani sevgili Kur'ân'ın üslûbuna karşı benzemeklik arzusu ve onun gibi konuşmak hissi.

İkincisi: Düşmanlarda bir hiss-i tenkit ve muâraza, yani Kur'ân üslûbuna mukabele etmekle dâvâ-yı i'câzı kırmak hissi.

İşte bu iki hiss-i şeditte milyonlar Arabî kitaplar yazılmışlar, meydandadır. Şimdi, bütün bu kitapların en belligeri, en fasihleri Kur'ân'la beraber okunduğu vakit, her kim dinlese kat'iyen diyecek ki, Kur'ân bunların hiçbirisine benzemiyor. Demek Kur'ân, umum bu kitapların derecesinde değildir. Öyleyse, herhâlde, ya Kur'ân umurunun altında olacak; o ise, yüz derece muhâl olmakla beraber, hiç kimse, hatta şeytan bile olsa diyemez. ^(Hâşiye) Öyleyse Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan, yazılan umum kitapların fevkindedir.

Hatta, manayı da fehmetmeyen cahil âmî tabakaya karşı da Kur'ân-ı Hakîm, usandırmamak suretiyle i'câzını gösterir. Evet o âmî, cahil adam der ki: “En güzel, en meşhur bir beyti iki-üç defa işitsem, bana usanç veriyor. Şu Kur'ân ise hiç usandırmıyor; gittikçe daha ziyâde dinlemesi hoşuma gidiyor. Öyleyse bu, insan sözü değildir.”

Hem hıfza çalışan çocukların tabakasına karşı dahi Kur'ân-ı Hakîm; o nazik, zayıf, basit ve bir sayfa kitabı hıfzında tutamayan o çocukların küçük kafalarında, o büyük Kur'ân ve çok yerlerinde iltibas ve müşevveşiyete sebebiyet veren, birbirine benzeyen âyetlerin ve cümlelerin teşâbühüyle beraber, kemâl-i sühûletle, kolaylıkla o çocukların hâfızalarında yerleşmesi suretinde, i'câzını onlara dahi gösterir.

Hâşiye: Yirmi Altıncı Mektub'un ehemmiyetli Birinci Mebhası, şu cümlelerin hâşiyesi ve izahıdır.

Belîğ: Edebî, düzgün ve yerinde ifade.

Beit: Şiirde iki mısradan oluşan bölüm.

Dâvâ-yı i'câz: Mu'cizeli olma iddiası, dâvâsı.

Fasih: Açık, düzgün ifade.

Hıfz: Ezberleme.

Hiss-i şedit: Şiddetli his, duygu.

İltibas: Benzer şeyleri karıştırma.

Kemâl-i sühûlet: Mükemmel bir kolaylık.

Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan: Beyan ve ifadesi ile insanları, benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerim.

Muâraza: Mücadele, karşı koyma.

Müşevveşiyet: Karışıklık, düzensizlik.

Teşâbüh: Birbirine benzeme.

Hatta, az sözden ve gürültüden müteessir olan hastalara ve sekerâtta olanlara karşı, Kur'ân'ın zemzemesi ve sadâsı, zemzem suyu gibi onlara hoş ve tatlı geldiği cihetle, bir nevi i'câzını onlara da ihsas eder.

Elhâsıl: Kırk muhtelif tabakâta ve ayrı ayrı insanlara, kırk vecihle Kur'ân-ı Hakîm i'câzını gösterir veya i'câzının vücûdunu ihsas eder, kimseyi mahrum bırakmaz. Hatta, yalnız gözü bulunan, ^(Hâşiye) kulaksız, kalbsiz, ilimsiz tabakası-na karşı da Kur'ân'ın bir nevi alâmet-i i'câzı vardır, şöyle ki:

Hâfız Osman* hattıyla ve basmasıyla olan Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan'ın yazılan kelimeleri birbirine bakıyor. Mesela, Sûre-i Kehf'te ¹ وَثَامِنُهُمْ كَلْبُهُمْ kelimesi altında yapraklar delinse, Sûre-i Fâtır'daki ² قَطْمِيرٍ kelimesi az bir inhırafla görünecek ve o kelbin ismi de anlaşılacak.. ve Sûre-i Yâsin'de iki defa ³ مُحْضَرُونَ birbiri üstüne.. ve Sâffât'taki ⁴ مُحْضَرِينَ ve ⁵ مُحْضَرُونَ hem birbirine, hem onlara bakıyor; biri delinse, ötekiler az bir inhırafla görünecek.

Mesela Sûre-i Sebe'nin âhirinde, Sûre-i Fâtır'ın evvelindeki iki ⁶ مَثْنً bir-birine bakar. Bütün Kur'ân'da yalnız üç ⁷ مَثْنً'dan ikisi birbirine bakmaları tesadüfî olamaz.. ve bunların emsali pek çoktur. Hatta bir kelime, beş altı yerde yapraklar arkasında az bir inhırafla birbirine bakıyorlar.. ve Kur'ân'ın

Hâşiye: Yalnız gözü bulunan, kulaksız, kalbsiz tabakasına karşı vech-i i'câzı, burada gayet müc-mel ve muhtasar ve nâkis kalmıştır. Fakat bu vech-i i'câzı Yirmi Dokuzuncu ve Otuzuncu Mektup'larda ^(Hâşiyecik) gayet parlak ve nurâni ve zâhir ve bâhir gösterilmiştir, hatta körler de görebilir. O vech-i i'câzı gösterecek bir Kur'ân yazdırdık; inşaallah tab' edilecek, herkes de o güzel vechi görecektir.

Hâşiyecik: Otuzuncu Mektup, pek parlak tasavvur ve niyet edilmişti. Fakat yerini başkasına, İşârâtü'l-İ'câz'a verdi, kendisi meydana çıkmadı.

1 "... (Ashab-ı Kehf'in) sekizincileri köpekleridir ..." (Kehf Sûresi, 18/22).

2 Ashab-ı Kehf'in köpeklerinin adı. (Fâtır Sûresi, 35/13).

3 "Bir araya getirilenler." (Yâsin Sûresi, 36/32, 75).

4 Sâffât Sûresi, 37/57.

5 Sâffât Sûresi, 37/127, 158.

6 "İkişer." (Sebe Sûresi, 34/46; Fâtır Sûresi, 35/1).

7 Nisâ Sûresi, 4/3; Sebe Sûresi, 34/46; Fâtır Sûresi, 35/1.

Alâmet-i i'câz: Mu'cize olduğun-u gösteren alâmet.

Bâhir: Âşikâr, belli.

Elhâsıl: Hâsılı, son olarak, netice olarak.

İnhiraf: Kayma, sapma.

Kelb: Köpek.

Muhtasar: Kısa, özet.

Mücmel: Kısa, öz.

Müteessir: Etkilenmiş, rahatsız.

Nâkis: Eksik.

Sekerât: Can çekişme anı.

Vech-i i'câz: Mu'cize yönü.

Zemzeme: Nağme, hoş sadâ.

birbirine bakan iki sayfasında, birbirine bakan cümleleri kırmızı kalemle yazılan bir Kur'ân'ı ben gördüm, “Şu vaziyet dahi bir nevi mu'cizenin emâre-sidir” o vakit dedim. Daha sonra baktım ki, Kur'ân'ın müteaddit yapraklar arkasında birbirine bakar çok cümleleri var ki, mânidar bir surette birbirine bakar.

İşte tertib-i Kur'ân, irşad-ı nebevî ile.. münteşir ve matbû Kur'ân'lar da ilham-ı ilâhî ile olduğundan, Kur'ân-ı Hakîm'in nakşında ve o hattında bir nevi alâmet-i i'câz işareti var. Çünkü o vaziyet ne tesadüfün işi ve ne de fikr-i beşerin düşüncesidir. Fakat bazı inhıraf var ki, o da tab'ın noksanıdır ki, tam muntazam olsaydı, kelimeler tam birbiri üzerine düşecekti.

Hem, Kur'ân'ın Medine'de nâzil olan mutavassıt ve uzun sûrelerinin her bir sayfasında “*lâfzullah*” pek bedî bir tarzda tekrar edilmiş. Agleben ya beş, ya altı, ya yedi, ya sekiz, ya dokuz, ya on bir adet tekrarlarla beraber, bir yaprağın iki yüzünde ve karşı karşıya gelen sayfada güzel ve mânidar bir münasebet-i adediye gösterir. (Hâşiye-1) (Hâşiye-2) (Hâşiye-3) (Hâşiye-4)

Hâşiye-1: Hem ehl-i zikir ve münâcâta karşı, Kur'ân'ın zînetli ve kafiyele lâfzı ve fesâhatli, sanatlı üslûbu ve nazarı kendine çevirecek belâgatın mezâyâsı çok olmakla beraber, ulvî ciddiyeti ve ilâhî huzuru ve cemiyet-i hâtırı veriyor, ihlâl etmiyor. Halbuki, o çeşit mezâyâ-yı fesahat ve sanat-ı lâfziye ve nazım ve kafiye, ciddiyeti ihlâl eder, zarafeti işmam ediyor, huzuru bozar, nazarı dağıtır. Hatta münâcâtın en latîfî ve en ciddîsî ve en ulvî nazımlı ve Mısır'ın kaht u galâsının sebep-i ref'i olan İmam Şâfiî'nin meşhur bir münâcâtını çok defa okuyordum. Gördüm ki, nazımlı, kafiyele olduğu için, münâcâtın ulvî ciddiyetini ihlâl eder. Sekiz dokuz senedir virdimdir. Hakikî ciddiyeti, ondaki kafiye ve nazımla birleştiremedim. Ondan anladım ki, Kur'ân'ın has, fitrî, mümtaz olan kafiyelerinde, nazım ve mezâyâsında bir nevi i'câzı var ki, hakikî ciddiyeti ve tam huzuru muhafaza eder, ihlâl etmez. İşte ehl-i münâcât ve zikir, bu nevi i'câzı aklın fehmetmezse de kalben hisseder.

Agleben: Daha çok, ekseriyetle.

Bedî: Emsalsiz, harika.

Belâgat: Edebiyat. Sözlü veya yazılı ifadeyi doğru, düzgün, yerinde, kusursuz ve muhataba faydalı bir şekilde kullanma sanatı.

Cemiyet-i hâtır: Gönlün bir noktaya yoğunlaşması, dağınıklığa düşmemesi.

Ehl-i zikir ve münâcât: Cenâb-ı Hakk'ı zikir ve dualarla çokça ananlar, ağız dualı kimseler.

Fehmetmek: Anlamak.

Fesâhat: Açık, düzgün, kolay anlaşılacak şekilde ifade sanatı.

Fitri: Tabii.

İrşad-ı nebevî: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) göstermesi, öğretmesi.

İşmam etmek: Hissettirmek, duyurmak.

Kaht u galâ: Kıtık, kuraklık ve ardından gelen pahalılık.

Lâfzullah: “Allah” lâfzı, kelimesi.

Latîf: Hoş, güzel.

Matbû: Tab' edilmiş, basılmış.

Mezâyâ: Meziyetler, özellikler.

Mutavassıt: Orta uzunlukta.

Mümtaz: Seçkin, ayrıcalıklı, üstün.

Münâcât: Yakarış, sessizce, içten içe dua etme.

Münasebet-i adediye: Sayı, adet olarak uygunluk, ilişki.

Münteşir: Yayınlanmış, yayılmış.

Müteaddit: Birçok.

Nazım: Ölçülü, kafiyele söyleme veya yazma sanatı.

Sanat-ı lâfziye: Lâfız ve kelimelere ait edebî sanat.

Sebeb-i ref: Kaldırılma sebebi.

Tab': Basma, baskı.

Tertib-i Kur'ân: Kur'ân-ı Kerim sûrelerinin ve âyetlerinin elimizdeki şekliyle sıralanması.

Ülvi: Yüce.

Hâşiye-2: Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan'ın mânevî bir sırr-ı i'câzı şudur ki; Kur'ân, ism-i âzama mazhar olan Resûl-i Ekrem'in (aleyhissalâtü vesselâm) pek büyük ve pek parlak derece-i imanını ifade ediyor. Hem mukaddes bir harita gibi, âlem-i âhiretin ve âlem-i rubûbiyetin yüksek hakikatlerini beyan eden, gayet büyük ve geniş ve âlî olan hak dinin mertebe-i ulviyesini fitrî bir tarzda ifade ediyor, ders veriyor.

Hem Hâlik-ı kâinat'ın, umum mevcudâtın Rabbi cihetinde, hadsiz izzet ve haşmetiyle hitabını ifade ediyor. Elbette, bu suretteki ifade-i Furkan'a ve bu tarzdaki beyan-ı Kur'ân'a karşı, ^{*1} قُلْ لِّئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ ukûl-ü beşeriye ittihad etse, birtek akıl olsa dahi, karşısına çıkamaz, muâraza edemez.

^{*2} أَتَيْنَ الثُّرَيَّا Çünkü, şu üç esas nokta-yı nazarında, kat'iyen kabil-i taklid değildir ve tanzir edilmez!..

^{*1} “De ki: Yemin ederim! Eğer insanlar ve cinler, bu Kur'ân'ın benzerini yapmak için bir araya toplansalar, (hatta birbirlerine destek olup güçlerini birleştirseler bile) yine de onun gibi bir Kitap meydana getiremezler.” (İsrâ Sûresi, 17/88).

^{*2} “Süreyyâ yıldızı nerede, yeryüzü nerede?! (Aralarında ne kadar fark var!).”

Hâşiye-3: Kur'ân-ı Hakîm'in umum sayfaları âhirinde âyet tamam oluyor. Güzel bir kafiye ile nihayeti hitam buluyor. Bunun sırrı şudur ki; en büyük âyet olan Müdâyene Âyeti,¹ sayfalar için.. Sûre-i İhlâs ve Kevser satırlar için bir vahid-i kıyasî itti haz edildiğinden, Kur'ân-ı Hakîm'in bu güzel meziyeti ve i'câz alâmeti görülüyor.

^{*1} Bakara Sûresi, 2/282.

Hâşiye-4: Bu makamın bu mebhasında gayet ehemmiyetli ve haşmetli ve büyük ve Risale-i Nur'un muvaffakiyeti noktasında gayet zinetli ve sevimli ve müşevvik kerâmetin, pek az ve cüz'î vaziyet ve kısacık numûnelerine ve küçücük emârelerine, acelelik belâsıyla iktifâ edilmiş. Halbuki o büyük hakikat ve o sevimli kerâmet ise, “tevâfuk” nâmıyla beş-altı nevi-leriyle Risale-i Nur'un bir silsile-i kerâmetini ve Kur'ân'ın göze görünen bir nevi i'câzının lemeâtını ve rumuzât-ı gaybiyenin bir menba-ı işârâtını teşkil ediyor. Sonradan, Kur'ân'da lâfzullahın tevâfukundan çıkan bir lem'a-yı i'câzı gösteren yaldız ile bir Kur'ân yazdırıldı. Hem Rumuzât-ı Semâniye nâmındaki sekiz küçük risaleler, hurufât-ı Kur'âniye'nin →

Âlem-i rubûbiyet: Allah'ın yaratıp, yönettiği her şeyi kuşatan geniş âlem.

Âlî: Yüce.

Hâlik-ı kâinat: Kâinatın Yaratıcısı.

Haşmet: Ululuk, büyüklük.

Hitam bulmak: Sona ermek.

Hurufât-ı Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerim harfleri

İfade-i Furkan: Hakkı bâtıldan, doğruyu yanlıştan ayıran Kur'ân-ı Kerim'in ifadesi.

İsm-i âzam: Kendisi ile dua edildiğinde Allah'ın icabet ettiği en büyük ismi.

İtti had etmek: Birleşmek.

İtti haz etmek: Edinmek, addetmek.

İzzet: Aziz olma, yücelik.

Kabil-i taklid: Taklidi mümkün, taklit edilebilir.

Lâfzullah: “Allah” lâfzı, kelimesi.

Lem'a-yı i'câz: Mu'cize parlıtsı.

Lemeât: Parlıtlar.

Mebhas: Bahis, konu.

Menba-ı işârât: İşâretler kaynağı.

Mertebe-i ulviye: Yüce mertebe.

Muâraza: Tartışma, mücadele.

Müdâyene: Kur'ân-ı Kerim'in, borçlanma hükümlerini bildiren en uzun âyetinin adı (Bakara Sûresi 2/282).

Müşevvik: Gayrete getiren, şevk veren, teşvik eden.

Nokta-yı nazar: Bakış açısı.

Rumuzât-ı gaybiye: Gayba ait, görünmeyen remizler, işâretler.

Rumuzât-ı Semâniye: “Sekiz Remiz, İşâret” anlamında Bediüzzaman Hazretlerinin yazdığı bir eser.

Sırr-ı i'câz: Kur'ân-ı Kerim'in mu'cizeli üslubuna ait sır.

Silsile-i kerâmet: Peşpeşe gelen kerâmetler.

Tanzir etmek: Nazire yapmak, benzerini yapmak.

Tevâfuk: Birbirine uygun düşünme, muvafık olma.

Ukûl-ü beşeriye: İnsanlara ait akıllar, zekâlar.

Vahid-i kıyasî: Ölçek, ölçü birimi.

İkinci Nükte

Hazreti Musa'nın (*aleyhisselâm*) zamanında sihrin revacı olduğundan, mühim mu'cizâtı ona benzer bir tarzda geldiği.. ve Hazreti İsa'nın (*aleyhisselâm*) zamanında ilm-i tıp revaçta olduğundan, mu'cizatının gâlibi o cinsten geldiği gibi.. Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalatûi vesselâm*) dahi zamanında Ceziretü'l-Arab'da en ziyâde revaçta dört şey idi:

Birincisi: Belâgat ve fesâhat.

İkincisi: Şiir ve hitabet.

Üçüncüsü: Kâhinlik ve gâibden haber vermek.

Dördüncüsü: Hâdisât-ı mâziyeyi ve vâkıât-ı kevnîyeyi bilmek idi.

İşte, Kur'an-ı Mu'cizü'l-Beyan geldiği zaman, bu dört nevi mâlûmat sahiplerine karşı meydan okudu.

Başta, ehl-i belâgate birden diz çöktürdü; hayretle Kur'an'ı dinlediler.

İkincisi, ehl-i şiir ve hitabet, yani muntazam nutuk okuyan ve güzel şiir söyleyenlere karşı öyle bir hayret verdi ki, parmaklarını ısırttı. Altın ile yazılan en güzel şiirlerini ve Kâbe duvarlarına medar-ı iftihar için asılan meşhur Muallakât-ı Seb'a'larını indirtti,¹ kıymetten düşürdü.

tevâfukatından çıkan münasebet-i latîfe ve işârât-ı gaybiyelerinin beyanında te'lif edildi. Hem Risale-i Nur'u tevâfuk sırrıyla tasdik ve takdir ve tahsin eden Kerâmet-i Gavsîye ve üç Kerâmet-i Alevîye ve İşârât-ı Kur'ânîye nâmındaki beş adet risaleler yazıldı. Demek, Mu'cizât-ı Ahmediye'nin te'lifinde o büyük hakikat icmâlen hissedilmiş. Fakat, maatteessüf, müellif yalnız bir tırnağını görüp göstermiş, daha arkasına bakmayarak koşup gitmiş.

¹ İbni Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* 2/219, 3/57; Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-zunûn* 2/1740; Kannûcî, *Ebcedü'l-ülûm* 1/308.

Belâgat: Edebiyat. Sözlü veya yazılı ifadeyi doğru, düzgün, yerinde, kusursuz ve muhataba faydalı bir şekilde kullanma sanatı.

Ceziretü'l-Arab: Arap Yarımadası.

Fesâhat: Açık, düzgün, kolay anlaşılacak şekilde ifade sanatı.

Gâlib: Çoğunluk, genel.

Hâdisât-ı mâziye: Geçmiş hâdiseler.

İcmâlen: Kısaca, özet olarak.

İşârât-ı gaybiye: Gayba ait,

görünmeyen, bilinmeyen işaretleler.

Kâhinlik: Falcılık, medyumluk.

Kerâmet-i Alevîye: Hz. Ali Efendimizin (r.a.) kerâmeti.

Kerâmet-i Gavsîye: Abdülkadir Geylânî (k.s.) Hazretlerinin kerâmeti.

Kur'an-ı Mu'cizü'l-Beyan: Beyan ve ifadesi ile insanları, benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'an-ı Kerim.

Maatteessüf: Maalesef, üzülecek.

Medar-ı iftihar: Övünç sebebi.

Mu'cizât: Mu'cizeler.

Muallakât-ı Seb'a: Câhiliye döneminde çok beğenilerek Kâbe'nin duvarına asılan yedi meşhur kaside.

Müellif: Yazar.

Münasebet-i latîfe: Hoş, güzel münasebet.

Tahsin: Güzel bulma, beğenme.

Vâkıât-ı kevnîye: Kâinattaki olaylar.

Hem gâibden haber veren kâhinleri ve sâhirleri susturdu. Onların gaybî haberlerini onlara unutturdu. Cinnîlerini tard ettirdi. Kâhinliğe hâtime çek-tirdi.

Hem ümem-i sâlifenin vakâyiine ve hâdisât-ı âlemin ahvâline vâkıf olan-ları hurâfâttan ve yalandan kurtarıp, hakikî hâdisât-ı maziye-yi ve nurlu olan vakâyi-i âlemi onlara ders verdi.

İşte bu dört tabaka, Kur'ân'a karşı kemâl-i hayret ve hürmetle onun önü-ne diz çökerek şâkirt oldular. Hiçbirisi hiçbir vakit birtek sûreyle muârazaya kalkışamadılar...

Eğer denilse: “Nasıl biliyoruz ki, kimse muâraza edemedi ve muâra-za kabil değil?”

Cevap: Eğer muâraza mümkün olsaydı, herhâlde teşebbüs edilecekti. Çünkü muârazaya ihtiyaç şedit idi. Zira dinleri, malları, canları, iyâlleri tehli-keye düşüyor; muâraza edilseydi kurtulurlardı. Eğer muâraza mümkün olsay-dı, herhâlde muâraza edecektiler. Eğer muâraza edilseydi, muâraza taraftarları kâfirler, münafıklar çok, hem pek çok olduğundan, herhâlde muârazaya taraf-tar çıkıp iltizam ederek herkese neşredeklerdi –nasıl ki, İslâmiyet’in aleyhin-de her şeyi neşretmişler–. Eğer neşretseydiler ve muâraza olsaydı, herhâlde tarihlere, kitaplara şâşaalı bir surette geçecekti. İşte meydanda bütün tarihler, kitaplar.. hiçbirisinde Müseylime-i Kezzâb’ın* birkaç fıkrasından başka yoktur. Hâlbuki Kur'ân-ı Hakîm, yirmi üç sene mütemâdiyen damarlara dokundura-cak ve inadı tahrik edecek bir tarzda meydan okudu. Ve der idi ki:

“Şu Kur'ân’ın, Muhammedü'l-Emin gibi bir ümmîden nazîrini yapıp-nız ve gösteriniz.

Cinnî: Cinlere mensup, cinler-den olan.

Hâdisât-ı âlem: Dünyada mey-dana gelen olaylar.

Hâdisât-ı maziye: Geçmiş olay-lar.

Hâtime çektmek: Bitirtmek, son verdirmek.

Hurâfât: Hurâfeler.

İltizam: Benimseme, kabul etme.

Kâhin: Gelecekte haber verdi-ğini iddia eden kimse, falcı, medyum.

Kemâl-i hayret: Son derece hayret, şaşkınlık.

Muâraza: Tartışma, mücadele.

Mütemâdiyen: Devamlı, sürekli olarak.

Nazîr: Benzer, denk.

Sâhir: Sihirbaz, büyücü.

Şâşaa: Parlaklık, debdebe.

Tard etmek: Kovmak.

Ümem-i sâlîfe: Daha önce yaşamış ümmetler.

Ümmî: Herhangi bir eğitim almamış, okuma yazma bilme-yen.

Vakâyi: Hâdiseler, vak'alar.

Vakâyi-i âlem: Dünyada mey-dana gelen olaylar.

Haydi, bunu yapamıyorsunuz; o zât ümmî olmasın, gayet âlim ve kâtip olsun.

Haydi, bunu da getiremiyorsunuz; birtek zât olmasın. Bütün âlimlerin, belîğlerin toplansın, birbirine yardım etsin. Hatta güvendiğiniz âliheleriniz size yardım etsin.

Haydi, bununla da yapamayacaksınız. Eskiden yazılmış belîğ eserlerden de istifade edip, hatta gelecekleri de yardıma çağırıp Kur'ân'ın nazîrini gösteriniz, yapınız.

Haydi, bunu da yapamıyorsunuz. Kur'ân'ın mecmûuna olmasın da, yalnız on sûresinin nazîrini getiriniz.

Haydi, on sûresine mukabil, hakikî, doğru olarak bir nazîre getiremiyorsunuz. Haydi, hikâyelerden, asılsız kıssalardan terkip ediniz, yalnız nazmına ve belâgatine nazîre olsun getiriniz.

Haydi, bunu da yapamıyorsunuz; birtek sûresinin nazîrini getiriniz.

Haydi, sûre uzun olmasın; kısa bir sûre olsun, nazîrini getiriniz.

Yoksa din, can, mal, iyâlleriniz, dünyada da, âhirette de tehlikeye düşecektir!”¹

İşte sekiz tabakada ilzam suretinde, Kur'ân-ı Hakîm yirmi üç senede değil, belki bin üç yüz senede bütün ins ve cinne karşı bu meydana okumuş ve okuyor. Hâlbuki, evvelki zamanda o kâfirler can, mal ve iyâlini tehlikeye atıp en dehşetli yol olan harp yolunu ihtiyâr ederek, en kolay ve en kısa olan muâraza yolunu terk ettiler. Demek muâraza yolu mümkün değildi...

İşte hiçbir âkil, husûsan o zamanda Ceziretü'l-Arap'taki adamlar, husûsan Kureyşîler gibi zeki adamlar, birtek edipleri Kur'ân'ın birtek sûresine nazîre yapıp Kur'ân'ın hücumundan kurtulmasını temin ederek, kısa ve kolay yolu terk edip can, mal, iyâlini tehlikeye atıp, en müşkülâtlı yola sülûk eder mi?

¹ Bakara Sûresi, 2/23; Yûnus Sûresi, 10/38; Hûd Sûresi, 11/13; İsrâ Sûresi, 17/88; Kasas Sûresi, 28/49.

Âkil: Akıllı, aklı başında olan.

Âlihe: İlâhlar, tanrılar.

Belîğ: Edebî, düzgün ve yerinde ifade eden yazar, şair veya yazı, şiir.

İyâl: Bir kimsenin bakmakla yükümlü olduğu kimseler, aile.

Mecmu: Bütün, toplam.

Müşkülât: Müşküller, problemler.

Sülûk etmek: Bir yola girip o yolu takip etmek.

Elhâsıl: Meşhur Câhız'ın* dediği gibi, “Muâraza-yı bi'l-huruf mümkün olmadı, muharebe-yi bi's-süyûfa mecbur oldular.”¹

Eğer denilse: Bazı muhakkik ulema demişler ki: “Kur'ân'ın bir sûresine değil, birtek âyetine, hatta birtek cümlesine, hatta birtek kelimesine muâraza edilmez ve edilmemiş.” Bu sözler mübalâğa görünüyor ve akıl kabul etmiyor. Çünkü beşerin sözlerinde Kur'ân cümlelerine benzeyen çok cümleler var. Bu sözün sırr-ı hikmeti nedir?

Cevap: İ'câz-ı Kur'ân'da iki mezhep var:

Mezheb-i ekser ve râcih odur ki, Kur'ân'daki letâif-i belâgat ve mezâyâ-yı meânî, kudret-i beşerin fevkindedir.

İkinci, mercûh mezhep odur ki; Kur'ân'ın bir sûresine muâraza, kudret-i beşer dahilindedir. Fakat Cenâb-ı Hak, mu'cize-i Ahmediye (*alefhıssalâtü vesse-lâm*) olarak men etmiş. Nasıl ki bir adam ayağa kalkabilir. Fakat eser-i mu'cize olarak bir nebî dese ki, “Sen kalkamayacaksın,” o da kalkamazsa mu'cize olur. Şu mezheb-i mercûha “Sarfe Mezhebi” denilir. Yani, Cenâb-ı Hak cin ve insi men etmiş ki, Kur'ân'ın bir sûresine mukabele edemesinler. Eğer men etmeseydi, cin ve ins bir sûresine mukabele ederdi. İşte şu mezhebe göre, “bir kelimesine de muâraza edilmez” diyen ulemanın sözleri hakikattir. Çünkü madem Cenâb-ı Hak i'câz için onları men etmiş, muârazaya ağızlarını açamazlar. Ağızlarını açsalar da izn-i ilâhî olmazsa kelimeyi çıkaramazlar.

Amma mezheb-i râcih ve ekser olan mezheb-i evvele göre dahi, o ulemanın beyan ettiği fikrin şöyle bir ince vechi vardır ki:

Kur'ân-ı Hakîm'in cümleleri, kelimeleri birbirine bakar. Bazı olur, bir kelime on yere bakar; onda, on nükte-i belâgat, on münasebet bulunuyor. Nasıl ki, İşârâtü'l-İ'câz nâmındaki tefsirde, Fâtîha'nın bazı cümleleri içinde

¹ Bkz.: Suyûtî, *İtkân* 2/313-314; Hüseyin Cisrî, *Risale-i hamîdiye* (Türkçe tercümesi) s. 52-94.

Fevk: Üst.

İ'câz-ı Kur'ân: İnsanları, benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerim üslubu.

Kudret-i beşer: İnsan gücü.

Letâif-i belâgat: Edebî incelikler, güzelliğler.

Mercuh: Tercih edilmemiş, geri planda kalan görüş.

Mezâyâ-yı maânî: Mananın ken-

dine has üstünlükleri, özellikleri.

Mezheb-i ekser ve râcih: Daha çok tercih edilen, çoğunluğun mezhebi.

Mu'cize-i Ahmediye: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) mu'cizesi.

Muâraza-yı bi'l-huruf: Sözlü mücadele.

Muhakkik ulema: Sürekli haki-

katin peşinde, kılı kırk yararcasına araştıran ilim adamları.

Muharebe-yi bi's-süyûf: Kılıçla (fiilen) savaşma.

Nebî: Peygamber.

Nükte-i belâgat: Edebî nükte.

Sırr-ı hikmet: Var olma gayesindeki sır.

Vech: Yön.

ve ¹ ذَٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ cümleleri içinde, şu nüktelerden bazı numûneleri göstermişiz.

Mesela, nasıl ki münakkaş bir sarayda, müteaddit, muhtelif nakışların düğümü hükmünde bir taşı, bütün nakışlara bakacak bir yerde yerleştirmek, bütün o duvarı nukuşuyla bilmeye mütevakkıftır. Hem nasıl ki, insanın başındaki gözbebeğini yerinde yerleştirmek, bütün cesedin münasebâtını ve vezâif-i acîbesini ve gözün o vezâife karşı vaziyetini bilmekle oluyor. Öyle de, ehl-i hakikatin çok ileri giden bir kısmı, Kur'ân'ın kelimâtında pek çok münasebâtı ve sâir âyetlere, cümlelere bakan vücuhları, alâkaları göstermişler. Husûsan ulema-yı ilm-i huruf daha ileri gidip, bir harf-i Kur'ân'da bir sayfa kadar esrarı, ehline beyan ederek isbat etmişler.

Hem madem Hâlık-ı külli şey'in kelâmıdır; her bir kelimesi, kalb ve çekirdek hükmüne geçebilir. Etrafında esrardan müteşekkil bir cesed-i mânevîye, kalb.. ve bir şecere-i mânevîyeye, çekirdek hükmüne geçebilir...

İşte, insanın sözlerinde, Kur'ân'ın kelimeleri gibi kelimeler, belki cümleler, âyetler bulunabilir. *Fakat Kur'ân'da çok münasebât gözetilerek bir tarz ile yerleştirildiği yerde, bir ilm-i muhit lâzım ki, öyle yerli yerine yerleşsin...*

Üçüncü Nükte

Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan'ın hülâsatü'l-hülâsa bir icmâl-i mahiyeti için, bir vakit Arabî ibare ile bir tefekkür-ü hakikîyi Cenâb-ı Hak benim kalbime ihsan etmişti. Şimdi, aynen o tefekkürü, Arabî olarak yazacağız, sonra manasını beyan edeceğiz, işte:

¹ “Elif, Lâm, Mîm. İşte Kitap! Şüphe yoktur onda.” (Bakara Sûresi, 2/1, 2).

Arabî: Arapça.

Cesed-i mânevî: Mânevî beden.

Ehl-i hakikat: Daima hak ve hakikat peşinde olup gerçeği bulanlar.

Hâlık-ı külli şey: Her şeyi Yaratıcı, Hz. Allah.

Hülâsatü'l-hülâsa: Özün özü.

İcmâl-i mahiyet: Belli başlı özelliklerini kısaca ifade etme, özetleme.

İlm-i muhit: Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi kuşatan ezeli, ebedi, sonsuz, sınırsız ilmi.

Münakkaş: Nakışlı, işlemeli.

Müteaddit: Birden çok, çeşitli.

Mütevakkıf: Bağlı.

Nukuş: Nakışlar, işlemler.

Şecere-i mânevîyeye: Mânevî ağaç.

Ulema-yı ilm-i huruf: Harflere belirli sayılar yükleyerek birtakım esrarlı bilgilere ulaşmak isteyen kimseler.

Vezâif-i acîbe: Hârîka vazifeler.

Vücuh: Yönler.

سُبْحَانَ مَنْ شَهِدَ عَلَى وَحْدَانِيَّتِهِ وَصَرَّحَ بِأَوْصَافِ جَمَالِهِ وَجَلَالِهِ وَكَمَالِهِ الْقُرْآنُ
 الْحَكِيمُ الْمُنَوَّرُ جِهَاتُهُ السِّتُّ الْحَاوِي لِسِرِّ إِجْمَاعِ كُلِّ كُتُبِ الْأَنْبِيَاءِ وَالْأَوْلِيَاءِ وَالْمُؤَحِّدِينَ
 الْمُخْتَلِفِينَ فِي الْأَعْصَارِ وَالْمَشَارِبِ وَالْمَسَالِكِ الْمُتَفَقِّينَ بِقُلُوبِهِمْ وَعُقُولِهِمْ عَلَى تَصْدِيقِ
 أَسَاسَاتِ الْقُرْآنِ وَكُلِّيَّاتِ أَحْكَامِهِ عَلَى وَجْهِ الْإِجْمَالِ وَهُوَ مَحْضُ الْوَحْيِ بِإِجْمَاعِ
 الْمُنَزَّلِ وَالْمُنَزَّلِ وَالْمُنَزَّلِ عَلَيْهِ وَعَيْنُ الْهَدَايَةِ بِالْبَدَاهَةِ وَمَعْدِنُ أَنْوَارِ الْإِيمَانِ بِالضَّرُورَةِ
 وَمَجْمَعُ الْحَقَائِقِ بِالْبَقِيَّةِ وَمَوْصِلٌ إِلَى السَّعَادَةِ بِالْعِيَانِ وَذُو الْأَثْمَارِ الْكَامِلِينَ بِالْمُشَاهَدَةِ
 وَمَقْبُولُ الْمَلِكِ وَالْإِنْسِ وَالْجَانِّ بِالْحَدْسِ الصَّادِقِ مِنْ تَفَارِيقِ الْأَمَارَاتِ وَالْمُؤَيَّدُ
 بِالْدَّلَائِلِ الْعَقْلِيَّةِ بِاتِّفَاقِ الْعُقَلَاءِ الْكَامِلِينَ وَالْمُصَدِّقُ مِنْ جِهَةِ الْفِطْرَةِ السَّليمةِ بِشَهَادَةِ
 أَطْمِثَّانِ الْوُجْدَانِ وَالْمُعْجِزَةِ الْأَبَدِيَّةِ الْبَاقِي وَجْهٌ إِعْجَازِهِ عَلَى مَرِّ الزَّمَانِ بِالْمُشَاهَدَةِ
 وَالْمُنْبَسِطُ دَائِرَةُ إِرْشَادِهِ مِنَ الْمَلَأِ الْأَعْلَى إِلَى مَكْتَبِ الصَّبِيَّانِ يَسْتَفِيدُ مِنْ عَيْنِ دَرْسِ
 الْمَلَكَةِ مَعَ الصَّبِيِّينَ وَكَذَا هُوَ ذُو الْبَصَرِ الْمُطْلَقِ يَرَى الْأَشْيَاءَ بِكَمَالِ الْوُضُوحِ وَالظُّهُورِ
 وَيَحِيطُ بِهَا وَيَقْلِبُ الْعَالَمَ فِي يَدِهِ وَيَعْرِفُهُ لَنَا كَمَا يَقْلِبُ صَانِعُ السَّاعَةِ السَّاعَةَ فِي كَفِّهِ
 وَيَعْرِفُ لِلنَّاسِ فَهَذَا الْقُرْآنُ الْعَظِيمُ الشَّانِ هُوَ الَّذِي يَقُولُ مُكْرَّرًا «اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ»
 «فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ»

İşte şu tefekkür-ü Arabî'nin tercümesi ve meâli şudur ki, yani:

Kur'an-ı Mu'cizü'l-Beyan'ın altı ciheti parlaktır ve nurludur. Evham ve şübehât içine giremez. Çünkü arkası Arş'a dayanıyor, o cihette nuru vahiy var. Önünde ve hedefinde saadet-i dâreyn var. Ebede, âhirete el atmış; cennet ve saadet nuru var. Üstünde sikke-i i'câz parlıyor. Altında burhan ve delil direkleri var. İçi hâlis hidayet, sağı أَفْلاَ يَعْقِلُونَ¹ ler ile ukûlü istintakla "sadakte" dedirtiyor. Solunda kalblere ezvâk-ı ruhanî

¹ "Hâlâ akıllanmazlar mı?" (Yâsin Sûresi, 36/68).

Arş: Allah'ın tahtı, bütün kâinatı kuşatan yüce hâkimiyeti.

Ezvâk-ı ruhanî: Ruhen, kalben alınan zevkler, lezzetler.

Evham: Vehimler, kuruntular.

İstintak: Konuşturma.

Kur'an-ı Mu'cizü'l-Beyan: Be-

yan ve ifadesi ile insanları, benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'an-ı Kerim.

Saadet-i dâreyn: İki cihan mutluluğu, dünya ve âhiret saadeti.

Sadakte: "Doğru söyledin" anlamında bir ifade.

Sikke-i i'câz: İnsanların benzerini yapmaktan âciz bıraktığını, mu'cize olduğunu gösteren damga, mühür.

Şübehât: Şüpheler.

Ükûl: Akıllar.

vermekle, vicdanları istiṣhad ederek “bârekâllah” dediren Kur’ân-ı Mu’cizü’l-Beyan’a hangi köşeden, hangi cihetten evham ve şübehâtın hırsızları girebilir!..¹

Evet Kur’ân-ı Mu’cizü’l-Beyan asırları, meşrepleri, meslekleri muhtelif olan enbiyanın, evliyanın, muvahhidînin kitaplarının sırr-ı icmâ-nı câmidir. Yani bütün o ehl-i kalb ve akıl, Kur’ân-ı Hakîm’in mücmel ahkâmını ve esâsâtını tasdik eder bir surette, o esâsâtı kitaplarında zikredip kabul etmişler. Demek onlar, Kur’ân şecere-i semâvîsinin kökleri hükmündedirler. Hem Kur’ân-ı Hakîm, vahye istinad ediyor ve vahiydir. Çünkü Kur’ân-ı nâzil eden Zât-ı Zülcelâl, mu’cizât-ı Ahmediye (aleyhissalâtü vesselâm) ile Kur’ân vahiy olduğunu gösterir, isbat eder. Ve nâzil olan Kur’ân dahi, üstündeki i’câz ile gösterir ki, Arş’tan geliyor. Ve münzel-i aleyh olan Resûl-i Ekrem’in (aleyhissalâtü vesselâm) bidayet-i vahiydeki telâ-şî² ve nüzul-u vahiy vaktindeki vaziyet-i bîhuşu³ ve herkesten ziyâde Kur’ân’a karşı ihlâs ve hürmeti gösteriyor ki, vahiy olup ezelden geliyor, O’na misafir oluyor...

Hem o Kur’ân –bilbedâhe– mahz-ı hidayettir. Çünkü onun muhâ-lifi –bilmüşâhede– küfrün dalâletidir. Hem –bizzarure– Kur’ân, envâr-ı imaniyenin madenidir. Elbette envâr-ı imaniyenin aksi zulûmâtıdır. Çok Sözlere’de bunu kat’î olarak isbat etmişiz.

¹ Bkz.: Bakara Sûresi, 2/2; Yunus Sûresi, 10/37; Secde Sûresi, 32/2; Fussilet Sûresi, 41/42.

² Bkz.: Kiyâmet Sûresi, 75/16; Tâhâ Sûresi, 20/114.

³ Buharî, *Bedü’l-vahy* 2, *Bedü’l-halk* 6; Müslim, *Fezâil* 86-88.

Ahkâm: Hükümler.

Bârekâllah: “Allah mübârek etsin, bereketli kılsın” anlamında bir dua cümlesi.

Bidâyet-i vahiy: Vahyin başlangıcı.

Bilbedâhe: Açıkça, besbelli.

Bilmüşâhede: Bizzat görerek.

Bizzarure: Zaruri, kesin olarak.

Dalâlet: Sapıtma, doğru yoldan çıkma.

Ehl-i kalb ve akıl: Temiz kalbli akıl sahipleri.

Enbiya: Peygamberler (a.s.).

Envâr-ı imaniye: İman nurları.

Esâsât: Esaslar, temeller.

Evliya: Allah dostları, iman

ve takvalarıyla kullukta örnek kişiler.

Ezel: Başlangıcı, öncesi olmama, zaman üstü.

İ’câz: Mu’cizeli oluş (insanları benzerini yapmaktan âciz bira-kan üslup).

İstinad etmek: Dayanmak.

İstiṣhâd etmek: Şâhit tutmak, şahit göstermek.

Küfür: İnançsızlık, inkâr.

Mahz-ı hidayet: Tamamen, bütünüyle hidayet.

Mu’cizât-ı Ahmediye: Peygamber Efendimiz’e (s.a.s.) ait mu’cizeler.

Muvahhidin: Cenâb-ı Hakk’ın birliğine inananlar.

Mücmel: Kısa, öz.

Münzel-i aleyh: Kendisine vahiy, kitap indirilen kimse.

Nâzil etmek: İndirmek.

Nüzul-u vahiy: Vahyin inişi, gelişi.

Sırr-ı icmâ: Bir meselenin özün-de, aslında olan ittifak.

Şecere-i semâvî: Semâvî ağaç.

Vaziyet-i bîhuş: Kendinden geç-miş, çok şaşırılmışlık hâli.

Zât-ı Zülcelâl: Yüceler Yücesi Hz. Allah.

Zulûmât: Karanlıklar.

Hem Kur'ân, –bilyakîn– hakâikin mecmaıdır. Hayâlât ve hurâfât, içine giremez. Teşkil ettiği hakikatli Âlem-i İslâmiyet, izhar ettiği esaslı şeriat ve gösterdiği âlî kemâlâtın şehâdetiyle, âlem-i gayba ait olan bahislerinde dahi, âlem-i şehâdetteki bahisleri gibi ayn-ı hakâik olduğunu ve içinde hilâf bulunmadığını isbat eder...

Hem Kur'ân, –bilayân ve şüphesiz– saadet-i dâreyne îsâl eder, beşeri ona sevk eder. Kimin şüphesi varsa, bir defa Kur'ân'ı okusun ve dinlesin, ne diyor...

Hem Kur'ân'ın verdiği meyveler hem mükemmeldir, hem hayattardır. Öyleyse, Kur'ân ağacının kökü hakikattedir, hayattardır. Çünkü meyvenin hayatı, ağacın hayatına delâlet eder. İşte, bak, her asırda ne kadar asfiya ve evliya gibi mükemmel ve kâmil zîhayat ve zînur meyveler vermiş...

Hem hadsiz müteferrik emârelerden neş'et eden bir hads ve kanaatle Kur'ân, hem ins, hem cin, hem meleğin makbulü ve mergûbudur ki, okunduğu vakit onlar, iştiyakla pervane gibi etrafına toplanıyorlar...

Hem Kur'ân vahiy olmakla beraber, delâil-i akliye ile teyid ve tahkim edilmiş. Evet, kâmil ukalânın ittifakı buna şahittir. Başta ulema-yı ilm-i kelâmın allâmeleri ve İbni Sina, İbni Rüşd* gibi felsefenin dâhileri, –müttefikan– esâsât-ı Kur'âniye'yi usûlleriyle, delilleriyle isbat etmişler.*

Hem Kur'ân, fıtrat-ı selîme cihetiyle musaddaktır. Eğer bir arıza ve bir maraz olmazsa her bir fıtrat-ı selîme onu tasdik eder. Çünkü itmînan-ı vicdan ve istirahat-i kalb, onun envârıyla olur. Demek fıtrat-ı selîme,

Âlem-i gayb: Beş duyu ile kavranamayan varlıkların, gerçeklerin, hâdiselerin âlemi.

Âlem-i şehâdet: Görünen âlem, duyu organları ile kavranılanları ihtiva eden âlem.

Âlî: Yüce.

Allâme: Mâlûmatı çok geniş âlim.

Asfiya: İlim ve takvasıyla peygamberlerin gerçek vârisi kişiler.

Ayn-ı hakâik: Dosdoğru şeyler, doğruların ta kendisi.

Bilayân: Açıkça.

Bilyakîn: İyice, kesin olarak.

Delâil-i akliye: Akli deliller.

Delâlet etmek: İşaret etmek, göstermek.

Envâr: Nurlar.

Emâre: Alamet, belirti, işaret.

Esâsât-ı Kur'âniye: Kur'an-ı Kerim'in esasları, temel prensipleri.

Fıtrat-ı selîme: Temiz, sağlam yaratılış, tabiat.

Hads: Sezgi.

Hakâik: Hakikatler.

Hayâlât: Hayaller.

Hilâf: Terslik, zıtlık.

Hurâfât: Hurâfeler.

İtmînan-ı vicdan: Vicdanın tatmin olması.

İsâl etmek: Ulaştırmak.

İstirahat-i kalb: Kalb huzuru, rahatı.

İzhar etmek: Göstermek.

Kâmil: Olgun, mükemmel.

Kemâlât: İyilikler, faziletler,

erdemler.

Maraz: Hastalık.

Mecma: Toplanma yeri.

Mergûb: Rağbet gören, cazip.

Musaddak: Tasdik edilen, kabul edilen.

Müteferrik: Çeşitli, farklı.

Müttefikan: İttifak ederek, oy birliğiyle.

Neş'et etmek: Meydana gelmek.

Tahkim etmek: Sağlamlaştırmak, güçlendirmek.

Ukalâ: Akıllı insanlar.

Ulema-yı ilm-i kelâm: İslâm'ın inanca ait meselelerini inceleyen ilim adamları.

Zihayat: Canlı.

Zînur: Nurlu, pırıl pırıl.

vicdanın itmînânı şehâdetiyle onu tasdik ediyor. Evet fıtrat, lisan-ı hâliyle Kur'ân'a der: "Fıtratımızın kemâlî sensiz olamaz." Şu hakikati çok yerlerde isbat etmişiz.

Hem Kur'ân, bilmüşâhede ve bilbedâhe, ebedî ve dâimî bir mu'cize-dir. Her vakit i'câzını gösterir. Sâir mu'cizât gibi sönmez, vakti bitmez, ebedîdir.

Hem Kur'ân'ın mertebe-i irşadında öyle bir genişlik var ki; birtek dersinde Hazreti Cebrail (aleyhisselâm), bir tıfl-ı nevresîde ile omuz omuza o dersi dinler, hisselerini alırlar. Ve İbni Sina gibi en dâhi feylesof, en âmî bir ehl-i kıraatle diz dize aynı dersi okurlar, derslerini alırlar. Hatta bazen olur ki o âmî adam, kuvvet ve safvet-i iman cihetiyle, İbni Sina'dan daha ziyâde istifade eder.

Hem Kur'ân'ın içinde öyle bir göz var ki, bütün kâinatı görür, iha-ta eder ve bir kitabın sayfaları gibi kâinatı göz önünde tutar, tabakâtını ve âlemlerini beyan eder. Bir saatin sanatkârı nasıl saatini çevirir, açar, gösterir, tarif eder; Kur'ân dahi, elinde kâinatı tutmuş, öyle yapıyor. İşte şöyle bir Kur'ân-ı Azîmüşşan'dır ki, **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** der, vahdâniyeti ilân eder.

اللَّهُمَّ اجْعَلِ الْقُرْآنَ لَنَا فِي الدُّنْيَا قَرِينًا وَفِي الْقَبْرِ مُؤْنَسًا وَفِي الْقِيَامَةِ شَفِيعًا وَعَلَى الصِّرَاطِ نُورًا وَمِنَ النَّارِ سِتْرًا وَحِجَابًا وَفِي الْجَنَّةِ رَفِيقًا وَإِلَى الْخَيْرَاتِ كُلِّهَا دَلِيلًا وَإِمَامًا.

اللَّهُمَّ نَوِّرْ قُلُوبَنَا وَقُبُورَنَا بِنُورِ الْإِيمَانِ وَالْقُرْآنِ وَنَوِّرْ بُرْهَانَ الْقُرْآنِ بِحَقِّ وَبِحُرْمَةِ مَنْ أَنْزَلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنَ، عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ مِنَ الرَّحْمَنِ الْحَنَّانِ. آمِينَ.²

¹ "O hâlde şu gerçeği hiç unutma ki: Allah'tan başka ilâh yoktur." (Muhammed Süresi, 47/19).

² "Allah'ım! Kur'ân'ı bizim için dünyada yoldaş, kabirde candaş, kıyâmette şefaatçi, Sırat köprüsünde nur, cehennem ateşine karşı örtü ve perde, cennette arkadaş ve bütün hayırlı işlere götüren rehber ve önder eyle.

Allah'ım! Kalplerimizi ve kabirlerimizi iman ve Kur'ân nuruyla nurlandır. Kendisine Kur'ân indirilen Zât hürmeti ve hakkı için, Kur'ân'ın doğruluğunu ve hakkaniyetini ayan beyan herkese göster. O'na ve âline Rahmân ve Hannân olan Allah'tan salât ve selâm olsun. Âmin."

Âmî: Halktan, sıradan, herhangi biri.

Bilbedâhe: Açıkça, besbelli.

Bilmüşâhede: Bizzat görerek.

Ehl-i kıraat: Okuma bilen kimse.

Fıtrat: Tabiat, yaratılış.

Kemâl: Yetişme, olgunlaşma, mükemmelleşme.

Lisan-ı hâl: Hâl dili, davranışla-rın ifade ettiği anlam.

Mertebe-i irşad: Gerçekleri, doğruları gösterme derecesi,

konumu.

Safvet-i iman: İman berraklığı, duruluğu.

Tıfl-ı nevresîde: Yeni yeni yetişen çocuk, çok genç.

Vahdâniyet: Allah'ın birliği.

On Dokuzuncu Nükteî İşaret

Sâbık işaretlerde, Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) Cenâb-ı Hakk'ın resûlû olduğu gayet kat'î ve şüpheşiz bir surette isbat edildi. İşte, risaleti binler delâil-i kat'îye ile sabit olan Muhammed Arabî (*aleyhissalâtü vesselâm*), vahdâniyet-i ilâhiyenin ve saadet-i ebediyenin en parlak bir delili ve en kat'î bir burhanıdır. Biz şu İşaret'te, o muşırık, parlak delile ve nâtk-ı sâdık burhana, hülâsatü'l-hülâsa bir icmâl ile küçük bir tarif yapacağız. Çünkü, madem o delildir ve neticesi mârifet-i ilâhiyedir; elbette delili tanımak ve vech-i delâletini bilmek lâzımdır. Öyleyse, biz de gayet muhtasar bir hülâsa ile vech-i delâletini ve sıhhatini beyan edeceğiz, şöyle ki:

Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*), şu kâinatın mevcudâtı gibi, Hâlık-ı kâinat'ın vücûduna ve vahdetine kendi Zât'ı delâlet ettiği gibi, o kendi delâlet-i zâtîyesini, bütün mevcudâtın delâletiyle beraber, lisanıyla ilân etmiştir. Madem delildir, biz o delilin hüccet ve istikâmetine ve sıdk ve hakkaniyetine on beş esasta işaret ederiz:

Birinci Esas: Hem zâtıyla, hem lisanıyla, hem delâlet-i hâliyle, hem kâliyle, kâinatın Sâni'ine delâlet eden şu delil, hem hakikat-i kâinatça musaddak, hem sâdıktır. Çünkü bütün mevcudâtın vahdâniyete delâletleri, elbette vahdâniyeti söyleyen zâtı tasdik hükmündedir. *Demek söylediği dâvâ da umum kâinatça musaddaktır.*

Hem beyan ettiği kemâl-i mutlak olan vahdâniyet-i ilâhiye ve hayr-ı mutlak olan saadet-i ebediye, bütün hakâik-i âlemin hüsn ve kemâline muvafık ve

Burhan: Delil.

Delâil-i kat'îye: Kesin deliller.

Delâlet etmek: İşaret etmek, göstermek.

Delâlet-i hâl: Durumun göstermesi, işareti.

Delâlet-i zâtîye: Kendisine ait özellikler ile işaret etme, gösterme.

Hakâik-i âlem: Âlemde var olan gerçekler.

Hakikat-i kâinat: Kâinat gerçeği.

Hakkaniyet: Haklılık.

Hâlık-ı kâinat: Kâinatın Yaratıcısı.

Hayr-ı mutlak: Sırf hayır.

Hüccet: Delil.

Hülâsatü'l-hülâsa: Özün özü.

Hüsün: Güzellik.

İcmâl: Özet, kısaca anlatım.

Kâl: Söz, sözlü ifade.

Kemâl: Güzellik, mükemmellik, yücelik.

Kemâl-i mutlak: Mutlak mükemmellik.

Mârifet-i ilâhiye: Allah'ı sıfat, isim ve fiilleriyle tanımak, bilmek. Kalb ve vicdan kültürü.

Muhtasar: Kısa, özet.

Musaddak: Tasdik edilen, kabul edilen.

Muşnık: Parlak, parlayan.

Muvafık: Uygun, yerinde.

Nâtk-ı sâdık: Doğru, konuşmalarına güvenilen kimse.

Risalet: Peygamberlik, elçilik.

Saadet-i ebediye: Ebedi, sonsuz mutluluk, cennet hayatı.

Sâbık: Geçen.

Sâni': Yapan, sanatkâr.

Sıdk: Doğruluk, dürüstlük.

Sihhat: Doğruluk, gerçeklik.

Vahdâniyet-i ilâhiye: Allah'ın birliği.

Vahdet: Birlik, bir olma.

Vech-i delâlet: İşaret etme, gösterme yönü.

Vücûd: Varlık, var olma.

mutabık olduğundan; O, dâvâsında elbette sâdıktır. *Demek Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm), vahdâniyet-i ilâhiyeye ve saadet-i ebediyeye bir burhan-ı nâtık-ı sâdık ve musaddaktır.*

İkinci Esas: Hem o delil-i sâdık ve musaddak, madem umum enbiyanın fevkinde binler mu'cizât.. ve neshedilmeyen bir şeriat.. ve umum cin ve inse şâmil bir davet sahibi olduğundan, elbette umum enbiyanın reisiidir. Öyleyse, umum enbiyanın mu'cizâtlarının sırrını ve ittifaklarını câmîdir. *Demek, bütün enbiyanın kuvvet-i icmâi ve mu'cizâtlarının şehâdeti, onun sıdk ve hakkaniyetine bir nokta-i istinad teşkil eder.*

Hem onun terbiyesi ve irşadı ve nur-u şeriatıyla kemâl bulan bütün evliya ve asfiyanın sultanı ve üstadıdır. Öyleyse, onların sırr-ı kerâmetlerini ve icmâ-kârâne tasdiklerini ve tahkiklerinin kuvvetini câmîdir. Çünkü onlar, üstadlarının açtığı ve kapıyı açık bıraktığı yolda gitmişler, hakikati bulmuşlar. Öyleyse, *onların bütün kerâmetleri ve tahkikatları ve icmâları, o mukaddes üstadlarının sıdk ve hakkaniyeti için bir nokta-yı istinad temin eder.*

Hem o burhan-ı vahdâniyet, sâbık işaretlerde görüldüğü gibi, o kadar kat'î, yakînî ve bâhir mu'cizeleri ve harika irhâsâtları ve şüphesiz delâil-i nübüvveti var ve o Zât'ı öyle bir tasdik ediyor ki, kâinat toplansa onların tasdikini ibtal edemez.

Üçüncü Esas: Hem o mu'cizât-ı bâhire sahibi olan vahdâniyet dellâlı ve saadet-i ebediye müjdecisi, kendi zât-ı mübarekinde öyle ahlâk-ı âliye ve vazife-i risaletinde öyle secâyâ-yı sâmiye ve tebliğ ettiği şeriat ve dininde

Ahlâk-ı âliye: Yüce ahlâk.

Asfiya: İlim ve takvasıyla peygamberlerin gerçek vârisi kişiler.

Bâhir: Besbelli, apaçık.

Burhan-ı nâtık-ı sâdık: Doğru konuşan, güvenilir delil.

Burhan-ı vahdâniyet: Cenâb-ı Hakk'ın birliğini gösteren delil.

Câmî: Şümüllü, kapsamlı.

Delâil-i nübüvvet: Peygamberlik delilleri.

Enbiya: Peygamberler.

Fevk: Üst.

İcmâkârâne: Bir meselede aynı noktada birleşir tarzda.

İns: İnsan, beşer.

İrhâsât: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) peygamberliğinden önce

meydana gelen, O'nun gelişini müjdeleyen harika hâller, olaylar.

İrşad: Doğruyu gösterme, rehberlik etme.

Kemâl bulmak: Olgunlaşmak, mükemmelleşmek.

Kuvvet-i icmâ: Bir meselede aynı noktada bir araya gelerek oluşan kuvvet.

Mu'cizât: Mu'cizeler.

Mu'cizât-ı bâhire: Apaçık mu'cizeler.

Mutabık: Uygun.

Neshetmek: Bir şeriatın hükmünü daha sonra gönderilen bir peygamberin getirdiği şeriatle değiştirmek.

Nokta-yı istinad: Dayanak noktası.

Nur-u şeriat: Dinî hükümlerden yayılan nur, parlaklık.

Secâyâ-yı sâmiye: Yüce seciyeleler, huylar.

Sırr-ı kerâmet: İlâhî ikrama mazhar olma sırrı.

Şeriat: Dinî hüküm ve kurallar.

Tahkik: Doğruyu araştırma, açığa çıkarma.

Vahdâniyet dellâli: Cenâb-ı Hakk'ın birliğini delilleriyle ilan eden, haykıran tellâl.

Vazife-i risalet: Peygamberlik vazifesi.

Yakînî: Şüphesiz, kesin bir bilgi niteliği olan.

öyle hasâil-i gâliye vardır ki, en şedit düşman dahi onu tasdik ediyor, inkârı mecal bulamıyor. Madem zâtında ve vazifesinde ve dininde en yüksek ve güzel ahlâkları ve en ulvî ve mükemmel seciyeleri ve en kıymettar ve makbul hasletleri bulunuyor. *Elbette O Zât, mevcudâtındaki kemâlâtın ve ahlâk-ı âliyenin misali ve mümessili ve timsali ve üstadıdır. Öyleyse, zâtında ve vazifesinde ve dininde şu kemâlât ise, hakkaniyetine ve sıdkına o kadar kuvvetli bir nokta-yı istinaddır ki, hiçbir cihette sarsılmaz.*

Dördüncü Esas: Hem maden-i kemâlât ve muallim-i ahlâk-ı âliye olan o dellâl-ı vahdâniyet ve saadet, kendi kendine söylemiyor, belki söylettiriliyor.¹ Evet, Hâlık-ı kâinat tarafından söylettiriliyor. Üstad-ı Ezeli'sinden ders alır, sonra ders verir. Çünkü sâbık işaretlerde kısmen beyan edilen binler delâil-i nübüvvetle Hâlık-ı kâinat, bütün mu'cizâtı onun elinde halletmekle gösterdi ki:

O, O'nun hesabına konuşuyor, O'nun kelâmını tebliğ ediyor. Hem O'na gelen Kur'ân ise, içinde-dışında kırk vech-i i'câz ile gösterir ki; O, Cenâb-ı Hakk'ın tercümanıdır.

Hem o kendi zâtında bütün ihlâsıyla ve takvasıyla ve ciddiyetiyle ve emanetiyle ve sâir bütün ahvâl ve etvârıyla gösterir ki, O kendi nâmına, kendi fikriyle demiyor, belki Hâlık'ı nâmına konuşuyor.

Hem O'nu dinleyen bütün ehl-i hakikat, keşif ve tahkikle tasdik etmişler ve ilmelyakîn iman etmişler ki; O, kendi kendine konuşmuyor; belki Hâlık-ı Kâinat O'nu konuşturuyor, ders veriyor, O'nunla ders verdiriyor. Öyle ise, onun sıdk ve hakkaniyeti, bu dört gayet kuvvetli esasların icmâına istinad eder.

¹ Bkz.: En'âm Sûresi, 6/50; A'râf Sûresi, 7/203; Yunus Sûresi, 10/15; Kehf Sûresi, 18/110; Necm Sûresi, 53/3-4...

Dellâl-ı vahdâniyet ve saadet: Cenâb-ı Hakk'ın varlığına, birliğine imanı ve bunun neticesinde ulaşılabilecek huzuru, saadeti anlatan, gösteren Efendimiz (s.a.s.).
Ehl-i hakikat, keşif ve tahkik: Daima hak ve hakikat peşinde olup, Allah'ın izni ölçüsünde zaman zaman eşyanın perde arkasına, gaybî âlemlere ait keşiflerde bulunabilen, meselelerini derinlemesine araştıran büyük İslâm âlimleri.
Emanet: Emin olma, güvenilirlik.

Etvâr: Tavırlar, davranışlar.
Hâlık: Yaradan, Hz. Allah.
Hâlık-ı kâinat: Kâinatın Yaratıcısı.
Hasâil-i gâliye: Değerli, tabii özellikler, hasletler.
İlmelyakîn: Okuyup öğrenerek, delillere dayanarak elde edilen bilgi.
İstinad etmek: Dayanmak.
Kemâlât: Güzellikler, erdemler.
Maden-i kemâlât: Bütün güzelliklerin, faziletlerin kaynağı.
Muallim-i ahlâk-ı âliye: Ahlâkın

en güzelini öğreten, örnek olan rehber.
Mümessil: Temsilci.
Şedit: Şiddetli.
Timsal: Örnek, nümûne.
Ülvî: Yüce.
Üstad-ı Ezeli: Zamanla mukayyet olmayan üstad, rehber; ebedî üstad.
Vech-i i'câz: Mu'cize yönü.
Seciy: Karakter, huy, tabiat.

Beşinci Esas: Hem o tercüman-ı kelâm-ı ezeli; ervahları görüyor, melâi-kelerle sohbet ediyor, cin ve insi de irşad ediyor. Değil ins ve cin âlemi, belki âlem-i ervah ve âlem-i melâike fevkinde ders alıyor ve mâverâsında mûna-sebeti var ve ittılâi vardır. Sâbık mu'cizâtı ve tevâtürle kat'î mâcerâ-yı hayatı, şu hakikati isbat etmiştir. Öyleyse, kâhinler ve sâir gaipten haber verenler gibi onun haberlerine değil cin, değil ervah, değil melâike, belki Cibril'den başka melâike-i mukarrabîn dahi karışmıyor. Hatta, ekser evkâtta onun arkadaşı olan Hazreti Cebrail'i dahi bazı geri bırakıyor.¹

Altıncı Esas: Hem o melek, cin ve beşerin seyyidi olan Zât, şu kâinat ağacının en münevver ve mükemmel meyvesi.. ve rahmet-i ilâhiyenin tim-sali.. ve muhabbet-i rabbâniyenin misali.. ve Hakk'ın en münevver burha-nı.. ve hakikatin en parlak sirâcı..² ve tılsım-ı kâinatın miftahı.. ve muammâ-yı hilkatın keşşâfı.. ve hikmet-i âlemin şârihi.. ve saltanat-ı ilâhiyenin dellâlı.. ve mehâsin-i sanat-ı rabbâniyenin vassâfı.. ve câmiyet-i istidat cihetiyle O Zât, mevcudâtta ki kemâlâtın en mükemmel enmûzecidir. Öyleyse, O Zât'ın şu evsafı ve şahsiyet-i mâneviyesi işaret eder, belki gösterir ki:

O Zât, kâinatın ille-i gâiyesidir. Yani, "O Zât'a şu kâinatın Hâlık'ı bakmış, kâinatı halketmiştir. Eğer onu icad etmeseydi, kâinatı dahi icad etmezdi" denilebilir.³ Evet, cin ve inse getirdiği hakâik-i Kur'âniye ve

¹ Kadı İyâz, Şifâ 1/204; Kurtubî, *el-Câmi li ahkâmî'l-Kur'an* 17/98; İbni Hacer, *Fethu'l-bârî* 13/484.

² Bkz.: Ahzâb Sûresi, 33/45-46.

³ Bkz.: Taberânî, *el-Mu'cemü'l-ewsat*, 6/314; Taberânî, *el-Mu'cemü's-sağîr*, 2/182; Hâkim, *Müstedrek*, 2/672.

Burhan: Delil.

Câmiyet-i istidât: Kabiliyet genişliği, zenginliği

Dellâl: Bir şeyi delilleriyle gösteren, ilan eden, tellâl.

Enmûzec: Numûne, örnek.

Ervah: Ruhlar.

Evkât: Vakitler.

Hakâik-i Kur'âniye: Kur'an hakikatleri.

Halketmek: Yaratmak.

Hikmet-i âlem: Âlemde bütün oluşumların hikmeti, gâyesi.

İttılâ: Öğrenme, haberdar olma.

İlle-i gâiye: Asıl sebep, asıl maksat.

İns: İnsan, beşer.

Kemâlât: Güzellikler, faziletler,

mükemmellikler.

Keşşâf: Keşfeden, ortaya çıkaran.

Mâcerâ-yı hayat: Hayatın akışı, seyri.

Mâverâ: Bir şeyin ötesi, arkası.

Mehâsin-i sanat-ı rabbâniye: İlâhi sanat güzellikleri.

Melâike: Melekler.

Melâike-i mukarrebîn: Büyük melekler.

Miftah: Anahtar.

Muammâ-yı hilkat: Yaratılış bilmececi.

Münevver: Nurlu, pırl pırl.

Saltanat-ı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi kuşatan hâkimi-yeti, yüceliği.

Seyyid: Efendi.

Sirâc: Lâmba, fener.

Şahsiyet-i mâneviye: Tüzel, hükmi kişilik.

Şârih: Şerh eden, açıklayan.

Tercüman-ı kelâm-ı ezeli:

Cenâb-ı Hakk'ın zamanları aşan yüce kelâmının (Kur'an-ı Kerim) tercümanı.

Tevâtür: Yalandan ittifak etmeleri aklen mümkün olmayan birçok kişinin naklettiği kesin haber, bilgi.

Tılsım-ı kâinat: Kâinatın şifresi, sırrı.

Vassâf: Vassaf eden, niteliklerini anlatan.

envâr-ı imaniye ve zâtında görünen ahlâk-ı âliye ve kemâlât-ı sâmiye, şu hakikate şahid-i kâtî'dır.

Yedinci Esas: Hem o burhan-ı hak ve sirâc-ı hakikat, öyle bir din ve şeriat göstermiştir ki, iki cihanın saadetini temin edecek desâtiri câmîdir. Ve câmî olmakla beraber, kâinatın hakâikini ve vezâifini ve Hâlık-ı kâinat'ın esmâsını ve sıfâtını, kemâl-i hakkaniyetle beyan etmiştir. İşte o İslâmiyet ve şeriat, öyle bir tarzda muhit ve mükemmeldir ve öyle bir surette kâinatı kendiyile beraber tarif eder ki, onun mahiyetine dikkat eden elbette anlar ki; o din, bu güzel kâinatı yapan Zât'ın, o kâinatı kendiyile beraber tarif edecek bir beyannâme-sidir ve bir tarifesidir. Nasıl ki bir sarayın ustası, o saraya münasip bir tarife yapar, kendini vasıflarıyla göstermek için bir tarife kaleme alır.

Öyle de din ve şeriat-ı Muhammediye'de (aleyhissalâtü vesselâm) öyle bir ihata, bir ulviyet, bir hakkaniyet görünüyor ki, kâinatı halk ve tedbir edenin kaleminden çıktığını gösterir. Ve o kâinatı güzelce tanzim eden kim ise, şu dini güzelce tanzim eden yine O'dur. Evet, o nizam-ı ekmel, elbette bu nazm-ı ecmeli ister.

Sekizinci Esas: İşte mezkûr sıfatlarla muttasıf ve her cihet ile sarsılmaz, kuvvetli istinad noktalarına dayanan Muhammed Arabî (aleyhissalâtü vesselâm), âlem-i şehâdete müteveccih olarak âlem-i gayb nâmına, cin ve insin başları üzerine ilân ederek istikbalde, gelecek asırlar arkasında duran akvâma ve milletlere hitap edip öyle bir nidâ eder ki; umum cin ve inse, umum yerlere, umum asırlara işittiriyor. Evet, işitiyoruz...

Dokuzuncu Esas: Hem öyle yüksek, kuvvetli hitap ediyor ki, bütün asırlar onu dinler. Evet, aksisedâsını her bir asır işitiyor.

Onuncu Esas: Hem O Zât'ın gidişatında görünüyor ki; görüyor, öyle

Aksisedâ: Yankı.

Akvâm: Kavimler, milletler.

Âlem-i gayb: Görünmeyen âlem, duyu organları ile kavranılamayanları ihtiva eden âlem.

Âlem-i şehâdet: Görünen âlem, duyu organları ile kavranılanları ihtiva eden âlem.

Burhan-ı hak: Hakkın delili.

Câmî: Kapsamlı, şümüllü.

Desâtir: Düsturlar, prensipler.

Envâr-ı imaniye: İmana ait nurlar.

Esmâ: İsimler.

Hakâik: Hakikatlar.

İstinad: Dayanma, dayanak.

Kemâlât-ı sâmiye: Yüce faziletler, güzelliğler.

Kemâl-i hakkaniyet: Tam bir doğruluk, dürüstlük.

Mezkûr: Zikredilen, adı geçen.

Muhit: Şümüllü, kapsamlı.

Muttasıf: Vasıflı, nitelikli.

Müteveccih: Yönelmiş, yönelik.

Nazm-ı ekmel: En güzel şekilde tertip etme, düzenleme.

Nizam-ı ekmel: Pek mükemmel nizam, düzen.

Sirâc-ı hakikat: Hakikatin ışığı, lâmbası.

Şahid-i kâtî: Kesin şahit.

Şeriat-ı Muhammediye: Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) vâsitasiyla insanlara bildirilen dinî hüküm ve kurallar.

Tedbir: İdare etme, yönetme.

Ulviyet: Yücelik.

Vezâif: Vazifeler.

haber veriyor. Çünkü en tehlikeli vakitlerde, kemâl-i metânetle, tereddütsüz, telâşsız söylüyor. Bazen olur, tek başıyla dünyaya meydan okuyor.¹

On Birinci Esas: Hem bütün kuvvetiyle, öyle kuvvetli davet edip çağırır ki; yarı yeri ve nev-i beşerin beşte birini, sesine karşı “Lebbeyk” dedirtti, ²سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا söylettirdi.

On İkinci Esas: Hem öyle bir ciddiyetle davet ve öyle esaslı bir surette terbiye eder ki, düsturlarını asırların cephesinde ve aktârın taşlarında nakşediyor ve dehirlerin yüzlerinde pâyidar ediyor.

On Üçüncü Esas: Hem tebliğ ettiği ahkâmın sağlamlığına öyle bir vüsuk ve güvenmekle söylüyor ve davet ediyor ki, dünya toplansa onu bir hükmünden geri çevirip pişman edemez. Buna şahit, bütün tarih-i hayatı ve siyer-i seniyesidir.

On Dördüncü Esas: Hem öyle bir itmînan ile, bir itimat ile davet eder, tebliğ eder ki; kimseden minnet almaz, hiçbir müşkülâta karşı telâş etmez. Tereddütsüz, kemâl-i samimiyetle ve safvetle ve herkesten evvel kendisi amel edip kabul ederek, getirdiği ahkâmı ilân eder. Buna şahit ise herkesçe, dost ve düşmanca mâlûm olan meşhur zühdü ve istiğnâsı ve dünyanın fâni müzeyyenâtına adem-i tenezzülüdür.

On Beşinci Esas: Hem getirdiği dine herkesten ziyâde itaati ve Hâlık’ına karşı herkesten ziyâde ubûdiyeti ve menhiyâta karşı herkesten ziyâde takvası kat’iyen gösterir ki; O, Sultan-ı Ezel ve Ebed’in mübelliğidir, elçisidir ve O, Mâbud-u bilhakk’ın en hâlis abdidir ve Kelâm-ı Ezelî’nin tercümanıdır.

¹ Bkz.: Buharî, *Hibe* 33, *Cihâd* 24, 46, 50, 82, 116, 117, 165, *Edeb* 39, 116; Müslim, *Fezâil* 48-49.

² “İşittik ve itaat ettik ...” (Bakara Sûresi, 2/285).

Abd: Kul.

Adem-i tenezzül: Tenezzül etmeme.

Ahkâm: Hükümler.

Aktâr: Etraf, dört bir yan.

Dehir: Çağ, devir.

Hâlık: Yaradan, Hz. Allah.

İstiğnâ: İstememe, tenezzül etmeme, tok gözlülük.

İtmînan: Kararlılık, iç huzuru.

Kelâm-ı Ezelî: Cenâb-ı Hakk’ın zamanları aşan yüce kelâmı, Kur’ân-ı Kerim.

Kemâl-i metânet: Tam bir dayanıklılık, sebat.

Kemâl-i samimiyet ve safvet:

Mükemmel bir samimiyet ve saf-
lık, berraklık.

Lebbeyk: Emredilene yerine
getirme arzusunu belirten “buyu-
run, efendim” anlamında bir
ifade.

Mâbud-u bilhak: İbadete lâayk
tek ve yektâ Zât.

Menhiyât: Yasaklar, haramlar.

Mübelliğ: Haber veren, bildiren.

Müzeyyenât: Zînetler, süslü
şeyler.

Nev-i beşer: İnsanlık.

Pâyidar etmek: Kalıcı, sabit
kılmak.

Siyer-i seniyye: Hz. Peygamber
Efendimiz’in (s.a.s.) yüce hayatı-
nı, üstün vasıflarını konu edinen
ilim dalı.

Sultan-ı Ezel ve Ebed: Başlan-
gıcı, öncesi ve sonu olmayan
Sultan, Cenâb-ı Hakk.

Takva: Dinin emir ve yasakları-
na sıkı sıkıya bağlı olma.

Übûdiyet: Kulluk.

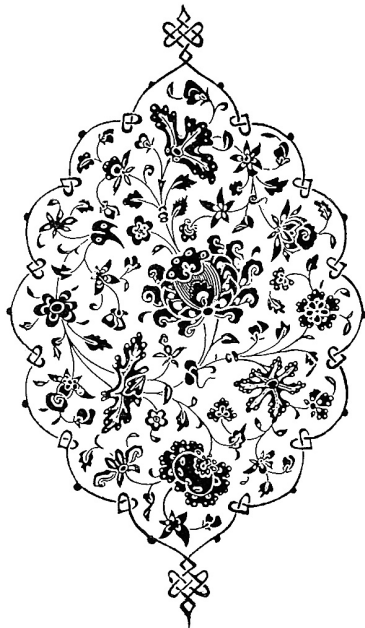
Vüsuk: Güvenme, emin olma.

Zühd: Nefsî, dünyevî arzu ve
heveslere rağbet etmeme.

Şu on beş adet esasların neticesi şudur ki; *mezkûr evsafıla muttasıf* şu Zât, bütün kuvvetiyle bütün hayatında mükerreren ve mütemâdiyen ¹ *فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ* der, vahdâniyeti ilân eder.

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ عَدَدَ حَسَنَاتِ أُمَّتِهِ.²
 سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ.³

* * *

¹ “O halde şu gerçeği hiç unutma ki: Allah’tan başka ilâh yoktur.” (Muhammed Sûresi, 47/19).

² “Allah’ım! O’na ve O’nun Ehl-i Beyt’ine ümmetinin iyilikleri adedince salât ve selâm eyle.”

³ “Sübhansın ya Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara Sûresi, 2/32).

Bir İkrâm-ı İlâhî ve Bir Eser-i İnâyet-i Rabbâniye

¹ وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ¹ mazmûnuna mâsadak olmak emeliyle deriz:

Şu risalenin te'lifinde Cenâb-ı Hakk'ın bir eser-i inâyetini ve rahmetini zikredeceğim. Tâ, şu risaleyi okuyanlar ehemmiyetle baksınlar.

İşte şu risalenin te'lifi, hiç kalbimde yoktu. Çünkü risalet-i Ahmediye'ye (aleyhissalâtü vesselâm) dair Otuz Birinci ve On Dokuzuncu Sözler yazılmıştı. Birden bire, şu risaleyi yazmak için mücbir bir hatıra kalbe geldi.

Hem kuvve-i hâfızam, musibetler neticesi olarak sönmüştü. Hem meşrebimde, yazdığım eserlerde nakil suretiyle, “kâle-kıyle” suretiyle gitmemiştim. Hem yanımda kütüb-ü hadisiye ve siyer kitapları yoktur. Bununla beraber, “Tevekkeltü alallah” diyerek başladım. Öyle bir muvaffakiyet oldu ki, Eski Said'in kuvve-i hâfızasından ziyâde hâfızam yardım etti. Her iki üç saatte, süratle otuz kırk sayfa yazıldı. Birtek saatte on beş sayfa yazılıyordu. Ekser Buharî, Müslim, Beyhakî, Tirmizî, Şifâ-yı Şerif, Ebû Nuaym, Taberî gibi kitaplardan naklediliyor. Hâlbuki bu nakilde hata olsa –hadis olduğu için– günah olması lâzım geldiğinden, kalbim titriyordu. Fakat anlaşıldı ki, inâyet var ve şu risaleye ihtiyaç var. İnşaallah sahih bir surette yazılmıştır. Şayet bazı elfâz-ı hadisîyede veya râvilerin isminde bir yanlış bulunsa, tashih edilerek müsamaha ile bakmalarını ihvanlarımdan rica ediyorum.

Said Nursî

Evet, biz müsveddeyi yazıyorduk. Üstadımız da söylüyordu. Yanında hiç kitap yoktu, hiç müracaat da etmiyordu; birden bire, gayet süratli söylüyordu, biz de yazıyorduk. İki üç saatte otuz-kırk, daha fazla sayfa yazıyorduk. Bizim de kanaatimiz geldi ki bu muvaffakiyet, mu'cizât-ı nebeviyenin bir kerâmetidir.

Dâimî Hizmetkârı Abdullah Çavuş	Hizmetkârı ve müs- vedde kâtibi Süleyman Sâmî	Müsvedde kâtibi, âhiret kardeşi Hâfız Hâlid	Müsvedde ve tebyiz kâtibi Hâfız Tevfik
--	--	--	---

¹ “Ve Rabbinin nimetini anlat da anlat.” (Duhâ Sûresi, 93/11).

“Kâle-kıyle” suretiyle gitmek:

Başkalarının söz ve görüşlerini aktararak izah etmek, rivayet yolunu benimsemek.

Elfâz-ı hadisîye: Hadis metninde geçen kelimeler.

Eser-i inâyet-i rabbâniye: Cenâb-ı Hakk'ın yardımının eseri, izi.

İhvan: Kardeşler.

İnâyet: Yardım, destek.

Kuvve-i hâfıza: Hâfıza kuvveti.

Kütüb-ü hadisîye: Hadisle ilgili kitaplar.

Mâsadak olmak: İfade edilen hükme uygun, lâyük olmak

Mazmûn: Mana, mefhum.

Meşreb: Yol, tarz.

Mu'cizât-ı nebeviye: Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) ait mu'cizeler.

Mücbir: Zorlayan, zorlayıcı.

Râvi: Rivayet eden, nakleden.

Risalet-i Ahmediye: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) elçiliği.

Sahi: Doğru.

Tashih: Yanlış giderme, düzeltme.

Tevekkeltü alallâh: “Allah'a dayandım.”

Mu'cizât-ı Ahmediye'nin Birinci Zeyli

On Dokuzuncu Söz, Risalet-i Ahmediye'ye (*aleyhissalâtü ves-selâm*) ve zeyli, şakk-ı kamer mu'cizesine dair olduğundan makam münâsebetiyle buraya alınmıştır.

“On Dört Reşahât”ı tazammun eden On Dördüncü Lem'anın

Birinci Reşhası

Rabbimizi bize tarif eden üç büyük, küllî muarrif var:

Birisi şu *kitab-ı kâinattır* ki, bir nebze şehâdetini on üç Lem'a ile Arabî Nur Risalesi'nden On Üçüncü Ders'ten işittik.

Birisi şu *kitab-ı kebîrin âyet-i kübrâsı olan Hâtemü'l-Enbiya'dır* (*aleyhissalâtü vesselâm*).

Birisi de *Kur'ân-ı Azîmüşşan'dır*.

Şimdi, şu ikinci burhan-ı nâtık olan Hâtemü'l-Enbiya'yı (*aleyhissalâtü vesselâm*) tanımalıyız, dinlemeliyiz. Evet, o burhanın şahs-ı mânevîsine bak:

Sath-ı arz bir mescid, Mekke bir mihrap, Medine bir minber... O burhan-ı bâhir olan Peygamberimiz (aleyhissalâtü vesselâm) bütün ehl-i imana imam, bütün insanlara hatip, bütün enbiyaya reis, bütün evliyaya sey-yid, bütün enbiya ve evliyadan mürekkep bir halka-yı zikrin serzâkiri...

Âyet-i kübrâ: En büyük delil, âyet.

Burhan-ı bâhir: Açık, parlak delil.

Burhan-ı nâtık: Akleden, konuşan delil.

Ehl-i iman: İman sahipleri, müminler.

Enbiya: Peygamberler.

Evliya: Allah dostları, kullukta örnek kişiler

Evsaf-ı Muhammediye: Efendimiz'in (s.a.s.) vasıfları, özellikleri

Halka-yı zikir: Zikir halkası.

Hâtemü'l-Enbiya: Son peygamber, peygamber mesleğine vuru-lan son mühür.

Kitab-ı kâinat: Kâinat kitabı. Bilgi verme bakımından kitap gibi olan kâinat.

Kitab-ı kebîr: Büyük kitap.

Küllî muarrif: Evrensel rehber.

Mürekkep: Bir araya gelmiş, oluşmuş.

Reşha / reşahât: Damla / dam-lalar. Bir nehrin ana kaynağın-dan çıkan duru, berrak ilk sızıntı.

Risalet-i Ahmediye: Efendi-miz'in (s.a.s.) Peygamberliği, elçiliği

Sath-ı arz: Yeryüzü.

Serzâkir: Zikir edenlerin başı, zikri idare eden kişi.

Seyyid: Efendi, rehber, ileri gelen.

Şahs-ı mânevî: Hükmî şahsiyet.

Şakk-ı kamer: Ayın ikiye yarıl-ması.

Tazammun etmek: İhtiva etmek, içermek.

Bütün enbiya hayattar kökleri, bütün evliya tarâvettar semereleri bir şecere-i nurâniyedir ki; her bir dâvâsını, mu'cizâtlarına istinat eden bütün enbiya ve kerâmetlerine itimat eden bütün evliya, tasdik edip imza ediyorlar. Zira O, لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ der, dâvâ eder. Bütün sağ ve sol, yani mazi ve müstakbel taraflarında saf tutan o nurâni zâkirler, aynı kelimeyi tekrar ederek, icmâ ile, mânen “sadakte ve bilhakkı natakte” derler. Hangi vehmin haddi var ki, böyle hesapsız imzalarla teyid edilen bir müddeâyâ parmak karıştırın!..

İkinci Reşha

O nurâni burhan-ı tevhid, nasıl ki iki cenâhın icmâ ve tevâtürüyle teyid ediliyor. Öyle de, Tevrat ve İncil gibi kütüb-ü semâviyenin^(Hâşiye) yüzler işârâtı.. ve irhâsâtın binler rumuzâtı.. ve hâtiflerin meşhur beşârâtı.. ve kâhinlerin mütevâtir şehâdâtı.. ve şakk-ı kamer gibi binler mucizâtının delâlâtı.. ve şeriatın hakkaniyeti ile teyid ve tasdik ettikleri gibi; zâtında gayet kemâldeki ahlâk-ı hamîdesi.. ve vazifesinde nihayet hüsnündeki secâyâ-yı gâliyesi.. ve kemâl-i emniyeti.. ve kuvvet-i imanını ve gayet itmînanını ve nihayet vüsûkunu gösteren fevkalâde takvası.. fevkalâde ubûdiyeti.. fevkalâde ciddiyeti..

Hâşiye: Hüseyin Cisrî, Risâle-i Hamîdiye'sinde, yüz işârâtı o kitaplardan çıkarmıştır. ^{*1} Tahriften sonra bu kadar bulunsa, elbette daha evvel çok tasrihat varmış.

^{*1} Hüseyin Cisrî, Risâle-i Hamîdiye (Türkçe terceme), s. 52-94.

1 “Allah'tan başka ilâh yoktur.” (Sâffât Sûresi, 37/35; Muhammed Sûresi, 47/19).

Ahlâk-ı hamîde: Makbul, ideal ahlâk.

Beşârât: İnsanı sevindiren haberler, müjdelere.

Burhan-ı tevhid: Allah'ın birliği-ni gösteren delil.

Cenâh: Kanat, taraf.

Delâlât: Delillendirmeler.

Hâtif: Sesi işitilip kendisi görül-meyen varlık, gelecekle alâkalı konuşan cinler.

Hayattar: Canlı, dipdiri.

Hüsün: Güzellik.

İcmâ: Bir meselede oluşan ittifak, oy birliği.

İrhâsât: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) peygamberliğinden önce meydana gelen, O'nun gelişini müjdeleyen harika hâller, olaylar.

İstinat: Dayanmak.

İşârât: İşaretler.

İtmînan: Kararlılık, iç huzuru.

Kâhin: Gelecekte haber verdiğini iddia eden kimse, falcı, medyum.

Kemâl-i emniyet: Tam bir güven içinde olması.

Kütüb-ü semâviye: Allah tarafından vahiy yoluyla gönderilen kitaplar.

Mu'cizât: Mu'cizeler.

Müddeâ: İddia, ispatlanmamış düşünce.

Nurâni zâkir: Zikirle etrafı aydınlatan kişi.

Nurâni: Parlak, aydın.

Rumuzât: Remizler, işaretler.

Secâyâ-yı gâliye: Değerli özellikler.

Şakk-ı kamer: Ayın ikiye yarılmaması.

Şecere-i nurâniye: Pırl pırl, nurlu ağaç.

Şehâdât: Şehadetler.

Tarâvettar semere: Taze, tur-fanda meyve.

Teyid: Pekiştirme, destekleme.

Tevâtür: Yalanda ittifak etmeleri aklen mümkün olmayan birçok kişinin naklettiği kesin haber, bilgi.

Ubûdiyet: Kulluk.

Vehim: Yanlış ve mesnetsiz düşünce, zan.

Vüsûk: Güvenme, emin olma.

fevkalâde metâneti, dâvâsında nihayet derecede sâdık olduğunu güneş gibi âşikâre gösteriyor.

Üçüncü Reşha

Eğer istersen gel, Asr-ı Saadet'e, Ceziretül'l-Arab'a gideriz. Hayalen olsun, onu vazife başında görüp ziyaret ederiz. İşte, bak:

Hüsn-ü sîret ve cemâl-i suret ile mümtaz bir zâtı görüyoruz ki; elinde mu'ciz-nümâ bir kitap, lisanında hakâik-âşinâ bir hitap, bütün benîâdeme, belki cin ve inse ve meleğe, belki bütün mevcudâta karşı bir hutbe-i ezeliyeyi tebliğ ediyor. Sırr-ı hilkat-i âlem olan muammâ-yı acibâne-sini hall ve şerh edip ve sırr-ı kâinat olan tılsım-ı muğlâkını feth ve keşfederek, bütün mevcudâttan sorulan, bütün ukûlü hayret içinde meşgul eden üç müşkül ve müthiş suâl-i azîm olan "Necisin? Nereden geliyor-sun? Nereye gidiyorsun?" suâllerine mukni, makbul cevap verir.

Dördüncü Reşha

Bak, öyle bir ziya-yı hakikat neşreder ki, eğer onun o nurâni daire-i hakikat-i irşadından hariç bir surette kâinata baksan, elbette kâinatın şeklini bir matemhâne-i umumî hükmünde ve mevcudâtı birbirine ecnebi, belki düşman ve câmidâtı dehşetli cenazeler ve bütün zevilhayatı zeval ve firakın sille-siyle ağlayan yetimler hükmünde görürsün.

Şimdi bak, onun neşrettiği nur ile o matemhâne-i umumî, şevk u cezbe içinde bir zikirhâneye inkılâb etti. O ecnebi, düşman mevcudât, birer

Asr-ı Saadet: Peygamber Efendimiz (s.a.s.) ile şereflenen kutlu asır.

Âşikâre: Apaçık.

Benîâdem: Âdemoğulları, insanlar.

Câmidât: Cassızlar.

Cemâl-i suret: Yüz güzelliği, fizikî güzellik.

Ceziretül'l-Arab: Arap Yarım-adası.

Ecnebi: Yabancı.

Feth: Açma.

Firak: Ayrılık.

Hakâik-âşinâ: Gerçekleri bilen.

Hall: Çözme.

Hutbe-i ezeliye: Ezeli hutbe.

Hüsn-ü sîret: İç güzelliği, huy ve ahlâk güzelliği.

İnkılâb etmek: Dönüşmek.

Matemhâne-i umumî: Matem yeri, herkesin kendine ait hüznlerden dolayı üzülp ağladığı yer.

Metânet: Dayanıklılık, sağlamlık.

Mevcudât: Varlıklar.

Mu'ciz-nümâ: Mu'cize gösteren.

Muammâ-yı acibâne: Şaşırtıcı bilmece, kapalılık.

Mukni: İkna edici, doyurucu.

Müşkül: Zor, çetin.

Nurâni daire-i hakikat-i irşad: Gerçekleri, doğruları gösteren nurlu daire.

Sırr-ı hilkat-i âlem: Âlemin yaratılış sırrı.

Sırr-ı kâinat: Kâinatın sırrı.

Suâl-i azîm: Büyük, zor soru.

Şerh: Açma, izah etme.

Şevk u cezbe: Coşku ve kendinden geçme.

Tebliğ: Bildirme, ulaştırma.

Tılsım-ı muğlâk: Çözülmesi zor olan, şifre.

Ukûl: Akıllar.

Zeval: Yok olmak.

Zevilhayat: Canlılar.

Ziya-yı hakikat: Hakikat ışığı.

Zikirhâne: Zikir meclisi. Herkesin kendine ait bir dille Allah'ı andığı yer.

dost ve kardeş şekline girdi. O câmidât-ı meyyite-i sâmite, birer mûnis memur, birer musahhar hizmetkâr vaziyetini aldı. Ve o ağlayıcı ve şekvâ edici, kimsesiz yetimler, birer tesbih içinde zâkir veya vazife paydosundan şâkir suretine girdi.

Beşinci Reşha

Hem o nur ile kâinattaki harekât, tenevvüât, tebeddülât, tagayyürât, manasızlıktan ve abesiyetten ve tesadüf oyuncaklığından çıkıp, birer mektubat-ı rabbâniye, birer sahife-i âyât-ı tekviniye, birer merâyâ-yı esmâ-yı ilâhiye ve âlem dahi bir kitab-ı hikmet-i samedâniye mertebesi-ne çıktılar.

Hem insanı bütün hayvanâtın mâdûnuna düşüren hadsiz zaaf ve aczi, fakr ve ihtiyâcâtı.. ve bütün hayvanlardan daha bedbaht eden vâsıta-yı nakl-i hüzn ve elem ve gam olan aklı, o nur ile nurlandığı vakit; insan, bütün hayvanât, bütün mahlûkât üstüne çıkar. O nurlanmış acz, fakr, akıl ile, niyaz ile nazenin bir sultan.. ve fizar ile nazdar bir halife-i zemin olur.

Demek o nur olmazsa kâinat da, insan da, hatta her şey dahi hiçe iner. Evet, elbette böyle bedî bir kâinatta böyle bir zât lâzımdır. Yoksa kâinat ve eflâk olmamalıdır.

Altıncı Reşha

İşte o Zât; bir saadet-i ebediyenin muhbiri, müjdecisi.. bir rahmet-i bînihâyenin kâşifi ve ilâncısı.. ve saltanat-ı rubûbiyetin mehâsininin

Abesiyet: Saçmalık, gâyesizlik.

Bedî: Emsalsiz, harika.

Câmidât-ı meyyite-i sâmite:

Sessiz, hareketsiz, cansız varlıklar.

Eflâk: Âlemler, gökler, uzay.

Fizar: Ağlayarak yalvarmak, yakarmak.

Halife-i zemin: Yeryüzü halifesi.

İhtiyâcât: İhtiyaçlar.

Kitab-ı hikmet-i samedâniye:
Her şeyin muhtaç olduğu ilâhî icraatlardaki hikmetleri gösteren kitap.

Mâdûn: Aşağı, alt.

Mehâsin: Güzellikler.

Mektubat-ı rabbâniye: İlâhî mektuplar. Allah'ın mesajları ve çok manaları ihtiva eden mahlûkları.

Merâyâ-yı esmâ-yı ilâhiye:
Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinin aynaları, yansıtıcıları.

Muhbir: Haberci.

Mûnis: Uysal, evcil.

Musahhar: Emre, hizmete hazır.

Nazdar: Nazlı

Nazenin: Nazik.

Rahmet-i bînihâye: Sonsuz, engin rahmet.

Saadet-i ebediye: Ebedi, sonsuz mutluluk, cennet hayatı.

Sahife-i âyât-ı tekviniye: Kâinatta geçerli tabii kanunlar sayfası. Kâinat kitabının kanun ve buyruklarını ihtiva eden sayfa.

Saltanat-ı rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın herkesi ve her şeyi kuşatan terbiye ve idâresi.

Şâkir: Şükreden.

Şekvâ: Şikâyet.

Tagayyürât: Değişiklikler.

Tebeddülât: Başkalaşmalar.

Tenevvüât: Çeşitlilikler.

Vâsıta-yı nakl-i hüzn: Üzüntü nakleden araç.

Zâkir: Zikreden.

dellâlı, seyircisi.. ve künûz-u esmâ-yı ilâhiyenin keşşâfı, göstericisi olduğundan, böyle baksan –yani ubûdiyeti cihetiyle– onu bir misal-i muhabbet, bir timsal-i rahmet, bir şeref-i insaniyet, en nurânî bir semere-i şecere-i hilkat göreceksin. Şöyle baksan –yani risaleti cihetiyle– bir burhan-ı hak, bir sirâc-ı hakikat, bir şems-i hidayet, bir vesile-i saadet görürsün.

İşte, bak; nasıl berk-i hâtif gibi onun nuru, şarktan garbı tuttu. Ve nısf-ı arz ve hums-u beşer, onun hediye-i hidayetini kabul edip hırz-ı can etti. Bizim nefis ve şeytanımıza ne oluyor ki, böyle bir Zât'ın bütün dâvâlarının esası olan **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ**, bütün meratibiyle beraber kabul etmesin?

Yedinci Reşha

İşte, bak; şu cezire-i vâsiada vahşî ve âdetlerine mutaassıp ve inatçı muhtelif akvâmı, ne çabuk âdât ve ahlâk-ı seyyie-i vahşiyânelerini def'aten kal' ve ref' ederek, bütün ahlâk-ı hasene ile techiz edip bütün âleme muallim ve medenî ümeme üstad eyledi. Bak, değil zâhirî bir tasallut.. *belki akılları, ruhları, kalbleri, nefisleri feth ve teshir ediyor. Mahbub-u kulûb, muallim-i ukûl, mürebbi-i nûfûs, sultan-ı ervah oldu.*

Sekizinci Reşha

Bilirsin ki; sigara gibi küçük bir âdeti, küçük bir kavimde, büyük bir hâkim, büyük bir himmetle, ancak daimî kaldırılabılır. Hâlbuki, bak:

¹ “Allah'tan başka ilâh yoktur.” (Sâffât Sûresi, 37/35; Muhammed Sûresi, 47/19).

Âdât: Âdetler.

Ahlâk-ı hasene: Güzel, ideal ahlâk.

Ahlâk-ı seyyie-i vahşiyâne: Kaba ve kötü ahlâk.

Akvâm: Kavimler, milletler.

Berk-i hâtif: Göz kamaştıran parlak ışık, bir anda etrafı ışığa boğan şimşek.

Burhan-ı hak: Hakkın, doğrunun delili, göstericisi.

Cezire-i vâsia: Geniş ada.

Def'aten: Bir defada.

Himmet: Gayret, çaba, emek.

Hırz-ı can etmek: Canından aziz bilip, korumak.

Hums-u beşer: İnsanların beşte biri.

Kal' ve ref' etmek: Söküp atmak.

Keşşâf: Keşfeden, bulup ortaya çıkaran.

Künûz-u esmâ-yı ilâhiye:

Cenâb-ı Hakk'ın isim ve sıfatlarının hazineleri.

Mahbub-u kulûb: Kalblerin sevgilisi.

Meratib: Mertebeler, dereceler.

Muallim-i ukûl: Akılların öğretmeni.

Mürebbi-i nûfûs: Nefislerin terbiyecisi, eğitici.

Nısf-ı arz: Yeryüzünün yarısı.

Risalet: Peygamberlik, elçilik.

Semere-i şecere-i hilkat: Yaratılış ağacının meyvesi.

Sirâc-ı hakikat: Hakikatin ışığı, lâmbası.

Sultan-ı ervah: Ruhların sultanı.

Şark / garp: Doğu / batı.

Şems-i hidayet: Hidayet güneşi.

Şeref-i insaniyet: İnsanlığın iftihar tablosu, insanlığın yüz akı.

Techiz: Donatmak, süslemek.

Teshir etmek: Kendini sevdirmek, kendine bağlamak.

Timsal-i rahmet: Rahmet numûnesi, sembolü.

Ubûdiyet: Kulluk.

Ümem: Milletler.

Vesile-i saadet: Mutluluk vesilesi.

Zâhirî tasallut: Dışardan zorlama.

Bu Zât, büyük ve çok âdetleri, hem inatçı, mutaassıp, büyük kavimlerden, zâhirî küçük bir kuvvetle, küçük bir himmetle, az bir zamanda ref' edip, yerlerine öyle secâyâ-yı âliyeyi –ki dem ve damarlarına karışmış derecede sabit olarak– vaz' ve tesbit eyliyor. Bunun gibi daha pek çok harika icraatı yapıyor. İşte, şu Asr-ı Saadet'i görmeyenlere, Ceziretü'l-Arab'ı gözlerine sokuyoruz. Haydi, yüzer feylesofu alsınlar, oraya gitsinler, yüz sene çalışsınlar! O Zât'ın o zamana nisbeten bir senede yaptığı'nın yüzden birisini acaba yapabilirler mi?..

Dokuzuncu Reşha

Hem bilirsin; küçük bir adam, küçük bir haysiyetle, küçük bir cemaatte, küçük bir meselede, münâzaralı bir dâvâda, hicapsız, pervâsız, küçük fakat hacâlet-âver bir yalanı, düşmanları yanında hilesini hissettirmeyecek derecede teessür ve telâş göstermeden söyleyemez. Şimdi bak bu Zât'a:

Pek büyük bir vazifede, pek büyük bir vazifedar, pek büyük bir haysiyetle, pek büyük emniyete muhtaç bir hâlde, pek büyük bir cemaatte, pek büyük husumet karşısında, pek büyük meselelerde, pek büyük dâvâda, pek büyük bir serbestiyetle, bilâ-pervâ, bilâ-tereddüt, bilâ-hicap, telâşsız, samimî bir safvetle, büyük bir ciddiyetle, hasımlarının damarlarına dokunduracak şedit, ulvî bir surette söylediği sözlerinde hiç hilâf bulunabilir mi? Hiç hile karışması mümkün müdür? Kellâ!

١ إِنَّهُ هُوَ إِلَّا وَحْيِي يُوحَىٰ Evet, hak aldatmaz, hakikatbîn aldanmaz. Hak olan mesleği hileden müstağnîdir, hakikatbînin gözüne hayalin ne haddi var ki hakikat görünsün, aldatsın?

¹ “O, kendisine vahyedilen bir vahiyden başka bir şey değildir.” (Necm Sûresi, 53/4).

Bilâ-hicap: Utanmadan, sıkılmadan.

Bilâ-pervâ: Çekinmeden.

Bilâ-tereddüt: Tereddütsüz.

Dem: Kan.

Hacâlet-âver: Utandırıcı.

Hakikatbîn: Hakikati gören.

Haysiyet: İtibar, kıymet.

Hicap: Utanma, mahcubiyet.

Hilâf: Zıt, ters.

Husumet: Düşmanlık.

Kellâ: Asla.

Münâzara: Tartışma.

Müstağnî: İhtiyaç hissetmeyen, tenezzül etmeyen.

Pervâ: Çekinme, sakınma.

Ref: Kaldırmak.

Safvet: Duruluk, berraklık.

Secâyâ-yı âliye: Yüce, ideal huylar, tabiatlar.

Şedit: Şiddetli.

Teessür: Etkilenmek, tesir altında kalmak.

Ülvî: Yüce.

Vaz': Koyma, yerleştirme.

Onuncu Reşha

İşte, bak; ne kadar merak-âver, ne kadar cazibedar, ne kadar lüzumlu, ne kadar dehşetli hakâiki gösterir ve mesâili isbat eder. Bilirsin ki, en ziyade insanı tahrik eden meraktır. Hatta, eğer sana denilse, “Yarı ömrünü, yarı malını versen, Kamer’den ve Müşteri’den biri gelir, Kamer’de ve Müşteri’de ne var, ne yok, ahvâlini sana haber verecek. Hem doğru olarak senin istikbalini ve başına ne geleceğini doğru olarak haber verecek”; merakın varsa, vereceksin.

Hâlbuki şu Zât, öyle bir Sultan’ın ahbârını söylüyor ki; memleketinde kamer, bir sinek gibi, bir pervane etrafında döner. O arz olan o pervane ise, bir lâmba etrafında pervaz eder. Ve o güneş olan lâmba ise, O Sultan’ın binler menzillerinden bir misafirhânesinde, binler misbahlar içinde bir lâmbasıdır.

Hem öyle acâib bir âlemden hakikî olarak bahsediyor ve öyle bir inkılâptan haber veriyor ki; binler küre-i arz bomba olsa, patlasalar, o kadar acîb olmaz. Bak, onun lisanında

إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ¹ إِذَا السَّمَاءُ انفَطَرَتْ² الْقَارِعَةُ³ gibi sûreleri işit...

Hem öyle bir istikbalden doğru olarak haber veriyor ki, şu dünyevî istikbal ona nisbeten bir katre serap hükmündedir. Hem öyle bir saadetten haber veriyor ki, bütün saadet-i dünyeviye ona nisbeten bir berk-i zâilin bir şems-i sermede nisbeti gibidir.

On Birinci Reşha

Böyle acîb ve muammâ-âlûd şu kâinatın perde-i zâhiriyesi altında, elbette ve elbette böyle acâibi bizi bekliyor. Böyle acâibi haber verecek, böyle

¹ “Güneş dürülüp ışığı söndüğü zaman” (Tekvir Sûresi, 81/1).

² “Gök yarıldığı zaman ...” (İnfitâr Sûresi, 82/1).

³ “... kapılan döven ve dehşetiyle kalblere çarpan o kıyamet felaketi ...” (Kâria Sûresi, 101/1).

Ahbâr: Haberler.

Ahvâl: Hâller.

Berk-i zâil: Bir anda parlayıp sönen, kaybolan şimşek.

Cazibedar: Cazibeli, çekici.

Hakâik: Hakikatler.

Kamer: Ay.

Küre-i arz: Yerküre, dünya.

Merak-âver: Merak uyandıran, dikkat çeken.

Mesâil: Meseleler.

Misbah: Lâmba.

Muammâ-âlûd: Sırla dolu, bil-meceli.

Müşteri: Jüpiter Gezegeni.

Perde-i zâhiriye: Dış perde.

Pervaz: Uçmak.

Saadet-i dünyeviye: Dünya mutluluğu.

Şems-i sermed: Ebedî, batmayan güneş.

harika ve fevkalâde mu'ciz-nümâ bir zât lâzımdır. Hem bu Zât'n gidişatından görünüyor ki; *O, görmüş ve görüyor ve gördüğünü söylüyor. Hem bizi nimetleriyle perverde eden şu "Semâvât ve Arzın İlâhî" bizden ne istiyor, marziyâtı nedir, pek sağlam olarak bize ders veriyor.*

Hem bunlar gibi daha pek çok merak-âver, lüzumlu hakâiki ders veren bu zâta karşı her şeyi bırakıp ona koşmak, onu dinlemek lâzım gelirken; ekser insanlara ne olmuş ki, sağır olup kör olmuşlar, belki divane olmuşlar ki bu hakkı görmüyorlar, bu hakikati işitmiyorlar, anlamıyorlar!..

On İkinci Reşha

İşte şu Zât, şu "Mevcudât Hâlıkı"nın vahdâniyetinin hakkaniyeti derecesinde hak bir burhan-ı nâtık, bir delil-i sâdik olduğu gibi, haşrin ve saadet-i ebediyenin dahi bir burhan-ı kâtı, bir delil-i sâtıdır. Belki, nasıl ki O Zât, hidayetiyle saadet-i ebediyenin sebab-i husûlü ve vesile-i vusûlüdür; öyle de, duasıyla, niyazıyla o saadetin sebab-i vücûdu ve vesile-i icadıdır.

Haşir meselesinde geçen şu sırrı, makam münasebetiyle tekrar ederiz, işte, bak:

✓ *O Zât, öyle bir salât-ı kübrâda dua ediyor ki; güya şu cezire, belki arz, onun azametli namazıyla namaz kılar, niyaz eder.*

✓ *Bak, hem öyle bir cemaat-i uzmâda niyaz ediyor ki, güya benîâde-min zaman-ı Âdem'den asrımıza, kıyamete kadar bütün nurâni, kâmil insanlar, ona ittibâ ile iktidâ edip duasına âmin diyorlar.*

Arz: Yeryüzü.

Azamet: Büyüklük.

Benîâdem: Âdemoğulları, insanlar.

Burhan-ı kâtı: Kesin delil (karşı görüşleri kesip atan sağlam delil).

Burhan-ı nâtık: Akleden, konuşan delil.

Cemaat-i uzmâ: Çok büyük topluluk, cemaat.

Cezire: Ada.

Delil-i sâdik: Doğru, yanılmayan delil.

Delil-i sâtı: Parlak delil.

Hakkaniyet: Doğruluktan, adâletten ayrılmamak.

Hâlık: Yaradan.

Haşir: Dirilmek, mahşer meydana toplanmak.

İktidâ: Uymak, örnek almak.

İttibâ: Tâbi olma.

Marziyât: Cenâb-ı Hakk'ın rızasını kazandıran şeyler.

Mu'ciz-nümâ: Mu'cize gösteren.

Perverde etmek: Besleyip büyütme, yetiştirme.

Saadet-i ebediye: Ebedi mutluluk, cennet hayatı.

Salât-ı kübrâ: Çok büyük çapta cemaatle kılınan namaz, dua.

Sebeb-i husûl: Meydana gelme sebebi.

Sebeb-i vücûd: Var olma sebebi.

Semâvât: Gökler, feza.

Vahdâniyet: Allah'ın birliği.

Vesile-i icad: Yaratılış vesilesi.

Vesile-i vusûl: Ulaşma vesilesi.

✓ *Hem bak, öyle bir hâcet-i âimme için dua ediyor ki; değil ehl-i arz, belki ehl-i semâvât, belki bütün mevcudât, niyazına “Evet, Yâ Rabbenâ! Ver, biz dahi istiyoruz!” deyip iştirak ediyorlar.*

✓ *Hem öyle fakîrâne, öyle hazînâne, öyle mahbubâne, öyle müştâkâne, öyle tazarrukârâne niyaz ediyor ki; bütün kâinatı ağılattırıyor, duasına iştirak ettiriyor.*

✓ *Bak, hem öyle bir maksat, öyle bir gaye için dua ediyor ki; insanı ve âlemi, belki bütün mahlûkâtı esfel-i sâfilînden, sukuttan, kıymetsizlikten, faydasızlıktan; âlâ-yı illiyyîne, yani kıymete, bekâya, ulvî vazifeye çıkarıyor.*

✓ *Bak, hem öyle yüksek bir fîzâr-ı istimdatkârâne ve öyle tatlı bir niyaz-ı istirhamkârâne ile istiyor, yalvarıyor ki; güya bütün mevcudâta ve semâvâta ve Arş’a iştiririp, vecde getirip, duasına “Âmin, Allahümme âmin!..” dedirtiyor.*

✓ *Bak, hem öyle Semî, Kerîm bir Kadîr’den.. öyle Basîr, Rahîm bir Alîm’den hâcetini istiyor ki; bilmüşâhede, en hafî bir zîhayatın en hafî bir hâcetini, bir niyazını görür, iştirir, kabul eder, merhamet eder. Çünkü istediğini –velev lisan-ı hâl ile olsun– verir. Ve öyle bir suret-i hakîmâne, basîrâne, rahîmânede verir ki, şüphe bırakmaz; bu terbiye ve tedbir, öyle bir Semî ve Basîr ve öyle bir Kerîm ve Rahîm’e hastır.*

Âlâ-yı illiyyîn: En yüksek yer, insanın erişebileceği en yüce makam.

Alîm: Her şeyi bilen Hz. Allah.

Basîr: Her şeyi gören Hz. Allah.

Basîrâne: Görerek.

Bekâ: Kalıcı, ölümsüz olma.

Bilmüşâhede: Görerek.

Ehl-i arz: Yeryüzü halkı.

Ehl-i semâvât: Gökyüzü halkı;

ruhaniler, melekler.

Esfel-i sâfilîn: En aşağı yer, insanın düşebileceği en kötü durum.

Fakîrâne: Fakirce, fakirliğini ifadelerinde de hissettirerek.

Fîzâr-ı istimdatkârâne: Yardım isteyerek yalvarmak.

Hâcet: İhtiyaç.

Hâcet-i âimme: Genel, herkesi ilgilendiren ihtiyaç.

Hafî: Gizli, saklı.

Hazînâne: Hüzünlü bir ifadeyle.

Kadîr: Her şeye gücü yeten Hz. Allah.

Kerîm: Pek cömert, pek âlice-
nap.

Lisan-ı hâl: Hâl dili, durum ifadesi.

Mahbubâne: Sevildiğini bilerek, nazlı bir tarzda.

Müştâkâne: İhtiyakını belirterek.

Niyaz-ı istirhamkârâne: Merhamet dileyerek isteme.

Rahîm: Merhameti ve ihşanı sonsuz Hz. Allah.

Rahîmâne: Merhamet ederek.

Semî: Her şeyi işiten Hz. Allah.

Sukut: Düşme; değerini, derecesini yitirme.

Suret-i hakîmâne: Hikmetli bir şekilde.

Tazarrukârâne: Yalvararak.

Tedbir: Düzenlemek, yönetmek.

Ulvî: Yüce.

Vecd: Coşku (ilâhî aşkın insan benliğini bütününüyle sarması).

Velev: Şayet, dahi.

Zîhayat: Hayat sahibi, canlı.

On Üçüncü Reşha

Acaba bütün efâzıl-ı benîâdemi arkasına alıp, arz üstünde durup, Arş-ı Âzam'a müteveccihen el kaldırıp dua eden şu “Şeref-i nev-i insan” ve “Ferîd-i kevn ü zaman” ve bihakkın “Fahr-i kâinat” ne istiyor, bak, dinle:

Saadet-i ebediye istiyor.. bekâ istiyor.. likâ istiyor.. cennet istiyor. Hem, merâyâ-yı mevcudâtta ahkâmını ve cemâllerini gösteren bütün esmâ-yı kudsiye-yi ilâhiye ile beraber istiyor. Hatta, eğer rahmet, inâyet, hikmet, adâlet gibi hesapsız o matlubun esbab-ı mûcibesi olmasaydı; şu zâtın tek duası, baharımızın îcadı kadar kudretine hafif gelen şu cennetin binasına sebebiyet verecekti. Evet, nasıl ki onun risaleti şu dâr-ı imtihanın açılmasına sebebiyet verdi. Öyle de onun ubûdiyeti dahi öteki dârın açılmasına sebeptir.

Acaba ehl-i akıl ve tahkike ¹لَيْسَ فِي الْإِمْكَانِ أَبَدُغُ مِمَّا كَانَ dedirten şu meşhud intizam-ı fâik, şu rahmet içinde kusursuz hüsn-ü sanat ve misilsiz cemâl-i rubûbiyet; hiç böyle bir çirkinliği, böyle bir merhametsizliği, böyle bir intizam-sızlığı kabul eder mi ki; en cüz'î, en ehemmiyetsiz arzuları, sesleri ehemmiyetle işitip ifâ etsin.. en ehemmiyetli, en lüzumlu arzuları ehemmiyetsiz görüp işitmesin, anlamasın, yapmasın? Hâşâ ve kellâ!. Yüz bin defa hâşâ! Böyle bir cemâl, böyle bir çirkinliği kabul etmez, çirkin olmaz.

Yahu, ey hayalî arkadaşım! Şimdilik kâfidir, geri gitmeliyiz. Yoksa, yüz sene şu zamanda, şu cezirede kalsak; yine o zâtın garâib-i icraatını ve

¹ “Şu varlık âleminde, mevcut olandan daha mükemmeli, daha üstünü olması mümkün değildir.” (Bkz.: Gazâlî, *İhyâu ulûmî'd-dîn* 4/258; İbni Arabî, *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye*, 1/53, 4/154, 6/392, 7/82, 8/221; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübela* 19/337; Şa'rânî, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 2/105; Münâvî, *Feyzu'l-kadir* 2/224, 4/495).

Ahkâm: Hükümler.

Arş-ı Âzam: Yüce arş. Cenâb-ı Hakk'ın idare ve iradesinin tecelligâhı.

Bekâ: Kalıcı, ölümsüz olma.

Bihakkın: Tam bir liyakatle.

Cemâl: Güzellik.

Cemâl-i rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın bütün varlıkları kuşatan mükemmel yönetimi.

Dâr-ı imtihan: İmtihan yeri, yurdu.

Efâzıl-ı benîâdem: İnsanoğlunun en faziletli, seçkinleri.

Ehl-i akıl ve tahkik: İlim ehli, İslâm âlimleri.

Esbab-ı mûcibe: Gerekçeler.

Esmâ-yı kudsiye-yi ilâhiye: Allah'ın pek yüce sıfatları, isimleri. Esmâu'l-hüsnâ.

Fahr-i kâinat: Kâinatın iftihar tablosu.

Ferîd-i kevn ü zaman: Bütün zaman ve mekanların yegânesi, bir tanesi, benzersizi.

Garâib-i icraat: Harika, fevkalâde icraat.

Hüsn-ü sanat: Sanat güzelliği.

İfâ: Yerine getirme.

İntizam-ı fâik: Üstün nizam, intizam.

Likâ: Kavuşmak (Allah'a ulaşmak).

Matlub: İstek, talep.

Merâyâ-yı mevcudât: Varlık aynaları. Her varlığın kendine ait ifadeleriyle Allah'ı göstermesi.

Meşhud: Görünen, bilinen.

Risalet: Peygamberlik, elçilik.

Şeref-i nev-i insan: İnsanlığa şeref veren.

Ubûdiyet: Kulluk.

acâib-i vezâifini, yüzden birisine tamamen ihata edip temâşâsında dayamayız.

Şimdi, gel, üstünde döneceğimiz her asra birer birer bakacağız. Bak, nasıl her asır, o şems-i hidayetten aldıkları feyizle çiçek açmışlar; Ebû Hanife, Şâfiî, Bayezid Bistâmî,* Şah-ı Geylânî, Şah-ı Nakşibend, İmam Gazâlî, İmam Rabbânî gibi milyonlar münevver meyveler veriyor. Meşhudâtımızın tafsilâtını başka vakte tâlik edip, o muciz-nümâ ve hidayet-edâya, bir kısım kat'î mucizâtına işaret eden bir salavât getirmeliyiz:

عَلَى مَنْ أُنْزِلَ عَلَيْهِ الْفُرْقَانُ الْحَكِيمُ مِنَ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ مِنَ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ أَلْفَ صَلَاةٍ وَأَلْفَ أَلْفِ سَلَامٍ بَعْدَ حَسَنَاتِ أُمَّتِهِ.

عَلَى مَنْ بَشَّرَ بِرِسَالَتِهِ التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ وَالزَّبُورَ، وَبَشَّرَ بِنُبُوتِهِ الْإِرْهَاصَاتُ وَهَوَاتِفُ الْجِنِّ وَأَوْلِيَاءُ الْإِنْسِ وَكَوَاهِنُ الْبَشَرِ، وَانْشَقَّ بِإِشَارَتِهِ الْقَمَرُ، سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ أَلْفَ أَلْفِ صَلَاةٍ وَسَلَامٍ بَعْدَ أَنْفَاسِ أُمَّتِهِ.

عَلَى مَنْ جَاءَتْ لِدَعْوَتِهِ الشَّجَرُ، وَنَزَلَ سُرْعَةً بِدُعَائِهِ الْمَطَرُ، وَأَظْلَتُهُ الْغَمَامَةُ مِنَ الْحَرِّ، وَشَبَعَ مِنْ صَاعٍ مِنْ طَعَامِهِ مِائَتٌ مِنَ الْبَشَرِ، وَنَبَعَ الْمَاءُ مِنْ بَيْنِ أَصَابِعِهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ كَالْكُوْثَرِ، وَأَنْطَقَ اللَّهُ لَهُ الضَّبُّ وَالطَّبِيُّ وَالْجَذَعُ وَالذِّرَاعُ وَالْجَمَلُ وَالْجَبَلُ وَالْحَجَرُ وَالْمَدْرُ، صَاحِبِ الْمِعْرَاجِ وَمَا زَاغَ الْبَصَرُ، سَيِّدِنَا وَشَفِيعِنَا مُحَمَّدٍ أَلْفَ أَلْفِ صَلَاةٍ وَسَلَامٍ بَعْدَ كُلِّ الْحُرُوفِ الْمُتَشَكِّلَةِ فِي الْكَلِمَاتِ الْمُتَمَثِّلَةِ بِإِذْنِ الرَّحْمَنِ فِي مَرَايَا تَمْوُجَاتِ الْهَوَاءِ عِنْدَ قِرَاءَةِ كُلِّ كَلِمَةٍ مِنَ الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ قَارِئٍ مِنْ أَوَّلِ النُّزُولِ إِلَى آخِرِ الزَّمَانِ وَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا يَا إِلَهَنَا بِكُلِّ صَلَاةٍ مِنْهَا. آمِينَ.¹

¹ Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın, büyük Arş'tan Furkân-ı Hakîm'i kendisine indirdiği Efendimiz Muhammed'e, ümmetinin sevapları sayısınca, milyonlarca salât ve selâm olsun.

Peygamberliğini Tevrat, İncil ve Zebûr'un müjdelediği.. doğumundan hemen önce ve doğumu anında meydana gelen hârikulâde hallerin, cinlerden hâtiflerin, insanlardan evliyâ ve kâhinlerin ⇔

Acâib-i vezâif: Vazifelerinin hari-kulâdeliği.

Feyiz: İlâhî ihсан, vergi, bereket.

Garâib-i icraat: Harika, fevkalâde icraat.

Hidayet-edâ: Hidayetin gereklerini yerine getiren.

İhata: Kuşatma, içine alma.

Meşhudât: Görünenler.

Mu'ciz-nümâ: Mu'cize gösteren.

Şems-i hidayet: Hidayet güneşi.

Tâlik: Bağlama, sonraya bırakma.

Temâşâ: Seyretmek.

“Şuâât-ı Mârifeti’n-Nebî” nâmındaki Türkçe bir risalede ve On Dokuzuncu Mektup’ta ve şu Söz’de icmâlen işaret ettiğimiz delâil-i nübüvvet-i Ahmediye’yi (*aleyhissalâtü vesselâm*) beyan etmişim. Hem onda Kur’ân-ı Hakîm’in vücûh-u i’câzı icmâlen zikredilmiş. Yine Lemeât nâmında Türkçe bir risalede ve Yirmi Beşinci Söz’de Kur’ân’ın kırk vecihle mu’cize olduğunu icmâlen beyan ve kırk vücûh-u i’câzına işaret etmişim. O kırk vecihle, yalnız nazımda olan belâgatı, İşârâtü’l-i’câz nâmındaki bir tefsir-i Arabî’de, kırk sayfa içinde yazmışım. Eğer ihtiyacın varsa şu üç kitaba müracaat edebilirsin.

On Dördüncü Reşha

Mahzen-i mu’cizât ve mu’cize-i kübrâ olan Kur’ân-ı Hakîm, nübüvvet-i Ahmediye (*aleyhissalâtü vesselâm*) ile vahdâniyet-i ilâhiyeyi o derece kat’î isbat ediyor ki, başka burhana hâcet bırakmıyor. Biz de onun tarifine ve medar-ı tenkit olmuş bir iki lem’a-yı i’câzına işaret ederiz: İşte, Rabbimizi bize tarif eden Kur’ân-ı Hakîm;

♦ *Şu kitab-ı kebîr-i kâinatın bir tercüme-i ezeliyesi..*

♦ *Şu sahâif-i arz ve semâda müstetir künûz-u esmâ-yı ilâhiyenin keşşâfı..*

peygamberliğini haber verdiği.. bir pamağının işaretiyle ayın ikiye bölündüğü Efendimiz Muhammed’e ümmetinin alıp verdiği nefesler adedince, milyonlarca salât ve selâm olsun.

Çağırmasıyla ağaçların yanına geldiği.. ve duasıyla yağmurun hemen yağdığı.. ve sıcağın korumak için bulutun üstünde gölge yaptığı.. yaklaşık üç kilo ağırlığındaki bir yemeğinden yüzlerce insanın doyduğu.. parmakları arasından üç defa suyun Kevser gibi aktığı.. keleri, ceylanı, kuru hurma direğini, koyun paçasını, deveyi, dağı, taşı ve çakıl taşlarını Allah’ın O’nun için konuşturduğu.. Mirac’ın sahibi ve “O’nun gözü ne kaydı, ne de kamaştı.”^{*1} âyetinin mazharı, efendimiz ve şefaatçimiz Muhammed (s.a.s.)’e, ilk indiği andan itibaren kıyamete kadar Kur’ân her okundukça havada ses dalgalarıyla Allah’ın izni ile oluşan her bir kelimedeki bütün harfler sayısınca salât ve selâm olsun. Bu salavâtların her birisi hürmetine bizi başışla, bize merhamet et, ey İlahımız! Âmin.

^{*1} Necm Sûresi, 53/17.

Belâgat: Edebiyat. Güzel, düzgün, kusursuz ve yerinde ifade sanatı.

Burhan: Delil.

Delâil-i nübüvvet-i Ahmediye: Efendimiz’in (s.a.s.) peygamberlik delilleri.

İcmâlen: Kısaca.

Keşşâf: Keşfeden, ortaya çıkaran.

Kitab-ı kebîr-i kâinat: Büyük kâinat kitabı.

Künûz-u esmâ-yı ilâhiye: İlâhî isimlerin hazineleri.

Lem’a-yı i’câz: Mu’cize parıltısı.

Mahzen-i mu’cizât: Mu’cizeler mahzeni, kaynağı.

Medar-ı tenkit: Tenkit sebebi.

Mu’cize-i kübrâ: En büyük mu’cize.

Müstetir: Gizli, saklı.

Sahâif-i arz ve semâ: Yer ve gök sayfaları. Yer ve göğe ait bütün ilâhî icraatlar, kâinat kitabının ayrı ayrı sayfaları.

Tefsir-i Arabî: Arapça tefsir.

Tercüme-i ezeliye: Ezeli tercüme. Kâinata ait bütün hakikatleri ezelden ebade kadar, herkese anlayacağı şekilde ve dilde tercüme eden ilâhî bir kitap.

Vahdâniyet-i ilâhiye: Allah’ın birliği.

Vücûh-u i’câz: Mu’cize olma yönleri, özellikleri.

- Şu sutûr-u hâdisâtın altında muzmer hakâikin miftahı..
- Şu âlem-i şehâdet perdesi arkasındaki âlem-i gayb cihetinden gelen iltifâtât-ı rahmâniye ve hitâbât-ı ezeliyenin hazinesi..
- Şu âlem-i mâneviye-yi İslâmiye'nin güneşi, temeli, hendesesi.. avâlim-i uhreviye'nin haritası..
- Zât ve sıfat ve şuûn-u ilâhiyenin kavl-i şârihi, tefsir-i vâzıhı, burhan-ı nâtıkı, tercüman-ı sâtı..
- Şu âlem-i insaniyetin mürebbisi, hikmet-i hakikîsi, mürşid ve hâdîsi..
- Hem bir kitab-ı hikmet ve şeriat..
- Hem bir kitab-ı dua ve ubûdiyet..
- Hem bir kitab-ı emir ve davet..
- Hem bir kitab-ı zikir ve mârifet... gibi, beşerin bütün hâcât-ı mâneviyesine karşı birer kitap.. ve bütün muhtelif ehl-i mesâlik ve meşârib olan evliya ve siddîkînin, asfiya ve muhakkikînin her birinin meşreblerine lâayık birer risale ibraz eden bir kütüphâne-i mukaddesedir.

Âlem-i gayb: Beş duyu ile kavranamayan varlıkların, gerçeklerin, hâdiselerin âlemi.

Âlem-i insaniyet: İnsanlık âlemi.

Âlem-i mâneviye-yi İslâmiye: Mânevî İslâm Âlemi.

Asfiya: İlim ve takvasıyla gerçek Peygamber vârisi veliler.

Avâlim-i uhreviye: Âhirete ait âlemler.

Burhan-ı nâtık: Konuşan delil.

Ehl-i mesâlik ve meşârib: Farklı farklı yol ve usûl benimsemiş kişiler.

Hâcât-ı mâneviye: Mânevî ihtiyaçlar.

Hâdî: Hidayet eden, doğru yola ileten.

Hendese: Geometri, dayandığı bilgi eksenli.

Hikmet-i hakikî: Gerçek hikmet. Doğru, yanılmayan ve faydalı bilgi.

Hitâbât-ı ezeliye: Ezeli hitaplar. Bütün hakikatleri ezelden ebede

kadar, herkese anlayacağı şekilde duyuran ilâhî seslenmeler, hitaplar.

İbraz: Göstermek.

İltifâtât-ı rahmâniye: Cenâb-ı Hakk'ın eşsiz, sınırsız iltifatları, ihsanları.

Kavl-i şârih: Açıklayıcı söz.

Kitab-ı dua ve ubûdiyet: Dua ve kulluk kitabı.

Kitab-ı emir ve davet: Emir ve dua (tavsiye) kitabı.

Kitab-ı hikmet ve şeriat: Hikmet ve hukuk kitabı.

Kitab-ı zikir ve mârifet: Öğüt ve bilgi kaynağı.

Kütüphâne-i mukaddese: Mukaddes kitaplık. Bütün ilimlere kaynak olan ilâhî, kudsî kitap.

Miftah: Anahtar.

Muhakkik: Sürekli hakikatin peşinde, kılı kırk yararcasına araştıran kimse.

Muzmer hakâik: Gizli, örtölmüş gerçekler.

Mürebbi: Terbiye eden, yetiştiren, eğiten.

Mürşid: İrşad eden, doğruyu gösteren.

Siddîk: Sıddıklar. Sözü, özündeki temizliği ortaya koyan; ameli, imanını doğrulayan, Cenâb-ı Hakk'tan geleni tereddütsüz hemen kabul eden seçkin kişiler.

Sutûr-u hâdisât: Hâdiselerin ön yüzü. Hâdiselerin ifade ettiği gerçeklerin kâinat kitabında yer aldığı satırlar.

Şuûn-u ilâhiye: İlâhî işler, icraatlar.

Tefsir-i vâzıh: Açık, berrak tefsir.

Tercüman-ı sâtı: Yüksek, parlak tercüman.

Sebeb-i kusur tevehhüm edilen tekrarâtındaki lem'a-yı i'câza bak ki:

• *Kur'ân hem bir kitab-ı zikir, hem bir kitab-ı dua, hem bir kitab-ı davet olduğundan, içinde tekrar müstahsendir, belki elzemdır ve eblâğdır. Ehl-i kusurun zannı gibi değil. Zira; zikrin şe'ni, tekrar ile tenvirdir. duanın şe'ni, terdad ile takrirdir. emir ve davetin şe'ni, tekrar ile tekittir.*

• Hem herkes, her vakit bütün Kur'ân'ı okumaya muktedir olamaz, fakat bir sûreye galiben muktedir olur. *Onun için, en mühim makâsıd-ı Kur'âniye ekser uzun sûrelerde derc edilerek, her bir sûre bir küçük Kur'ân hük-müne geçmiş. Demek, hiç kimseyi mahrum etmemek için, tevhid ve haşir ve kıssa-yı Musa gibi bazı maksatlar tekrar edilmiş.*

• Hem cismânî ihtiyaç gibi, mânevî hâcât dahi muhtelifdir. Bazısına insan her nefes muhtaç olur; cisme hava, ruha Hû gibi. Bazısına her saat; *بِسْمِ اللَّهِ* gibi ve hâkeza... *Demek, tekrar-ı âyet, tekerrür-ü ihtiyaçtan ileri gelmiş ve o ihtiyaca işaret ederek, uyandırıp teşvik etmek, hem iştiağı ve iştahı tahrik etmek için tekrar eder.*

• Hem Kur'ân müessistir, bir din-i mübînin esâsâtıdır ve şu Âlem-i İslâmiyet'in temelleridir ve hayat-ı içtimaiye-i beşeriyeyi değiştirip muhtelif tabakâtın, mükerrer suâllerine cevaptır. *Müessise; tesbit etmek için tekrar lâzımdır. tekit için terdad lâzımdır. teyid için takrir, tahkik, tekrir lâzımdır.*

• Hem öyle mesâil-i azîme ve hakâik-i dakikadan bahsediyor ki, ummun kalblerinde yerleştirmek için, çok defa muhtelif suretlerde tekrar lâzımdır.

• *Bununla beraber, sureten tekrardır. Fakat, mânen her bir âyetin çok*

Derc: İçine alma, ilâve etme.

Din-i mübîn: Gerçekleri ortaya koyan; apaçık, pırıl pırıl din.

Eblâğ: Edebiyata en uygun olan, daha da edebî.

Gâliben: Genellikle.

Hakâik-i dakika: İnce, dikkat isteyen gerçekler.

Hâkeza: Bunun gibi.

Hayat-ı içtimaiye-i beşeriye: Toplum hayatı.

Lem'a-yı i'câz: Mu'cize parıltısı.

Makâsıd-ı Kur'âniye: Kur'ân'ın

maksatları, gayeleri.

Mânevî hâcât: Mânevî ihtiyaçlar.

Mesâil-i azîme: Büyük meseleler.

Müessis: Tesis eden, kuran, temel atan.

Mükerrer: Tekrar edilen.

Müstahsen: Güzel kabul edilen, beğenilen, takdir edilen.

Şe'n: İş, durum.

Tahkik: Doğruyu araştırıp açığa çıkarma.

Takrir: Yerleştirme, sağlamlaştırma.

Tekit: Pekiştirme.

Tekerrür-ü ihtiyaç: Tekrar ihtiyaç duyulması.

Tekrarât: Tekrarlar.

Tenvir: Aydınlatma, nurlandırma.

Terdad: Tekrar etme, devamlı yapma.

Tevehhüm: Vehmetme, sanma.

manaları, çok faydaları, çok vücûh ve tabakâtı vardır. Herbir makamda ayrı bir mana ve fayda ve maksatlar için zikrediliyor.

• Hem Kur’ân’ın, mesâil-i kevnîyenin bazısında ibham ve icmâli ise, irşadî bir lem’a-yı i’câzdır. Ehl-i ilhadın tevehhüm ettikleri gibi medar-ı tenkit olamaz ve sebeb-i kusur değildir.

Eğer desen: “Acaba neden Kur’ân-ı Hakîm, felsefenin mevcudâtın bahsettiği gibi etmiyor? Bazı mesâili mücmel bırakır; bazısını, nazar-ı umumîyi okşayacak, hiss-i âmmeyi rencide etmeyecek, fikr-i avâmî tâciz edip yormayacak bir suret-i basitâne-i zâhirânede söylüyor.”

Cevaben deriz ki: Felsefe, hakikatin yolunu şaşırmış; onun için... Hem geçmiş derslerden ve Sözlér’den elbette anlamışsın ki; Kur’ân-ı Hakîm şu kâinattan bahsediyor, tâ Zât ve sıfât ve esmâ-yı ilâhiyeyi bildirsin. Yani, bu kitab-ı kâinatın maânîsini anlattırıp, tâ Hâlık’ını tanıttırsın. Demek, mevcudâta kendileri için değil, belki Mûcîd’leri için bakıyor. Hem umuma hitap ediyor. İlmi hikmet ise mevcudâta mevcudât için bakıyor. Hem hususan ehl-i fenne hitap ediyor. Öyleyse, mademki Kur’ân-ı Hakîm; mevcudâtı delil yapıyor, burhan yapıyor; delil zâhirî olmak, nazar-ı umuma çabuk anlaşılacak gerektir.

Hem mademki Kur’ân-ı Mürşid, bütün tabakât-ı beşere hitap eder. Kesretli tabaka ise tabaka-yı avâmdır. Elbette irşad ister ki; lüzumsuz şeyleri ibham ile icmal etsin.. ve dakik şeyleri temsil ile takrib etsin.. ve mağlatalara düşürmemek için, zâhirî nazarlarında bedihî olan şeyleri lüzumsuz, belki zararlı bir surette tağyir etmemektir.

Mesela güneşe der, “Döner bir sirâcdır, bir lâmbadır.”¹ Zira güneşten,

¹ Güneşin döndüğüne ve bir lâmba gibi aydınlattığına işaret eden âyetler için bkz.: Yunus Sûresi, 10/5; Enbiyâ Sûresi, 21/33; Furkan Sûresi, 25/61; Lokman Sûresi, 31/29; Ahzâb Sûresi, 33/46; Fâtır Sûresi, 35/13; Yâsîn Sûresi, 36/38; Zümer Sûresi, 39/5; Nûh Sûresi, 71/16; Nebe Sûresi, 78/13.

Bedihî: Açık, âşikâr.

Burhan: Delil.

Ehl-i ilhad: İnançsızlar, kafirler.

Esmâ-yı ilâhiye: Cenâb-ı

Hakk’ın isimleri.

Fikr-i avâm: Avamın fikri (hal-
kın genel bilgi seviyesi).

Hâlık: Yaradan.

Hiss-i âmm: Bütün insanların
genel hissi, kamuoyunun hissi-
yâtı.

İcmâl: Kısaca özetleme.

İbham: Kapalılık, mananın açık

olmaması.

İrşadî: İrşada ait. Kur’ân-ı
Kerim’in doğruları gösterme
üstubuna ait.

Kesret: Çoğunluk.

Kur’ân-ı Mürşid: Doğru yolu
gösteren Kur’ân-ı Kerim.

Lem’a-yı i’câz: Mu’cize parlıltısı.

Maânî: Manalar.

Mesâil: Meseleler.

Mesâil-i kevnîye: Varlıkla,
kâinattaki hâdiselerle alakalı
meseleler.

Mûcîd: Var eden, vücut veren.

Mağlata: Şaşırtma, yanıltma.

Mücmel: Maksadın anlaşılama-
yacağı derecede öz, pek genel.

Nazar-ı umumî: Genel bakış,
kamuoyunun bakışı.

Sirâc: Lâmba, fener.

Suret-i basitâne-i zâhirâne:
Açık, basit şekil.

Tağyir: Değiştirmek.

Takrib: Yaklaştırmak.

Vücuh: Yönler.

güneş için, mahiyeti için bahsetmiyor. Belki bir nevi intizamın zembereği ve nizamın merkezi olduğundan, intizam ve nizam ise Sâni'in âyine-i mârifeti olduğundan bahsediyor. Evet, der: وَالشَّمْسُ تَجْرِي “Güneş döner.” Bu “döner” tâbiriyle, kış-yaz, gece-gündüzün deverânındaki muntazam tasarru-fât-ı kudreti ihtar ile azamet-i Sâni’i ifham eder. İşte, bu “dönmek” hakikati ne olursa olsun; maksud olan ve hem mensuc, hem meşhud olan intizama tesir etmez.

Hem der: وَجَعَلَ الشَّمْسَ سِرَاجًا Şu “sirâc” tâbiriyle, âlemi bir kasr suretin-de, içinde olan eşya ise insana ve zîhayata ihzar edilmiş müzeyyenat ve mat’-ûmât ve levâzımât olduğunu ve güneş dahi musahhar bir mumdar olduğunu ihtar ile, rahmet ve ihsan-ı Hâlık’ı ifham eder.

Şimdi bak, şu sersem ve geveze felsefe ne der? Bak, diyor ki: “Güneş bir kütle-yi azîme-yi mâyia-yı nâriyedir. Ondan fırlamış olan seyyârâtı etrafında döndürüp, cesâmeti bu kadar, mahiyeti böyledir, şöyledir...” Mûhiş bir dehşetten, müthiş bir hayretten başka, ruha bir kemâl-i ilmî vermiyor. Bahs-i Kur’ân gibi etmiyor...

Buna kıyasen, bâtinen kof, zâhiren mutantan felsefî meselelerin ne kıymette olduğunu anlarsın. Onun şaşaa-yı sûrîsine aldanıp Kur’ân’ın gayet mu’ciz-nümâ beyanına karşı hürmetsizlik etme!..

İhtar: Arabî Risale-i Nur’da On Dördüncü Reşha’nın Altı Katresi, Bahusus Dördüncü Katre’nin Altı Nüktesi, Kur’ân-ı Hakîm’in kırk kadar

¹ “... güneşi ise bir lâmba yaptı.” (Nûh Sûresi, 71/16).

Âyine-i mârifet: İlâhî bilgileri yansıtan ayna.

Azamet-i Sâni’: Yaradan’ın büyüklüğü.

Bahs-i Kur’ân: Kur’ân’ın bahsetmesi, konu edinmesi.

Bâtinen: İçi itibarıyla.

Cesâmet: Büyüklük, irilik.

Deverân: Peş peşe hareket etme, birbirini takip etme.

İfham: Anlatmak.

İhsan-ı Hâlık: Yaradan’ın hediyesi, ikramı.

İhtar: Hazırlamak.

Kasr: Köşk, saray.

Kemâl-i ilmî: Bilimde mükemmellik.

Kütle-yi azîme-yi mâyia-yı nâriye: Büyük, akışkan, yakıcı kütle.

Levâzımât: Gerekli malzemeler.

Mat’ûmât: Yiyecekler.

Mensuc: Dokunan işlenen.

Meşhud: Görülen.

Mu’ciz-nümâ: Mu’cize gösteren.

Mûhiş: Korkutucu.

Mumdar: Mum tutan, ışık saçan.

Musahhar: Emre âmâde, hizmete hazır.

Mutant: Şatafatlı, gösterişli.

Müzeyyenat: Süslemeler, zînetli bezemeler.

Sâni’: Sanatlı bir şekilde yapan, Yaradan.

Seyyârât: Gezegenler.

Şaşaa-yı sûrî: Dıştaki yanıltıcı şaşaa, gösteriş.

Tasarrufât-ı kudret: İlâhî kudretin farklı, çeşitli tasarrufları.

Zihayat: Canlı, hayat sahibi.

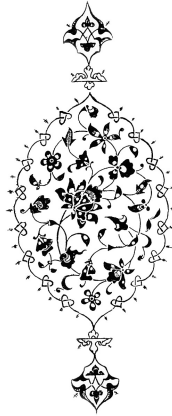
envâ-ı i'câzından on beşini beyan eder. Ona iktifâen burada ihtisar ettik. İstersen ona müracaat et, bir hazine-i mu'cizât bulursun...

اللَّهُمَّ اجْعَلِ الْقُرْآنَ شِفَاءً لَنَا مِنْ كُلِّ دَاءٍ وَمُؤْنَسًا لَنَا فِي حَيَاتِنَا وَبَعْدَ مَمَاتِنَا وَفِي الدُّنْيَا قَرِينًا وَفِي الْقَبْرِ مُؤْنَسًا وَفِي الْقِيَامَةِ شَفِيعًا وَعَلَى الصِّرَاطِ نُورًا وَمِنَ النَّارِ سِتْرًا وَحِجَابًا وَفِي الْجَنَّةِ رَفِيقًا وَإِلَى الْخَيْرَاتِ كُلِّهَا دَلِيلًا وَإِمَامًا بِفَضْلِكَ وَجُودِكَ وَكَرَمِكَ وَرَحْمَتِكَ يَا أَكْرَمَ الْأَكْرَمِينَ وَيَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ. آمِينَ.

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى مَنْ أُنْزِلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ الْحَكِيمُ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ. آمِينَ.¹

الْبَاقِي هُوَ الْبَاقِي

Said Nursî

¹ Allah'ım! Kur'an'ı bize, her türlü dertlere şifa.. hayatımızda ve ölümümüzden sonra en sıcak bir arkadaş.. dünyada cana yakın bir dost.. kabirde en samimi bir arkadaş.. kıyamette bir şefaatçi.. sırat üzerinde bir nur.. ateşe karşı örtü ve perde.. cennette bir yoldaş.. ve bütün hayırlı işlere götüren rehber ve önder eyle. Bütün bunları bize fazlınla, cömertliğinle, kereminle ve rahmetinle ihsan et, ey kerem sahiplerinin en kerîmi ve merhametlilerin en merhametlisi olan Rabbimiz. Âmin.

Allah'ım! Furkan-ı Hakîm'in kendisine indirildiği Zât'a ve bütün âl ve ashabına salât ve selâm et. Âmin, âmin.

Şakk-ı Kamer Mu'cizesine Dairdir

(On Dokuzuncu ve Otuz Birinci Söz'lerin Zeyli)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اَقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَاَنْشَقَّ الْقَمَرُ ۝ وَاِنْ يَرَوْا آيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ¹

Kamer gibi parlak bir Mu'cize-i Ahmediye (*aleyhissalâtu vesselâm*) olan İnşikak-ı kameri, evham-ı fâside ile inhisafa uğratmak isteyen feylesoflar ve onların muhakemesiz mukallidleri diyorlar ki: “Eğer inşikak-ı kamer vuku bulsa idi umum âleme mâlûm olurdu. Bütün tarih-i beşerin nakletmesi lâzım gelirdi?”

Elcevap: İnşikak-ı kamer dâvâ-yı nübüvvetle delîl olmak için o dâvâyı işiten ve inkâr eden hazır bir cemaate, gecede, vakt-i gaflette âni olarak gösterildiğinden.. hem ihtilâf-ı metâlî ve sis ve bulutlar gibi ru'yete mâni esbapın vücûdu ile beraber.. o zamanda medeniyet taammüm etmediğinden ve hususî kaldığından.. ve tarassudat-ı semâviye pek az olduğundan bütün etraf-ı âlemde görülmek, umum tarihlere geçmek, elbette lâzım değildir.² Şakk-ı kamer yüzünden bu evham bulutlarını dağıtacak çok noktalardan şimdilik “Beş Nokta”yı dinle:

-
- ¹ “Kıyamet saati yaklaştı, ay bölündü. Ama o müşrikler her ne zaman bir mu'cize görseler sırtlarını döner: ‘Bu, kuvvetli ve devamlı bir büyüdü’ derler.” (Kamer Sûresi, 54/1-2).
- ² Gazâlî, *Fedâihu'l-bâtıniyye* 1/140-141; Nevevî, *Şerhu Sahih-i Müslim* 17/143-144; İbni Hacer, *Fethu'l-bârî* 7/185-186.

Dâvâ-yı nübüvvet: Peygamberlik iddiası.

Esbap: Sebepler.

Etraf-ı âlem: Âlemin her tarafı, dört bir yanı.

Evham: Kuruntular, şüpheler.

Evham-ı fâside: Doğru olmayan, bozuk kuruntular.

Feylesof: Filozof.

İhtilâf-ı metâlî: Ay'ın doğduğu yer ve zamanların farklı olması

Inhisaf: Karartma, perdeleme.

İnşikak-ı Kamer: Ay'ın ikiye ayrılması.

Mu'cize-i Ahmediye: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) mu'cizesi.

Muhakeme: Değer ve yargı kabiliyeti, doğru neticelere ulaşma yeteneği.

Mukallid: Taklitçi.

Ru'yet: Görme.

Şakk-ı Kamer: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) parmak işa-

retiyile ayı ikiye bölerek gösterdiği mu'cize.

Taammüm: Yayılma, genelleşme.

Tarassudat-ı semâviye: Gök ile ilgili araştırmalar, gözetlemeler.

Tarih-i beşer: İnsanlık tarihi.

Vakt-i gaflet: Uyku vakti.

Vuku: Olma, meydana gelme.

Vücud: Varolma.

Birinci Nokta

O zaman, o zemindeki küffârın gayet şedit derecede inatları, tarihen mâlûm ve meşhur olduğu hâlde; Kur'ân-ı Hakîm'in **وَأَنشَقَّ الْقَمَرُ** demesiyle şu vak'ayı umum âleme ihbar ettiği hâlde; Kur'ân'ı inkâr eden o küffârdan hiçbir kimse, şu âyetin tekzibine, yani ihbar ettiği şu vâkıanın inkârına ağız açmamışlar. Eğer o zamanda o hâdis, o küffârca kat'î ve vâki' bir hâdis olmasa idi; şu sözü serrişte ederek, gayet dehşetli bir tekzibe ve Peygamber'in ibtal-i dâvâsına hücum göstereceklerdi. Hâlbuki şu vak'aya dair siyer ve tarih, o vak'a ile münasebettar küffârın adem-i vukuuna dair hiçbir şeyini nakletmemişlerdir.

Yalnız **وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ** âyetinin beyân ettiği gibi, tarihçe menkul olan şudur ki; o hâdiseyi gören küffâr, “sihirdir” demişler ve “Bize sihir gösterdi. Eğer sâir taraflardaki kervan ve kabileler görmüşlerse hakikattir. Yoksa bize sihir etmiş.” demişler. Sonra sabahleyin Yemen ve başka taraflardan gelen kabileler ihbar ettiler ki: “Böyle bir hâdiseyi gördük.” Sonra küffâr, Fahr-i âlem (*aleyhissalâtü vesselâm*) hakkında (hâşâ) “Yetim-i Ebî Talib'in sihri semâya da tesir etti.” dediler.³

İkinci Nokta

Sa'd-ı Teftâzânî* gibi eâzım-ı muhakkikînin ekseri demişler ki: “İnşikak-ı kamer; parmaklarından su akması, umum bir orduya su içirmesi, câmide hutbe okurken dayandığı kuru direğin müfarakat-ı Ahmediye'den (*aleyhissalâtü*

¹ “... Ay bölündü.” (Kamer Sûresi, 54/1).

² “(Müşrikler): ‘Bu, kuvvetli ve devamlı bir büyüdür’ derler.” (Kamer Sûresi, 54/2).

³ Tayâlisi, *Müsned* 1/38; Ebû Nuaym, *Delâilü'n-nübüvve* s. 281; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 2/266, 267. Ayrıca bkz.: Kamer Sûresi, 54/2; Tirmizî, *Tefsîru sûre (54)* 5; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 4/81.

Adem-i vuku: Olmama, meydana gelmeme.

Eâzım-ı muhakkikîn: Sürekli hakikatin peşinde, kılı kırk yararçasına araştıran ilim adamlarının ileri gelenleri, büyüklüğü.

Fahr-i âlem: Bütün âlemin kendisi ile iftihar ettiği Peygamber Efendimiz (s.a.s.)

İbtal-i dâvâ: İddiasını çürütme, boşa çıkarma.

İhbar: Haber verme, bildirme.

Küffâr: Kâfirler.

Menkul: Nakledilen, anlatılan.

Müfarakat-ı Ahmediye: Hz. Peygamber Efendimiz'den (s.a.s.) ayrılma.

Münasebettar: İlgili, alakalı

Semâ: Gök.

Serrişte etmek: Bahane etmek.

Siyer: Hz. Peygamber Efendi-

miz'in (s.a.s.) hayatını ve özelliklerini konu edinen ilim dalı.

Şedit: Şiddetli, kuvvetli.

Tekzib: Yalanlama.

Vâkıa: Hâdis, olay.

Yetim-i Ebî Talib: Ebû Talib'in himaye ettiği yetim (Hz. Peygamber (s.a.s.).

vesselâm) ağlaması, umum cemaatin işitmesi gibi mütevâtirdir.¹ Yani öyle tabakadan tabakaya bir cemaat-i kesîre nakletmiştir ki, kizbe ittifakları muhâldir. Hâle gibi meşhur bir kuyruklu yıldızın bin sene evvel çıkması gibi mütevâtirdir. Görmediğimiz Serendib Adası'nın vücûdu gibi tevâtürle vücûdu kat'îdir." demişler. İşte böyle gayet kat'î ve şuhûdî mesâilde teşkikât-ı vehmiye yapmak, akılsızlıktır. Yalnız muhâl olmamak kâfidir. Hâlbuki şakk-ı kamer, bir volkanla inşikâk eden bir dağ gibi mümkündür.

Üçüncü Nokta

Mu'cize; dâvâ-yı nübüvvet'in isbatı için, münkirleri ikna etmek içindir, icbar için değildir. Öyle ise dâvâ-yı nübüvveti işitenler için, ikna edecek bir derecede mu'cize göstermek lâzımdır. Sâir taraflara göstermek veyahut icbar derecesinde bir bedâhetle izhar etmek, Hakîm-i Zülcelâl'in hikmetine münâfî olduğu gibi, sırr-ı teklife dahi muhaliftir. Çünkü "*Akla kapı açmak, ihtiyârı elinden almamak*" sırr-ı teklif iktiza ediyor. Eğer Fâtır-ı Hakîm inşikak-ı kameri, -feylesofların hevesâtına göre- bütün âleme göstermek için bir-iki saat öyle bıraksaydı ve beşerin umum tarihlerine geçseydi, o vakit sâir hâdisât-ı semâviye gibi; ya dâvâ-yı nübüvveti delîl olmazdı, risalet-i Ahmediye'ye (*alefhissalâtü vesselâm*) hususiyeti kalmazdı veyahut bedâhet derecesinde öyle bir mu'cize olacaktı ki; akli icbar edecek, aklın ihtiyârını elinden alacak, ister istemez nübüvveti tasdik edecek, Ebûcehil gibi kömür ruhlu, Ebûbekri's-Siddık gibi elmas ruhlu adamlar bir seviyede kalıp, sırr-ı teklif zâyî olacaktı. İşte bu sır içindir ki; hem âni, hem gece, hem vakt-i gaflet, hem

¹ Bkz.: el-Îcî, *Kitâbü'l-Mevâkıf* 3/405; Âmidî, *Gayetü'l-meram* 1/356-357; Gazâlî, *Fedâihu'l-bâtiniyye* 1/139-141.

Bedâhet: Gözle görülür derecede olma, açıklık.

Cemaat-i kesîre: Büyük kalabalık, topluluk.

Dâvâ-yı nübüvvet: Peygamberlik dâvâsı, iddiası.

Fâtır-ı Hakîm: Her şeyi hikmetlerle Yaratan.

Hâdisât-ı semâviye: Gökte meydana gelen olaylar.

Hakîm-i Zülcelâl: Yüceliği ve lütfuyla, kullarının her işinde dâima doğruyu, hayrı ve onların maslahatlarını gözetken Yüce Allah.

Hevesât: Hevesler.

İcbar: Zorlama.

İhtiyâr: Tercih, seçim.

İktiza: Gerektirme.

İnşikâk: Yanılma, bölünme, parçalanma.

İzhar etmek: Göstermek, açığa çıkarmak.

Kizb: Yalan.

Mesâil: Meseleler.

Muhâl: İmkânsız.

Munâfî: Ters, uymayan.

Münkir: İnkâr eden, inanmayan.

Mütevâtir / tevâtür: Yalanda ittifak etmeleri aklın imkân ve ihtimâli bulunmayan birçok kişi tarafından nakledilen kesin bilgi.

Nübüvvet: Peygamberlik.

Risalet-i Ahmediye: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) elçiliği, peygamberliği.

Sâir: Başka, diğer.

Sırr-ı teklif: Cenâb-ı Hakk'ın, insanı sorumlu tutup, imtihan etmesindeki gâye, hikmet.

Şuhûdî: Gözle görülür, açıkça belli olan.

Teşkikât-ı vehmiye: Vehim mahsulü şüphelendirmeler, şüphe uyandırmalar.

Zayî: Kaybolup gitme, ziyan olma.

ihtilâf-ı metâlî, sis ve bulut gibi sâir mevânî perde ederek umum âleme gösterilmedi veyahut tarihlere geçirilmedi.

Dördüncü Nokta

Şu hâdisе, gece vakti herkes gaflette iken âni bir surette vuku bulduğundan etraf-ı âlemde elbette görölmeyecek. Bâzı efrâda görünse de, gözüne inanmayacak. İnandırırsa da, elbette böyle mühim bir hâdisе, haber-i vâhid ile tarihlere bâki bir sermaye olmayacak.

Bazı kitaplarda: “Kamer, iki parça olduktan sonra yere inmiş.” ilâvesi ise, ehl-i tahkik reddetmişlerdir. “Şu mu'cize-i bâhireyi kıymetten düşürmek niyetiyle, belki bir münâfık ilhak etmiş.” demişler.

Hem mesela o vakit, cehalet sisiyle muhât İngiltere, İspanya'da yeni gurûb.. Amerika'da gündüz.. Çin'de, Japonya'da sabah olduğu gibi, başka yerlerde başka esbab-ı mâniaya binâen elbette görölmeyecek. Şimdi bu akılsız müterize bak, diyor ki; “İngiltere, Çin, Japon, Amerika gibi akvâmın tarihleri bundan bahsetmiyor. Öyle ise vukû bulmamış.” *Bin nefrin onun gibi Avrupa kâselislerinin başına...*

Beşinci Nokta

İnşıkak-ı kamer, kendi kendine bazı esbaba binâen vukû bulmuş, tesadüfî, tabîî bir hâdisе değil ki; âdi ve tabîî kanunlara tatbik edilsin. Belki şems ve kamerin Hâlık-ı Hakîm'i, Resûlû'nün risaletini tasdik ve dâvâsını tenvir için hârikulâde olarak o hâdiseyi îka etmiştir. Sırr-ı irşad ve sırr-ı teklif ve

Âdi: Sıradan.

Akvâm: Milletler.

Bâki: Kalıcı.

Efrâd: Ferdler.

Ehl-i tahkik: Araştırmacı, büyük ilim adamları.

Esbab-ı mâniya: Engel olan sebepler.

Esbap: Sebepler, şartlar.

Etraf-ı âlem: Âlemin her tarafı, dört bir yanı.

Gurûb: Güneşin batması.

Haber-i vâhid: Mütevâtir olmayan haber, tevâtür şartlarına uymayan rivayetlere verilen genel ad.

Hâlık-ı Hakîm: Her şeyi hikmetlerle Yaradan Allah (c.c.).

İka etme: Oldurma, yaptıрма, yapma.

İlhak: Ekleme, ilâve etme.

Kamer: Ay.

Kâselis: Çanak yalayıcı, dal-kavuk.

Mevânî: Mâniler, engeller.

Mu'cize-i bâhire: Parlak, apaçık mu'cize.

Muhât: Etrafı çevrilmiş, sarılmış, kuşatılmış.

Mûteriz: İtiraz eden, karşı gelen.

Nefrin: Nefret, lânet.

Risalet: Peygamberlik.

Sırr-ı irşad: Doğruyu gösterme, rehberlik etme gayesi.

Sırr-ı teklif: Cenâb-ı Hakk'ın, insanı sorumlu tutup, imtihan etmesindeki gaye, hikmet.

Şems: Güneş.

Tabîî kanunlar: Tabiat kanunları.

Tabîî: Tabiatla ilgili.

Tatbik: Karşılaştırma, kıyaslama.

Tenvir: Aydınlatma, nurlandırma.

Tesadüfî: Tesadüf eseri, rast-gele.

hikmet-i risaletin iktizasıyla, hikmet-i rubûbiyetin istediği insanlara ilzam-ı hüccet için gösterilmiştir. O sırr-ı hikmetin iktiza etmedikleri, istemedikleri ve dâvâ-yı nübüvveti henüz işitmedikleri aktâr-ı zemindeki insanlara göstermek için, sis ve bulut ve ihtilâf-ı metâlî haysiyetiyle; bazı memleketin kameri daha çıkmaması ve bazılarının güneşleri çıkması ve bir kısmının sabahı olması ve bir kısmının güneşi yeni gurûb etmesi gibi, o hâdiseyi görmeye mâni pek çok esbaba binâen gösterilmemiş. Eğer umum onlara dahi gösterilse idi, o hâlde ya işaret-i Ahmediye'nin (*aleyhissalâtü vesselâm*) neticesi ve mu'cize-i nübüvvet olarak gösterilecekti; o vakit risaleti, bedâhet derecesine çıkacaktı. Herkes tasdike mecbur olurdu, aklın ihtiyârı kalmazdı. İman ise, aklın ihtiyârıdır. Sırr-ı teklif zâyi olurdu. Eğer sırf bir hâdis-i semâviye olarak gösterilse idi, risalet-i Ahmediye (*aleyhissalâtü vesselâm*) ile münasebeti kesilirdi ve onunla hususiyeti kalmazdı.

Elhâsıl: Şakk-ı kamerin imkânında şüphe kalmadı. Kat'î isbat edildi. Şimdi, vukûuna delâlet eden çok burhanlarından altısına^(Hâşiyeye) işaret ederiz. Şöyle ki:

Ehl-i adâlet olan sahabelerin, vukûuna icmâ.. ve ehl-i tahkik umum müfessirlerin, ¹وَأَنْشَقَّ الْقَمَرُ tefsirinde onun vukûuna ittifakı..² ve ehl-i rivâyet-i sâdika bütün muhaddisînin, pek çok senedlerle ve muhtelif tarîklerle

Hâşiyeye: Yani, altı defa icmâ suretinde, vukuuna dair altı hüccet vardır. Bu makam çok izahla lâayık iken, maatteessüf kısa kalmıştır.

¹ "... Ay bölündü." (Kamer Sûresi, 54/1).

² Bkz.: Vâhidî, *Veciz fî tefsiri'l-Kitâbi'l-Azîz* 1/370; Taberî, *Câmiu'l-beyân* 27/84-88; Kurtubî, *el-Câmi li ahkâmi'l-Kur'ân* 17/125-127; Bagavî, *Meâlimü't-tenzil* 4/258.

Aktâr-ı zemin: Yeryüzünün dört bir tarafı.

Bedâhet: Gözle görülür derece de olma, açıklık.

Burhan: Delil.

Dâvâ-yı nübüvvet: Peygamberlik dâvâsı.

Delâlet: İşaret etme, delil olma.

Ehl-i adâlet: Âdil ve doğru kişiler.

Ehl-i rivâyet-i sâdika: Doğru hadis rivâyet edenler.

Ehl-i tahkik: Araştırmacı, büyük ilim adamları.

Hâdis-i semâviye: Gökte meydana gelen olay.

Haysiyet: İtibar.

Hikmet-i risalet: Peygamberlik gereği olarak tebliğ etme hikmeti, gayesi.

Hikmet-i rubûbiyet: Allah'ın her şeyi kuşatan idare ve terbiyesinin gayesi, hikmeti.

Hüccet: Delil.

İcmâ: Bir meselede oluşan ittifak, genel kabul.

İhtilâf-ı metâlî: Ayın doğduğu yer ve zamanların farklı olması.

İhtiyâr: Tercih, seçim.

İktiza: Gerekme.

İktiza: Gerektirme

İlzam-ı hüccet: Muhatabı delille susturma.

İmkân: Mümkün olması.

İşaret-i Ahmediye: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) işareti.

Maatteessüf: Maalesef, üzülecek.

Muhaddisin: Hadis âlimleri.

Risalet-i Ahmediye: Allah Resûlü'nün (s.a.s.) peygamberliği.

Sened: Hadis metnini birbirine nakleden râvilerden oluşan isim zinciri.

Sırr-ı hikmet: Var olma gayesindeki sır.

Şakk-ı Kamer: Ayın ikiye yarılması.

Tarik: Yol.

Tefsir: Açıklama, izah etme.

Vukû: Meydana gelme, olma.

vukûunu nakletmesi.. ve ehl-i keşif ve ilham bütün evliya ve siddîkînin şehâdeti.. ve ilm-i kelâm'ın meslekçe birbirinden çok uzak olan imamların ve mütebahhir ulemanın tasdiki.. ve nass-ı kat'î ile dalâlet üzerine icmâları vâki olmayan ümmet-i Muhammediye'nin (*aleyhissalâtü vesselâm*)¹ o vak'ayı telâkki-i bilkabul etmesi, güneş gibi inşîkak-ı kameri isbat eder.

Elhâsıl: Buraya kadar tahkik nâmına ve hasmı ilzam hesabına idi. Bundan sonraki cümleler, hakikat nâmına ve iman hesabınadır. Evet, tahkik öyle dedi. Hakikat ise diyor ki:

*Semâ-yı risaletin kamer-i münîri olan Hâtem-i dîvan-ı nübüvvet, nasıl ki mahbubiyet derecesine çıkan ubûdiyetindeki velâyetin kerâmet-i uzmâsı ve mu'cize-i kübrâsı olan Miraç ile, yani bir cism-i arzı semâvâtta gezdirmekle semâvâtın sekencesine ve âlem-i ulvî ehline rüchaniyeti ve mahbubiyeti gösterildi ve velâyetini isbat etti. Öyle de: arza bağlı, semâya asılı olan kameri, bir Arzlı'nın işaretiyle iki parça ederek arzın sekencesine, o Arzlı'nın risaletine öyle bir mu'cize gösterildi ki; Zât-ı Ahmediye (*aleyhissalâtü vesselâm*) kamerin açılmış iki nurânî kanadı gibi; risalet ve velâyet gibi iki nurânî kanadıyla, iki ziyâdâr cenâh ile, evc-i kemâlâta*

¹ Tirmizî, *Fiten* 7; Ebû Davud, *Fiten* 1; İbni Mâce, *Fiten* 8; Dârimî, *Mukaddime* 8; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 5/145, 6/396.

Âlem-i ulvî: Yüce âlem.

Cenah: Kanat.

Cism-i arz: Dünyaya ait varlık.

Dalâlet: Sapıklık, yanlışlık.

İslâm'a uymayan her türlü yanlış düşünce.

Ehl-i arz: Yeryüzü halkı.

Ehl-i keşif ve ilham: Eşyanın perde arkası –Allah'ın izni ölçüsünde– kendilerine açılıp ilhama mahzar olanlar.

Ehl-i semâvât: Göklerde yaşayan melekler, ruhanîler.

Elhâsıl: Netice olarak.

Evc-i kemâlât: Mükemmelliğin zirvesi, doruğu.

Evliya: Veliler, Allah dostları.

Hasım: Muhâlif, karşı taraf.

Hâtem-i dîvan-ı nübüvvet: Peygamberlik makamına son mührü vuran, son temsilcisi.

İlm-i kelâm: İslâm'ın inanca ait meselelerini inceleyen ilim dalı.

İlzam: Susturma, cevap veremez hâle getirme.

Kamer-i münîr: Pırıl pırıl ışık saçan Ay.

Kerâmet-i uzmâ: En büyük kerâmet.

Mahbubiyet: Sevilir olma, sevilme.

Mu'cize-i kübrâ: En büyük mu'cize.

Mütebahhir ulema: Engin ilme sahip büyük âlimler.

Nass-ı kat'î: Yoruma ihtimali olmayacak derecede kesin söz, metin veya delil.

Risalet: Peygamberlik.

Rüchaniyet: Üstün, tercih edilir olma.

Sekene: Halk, sâkinler.

Semâvât: Gökler.

Semâ-yı risalet: Peygamberlik semâsı.

Siddîkîn: Siddıklar. Sözü, özün-

deki temizliği ortaya koyan; ameli, imanını doğrulayan çok vefâlı ideal kişiler.

Tahkik: Doğruyu araştırma, açığa çıkarma.

Telâkki-i bilkabul: Kabul ederek benimsemek, olduğu gibi kabul etmek.

Ubûdiyet: Kulluk.

Vak'a: Olay.

Velâyet: Velilik, Allah dostluğu.

Zât-ı Ahmediye: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) mümtaz kişiliği.

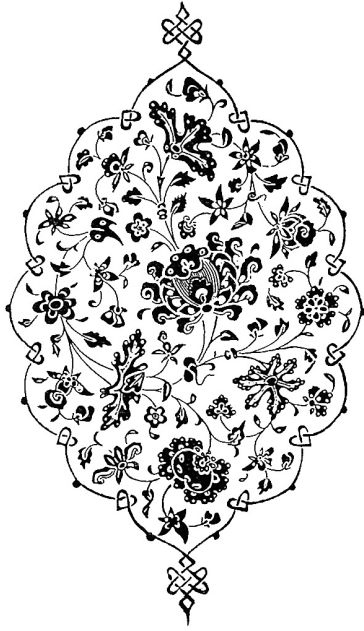
Ziyâdâr: Parlak, ışıklı.

uçmuş.. tâ Kâb-ı Kavseyn'e çıkmış.. hem ehl-i semâvât, hem ehl-i arza medar-ı fahr olmuştur..

عَلَيْهِ وَعَلَى إِلَهِ الصَّلَاةِ وَالتَّسْلِيمَاتِ مِلْأَ الْأَرْضِ وَالسَّمَوَاتِ¹.

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ².

* * *

¹ “O’na (s.a.s.), âline ve ashabına yer ve gökler dolusu salât ve selâmlar olsun.”

² “Sübhansın ya Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara Sûresi, 2/32).

Ehl-i arz: Yeryüzü halkı.

Ehl-i semâvât: Göklerde yaşayan melekler, ruhanîler.

Kâb-ı Kavseyn: İki yay uzunluğundaki mesafe. Peygamber

Efendimiz’in (s.a.s.) Miraç’ta Cenâb-ı Hakk’a yaklaştığı mahiyeti bizce meçhul makam. İmkân ve vücûb arası.

Medar-ı fahr: İftihar vesilesi, övünç kaynağı.

Mu'cizât-ı Ahmediye (a.s.m.)

Zeyli'nin Bir Parçasıdır

Risalet-i Ahmediye (*aleyhissalâtü vesselâm*) delâili hakkında olup, Miraç Risalesi'nin Üçüncü Esası'nın nihayetindeki üç mühim müşkülden birinci müşküle ait suâle, muhtasar bir fihriste suretinde verilen cevaptır.

Suâl: Şu Mirac-ı Azîm, niçin Muhammed Arabî (*aleyhissalâtü vesselâm*)'a mahsustur?

İcevap: Şu birinci müşkülünüz, otuz üç adet Sözlere'de tafsilen halledilmiştir. Yalnız şurada Zât-ı Ahmediye'nin (*aleyhissalâtü vesselâm*) kemâlâtına ve delâil-i nübüvvetine ve o Mirac-ı Âzam'a en elyak O olduğuna icmâlî işaretle nev'inde, bir muhtasar fihriste gösteriyoruz, şöyle ki:

Evvelâ: Tevrat, İncil, Zebûr gibi Kütüb-ü Mukaddese; pek çok tahrifata mâruz oldukları hâlde, şu zamanda dahi, Hüseyin Cîsrî gibi bir muhakkik, Nübüvvet-i Ahmediye'ye (*aleyhissalâtü vesselâm*) dair o kitaplardan yüz işârî beşaretleri çıkarıp "Risale-i Hamîdiye"de göstermiştir.¹

Sâniyen: Tarihçe müsbettir ki, Şikk ve Satîh gibi meşhur iki kâhinin, Nübüvvet-i Ahmediye'den (*aleyhissalâtü vesselâm*) biraz evvel, nübüvvetine ve Âhîrzaman Peygamberi olduğuna beyânatları gibi çok beşaretler, sahîh bir surette tarihen nakledilmiştir.²

¹ Hüseyin Cîsrî, *Risale-i Hamîdiye* (Türkçe tercümesi) s. 52-94.

² İbni Hişâm, *es-Sîratü'n-nebevîyye* 124-129; 158, 190-192; Taberî, *Târîhu'l-ümm ve'l-mülûk* 1/431; Ebû Nuaym, *Delâilü'n-nübüvve* s. 125-128; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 1/126-130.

Âhîrzaman: Son zaman, kıyamete yakın son zaman dilimi.

Beşaret: Müjde.

Beyanat: Açıklamalar.

Delâil: Deliller.

Delâil-i nübüvvet: Peygamberlik delilleri.

Elyak: En lâyık.

İcmâlî: Özet.

İşârî: İşaretle bilinen, hissedilen.

Kemâlât: Güzellikler, yücelikler.

Kütüb-ü Mukaddese: Kutsal kitaplar, semâvî kitaplar.

Mirac-ı Azîm: Büyük Miraç Mu'cizesi.

Muhakkik: Sürekli hakikatin peşinde, kılı kırk yararcasına araştıran kimse.

Muhtasar: Kısa, özet.

Müşkül: Mesele, problem.

Nübüvvet-i Ahmediye: Efendimiz'in (s.a.s.) peygamberliği.

Risalet-i Ahmediye: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) elçiliği.

Sâniyen: İkinci olarak.

Sûret: Şekil.

Tahrifat: Tahrifler, bozmalar.

Zât-ı Ahmediye: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) mümtaz kişiliği.

Sâlisen: Velâdet-i Ahmediye (*aleyhissalâtü vesselâm*) gecesinde Kâbe'deki sanemlerin sukutu ile,¹ Kisra-yı Fâris'in saray-ı meşhuresi olan Eyvân'ı inşikâk etmesi² gibi, irhâsât denilen yüzer hârikalar, tarihçe meşhurdur.

Râbian: Bir orduya parmağından gelen suyu içirmesi.. ve câmide bir cemaat-i azîmenin huzurunda kuru direğin, minberin naklinden dolayı mufâ-rakat-ı Ahmediye'den (*aleyhissalâtü vesselâm*) deve gibi enîn ederek ağlaması..³ وَأَنْشَقَّ الْقَمَرُ³ nassı ile şakk-ı kamer gibi muhakkiklerin tahkikatıyla bine bâliğ olan mu'cizâtıyla serfiraz olduğunu tarih ve siyer gösteriyor.

Hâmisen: Dost ve düşmanın ittifakıyla ahlâk-ı hasenenin şahsında en yüksek derecede.. ve bütün muamelâtının şehâdetiyle secâyâ-yı sâmiye, vazifesinde ve tebliğâtında en âlî bir derecede.. ve Din-i İslâm'daki mehâsin-i ahlâkın şehâdetiyle şeriatında en âlî hisâl-i hamîde, en mükemmel derecede bulunduğuna ehl-i insaf ve dikkat tereddüd etmez.

Sâdisen: Onuncu Söz'ün İkinci İşaret'inde işaret edildiği gibi:

Ulûhiyet, mukteza-yı hikmet olarak tezahür istemesine mukabil; en âzamî bir derecede Zât-ı Ahmediye (aleyhissalâtü vesselâm), dinindeki âzamî ubûdiyetiyle en parlak bir derecede göstermiştir.

- ¹ Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 1/19; Suyûtî, *el-Hasâisu'l-kübrâ* 1/81; İbni Habîb, *el-Müktefâ min sîreti'l-Mustafâ* s. 36; Halebî, *es-Sîretü'l-Halebiyye* 1/76.
- ² Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 1/19, 126, 127; Ebû Nuaym, *Delâilü'n-nübüvve* s. 139; Taberî, *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk* 1/459; İbni Asâkir, *Târîhu Dimaşk* 37/361.
- ³ "... Ay bölündü." (Kamer Sûresi, 54/1).

Ahlâk-ı hasene: Güzel ahlâk.

Âli: Yüce.

Âzamî: En çok, en fazla.

Bâliğ: Varan, ulaşan.

Cemaat-i azîme: Büyük topluluk.

Ehl-i insaf ve dikkat: İnsaflı ve dikkatli kişiler.

Enîn etmek: İnmek.

Hâmisen: Beşinci olarak.

Hisâl-i hamîde: Övülen, güzel hasletler, özellikler.

İnşikâk: Yarılma, çatlama, parçalanma.

İrhâsât: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) peygamberliğinden önce meydana gelen, O'nun gelişini müjdeleyen harika hâller, olaylar.

Kisra-yı Fâris: Eski İran hükümdarlarına verilen unvan.

Mehâsin-i ahlâk: Ahlâkî güzel-likler.

Mu'cizât: Mu'cizeler.

Muamelât: Muameleler, karşılıklı ilişkiler.

Mukteza-yı hikmet: Hikmet gereği.

Mufârakat-ı Ahmediye: Hz. Peygamber Efendimiz'den (s.a.s.) ayrılma.

Nass: Hükme esas olan âyet veya hadis metni.

Râbian: Dördüncü olarak.

Sâdisen: Altıncı olarak.

Sâlisen: Üçüncü olarak.

Sanem: Put.

Saray-ı meşhure: Meşhur saray.

Secâyâ-yı sâmiye: Yüksek ve kıymetli karakterler, huylar.

Serfiraz: Üstün, seçkin.

Siye: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) hayatını ve özelliklerini konu edinen ilim dalı.

Sukut: Düşme.

Şakk-ı Kamer: Ay'ın ikiye yarılması.

Şehâdet: Şahitlik.

Şeriat: Dinî hüküm ve kurallar.

Tebliğât: Tebliğ etmeler, bildirmeler.

Tezahür: Görünme.

Ubûdiyet: Kulluk.

Ulûhiyet: Cenâb-ı Hakk'ın ibadet ve itaate lâyık tek ilâh olması.

Velâdet-i Ahmediye: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) doğumu.

Zât-ı Ahmediye: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) yüce Zât.

Hem Hâlık-ı âlemin nihayet kemâldeki cemâlini bir vâsıta ile mukteza-yı hikmet ve hakikat olarak göstermek istemesine mukabil; en güzel bir surette gösterici ve târif edici, bilbedâhe yine O Zât'tır.

Hem Sâni-i âlemin nihayet cemâlde olan kemâl-i sanatı üzerine enzâr-ı dikkati celbetmek, teşhir etmek istemesine mukabil; en yüksek bir sadâ ile dellâllık eden, yine bilmüşâhede O Zât'tır.

Hem bütün âlemlerin Rabbi, kesret tabakâtında vahdâniyetini ilân etmek istemesine mukabil, en âzamî bir derecede bütün merâtib-i tevhidi ilân eden, yine bizzarûre O Zât'tır.

Hem Sahib-i âlemin nihayet derecede âsârındaki cemâlin işaretiyle, nihayetsiz hüsn-ü zâtisini ve cemâlinin mehâsinini ve hüsnünün letâifini aynalarda mukteza-yı hakikat ve hikmet olarak görmek ve göstermek istemesine mukabil; en şâsaalı bir surette aynadarlık eden ve gösteren ve sevip, başkasına sevdiren, yine bilbedâhe O Zât'tır.

Hem şu saray-ı âlemin Sâni'i, gayet hârika mu'cizeler ile ve gayet kıymettar cevherler ile dolu hazine-i gaybiyelerini izhar ve teşhir istemesi.. ve onlarla kemâlâtını târif etmek ve bildirmek istemesine mukabil; en âzamî bir surette teşhîr edici, tavsif edici ve târif edici, yine bilbedâhe O Zât'tır.

Hem şu kâinatın Sâni'i, şu kâinatı envâ-ı acâib ve zînetlerle süslendirmek suretinde yapması.. ve zîşuur mahlûkatını seyr ve tenezzüh ve ibret ve tefekkür için ona idhal etmesi.. ve mukteza-yı hikmet olarak onlara o

Âsâr: Eserler.

Aynadarlık: Aynalık, ayna tutmak.

Âzamî: En çok, en fazla.

Bilbedâhe: Apaçık bir şekilde.

Bilmüşâhede: Görerek.

Bizzarure: İster istemez, mecburen.

Celbetmek: Kendine çekmek.

Cemâl: Güzellik.

Dellâllık: Bir şeyi ilân edip duyurmak.

Envâ-ı acâib: Çeşit çeşit harikalar.

Enzâr-ı dikkat: Dikkatli bakışlar.

Hâlık-ı âlem: Âlemin, kâinatın yaratıcısı.

Hazine-i gaybiye: Görünmeyen değerler hazinesi.

Hüsn-ü zâtî: Kendisinden kaynaklanan güzellik.

İdhal etmek: Girdirmek.

İzhar ve teşhir: Göstermek, sergilemek.

Kemâl: Yücelik.

Kemâlât: Güzellikler, yücelikler.

Kemâl-i sanat: Sanat mükemmelliği.

Kesret: Çokluk, çok olma.

Letâif: İncelikler, güzellikler.

Mahlûkât: Yaratılmışlar.

Mehâsin: Güzellikler.

Merâtib-i tevhid: Tevhid mertebeleri.

Mukteza-yı hakikat ve hikmet: Hakikatin ve hikmetin gereği.

Sadâ: Ses.

Sahib-i âlem: Âlemin sahibi.

Sâni': Yapan, sanatkâr.

Sâni-i âlem: Âlemi yapan, yaratan.

Seyr ve tenezzüh: Gidiş, gezinti.

Şâsa: Parlaklık, debdebe.

Tefekkür: Derince düşünme.

Teşhir etmek: Sergilemek.

Vahdâniyet: Birlik.

Zîşuur: Şuurlu.

âsâr ve sanayiînin manalarını, kıymetlerini, ehl-i temâşâ ve tefekküre bildirmek istemesine mukabil; en âzamî bir surette cin ve inse, belki ruhânîlere ve melâikelere de Kur'ân-ı Hakîm vâsıtasıyla rehberlik eden, yine bilbedâhe **O Zât**'tır.

Hem şu kâinatın Hâkim-i Hakîm'i, şu kâinatın tahavvûlâtında ki maksat ve gayeyi tazammun eden tılsım-ı muğlakını ve mevcudâtın “Nereden? Nereye? Ve ne oldukları?” olan şu üç suâl-i müşkilin muammasını bir elçi vâsıtasıyla umum zîşuurlara açtırmak istemesine mukabil; en vâzıh bir surette ve en âzamî bir derecede hakâik-i Kur'âniye vâsıtasıyla o tılsımı açan ve o muammayı halleden, yine bilbedâhe **O Zât**'tır.

Hem şu âlemin Sâni-i Zülcelâl'i, bütün güzel masnûâtıyla kendini zîşuur olanlara tanıttırması.. ve kıymetli nimetler ile kendini onlara sevdirmesi, bizzarûre onun mukabilinde zîşuur olanlara marziyyâtı ve arzu-yu ilâhiyelerini bir elçi vâsıtasıyla bildirmesini istemesine mukabil, en âlâ ve ekmel bir surette, Kur'ân vâsıtasıyla o marziyyât ve arzuları beyân eden ve getiren, yine bilbedâhe **O Zât**'tır.

Hem Rabbû'l-âlemîn, meyve-i âlem olan insana, âlemi içine alacak bir vüs'at-i istidat verdiğinden.. ve bir ubûdiyet-i külliyye müheyâ ettiğinden.. ve hissiyatça kesrete ve dünyaya mübtelâ olduğundan, bir rehber vâsıtasıyla yüzlerini kesretten vahdete, fâniden bâkiye çevirmek istemesine mukabil; en âzam bir derecede, en eblağ bir surette, Kur'ân vâsıtasıyla en ahsen bir tarzda rehberlik eden ve risaletin vazifesini en ekmel bir tarzda îfâ eden, yine bilbedâhe **O Zât**'tır.

Ahsen: En güzel.

Âlâ: En üst, en yukarı.

Arzu-yu ilâhiye: Cenâb-ı Hak'ın istekleri.

Âsâr: Eserler.

Bâkî: Ebedî, sonsuz.

Bilbedâhe: Apaçık bir şekilde.

Bizzarûre: İster istemez, mecburen.

Eblağ: En düzgün ve en açık söz.

Ehl-i temâşâ ve tefekkür: İbretle seyredenler ve düşünenler.

Ekmel: En mükemmel, kusursuz.

Fânî: Ölümlü, sonlu.

Hakâik-i Kur'âniye: Kur'ân'a ait hakikatlar.

Hâkim-i Hakîm: Hükümünü hikmetlice, yerli yerince yerine getiren Cenâb-ı Hak.

İfâ etmek: Yerine getirmek.

İns: İnsanlar.

Kesret: Çokluk, yoğunluk.

Marziyyât: Cenâb-ı Hak'ın rızasını kazandıran şeyler.

Melâike: Melekler.

Mevcudât: Varlıklar.

Meyve-i âlem: Bu âlemin nihâi neticesi.

Muamma: Bilmece, sır.

Mübtelâ: Tutkun.

Müheyâ etmek: Hazırlamak, hazır hâle getirmek.

Rabbû'l-âlemîn: Âlemlerin Rabbi.

Ruhanî: Vücudu maddî olmayan, ruh sahibi varlık (melek, cin gibi).

Sanayi: Sanatlar.

Suâl-i müşkil: Zor, çetin soru.

Tahavvûlât: Değişiklikler.

Tazammun etmek: İhtiva etmek, içermek.

Tılsım-ı muğlak: Çözülmesi zor olan, şifre.

Ubûdiyet-i külliye: Geniş, her şeyi kuşatan kulluk.

Vahdet: Birlik.

Vâzıh: Açık, net.

Vüs'at-i istidat: Engin ve geniş kabiliyet, yetenek.

İşte mevcudâtın en eşrefi olan zîhayat.. ve zîhayat içinde en eşref olan zîşuur.. ve zîşuur içinde en eşref olan hakikî insan.. ve hakikî insan içinde geçmiş vezâîfi en âzamî bir derecede, en ekmel bir surette îfâ eden **Zât**; elbette bir Mirac-ı Âzam ile Kâb-ı Kavseyn'e çıkacak,¹ saadet-i ebediye kapısını çalacak, hazine-i rahmeti açacak, imanın hakâik-i gaybiyesini görecek, yine **O** olacaktır.

Sâbian: Bilmüşâhede şu masnûâtta gayet güzel tahsinât, nihayet derecede süslü tezyinât vardır.. ve bilbedâhe şöyle tahsinât ve tezyinât, onların Sâni'inde gayet şiddetli bir irade-i tahsin ve kasd-ı tezyin var olduğunu gösterir.. ve irade-i tahsin ve tezyin ise, bizzarûre o Sâni'de sanatına karşı kuvvetli bir rağbet ve kudsi bir muhabbet olduğunu gösterir.. ve masnûât içinde en câmi ve letâif-i sanatı birden kendinde gösteren ve bilen ve bildiren ve kendini sevdiren ve başka masnûâtta güzellikleri "Mâşallah" deyip istihsan eden, bilbedâhe o sanat-perver ve sanatını çok seven Sâni'in nazarında en ziyade mahbub, **O** olacaktır.

İşte masnûâtı yıldızlayan mezâya ve mehâsine ve mevcudâtı ışıktandıran letâif ve kemâlâta karşı: "Sübhânallah, Mâşallah, Allahu Ekber" diyerek semâvâtı çınlattıran ve Kur'ân'ın nağamâtıyla kâinatı velveleye verdiren, istihsan ve takdir ile, tefekkür ve teşhir ile, zikir ve tevhid ile, berr ve bahri cezbeye getiren yine bilmüşâhede **O Zât**'tır.

¹ "Öyle ki araları yayın iki ucu arası kadar veya daha az kaldı." (Necm Sûresi, 53/9).

Allahu Ekber: "Allah en büyük-tür" anlamında dua cümlesi.

Berr ve bahr: Kara ve deniz.

Bilmüşâhede: Bizzat görerek.

Câmi: Geniş, kapsamlı.

Cezbeye getirmek: Coşturmak, Allah (c.c.) aşkıyla kendinden geçirmek.

Eşref: En şerefli, en üstün.

Hakâik-i gaybiye: Gayba ait hakikatler.

Hazine-i rahmet: Rahmet hazinesi.

İrade-i tahsin: Güzel yapma düşüncesi, kararı.

İstihsan etmek: Beğenmek, takdir etmek.

Kâb-ı Kavseyn: İki yay uzunluğundaki mesafe. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) Miraç'ta Cenâb-ı Hakk'a yaklaştığı, ma-

hiyeti bizce meçhul makam. İmkân ve vücûb arası.

Kasd-ı tezyin: Süsleme niyeti.

Kemâlât: Mükemmellikler.

Letâif: İncelikler, güzelliğler.

Letâif-i sanat: Sanat incelikleri.

Mahbub: Sevgili.

Masnûât: Eserler, sanatlı yapılan şeyler.

Mâşallah: "Cenâb-ı Hak ne güzel dilemiş ve yapmış!" anlamında bir cümle.

Mehâsin: Güzellikler.

Mevcudât: Varlıklar.

Mezâyâ: Meziyetler, özellikler.

Mirac-ı azîm: Büyük Miraç mu'cizesi.

Nağamât: Nağmeler, sesler.

Saadet-i ebediye: Ebedi mutluluk.

Sâbian: Yedinci olarak.

Sanat-perver: Sanatsever.

Sâni: Yaradan, sanat eseri olarak meydana getiren.

Semâvât: Gökler.

Sübhânallah: "Cenâb-ı Hak zâtında, sıfâtında ve fiillerinde bütün kusurlardan münezzehtir" anlamında dua cümlesi.

Tahsinât: Güzelleştirmeler, güzel kılmalar.

Tevhid: Cenâb-ı Hakk'ın birliği-ine inanıp bildirmek.

Tezyinât: Süslemeler.

Velvele: Coşkulu yüksek ses.

Vezâif: Vazifeler.

Zihayat: Canlı.

Zîşuur: Şuurlu.

İşte böyle bir Zât ki; ¹ كَالْفَاعِلُ sırrınca bütün ümmetinin işlediği hasenâtın bir misli, O'nun kefe-i mizanında bulunan.. ve umum ümmetinin salavâtı, O'nun mânevî kemâlâtına imdad veren.. ve risaletinde görüldüğü vezâifin netâicini ve mânevî ücretleriyle beraber rahmet ve muhabbet-i ilâhiyenin nihayetsiz feyzine mazhar olan bir Zât, elbette Miraç merdiveniyle cennete, Sidretü'l-Müntehâ'ya, Arş'a ve Kâb-ı Kavseyn'e kadar gitmek,² ayn-ı hak, nefs-i hakikat ve mahz-ı hikmettir. (Hâşiye)

الْبَاقِي هُوَ الْبَاقِي

Said Nursî

¹ “Sebep olan yapan gibidir.”

² Bkz.: Necm Sûresi, 53/4-18; İsrâ Sûresi, 17/1.

Hâşiye: En mühim bir ceride-i İslâmiye'de, umum Âlem-i İslâm'a taalluk eden ve gayet ehemmiyetli siyasilerden ve hayat-ı içtimaiye ile çok alâkadar olan umum hukukçulardan 1927 senesinde Avrupa'da toplanan bir kongrede (mühim ecnebi filozoflar) Şeriat-ı Muhammediye'ye (aleyhissalâtü vesselâm) dair bu aşağıda yazılan Arabî fıkranın aynını kendi lisanlarıyla söylemişler. O Arabî ceridenin naklettiği Arabî ifadeyi aynen yazıyoruz ve tercümesini de, Arabî ifadenin altına ilâve ediyoruz.

Nur Çeşmesinin ahirinde yazılan ecnebi feylesoflardan kırk üç tanesinin beyanatı, bu iki kahraman filozofun beyanatı ile, kırk beş tane şâhid-i sâdık oluyor.

^{*1} الْفَضْلُ مَا شَهِدَتْ بِهِ الْأَعْدَاءُ “Fazilet odur ki, düşmanlar dahi onu tasdik etsin.”

Arabî Ceridenin Beyanatı

وَقَدْ اعْتَرَفَ حَتَّى عُلَمَاءُ الْغَرْبِ بِسُمُومِ مَبَادِي الْإِسْلَامِ وَصَلَاحِهَا لِلْعَالَمِ وَقَالَ عَمِيدُ كُلِّيةِ الْحُقُوقِ بِجَامِعَةٍ فِينَا الْأَسْتَاذُ شُبُولُ فِي مُؤْتَمَرِ الْحُقُوقِيِّينَ الْمُنْعَقَدِ فِي سَنَةِ ١٩٢٧ :

^{*1} İbni Kesîr, Tefsîru'l-Kur'ân 2/539; Mâverîdî, A'lâmü'n-nübüvve 1/268; İbnü'l-Mukri', Nefhu't-tayyib 2/358.

Arabî ceride: Arapça gazete.

Arş: Semâ, gökyüzü. Allah'ın yüce tahtı, Allah'ın yüce hâkimiyyetinin ifadesi.

Ayn-ı hak: Gerçeğin ta kendisi.

Ceride-i İslâmiye: İslâmî gazete.

Feyz: Bereket, ihsan.

Hasenât: İyilikler.

Hayat-ı içtimaiye: Sosyal hayat.

Kefe-i mizan: Terazi kefes.

Mahz-ı hikmet: Hikmetin ta

kendisi.

Mazhar olmak: Erişmek, nâil olmak, şereflenmek.

Muhabbet-i ilâhiye: Allah (c.c.) sevgisi.

Nefs-i hakikat: Hakikatin ta kendisi.

Netâic: Neticeler.

Risalet: Peygamberlik.

Salavât: Dualar. Hz. Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) yapılan dualar.

Sidretü'l-Müntehâ: Yedinci kat gökte olduğu rivâyet edilen ve Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) ulaştığı en son makam.

Şâhid-i sâdık: Doğru şahit.

Şeriat-ı Muhammediye: Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) vâsıtasıyla insanlara bildirilen dinî hüküm ve kurallar.

Taalluk etmek: İlgili, bağlı olmak.

Vezâif: Vazifeler.

إِنَّ الْبَشَرِيَّةَ لَتَفْتَحِرُ بِانْتِسَابِ رَجُلٍ كَمُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ إِلَيْهَا، إِذْ إِنَّهُ رَغِمَ أُمِّيَّتُهُ اسْتَطَاعَ قَبْلَ بَضْعَةِ عَشَرَ قَرْنًا أَنْ يَأْتِيَ بِتَشْرِيعٍ سَكُونُ نَحْنُ الْأَوْرُوبَائِيِّينَ أَسْعَدًا مَا نَكُونُ لَوْ وَصَلْنَا إِلَى قِيَمَتِهِ بَعْدَ أَلْفِي عَامٍ وَقَالَ بَرْنَارْدُشُو لَقَدْ كَانَ دِينُ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ مَوْضِعَ تَقْدِيرِي السَّامِي دَائِمًا لِمَا يَنْطَوِي عَلَيْهِ مِنْ حَيَوِيَّةٍ مُدْهِشَةٍ، لِأَنَّهُ عَلَى مَا يُلَوِّحُ لِي هُوَ الدِّينُ الْوَحِيدُ الَّذِي لَهُ مَلَكَهٌ الْهَضْمِ لِأَطْوَارِ الْحَيَاةِ الْمُخْتَلِفَةِ وَالَّذِي يَسْتَطِيعُ لِذَلِكَ أَنْ يَجْذِبَ إِلَيْهِ كُلَّ جِيلٍ مِنَ النَّاسِ وَأَرَى وَاجِبًا أَنْ يُدْعَى مُحَمَّدٌ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ مُنْقِذَ الْإِنْسَانِيَّةِ، وَأَعْتَقِدُ أَنَّ رَجُلًا مِثْلَهُ إِذَا تَوَلَّى زَعَامَةَ الْعَالَمِ الْحَدِيثِ نَجَحَ فِي حَلِّ مُشْكَلاتِهِ وَأَحْلَى فِي الْعَالَمِ السَّلَامَةَ وَالسَّعَادَةَ يَعْنِي الْمُسَالَمَةَ وَالصُّلْحَ الْعُمُومِيَّ وَمَا أَشَدَّ حَاجَةَ الْعَالَمِ الْيَوْمَ إِلَيْهَا ...

Tercümesinin Bir Hülâsası

Evet garp uleması ve filozofları, itiraf ve ikrar etmişler ki; *İslâmiyet'in kanunları yüksek bir tarzda âlemin ıslahına kâfidir.*

Hem Külliyyetü'l-Hukuk Kongresi'nin cemiyetinde, bütün hukukiyyûnun toplandığı o kongrede, 1927 senesinde onun reisi feylesof, üstad Shebol demiş ki:

“Muhammed'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) beşeriyete intisabıyla bütün beşeriyet muhakkak iftihar eder. Çünkü o Zât, ümmî olmasıyla beraber, on üç asır evvel öyle bir şariat getirmiş ki, biz Avrupalılar iki bin sene sonra onun kıymetine ve hakikatına yetişsek en mes'ud, en saadetli oluruz.”

İkincisi veyahut Nur Çeşmesi'nin âhırine ilâve edilenlerle kırk beşincisi olan Bernard Show demiş:

“Din-i Muhammedî'nin (*aleyhissalâtü vesselâm*) en yüksek makam-ı takdire çıkmasının sebebi, gayet acîb ve sağlam bir hayatı temin etmesidir. Bana açılan budur ki: O din; tek, yektâ emsâlsiz bir din-i ferid olup, bütün muhtelif, ayrı ayrı hayatın etvarlarını ve çeşitlerini hazmettiriyor. Yani, ıslah ve istihâle tarzında tasfiye ve terakki ettiriyor. Hem Muhammed (*aleyhissalâtü vesselâm*)'ın dini öyle bir dindir ki insanın ayrı ayrı bütün milletlerini kendine celbedebilir. Ben görüyorum ve itikat ediyorum ki; beşere vacibdir ki, desin: Muhammed (*aleyhissalâtü vesselâm*) insanîyetin halaskârıdır ve halaskârlık nâmı ona verilmek lâzımdır.”

Din-i ferid: Eşsiz, yegâne din.

Din-i Muhammedî: İslâmiyet.

Envâr: Nurlar.

Garp: Batı.

Halaskâr: Kurtarıcı.

Hukukiyyûn: Hukukçular.

İslah: Düzeltme, iyileştirme.

İkrar etmek: Dil ile ifade etmek.

İntisab: Bağlanma, ait olma.

İstihâle: Hâl, durum değişimi.

İtikat etmek: Gönülden inanmak.

Külliyyetü'l-Hukuk: Hukuk Fakültesi.

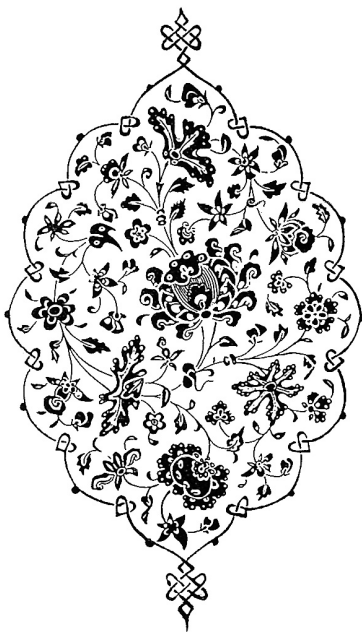
Tasfiye: Safılaştırma, arıtma.

Terakki: İlerleme, yükselme.

Ümmî: Herhangi bir eğitim almamış, okuma yazma bilmeyen.

Hem diyor: “Ben itikat ediyorum ki; Muhammed (aleyhissalâtü vesselâm)’ın misli, yani sîretinde, tarzında bir adam şimdiki yeni âleme reis olsa, hükmetse, bu yeni âlemin müşkülâtını halledip; bu yeni karmakarışık âlemde müsâlemet-i umumiyeye ve saadet-i hayatın husûlüne sebep olacak. Evet bu yeni âlemin, müsâlemet ve saadet-i hayatiyeye ne kadar şedit ihtiyacı var olduğunu herkes anlar!”

* * *

Husûl: Meydana gelme, olma.

Müsâlemet-i umumiye: Milletlerin veya toplumların karşılıklı barış ve emniyet içinde yaşaması.

Müşkülât: Meseleler, problemler.

Saadet-i hayat: Hayat mutluluğu.

Sîret: İç yapı, karakter.

Şedit: Şiddetli.

Âyetü'l-Kübrâ Risalesi'nin Risalet-i Ahmediye'den Bahseden On Altıncı Mertebesi

(Makam münasebetiyle buraya ilhak edilmiştir.)

Sonra, o dünya seyyahı kendi aklına dedi ki: “Madem bu kâinatın mevcudâtıyla Mâlik’imi ve Hâlık’ımı arıyorum. Elbette her şeyden evvel bu mevcudâtın en meşhuru.. ve a’dâsının tasdikiyle dahi en mükemmeli.. ve en büyük kumandanı.. ve en namdar hâkimi.. ve sözce en yükseği.. ve akılca en parlağı.. ve on dört asrı fazileti ile ve Kur’ân’ı ile ışıklandıran Muhammed Arabî (aleyhissalâtü vesselâm)’ı ziyaret etmek ve aradığımı O’ndan sormak için Asr-ı Saadet’e beraber gitmeliyiz.” diyerek, akıyla beraber o asra girdi, gördü ki:

O asır hakikaten, o Zât (aleyhissalâtü vesselâm) ile bir saadet-i beşeriye asrı olmuş. Çünkü en bedevî, en ümmî bir kavmi, getirdiği nur vâsıtasıyla, kısa bir zamanda dünyaya üstad ve hâkim eylemiş.

Hem kendi aklına dedi: “Biz, en evvel, bu fevkalâde Zât’ın (aleyhissalâtü vesselâm) bir derece kıymetini ve sözlerinin hakkaniyetini ve ihbaratının doğruluğunu bilmeliyiz. Sonra Hâlık’ımızı ondan sormalıyız.” diyerek taharriye başladı. Bulduğu hadsiz, kat’î delillerden burada yalnız “dokuz külliyeti”ne birer kısa işaret edilecek:

Birincisi

Bu Zât’ta –hatta düşmanlarının tasdiki ile dahi– bütün güzel huyların ve

A’dâ: Düşman.

Asr-ı Saadet: Peygamber Efendimiz (s.a.s.) ile şereflenen kutlu asır.

Âyetü'l-Kübrâ: En büyük âyet, en büyük delil.

Bedevî: Çölde yaşayan, göçebe.

Hakkaniyet: Haklılık, doğruluk.

Hâlık: Yaradan, Hz. Allah.

Hâlık: Yaratıcı.

İhbarat: Haber vermeler, bilgilendirmeler.

İlhak etmek: İlâve etmek, eklemek.

Külli: Genel, şümüllü, kapsamlı.

Mâlik: Her şeyin sahibi, Hz.

Allah.

Mevcudât: Varlıklar.

Namdar: Namlı, şanlı.

Saadet-i beşeriye: İnsan mutluluğu.

Taharri: Arama, araştırma.

Ümmî: Herhangi bir eğitim almamış, okuma yazma bilmeyen.

hasletlerin bulunması.. وَأَنْشَقَّ الْقَمَرُ¹ ۞ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَى² âyet-lerinin sarâhatiyle, bir parmağının işaretiyle kamer iki parçâ olması.. ve bir avucu ile a'dâsının ordusuna attığı az bir toprak, umum o ordunun gözleri-ne girmesiyle kaçmaları.. ve susuz kalmış kendi ordusuna, beş parmağından akan kevser gibi suyu kifayet derecesinde içirmesi gibi nass-ı kat'î ile ve bir kısmı tevâtür ile yüzer mu'cizâtın O'nun elinde zâhir olmasıdır. Bu mu'cizâtın üç yüzden ziyade bir kısmı, On Dokuzuncu Mektup olan Mu'cizât-ı Ahmediye (aleyhissalâtü vesselâm) nâmındaki harika ve kerâmetli bir risalede kat'î delilleriyle beraber beyan edildiğinden; onları, ona havale ederek dedi ki:

“Bu kadar ahlâk-ı hasene ve kemâlâtla beraber, bu kadar mu'ci-zât-ı bâhiresi bulunan bir Zât (aleyhissalâtü vesselâm), elbette en doğru sözlü-dür. Ahlâksızların işi olan hileye, yalana, yanlış tenezzül etmesi kabil değil.”

İkincisi

Elinde, bu kâinat Sahibi'nin bir fermanı bulunduğu.. ve o fermanı her asırda üç yüz milyondan ziyade insanların kabul ve tasdik ettikleri.. ve o ferman olan Kur'ân-ı Azîmüşşan'ın, yedi vecihle harika olmasıdır. Ve bu Kur'ân'ın, kırk vecihle mu'cize olduğu ve kâinat Hâlıkı'nın sözü bulunduğu, kuvvetli delilleriyle beraber Yirmi Beşinci Söz ve Mu'cizât-ı Kur'âniye nam-larındaki Risale-i Nur'un bir güneşi olan meşhur bir risalede tafsilen beyan edilmesinden; onu, ona havale ederek dedi:

“Böyle ayn-ı hak ve hakikat bir fermanın tercümanı ve tebliğ edicisi bir Zât'ta (aleyhissalâtü vesselâm) fermana cinayet ve ferman sahibine hıyanet hükmünde olan yalan olamaz ve bulunamaz.”

¹ “... Ay bölündü.” (Kamer Sûresi, 54/1).

² “(Ey Resûlüm) Attığın vakit sen atmadın, lâkin Allah attı.” (Enfâl Sûresi, 8/17).

Ahlâk-ı hasene: Güzel, ideal ahlâk.

Ayn-ı hak ve hakikat: Gerçeğin ta kendisi.

Haslet: Huy, mizaç.

Kamer: Ay.

Kemâlât: İyilikler, faziletler, erdemler.

Kifayet: Yeter, yetecek kadar.

Kur'ân-ı Azîmüşşan: Şânı yüce Kur'ân-ı Kerim.

Mu'cizât-ı Ahmediye: Peygam-ber Efendimiz'e (s.a.s.) ait mu'ci-zeler.

Mu'cizât-ı bâhire: Apaçık mu'ci-zeler.

Mu'cizât-ı Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerim'e ait mu'cizeler.

Nakl-i kat'î: Doğruluğu kesin nakil, rivayet.

Sarâhat: Açıklık.

Tafsilen: Genişçe, ayrıntılı.

Tevâtür: Yalanda ittifak etmeleri aklen mümkün olmayan birçok kişinin naklettiği kesin haber, bilgi.

Vecih: Yön.

Zâhir olmak: Ortaya çıkmak, görülmek.

Üçüncüsü

O Zât (aleyhissalâtü vesselâm), öyle bir şeriat ve bir İslâmiyet ve bir ubûdiyet ve bir dua ve bir davet ve bir iman ile meydana çıkmış ki; onların ne misli var ve ne de olur. Ve onlardan daha mükemmel, ne bulunmuş ve ne de bulunur. Çünkü “ümmî bir Zât”¹ ta (aleyhissalâtü vesselâm) zuhur eden o şeriat, on dört asrı ve nev-i beşerin humsunu, âdilâne ve hakkaniyet üzere ve müdakkikâne hadsiz kanunlarıyla idare etmesi emsâl kabul etmez.

Hem ümmî bir Zât'ın (aleyhissalâtü vesselâm) ef'âl ve akvâl ve ahvâlinde çıkan İslâmiyet, her asırda üç yüz milyon insanın rehberi ve mercii.. ve akıllarının muallimi ve mürşidi.. ve kalblerinin münevvi ve musaffisi.. ve nefislerinin mürebbisi ve müzekkisi.. ve ruhlarının medar-ı inkişafı ve maden-i terakkiyâtı olması cihetiyle, misli olamaz ve olamamış...

Hem dininde bulunan bütün ibâdâtın bütün envaında en ileri olması.. ve herkesten ziyade takvada bulunması.. ve Allah'tan korkması.. ve fevkalâde daimî mücâhedât ve dağdağalar içinde, tamtamına ubûdiyetin en ince esrarına kadar müraat etmesi.. ve hiç kimseyi taklid etmeyecek ve tam manasıyla ve mübtediyâne, fakat en mükemmel olarak, hem ibtida ve intihayı birleştirerek yapması, elbette misli görülmez ve görülmemiş...

Hem binler dua ve münâcâtlarından Cevşenü'l-Kebîr ile, öyle bir mârifet-i rabbâniye ile, öyle bir derecede Rabb'ini tavsif ediyor ki; o

¹ Bkz.: A'râf Sûresi, 7/157; Ankebût Sûresi, 29/48; Cuma Sûresi, 62/2.

Âdilâne: Âdilce, adâletli bir şekilde.

Ahvâl: Hâller, durumlar.

Akvâl: Sözcükler, ifadeler.

Dağdağa: Sıkıntı, gürültü.

Ef'âl: Fiiller, işler.

Envâ: Türler, çeşitler.

Hums: Beşte bir.

İbâdât: İbadetler.

İbtida: Başlangıç.

İntiha: Son.

Maden-i terakkiyât: İlerlemelelerin, yükselmelerin kaynağı.

Mârifet-i rabbâniye: Allah'ı sıfat, isim ve fiilleriyle tanımak, bilmek. Kalp ve vicdan kültürü.

Medar-ı inkişaf: Gelişme sebebi.

Merci: Başvurulan yer, kaynak.

Musaffi: Arıtan, temizleyen.

Mübtediyâne: İlk olarak, yeni başlar bir tarzda.

Mücâhedât: Mücâhedeler, çabalar, gayretler.

Müdakkikâne: Dikkatli bir şekilde, titizlikle.

Münâcât: Yakarış, sessizce, içten içe dua etme.

Münevvir: Aydınlatan, nurlandıran.

Müraat etmek: Gözetmek, uymak.

Mürebbî: Terbiye eden, yetiştiren.

Mürşid: Rehber, doğruyu gösteren.

Müzekki: Temizleyen, duru hâle getiren.

Nev-i beşer: İnsanlık.

Şeriat: Dinî hüküm ve kurallar.

Tavsif etmek: Nitelemek, sıfatlarını belirtmek.

Übûdiyet: Kulluk.

Zuhur etmek: Görünmek, ortaya çıkmak.

zamandan beri gelen ehl-i mârifet ve ehl-i velâyet, telâhuk-u efkâr ile beraber, ne o mertebe-i mârifete ve ne de o derece-i tavsife yetişemeleri gösteriyor ki; duada dahi O'nun misli yoktur. Risale-i Münâcât'ın başında, Cevşenü'l-Kebîr'in doksan dokuz fıkrasından bir fıkrasının kısacık bir meâlinin beyan edildiği yere bakan adam, "Cevşen'in dahi misli yoktur!" diyecek.

Hem tebliğ-i risalette ve nâsı, hakka davette o derece metânet ve sebat ve cesaret göstermiş ki; büyük devletler, büyük dinler, hatta kavim ve kabilesi ve amcası O'na şiddetli adâvet ettikleri hâlde; zerre miktar bir eser-i tereddüt, bir telâş, bir korkaklık göstermemesi.. ve tek başıyla bütün dünyaya meydan okuması.. ve başa da çıkarması.. ve İslâmiyet'i dünyanın başına geçirmesi isbat eder ki, tebliğ ve davette dahi misli olmamış ve olamaz.

Hem imanda öyle fevkalâde bir kuvvet ve harika bir yakîn ve mu'cizâne bir inkişaf ve cihanı ışıklandıran bir ulvî itikat taşımış ki, o zamanın hükümrânı olan bütün efkârı ve akîdeleri ve hükemânın hikmetleri ve ruhanî reislerin ilimleri O'na muarız ve muhalif ve münkir oldukları hâlde; O'nun ne yakînine, ne itikadına, ne itimadına, ne itmînânına hiçbir şüphe, hiçbir tereddüt, hiçbir zaaf, hiçbir vesvese vermemesi.. ve maneviyatta ve merâtib-i imaniyede terakki eden başta sahabeler ve bütün ehl-i velâyet, O'nun her vakit mertebe-i imanından feyz almaları ve O'nu en yüksek derecede bulmaları bilbedâhe gösterir ki, imanı dahi emsalsizdir.

İşte böyle emsalsiz bir şeriat.. ve misilsiz bir İslâmiyet.. ve harika bir ubûdiyet.. ve fevkalâde bir dua.. ve cihan-pesendâne bir davet.. ve mu'cizâne bir iman sahibinde elbette, hiçbir cihetle yalan olamaz ve aldatmaz, diye anladı ve akli dahi tasdik etti.

Adâvet: Düşmanlık.

Akîde: İnanç, iman.

Başa çıkarmak: Neticelendirmek, sonuçlandırmak.

Bilbedâhe: Açıkça, besbelli.

Cihan-pesendâne: Dünyanın beğeneceği bir tarzda.

Efkâr: Fikirler.

Ehl-i mârifet: Allah'ı sıfat, isim ve fiilleriyle bilen kimseler.

Ehl-i velâyet: Tam bir iman ve takva ile Allah'a kul olanlar,

Allah dostları.

Feyz almak: Bereket, lütuf almak, mânen istifade etmek.

Hükemâ: Bilginler, filozoflar.

İnkişaf: Belirme, ortaya çıkma.

İtikat: İnanç, iman.

İtmînân: İç huzuru, tam tamına emin olma.

Merâtib-i imaniye: İman dereceleri.

Metânet: Dayanıklılık, sağlamlık.

Mu'cizâne: Mu'cizeli bir şekilde.

Muâriz: Karşı gelen, muhalif.

Münkir: İnkâr eden, inanmayan.

Nâs: İnsanlar.

Tebliğ-i risalet: Peygamberlik gereği, ilâhî mesajları insanlara tebliğ etme.

Telâhuk-u efkâr: Fikirlerin birbirine eklenmesi, fikir birikimi.

Terakki etmek: İlerlemek, yükselmek.

Ülvî: Yüce.

Yakîn: Kesin bilgi.

Dördüncüsü

Enbiyaların icmâi, nasıl ki vücûd ve vahdâniyet-i ilâhiyeye gayet kuvvetli bir delildir; öyle de, bu Zât'ın doğruluğuna ve risaletine gayet sağlam bir şehâdettir. Çünkü enbiyanın (aleyhimüsselâm) doğruluklarına ve peygamber olmalarına medar olan ne kadar kudsî sıfatlar ve mu'cizeler ve vazifeler varsa, O Zât'ta (aleyhissalâtü vesselâm) en ileride olduğu tarihçe musaddaktır. Demek onlar, nasıl ki lisan-ı kâl ile Tevrat, İncil, Zebur ve suhuflarında bu Zât'ın geleceğini haber verip insanlara beşaret vermişler ki; kütüb-ü mukaddesenin o beşaretili işârâtından yirmiden fazla ve pek zâhir bir kısmı, On Dokuzuncu Mektup'ta güzelce beyan ve isbat edilmiş. Öyle de lisan-ı hâlleriyle, yani nübüvvetleriyle ve mu'cizeleriyle kendi mesleklerinde ve vazifelerinde en ileri ve en mükemmel olan bu Zât'ı tasdik edip dâvâsını imza ediyorlar.. ve lisan-ı kâl ve icmâ ile vahdâniyete delâlet ettikleri gibi, lisan-ı hâl ile ve ittifak ile de bu Zât'ın sâdıkıyetine şehâdet ediyorlar, diye anladı.

Beşincisi

Bu Zât'ın düsturlarıyla ve terbiyesi ve tebaiyetiyle ve arkasından gitmeleriyle hakka, hakikate, kemâlâta, kerâmâtâ, keşfiyâta, müşâhedâta yetişen binlerce evliya, vahdâniyete delâlet ettikleri gibi; üstadları olan bu Zât'ın, sâdıkıyetine ve risaletine icmâ ve ittifakla şehâdet ediyorlar. Ve âlem-i gaybdan verdiği haberlerin bir kısmını, nur-u velâyetle müşâhede etmeleri ve umumunu, nur-u iman ile ya ilmeyakîn veya aynelyakîn

Âlem-i gayb: Beş duyu ile kavranamayan varlıkların, gerçeklerin, hâdiselerin âlemi.

Aynelyakîn: Gözle görülüp edinilen bilgi.

Beşaret vermek: Müjdelemek.

Delâlet etmek: İşaret etmek, göstermek.

Enbiya: Peygamberler (a.s.).

Evliya: Allah dostları, veliler.

İcmâ: Bir meselede oluşan ittifak, genel kabul.

İlmelyakîn: Okuyup öğrenerek, delillere dayanarak elde edilen bilgi.

İşârât: İşaretler.

Kemâlât: Güzellikler, faziletler, mükemmellikler.

Kerâmât: Kerâmetler. Cenâb-ı Hakk'ın salih kullarına lütfettiği hususî, fevkalâde nimetler, hâller.

Keşfiyât: Keşifler. Tas.: Kalb ve ruh gözüyle, basiretle eşyanın perde ötesine nüfuz ederek vâkıf olunan bilgiler.

Kütüb-ü Mukaddese: Kutsal kitaplar.

Lisan-ı hâl: Hâl dili, davranışlarının ifade ettiği anlam.

Lisan-ı kâl: Sesli, sözlü ifade, anlatma.

Medar olmak: Sebep, vesile, kaynak olmak.

Musaddak: Sadâkati ve doğruluğu tasdik edilmiş, kabul edilmiş.

Müşâhedât: Müşâhedeler. Tas.: Kalb ve ruh gözüyle görülüp, elde edilen bilgiler.

Nur-u velâyet: Allah'a yakın olmanın insana kazandırdığı nur, basiret.

Nübüvvet: Peygamberlik.

Risalet: Peygamberlik, elçilik.

Sâdıkıyet: Sâdik olma, doğruluk.

Tebaiyet: Uyuma, tâbi olma.

Vahdâniyet: Cenâb-ı Hakk'ın birliği.

Vücûd ve vahdâniyet-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın varlığı ve birliği.

Zâhir: Açık, görünen.

veya hakkalyakîn suretinde itikat ve tasdik etmeleri, üstadları olan bu Zât'ın, derece-i hakkaniyet ve sâdıkıyetini güneş gibi gösterdiğini gördü.

Altıncısı

Bu Zât'ın ümmîliğiyle beraber getirdiği hakâik-i kudsiye ve ihtirâ ettiği ulûm-u âliye ve keşfettiği mârifet-i ilâhiyenin dersiyile ve tâlimiyile, mertebe-i ilmiyede en yüksek makama yetişen milyonlar asfiya-yı müdakkikîn ve siddikîn-i muhakkikîn ve dâhi hükemâ-yı müminîn, bu Zât'ın üssü'l-esas dâvâsı olan vahdâniyeti kuvvetli burhanlarıyla bilitifak isbat ve tasdik ettikleri gibi; bu Muallim-i Ekber'in ve bu Üstad-ı Âzam'ın hakkaniyetine ve sözlerinin hakikat olduğuna ittifak ile şehâdetleri, gündüz gibi bir hüccet-i risaleti ve sâdıkıyetidir. Mesela Risale-i Nur, yüz parçasıyla, bu Zât'ın sadâkatinin birtek burhanıdır.

Yedincisi

Âl ve ashab nâmında ve nev-i beşerin enbiyadan sonra feraset ve dirâyet ve kemâlâtla en meşhuru ve en muhterem ve en namdarı ve en dindar ve keskin nazarlı tâife-i azîmesi, kemâl-i merak ile ve gayet dikkat ve nihayet ciddiyetle bu Zât'ın bütün gizli ve âşikâr hâllerini ve fikirlerini ve vaziyetlerini taharri ve teftiş ve tedkik etmeleri neticesinde bu Zât'ın, dünyada en sâdik ve en yüksek ve en haklı ve hakikatli olduğuna ittifak

Âl: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) kızı Hz. Fâtıma ve damadı Hz. Ali vâsitasiyla devam eden mübarek soyu (r.anhum).

Asfiya-yı müdakkikîn: İncelemelerini derinlemesine ve alabilmişince hassasiyetle yapan, ilim ve takvalarıyla peygamberlere vâris olabilen kişiler.

Ashab: Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) ile aynı zaman ve zeminde beraber olup O'na iman etme bahtıyarlığına ermiş seçkin, talihli kimseler (r.anhum).

Bilitifak: İttifakla.

Burhan: Delil.

Derece-i hakkaniyet: Doğruluk, hakperestlik seviyesi.

Dirayet: İncelikleri kavrama, kuvvetli zekâ.

Feraset: Bir şeyi çabuk sezme

yeteneği, keskin ve hızlı idrak kabiliyeti.

Hakâik-i kudsiye: Mukaddes, yüce hakikatlar.

Hakkalyakîn: Meselenin hakikatine, özüne ulaşarak, yaşanarak edinilen bilgi.

Hüccet-i risalet: Peygamberlik delili.

Hükemâ-yı müminîn: Mümin bilginler, filozoflar.

İhtirâ: Önceden var olmayan bir şey ortaya koyma, icad etme.

Kemâl-i merak: Son derece, büyük bir merak.

Mârifet-i ilâhiye: Allah'ı sıfat, isim ve fiilleriyle tanımak, bilmek. Kalb ve vicdan kültürü.

Muallim-i Ekber: En büyük öğretmen.

Namdar: Namlı, şanlı.

Nev-i beşer: İnsanlık.

Siddikîn-i muhakkikîn: Sürekli hakikatin peşinde, kılı kırk yararcasına araştıran; Cenâb-ı Hakk'tan geleni de tereddütsüz hemen kabul eden seçkin, Allah dostları.

Taharri: Arama, araştırma.

Tâife-i azîme: Büyük grup, zümre.

Tâlim: Öğretme, bilgilendirme.

Ulûm-u âliye: Yüksek ilimler.

Ümmîlik: Herhangi bir eğitim almamış olmak, okuma yazma bilmemek.

Üssü'l-esas: Ana esas, temel.

Üstad-ı Âzam: En yüce üstad, rehber.

ile ve icmâ ile sarsılmaz tasdikleri ve kuvvetli imanları, güneşin ziyasına delâlet eden gündüz gibi bir delildir, diye anladı.

Sekizincisi

Bu kâinat, nasıl ki kendini îcad ve idare ve tertip eden ve tasvir ve takdir ve tedbir ile bir saray gibi, bir kitap gibi, bir sergi gibi, bir temâşâ-gâh gibi tasarruf eden Sâni'ine ve Kâtib'ine ve Nakkaş'ına delâlet eder; öyle de, kâinatın hilkatindeki makâsıd-ı ilâhiyeyi bilecek ve bildirecek.. ve tahavvûlâtındaki rabbânî hikmetlerini talim edecek.. ve vazifedârâne harekâtındaki neticeleri ders verecek.. ve mahiyetindeki kıymetini ve içindeki mevcudâtın kemâlâtını ilân edecek.. ve o kitab-ı kebîrin manalarını ifade edecek bir yüksek dellâl, bir doğru keşşaf, bir muhakkik üstad, bir sâdık muallim istediği ve iktiza ettiği ve herhâlde bulunmasına delâlet ettiği cihetiyle; elbette bu vazifeleri herkesten ziyade yapan bu Zât'ın hakkaniyetine, ve bu kâinat Hâlıkı'nın en yüksek ve sâdık bir me'muru olduğuna şehâdet ettiğini bildi.

Dokuzuncusu

Madem bu sanatlı ve hikmetli masnûâtıyla kendi hünerlerini ve sanat-kârlığının kemâlâtını teşhir etmek.. ve bu süslü, zinetli, nihayetsiz mahlûkâtıyla kendini tanıttırmak ve sevdirmek.. ve bu lezzetli ve kıymetli hesapsız nimetleriyle kendine teşekkür ve hamd ettirmek.. ve bu şefkatli ve himâyetli umumi terbiye ve îâşe ile hatta ağızların en ince zevklerini ve iştihaların her nev'ini tatmin edecek bir surette ihzar edilen rabbânî it'amlar ve ziyafetler ile kendi rubûbiyetine karşı minnetdârâne ve müteşekkirâne ve perestîşkârâne

Dellâl: Gösteren, ilân eden, tellâl.

Hilkat: Yarattılış.

Himâyet: Koruma, gözetme.

Îâşe: Besleme, geçindirme.

Îcad: Var etme, vücûda getirme, yaratma.

İcmâ: Bir meselede oluşan ittifak, genel kabul.

İhzar etmek: Hazırlamak, hazır hâle getirmek.

İktiza etmek: Gerektirmek.

İt'am: Yedirip içirme.

Kemâlât: Güzellikler, yücelikler.

Keşşâf: Keşfeden, bulup ortaya çıkaran.

Kitab-ı kebîr: Büyük kitap.

Makâsıd-ı ilâhiye: İlâhî maksatlar, gâyeler.

Masnûât: Her biri bir sanat eseri olan varlıklar. Allah'ın yarattığı her şey.

Minnetdârâne: Minnet eder bir tarzda.

Muhakkik: Sürekli hakikatin peşinde, kılı kırk yararcasına araştıran kimse.

Müteşekkirâne: Teşekkür eder bir tarzda.

Nakkaş: İşleyen, nakşeden.

Perestîşkârâne: Tapınır, ibadet eder bir tarzda.

Rabbânî: Rabb'e ait, ilâhî.

Rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın herkesi ve her şeyi yaratıp, yönetmesi.

Sâni': Yapan, sanatkâr.

Tahavvûlât: Değişimler.

Tasvir: Suret, şekil verme.

Tedbir: İdare etme, düzenleme.

Temâşâgâh: Gezinti yeri.

Vazifedârâne: Vazifeli, görevli bir şekilde.

ibadet ettirmek.. ve mevsimlerin tebdili ve gece gündüzün tahvili ve ihtilâfı gibi azametli ve haşmetli tasarrufat ve icraat ve dehşetli ve hikmetli faaliyet ve hallâkiyet ile kendi ulûhiyetini izhar ederek, o ulûhiyetine karşı iman ve teslim ve inkıyad ve itaat ettirmek.. ve her vakit iyiliği ve iyileri himâye, fenalığı ve fenaları izâle ve semâvî tokatlar ile zâlimleri ve yalancıları imha etmek cihetiyle hakkaniyet ve adâletini göstermek isteyen perde arkasında birisi var.

Elbette ve herhâlde, o gaybî Zât'ın yanında en sevgili mahlûku ve en doğru abdi ve O'nun mezkûr maksatlarına tam hizmet ederek, hilkat-i kâinatın tılsımını ve muammasını hall ve keşfeden ve daima o Hâlık'ının nâmına hareket eden ve O'ndan istimdat eden ve muvaffakiyet isteyen ve O'nun tarafından imdada ve tevfiğe mazhar olan ve Muhammed Kureyşî denilen bu Zât olacak.

Hem aklına dedi: “Madem bu mezkûr dokuz hakikatler bu Zât'ın sıdkına şehâdet ederler. Elbette bu âdem, benîâdemin medar-ı şerefi ve bu âlemin medar-ı iftiharıdır ve O'na, ‘fahr-i âlem’ ve ‘şeref-i benîâdem’ denilmesi pek lâyıktır.. ve O'nun elinde bulunan ferman-ı Rahmân olan Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan'ın haşmet-i saltanat-ı mâneviyesinin nısf-ı arzı istilâsı ve şahsî kemâlâtı ve yüksek hasletleri gösteriyor ki; bu âlemde en mühim Zât budur, Hâlık'ımız hakkında en mühim söz, O'nundur.

İşte gel, bak! Bu harika Zât'ın yüzer zâhir ve bâhir kat'î mu'cizelerinin kuvvetine ve dinindeki binler âlî ve esaslı hakikatlerine istinaden, bütün dâvâlarının esası ve bütün hayatının gayesi, Vâcibu'l-vücûd'un

Abd: Kul.

Âdem: İnsan.

Âli: Yüce.

Azamet: Büyüklük.

Bâhir: Âşikâr, belli.

Benîâdem: İnsanoğlu.

Fahr-i âlem: Bütün âlemin kendisi ile iftihar ettiği Peygamber Efendimiz (s.a.s.).

Gaybî: Gayba ait, görünmeyen.

Hâlık: Yaradan, Hz. Allah.

Hallâkiyet: Yaratıcılık.

Halletmek: Çözmek.

Haşmet: Yücelik, ihtişam.

Haşmet-i saltanat-ı mâneviye: Mânevî hâkimiyetinin ihtişamı, yüceliği.

Hilkat-i kâinat: Kâinatın yaratılışı.

İhtilâf: Birbirinin ardınca gelme.

İnkıyad: Boyun eğme, söz dinleme.

İstimdat: Medet isteme, yardım dileme.

İstinaden: Dayanarak.

İzâle etmek: Gidermek, yok etmek.

İzhar etmek: Göstermek.

Kemâlât: İyilikler, faziletler, erdemler.

Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan: Beyan ve ifadesi ile insanları, benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerim.

Medar-ı iftihar: Övünç sebebi.

Medar-ı şeref: Şeref, onur vesilesi.

Mezkûr: Zikredilen, adı geçen.

Muammâ: Bilmece.

Muvaffakiyet: Allah'ın yardımıyla elde edilen başarı.

Nısf-ı arz: Yeryüzünün yarısı.

Sıdk: Doğruluk, dürüstlük, samimiyet.

Şeref-i benîâdem: İnsanlığın iftihar tablosu.

Tahvil: Hâlini, durumunu değiştirme.

Tebdil: Yerine başkasını koyarak değiştirme.

Tevfiğe mazhar olmak: Cenâb-ı Hakk'ın yardımına nâil olmak.

Tılsım: Şifre, sır.

Ulûhiyet: Cenâb-ı Hakk'ın ibadet ve itaate lâyık tek ilâh olması.

Vâcibu'l-vücûd: Varlığı kendinden ve kesin olan Hz. Allah.

Zâhir: Açık, görünen.

vücûduna ve vahdetine ve sıfâtına ve esmâsına delâlet ve şehâdet.. ve o Vâcibu'l-vücûd'u isbat ve ilân ve ilâm etmektir.

Demek, bu kâinatın mânevî güneşi ve Hâlık'ımızın en parlak bir burhanı bu Habibullah denilen Zât'tır ki; O'nun şehâdetini teyid ve tasdik ve imza eden aldanmaz ve aldatmaz **üç büyük icmâ** var:

Birincisi: “Eğer perde-i gayb açılrsa yakînîm ziyadeleşmeyecek.”¹ diyen, İmam Ali.. (radıyallâhu anhı) ve yerde iken Arş-ı Âzam'ı ve İsrâfil'in azamet-i heykelini temâşâ eden Gavs-ı Âzam² (kuddise sirruhu) gibi keskin nazar ve gayb-bîn gözleri bulunan binler aktâb ve evliya-yı azîmeyi câmî ve “Âl-i Muhammed” nâmıyla şöhretşiâr-ı âlem olan cemaat-i nurâniye-nin icmâ ile tasdikleridir.

İkincisi: Bedevî bir kavim ve ümmî bir muhitte, hayat-ı içtimaiyeden ve efkâr-ı siyasiyeden hâlî ve kitapsız ve fetret asrının karanlıklarında bulunan ve pek az bir zamanda en medenî ve mâlûmatlı ve hayat-ı içtimaiyede ve siyasiyede en ileri olan milletlere ve hükûmetlere üstad ve rehber ve diplomat ve hâkim-i âdil olarak, şarktan garba kadar cihan-pesendâne idare eden ve “sahabe” nâmıyla dünyada namdar olan cemaat-i meşhurenin ittifakla can ve mallarını, peder ve aşiretlerini feda ettiren bir kuvvetli imanla tasdikleridir.

¹ Bkz.: Sübkî, Tabakâtü's-Şâfiyyeti'l-kübrâ 6/61; Aliyyülkârî, Masnû s. 149; Sindî, Hâşiye 8/96.

² Bkz.: Gümüşhânevi, Mecmûatü'l-ahzâb, Şâzelî cildi, s. 561.

Aktâb: Kutuplar, en büyük veliler.

Âl-i Muhammed: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) mübarek soyu (r.anhum).

Arş-ı Âzam: En büyük taht, Cenâb-ı Hakk'ın yüce saltanatı, idaresi.

Azamet-i heykel: Büyük, muhteşem duruş.

Bedevî: Çölde yaşayan, göçebe.

Burhan: Delil.

Câmî: Şümûllü, kapsamlı.

Cemaat-i nurâniye: Nurlu, pırıl pırıl topluluk.

Cihan-pesendâne: Dünyanın beğeneceği bir tarzda.

Efkâr-ı siyasiye: Siyasi düşünceler.

Esmâ: İsimler.

Evliya-yı azîme: Büyük Allah dostları.

Fetret: İki peygamber devri arasında kalan, vahyin kesildiği dönem, zaman.

Gavs-ı Âzam: “En büyük velî” anlamında Hz. Abdülkadir Geylânî'ye (k.s.) verilen bir unvan.

Gayb-bîn: Gaybı gören, herkesin bilemediği şeyleri bilen, haber veren.

Habibullah: “Allah'ın en çok sevdiği kişi” anlamında Hz. Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) ait bir sıfat.

Hâkim-i âdil: Adâletle hükmeden, hâkim.

Hâlî: Uzak, içinde olmama.

Hayat-ı içtimaiye: Sosyal hayat.

İcmâ: Bir meselede oluşan ittifak, genel kabul.

İlâm etmek: Haberdâr etmek, bildirmek, tanıtmak.

Namdar: Namlı, şanlı, meşhur.

Perde-i gayb: Beş duyu ile kavranamayan varlıkların, gerçeklerin, hâdiselerin üzerini örten perde.

Şark-Garp: Doğu-Batı.

Şöhretşiâr-ı âlem: Âlemce tanınan, herkesce bilinen.

Temâşâ etmek: Bakmak, seyretmek.

Ümmî: Herhangi bir eğitim almamış, okuma yazma bilmeyen.

Vahdet: Allah'ın birliği.

Vücûd: Varlık, var olma.

Yakîn: Kuvvetli, tam iman.

Üçüncüsü: Her asırda binlerle efradı bulunan ve her fende dâhiyâne ileri giden ve muhtelif mesleklerde çalışan, ümmetinde yetişen hadsiz muhakkik ve mütebahhir ulemasının cemaat-i uzmâsının tevâfukla ve ilmelyakîn derecesinde tasdikleridir.

Demek, bu Zât'ın vahdâniyete şehâdeti şahsî ve cüz'î değil; belki, umumi ve küllî, sarsılmaz.. ve bütün şeytanlar toplansa, karşısına hiçbir cihetle çıkamaz bir şehâdetdir, diye hükmetti.

İşte, Asr-ı Saadet'te aklıyla beraber seyahat eden dünya misafiri ve hayat yolcusunun o medrese-i nurâniyeden aldığı derse kısa bir işaret olarak, Birinci Makamın On Altıncı Mertebesi'nde böyle:

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْوَاجِبُ الْوُجُودِ الْوَاحِدُ الْأَحَدُ الَّذِي دَلَّ عَلَى وُجُوبِ وُجُودِهِ فِي وَحْدَتِهِ: فَخَرُ عَالَمٍ وَشَرَفُ نَوْعِ بَنِي آدَمَ بِعَظَمَةِ سُلْطَنَةِ قُرَانِهِ، وَحِشْمَةِ وَسْعَةِ دِينِهِ، وَكَثْرَةِ كَمَالَاتِهِ، وَعُلُويَّةِ أَخْلَاقِهِ، حَتَّى بِتَصْدِيقِ أَعْدَائِهِ، وَكَذَا شَهِدَ وَبَرَّهَنَ بِقُوَّةِ مَنَاتٍ مُعْجَزَاتِهِ، الظَّاهِرَاتِ الْبَاهِرَاتِ الْمُصَدِّقَةِ الْمُصَدِّقَةِ، وَبِقُوَّةِ الْآفِ حَقَائِقِ دِينِهِ السَّاطِعَةِ الْقَاطِعَةِ، بِإِجْمَاعِ آلِهِ ذَوِي الْأَنْوَارِ، وَبِاتِّفَاقِ أَصْحَابِهِ ذَوِي الْأَبْصَارِ، وَبِتَوَافُقِ مُحَقِّقِي أُمَّتِهِ ذَوِي الْبَرَاهِينِ وَالْبَصَائِرِ النَّوَّارَةِ.¹

denilmiştir.

الباقى هو الباقي

Said Nursî

¹ “Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. O, öyle varlığı kendinden ve kesin olan, tek ve yektâ bir Zât'tır ki; Âlem'in övünç kaynağı ve insanlığın ıftihar tablosu, (s.a.s.) Kur'an'ın hâkimiyetinin büyüklüğü.. dininin muhteşem genişliği.. mükemmel sıfatlarının çokluğu.. ve hatta düşmanlarının dahi tasdik ettikleri ahlâkının yüceliği ile O'nun kendinden ve kesin olan varlığına ve birliğine delâlet eder. Ve keza O Zât; bir çok şâhit tarafından tasdik edilen ve kendisini de tasdik ettiren, yüzlerce, apaçık mu'cizelerinin kuvveti.. ve dininin katî ve parlak binlerce hakikatının kuvveti.. ve nurlu âlinin icmâi.. ve keskin basiret sahibi ashabının ittifakı.. ve ümmetinin, birçok delillerle her meseleyi aydınlatan basiretli büyük âlimlerimin tevâfuku ile Allah'ın kendinden ve kesin olan varlığına ve birliğine şehâdet edip, isbat eder.”

Asr-ı Saadet: Peygamber Efendimiz (s.a.s.) ile şereflenen kutlu asır.

Cemaat-i uzmâ: Çok büyük topluluk.

Cüz'î: Küçük, az.

İlmelyakîn: Okuyup öğrenerek,

delillere dayanarak elde edilen bilgi.

Küllî: Genel, şümüllü, kapsamlı.

Medrese-i nurâniye: Nurlu, pırıl pırıl medrese, okul.

Muhakkik: Sürekli hakikatin peşinde, kılı kırk yararcasına

araştıran kimse.

Mütebahhir: Çok bilgili,engin bilgi sahibi.

Tevâfuk: Birbirine uygun, birbirine paralel olma.

Vahdâniyet: Cenâb-ı Hakk'ın birliği.

Girminci Aektup

بَاسْمِهِ سُبْحَانَهُ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ¹

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ
وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ
وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ

Sabah ve akşam namazından sonra tekrarı, pek çok fazileti bulunan² ve bir rivâyet-i sahihada ism-i âzam mertebesini taşıyan³ şu cümle-i tevhidiyenin on bir kelimesi var. Her bir kelimesinde hem birer müjde ve beşaret.. hem birer mertebe-i tevhid-i rubûbiyet.. hem bir ism-i âzam noktasında bir kibriyâ-yı vahdet.. ve bir kemâl-i vahdâniyet vardır.

Bu büyük ve ulvî hakikatlerin izahını sair Sözlere havale edip bir vaade binâen, şimdilik mücmel bir hülâsa suretinde “İki Makam”, bir “Mukaddime” ile ona bir fihriste yapacağız.

-
- ¹ “O Yüce Zât’ın adıyla. ‘Ve hiçbir şey yoktur ki Allah’ı hamd ile tesbih etmesin.’ (İsrâ Sûresi, 17/44).”
² Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 4/227, 298; İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 6/27, 7/171; Bezzâr, *Müsned* 3/260; Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebir* 20/65.
³ Bkz.: Tirmizî, *Deavât* 63; Ebû Davud, *Vitr* 23; Nesâî, *Sehu* 58; İbni Mâce, *Dua* 9; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 1/230, 3/120.

Beşaret: Müjde, muştı.

Cümle-i tevhidiye: Cenâb-ı Hakk’ın birliğini ifade eden cümle.

İsm-i âzam: Kendisi ile dua edildiğinde Allah’ın icabet ettiği en büyük ismi.

Kemâl-i vahdâniyet: Cenâb-ı Hakk’ın, kelimenin tam

anlamıyla “Bir” olması.

Kibriyâ-yı vahdet: Cenâb-ı Hakk’ın birliğindeki eşsiz büyüklük, ululuk.

Mertebe-i tevhid-i rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk’ın her şeyi kuşatan idare ve terbiyesinde yegâne, tek olduğunu gösteren derece.

Mücmel: Kısa, öz.

Rivâyet-i sahiha: Sahih hadis, doğru nakil.

Ulvî: Yüce.

Muḳaddime

Kat'iyen bil ki:

✓ Hilkatın en yüksek gayesi ve fıtratın en yüce neticesi **iman-ı billâhtır**.

✓ Ve insaniyetin en âlî mertebesi ve beşeriyetin en büyük makamı, iman-ı billâh içindeki **mârifetullahtır**.

✓ Cin ve insin en parlak saadeti ve en tatlı nimeti, o mârifetullah içindeki **muhabbetullahtır**.

✓ Ve ruh-u beşer için en hâlis sürûr.. ve kalb-i insan için en sâfi sevinç, o muhabbetullah içindeki **lezzet-i ruhâniyedir**...

Evet, bütün hakikî saadet ve hâlis sürûr ve şirin nimet ve sâfi lezzet elbette mârifetullah ve muhabbetullahtadır. Onlar, onsuz olamaz. Cenâb-ı Hakk'ı tanıyan ve seven; nihâyetsiz saadete, nimete, envâra, esrara ya bilkuvve veya bilfiil mazhardır. O'nu hakikî tanımayan, sevmeyen, nihâyetsiz şekâvete, âlâma ve evhama mânen ve maddeten mübtelâ olur.

Evet, şu perişan dünyada, âvâre nev-i beşer içinde, semeresiz bir hayatta, sahipsiz, hâmisiz bir surette; âciz, miskin bir insan, bütün dünyanın sultanı da olsa kaç para eder. İşte bu âvâre nev-i beşer içinde, bu perişan fânî dünyada, insan; sahibini tanımazsa, mâlikini bulmazsa, ne kadar bîcâre sergerdan olduğunu herkes anlar. Eğer sahibini bulsa, mâlikini tanısa, o vakit rahmetine iltica eder, kudretine istinad eder. O vahşetgâh dünya, bir tenezzühgâha döner ve bir ticaretgâh olur.

Âlâm: Elemler.

Âli: Yüce.

Âvâre: Başboş, perişan.

Bilfiil: Fiiliyatta olan, gerçekleştiren.

Bilkuvve: Henüz gerçekleşmemiş; potansiyel, kabiliyet hâlinde var olan.

Envâr: Nurlar.

Fıtrat: İnsan tabiatı, yaratılışı.

Hâmi: Himaye eden, koruyan.

Hilkat: Yaratılış.

İman-ı billâh: Allah'a iman.

Lezzet-i ruhâniye: Ruha ait mânevî lezzet, zevk.

Mârifetullah: Allah'ı sıfat, isim ve fiilleriyle tanımak, bilmek. Kalb ve vicdan kültürü.

Muhabbetullah: Allah sevgisi.

Nev-i beşer: İnsanlık.

Sergerdan: Başı dönen, şaşkın.

Sürûr: Sevinç, neşe.

Şekâvet: Bahtsızlık, mutsuzluk.

Tenezzühgâh: Gezinti yeri.

Vahşetgâh: Ürkütücü, ıssız yer.

Birinci Makam

Şu kelâm-ı tevhidînin, on bir kelimesinin her birinde birer müjde var.. ve o müjdede birer şifa ve o şifada birer lezzet-i mâneviye bulunur.

Birinci Kelime

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ'ta şöyle bir müjde var ki; *hadsiz hâcâta mübtelâ, nihâyetsiz a'dânın hücumuna hedef olan ruh-u insanî, şu kelimedede öyle bir nokta-yı istimdad bulur ki, bütün hâcâtını temin edecek bir hazine-i rahmet kapısını ona açar.. ve öyle bir nokta-yı istinad bulur ki bütün a'dâsının şerrinden emin edecek bir kudret-i mutlakanın sahibi olan kendi Mâbud'unu ve Hâlık'ını bildirir ve tanıttırır, Sahib'ini gösterir, Mâlik'i kim olduğunu irâe eder.. ve o irâe ile kalbi, vahşet-i mutlakadan ve ruhu, hüzn-ü elimden kurtarıp; ebedî bir ferahı, dâimî bir sürûru temin eder.*

İkinci Kelime

وَحْدَهُ Şu kelimedede şifalı, saadetli bir müjde vardır. Şöyle ki; kâinatın ekser envâıyla alâkadar ve o alâkadarlık yüzünden perişan ve keşmekeş içinde boğulmak derecesine gelen ruh-u beşer ve kalb-i insan **وَحْدَهُ** kelimesinde bir melce, bir halâşkâr bulur ki; onu bütün o keşmekeşten, o perişaniyetten kurtarır.

Yani, **وَحْدَهُ** mânen der: “Allah birdir. Başka şeylere müracaat edip yolulma, onlara tezellül edip minnet çekme, onlara temelluk edip boyun eğme, onların arkasına düşüp zahmet çekme, onlardan korkup titreme! Çünkü Sultan-ı kâinat birdir, her şeyin anahtarı O'nun yanında, her şeyin dizgini

A'dâ: Düşman.

Ekser: Çoğunluk, genel.

Envâ: Türler, çeşitler.

Hâcât: İhtiyaçlar.

Halâşkâr: Kurtarıcı.

Hâlık: Hz. Yaradan, Allah.

Hüzn-ü elim: Elem veren üzüntü, keder.

İrâe etmek: Göstermek.

Kelâm-ı tevhidî: Cenâb-ı

Hakk'ın birliğini ifade eden söz.

Keşmekeş: Karışıklık, düzensizlik.

Kudret-i mutlaka: Tam, sınırsız bir kudret.

Mâbud: Kendisine ibadet edilen Zât, İlâh.

Mâlik: Sahip.

Melce: Sığınak.

Nokta-yı istimdad: Yardım istenen, medet aranan kuvvet kaynağı.

Nokta-yı istinad: Dayanak noktası.

Sürûr: Sevinç.

Temelluk: Dalkavukluk, yaltaklanma.

Tezellül: Kendini alçaltma, küçük duruma düşürme.

Vahşet-i mutlaka: Tam bir yalnızlık, yabancılık.

O'nun elindedir, her şey O'nun emriyle hâlle edilir. O'nu bulsan, her matlubunu buldun, hadsiz minnetlerden, korkulardan kurtuldun.”

Üçüncü Kelime

لَا شَرِيكَ لَهُ Yani, nasıl ki ulûhiyetinde ve saltanatında şeriki yoktur; Allah bir olur, müteaddit olamaz! Öyle de rubûbiyetinde ve icraatında ve îcadâtında dahi şeriki yoktur. Bazen olur ki sultan bir olur, saltanatında şeriki olmaz; fakat icraatında, onun memurları onun şeriki sayılırlar ve onun huzuruna herkesin girmesine mâni olurlar. “Bize de müracaat et!” derler.

Fakat, ezel ve ebed sultanı olan Cenâb-ı Hak, saltanatında şeriki olmadığı gibi; icraat-ı rubûbiyetinde dahi muînlerle, şeriklere muhtaç değildir. Emir ve iradesi, havl ve kuvveti olmazsa hiçbir şey, hiçbir şeye müdahale edemez. Doğrudan doğruya herkes O'na müracaat edebilir. Şeriki ve muîni olmadığından, o müracaatçı adama “Yasaktır, O'nun huzuruna giremezsin!” denilmez. İşte şu kelime, ruh-u beşer için şöyle bir müjde verir ki:

İmanı elde eden ruh-u beşer; mânisiz, müdahalesiz, hâilsiz, mümânaatsız; her hâlinde, her arzusunda, her anda, her yerde o ezel ve ebed ve hazâin-i rahmet mâliki ve defâin-i saadet sahibi olan Cemîl-i Zülcelâl, Kadîr-i Zülkemâl'in huzuruna girip, hâcâtını arz edebilir. Ve rahmetini bulup, kudretine istinad ederek, kemâl-i ferah ve sürûru kazanabilir.

Dördüncü Kelime

لَهُ الْمُلْكُ Yani mülk, umumen O'nundur. Sen, hem O'nun mülküsün, hem memlûküsün, hem mülkünde çalışıyorsun. Şu kelime, şöyle şifalı bir müjde veriyor ve diyor:

Ey insan! Sen kendini, kendine mâlik sayma! Çünkü sen kendini idare edemezsin, o yük ağırdır. Kendi başına muhafaza edemezsin,

Cemîl-i Zülcelâl: Güzeller güzeli Yüce Allah.

Defâin-i saadet: Saadet defneleri.

Hâil: Engel, mâni.

Havl: Kudret, güç.

Hazâin-i rahmet: Rahmet hazineleri.

İcadât: Her şeyi var etme, her şeye vücut verme.

Kadîr-i Zülkemâl: Mükemmel, kusursuz, sonsuz kudret sahibi Hz. Allah.

Kemâl-i ferah: Mükemmel, tam bir huzur, büyük bir sevinç.

Matlub: İstek, talep.

Memlûk: Kul, köle.

Muîn: Yardımcı.

Mümânaat: Engellemeler.

Müteaddit: Birçok.

Rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın herkesi ve her şeyi içine alan engin terbiye ve idaresi.

Şerik: Ortak.

Ulûhiyet: Allah'ın kâinattaki mutlak hâkimiyeti, her mahlûku kendine itaat ettirmesi.

belâlardan sakınıp, levâzımâtını yerine getiremezsin. Öyle ise beyhude ızdıraba düşüp azap çekme, mülk başkasındır. O Mâlik, hem Kadîr'dir, hem Rahîm'dir. Kudretine istinad et, rahmetini itham etme! Kederi bırak, keyfini çek! Zahmeti at, safâyı bul!

Hem der ki: Mânen sevdiğin ve alâkadar olduğun ve perişaniyetinden müteessir olduğun ve ıslah edemediğin şu kâinat, bir Kadîr-i Rahîm'in mülküdür. Mülkü sahibine teslim et, O'na bırak, cefasını değil, safâsını çek! O hem Hakîm'dir, hem Rahîm'dir. Mülkünde istediği gibi tasarruf eder, çevirir. Dehşet aldığın zaman, İbrahim Hakki* gibi

“Mevlâ görelim neyler,
Neylerse güzel eyler.”

de, pencerelerden seyret, içlerine girme!

Beşinci Kelime

لَهُ الْحَمْدُ Yani hamd ve senâ, medih ve minnet O'na mahsustur, O'na lâyıktır. Demek, nimetler O'nundur ve O'nun hazinesinden çıkar. Hazine ise dâimîdir. İşte şu kelime, şöyle müjde verip diyor ki:

Ey insan! Nimetin zevalinden elem çekme! Çünkü rahmet hazinesi tükenmez. Ve lezzetin zevalini düşünüp, o elemden feryat etme! Çünkü o nimet meyvesi, bir rahmet-i bînihâyenin semeresidir. Ağacı bâki ise, meyve gitse de yerine gelen var. Nimetin lezzeti içinde, o lezzetten yüz derece daha ziyade lezzetli bir iltifat-ı rahmeti hamd ile düşünüp, lezzeti birden yüz derece yapabilirsin.

Nasıl ki bir padişah-ı zîşanın sana hediye ettiği bir elma lezzeti içinde yüz, belki bin elmanın lezzetinin fevkinde bir iltifat-ı şâhâne lezzetini sana ihsas ve ihsan eder. Öyle de لَهُ الْحَمْدُ kelimesiyle, yani hamd ve şükür ile, yani niyetten in'amı hissetmekle, yani Mün'im'i tanımakla ve in'amını düşünmekle, yani O'nun rahmetinin iltifatını ve şefkatinin teveccühünü ve in'amının

Fevk: Üst.

Hakîm: Her işinde doğruyu, hayrı ve kullarının maslahatını gözeten.

Islah etmek: İyileştirmek, düzeltmek.

ihsas etmek: Hissettirmek, duyurmak.

İltifat-ı rahmet: Rahmetin yönelmesi, teveccüh etmesi.

İn'am: Nimet verme.

Kadîr-i Rahîm: Sonsuz kudret ve sınırsız merhamet sahibi Hz. Allah.

Mün'im: Nimet veren.

Müteessir olmak: Etkilenmek,

üzülmek.

Padişah-ı zîşan: Şanlı padişah.

Rahmet-i bînihâye: Sonsuz rahmet.

Senâ: Övme, övgü

Zeval: Yok olma, ölme.

devamını düşünmekle nimetten bin derece daha leziz, mânevî bir lezzet kâpısını sana açar.

Altıncı Kelime

يٰحَيُّ Yani hayatı veren O'dur ve hayatı rızık ile idâme eden de O'dur ve levâzımât-ı hayatı da ihzar eden yine O'dur. Ve hayatın âlî gayeleri O'na aittir ve mühim neticeleri O'na bakar. Yüzde doksan dokuz meyvesi O'nundur. İşte şu kelime, şöyle fânî ve âciz beşere nida eder, müjde verir ve der:

Ey insan! Hayatın ağır tekâlifini omuzuna alıp zahmet çekme! Hayatın fenâsını düşünüp, hüzne düşme! Yalnız dünyevî, ehemmiyetsiz meyvelerini görüp dünyaya gelişinden pişmanlık gösterme! Belki o sefine-i vücûdundaki hayat makinesi, Hayy-ı Kayyûm'a aittir.. masârif ve levâzımâtını O, tedarik eder.. ve o hayatın pek kesretli gayeleri ve neticeleri var.. ve O'na aittir...

Sen, o gemide bir dümenci neferisin. Vazifeni güzel gör, ücretini al, keyfine bak! O hayat sefinesi, ne kadar kıymettar olduğunu ve ne kadar güzel faydalar verdiğini ve o sefine sahibi Zât'ın, ne kadar Kerîm ve Rahîm olduğunu düşün, mesrûr ol ve şükret! Ve anla ki; vazifeni istikâmetle yaptığın vakit o sefinenin verdiği bütün netâic, bir cihetle senin defter-i a'mâlîne geçer, sana bir hayat-ı bâkiyeyi temin eder, seni ebedi ihyâ eder!

Yedinci Kelime

وَيُؤْتِ Yani mevti veren O'dur. Yani hayat vazifesinden terhis eder, fânî dünyadan yerini tebdil eder, külfet-i hizmetten âzad eder. Yani hayat-ı fâniyeden, seni hayat-ı bâkiyeye alır. İşte şu kelime, şöylece fânî cin ve inse bağırır, der ki:

Âlî: Yüce.

Defter-i a'mâl: Amel defteri. İnsanın yaptığı bütün fiillerin kaydedildiği defter.

Hayat-ı bâkiye: Kalıcı, ölümsüz hayat.

Hayat-ı fânîye: Fânî, geçici hayat.

Hayy-ı Kayyûm: Her zaman var ve diri olup varlıkların hayatı ve devamı da kendi idaresinde olan Zât.

İdâme etmek: Devam ettirmek, sürdürmek.

İhyâ etmek: Hayat vermek, yaşatmak.

İhzar etmek: Hazırlamak, hazır hâle getirmek.

Kerîm ve Rahîm: Sınırsız cömert ve sonsuz merhamet sahibi Hz. Allah.

Kesret: Çok.

Levâzımât-ı hayat: Hayat için gerekli malzemeler.

Masârif: Harcamalar, harcama yapılacak şeyler.

Mesrûr olmak: Sevinçli, mutlu olmak.

Mevt: Ölüm.

Netâic: Neticeler, sonuçlar.

Nida etmek: Seslenmek.

Sefine-i vücûd: Vücut gemisi, beden.

Tebdil etmek: Değiştirmek.

Tekâlif: Yükümlülükler, sorumluluklar.

Sizlere müjde! Mevt; idam değil, hiçlik değil, fenâ değil, inkıraz değil, sönmek değil, firâk-ı ebedî değil, adem değil, tesadüf değil, fâilsiz bir in'idam değil... Belki bir Fâil-i Hakîm ve Rahîm tarafından bir terhistir, bir tebdil-i mekândır. Saadet-i ebediye tarafına, vatan-ı aslılerine bir sevkıyattır. Yüzde doksan dokuz ahababın mecmâi olan âlem-i berzaha bir visal kapısıdır.

Sekizinci Kelime

وَهُوَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ Yani bütün kâinatın mevcudâtında görünen ve vesi-

le-i muhabbet olan kemâl ve hüsün ve ihsanın hadsiz bir derece fevkinde bir cemâl ve kemâl ve ihsanın sahibi ve bütün mahbublara bedel, birtek cilve-i cemâli kâfi gelen bir Mâbud-u Lemyezel, bir Mahbub-u Lâyezal'in ezelî ve ebedî bir hayat-ı daimesi var ki; şâibe-i zeval ve fenâdan münezzeh ve avâız-ı naks ve kusurdan müberrâdır. İşte şu kelime, cin ve inse ve bütün zîşuura ve ehl-i muhabbet ve aşka ilân eder ki:

Sizlere müjde! Mahbublarınızdan nihâyetsiz firakların yaralarını tedavi edip merhem süren bir Mahbub-u Bâki'niz var. Madem O var ve Bâki'dir, başkaları ne olursa olsun merak çekmeyiniz. Belki o mahbublarda, sebeb-i muhabbetiniz olan hüsün ve ihsan, fazl ve kemâl, o Mahbub-u Bâki'nin cilve-i cemâl-i bâkisinden çok perdelerden geçip, gayet zayıf bir gölgenin gölgesidir. Onların zevalleri, sizleri incitmesin. Çünkü onlar bir nevi aynalardır. Aynaların değişmesi şâşaa-yı cemâlin cilvesini tazeleştirir, güzelleştirir. Madem O var, her şey var!..

Adem: Yokluk.

Âlem-i berzah: Kabir hayatı, dünya ile âhiret hayatı arasındaki ara kesit.

Avâız-ı naks: Eksiklikten dolayı meydana gelen arızalar.

Cemâl: Cenâb-ı Hak'ın güzelliğini, bütün güzelliklerin yaratıcısı olduğunu ve her bir varlıktaki hususî tecellilerini ifade eden sıfatı.

Cilve-i cemâl: Güzeller güzeli Yüce Allah'ın tecellisi.

Cilve-i cemâl-i bâki: Ebedî güzellik sahibi, güzeller güzeli Yüce Allah'ın tecellisi.

Fâil-i Hakîm ve Rahîm: İşlerini engin bir hikmet ve sınırsız bir merhametle yapan Zât.

Fazl: Fazilet, yücelik.

Fevk: Üst.

Firak: Aynılık.

Firâk-ı ebedî: Ebedî aynılık.

Hayrât: Hayırlar. Allah rızası için yapılan, halka faydalı olan bütün işler.

Hüsün: Güzellik.

İhsan: İyilik.

İn'idam: Yok olma, bitme.

İnkıraz: Tükenme, bitme.

Kemâl: Olgunluk, mükemmellik, erdem.

Mâbud-u Lemyezel: Ölümsüz ilâh.

Mahbub: Sevgili.

Mahbub-u Lâyezal / Mahbub-u Bâki: Ölümsüz, ebedî sevgili.

Mecma: Toplanma, kavuşma

yeri.

Müberrâ: Uzak, beri.

Münezzeh: Arı, duru, temiz, uzak.

Sevkiyat: Göndermeler, sevk etmeler.

Şâibe-i zeval ve fenâ: Yok olma, sonlu olma kusuru, eksikliği.

Şâşaa-yı cemâl: Güzelliğin parlaklığı, debdebesi.

Tebdil-i mekân: Yer değiştirme.

Vatan-ı aslî: Asıl vatan, insanın ilk yaratıldığı yer, âhiret yurdu.

Visal: Kavuşma, ulaşma.

Zeval: Yok olma, bitme, kaybolup gitme.

Zîşuur: Akıllı, şuur sahibi.

Dokuzuncu Kelime

يَدِ الْخَيْرِ Yani her hayır, O'nun elindedir. Her yaptığınız hayrat, O'nun defterine geçer. Her işlediğiniz a'mâl-i sâliha, yanında kaydedilir. İşte şu kelime, cin ve inse nida edip müjde veriyor, diyor ki:

Ey biçâreler! Mezaristana göçtüğünüz zaman, "Eyvah! Malımız harap olup, sa'yimiz heba oldu. Şu güzel ve geniş dünyadan gidip, dar bir toprağa girdik." demeyiniz, feryat edip me'yus olmayınız! Çünkü sizin her şeyiniz muhafaza ediliyor. Her ameliniz yazılmıştır. Her hizmetiniz kaydedilmiştir. Hizmetinizin mükâfatını verecek ve her hayır elinde ve her hayrı yapabilecek bir Zât-ı Zülcelâl, sizi celbedip, yer altında muvakkaten durdurur sonra huzuruna aldırır. Ne mutlu sizlere ki hizmetinizi ve vazifenizi bitirdiniz. Zahmetiniz bitti, rahata ve rahmete gidiyorsunuz. Hizmet, meşakkat bitti; ücret almaya gidiyorsunuz ...

Evet, geçen baharın defter-i a'mâlinin sahifeleri ve hidemâtının sandukçaları olan tohumları, çekirdekleri muhafaza eden ve ikinci baharda gayet şâsaalı, belki yüz derece aslından daha bereketli bir tarzda muhafaza eden, neşreden Kadîr-i Zülcelâl, elbette sizin de netâic-i hayatınızı öyle muhafaza ediyor ve hizmetinize pek kesretli bir surette mükâfat verecektir.

Onuncu Kelime

وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ Yani O Vâhid'dir, Ehad'dir, her şeye kâdirdir. Hiçbir şey O'na ağır gelmez. Bir baharı halketmek bir çiçek kadar O'na kolaydır. Cenneti halketmek, bir bahar kadar O'na rahattır. Her günde, her senede, her asırda, yeniden yeniye îcad ettiği hadsiz masnûâtı, nihâyetsiz kudretine nihâyetsiz lisanlarla şehâdet ederler. İşte şu kelime dahi şöyle müjde eder, der ki:

A'mâl-i sâliha: Salih ameller, iyi işler.

Defter-i a'mâl: Amel defteri, insanın yaptığı bütün fiillerin kaydedildiği defter.

Halketmek: Yaratmak.

Hayrat: Hayırlar. Allah rızası için yapılan, halka faydalı olan bütün işler.

Heba olmak: Boşa gitmek.

Hidemât: Hizmetler.

Kâdir: Her şeye gücü yeten, pek güçlü.

Kadîr-i Zülcelâl: Sonsuz kudret sahibi Yüce Allah.

Kesret: Çokluk, bolluk.

Lisan: Dil.

Masnûât: Sanat değeri olan varlıklar, Allah'ın yarattığı her şey.

Me'yus: Ümitsiz.

Muvakkaten: Belli bir süre için, geçici olarak.

Netâic-i hayat: Hayatın neticeleri, semereleri.

Sa'y: Çalışma, gayret, çaba.

Şâsaa: Parlaklık, debdebe.

Vâhid ve Ehad: Bir ve tek Yüce Allah.

Zât-ı Zülcelâl: Yüceler Yücesi Ulu Zât.

Ey insan! Yaptığın hizmet, ettiğin ubûdiyet boşu boşuna gitmez. Bir dâr-ı mükâfat, bir mahall-i saadet senin için ihzar edilmiştir. Senin şu fâni dünyana bedel, bâki bir cennet seni bekler. İbadet ettiğin ve tanıdığın Hâlık-ı Zülcelâl'in vaadine iman ve itimat et! O'na vaadinde hulfetmek muhâldir. Kudretinde hiçbir cihetle noksanîyet yoktur. İşlerine acz, müdahale edemez. Senin küçük bahçeni halkettiği gibi cenneti dahi senin için halkedebilir ve halketmiş ve sana vaad etmiş ve vaad ettiği için, elbette seni onun içine alacak.

Madem bilmüşâhede görüyoruz; her senede yeryüzünde hayvanât ve nebâtâtın üç yüz binden ziyade envâlarını ve milletlerini, kemâl-i intizam ve mizan ile, kemâl-i sürat ve sühûletle haşredip, neşreder. Elbette böyle bir Kadîr-i Zülcelâl, vaadini yerine getirmeye muktedirdir.

Hem madem her senede, öyle bir Kadîr-i Mutlak, haşrin ve cennetin numûnelerini binler tarzda îcad ediyor. Hem madem bütün semâvî fermanları ile saadet-i ebediyeyi vaad edip, cenneti müjde veriyor. Hem madem bütün icraatı ve şuûnâtı hak ve hakikattir ve sıdk ve ciddiyettedir. Hem madem âsârının şehâdetiyle, bütün kemâlât, O'nun nihâyetsiz kemâline delâlet ve şehâdet eder. Ve hiçbir cihette naks ve kusur onda yoktur. Hem madem hulfü'l-vaad ve hilâf ve kizb ve aldatmak, en çirkin bir haslet ve naks ve kusurdur...

Elbette ve elbette o Kadîr-i Zülcelâl, o Hakîm-i Zülkemâl, o Rahîm-i Zülcemâl, vaadini yerine getirecek.. saadet-i ebediye kapısını açacak.. Âdem babanızın vatan-ı aslîsi olan cennete sizleri, ey ehl-i iman idhal edecektir!

Âsâr: Eserler.

Bilmüşâhede: Gözle görerek.

Dâr-ı mükâfat: Mükâfat yeri, cennet.

Delâlet etmek: İşaret etmek, göstermek.

Envâ: Türler, çeşitler.

Hakîm-i Zülkemâl: Her şeyi yerli yerince, mükemmel yapan, yaratan Hz. Allah.

Hâlık-ı Zülcelâl: Yüce Yaratıcı.

Haslet: Huy, mizaç.

Hayvanât ve nebâtât: Hayvanlar ve bitkiler.

Hilâf: Terslik, zıtlık.

Hulf etmek: Sözünde durmak.

Hulfül-vaad: Sözünden dönmek.

İdhal etmek: Yerleştirmek, içine almak.

İhzar edilmek: Hazırlanmak.

Kadîr-i Mutlak / Kadîr-i Zülcelâl: Her şeye gücü yeten, mutlak ve sınırsız kudret sahibi Yüce Allah.

Kemâl: Cenâb-ı Hakk'ın her türlü kusurdan, eksiklikten beri olduğunu; bütün mükemmel, kusursuz fiil ve sıfatların sahibi olduğunu ifade eden sıfatı.

Kemâlât: Güzellikler, mükemmellikler.

Kemâl-i intizam ve mizan: Mükemmel düzen ve ölçü.

Kemâl-i sürat ve sühûlet: Mükemmel hız ve kolaylık.

Kizb: Yalan.

Mahall-i saadet: Mutluluk yeri, cennet.

Muhâl: İmkânsız.

Naks: Eksiklik.

Rahîm-i Zülcemâl: Sonsuz merhamet sahibi güzeller güzeli Yüce Allah.

Şuûnât: İlâhi işleyişler, icraatlar.

Ubûdiyet: Kulluk.

Vatan-ı aslî: Asıl vatan, insanın ilk yaratıldığı yer.

On Birinci Kelime

وَالِئِهِ الْمَصِيرُ Yani ticaret ve memuriyet için mühim vazifelerle bu dâr-ı

imtihan olan dünyaya gönderilen insanlar; ticaretlerini yapıp, vazifelerini bitirip ve hizmetlerini itmam ettikten sonra, yine onları gönderen Hâlık-ı Zülcelâl'ine dönecekler ve Mevlâ-yı Kerîm'lerine kavuşacaklar. Yani, bu dâr-ı fâniden gidip dâr-ı bâkide huzur-u kibriyâya müşerref olacaklar. Yani, esbap dağdağasından ve vesâitin karanlık perdelerinden kurtulup, Rabb-i Rahîm'lerine makarr-ı saltanat-ı ebedisinde perdesiz kavuşacaklar.¹ Doğrudan doğruya herkes, kendi Hâlık'ı ve Mâbud'u ve Rabb'i ve Seyyid'i ve Mâlik'i kim olduğunu bilecek ve bulacaklar. İşte şu kelime bütün müjdelerin fevkinde şöyle müjde eder ve der ki:

Ey insan! Bilir misin nereye gidiyorsun ve nereye sevk olunuyorsun? Otuz İkinci Söz'ün âhırinde denildiği gibi; dünyanın bin sene mesûdâne hayatı, bir saat hayatına mukabil gelmeyen cennet hayatının.. ve o cennet hayatının dahi bin senesi, bir saat rû'yet-i cemâline mukabil gelmeyen² bir Cemîl-i Zülcelâl'in daire-i rahmetine ve mertebe-i huzuruna gidiyorsun. Mübtelâ ve meftun ve müştâk olduğunuz mecazî mahbublarda ve bütün mevcudât-ı dünyeviyedeki hüsün ve cemâl, O'nun cilve-i cemâlinin ve hüsün-ü esmâsının bir nevi gölgesi.. ve bütün cennet, bütün

¹ Bkz.: "Yüzler vardır o gün pırl pırl... O güzel ve Yüce Rab'lerine bakakalır..." (Kıyamet Sûresi, 75/22-23); "İyi ve güzel davranışlarda bulunanlara en güzel mükâfat yani cennet ile daha da fazlası olarak Allah'ın cemâlini görmek var. Onların yüzlerine ne bir leke bulaşır, ne de bir zillet! İşte onlar cennettir. Onlar orada ebedî kalacaklardır." (Yunus Sûresi, 10/26). Ayrıca bkz.: Buhârî, *Mevâkîf* 16, 26, *Tevhid* 24; Müslim, *İman* 81, 299, 300, 302.

² Bkz.: Müslim, *İman* 297; Tirmizî, *Tefsîru sûre (10) 1*; İbni Mâce, *Mukaddime* 13; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 6/16.

Cemîl-i Zülcelâl: Güzeller Güze-li Yüce Allah.

Cilve-i cemâl: Güzeller güzeli Yüce Allah'ın tecellisi.

Dâr-ı bâki: Kalıcı, dâimî yurt.

Dâr-ı fânî: Geçici yurt.

Dâr-ı imtihan: Denenme yeri, imtihan salonu.

Esbap dağdağası: Sebeplerin gürültüsü, patırtısı.

Hâlık: Hz. Yaradan, Allah.

Hâlık-ı Zülcelâl: Yüce Yaratici.

Huzur-u kibriyâ: Eşsiz büyüklük, ululuk sahibi Cenâb-ı Hakk'ın huzuru.

Hüsün-ü esmâ: İsimlerin güzelliği.

Hüsün / cemâl: Maddî, mânevî güzellik; iç, dış güzellik.

İtmam etmek: Tamamlamak.

Mâbud: Kendisine ibadet edilen Zât, ilâh.

Makarr-ı saltanat-ı ebedî: Ebedî, dâimî saltanat merkezi.

Mâlik: Sahip.

Mecazî mahbub: Fânî ve geçici sevgili.

Mesûdâne: Mutlu bir şekilde.

Mevcudât-ı dünyevîye: Dünya-daki varlıklar.

Mevlâ-yı Kerîm: Varlığın pek cömert, ihsanı bol, yüce sahibi Hz. Allah.

Mübtelâ / meftun: Düşkün, tutkun.

Müştâk: Şevkli, arzulu.

Rabb: Her şeyin hakiki sahibi Hz. Allah.

Rabb-i Rahîm: Engin şefkat ve merhametiyle kullarını gözetken Hz. Allah.

Rû'yet-i cemâl: Cennet ehlinin Cenâb-ı Hakk'ın cemâlini görmesi.

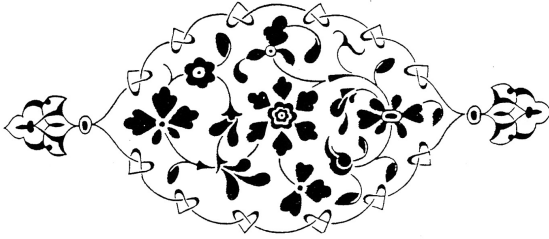
Seyyid: Efendi.

Vesât: Vâsıtalar.

letâîfiyle bir cilve-i rahmeti.. ve bütün iştiaqlar ve muhabbetler ve incizaplar ve cazibeler, bir lem'a-yı muhabbeti olan bir Mâbud-u Lemyezel'in, bir Mahbub-u Lâyezâl'in daire-i huzuruna gidiyorsunuz.. ve ziyafetgâh-ı ebedîsi olan cennete çağırılıyorsunuz. Öyle ise kabir kapısına ağlayarak değil, gülerek giriniz!

Hem şu kelime şöyle müjde veriyor, diyor ki: *Ey insan! Fenâya, ademe, hiçliğe, zulümâta, nisyana, çürümeye, dağılmaya ve kesrette boğulmaya gittiğinizi tevehhüm edip düşünmeyiniz! Siz fenâya değil, bekâya gidiyorsunuz. Ademe değil, vücûd-u dâimîye sevk olunuyorsunuz. Zulümâta değil, âlem-i nura giriyorsunuz. Sahip ve Mâlik-i Hakikî'nin tarafına gidiyorsunuz ve Sultan-ı Ezeli'nin payitahtına dönüyorsunuz. Kesrette boğulmaya değil, vahdet dairesinde teneffüs edeceksiniz. Firaka değil, visâle müteveccihsiniz...*

* * *

Adem: Yokluk.

Cilve-i rahmet: Cenâb-ı Hakk'ın rahmetinin tecellisi, yansıması.

Firak: Ayrılık.

İncizap: Cezb edilme, çekilme.

Kesret: Çokluk. Varlık, sebepler.

Letâîf: Güzellikler, incelikler, nimetler.

Lem'a-yı muhabbet: Sevgi ışıltısı, parlaklığı.

Mâbud-u Lemyezel: Kendisine

ibadet edilen, sonu olmayan ölümsüz İlâh.

Mahbub-u Lâyezâl: Yok olmayan, ölümsüz, ebedî sevgili.

Mâlik-i Hakikî: Her şeyin gerçek sahibi, Hz. Allah.

Müteveccih: Yönelmiş.

Nisyan: Unutma.

Payitaht: Hükümet merkezi, başkent.

Sultan-ı Ezeli: Ezeli Sultan.

Saltanatının başlangıcı ve sonu olmayan Hz. Allah.

Tevehhüm: Sanma, vehmetme.

Tevhid: Cenâb-ı Hakk'ın birliği.

Vahdet: Allah'ın birliği.

Visâl: Kavuşma, ulaşma.

Vücûd-u dâimî: Dâimî varlık, devamlı var olma.

Ziyafetgâh-ı ebedî: Dâimî ziyafet yeri.

Zulümât: Karanlıklar.

İkinci Makam

İsm-i âzam noktasında, tevhidin isbatına muhtasar bir işaretler.

Birinci Kelime

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ'ta bir *tevhid-i ulûhiyet ve mâbudiyet* vardır. Şu mertebenin gayet kuvvetli bir burhanına şöyle işaret ederiz ki:

Şu kâinat yüzünde, hususan zeminin sayfasında, gayet muntazam bir faaliyet görünüyor. Ve gayet hikmetli bir hallâkiyet müşâhede ediyoruz. Ve gayet intizamlı bir fettâhiyet, yani her şeye lâıyk bir şekil açmak ve suret vermek, aynelyakîn görüyoruz. Hem gayet şefkatli, keremli, rahmetli bir vehhâbiyet ve ihsanât görüyoruz. Öyleyse, bizzarure şu hâl ve şu keyfiyet; Fa'âl, Hallâk, Fettah, Vehhab bir Zât-ı Zülcelâl'in vücûb-u vücûdunu ve vahdetini isbat eder, belki ihsas eder. Evet, mevcudâtın mütemâdiyen zevalleri, tazelenmeleri gösteriyor ki; o mevcudât, bir Sâni-i Kadîr'in kudsî esmâsının cilveleri.. ve envâr-ı esmâyesinin gölgeleri.. ve ef'âlinin eserleri.. ve kalem-i kader ve kudretin nakışları ve sayfaları.. ve cemâl-i kemâlinin aynalarıdır.

Şu hakikat-i uzmâya ve şu tevhidin mertebe-i ulyâsına, şu kâinatın Sahibi, bütün gönderdiği mukaddes kitaplar ve suhurlarıyla o tevhidi gösterdiği gibi, bütün ehl-i hakikat ve kâmilîn-i nev-i beşer tahkikatlarıyla ve

Aynelyakîn: Görerek öğrenme.

Bizzarure: Zaruri, kesin olarak.

Burhan: Delil.

Cemâl-i kemâl: Güzellik ve yücelik.

Cilve: Tecellî, belirti, görüntü.

Ef'âl: Fiiller, işler.

Ehl-i hakikat: Dâima hak ve hakikat peşinde olup gerçeği bulanlar.

Envâr-ı esmâye: Cenâb-ı Hakk'ın isimlerine ait nurlar.

Fa'âl: Devamlı işleyiş hâlinde olan, faal.

Fettah: Her şeyi en iyi şekilde açan.

Fettâhiyet: Her şeyi en uygun bir şekilde açmak ve eşyaya başka varlıkların da oluşabileceği bir açılım kabiliyeti vermek.

Hakikat-i uzmâ: En büyük hakikat.

Hallâk: Her şeyi yaratan.

Hallâkiyet: Yaratıcılık.

İhsanât: İhsanlar, hediyeler.

İhsas etmek: Hissettirmek, duyurmak.

İsm-i âzam: Cenâb-ı Hakk'ın en büyük ismi.

Kâmilîn-i nev-i beşer: Mükemmel, zirve insanlar.

Keyfiyet: Nitelik.

Kudsî esmâ: Mukaddes, kutsal isimler.

Mertebe-i ulyâ: En yüce mertebe.

Muhtasar: Kısa, özet.

Müşâhede etmek: Görmek, şahit olmak.

Mütemâdiyen: Devamlı, sürekli

olarak.

Sâni-i Kadîr: Her şeye gücü yeten Yüce Yaradan.

Tevhid-i ulûhiyet ve mâbudiyet: Cenâb-ı Hakk'ın kâinatın mutlak hâkimi ve ibadetin de yegâne sahibi olduğunu ikrar ve ilan etmek.

Vehhab: Karşılıksız, bol bol ihsan eden.

Vehhâbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın karşılıksız, devamlı, bolca vermesi; ihsan etmesi.

Vücûb-u vücûd: Varlığının kendinden ve kesin olması.

Zât-ı Zülcelâl: Sonsuz gücün ve hâkimiyetin sahibi Yüce Zât.

Zeval: Yok olma, kaybolup gitme.

keşfiyâtlarıyla aynı mertebe-i tevhidi gösteriyorlar. Ve kâinat dahi acz ve fakrıyla beraber, mazhar olduğu dâimî mu'cizât-ı sanatın ve havârik-ı iktidar, hazâin-i servetin şehâdetiyle, aynı mertebe-i tevhide işaret eder. Demek, Şâhid-i Ezeli, bütün kütüp ve suhufuyla ve ehl-i şuhûd, bütün tahkikat ve küşûfuyla ve âlem-i şehâdet, bütün muntazam ahvâl ve hakîmâne şuûnâtıyla o mertebe-i tevhidde bilicmâ ittifak ediyorlar.

İşte O Vâhid-i Ehad'i kabul etmeyen, ya nihayetsiz ilâhları kabul edecek veyahut ahmak sofestâî gibi hem kendini, hem kâinatın vücûdunu inkâr edecek.

İkinci Kelime

وَ حَذَّهٗ İşte şu kelime, sarîh bir *mertebe-i tevhidi* gösterir. Şu mertebeyi dahi âzamî bir surette isbat eden gayet kuvvetli bir burhanına şöyle işaret ederiz ki:

Biz gözümüzü açtıkça, kâinat yüzüne nazarımızı saldırdıkça, en evvel gözümüze ilişen, âmm ve mükemmel bir nizamdır ve şâmil, hassas bir mizandır. Görüyoruz, her şey dakik bir nizam ile hassas bir mizan ve ölçü içindedir. Daha bir parça dikkat-i nazar ettikçe, yeniden yeniye bir tanzim ve tevziniyet gözümüze çarpıyor. Yani, birisi, intizamla o nizamı değiştiriyor ve tartıyla o mizanı tazelandiriyor. Her şey bir model olup, pek kesretli, muntazam ve mevzun suretler giydiriliyor. Daha ziyade dikkat ettikçe, o tanzim ve tevin altında bir hikmet ve adâlet görünüyor. Her harekette bir hikmet ve maslahat gözetiliyor.. bir hak, bir fayda takip ediliyor. Daha ziyade dikkat ettikçe, gayet hakîmâne bir faaliyet içinde bir kudretin tezahürâtı.. ve her şeyin her şe'nini ihata eden gayet muhit bir ilmin cilveleri nazar-ı şuurumuza çarpıyor.

Âlem-i şehâdet: Görünen âlem, duyu organları ile kavranılanları ihtiva eden âlem.

Bilicmâ: Aynı görüşte birleşerek, oy birliğiyle.

Dakik: İnce, hassas.

Ehl-i şuhûd: Halkın itikat ettiği gaybî meseleleri gözle müşâhede edebilen veliler, Allah dostları.

Hakîmâne: Hikmetlice, her şeyi yerli yerince.

Havânk-ı iktidar: İktidar, kudret harikaları.

Hazâin-i servet: Servet hazineleri.

İhata etmek: Kuşatmak.

Kesret: Çoğunluk, genel.

Keşfiyât / küşûf: Keşifler. Kalp ve ruh gözüyle, basiretle eşyanın perde ötesine nüfuz ederek vâkıf olunan bilgiler.

Kütüp: Kitaplar.

Mu'cizât-ı sanat: Sanat, yapılış sürecinde görülen mu'cizeler.

Muhit: İhata eden, kapsayan, kuşatan.

Sarih: Açık, net.

Sofestâî: Sofizm (Eşya hakkında olumlu veya olumsuz hiç bir hükme varmayan, dâima şüphe ve eleştiri içinde kalmayı esas alan felsefî bir doktrin) mensubu,

septik.

Suhuf: Sahifeler. Bazı Peygamberlere (a.s.) gelen sahifeler.

Şâhid-i Ezeli: Ezelden ebede her şeyi gören, şahid olan Cenâb-ı Hak.

Şâmil: Şümûllü, kapsamlı.

Şe'n: İş, hâl, durum.

Şuûnât: İlâhi işleyişler, icraatlar.

Tevziniyet: Ölçü belirleme, ölçülü kılma.

Tezahürât: Belirmeler, görünmeler.

Vâhid-i Ehad: Bir ve tek, Yüce Allah.

Demek, bütün mevcudâtta ki şu nizam ve mizan, umuma âmm bir tanzim ve tevzini.. ve o tanzim ve tevzin, âmm bir hikmet ve adâleti.. ve o hikmet ve adâlet, bir kudret ve ilmi gözümüze gösteriyor. Demek, bir Kadîr-i külli şey ve bir Alîm-i külli şey, şu perdeler arkasında akla görünüyör.

Hem her şeyin evveline ve âhirine bakıyoruz; hususan zîhayat nev'inde görüyoruz ki: Başlangıçları, asılları, kökleri, hem meyveleri ve neticeleri öyle bir tarzdadır ki; güya tohumları, asılları birer tarife, birer program şeklinde, bütün o mevcudun cihâzâtını tazammun ediyor. Ve neticesinde ve meyvesinde, yine bütün o zîhayatın manası süzülüp onda tecemmû eder, tarihçe-i hayatını ona bırakır. Güya onun aslı olan çekirdeği, desâtir-i îcadiyesinin bir mecmuasıdır. Ve meyvesi ve semeresi ise evâmîr-i îcadiyesinin bir fihristesi hükmünde görüyoruz.

Sonra o zîhayatın zâhirine ve bâtınına bakıyoruz. Gayet derecede hikmetli bir kudretin tasarrufatı ve nâfiz bir iradenin tasviratı ve tanzimatı görünüyor. Yani, bir kuvvet ve kudret îcad eder.. bir emir ve irade suret giydirir.

İşte, bütün mevcudât, böyle evveline dikkat ettikçe, bir ilmin tarifenâmesi.. ve âhirine dikkat ettikçe, bir Sâni'in plânı ve beyannâmesi.. ve zâhirine baktıkça, bir Fâil-i Muhtar'ın ve Mürîd'in gayet sanatlı ve tenasüplü bir hulle-i sanatı.. ve bâtınına baktıkça, bir Kadîr'in gayet muntazam bir makinesini müşâhede ediyoruz.

İşte şu hâl ve şu keyfiyet, bizzarure ve bilbedâhe ilân eder ki; hiçbir şey, hiçbir zaman, hiçbir mekân, birtek Sâni-i Zülcelâl'in kabza-yı tasarrufundan hariç olamaz. Her bir şey ve bütün eşya, bütün şuûnâtıyla bir Kadîr-i Mürîd'in kabza-yı tasarrufunda tedbir edilir.. ve bir Rahmân-ı Rahîm'in tanzimiyle ve

Âhir: Son, en son.

Alîm-i külli şey: Her şeyi bilen, Hz. Allah.

Âmm: Genel, umumi.

Bâtın: İç.

Bilbedâhe: Açıkça, besbelli.

Bizzarure: İster istemez, kesin olarak.

Desâtir-i îcadiye: Varlığın ihtiyaç duyduğu kanunlar, düsturlar.

Evâmîr-i îcadiye: Varlıkta tecellî eden ilâhî emirler.

Fâil-i Muhtar: İstedliğini serbestçe yapabilen, özgür.

Hulle-i sanat: Sanat elbisesi.

Kabza-yı tasarrufunda olmak: Tasarrufu altında, eli altında olmak.

Kadîr-i külli şey: Her şeye gücü yeten, Hz. Allah.

Kadîr-i Mürîd: Dilediği şeye güç yetiren.

Keyfiyet: Nitelik.

Nâfiz: Tesirli, etkili.

Rahmân-ı Rahîm: Yarattıklarına karşı merhamet ve ihsanı çok fazla olan, dâima sonsuz ve sınırsız şefkat ve merhamet eden Hz. Allah.

Sâni': Yapan, sanatkâr.

Sâni-i Zülcelâl: Ululuk sahibi Yüce Yaratıcı.

Şuûnât: İlâhî işleyişler, icraatlar.

Tanzim: Düzenleme, tertipleme.

Tarifenâme: Kullanım kılavuzu.

Tazammun etmek: İhtiva etmek, içermek.

Tecemmû etmek: Toplanmak, bir araya gelmek.

Tedbir: İdare etme, düzenleme.

Tenasüp: Birbirine uyma, uygunluk.

Zâhir: Dış, görünen.

Zihayat: Canlı.

lütfulayla güzelleştiriliyor.. ve bir Hannân-ı Mennân'ın tezyiniyle süslendiriliyor.

Evet, başında şuur ve yüzünde gözü bulunan şu kâinat ve şu mevcudât-taki nizam ve mizan ve tanzim ve tevizin; bir tek, yektâ, Vâhid, Ehad, Kadîr, Mürîd, Alîm, Hakîm bir Zât'ı, vahdâniyet mertebesinde gösterir. Evet, her şeyde bir birlik var. Birlik ise biri gösterir. Mesela dünyanın lâmbası olan güneş birdir; öyleyse dünyanın mâliki dahi birdir. Mesela zemin yüzündeki zîhayatların hizmetçileri olan hava, ateş, su birdir; öyleyse onları istihdam eden ve bizlere musahhar eden dahi birdir.

Üçüncü Kelime

لَا شَرِيكَ لَهُ Şu kelimeyi, Otuz İkinci Söz'ün Birinci Mevkıf'ı gayet kuvvetli ve şâşaalı bir surette isbat ettiğinden, ona havale ederiz. Onun fevkinde beyan olamaz, ondan daha ileri beyana lüzum yok ve izah edilmez.

Dördüncü Kelime

لَهُ الْمُلْكُ Yani ferşten arşa, serâdan Süreyya'ya, zerrâtan seyyârâta, ezelden ebede kadar her bir mevcut, semâvât ve arz, dünya ve âhiret, her şey O'nun mülküdür. Mâlikiyet mertebe-i uzmâsı, tevhid-i âzam suretinde O'nundur. Şu *mer-te-be-i uzmâ-yı mâlikiyet ve makam-ı âzam-ı tevhidin* bir hüccet-i kübrâsı, latîf bir zamanda ve latîf bir hatıradâ, Arabî ibaresinde, şu âcizin hatırına ilkâ edildi. O latîf hatıranın hatırı için, aynı ibare-i Arabiye'yi kaydedip sonra meâlini yazacağız.

Alîm: Her şeyi bilen Hz. Allah.

Arz: Yeryüzü.

Ebed: Sonu olmama, dâimî olma.

Ezel: Başlangıcı, öncesi olmama, zaman üstü.

Ferşten arşa..: Yerden göğe..

Fevk: Üst.

Hakîm: Her şeyi yerli yerince yapan, Hz. Allah.

Hannân-ı Mennân: Engin şefkât sahibi, ihsanı pek bol, Yüce Allah.

Hüccet-i kübrâ: En büyük delil.

İbare-i Arabiye: Arapça metin, ibare.

İlkâ: Koyma, bırakma.

İstihdam etmek: Çalıştırmak, hizmet ettirmek.

Kadîr: Her şeye gücü yeten, Kudreti Sonsuz.

Latîf: Hoş, güzel.

Mâlik: Sahip.

Mâlikiyet: Sahiplik, sahip olma.

Mertebe-i uzmâ: En büyük mertebe.

Musahhar: Emre âmâde, hizmete hazır.

Mürîd: İrade eden, irade sahibi.

Semâvât: Gökler.

Serâdan Süreyya'ya..: Toprak-tan, Ülker yıldızına.. Yerden göğe..

Seyyârât: Gezegenler.

Şâşaa: Parlaklık, debdebe.

Tevhid-i âzam: En büyük birlik, birleme.

Tevizin: Ölçü belirleme, ölçülü yapma.

Tezyin: Zinetleme, süsleme.

Vahdâniyet: Cenâb-ı Hakk'ın birliği, eşyadaki genel ve umumî birlik tecellisi.

Vahid ve Ehad: Bir ve tek Hz. Allah.

Zerrât: Zerreler. Atom veya molekül gibi maddenin en küçük parçaları.

لَهُ الْمُلْكُ لِأَنَّ ذَاكَ الْعَالَمَ الْكَبِيرَ كَهَذَا الْعَالَمِ الصَّغِيرِ، مَصْنُوعُ قُدْرَتِهِ مَكْتُوبٌ قُدْرِهِ. إِبْدَاعُهُ لِذَاكَ صَيْرُهُ مَسْجِدًا. إِيْجَادُهُ لِهَذَا صَيْرُهُ سَاجِدًا. إِنْشَاؤُهُ لِذَاكَ صَيْرٌ ذَاكَ مَلِكًا. إِيْجَادُهُ لِهَذَا صَيْرُهُ مَمْلُوكًا. صَنَعْتُهُ فِي ذَاكَ تَظَاهَرَتْ كِتَابًا. صَبَغْتُهُ فِي هَذَا تَزَاهَرَتْ خِطَابًا. قُدْرَتُهُ فِي ذَاكَ تُظْهِرُ حِشْمَتَهُ. رَحْمَتُهُ فِي هَذَا تُنْظِمُ نِعْمَتَهُ. حِشْمَتُهُ فِي ذَاكَ تَشْهَدُ هُوَ الْوَاحِدُ. نِعْمَتُهُ فِي هَذَا تُعْلِنُ هُوَ الْأَحَدُ. سِكَتُهُ فِي ذَاكَ فِي الْكُلِّ وَالْأَجْزَاءِ. خَاتَمُهُ فِي هَذَا فِي الْجِسْمِ وَالْأَعْضَاءِ.

Birinci Fıkra: الخ Yani, şu kâinat denilen âlem-i ekber ve insan denilen onun misal-i musağğarı olan âlem-i asgar, kudret ve kader kalemîyle yazılan *âfâkî ve enfüsî vahdâniyet* delâilini gösteriyorlar. Evet, kâinattaki sanat-ı muntazamanın küçük bir mikyasta numûnesi insanda vardır. O daire-i kübrâdaki sanat, Sâni-i Vâhid'e şehâdet ettiği gibi; şu insanda olan küçük mikyastaki hurdebinî sanat dahi yine o Sâni'e işaret eder, vahdetini gösterir.

Hem nasıl ki, şu insan gayet mânidar bir mektub-u rabbânîdir, muntazam bir kaside-i kaderdir. Öyle de şu kâinat dahi, aynı o kalem-i kaderle, fakat büyük bir mikyasta yazılmış muntazam bir kaside-i kaderdir. Hiç mümkün müdür ki hadsiz alâmet-i fârîka ile bütün insanlara bakan şu insan yüzündeki sikke-i vahdete ve bütün mevcudâtı omuz omuza, el ele, baş başa veren kâinat üstündeki hâtem-i vahdâniyete Vâhid-i Ehad'den başka bir şeyin müdahalesi bulunsun?

İkinci Fıkra: الخ Meâlî şudur: Sâni-i Hakîm, âlem-i ekberi öyle bedî bir surette halkedip âyât-ı kibriyâsını üstünde nakşetmiş ki, kâinatı bir mescid-i kebîr şekline döndürmüş. Ve insanı dahi öyle bir tarzda îcad

Âfâkî: Dışa ait, içte olmayan.
Alâmet-i fârîka: Ayırıcı özellik.
Âlem-i asgar: Pek küçük âlem.
Âlem-i ekber: En büyük âlem.
Bedî: Benzersiz, orijinal.
Daire-i kübrâ: Pek büyük daire.
Delâil: Deliller.
Enfûsî: İç âleme ait.
Halketmek: Yaratmak.
Hâtem-i vahdâniyet: Cenâb-ı Hakk'ın birliğini gösteren mühür.

Hurdebinî: Mikroskobik.
Kaside-i kader: Cenâb-ı Hakk'ın kader ve takdirini ifade eden şiir.
Mektub-u rabbânî: Her şeyin sahibi Allah'ın mektubu, eseri.
Mikyas: Ölçü âleti, ölçek.
Misal-i musağğar: Küçültülmüş numûne, maket.
Sanat-ı muntazama: Son derece intizamlı ve ahenkli sanat.

Sâni-i Hakîm: Daima hikmetle, her şeyi yerli yerince Yaradan, Hz. Allah.
Sâni-i Vâhid: Bir, tek sanatkâr, yaratıcı. Hz. Allah.
Sikke-i vahdet: Cenâb-ı Hakk'ın birliğini gösteren damga.
Vahdâniyet: Cenâb-ı Hakk'ın birliği.
Vâhid-i Ehad: Bir ve tek Yüce Allah.

edip, ona akıl vererek, onunla o mu'cizât-ı sanatına ve o bedî kudretine karşı secde-i hayret ettirerek, ona âyât-ı kibriyâyı okutturup, kemerbeste-i ubûdiyet ettirerek, o mescid-i kebîrde bir abd-i sâcid fıtratında yaratmıştır. Hiç mümkün müdür ki, şu mescid-i kebîrin içindeki sâcidlerin, âbidlerin mâbud-u hakikîleri, o Sâni-i Vâhid-i Ehad'den başkası olabilsin?

Üçüncü Fıkra: **إِنشَاؤُهُ لَذَاكَ ... الخ** Meâlî şudur ki: O Mâlikü'l-mülkü Zülcelâl, âlem-i ekberi, bahusus küre-i arz yüzünü, öyle bir surette inşa ederek yapmıştır ki; birbiri içinde hadsiz daireler olup, her bir daire bir tarla hükmünde olup, vakit be vakit, mevsim be mevsim, asır be asır eker, biçer, mahsulât alır. Mütemâdiyen mülkünü çalıştırır, tasarruf eder. En büyük daire olan zerrât âlemini bir tarla yapıp, her zaman kâinat kadar mahsulâtı, kudretiyle, hikmetiyle onda eker, biçer, kaldırır. Âlem-i şehâdetten âlem-i gayba, daire-i kudretten daire-i ilme gönderir. Sonra, mutavassıt bir daire olan zemin yüzünü, aynen öyle bir mezraa yapmış ki; mevsim be mevsim âlemleri, envâları içinde eker, biçer, kaldırır. Mânevî mahsulâtını dahi gaybî, uhrevî, misalî ve mânevî âlemlerine gönderir. Daha küçük bir daire olan bir bahçeyi yine, yüz defa, bin defa kudretle doldurup hikmetle boşalttırıyor. Daha küçük bir daire olan bir zîhayatı, mesela bir ağacı, bir insanı, yüz defa onun kadar ondan mahsulât alır. Demek o Mâlikü'l-mülkü Zülcelâl, küçük-büyük, cüz'î-küllî her şeyi birer model hükmünde inşa ederek, yüzler tarzda taze taze nakışlarla münakkaş mensucat-ı sanatını onlara giydiren; cilve-i esmâsını, mu'cizât-ı kudretini izhar eder. Kendi mülkünde her bir şeyi birer sayfa hükmünde inşa etmiş. Her sayfada, yüzer tarzda mânidar mektubatını yazar; hikmetinin âyâtını izhar eder,

Abd-i sâcid: Secde eden kul.

Âbid: İbadet eden, kul.

Âlem-i gayb: Beş duyu ile kavranamayan varlıkların, gerçeklerin, hâdiselerin âlemi.

Âlem-i şehâdet: Görünen âlem, duyu organları ile kavranılanları ihtiva eden âlem.

Âyât: Âyetler.

Âyât-ı kibriyâ: Cenâb-ı Hakk'ın yüceliğini, büyüklüğünü gösteren deliller.

Bahusus: Özellikle.

Cilve-i esmâ: Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimlerinin tecellisi.

Cüz'î: Küçük, az.

Daire-i ilim: İlim dairesi, gayb âlemi.

Daire-i kudret: Kudret dairesi, şehâdet âlemi.

Envâ: Türler, çeşitler.

Fıtrat: Tabiat, yaratılış.

Gaybî: Gayba ait, görünmeyen, bilinmeyen.

İzhar etmek: Göstermek.

Kemerbeste-i ubûdiyet: Cenâb-ı Hakk'ın huzurunda kollarını birbirine bağlayıp, emre hazır bir vaziyette, kulluğunu ifade ederek beklemek.

Küllî: Genel, şümüllü, kapsamlı.

Küre-i arz: Dünya.

Mâbud-u hakikî: İbadete layık tek ve yektâ Zât.

Mâlikü'l-mülkü Zülcelâl: Mülkün, kâinatın yegâne sahibi

Yüce Allah.

Mensucat-ı sanat: Sanat dokumaları, işlemeleri.

Mescid-i kebîr: Büyük mescit.

Mezraa: Tarla, ekin yeri.

Misalî: Maddî âlem ile gayb âlemi arasında yer alan misal âlemine ait.

Mu'cizât-ı kudret: Kudret mu'cizeleri.

Mu'cizât-ı sanat: Sanat, yaratılış mu'cizeleri.

Mutavassıt: Orta derecede.

Münakkaş: Nakışlı, işlemeli.

Mütemâdiyen: Devamlı, sürekli olarak.

Uhrevî: Âhirete ait.

zîşuurlara okutturur. Şu âlem-i ekberi, mülk şeklinde inşa etmekle beraber, şu insanı dahi öyle bir surette halketmiştir ve ona öyle cihâzât ve âletler ve havâs ve hissiyatlar.. ve bilhassa nefis, hevâ ve ihtiyaç ve iştah ve hırs ve dâvâ vermiştir ki; o geniş mülkünde, bütün mülke muhtaç bir memlûk hükmüne getirmiştir.

İşte, hiç mümkün müdür ki pek büyük olan âlem-i zerrâtan, tâ bir sine-ğe kadar bütününü mülk ve tarla yapan ve küçük insanı o büyük mülke nâzır ve müfettiş ve çiftçi ve tüccar ve dellâl ve âbid ve memlûk yaptıran ve kendine muhterem bir misafir ve sevgili bir muhatap ittihaz eden o Mâlikü'l-mülkü Zülcelâl'den başka, o mülke tasarruf edip o memlûke seyyid olabilsin?

Dördüncü Fıkra: **صَنَعَتْهُ فِي ذَاكَ ... الخ** ibaresidir. Meâli şudur ki: Sâni-i Zülcelâl'in âlem-i ekberdeki sanatı o derece mânidardır ki, o sanat bir kitap suretinde tezahür edip, kâinatı bir kitab-ı kebîr hükmüne getirdiğinden; aklı-beşer, hakikî fenn-i hikmet kütüphânesini ondan aldı ve ona göre yazdı. Ve o kitab-ı hikmet, o derece hakikatle bağlı ve hakikatten medet alıyor ki, büyük Kitab-ı Mübîn'in bir nüshası olan Kur'ân-ı Hakîm şeklinde ilân edildi.

Hem nasıl ki kâinattaki sanatı, kemâl-i intizamından kitap şekline girdi. İnsandaki sıbgatı ve nakş-ı hikmeti dahi hitap çiçeğini açtı. Yani o sanat, o derece mânidar ve hassas ve güzeldir ki, o makine-i zihayattaki cihâzâtı, fonograf gibi nutka geldi, söylettirdi. Ve öyle bir ahsen-i takvim içinde bir sıbga-yı rabbâniye vermiş ki; o maddî, cismanî, câmid kafada mânevî, gaybî, hayattar olan beyan ve hitap çiçeği açıldı. Ve o insan kafasındaki kabiliyet-i nutuk ve beyana o derece ulvî cihâzât ve istidat verdi

Ahsen-i takvim: En güzel, en ideal şekil, hâl.

Âlem-i zerrât: Zereler âlemi. Atom veya molekül gibi madde-
nin en küçük parçalarına ait âlem.

Câmid: Cansız.

Dâvâ: Hak arama, iddia.

Dellâl: Bir şeyi delilleriyle gösteren, ilan eden, tellâl.

Fenn-i hikmet: Hikmet ilmi.

Fonograf: Kaydedilmiş sesleri mekanik yolla tekrarlayan âlet, gramofonun basit şekli.

Havâs: Organlar, duyular.

Hayattar: Canlı, dipdiri.

Hevâ: Hevesler, arzular.

İttihaz etmek: Edinmek, addetmek.

Kabiliyet-i nutuk: Konuşma kabiliyeti.

Kemâl-i intizam: Mükemmel intizam, düzen.

Kitab-ı kebîr: Büyük kitap.

Kitab-ı Mübîn: Cenâb-ı Hakk'ın kudret ve iradesinin genel düsturlarının, temel prensiplerinin yazıldığı kitap. Her şeyin varlığına ait hususiyetlerinin, şekillerinin çizildiği kitap.

Makine-i zihayat: Canlı makine.

Memlûk: Kul, köle.

Nakş-ı hikmet: Hikmet nakışı. Her şeyi yerli yerince işleme.

Nâzır: Bakan.

Sâni-i Zülcelâl: Ululuk sahibi Yüce Yaratıcı.

Seyyid: Efendi.

Sıbgat: Boya, renk.

Sıbga-yı rabbâniye: Cenâb-ı Hakk'ın her bir insana çaldığı hususî boya, renk.

Tezahür etmek: Ortaya çıkmak, belirmek.

Ulvi: Yüce.

ki, Sultan-ı Ezeli'ye muhatap olacak bir makamda inkişaf ettirdi, terakki verdi. Yani, fıtrat-ı insaniyedeki sıbga-yı rabbâniye, hitab-ı ilâhî çiçeğini açtı. Hiç mümkün müdür ki kitap derecesine gelen bütün mevcudâtta ki sanata ve hitap makamına gelen insandaki o sıbgaya Vâhid-i Ehad'den başkası karışabilsin? Hâşâ!...

Beşinci Fıkra: الخ ... ذَاكَ فِي قُدْرَتِهِ ibaresidir. Meâli şudur ki: Kudret-i ilâhiye, âlem-i ekberde haşmet-i rubûbiyetini gösteriyor. Rahmet-i rabbâniye ise âlem-i asgar olan insanda nimetleri tanzim ediyor. Yani Sâni'in kudreti, kibriyâ ve celâl noktasında, kâinatı öyle muhteşem bir saray şeklinde îcad ediyor ki; güneşi, büyük bir elektrik lâmbası.. kameri, kandil.. ve yıldızları mumlar meyveleriyle yaldızlar, elektrikler.. ve zemin yüzünü bir sofra, bir tarla, bir bahçe, bir haliçe.. ve dağları birer mahzen, birer direk, birer kale ve hâkeza... Bütün eşyayı büyük bir mikyasta o büyük sarayın levâzımâtı şekline getirerek şâsaalı bir surette haşmet-i rubûbiyetini gösterdiği gibi; cemâl noktasında rahmeti dahi, en küçük zîhayata kadar her zîruha envâ-ı nimetini verir, onunla tanzim eder, baştan aşağıya kadar nimetlerle süsleyip lütuf ve keremle tezyin eder.. ve o haşmet-i celâliyyeye karşı cemâl-i rahmetini o küçük lisanlarla, o büyük lisana karşı çıkarır. Yani, güneş ve Arş gibi büyük cirimler haşmet lisanıyla “Yâ Celîl, yâ Kebîr, yâ Azîm” dedikleri vakit, sinek ve semek gibi o küçük zîhayatlar dahi rahmet lisanıyla “Yâ Cemîl, yâ Rahîm, yâ Kerîm” diyerek, o musika-yı kübrâya latîf nağamâtlarını katıyorlar,

Âlem-i asgar: Pek küçük âlem.

Âlem-i ekber: En büyük âlem.

Azîm: Büyük, yüce. (Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimlerinden).

Celâl: Allah'ın kuvvet, güç ve hâkimiyetin tek sahibi olması.

Celîl: Ulu, yüce. (Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimlerinden).

Cemâl: Güzellik, iyilik, rahmet.

Cemâl-i rahmet: Cenâb-ı Hakk'ın rahmetinin, merhametinin güzelliği.

Cemîl: Yarattıklarına karşı daima iyilik ve güzellikler lütfeden Hz. Allah.

Cirîm: Hacim, büyüklük.

Envâ-ı nimet: Türlü türlü nimet.

Fıtrat-ı insaniye: İnsan tabiatı.

Hâkeza: Böylece, bunun gibi.

Haliçe: Küçük hali.

Haşmet-i celâliye: Cenâb-ı Hakk'ın kuvvet ve hâkimiyetini gösteren büyüklük, ihtişam.

Haşmet-i rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi kuşatan idare ve terbiyesini gösteren büyüklük, yücelik.

İnkişaf: Açılma, ilerleme.

Kamer: Ay.

Kebîr: Büyük, ulu. (Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimlerinden).

Kerîm: Her türlü şeref ve fazileti Zât'ında toplayan, yarattıklarına daima bol bol veren Hz. Allah.

Kibriyâ: Ululuk, büyüklük.

Latîf: Hoş, güzel.

Levâzımât: Gerekli malzemeler.

Mikyâs: Ölçü aleti, ölçek.

Musika-yı kübrâ: Pek büyük musiki.

Nağamât: Nağmeler.

Rahîm: Kullarına karşı sonsuz lütuf ve merhamet eden, onları gözeten Hz. Allah.

Rahmet-i rabbâniye: Cenâb-ı Hakk'ın rahmeti.

Semek: Balık.

Sultan-ı Ezeli: Başı ve sonu olmayan, zaman açısından başlangıcı olmayan sultan, Hz. Allah.

Terakki: İlerleme, yükselme.

Tezyin etmek: Zinetlemek, süslemek.

Zîruh: Ruh sahibi.

tatlılaştırıyorlar. Hiç mümkün müdür ki o Celîl-i Zülcemâl'den ve o Cemîl-i Zülcelâl'den başka bir şey, kendi başıyla şu âlem-i ekber ve asgara îcad cihe-tinde müdahale edebilsin?.. Hâşâ!

Altıncı Fıkra: الخ ... ذَاكَ فِي حِشْمَتِهِ ibaresidir. Meâli şudur ki: Yani, kâinatın heyet-i mecmuasında tezahür eden haşmet-i rubûbiyet, *vahdâniyet-i ilâhiyeyi* isbat edip gösterdiği gibi, zîhayatların cüz'iyatlarına mukannen erzaklarını veren nimet-i rabbâniye dahi *ehadiyet-i ilâhiyeyi* isbat edip gösterir.

Vâhidiyet ise bütün o mevcudât birinindir.. ve birine bakar.. ve birinin îcadıdır demektir.

Ehadiyet ise her bir şeyde Hâlık-ı külli şey'in ekser esmâsı tecellî ediyordemektir.

Mesela güneşin ziyası, bütün zeminin yüzünü ihata ettiği haysiyetiyle vâhidiyet misalini gösterir. Ve her bir şeffaf cüzde ve su katrelerinde, güneşin ziyası ve harareti ve ziyasındaki yedi rengi ve bir nevi gölgesi bulunması, ehadiyet misalini gösterir. Ve her bir şeyde, hususan zîhayatta ve bilhassa her bir insanda Sâni'in ekser esmâsı onda tecellî ettiği cihetle ehadiyeti gösterir.

İşte şu fıkra işaret eder ki; kâinatta tasarruf eden haşmet-i rubûbiyet, o koca güneşi şu zemin yüzündeki zîhayatlara bir hizmetkâr, bir lâmba, bir ocak.. ve koca küre-i zemini onlara bir beşik, bir menzil, bir ticaretgâh.. ve ateşi, her yerde hazır bir aşçı ve dost.. ve bulutu süzgeç ve murdia.. ve dağları mahzen ve ambar.. ve havayı, zîhayata enfas ve nüfusa yelpaze.. ve suyu, yeniden hayata girenlere süt emziren dâye ve hayvanâta âb-ı hayat veren bir şerbetçi hükmüne getiren rubûbiyet-i ilâhiye, gayet vâzih bir surette vahdâniyet-i ilâhiyeyi gösterir. Evet, Hâlık-ı Vâhid'den başka kim güneşi arzlılara musahhar bir hizmetkâr eder? Ve o Vâhid-i Ehad'den başka kim havayı elinde tutar, pek çok vazifelerle tavzif edip rû-yi zeminde çevik-çalak bir

Arzlı: Dünyalı.

Celîl-i Zülcemal: Sonsuz güzellikler içinde büyüklüğünü gösteren Ulu Allah.

Cemîl-i Zülcelâl: Yücelik ve azametini daima güzellikler içinde pek güzel gösteren Hz. Allah.

Cüz'iyat: Küçük öğeler.

Dâye: Dadı, bakıcı.

Ehadiyet-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın tek, yegâne oluşu.

Enfas: Nefesler, soluklar.

Esmâ: İsimler.

Hâlık-ı külli şey: Her şeyi Yaratıcı, Hz. Allah.

Hâlık-ı Vâhid: Bir ve tek Hz. Yaradan.

Haysiyet: İtibar.

Heyet-i mecmua: Genel yapı.

Küre-i zemin: Yeryüzü.

Mukannen: Belirli, zamanı ve miktarı şaşmayan.

Murdia: Süt anne.

Musahhar: Emre âmâde, hizmete hazır.

Rubûbiyet-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın herkesi ve her şeyi içine alan engin terbiye ve idaresi.

Rû-yi zemin: Yeryüzü.

Sâni': Yapan, sanatkâr.

Tezahür etmek: Ortaya çıkmak, belirmek.

Vahdâniyet-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın birliği. Her şeyde O'nun birliğini gösteren tecellisi.

Vâhid-i Ehad: Bir ve tek, yektâ Yüce Allah.

Vâzih: Açık.

hizmetkâr eder? *Ve o Vâhid-i Ehad'den başka kimin haddine düşmüştür ki ateşi aşçı yapsın ve kibrit başı kadar bir zerrecik ateşe binler batman eşyayı yuttursun!.. Ve hâkeza...*

Her bir şey, her bir unsur, her bir ecrâm-ı ulviye, o haşmet-i rubûbiyet noktasında Vâhid-i Zülcelâl'i gösterir. İşte celâl ve haşmet noktasında vâhidiyet görüldüğü gibi, cemâl ve rahmet noktasında dahi nimet ve ihsan, ehadîyet-i ilâhiyeyi ilân eder. Çünkü zîhayatta ve bilhassa insanda, o derece sanat-ı câmia içinde, hadsiz envâ-ı nimeti anlayacak, kabul edecek, isteyecek cihâzât ve âletler vardır ki bütün kâinatta tecellî eden bütün esmâsının cilvesine mazhardır. Âdetâ bir nokta-yı mihrakiye hükmünde, bütün esmâ-yı hüsnâyı birden mahiyetinin aynasıyla gösterir ve onunla ehadiyet-i ilâhiyeyi ilân eder.

Yedinci Fıkra: سَكَّتُهُ فِي ذَاكَ فِي الْكُلِّ وَالْأَجْزَاءِ. خَاتَمُهُ فِي هَذَا فِي الْجِسْمِ وَالْأَعْضَاءِ Meâli şudur ki: Sâni-i Zülcelâl, âlem-i ekberin heyet-i mecmuasında bir sikke-i kübrâsı olduğu gibi bütün eczasında ve envâında dahi birer *sikke-i vahdet* koymuştur. Âlem-i asgar olan insanın cisminde ve yüzünde birer hâtem-i vahdâniyet bastığı gibi her bir âzâsında dahi birer *mühr-ü vahdeti* vardır.

Evet o Kadîr-i Zülcelâl; her şeyde, külliyatta ve cüz'iyatta, yıldızlarda ve zerrelerde birer sikke-i vahdet koymuştur ki O'na şehâdet eder.. ve birer mühr-ü vahdâniyet basmıştır ki O'na delâlet eder. Şu hakikat-i uzmâ, Yirmi İkinci Söz'de ve Otuz İkinci Söz'de ve Otuz Üçüncü Mektub'un otuz üç adet penceresinde gayet parlak ve kat'î bir surette izah ve isbat edildiğinden, onlara havale edip sözü keser, burada hâtime veririz.

Âzâ: Uzuvarlar, organlar.

Batman: Altı okka. Yaklaşık 8 kg.lık eski bir ağırlık ölçü birimi.

Celâl: Allah'ın kuvvet, güç ve hâkimiyetin tek sahibi olması.

Cüz'iyat: Bütünün içindeki bölümler. Küçük öğeler.

Ecrâm-ı ulviye: Çok büyük gök cisimleri, yıldızlar.

Ecza: Bölümler, kısımlar.

Envâ: Türler, çeşitler.

Esmâ-yı hüsnâ: Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimleri.

Hakikat-i uzmâ: Pek büyük hakikat.

Haşmet: Ululuk, büyüklük.

Hâtem-i vahdâniyet: Cenâb-ı Hakk'ın birliğini gösteren mühür.

Hâtime vermek: Son vermek.

Kadîr-i Zülcelâl: Büyüklük ve gücün yegâne sahibi Hz. Allah.

Külliyat: Genel, bütün, kompleks şeyler.

Mühr-ü vahdet: Cenâb-ı Hakk'ın birliğini gösteren mühür.

Nokta-yı mihrakiye: Hareket, çıkış noktası.

Sanat-ı câmia: Şümüllü, kapsamlı sanat.

Sâni-i Zülcelâl: Ululuk sahibi Yüce Yaratıcı.

Sikke-i kübrâ: Pek büyük damga.

Sikke-i vahdet: Cenâb-ı Hakk'ın birliğini gösteren damga.

Vâhid-i Zülcelâl: Ululuk ve hâkimiyet sahibi tek Zât.

Beşinci Kelime

لَهُ الْحَمْدُ Yani, bütün mevcudâtta sebep-i medih ve senâ olan kemâlât O'nundur. Öyleyse hamd dahi O'na aittir. Ezelden ebede kadar her kimden her kime karşı gelen ve gelecek medh ü senâ O'na aittir. Çünkü sebep-i medih olan nimet ve ihsan ve kemâl ve cemâl ve medar-ı hamd olan her şey O'nundur, O'na aittir. *Evet, âyât-ı Kur'âniye'nin işârâtıyla bütün mevcudâtta dâimî bir surette dergâh-ı ilâhiyeye giden bir ubûdiyettir, bir tesbihdir, bir secdedir, bir duadır ve bir hamd ü senâdır ki dâimî o dergâha gidiyor. Şu hakikat-i tevhidi isbat eden bir burhan-ı âzama şöyle işaret ederiz ki:*

Şu kâinata baktığımız vakit bağıştan şeklinde; sakfı, ulvî yıldızlarla yaldızlanmış.. zemini, zînetli mevcudâtla şenlenmiş surette görünüyor. İşte şu bağıştadaki muntazam nurâni ecrâm-ı ulviye ve hikmetli ve zînetli mevcudât-ı süfliye, umumen her biri, lisan-ı mahsusuyla derler ki: “Biz bir Kadîr-i Zülcelâl'in mu'cizât-ı kudretiyiz, bir Hâlık-ı Hakîm ve bir Sâni-i Kadîr'in vahdetine şehâdet ederiz.”

Ve şu bağıştan-ı âlem içindeki küre-i arza bakıyoruz. Görüyoruz ki; bir bahçe şeklinde, rengârenk, yüz binler süslü, çiçekli nebâtât tâifeleri onda serilmiş.. ve çeşit çeşit yüz binler envâ-ı hayvanât onda serpilmiştir. İşte şu zemin bahçesinde bütün o süslü nebâtât ve zînetli hayvanât, muntazam suretleriyle ve mevzun şekilleriyle ilân ediyorlar ki “Biz birtek Sâni-i Hakîm'in sanatından birer mu'cizesi, birer harikasıyız.. ve vahdâniyetin birer dellâli, birer şahidiyiz.”

Âyât-ı Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerim'in âyetleri.

Burhan-ı âzam: Pek büyük delil.

Dellâl: Bir şeyi delilleriyle gösteren, ilan eden, tellâl.

Dergâh-ı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın huzuru.

Ebed: Sonu olmama, dâimî olma.

Envâ-ı hayvanât: Canlı türleri.

Ezel: Başlangıcı, öncesi olmama, zaman üstü.

Hakikat-i tevhid: Cenâb-ı Hakk'ın birliği hakikati.

Hâlık-ı Hakîm: Her şeyi yerli

yerince yaratan Hz. Allah.

Hamd: Övgü, şükür.

Kemâlât: Güzellikler, yücelikler.

Lisan-ı mahsus: Her varlığın kendine ait dili.

Medar-ı hamd: Övgü, şükür sebebi, vesilesi.

Mevcudât-ı süfliye: Yeryüzündeki varlıklar.

Mevzun: Ölçülü, dengeli.

Mu'cizât-ı kudret: Kudret mu'cizeleri.

Sakf: Tavan, çatı.

Sâni-i Hakîm: Daima hikmetle, her şeyi yerli yerince Yaradan, Hz. Allah.

Sâni-i Kadîr: Her şeye gücü yeten Yüce Yaradan.

Sebeb-i medih ve senâ: Övme, methetme sebebi.

Tesbih: Cenâb-ı Hakk'ı her türlü noksan ve kusurlardan tenzih etme.

Ubûdiyet: Kulluk.

Ulvi: Yüce.

Hem o bahçedeki ağaçların başlarına bakar, görürüz ki; gayet derecede alîmâne, hakîmâne, kerîmâne, latîfâne, cemîlâne yapılmış muhtelif suretlerde meyveleri, çiçekleri görüyoruz. İşte şunlar, bilumum bir lisan ile ilân ederler ki “Biz bir Rahmân-ı Zülcemâl’in ve bir Rahîm-i Zülkemâl’in mu’ciz-nümâ hedi-yelerini, hayret-nümâ ihsanlarıyız.”

İşte bağistan-ı kâinattaki ecrâm ve mevcudât.. ve küre-i arz bahçesindeki nebâtât ve hayvanât.. ve eşcar ve nebâtâtın başlarındaki ezhâr ve semerât, nihayet derecede yüksek bir sadâ ile şehâdet eder, ilân eder, derler ki:

“Bizim Hâlık’ımız ve Musavvir’imiz ve bizi hediye veren Kadîr-i Zülcemâl, Hakîm-i Bîmisal, Kerîm-i Pürneval her şeye kâdirdir. Hiçbir şey O’na ağır gelmez. Hiçbir şey daire-i kudretinden hariç olamaz. Kudretine nisbeten zer-reler, yıldızlar birdir. Küllî, cüz’î kadar kolaydır. Cüz, küll kadar kıymetlidir. En büyük, en küçük kadar kudretine nisbeten rahattır. Küçük, büyük kadar sanatlıdır; belki sanatça küçük, büyüktten daha büyüktür. Bütün mazideki acâib-i kudreti olan vukuat şehâdet eder ki; o Kadîr-i Mutlak, bütün istikbaldeki acâib-i imkânâta muktedir. Dünü getiren yarını getirdiği gibi, mazi-yi îcad eden o Zât-ı Kadîr, istikbali dahi îcad eder. Dünyayı yapan o Sâni-i Hakîm, âhireti de yapar. Evet, Mâbud-u bilhak yalnız o Kadîr-i Zülcelâl oldu-ğu gibi, Mahmud-u bi’l-ıtlak yine yalnız O’dur. İbadet O’na mahsus olduğu gibi, hamd ü senâ dahi O’na hasır.”

• Hiç mümkün müdür ki; semâvât ve arzı halkeden bir Sâni-i Hakîm, semâvât ve arzın en mühim neticesi ve kâinatın en mükemmel meyvesi olan

Acâib-i imkânât: Henüz ger-çekleşmemekle birlikte olması mümkün orijinal, harika durum-lar.

Acâib-i kudret: Kudretin orijinal harikaları.

Alîmâne: Çok iyi bilerek.

Cemîlâne: Pek güzel bir şekilde.

Cüz: Parça, bölüm.

Cüz’î: Bütünü ifade eden küçük parça.

Eşcar: Ağaçlar.

Ezhâr: Çiçekler.

Hakîmâne: Hikmetlice, her şeyi yerli yerince.

Hakîm-i Bîmisal: Her şeyi yerli yerince, hikmetle yapmada eşi ve benzeri olmayan Hz. Allah.

Hâlık: Yaradan, Hz. Allah.

Halketmek: Yaratmak.

Hayret-nümâ: Hayret verici.

Kadîr-i Mutlak: Her şeye gücü yeten, mutlak ve sınırsız kudret sahibi Hz. Allah.

Kadîr-i Zülcelâl: Büyüklük ve gücün yegâne sahibi Hz. Allah.

Kadîr-i Zülcemâl: Güç ve güzelliğin yegâne sahibi Hz. Allah.

Kerîmâne: Pek cömertçe bir tarzda.

Kerîm-i Pürneval: İhsanları, hediyeleri hiç bitmeyen; pek cömert Hz. Allah.

Küll: Bütün.

Küllî: Genel, bütünü içine alan, kuşatan.

Latîfâne: Pek hoş, ince bir şekilde.

Mâbud-u bilhak: İbadete layık tek ve yektâ Zât.

Mahmud-u bi’l-ıtlak: Her hâlû-kârda hamde, övgüye en layık olan Hz. Allah.

Mu’ciz-nümâ: Mu’cize gösteren.

Musavvir: Her şeye en güzel şekli ve sureti veren, Hz. Allah.

Rahîm-i Zülkemâl: Sonsuz, sınırsız şefkat ve merhamet eden Yüce Allah

Rahmân-ı Zülcemâl: Güzellik ve lütf ile şefkat ve merhamet eden Hz. Allah.

Semerât: Meyveler.

Vukuat: Vâkualar, olaylar.

insanları başıboş bıraksın, esbap ve tesadüfe havale etsin, hikmet-i bâhiresini abesiyete kalbetsin!.. Hâşâ!

• Hiç mümkün müdür ki; Hakîm, Alîm bir zât, bir ağacı gayet ehemmiyetle tedbir ve tasvir edip ve gayet derecede hikmetle idare ve terbiye ettiği hâlde; o ağacın gayesi, faydası olan meyvelerine bakmayıp ehemmiyet vermesin; hırsız ellere, boş yerlere dağılsın, zâyî olsun! Elbette bakmamak, ehemmiyet vermemek olamaz. Çünkü ağaca ehemmiyet vermek, meyveleri içindir. İşte, şu kâinatın zîşuuru ve en mükemmel meyvesi ve neticesi ve gayesi, insandır. Şu kâinatın Sâni-i Hakîm'i, mümkün müdür ki şu zîşuur meyvelerin meyveleri olan hamd ve ibadeti, şükür ve muhabbeti başkalara verip hikmet-i bâhiresini hiçe indirsın.. veyahut kudret-i mutlakasını acze kalbettirsin.. veyahut ilm-i muhitini cehle çevirsin!.. Yüz bin defa hâşâ!

• Hiç mümkün müdür ki; şu kâinat sarayının binasındaki makâsıd-ı rabbânîyenin medarı olan zîşuur.. ve zîşuurun serfirâzı olan nev-i insanın mazhar olduğu nimetlere mukabil izhar ettikleri şükür ve ibadet, o saray-ı kâinatın Sâni'inden başkasına gitsin.. ve o Sâni-i Zülcelâl, o gayetü'l-gaye olan şükür ve ibadetin başkalara gitmesine müsaade etsin!..

• Hem hiç mümkün müdür ki; hadsiz envâ-ı nimetiyle kendini zîşuurlara sevdirdin.. ve hadsiz mu'cizât-ı sanatıyla kendini onlara tanıttırsın.. sonra onların şükür ve ibadetlerini, hamd ve muhabbetlerini, mârifet ve minnettarlıklarını esbaba ve tabiata terk edip ehemmiyet vermesin, hikmet-i mutlakasını inkâr ettirsin, saltanat-ı rubûbiyetini hiçe indirsın!.. Yüz bin defa hâşâ ve kellâ!

• Hiç mümkün müdür ki; bir baharı halkedemeyen.. ve bütün meyveleri îcad edemeyen.. ve yeryüzünde sikkeleri bir olan bütün elmaları inşa

Abesiyet: Faydasızlık, gayesizlik.

Alîm: Her şeyi bilen.

Cehl: Cehalet.

Envâ-ı nimet: Türlü türlü nimet.

Esbap: Sebepler, şartlar.

Gayetü'l-gaye: Gayelerin gayesi, asıl gaye.

Hakîm: Her şeyi yerli yerince yapan.

Hâşâ ve kellâ: Asla!.. Hayır olamaz!..

Hikmet-i bâhire: Apaçık, âşikâr hikmet, gaye.

Hikmet-i mutlaka: Tam, kayıtsız, sınırsız hikmet.

İlm-i muhit: Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi kuşatan ezeli, ebedi, sonsuz, sınırsız ilmi.

İzhar etmek: Göstermek.

Kalbetmek: Çevirmek, döndürmek.

Kudret-i mutlaka: Tam, sınırsız bir kudret.

Makâsıd-ı rabbâniye: İlâhî makasatlar, gâyeler.

Medar olmak: Sebep, vesile, kaynak olmak.

Mu'cizât-ı sanat: Sanat, yaratılış mu'cizeleri.

Saltanat-ı rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın herkesi ve her şeyi kuşatan terbiye ve idâresi.

Sâni-i Zülcelâl: Ululuk sahibi Yüce Yaratıcı.

Serfirâz: Üstün, seçkin.

Tasvir: Suret, şekil verme.

Tedbir: İdare etme, düzenleme.

Zîşuur: Akıllı, şuur sahibi.

edemeyen, onların bir misal-i musağğarı olan bir elmayı halkedip ve o elmayı nimet olarak birisine yedirsın, şükürünü kazansın, Mahmud-u bi'l-ıtlak'a hamd noktasında iştirak etsin!.. Hâşâ! Çünkü bir elmayı halkeden kim ise, bütün dünyaya gelen elmaları îcad eden yine O olabilir. Çünkü sikke birdir. Hem elmaları îcad eden kim ise, bütün dünyada medar-ı rızık olan hububat ve semerâtı halkeden yine O'dur. Demek, en küçük cüz'î bir zîhayata en cüz'î bir nimeti veren, doğrudan doğruya kâinatın Hâlık'ıdır ve Rezzâk-ı Zülcelâl'dir. Öyleyse şükür ve hamd, doğrudan doğruya O'na aittir. Öyleyse hakikat-i kâinat, daima hak lisanıyla der: **لَهُ الْحَمْدُ مِنْ كُلِّ أَحَدٍ مِنَ الْأَرْلِ إِلَى الْأَبَدِ**¹

Altıncı Kelime

يُحْيِي Yani, hayat veren yalnız O'dur. Öyleyse her şeyin Hâlık'ı dahi yalnız O'dur. Çünkü kâinatın ruhu, nuru, mayası, esası, neticesi, hülâsa-sı hayattır. Hayatı veren kim ise bütün kâinatın Hâlık'ı da O'dur. Hayatı veren elbette O'dur, Hayy-ı Kayyûm'dur.

İşte, şu mertebe-i tevhidin burhan-ı âzamına şöyle işaret ederiz ki; –başka bir Söz'de izah ve isbat edildiği gibi– zemin yüzünün sahrâsında çadırları kurulmuş gayet muhteşem zîhayatlar ordusunu görüyoruz. Evet, Hayy-ı Kayyûm'un hadsiz ordularından, her bahar mevsiminde yeni silâh altına alınmış, gâibden gelen taze bir ordu meydana çıkmış görüyoruz. Şu orduya bakıyoruz ki; nebâtât tâifelerinden iki yüz binden ziyade ve hayvanât milletlerinden yine yüz binden fazla çeşit çeşit, muhtelif kavimler görüyoruz. Her bir milletin, her bir tâifenin elbisesi ayrı, erzakı ayrı, tâlimatı ayrı, terhisatı ayrı, silâhları ayrı, müddet-i askeriyeleri ayrı olduğu hâlde; bir Kumandan-ı Âzam, hadsiz kudret ve hikmetiyle ve nihayetsiz ilim ve iradesiyle, bitmez rahmetiyle, tükenmez hazinesiyle, hiçbirini unutmuyarak, şaşırmayarak, karıştırmayarak, geciktirmeyerek; ayrı ayrı bütün o üç yüz binden ziyade milletleri ve tâifeleri,

¹ “Ezelden ebede kadar her kimden her kime karşı gelen ve gelecek medh ü senâ O'na aittir.”

Burhan-ı âzam: Pek büyük delil.
Gâib: Görünmeyen, bilinmeyen.
Hakikat-i kâinat: Kâinatta var olan gerçekler.
Hâlık: Yaradan, Hz. Allah.
Hayy-ı Kayyûm: Her zaman var ve diri olup varlıkların da hayatı ve devamı kendi idaresinde olan Zât.

Hububat: Taneler, tohumlar.
Kumandan-ı âzam: Pek büyük komutan.
Medar-ı rızık: Rızık vesilesi, dayanağı.
Mertebe-i tevhid: Cenâb-ı Hakk'ın birliğini gösteren derece, mertebe.

Misal-i musağğar: Küçük numûne, maket.
Müddet-i askeriyeye: Askerlik süresi.
Rezzâk-ı Zülcelâl: Yaratıklarının muhtaç oldukları rızıkları daima yerinde ve zamanında ihсан eden Yüce Allah.

kemâl-i intizam ile tamam-ı mizan ile vakti vaktine, ayrı ayrı erzaklarını, ayrı ayrı elbiselerini, ayrı ayrı silâhlarını vererek, ayrı ayrı tâlimat yaptırarak, ayrı ayrı terhisat ettiğini, gözü bulunan bilmüşâhede görür ve kalbi bulunan biaynelyakîn tasdik eder.

İşte hiç mümkün müdür ki; şu ihyâ ve idareye ve şu terbiye ve iâşeye, o orduyu bütün şuûnâtıyla ihata eden bir ilm-i muhitin ve o orduyu bütün levâzımâtıyla idare eden bir kudret-i mutlakanın sahibinden başkası karışabilsin, müdahale edebilsin, onda hissesi olsun!.. Yüz binler defa hâşâ!..

Mâlûmdur ki; bir taburda on millet bulunsa, ayrı ayrı techiz etmesi on tabur kadar güç olduğundan, âciz insanlar, ister istemez bir tarzda techize mecbur olmuşlar. Hâlbuki Hayy-ı Kayyûm, şu muhteşem ordusu içinde, üç yüz binden ziyade milletlere ayrı ayrı techizât-ı hayatiyeyi veriyor. Hem külfetsiz, müşkülâtsiz, kolay bir tarzda, hafif bir şekilde, gayet hakîmâne ve intizam-perverâne veriyor. Ve koca orduya, birtek lisan ile ¹ وَهُوَ الَّذِي يُحْيِي dedirtip, kâinat mescidinde o cemaat-i uzmâya

² اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ ... الخ okutturuyor.

Yedinci Kelime

وَيُمِيتُ Yani, mevti veren O'dur. Yani, hayatı veren O olduğu gibi; hayatı alan, mevti veren dahi yine O'dur.

Evet, mevt yalnız tahrip ve sönmek değildir ki esbaba verilsin, tabiata havale edilsin. Belki, nasıl bir tohum zâhiren ölüp çürüyor; fakat bâtinen bir sümbülün hayatına ve yoğurmasına, yani cüz'î tohumluk hayatından, küllî sümbül hayatına geçiyor. Öyle de mevt dahi zâhiren bir inhilâl ve bir intifâ

¹ "Hayatı veren ancak O'dur." (Müminûn Sûresi, 23/80).

² "Allah o ilâhtır ki kendisinden başka ilâh yoktur. Hayy'dır, Kayyûm'dur. Kendisini ne bir uyuklama, ne de uyku tutar ..." (Bakara Sûresi, 2/255).

Bâtinen: İçi itibarıyla.

Biaynelyakîn: Gözle görüp öğrenerek.

Bilmüşâhede: Bizzat görerek.

Cemaat-i uzmâ: Pek büyük topluluk, cemaat.

Cüz'î: Bütünü ifade eden küçük parça.

Hakîmâne: Hikmetlice, her şeyi yerli yerince.

İâşe: Besleme, yedirip içirme.

İhyâ: Hayat verme.

İnhilâl: Çözülme, bozulma, dağılma.

İntifâ: Sönme, bitme.

İntizam-perverâne: İntizamı gözeterek.

Kemâl-i intizam: Mükemmel sıralanış, düzen.

Küllî: Genel, bütünü içine alan, kapsamlı.

Mevt: Ölüm.

Müşkülât: Meseleler, problemler.

Şuûnât: İşler, icraatlar.

Techiz: Donatma, hazırlama.

Techizât-ı hayatiye: Yaşamak için gerekli techizatlar, donanımlar.

Zâhiren: Görünüşte, görünüşe göre.

göründüğü hâlde, hakikatte insan için hayat-ı bâkiyeye unvan ve mukaddime ve mebde oluyor. Öyleyse hayatı veren ve idare eden Kadîr-i Mutlak, yine elbette mevti O, îcad eder.

Şu kelimedeki mertebe-yi uzmâ-yı tevhidin bir burhan-ı âzamına şöyle işaret ederiz ki; –Otuz Üçüncü Mektub’un Yirmi Dördüncü Penceresi’nde beyan edildiği gibi– *şu mevcudât, irade-i ilâhiye ile seyyâledir. Şu kâinat, emr-i rabbânî ile seyyâredir. Şu mahlûkât, izn-i ilâhî ile zaman nehrinde mütemâdiyen akıyor, âlem-i gaybdan gönderiliyor, âlem-i şehâdette vücûd-u zâhirî giydiriliyor, sonra âlem-i gayba muntazaman yaşıyor, iniyor. Ve emr-i rabbânî ile mütemâdiyen istikbalden gelip hâle uğrayarak teneffüs eder, maziye dökülür.*

İşte şu mahlûkâtın şu seyelânı, gayet hakîmâne, rahmet ve ihsan dairesinde.. ve şu seyerânı, gayet alîmâne hikmet ve intizam dairesinde.. ve şu cereyanı, gayet rahîmâne şefkat ve mizan dairesinde baştan aşağıya kadar hikmetlerle, maslahatlarla, neticelerle ve gayelerle yapıyor. Demek bir Kadîr-i Zülcelâl, bir Hakîm-i Zülkemâl, mütemâdiyen tavâif-i mevcudâtı ve her tâife içindeki cüz’iyatı ve o tâifelerden teşekkül eden âlemleri, kudretiyle hayat verip tanzif eder.. sonra hikmetiyle terhis edip mevte mazhar eder.. âlem-i gayba gönderir.. daire-i kudretten, daire-i ilme çevirir.

İşte hiç mümkün müdür ki, şu kâinatı heyet-i mecmuasıyla çevirmeye muktedir olmayan.. ve bütün zamanlara hükmü geçmeyen.. ve âlemleri hayata, mevte bir fert gibi mazhar etmeye kudreti yetmeyen.. ve baharları, bir çiçek gibi hayat verip, yeryüzüne takıp, sonra mevt ile ondan koparıp

Âlem-i gayb: Beş duyu ile kavranamayan varlıkların, gerçeklerin, hâdiselerin âlemi.

Âlem-i şehâdet: Görünen âlem, duyu organları ile kavranılan varlıkların, gerçeklerin, hâdiselerin âlemi.

Alîmâne: Çok iyi bilerek.

Cüz’iyat: Bütünün içindeki bölümler.

Daire-i ilim: İlim dairesi, gayb âlemi.

Daire-i kudret: Kudret dairesi, şehâdet âlemi.

Hakîm-i Zülkemal: Her şeyi sonsuz güzelliği ve yüce hikmeti ile yapan Yüce Allah.

Hayat-ı bâkiye: Kalıcı, dâimî hayat.

Heyet-i mecmua: Genel yapı.

Kadîr-i Mutlak: Her şeye gücü yeten, mutlak ve sınırsız kudret sahibi Hz. Allah.

Kadîr-i Zülcelâl: Büyüklük ve gücün mutlak sahibi Hz. Allah.

Mazhar etmek: Nail etmek, şereflendirmek.

Mebde: Başlangıç.

Mertebe-yi uzmâ-yı tevhid: Cenâb-ı Hakk’ın birliğini gösteren pek büyük tevhid derecesi, mertebesi.

Mütemâdiyen: Devamlı, sürekli olarak.

Rahîmâne: Pek merhametli bir şekilde.

Seyelân: Akıp gitme, cereyan etme.

Seyerân: Hareket etme, hareket hâlinde olma.

Seyyâle: Akıp giden varlık.

Seyyâre: Gezici, hareket hâlinde olan varlık.

Tavâif-i mevcudât: Varlık grupları.

Tanzif: Vazife verme, görevlendirme.

Vücûd-u zâhirî: Bir şeyin görünen şekli, varlığı.

alamayan bir zât, mevt ve imâteye sahip çıkabilsin! Evet, en cüz'î bir zîhayatın mevti dahi, hayatı gibi bütün hakâik-i hayat ve envâ-ı mevt elinde bulunan bir Zât-ı Zülcelâl'in kanunuyla, izniyle, emriyle, kuvvetiyle, ilmiyle olmak zarûrîdir.

Sekizinci Kelime

وَهُوَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ Yani, hayatı dâimîdir, ezeli ve ebedîdir. Mevt ve fenâ, adem ve zeval O'na ârız olamaz. Çünkü hayat, O'na zâtîdir. Zâtî olan, zâil olamaz. Evet, ezeli olan, elbette ebedîdir. Kadîm olan, elbette bâkidir. Vâcibu'l-vücûd olan, elbette sermedîdir.

- Evet, bir hayat ki bütün vücûd, bütün envârıyla onun gölgesidir. Nasıl adem ona ârız olabilir?
- Evet, bir hayat ki vâcib bir vücûd onun lâzımı ve unvanıdır. Elbette adem ve fenâ hiçbir cihetle ona ârız olamaz!
- Evet, bir hayat ki bütün hayatlar mütemâdiyen onun cilvesiyle zuhura gelir ve bütün hakâik-i sabite-i kâinat ona istinad eder, onunla kaimdir. Elbette, hiçbir cihetle fenâ ve zeval ona ârız olamaz!
- Evet, bir hayat ki onun bir lem'a-yı cilvesi, mâruz-u fenâ ve zeval olan eşya-yı kesireye bir vahdet verip bekâya mazhar eder ve dağılmaktan kurtarır ve vücûdunu muhafaza eder ve bir nevi bekâya mazhar eder. Yani hayat, kesrete bir vahdet verir, ibka eder; hayat gitse dağılır, fenâya gider. Elbette, öyle hadsiz lemeât-ı hayatiye bir cilvesi olan hayat-ı vâcibeye, zeval ve fenâ yanaşamaz!..

Adem: Yokluk.

Ârız olmak: Sonradan olmak, dîştan gelmek.

Bâki: Kalıcı, dâimî.

Envâ-ı mevt: Ölüm çeşitleri.

Envâr: Nurlar.

Eşya-yı kesire: Birçok varlık.

Ezeli ve ebedî: Başı ve sonu olmayan, dâimî, zaman üstü.

Fenâ: Bitme, tükenme.

Hakâik-i hayat: Hayat gerçekleri.

Hakâik-i sabite-i kâinat: Varlıkların sabit, değişmez hakikatleri.

Hayat-ı vâcibe: Varlığı kendinden ve sabit olan hayat.

İbka: Kalıcı, sürekli kılmak, bekâ vermek.

İmâte: Hayata son verme, öldürme.

İstinad etmek: Dayanmak.

Kadîm: Başlangıcı olmayan, öteden beri var olan.

Kâim: Ayakta duran, var olan.

Kesret: Çoğunluk.

Lem'a-yı cilve: Tecelli, edâ parıltısı.

Lemeât-ı hayatiye: Hayat parıltıları.

Mâruz-u fenâ ve zeval: Bitip tükenmeye mâruz.

Sermedî: Ebedî, kalıcı.

Vâcib: Varlığı zarurî, kesin olan.

Vâcibü'l-vücûd: Varlığı kendinden ve kesin olan Zât.

Vahdet: Cenâb-ı Hakk'ın birliği, eşyadaki genel ve umumi birlik tecellisi.

Zâil: Yok olan, kaybolan.

Zât-ı Zülcelâl: Sonsuz gücün ve hâkimiyetin sahibi Yüce Zât.

Zâtî: Kendine ait. Cenâb-ı Hakk'ın kendi Zât'ına ait.

Zeval: Yok olma, kaybolup gitme.

Zuhura gelmek: Belirmek, ortaya çıkmak.

Şu hakikate şahid-i kat'î, şu kâinatın zeval ve fenâsıdır. Yani mevcudât; vücûdlarıyla, hayatlarıyla nasıl ki o Hayy-ı Lâyemût'un hayatına ve o hayatın vücûb-u vücûduna delâlet ve şehâdet ederler. ^(Hâşiye) Öyle de mevtleriyle, zevalleriyle o hayatın bekâsına, sermediyetine delâlet eder ve şehâdet ederler. Çünkü mevcudât, zevale gittikten sonra –arkalarında yine kendileri gibi– hayata mazhar olup yerlerine geldiklerinden gösteriyor ki; dâimî bir zîhayat var ki, mütemâdiyen cilve-i hayatı tazelandiriyor. Nasıl ki güneşe karşı cereyan eden bir nehrin yüzünde kabarcıklar parlar, gider. Gelenler aynı parlamayı gösterip, tâife tâife arkasında parlayıp, sönüp gider. Bu sönmek, parlamak vaziyetiyle yüksek, dâimî bir güneşin devamına delâlet ederler. Öyle de şu mevcudât-ı seyyâredeki hayat ve mevtin değişimleri ve münâvebeleri, bir Hayy-ı Bâkî'nin bekâ ve devamına şehâdet ederler.

Evet şu mevcudât, aynalardır. Fakat zulmet, nura ayna olduğu gibi.. hem karanlık, –ne derece şiddetli ise o derece– nurun parlamasını gösterdiği gibi çok cihetlerle zıddiyet noktasında aynadarlık ederler. Mesela, nasıl ki mevcudât acziyle kudret-i Sani'a aynadarlık eder, fakıyla gınâsına aynadar olur. Öyle de fenâsıyla bekâsına aynadarlık eder. Evet zeminin yüzü ve yüzündeki eşcarın kıştaki vaziyet-i fakirâneleri ve baharda şâşaa-pâş olan servet ve gınâları –gayet kat'î bir surette– bir Kadîr-i Mutlak ve Ganiyy-i ale'l-ıtlak'ın kudret ve rahmetine aynadarlık eder. Evet bütün mevcudât, –güya lisan-ı hâl ile– Veysel Karanî* gibi şöyle münâcât ederler, derler ki:

Hâşiye: Hazreti İbrahim'in *(aleylisselâm)* Nemrud'a karşı imâte ve ihyâda güneşin tulû ve gurûbuna intikali, cüz'î imâte ve ihyâdan küllî imâte ve ihyâya intikaldir ve bir terakkidir. O delilin en parlak ve en geniş dairesini göstermektir. Yoksa, bir kısım ehl-i tefsirin dedikleri gibi hafî delili bırakıp zâhir delile çıkmak değildir.

Cilve-i hayat: Hayat tecellisi.

Cüz'î: Küçük, az.

Delâlet etmek: İşaret etmek, göstermek.

Ehl-i tefsir: Müfessirler.

Eşcâr: Ağaçlar.

Ganiyy-i ale'l-ıtlak: Her şeyin mutlak, yegâne sahibi; hiçbir şeye ihtiyacı olmayan, Hz. Allah.

Gınâ: Zenginlik, servet, ihtiyaçsızlık.

Hafî: Gizli, kapalı.

Hayy-ı Bâkî: Dâimî hayat sahibi, Hz. Allah.

Hayy-ı Lâyemût: Ölümsüz hayat sahibi, Hz. Allah.

İhyâ: Hayat verme, yaşatma.

Kadîr-i Mutlak: Her şeye gücü yeten, mutlak ve sınırsız kudret sahibi Hz. Allah.

Kudret-i Sani': Her şeyi yapan, yaratan Cenâb-ı Hakk'ın kudreti.

Küllî: Genel, şümüllü, kapsamlı.

Lisan-ı hâl: Hâl dili, davranışlarının ifade ettiği anlam.

Mevcudât-ı seyyâre: Gezici, hareket hâlindeki varlıklar.

Münâcât: Yakarış, sessizce, içten içe dua etme.

Münâvebe: Sırayla, nöbetle iş görme, iş yapma.

Mütemâdiyen: Devamlı, sürekli

olarak.

Sermediyet: Devamlılık, süreklilik.

Şahid-i kat'î: Kesin şahit.

Şâşaa-pâş: Parlaklık, canlılık gösteren, yayan.

Terakki: İlerleme, yükselme.

Tulû / gurûb: Doğma / batma.

Vaziyet-i fakirâne: Fakirce, gayet muhtaç durum.

Vücûb-u vücûd: Varlığının kendinden ve kesin olması.

Zâhir: Açık, görünür.

Zihayat: Hayat sahibi.

“Yâ İlâhenâ! Rabbimiz sensin! Çünkü biz abdiz. Nefsimizin terbiyesinden âciziz. Demek bizi terbiye eden sensin!..

Hem sensin Hâlık! Çünkü biz mahlûkuz, yapılıyorz...

Hem Rezzâk sensin! Çünkü biz rızka muhtacız, elimiz yetiştiriyor. Demek bizi yapan ve rızkımızı veren sensin!..

Hem sensin Mâlik! Çünkü biz memlûküz. Bizden başkası bizde tasarruf ediyor. Demek Mâlik’imiz sensin!..

Hem sen Aziz’sin, izzet ve azamet sahibisin! Biz zilletimize bakıyoruz, üstümüzde bir izzet cilveleri var. Demek senin izzetinin aynasıyız...

Hem sensin Ganiyy-i Mutlak! Çünkü biz fakiriz. Fakrımızın eline, yetişmediği bir gınâ veriliyor. Demek Ganî sensin, veren sensin!..

Hem sen Hayy-ı Bâki’sin! Çünkü biz ölüyoruz. Ölmemizde ve dirilmemizde, bir dâimî hayat verici cilvesini görüyoruz...

Hem sen Bâki’sin! Çünkü biz, fenâ ve zevalimizde senin devam ve bekânı görüyoruz...

Hem cevap veren, atıyye veren sensin! Çünkü biz umum mevcudât, kâlî ve hâlî dillerimizle dâimî bağırıp istiyoruz, niyaz edip yalvarıyoruz. Arzularımız yerlerine geliyor, maksudlarımız veriliyor. Demek bize cevap veren sensin!..”

Ve hâkeza.. bütün mevcudâtın küllî ve cüz’î her birisi, birer Veysel Karanî gibi bir münâcât-ı mâneviye suretinde bir aynadarlıkları var. Acz ve fakr ve kusurlarıyla kudret ve kemâl-i ilâhîyi ilân ediyorlar.

Dokuzuncu Kelime

بَيْدِهِ الْخَيْرُ Yani, bütün hayrât O’nun elinde, bütün hasenât O’nun

Abd: Kul.

Atıyye: Hediye, lütuf, ihsan.

Azamet: Büyüklük, ululuk.

Aziz: Ulu, izzetli, üstün, mutlak gâlip.

Cüz’î: Bütünü ifade eden küçük parça.

Ganiyy-i Mutlak: Her şeyin mutlak, yegâne sahibi; hiçbir şeye ihtiyacı olmayan, Hz. Allah.

Hâkeza: Bunun gibi, böylece.

Hâlık: Yaradan, Hz. Allah.

Hâlî: Hâl, durum ile.

Hasenât: Sevaplar, iyilikler.

Hayrât: Hayırlar. Allah rızası için yapılan, halka faydalı olan bütün işler.

İzzet: Aziz olma, yücelik.

Kâlî: Sözlü, söz ile.

Kemâl-i ilâhî: İlâhî güzellik, yücelik, kusursuzluk, mükemmellik.

Külli: Genel, bütünü içine alan,

kuşatan.

Maksud: Murad, arzu, gâye.

Mâlik: Sahip.

Memlûk: Kul, köle.

Münâcât-ı mâneviye: Mânevî dua, yakarış.

Rezzâk: Yarattıklarının muhtaç oldukları rızıkları daima yerinde ve zamanında ihsan eden, Hz. Allah.

Yâ İlâhenâ: “Ey Yüce İlâhımız!”

defterinde, bütün ihsanât O'nun hazinesindedir. Öyleyse, hayır isteyen O'ndan istemeli, iyilik arzu eden O'na yalvarmalı...

Şu kelimenin hakikatini kat'î bir surette göstermek için, ilm-i ilâhînin hadsiz delillerinden bir geniş delilin emârelerine ve lem'alarına şöyle işaret eder ve deriz ki:

Şu kâinatta görünen ef'âl ile tasarruf edip îcad eden Sâni'in, bir muhit ilmi var.. ve o ilim, O'nun zâtının hâssa-yı lâzime-yi zaruriyesidir, infikâkı muhâldir. Nasıl ki güneşin zâtı bulunup ziyası bulunmamak kabil değil, öyle de binler derece ondan ziyade kabil değildir ki; şu muntazam mevcudâtı îcad eden Zât'ın ilmi, ondan infikâk etsin. Şu ilm-i muhit, o Zât'a lâzım olduğu gibi taallûk cihetiyle her şeye dahi lâzımdır. Yani, hiçbir şey O'ndan gizlenmesi kabil değildir. Perdesiz, güneşe karşı zemin yüzündeki eşya, güneşi görmemesi kabil olmadığı gibi o Âlîm-i Zülcelâl'in nur-u ilmine karşı eşyanın gizlenmesi, bin derece daha gayr-ı kabildir, muhâldir. Çünkü huzur var. Yani, her şey daire-i nazarındadır ve mukabildir ve daire-i şuhûdundadır ve her şeye nüfuzu var. Şu câmid güneş, şu âciz insan, şu şuursuz röntgen şuâi gibi zînurlar; hâdis, nâkıs ve ârizî oldukları hâlde, onların nurları, mukabilindeki her şeyi görüp nüfuz ederlerse, elbette vâcib ve muhit ve zâtî olan nur-u ilm-i ezelîden hiçbir şey gizlenemez ve haricinde kalamaz. Şu hakikate işaret eden, kâinatın had ve hesaba gelmez alâmetleri, âyetleri vardır. Ezcümle:

- Bütün mevcudâtta görünen bütün hikmetler, o ilme işaret eder. Çünkü hikmet ile iş görmek, ilim ile olur.
- Hem bütün inâyetler, tezyinâtlar o ilme işaret eder. İnâyetkârâne, lütufkârâne iş gören, elbette bilir ve bilerek yapar.

Âlîm-i Zülcelâl: Her şeyi bilen Yüce Allah.

Ârizî: Dış tesirle meydana gelen, sonradan olan.

Câmid: Cansız.

Daire-i nazar: Bakış alanı, etki alanı.

Daire-i şuhûd: Görme, müşâhede alanı.

Ef'âl: Fiiller, işler.

Gayr-ı kabil: Mümkün, kabil olmayan.

Hâdis: Sonradan olan.

Hâssa-yı lâzime-yi zaruriye: Olmazsa olmaz, zarurî özelliği.

Hikmet: Her şeyi yerli yerince

yapma.

İhsanât: İhsanlar, iyilikler.

İlm-i muhit: Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi kuşatan ezeli, ebedî, sonsuz, sınırsız ilmi.

İnâyet: Yardım, destek.

İnâyetkârâne: Yardım eder bir tarzda.

İnfikâk: Çözülme, ayrılma.

Lem'a: Parlıtı.

Lütufkârâne: Lütuf, ihsan eder bir tarzda.

Muhâl: İmkânsız.

Muhit: Şümûllü, engin.

Nâkıs: Eksik, yarım.

Nur-u ilm-i ezeli: Cenâb-ı Hakk'ın sonsuz, sınırsız ilminin her şeyi kuşatan nuru.

Nüfuz: Tesir, etki.

Sâni': Yapan, sanatkâr.

Şuâ: Işın.

Taallûk: İlgili, alâkalı olma, bağlanma.

Tezyinât: Zinetlemeler, süslemeler.

Vâcib: Varlığı zaruri, kesin olan.

Zâtî: Kendine ait. Cenâb-ı Hakk'ın kendi Zât'ına ait.

Zinur: Nurlu, parlak.

Ziya: Işık.

• Hem her biri birer mizan içindeki bütün intizamlı mevcudât.. ve her biri birer intizam içindeki bütün mizanlı ve ölçülü hey'ât, yine o ilm-i muhite işareti eder. Çünkü intizam ile iş görmek, ilim ile olur. Ölçü ile tartı ile sanatkârâne yapan, elbette kuvvetli bir ilme istinaden yapar.

• Hem bütün mevcudâtta görünen muntazam miktarlar, hikmet ve maslahata göre biçilmiş şekiller, bir kazânın düsturuyla ve kaderin pergeliyle tanzim edilmiş gibi meyvedar vaziyetler ve heyetler, bir ilm-i muhiti gösteriyor.

• Evet, eşyaya ayrı ayrı muntazam suretler vermek, her şeyin mesâlih-i hayatiyesine ve vücûduna lââyık mahsus bir şekil vermek, bir ilm-i muhit ile olur, başka surette olamaz...

• Hem bütün zîhayata, her birisine lââyık bir tarzda, münasip vakitte, ummadığı yerde rızıklarını vermek, bir ilm-i muhit ile olur. Çünkü rızkı gönderen; rızka muhtaç olanları bilecek, tanıyacak, vaktini bilecek, ihtiyacını idrak edecek.. sonra rızkını lââyık bir tarzda verebilir.

• Hem umum zîhayatın, “ibham” unvanı altında bir kanun-u taayyüne bağlı olan ecelleri, ölümleri bir ilm-i muhiti gösteriyor. Çünkü her tâifenin—gerçi fertlerin zâhiren muayyen bir vakt-i eceli görünmüyor, fakat o tâifenin—iki had ortasında mahdud bir zamanda ecelleri muayyendir. O ecel hengâmında, o şeyin arkasında vazifesini idâme edecek olan neticesinin, meyvesinin, çekirdeğinin muhafazası ve bir taze hayata inkılâb ettirmesi, yine o ilm-i muhiti gösteriyor.

• Hem bütün mevcudâta şâmil, her bir mevcuda lââyık bir surette rahmetin taltifatı, bir rahmet-i vâsia içinde bir ilm-i muhiti gösteriyor. Çünkü, mesela zîhayatın etfâllerini sütle iâşe eden ve zeminin suya muhtaç nebâtâtına yağmur ile yardım eden, elbette etfâli tanır, ihtiyaçlarını bilir ve o nebâtâtı görür ve yağmurun onlara lüzumunu derk eder, sonra gönderir ve hâkeza.. bütün hikmetli, inâyetli rahmetinin hadsiz cilveleri, bir ilm-i muhiti gösteriyor.

Derk etmek: Anlamak.

Etfâl: Çocuklar.

Hengâm: Vakit, devir.

Hey'ât: Görünüşler, şekiller, durumlar.

İâşe etmek: Bakmak, beslemek.

İbham: Müphem, kapalı bırakmak; belirsiz kılmak.

İnkılâb etmek: Dönüşmek, değişmek.

İstinaden: Dayanarak.

Kanun-u taayyün: Belirli olma, belirleme kanunu.

Kazâ: Nasıl olacağı ezelde, Allah (c.c.) tarafından takdir olunan şeylerin günü gelince gerçekleşmesi.

Mesâlih-i hayatiye: Hayat için gerekli ve faydalı şeyler.

Muayyen: Belirli, belli.

Rahmet-i vâsia: Geniş, engin rahmet.

Sanatkârâne: Sanatkâr bir tarzda.

Şâmil: Şümüllü, kapsamlı.

Taltifat: Lütüfta bulunmalar, mükâfatlandırmalar.

Zâhiren: Görünüşte, görünüşe göre.

Zîhayat: Canlı.

• Hem bütün eşyanın sanatındaki ihtimâmat ve sanatkârâne tasvirat ve mahirâne tezyinât, bir ilm-i muhiti gösteriyor. Çünkü binler vaziyet-i muhtemele içinde, muntazam ve müzeyyen, sanatlı ve hikmetli bir vaziyeti intihab etmek, derin bir ilimle olur. Bütün eşyadaki şu tarz-ı intihabat, bir ilm-i muhiti gösteriyor.

• Hem îcad ve ibdâ-yı eşyada kemâl-i sühûlet, bir ilm-i ekmele delâlet eder. Çünkü bir işte kolaylık ve bir vaziyette sühûlet, derece-i ilim ve maharetle mütenasiptir. Ne kadar ziyade bilse, o derece kolay yapar.

İşte şu sırra binâen, her biri birer mu'cize-i sanat olan mevcudâta bakıyoruz ki, hayret-nümâ bir derecede sühûletle, kolaylıkla, külfetsiz, dağdağsız, kısa bir zamanda, fakat mu'ciz-nümâ bir surette îcad edilir. Demek hadsiz bir ilim vardır ki, hadsiz sühûletle yapılır ve hâkeza...

Mezkûr emâreler gibi binler alâmet-i sâdika var ki, şu kâinatta tasarruf eden Zât'ın muhit bir ilmi vardır.. ve her şeyi bütün şuûnâtıyla bilir, sonra yapar. Madem şu kâinat sahibinin böyle bir ilmi vardır. Elbette insanları ve insanların amellerini görür.. ve insanların neye lâıyk ve müstahak olduklarını bilir.. hikmet ve rahmetinin muktezasına göre onlarla muamele eder ve edecektir...

Ey insan! Aklını başına al, dikkat et! Nasıl bir Zât, seni bilir ve bakar.. bil ve ayıll..

Eğer denilse: “Yalnız ilim kâfi değildir, irade dahi lâzımdır. İrade olmazsa ilim kâfi gelmez.”

İlcevap: Bütün mevcudât nasıl ki bir ilm-i muhite delâlet ve şehâdet eder. Öyle de o ilm-i muhit sahibinin irade-i külliyesine dahi delâlet eder. Şöyle ki her bir şeye, hususan her bir zıhayata, pek çok müşevveş ihtimâlât

Alâmet-i sâdika: Doğru işaret, belirti.

Dağdağa: Sıkıntı, gürültü.

Delâlet etmek: İşaret etmek, göstermek.

Hâkeza: Bunun gibi, böylece.

Hayret-nümâ: Hayret verici.

İbdâ-yı eşya: Örneği olmaksızın benzersiz, orijinal şeyler yaratma.

İcad: Vücuda getirme, var etme.

İhtimâlât: İhtimaller.

İhtimâmat: İhtimamlar, özen göstermeler.

İlm-i ekmele: En mükemmel ilim.

İntihab etmek: Seçmek.

İrade-i külliye: Cenâb-ı Hakk'ın mutlak, sınırsız iradesi.

Kemâl-i sühûlet: Tam bir kolaylık.

Mahirâne: Maharetli bir tarzda, ustaca.

Mezkûr: Zikredilen, adı geçen.

Mu'cize-i sanat: Sanat mu'cizesi, yaradılış mu'cizesi.

Mu'ciz-nümâ: Mu'cize gösteren.

Muhit: İhata eden, şümûllü,

engin.

Mukteza: Gerektirici sebep.

Muntazam: Düzenli, düzgün.

Müşevveş: Karışık, düzensiz.

Mütenasib: Orantılı, ölçülü, uyumlu.

Müzeyyen: Zinetli, süslü.

Sühûlet: Kolaylık.

Şuûnât: İşler, durumlar.

Tarz-ı intihabat: Seçme tarzları.

Vaziyet-i muhtemele: Muhtemel durum.

içinde, muayyen bir ihtimalle.. ve pek çok akîm yollar içinde, neticeli bir yol ile.. ve pek çok imkânât içinde mütereddit iken gayet muntazam bir teşahhus verilmesi, hadsiz cihetlerle bir irade-i külliyei gösteriyor. Çünkü her şeyin vücûdunu ihata eden hadsiz imkânât ve ihtimâlât içinde.. ve semeresiz, akîm yollarda.. ve karışık ve yeknesak, sel gibi mizansız akan câmid unsurlardan, gayet hassas bir ölçü ile, nazik bir tartı ile ve gayet ince bir intizam ile nâzenin bir nizam ile verilen mevzun şekil ve muntazam teşahhus, bizzarure ve bilbedâhe, belki bilmüşâhede bir irade-i külliyeinin eseri olduğunu gösterir.

Çünkü hadsiz vaziyetler içinde bir vaziyeti intihab etmek; bir tahsis, bir tercih, bir kast ve bir irade ile olur.. ve amd ve arzu ile tahsis edilir. Elbette tahsis, bir muhassısı iktiza eder. Tercih, bir müreccih ister. Muhassıs ve müreccih ise iradedir. Mesela insan gibi yüzler muhtelif cihâzât ve âlâtın makinesi hükmünde olan bir vücûdun, bir katre sudan.. ve yüzer muhtelif âzâsı bulunan bir kuşun, basit bir yumurtadan.. ve yüzer muhtelif kısımlara ayrılan bir ağacın basit bir çekirdekten îcadları, kudret ve ilme şehâdet ettikleri gibi gayet kat'î ve zarurî bir tarzda, onların Sâni'inde bir irade-i külliyei delâlet ederler ki, o irade ile o şeyin her şeyini tahsis eder.. ve o irade ile her cüzüne, her uzvuna, her kısmına ayrı, has bir şekil verir, bir vaziyet giydirir.

Elhâsıl: Nasıl ki eşyada, mesela hayvanâtta ki ehemmiyetli âzânın, esâsât ve netâic itibarıyla birbirlerine benzeyişleri ve tevâfukları ve birtak sikk-i vahdet izhar etmeleri, nasıl kat'î olarak delâlet ediyor ki; umum hayvanâtın Sâni'i birdir, Vâhid'dir, Ehad'dir. Öyle de o hayvanâtın ayrı ayrı teşahhusları ve simalarındaki başka başka hikmetli taayyün ve temeyyüzleri delâlet eder ki; onların Sâni-i Vâhid'i, Fâil-i Muhtar'dır ve iradelidir.. istediğini yapar, istemediğini yapmaz.. kast ve irade ile işler.

Akîm: Güdük, kısır, verimsiz.

Âlât: Aletler.

Amd: Kasıt, istek.

Bilbedâhe: Açıkça, besbelli.

Bilmüşâhede: Bizzat görerek.

Bizzarure: İster istemez, kesin olarak.

Câmid: Cansız.

Elhâsıl: Hâsıl, son olarak, netice olarak.

Esâsât: Esaslar, temeller.

Fâil-i Muhtar: Dilediğini dilediği gibi yapan.

İhata etmek: Kavramak, kuşatmak.

İmkânât: İmkânlar.

İntihab etmek: Seçmek.

İzhar etmek: Göstermek.

Mevzun: Ölçülü, dengeli.

Muayyen: Belirli, belli.

Muhassıs: Ayıran, özelliklerini belirleyen.

Müreccih: Tercih eden.

Mütereddit: Kararsız, tereddütlü.

Nâzenin: İnce, hassas.

Netâic: Neticeler, sonuçlar.

Sâni': Yapan, sanatkâr.

Sâni-i Vâhid: Bir, tek sanatkâr, yaratıcı, Hz. Allah.

Sikke-i vahdet: Cenâb-ı Hakk'ın

birliği gösteren damga.

Taayyün: Belli olma, bir varlık olarak belirme.

Tahsis: Ayırma, özelliklerini belirleme.

Temeyyüz: Benzerlerinden ayrılma, seçilme.

Teşahhus: Her bir şahsa ayrı bir kimlik verme, ayırt edilebilir kılma.

Tevâfuk: Uygun gelme, muvafık olma.

Vâhid ve Ehad: Bir ve tek Hz. Allah.

Yeknesak: Tekdüze, bitevî, monoton.

Madem ilm-i ilâhiye ve irade-i rabbâniyeye mevcudât adedince, belki mevcudâtın şuûnâtı adedince delâlet ve şehâdet vardır. Elbette, bir kısım feylosofların irade-i ilâhiyeyi nefy ve bir kısım ehl-i bid'atın kaderi inkâr ve bir kısım ehl-i dalâletin, cüz'iyata adem-i ittılâmı iddia etmeleri ve tabîyyunun bir kısım mevcudâtı tabiat ve esbaba isnad etmeleri, mevcudât adedince muzaaf bir yalancılıktır ve mevcudâtın şuûnâtı adedince muzaaf bir dalâlet divaneliğidir. Çünkü hadsiz şehâdet-i sâdıkayı tekzib eden, hadsiz bir yalancılık işlemiş olur.

İşte, meşiet-i ilâhiye ile vücûda gelen işlerde “inşaallah, inşaallah” yerinde, bilerek “tabîî, tabîî” demek, ne kadar hata ve muhalif-i hakikat olduğunu kıyas et!..

Onuncu Kelime

قَدِيرٌ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ Yani, hiçbir şey O'na ağır gelemmez. Daire-i imkânda ne kadar eşya var; o eşyaya gayet kolay vücûd giydirebilir. Ve o derece ona kolay ve rahattır ki ... الخ¹ إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا سِرِّيًّا, güya yalnız emreder, yapılır.

Nasıl ki gayet mahir bir sanatkâr, ziyade kolay bir tarzda, elini işe dokundurur dokundurmaz, makine gibi işler. Ve o sürat ve mahareti ifade için denilir ki, “O iş ve sanat ona o kadar musahhardır ki, güya emriyle, dokunmasıyla işler oluyor, sanatlar vücûda geliyor.” Öyle de Kadîr-i Zülcelâl'in kudretine karşı, eşyanın nihayet derecede musahhariyet ve itaatine ve o kudretin

¹ “Bir şeyin olmasını dilediği zaman ...” (Yâsin Sûresi, 36//82).

Adem-i ittıla: Haberdar olma, bilmeme.

Cüz'iyat: Küçük şeyler, ayrıntılar, detaylar.

Daire-i imkân: Varlığı kendinden olmayanlar, yaratılan varlıkların bütünü, eşya dairesi.

Ehl-i bid'at: Dini aslından uzaklaştırmaya, dinde olmayan şeyleri dine sokmaya çalışan kimseler.

Ehl-i dalâlet: Hak dinden sapanlar.

Fâil-i Muhtar: İsteddiğini serbestçe yapabilen, özgür.

İlm-i ilâhî: Cenâb-ı Hakk'ın her

şeyi kuşatan ilmi.

İnşaallah: “Eğer Allah dilerse..”

İrade-i rabbâniye: Cenâb-ı Hakk'ın iradesi.

Kadîr-i Zülcelâl: Büyüklük ve gücün mutlak sahibi Hz. Allah.

Meşiet-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın dilemesi.

Mevcudât: Varlıklar.

Muhalif-i hakikat: Gerçeğe aykırı, ters.

Musahhar: Emre âmâde, hizmete hazır.

Musahhariyet: İstifadeye, kullanıma hazır hâle getirilme.

Muzaaf: Kat kat, katmerli.

Nefîy: Bir şeyin olmadığını iddia etme, inkâr.

Şehâdet-i sâdika: Doğru, samimi şehâdet.

Şuûnât: İşleyişler, icraatlar.

Tabîî: Tabiatı itibarıyla olan, doğal.

Tabîyyun: Yaratıcıyı inkâr edip tabiatı yaratıcı sayan kimseler.

Tekzib: Yalanlama.

nihayet derecede külfetsiz ve sühûletle iş gördüğüne işareten **إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ** ferma eder. Şu hakikat-i uzmânın hadsiz esrarından beş sırrını, beş nüktede beyan edeceğiz.

Birincisi

Kudret-i ilâhiyeye nisbeten en büyük şey, en küçük şey kadar kolaydır. Bir nev'in umum efradıyla îcadı, bir fert kadar külfetsiz ve rahattır. Cenneti halketmek, bir bahar kadar kolaydır. Bir baharı îcad etmek, bir çiçek kadar rahattır.

Şu sırrı izah ve isbat eden, haşre dair Onuncu Söz'ün âhırinde, hem melâike ve bekâ-yı ruh ve haşre dair Yirmi Dokuzuncu Söz'de haşir meselesinde, İkinci Maksad'ın beyanında zikredilen *nurâniyet-şeffâfiyet sırrı*, *mukabele sırrı*, *muvâzene sırrı*, *intizam sırrı*, *itaat sırrı*, *tecerrüd sırrı*, altı temsille isbat edilerek gösterilmiştir ki, kudret-i ilâhiyeye nisbeten yıldızlar, zerreler gibi kolaydır; hadsiz efrad, bir fert kadar külfetsiz ve rahatça îcad edilir. Madem o iki Söz'de bu altı sır isbat edilmiş, onlara havale ederek burada kısa keseriz.

İkincisi

Kudret-i ilâhiyeye nisbeten her şey müsâvi olduğuna delil-i kâtî' ve burhan-ı sâtî' şudur ki, hayvanât ve nebâtâtın îcadında, gözümüzle görüyoruz:

✓ Hadsiz bir sehâvet ve kesret içinde, nihayet derecede bir itkan, bir hüsn-ü sanat bulunuyor.

✓ Hem nihayet derecede karışıklık ve ihtilât içinde, nihayet derecede bir imtiyaz ve tefrik görünüyor.

¹ "Bir şeyin olmasını dilediği zaman O'nun yaptığı 'Ol!' demekten ibarettir. Hemen olur." (Yâsin Sûresi, 36/82).

Âhir: Son, en son.

Bekâ-yı ruh: Ruhun ebedi olması, yok olmaması.

Burhan-ı sâtî': Parlak delil.

Delil-i kâtî': Kesin delil.

Efrad: Fertler.

Hakikat-i uzmâ: Pek büyük hakikat.

Halketmek: Yaratmak.

Hayvanât ve nebâtât: Hayvanlar ve bitkiler.

Hüsn-ü sanat: Sanat, işleyiş

güzelliği.

İhtilât: Karışık, içice olma.

İntizam: Düzen, nizam.

İtaat: Bir nizamâ tâbi, bağlı olma.

İtkan: Kusursuz, eksiksiz yapma.

Kesret: Çokluk, bolluk.

Kudret-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın kudreti.

Melâike: Melekler.

Mukabele: Birbirine mukabil olma.

Muvâzene: Birbirine denk olma.

Müsâvi: Denk, eşit.

Nev: Tür, cins.

Nurâniyet: Aydınlık, parlaklık.

Sehâvet: Cömertlik.

Sühûlet: Kolaylık.

Şeffâfiyet: Şeffaf olma, şeffaflık.

Tecerrüd: Birbirinden ayrı, uzak olma.

Tefrik: Ayırma, farklı kılma.

✓ Hem nihayet derecede mebzuliyet ve vüs'at içinde, nihayet derecede sanatça kıymetkarlık ve hilkatçe güzelliği bulunuyor.

✓ Hem nihayet derecede sanatkârâne bir surette, çok cihâzâta ve çok zamana muhtaç olmakla beraber, gayet derecede sühûletle ve süratle îcad ediliyor. Âdetâ birden ve hiçten, o mu'cizât-ı sanat vücûda geliyor.

İşte, bilmüşâhede, her mevsimde rû-yi zeminde gördüğümüz bu faaliyet-i kudret, kat'iyen delâlet eder ki; şu ef'âlin menbaı olan kudrete nisbeten en büyük şey, en küçük şey kadar kolaydır. Ve hadsiz efradın îcadı ve idareleri, bir fert kadar rahatça îcad ve idare edilir.

Üçüncüsü

Şu kâinatta, şu görünen tasarrufat ve ef'âl ile hükmeden Sâni-i Kadîr'in kudretine nisbeten, en büyük küll, en küçük cüz kadar kolay gelir. Efradca kesretli bir küllînin îcadı, birtak cüz'ünün îcadı kadar sühûletlidir. Ve en âdi bir cüz'ide, en yüksek bir kıymet-i sanat gösterilebilir. Şu hakikatin sırr-ı hikmeti üç menbadan çıkar:

Evvelâ: İmdad-ı vâhidiyetten.

Sâniyen: Yüsr-ü vahdetten.

Sâlisen: Tecellî-yi ehadiyetten.

Birinci Menba Olan İmdad-ı Vâhidiyet: Yani, her şey ve bütün eşya, birtak zâtın mülkü olsa o vakit, vâhidiyet cihetiyle her bir şeyin arkasında bütün eşyanın kuvvetini tahşid edebilir. Ve bütün eşya, birtak şey gibi kolayca idare edilir. Şu sırrı, şöyle bir temsille fehme takrib için deriz:

Mesela nasıl ki bir memleketin tek bir padişahı bulunsa, o padişah o vahdet-i saltanat kanunu cihetiyle her bir neferin arkasında bir ordu

Âdi: Basit, sıradan.

Bilmüşâhede: Bizzat görerek.

Cüz: Parça, bölüm.

Cüz'î: Küçük, az.

Ef'âl: Fiiller, işler.

Faaliyet-i kudret: Cenâb-ı Hakk'ın kudretinin işleyişi.

Fehm: Anlama, anlayış.

Hilkat: Yaratılış.

İmdad-ı vâhidiyet: Cenâb-ı Hakk'ın birliğinin tecellisi

ile bütün varlıkların daima imdadına koşması.

İmtiyaz: Benzerlerinden ayrılma, belirgin olma.

Küll: Bütün.

Küllî: Genel, bütünü içine alan.

Mebzuliyet: Bolluk.

Mu'cizât-ı sanat: Sanat, yaratılış mu'cizeleri.

Rû-yi zemin: Yeryüzü.

Sâlisen: Üçüncü olarak.

Sanatkârâne: Sanatlı bir şekilde.

Sâni-i Kadîr: Her şeye gücü yeten Yüce Yaradan.

Sâniyen: İkinci olarak.

Sırr-ı hikmet: Hikmetinin sırrı.

Tahşid etmek: Yığmak, biriktirmek.

Takrib etmek: Yaklaştırmak, yakınlaştırmak.

Tecellî-yi ehadiyet: Cenâb-ı Hakk'ın her varlığa özel ve ayrı ayrı tecellî etmesi, muamelede bulunması.

Vahdet-i saltanat: Saltanat, idare birliği.

Vüs'at: Genişlik.

Yüsr-ü vahdet: Birlikteki kolaylık.

kuvvet-i mâneviyesini tahşid edebilir.. ve edebildiği için, o tek nefer, bir şahı esir edebilir ve şahın fevkinde, padişahı nâmına hükmedebilir. Hem o padişah, vâhidiyet-i saltanat sırrıyla bir neferi ve bir memuru istihdam ve idare ettiği gibi, bütün orduyu ve bütün memurlarını idare edebilir. Güya vâhidiyet-i saltanat sırrıyla herkesi, her şeyi, bir ferdin imdadına gönderebilir. Ve her bir ferdi, bütün efrad kadar bir kuvvete istinad edebilir, yani ondan medet alabilir. Eğer o vâhidiyet-i saltanat ipi çözülsün ve başıbozukluğa dönsün, o vakit her bir nefer, hadsiz bir kuvveti birden kaybedip, yüksek bir makam-ı nüfuzdan sukut eder, âdi bir adam makamına gelir. Ve onların idare ve istihdamları, efrad adedince müşkülât peydâ eder.

Aynen öyle de ¹ وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ şu kâinatın Sâni'i, vâhid olduğundan, her bir şeye karşı, bütün eşyaya müteveccih olan esmâyı tahşid eder. Ve nihayetsiz bir sanatla, kıymettar bir surette îcad eder. Lüzum olsa, bütün eşya ile birtek şeye bakar, baktırır, medet verir ve kuvvetli yapar. Ve bütün eşyayı dahi, o vâhidiyet sırrıyla birtek şey gibi îcad eder, tasarruf eder, idare eder.

İşte şu imdad-ı vâhidiyet sırrıyladır ki; şu kâinatta, nihayet derecede mebzuliyet ve ucuzluk içinde, nihayet derecede sanatça ve kıymetçe yüksek ve âlî bir keyfiyet görünüyor.

İkinci Menba Olan Yüsr-ü Vahdet: Yani birlik usûlü ile bir merkezde, bir elden, bir kanunla olan işler, gayet derecede kolaylık veriyor. Müteaddit merkezlerle, müteaddit kanuna, müteaddit ellere dağılsa müşkülât peydâ eder.

Mesela nasıl ki bir ordunun bütün neferâtının bir merkezden, bir kanunla, bir kumandan-ı âzam emriyle esâsât-ı techiziyeleri yapılsa, birtek nefer kadar kolay olur. Eğer ayrı ayrı fabrikalarda, ayrı ayrı merkezlerde techizâtları yapılsa, bir ordunun techizine lâzım olan bütün askerî fabrikalar, birtek neferin techizâtı için lâzım gelir. Demek, eğer vahdete istinad edilse bir ordu, bir

¹ “En yüce sıfatlar Allah'ındır.” (Nahl Sûresi, 16/60).

Âlî keyfiyet: Yüksek nitelik.

Esâsât-ı techiziye: Techizâtla ilgili gerekli, önemli malzemeler.

Esmâ: İsimler.

Fevk: Üst.

İstihdam: Çalıştırma, görevlendirme.

İstinad etmek: Dayanmak.

Kumandan-ı âzam: Pek büyük komutan.

Makam-ı nüfuz: Tesirli, etkili makam, konum.

Müşkülât: Meseleler, problemler.

Müteaddit: Birden çok, çeşitli.

Müteveccih: Yönelmiş, yönelik.

Neferât: Askerler.

Peydâ etmek: Meydana gelmek, oluşmak.

Sâni': Yapan, sanatkâr.

Sukut etmek: Düşmek, değer kaybetmek.

Vâhidiyet-i saltanat: Saltanatında, idaresinde tek başına olmak.

Vâhid: Bir.

nefer kadar kolay olur. Eğer vahdet olmazsa bir nefer, bir ordu kadar, techiz-in esâsâtı cihetinde müşkülât peydâ eder.

Hem bir ağacın meyvelerine –vahdet noktasında– bir merkeze, bir kanuna, bir köke istinaden madde-i hayatiye verilse, binler meyveler, tek bir meyve gibi kolay olur. Eğer her bir meyve ayrı ayrı merkeze raptedilse ve ayrı ayrı yerden mevadd-ı hayatiyeleri gönderilse, her bir meyve bütün ağaç kadar müşkülât peydâ eder. Çünkü bütün ağaca lâzım olan mevadd-ı hayatiye, her bir meyve için dahi lâzımdır.

İşte şu iki temsil gibi, وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ şu kâinatın Sâni'i, Vâhid-i Ehad olduğu için, vahdetle iş görür.. ve vahdetle iş gördüğü için, bütün eşya birtek şey kadar kolay olur. Hem birtek şeyi, sanatça bütün eşya kadar kıymetli yapabilir.. ve hadsiz efradı, gayet kıymetli bir surette icad ederek, şu görünen hadsiz mebzuliyet ve nihayetsiz ucuzluk lisanıyla, cûd-u mutlakını gösterir.. ve hadsiz sehâvetini ve nihayetsiz hallâkiyetini izhar eder.

Üçüncü Menba Olan Tecellî-yi Ehadiyet: Yani Sâni-i Zülcelâl, cisim ve cismanî olmadığı için zaman ve mekân O'nu kayıt altına alamaz.. ve kevn ve mekân, O'nun şuhûduna ve huzuruna müdahale edemez.. ve vesâit ve ecrâm, O'nun fiiline perde çekemez. Teveccühünde tecezzî ve inkısam olmaz. Bir şey bir şeye mâni olmaz. Hadsiz ef'âlî, bir fiil gibi yapar. Onun içindir ki; bir çekirdekte koca bir ağacı mânen derc ettiği gibi, bir âlemi birtek fertte derc edebilir. Bütün âlem, birtek fert gibi dest-i kudretinde çevrilir. Şu sırrı başka Sözlere'de izah ettiğimiz gibi, deriz ki:

Nasıl ki nurâniyet itibarıyla bir derece kayıtsız olan güneşin timsali her bir cilâlî, parlak şeyde temessül eder. Binlerle, milyonlarla aynalar nuruna

Cismanî: Cisme ait, maddî.

Cûd-u mutlak: Mutlak, sınırsız cömertlik, ikram.

Derc etmek: Yerleştirmek, içine koymak.

Dest-i kudret: Kudret eli.

Ecrâm: Cansız cisimler.

Ef'âl: Fiiller, işler.

Hallâkiyet: Yaratıcılık.

Huzur: Her varlığın, her zaman Cenâb-ı Hakk'ın emri, iradesi ve nazarı altında hazır olması.

İnkısam: Bölünme, kısımlara ayrılma.

İstinaden: Dayanarak.

İzhar etmek: Göstermek.

Kevn: Varlık, kâinat.

Madde-i hayatiye: Hayat için gerekli madde.

Mevadd-ı hayatiye: Hayat için gerekli maddeler.

Nurâniyet: Aydınlık, parlaklık.

Raptetmek: Bağlamak.

Sâni-i Zülcelâl: Yüce, Ulu, Yegâne Sanatkâr.

Sehâvet: Cömertlik.

Şuhûd: Her şeyi görür olma, şahid olma.

Tecezzî: Bölünme, parçalara ayrılma.

Temessül: Suret veya mahiyetin aksetmesi, görünmesi.

Teveccüh: Yönelme, yakınlık gösterme.

Timsal: Suret, görünüm.

Vâhid-i Ehad: Bir ve tek, yektâ Yüce Allah.

Vesâit: Vâsıtalar, araçlar.

mukabil gelse –birtek ayna gibi– inkısam etmeden, bizzat her birinde cilve-i misaliyesi bulunur. Eğer aynanın istidadı olsa güneş, azametiyle onda âsârını gösterebilir. Bir şey bir şeye mâni olamaz. Binler, bir gibi ve binler yere, bir yer gibi kolay girer. Her bir yer, binler yer kadar o güneşin cilvesine mazhar olur.

İşte, وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى şu kâinat Sâni-i Zülcelâl'inin, nur olan bütün sıfâtıyla ve nurânî olan bütün esmâsıyla, teveccüh-ü ehadiyet sırrıyla öyle bir tecellîsi var ki; hiçbir yerde olmadığı hâlde, her yerde hâzır ve nâzırdır. Teveccühünde inkısam olmaz. Aynı anda, her yerde, külfetsiz, müzahamesiz, her işi yapar.

İşte şu imdad-ı vâhidiyet ve yüs-r-ü vahdet ve tecellî-yi ehadiyet sırrıladır ki: Bütün mevcudât, birtek Sâni'e verildiği vakit, o bütün mevcudât birtek mevcut gibi kolay ve sühûletli olur. ve her bir mevcut, hüsn-ü sanatça bütün mevcudât kadar kıymetli olabilir. Nasıl ki mevcudâtın hadsiz mebzuliyet içinde, her bir fertte hadsiz dekâik-i sanatın bulunması bu hakikati gösteriyor. Eğer o mevcudât doğrudan doğruya birtek Sâni'e verilmezse; o zaman her bir mevcut, bütün mevcudât kadar müşkülâtlı olur ve bütün mevcudât, birtek mevcut kıymetine sukut eder, iner. Şu hâlde ya hiçbir şey vücûda gelmeyecek veya gelse de kıymetsiz, hiçe inecektir.

İşte şu sırdandır ki; ehl-i felsefenin en ziyade ileri gidenleri olan sofestâîler, tarîk-i haktan yüzlerini çevirdiklerinden küfür ve dalâlet tarîkine bakmışlar, görmüşler ki; şirk yolu, tarîk-i haktan ve tevhid yolundan yüz bin defa daha müşkülâtlıdır, nihayet derecede gayr-ı mâkuldür. Onun için, bilmeccuburiye, her şeyin vücûdunu inkâr ederek akıldan istifa etmişler.

Âsâr: Eserler.

Azamet: Büyüklük.

Bilmeccuburiye: Mecburen.

Cilve-i misaliye: Yansıyarak görünen şekil, hâl.

Dalâlet tarîki: İslâm'a uymayan her türlü yanlış yol.

Dekâik-i sanat: Sanat incelikleri.

Ehl-i felsefe: Felsefeciler, filozoflar.

Gayr-ı mâkul: Akla aykırı.

Hâzır ve nâzır olmak: Cenâb-ı Hakk'ın her zaman ve her yerde,

varlıkların bütün durumlarını görüp gözetmesi.

Hüsn-ü sanat: Sanat güzelliği.

İstidad: Kabiliyet, yetenek.

Mebzuliyet: Bolluk.

Mukabil: Karşı, karşılık.

Müzahame: Sıkışıklık, karışıklık.

Sâni-i Zülcelâl: Ululuk sahibi Yüce Yaratıcı.

Sıfât: Sıfatlar.

Sofestâî: Sofizm (Eşya hakkında olumlu veya olumsuz hiç bir hükme varmayan, daima şüphe ve eleştiri içinde kalmayı esas

alan felsefi bir doktrin) mensubu, septik.

Şirk: Cenâb-ı Hakk'a eş, ortak koşma.

Tarîk-i hak: Doğru, gerçek yol.

Teveccüh-ü ehadiyet: Cenâb-ı Hakk'ın; her bir varlığa, ona mahsus olarak hususi tecellileri-ne mazhar etmesi.

Tevhid: Cenâb-ı Hakk'ın birliği.

Dördüncüsü

Şu kâinatta, şu görünen ef'âl ile tasarruf eden Zât-ı Kadîr'in kudreti-ne nisbeten cennetin îcadı bir bahar kadar kolay.. ve bir baharın îcadı bir çiçek kadar kolaydır.. ve bir çiçeğin mehâsin-i sanatı ve letâîf-i hilkatı, bir bahar kadar letâfetli ve kıymetli olabilir. Şu hakikatin sırrı üç şeydir:

Birincisi: *Sâni'deki vücûb ile tecerrüd.*

İkincisi: *Mahiyetinin mübayenetiyle adem-i takayyüd.*

Üçüncüsü: *Adem-i tahayyüz ile adem-i tecezzûdir.*

Birinci Sır: Vücûb ve tecerrüdün hadsiz kolaylığa ve nihayetsiz sühûle-te sebebiyet vermeleri, gayet derin bir sırdır. Onu bir temsil ile fehme takrib edeceğiz, şöyle ki:

Vücûd mertebeleri muhtelifdir.. ve vücûd âlemleri ayrı ayrıdır. Ayrı ayrı oldukları için, vücûdda rûsuhu bulunan bir tabaka-yı vücûdun bir zerresi, o tabakadan daha hafif bir tabaka-yı vücûdun bir dağı kadardır ve o dağı isti-ab eder. Mesela âlem-i şehâdetten olan kafadaki hardal kadar kuvve-i hâfıza, âlem-i manadan bir kütüphâne kadar vücûdu içine alır.. ve âlem-i hariciden olan tırnak kadar bir âyine-i vücûdun âlem-i misal tabakasından koca bir şehri içine alır.. ve o âlem-i hariciden olan o ayna ve o hâfızanın şuuruları ve kuvve-i îcadiyeleri olsaydı, bir zerrecik vücûd-u haricîleri kuvvetiyle, o vücûd-u mânevîde ve misalîde hadsiz tasarrufât ve tahavvülât yapabilirlerdi.

Adem-i tahayyüz: Mekândan münezzeh olmak, yer kaplamamak.

Adem-i takayyüd: Kayıtsızlık. Herhangi bir şeyle kayıtlı, bağlı olmama.

Adem-i tecezzî: Bölünmeme, dağılmama.

Âlem-i haricî: Dış âlem, şehâdet âlemi.

Âlem-i mana: Mana âlemi, mânen anlaşılan ve bilinen âlem.

Âlem-i misal: Maddî âlem ile gayb âlemi arasında yer alan ara kesit, mânevî sûret ve modellerin akis ve temessül ettikleri âlem.

Âlem-i şehâdet: Görünen âlem, duyu organları ile kavranılan varlıkların, gerçeklerin, hâdiselerin âlemi.

Âyine-i vücûd: Varlık aynası.

Fehm: Anlama, anlayış.

Hardal: Çok küçük tohumları olan bir bitki çeşidi.

İstîab etmek: İçine almak, kaplamak.

Kuvve-i hâfıza: Hâfıza kuvveti.

Kuvve-i îcadiye: Var etme, yaratma kuvveti.

Letâfet: İncelik, güzellik, tatlılık.

Letâîf-i hilkat: Yaratılışa ait güzellikler.

Mehâsin-i sanat: Sanat güzellikleri.

Mübayenet: Aynılık, başkalık.

Rûsuh: Yerinde, sağlam ve sâbit olma.

Sâni': Yapan, sanatkâr.

Sühûlet: Kolaylık.

Tahavvülât: Değişimler.

Takrib etmek: Yaklaştırmak,

yakınlaştırmak.

Tecerrüd: Cenâb-ı Hakk'ın zâtına ait sıfatlarıyla yarattığı hiçbir varlığa benzememesi. Onların maruz ve mahkûmu oldukları vasıflardan uzak olması.

Vücûb: Cenâb-ı Hakk'ın varlığının kendinden ve kesin olması.

Vücûd: Varlık, var olma.

Vücûd-u haricî: Müstakil varlık, objektif, nesnel varlık.

Vücûd-u mânevî ve misalî: Maddî varlığı olmayan; vücûdu, maddî âlem ile gayb âlemi arasında yer alan misal âlemine ait varlık.

Zât-ı Kadîr: Her şeye gücü yeten Hz. Allah.

Demek vücûd, rûsuh peydâ ettikçe, kuvvet ziyadeleşir; az bir şey, çok hükmüne geçer. Hususan vücûd, rûsuh-u tam kazandıktan sonra, maddeden mücerred ise kayıt altına girmezse, o vakit cüz'î bir cilvesi, sâir hafif tabakât-ı vücûdun çok âlemlerini çevirebilir.

İşte, **لِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى** şu kâinatın Sâni-i Zülcelâl'i, Vâcibu'l-vücûd'dur. Yani, O'nun vücûdu zâtîdir, ezelîdir, ebedîdir, ademi mümtenîdir, zevali muhâldir ve tabakât-ı vücûdun en râsihi, en esaslısı, en kuvvetlisi, en mükemmelidir. Sâir tabakât-ı vücûd, O'nun vücûduna nisbeten gayet zayıf bir gölge hükmündedir. Ve o derece Vücûd-u Vâcib, râsih ve hakikatli.. ve vücûd-u mümkünât o derece hafif ve zayıftır ki, Muhyiddin Arabî gibi çok ehl-i tahkik, sâir tabakât-ı vücûdu evham ve hayal derecesine indirmişler, **لَا مَوْجُودَ إِلَّا هُوَ** demişler. Yani, "Vücûd-u Vâcib'e nisbeten başka şeylere vücûd denilmemeli.. onlar vücûd unvanına lâayık değillerdir." diye hükmetmişler.

İşte Vâcibu'l-vücûd'un hem vâcib, hem zâtî olan kudretine karşı, mevcudâtın hem hâdis, hem ârizî vücûdları ve mümkünâtın hem karar-sız, hem kuvvetsiz sübutları, elbette nihayet derecede kolay ve hafif gelir. Bütün ruhları haşr-i âzamda ihyâ edip muhakeme etmek; bir baharda, belki bir bahçede, belki bir ağaçta haşr ve neşrettiği yaprak ve çiçek ve meyveler kadar kolaydır.

İkinci Sır: Mübâyenet-i mahiyet ve adem-i takayyüdün kolaylığa sebebiyeti ise şudur ki; Sâni-i kâinat, elbette kâinat cinsinden değildir. Mahiyeti,

Adem: Yokluk.

Adem-i takayyüd: Kayıtsızlık. Herhangi bir şeyle kayıtlı, bağlı olmama.

Ârizî: Dış tesirle meydana gelen, sonradan olan, geçici.

Cüz'î: Küçük, az.

Ehl-i tahkik: Derin ve detaylı bilgi sahipleri, büyük ilim adamları.

Evham: Vehimler, kuruntular.

Ezelî ve ebedî: Başı ve sonu olmayan, dâimî, zaman üstü.

Hâdis: Sonradan olan.

Haşr-i âzam: Büyük diriliş.

İhyâ etmek: Hayat vermek, diriltmek.

Muhâl: İmkânsız.

Mübâyenet-i mahiyet: Mahiyet ayrılığı, farklılığı.

Mücerred: Maddî bir cismi olmayan, soyut.

Mümkinât: Mâsiva. Varlıkları kendinden olmayanlar, bütün yaratılanlar.

Mümtenî: İmkânsız.

Peydâ etmek: Meydana gelmek, oluşmak.

Râsih: Sağlam, metin, sabit, köklü.

Rûsuh-u tam: Tam, bütünüyle sağlama, sabit olma, kökleşme.

Sâni-i kâinat: Kâinatı yapan, yaratan.

Sâni-i Zülcelâl: Ululuk sahibi Yüce Yaratıcı.

Sübut: Sabit olma, gerçekleşme, yerleşme.

Vâcibü'l-vücûd: Varlığı kendinden ve kesin olan Zât.

Vücûd-u mümkünât: Varlıkları kendinden olmayan, bütün yaratılanların vücutları, var olmaları.

Vücûd-u Vâcib: Cenâb-ı Hakk'ın kendinden ve kesin olan varlığı.

Zâtî: Kendine ait.

Zeval: Yok olma, kaybolup gitme.

hiçbir mahiyete benzemez. Öyleyse kâinat dairesindeki mânialar, kayıtlar O'nun önüne geçemez, O'nun icraatını takyid edemez. Bütün kâinatı birden tasarruf edip çevirebilir. Eğer kâinat yüzündeki görünen tasarrufat ve ef'âl, kâinata havale edilse o kadar müşkülât ve karışıklığa sebebiyet verir ki; hiçbir intizam kalmadığı gibi, hiçbir şey dahi vücûdda kalmaz, belki vücûda gelemez. Mesela, nasıl ki kemerli kubbelerdeki ustalık sanatı, o kubbedeki taşlara havale edilse.. ve bir taburun zâbite ait idaresi, neferâta bırakılsa ya hiç vücûda gelmez veyahut çok müşkülât ve karışıklık içinde, intizamsız bir vaziyet alacak. Hâlbuki, o kubbelerdeki taşlara vaziyet vermek için, taş nev'inden olmayan bir ustaya verilse.. ve taburdaki neferâtın idaresi, mertebe itibarıyla zâbitlik mahiyetini hâiz olan bir zâbite havale edilse hem sanat kolay olur, hem tedbir ve idare sühûletli olur. Çünkü taşlar ve neferler birbirine mâni olurlar.. usta ve zâbit ise mânisiz her noktaya bakar, idare eder.

İşte، وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى Vâcibu'l-vücûd'un mahiyet-i kudsiyesi, mâhiyât-ı mümkünât cinsinden değildir. Belki bütün hakâik-i kâinat, o mahiyetin esmâ-yı hüsnâsından olan "Hak" isminin şualarıdır. Madem mahiyet-i mukaddesesi hem Vâcibu'l-vücûd'dur, hem maddeden mücerredir, hem bütün mâhiyâta muhaliftir; misli, misali, mesîli yoktur. Elbette o Zât-ı Zülcelâl'in o kudret-i ezeliyesine nisbeten bütün kâinatın idaresi ve terbiyesi, bir bahar, belki bir ağaç kadar kolaydır. Haşr-i âzam ve dâr-ı âhîret, cennet ve cehennemîn îcadı, bir güz mevsiminde ölmüş ağaçların yeniden bir baharda ihyâları kadar kolaydır.

Üçüncü Sır: Adem-i tahayyüz ve adem-i tecezzînin nihayet derecede olan kolaylığa sebebiyet vermelerinin sırrı ise şudur ki; madem Sâni-i Kadîr mekândan münezzehtir, elbette kudretiyle her mekânda hâzır sayılır..

Adem-i tahayyüz: Mekândan münezzeht olmak, yer kaplamamak.

Adem-i tecezzî: Bölünmeme, dağılmama.

Dâr-ı âhîret: Âhîret yurdu.

Ef'âl: Fiiller, işler.

Esmâ-yı hüsnâ: Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimleri.

Hâiz olmak: Bir şeye sahip olmak, elde etmek.

Hakâik-i kâinat: Kâinata, varlıklara ait gerçekler.

Kudret-i ezeliye: Cenâb-ı Hakk'ın ezelden gelen sonsuz

güç ve kuvveti.

Mâhiyât: Mâhiyetler, nitelikler.

Mahiyet-i kudsiye: Kusursuz, noksansız, mukaddes özellik, nitelik.

Mahiyet-i mukaddese: Kusursuz, noksansız, mukaddes özellik, nitelik.

Mâhiyât-ı mümkünât: Yaratılan varlıkların mahiyeti, niteliği.

Mesil: Benzer.

Mücerred: Maddî bir cismi olmayan, soyut.

Müşkülât: Meseleler, problemler.

Neferât: Askerler.

Nev: Tür, cins.

Sâni-i Kadîr: Her şeye gücü yeten Yüce Yaradan.

Sühûlet: Kolaylık.

Takyid etmek: Kayıt ve şart altına almak, bağlamak.

Tedbir: İdare etme, düzenleme.

Zabit: Subay, komutan.

Zât-ı Zülcelâl: Yüceler Yücesi Ulu Zât.

ve madem tecezzî ve inkısam yoktur, elbette her şeye karşı bütün esmâsıyla müteveccih olabilir.. ve madem her yerde hâzır ve her şeye müteveccih olur; öyleyse mevcudât ve vesâit ve ecrâm, O'nun ef'âline mümânaat etmez, ta'vik etmez, belki hiç lüzum yok. Faraza lüzum olsa, elektriğin telleri gibi ve ağacın dalları gibi ve insanın damarları gibi... eşya, vesile-i teshilât ve vâsıta-yı vusûl-ü hayat ve sebep-i sürat-i ef'âl hükmüne geçer. Ta'vik, takyid, men ve müdahale şöyle dursun; belki teshil ve tesrî ve isâle, vesile hükmüne geçer. Demek, Kadîr-i Zülcelâl'in tasarrufât-ı kudretine her şey itaat ve inkıyad cihetinde –ihtiyaç yok, eğer ihtiyaç olsa– kolaylığa vesile olur.

Elhâsıl: Sâni-i Kadîr; külfetsiz, muâlecesiz, süratle, sühûletle, her şeyi, o şeye lâıyk bir surette halkeder. Külliyyatı, cüz'iyat kadar kolay îcad eder. Cüz'iyatı, külliyyat kadar sanatlı halkeder.

Evet, külliyyatı ve semâvâtı ve arzı halkeden kim ise, semâvât ve arzda olan cüz'iyatı ve efrad-ı zihayatiyeyi halkeden elbette yine O'dur ve O'ndan başka olamaz. Çünkü o küçük cüz'iyat, o külliyyatın meyveleri, çekirdekleri, misal-i musağğarlarıdır.

Hem o cüz'iyatı îcad eden kim ise, cüz'iyatı ihata eden unsurları ve semâvât ve arzı dahi O halketmiştir. Çünkü görüyoruz ki; cüz'iyat, külliyyata nisbeten birer çekirdek, birer küçük nüsha hükmündedir. Öyleyse o cüz'ileri halkeden Zât'ın elinde, anâsır-ı külliye ve semâvât ve arz bulunmalıdır. Tâ ki hikmetinin düsturlarıyla ve ilminin mizanlarıyla o küllî ve muhit mevcudâtın hülâsalarını, manalarını, numûnelerini, o küçücük misal-i musağğarlar hükmünde olan cüz'iyatta derc edebilsin.

Anâsır-ı külliye: Genel, esas unsurlar.

Arz: Yeryüzü.

Cüz'iyat: Küçük öğeler.

Derc etmek: Yerleştirmek, içine koymak.

Ecrâm: Cansız cisimler.

Efrad-ı zihayatiye: Canlı unsurlar, öğeler.

Esmâ: İsimler.

Halketmek: Yaratmak.

Hülâsa: Öz, esas, temel.

İnkısam: Bölünme, kısımlara ayrılma.

İnkıyad etmek: Boyun eğmek, uymak.

İsâle: Akıtma, cereyan ettirme.

Kadîr-i Zülcelâl: Büyüklük ve gücün mutlak sahibi Hz. Allah.

Külliyyat: Genel, bütün, kompleks şeyler.

Misal-i musağğar: Küçük numûne, maket.

Muâlece: Bir işe teşebbüs etme, girişme.

Muhit: Şümüllü, kapsamlı.

Mümânaat etmek: Mani olmak, engellemek.

Müteveccih: Yönelmiş, yönelik.

Sebeb-i sürat-i ef'âl: Süratli tarzda yapılma sebebi.

Semâvât: Gökler.

Ta'vik etmek: Geciktirmek, oyalamak, alıkoymak.

Takyid: Kayıt altına alma, bağlama.

Tasarrufât-ı kudret: İlâhî kudretin farklı, çeşitli tasarrufları.

Tecezzî: Bölünme, parçalara ayrılma.

Teshil: Kolaylaştırma.

Tesrî: Hızlandırma, sürat verme.

Vâsıta-yı vusûl-ü hayat: Hayata ulaşma vâsıtası.

Vesâit: Vâsıtalar.

Vesile-i teshilât: Kolaylaştırma vesileleri.

Evet, acâib-i sanat ve garâib-i hilkat noktasında cüz'iyat, külliyyattan geri değil.. çiçekler, yıldızlardan aşağı değil.. çekirdekler, ağaçların mâdûnunda değil; belki çekirdekteki nakş-ı kader olan mânevî ağaç, bağdaki nesc-i kudret olan mücessem ağaçtan daha acîbdir.. ve hilkat-i insaniye, hilkat-i âlemden daha acîbdir. Nasıl ki bir cevher-i ferd üstünde, esir zer-râtıyla bir Kur'ân-ı hikmet yazılsa, semâvât yüzündeki yıldızlarla yazılan bir Kur'ân-ı azametden kıymetçe daha ehemmiyetli olabilir. Öyle de çok küçük cüz'iyatlar var, mu'cizât-ı sanatça külliyyattan üstündür.

Beşincisi

Sâbık beyanatımızda îcad-ı mahlûkâtta görünen hadsiz kolaylık, gayet derecede çabukluk, nihayetsiz sûrat-i ef'âl, nihayetsiz sühûletle îcad-ı eşyanın sırlarını, hikmetlerini bir derece gösterdik. İşte şu nihayetsiz sûrat ve hadsiz sühûletle vücûd-u eşya, ehl-i hidayete şöyle kat'î bir kanaat verir ki:

Mahlûkâtı îcad eden Zât'ın kudretine nisbeten cennetler, baharlar kadar.. baharlar, bahçeler kadar.. bahçeler, çiçekler kadar kolay gelir. مَا خَلَقَكُمْ وَلَا بَعَثَكُمْ إِلَّا كَفَنَسٍ وَاحِدَةً¹ sırrıyla, nev-i beşerin haşir ve neşri, birtek nefsin imâte ve ihyâsı gibi sühûletlidir. إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً² tasrihiyle bütün insanları haşirdé ihyâ etmek, istirahat için dağılan bir orduyu, bir boru sesiyle toplamak kadar kolaydır.

¹ "Sizin yaratılmanız da diriltilmeniz de bir kişinin yaratılıp diriltilmesi gibidir." (Lokman Sûresi, 31/28).

² "Bütün olay, bir çağrıdan ibaret! İşte hepsi duruşma için toplanmışlar ..." (Yâsîn Sûresi, 36/53).

Acâib-i sanat: Sanatın harikulâde, orijinal örnekleri.

Acib: Harika, orijinal.

Cevher-i ferd: Zerre, atom.

Ehl-i hidayet: Doğru yolda olanlar.

Esir: Uzakda ısı ve ışığın yayılmasını sağlayan; ince, hafif ve akışkan madde.

Garâib-i hilkat: Harika, fevkalâde yaratılış örnekleri.

Haşir ve neşir: Öldükten sonra tekrar dirilip mahşer meydanında toplanmak.

Hilkat-i âlem: Kâinatın, âlemin yaratılışı.

Hilkat-i insaniye: İnsanlığın yaratılışı.

Îcad-ı eşya: Eşyayı var etme, yaratma.

Îcad-ı mahlûkât: Cenâb-ı Hakk'ın varlıkları yaratması.

İhyâ: Hayat verme, diriltme.

İmâte: Hayata son verme, öldürme.

Kur'ân-ı azamet: Büyüklüğün, yüceliğin kitabı; Kur'ân-ı Kerim.

Kur'ân-ı hikmet: Hikmetin, ilâhî, yanıltmayan bilginin kitabı, Kur'ân-ı Kerim.

Mâdûn: Aşağı, alt.

Mu'cizât-ı sanat: Sanat, yaratılış mu'cizeleri.

Mücessem: Cisme bürünmüş, cisim hâlini almış.

Nakş-ı kader: Cenâb-ı Hakk'ın kader ve takdirini gösteren nakış, bezeme.

Nesc-i kudret: Cenâb-ı Hakk'ın kudretini gösteren dokuma, işleme.

Nev-i beşer: İnsanlık.

Sâbık: Geçen.

Sühûlet: Kolaylık.

Sûrat-i ef'âl: İşlerin sûratlı bir şekilde olması.

Tasrih: Açıklama, açıkça söyleme.

Vücûd-u eşya: Eşyanın var olması, vücûd bulması.

Zerrât: Zerreler.

İşte şu hadsiz sürat ve nihayetsiz sühûlet, bilbedâhe kudret-i Sâni'in kemâlîne ve her şey O'na nisbeten kolay olduğuna delil-i kat'î ve burhan-ı yakînî olduğu hâlde, ehl-i dalâletin nazarında Sâni'in kudretiyle eşyanın teşkili ve îcadı –ki vücûb derecesinde sühûletlidir– bin derece muhâl olan kendi kendine teşekkül ile iltibasa sebep olmuştur. Yani bazı âdi şeylerin vücûda gelmelerini çok kolay gördükleri için, onların teşkilini, “teşekkül” tevehhüm ediyorlar. Yani, “îcad edilmiyorlar, belki kendi kendine vücûd buluyorlar.” İşte, gel, ahmaklığın nihayetsiz derecâtına bak ki nihayetsiz bir kudretin delilini, onun ademine delil yapar, nihayetsiz muhâlât kapısını açar. Çünkü o hâlde, Sâni-i Âlem'e lâzım olan nihayetsiz kudret ve muhit ilim gibi evsaf-ı kemâl, her mahlûkun her zerresine verilmek lâzım gelir, tâ kendi kendine teşekkül edebilsin.

On Birinci Kelime

وَالَيْهِ الْمَصِيرُ Yani, dâr-ı fâniden dâr-ı bâkiye dönülecek ve Kadîm-i Bâki'nin makarr-ı saltanat-ı ebediyesine gidilecek ve kesret-i esbabdan Vâhid-i Zülcelâl'in daire-i kudretine gidilecek, dünyadan âhirete geçilecek. Merciiniz O'nun dergâhıdır, melceiniz O'nun rahmetidir.

Ve hâkeza.. şu kelimenin bunlar gibi ifade ettiği pek çok hakikatlar var. Şu hakikatlerin içinde, saadet-i ebediye ile cennete döneceğinizi ifade eden hakikat ise, Onuncu Söz'ün on iki burhan-ı kat'î-yi yakînîyle ve Yirmi Dokuzuncu Söz'ün pek çok delâil-i kâtıayı tazammun eden altı esasıyla o derece kat'î isbat edilmiştir ki başka beyana hâcet bırakmıyor. Gurûb eden

Adem: Yokluk.

Âdi: Basit, sıradan.

Bilbedâhe: Açıkça, besbelli.

Burhan-ı kat'î-yi yakînî: Kesin, sağlam delil.

Burhan-ı yakînî: Sağlam, güçlü delil.

Daire-i kudret: Her türlü arzu ve isteğin Allah'ın kudretiyle bir anda gerçekleşeceği âhiret âlemi.

Dâr-ı bâki: Kalıcı, dâimî yurt.

Dâr-ı fânî: Geçici yurt.

Delâil-i kâtıa: Kesin deliller.

Delil-i kat'î: Kesin delil.

Derecât: Dereceler.

Ehl-i dalâlet: Hak dinden sapanlar.

Evsaf-ı kemâl: Kusursuz, yüce vasıflar, nitelikler.

Gurûb: Batma.

Hâcet: İhtiyaç.

Hâkeza: Böylece, bunun gibi.

İltibas: Karıştırma, karışıklık.

Kadîm-i Bâki: Başlangıcı olmayan, öteden beri var olan, ölümsüz, dâimî Zât.

Kemâl: Yücelik, fazilet.

Kesret-i esbab: Sebeplerin çokluğu, yoğunluğu.

Kudret-i Sâni': Her şeyi yapan, yaratan Cenâb-ı Hakk'ın kudreti.

Makarr-ı saltanat-ı ebediye: Ebedî, dâimî saltanat merkezi.

Melce: Sığınak.

Muhâl: İmkânsız.

Muhâlât: Muhaller, mümkün olmayan şeyler.

Muhit: İhata eden, kapsayan, kuşatan.

Saadet-i ebediye: Sonsuz, bitmeyen mutluluk.

Sâni-i Âlem: Âlemi yapan, yaratan.

Tazammun etmek: İhtiva etmek, içermek.

Teşekkül: Meydana gelme, oluşma.

Teşkil: Meydana getirme, oluşturma.

Tevehhüm etmek: Sanmak, zannetmek, vehmetmek.

Vâhid-i Zülcelâl: Bir ve tek olan Yüce Allah.

güneşin ertesi sabah yeniden tulû edeceği kat'iyetinde o iki Söz isbat etmişler ki; şu dünyanın mânevî güneşi olan hayat dahi, harab-ı dünya ile gurbundan sonra, haşrin sabahında, bâki bir surette tulû edecektir. Ve cin ve insin bir kısmı, saadet-i ebediyeye ve bir kısmı da şekâvet-i ebediyeye mazhar olacaktır...

Madem Onuncu ve Yirmi Dokuzuncu Sözler, bu hakikati kemâliyle isbat etmişler. Sözü onlara havale edip, yalnız deriz ki, sâbık beyanatta kat'î isbat edildiği üzere:

✓ *Nihayetsiz bir ilm-i muhit ve hadsiz bir irade-i külliye ve nihayetsiz bir kudret-i mutlaka sahibi olan şu kâinatın Sâni-i Hakîm'i ve şu insanların Hâlık-ı Rahîm'i, bütün semâvî kitapları ve fermanlarıyla cenneti ve saadet-i ebediyeyi nev-i beşerin ehl-i imanına vaad etmiştir. Madem vaad etmiştir, elbette yapacaktır. Çünkü vaadinde hulf etmek, O'na muhâldir. Çünkü vaadini îfâ etmemek, gayet çirkin bir noksanlıktır. Kâmil-i Mutlak, noksandan münezzeh ve mukaddestir. Vaad ettiğini yapmamak, ya cehilden veya aczden olur. Hâlbuki, o Kadîr-i Mutlak ve Alîm-i külli şey hakkında cehl ve acz, muhâl olduğundan hulf-ü vaad dahi muhâldir.*

✓ *Hem başta Fahr-i âlem (aleyhissalâtü vesselâm) olarak bütün enbiya ve evliya ve asfiya ve ehl-i iman, mütemâdiyen o Rahîm-i Kerîm'den, vaad ettiği saadet-i ebediyeyi rica edip yalvarıyorlar ve niyaz edip istiyorlar. Hem bütün esmâ-yı hüsnâ ile beraber istiyorlar. Çünkü, başta şefkati ve*

Alîm-i külli şey: Her şeyi bilen, Hz. Allah.

Asfiya: İlim ve takvalarıyla peygamberlerin gerçek vârisi kişiler.

Ehl-i iman: İnananlar, müminler.

Esmâ-yı hüsnâ: Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimleri.

Enbiya: Peygamberler (a.s.).

Evliya: Allah dostları, kullukta örnek kişiler.

Fahr-i âlem: Bütün âlemin kendisi ile iftihar ettiği Peygamber Efendimiz (s.a.s.).

Hâlık-ı Rahîm: Merhamet ve ihسانı pek çok olan Yüce Yaratıcı.

Harab-ı dünya: Dünyanın harab olması, kıyamet.

Hulf etmek: Sözünde durmak.

Hulf-ü vaad: Sözünden dönmek.

İfâ etmek: Yerine getirmek, gerçekleştirmek.

İlm-i muhit: Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi kuşatan ezeli, ebedi, sonsuz, sınırsız ilmi.

İns: İnsan, beşer.

İrade-i külliye: Cenâb-ı Hakk'ın mutlak, sınırsız iradesi.

Kadîr-i Mutlak: Her şeye gücü yeten mutlak ve sınırsız kudret sahibi.

Kâmil-i Mutlak: Eksiksiz, noksan-sız yücelik sahibi.

Kudret-i mutlaka: Tam, sınırsız bir kudret.

Mazhar: Erişme, nâil olma.

Münezzeh: Arı, duru, temiz, uzak.

Mütemâdiyen: Devamlı, sürekli olarak.

Rahîm-i Kerîm: Merhamet ve şefkati ile daima bol bol veren Hz. Allah.

Sâbık: Geçen.

Sâni-i Hakîm: Daima hikmetle, her şeyi yerli yerince Yaradan, Hz. Allah.

Şekâvet-i ebediye: Ebedî mahrumluk, nasipsizlik, cehennem hayatı.

Tulû: Doğma.

rahmeti, adâleti ve hikmeti ve Rahmân ve Rahîm, Âdil ve Hakîm isimleri ve rubûbiyeti ve saltanatı ve Rab ve Allah isimleri gibi ekser esmâ-yı hüsnâsı, daire-i âhireti ve saadet-i ebediyeyi iktiza ve istilzam ederler ve tahakkukuna şehâdet ve delâlet ediyorlar. Belki –Onuncu Söz’de isbat edildiği gibi– bütün mevcudât, bütün hakâikiyle dâr-ı âhirete işaret ediyorlar.

✓ Hem fermân-ı âzam olan Kur’ân-ı Hakîm, binler âyât-ı beyyinatıyla ve berâhin-i sâdika-yı kat’iyesiyle o hakikati gösteriyor ve tâlim ediyor.

✓ Ve nev-i beşerin mâ-bihî’l-iftiharı olan Habib-i Ekrem; binler mu’cizât-ı bâhireye istinad ederek, bütün hayatında, bütün kuvvetiyle o hakikati ders vermiş, isbat etmiş, ilân etmiş, görmüş ve göstermiş.

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ وَبَارِكْ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ بِعَدَدِ أَنْفَاسِ أَهْلِ الْجَنَّةِ فِي
الْجَنَّةِ وَاحْشُرْنَا وَنَاشِرُهُ وَرُفَقَاءَهُ وَصَاحِبَهُ سَعِيدًا وَوَالِدَيْنَا وَإِخْوَانَنَا وَأَخَوَاتِنَا
تَحْتَ لَوَائِهِ وَارْزُقْنَا شِفَاعَتَهُ وَأَدْخِلْنَا الْجَنَّةَ مَعَ آلِهِ وَأَصْحَابِهِ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ
الرَّاحِمِينَ. آمِينَ آمِينَ.¹

رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا.²

1 “Allah’ım! O’na, âline ve ashabına, cennet ehlinin cennette alıp verdikleri nefesler sayısınca salât ve selâm eyle! Bizi, bu Mektup’un sahibini, nâşirini, onun arkadaşlarını ve ana-babalarımızı, erkek ve kız kardeşlerimizi Peygamber Efendimiz’in sancağı altında mesut ve bahtiyâr olarak haşreyle! O’nun şefaatinin bize nasip et! O’nun âl ve ashabıyla birlikte bizi cennete koy! Bunu rahmetinle ihsan eyle, yâ Erhamerrâhimîn! Âmîn, âmîn!”

2 “Ey Rabbimiz! Eğer unuttuk veya kasıtsız olarak yanlış yaptıysak bundan dolayı bizi sorumlu tutma!” (Bakara Sûresi, 2/286).

Âdil: Adâletle hükmeden, Hz. Allah.

Âyât-ı beyyinat: Âyetler, apaçık deliller.

Berâhin-i sâdika-yı kat’iye: Doğru, kesin deliller.

Dâr-ı âhiret: Âhiret yurdu.

Fermân-ı âzam: En yüce ferman.

Habib-i Ekrem: Pek yüce seviği.

Hakâik: Hakikatler.

Hakîm: Her şeyi yerli yerince yapan, Hz. Allah.

İktiza etmek: Gerektirmek.

İstilzam etmek: Gerekli, lüzumlu kılmak, icap etmek.

İstinad etmek: Dayanmak.

Kur’ân-ı Hakîm: Hüküm ve hikmet kitabı Kur’ân-ı Kerim.

Mâ-bihî’l-iftihar: Kendisi ile övülen.

Mu’cizât-ı bâhire: Apaçık mu’cizeler.

Nev-i beşer: İnsanlık.

Rahmân ve Rahîm: Yarattıklarına karşı merhamet ve ihsanı çok fazla olan, daima sonsuz ve sınırsız şefkat ve merhamet eden Hz. Allah.

Tahakkuk etmek: Gerçekleşmek.

Tâlim etmek: Öğretmek.

رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ.¹

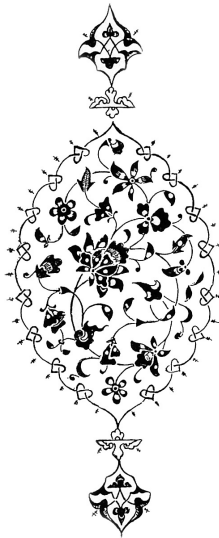
رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي ❀ واحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي ❀

يَفْقَهُوا قَوْلِي.²

رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ❀ وَتُبْ عَلَيْنَا إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ.³

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ.⁴

* * *

¹ “Rabbimiz! Bizi doğru yola erdirdikten sonra kalblerimizi eğriltme, katından bize rahmet bağışla; şüphesiz sen sonsuz bağışta bulunansın!” (Âl-i İmran Sûresi, 3/8).

² “Rabbim! Yüreğime genişlik ver. İşimi kolaylaştır. Dilimden şu bağı çöz ki sözümü anlasınlar.” (Tâhâ Sûresi, 20/25-28).

³ “Ey Rabbimiz! Bu hizmetimizi kabul buyur! Her şeyi hakkıyla işiten ve bilen ancak sensin. Tevbelerimizi de kabul buyur! Muhakkak ki tevbeleri en güzel şekilde kabul eden ve çok merhamet eden ancak sensin!” (Bakara Sûresi, 2/127-128).

⁴ “Sübhansın ya Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara Sûresi, 2/32).

Yirminci Mektub'un Onuncu Kelimesine Zeyl

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ¹

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ² ❀ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلًا فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ³

Suâl: Sen çok yerlerde demişsin ki; “Vahdette nihayet derecede kolaylık var, kesrette ve şirkte nihayet müşkülât oluyor. Vahdette vücûb derecesinde bir sühûlet var, şirkte imtinâ derecesinde bir suûbet var.” diyorsun. Hâlbuki, gösterdiğin müşkülât ve muhâlât, vahdet tarafında da cereyan eder. Mesela diyorsun: “Eğer zerreler memur olmazlarsa her bir zerrede, ya bir ilm-i muhit veya bir kudret-i mutlaka veya hadsiz mânevî makineler, matbaalar bulunmak lâzım gelir. Bu ise yüz derece muhâldir. Hâlbuki, o zerreler memur-u ilâhî de olsalar, yine öyle bir mazhariyet lâzım gelir.. tâ hadsiz muntazam vazifelerini yapabilsinler.” Bunun hâlini isterim.

İncevap: Çok Sözlere’de izah ve isbat etmişiz ki; bütün mevcudât, birtek Sâni’e verilse birtek mevcut gibi kolay ve sühûletli olur. Eğer müteaddit esbaba ve tabiata isnad edilse birtek sinek, semâvât kadar.. bir çiçek, bir

- ¹ “O Yüce Zât’ın adıyla. ‘Ve hiçbir şey yoktur ki Allah’ı hamd ile tesbih etmesin.’ (İsrâ Sûresi, 17/44).”
- ² “Biliniz ki kalbler ancak Allah’ın zikirle huzura erer.” (Ra’d Sûresi, 13/28).
- ³ “Allah (şirk ile tevhid arasındaki farkı açıklamak için) birbiriyle anlaşılamayan birçok ortağın emrindeki bir hizmetçi misalini verir.” (Zümer Sûresi, 39/29).

Esbap: Sebepler.

İlm-i muhit: Cenâb-ı Hakk’ın her şeyi kuşatan ezeli, ebedi, sonsuz, sınırsız ilmi.

İmtinâ: İmkânsızlık, mümkün olmayış.

Kesret: Çokluk.

Kudret-i mutlaka: Tam, sınırsız

bir kudret.

Mazhariyet: Muvaffak olma, nail olma, elde etme.

Muhâlât: Muhâller, mümkün olmayan şeyler.

Müşkülât: Meseleler, problemler.

Müteaddit: Birçok.

Sâni’: Yapan, sanatkâr.

Semâvât: Gökler.

Suûbet: Güçlük, zorluk.

Sühûlet: Kolaylık.

Şirk: Cenâb-ı Hakk’a eş, ortak koşma.

Vahdet: Birlik.

Vücûb: Gereklilik, zarurîlik.

bahar kadar.. bir meyve, bir bahçe kadar müşkülâtlı ve suûbetli olur. Madem şu mesele başka Sözlere'de izah ve isbat edilmiş; onlara havale edip, şurada yalnız üç işaretle o hakikate karşı nefsin itminanını temin edecek üç temsil beyan edeceğiz.

Birinci Temsil

Mesela şeffaf, parlak bir zerrecik, bizzat kendi başıyla bir kibrit başı kadar bir nur içinde yerleşmez ve ona masdar olamaz. Kendi cirmi kadar ve mahiyeti miktarınca bi'l-asâle, cüz'î, zerre gibi bir nuru olabilir. Fakat o zerrecik, güneşe intisap edip, ona karşı gözünü açıp baksa, o vakit o koca güneşi ziyasıyla, elvân-ı seb'asıyla, hararetiyle, hatta mesafesiyle içine alabilir ve bir nevi tecellî-yi âzamına mazhar olur. Demek, o zerre kendi kendine kalsa, bir zerre kadar ancak iş görebilir. Eğer güneşe memur ve mensup ve mir'at sayılsa, güneş gibi, güneşin icraatındaki bir kısım cüz'î numûnelerini gösterebilir.

İşte, ¹ وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى her bir mevcut, hatta her bir zerre, eğer kesrete ve şirke ve esbaba ve tabiata ve kendi kendine isnad edilse; o vakit her bir zerre, her bir mevcut, ya bir ilm-i muhit ve kudret-i mutlaka sahibi olmalı.. veyahut hadsiz mânevî makine ve matbaalar, içinde teşekkül etmeli; tâ ona tevdi edilen acib vazifeleri yapabilsin. Eğer o zerreler Vâhid-i Ehad'e isnad edilse o vakit her bir masnû, her bir zerre O'na mensup olur, O'nun memuru hükmüne geçer. Şu intisabı, onu tecellîye mazhar eder. Bu mazhariyet ve intisapla, nihayetsiz bir ilim ve kudrete istinad eder. Hâlık'ının kuvvetiyle, milyonlar defa kuvvet-i zâtîsinden fazla işleri, vazifeleri, o intisap ve istinad sırrıyla yapar.

İkinci Temsil

Mesela iki kardeş var. Birisi cesur, kendine güvenir; diğeri hamiyetli, milliyetperverdir. Bir muharebe zamanında kendine güvenen adam; devlete

¹ "En yüce sıfatlar Allah'ındır." (Nahl Sûresi, 16/60).

Acib: Harika, orijinal.

Bi'l-asâle: Kendinden, asaleten, aslı ile.

Cüz'î: Küçük, az.

Elvân-ı seb'a: Yedi renk.

Hâlık: Yaradan, Hz. Allah.

Hamiyet: Dinî ve millî değerleri koruma gayreti.

İntisap etmek: Bağlanmak, bir

yere ait olmak.

İtmînan: Kararlılık, iç huzuru.

Kuvvet-i zâtî: Kendine ait güç, kuvvet.

Masdar: Kaynak, menba.

Masnû: Yapılmış, yaratılmış.

Milliyetperver: Milletini seven, milliyetçi.

Mir'at: Ayna.

Tecellî: Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinin eşyada görünmesi.

Tecellî-yi âzam: En büyük tecellî.

Tevdi etmek: Emanet olarak teslim etmek, geçici olarak vermek.

Vâhid-i Ehad: Bir ve tek, yektâ Yüce Allah.

intisap etmez, kendi başıyla iş görmek ister. Kendi kuvvetinin menbalarını belinde taşımaya mecbur olur. Techizâtını, cephânelerini kendi kuvvetine göre çekmeye muhtemeldir. O şahsî ve küçük kuvvet miktarınca düşman ordusunun bir onbaşıyla ancak mücadele eder, fazla bir şey elinden gelmez. Öteki kardeş, kendine güvenmiyor ve kendisini âciz, kuvvetsiz biliyor; padişaha intisap etti, askere kaydedildi. O intisap ile koca bir ordu, ona nokta-yı istinad oldu. Ve o istinadla, arkasında, padişahın himmetiyle bir ordunun mânevî kuvveti tahşid edilebilir bir kuvve-i mâneviye ile harbe atıldı. Tâ düşmanın mağlup ordusu içindeki şahın büyük bir müşirine rast geldi. Kendi padişahı nâmına, “Seni esir ediyorum, gel!” der, esir eder, getirir. Şu hâlin sırrı ve hikmeti şudur ki:

Evvelki başıbozuk, kendi menba-ı kuvvetini ve techizâtını kendisi taşımaya mecbur olduğu için, gayet cüz’î iş görebilirdi. Şu memur ise, kendi kuvvetinin menbaini taşımaya mecbur değil. Belki onu, ordu ve padişah taşıyor. Mevcut telgraf ve telefon teline makinesini küçük bir tel ile raptetmek gibi, şu adam bu intisapla kendini o hadsiz kuvvete rapteder.

İşte, **وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى** eğer her mahlûk, her zerre doğrudan doğruya Vâhid-i Ehad’e isnad edilse ve onlar O’na intisap etseler; o vakit, o intisap kuvvetiyle ve seyyidinin havliyle, emriyle karınca; Firavun’un sarayını başına yıkar, baş aşağı atar.. sinek, Nemrud’u gebertip cehenneme atar.. bir mikrop, en cebbâr bir zâlimi kabre sokar.. buğday tanesi kadar çam çekirdeği, bir dağ gibi bir çam ağacının tezgâhı ve makinesi hükmüne geçer.. havanın zerresi; bütün çiçeklerin, meyvelerin ayrı ayrı işlerinde, teşekkülâtlarında muntazaman, güzelce çalışabilir. Bütün bu kolaylık, bilbedâhe memuriyet ve intisaptan ileri geliyor. Eğer iş başıbozukluğa dönse, esbaba ve kesrete ve kendi kendilerine bırakılıp şirk yolunda gidilse, o vakit her şey cirimi kadar ve şuuru miktarınca iş görebilir.

Üçüncü Temsil

Mesela iki arkadaş var. Hiç görmedikleri bir memleketin ahvâline dair istatistikli bir nevi coğrafya yazmak istiyorlar.

Ahvâl: Hâller, durumlar.

Bilbedâhe: Apaçık, âşikâr.

Cirim: Hacim, büyüklük.

Havl: Güç, kuvvet.

Himmet: Yardım, medet.

Menba-ı kuvvet: Kuvvet kaynağı.

Muztar: Çaresiz, mecbur.

Müşir: Mareşal.

Nokta-yı istinad: Dayanak noktası.

Raptetmek: Bağlamak.

Seyyid: Efendi.

Tahşid etmek: Yığmak, biriktirmek.

Teşekkülât: Oluşumlar, şekillenmeler.

Birisi, o memleketin padişahına intisap edip telgraf ve telefon dairesi- ne girer. On paralık bir telle kendi telefon makinesini devletin teline rapteder. Her yerle görüşür, muhabere eder, mâlûmat alır. Gayet muntazam ve mükemmel coğrafya istatistiğine ait sanatkârâne bir eser yapar.

Öteki arkadaş ise, ya elli sene mütemâdiyen gezecek ve müşkülâtla her yeri görüp her hâdiseyi işitecek.. veyahut milyonlarla lirayı sarf edip, devletin tel ve telefon temdidatı kadar ve padişah gibi telgraf sahibi olacak. Tâ, evvelki arkadaş gibi o mükemmel eseri yapsın.

Öyle de, **وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى** eğer hadsiz eşya ve mahlûkât Vâhid-i Ehad'e verilse, o vakit o irtibat ile her şey birer mazhar olur. O Şems-i Ezeli'nin tecellisine mazhariyetle, kavânîn-i hikmetine ve desâtir-i ilmiyesine ve nevâmis-i kudretine irtibat peydâ eder. O vakit, havl ve kuvvet-i ilâhiye ile her şeyi görür bir gözü ve her yere bakar bir yüzü ve her işe geçer bir sözü hükmünde bir cilve-i rabbâniyeye mazhar olur. Eğer o intisap kesilse, o şey, bütün eşya- dan dahi inkitâ eder, cirmi kadar bir küçüklüğe sığışır. O hâlde bir ulûhiyet-i mutlaka sahibi olmalı ki evvelki vaziyette gördüğü işleri görebilsin.

Elhâsıl: Vahdet ve iman yolunda vücûb derecesinde bir sühûlet ve kolaylık var. Şirk ve esbapta, imtinâ derecesinde müşkülât ve suûbet var. Çünkü bir vâhid, külfetsiz olarak kesîr eşyaya bir vaziyet verir ve bir neticeyi istihsal eder. Eğer o vaziyeti alma ve o neticeyi istihsal etme, o eşya-yı kesîreye havale edilse, o vakit pek çok külfetle ve pek çok hareketlerle ancak o vaziyet alınır ve o netice istihsal edilir.

Mesela –Üçüncü Mektup'ta denildiği gibi– semâvât meydanında, şems ve kamer kumandası altında, yıldızlar ordusunu harekete getirmekle her gece ve her sene şâşaalı, tesbihkârâne bir seyeran ve cereyan vermek demek olan

Cereyan: Hareket.

Cilve-i rabbâniye: Cenâb-ı Hakk'ın engin rahmet ve şefka- tiyle tecellisi.

Desâtir-i ilmiye: Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi kuşatan, sınırsız ilminin düsturları, kanunları.

Eşya-yı kesîre: Birçok varlık.

İmtinâ: İmkânsızlık, mümkün olmayış.

İnkitâ etmek: Kesilmek, devam etmemek.

İstihsal etmek: Elde etmek, meydana getirmek.

Kamer: Ay.

Kavânîn-i hikmet: Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi yerli yerince yaptığını, yarattığını gösteren hikmetinin kanunları.

Kesir: Çok.

Mazhar: Erişen, nâil olan.

Muhabere: Haberleşme.

Mütemâdiyen: Devamlı olarak.

Nevâmis-i kudret: Cenâb-ı Hakk'ın her şeye yeten, sonsuz kudretinin düsturları, kanunları.

Peydâ etmek: Elde etmek.

Seyeran: Seyretme, mesafe kat

etme.

Suûbet: Güçlük, zorluk.

Şâşaa: Parlaklık, debdebe.

Şems: Güneş.

Şems-i Ezeli: Batmayan, kaybol- mayan, dâimî güneş, Hz. Allah.

Temdidat: Uzatmalar, çekmeler.

Tesbihkârâne: Tesbih eder bir tarzda.

Ulûhiyet-i mutlaka: Cenâb-ı Hakk'ın kâinattaki mutlak, sınırsız hâkimiyeti ve ibadete, itaate lâayk tek ilâh olması.

Vâhid: Bir, Allah.

cazibedar, sevimli vaziyet-i semâviye.. ve mevsimlerin değişmesi gibi büyük maslahatların vücûd bulması demek olan o ulvî, hikmetli netice-i arziye, eğer vahdete verilse; o Sultan-ı Ezel, –kolayca– küre-i arz gibi bir neferi o vaziyet ve o netice için ecrâm-ı ulviyeye kumandan tayin eder. O vakit arz, emir aldıktan sonra memuriyet neş’esinden mevlvî gibi zikir ve semâa kalkar, az bir masrafla o güzel vaziyet hâsıl olur, o mühim netice vücûd bulur.

Eğer arza “Sen dur, karışma!” denilse.. ve o netice ve o vaziyetin istihsalı de semâvâta havale edilse.. ve vahdetten kesrete ve şirke gidilse.. her gün ve her sene, binler derece küre-i arzdan büyük olan milyonlar adedince yıldızları hareket ettirmek, milyarlar sene mesafeyi yirmi dört saatte ve bir senede kestirmek lâzımdır.

Netice-i meram: Kur’ân ve ehl-i iman; hadsiz masnûâtı bir Sâni-i Vâhid’e verir, doğrudan doğruya her işi O’na isnad eder, vücûb derecesinde sühûletli bir yolda gider, sevk eder. Ve ehl-i şirk ve tuğyan, bir masnû-u vâhidi hadsiz esbaba isnad ederek, imtinâ derecesinde suûbetli bir yolda gider. Şu hâlde Kur’ân yolunda bütün masnûât ile, dalâlet yolunda bir masnû-u vâhid beraberdirler. Hatta, belki bütün eşyanın vâhid-den sudûru, bir vâhidin hadsiz eşyadan sudûrundan çok derece eshel ve kolaydır. Nasıl ki bir zâbit, bin neferin tedbirini bir nefer gibi kolay yapar. Ve bir neferin tedbiri bin zâbite havale edilse, bin nefer kadar müşkülâtlı olur, keşmekeşe sebebiyet verir. İşte şu hakikati, şu âyet-i azîme, ehl-i şirkin başına vuruyor, dağıtıyor:

ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلًا فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ وَرَجُلًا سَلَمًا لِرَجُلٍ هَلْ يَسْتَوِيَانِ
مَثَلًا الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ¹

¹ “İşte şimdi Allah bir temsil daha getiriyor: İki adam var, bunlardan birincisi, birbirine rakip, birbiriyle hep çekişen ortakların emrinde, diğeri ise sadece bir kişinin emrinde çalışıyor. Bu ikisinin durumu hiç bir olur mu? Olmaz elhamdülillâh! Fakat çocukları bu gerçeği bilmezler.” (Zümer Sûresi, 39/29).

Âyet-i azîme: Büyük âyet.

Cazibedar: Cazibeli, çekici.

Dalâlet: Sapıklık. İslâm’a uymayan her türlü yanlış inanç.

Ecrâm-ı ulviye: Çok büyük gök cisimleri, yıldızlar.

Ehl-i iman: İnananlar, müminler.

Ehl-i şirk ve tuğyan: Cenâb-ı Hakk’a ortak koşup haddi aşanlar.

Eshel: Pek kolay.

Keşmekeş: Karışıklık, düzensizlik.

Küre-i arz: Yeryüzü.

Maslahat: Fayda, menfaat.

Masnûât: Her biri bir sanat eseri olan varlıklar. Allah’ın yarattığı her şey.

Masnû-u vâhid: Bir Allah’ın yarattığı varlık.

Müşkülât: Meseleler, problemler.

Nefer: Asker.

Netice-i arziye: Yeryüzü ile ilgili netice.

Netice-i meram: Maksudın,

hedefin neticesi.

Sâni-i Vâhid: Bir, tek sanatkâr, yaratıcı.. Hz. Allah.

Sudûr etmek: Olmak, meydana gelmek.

Sultan-ı Ezel: Zaman üstü, ebedî Sultan, Cenâb-ı Hakk.

Tedbir: İdare etme, düzenleme.

Ulvî: Yüce.

Vaziyet-i semâviye: Gök ile ilgili durum, vaziyet.

Zâbit: Subay, komutan.

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ¹

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ بَعْدَ ذَرَاتِ الْكَائِنَاتِ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ
أَجْمَعِينَ. أَمِينَ. وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ²

اللَّهُمَّ يَا أَحَدُ يَا وَاحِدُ يَا صَمَدُ * يَا مَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ *
يَا مَنْ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ * وَيَا مَنْ يُحْيِي وَيُمِيتُ * يَا مَنْ بِيَدِهِ الْخَيْرُ * يَا
مَنْ هُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ * يَا مَنْ إِلَيْهِ الْمَصِيرُ بِحَقِّ أَسْرَارِ هَذِهِ الْكَلِمَاتِ
اجْعَلْ نَاشِرَ هَذِهِ الرِّسَالَةِ وَرَفَقَاءَهُ وَصَاحِبَهَا سَعِيدًا مِنَ الْمُوَحِّدِينَ الْكَامِلِينَ
وَمِنَ الصِّدِّيقِينَ الْمُحَقِّقِينَ وَمِنَ الْمُؤْمِنِينَ الْمُتَّقِينَ. أَمِينَ.

اللَّهُمَّ بِحَقِّ سِرِّ أَحَدِيَّتِكَ اجْعَلْ نَاشِرَ هَذَا الْكِتَابِ نَاشِرًا لِأَسْرَارِ التَّوْحِيدِ وَقَلْبُهُ
مَظْهَرًا لِأَنْوَارِ الْإِيمَانِ وَلِسَانُهُ نَاطِقًا بِحَقَائِقِ الْقُرْآنِ. أَمِينَ أَمِينَ أَمِينَ³

* * *

¹ “Sübhanısın ya Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara Sûresi, 2/32).

² “Allah’ım! Efendimiz Muhammed’e, O’nun bütün âl ve ashabına, kâinatın zerrelere sayısınca salât ve selâm eyle! Âmin. Âlemlerin Rabbi Allah’a hamd olsun!”

³ “Ey Ehad, Vâhid ve Samed olan Allah’ım! Ey kendisinden başka ilâh olmayan, bir olan ve ortağı bulunmayan! Ey mülk ve hamd kendisine mahsus olan! Ey hayat veren ve ölüme mazhar eden! Ey her hayır elinde olan! Ey her şeye kâdir olan! Ey dönüş sadece kendisine olan Allah’ım! Bu kelimeler hürmetine, bu risalenin sahibini, nâşirini ve onun arkadaşlarını saîd olarak kâmil muvahhidlerden, muhakkik siddıklardan ve müttakî müminlerden eyle! Âmin.

Allah’ım! Ehadiyetindeki sırlar hürmetine bu kitabın nâşirini, tevhid sırlarının nâşiri; kalbini, iman nurlarının mazharı; dilini de Kur’ân hakikatlerinin konuşan lisanı eyle! Âmin, âmin, âmin!”

Yirmi Birinci Mektup

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ¹

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أَفْ وَلَا تَنْهَرُهُمَا
وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا * وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا
كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا * رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا فِي نُفُوسِكُمْ إِنْ تَكُونُوا صَالِحِينَ فَإِنَّهُ كَانَ
لَلْأَوَّابِينَ غَفُورًا²

Ey hânesinde ihtiyar bir vâlide veya pederi veya akrabasından veya iman kardeşlerinden bir amel-mânde veya âciz, alîl bir şahıs bulunan gafil! Şu âyet-i kerimeye dikkat et, bak: Nasıl ki bir âyette, beş tabaka ayrı ayrı surette ihtiyar vâlideyne şefkati celbediyor. Evet dünyada en yüksek hakikat, peder ve vâlidelerin evlâdlarına karşı şefkatleridir. Ve en âlî hukuk dahi, onların o şefkatlerine mukabil hürmet haklarıdır. Çünkü onlar, hayatlarını kemâl-i lezzetle evlâtlarının hayatı için feda edip sarfediyorlar. Öyle ise

¹ “O Yüce Zât’ın adıyla. ‘Ve hiçbir şey yoktur ki Allah’ı hamd ile tesbih etmesin.’ (İsrâ Sûresi, 17/44).”

² “Rabbin şöyle buyurdu: Allah’tan başkasına ibadet etmeyin. Anneye ve babaya güzel muamele edin. Şayet onlardan her ikisi veya birisi yaşlanmış olarak senin yanında bulunursa sakın onlara hizmetten yüksünme, “öff!” bile deme, onları azarlama, onlara tatlı ve gönül alıcı sözler söyle. Şefkatle, tevazu ile onlara kol kanat ger ve şöyle dua et: ‘Ya Rabbî, onlar küçüklüğümde nasıl beni ihtimamla yetiştirdilerse, ona mükâfat olarak sen de onlara merhamet buyur!’ Rabbiniz içinizdeki duyguları pek iyi bilir. Eğer siz iyi kimseler iseniz şunu bilin ki Allah kötülüklerden (özellikle anne ve babasına yaptığı kötü muamelelerden) tövbe edenlere karşı, günahları çok affedicidir.” (İsrâ Sûresi, 17/23-25).

Âli: Yüce.

Alil: Hasta.

Amel-mânde: İş göremez halde

olan.

Celbetmek: Kendine çekmek.

Kemâl-i lezzet: Pey büyük bir

lezzet.

Vâlide-peder / vâlideyn: Anne-baba.

insaniyeti sukut etmemiş ve canavara inkılâb etmemiş her bir veled; o muhterem, sâdık, fedakâr dostlara hâlisâne hürmet ve samimane hizmet ve rızalarını tahsil ve kalblerini hoşnut etmelidir. Amca ve hala, peder hükmündedir;¹ teyze ve dayı, ana hükmündedir.²

İşte o mübarek ihtiyarların vücûdlarını istiskal edip ölümlerini arzu etmek, ne kadar vicdansızlık ve ne kadar alçaklıktır bil, ayıl! Evet hayatını senin hayatına feda edenin zeval-i hayatını arzu etmek, ne kadar çirkin bir zulüm, bir vicdansızlık olduğunu anla!

Ey derd-i maîşetle müptelâ olan insan! Bil ki, senin hânendeki bereket direği ve rahmet vesilesi ve musibet dâfiası, hânendeki o istiskal ettiğin ihtiyar veya kör akrabandır. Sakın deme: "Maîşetim dardır, idare edemiyorum." Çünkü onların yüzünden gelen bereket olmasaydı, elbette senin dıyk-ı maîşetin daha ziyade olacaktı. Bu hakikati benden inan! Bunun çok kat'î delillerini biliyorum, seni de inandırabilirim. Fakat uzun gitmemek için kısa kesiyorum. Şu sözüme kanaat et. Kasem edirim, şu hakikat gayet kat'idir. Hatta nefis ve şeytanım dahi buna karşı teslim olmuşlar! Nefsimin inadını kıran ve şeytanımı susturan bir hakikat, sana kanaat vermeli!..

Evet kâinatın şehâdetiyle, nihayet derecede Rahmân, Rahîm ve Latîf ve Kerîm olan Hâlık-ı Zülcelâl-i ve'l-ikram, çocukları dünyaya gönderdiği vakit, arkalarından rızıklarını gayet latîf bir surette gönderip ve memeler muslûğundan ağızlarına akıttığı gibi.. çocuk hükmüne gelen ve çocuklardan daha ziyade merhamete lââyık ve şefkate muhtaç olan ihtiyarların rızıklarını dahi,

¹ Amcanın baba hükmünde olduğuna dair bkz.: Müslim, *Zekât* 11; Tirmizî, *Menâkıb* 28; Ebû Davud, *Zekât* 22. Halanın baba hükmünde olduğuna dair bkz.: Dârimî, *Ferâiz* 38; İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 6/248; Abdurrezzak, *Musannef* 10/283.

² Dayının ana hükmünde olduğuna dair bkz.: Şeybânî, *Hüccet* 4/241; Şîrâzî, *Mühezzebe*, 2/169-170; el-Harâkî, *Muhtasar-ı'l-Harâkî* s.207. Teyzenin ana hükmünde olduğuna dair bkz.: Buharî, *Sulh* 6; Ebû Davud, *Talak* 35; Tirmizî, *Birr* 6; Dârimî, *Ferâiz* 38.

Dâfia: Defeden, kovan.

Derd-i maîşet: Geçim derdi.

Dıyk-ı maîşet: Geçim darlığı, sıkıntısı.

Hâlık-ı Zülcelâl-i ve'l-ikram: Ululuk ve ikram sahibi Yüce Yaradan.

Hâlisâne: Dupduru, tertemiz bir gönül ile.

İnkılâb etmek: Dönüşmek, değişmek.

İnsaniyet: İnsanlık.

İstiskal etmek: Soğuk davranmak, hoşlanmadığını hissettirmek.

Kasem etmek: Yemin etmek.

Kerîm: Pek cömert, yarattıklarına daima bol bol veren Hz. Allah.

Latîf: Daima sınırsız lütuf ve ihsanda bulunan, Hz. Allah.

Rahmân ve Rahîm: Yarattıkla-

rına karşı merhamet ve ihsanı çok fazla olan, daima sonsuz ve sınırsız şefkat ve merhamet eden Hz. Allah.

Samimâne: Samimiyetle, samimi bir şekilde.

Sukut etmek: Düşmek, değer kaybetmek.

Veled: Çocuk.

Zeval-i hayat: Hayatın bitmesi, ölüm.

bereket suretinde gönderir. Onların iâşelerini, tamahkâr ve bahîl insanlara yükletmez.

إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ¹ ❁ وَكَأَيِّنْ مِنْ دَابَّةٍ لَا تَحْمِلُ رِزْقَهَا اللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ²

âyetlerinin ifade ettikleri hakikati, bütün zîhayatın envâ-ı mahlûkları lisan-ı hâl ile bağırıp, o hakikat-i kerîmâneyi söylüyorlar. Hatta değil yalnız ihtiyar akraba, belki insanlara arkadaş verilen ve rızıkları insanların rızıkları içinde gönderilen kedi gibi bazı mahlûkların rızıkları dahi, bereket suretinde geliyor. Bunu teyid eden ve kendim gördüğüm bir misal: Benim yakın dostlarım bilirler ki; iki-üç sene evvel her gün yarım ekmek, –o köyün ekmeği küçük idi– muayyen bir tayınım vardı ki, çok defa bana kâfi gelmiyordu. Sonra dört kedi bana misafir geldiler. O aynı tayınım hem bana, hem onlara kâfi geldi. Çok kere de fazla kalırdı.

İşte şu hâl o derece tekerrür edip bana kanaat verdi ki, ben kedilerin bereketinden istifade ediyordum. Kat’î bir surette ilân ediyorum: Onlar bana bâr değil.. hem onlar benden değil, ben onlardan minnet alırdım.

Ey insan! Madem canavar suretinde bir hayvan, insanların hânesi-ne misafir geldiği vakit berekete medar oluyor; öyle ise mahlûkâtın en mükerremi olan insan ve insanların en mükemmeli olan ehl-i iman ve ehl-i imanın en ziyade hürmet ve merhamete şâyan aceze, alîl ihtiyareler ve alîl ihtiyarların içinde şefkat ve hizmet ve muhabbete en ziyade lââyık ve müstahak bulunan akrabalar ve akrabaların içinde dahi en hakikî dost ve en sâdık muhib olan peder ve vâlîde, ihtiyarlık hâlinde bir hânede bulunsa, ne derece vesile-i bereket ve vâsıta-yı rahmet ve لَوْلَا الشُّيُوخُ الرُّكْعُ لَصَبَّ عَلَيْكُمُ الْبَلَاءُ صَبًّا sırrıyla yani, “Beli bükülmüş

1 “Asıl bütün mahlûkların rızıklarını veren, kâmil kuvvet ve tam iktidar sahibi olan Allah Teâlâ’dır.” (Zâriyât Sûresi, 51/58).

2 “Nice canlı mahlûk var ki rızıklarını kendileri taşıyamazlar. Ama sizi de, bütün onları da rızıklandıran Allah’tır.” (Ankebût Sûresi, 29/60).

Aceze: Gücsüzler, âcizler.

Bahîl: Cimri, pinti.

Bâr: Yük, eziyet, sıkıntı.

Ehl-i iman: İman sahipleri, müminler.

Envâ-ı mahlûk: Çeşit çeşit varlıklar.

Hakikat-i kerîmâne: Lütuf, ih-san ifadeli hakikat.

İâşe: Besleme, yedirip içirme.

İhtiyare: Yaşlı kadın.

Lisan-ı hâl: Hal dili, durum ifadesi.

Medar olmak: Sebep, vesile, kaynak olmak.

Muayyen: Belirli, belli.

Muhib: Sevgili, yâren.

Mükerrem: Asil, saygın.

Şâyan: Lâyık, değer.

Tamahkâr: Aggözlü, hırslı.

Tayın: Yiyecek, kumanya.

Tekerrür etmek: Tekrarlanmak.

Teyid etmek: Pekiştirmek, desteklemek.

Zîhayat: Canlı.

ihtiyarlarınız olmasa idi, belâlar sel gibi üstünüze dökülecekti.”¹ Ne derece sebab-i def-i musibet olduklarını sen kıyas eyle!

İşte ey insan! Aklını başına al! Eğer sen ölmezsen, ihtiyar olacaksın! ²الْجَزَاءُ مِنْ جَنْسِ الْعَمَلِ sırriyla sen, vâlideynine hürmet etmezsen, senin evlâdın dahi sana hizmet etmeyecektir! Eğer âhiretini seversen, işte sana mühim bir define; onlara hizmet et, rızalarını tahsil eyle! Eğer dünyayı seversen, yine onları memnun et ki, onların yüzünden hayatın rahatlı ve rızkın bereketli geçsin. Yoksa onları istiskal etmek, ölümlerini temenni etmek ve onların nazik ve serîü't-teessür kalblerini rencide etmek ile ³خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ sırrına mazhar olursun. Eğer rahmet-i Rahmân istersen, o Rahmân'ın vedâlarına ve senin hânendeki emanetlerine rahmet et.

Âhiret kardeşlerimden Mustafa Çavuş* isminde bir zât vardı. Dininde, dünyasında muvaffakiyetli görüyordum. Sırrını bilmezdim. Sonra anladım ki o muvaffakiyetin sebebi: O zât, ihtiyar peder ve vâlidelerinin haklarını anlamış ve o hukuka tam riayet etmiş ve onların yüzünden rahat ve rahmet bulmuş. İnşaallah âhiretini de tamir etmiş. Bahtiyar olmak isteyen ona benze-meli!..

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى مَنْ قَالَ: الْجَنَّةُ تَحْتَ أَقْدَامِ الْأُمَّهَاتِ، وَعَلَى آلِهِ
وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ.⁴

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ.⁵

¹ Zebidî, Tâcü'l-arûs 5/5243. Ayrıca bkz.: Ebû Ya'lâ, Müsned 11/287; Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebir 22/309; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ 3/345.

² “Her amel kendi cinsinden şeyle karşılık görür.” (İbni Receb, Câmiu'l-ulûmi ve'l-hikem 1/186; İbni Hacer, Fethu'l-bârî 10/77; Aliyyülkârî, el-Esrâru'l-merfûa s.103).

³ “O dünyasını da âhiretini de kaybetmiştir.” (Hac Süresi, 22/11).

⁴ “Allah'ım! 'Cennet anaların ayakları altındadır.’^{*1} diyen Zât'a, âline ve ashabına salât ve selâm et!”

^{*1} Kudâî, Müsnedü's-Şihâb 1/102; Deylemî, Müsned 2/116. Ayrıca bkz.: Nesâî, Cihad 6; Ahmed İbni Hanbel, Müsned 3/429.

⁵ “Sübhanısın ya Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara Süresi, 2/32).

Yirmi İkinci Mektup

بِسْمِهِ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ¹

Şu Mektup, iki mebhastır. Birinci Mebhas, ehl-i imanı uhuvvete ve muhabbete davet eder.

Birinci Mebhas

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ²

ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ³

وَالْكَافِرِينَ الْغِيَظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ⁴

Müminlerde nifak ve şikak, kin ve adâvete sebebiyet veren tarafgirlik ve inat ve haset,

¹ “O Yüce Zât'ın adıyla. ‘Ve hiçbir şey yoktur ki Allah'ı hamd ile tesbih etmesin.’ (İsrâ Sûresi, 17/44).”

² “Müminler sadece kardeşlerdir. O hâlde ihtilâf eden kardeşlerinizin arasını düzeltin!” (Hucurât Sûresi, 49/10).

³ “Sen kötülüğü en güzel tarzda uzaklaştırmaya bak. Bir de bakarsın ki seninle kendisi arasında düşmanlık olan kişi candan, sıcak bir dost oluvermiş!” (Fussilet Sûresi, 41/34).

⁴ “O muttakiler ki kızdıklarında öfkelerini yutar, insanların kusurlarını affederler. Allah da böyle iyi davrananları sever.” (Âl-i İmran Sûresi, 3/134).

Adâvet: Düşmanlık.

Ehl-i iman: İnananlar, müminler.

Mebhas: Bahis, konu.

Nifak: Münafıklık, iki yüzlülük.

Şikak: Anlaşmazlık, uyuşmazlık, ihtilaf.

Uhuvvet: Kardeşlik.

- ♦ *hakikatçe..*
- ♦ *ve hikmetçe..*
- ♦ *ve insaniyet-i kübrâ olan İslâmiyet'çe..*
- ♦ *ve hayat-ı şahsiyece..*
- ♦ *ve hayat-ı içtimaiyece..*
- ♦ *ve hayat-ı mâneviyece çirkin ve merduttur, muzır ve zulümdür ve hayat-ı beşeriye için zehirdir.*

Şu hakikatin gayet çok vücûhundan altı vechini beyan ederiz.

Birinci Vecih

Hakikat nazarında zulümdür.

Ey mümine kin ve adâvet besleyen insafsız adam! Nasıl ki sen bir gemide veya bir hânedede bulunsan, seninle beraber dokuz mâsum ile bir câni var. O gemiyi gark ve o hâne-i ihrak etmeye çalışan bir adamın, ne derece zulmettiğini bilirsin. Ve zâlimliğini, semâvâta işittirecek derecede bağıracağını. Hatta birtek mâsum, dokuz câni olsa, yine o gemi hiçbir kanun-u adâletle batırılmaz.

Aynen öyle de sen, bir hâne-i rabbâniye ve bir sefine-i ilâhiye olan bir müminin vücudunda iman ve İslâmiyet ve komşuluk gibi dokuz değil, belki yirmi sıfât-ı mâsume varken; sana muzır olan ve hoşuna gitmeyen bir câni sıfatı yüzünden ona kin ve adâvet bağlamakla, o hâne-i mâneviye-i vücûdun mânen gark ve ihrakına, tahrip ve batmasına teşebbüs veya arzu etmen, onun gibi şenî ve gaddar bir zulümdür.

İkinci Vecih

Hem hikmet nazarında dahi zulümdür.

Gark etmek: Batırmak.

Hâne-i mâneviye-i vücûd: Mânevî, temsilî varlık hânesi, ahlâkî yapı.

Hâne-i rabbâniye: Cenâb-ı Hakk'ın lütfuyla ihsan ettiği, varlık yuvası, vücüt.

Hayat-ı beşeriye: İnsan hayatı.

Hayat-ı içtimaiye: Sosyal hayat.

Hayat-ı mâneviye: Ahlâkî, dinî hayat.

Hayat-ı şahsiye: Şahsî, ferdî hayat.

İhrak etmek: Yakmak.

İnsaniyet-i kübrâ: Büyük insanlık. Evrensel insanî değerleri bünyesinde toplayan İslâmiyet.

Merdut: Reddedilmiş, kabul

edilemez.

Muzır: Zararlı.

Sefine-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın lütfuyla ihsan ettiği, varlık gemisi, vücüt.

Sıfât-ı mâsume: Masum, temiz, saf vasıflar, nitelikler.

Şenî: Çirkin, iğrenç.

Vücûh: Yönler.

Zira mâlûmdur ki; adâvet ve muhabbet, nur ve zulmet gibi zıddırlar. İkisi, mana-yı hakikisinde olarak beraber cem olamazlar. Eğer muhabbet, kendi esbabının rüçhâniyetine göre bir kalbde hakikî bulunsa, o vakit adâvet mecazî olur; acımak suretine inkılâb eder. Evet mümin, kardeşini sever ve sevmeli! Fakat fenalığı için yalnız acır.. tahakkümle değil, belki lütufla ıslahına çalışır. Onun için nass-ı hadis ile: “Üç günden fazla mümin, mümine küsüp kat-ı mükâleme etmeyecek.”¹ Eğer esbab-ı adâvet galebe çalıp adâvet, hakikatiyle bir kalbde bulunsa; o vakit muhabbet mecazî olur, tasannû ve temellûk suretine girer.

Ey insafsız adam! Şimdi bak ki, mümin kardeşine kin ve adâvet ne kadar zulümdür. Çünkü nasıl ki sen âdi küçük taşları, Kâbe’den daha ehemmiyetli ve Cebel-i Uhud’dan daha büyük desen, çirkin bir akılsızlık edersin. Aynen öyle de Kâbe hürmetinde olan iman² ve Cebel-i Uhud azametinde olan İslâmiyet gibi çok evsaf-ı İslâmiye, muhabbeti ve ittifakı istediği hâlde; mümine karşı adâvete sebebiyet veren ve âdi taşlar hükmünde olan bazı kusurâtı, iman ve İslâmiyet’e tercih etmek, o derece insafsızlık ve akılsızlık ve pek büyük bir zulüm olduğunu aklın varsa anlarsın!..³ Evet tevhid-i imanî, elbette tevhid-i kulûbu ister. Ve vahdet-i itikat dahi, vahdet-i içtimaiyeyi iktiza eder.

Evet inkâr edemezsin ki, sen bir adamla beraber bir taburda bulunmakla o adama karşı dostâne bir râbita anlarsın.. ve bir kumandanın emri altında beraber bulunduğunuzdan arkadaşâne bir alâka telâkki edersin.. ve bir memlekette beraber bulunmakla uhuvvetkârâne bir münasebet hissedersin...

¹ Bkz.: Buharî, *Edeb* 57, 62, *İsti’zân* 9; Müslim, *Birr* 23, 25, 26.

² Müminin, imaniyla nâil olduğu hürmetin Allah katında Kâbe’nin hürmetinden daha büyük olduğuna dair bkz.: Tirmizî, *Birr*, 85; İbni Mâce, *Fiten* 2; Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebir* 11/37.

³ Bir mümini kusurlarından dolayı tahkir etmemek gerektiğine dair bkz.: Tevbe Sûresi, 9/79; Hucurât Sûresi, 49/11; Hümeze Sûresi, 104/1; ayrıca bu konudaki hadisler için bkz.: Müslim, *Birr* 32; Tirmizî, *Birr* 18; Ebû Davud, *Edeb* 35. Kusur işleyen mümine hakaret edilmemesi gerektiği bilâkis onun hakkında istîğfarda bulunmak gerektiğine dair bkz.: Buharî, *Hudûd* 4; Ebû Davud, *Hudûd* 35.

Cebel-i Uhud: Uhud Dağı.

Cem olmak: Birleşmek, bir araya toplanmak

Esbab-ı adâvet: Düşmanlık sebepleri.

Evsaf-ı İslâmiye: İslâmî vasıflar, nitelikler.

İktiza etmek: Gerektirmek.

İnkılâb etmek: Değişmek, başka bir hâl almak.

Kat-ı mükâleme: Konuşmayı kesmek, konuşmamak.

Kusurât: Kusurlar.

Mana-yı hakikî: Gerçek anlam.

Mecazi: Gerçek anlam veya özelliklerini taşımayan, ilgili olduğu durumun veya kelimenin taşıdığı anlamlara bürünmüş olan.

Râbita: Bağ, ilgi, münasebet.

Tasannû: Sunilik, yapmacıklık.

Telâkki etmek: Kabullenmek, benimsemek

Temellûk: Dalkavukluk, yaltaklanma.

Tevhid-i imanî: İman birliği.

Tevhid-i kulûb: Yürekerin birliği.

Uhuvvetkârâne: Kardeşesine.

Vahdet-i içtimaiye: Sosyal birlik.

Vahdet-i itikat: İnanç birliği.

Hâlbuki imanın verdiği nur ve şuur ile ve sana gösterdiği ve bildirdiği esmâ-yı ilâhiye adedince vahdet alâkaları ve ittifak râbitaları ve uhuvvet münasebetleri var. Mesela her ikinizin;

• *Hâlık'ınız bir, Mâlik'iniz bir, Mâbud'unuz bir, Râzık'ınız bir.. bir bir, bine kadar bir bir ...*

• *Hem Peygamberiniz bir, dininiz bir, kıbleniz bir.. bir bir, yüze kadar bir bir ...*¹

• *Sonra köyünüz bir, devletiniz bir, memleketiniz bir.. ona kadar bir bir ...*

Bu kadar bir birler vahdet ve tevhidi, vifak ve ittifakı, muhabbet ve uhuvveti iktiza ettiği ve kâinatı ve küreleri birbirine bağlayacak mânevî zincirler bulundukları hâlde; şikak ve nifaka, kin ve adâvete sebebiyet veren örümcek ağı gibi ehemmiyetsiz ve sebatsız şeyleri tercih edip mümine karşı hakikî adâvet etmek ve kin bağlamak, ne kadar o râbitayı vahdete bir hürmetsizlik ve o esbab-ı muhabbete karşı bir istihfaf ve o münasebât-ı uhuvvete karşı ne derece bir zulüm ve i'tisâf olduğunu, kalbin ölmemiş ise aklın sönmemiş ise anlarsın!

Üçüncü Vecih

Adâlet-i mahzayı ifade eden تَزَرُّ وَازِرَةٌ وَزَرَ أُخْرَى² sırrına göre; bir müminde bulunan câni bir sıfat yüzünden sâir mâsum sıfatlarını mahkûm etmek hükmünde olan adâvet ve kin bağlamak, ne derece hadsiz bir zulüm olduğunu.. ve bhusus bir müminin fena bir sıfatından darılıp küsüp, o müminin akrabasına adâvetini teşmil etmek,

¹ Bütün insanların hem Rab'leri aynı olduğunu, hem de her birinin aynı atadan geldiklerini ifade eden hadis-i şerif için bkz.: Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 5/411; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 5/86.

² "Hiçbir günahkâr, başkasının günahını yüklenmez." (En'âm Sûresi, 6/164; İsrâ Sûresi, 17/15; Fâtır Sûresi, 35/18; Zümer Sûresi, 39/7; Necm Sûresi, 53/38).

Bahusus: Özellikle.

Esbab-ı muhabbet: Muhabbet sebepleri.

Esmâ-yı ilâhiye: Allah'a ait güzel isimler.

Hâlık: Hz.Yaradan.

İstihfaf: Küçümseme, hafife alma.

i'tisâf: Dalâlet, zulüm, haksızlık.

Mâbud: Kendisine ibadet edilen Zât, İlâh.

Mâlik: Her şeyin sahibi, Hz. Allah.

Münasebât-ı uhuvvet: Kardeşlik münasebetleri.

Nifak: Münafıklık, iki yüzlülük.

Râbita-yı vahdet: Birleştirici bağ.

Râzık: Rızıkı veren, Hz. Allah

Şikak: Anlaşmazlık, uyuşmazlık, ihtilaf.

Teşmil etmek: Yaymak, genişletmek.

Vahdet: Birlik.

Vifak: Samimiyet ve uyum içinde olmak

1 *sîga-yı mübalâğa ile gayet azîm bir zulüm ettiğini, hakikat ve şeriat ve hikmet-i İslâmiye sana ihtar ettiği hâlde; nasıl kendini haklı bulursun, “Benim hakkım var!” dersin?*

Hakikat nazarında sebeb-i adâvet ve şer olan fenalıklar, şer ve toprak gibi kesiftir.. başkasına sirâyet ve in’ikâs etmemek gerektir. Başkası ondan ders alıp şer işlese, o başka meseledir. Muhabbetin esbabı olan iyilikler, muhabbet gibi nurdur.. sirayet ve in’ikâs etmek, şe’nidir. Ve ondandır ki; “Dostun dostu dosttur.” sözü, durûb-u emsâl sırasına geçmiştir.² Hem onun içindir ki; “Bir göz hatırı için çok gözler sevilir.” sözü umumun lisanında gezer.

İşte ey insafsız adam! Hakikat, böyle gördüğü hâlde; sevmediğin bir adamın sevimli mâsum bir kardeşine ve taallukatına adâvet etmek, ne kadar hilâf-ı hakikat olduğunu hakikat-bîn isen anlarsın.

Dördüncü Vecih

Hayat-ı şahsiye nazarında dahi zulümdür.

Şu dördüncü vechin esası olarak birkaç düsturu dinle:

Birincisi: *Sen, mesleğini ve efkârını hak bildiğin vakit; “Mesleğim haktır veya daha güzeldir.” demeye hakkın var. Fakat, “Yalnız hak, benim mesleğimdir.” demeye hakkın yoktur!..*

وَعَيْنُ الرِّضَا عَنْ كُلِّ عَيْبٍ كَلِيلَةٌ وَلَكِنَّ عَيْنَ السُّخْطِ تُبْدِي الْمَسَاوِيَا³

sırrınca, insafsız nazarın ve düşkün fikrin hakem olamaz. Başkasının mesleğini butlân ile mahkûm edemez.

1 “Gerçekten insan çok zâlim ve çok nankördür.” (İbrahim Sûresi, 14/34).

2 Ali b. Ebî Talib, *Nehcû'l-belâğ* s. 748-749.

3 “Rıza gözü hiçbir ayıbı görmez. Gazap gözü bütün kusurları ortaya çıkarır.” (Ebu't-Tayyib el-Mütenebbi'ye ait olan bu beyit için bkz.: İbni Asâkir, *Târîhu Dimâşk* 33/219, 36/319; Gazâlî, *İhyâu ulûmî'd-dîn* 3/36; Kalkaşendî, *Subhu'l-a'şâ* 9/196).

Azîm: Büyük.

Butlân: Bâtıl, boş, hükümsüz olma.

Durûb-u emsâl: Atasözleri.

Efkâr: Fikirler.

Hakikat-bîn: Hakikati gören.

Hayat-ı şahsiye: Şahsî, ferdî hayat.

Hikmet-i İslâmiye: Doğru, yanıltmayan, dupduru İslâmî bilgi.

Hilâf-ı hakikat: Gerçeğe aykırı.

İn’ikâs: Yansıma, aksetme.

Kesif: Yoğun, katı.

Sebeb-i adâvet: Düşmanlık sebebi.

Sîga-yı mübalâğa: Pekiştirme kalıbı, kipi.

Sirayet: Birbirine geçme, nüfûz etme.

Şe'n: İşleyiş, iş tarzı, karakteri.

Taallukat: Yakınlar, ilgililer.

Vech: Yön.

İkinci Düstur: *Senin üzerine haktır ki; her söylediğin hak olsun. Fakat her hakkı söylemeye senin hakkın yoktur. Her dediğin doğru olmalı. Fakat her doğruyu demek doğru değildir. Zira senin gibi niyeti hâlis olmayan bir adam, nasihati bazen damara dokundurur, aksülamel yapar.*

Üçüncü Düstur: *Adâvet etmek istersen, kalbindeki adâvete adâvet et.. onun ref'ine çalış. Hem en ziyade sana zarar veren nefs-i emmârene ve hevâ-yı nefsine adâvet et..¹ islahına çalış. O muzır nefsin hatırı için, müminlere adâvet etme. Eğer düşmanlık etmek istersen; kâfirler, zındıklar çoktur.. onlara adâvet et!..*

Evet nasıl ki muhabbet sıfatı, muhabbete lâyıktır; öyle de adâvet hasleti, her şeyden evvel kendisi adâvete lâyıktır. Eğer hasmını mağlup etmek istersen, fenalığına karşı iyilikle mukabele et. Çünkü eğer fenalıkla mukabele edersen, husûmet tezâyüd eder. Zâhiren mağlup bile olsa, kalben kin bağlar, adâveti idâme eder. Eğer iyilikle mukabele etsen, nedâmet eder.. sana dost olur.²

إِذَا أَنْتَ أَكْرَمْتَ الْكَرِيمَ مَلَكَتْهُ وَإِنْ أَنْتَ أَكْرَمْتَ اللَّيْمَ تَمَرَّدَا³

hükmünce müminin şe'ni, kerîm olmaktır.⁴ Senin ikramınla sana musahhar olur. Zâhiren leîm bile olsa, iman cihetinde kerîmdir. Evet fena bir adama “İyisin iyisin” desen, iyileşmesi ve iyi adama “Fenasın fenasin.” desen, fenalaşması çok vukû bulur. Öyle ise

وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا⁵

¹ İnsanın en büyük düşmanı kendi nefsi olduğuna dair bkz.: Yusuf Süresi, 12/53; Beyhakî, *Zühed* s.157; Deylemî, *Müsned* 3/408; Gazâlî, *İhyâu ulûmi'd-din* 3/4; Münâvî, *Feyzu'l-kadîr* 5/358.

² Bkz.: “İyilikle kötülük bir olmaz. O hâlde sen kötülüğü en güzel tarzda uzaklaştırmaya bak. Bir de bakarsın ki seninle kendisi arasında düşmanlık olan kişi candan, sıcak bir dost oluvermiş!” (Fussilet Süresi, 41/34).

³ “Haysiyetli, şerefli birine ikramda bulunursan, onun gönlünü kazanırsın. Fakat haysiyetsiz, değersiz birine ikramda bulunsan da onun gönlüne giremezsin.” (Ebu't-Tayyib el-Mütenebbî'ye ait olan bu beyit için bkz.: İbni Kays, *Kura'd-dayf* 1/251; Meydânî, *Mecmeu'l-emsâl* 1/14; Hamevî, *Hızânetü'l-edeb* 1/200; Ebû Ubeyd, *Faslu'l-mekâl* 1/489).

⁴ Bkz.: Tirmizî, *Birr* 41; Ebû Davud, *Edeb* 5; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 2/394.

⁵ “O kullar, boş söz ve işlere rastladıklarında vakarla oradan geçip giderler.” (Furkan Süresi, 25/72).

Aksülamel: Tepki, reaksiyon.

Haslet: Huy, mizaç.

Hevâ-yı nefis: Nefsın haram olan arzu ve isteği.

Husûmet: Düşmanlık.

İdâme etmek: Devam ettirmek,

sürdürmek.

Kerîm: Saygın, soylu, âlicenap.

Leîm: Alçak, densiz, kötü.

Musahhar: Emre âmâde, hizmete hazır.

Nedâmet: Pişmanlık.

Nefs-i emmâre: Şeytanın vesvese ve oyunlarına karşı koymayan, sürekli günah arzusunda olan nefis.

Ref: Kaldırma.

Tezâyüd etmek: Artmak, ziyadeleşmek.

1 *gibi desâtir-i kudsiye-i* وَإِنْ تَعْفُوا وَتَصْفَحُوا وَتَغْفِرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ¹
Kur'âniye'ye kulak ver.. saadet ve selâmet ondadır.

Dördüncü Düstur: Ehl-i kin ve adâvet; hem nefesine, hem mümin kardeşine, hem rahmet-i ilâhiyeye zulmeder, tecavüz eder. Çünkü kin ve adâvet ile nefsinin bir azab-ı elimde bırakır. Hasmina gelen nimetlerden azabı ve korkusundan gelen elemi nefesine çektirir, nefesine zulmeder. Eğer adâvet hasedden gelse, o bütün bütün azaptır. Çünkü haset, evvelâ hâsidi ezer; mahveder, yandırır.² Mahsûd hakkında zararı ya azdır veya yoktur.

Hasedin çaresi: Hâsid adam, haset ettiği şeylerin âkıbetini düşünün. Tâ anlasın ki; rakibinde olan dünyevî hüsün ve kuvvet ve mertebe ve servet; fânidir, muvakkattır. faydası az, zahmeti çoktur. Eğer uhrevî meziyetler ise zâten onlarda haset olamaz. Eğer onlarda dahi haset yapsa ya kendisi riyakârdır, âhiret malını dünyada mahvetmek ister. veyahut mahsûdu riyakâr zanneder, haksızlık eder, zulmeder.

Hem ona gelen musibetlerden memnun ve nimetlerden mahzun olup³ kader ve rahmet-i ilâhiyeye, onun hakkında ettiği iyiliklerden küsüyor. Âdetâ kaderi tenkit ve rahmete itiraz ediyor. Kaderi tenkit eden başını örse vurur, kırar. Rahmete itiraz eden, rahmetten mahrum kalır.

Acaba, bir gün adâvete değmeyen bir şeye, bir sene kin ve adâvetle mukabele etmeyi hangi insaf kabul eder, bozulmamış hangi vicdana sığar? Hâlbuki mümin kardeşinden sana gelen bir fenalığı, bütün bütün ona verip, onu mahkûm edemezsin. Çünkü:

- 1 “Bununla beraber mûsamaha eder, kusurlarına bakmaz, affederseniz bu da sizin için bir fazilettir. Çünkü Allah da Gafûr’dur, Rahim’dır.” (Teğâbûn Sûresi, 64/14).
- 2 Hasedin hasenâtı, dolayısıyla da hased edenin yeyip bitirmesini ifade eden hadisler için bkz.: Ebû Davud, Edeb 44; İbni Mâce, Zühd 22.
- 3 Allah’ın, başkalarına fazladan verdiği lütufları kıskanmamak gerektiğine dair bkz.: Nisâ Sûresi, 4/32. Ayrıca bir mümine gelen nimetten rahatsız olmanın ve maruz kaldığı fenalıktan hoşlanmanın, mümine yakışmayan bir sıfat olduğunu ifade eden âyetler için bkz.: Âl-i İmran Sûresi, 3/120; Tevbe Sûresi, 9/50.

Âkıbet: Sonuç, netice.

Azab-ı elim: Elem verici azap.

Desâtir-i kudsiye-i Kur’âniye:

Kur’ân-ı Kerim’in mukaddes düsturları, prensipleri.

Ehl-i kin ve adâvet: Kin ve düşmanlık besleyen kimseler.

Hâsid: Haset eden, kıskanç.

Hüsün: Güzellik.

Mahsûd: Hasede uğrayan, kısıkanılan.

Muvakkat: Kısa süreli, dâimî olmayan.

Rahmet-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk’ın rahmeti.

Riyakâr: Gösteriş düşkün, iki yüzlü.

Uhrevî meziyet: Âhirete ait üstün, ayıncı özellik.

✓ *Evvelâ, kaderin onda bir hissesi var. Onu çıkarıp o kader ve kaza hissesine karşı rıza ile mukabele etmek gerektir.*

✓ *Sâniyen, nefis ve şeytanın hissesini de ayırıp, o adama adâvet değil, belki nefsine mağlup olduğundan acımak ve nedâmet edeceğini beklemek...*

✓ *Sâlisen, sen kendi nefsinde görmediğin veya görmek istemediğin kusurunu gör, bir hisse de ona ver.*

✓ *Sonra bâki kalan küçük bir hisseye karşı en selâmetli ve en çabuk hasmını mağlup edecek afv u safh ile ve ulüvv-ü cenâblıkla mukabele etsen, zulümden ve zarardan kurtulursun...*

Yoksa sarhoş ve divane olan ve şişeleri ve buz parçalarını elmas fiyatıyla alan cevherci bir yahudi gibi beş paraya değmeyen fânî, zâil, muvakkat, ehemmiyetsiz umûr-u dünyeviye –güya ebedî dünyada durup ebedî beraber kalacak gibi– şedîd bir hırs ile ve dâimî bir kin ile mütemâdiyen bir adâvetle mukabele etmek, sîga-yı mübalâğa ile bir zalûmiyettir veya bir sarhoşluktur ve bir nevi divaneliktir.

İşte hayat-ı şahsiyece bu derece muzır olan adâvete ve fikr-i intikama, –eğer şahsını seversen– yol verme ki kalbine girsin. Eğer kalbine girmiş ise, onun sözünü dinleme!

Bak, hakikatbîn olan Hâfız Şîrâzî'yi dinle: *دُنْيَا نَهْ مَتَاعِيسْتِي كِه اَرَزْدَ بَزَايِي*
Yani: “Dünya öyle bir metâ değil ki bir nizâa değsin.” Çünkü fânî ve geçici olduğundan kıymetsizdir. Koca dünya böyle ise, dünyanın cüz'î işleri ne kadar ehemmiyetsiz olduğunu anlarsın!..

Hem demiş:

اَسَايشْ دُوْگِيْتِي تَفْسِيْرَ اَيْنْ دُوْ حَرْفَسْتْ
بَا دُوْ سَتَانْ مُرُوْتْ بَا دُوْ شَمَانْ مُدَارَا

Adâvet: Düşmanlık.

Fikr-i intikam: İntikam alma düşüncesi.

Hakikatbîn: Hakikati gören.

Hayat-ı şahsiye: Şahsî, ferdî hayat.

Metâ: Mal.

Mütemâdiyen: Devamlı, sürekli

olarak

Nizâ: Çekişme kavga

Safh: Hoş görme, müsamaha gösterme.

Sâlisen: üçüncü olarak.

Sâniyen: İkinci olarak.

Sîga-yı mübalâğa: Pekiştirme kalıbı, kipi.

Şedit: Şiddetli.

Ülûv-ü cenâblık: Âlicenaplık, yüksek karakterlilik.

Umûr-u dünyeviye: Dünyaya ait işler.

Zâil: Biten, tükenen.

Zalûmiyet: Pek büyük zalimlik.

Yani: “İki cihanın rahat ve selâmetini iki harf tefsir eder, kazandırır: Dostlarına karşı mürüvvetkârâne muâşeret ve düşmanlarına sulhkârâne muamele etmektir.”¹

Eğer dersin: “İhtiyâr benim elimde değil, fıtratımda adâvet var. Hem damarıma dokundurmuşlar, vazgeçemiyorum.”

Elcevap: Sû-i huluk ve fena haslet eseri gösterilmezse.. ve gıybet gibi şeylerle ve muktezasıyla amel edilmezse, kusurunu da anlasa zarar vermez.² Madem ihtiyâr senin elinde değil, vazgeçemiyorsun. Senin mânevî bir neda-met, gizli bir tövbe ve zımnî bir istiğfar hükmünde olan kusurunu bilmen ve o haslette haksız olduğunu anlaman, onun şerrinden seni kurtarır.³ Zâten bu mektubun bu mebhasını yazdık, tâ bu mânevî istiğfarı temin etsin.. haksızlığı hak bilmesin.. haklı hasmını, haksızlıkla teşhir etmesin.

Cây-ı dikkat bir hâdise: Bir zaman, bu garazkârâne tarafgirlik neticesi olarak gördüm ki; mütediyyin bir ehl-i ilim, fikr-i siyasîsine muhalif bir âlim-i sâlihi, tekfir derecesinde tezyif etti. Ve kendi fikrinde olan bir münafığı, hür-metkârâne medhetti. İşte siyasetin bu fena neticelerinden ürktüm, اَعُوْذُ بِاللّٰهِ dedim, o zamandan beri hayat-ı siyasiyeden çekildim.⁴

Beşinci Vecih

Hayat-ı içtimaiyece inat ve tarafgirlik, gayet muzır olduğunu beyan eder.

¹ Hâfız Şirazî, *Divân-ı Hâfız Şirazî* s. 4 (5. gazel).

² Bir kötülüğe niyetlenip onu işlemekten vazgeçen kimseye günah yazılmayacağını, hatta aksine bir de sevap yazılacağını ifade eden hadisler için bkz.: Buharî, *Tevhid* 34; Müslim, *İman* 205.

³ Kusurunu bilip pişman olmanın tevbe anlamına geleceğine ve bunun günaha keffaret olacağına dair bkz.: İbni Mâce, *Zühd* 30; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 1/289, 376, 422, 423, 433; Tayâlisî, *Müsned* s. 50.

⁴ “Şeytandan ve siyasetten Allah’a sığınırım!”

Âlim-i sâlih: Dindar, iyi ilim adamı, ilmiyle amel eden.

Cây-ı dikkat: Dikkat çekici yer.

Ehl-i ilim: İlim adamı.

Fıtrat: Tabiat, yaratılış.

Fikr-i siyasî: Siyasi düşünce.

Garazkârâne: Kötü niyet besler bir tarzda.

Hayat-ı içtimaiye: Sosyal hayat.

Hayat-ı siyasîye: Siyaset hayatı.

Hürmetkârâne: Hürmet eder bir tarzda.

İhtiyâr: Seçme, tercih etme.

İstiğfar: Cenâb-ı Hakk’tan af dileme.

Mebhas: Bahis, konu.

Muâşeret: İnsanların bir arada, karşılıklı hoşgörü içinde insanca, dostça yaşaması.

Mukteza: Gerektirici sebep.

Mürüvvetkârâne: Yiğitçe, dostça.

Mütediyyin: Dindar, dinine bağlı kimse.

Nedâmet: Pişmanlık

Sû-i huluk: Kötü ahlâk, kötü huyluluk.

Sulhkârâne: Uyuşur ve uzlaşır bir tarzda.

Tekfir: Bir kimseyi kâfir olarak nitelemek, kâfir saymak.

Tezyif etmek: Hafife almak, alay etmek.

Zımnî: Dolaylı, üstü kapalı.

Eğer denilse: Hadiste ¹اِخْتِلَافٌ أُمْتِي رَحْمَةً denilmiş.

• İhtilâf ise, tarafgirliği iktiza ediyor.

• Hem tarafgirlik marazı, mazlum avâmı zâlim havassın şerrinden kurtarıyor. Çünkü bir kasabanın ve bir köyün havassı ittifak etseler, mazlum avâmı ezerler. Tarafgirlik olsa, mazlum bir tarafa ilticâ eder, kendisini kurtarır.

• Hem tesâdüm-ü efkârdan ve tehâlûf-ü ukûlden hakikat tamamıyla tezahür eder.

Elcevap:

Birinci suâle deriz ki: Hadisteki ihtilâf ise, müsbet ihtilâftır. Yani, her biri kendi mesleğinin tamir ve revâcına sa'yeder. Başkasının tahrip ve ibtâline değil, belki tekmil ve ıslahına çalışır. Amma menfî ihtilâf ise ki; garazkârâne, adâvetkârâne birbirinin tahribine çalışmaktır. hadisin nazarında merduttur. Çünkü birbiriyle boğuşanlar, müsbet hareket edemezler.

İkinci suâle deriz ki: Tarafgirlik eğer hak nâmına olsa, haklılara melce olabilir. Fakat şimdiki gibi garazkârâne, nefis hesabına olan tarafgirlik; haksızlara melcedir ki, onlara nokta-yı istinad teşkil eder. Çünkü garazkârâne tarafgirlik eden bir adama şeytan gelse, onun fikrine yardım edip taraftarlık gösterse, o adam o şeytana rahmet okuyacak. Eğer mukabil tarafa melek gibi bir adam gelse, ona -hâşâ- lânet okuyacak derecede bir haksızlık gösterecek.

Üçüncü suâle deriz ki: Hak nâmına, hakikat hesabına olan tesâdüm-ü efkâr ise; maksatta ve esasta ittifak ile beraber, vesâilde ihtilâf

¹ “Ümmetimin ihtilâfı rahmettir.” (Nevevî, Şerhu Sahih-i Müslim 11/91, 92; Kurtubî, el-Câmi li ahkâmi'l-Kur'ân 4/159; Suyûtî, et-Tedribü'r-râvî 2/175).

Adâvetkârâne: Düşmanca bir tarzda.

Avâm: Genel halk tabakası, sıradan kimseler.

Havas: İleri gelenler, seçkinler.

Islah etmek: İyileştirmek, düzeltmek.

İktiza etmek: Gerektirmek.

Maraz: Hastalık.

Melce: Sığınak.

Menfî ihtilâf: Olumsuz, yıkıcı farklılık, görüş ayrılığı.

Merdut: Reddedilmiş, kabul edilemez.

Müsbet hareket: Olumlu, yapıcı hareket.

Müsbet ihtilâf: Olumlu, yapıcı farklılık, görüş ayrılığı.

Nokta-yı istinad: Dayanak noktası.

Sa'y etmek: Çalışmak.

Tarafgirlik: Taraf tutma, taraftarlık.

Tehâlûf-ü ukûl: Akılların ve

bakış açılarının birbirinden farklı olması.

Tekmil: Eksikliğini giderme, tamamlama.

Tesâdüm-ü efkâr: Farklı fikirlerin çarpışması.

Tezahür etmek: Ortaya çıkmak, belirlemek.

Vesâil: Sebepler, vesileler.

eder. Hakikatin her köşesini izhar edip, hakka ve hakikate hizmet eder. Fakat tarafgirâne ve garazkârâne, firavunlaşmış nefs-i emmâre hesabına hodfûrûşluk, şöhret-perverâne bir tarzdaki tesâdüm-ü efkârdan bârika-yı hakikat değil, belki fitne ateşleri çıkıyor. Çünkü maksatta ittifak lâzım gelirken, öylelerin efkârının küre-i arzda dahi nokta-yı telâkîsi bulunmaz. Hak nâmına olmadığı için, nihayetsiz müfritâne gider. Kabil-i iltiyâm olmayan inşikaklara sebebiyet verir. Hâl-i âlem buna şahiddir.

Elhâsıl: ¹وَالْحُكْمُ لِلَّهِ ²وَالْبُغْضُ فِي اللَّهِ olan desâtir-i âliye, düstur-u harekât olmazsa nifak ve şikak meydan alır. Evet ³وَالْحُكْمُ لِلَّهِ ⁴وَالْبُغْضُ فِي اللَّهِ demezse, o düsturları nazara almazsa, adâlet etmek isterken zulmeder.

♦ **Cây-ı ibret bir hâdise:** Bir vakit, İmam Ali (radiyallâhu anhu), bir kâfiri yere atmış. Kılıcını çekip keseceği zaman, o kâfir ona tükürmüş. O kâfiri bırakmış, kesmemiş. O kâfir, ona demiş ki: “Neden beni kesmedin?” Dedi: “Seni Allah için kesecektim. Fakat bana tükürdün, hiddete geldim. Nefsimin hissesi karıştığı için ihlâsım zedelendi. Onun için seni kesmedim.” O kâfir ona dedi: “Beni çabuk kesmen için seni hiddete getirmektir. Madem dininiz bu derece sâfi ve hâlistir, o din hakır.” dedi.³

♦ **Hem medar-ı dikkat bir vâkıa:** Bir zaman bir hâkim, bir hırsızın elini kestiği vakit eser-i hiddet gösterdiği için, ona dikkat eden âdil âmiri onu o vazifeden azletmiş. Çünkü şeriat nâmına, kanun-u ilâhî hesabına kesse idi, nefsi ona acıyacak idi. Ve kalbi hiddet etmeyip, fakat merhamet de

¹ “Her işte verilecek hüküm Allah için olmalıdır.”

² “İçte duyulacak sevgi ve nefret Allah için olmalıdır.” ‘Allah için sevmek ve nefret etmek’ bazı hadislerde amellerin en faziletli sayılmış; ^{*1} bazı hadislerde de imanın en güçlü bir bağı olduğuna dikkat çekilmiştir. ^{*2}

^{*1} Ebû Davud, Sünnet 2; Ahmed İbni Hanbel, Müsned 5/146; Bezzâr, Müsned 9/461.

^{*2} Tayâlisî, Müsned s.101; İbni Ebî Şeybe, Musannef 6/170, 172, 7/80.

³ Bkz.: Şeyh Şemseddin Sivasî, Menâkıb-ı Çihâr Yâr-i Güzîn (Osmanlıcası) s. 294.

Bârika-yı hakikat: Hakikat şimşegi.

Cây-ı ibret: İbretlik.

Desâtir-i âliye: Yüce düsturlar, prensipler.

Düstur-u harekât: Hareketlerde temel düstur, prensip.

Eser-i hiddet: Hiddet belirtisi.

Hodfûrûşluk: Kendini beğendirmek, gösteriş sevmek.

İhlâs: Daima “Allah rızasını”

gözeterek hareket etme düşüncesi.

İnşikak: Yarıma, bölünme, parçalanma.

Kabil-i iltiyâm: Kapanması, kaynaması mümkün.

Küre-i arz: Yeryüzü.

Medar-ı dikkat: Dikkat gerektiren, dikkate değer.

Müfritâne: İleri gider, aşırı bir tarzda.

Nefs-i emmâre: İnsana sürekli kötülükleri emreden nefis.

Nifak: Münafıklık, iki yüzlülük.

Nokta-yı telâkî: Buluşma, uzlaşma noktası.

Şikak: Anlaşmazlık, uyuşmazlık, ihtilaf.

Şöhret-perverâne: Şöhrete düşkün bir tarzda.

etmeyecek bir tarzda kesecekti. Demek nefesine o hükümden bir hisse çıkar-
dığı için, adâletle iş görmemiştir.

♦ *Cây-ı teessüf bir hâlet-i içtimaiye ve kalb-i İslâm'ı ağlatacak müthiş bir maraz-ı hayat-ı içtimaî: "Haricî düşmanların zuhur ve tehâcümünde dâhilî adâvetleri unutmak ve bırakmak" olan bir maslahat-ı içtimaiyeyi en bedevî kavimler dahi takdir edip yaptıkları hâlde, şu cemaat-i İslâmiye'ye hizmet dâvâ edenlere ne olmuş ki; birbiri arkasında tehâcüm vaziyetini alan hadsiz düşmanlar varken, cüz'î adâvetleri unutmayıp, düşmanların hücumuna zemin hazır ediyorlar. Şu hâl bir sukuttur, bir vahşettir. Hayat-ı içtimaiye-i İslâmiye'ye bir hıyanettir.*

♦ *Medar-ı ibret bir hikâye: Bedevî aşiretlerinden Hasenan aşiretinin birbirine düşman iki kabilesi varmış. Birbirinden belki elli adamdan fazla öldürdükleri hâlde Sipkan veya Hayderan aşireti gibi bir kabile karşılarna çıktığı vakit; o iki düşman tâife, eski adâveti unutup omuz omuza verip, o haricî aşireti defedinceye kadar, dâhilî adâveti hatırlarına getirmezlerdi.*

İşte ey müminler! Ehl-i iman aşiretine karşı tecavüz vaziyetini almış ne kadar aşiret hükmünde düşmanlar olduğunu bilir misiniz? Birbiri içindeki daireler gibi yüz daireden fazla vardır. Her birisine karşı tesâ-nüd ederek, el-ele verip müdafaa vaziyeti almaya mecbur iken; onların hücumunu teshil etmek, onların harîm-i İslâm'a girmeleri için kapıları açmak hükmünde olan garazkârâne tarafgirlik ve adâvetkârâne inat, hiç bir cihetle ehl-i imana yakışır mı? O düşman daireler ehl-i dalâlet ve ilhaddan tut, tâ ehl-i küfrün âlemine, tâ dünyanın ehvâl ve mesâibine kadar birbiri içinde size karşı zararlı bir vaziyet alan, birbiri arkasında size hiddet ve hırs ile bakan, belki yetmiş nevi düşmanlar var. Bütün bunlara karşı kuvvetli silâhın ve siperin ve kalen, "Uhuvvet-i İslâmiye"dir.

Cây-ı teessüf: Üzüntü verici.

Cemaat-i İslâmiye: Müslüman topluluk.

Cüz'î: Küçük, az.

Ehl-i dalâlet ve ilhad: Hidayet-ten ayrılan günahkâr ve inançsızlar.

Ehl-i iman: İman sahipleri, müminler.

Ehl-i küfür: İnançsızlar.

Ehvâl: Korkular.

Garazkârâne: Kötü niyet besler bir tarzda.

Hâlet-i içtimaiye: Sosyal durum, hal.

Harîm-i İslâm: Yabancıların giremeyeceği, hürmet edilmesi gereken mukaddes yer.

Hayat-ı içtimaiye-i İslâmiye: İslâmî sosyal hayat.

Kalb-i İslâm: İslâm'ın yüreği.

Maraz-ı hayat-ı içtimaî: Sosyal hastalık.

Maslahat-ı içtimaiye: Sosyal fayda, menfaat.

Medar-ı ibret: İbret sebebi,

ibrete değer.

Mesâib: Musibetler.

Sukut: Düşme, değer yitirme.

Tehâcüm: Üşüşme, topluca hücum etme.

Tesânüd: Dayanışma.

Teshil etmek: Kolaylaştırmak.

Uhuvvet-i İslâmiye: İslâmî kardeşlik, din kardeşliği.

Bu “Kal’a-yı İslâmiye”yi küçük adâvetlerle ve bahânelerle sarsmak, ne kadar hilâf-ı vicdan ve ne kadar hilâf-ı maslahat-ı İslâmiye olduğunu bil, ayıl!..

Ehâdis-i şerîfede gelmiş ki: “Âhırzamanın Süfyan ve deccal gibi nifak ve zındıka başına geçecek eşhâs-ı müdhîşe-i muzırraları, İslâm’ın ve beşerin hırs ve şikâkindan istifade ederek az bir kuvvetle nev-i beşeri herc ü merc eder ve koca Âlem-i İslâm’ı esaret altına alır.”¹

Ey ehl-i iman! Zillet içinde esaret altına girmek isterseniz, aklınızı başınıza alınız! İhtilâfınızdan istifade eden zâlimlere karşı **إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ** zı başınıza alınız! İhtilâfınızdan istifade eden zâlimlere karşı **إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ** kal’a-yı kudsiyesi içine giriniz, tahassun ediniz. Yoksa ne hayatınızı muhâfaza ve ne de hukukunuzu müdafaa edebilirsiniz. Mâlûmdur ki, iki kahraman birbiriyle boğuşurken; bir çocuk, ikisini de dövebilir. Bir mizanda iki dağ birbirine karşı muvâzenede bulunsa; bir küçük taş, muvâzenelerini bozup onlarla oynayabilir. birini yukarı, birini aşağı indirir.

İşte ey ehl-i iman! İhtiraslarınızdan ve husûmetkârâne tarafgirliklerinizden kuvvetiniz hiçe iner, az bir kuvvetle ezilebilirsiniz. Hayat-ı içtimaiyenizle alâkanız varsa, **دُسْتُرُ الْمُؤْمِنِ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبَنِيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا**³ düstur-u âliyei düstur-u hayat yapınız, sefâlet-i dünyeviyyeden ve şekâvet-i uhreviyyeden kurtulunuz!..

¹ Deccal fitnesinden bahseden hadisler için bkz.: Müslim, *Fiten* 119; İbni Mâce, *Fiten* 23; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 4/216-217; İbni Ebî Şeybe, *Musanef* 7/491.

² “Müminler sadece kardeşler.” (Hucurât Sûresi, 49/10).

³ “Müminler, bir duvarın birbirini destekleyen tuğlaları gibidir.” (Buharî, *Salât* 88; Müslim, *Birr* 65).

Âhırzaman: Son zaman, kıyame-te yakın son zaman dilimi.

Deccal: Âhırzamanda geleceği bildirilen; insanlara, ahlâka ve tevhit düşüncesine savaş açacak, inkâr düşüncesini yayacak şahıs veya hükmi şahsiyet.

Düstur-u âliye: Yüce düstur, prensip.

Eşhâs-ı müdhîşe-i muzır: Müthiş zararlı şahıslar.

Herc ü merc: Allak bullak, karmakarışık.

Hilâf-ı maslahat-ı İslâmiye: İslâmiyet’in sunduğu faydalara ters, aykırı.

Hilâf-ı vicdan: Vicdana aykırı, ters.

Husûmetkârâne: Düşmanca.

Kal’a-yı kudsiye: Mukaddes kale.

Mizan: Terazî.

Muvâzene: Tartma, ölçme.

Nev-i beşer: İnsan türü.

Sefalet-i dünyeviye: Dünyada

değersiz, aşağı bir durumda olma.

Süfyan: Kıyametten önce gelmesi beklenen, dine ve insanlara zarar vermeye çalışacak kişi veya cereyan.

Şekâvet-i uhreviye: Âhirette mutsuz olma, cehenneme düşme.

Tahassun etmek: Sığınmak.

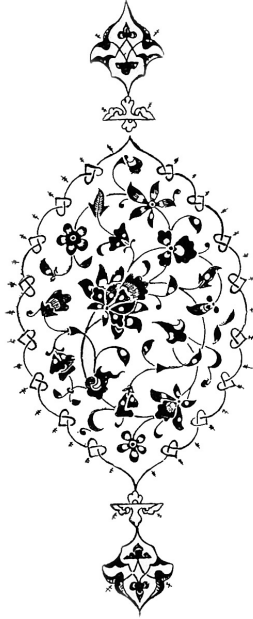
Altıncı Vecih

Hayat-ı mâneviye ve sıhhat-i ubûdiyet, adâvet ve inat ile sarsılır.

Çünkü vâsıta-yı halâs ve vesile-i necat olan ihlâs zâyi olur. Zira tarafgir bir muannid, kendi a'mâl-i hayriyesinde hasmına tefevvuk ister. Hâlisen livechillâh amele pek de muvaffak olamaz. Hem hüküm ve muamelâtında tarafgirini tercih eder, adâlet edemez. İşte ef'âl ve a'mâl-i hayriyenin esasları olan ihlâs ve adâlet, husûmet ve adâvetle kaybolur.

Şu Altıncı Vecih çok uzundur. Fakat kabiliyet-i makam kısa olduğundan kısa kesiyoruz.

* * *

A'mâl-i hayriye: Hayırlı işler.

Ef'âl: Fiiller, işler.

Hâlisen livechillâh: "Sadece Allah rızası için" anlamında Arapça bir deyim.

Hayat-ı mâneviye: Mânevî, dinî hayat.

Husûmet: Düşmanlık.

İhlâs: Daima "Allah rızasını" gözeterek hareket etme düşüncesi.

Kabiliyet-i makam: Yerin elverişli, uygun olması.

Muamelât: Karşılıklı ilişkiler.

Muannid: İnatçı.

Tefevvuk: Üste çıkma, üstün olma.

Sıhhat-i ubûdiyet: Kulluğun sağlığı, düzgün işleyişi.

Vâsıta-yı halâs: Kurtuluş vâsıtası.

Vesile-i necat: Selamet, kurtuluş vesilesi.

İkinci Mebhas

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ¹ * وَكَأَيِّنْ مِنْ دَابَّةٍ لَا تَحْمِلُ رِزْقَهَا
اللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ²

Ey ehl-i iman! Sâbikan, adâvet ne kadar zararlı olduğunu anladın. Hem anla ki; adâvet kadar hayat-ı İslâmiye'ye en müthiş bir maraz-ı muzır dahi hırstır. *Hırs, sebab-i haybettir ve illet ve zillettir.. ve mahrumiyet ve sefâlet-i getirir.* Evet, her milletten ziyade hırs ile dünyaya saldıran yahudi milletin zillet ve sefâleti, bu hükme bir şahid-i kâtî'dır.³

*Evet hırs, zîhayat âleminde en geniş bir daireden tut, tâ en cüz'î bir ferde kadar sû-i tesirini gösterir. Tevekkül-vâri taleb-i rızık ise, bilâkis medar-ı rahattır.. ve her yerde hüsn-ü tesirini gösterir.*⁴

İşte bir nevi zîhayat ve rızka muhtaç olan meyvedar ağaçlar ve nebâtlar; tevekkül-vâri, kanaatkârâne yerlerinde durup hırs göstermediklerinden, rızıkları onlara koşup geliyor. Hayvanlardan pek fazla evlât besliyorlar. Hayvanât ise, hırs ile rızıkları peşinde koştukları için, pek çok zahmet ve noksaniyet ile rızıklarını elde edebiliyorlar. Hem hayvanât dairesi içinde zaaf ve acz

1 "Bütün mahlûkların rızıklarını veren, kâmil kuvvet ve tam iktidar sahibi olan, Allah Teâlâ'dır." (Zâriyât Sûresi, 51/58).

2 "Nice canlı mahlûk var ki rızıklarını kendileri taşıyamazlar. Ama sizi de, bütün onları da rızıklandırıran Allah'tır. O her şeyi hakkıyla iştir, mükemmel tarzda bilir." (Ankebût Sûresi, 29/60).

3 Bu hususu ifade eden bazı âyet-i kerimeler için bkz.: Bakara Sûresi, 2/61, 96.

4 Allah'a (c.c.) hakkıyla tevekkül edenin, sabahleyin yuvasından aç çıkıp akşam karnı tok olarak dönen kuşlar gibi kolayca rızıkına kavuşacağına dair bkz.: Tirmizî, Züh'd 33; İbni Mâce, Züh'd 14; Ahmed İbni Hanbel, Müs'ned 1/30, 52.

Adâvet: Düşmanlık.

Ehl-i iman: İnananlar, müminler.

Hayat-ı İslâmiye: İslâmî, dinî hayat.

Hayvanât: Hayvanlar.

Hüsn-ü tesir: Güzel, olumlu etki.

İllet: Hastalık.

Kanaatkârâne: Kanaatkârca, elindeki ile yetinir bir tarzda.

Maraz-ı muzır: Zararlı hastalık.

Medar-ı rahat: Rahatlık sebebi.

Meyvedar: Meyveli.

Noksaniyet: Eksiklik.

Sâbikan: Daha önce.

Sebab-i haybet: Mahrumiyet, istediğine erememe sebebi.

Sû-i tesir: Kötü, olumsuz etki.

Şahid-i kâtî: Kesin şahit.

Tevekkül-vâri: Tevekküle benzer.

Zîhayat: Canlı.

Zillet: Aşağılık, küçük düşme.

lisan-ı hâliyle tevekkül eden yavruların meşrû ve mükemmel ve latîf rızıkları, hazine-i rahmetten verilmesi.. ve hırs ile rızıklarına saldıran canavarların gayr-i meşrû ve pek çok zahmet ile kazandıkları nâhoş rızıkları gösteriyor ki: *Hırs, sebab-i mahrumiyettir.. tevekkül ve kanaat ise, vesile-i rahmettir.*

Hem daire-i insaniye içinde her milletten ziyade hırs ile dünyaya yapışan ve aşk ile hayat-ı dünyeviyeye bağlanan yahudi milleti, pek çok zahmet ile kazandığı kendine faydası az, yalnız hazinedarlık ettiği gayr-i meşrû bir servet-i ribâî ile bütün milletlerden yedikleri sille-i zillet ve sefâlet, katl ve ihênnet gösteriyor ki: *Hırs, maden-i zillet ve hasârettir.*

Hem harîs bir insan, her vakit hasârete düştüğüne dair o kadar vâkıalar var ki, *الْحَرِيصُ خَائِبٌ خَاسِرٌ*¹ darb-ı mesel hükmüne geçmiş, umumun nazarında bir hakikat-i âmmé olarak kabul edilmiştir. Madem öyledir; *eğer malı çok seversen, hırs ile değil, belki kanaat ile malı taleb et, tâ çok gelsin.*

Ehl-i kanaat ile ehl-i hırs, iki şahsa benzer ki; büyük bir zâtın divanhânesine giriyorlar. Birisi kalbinden der: “Beni yalnız kabul etsin, dışarıdaki soğuktan kurtulsam bana kâfidir. En aşağıdaki iskemleyi de bana verseler, lütuftur.” İkinci adam güya bir hakkı varmış gibi ve herkes ona hürmet etmeye mecbur imiş gibi mağrurâne der ki: “Bana en yukarı iskemleyi vermeli.” O hırs ile girer, gözünü yukarı mevkilere diker, onlara gitmek ister. Fakat divanhâne sahibi onu geri döndürüp aşağı oturtur. Ona teşekkür lâzımken, teşekkürü bedel kalbinden kızıyor. Teşekkür değil, bilâkis hâne sahibini tenkit ediyor. Hâne sahibi de ondan istiskal ediyor. Birinci adam, mütevâziâne giriyor; en aşağıdaki iskemleye oturmak istiyor. Onun o kanaati, divanhâne

¹ “Hırslı kişi, hiçbir zaman umduğunu elde edemez; sürekli kaybeder, sürekli zarar eder.” (Bkz.: Meydânî, *Mecmeu'l-emâl* 1/214).

Daire-i insaniye: İnsanlık daire-i resî.

Darb-ı mesel: Atasözü.

Divanhâne: Kabül salonu, saraylarda odaların dışından divan kurulan büyük salon.

Ehl-i hırs: Hırslı, aç gözlü kimseler.

Ehl-i kanaat: Elinde bulunan ile yetinen, gözü tok kimseler.

Gayr-i meşrû: Haksız, hukuka aykırı.

Hakikat-i âmmé: Herkesin kabul ettiği genel gerçek.

Harîs: Hırslı, açgözlü.

Hasâret: Kayıp, zarar.

Hayat-ı dünyeviye: Dünya hayatı.

İhênnet: Hor, hakir görme, küçük duruma düşürme.

İstiskal etmek: Rahatsız olmak, hoşlanmadığını hissettirmek.

Katl: Öldürme.

Latîf: Hoş, güzel.

Lisan-ı hâl: Hâl dili, davranışların ortaya koyduğu anlam.

Maden-i zillet ve hasâret: Küçük düşme ve kaybetme sebebi.

Mağrurâne: Gururlu, kibirli bir tarzda.

Mütevâziâne: Alçak gönüllü olarak.

Servet-i ribâî: Faiz ile kazanılan servet.

Sille-i zillet: Küçük düşürücü, aşağılayıcı tokat.

Vesile-i rahmet: Cenâb-ı Hakk'ın rahmetine nâil olma sebebi.

sahibinin hoşuna gidiyor. “Daha yukarı iskemleye buyurun!” der. O da git-tikçe teşekkürâtını ziyadeleştirir, memnuniyeti tezâyüd eder.

İşte dünya bir divanhâne-i Rahmân’dır. Zemin yüzü, bir sofraya rahmet-tir. Derecât-ı erzak ve merâtib-i nimet dahi, iskemleler hükmündedir. Hem en cüz’î işlerde de herkes hırsın sû-i tesirini hissedebilir.

♦ Mesela iki dilenci bir şey istedikleri vakit; hırs ile ilhâh eden dilenciden istiskal edip vermemek, diğer sâkin dilenciye merhamet edip vermek, herkes kalbinde hisseder.

♦ Hem mesela gecede uykun kaçmış, sen yatmak istesen, lâkayt kalsan uykun gelebilir. Eğer hırs ile uyku istesen: “Aman yatayım, aman yatayım.” dersen, bütün bütün uykunu kaçırsın.

♦ Hem mesela mühim bir netice için birisini hırs ile beklersin; “Aman gelmedi, aman gelmedi.” deyip en nihayet hırs senin sabrını tüketip kalkar gidersin. Bir dakika sonra o adam gelir, fakat beklediğin o mühim netice bozulur.

Şu hâdisâtın sırrı şudur ki: Nasıl ki bir ekmeğin vücûdu; tarla, harman, değirmen, fırına terettüb eder. Öyle de tertib-i eşyada bir teennî-i hikmet var-dır.¹ Hırs sebebiyle teennî ile hareket etmediği için, o tertibli eşyadaki mânevî basamakları müraat etmez. Ya atlar, düşer.. veyahut bir basamağı noksan bırakır, maksada çıkamaz.

İşte ey derd-i maîşetle sersem olmuş ve hırs-ı dünya ile sarhoş olmuş kardeşler! Hırs bu kadar muzır ve belâlı bir şey olduğu hâlde, nasıl hırs yolunda her zilleti irtikâb.. ve haram-helâl demeyip her malı kabul.. ve hayat-ı uhreviyeye lâzım çok şeyleri feda ediyorsunuz? Hatta

¹ “Teennînin ilâhi hikmetten kaynaklandığına dair bkz.: Tirmizî, *Birr* 65; Ebû Ya’lâ, *Müsned* 7/247. Ayrıca teennînin, Allah (c.c.) tarafından sevilen önemli vasıflardan olduğuna dair bkz.: Müslim, *İman* 25, 26; Ebû Davud, *Edeb* 149; Tirmizî, *Birr* 66.

Derd-i maîşet: Geçim derdi.

Derecât-ı erzak: Türlü türlü rızıklar.

Divanhâne-i Rahmân: Cenâb-ı Hakk’ın rahmeti ile insanları, şükürlerini arz etmeleri için huzuruna kabul ettiği büyük dünya salonu.

Hâdisât: Hâdiseler.

Hayat-ı uhreviye: Âhîret hayatı.

İlhâh etmek: Zorlamak, ısrar

etmek.

İrtikâb: Kötü bir fiilde bulunma, yanlış bir şey yapma.

Merâtib-i nimet: Çeşit çeşit ni-metler.

Müraat etmek: Uymak, riayet etmek.

Sû-i tesir: Kötü, olumsuz etki.

Teennî: Dikkat, temkin; acele etmeme.

Teennî-i hikmet: Her şeyi yerli

yerince, dikkat ederek yapma.

Terettüb: Ait olma, üzerine düş-me, gerekme.

Tertib-i eşya: Eşyanın var olu-şunda görülen tertip, düzen.

Teşekkürât: Teşekkürler.

Tezâyüd etmek: Artmak, ziya-deleşmek.

Vücûd: Varlık, var olma.

erkân-ı İslâmiye'nin mühim bir rüknü olan zekâtı, hırs yolunda terk ediyorsunuz? Hâlbuki zekât, her şahıs için sebebi bereket¹ ve dâfi-i beliyâtıdır.² Zekâtı vermeyenin her hâlde elinden zekât kadar bir mal çıkacak; ya lüzumsuz yerlere verecektir, ya bir musibet gelip alacaktır.

Hakikatli bir rüya-yı hayâliyyede, Birinci Harb-i Umumî'nin beşinci senesinde, bir acîb rüyada benden soruldu:

"Müslümanlara gelen bu açlık, bu zâiyat-ı mâliye ve meşakkat-i bedeniye nedendir?"

Rüyada demiştim:

"Cenâb-ı Hak, bir kısım maldan onda bir^(Hâşiye-1) veya bir kısım maldan kırkta bir^(Hâşiye-2) kendi verdiği malından birisini bizden istedi, tâ bize fukarâların dualarını kazandırsın ve kin ve hasetlerini men'etsin. Biz hırsımız için tamahkârlık edip vermedik. Cenâb-ı Hak, müterâkim zekâtını kırkta otuz, onda sekizini aldı. Hem her senede yalnız bir ayda yetmiş hikmetli bir açlık bizden istedi. Biz nefsimize acıdık, muvakkat ve lezzetli bir açlığı çekmedik. Cenâb-ı Hak ceza olarak yetmiş cihetle belâlı bir nevi orucu beş sene cebren bize tutturdu. Hem yirmi dört saatte birtek saati, hoş ve ulvî, nurânî

Hâşiye-1: Yani her sene taze verdiği buğday gibi mallardan onda bir. *1

*1 Nehir ve yağmur sularının suladığı şeylerden zekât olarak öşür (onda bir) alınacağını beyân eden hadis için bkz.: Buharî, *Zekât* 55; Müslim, *Zekât* 7; Tirmizî, *Zekât* 14; Ebû Davud, *Zekât* 12; Nesâî, *Zekât* 25; İbni Mâce, *Zekât* 17; Muvatta, *Zekât* 33.

Hâşiye-2: Yani eskiden verdiği kırktan ki, her senede galiben ve lâakal ribh-i ticarî*1 ve nesli hayvanî*2 cihetiyle o kırktan taze olarak on adet verir.

*1 Ticaret mallarından kırkta bir oranında zekât alınacağına dair bkz.: Muhammed b. el-Hasan eş-Şeybânî, *Mebûsât* 2/97-98; Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi'* 2/20-28; İbnü'l-Hümâm, *Şerhu Fethu'l-kadîr* 2/214.

*2 Hayvanların cinsine ve sayısına göre değişen zekât oranlarıyla ilgili bkz.: Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî, *Mebûsât* 2/1-4; Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi'* 2/28-35; İbnü'l-Hümâm, *Şerhu Fethu'l-kadîr* 2/171-185.

¹ Zekât ve sadakanın bereket sebebi olduğuna dair bkz.: Bakara Sûresi, 2/261; Hadîd Sûresi, 57/18; Buharî, *Zekât* 8, *Tevhîd* 23; Müslim, *Zekât* 63, 64.

² Zekât ve sadakanın belâları def ettiğine dair bkz.: Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ* 2/30; Ayrıca daha geniş bilgi için bkz.: Tirmizî, *Zekât* 28; Beyhakî, *Şuabü'l-îman* 3/245.

Cebren: Zorla.

Dâfi-i beliyât: Belâları def eden, uzaklaştıran.

Erkân-ı İslâmiye: İslâm'ın esasları, şartları.

Gâliben: Çoğunlukla, genellikle.

Harb-i Umumî: Dünya Savaşı.

Lâakal: En az.

Meşakkat-i bedeniye: Bedenî zorluklar, zahmetler.

Muvakkat: Kısa süreli, geçici.

Müterâkim: Yığılmış, birikmiş.

Nesli-i hayvanî: Hayvan nesli.

Ribh-i ticarî: Ticarî kâr, kazanç.

Rükün: Esas, temel dayanak.

Rüya-yı hayâliye: Misal âleminde görülen bir hâdise.

Tamahkârlık: Açgözlülük, hırslılık.

Ülvi: Yüce.

Zâiyat-ı mâliye: Mâlî kayıplar, maddî zararlar.

ve faydalı bir nevi tâlimât-ı rabbâniyeyi bizden istedi. Biz tembellik edip, o namazı ve niyazı yerine getirmedik. O tek saati, diğer saatlere katarak zâyî ettik. Cenâb-ı Hak onun keffareti olarak, beş sene tâlim ve tâlimat ve koşturmakla bize bir nevi namaz kıldırdı.” demiştim.

Sonra ayıldım, düşündüm, anladım ki; o rüya-yı hayâliyyede pek mühim bir hakikat vardır. Yirmi Beşinci Söz’de, medeniyetle hükm-ü Kur’ân’ı muvâzene bahsinde isbat ve beyan edildiği üzere; beşerin hayat-ı içtimaîsinde bütün ahlâksızlığın ve bütün ihtilâlâtın menşei iki kelimedir:

Birisi: “Ben tok olduktan sonra, başkası açlıktan ölse bana ne!”

İkincisi: “Sen çalış, ben yiyeyim.”

Bu iki kelimeyi de idâme eden, cereyân-ı ribâ ve terk-i zekâtıdır. Bu iki müthiş maraz-ı içtimaîyi tedavi edecek tek çare, zekâtın bir düstur-u umumî suretinde icrâsıyla, vücûb-u zekât¹ ve hurmet-i ribâdır.² Hem değil yalnız eşhasta ve hususî cemaatlerde, belki umum nev-i beşerin saadet-i hayatı için en mühim bir rûkûn, belki devam-ı hayat-ı insaniye için en mühim bir direk, zekâtıdır. Çünkü beşerde, havas ve avâm iki tabaka var. Havastan avâma merhamet ve ihsan ve avâmdan havassa karşı hürmet ve itaati temin edecek, zekâtıdır.

Yoksa yukarıdan avâmın başına zulüm ve tahakküm iner, avâmdan zenginlere karşı kin ve isyan çıkar. İki tabaka-yı beşer dâimî bir mücadele-i mâneviyyede, bir keşmekeş-i ihtilâfta bulunur. Gele gele tâ Rusya’da olduğu gibi, sa’y ve sermaye mücadelesi suretinde boğuşmaya başlar.

Ey ehl-i kerem ve vicdan ve ey ehl-i sehâvet ve ihsan! İhsanlar, zekât nâmına olmazsa üç zararı var. Bazen de faydasız gider. Çünkü Allah nâmına vermediğin için:

¹ Zekâtın farz olduğunu bildiren âyetler için bkz.: Bakara Sûresi, 2/43, 83, 110, 277; Nisâ Sûresi, 4/77; Tevbe Sûresi, 9/5, 11; Hac Sûresi, 22/41, 78; Nur Sûresi, 24/56; Mücadele Sûresi, 58/13; Müzzemmil Sûresi, 73/20.

² Fâizin haram olduğunu bildiren âyetler için bkz.: Bakara Sûresi, 2/275, 276; Âl-i İmran Sûresi, 3/130.

Cereyân-ı ribâ: Faiz alış veriş.
Devam-ı hayat-ı insaniye: İnsanca yaşamanın devamı.
Düstur-u umumî: Genel prensip.
Ehl-i kerem ve vicdan: Vicdan sahibi, şerefli, asil kimseler.
Eşhas: Şahıslar.
Havas: İleri gelenler, seçkinler.

Hayat-ı içtimai: Sosyal hayat.
İdâme etmek: Devam ettirmek.
İhsan: İyilik.
İhtilâlât: İhtilaller.
Keşmekeş-i ihtilâf: İhtilaf karmaşası.
Menşei: Kaynak, asıl, esas.
Mücadele-i mâneviye: Mânevî çekişme.

Nev-i beşer: İnsan türü.
Sa’y: Çalışma, gayret, çaba.
Tahakküm: Zorla baskı altına alma, boyun eğdirmeye.
Tâlimât-ı rabbâniye: İnsanların dinen ve ahlâken yetişmeleri adına uymaları gereken ilâhî emirler, tâlimatlar.
Terk-i zekât: Zekâtı terk etmek.

- Mânen minnet ediyorsun, bîçâre fakiri minnet esareti altında bırakıyorsun.¹
- Hem makbul olan duasından mahrum kalıyorsun.
- Hem hakikaten Cenâb-ı Hakk'ın malını ibâdına vermek için bir tevzi-ât memuru olduğun hâlde, kendini sahib-i mal zannedip bir küfrân-ı nimet ediyorsun.

Eğer zekât nâmına versen:

- Cenâb-ı Hak nâmına verdiği için bir sevab kazanıyorsun.
- Bir şükrân-ı nimet gösteriyorsun.
- O muhtaç adam dahi sana tabasbus etmeye mecbur olmadığı için, iz-zet-i nefsi kırılmaz.. ve duası senin hakkında makbul olur.

Evet zekât kadar, belki daha ziyade nâfile ve ihsan, yahut sâîr suretlerde verip riya ve şöhrat gibi, minnet ve tezlil gibi zararları kazanmak nerede?..

Zekât nâmına o iyilikleri yapıp, hem farzı eda etmek; hem sevabı, hem ihlâsı, hem makbul bir duayı kazanmak nerede?..

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ.²

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ الَّذِي قَالَ: الْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا، وَقَالَ: الْقَنَاعَةُ كَنْزٌ لَا يَفْنَى، وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ. أَمِينَ.
وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ.³

¹ Yaptığı ihsanları başa kakanların, verdikleri sadakaların boşa çıkacağını, minnet etmeyenler için ise Allah katında mükâfatlar olduğunu ifade eden âyet ve hadisler için bkz.: Bakara Sûresi, 2/262-264; Müslim, İman 171; Tirmizî, Büyû' 5; Ebû Davud, Libas 25.

² "Sübhanısın ya Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin." (Bakara Sûresi, 2/32).

³ "Allah'ım! 'Müminler, bir duvarın birbirini destekleyen tuğlaları gibidir.'^{*1} ve 'Kanaat, bitip-tükenme bilmeyen bir hazinedir.'^{*2} buyuran Efendimiz Hz. Muhammed'e (s.a.s.), O'nun âl ve ashabının hepsine salât ve selâm eyle! Âmin! Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun."

^{*1} Buharî, Salât 88; Müslim, Birr 65.

^{*2} Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat 7/84; Beyhakî, Zühed 2/88.

İbâd: Kullar.

İzzet-i nefis: Haysiyet, onur.

Küfrân-ı nimet: Nankörlük.

Riya: Gösteriş.

Şükrân-ı nimet: Minnettarlık, nimete karşı şükretmek.

Tabasbus: Yaltaklanma.

Tevziât memuru: Dağıtım

memuru.

Tezlil: Küçük düşürme, onurunu kırma.

Hâtîme

Gıybet Hakkındadır

بِاسْمِهِ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ¹

Yirmi Beşinci Söz'ün Birinci Şûlesi'nin Birinci Şuâ'nının Beşinci Noktası'nın makam-ı zem ve zecrin misallerinden olan birtek âyetin, mu'cizane altı tarzda gıybetten tenfir etmesi; Kur'ân'ın nazarında gıybet ne kadar şenî bir şey olduğunu tamamıyla gösterdiğinden, başka beyana ihtiyaç bırakmamış. Evet Kur'ân'ın beyanından sonra beyan olamaz, ihtiyaç da yoktur.

İşte âyetinde altı derece zemmi, zemmeder. Gıybetten altı mertebe şiddetle zecreder. Şu âyet bilfiil gıybet edenlere müteveccih olduğu vakit, manası gelecek tarzda oluyor. Şöyle ki:

Mâlûmdur; âyetin başındaki hemze, sormak (âyâ) manasındadır. O sormak manası, su gibi âyetin bütün kelimelerine girer. Her kelimedede bir hükm-ü zımnî var, işte:

Birincisi, hemze ile der: “Âyâ, suâl ve cevap mahalli olan *aklınız* yok mu ki, bu derece çirkin bir şeyi anlamıyor?”

¹ “O Yüce Zât'ın adıyla. ‘Ve hiç bir şey yoktur ki Allah'ı hamd ile tenzih etmesin.’ (İsrâ Sûresi, 17/44).”

² “Hiç sizden biriniz ölmüş kardeşinin cesedini dişlemekten hoşlanır mı?” (Hucurât Sûresi, 49/12).

Âyâ: Şüphe ve hayret ifade eden “Acaba, mümkün mü?” gibi malalarda kullanılan bir edât.

Bilfiil: Gerçekten, bizzat.

Gıybet etmek: Herhangi bir kimseyi arkadan çekiştirmek, gıyabında hoşuna gitmeyen bir şey söylemek.

Hükm-ü zımnî: Dolaylı, üstü kapalı hüküm.

Makam-ı zem ve zecr: Yerme ve sakındırma üslubunun kullanıldığı yer.

Mu'cizane: Mu'cizeli bir şekilde.

Müteveccih: Yönelmiş, yönelik.

Şenî: Çirkin, iğrenç.

Tenfir: Nefret ettirme, soğukluk verip uzaklaştırma.

Zecr etmek: Men etmek, engellemek, caydırmak.

Zemmi zemmetmek: İnsanları (bazı hatalarından ötürü) ayıplamayı, kınamayı ayıplamak.

İkincisi, يُحِبُّ lâfzıyla der: “Âyâ, sevmek ve nefret etmek mahalli olan kalbiniz bozulmuş mu ki, en menfur bir işi sever?”

Üçüncüsü, أَحَدُكُمْ kelimesiyle der: “Cemaatten hayatını alan hayat-ı içtimaiye ve medeniyetiniz ne olmuş ki, böyle hayatınızı zehirleyen bir ameli kabul eder?”

Dördüncüsü, أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ kelâmıyla der: “İnsaniyetiniz ne olmuş ki böyle canavarcasına arkadaşınızı diş ile parçalamayı yapıyorsunuz?”

Beşincisi, أَخِيهِ kelimesiyle der: “Hiç rikkat-i cinsiyeniz, hiç sila-yı rahminiz yok mu ki, böyle çok cihetlerle kardeşiniz olan bir mazlumun şahs-ı mânevîsini insafsızca dişliyorsunuz? Ve hiç aklınız yok mu ki kendi âzânızı kendi dişinizle divane gibi ısırsınız?”

Altıncısı, مَيْتًا kelâmıyla der: “Vicdanınız nerede? Fitratınız bozulmuş mu ki, en muhterem bir hâlde bir kardeşinize karşı, etini yemek gibi en müstekreh bir işi yapıyorsunuz?”

Demek şu âyetin ifadesiyle ve kelimelerin ayrı ayrı delâletiyle **zem ve gıybet, aklen ve kalben ve insaniyeten ve vicdanen ve fitraten ve milliyeten mezmumdur.** İşte bak nasıl şu âyet, îcâzkârâne altı mertebe zemmi zemmetmekle, i’câzkârâne altı derece o cürümden zecreder.

Gıybet, ehl-i adâvet ve haset ve inadın en çok istîmal ettikleri alçak bir silâhtır. İzzet-i nefis sahibi, bu pis silâha tenezzül edip istîmal etmez. Nasıl meşhur bir zât demiş:

أَكْبَرُ نَفْسِي عَنْ جَزَاءٍ لَغِيَّةٍ وَكُلُّ اغْتِيَابٍ جُهْدٌ مِنْ لَا لَهُ جُهْدٌ¹

¹ Nâsif el-Yâzicî, Şerhu Divân el-Mütenebbî 1/429.

Âzâ: Uzuvarlar, organlar.

Delâlet: İşaret etme, gösterme.

Ehl-i adâvet ve haset ve

inad: İnsanlara karşı düşmanca davranan kıskanç ve inatçı kimseler.

Fitrat: Tabiat, yaratılış.

Hayat-ı içtimaiye: Sosyal hayat.

İ’câzkârâne: Mu’cizeli bir şekilde.

İcâzkârâne: Oldukça kısa ve özlü bir şekilde.

İstîmal etmek: Kullanmak.

İzzet-i nefis: Haysiyet, onur.

Mezmum: Ayıplanan, yerilen.

Menfûr: Nefret edilen, iğrenilen şey.

Müstekreh: Tiksinti duyulan şey, iğrenç.

Rikkat-i cinsiye: İnsan olmaktan kaynaklanan şefkat, merhamet, acıma duygusu.

Sila-yı rahim: Yakınları ziyaret etme, ihtiyaçlarını gözetme.

Şahs-ı mânevî: Hükmi şahsiyet.

Yani: “Düşmanıma gıybetle ceza vermekten nefsimi yüksek tutuyorum ve tenezzül etmiyorum. Çünkü gıybet, zayıf ve zelil ve aşağıların silâhıdır.”

Gıybet odur ki: Gıybet edilen adam hâzır olsa idi ve işitse idi, kerahet edip darılacaktı. Eğer doğru dese, zâten gıybettir. Eğer yalan dese; hem gıybet, hem iftiradır. İki katlı çirkin bir günahtır.¹

Gıybet, mahsus birkaç maddede caiz olabilir:²

- **Birisi:** Şekvâ suretinde bir vazifedar adama der, tâ yardım edip o münkeri, o kabahati ondan izâle etsin ve hakkını ondan alsın.

- **Birisi de:** Bir adam onunla teşrik-i mesâî etmek ister. Senin ile meşveret eder. Sen de sırf maslahat için garazsız olarak, meşveretin hakkını eda etmek için³ desen: “Onun ile teşrik-i mesâî etme. Çünkü zarar göreceksin.”

- **Birisi de:** Maksudı, tahkir ve teşhir değil; belki maksudı, tarif ve tanıttırmak için dese: “O topal ve serseri adam filân yere gitti.”

- **Birisi de:** O gıybet edilen adam fâsık-ı mütecâhirdir. Yani fenalıktan sıkılmıyor, belki işlediği seyyiâtla iftihar ediyor, zulmü ile telezzüz ediyor, sıkılmayarak âşikâre bir surette işliyor.⁴

İşte bu mahsus maddelerde garazsız ve sırf hak ve maslahat için gıybet caiz olabilir. Yoksa gıybet, nasıl ateş odunu yer bitirir; gıybet dahi a'mâl-i sâlihayı yer bitirir.

¹ Bkz.: Müslim, *Birr* 70; Tirmizî, *Birr* 23; Ebû Davud, *Edeb* 35.

² Nevevî, *Ezkâr* s. 360-362, 366.

³ Müslüman kardeşiyle ilgili kendisine fikir danışılan şahsın, bu istişarenin hakkını vermesi gerektiğine dair bkz.: İbni Mâce, *Edeb* 37; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 3/418-419, 4/259; Tayâlisi, *Müsned* s. 185.

⁴ Utanma duygusu kalmamış açıktan günah işleyen kimsenin arkasından konuşmanın, gıybet olmayacağına dair bkz.: Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 10/210; Kudâî, *Müsnedü's-Şihâb* 1/263.

A'mâl-i sâliha: Salih ameller, iyi işler.

Âşikâre: Açıkça.

Fâsık-ı mütecâhir: Açıktan açığa kimseden sıkılmadan günah işleyen, işlediği günah ile övünerek başkalarına rahatça anlatabilen kimse.

Garaz: Kötü kasıt, düşmanca niyet.

Kerahet etmek: İğrenmek, tiksinnmek.

Maslahat: Fayda, menfaat.

Meşveret etmek: Fikir alış verişinde bulunmak, fikir danışmak.

Münker: Suç, kabahat.

Seyyiât: Günahlar, kötülükler.

Şekvâ: Şikayet.

Tahkir: Hakaret etme, küçük düşürme.

Telezzüz etmek: Hoşlanmak, zevk almak.

Teşhir: Göz önüne serme, meşhur etme.

Teşrik-i mesâî: İş birliği, birlikte çalışma.

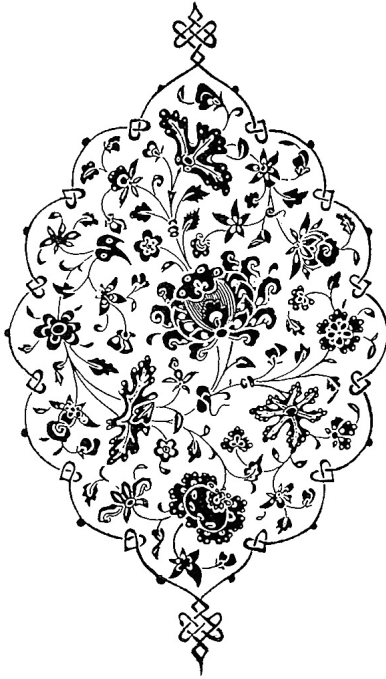
Vazifedar: Vazifeli, görevli.

Eğer gıybet etti veyahut isteyerek dinledi;¹ o vakit اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لَنَا وَلِمَنْ اَغْتَبْنَا² demeli, sonra gıybet edilen adama ne vakit rast gelse, “Beni helâl et.” demeli!..

اَلْبَاقِي هُوَ اَلْبَاقِي

Said Nursî

* * *

¹ Peygamber Efendimiz'in gıybet dinlemeyi yasakladığına dair bkz.: Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid* 8/91; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd* 8/225. Ayrıca bir kardeşinin arkasından konuşulmasına müsaade etmeyen kimseyi Allah'ın cehennemden koruyacağına dair bkz.: Tirmizî, *Birr* 20; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 6/449.

² “Allah'ım! Bizi ve gıybetini yapmış olduğumuz kimseleri bağışla.” Buradaki hususu değişik şekilde ifade eden “Kim, mümin kardeşinin gıybetini yapar da, sonra o kardeşi için Cenab-ı Hakk'a istiğfarda bulunursa onun bu tavrı, yaptığı gıybete keffaret olur.” anlamındaki hadis için bkz.: Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* 3/254; Beyhakî, *Şuabü'l-iman* 5/317.

Yirmi Üçüncü Mektup

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ¹
السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ أَبَدًا بَعْدَ عَاشِرَاتِ دَقَائِقِ عُمْرِكَ
وَذَرَّاتِ وُجُودِكَ²

Aziz, gayretli, ciddî, hakikatli, hâlis, dirâyetli kardeşim!

Bizim gibi hakikat ve âhiret kardeşlerin ihtilâf-ı zaman ve mekân, sohbetlerine ve ünsiyetlerine bir mâni teşkil etmez. Biri şarkta, biri garpta, biri mâzide, biri müstakbelde, biri dünyada, biri âhirette olsa da beraber sayılabilirler ve sohbet edebilirler. *Hususan birtek maksat için birtek vazifede bulunanlar, birbirinin aynı hükmündedirler.* Sizi her sabah yanımda tasavvur edip, kazancımın bir kısmını, bir sülüsünü –Allah kabul etsin– size veriyorum. Duada, Abdülmecid ve Abdurrahmân ile berabersiniz. İnşaaallah her vakit hissenizi alırsınız.

Sizin dünyaca bazı müşkülâtınız, senin hesabına beni bir parça müteessir etti. Fakat madem dünya bâki değil ve musibetlerinde bir nevi hayır vardır, senin bedeline “Yahu bu da geçer!” kalbime geldi. لَا عَيْشَ إِلَّا عَيْشُ الْآخِرَةِ³

1 “O Yüce Zât’ın adıyla. ‘Ve hiçbir şey yoktur ki Allah’ı hamd ile tesbih etmesin.’ (İsrâ Sûresi, 17/44).”

2 “Ömür dakikalarının âşireleri ve vücudunun zerreleri sayısınca, Allah’ın selâm, rahmet ve bereketi ebediyen üzerinize olsun.”

3 “Hakiki hayat sadece âhiret hayatıdır.” (Buharî, Rikâk 1, Cihâd 33, 110; Müslim, Cihâd 126, 129).

Dirâyet: Beceriklilik, kuvvetli zekâ.

İhtilâf-ı zaman ve mekân: Zaman ve mekân farklılığı.

Mâzi ve müstakbel: Geçmiş ve gelecek zaman.

Müşkülât: Güçlükler, problemler.

Müteessir etmek: Etkilemek, üzme.

Sülüs: Üçte bir.

Şark ve garp: Doğu ve batı.

Tasavvur etmek: Zihinde şekillendirmek, göz önüne getirmek.

Ünsiyet: Dostluk, yakınlık.

düşündüm. ¹ *إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ* okudum. ² *إِنَّا لِلّٰهِ* dedim. Senin yerine teselli buldum. Cenâb-ı Hak, bir abdini severse dünyayı ona küstürür, çirkin gösterir. ³ İnşallah sen de o sevgililerin sınıfındansın. *Sözler'in neşrine mânilerin çoğalması sizi müteessir etmesin. İnşallah neşrettiğin miktar, bir rahmete mazhar olduğu zaman pek bereketli bir surette o nurlu çekirdekler, kesretli çiçekler açacaklar.*

Bazı suâller soruyorsunuz. Aziz kardeşim, yazılan galip Sözler ve Mektuplar; ihtiyârsız, def'î ve âni bir surette kalbe geliyordu, güzel oluyordu. Eğer ihtiyâr ile –Eski Said gibi kuvve-i ilmiye ile– düşünüp cevap versem, sönük düşer, noksan olur. Bir miktardır ki tulûat-ı kalbiye tevakkuf etmiş, hâfıza kamçısı kırılmış. Fakat cevapsız kalmamak için gayet muhtasar birer cevap yazacağız.

Birinci Suâliniz

Müminin mümine en iyi duası nasıl olmalıdır?

Elcevap: *Esbab-ı kabul dairesinde olmalı. Çünkü bazı şerâit dahilinde dua makbul olur. Şerâit-i kabulün içtimai nisbetinde makbuliyeti ziya-deleşir. Ezcümle, dua edileceği vakit:*

- ✓ İstiğfar ile mânevî temizlenmeli..
- ✓ Sonra makbul bir dua olan salavât-ı şerifeyi şefaathî gibi zikretmeli..
- ✓ Ve âhirde yine salavât getirmeli. Çünkü, iki makbul duanın ortasında bir dua makbul olur.

¹ “Muhakkak ki Allah sabredenlerle bareberdir.” (Bakara Sûresi, 2/153; Enfâl Sûresi, 8/46).

² “Biz Allah’a âidiz ve vakti geldiğinde elbette O’na döneceğiz.” (Bakara Sûresi, 2/156).

³ Allah’ın (c.c.), bir kulu sevdiğinde onu günahlara karşı himaye edeceğine dair bkz.: Tirmizî, *Tıb* 1; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 5/427, 428; İbni Hibbân, *Sahih* 2/443.

Abd: Kul.

Âhir: Son, en son.

Def’î: Hemen, birden.

Esbab-ı kabul: Kabul edilme vesileleri.

Ezcümle: Bu cümleden olarak, şu şekilde.

İçtima: Toplanma, bir araya gelme.

İhtiyâr: Tercih, irade.

İstiğfar: Cenâb-ı Hakk’tan af dileme.

Kesret: Çokluk.

Kuvve-i ilmiye: Bilgi gücü.

Makbuliyet: Kabul edilir, makbul olma.

Mazhar olmak: Erişmek, nâil olmak, şereflenmek.

Muhtasar: Kısa, özet.

Salavât-ı şerife: Hz. Peygamber

Efendimiz (s.a.s.) için yapılan mübarek dualar.

Şerâit: Şartlar.

Şerâit-i kabul: Kabul edilme şartları.

Tevakkuf etmek: Durmak, duraksamak.

Tulûat-ı kalbiye: Kalbe doğan ilhamlar.

- ✓ Hem بِظَهْرِ الْعَيْبِ¹ yani, gıyâben ona dua etmek..
- ✓ Hem hadiste ve Kur'ân'da geçen me'sur dualarla dua etmek. Mesela

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ لِي وَلَهْ فِي الدِّينِ وَالْدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ²
رَبَّنَا أَتْنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ³

gibi câmî dualarla dua etmek..

- ✓ Hem hulûs ve huşû ve huzur-u kalble dua etmek..⁴
- ✓ Hem namazın sonunda,⁵ bilhassa sabah namazından sonra..
- ✓ Hem mevâki-i mübarekede, hususan mescidlerde..
- ✓ Hem cumada, hususan saat-i icabede.. hem şuhûr-u selâsede, hususan leyâlî-i meşhurede.. hem Ramazan'da, hususan Leyle-i Kadir'de dua etmek, kabule karin olması rahmet-i ilâhiyeden kaviyyen me'muldür.⁶

O makbul duanın ya aynen dünyada eseri görünür, veyahut dua olunanın âhiretine ve hayat-ı ebediyesi cihetinde makbul olur. Demek aynı maksat yerine gelmezse “dua kabul olmadı” denilmez,⁷ belki “daha iyi bir surette kabul edilmiş” denilir.

¹ Müminin, mümin kardeşine gıyaben dua etmesinin faziletine dair bkz.: Müslim, *Zikir* 86-88; Tirmizî, *Birr* 50; Ebû Davud, *Vitr* 29.

² “Allah'ım! Senden hem kendim, hem de onun için dinî, dünyevî ve uhrevî her işimizde af ve âfiyet istiyorum.”

³ “Ey bizim (Yüce) Rabbimiz! Bize bu dünyada da iyilik ve güzellik ver, âhirette de iyilik ve güzellik ver ve bizi cehennem ateşinden koru!” (Bakara Sûresi, 2/201). Ayrıca Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) bu duayı sık sık ettiğine dair bkz.: Buharî, *Deavât* 55; Müslim, *Zikir* 23, 26.

⁴ Bkz.: “O hâlde kâfirler hoşlanmasalar da siz, ibadeti gönülden ve yalnız Allah'a yaparak O'na dua edin.” (Mümin Sûresi, 40/14); “... İhlâsla, ibadetinizi yalnız O'nun rızası için yaparak Allah'a kulluk edin! Çünkü ilkin sizi O yarattığı gibi, dönüşünüz de yine O'na olacaktır.” (A'râf Sûresi, 7/29).

⁵ Tirmizî, *Deavât* 78; Abdurrezzak, *Musannef* 2/424; Nesâî, *Sünenü'l-kübrâ* 6/32.

⁶ Gazâlî, *İhyâu ulûmî'd-dîn* 1/204; Zehebî, *Siyeru a'lâmî'n-nübelâ* 10/107.

⁷ Buharî, *Deavât* 22; Müslim, *Zikir* 90-92.

Câmî: Şümûllü, kapsamlı.

Gıyâben: Mevcut ve hazır bulunmadığı halde, arkasından.

Hayat-ı ebediye: Ebedi, sonsuz âhiret hayatı.

Hulûs: Hâlislik, duruluk.

Huşû: Alçak gönüllülük, tevazu.

Karin: Yakın.

Kaviyyen: Kuvvetli, güçlü bir

şekilde.

Leyâlî-i meşhure: Meşhur geceler. Kandil geceleri.

Me'mul: Umulan, ümit edilen.

Me'sur: Rivayet ile, nakil yoluyla bilinen, menkul.

Mevâki-i mübareke: Mübarek mekânlar.

Rahmet-i ilâhiye: Cenâb-ı

Hakk'ın rahmeti.

Saat-i icabe: Duaların kabul olduğu an. Cuma günü içinde bulunan sırlı ve kutlu zaman dilimi.

Şuhûr-u selâse: Kandil gecelerinin içinde bulunduğu üç aylar. Receb, Şa'ban ve Ramazan ayları.

İkinci Suâliniz

Sahabe-i Kiram Hazeratına “radiyallâhu anh” denildiğine binâen, başkalarına da bu manada söylemek muvafık mıdır?

Elcevap: Evet, denilir. Çünkü Resûl-i Ekrem’in bir şîârı olan “aleyhis-salâtü vesselâm” kelâmı gibi “radiyallâhu anh” terkibi sahabeye mahsus bir şîâr değil. Belki sahabe gibi, veraset-i nübüvvet denilen velâyet-i kübrâda bulunan ve makam-ı rızaya yetişen Eimme-i Erbaa, Şah-ı Geylânî, İmam Rabbânî, İmam Gazâlî gibi zâtlara denilmeli. Fakat örf-ü ulemada sahabeye “radiyallahu anh”, tâbiîn ve tebe-i tâbiîne “rahimehullah”, onlardan sonrakilere “gaferahullah” ve evliyaya “kuddise sirruhu” denilir.

Üçüncü Suâliniz

Başta müctehidîn-i izam imamları mı efdal, yoksa hak tarikatların şahları, aktâbları mı efdaldır?

Elcevap: Umum müctehidîn değil; belki Ebû Hanife, Mâlik, Şâfiî, Ahmed İbni Hanbel şahların, aktâbların fevkindedirler. Fakat hususî faziletlerde Şah-ı Geylânî gibi bazı harika kutuplar, bir cihette daha parlak makam sahiptirler. Fakat küllî fazilet imamlarıdır. Hem tarikat şahlarının bir kısmı müctehitlerdendir. Onun için, umum müctehidîn aktâbdan daha efdaldır, denilmez. Fakat Eimme-i Erbaa, sahabeden ve Mehdi’den sonra en efdal-lerdir, denilir.

Aktâb: Kutublar. Tas.: En büyük velâyet makamına ermiş olup, her devirde bir tane olduğuna inanılan büyük veliler.

Aleyhissalâtü vesselâm:

Allah’ın rahmet ve selâmı O’na olsun!

Binâen: ... dayanarak, bunun üzerine.

Efdal: En faziletli, daha faziletli.

Eimme-i Erbaa: Dört büyük imam: İmam Âzam, İmam Şâfiî, İmam Mâlik, İmam Ahmed ibni Hanbel (r. anhum).

Fevk: Üst.

Gaferahullah: Allah onu affetsin!

Hazerat: Hazretler.

Kuddise sirruhu: Sırrı ve bereketi yüce olsun!

Küllî: Genel, bütünü içine alan.

Makam-ı rıza: Cenâb-ı Hakk’ın hoşnutluğu, memnuniyeti.

Mehdi: Kıyametten önce gelmesi beklenen, insanları dine yönlendirecek kişi.

Muvafık: Uygun, yerinde.

Müctehidîn-i izam: Dinin temel kaynaklarından hüküm çıkarma bilgi ve kabiliyetine sahip olan büyük âlimler.

Örf-ü ulema: İlim erbabınca uygulanan âdet.

Radiyallâhu anh: Allah ondan râzı olsun!

Rahimehullah: Allah ona rahmet etsin!

Resûl-i Ekrem: En yüce, en büyük Peygamber (s.a.s.).

Sahabe-i Kiram: Seçkin, yüce sahabiler.

Şîâr: Ayırt edici özellik, alamet.

Tâbiîn: Hz. Peygamber (s.a.s.) Efendimiz’in ashabını idrak edip, İslâmiyet’i onlardan öğrenen insanlar.

Tebe-i tâbiîn: Tâbiîn asrında yetişip İslâmiyet’i onlardan öğrenen üçüncü kuşak nesil.

Velâyet-i kübrâ: En büyük velâyet, Allah’a yakınlığın en ileri şekli.

Veraset-i nübüvvet: Peygamber vârisliği.

Dördüncü Suâliniz

¹ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ de hikmet ve gaye nedir?

Elcevap: Cenâb-ı Hak, Hakîm ismi muktezası olarak, vücûd-u eşyada, bir merdivenin basamakları gibi bir tertip vaz'etmiş. Sabırsız adam, teennî ile hareket etmediği için basamakları ya atlar düşer veya noksan bırakır, maksud damına çıkamaz. Onun için *hırs, mahrumiyete sebeptir; sabır ise müşkülâtın anahtarıdır* ki, ³ وَالصَّبْرُ مِفْتَاحُ الْفَرَجِ ², ⁴ الْحَرِيسُ خَائِبٌ خَاسِرٌ ⁵, durûb-u emsal hükmüne geçmiştir. Demek, Cenâb-ı Hak'ın inâyet ve tevfiği, sabırlı adamlarla beraberdir. Çünkü sabır üçtür:

Biri: Mâsiyetten kendini çekip sabretmektir. Şu sabır takvadır, إِنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ ⁶ sırrına mazhar eder.

İkincisi: Musibetlere karşı sabırdır ki, tevekkül ve teslimdir. وَاللَّهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ ⁷ şerefine mazhar ediyor. Ve sabırsızlık ise Allah'tan şikâyeti tazammun eder.. ve ef'âlini tenkit ve rahmetini itham.. ve hikmetini beğenmemek çıkar. Evet, musibetin darbesine karşı şekvâ suretiyle elbette âciz ve zayıf insan ağlar. *Fakat şekvâ O'na olmalı, O'ndan olmalı!..* Hazreti Yakub'un (aleyhisselâm) ⁷ إِلَهِي أَشْكُو بَثِّي وَحُزْنِي إِلَى اللَّهِ demesi gibi olmalı. Yani, musibeti Allah'a şekvâ etmeli; yoksa Allah'ı insanlara şekvâ

¹ “Muhakkak ki Allah sabredenlerle bareberdir.” (Bakara Sûresi, 2/153; Enfâl Sûresi, 8/46).

² “Hırslı kişi, hiçbir zaman umduğunu elde edemez; sürekli kaybeder, sürekli zarar eder.” (Bkz.: Meydânî, *Mecmeu'l-emsâl* 1/214).

³ “Sabır, kurtuluşun anahtarıdır.” (Bkz.: Meydânî, *Mecmeu'l-emsâl* 1/418; Kalkaşendî, *Subhu'l-a'şâ* 2/289).

⁴ “Allah, ilâhî sınırlara saygılı olup fenalıklardan sakınanlarla beraberdir.” (Bakara Sûresi, 2/194; Tevbe Sûresi, 9/36, 123).

⁵ “... Allah böyle sabırlı insanları sever.” (Âl-i İmran Sûresi, 3/146).

⁶ “Allah muhakkak ki kendisine dayanıp güvenenleri sever.” (Âl-i İmran Sûresi, 3/159).

⁷ “Ben dedi: Sıkıntımı, keder ve hüznümü sadece Allah'a arz ediyorum.” (Yusuf Sûresi, 12/86).

Durûb-u emsal: Atasözleri.

Ef'âl: Fiiller, işler.

Hakîm: Her şeyi yerli yerince yapan, Hz. Allah.

İnâyet: Yardım, destek.

Maksud: Maksat, arzu, gâye.

Mâsiyet: Günah.

Mazhar etmek: Nâil etmek, şe-reflendirmek.

Mukteza: Gerektirici sebep.

Müşkülât: Güçlükler, problemler.

Şekvâ: Şikâyet.

Tazammun etmek: İhtiva etmek, içermek.

Teenni: Dikkat, temkin, acele etmeme.

Tevekkül: Allah'a güvenmek,

sebeplere tevessül ettikten sonra neticeyi Allah'a bırakmak.

Tevfik: Yardım etme, muvaffak kılma.

Vaz' etmek: Koymak, yerleştirmek.

Vücûd-u eşya: Eşyanın var olması, vücûd bulması.

eder gibi “Eyvah, Of!” deyip “Ben ne ettim ki bu başıma geldi?” diyerek âciz insanların rikkatini tahrik etmek zarardır, manasızdır.

Üçüncü sabır: İbadet üzerine sabırdır ki; şu sabır onu makam-ı mahbubiyete kadar çıkarıyor, en büyük makam olan ubûdiyet-i kâmile cânibine sevk ediyor.

Beşinci Suâliniz

Sinn-i mükellefiyet, on beş sene kabul ediliyor. Hazreti Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm) nübüvvetten evvel nasıl ibadet ederdi?

Elcevap: Hazreti İbrahim’in (aleyhisselâm), Arabistan’da çok perdeler altın-da cereyan eden bakiyye-i dini ile... Fakat farziyet ve mecburiyet suretiyle değil, belki ihtiyârıyla ve mendubiyet suretiyle ibadet ederdi.¹ Şu hakikat uzundur; şimdilik kısa kalsın.

Altıncı Suâliniz

Sinn-i kemâl itibar olunan kırk yaşında nübüvvetin gelmesi ve ömr-ü saadetlerinin altmış üç olmasındaki hikmet nedir?

Elcevap: Hikmetleri çoktur... Birisi şudur ki:

Nübüvvet gayet ağır ve büyük bir mükellefiyettir. Melekât-ı akliye ve isti-dâdât-ı kalbiyenin inkişafı ve tekemmülü ile o ağır mükellefiyet tahammül edilir. O tekemmülün zamanı ise kırk yaşıdır. Hem hevesât-ı nefsâniyenin heyecanlı zamanı ve hararet-i garîziyenin galeyanlı hengâmı ve ihtirâsât-ı dünyeviyyenin fevranlı vakti olan gençlik ve şebâbiyet ise, sırf ilâhî ve uhrevî

¹ Buharî, *Bedü’l-vahy* 3, *Tefsîru sûre* (96) 1, *Ta’bîr* 1, Müslim, *İman* 252.

Bakiyye-i din: Dinin unutulma-yan, kalan kısmı.

Cânib: Yan, taraf.

Farziyet: Farz olma, bağlayıcılık.

Feveran: Coşma, taşma.

Galeyan: Kaynama, taşma.

Hararet-i garîziye: Vücut ısısı.

Hengâm: Vakit, ân.

Hevesât-ı nefsâniye: Nefse ait hisler, arzular, istekler.

İhtirâsât-ı dünyeviye: Dünyevî hırslar, ihtiraslar.

İhtiyâr: Tercih, irade.

İnkişaf: Açılma, ilerleme.

İstidâdât-ı kalbiye: Kalbe ait kabiliyetler.

Makam-ı mahbubiyet: Allah’ın sevgisine ulaşma makamı.

Melekât-ı akliye: Akla ait melekeler, tecrübe ile gelişen aklî yetenekler.

Mendubiyet: Gönülden yapma. Farz veya vacip olmaksızın içten gelerek yapılan güzel işler.

Mükellefiyet: Yükümlülük.

Nübüvvet: Peygamberlik.

Ömr-ü saadet: Mutlu, bahtiyar ömür.

Rikkat: İncelik, yumuşaklık.

Sinn-i kemâl: Olgunluk yaşı.

Sinn-i mükellefiyet: Yükümlülük yaşı.

Şebâbiyet: Gençlik.

Tekemmül: Gelişme, mükemmelleşme, olgunlaşma.

Ubûdiyet-i kâmile: Noksansız, tam kulluk.

Uhrevî: Âhirete ait.

ve kudsi olan vezâif-i nübüvvet'e muvafık düşmüyor. Kırktan evvel ne kadar ciddî ve hâlis bir adam olsa da, şöhet-perestlerin hatırlarına, "Belki dünyanın şan ve şerefi için çalışır." vehmi gelir. Onların ithamından çabuk kurtulamaz. Fakat kırktan sonra, madem kabir tarafına nüzûl başlıyor ve dünyadan ziyade âhiret ona görünüyor. Harekât ve a'mâl-i uhreviyesinde çabuk o ithamdan kurtulur ve muvaffak olur. İnsanlar da sû-i zandan kurtulur, halâs olur.

Amma ömr-ü saadetinin altmış üç olması ise çok hikmetlerinden birisi şudur ki:

Şer'an ehl-i iman, Resûl-i Ekrem'i (aleyhissalâtu vesselâm) gayet derecede sevmek ve hürmet etmek.. ve hiçbir şeyinden nefret etmemek.. ve her hâlini güzel görmekle mükellef olduğundan; altmıştan sonraki meşakkatli ve musibetli olan ihtiyarlık zamanında Habib-i Ekrem'ini bırakmıyor.. belki imam olduğu ümmetin ömr-ü galibi olan altmış üçte mele-i âlâya gönderiyor, yanına alıyor.. her cihette imam olduğunu gösteriyor.

Yedinci Suâliniz

¹ خَيْرُ شَبَابِكُمْ مَنْ تَشَبَّهَ بِكُهُولِكُمْ وَشَرُّ كُهُولِكُمْ مَنْ تَشَبَّهَ بِشَبَابِكُمْ hadis midir?

Bundan murad nedir?

Elcevap: Hadis olarak işitmişim. Murad da şudur ki: *En hayırlı genç odur ki; ihtiyar gibi ölümü düşünüp âhiretine çalışarak, gençlik hevesâtına esir olmayıp gaflette boğulmayandır. Ve ihtiyarlarınızın en kötüsü odur ki; gaflette ve hevesâtta gençlere benzemek ister, çocukçasına hevesât-ı nefsâniyeye tâbi olur.*

Senin levhanda gördüğün ikinci parçanın sahih sureti şudur ki; ben başımın üstünde onu bir levha-yı hikmet olarak tâlik etmişim, her sabah ve akşam ona bakarım, dersimi alırım:

¹ Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebir 22/83; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat 6/94; Ebû Ya'lâ, Müsned 13/467.

A'mâl-i uhreviye: Dinî ameller, işler. Neticesi bütünüyle âhirete bakan dinî görevler.

Ehl-i iman: İman sahipleri, müminler.

Habib-i Ekrem: Pek yüce sevgili.

Halâs: Kurtulma, kurtuluş.

Harekât: Hareketler.

Hevesât: Hevesler, arzular.

Kudsi: Mukaddes, kutlu.

Mele-i âlâ: En büyük meleklerin içinde bulunduğu yüce meclis.

Muvafık: Uygun, yerinde.

Mükellef: Yükümlü.

Nüzûl: İniş, inme.

Ömr-ü galib: Ağırlıklı ortalama ömür.

Resûl-i Ekrem: En yüce, en büyük Peygamber (s.a.s.).

Sahihi: Doğru, gerçek.

Sû-i zan: Kötü, olumsuz düşünme.

Şer'an: Dinin belirlediği ölçülere göre.

Şöhet-perest: Şöhet düşkünü.

Tâlik etmek: Asmak.

Vezâif-i nübüvvet: Peygamberlik vazifeleri.

- *Dost istersen Allah yeter.* Evet, O dost ise her şey dosttur.¹
- *Yârân istersen Kur'ân yeter.* Evet, ondaki enbiya ve melâike ile hayal-
len görüşür ve vukuatlarını seyredip ünsiyet eder.
- *Mal istersen kanaat yeter.*² Evet, kanaat eden iktisat eder, iktisat eden
bereket bulur.³
- *Düşman istersen nefis yeter.*⁴ Evet, kendini beğenen belâyı bulur,
zahmete düşer; kendini beğenmeyen safâyı bulur, rahmete gider.
- *Nasihat istersen ölüm yeter.*⁵ Evet, ölümü düşünen, hubb-u dünya-
dan kurtulur ve âhiretine ciddî çalışır.

Yedinci meselenize bir sekizinciye ben ilâve ediyorum. Şöyle ki:

Bir-iki gün evvel bir hâfız, Sûre-i Yusuf'tan bir aşır, تَوَفَّنِي مُسْلِمًا تَوَفَّنِي مُسْلِمًا'e kadar okudu. Birden âni bir surette bir nükte kalbe gel-
di. Kur'ân'a ve imana ait her şey kıymetlidir; zâhiren ne kadar küçük
olursa olsun kıymetçe büyüktür. Evet, saadet-i ebediye yardım eden,
küçük değildir. Öyleyse "Şu küçük bir nüktedir, şu izaha ve ehemmiyete
değmez." denilmez. Elbette şu çeşit mesâilde en birinci talebe ve muhatap
olan ve nüket-i Kur'âniye'yi takdir eden İbrahim Hulûsi, o nükteyi işitmek
ister. Öyleyse dinle:

En güzel bir kıssanın güzel bir nüktesidir. Ahsenü'l-kasas⁷ olan kıssa-yı
Yusuf'un (aleyhisselâm) hâtimesini haber veren تَوَفَّنِي مُسْلِمًا وَالْحَقْنِي بِالصَّالِحِينَ
âyetinin ulvî ve latîf ve müjdeli ve i'câzkârâne bir nüktesi şudur ki:

¹ Bkz.: Bakara Sûresi, 2/107, 120; Enfâl Sûresi, 8/40 ...

² Beyhakî, Züh'd 2/88; Münzirî, et-Terğîb ve't-terhîb 1/335.

³ İbni Ebî Şeybe, Musannef 5/331; Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat 5/206, 6/365.

⁴ Beyhakî, Züh'd 2/157; Münâvî, Feyzu'l-kadîr 5/358.

⁵ Tirmizî, Kıyamet 26, Züh'd 4; Nesâî, Cenâiz 3; İbni Mâce, Züh'd 31; Ahmed İbni Hanbel, Müsned 2/292.

⁶ "Sana tam itaat içinde bir kul olarak canımı al ve beni hayırlı ve dürüst insanlar arasına dahil eyle!" (Yusuf Sûresi, 12/101).

⁷ "Biz, bu Kur'ân'ı sana vahyetmekle, geçmiş ümmetlerin birtakım haberlerini en güzel şekilde beyan ediyoruz. Şu bir gerçek ki daha önce senin bundan hiç haberin yoktu." (Yusuf Sûresi, 12/3).

Ahsenü'l-kasas: Anlatılacak en
güzel hâdise, hikâye.

Aşır: Kur'an-ı Kerim'den on
âyetlik bir bölüm.

Enbiya: Peygamberler.

Hubb-u dünya: Dünya sevgisi.

i'câzkârâne: Mu'cizeli bir şekilde.

Latîf: Hoş, güzel.

Melâike: Melekler.

Mesâil: Meseleler.

Nüket-i Kur'âniye: Kur'an-ı
Kerim'e ait incelikler, nükteler.

Saadet-i ebediye: Ebedi, sonsuz
mutluluk, cennet hayatı.

Safâ: Ferahlık, huzur.

Olvi: Yüce.

Vukuat: Hâdiseler, olaylar.

Yârân: Arkadaş, dost.

Sâir ferahlı ve saadetli kıssaların âhirindeki zeval ve firak haberlerinin acıları ve elemi, kıssadan alınan hayalî lezzeti acılaştırıyor, kırıyor. Bahusus kemâl-i ferah ve saadet içinde bulunduğunu ihbar ettiği hengâmda mevtini ve firakını haber vermek, daha elîmdir.. dinleyenlere eyvah dedirtir. Hâlbuki şu âyet, kıssa-yı Yusuf'un (*aleyhisselâm*) en parlak kısmı ki; Aziz-i Mısır olması, peder ve vâlidisiyle görüşmesi, kardeşleriyle sevişip tanışması olan dünyada en büyük saadetli ve ferahlı bir hengâmda, Hazreti Yusuf'un mevtini şöyle bir surette haber veriyor ve diyor ki: Şu ferahlı ve saadetli vaziyetten daha saadetli, daha parlak bir vaziyete mazhar olmak için, Hazreti Yusuf kendisi Cenâb-ı Hak'tan vefatını istedi.. ve vefat etti, o saadete mazhar oldu. *Demek o dünyevî, lezzetli saadetten daha cazibedar bir saadet ve ferahlı bir vaziyet, kabrin arkasında vardır ki; Hazreti Yusuf (aleyhisselâm) gibi hakikatbîn bir zât, o gayet lezzetli, dünyevî vaziyet içinde gayet acı olan mevti istedi, tâ öteki saadete mazhar olsun.*

İşte Kur'ân-ı Hakîm'in şu belâgatına bak ki, kıssa-yı Yusuf'un hâtimesini ne suretle haber verdi:

- ♦ *O haberde dinleyenlere elem ve teessüf değil, belki bir müjde ve bir sürûr ilâve ediyor.*
- ♦ *Hem irşad ediyor ki; kabrin arkası için çalışınız, hakikî saadet ve lezzet ondadır.*
- ♦ *Hem Hazreti Yusuf'un âlî siddîkiyetini gösteriyor ve diyor: Dünyanın en parlak ve en sürûrlü hâleti dahi ona gaflet vermiyor, onu meftun etmiyor, yine âhireti istiyor.*

الْبَاقِي هُوَ الْبَاقِي

Said Nursî

Âhir: Son, en son.

Âli: Yüce.

Aziz-i Mısır: Mısır Hâkimi, reisi.

Bahusus: Özellikle.

Belâgat: Edebiyat.

Elîm: Elem veren, üzücü.

Firak: Ayrılık.

Hakikatbîn: Hakikati gören.

Hâlet: Hâl, durum.

Hâtime: Son, son söz.

Hengâm: Vakit, devir.

İrşad etmek: Doğru yolu göstermek.

Kemâl-i ferah ve saadet: Tam bir huzur, rahatlık ve mutluluk.

Kur'ân-ı Hakîm: Hüküm ve hikmet kitabı, her hükmü yerli yerinde olan Kur'ân-ı Kerim.

Mazhar olmak: Erişmek, nâil olmak, şereflenmek.

Meftun: Düşkün, tutkun.

Mevt: Ölüm.

Siddîkiyet: Cenâb-ı Hakk' tan geleni hemen özümseyebilme; tertemiz, dupduru olma, sadâkat ve doğrulukta en ileri seviye.

Sürûr: Sevinç, neşe.

Teessüf: Üzümler, eseflenme.

Zeval: Yok olma, kaybolup gitme.

Yirmi Dördüncü Mektup

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ¹ ❀ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ²

Suâl: Eâzım-ı esmâ-yı ilâhiyeden olan Rahîm ve Hakîm ve Vedûd'un iktiza ettikleri şefkat-perverâne terbiye ve maslahatkârâne tedbir ve muhabbetdârâne taltif, nasıl ve ne suretle müthiş ve muvahhiş olan mevt ve adem ile zeval ve firak ile musibet ve meşakkat ile tevfiik edilebilir? Haydi, insan saadet-i ebediyeye gittiği için, mevt yolundan geçtiğini hoş görelim. Fakat bu nazik ve nâzenin ve zihayat olan eşcar ve nebâtât envâlarını ve çiçeklerini.. ve vücûda lâıyk ve hayata âşık ve bekâya müştâk olan hayvanât tâifelerini, mütemâdiyen hiçbirini bırakmayarak ifnâlarında.. ve gayet süratle onlara göz

¹ “Şüphesiz ki Allah ne dilerse yapar.” (İbrahim Sûresi, 14/27).

² “... Allah dilediği şekilde hükmeder.” (Mâide Sûresi, 5/1).

Adem: Yokluk.

Bekâ: Kalıcı olma, devamlılık.

Eâzım-ı esmâ-yı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın en büyük isimleri.

Envâ: Türler, çeşitler.

Eşcar: Ağaçlar.

Firak: Ayrılık.

Hakîm: Her şeyi yerli yerince yapan, Hz. Allah.

Hayvanât: Hayvanlar.

İfnâ: Bitirme, yok etme.

İktiza etmek: Gerektirmek.

Maslahatkârâne: Faydalarını, menfaatlerini gözetir bir tarzda.

Mevt: Ölüm.

Muhabbetdârâne: Muhabbet, sevgi gösterir bir tarzda.

Muvahhiş: Korkunç, ürkütücü.

Müştâk: Arzulu, istekli.

Mütemâdiyen: Devamlı, sürekli olarak.

Nâzenin: Nazik, hassas, kınlgan.

Nebâtât: Bitkiler.

Rahîm: Kullarına karşı sonsuz lütuf ve merhamet eden Hz. Allah.

Saadet-i ebediye: Ebedi mutluluk.

Şefkat-perverâne: Şefkatle bakarak, gözeterek.

Taltif: İltifat etme, lütufta bulunma.

Tedbir: İdare etme, önünü, ardını bilerek yönetme.

Tevfiik etmek: Bağdaştırmak.

Vedûd: Kullarını çok seven ve onlar tarafından da çok sevilen Hz. Allah.

Zeval: Yok olma, kaybolup gitme.

Zihayat: Canlı.

açtırmayarak idamlarında.. ve onlara nefes aldırmayarak meşakkatle çalıştırmalarında.. ve hiçbirini rahatta bırakmayarak musibetlerle taşıyırlerinde.. ve hiçbirini müstesna etmeyerek öldürmelerinde.. ve hiçbirini durmayarak zevallerinde.. ve hiçbirini memnun olmayarak firaklarında hangi şefkat ve merhamet var, hangi hikmet ve maslahat bulunur, hangi lütuf ve merhamet yerleşebilir?

Elcevap: Dâî ve muktazîyi gösteren *Beş Remiz* ile ve gayeleri ve faydaları gösteren *Beş İşaret* ile şu suâli hâlden çok geniş ve çok derin ve çok yüksek olan hakikat-i uzmâyâ uzaktan uzağa baktırmaya çalışacağız.

Birinci Makam

Beş Remizdir.

Birinci Remiz

Yirmi Altıncı Söz'ün hâtimelerinde denildiği gibi nasıl ki mahir bir sanat-kâr, kıymettar bir elbiseyi murassâ ve münakkaş surette yapmak için bir miskin adamı –lâyık olduğu bir ücrete mukabil– model yaparak, kendi sanat ve maharetini göstermek için, o elbiseyi o miskin adam üstünde biçer, keser, kısaltır, uzatır; o adamı da oturtur, kaldırır, muhtelif vaziyetler verir. Şu miskin adamın hiçbir hakkı var mıdır ki, o sanatkâra desin: “Beni güzelleştiren bu elbiseye neden ilişip tebdil ve taşıyır ediyorsun ve beni kaldırıp oturtup meşakkatle benim istirahatımı bozuyorsun?..”

Aynen öyle de Sâni-i Zülcelâl, her bir nevi mevcudâtın mahiyetini birer model ittihaz ederek ve nukuş-u esmâsıyla kemâlât-ı sanatını göstermek için her bir şeye, hususan zîhayata, duygularla murassâ bir vücud libasını giydirecek, üstünde kalem-i kazâ ve kaderle nakışlar yapar, cilve-i esmâsını gösterir. Her bir mevcuda dahi ona lââyık bir tarzda bir ücret olarak bir kemâl, bir

Cilve-i esmâ: Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimlerinin tecellisi.

Dâî: Sebep, faktör.

Hakikat-i uzmâ: Pek büyük hakikat.

Hâtime: Son, son söz.

İttihaz etmek: Edinmek, almak.

Kalem-i kazâ ve kader: Ezelde, Allah (c.c.) tarafından takdir olunan şeyleri ve bunların günü

geline gerçekleşmesini ifade eden yazgı, kalem.

Kemâl: Mükemmellik.

Kemâlât-ı sanat: Sanat mükemmellikleri, güzellikleri.

Libas: Elbise.

Muktazî: Gerektiren, lazım kılan.

Murassâ: Süslü, sımalı.

Münakkaş: Nakışlı, işlemeli.

Nukuş-u esmâ: Cenâb-ı Hakk'a

ait güzel isimlerin güzel ve desenli nakışları.

Remiz: İşaret.

Sâni-i Zülcelâl: Her şeyi sanatlı olarak yaradan Ulu Allah.

Tebdil ve taşıyır etmek: Değiş-tirip başka şekle sokmak.

lezzet, bir feyiz veriyor. ¹ الْمَلِكُ يَتَصَرَّفُ فِي مُلْكِهِ كَيْفَ يَشَاءُ. sırrına mazhar olan o Sâni-i Zülcelâl'e karşı hiçbir şeyin hakkı var mıdır ki, desin; "Bana zahmet veriyorsun, benim istirahatımı bozuyorsun." Hâşâ!..

Evet, mevcudâtın hiçbir cihette Vâcibu'l-vücûd'a karşı hakları yoktur ve hak dâvâ edemezler. Belki hakları daima şükür ve hamd ile verdiği vücûd mertebelerinin hakkını edâ etmektir. Çünkü verilen bütün vücûd mertebeleri vukuattır, birer illet ister. Fakat verilmeyen mertebeler imkânattır. İmkânât ise ademdir, hem nihayetsizdir. Ademler ise illet istemezler. Nihayetsize illet olamaz.

Mesela madenler diyemezler: "Niçin nebâtî olmadık?" Şekvâ edemezler!.. Belki vücûd-u madenîye mazhar oldukları için, hakları Fâtîr'ına şükrandır.

Nebâtât, "Niçin hayvan olmadım?" deyip şekvâ edemez. Belki vücûd ile beraber hayata mazhar olduğu için, hakkı şükrandır.

Hayvan ise, "Niçin insan olmadım?" diye şikâyet edemez. Belki hayat ve vücûd ile beraber kıymettar bir ruh cevheri ona verildiği için, onun üstündeki hakkı, şükrandır. Ve hâkeza, kıyas et...

Ey insan-ı müşteki! Sen mâdum kalmadın, vücûd nimetini giydin.. hayatı tattın, câmid kalmadın, hayvan olmadın.. İslâmiyet nimetini buldun, dalâlette kalmadın.. sıhhat ve selâmet nimetini gördün ve hâkeza...

Ey nankör! Daha sen nereden hak kazanıyorsun ki; Cenâb-ı Hak'ın sana verdiği mahz-ı nimet olan vücûd mertebelerine mukabil şükretmeyerek –imkânât ve ademiyyât nev'inden ve senin eline geçmediği ve senin lâıyık olmadığı– yüksek nimetlerin sana verilmediğinden, bâtil bir hırsla Cenâb-ı Hak'tan şekvâ ediyorsun ve küfrân-ı nimet ediyorsun?...

¹ "Mülk sahibi, mülkünde dilediği gibi tasarruf eder."

Adem: Yok, yokluk.

Ademiyyât: İlmen veya zihnen varlığı düşünülen, fakat hakikatte var olmayan şeyler.

Bâtil: Haksız, yanlış.

Câmid: Cansız.

Dalâlet: Sapıklık, yanlışlık.

Edâ etmek: Yerine getirmek, yapmak.

Fâtîr: Yarattıcı.

Feyiz: İlâhi ihsan, vergi, bereket.

Hâkeza: Bunun gibi, böylece.

İlet: Sebep.

İmkânât: Olması mümkün, fakat henüz var edilmemiş şeyler.

İnsan-ı müşteki: Şikayet eden insan.

Küfrân-ı nimet: Nankörlük.

Mâdum: Varlığı olmayan, yok.

Mahz-ı nimet: Tam, eksiksiz

nimet.

Mazhar olmak: Erişmek, nâil olmak, şereflenmek.

Şekvâ: Şikâyet.

Şükran: Minnettarlık, şükretme.

Vâcibu'l-vücûd: Varlığı kendinden ve kesin olan Zât.

Vukuat: Gerçekleşmiş işler.

Vücûd-u madenî: Maden olarak var olma.

Acaba bir adam, minare başına çıkmak gibi âlî derecâtlı bir mertebeye çıksın, büyük makam bulsun, her basamakta büyük bir nimet görsün, o nimetleri verene şükretmesin ve desin: “Niçin o minareden daha yükseğine çıkamadım?” diye şekvâ ederek ağlayıp sızlasın. Ne kadar haksızlık eder ve ne kadar küfrân-ı nimete düşer, ne kadar büyük divanelik eder; divaneler dahi anlar...

Ey kanaatsiz, hırslı ve iktisatsız, israfli ve haksız, şekvâlî, gafil insan! Kat’iyyen bil ki kanaat, ticaretli bir şükrandır.. hırs, hasâretli bir küfrândır.. ve iktisat, nimete güzel ve menfaatli bir ihtiramdır. İsrâf ise, nime-te çirkin ve zararlı bir istihfaftır. Eğer aklın varsa kanaate alış ve rızaya çalış. Tahammül etmezsen, “Yâ Sabûr” de ve sabır iste, hakkına razı ol, teşekkî etme! Kimden kime şekvâ ettiğini bil, sus! Herhâlde şekvâ etmek istersen, nefsinin Cenâb-ı Hakk’a şekvâ et, çünkü kusur ondadır.

İkinci Remiz

On Sekizinci Mektub’un âhirki meselesinin âhirinde denildiği gibi Hâlık-ı Zülcelâl; hayret-nümâ, dehşet-engiz bir surette bir faaliyet-i rubûbiyeti ile mevcudâtı mütemâdiyen tebdil ve tecdid ettiğinin bir hikmeti budur:

Nasıl ki mahlûkâtta faaliyet ve hareket bir iştah, bir iştıyak, bir lezzetten, bir muhabbetten ileri geliyor. Hatta denilebilir ki, her bir faaliyette bir lezzet nevi vardır; belki her bir faaliyet, bir çeşit lezzettir. Ve lezzet dahi bir kemâle müteveccihdir, belki bir nevi kemâldir. Madem faaliyet; bir kemâl, bir lezzet, bir cemâle işaret eder.. ve madem kemâl-i mutlak ve Kâmil-i Zülcelâl olan Vâcibu’l-vücûd, zât ve sıfât ve ef’âlinde bütün envâ-ı kemâlâta câmîdir.

• Elbette o Zât-ı Vâcibu’l-vücûd’un vücûb-u vücûduna ve kudsiyeti-ne lâayık bir tarzda.. ve istiğnâ-yı zâtîsine ve gınâ-yı mutlakına muvafık bir

Âhir: Son.

Âlî derecât: Yüksek dereceler.

Cemâl: Güzellik.

Dehşet-engiz: Dehşet verici.

Ef’âl: Fiiller, işler.

Envâ-ı kemâlât: Her türlü güzel-likler, yücelikler.

Faaliyet-i rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk’ın her şeyi kuşatan idare ve terbiyesinin faaliyeti, işleyişi.

Gınâ-yı mutlak: Kimseye ve hiçbir şeye ihtiyacı olmama.

Hâlık-ı Zülcelâl: Ulu, Yüce Yaratıcı.

Hasâret: Kayıp, zarar.

Hayret-nümâ: Hayret verici.

İhtiram: Hürmet, saygı.

İstihfaf: Küçümseme, hafife alma.

İstiğnâ-yı zâtî: Cenâb-ı Hakk’ın hiçbir şeye muhtaç olmaması.

Kâmil-i Zülcelâl: Eksiksiz, noksansız yücelik sahibi Ulu Allah.

Kemâl: Mükemmellik.

Kemâl-i mutlak: Tam, bütünüyle yücelik.

Kudsiyet: Mukaddeslik, temizlik, paklık.

Küfrân: İnkâr, nankörlük.

Muvafık: Uygun, yerinde.

Mütemâdiyen: Devamlı, sürekli olarak.

Müteveccih: Yönelmiş, yönelik.

Tebdil: Değiştirme.

Tecdid: Yenileme.

Teşekkî etmek: Şikayet etmek.

Vâcibu’l-vücûd: Varlığı kendinden, kesin olan Zât.

Vücûb-u vücûd: Varlığının kendinden ve kesin olması.

surette.. ve kemâl-i mutlakına ve tenezzüh-ü zâtîsine münasip bir şekilde, hadsiz bir *şefkat-i mukaddese* ve nihayetsiz bir *muhabbet-i münezzehesi* vardır.

• Elbette o *şefkat-i mukaddeseden* ve o *muhabbet-i münezzeheden* gelen hadsiz bir *şevk-i mukaddes* vardır.

• Ve o *şevk-i mukaddesten* gelen hadsiz bir *sürûr-u mukaddes* vardır.

• Ve o *sürûr-u mukaddesten* gelen –tâbiri caizse– hadsiz bir *lezzet-i mukaddese* vardır.

• Ve elbette o *lezzet-i mukaddese* ile beraber, O’nun hadsiz merhameti cihetiyle.. faaliyet-i kudreti içinde.. mahlûkâtının istidatları kuvveden fiile çıkmasından ve tekemmül etmesinden neş’et eden.. o mahlûkâtın memnuniyetlerinden ve kemâllerinden gelen, Zât-ı Rahmân ve Rahîm’e ait –tâbiri caizse– hadsiz *memnuniyet-i mukaddese* ve hadsiz *iftihar-ı mukaddes* vardır ki; hadsiz bir surette, hadsiz bir faaliyeti iktiza ediyor. Ve o hadsiz faaliyet dahi, hadsiz bir tebdil ve tağyir ve tahvil ve tahribi dahi iktiza ediyor. Ve o hadsiz tağyir ve tebdil dahi mevt ve ademi, zeval ve firakı iktiza ediyor...

Bir zaman, hikmet-i beşeriyenin masnûâtın gayelerine dair gösterdiği faydalar, nazarımda çok ehemmiyetsiz göründü.. ve ondan bildim ki, o *hikmet abesiyete gider*. Onun için, feylesofların ileri gidenleri, ya tabiat dalâletine düşer.. veya sofestâî olur.. veya ihtiyâr ve ilm-i Sâni’i inkâr eder.. veya Hâlık’a “mûcib-i bizzat” der.

Abesiyet: Faydasızlık, gayesizlik.

Adem: Yokluk.

Dalâlet: Sapıklık, kâfirlik.

Firak: Ayrılık.

Hâlık: Yaradan, Hz. Allah.

Hikmet-i beşeriye: Felsefe.

İftihar-ı mukaddes: Cenâb-ı Hakk’ın kendi Zât’ına layık; varlıkların durumlarından duyduğu sevinç, ıftihar.

İhtiyâr: Seçme, tercih etme.

İktiza etmek: Gerektirmek.

İlm-i Sâni’: Cenâb-ı Hakk’ın ilmi.

Kuvveden fiile çıkmak: Uygulanmaya başlamak, pasif hâlden aktif hâle geçmek.

Lezzet-i mukaddese: Cenâb-ı Hakk’ın kendi Zât’ına layık; varlıkların çeşitli durumlarından duyduğu yüce, kusursuz lezzet.

Masnûât: Her biri bir sanat eseri

olan varlıklar. Allah’ın yarattığı her şey.

Mevt: Ölüm.

Mûcib-i bizzat: Dilediği gibi hareket edemeyen, mecbur kalarak iş yapan.

Muhabbet-i münezzeh:

Cenâb-ı Hakk’ın kendi Zâtına mahsus yüce, kusursuz sevgisi.

Neş’et etmek: Meydana gelmek.

Sofestâî: Sofizm (Eşya hakkında olumlu veya olumsuz hiç bir hükme varmayan, daima şüphe ve eleştiri içinde kalmayı esas alan felsefi bir doktrin) mensubu, septik.

Sürûr-u mukaddes: Cenâb-ı Hakk’ın kendi Zâtına layık; yüce, kusursuz sevinci.

Şefkat-i mukaddese: Cenâb-ı Hakk’ın kendi Zât’ına mahsus kutsal, yüce şefkati.

Şevk-i mukaddes: Cenâb-ı Hakk’ın kendi Zât’ına layık; varlıklara karşı kutsal, yüce şevki, iştiyakı.

Tağyir: Değiştirme, başkalaştırma.

Tahvil: Hâlini, durumunu değiştirme.

Tebdil: Yerine başkasını koyarak değiştirme.

Tekemmül etmek: Gelişmek, mükemmelleşmek, olgunlaşmak.

Tenezzüh-ü zâtî: Cenâb-ı Hakk’ın her türlü kusur ve eksikliklerden uzak, münezzeh olması.

Zât-ı Rahmân ve Rahîm: Yarattıklarına karşı merhamet ve ihsanı çok fazla olan, daima sonsuz ve sınırsız şefkat ve merhamet eden Hz. Allah.

Zeval: Yok olma, kaybolup gitme.

İşte o zaman, rahmet-i ilâhiye “*Hakîm*” ismini imdadıma gönderdi; bana da masnûâtın büyük gayelerini gösterdi. Yani her bir masnû, öyle bir mektub-u rabbânîdir ki umum zîşuur onu mütâlaa eder.

Şu gaye bir sene bana kâfi geldi. Sonra sanattaki harikalar inkişaf etti, o gaye kâfi gelmemeye başladı. Daha çok büyük, diğer bir gaye gösterildi. Yani, her bir masnûun en mühim gayeleri Sâni’ine bakar; O’nun kemâlât-ı sanatını ve nukuş-u esmâsını ve murassaât-ı hikmetini ve hedâyâ-yı rahmetini O’nun nazarına arz etmek ve cemâl ve kemâline bir ayna olmaktır, bildim.

Şu gaye, hayli zaman bana kâfi geldi. Sonra, sanat ve îcad-ı eşyadaki hayret-engiz faaliyet içinde, gayet derecede süratli tağyir ve tebdildeki mu’cizât-ı kudret ve şuûnât-ı rubûbiyet göründü. O vakit bu gaye dahi kâfi gelmemeye başladı. Belki şu gaye kadar büyük bir muktazî ve dâî dahi lâzımdır, bildim. İşte o vakit, şu İkinci Remiz’deki muktazîler ve gelecek işaretlerdeki gayeler gösterildi. Ve yakînen bana bildirildi ki:

Kâinattaki kudretin faaliyeti ve seyr ü seyelân-ı eşya o kadar mâni-dardır ki; o faaliyetle Sâni-i Hakîm, envâ-ı kâinatı konuşturuyor. Güya göklerin ve zeminin müteharrik mevcutları ve hareketleri, onların o konuşmalarındaki kelimelerdir. ve taharrük ise bir tekellümdür. Demek, faaliyetten gelen harekât ve zeval, bir tekellümât-ı tesbihiyedir. ve kâinattaki faaliyet dahi, kâinatın ve envânının sessizce bir konuşması ve konuşturmasıdır.

Cemâl: Güzellik.

Dâî: Sebep, faktör.

Envâ: Türler, çeşitler.

Envâ-ı kâinat: Kâinatta var olan türler.

Hakîm: Her şeyi yerli yerince yapan, Hz. Allah.

Harekât: Hareketler.

Hayret-engiz: Hayret verici.

Hedâyâ-yı rahmet: Cenâb-ı Hakk’ın rahmetinin hediyeleri.

İcad-ı eşya: Eşyayı var etme, yaratma.

İnkişaf: Belirme, ortaya çıkma.

Kemâl: Yücelik, kusursuzluk.

Kemâlât-ı sanat: Sanatının mükemmellikleri, güzellikleri.

Masnû: Yapılmış, yaratılmış, varlık.

Mektub-u rabbânî: Cenâb-ı

Hakk’ın sonsuz kudretini ve iradesini yansıtan, birçok anlam ifade eden her bir varlık.

Mu’cizât-ı kudret: Kudret mu’cizeleri.

Muktazî: Gerektiren, lazım kılan.

Murassaât-ı hikmet: Cenâb-ı Hakk’ın bin bir gaye ve faydalarla işlenmiş süslemeleri, bezemeleri.

Mütâlaa: İnceleme, araştırma, etüde etme.

Müteharrik: Hareket eden, hareketli.

Nukuş-u esmâ: Cenâb-ı Hakk’a ait güzel isimlerin güzel ve desenli nakışları.

Sâni’: Yapan, sanatkâr, Hz.

Allah.

Sâni-i Hakîm: Daima hikmetle, her şeyi yerli yerince Yaradan,

Hz. Allah.

Seyr ü seyelân-ı eşya: Varlığın hareketi, genel seyri.

Şuûnât-ı rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk’ın isimlerinin kaynağı olan sıfatlarının dayandığı, insanın idrak ufkunu aşan, ihata edilemeyen, Zât’ına lâyık şefkat, muhabbet, ferah, sürür, gazap gibi mukaddes, münezze mânâlar.

Taharrük: Hareket etme.

Tekellüm: Konuşma.

Tekellümât-ı tesbihiye: Cenâb-ı Hakk’ı anan, tesbih eden sesler, konuşmalar.

Yakînen: Şüphesiz, kesin bir bilgi ile.

Zeval: Yok olma, kaybolup gitme.

Zîşuur: Akıllı, şuur sahibi.

Üçüncü Remiz

Eşya, zeval ve ademe gitmiyor; belki daire-i kudretten daire-i ilme geçiyor. âlem-i şehâdetten âlem-i gayba gidiyor. âlem-i tagayyür ve fenâ-dan âlem-i nura, bekâya müteveccih oluyor. Hakikat nokta-yı nazarında, eşyadaki cemâl ve kemâl, esmâ-yı ilâhiyeye aittir ve onların nukuş ve cilveleridir.

Madem o esmâ bâkidirler ve cilveleri dâimîdir; elbette nakışları teceddüt eder, tazelenir, güzelleşir. Ademe ve fenâyâ gitmiyor; belki, yalnız itibarî taayyünleri değişir. Ve medar-ı hüsün ve cemâl ve mazhar-ı feyiz ve kemâl olan hakikatleri ve mahiyetleri ve hüviyet-i misaliyeleri bâkidirler.

Zîruh olmayanlar, doğrudan doğruya onlardaki hüsün ve cemâl, esmâ-yı ilâhiyeye aittir; şeref onlaradır, medih onların hesabına geçer, güzellik onlarıdır, muhabbet onlara gider; o aynaların değişmesiyle onlara bir zarar îras etmez.

Eğer zîruh ise, zevilukûlden değilse, onların zeval ve firakı bir adem ve fenâ değil; belki vücûd-u cismanîden ve vazife-i hayatın dağdağasından kurtulup, kazandıkları vazifenin semerelerini bâki olan ervahlarına devredecek, onların o ervah-ı bâkiyeleri dahi birer esmâ-yı ilâhiyeye istinad ederek devam eder, belki kendine lâıyk bir saadete gider.

Eğer o zîruhlara zevilukûlden ise zaten saadet-i ebediyeye ve maddî ve mânevî kemâlâta medar olan âlem-i bekâya ve o Sâni-i Hakîm'in dünyadan

Âlem-i bekâ: Ölümsüz âlem, âhiret yurdu.

Âlem-i gayb: Görünmeyen âlem, duyu organları ile kavranılamayanları ihtiva eden âlem.

Âlem-i şehâdet: Görünen âlem, duyu organları ile kavranılanları ihtiva eden âlem.

Âlem-i tagayyür ve fenâ: Eşyanın değişim ve ölüme maruz kaldığı âlem. Dünya hayatı.

Bâki: Kalıcı, dâimî.

Bekâ: Kalıcı olma, devamlılık.

Cemâl: Güzellik.

Daire-i ilim: İlim dairesi, gayb âlemi.

Daire-i kudret: Kudret dairesi, şehâdet âlemi.

Ervah: Ruhlar.

Ervah-ı bâkiye: Bâki, kalıcı ruhlar.

Esmâ-yı ilâhiye: Allah'ın güzel isimleri.

Hüviyet-i misaliye: Âlem-i misale ait kimliği.

Îras etmek: Sebep olmak, vermek.

İstinad etmek: Dayanmak.

İtibarî: Farazî, öyle kabul edilen.

Kemâl: Mükemmellik.

Kemâlât: Mükemmellikler.

Mazhar-ı feyiz ve kemâl: İlâhî ihsan ve yüceliklere nâil olma, erme.

Medar olmak: Sebep, vesile olmak.

Medar-ı hüsün ve cemâl: Güzellik sebebi, güzelleşme vesilesi.

Medih: Övgü.

Müteveccih: Yönelmiş, yönelik.

Nokta-yı nazar: Bakış açısı.

Saadet-i ebediye: Sonsuz, dâimi mutluluk.

Sâni-i Hakîm: Daima hikmetle, her şeyi yerli yerince Yaradan, Hz. Allah.

Semere: Verim, netice.

Taayyün: Belli olma, bir varlık olarak belirme.

Teceddüd etmek: Yenilenmek.

Vücûd-u cismanî: Beden.

Zevilukûl: Akıl sahipleri.

Zîruh: Ruh sahibi.

daha güzel, daha nurâni olan âlem-i berzah, âlem-i misal, âlem-i ervah gibi diğer menzillerine, başka memleketlerine bir seyr ü seferdir; bir mevt ü adem ve zeval ü firak değil, belki kemâlâta kavuşmaktır.

Elhâsıl: Madem Sâni-i Zülcelâl vardır ve bâkidir.. ve sıfât ve esmâsı dâimî ve sermedîdirler. Elbette o esmânın cilveleri ve nakışları, bir mânevî bekâ içinde teceddüt eder; tahrip ve fenâ, idam ve zeval değildirler.

Mâlûmdur ki insan, insaniyet cihetiyle ekser mevcudâtla alâkadardır. Onların saadetleriyle mütelezziz ve helâketleriyle müteellimdir. Hususan zîhayat ile.. ve bilhassa nev-i beşerle.. ve bilhassa sevdiği ve istihsan ettiği ehl-i kemâlin âlâmıyla daha ziyade müteallim ve saadetleriyle daha ziyade mesûd olur. Hatta şefkatli bir vâlide gibi, kendi saadetini ve rahatını onların saadeti için feda eder.

İşte her mümin, derecesine göre –nur-u Kur’ân ve sırr-ı iman ile– bütün mevcudâtın saadetleriyle ve bekâlarıyla ve hiçlikten kurtulmalarıyla ve kıymettar mektubat-ı rabbâniye olmalarıyla mes’ud olabilir ve dünya kadar bir nur kazanabilir. Herkes derecesine göre bu nurdan istifade eder. Eğer ehl-i dalâlet ise kendi elemiyle beraber, bütün mevcudâtın helâketiyle ve fenâsıyla ve zâhiri idamlarıyla.. zîruh ise âlâmlarıyla, müteallim olur. Yani onun küfrü; onun dünyasına adem doldurur, onun başına boşaltır, daha cehenneme gitmeden cehenneme gider.

Dördüncü Remiz

Çok yerlerde dediğimiz gibi bir padişahın sultan, halife, hâkim, kumandan gibi muhtelif unvanlar ve sıfatlardan neş’et eden muhtelif, ayrı ayrı

Adem: Yokluk.

Âlâm: Elemler.

Âlem-i berzah: Kabir hayatı, dünya ile âhîret hayatı arasında ki ara dönem.

Âlem-i ervah: Ruhlar âlemi.

Âlem-i misal: Maddî alem ile gayb âlemi arasında yer alan ara kesit, mânevî sûret ve modellerin akis ve temessül ettikleri âlem.

Ehl-i dalalet: Doğru yoldan ayrılanlar, kâfirler.

Ehl-i kemâl: Güzel, olgun kimseler.

Elhâsıl: Hâsılı, netice olarak.

Esmâ: İsimler.

Firak: Ayrılık.

Helâket: Ölme, yok olma.

İstihsan etmek: Beğenmek, güzel bulmak.

Mektubat-ı rabbâniye: Cenâb-ı Hakk’ın sonsuz kudretini ve iradesini yansıtan, birçok anlam ifade eden varlıklar.

Mevt: Ölüm.

Müteallim: Elem duyan, üzülen.

Mütelezziz: Lezzet alan, zevk duyan.

Neş’et etmek: Meydana gelmek.

Nev-i beşer: İnsanlık.

Nurâni: Nurlu, pırıl pırıl.

Sâni-i Zülcelâl: Her şeyi sanatlı olarak yaradan Ulu Allah.

Sermedî: Ebedî, kalıcı.

Vâlide: Anne.

Zâhiri: Görünen, görünürdeki.

Zeval: Yok olma, kaybolup gitme.

Zihayat: Canlı.

devâir-i teşkilâtı olduğu gibi Cenâb-ı Hakk'ın esmâ-yı hüsnâsının had ve hesaba gelmez türlü türlü tecelliyâtı vardır. Mahlûkâtın tenevvüleri ve ihtilâfları, o tecelliyâtın tenevvülerinden ileri geliyor.

İşte her kemâl ve cemâl sahibi, fıtraten cemâl ve kemâlini görmek ve göstermek istemesi sırrınca, o muhtelif esmâ dahi, dâimî ve sermedî oldukları için dâimî bir surette Zât-ı Akdes hesabına tezahür isterler. Yani nakışlarını görmek isterler. Yani, kendi nakışlarının aynalarında cilve-i cemâllerini ve in'ikâs-ı kemâllerini görmek ve göstermek isterler. Yani, kâinat kitab-ı kebîrini ve mevcudâtın muhtelif mektubatını ânen feânen tazelandirmek, yani yeniden yeniye mânidar yazmak, yani birtek sayfada ayrı ayrı binler mektubatı yazmak ve her bir mektubu Zât-ı Mukaddes ve Müsemma-yı Akdes'in nazar-ı şuhûduna izhar etmekle beraber, bütün zîşuurun nazar-ı mütâlaasına göstermek ve okutturmak iktiza ederler. Bu hakikate işaret eden şu hakikatli şiiire bak:

Kitab-ı âlemin yaprakları, envâ-ı nâ-mâdud,
Huruf ile kelimâtı dahi efrad-ı nâ-mahdud.

Yazılmış destgâh-ı Levh-i Mahfuz-u Hakikat'te,
Mücessem lâfz-ı mânidardır âlemde her mevcud.

تَأْمَلْ سَطُورَ الْكَاتِبَاتِ فَإِنَّهَا مِّنَ الْمَلَأِ الْأَعْلَىٰ إِلَيْكَ رَسَائِلٌ¹

¹ "Kâinat kitabının satırlarını iyice anla. Zira o, çok yüce bir âlemden sana gönderilen mektuplar mecuasıdır." (İbni Kayyim, Medâricü's-sâlikin 3/356; İbni Kayyim, Bedâiü'l-fevâid 4/971).

Ânen feânen: Anbean, peş peşe.

Cilve-i cemâl: Güzelliğin tecel-lisi.

Destgâh-ı Levh-i Mahfuz-u

Hakikat: Olmuş ve olacak her şeyin yazıldığı asıl kütük. Allah'ın (c.c.) takdir buyurduğu hükümlerin bulunduğu asıl levha. (K.K.: Buruc Suresi 85/22).

Devâir-i teşkilât: Teşkilât dâireleri, müesseseler.

Efrâd-ı nâ-mahdud: Hadsiz fertler, öğeler.

Envâ-ı nâ-mâdud: Sayısız türler.

Esmâ-yı hüsnâ: Allah'ın güzel isimleri.

Fıtraten: Tabii olarak, mahiyetinin gereği olarak.

Huruf: Harfler.

İhtilâf: Birbirinden farklı olma.

İktiza etmek: Gerektirmek, icap ettirmek.

İn'ikâs-ı kemâl: Yüceliğin yansıması, aksetmesi.

İzhar etmek: Göstermek.

Kelimât: Kelimeler.

Kitab-ı kebîr: Büyük kitap.

Lâfz-ı mânidar: Manalı lâfız, söz.

Mektubat: Mektuplar, yazılar.

Mücessem: Cisme bürünmüş, cisim hâlini almış.

Müsemma-yı Akdes: Tertemiz, dupduru, kusursuz isim ve sıfatlarla anılan Yüce Allah.

Nazar-ı mütâlaa: İnceleme, araştırma gayesi ile bakma.

Nazar-ı şuhûd: Görme, müşahade alanı.

Tecelliyât: Tecelliler, Cenâb-ı Hakk'ın isim ve sıfatları ile eşyadaki icraatları.

Tenevvü: Çeşitlilik.

Tezahür: Görünme, belirme.

Zât-ı Akdes: En yüce Zât, Hz. Allah.

Zât-ı Mukaddes: Her türlü kusur ve eksikliklerden uzak Yüce Allah.

Zîşuur: Akıllı, şuur sahibi.

Beşinci Remiz

İki Nüktedir.

Birinci Nükte

Madem Cenâb-ı Hak var, her şey var. Madem Cenâb-ı Vâcibu'l-vücûd'a intisap var, her şey için bütün eşya var. Çünkü Vâcibu'l-vücûd'a nisbetle her bir mevcud, bütün mevcudâta vahdet sırrıyla bir irtibat peydâ eder. Demek Vâcibu'l-vücûd'a intisabını bilen veya intisabı bilinen her bir mevcud, sırr-ı vahdetle Vâcibu'l-vücûd'a mensup bütün mevcudâtla münasebettar olur. Demek her bir şey, o intisap noktasında hadsiz envâr-ı vücûda mazhar olabilir. Firaklar, zevaller, o noktada yoktur. Bir ân-ı seyyâle yaşamak, hadsiz envâr-ı vücûda medardır.

Eğer o intisap olmazsa ve bilinmezse, hadsiz firaklara ve zevallere ve ademlere mazhar olur. Çünkü o hâlde, alâkadar olabileceği her bir mevcud karşılıklı bir firak ve bir irtibat ve bir zevali vardır. Demek kendi, şahsî vücûduna hadsiz ademler ve firaklar yüklenir. Bir milyon sene vücûdda kalsa da –intisapsız– evvelki noktasındaki o intisaptaki bir an yaşamak kadar olamaz.

Onun için, ehl-i hakikat demişler ki: “Bir ân-ı seyyâle vücûd-u münevver, milyon sene bir vücûd-u ebtère müreccahtır.” Yani: “Vücûd-u Vâcib'e nisbetle bir an vücûd, nisbetsiz milyon sene bir vücûda müreccahtır.” Hem bu sır içindir ki, ehl-i tahkik demişler: “Envâr-ı vücûd ise Vâcibu'l-vücûd'u tanımakladır.” Yani, o hâlde kâinat, envâr-ı vücûd içinde olarak, melâike ve ruhaniyat ve zîşuurlar ile dolu görünür. Eğer onsuz olsa, adem zulûmâtı firak ve zeval elemleri her bir mevcudu ihata eder. Dünya, o adamın nazarında boş ve hâli bir vahşetgâh suretinde görünür.

Adem: Yokluk.

Ân-ı seyyâle: Akıp giden en kısa zaman dilimi.

Cenâb-ı Vâcibu'l-vücûd: Varlığı kendinden ve kesin olan Yüce Zât.

Ehl-i hakikat: Daima hak ve hakikat peşinde olup gerçeği bulanlar.

Ehl-i tahkik: Araştırmaya dayanan bilgi sahipleri, büyük ilim adamları.

Envâr-ı vücûd: Varlık nurları.

Firak: Ayrılık.

Hâli: İssiz, تنها.

İftirak: Ayrılık.

İhata etmek: Kuşatmak, çepe-çevre sarmak.

İntisap: Bağlanma, ait olma.

Mazhar olmak: Erişmek, nâil olmak, şereflemek.

Medar olmak: Sebep, vesile olmak.

Melâike: Melekler.

Münasebetdâr: İlgili, ilişkili.

Müreccah: Tercih edilen, üstün.

Peydâ etmek: Elde etmek, oluşturmak.

Ruhaniyat: Maddî cisim taşımayan melek, cin gibi varlıklar.

Sırr-ı vahdet: Birlik sırrı.

Vahdet: Allah'ın birliği.

Vahşetgâh: Ürkütücü, ıssız yer.

Vücûd: Var olma, meydana gelme.

Vücûd-u ebter: Eksik, noksan bir şekilde var olma, vücut bulma.

Vücûd-u münevver: Aydın, parlak bir şekilde vücut bulma, var olma.

Vücûd-u Vâcib: Cenâb-ı Hakk'ın kendinden olan varlığı.

Zeval: Yok olma, kaybolup gitme.

Zulûmât: Karanlıklar.

Evet, nasıl ki bir ağaç meyvelerinin her birisi, ağacın başındaki bütün meyvelere karşı birer nisbeti var. Ve o nisbetle birer kardeşi, arkadaşı mevcud olduğundan, onların adedince ârızî vücûdları vardır. Ne vakit o meyve ağacın başından kesilse, her bir meyveye karşı bir firak ve zeval hâsıl olur. Her bir meyve onun için mâdum hükmündedir. Haricî bir zulmet-i adem ona hâsıl oluyor. Öyle de kudret-i Ehad u Samed'e intisap noktasında, her şey için bütün eşya var. Eğer intisap olmazsa, her şey için eşya adedince haricî ademler var.

İşte, şu remizden imanın azamet-i envârına bak.. ve dalâletin dehşetli zulûmâtını gör. Demek iman, şu remizde beyan edilen hakikat-i âliye-i nefsü'l-emriyenin unvanıdır.. ve iman ile ondan istifade edebilir. Eğer iman olmazsa; nasıl ki kör, sağır, dilsiz, akılsız adama her şey mâdumdur; öyle de imansız her şey mâdumdur, zulûmâtıdır.

İkinci Nükte

Dünyanın ve eşyanın üç tane yüzü var:

Birinci Yüzü: Esmâ-yı ilâhiyeye bakar, onların aynalarıdır. Bu yüze zeval ve firak ve adem giremez; belki tazelenmek ve teceddüt var.

İkinci Yüzü: Âhirete bakar, âlem-i bekâya nazar eder, onun tarlası hükmündedir. Bu yüzde, bâki semereler ve meyveler yetiştirmek var; bekâya hizmet eder, fânî şeyleri bâki hükmüne getirir. Bu yüzde dahi mevt ve zeval değil, belki hayat ve bekâ cilveleri var.

Üçüncü Yüzü: Fânilere, yani bizlere bakar ki; fânilerin ve ehl-i hevesâtın mâşukası ve ehl-i şuurun ticaretgâhı ve vazifedarların meydan-ı imtihanlarıdır. İşte bu üçüncü yüzündeki fenâ ve zeval, mevt ve ademin acılarına ve yaralarına merhem için, o üçüncü yüzün içyüzündeki bekâ ve hayat cilveleri var.

Âlem-i bekâ: Ölümsüz, ebedi âlem.
Ârızî: Geçici, sonradan olan.
Azamet-i envâr: Nurların muhteşem parlaklığı, çok yüksek aydınlaticılığı.
Bâki: Kalıcı, dâimî.
Cilve: Tecellî, belirti, görüntü.
Ehl-i hevesât: Zevk ve heveslerine düşkün kimseler.
Ehl-i şuur: Şuur sahipleri.

Esmâ-yı ilâhiye: Allah'ın güzel isimleri.
Hakikat-i âliye-i nefsü'l-emriye: İşin özüne ait yüce hakikat.
Haricî: Dışa ait, dıştan gelen.
Kudret-i Ehad u Samed: Hiçbir şeye ihtiyacı olmadığı hâlde her şeyin kendine muhtaç olduğu tek ve yektâ Cenâb-ı Hakk'ın kudreti.
Mâdum: Varlığı olmayan, yok.

Mâşuka: Kendisine aşk duyulan, sevgili.
Mevt: Ölüm.
Semere: Verim, netice.
Teceddüt: Yenilenme.
Vazifedar: Vazifeli, görevli.
Zulmet-i adem: Yokluk, hiçlik karanlığı.

Elhâsıl: Şu mevcudât-ı seyyâle, şu mahlûkât-ı seyyâre, Vâcibu'l-vücûd'un envâr-ı îcad ve vücûdunu tazelendirmek için müteharrik aynalar ve değişen mazharlardır.

İkinci Makam

Bir Mukaddime, Beş İşaret'tir. Mukaddime İki Mebhas'tır.

Mukaddime

Birinci Mebhas

Bu gelecek Beş İşaret'te, şuûnât-ı rubûbiyeti rasat etmek için birer sönük, küçük dürbün nev'inden birer temsil yazılacaktır. Bu temsiller şuûnât-ı rubûbiyetin hakikatini tutamaz, ihata edemez, mikyas olamaz, fakat baktırabilir. O gelecek temsilâtta ve geçen remizlerde, Zât-ı Akdes'in şuûnâtına münasip olmayan tâbirât, temsilin kusuruna aittir. Mesela lezzet ve sürûr ve memnuniyetin bizce mâlûm manaları, şuûnât-ı mukaddeseyi ifade edemiyor; fakat birer unvan-ı mülâhazadır, birer mirsad-ı tefekkürdür.

Hem dahi şu temsiller; muhit, azîm bir kanun-u rubûbiyetin küçük bir misalde ucunu göstermekle rubûbiyetin şuûnâtında o kanunun hakikatini isbat ediyor. Mesela, "Bir çiçek vücûddan gider, binler vücut bırakarak öyle gider" denilmiş. Onunla azîm bir kanun-u rubûbiyeti gösteriyor ki; bütün bahar, belki bütün dünyadaki mevcudâtta bu kanun-u rubûbiyet cereyan ediyor.

Azîm: Büyük.

Envâr-ı îcad: Var etme, yaratma nurları.

İhata etmek: Kavramak, kuşatmak.

Kanun-u rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi kuşatan idare ve terbiyesine ait kanun.

Mahlûkât-ı seyyâre: Gezici, hareket eden varlıklar.

Mebhas: Bahis, konu.

Mevcudât-ı seyyâle: Akıp giden varlıklar.

Mikyas: Ölçü aleti, ölçek.

Mirsad-ı tefekkür: Tefekkür etme vâsıtası.

Muhit: Şümûllü, engin.

Müteharrik: Hareket eden, hareketli.

Remiz: İşaret, îmâ.

Sürûr: Sevinç, neşe.

Şuûnât-ı mukaddese / şuûnât-ı rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinin kaynağı olan sıfatlarının dayandığı, insanın idrak ufkunu aşan, ihata edilemeyen, Zât'ına lâyık şefkat, muhabbet, ferah, sürûr, gazap gibi mukaddes, münezzeh mânâlar.

Tâbirât: Tâbirler, ifadeler.

Temsilât: Benzetmeler, misaller.

Unvan-ı mülâhaza: Bir fikir vermeye esas teşkil edecek şey, gösterge.

Zât-ı Akdes: En yüce Zât, Hz. Allah.

• Evet Hâlık-ı Rahîm, bir kuşun tüylü libasını hangi kanunla değiştiriyor, tazelandiriyor; o Sâni-i Hakîm, aynı kanun ile her sene küre-i arzın libasını tecdid eder.

• Hem o aynı kanun ile her asırda dünyanın şeklini tebdil eder. Hem aynı kanun ile kıyamet vaktinde kâinatın suretini tağyir edip değiştirir.

• Hem hangi kanun ile zerreyi mevlevî gibi tahrik ederse, aynı kanun ile küre-i arzı meczup ve semâa kalkan mevlevî gibi döndürüyor. Ve o kanun ile âlemleri böyle çeviriyor.. ve manzume-i şemsiyeyi gezdiriyor.

• Hem hangi kanun ile senin bedenindeki hüceyrâtın zerrelerini tazelandiriyor, tamir ve tahlil ediyorsa, aynı kanun ile senin bağını her sene tecdid eder ve her mevsimde çok defa tazelandirir. Aynı kanun ile zemin yüzünü her bahar mevsiminde tecdid eder, taze bir peçe üstüne çeker.

• Hem o Sâni-i Kadîr, hangi kanun-u hikmetle bir sineği ihyâ eder; aynı kanun ile şu önümüzdeki çınar ağacını her baharda ihyâ eder. Ve o kanun ile küre-i arzı yine o baharda ihyâ eder. Ve aynı kanun ile haşirde mahlûkâtı da ihyâ eder. Şu sırra işareten ¹ مَا خَلَقَكُمْ وَلَا بَعَثَكُمْ إِلَّا كَتَفْسٍ وَاحِدَةً Kur'ân, ferman eder. Ve hâkeza, kıyas et!..

Bunlar gibi çok kavânîn-i rubûbiyet vardır ki zerreden tâ mecmû-u âleme kadar cereyan ediyor. İşte, faaliyet-i rubûbiyetin içindeki şu kanunların azametine bak.. ve genişliğine dikkat et.. ve içindeki sırr-ı vahdeti gör.. her bir kanun, bir burhan-ı vahdet olduğunu bil. Evet şu çok kesretli ve çok azametli kanunlar, her biri ilim ve iradenin cilvesi olmakla beraber; hem vâhid, hem muhit olduğu için, Sâni'in vahdâniyetini ve ilim ve iradesini gayet kat'î bir surette isbat ederler.

¹ “Ey insanlar! Sizin hepinizi yaratmak veya hepinizi öldükten sonra diriltmek bir tek kişiyi diriltmek gibidir.” (Lokman Sûresi, 31/28).

Azamet: Büyüklük.

Burhan-ı vahdet: Allah'ın birliğini gösteren delil.

Hâlık-ı Rahîm: Merhamet ve ihansı pek çok olan Yüce Yarattıcı.

Hüceyrât: Hücrecikler.

İhyâ etmek: Hayat vermek, yaşatmak.

Kavânîn-i rubûbiyet: Cenâb-ı Hak'ın her şeyi kuşatan idare ve terbiyesine ait kanunlar.

Kesret: Çokluk, çok olma.

Küre-i arz: Yerküre.

Libas: Elbise.

Manzume-i şemsiye: Güneş sistemi.

Mecmû-u âlem: Bütün bir âlem.

Meczup: Kendinden geçmiş, cebzeye kapılmış.

Sâni': Yapan, sanatkâr.

Sâni-i Hakîm: Daima hikmetle, her şeyi yerli yerince Yaradan, Hz. Allah.

Sâni-i Kadîr: Her şeye gücü yeten Yüce Yaradan.

Sırr-ı vahdet: Birlik sırrı.

Tağyir etmek: Değiştirmek.

Tahrik: Hareket ettirme, harekete geçirme.

Tecdid etmek: Yenilemek.

Vahdâniyet: Allah'ın birliği.

Vâhid: Bir.

İşte ekser Sözlük'teki ekser temsilât, böyle kanunların uçlarını birer cüz'î misalle göstermekle müddeâda aynı kanunun vücûduna işaret eder. Madem temsille kanunun tahakkuku gösteriliyor; burhan-ı mantikî gibi yakinî bir surette müddeâyı isbat eder. Demek Sözlük'teki ekser temsil-ler; birer burhan-ı yakinî, birer hüccet-i kâtia hükmündedir.

İkinci Mebhas

Onuncu Söz'ün Onuncu Hakikati'nde denildiği gibi, bir ağacın ne kadar meyveleri ve çiçekleri vardır; her bir meyvenin, her bir çiçeğin o kadar gaye-leri, hikmetleri vardır. Ve o hikmetler, üç kısımdır:

- ♦ Bir kısmı Sâni'e bakar, esmâsının nakışlarını gösterir.
- ♦ Bir kısmı zîşuurlara bakar ki onların nazarlarında kıymetli mektubat ve mânidar kelimâttir.
- ♦ Bir kısmı kendi nefesine ve hayatına ve bekâsına bakar. Ve insana faydalı ise insanın menfaatine göre hikmetleri vardır.

İşte her bir mevcudun böyle kesretli gayeleri bulunduğunu bir vakit düşünürken, hatırıma Arabî tarzda ve gelecek Beş İşaret'in esâsâtına nota hükmünde olarak, küllî gayelere işaret eden şu fıkralar gelmiştir:

وَهَذِهِ الْمَوْجُودَاتُ الْجَلِيَّةُ مَظَاهِرُ سَيَالَةٍ وَمَرَايَا جَوَالَةٍ لِتَجَدُّدِ تَجَلِّيَّاتِ أَنْوَارِ
إِبْجَادِهِ سُبْحَانَهُ بِتَبَدُّلِ التَّعْيِّنَاتِ الْإِعْتِبَارِيَّةِ
أَوَّلًا: مَعَ اسْتِحْفَازِ الْمَعَانِي الْجَمِيلَةِ وَالْهُيَّاتِ الْمِثَالِيَّةِ
وَتَانِيًا: مَعَ إِنْتِاجِ الْحَقَائِقِ الْغَيْبِيَّةِ وَالشُّوْجِ اللَّوْحِيَّةِ
وَتَالِثًا: مَعَ نَشْرِ الثَّمَرَاتِ الْأُخْرَوِيَّةِ وَالْمَنَاظِرِ السَّرْمَدِيَّةِ
وَرَابِعًا: مَعَ إِعْلَانِ التَّسْيِيحَاتِ الرَّبَّانِيَّةِ وَإِظْهَارِ الْمُقْتَضِيَّاتِ الْأَسْمَائِيَّةِ
وَخَامِسًا: لِظُهُورِ الشُّؤُنَاتِ السُّبْحَانِيَّةِ وَالْمَشَاهِدِ الْعِلْمِيَّةِ

Arabî: Arapça.

Burhan-ı mantikî: Mantikî delil.

Burhan-ı yakinî: Sağlam, kesin delil.

Cüz'î: Küçük, az.

Esâsât: Esaslar, temeller.

Hüccet-i kâtia: Kesin delil.

Kelimât: Kelimeler.

Küllî: Genel, kapsamlı.

Mektubat: Mektuplar, yazılar.

Müddeâ: Tez, iddiâ edilen şey.

Tahakkuk: Gerçekleşme, meydana gelme.

Temsilât: Temsiller, misaller, örnekler.

Zîşuur: Akıl, şuur sahibi.

İşte bu beş fıkrada, gelecekte bahsedeceğimiz işârâtın esâsâtı var. Evet, her bir mevcud –hususan zîhayat olanların– beş tabaka ayrı ayrı hikmetleri ve gayeleri var. Nasıl ki meyvedar bir ağaç, birbirinin üstündeki dalları semere verir. Öyle de her bir zîhayatın, beş tabaka muhtelif gayeleri bulunur ve hikmetleri var.

Ey insan-ı fânî! Senin cüz'î bir çekirdek hükmündeki kendi hakikatinin, meyvedar bir şecere-i bâkiyeye inkılâb etmesini ve Beş İşâret'te gösterilen on tabaka meyvelerini ve on nevi gayelerini elde etmesini istersen, hakikî imanı elde et! Yoksa bütün onlardan mahrum kalmakla beraber, o çekirdek içinde sıkışıp çürüyeceksin.

Birinci İşâret

فَإُولَآ: بَتَبَدَّلِ التَّعَيِّنَاتِ الْإِعْتِبَارِيَّةَ مَعَ اسْتِحْفَازِ الْمَعَانِي الْجَمِيلَةِ وَالْهُوَيَّاتِ الْمِثَالِيَّةِ
fıkrası ifade ediyor ki:

Bir mevcud, vücûddan gittikten sonra, zâhiren kendisi ademe, fenâya gider; fakat ifade ettiği manalar bâki kalır, mahfuz olur. Hüviyet-i misaliyesi ve sureti ve mahiyeti dahi âlem-i misalde ve âlem-i misalin numûneleri olan elvâh-ı mahfuzada ve elvâh-ı mahfuzanın numûneleri olan kuvve-i hâfızalarda kalır. Demek, bir vücûd-u surî kaybeder, yüzer vücûd-u mânevî ve ilmî kazanır.

Mesela, nasıl ki bir sayfanın tab'ına medar olan matbaa hurufâtına bir vaziyet ve bir tertip verilir ve bir sayfanın tab'ına medar olur ve o sayfa ise suretini ve hüviyetini, basılan müteaddit yapraklara verip ve manalarını çok akıllara neşrettikten sonra, o matbaa hurufâtının vaziyeti ve tertibi de değiştirilir. Çünkü daha ona lüzum kalmadı.. hem başka sayfaların tab'ı lâzım geliyor.

Adem: Yokluk.

Âlem-i misal: Varlık ve hâdiselerin mânevî sûretler hâlinde, kendi özel kılıflarıyla ihsaslar dünyasına girip, görülüp hissedilmeleri, hatta bir kısım tesirlerle kendilerini zâhir veya bâtın hâselerimize duyurdukları âlem, mânevî sûret ve modellerin akis ve temessül ettikleri âlem.

Bâki: Kalıcı, dâimî.

Elvâh-ı mahfuza: Olmuş ve olacak her şeyin kaydedildiği

levhalar.

Fenâ: Bitme, tükenme.

Hurufât: Harfler.

Hüviyet-i misaliye: Âlem-i misalde ait kimliği.

İnkılâb etmek: Dönüşmek.

İşârat: İşaretler.

Kuvve-i hâfıza: Hâfıza kuvveti.

Mahfuz: Saklı, korunmuş.

Medar olmak: Sebep, vesile olmak.

Müteaddit: Birçok.

Semere: Meyve, ürün.

Şecere-i bâkiye: Bâki, ölümsüz ağaç.

Tab': Basma, baskı.

Vücûd-u mânevî ve ilmî: Maddî varlığı olmayan, varlığı bilme ve öğrenme yoluyla anlaşılan vücûd.

Vücûd-u surî: Görünen, zâhirî varlık.

Zâhiren: Görünüşte, görünüşe göre.

Zîhayat: Canlı.

İşte aynen bunun gibi şu mevcudât-ı arziye, hususan nebâtiye, kalem-i kader-i ilâhî onlara bir tertip, bir vaziyet verir.. bahar sayfasında kudret, onları îcad eder.. ve güzel manalarını ifade ederek, suretleri ve hüviyetleri âlem-i misal gibi âlem-i gaybın defterine geçtikleri için hikmet iktiza ediyor ki o vaziyet değişsin, tâ yeni gelecek diğer bahar sayfası yazılsın, onlar dahi manalarını ifade etsinler.

İkinci İşaret

وَتَانِيًا: مَعَ إِتْنَاكِ الْحَقَائِقِ الْغَيْبِيَّةِ وَالنُّسُوجِ اللَّوْحِيَّةِ Bu fıkra işaret eder ki:

Her bir şey, -cüz'î olsun, küllî olsun- vücûddan gittikten sonra -hususan zîhayat olsa- çok hakâik-i gaybiye netice vermekle beraber, âlem-i misalin defterlerinde olan levh-i misalî üstünde etvâr-ı hayatı adedince suretleri bırakıp, o suretlerden mânidar olan ve mukadderât-ı hayatiye denilen sergüzeşt-i hayatiyeleri yazılır ve ruhâniyata bir mütâ-laagâh olur.

Nasıl ki, mesela bir çiçek vücûddan gider; fakat yüzer tohumcuklarını ve tohumcuklarda mahiyetini vücûdda bırakmakla beraber, küçük elvâh-ı mahfuzada ve elvâh-ı mahfuzanın küçük numûneleri olan hâfızalarda binler suretini bırakıp, zîşuurlara etvâr-ı hayatıyla ifade ettiği tesbihat-ı rabbâniye ve nukuş-u esmâiyeyi okutturur, sonra gider.

Öyle de yeryüzünün saksısında güzel masnûâtla münakkaş olan bahar mevsimi, bir çiçektir. Zâhiren zeval bulur, ademe gider. Fakat onun tohumları adedince ifade ettikleri hakâik-i gaybiye ve çiçekleri adedince neşrettiği hüviyet-i misaliye ve mevcudâtı adedince gösterdikleri hikmet-i rabbâniyeyi kendine bedel olarak vücûdda bırakıp, sonra bizden saklanır. Hem o giden

Âlem-i gayb: Beş duyu ile kavranamayan varlıkların ve hâdiselerin âlemi.

Cüz'î: Küçük, az.

Etvâr-ı hayat: Hayatın farklı aşamaları.

Hakâik-i gaybiye: Gayba ait hakikatler.

Hikmet: Her şeyi yerli yerince yapma sıfatı.

Hikmet-i rabbâniye: Cenâb-ı Hakk'ın bileceği hikmet, İlâhî gâye.

İktiza etmek: Gerektirmek.

Kalem-i kader-i ilâhî: Allah'ın kaderleri yazan kalemi.

Küllî: Genel, kapsamlı.

Levh-i misalî: Âlem-i misaldeki levha.

Masnûât: Her biri bir sanat eseri olan varlıklar.

Mevcudât-ı arziye: Yeryüzü varlıkları.

Mukadderât-ı hayatiye: Kaderle belirlenmiş bütün bir hayat programı.

Münakkaş: Nakışlı, işlemeli, desenli.

Mütâlaagâh: Araştırma, inceleme yeri.

Nebâtiye: Bitki türleri.

Nukuş-u esmâiye: Cenâb-ı Hakk'ın isimleriyle desen desen, nakış nakış varlıkta yarattığı harikalar.

Ruhâniyat: Ruh sahibi varlıklar.

Sergüzeşt-i hayatiye: Her varlığın hayat boyu yaşadığı hâller, olaylar.

Tesbihat-ı rabbâniye: Tesbih etmeler, Allah'ı zikretmeler.

Zeval: Yok olma, kaybolup gitme.

baharın arkadaşları olan sâir baharlara yer boşaltır, tâ onlar gelip vazife görsünler. Demek o bahar zâhirî bir vücûdu çıkarır, mânên bin vücûd giyer.

Üçüncü İşaret

مَعَ نَشْرِ الثَّمَرَاتِ الْأُخْرَوِيَّةِ وَالْمَنَاطِرِ السَّرْمَدِيَّةِ وَثَالِثًا: fıkrası ifade ediyor ki:

Dünya bir tezgâh ve bir mezradır, âhiret pazarına münasip olan mahsûlâtı yetiştirir.¹ Çok Sözcük'te isbat etmişiz: Nasıl ki cin ve insan amelleri âhiret pazarına gönderiliyor. Öyle de dünyanın sâir mevcudâtı dahi, âhiret hesabına çok vazifeler görüyorlar ve çok mahsûlât yetiştiriyorlar. Belki küre-i arz onlar için geziyor. Belki denilebilir ki, onun içindir. Bu sefine-i rabbâniye, yirmi dört bin senelik bir mesafeyi bir senede geçip meydan-ı haşrin etrafında dönüyor. Mesela ehl-i cennet elbette arzu ederler ki, dünya maceralarını tahattur etsinler ve birbirine nakletsinler. Belki o maceraların levhalarını ve misallerini görmeyi çok merak ederler. Elbette sinema perdelerinde görmek gibi o levhaları, o vak'aları müşâhede etseler, çok mütelezziz olurlar. Madem öyledir; herhâlde, dâr-ı lezzet ve menzil-i saadet olan dâr-ı cennette² عَلَى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ işaretiyle, sermedi manzaralarda, dünyevî maceraların muhâveresi ve dünyevî hâdisâtın manzaraları cennette bulunacaktır.

İşte bu güzel mevcudâtın bir an görünmesiyle kaybolması ve birbiri arkasından gelip geçmesi, menâzır-ı sermediyeyi teşkil etmek için bir fabrika tezgâhları hükmünde görünüyor. Mesela, nasıl ki ehl-i medeniyet fânî vaziyetlere bir nevi bekâ vermek ve ehl-i istikbale yadigâr bırakmak için, güzel veya garîb vaziyetlerin suretlerini alıp sinema perdeleriyle istikbale hediye ediyor; zaman-ı mâziyi zaman-ı hâlde ve istikbalde gösteriyor ve derc ediyorlar.

¹ Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* 9/278; İbni Hacer, *Fethu'l-bârî* 11/230; Münâvî, *Feyzu'l-kadîr* 2/140, 440, 4/2.

² "Dost ve kardeş olarak, divanlar üzerinde karşı karşıya otururlar." (Hicr Sûresi, 15/47; Sâffât Sûresi, 37/44).

Dâr-ı lezzet: Lezzet yurdu.

Derc etmek: Yerleştirmek, içine koymak.

Ehl-i istikbal: Geleceğin insanları.

Ehl-i medeniyet: Medenî insanları.

Küre-i arz: Yerküre.

Menâzır-ı sermediye: Dâimî

manzaralar.

Menzil-i saadet: Saadet, mutluluk konağı.

Mezra: Tarla, ekin yeri.

Muhâvere: Karşılıklı konuşmak, diyalog.

Mütelezziz: Lezzet alan, zevk duyan.

Sefine-i rabbâniye: Allah'ın

gemisi.

Sermedi: Devamlı, sürekli.

Tahattur etmek: Hatırlamak.

Teşkil etmek: Meydana getirmek, oluşturmak.

Vak'a: Hâdise, olay.

Yadigâr: Hâtıra.

Zaman-ı hâl: Şimdiki zaman.

Zaman-ı mâzi: Geçmiş zaman.

Aynen öyle de şu mevcudât-ı bahariye ve dünyeviyede kısa bir hayat geçirdikten sonra, onların Sâni-i Hakîm'i, âlem-i bekâya ait gayelerini o âleme kaydetmekle beraber, âlem-i ebedîde, sermedî manzaralarda onların etvâr-ı hayatlarında gördükleri vezâif-i hayatiyeyi ve mu'cizât-ı sübhâniyeyi menâzır-ı sermediyede kaydetmek, mukteza-yı ism-i Hakîm ve Rahîm ve Vedûd'dur.

Dördüncü İşaret

مَعَ إِعْلَانِ التَّسْبِيحَاتِ الرَّبَّانِيَّةِ وَإِظْهَارِ الْمُقْتَضِيَّاتِ الْأَسْمَائِيَّةِ fıkrası ifa-
de ediyor ki:

Mevcudât, etvâr-ı hayatıyla müteaddit envâ-ı tesbihat-ı rabbâniyeyi yapıyor. Hem esmâ-yı ilâhiyenin iktiza ve istilzam ettikleri hâlâtı gösteriyor ki; mesela Rahîm ismi, şefkat etmek ister.. Rezzâk ismi, rızık vermek iktiza eder.. Latîf ismi, lütfetmek istilzam eder ve hâkeza... Bütün esmânın birer birer muktezası vardır. İşte, her bir zîhayat, hayatıyla ve vücûduyla o esmânın muktezasını göstermekle beraber, cihâzâtı adedincede Sâni-i Hakîm'e tesbihat yapıyorlar.

Mesela, nasıl ki bir insan güzel meyveler yer. O meyveler midesinde dağılır, erir, zâhiren mahvolur. Fakat ağızından, midesinden başka bütün hüceyrât-ı bedeniyede faaliyetkârâne bir lezzet, bir zevk vermekle beraber, aktâr-ı bedendeki vücûdu ve hayatı beslemek ve idâme-i hayat etmek gibi

Aktâr-ı beden: Bedenin her tarafı.

Âlem-i bekâ: Kalıcı, ölümsüz âlem, âhiret yurdu.

Âlem-i ebedî: Ebedî, sonsuz âlem, âhiret yurdu.

Envâ-ı tesbihat-ı rabbâniye: Çeşitli şekillerde Allah'ı anmalar, tesbih etmeler.

Esmâ: İsimler.

Esmâ-yı ilâhiye: Allah'ın güzel isimleri.

Etvâr-ı hayat: Hayatın farklı aşamaları.

Faaliyetkârâne: Çalışır bir tarzda.

Hâkeza: Bunun gibi, böylece.

Hakîm: Her şeyi yerli yerince yapan, Hz. Allah.

Hâlât: Hâller, durumlar.

Hüceyrât-ı bedeniye: Beden hücrecikleri.

İdame-i hayat: Hayatı sürdürme, devam ettirme.

İktiza etmek: Gerektirmek.

İstilzam etmek: Gerektirmek, icap ettirmek.

Latîf: En gizli arzuları bilip, lütfuyla onları ihsan eden Hz. Allah.

Mevcudât-ı bahariye ve dünyeviye: Baharda dünyaya gelen varlıklar.

Mu'cizât-ı sübhâniye: Cenâb-ı Hakk'ın mu'cizeleri.

Mukteza: Gerektirici sebep.

Mukteza-yı ism-i Hakîm ve Rahîm ve Vedûd: Cenâb-ı Hakk'ın Hakîm, Rahîm ve Vedûd yüce isimlerinin gereği.

Müteaddit: Birçok.

Rahîm: Sonsuz, sınırsız şefkat ve merhamet sahibi, Hz. Allah.

Rezzak: Rızık bol ve devamlı veren, Hz. Allah.

Sâni-i Hakîm: Daima hikmetle, her şeyi yerli yerince Yaradan, Hz. Allah.

Vedûd: Kullanını çok seven ve onlar tarafından da çok sevilen, Hz. Allah.

Vezâif-i hayatiye: Varlıkların hayatları boyunca gördükleri tabii vazifeler.

Zîhayat: Canlı.

pek çok hikmetlerin vücûduna medar oluyor. O taam kendisi de vücûd-u nebâtîden hayat-ı insaniye tabakasına çıkıyor, terakki ediyor.

Aynen öyle de, şu mevcudât zeval perdesinde saklandıkları vakit, onların yerinde her birisinin pek çok tesbihatı bâki kalmakla beraber, pek çok esmâ-yı ilâhiyenin de nukuşlarını ve mukteziyâtını o esmânın ellerine bırakır, yani bir vücûd-u bâkiye tevdi ederler, öyle giderler. Acaba fânî ve muvakkat bir vücudun gitmesiyle, onun yerine bir nevi bekâyâ mazhar binler vücut kalsa, denilir mi ki “Ona yazık oldu!” veyahut “Abes oldu!” veyahut “Şu sevimli mahlûk neden gitti!”... Şekvâ edilebilir mi? Belki onun hakkındaki rahmet, hikmet, muhabbet öyle iktiza ediyorlar ve öyle olmak gerektir. Yoksa birtek zarar gelmemek için, binler menfaati terk etmek lâzım gelir ki o hâlde binler zarar olur. *Demek Rahîm, Hakîm ve Vedûd isimleri, zevale ve firaka muâ-rız değiller; belki istilzam edip iktiza ediyorlar.*

Beşinci İşaret

لِظُهُورِ الشُّؤُنَاتِ السُّبْحَانِيَّةِ وَالْمَشَاهِدِ الْعَلِيمَةِ fıkrası ifade ediyor ki:

“Mevcudât, –hususan zîhayat olanlar– vücûd-u surîden gittikten sonra, bâki çok şeyleri bırakırlar, öyle giderler...” İkinci Remiz’de beyan edildiği gibi Zât-ı Vâcibu’l-vücûd’un kudsiyet ve istiğnâ-yı kemâline muvafık bir tarzda ve ona lâayık bir surette hadsiz bir muhabbet, nihayetsiz bir şefkat, gayetsiz bir iftihar, –tâbiri caizse– mukaddes, hadsiz bir memnuniyet, bir sevinç –tâbirde hata olmasın– hadsiz bir lezzet-i mukaddese, bir ferah-ı münezzeh, şuûnât-ı rubûbiyetinde bulunur ki, onların âsârı bilmüşâhede görünüyor. İşte o şuûnâtın iktiza ettikleri hayret-nümâ

Abes olmak: Boş, gereksiz olmak.

Âsâr: Eserler.

Bilmüşâhede: Bizzat görerek.

Ferah-ı münezzeh: Cenâb-ı Hakk’ın kendi Zâtına layık duyduğu yüce, kusursuz sevinç, ferah.

Firak: Ayrılık.

Hayat-ı insaniye: İnsan hayatı.

Hayret-nümâ: Hayret verici.

İstiğnâ-yı kemâl: Cenâb-ı Hakk’ın hiçbir şeye muhtaç olmaması.

Kudsiyet: Mukaddeslik, kutsallık.

Lezzet-i mukaddese: Cenâb-ı

Hakk’ın kendi Zâtına layık duyduğu yüce, münezzeh lezzet.

Medar olmak: Sebep, vesile olmak.

Muâriz: Karşı gelen, muhalif.

Mukteziyât: Gerekler, neticeler.

Muvafık: Uygun, yerinde.

Muvakkat: Kısa süreli, geçici.

Şekvâ etmek: Şikâyet etmek.

Şuûnât-ı rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk’ın isimlerinin kaynağı olan sıfatlarının dayandığı, insanın idrak ufkunu aşan, ihata edilemeyen, Zât’ına lâayık şefkat, muhabbet, ferah, sürûr, gazap gibi mukaddes, münezzeh mânâlar.

Taam: Yemek.

Terakki etmek: İlerlemek, yükselmek.

Tevdi etmek: Emanet etmek, vermek.

Vücûd-ı bâki: Kalıcı, dâimî vücut.

Vücûd-u nebâtî: Bitki olarak var olma.

Vücûd-u surî: Görünen, zâhirî varlık.

Zât-ı Vâcibu’l-vücûd: Varlığı kendinden ve kesin olan Hz. Allah.

Zeval: Yok olma, kaybolup gitme.

faaliyet içinde mevcudât, tebdil ve tağyir ile zeval ve fenâ içinde süratle sevk ediliyor, mütemâdiyen âlem-i şehâdetten âlem-i gayba gönderiliyor. Ve o şuûnâtın cîvelleri altında mahlûkât, dâimî bir seyr ü seyelân, bir hareket ve cevelân içinde çalkanmakta ve ehl-i gafletin kulaklarına vâveylâ-yı firak ve zevali ve ehl-i hidayetin sem'ine velvele-i zikir ve tesbihi dağıtmaktadırlar.

Bu sırra binâen her bir mevcud, Vâcibu'l-vücûd'un bâki şuûnâtının tezahürüne bâki birer medar olacak manaları, keyfiyetleri, hâletleri vücûdda bırakıp öyle gidiyorlar. Hem o mevcud, bütün müddet-i hayatında geçirdiği etvar ve ahvâlî, ilm-i ezelinin unvanları olan İmam-ı Mübîn, Kitab-ı Mübîn, Levh-i Mahfuz gibi vücûd-u ilmî dairelerinde vücûd-u hari-cîsini temsil eden mufasssal bir vücûd dahi bırakıp öyle giderler. Demek her fânî; bir vücûdu terk eder, binler bâki vücûdları kazanır, kazandırır.

Mesela, nasıl ki harikulâde bir fabrika makinesine âdi bazı maddeler atılır, içinde yanarlar, zâhiren mahvolur; fakat o fabrikanın imbiklerinde çok kıymettar kimya maddeleri ve edviyeler teressüb eder. Hem onun kuvvetiyle ve buharıyla o fabrikanın çarkları döner; bir taraftan kumaşları dokumasına, bir kısmı kitap tab'ına, bir kısmı da şeker gibi başka kıymettar şeyleri imal etmesine medar oluyor ve hâkeza... Demek o âdi maddelerin yanmasıyla ve zâhiren mahvolmasıyla binler şeyler vücûd buluyor. Demek âdi bir vücûd

Âdi: Basit, sıradan.

Ahvâl: Hâller.

Âlem-i gayb: Görünmeyen âlem, duyu organları ile kavranılamayanları ihtiva eden âlem.

Âlem-i şehâdet: Görünen âlem, duyu organları ile kavranılanları ihtiva eden âlem.

Bâki: Dâimî, ölümsüz.

Binâen: ... dayanarak, bunun üzerine.

Cevelân: Dolaşma, gezme.

Cilve: Tecellî, belirtî, görüntü.

Edviye: İlaçlar.

Ehl-i gaflet: Gerçeklerden habersiz, vurdumduymaz yaşayanlar.

Ehl-i hidayet: Doğru yolda olanlar.

Etvar: Durumlar, aşamalar.

Hâlet: Hâl, durum.

İlm-i ezeli: Cenâb-ı Hakk'ın sonsuz, sınırsız ilmi.

İmam-ı Mübîn: Levh-i Mahfuz'un bir diğer adı; kader kitabı.

İmbik: Süzgeç.

Keyfiyet: Nitelik.

Kitab-ı Mübîn: Cenâb-ı Hakk'ın kudret ve iradesinin genel düsturlarının, temel prensiplerinin yazıldığı kitap. Her şeyin varlığına ait hususî yetlerinin, şekillerinin çizildiği kitap.

Levh-i Mahfuz: Olmuş ve olacak her şeyin yazıldığı asıl kütük. Allah'ın (c.c.) takdir buyurduğu hükümlerin bulunduğu asıl levha. (K.K: Buruc Suresi 85/22).

Medar olmak: Sebep, vesile olmak.

Mufasssal: Geniş, ayrıntılı.

Mütemâdiyen: Devamlı, sürekli olarak.

Sem': Kulak.

Seyelân: Akıp gitme, cereyan etme.

Tab': Basma, baskı.

Tebdil ve tağyir: Değiştirip başka şekle sokma.

Teressüb etmek: Dibe çökmek, süzölmek.

Tezahür: Görünme, belirme.

Vâcibu'l-vücûd: Varlığı kendinden, kesin olan Zât.

Vâveylâ-yı firak ve zeval: Ayrılık, ölüm çılgınlıkları, feryatları.

Velvele-i zikir ve tesbih: Zikir ve tesbih sesleri, nağmeleri.

Vücûd-u harici: Dış dünyadaki varlık, objektif, nesnel varlık.

Vücûd-u ilmî: Varlığı bilinen, fizikî olmayan vücûd.

gider, âli çok vücûdları irsiyet bırakır. İşte şu hâlde, o âdi maddeye “Yazık oldu!” denilir mi? “Fabrika sahibi neden ona acımadı, yandırdı, o sevimli maddeleri mahvetti?..” Şikâyet edilir mi?

Aynen öyle de ¹ وَاللَّهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَى Hâlık-ı Hakîm ve Rahîm ve Vedûd, mukteza-yı rahmet ve hikmet ve vedûdiyet olarak kâinat fabrikası-na hareket veriyor. Her bir vücûd-u fânîyi çok bâki vücûdlara çekirdek yapar, makâsıd-ı rabbâniyesine medar eder, şuûnât-ı sübhâniyesine mazhar kılar, kalem-i kaderine mürekkep ittihaz eder ve kudretin dokumasına bir mekik yapar. Ve daha bilmediğimiz pek çok inâyât-ı galiye ve makâsıd-ı âliye için, kendi faaliyet-i kudretiyle kâinatı faaliyete getirir. Zerrâtı cevelâna, mevcudâtı seyerâna, hayvanâtı seyelâna, seyyârâtı deverâna getirir, kâinatı konuşturur, âyâtını ona sessiz söylettirir ve ona yazdırır.

Ve mahlûkât-ı arziye, rubûbiyeti noktasında;

- *Havayı, emir ve iradesine bir nevi arş..*
- *Ve nur unsurunu, ilim ve hikmetine diğer bir arş..*
- *Ve suyu, ihsan ve rahmetine başka bir arş..*
- *Ve toprağı, hıfz ve ihyâsına bir çeşit arş yapmış. O arşlardan üçü-nü mahlûkât-ı arziye üstünde gezdiriyor.*

¹ “En yüce sıfatlar Allah’ındır.” (Nahl Sûresi, 16/60).

Âli: Yüce.

Arş: Kürsü, taht, yüce makam.

Âyât: Âyetler.

Cevelân: Dolaşma, gezme.

Deverân: Dönüp durma.

Faaliyet-i kudret: Cenâb-ı Hakk’ın kudretinin icraatı.

Hâlık-ı Hakîm: Her şeyi yerli yerince yaratan Hz. Allah.

Hıfz: Koruma, kollama.

İhyâ: Hayat verme.

İnâyât-ı gâliye: Değerli, kıymetli yardımlar, iyilikler.

İrsiyet bırakmak: Vâris bırakmak.

İttihaz etmek: Edinmek.

Mahlûkât-ı arziye: Yeryüzü varlıkları.

Makâsıd-ı âliye: Yüce maksatlar.

Makâsıd-ı rabbâniye: İlâhî maksatlar, gâyeler.

Mazhar kılmak: Nail etmek, şereflendirmek.

Mukteza-yı rahmet ve hikmet ve vedûdiyet: Cenâb-ı Hakk’ın varlıklara karşı engin merhametinin, her şeyi yerli yerince yaratışının ve yüce şefkatinin neticesi, gereği.

Rahîm: Kullanına karşı sonsuz lütuf ve merhamet eden, onları gözeten, Hz. Allah.

Rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk’ın herkesi ve her şeyi içine alan engin terbiye ve idaresi.

Seyelân: Akıp gitme, cereyan etme.

Seyerân: Hareket etme, hareket hâlinde olma.

Seyyârât: Gezegenler.

Şuûnât-ı sübhâniye: Cenâb-ı Hakk’ın isimlerinin kaynağı olan sıfatlarının dayandığı, insanın idrak ufkunu aşan, ihata edilemeyen, Zât’ına lâyıık şefkat, muhabbet, ferah, sürûr, gazap gibi mukaddes, münezzeh mânâlar.

Vedûd: Kullanını çok seven ve onlar tarafından da çok sevilen, Hz. Allah.

Vücûd-u fânî: Geçici varlık, vücut.

Zerrât: Zerrelere. Atom veya molekül gibi maddenin en küçük parçaları.

Kat'iyen bil ki; bu Beş Remiz'de ve Beş İşaret'te gösterilen parlak hakikat-i âliye, nur-u Kur'ân ile görünür. ve imanın kuvvetiyle sahip olunabilir.

Yoksa o hakikat-i bâkiye yerine, gayet müthiş bir zulümât geçer. Ehl-i dalâlet için dünya, firaklar ve zevallerle dolu ve ademlerle mâlâmâldir. Kâinat, onun için mânevî bir cehennem hükmüne geçer. Her şey onun için âni bir vücûd ile hadsiz bir adem ihata ediyor. Bütün mâzi ve müstakbel, zulümât-ı ademle memlûdur; yalnız kısacık bir zaman-ı hâlde bir hazin nur-u vücûd bulabilir.

Fakat sırr-ı Kur'ân ve nur-u iman ile ezelden ebede kadar bir nur-u vücûd görünür, ona alâkadar olur ve onunla saadet-i ebediyesini temin eder.

Elhâsıl: Biz, Şair Mısırlî'nin tarzında deriz:

Derya olunca nefes,

Pârelenince kafes,

Tâ kesilince bu ses,

Çağırırım; yâ Hak, yâ Mevcud,

Yâ Hayy, yâ Mâbud,

Yâ Hakîm, yâ Maksud

Yâ Rahîm, yâ Vedûd!..

Ve bağırarak derim:

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ الْمُبِينُ، مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ صَادِقُ الْوَعْدِ الْأَمِينُ.¹

Ve iman ederek isbat ederim:

¹ “Apaçık hakkın tâ kendisi ve her şeyin idaresi elinde olan Allah'tan başka ilâh yoktur. Vaadinde sâdik ve emîn olan Muhammed (s.a.s.) Allah'ın resûlüdür.”

Adem: Yokluk.

Ebed: Sonu olmama, dâimî kalıcı olma.

Ezel: Başlangıcı, öncesi olmama, zaman üstü.

Firak: Ayrılık.

Hakikat-i âliye: Yüce hakikat.

Hakikat-i bâkiye: Kalıcı, dâimî hakikat.

Hayy: Her zaman var ve diri olup varlıkların da hayatını veren.

Hazin: Hüzünlü, üzücü.

İhata etmek: Kapatmak, kuşatmak.

Mâbud: Kendisine ibadet edilen Zât, ilâh.

Maksud: Gerçek maksat, kendisine varılmak istenen, gâye edilen Zât.

Mâlâmâl: Dopdolu.

Mâzi ve müstakbel: Geçmiş ve gelecek.

Memlû: Dolu.

Mevcud: Var olan, hazır olan.

Nur-u vücûd: Varlık ışığı.

Pârelenmek: Parçalanmak.

Saadet-i ebediye: Ebedi, sonsuz mutluluk.

Zaman-ı hâl: Şimdiki zaman.

Zeval: Yok olma, kaybolup gitme.

Zulümât: Karanlıklar.

Zulümât-ı adem: Yokluk, hiçbir karanlıkları.

إِنَّ الْبُعْثَ بَعْدَ الْمَوْتِ حَقٌّ وَالْجَنَّةَ حَقٌّ وَالنَّارَ حَقٌّ وَإِنَّ السَّعَادَةَ الْأَبَدِيَّةَ حَقٌّ
وَاللَّهُ رَحِيمٌ حَكِيمٌ وَدُودٌ وَإِنَّ الرَّحْمَةَ وَالْحِكْمَةَ وَالْمَحَبَّةَ مُحِيطَةً بِجَمِيعِ
الْأَشْيَاءِ وَشُرُونَاتِهَا.¹

وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَيْنَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَيْنَا اللَّهُ
لَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ.²

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ.³
رَبَّنَا لَا تُوَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا.⁴

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ صَلَاةً تَكُونُ لَكَ رِضَاءٌ وَلِحَقِّهِ آدَاءٌ وَعَلَى آلِهِ
وَصَحْبِهِ وَسَلِّمْ. آمِينَ. وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ.⁵

سُبْحَانَ مَنْ جَعَلَ حَدِيقَةَ أَرْضِهِ مَشْهَرِ صَنْعَتِهِ، مَحْشَرَ خَلْقَتِهِ، مَظْهَرَ قُدْرَتِهِ، مَدَارَ
حِكْمَتِهِ، مَزْهَرَ رَحْمَتِهِ، مَزْرَعَ جَنَّتِهِ، مَمَرَّ الْمَخْلُوقَاتِ، مَسِيلَ الْمَوْجُودَاتِ، مَكِيلَ
الْمَصْنُوعَاتِ. فَمَزَيْنَ الْحَيَوَانَاتِ، مُنْقَشُ الطُّيُورَاتِ، مُتَمَرُّ الشَّجَرَاتِ، مُزْهَرُ
النَّبَاتَاتِ: مُعْجَزَاتُ عِلْمِهِ، خَوَارِقُ صُنْعِهِ، هَدَايَا جُودِهِ، بَرَاهِينُ لُطْفِهِ، دَلَائِلُ
الْوَحْدَةِ، لَطَائِفُ الْحِكْمَةِ، شَوَاهِدُ الرَّحْمَةِ. تَبَسُّمُ الْأَزْهَارِ مِنْ زِينَةِ الْأَثْمَارِ،
تَسْجُعُ الْأَطْيَارِ فِي نَسْمَةِ الْأَسْحَارِ، تَهْزُجُ الْأَمْطَارِ عَلَى خُدُودِ الْأَزْهَارِ، تَزِينُ

¹ “Şüphesiz, öldükten sonra dirilme hakktır. Cennet hakktır. Cehennem hakktır. Ebedî saadet hakktır. Allah; Rahîm, Hakîm ve Vedûd’dur; ilâhî rahmet, hikmet ve muhabbet, bütün varlığı ve varlığının her hâlini, her durumunu kuşatmıştır.”

² “ ‘Hamdolsun bizi bu cennete eriştiren Allah’a! Eğer Allah bizi muvaffak kılmısaydı, biz kendiliğimizden yol bulamazdık. Rabbimizin elçilerinin gerçeği bildirdikleri bir kere daha kesinlikle anlaşılmıştır.’ derler.” (A’râf Sûresi, 7/43).

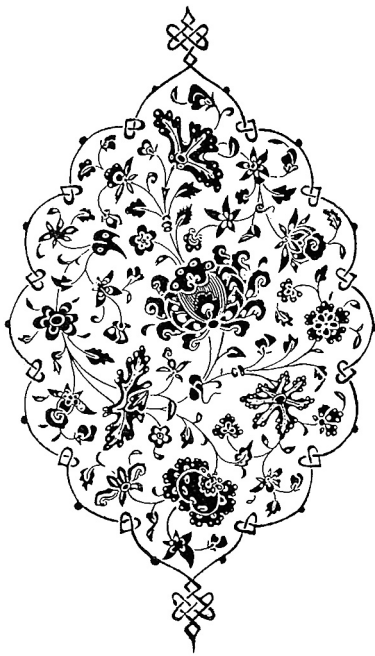
³ “Sübhanısın ya Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara Sûresi, 2/32).

⁴ “Ey Rabbimiz! Eğer unuttuk veya kasıtsız olarak yanlış yaptıysak bundan dolayı bizi sorumlu tutma!” (Bakara Sûresi, 2/286).

⁵ “Allah’ım! Efendimiz Muhammed’e (s.a.s.) ve O’nun âl ve ashabına, senin hoşnutluğuna ve O’nun hakkını ödememize vesile olması için rahmet eyle. Âmin. Ve bütün hamdler âlemlerin Rabbi Allah’adır.”

الْأَزْهَارِ، تَبْرِجُ الْأَثْمَارِ فِي هَذِهِ الْجَنَانِ، تَرْحُمُ الْوَالِدَاتِ عَلَى الْأَطْفَالِ الصِّغَارِ
فِي كُلِّ الْحَيَوَانَاتِ وَالْإِنْسَانِ: تَعْرِفُ وَدُودِ، تَوَدُّدُ رَحْمَانٍ، تَرْحُمُ حَنَانٍ، تَحْنُنُ
مَنَّانٍ لِلْجِنِّ وَالْإِنْسَانِ وَالرُّوحِ وَالْحَيَوَانِ وَالْمَلَكِ وَالْجَانِ.¹

* * *

¹ Yeryüzü bahçesini; sanatına bir sergi, yaratmasına bir meydan, kudretine bir tecelli yeri, hikmetine bir yörünge, rahmetine bir çiçeklik, cennetine bir tarla, yarattıklarına bir uğrak yeri, varlıkların akıp gittiği bir mecra, eserlerine bir ölçek olarak yaratan Zât, her türlü eksiklikten uzaktır.

Binâenaleyh, canlıların süslenmesi, kuşların nakış nakış işlenmesi, ağaçların meyvelerle donanması, bitkilerin çiçek çiçek açması, O'nun ilminin mu'cizeleri, sanatının harikaları, cömertliğinin hediyeleri, lütfunun alâmetleri, birliğinin delilleri, hikmetinin incelikleri, rahmetinin şahitleridir.

Bu yeryüzü bahçelerinde meyvelerin süsleriyle çiçeklerin tebessümü.. seher yeliyle kuşların şakıması.. çiçeklerin yanaklarındaki yağmur damlalarının şıplıtısı.. çiçeklerin süslenmesi ve meyvelerin bu bahçelerde kendilerindeki bütün güzellikleri insanların nazarlarına arz etmesi.. ve hayvan olsun, insan olsun kâinattaki bütün annelerin küçücük yavrularına karşı şefkati; cinlere, insanlara, ruhlarla, hayvanlara ve meleklerle bir Vedüd'un kendini tanıtması, bir Rahmân'ın kendini sevdirmesi, bir Hannân'ın şefkati ve bir Mennân'ın merhametinin cilveleridir.

Yirmi Dördüncü Mektub'un Birinci Zeyli

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ¹

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قُلْ مَا يَعْبُؤُا بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ²

Yani, “Ey insanlar! Duanız olmazsa ne ehemmiyetiniz var?” meâlindeki âyetin beş nüktesini dinle!

Birinci Nükte

*Dua, bir sırr-ı azîm-i ubûdiyettir. Belki ubûdiyetin ruhu hükmündedir.*³ Çok yerlerde zikrettiğimiz gibi, dua üç nevidir:

Birinci Nevi Dua: İstidat lisanıyladır ki; bütün hububat, tohumlar, lisan-ı istidad ile Fâtır-ı Hakîm’e dua ederler ki, “Senin nukuş-u esmâni mufassal göstermek için bize neşv ü nemâ ver. Küçük hakikatimizi sümbülle ve ağacın büyük hakikatine çevir!”

Hem şu istidat lisanıyla dua nev’inden birisi de şudur ki: *Esbabın içti-mai, müsebbebin îcadına bir duadır.* Yani esbap, bir vaziyet alır ki; o vaziyet, bir lisan-ı hâl hükmüne geçer.. ve müsebbebi, Kadîr-i Zülcelâl’den dua eder, isterler. Mesela su, hararet, toprak, ziya, bir çekirdek etrafında bir

¹ “O Yüce Zât’ın adıyla. ‘Ve hiçbir şey yoktur ki O’na hamd ile tesbih etmesin.’ (İsrâ Sûresi, 17/44).”

² Furkan Sûresi, 25/77.

³ Tirmizî, *Dua* 1, *Tefsîru sûre* (2) 16, (40) 1; Ebû Davud, *Vitr* 23; İbni Mâce, *Dua* 1.

Esbap: Sebepler.

Fâtır-ı Hakîm: Her şeyi hikmetle, yerli yerince yaratan Yüce Allah.

İçtima: Toplanma, bir araya gelme.

Kadîr-i Zülcelâl: Her şeye gücü yeten Ulu Allah.

Lisan-ı hâl: Hâl dili, durum ifadesi.

Lisan-ı istidat: Kabiliyet dili (kabiliyetini konuşmak).

Mufassal: Geniş, ayrıntılı.

Müsebbep: Sebebe bağlı olarak meydana gelen, netice.

Neşv ü nemâ: Büyüyüp gelişme.

Nukuş-u esmâ: Cenâb-ı Hak’ın isimleriyle desen desen, nakış nakış varlıkta yarattığı harikalar.

Sırr-ı azîm-i ubûdiyet: Çok büyük bir kulluk sırrı.

Übûdiyet: Kulluk.

vaziyet alarak, o vaziyet bir lisan-ı duadır ki; “*Bu çekirdeği ağaç yap, yâ Hâlık’ımız!*” derler. Çünkü o mu’cize-i harika-yı kudret olan ağaç; o şuursuz, câmid, basit maddelere havale edilmez.. havalesi muhâldir. Demek içtima-yı esbab, bir nevi duadır.

İkinci Nevi Dua: İhtiyac-ı fitrî lisanıyladır ki, bütün zîhayatların iktidar ve ihtiyârları dahilinde olmayan hâcetlerini ve matlablarını ummadıkları yerden, vakt-i münasipte onlara vermek için, Hâlık-ı Rahîm’den bir nevi duadır. Çünkü iktidar ve ihtiyârları haricinde, bilmedikleri yerden, vakt-i münasipte onlara bir Hakîm-i Rahîm gönderiyor. Elleri yetişmiyor. Demek o ihsan, dua neticesidir.

Elhâsıl: Bütün kâinattan dergâh-ı ilâhiyeye çıkan, bir duadır. Esbab olanlar, müsebbebâtı Allah’tan isterler.

Üçüncü Nevi Dua: İhtiyaç dairesinde zîşuurların duasıdır ki, bu da iki kısımdır.

• *Eğer ıztırar derecesine gelse.. veya ihtiyac-ı fitrîye tam münasebet-tar ise.. veya lisan-ı istidada yakınlaşmış ise.. veya sâfi, hâlis kalbin lisanıyla ise, ekseriyet-i mutlaka ile makbuldür.* Terakkiyât-ı beşeriyenin kısm-ı âzamı ve keşfiyâtları, bir nevi dua neticesidir. Havânk-ı medeniyet dedikleri şeyler ve keşfiyâtlarına medar-ı iftihar zannettikleri emirler, mânevî bir dua neticesidir. Hâlis bir lisan-ı istidad ile istenilmiş, onlara verilmiştir. Lisan-ı istidad ile ve lisan-ı ihtiyac-ı fitrî ile olan dualar dahi, bir mâni olmazsa ve şerâit dahilinde ise, daima makbuldürler.

• İkinci Kısım: Meşhur duadır. O da iki nevidir; biri fiilî, biri kavî. Mesela çift sürmek, fiilî bir duadır. Rızkı topraktan değil; belki toprak, hazine-i rahmetin bir kapısıdır ki; rahmetin kapısı olan toprağı, saban ile çalar.

Câmid: Cansız.

Dergâh-ı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk’ın huzuru, divanı.

Ekseriyet-i mutlaka: Genellik, çoğunluk.

Hâcet: İhtiyaç.

Hâlık: Hz. Yaradan.

Hâlık-ı Rahîm: Merhamet ve ihsanı pek çok olan Yüce Yaratıcı.

Havânk-ı medeniyet: Medeniyet harikaları, olağanüstü gelişmeler.

İztirar: Çaresizlik, mecburiyet.

İçtima-yı esbab: Sebeplerin bir araya gelmesi.

İhtiyac-ı fitrî: Yaratılıştan gelen, tabii ihtiyaç.

İhtiyâr: İrade.

Keşfiyât: Buluşlar.

Kısım-ı âzam: Çok büyük kısım.

Lisan-ı dua: Dua ifadesi, dili.

Matlab: İstek, talep.

Medar-ı iftihar: Övünç sebebi.

Mu’cize-i harika-yı kudret: Kudret harikası mu’cize.

Muhâl: İmkânsız.

Münasebettar: İlgili, alâkalı.

Müsebbebât: Bir sebebe bağlı olarak meydana gelen şeyler, neticeler.

Şerâit: Şartlar.

Terakkiyât-ı beşeriyet: İnsanlığın kazandığı ilerlemeler, gelişmeler.

Vakt-i münasip: Uygun vakit.

Zîhayat: Canlı.

Zîşuur: Akıllı, şuur sahibi.

Sâir kısımların tafsîlâtını tayyedip, yalnız kavî duanın bir iki sırlarını, gelecek iki üç nüktede söyleyeceğiz.

İkinci Nükte

Duanın tesiri azîmdir. Hususan dua, külliyyet kesbederek devam etse netice vermesi gâliptir, belki dâimîdir. Hatta denilebilir ki, sebeb-i hilkat-i âlemin birisi de duadır. Yani kâinatın hilkatinden sonra, başta nev-i beşer ve onun başında Âlem-i İslâm ve onun başında Muhammed Arabî (aleyhissalâtü vesselâm)'ın muazzam olan duası, bir sebeb-i hilkat-i âlemdir. Yani Hâlık-ı âlem, istikbalde o Zât'ın nev-i beşer nâmına, belki mevcudât hesabına bir saadet-i ebediye, bir mazhariyet-i esmâ-yı ilâhiye isteyeceğini bilmiş, o gelecek duayı kabul etmiş, kâinatı halketmiş...

Madem duanın bu derece azîm ehemmiyeti ve vüs'atı vardır. Hiç mümkün müdür ki, bin üç yüz elli senede, her vakitte, nev-i beşerden üç yüz milyon cin ve ins ve melek ve ruhaniyâtta had ve hesaba gelmez mübarek zâtlar, bilittifak Zât-ı Muhammedî (aleyhissalâtü vesselâm) hakkında rahmet-i uzmâ-yı ilâhiye ve saadet-i ebediye ve husûl-ü maksud için duaları nasıl kabul olmasın? Hiçbir cihetle mümkün müdür ki, o duaları reddedilsin?

Madem bu kadar külliyyet ve vüs'at ve devam kesbedip lisan-ı istidad ve ihtiyac-ı fitrî derecesine gelmiş. Elbette o Zât-ı Muhammed Arabî (aleyhissalâtü vesselâm), dua neticesi olarak öyle bir makam ve mertebededir ki; bütün ukûl toplansa, bir akıl olsalar, o makamın hakikatini tamamıyla ihata edemezler.

İşte, ey müslüman, senin rûz-i mahşerde böyle bir şefiîn var. Bu şefiîn şefaatinı kendine celbetmek için, sünnetine ittibâ et!..

Azîm: Çok büyük.

Bilittifak: İttifakla.

Gâlib: Üstün, baskın, kuvvetli.

Hâlık-ı âlem: Âlemin, kâinatın yaratıcısı.

Halketmek: Yaratmak.

Hilkat: Yaratılış.

Husûl-ü maksud: Maksadın, gayenin gerçekleşmesi.

İhata etmek: Bütün yönleriyle anlamak, iyice kavramak.

İttibâ etmek: Uymak, bağlanmak.

Kavî: Sözlü.

Külliyyet kesbetmek: Bütünlük, genellik kazanmak, kapsamlı olmak.

Mazhariyet-i esmâ-yı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinin tecellisine mazhar olma, nâil olma.

Nev-i beşer: İnsanlık.

Rahmet-i uzmâ-yı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın engin, pek büyük rahmeti.

Ruhaniyât: Ruh sahibi varlıklar (maddî cisim taşımayanlar).

Rûz-i mahşer: Mahşer günü.

Sebeb-i hilkat-i âlem: Kâinatın, âlemin yaratılış sebebi.

Şefî: Şefaâtçi, suçların affı için aracı olan.

Tayyetmek: Aşmak, atlamak, geçmek.

Ükûl: Akıllar.

Vüs'at: Genişlik.

♦ *Eğer desen:* Madem o Habibullah'tır. Bu kadar salavât ve duaya ne ihtiyacı var?

• *Elcevap:* O Zât (*aleyhissalâti vesselâm*) umum ümmetinin saadetiyle alâ-kadar ve bütün efrâd-ı ümmetinin her nevi saadetleriyle hissedardır ve her nevi musibetleriyle endişedârdır. İşte, kendi hakkında merâtib-i saadet ve kemâlât hadsiz olmakla beraber, hadsiz efrâd-ı ümmetinin, hadsiz bir zaman-da, hadsiz envâ-ı saadetlerini hararetle arzu eden ve hadsiz envâ-ı şekâvetle-rinden müteessir olan bir Zât, elbette hadsiz salavât ve dua ve rahmete lâayık-tır ve muhtaçtır.

♦ *Eğer desen:* Bazen kat'î olacak işler için dua edilir. Mesela husuf ve küsuf namazındaki dua gibi. Hem bazen hiç olmayacak şeyler için dua edilir?

• *Elcevap:* Başka Sözler'de izah edildiği gibi, *dua bir ibadettir. Abd, kendi aczini ve fakrını dua ile ilân eder. Zâhirî maksatlar ise, o duanın ve o ibadet-i duaîyenin vakitleridir; hakikî faydaları değil. İbadetin fay-dası âhirete bakar.* Dünyevî maksatlar hâsıl olmazsa, "O dua kabul olmadı." denilmez. Belki "Daha duanın vakti bitmedi." denilir.

Hem hiç mümkün müdür ki, bütün ehl-i imanın bütün zamanlarda mütemâdiyen kemâl-i hulûs ve iştîyak ve dua ile istedikleri saadet-i ebediye onlara verilmesin.. ve bütün kâinatın şehâdetiyle hadsiz rahmeti bulunan o Kerîm-i Mutlak, o Rahîm-i Mutlak, bütün onların o duasını kabul etmesin.. ve saadet-i ebediye vücûd bulmasın?

Üçüncü Nükte

Dua-yı kavli-yi ihtiyârînin makbuliyeti, iki cihettendir: *Ya ayn-ı matlubu*

Abd: Kul.

Ayn-ı matlub: İstenilenin aynısı.

Dua-yı kavli-yi ihtiyârî: İsteye-rek yapılan sözlü dua.

Efrâd-ı ümmet: Müslümanlar. Hz. Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) tâbi olanlar.

Ehl-i iman: İman sahipleri, mü-minler.

Endişedâr: Endişeli, endişe sahibi.

Envâ-ı saadet: Mutluluk çeşitleri.

Envâ-ı şekâvet: Bedbahtlık, mutsuzluk çeşitleri.

Habîbullah: "Allah'ın en çok sevdiği kişi" anlamında Hz. Pey-gamber Efendimiz'e (s.a.s.) ait bir sıfat.

Hâsıl olmak: Meydana gelmek, ortaya çıkmak.

Husuf ve küsuf namazları: Ay ve güneş tutulduğunda kılınması sünnet olan namazlar.

İbadet-i duaîye: Duayla ilgili ibadet.

Kemâl-i hulûs ve iştîyak: Tam, büyük bir samimiyet ve arzu.

Kerîm-i Mutlak: Sonsuz ve

sınırsız cömertlik sahibi, Hz. Allah.

Merâtib-i saadet ve kemâlât: Mutluluk ve fazilet dereceleri.

Müteessir: Etkilenmiş, rahatsız.

Mütemâdiyen: Devamlı, sürekli olarak.

Rahîm-i Mutlak: Sonsuz ve sı-nırsız şefkat ve merhamet sahibi, Hz. Allah.

Salavât: Dualar. Hz. Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) yapılan dualar.

ile makbul olur, veyahut daha evlâsı verilir. Mesela birisi, kendine bir erkek evlât ister. Cenâb-ı Hak, Hazreti Meryem gibi bir kız evlâdını veriyor. “Duası kabul olunmadı.” denilmez. “Daha evlâ bir surette kabul edildi.” denilir. Hem bazen kendi dünyasının saadeti için dua eder. Duası âhiret için kabul olunur. “Duası reddedildi.” denilmez. Belki, “Daha enfâ bir surette kabul edildi.” denilir, ve hâkeza...

Madem Cenâb-ı Hak, Hakîm'dir. Biz O'ndan isteriz, O da bize cevap verir. Fakat hikmetine göre bizimle muamele eder. Hasta, tabibin hikmetini itham etmemeli. Hasta bal ister; tabib-i hâzık, sıtması için sulfato verir. “Tabip beni dinlemedi.” denilmez. Belki âh ü fizârını dinledi, işitti, cevap da verdi, maksudun iyisini yerine getirdi.

Dördüncü Nükte

Duanın en güzel, en latîf, en leziz, en hazır meyvesi, neticesi şudur ki:

Dua eden adam bilir ki; birisi var ki onun sesini dinler, derdine derman yetiştirir, ona merhamet eder. O'nun kudret eli her şeye yetişir. Bu büyük dünya hanında o yalnız değil; bir Kerîm Zât var, ona bakar, ünsiyet verir. Hem onun hadsiz ihtiyâcâtını yerine getirebilir. ve onun hadsiz düşmanlarını def edebilir bir Zât'ın huzurunda kendini tasavvur ederek bir ferah, bir inşirah duyup, dünya kadar ağır bir yükü üzerinden atıp
 الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ der.

Beşinci Nükte

Dua ubûdiyetin ruhudur ve hâlis bir imanın neticesidir. Çünkü dua eden adam, duasıyla gösteriyor ki: “Bütün kâinata hükmeden birisi var ki, en küçük işlerime ıttılai var ve bilir. En uzak maksatlarımı yapabilir. Benim her hâlîmi görür, sesimi işitir. Öyleyse bütün mevcudâtın bütün seslerini işitiyor ki, benim sesimi de işitiyor. Bütün o şeyleri O yapıyor ki, en küçük işlerimi de O'ndan bekliyorum, O'ndan istiyorum.”

Âh ü fizâr: Sesli bir şekilde âh edip, sızlanma.

Enfâ: Daha faydalı.

Evlâ: Daha iyi, âlâ.

Hâkeza: Böylece, bunun gibi.

Hakîm: Her şeyi yerli yerince yapan, Hz. Allah.

İttılai: Öğrenme, haberdar olma.

İnşirah: Gönül rahatlığı, iç huzuru.

Latîf: Hoş, güzel.

Maksud: Murad, maksat.

Sulfato: Sülfat, kinin; sıtma ilacı.

Tabib-i hâzık: Mâhir, uzman hekim.

Übûdiyet: Kulluk.

Ünsiyet: Dostluk, yakınlık.

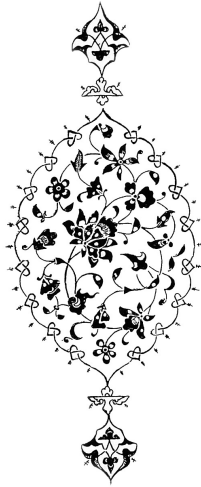
İşte, duanın verdiği hâlis tevhidin genişliğine ve gösterdiği nur-u imanın halâvet ve sâfililiğine bak, **قُلْ مَا يَعْبُؤُا بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ** sırrını anla ve **فَرْمَانِي دَعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ**¹ fermanını dinle!

“Eğer vermek istemeseydi, istemek vermezdi...”²

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ.³

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ مِنَ الْأَزَلِ إِلَى الْأَبَدِ عَدَدَ مَا فِي عِلْمِ اللَّهِ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَسَلِّمْ. سَلِّمْ وَسَلِّمْ دِينَنَا. آمِينَ. وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ.⁴

* * *

¹ “Rabbiniz buyurdu ki: “Bana dua edin ki size karşılık vereyim.” (Mümin Sûresi, 40/60).

² Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* 3/263; Gazâlî, *İhyâu ulûmi'd-dîn* 1/204; Münâvî, *Feyzu'l-kadîr* 5/417.

³ “Sübhansın ya Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara Sûresi, 2/32).

⁴ “Allah'ım! Efendimiz Muhammed'e ve O'nun âl ve ashabına, ezelden ebede kadar ilâhî ilmindeki şeyler adedince salât ve selâm eyle. Bize hem bedenî, hem dinî hayatımızda sıhhat ve selâmet lütfet. Âmin. Bütün hamdler, övgüler âlemlerin Rabbi Allah'adır.”

Yirmi Dördüncü Mektub'un İkinci Zeyli

Mirac-ı Nebevî hakkındadır.

بِسْمِهِ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ¹

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَلَقَدْ رَأَهُ نَزْلَةً أُخْرَى * عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَى * عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَأْوَى * إِذْ
يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشَى * مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى * لَقَدْ رَأَى مِنْ آيَاتِ
رَبِّهِ الْكُبْرَى²

Mevlid-i Nebevî'nin Miraciye Kısımına Dair Beş Nükte'yi Beyan Edeceğiz.

Birinci Nükte

Cennetten getirilen Burak'a dair mevlid yazan Süleyman Efendi, hazin bir aşk macerasını beyan ediyor. O Zât ehl-i velâyet olduğu ve rivayete bina ettiği için, elbette bir hakikati o suretle ifade ediyor. Hakikat şu olmak gerektir ki:

Âlem-i bekânın mahlûkları, Resûl-i Ekrem'in (aleyhissalâtü vesselâm) nuruyla pek alâkadarlardır. Çünkü O'nun getirdiği nur iledir ki; cennet

¹ "O Yüce Zât'ın adıyla. 'Ve hiçbir şey yoktur ki Allah'ı hamd ile tesbih etmesin.' (İsrâ Sûresi, 17/44)."

² "O'nun bir başka inişini Sidretu'l-Münteha'nın yanında görmüştü. Me'va cenneti de onun yanındadır. O dem ki Sidre'yi bir feyiz sarıyor, sardıkça sarıyordu... Peygamberin gözü kaymadı, şaşmadı, aşmadı da. Vallahi gördü, hem de Rabbinin âyetlerinden en büyüğünü gördü!" (Necm Sûresi, 53/13-18).

Âlem-i bekâ: Ölümsüz, ebedi âlem.

Burak: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) Mirac gecesi bindiği çok süratli binek.

Ehl-i velâyet: Allah dostları, veliler.

Hazin: Hüzünlü, kederli.

Mevlid-i Nebevî: Süleyman Çelebi (1351-1422) tarafından

yazılan, Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) dünyayı teşriflerinin ve bazı yüce özelliklerinin anlatıldığı meşhur Türkçe naat, kaside.

Miraciye: Miraçla ilgili bölüm.

ve dâr-ı âhiret, cin ve ins ile şenlenecek. Eğer O olmasaydı, o saadet-i ebediye olmazdı ve cennetin her nevi mahlûkâtından istifadeye müstaid olan cin ve ins, cenneti şenlendirmeyeceklerdi.. bir cihette sahipsiz virane kalacaktı.

Yirmi Dördüncü Söz'ün Dördüncü Dalı'nda beyan edildiği gibi, nasıl ki bülbülün güle karşı dâsitâne-i aşkı, tâife-i hayvanâtın tâife-i nebâtâta derece-i aşka bâliğ olan ihtiyacât-ı şedide-i aşk-nümâyı, rahmet hazinesinden gelen ve hayvanâtın erzaklarını taşıyan kabile-i nebâtâta karşı ilân etmek için, bir hatib-i rabbânî olarak, başta bülbül-ü gül ve her nevden bir nevi bülbül intihap edilmiş.. ve onların nağamâtı dahi, nebâtâtın en güzellerinin başlarında hoşâmedî nev'inden tesbihkârane bir hüsn-ü istikbaldir, bir alkışlamadır.

Aynen bunun gibi, sebep-i hilkat-i eflâk ve vesile-i saadet-i dâreyn ve Habib-i Rabbi'l-âlemîn olan Zât-ı Muhammed Arabî (*aleyhissalâtü vesselâm*)'a karşı, nasıl ki melâike nev'inden Hazreti Cebrail (*aleyhisselâm*) kemâl-i muhabbetle hizmetkârlık ediyor.. melâikelerin Hazreti Âdem'e (*aleyhisselâm*) inkıyad ve itaatini ve sırr-ı sücudunu gösteriyor. Öyle de ehl-i cennetin, hatta cennetin hayvanât kısmının dahi, o Zât'a karşı alâkaları bindiği Burak'ın hissiyat-ı âşikânesiyle ifade edilmiştir.

İkinci Nükte

Mirac-ı Nebvî'deki maceralardan birisi, Cenâb-ı Hakk'ın Resûl-i Ekrem'e (*aleyhissalâtü vesselâm*) karşı muhabbet-i münezzehesi, "Sana âşik olmuşum!" tâbiriyle ifade edilmiş. Şu tâbirât, Vâcibu'l-vücûd'un kudsiyetine ve istiğnâ-yı zâtisine, mana-yı örfî ile münasip düşmüyor. Madem Süleyman Efendi'nin

Bâliğ olmak: Erişmek, ulaşmak.

Dâr-ı âhiret: Âhiret yurdu.

Dâsitâne-i aşk: Aşk destanı.

Ehl-i cennet: Cennet halkı.

Habib-i Rabbi'l-âlemîn: Âlemlerin Rabbi'nin en çok sevdiği kişi.

Hatib-i rabbânî: Cenâb-ı Hakk'ı zikreden bir hatip.

Hissiyat-ı âşikâne: Âşikça hisler.

Hoşâmedî: Karşılama merasimi.

Hüsn-ü istikbal: Güzelce karşılama.

İhtiyacât-ı şedide-i aşk-nümâ: Aşk seviyesinde şiddetli ihtiyaçlar.

İnkıyad: Boyun eğme, söz dinleme.

İns: İnsan, beşer.

İntihap edilmek: Seçilmek.

İstiğnâ-yı zâtî: Cenâb-ı Hakk'ın hiçbir şeye muhtaç olmaması.

Kabile-i nebâtât: Bitkiler kafesi.

Kemâl-i muhabbet: Tam, büyük bir sevgi.

Kudsiyet: Mukaddeslik, kutsallık.

Mana-yı örfî: Toplumca bilinen, kullanılan anlam.

Melâike: Melekler.

Mirac-ı Nebvî: Hz. Peygamber Efendimiz'e ait Miraç mu'cizesi.

Muhabbet-i münezzeh: Cenâb-ı Hakk'ın kendi Zâtına mahsus, yüce, kusursuz sevgisi.

Müstaid: Kabiliyetli, istidatlı.

Nağamât: Nağmeler.

Resûl-i Ekrem: En yüce, en büyük peygamber (s.a.s.).

Sebeb-i hilkat-i eflâk: Kâinatın yaratılış sebebi.

Sırr-ı sücud: Secde etmedeki sır.

Tâife-i hayvanât: Hayvanlar âlemi.

Tâife-i nebâtât: Bitkiler âlemi.

Tesbihkârâne: Tesbih eder bir tarzda.

Vâcibu'l-vücûd: Varlığı kendinden ve kesin olan Zât.

Vesile-i saadet-i dâreyn: Dünya ve âhirette mutluluk vesilesi.

mevlidi, rağbet-i âmmeye mazhariyeti delâletiyle o zât ehl-i velâyetdir ve ehl-i hakikattir, elbette irâe ettiği mana sahihtir. Mana da budur ki:

Zât-ı Vâcibu'l-vücûd'un hadsiz cemâl ve kemâli vardır. Çünkü bütün kâinatın aksamına inkısam etmiş olan cemâl ve kemâlin bütün envâi, O'nun cemâl ve kemâlinin emâreleri, işaretleri, âyetleridir. İşte her hâlde cemâl ve kemâl sahibi, bilbedâhe cemâl ve kemâlini sevmesi gibi, Zât-ı Zülcelâl dahi cemâlini pek çok sever.¹ Hem kendine lâıyk bir muhabbetle sever. Hem cemâlinin şuaâtı olan esmâsını dahi sever. Madem esmâsını sever, elbette esmâsının cemâlini gösteren sanatını sever. Öyle ise cemâl ve kemâline ayna olan masnûâtını dahi sever. Madem cemâl ve kemâlini göstereni sever; elbette cemâl ve kemâl-i esmâsına işaret eden mahlûkâtının mehâsinini sever. Bu beş nevi muhabbete, Kur'ân-ı Hakîm âyâtıyla işaret ediyor.

İşte Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm), madem masnûât içinde en mükemmel ferttir ve mahlûkât içinde en mümtaz şahsiyettir.

♦ *Hem sanat-ı ilâhiyeyi, bir velvele-i zikir ve tesbih ile teşhir ediyor ve istihsan ediyor.*

♦ *Hem esmâ-yı ilâhiyedeki cemâl ve kemâl hazinelerini, lisan-ı Kur'ân ile açmıştır.*

♦ *Hem kâinatın âyât-ı tekviniyesinin, Sâni'inin kemâline delâletlerini, parlak ve kat'î bir surette lisan-ı Kur'ân'la beyan ediyor.*

♦ *Hem küllî ubûdiyetiyle, rubûbiyet-i ilâhiyeye aynadarlık ediyor.*

¹ Müslim, İman 147; İbni Mâce, Dua 10; Ahmed İbni Hanbel, Müsned 4/133, 134, 151.

Aksama inkısam etmek: Kı-sımlara dağılmak, yayılmak, paylaşılmak.

Âyât: Âyetler.

Âyât-ı tekviniye: Yaratılış delil-le-ri, kâinat kitabının âyetleri.

Bilbedâhe: Açıkça, besbelli.

Cemâl: Güzellik.

Delâlet: İşaret etme, gösterme.

Ehl-i hakikat: Daima hak ve hakikat peşinde olup gerçeği bulanlar.

Envâ: Türler, çeşitler.

Esmâ: İsimler.

Esmâ-yı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimleri.

İrâe etmek: Göstermek.

İstihsan etmek: Beğenmek, takdir etmek.

Kemâl: Yücelik, fazilet.

Kemâl-i esmâ: İsimlerin yüceli-ği, büyüklüğü.

Kur'ân-ı Hakîm: Hüküm ve hik-met kitabı Kur'ân-ı Kerim.

Küllî: Genel, şümullü, kapsamlı.

Lisan-ı Kur'ân: Kur'ân dili, ifa-desi.

Masnûât: Her biri bir sanat eseri olan varlıklar. Allah'ın yarattığı her şey.

Mazhariyet: Muvaffak olma, nail olma, elde etme.

Mehâsin: Güzellikler.

Rağbet-i âmme: Halkın rağbeti, genel ilgi.

Rubûbiyet-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın herkesi ve her şeyi içine alan engin terbiye ve idaresi.

Sahih: Doğru.

Sanat-ı ilâhiye: İlâhi sanat.

Sâni': Yapan, yaratan.

Şuaât: Işıklar, ışık tayfları.

Ubûdiyet: Kulluk.

Velvele-i zikir ve tesbih: Zikir ve tesbihin yüksek, coşkulu sesleri.

♦ *Hem mahiyetinin câmiyetiyle bütün esmâ-yı ilâhiyeye bir mazhar-ı etem olmuştur.*

Elbette bunun için denilebilir ki:

• Cemil-i Zülcelâl, kendi cemâlini sevmesiyle, o cemâlin en mükemmel âyine-i zîşuuru olan Muhammed Arabî (*aleyhissalâtü vesselâm*)'ı sever.

• Hem kendi esmâsını sevmesiyle, o esmânın en parlak aynası olan Muhammed Arabî (*aleyhissalâtü vesselâm*)'ı sever. ve Muhammed Arabî (*aleyhissalâtü vesselâm*)'a benzeyenleri dahi derecelerine göre sever.

• Hem sanatını sevdiği için, elbette O'nun sanatını en yüksek bir sadâ ile bütün kâinatta neşreden.. ve semâvâtın kulağını çınlatan.. berr ve bahri cezbeye getiren bir velvele-i zikir ve tesbih ile ilân eden Muhammed Arabî (*aleyhissalâtü vesselâm*)'ı sever ve O'na ittibâ edenleri de sever.

• Hem masnûâtını sevdiği için, o masnûâtın en mükemmeli olan zîhayatı.. ve zîhayatın en mükemmeli olan zîşuuru.. ve zîşuurun en efdalî olan insanları.. ve insanların bilittifak en mükemmeli olan Muhammed Arabî (*aleyhissalâtü vesselâm*)'ı elbette daha ziyade sever.

• Hem kendi mahlûkâtının mehâsin-i ahlâkiyelerini sevdiği için, mehâsin-i ahlâkiyede bilittifak en yüksek mertebede¹ bulunan Muhammed Arabî (*aleyhissalâtü vesselâm*)'ı sever. ve derecâta göre, O'na benzeyenleri dahi sever. Demek Cenâb-ı Hakk'ın rahmeti gibi, muhabbeti dahi kâinata ihata etmiş.

İşte o hadsiz mahublar içindeki mezkûr beş vechinin her bir vechinde en yüksek makam, Muhammed Arabî (*aleyhissalâtü vesselâm*)'a mahsustur ki, "Habibullah" lâkabı O'na verilmiş.

¹ Bkz.: "Ve sen pek yüksek bir ahlâk üzerindesin!" (Kalem Sûresi, 68/4).

Âyine-i zîşuur: Şuurlu olarak yansıtan, insan.

Berr ve bahr: Kara ve deniz.

Bilittifak: İttifakla.

Câmiyet: Şümullü olma, kapsamlılık.

Cemil-i Zülcelâl: Yücelik ve azametini daima güzellikler içinde pek güzel gösteren Hz. Allah.

Cezbe: Coşku.

Derecât: Dereceler.

Efdal: En faziletli, daha faziletli.

Habibullah: "Allah'ın en çok sevdiği kişi" anlamında Hz. Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) ait bir sıfat.

İhata etmek: Kavramak, kuşatmak.

İttibâ etmek: Uymak, bağlanmak.

Mahbub: Sevgili.

Mazhar-ı etem: En mükemmel bir ayna.

Mehâsin-i ahlâkiye: Ahlâkî güzellikler.

Mezkûr: Zikredilen, adı geçen.

Neşretmek: Yayımak.

Sadâ: Ses.

Vech: Yön.

Zîhayat: Canlı.

Zîşuur: Akıllı, şuur sahibi.

İşte bu en yüksek makam-ı mahbubiyeti, Süleyman Efendi “Ben sana âşık olmuşum!” tâbiriyle beyan etmiştir. Şu tâbir, bir mîrsad-ı tefekkürdür, gayet uzaktan uzağa bu hakikate bir işarettir. Bununla beraber madem bu tâbir, şe’n-i rubûbiyete münasip olmayan manayı hayale getiriyor; en iyisi, şu tâbir yerine: “*Ben senden razı olmuşum!*” denilmeli.

Üçüncü Nükte

Miraciye’deki maceralar, mâlûmumuz olan manalarla o kudî ve nezih hakikatleri ifade edemiyor. Belki o muhâvereler; birer unvan-ı mülâhazadır, birer mîrsad-ı tefekkürdür.. ve ulvî ve derin hakâike birer işarettir.. ve imanın bir kısım hakâikine birer ihtardır.. ve kabil-i tâbir olmayan bazı manalara birer kinâyedir. Yoksa, mâlûmumuz olan manalar ile bir macera değil. Biz, hayalimiz ile o muhâverelerden o hakikatleri alamayız; belki kalbimizle heyecanlı bir zevk-i imanî ve nurânî bir neş’e-i ruhanî alabiliriz. Çünkü nasıl Cenâb-ı Hakk’ın zât ve sıfâtında nazîr ve şebih ve misli yoktur; öyle de şuûnât-ı rubûbiyetinde misli yoktur.¹ Sıfâtı nasıl mahlûkât sıfâtına benzemiyor, muhabbeti dahi benzemez.

Öyle ise şu tâbirâtı, müteşabihat nev’inden tutup deriz ki: Zât-ı Vâcibu’l-vücûd’un vücûb-u vücûduna ve kudsiyetine münasip bir tarzda ve istiğnâ-yı zâtîsine ve kemâl-i mutlakına muvafık bir surette, muhabbeti gibi bazı şuûnâtı var ki, Miraciye macerasıyla onu ihtar ediyor. Mirac-ı Nebevî’ye dair Otuz

¹ Bkz.: Bakara Sûresi, 2/117; En’âm Sûresi, 6/101; Şûrâ Sûresi, 42/11; İhlâs Sûresi, 112/4.

Hakâik: Hakikatler.

İstiğnâ-yı zâtî: Cenâb-ı Hakk’ın hiçbir şeye muhtaç olmaması.

Kabil-i tâbir: İfade edilebilir, anlatılması mümkün.

Kemâl-i mutlak: Mutlak mükemmellik, eksiksizlik, kusursuzluk.

Kinâye: Üstü kapalı, dolaylı ifade.

Kudî: Mukaddes, kutlu.

Kudsiyet: Mukaddeslik, kutsallık.

Makam-ı mahbubiyet: Allah’ın sevgisine ulaşma makamı.

Mirac-ı Nebevî: Hz. Peygamber Efendimiz’e ait Miraç mu’cizesi.

Mîrsad-ı tefekkür: Tefekkür etme vâsıtası.

Muhâvere: Karşılıklı konuşmak, diyalog.

Müteşabihat: Birden fazla anlamı mümkün olup, gerçek manasının anlaşılması için başka izah veya delillere ihtiyaç duyulan ifadeler.

Nazîr: Emsal, denk.

Neş’e-i ruhanî: Manevî neşe, sevinç.

Nezih: Pak, temiz.

Nurânî: Parlak, aydın.

Şe’n-i rubûbiyet / şuûnât / şuûnât-ı rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk’ın isimlerinin kaynağı olan sıfatlarının dayandığı, insanın idrak ufkunu aşan, iltâ edilemeyen, Zât’ına lâyık şefkat, muhabbet, ferah, sürur,

gazap gibi mukaddes, münezzeh mânâlar.

Şebih: Benzer.

Ülvî: Yüce.

Unvan-ı mülâhaza: Bir fikir vermeye esas teşkil edecek şey, gösterge.

Vücûb-u vücûd: Varlığının kendinden ve kesin olması.

Zât-ı Vâcibu’l-vücûd: Varlığı kendinden ve kesin olan, tek ve yektâ Zât.

Zevk-i imanî: İmana ait zevk, tad.

Birinci Söz, hakâik-i miraciye'yi usûl-ü imaniye dairesinde izah etmiştir. Ona iktifâen burada ihtisar ediyoruz.

Dördüncü Nükte

“Yetmiş bin perde arkasında Cenâb-ı Hakk’ı görmüş”¹ tâbiri, bu’diyet-i mekânı ifade ediyor. Hâlbuki Vâcibu’l-vücûd mekândan münezzehtir, her şeye her şeyden daha yakındır. Bu ne demektir?

Elcevap: Otuz Birinci Söz’de mufassalan, burhanlar ile o hakikat beyan edilmiştir. Burada yalnız şu kadar deriz ki:

Cenâb-ı Hak bize gayet karibdir, biz ondan gayet derecede uzağız. Nasıl ki güneş, elimizdeki ayna vâsıtasıyla bize gayet yakındır.. ve yerde her bir seffaf şey, kendine bir nevi arş ve bir çeşit menzil olur. Eğer güneşin şuuru olsaydı, bizimle aynamız vâsıtasıyla muhabere ederdi. Fakat biz ondan dört bin sene uzağız. Bilâ-teşbih velâ-temsîl, Şems-i Ezeli, her şeye her şeyden daha yakındır. Çünkü Vâcibu’l-vücûd’dur, mekândan münezzehtir. Hiçbir şey O’na perde olamaz. Fakat her şey nihayet derecede O’ndan uzaktır.

İşte Mirac’ın uzun mesafesiyle.. *وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ*²’in ifade ettiği mesafesizliğin sırrıyla.. hem Resûl-i Ekrem’in (*aleyhissalâtü vesselâm*) gitmesinde çok mesafeyi tayyederek gitmesi ve ân-ı vâhidde yerine gelmesi sırrı, bundan ileri geliyor.

Resûl-i Ekrem’in (aleyhissalâtü vesselâm) Mirac’ı, O’nun seyr ü sülûküdür, O’nun unvan-ı velâyetidir. Ehl-i velâyet nasıl ki seyr ü sülûk-i ruhanî ile, kırk günden tâ kırk seneye kadar bir terakki ile, derecât-ı imaniyenin hakkalyakîn

¹ Ebû Ya’lâ, *Müsned* 13/520; Taberânî, *el-Mu’cemü’l-evsat* 8/382-383; Hâkim, *Müstedrek* 6/148.

² “Biz ona şahdamarından daha yakınız.” (Kaf Sûresi, 50/16).

Ân-ı vâhid: Bir an.

Arş: Kürsü, taht, yüce makam.

Bilâ-teşbih velâ-temsîl: “Allah’ı, mahlûklara benzetmeksizin.”

Bu’diyet-i mekân: Mekân uzaklığı.

Burhan: Delil.

Derecât-ı imaniye: İmanî dereceler.

Ehl-i velâyet: Tam bir iman ve takva ile Allah’a kul olanlar, Allah dostları.

Hakâik-i miraciye: Miraç

mu’cizesine ait hakikatler.

Hakkalyakîn: Meselenin hakikatine, özüne ulaşarak edinilen bilgi.

İhtisar etmek: Özetlemek, kısaca ifade etmek.

İktifâen: Yetinerek.

Karib: Yakın.

Mufassalan: Genişçe, ayrıntılı olarak.

Muhabere: Haberleşme.

Münezzeh: Uzak, beri.

Seyr ü sülûk: Belli bir usûl

dairesinde kalb ve ruhun hayat çizgisinde gönül ayağıyla Allah’a yürümek.

Şems-i Ezeli: Batmayan, kaybolmayan, dâimî güneş, Hz. Allah.

Tayyetmek: Aşmak, atlamak, geçmek.

Terakki: İlerleme, yükselme.

Unvan-ı velâyet: Cenâb-ı Hakk’a yakınlığın unvanı, göstergesi.

Usûl-ü imaniye: İman esasları, temel inanç prensipleri.

derecesine çıkıyor. Öyle de bütün evliyanın sultanı olan Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm) değil yalnız kalbi ve ruhu ile, belki hem cismiyle, hem havâssıyla, hem letâifiyle, kırk seneye mukabil kırk dakikada, velâyeti-nin kerâmet-i kübrâsı olan Mirac'ı ile bir cadde-i kübrâ açarak, hakâik-i imaniyenin en yüksek mertebelerine gitmiş.. Miraç merdiveniyle Arş'a çıkmış.. "Kâb-ı Kavseyn" makamında, hakâik-i imaniyenin en büyüğü olan iman-ı billâh ve iman-ı bi'l-âhireti aynelyakîn gözüyle müşâhede etmiş.. cennete girmiş, saadet-i ebediyeyi görmüş.. o Mirac'ın kapısıyla açtığı cadde-i kübrâyı açık bırakmış. Bütün evliya-yı ümmeti, seyr ü sülûk ile –derecelerine göre– ruhanî ve kalbî bir tarzda o Mirac'ın gölgesi içinde gidiyorlar.

Beşinci Nükte

Mevlid-i Nebevî ile Miraciye'nin okunması, gayet nâfi ve güzel âdettir ve müstahsen bir âdet-i İslâmiye'dir. Belki hayat-ı içtimaiye-i İslâmiye'nin, gayet latîf ve parlak ve tatlı bir medar-ı sohbetidir. Belki hakâik-i imaniyenin ihtarı için, en hoş ve şirin bir derstir. Belki imanın envârını ve muhabbetullah ve aşk-ı nebevîyi göstermeye ve tahrike en müheyyiç ve müessir bir vâsıta-dır. Cenâb-ı Hak bu âdeti ebede kadar devam ettirsin ve Süleyman Efendi gibi mevlid yazanlara Cenâb-ı Hak rahmet etsin, yerlerini Cennetü'l-Firdevs yapsın, âmîn!..

Âdet-i İslâmiye: Dini âdet, gelenek.

Arş: Semâ, gökyüzü. Allah'ın yüce tahtı.

Aşk-ı nebevî: Peygamber aşkı.

Aynelyakîn: Gözle görerek, kesin bilme.

Cadde-i kübrâ: Büyük, geniş yol, anayol.

Cennetü'l-Firdevs: Firdevs Cenneti. Cenneti bir piramit gibi farzederek, bütün cennet mertebelerinin birlikte müşâhede edileceği cennetin en yüksek yeri.

Envâr: Nurlar.

Evliya: Allah dostları, iman ve takvası ile kullukta örnek kişiler.

Hakâik-i imaniye: İman hakikatleri.

Havâs: Duyular.

Hayat-ı içtimaiye-i İslâmiye: Müslüman toplum hayatı.

İman-ı bi'l-âhiret: Âhirete inanmak.

İman-ı billâh: Allah'a iman.

Kâb-ı Kavseyn: Yayın iki ucu arasındaki mesafe. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) Miraç'ta Cenâb-ı Hakk'a yaklaştığı mahiyeti bizce meçhul makam. İmkân ve vücûb arası.

Kerâmet-i kübrâ: Cenâb-ı Hakk'ın lütfettiği en büyük kerâmet, ikram.

Latîf: Hoş, güzel.

Letâif: Mânevî duygular.

Medar-ı sohbet: Sohbet sebebi, vesilesi.

Mevlid-i Nebevî: Süleyman Çelebi (1351-1422) tarafından yazılan, Peygamber Efendimiz'in

(s.a.s.) dünyayı teşriflerinin ve bazı yüce özelliklerinin anlatıldığı meşhur Türkçe naat, kaside.

Miraciye: Miraçla ilgili bölüm.

Muhabbetullah: Allah sevgisi.

Müessir: Tesirli, etkili.

Müheyyiç: Heyecan veren.

Müstahsen: Güzel görülen, beğenilen.

Nâfi: Faydalı.

Velâyet: Allah dostluğu, iman ve takva ile Allah'a yakınlık.

Hâtime

Madem şu kâinatın Hâlık'ı, her neude bir ferd-i mümtaz ve mükemmel ve câmi halkedip, o nev'in medar-ı fahri ve kemâli yapar:

- *Elbette esmâsındaki ism-i âzam tecellîsiyle, bütün kâinata nisbeten mümtaz ve mükemmel bir ferdi halkedecek.*
- *Esmâsında bir ism-i âzam olduğu gibi,¹ masnûâtında da bir ferd-i ekmel bulunacak ve kâinata münteşir kemâlâtı o fertte cemedip, kendine medar-ı nazar edecek.*
- *O fert, her hâlde zîhayattan olacaktır. Çünkü envâ-ı kâinatın en mükemmeli zîhayattır.*
- *Ve her hâlde zîhayat içinde o fert, zîşuurdan olacaktır. Çünkü zîhayatın envâi içinde en mükemmeli zîşuurdur.*
- *Ve her hâlde o ferd-i ferîd, insandan olacaktır. Çünkü zîşuur içinde hadsiz terakkiyata müstaid, insandır.*
- *Ve insanlar içinde her hâlde o fert, Muhammed (aleyhissalâtü vesselâm) olacaktır. Çünkü zaman-ı Âdem'den şimdiye kadar hiç bir tarih, O'nun gibi bir ferdi gösteremiyor ve gösteremez.*

Zira o Zât, küre-i arzın yarısını ve nev-i beşerin beşten birisini, saltanat-ı mâneviyesi altına alarak, bin üç yüz elli sene kemâl-i haşmetle saltanat-ı mâneviyesini devam ettirip, bütün ehl-i kemâle, bütün envâ-ı hakâikte bir "üstad-ı küll" hükmüne geçmiş. Dost ve düşmanın ittifakıyla, ahlâk-ı hasenenin en yüksek derecesine sahip olmuş. Bidayet-i emrinde,

¹ Tirmizî, *Deavât* 63; Ebû Davud, *Vitr* 23; Nesâî, *Sehv* 58; İbni Mâce, *Dua* 9.

Ahlâk-ı hasene: Güzel, ideal ahlâk.

Bidâyet-i emir: İşin başı.

Cemetmek: Toplamak, bir araya getirmek.

Ehl-i kemâl: Daima olgunlaşma, ilerleme peşinde olanlar.

Envâ-ı hakâik: Her türlü gerçek.

Envâ-ı kâinat: Kâinata var olan türler.

Ferd-i ekmel: En mükemmel fert.

Ferd-i ferîd: Benzersiz, yegâne kimse.

Ferd-i mümtaz ve mükemmel ve câmi: Seçkin, mükemmel, engin kimse.

Hâlık: Yaradan, Hz. Allah.

Halketmek: Yaratmak.

İsm-i âzam: Kendisi ile dua edildiğinde Allah'ın icabet ettiği en büyük ismi.

Kemâlât: Kusursuz güzellikler.

Kemâl-i haşmet: Tam bir ihtişam.

Küre-i arz: Yerküre.

Masnûât: Her biri bir sanat eseri olan varlıklar. Allah'ın yarattığı her şey.

Medar-ı fahr: Övünç vesilesi.

Medar-ı kemâl: Bütün mükemmelliklerin, güzelliğin kaynağı

Medar-ı nazar: Gözde.

Münteşir: Yaygın, yayılmış.

Müstaid: Kabiliyetli, istidatlı.

Nev-i beşer: İnsanlık.

Saltanat-ı mâneviye: Mânevî hâkimiyet.

Tecellî: Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinin eşyada görünmesi.

Terakkiyat: İlerlemeler, yükselmeler.

Üstad-ı küll: Herkesin üstadı, hocası.

Zîhayat: Canlı.

Zîşuur: Akıllı, şuur sahibi.

tek başıyla bütün dünyaya meydan okumuş. Her dakikada yüz milyon-
dan ziyade insanların vird-i zebânı olan Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan'ı gös-
termiş bir Zât, elbette o ferd-i mümtazdır, O'ndan başkası olamaz. Bu
âlemin hem çekirdeği, hem meyvesi O'dur.

عَلَيْهِ وَعَلَىٰ آلِهِ وَصَحْبِهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ بِعَدَدِ أَنْوَاعِ الْكَائِنَاتِ وَمَوْجُودَاتِهَا¹

İşte böyle bir Zât'ın mevlid ve Miracını dinlemek.. yani terakkiya-
tının mebde ve müntehâsını iştirmek.. yani tarihçe-i hayat-ı mâneviyesi-
ni bilmek, o Zât'ı kendine reis ve seyyid ve imam ve şefi' telâkki eden
müminlere ne kadar zevkli, fahirli, nurlu, neş'eli, hayırlı bir müsamere-i
ulviye-i diniye olduğunu anla!..

Ya Rab! Habib-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm) hürmetine ve ism-i âzam
hakkına, şu risaleyi neşredenlerin ve rüfekâsının kalblerini, envâr-ı ima-
niyeye mazhar.. ve kalemlerini esrar-ı Kur'âniye'ye nâşir eyle.. ve onlara
sırat-ı müstakîmde istikâmet ver! Âmîn!

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ.²

الْبَاقِي هُوَ الْبَاقِي

Said Nursî

* * *

Yirmi Beşinci Mektup

Te'lif edilmemiştir.

* * *

¹ "O'na, âl ve ashabına kâinattaki âlemlerin ve varlıkların sayısınca salât ve selâm olsun."

² "Sübhanısın ya Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin." (Bakara Sûresi, 2/32).

Envâr-ı imaniye: İman nurları.

Esrar-ı Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerim'in hakikatleri, sırları.

Fahir: Övünme, övünç.

Habib-i Ekrem: Çok kıymetli, şerefli sevgili.

Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan: Beyan ve ifadesi ile insanları, benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerim.

Mazhar eylemek: Nail etmek, şereflendirmek.

Mebde ve müntehâ: Başlangıç ve bitiş noktası.

Müsamere-i ulviye-i diniye: Büyük, dinî toplantı.

Nâşir: Neşreden, yayan.

Rüfekâ: Arkadaşlar, yoldaşlar.

Seyyid: Efendi, rehber.

Sırat-ı müstakîm: Dosdoğru, dümdüz yol.

Şefi: Şefaathçi, suçların affı için ricâcı olan.

Tarihçe-i hayat-ı mâneviye: Mânevî hayat tarihçesi.

Telâkki etmek: Kabullenmek, benimsemek.

Vird-i zebân: Dilden düşmeyen, devamlı tekrarlanan.

Yirmi Altıncı Mektup

Şu Yirmi Altıncı Mektup, birbiriyle münasebeti az Dört Mebhas'tır.

Birinci Mebhas

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ¹

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَأَمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ²

Hüccetü'l-Kur'ân ale's-Şeytan ve Hizbihi

İblisi ilzam, şeytanı ifham, ehl-i tuğyanı iskat eden Birinci Mebhas; bâta-rafâne muhakeme içinde şeytanın müthiş bir desisesini kat'î bir surette reddeden bir vâkiadır. O vâkianın mücmel bir kısmını on sene evvel Lemaât'ta yazmıştım, şöyle ki:

Bu risalenin te'lifinden on bir sene evvel Ramazan-ı Şerif'te İstanbul'da, Bayezid Câmi-i Şerifi'nde hâfızları dinliyordum. Birden şahsını görmedim, fakat mânevî bir ses işittim gibi bana geldi. Zihnimi kendine çevirdi. Hayalen dinledim. Baktım ki, bana der:

- 1 "O Yüce Zât'ın adıyla. 'Ve hiçbir şey yoktur ki Allah'ı hamd ile tesbih etmesin.' (İsrâ Sûresi, 17/44)."
- 2 "Eğer şeytandan gelen bir vesvese seni dürtse hemen Allah'a sığın! Çünkü O, her şeyi işitir, her şeyi mükemmel tarzda bilir." (A'râf Sûresi, 7/200; Fussilet Sûresi, 41/36).

Bitarafâne: Tarafsız bir şekilde.

Desise: Hile, oyun.

Ehl-i tuğyan: Zulüm ve inkârda ileri gidenler.

Hüccetü'l-Kur'ân ale's-Şeytan ve Hizbihi: Şeytan ve ona tâbi olanlara karşı Kur'ân-ı Kerim'in sunduğu delil.

İblis: Şeytan, şeytanların atası.

Ifham: Susturma.

İlzam: Cevap veremez hale getirme, susturma.

İskat etmek: Susturmak, ses kesmek.

Lemeât: Lem'alar.

Mebhas: Bahis, konu.

Muhakeme: Tarafları dinleyerek bir hükme ulaşma.

Mücmel: Kısa, öz.

Te'lif: Bilgileri toplayıp kitap yazma.

Vâkia: Hâdise, olay.

– “Sen, Kur’ân’ı pek âlî, çok parlak görüyorsun. Bîtarafâne muhakeme et, öyle bak. Yani bir beşer kelâmı farzet, bak. Acaba o meziyetleri, o zînetleri görecektir misin?”

Hakikaten ben de ona aldandım. Beşer kelâmı farzedip, öyle baktım. Gördüm ki, nasıl Bayezid’in elektrik düğmesi çevrilip söndürülünce ortalık karanlığa düşer. Öyle de o farz ile Kur’ân’ın parlak ışıkları gizlenmeye başladı. O vakit anladım ki, benim ile konuşan şeytandır. Beni vartaya yuvarlandırıyor. Kur’ân’dan istimdad ettim. Birden bir nur kalbime geldi. Müdafaaya kat’î bir kuvvet verdi. O vakit şöylece şeytana karşı münâzara başladı. Dedim:

– “Ey şeytan! Bîtarafâne muhakeme, iki taraf ortasında bir vaziyettir. Hâlbuki hem senin, hem insandaki senin şâkirtlerinin dediği bîtarafâne muhakeme ise, taraf-ı muhalifi iltizamdır. Bîtarafılık değildir, muvakkaten bir dinsizliktir. Çünkü Kur’ân’a kelâm-ı beşer diye bakmak ve öyle muhakeme etmek, şikk-ı muhalifi esas tutmaktır. Bâtılı iltizamdır, bîtarafâne değildir. Belki, bâtıla tarafgirliktir.”

Şeytan dedi ki:

– “Öyle ise ne Allah’ın kelâmı, ne de beşer kelâmı deme. Ortada farzet, bak.”

Ben dedim:

– “O da olamaz. Çünkü münâzaun fih bir mal bulunsa, eğer iki müddeî birbirine yakın ise ve kurbiyet-i mekân varsa; o vakit o mal, ikisinden başka birinin elinde veya ikisinin elleri yetiyecek bir surette bir yere bırakılacak. Hangisi isbat etse o alır. Eğer o iki müddeî birbirinden gayet uzak; biri maş- rıkta, biri mağripde ise o vakit kaideten sahibü’l-yed kim ise onun elinde bırakılacaktır. Çünkü ortada bırakmak kabil değildir.¹

¹ Bkz.: Serahî, *Mebûsât* 11/8; Kâsânî, *Bedâiu’s-sanâi’* 6/202; Mergînânî, *Hidâye* 2/177.

Âlî: Yüce.

Bâtıl: Yanlış, doğru olmayan.

Bîtaraf: Tarafsız.

Farz:

İltizam: Tercih etme, kabul etme.

İstimdad: Medet isteme, yardım dileme.

Kaideten: Kaideye, kurala göre.

Kelâm-ı beşer / beşer kelâmı: İnsan sözü, ifadesi.

Kurbiyet-i mekân: Mekân yakınlığı.

Maşrik ve mağrip: Doğu ve batı.

Meziyet: Ayırmıca vasıf, özellik.

Muvakkaten: Belli bir süre için, geçici olarak.

Müddeî: İddia sahibi, dâvâcı.

Münâzaun fih: İhtilaflı, tartışmalı şey.

Münâzara: Tartışma.

Sahibü’l-yed: Sahipliği elinde tutan kimse.

Şâkirt: Öğrenci.

Şikk-ı muhalif: Karşı görüş.

Tarafgirlik: Taraf tutma, taraftarlık.

Taraf-ı muhalif: Karşı taraf.

Varta: Çukur, tehlike.

İşte Kur'ân, kıymettar bir maldır. Beşer kelâmı, Cenâb-ı Hakk'ın kelâmından ne kadar uzaksa; o iki taraf o kadar, belki hadsiz birbirinden uzaktır. İşte, serâdan Süreyya'ya kadar birbirinden uzak o iki taraf ortasında bırakmak mümkün değildir. Hem ortası yoktur. Çünkü vücûd ve adem gibi ve nakızeyn gibi iki zıttırlar. Ortası olamaz. Öyle ise Kur'ân için sahibü'l-yed, taraf-ı ilâhîdir. Öyle ise O'nun elinde kabul edilip, öylece delâil-i isbata bakılacak. Eğer öteki taraf onun Kelâmullah olduğuna dair bütün burhanları birer birer çürütse, elini ona uzatabilir. Yoksa uzatamaz. *Heyhat! Binler berâhin-i kat'iyenin mıhlarıyla Arş-ı Âzam'a çakılan bu muazzam pırlantayı, hangi el bütün o mıhları söküp, o direkleri kesip onu düşürebilir?*

İşte ey şeytan! Senin rağmına ehl-i hak ve insaf bu suretteki hakikatli muhakeme ile muhakeme ederler. Hatta en küçük bir delilde dahi Kur'ân'a karşı imanlarını ziyadeleştirirler.¹ Senin ve şâkirtlerinin gösterdiği yol ise, –bir kere– beşer kelâmı farzedilse, yani Arş'a bağlanan o muazzam pırlanta yere atılsa, bütün mıhlının kuvvetinde ve çok burhanların metânnetinde birtek burhan lâzım ki, onu yerden kaldırıp arş-ı mânevîye çaksın. Tâ küfrün zulümâtından kurtulup, imanın envârına erişsin. Hâlbuki buna muvaffak olmak pek güçtür. Onun için senin desisen ile şu zamanda, bîtarafâne muhakeme sureti altında çokları imanını kaybediyorlar.”

Şeytan döndü ve dedi:

– “Kur'ân beşer kelâmına benziyor, onların muhâveresi tarzındadır. Demek, beşer kelâmıdır. Eğer Allah'ın kelâmı olsa, O'na yakışacak, her cihetçe hârikulâde bir tarzı olacaktı. O'nun sanatı nasıl beşer sanatına benzemiyor, kelâmı da benzememeli?”

Cevaben dedim:

¹ Bkz.: “Gerçek müminler ancak o müminlerdir ki yanlarında Allah zikredilince kalbleri ürperir, kendilerine O'nun âyetleri okununca bu, onların imanlarını artırır ve yalnız Rab'lerine güvenip dayanırlar.” (Enfâl Sûresi, 8/2); “Yeni bir sûre indirildiğinde onlardan bazıları: ‘Bu inen kısım hanginizin imanını artırdı acaba?’ diyerek vahyi küçümserler. Ama bu, iman edenlerin imanını, yakînini artırır ve onlar sevinip birbirlerini müjdeliler.” (Tevbe Sûresi, 9/124).

Arş-ı Âzam: En büyük taht, Cenâb-ı Hakk'ın yüce saltanatı, idaresi.

Arş-ı mânevî: Mânevî taht, yücelik.

Berâhin-i kat'îye: Kesin deliller.

Burhan: Delil.

Delâil-i isbat: İspat delilleri.

Desise: Hile, oyun.

Ehl-i hak ve insaf: Daima doğrunun yanında olan insafılı kişiler.

Envâr: Nurlar.

Kelâmullah: Allah kelâmı, sözü.

Kıymettar: Kıymetli.

Metânet: Güçlülük, sağlamlık.

Mıh: Çivi.

Muhâvere: Karşılıklı konuşma, diyalog.

Nakızeyn: Birbirine zıt iki şey.

Serâdan Süreyya'ya.. : “Yerden göğe..” anlamında kullanılan bir deyim.

Taraf-ı ilâhî: Allah'ın tarafı.

Vücûd ve adem: Varlık ve yokluk.

Zulümât: Karanlıklar.

– “Nasıl ki Peygamberimiz (*aleyhissalâtu vesselâm*), mu’cizâtından ve hasâisin-den başka, ef’âl ve ahvâl ve etvarında beşeriyette kalıp, beşer gibi âdet-i ilâhiyeye ve evâmîr-i tekviniyesine münkad ve mu’fî olmuş. O da soğuk çeker, elem çeker ve hâkeza... Her bir ahvâl ve etvarında hârikulâde bir vaziyet verilmemiş. Tâ ki ümmetine ef’âliyle imam olsun, etvarıyla rehber olsun, umum harekâtıyla ders versin. Eğer her etvarında hârikulâde olsa idi, bizzât her cihetçe imam olamazdı. Herkese mürşid-i mutlak olamazdı. Bütün ahvâliyle “rahmeten li’l-âlemîn”¹ olamazdı.

*Aynen öyle de Kur’ân-ı Hakîm, ehl-i şuura imamdır.. cin ve inse mürşiddir.. ehl-i kemâle rehberdir.. ehl-i hakikate muallimdir.*² Öyle ise beşerin muhaverâtı ve üslûbu tarzında olmak, zarurî ve kat’îdir. Çünkü cin ve ins; münâcâtını ondan alıyor.. duasını ondan öğreniyor.. mesâilini onun lisanıyla zikrediyor.. edeb-i muâşeretini ondan taallüm ediyor ve hâkeza.. herkes onu merci yapıyor...

Öyle ise, eğer Hazreti Musa’nın (*aleyhisselâm*) Tûr-u Sîna’da işittiği Kelâ-mullah³ tarzında olsa idi; beşer bunu dinlemekte, işitmekte tahammül edemezdi ve merci edemezdi. Hazreti Musa gibi bir ulü’l-azm, ancak birkaç kelâmı işitmeye tahammül etmiştir. Musa (*aleyhisselâm*) demiş: **أَهَكَذَا كَلَامُكَ؟** Cevap olarak Allah Teâlâ şöyle buyurmuş: **لِي قُوَّةٌ جَمِيعِ الْأَنْسَةِ**⁴

1 Bkz.: “İşte bunun içindir ki ey Resûlüm, biz seni bütün insanlar için sırf bir rahmet vesilesi olan için gönderdik.” (Enbiyâ Sûresi, 21/107).

2 Bkz.: Dârimî, *Mukaddime* 57; Beyhakî, *Şuabü’l-iman* 2/398.

3 Hazreti Musa’nın (a.s.) Cenâb-ı Hak’la Tûr-i Sîna’da konuşmasıyla alâkalı âyetler için bkz.: Nisâ Sûresi, 4/164; A’râf Sûresi, 7/143.

4 “Musa (a.s.): ‘Senin konuşman böyle midir?’ diye sorunca, Cenâb-ı Hak: ‘Bütün lisanların kuvveti benimdir.’ buyurdu.” (Bkz.: Ahmed İbni Hanbel, *er-Reddû ale’z-Zenâdika ve’l-Cehmiyye* s.36; Ebû Nuaym, *Hilyetü’l-euliyâ* 6/210; Taberî, *Câmiu’l-beyân* 6/30).

Âdet-i ilâhiye: Allah’ın âdeti, kanunu.

Ahvâl: Haller, durumlar.

Edeb-i muâşeret: Görgü kural-ları.

Ef’âl: Fiiller, işler.

Ehl-i hakikat: Daima hak ve hakikat peşinde olup gerçeği bulanlar.

Ehl-i kemâl: Daima olgunlaşma, ilerleme peşinde olanlar.

Ehl-i şuur: Şuurlu varlıklar.

Etvar: Tavrılar, davranışlar.

Evâmîr-i tekviniye: Cenâb-ı

Hakk’ın kâinata koyduğu tabiat kanunları.

Harekât: Hareketler.

Hasâis: Hususiyetler, özellikler.

Merci yapmak: Kaynak kabul etmek.

Mesâil: Meseleler.

Mu’cizât: Mu’cizeler.

Muhaverât: Karşılıklı konuşma-lar, diyaloglar.

Muti: İtaatkâr, söz dinleyen.

Münâcât: Yakarış, sessizce, içten içe dua etme.

Münkad: Boyun eğen, itaat eden.

Mürşid-i mutlak: Mutlak rehber, her yönüyle insanları doğruya ulaştıran.

Rahmeten li’l-âlemîn: Âlemlere rahmet olarak.

Taallüm etmek: Öğrenmek.

Tûr-u Sîna: Sîna Dağı.

Ulü’l-azm: Üstün azim, sabır, sa-hibi kimseler. (Bu vasma haiz beş peygamber: Hz. Muhammed, Hz. İsa, Hz. Musa, Hz. İbrahim, Hz. Nuh (s.a.s.).

Şeytan döndü, yine dedi ki:

– “Kur’ân’ın mesâili gibi çok zâtlar, o çeşit mesâili din nâmına söylüyorlar. Onun için bir beşer, din nâmına böyle bir şey yapmak mümkün değil mi?”

Cevaben –Kur’ân’ın nuruyla– dedim ki:

– “**Evvelâ:** Dindar bir adam, din muhabbeti için “Hak böyledir, hakikat budur, Allah’ın emri böyledir.” der. Yoksa, Allah’ı kendi keyfine konuşturmaz. Hadsiz derecede haddinden tecavüz edip, Allah’ın taklidini yapıp, onun yerinde konuşmaz. ¹فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ” düsturundan titrer.

Ve sâniyen: Bir beşer kendi başına böyle yapması ve muvaffak olması hiçbir cihetle mümkün değildir. Belki, yüz derece muhâldir. Çünkü birbirine yakın zâtlar birbirini taklit edebilirler. Bir cinsten olanlar, birbirinin suretine girebilirler. Mertebece birbirine yakın olanlar, birbirinin makamlarını taklit edebilirler. Muvakkaten insanları iğfal ederler. Fakat dâimî iğfal edemezler. Çünkü ehl-i dikkat nazarında –alâküllihâl– etvar ve ahvâli içindeki tasannuâtlar ve tekellûfâtlar sahtekârlığını gösterecek, hilesi devam etmeyecek. Eğer sahtekârlıkla taklide çalışan, ötekenden gayet uzaksa; mesela âdi bir adam, İbni Sina gibi bir dâhiyi ilimde taklit etmek istese.. ve bir çoban bir padişahın vaziyetini takınsa elbette hiç kimseyi aldatamayacak, belki kendi maskara olacak. Her bir hâli bağırarak ki: “Bu sahtekârdır!..”

İşte –hâşâ, yüz bin defa hâşâ– Kur’ân, beşer kelâmı farzedildiği vakit; nasıl ki bir yıldız böceği, bin sene tekellûfsüz hakikî bir yıldız olarak rasat ehline görünsün? Hem bir sinek, bir sene tamamen tavus suretini tasannûsuz, temâşâ ehline gösterebilir? Hem sahtekâr, âmî bir nefer; namdar, âlî bir müşîrin tavrını takınsın, makamında otursun, çok zaman öyle kalsın, hilesini ihsas etmesin? Hem müfteri, yalancı itikatsız bir adam; müddet-i ömründe daima en sâdık, en emin, en mütekid bir zâtın keyfiyetini ve vaziyetini, en müdakkik nazarlara karşı telâşsız gösterebilir? dâhilerin nazarında tasannûu saklansın?..

¹ “Uydurduğu yalanı Allah’a mal eden kimseden daha zâlim biri olabilir mi?” (Zümer Sûresi, 39/32).

Alâküllihâl: Her hâlde, her hâlû-karda.

Âli: Yüce.

Âmî: Sıradan, az kültürlü kişi.

Ehl-i dikkat: Hassas insanlar, dikkatli kişiler.

İğfal etmek: Aldatmak, kandırmak.

İhsas etmek: Hissettirmek.

İtikatsız: İnançsız.

Keyfiyet: Nitelik.

Muhâl: İmkânsız.

Müfteri: İftira eden, iftiracı.

Mütekid: İnançlı.

Muvakkaten: Geçici.

Müdakkik: Dikkatli, hassas.

Müddet-i ömür: Hayat süresi, ömür boyu.

Müşîr: Mareşal.

Tasannû: Yapmacık, sun’ilik.

Tasannuât: Yapmacıklıklar.

Tekellûfât: Zorlamalar.

Bu ise yüz derece muhâldir. Ona hiçbir zîakıl mümkün diyemez. Öyle de farzetmek, bedihî bir muhâli vaki farzetmek gibi bir hezeyandır.

Aynen öyle de Kur'ân'ı kelâm-ı beşer farzetmek, lâzım gelir ki; Âlem-i İslâm'ın semâsında bilmüşâhede pek parlak ve daima envâr-ı hakâiki neşreden bir yıldız-ı hakikat, belki bir şems-i kemâlât telâkki edilen “Kitab-ı Mübin”in mahiyeti, -hâşâ sümme hâşâ- bir yıldız böceği hükmünde tasan-nûcu bir beşerin hurâfâtlı bir düzmesi olsun.. ve en yakınında olanlar ve dikkatle ona bakanlar farkında bulunmasın ve onu daima âlî ve menba-ı hakâik bir yıldız bilsin. Bu ise yüz derece muhâl olmak beraber, sen ey şeytan; yüz derece şeytanetinde ileri gitsen, buna imkân verdiremezsin! Bozulmamış hiçbir akli kandıramazsın! Yalnız, mânen pek uzaktan baktırmakla aldatıyorsun. Yıldızı, yıldız böceği gibi küçük gösteriyorsun.

Sâlisen: Hem Kur'ân'ı beşer kelâmı farzetmek, lâzım gelir ki; âsârıyla, tesiratıyla, netâiciyle âlem-i insaniyetin bilmüşâhede en ruhlu ve hayat-feşan, en hakikatli ve saadet-resan, en cemiyetli ve mu'cizbeyan, âlî meziyetleriyle yaldızlı bir Furkan'ın gizli hakikati; -hâşâ- muâvenetsiz, ilimsiz birtek insanın fikrinin tasniâtı olsun.. ve yakınında onu temâşâ eden ve merakla dikkat eden büyük zekâlar, ulvî dehalar onda hiçbir zaman, hiçbir cihetle sahtekârlık ve tasannû eseri görmesin.. daima ciddiyeti, samimiyeti, ihlâsı bulsun! Bu ise, yüz derece muhâl olmakla beraber; bütün ahvâliyle, akvâliyle, harekâtıyla bütün hayatında emaneti, imanı, emniyeti, ihlâsı, ciddiyeti, istikâmeti gösteren ve ders veren ve sıddîkinleri yetiştiren en yüksek, en parlak, en âlî haslet telâkki edilen ve kabul edilen bir Zât'ı; en emniyetsiz, en ihlâssız, en itikatsız farzetmekle muzaaf bir muhâli, vaki görmek gibi şeytanı dahi utandıracak bir hezeyan-ı küfrîdir!..

Akvâl: Sözler, ifadeler.

Âlem-i insaniyet: İnsanlık âlemi.

Âsâr: Eserler.

Bedihî: Apaçık, âşîkar.

Bilmüşâhede: Bizzat görerek.

Cemiyetli: Kapsamlı.

Envâr-ı hakâik: Hakikat nurları.

Harekât: Hareketler.

Haslet: Özellik.

Hayat-feşan: Hayat saçan, yayan.

Hezeyan: Saçmalık.

Hezeyan-ı küfrî: İnançsızlığa ait bir saçmalık.

Hurâfât: Hurafeler, boş inançlar.

Kitab-ı Mübin: Allah katından geldiği açık olup, gerçekleri açıklayan kitap.

Menba-ı hakâik: Hakikatler kaynağı.

Mu'cizbeyan: İfade gücü mu'cize derecesinde olan söz.

Muâvenet: Yardımlaşma.

Muzaaf: Kat kat, katmerli.

Netâic: Neticeler.

Saadet-resan: Mutluluğa ulaştırın.

Sâlisen: Üçüncü olarak.

Sıddîkin: Sıddıklar. Sözü, özündeki temizliği ortaya koyan;

ameli, imanını doğrulayan seçkin kimseler.

Şems-i kemâlât: Sunduğu en mükemmel ahlâki değerler ve bilgilerle insanları bir güneş gibi aydınlatan Kur'ân-ı Kerim.

Şeytanet: Şeytanlık.

Tasniât: Uydurmalar.

Telâkki: Kabul etme, benimseme.

Tesirât: Tesirler.

Ulvî: Yüce.

Vaki: Olan, olmuş.

Yıldız-ı hakikat: Hakikat yıldızı.

Zîakıl: Akıl sahibi.

Çünkü şu meselenin ortası yoktur. Zira farz-ı muhâl olarak Kur'ân Kelâmullah olmazsa, Arş'tan ferşe düşer gibi sukut eder, ortada kalmaz. Mecma-ı hakâik iken, menba-ı hurâfât olur. Ve o harika fermanı gösteren Zât, -hâşâ, sümme hâşâ- eğer Resûlullah olmazsa, âlâ-yı illiyînden esfel-i safilîne sukut etmek ve menba-ı kemâlât derecesinden maden-i desâis makamına düşmek lâzım gelir, ortada kalmaz. Zira Allah nâmına iftira eden, yalan söyleyen en ednâ bir dereceye düşer. Bir sineği, dâimî bir surette tavus görmek.. ve tavusun büyük evsafını onda her vakit müşâhede etmek ne kadar muhâl ise, şu mesele de öyle muhâldir. Fitraten akılsız, sarhoş bir divane lâzım ki, buna ihtimal versin!..

Râbian: Hem Kur'ân'ı kelâm-ı beşer farzetmek, lâzım gelir ki; benîâde-min en büyük ve muhteşem ordusu olan Ümmet-i Muhammediye'nin (*aley-hissafâtü vesselâm*) mukaddes bir kumandanı olan Kur'ân, bilmüşâhede kuvvetli kanunlarıyla, esaslı düsturlarıyla, nafiz emirleriyle o pek büyük orduyu, iki cihani fethedecek bir derecede bir intizam verdiği ve bir inzibat altına aldığı ve maddî-mânevî techiz ettiği.. ve umum o efradın derecatına göre akıllarını tâlim ve kalblerini terbiye ve ruhlarını teshir ve vicdanlarını tathir ve aza ve cevârihlerini istimal ve istihdam ettiği hâlde -hâşâ, yüz bin defa hâşâ- kuvvetsiz, kıymetsiz, asılsız bir düzme farzedip yüz derece muhâli kabul etmek lâzım gelmekle beraber; müddet-i hayatında ciddî harekâtıyla Hakk'ın kanunlarını benîâdeme ders veren.. ve samimî ef'âliyle hakikatin düsturlarını beşere tâlim eden.. ve hâlis ve mâkul akvâliyle istikâmetin ve saadetin usûllerini gösteren ve tesis eden.. ve bütün tarihçe-i hayatının şehâdetiy-le Allah'ın azabından çok havf eden¹ ve herkesten ziyade Allah'ı bilen ve

¹ Bkz.: Buhârî, *Nikah* 1 (5063); İbni Hibbân, *Sahîh* 2/20; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 9/25; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 5/221; Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 7/77; Beyhakî, *Şuabü'l-iman* 4/381.

Âlâ-yı illiyî: En yüksek yer, insanın erişebileceği en yüce makam.

Arş: Gökyüzü.

Benîâdem: İnsanoğlu.

Bilmüşâhede: Bizzat görerek.

Cevârih: Organlar.

Ednâ: En aşağı.

Esfel-i safilîn: En aşağı yer, insanın düşebileceği en kötü durum, en aşağı mertebe.

Farz-ı muhâl: Olmayacak bir şeyi olmuş gibi düşünme.

Ferş: Yeryüzü.

Havf: Korku.

İnzibat altına almak: Asayiş ve düzen içine almak.

İstihdâm: İşletme, çalıştırma.

İstimal: Kullanma.

Kelâm-ı beşer: İnsan sözü.

Maden-i desâis: Hilelerin madeni.

Mecma-ı hakâik: Hakikatlerin toplandığı yer.

Menba-ı hurâfât: Hurafeler kaynağı.

Menba-ı kemâlât: Bütün güzelliğin, ilerleyip yükselmelerin

kaynağı.

Müddet-i hayat: Ömür boyu.

Nafiz: Etkili.

Râbian: Dördüncü olarak.

Sukut: Düşme.

Tâlim: Öğretme.

Tarihçe-i hayat: Hayat tarihçesi, ömür.

Tathir: Temizleme.

Techiz etmek: Gerekli cihazlarla donatmak.

Teshir: Etkileme, büyüleme.

bildiren..¹ ve nev-i beşerin beşten birisine ve küre-i arzın yarısına bin üç yüz elli sene kemâl-i haşmet ile kumandanlık eden ve cihanı velveleye veren.. ve şöhret-şîâr şuûnâtıyla nev-i beşerin, belki kâinatın elhak medar-ı fahri olan bir Zât'ı; -hâşâ, yüz bin defa hâşâ- Allah'tan korkmaz ve bilmez ve yalandan çekinmez, haysiyetini tanımaz farzetmekle yüz derece muhâli birden irtikâp etmek lâzım gelir!..

Çünkü şu meselenin ortası yoktur. Zira farz-ı muhâl olarak Kur'ân, Kelâ-mullah olmazsa; Arş'tan düşse, ortada kalmaz. Belki yerde, yalancı birinin malı olduğunu kabul etmek lâzım gelir. Bu ise ey şeytan, yüz derece sen katmerli bir şeytan olsan, bozulmamış hiçbir akli kandıramazsın ve çürümemiş hiçbir kalbi ikna edemezsin!..”

Şeytan döndü, dedi:

– “Nasıl kandıramam? Ekser insanlara ve insanın meşhur âkillerine Kur'ân'ı ve Muhammed'i inkâr ettirdim ve kandırdım.”

Elcevap:

– “**Evelâ**, gayet uzak mesafeden bakılsa en büyük şey, en küçük şey gibi görünebilir.. bir yıldız, bir mum kadardır, denilebilir.

Sâniyen: Hem tebeî ve sathî bir nazarla bakılsa gayet muhâl bir şey, mümkün görünebilir. Bir zaman bir ihtiyar adam, Ramazan hilâlini görmek için semâya bakmış. Gözüne bir beyaz kıl inmiş. O kılı Ay zannetmiş. Ay'ı gördüm demiş. İşte muhâldir ki; hilâl, o beyaz kıl olsun. Fakat kasden ve bizzât Ay'a baktığı ve saçı tebeî ve dolayısıyla ve ikinci derecede görüldüğü için o muhâli mümkün telâkki etmiş.

Sâlisen: Hem kabul etmemek başkadır, inkâr etmek başkadır. Adem-i kabul bir lâkaytlıktır, bir göz kapamaktır ve cahilâne bir hükümsüzlüktür. Bu surette çok muhâl şeyler, onun içinde gizlenebilir. Onun akli onlarla uğraşmaz. Amma inkâr ise; o adem-i kabul değil, belki o kabul-ü ademdir, bir hükümdür. Onun akli hareket etmeye mecburdur. O hâlde senin gibi bir

¹ Bkz.: Buharî, İman 13, Edeb 72; Müslim, Sıyâm 79, Fezâil 127, 128.

Adem-i kabul: Kabul etmeme.

Âkil: Akıllı.

Cahilâne: Cahilce.

Elhak: Gerçekten.

İrtikâp etmek: Suç işlemek,

kötü bir şey yapmak.

Kabul-ü adem: Bâtıl tarafı peşinen benimseyip bunda ısrar etme.

Medar-ı fahr: Övünç kaynağı.

Muhâl: İmkânsız.

Sathî: Yüzeysel.

Şöhret-şîâr: Pek ünlü.

Şuûnât: İşleyişler, icraatlar.

Tebeî: Dolaylı, tâli.

Telâkki: Kabul etme, benimseme.

Velvele: Coşkulu yüksek ses.

şeytan onun aklını elinden alır, sonra inkârı ona yutturur.¹ Hem ey şeytan! Bâtılı hak ve muhâli mümkün gösteren gaflet ve dalâlet ve safsata ve inat ve mağlâta ve mükâbere ve iğfal ve görenek gibi şeytanî desiselerle çok muhâlâtı intaç eden küfür ve inkârı, o bedbaht insan suretindeki hayvanlara yutturmuşsun!..

Râbian: Hem Kur'ân'ı kelâm-ı beşer farzetmek, lâzım gelir ki; âlem-i insaniyetin semâsında yıldızlar gibi parlayan asfiyalara, siddikînlere, aktâblara bilmüşâhede rehberlik eden.. ve bilbedâhe, mütemâdiyen hak ve hakkaniyeti, sıdk ve sadâkati, emn ve emaneti umum tabakât-ı ehl-i kemâle tâlim eden.. ve erkân-ı imaniyenin hakâikiyle ve erkân-ı İslâmiye'nin desâtiriyle iki cihanın saadetini temin eden.. ve bu icraatının şehâdetiyle bizzarure hâlis hak ve safi hakikat ve gayet doğru ve pek ciddî olmak lâzım gelen bir kitabı, kendi evsafının ve tesiratının ve envârının zıddıyla muttasıf tasavvur edip, -hâşâ, hâşâ- tasniât ve iftiralarının mecmuası nazarıyla bakmak, sofestâileri ve şeytanları dahi utandıracak ve titretecek şenî bir hezeyan-ı küfrî olmakla beraber; izhar ettiği din ve şariat-ı İslâmiye'nin şehâdetiyle.. ve müddet-i hayatında gösterdiği -bilittifak- fevkalâde takvasının ve hâlis ve safi ubûdiyetinin delâletiyle.. ve -bilittifak- kendinde görünen ahlâk-ı hasenesinin iktizasıyla..² ve yetiştirdiği bütün ehl-i hakikatin ve sahib-i kemâlâtın tasdikiyle en mûtekid, en metin, en emin, en sâdık bir Zât'ı, -hâşâ, sümme hâşâ, yüz bin kere hâşâ- itikatsız, en emniyetsiz, Allah'tan korkmaz, yalandan çekinmez bir

¹ Bkz.: "Yahudileri savaşa teşvik eden münafıkların durumu ise tıpkı şeytanın durumuna benzer ki o, insana: 'Dine inanma, reddet!' diye telkin eder. O kendisine kulak verip kâfir olunca da şöyle der: 'Ben senden uzağım. Çünkü ben âlemlerin Rabbinden korkarım!'" (Haşır Sûresi, 59/16)."

² Bkz.: Kalem Sûresi, 68/4; Müslim, *Salâtü'l-müsafirîn* 139; Ebû Davud, *Tatavву* 26.

Ahlâk-ı hasene: Güzel, ideal ahlâk.

Aktâb: Kutuplar, en büyük velâyet makamına sahip olanlar.

Âlem-i insaniyet: İnsanlık âlemi.

Asfiya: İlim ve takvasıyla peygamberlerin gerçek vârisi kişiler.

Bilbedâhe: Açıkça.

Bilittifak: İttifakla.

Bizzarure: Kesin olarak, ister istemez.

Desâtir: Düsturlar.

Ehl-i hakikat: Daima hak ve hakikat peşinde olup gerçeği bulanlar.

Envâr: Nurlar.

Erkân-ı imaniye: İman esasları.

Erkân-ı İslâmiye: İslâm esasları.

Evsaf: Vasıflar.

Hakâik: Hakikatler.

Hezeyan-ı küfrî: İnkârdan ileri gelen saçmalama.

İğfal: Aldatma, kandırma.

İzhar etmek: Göstermek.

Mağlâta: Yanıltıcı, aldatıcı ifade, gerçekleri çarpıtma.

Muhâlât: Muhâller, mümkün olmayan şeyler.

Mûtekid: İnancı.

Muttasıf: Vasıflı, nitelikli.

Müddet-i hayat: Ömür süresi.

Mükâbere: Tutarsızlığını bile bile iddiasında ısrar etme.

Mütemâdiyen: Devamlı bir şekilde.

Sahib-i kemâlât: Bütün güzelliklerin sahibi olgun insanlar.

Siddikîn: Siddıklar. Sözü, özündeki temizliği ortaya koyan; ameli, imanını doğrulayan seçkin kimseler.

Sofestâi: Şüpheli, değişmez gerçeğin varlığına inanmayan.

Şenî: Çirkin.

Şariat-ı İslâmiye: İslâm hukuk kuralları.

Tabakât-ı ehl-i kemâl: Mükemmelliğe ulaşmış şahsiyetlerin bulunduğu tabakalar, dereceler.

Tâlim: Öğretme.

vaziyette farzedip, muhâlâtın en çirkin ve menfur bir suretini ve dalâletin en zulümlü ve zulûmâtlı bir tarzını irtikâp etmek lâzım gelir.

Elhâsil: On Dokuzuncu Mektub'un On Sekizinci İşareti'nde denildiği gibi, nasıl kulaklı âmî tabakası i'câz-ı Kur'ân fehminde demiş: Kur'ân, bütün dinlediğim ve dünyada mevcut kitaplara kıyas edilse, hiçbirisine benzemiyor ve onların derecesinde değildir. Öyle ise, ya Kur'ân umumunun altındadır veya umumunun fevkinde bir derecesi vardır. Umumun altındaki şık ise –muhâl olmakla beraber– hiçbir düşman, hatta şeytan dahi diyemez ve kabul etmez. Öyle ise Kur'ân, umum kitapların fevkindedir. Öyle ise mu'cizedir.

Aynen öyle de, biz de ilm-i usûl ve fenn-i mantıkça sebr ve taksim denilen en kat'î hüccetle deriz: Ey şeytan ve ey şeytanın şâkirtleri! Kur'ân, ya Arş-ı Âzam'dan ve ism-i âzamdan gelmiş bir kelâmullahtır.. veyahut –hâşâ sümme hâşâ, yüz bin kere hâşâ– yerde, Allah'tan korkmaz ve Allah'ı bilmez, itikatsız bir beşerin düzmesidir. Bu ise ey şeytan, sâbık hüccetlere karşı bunu sen diyemezsin ve diyemezdin ve diyemeyeceksin. Öyle ise bizzarure ve bilâ-şüphe Kur'ân, Hâlık-ı kâinatın kelâmıdır. Çünkü ortası yoktur ve muhâldir ve olamaz. Nasıl ki kat'î bir surette isbat ettik. Sen de gördün ve dinledin.

Hem Muhammed (*aleyhissalâtü vesselâm*), ya Resûlullah'tır ve bütün resûllerin ekmeli ve bütün mahlûkâtın efdalidir.. veyahut –hâşâ, yüz bin defa hâşâ– Allah'a iftira ettiği ve Allah'ı bilmediği ve azabına inanmadığı için itikatsız, esfel-i sâfilîne sukut etmiş bir beşer farzetmek^(Hâşiye) lâzım gelir. Bu ise ey iblis,

Hâşiye: Kur'ân-ı Hakîm, kâfirlerin küfriyatlarını ve galiz tâbiratlarını ibtal etmek için zikrettiğine istinaden; ehl-i dalâletin fikr-i küfrîlerinin bütün bütün muhâliyetini ve bütün bütün çürüklüğünü göstermek için şu tâbiratı, farz-ı muhâl suretinde titreyerek kullanmaya mecbur oldum.

Âmî: Sıradan kimse, kültürü, bilgisi fazla olmayan.

Arş-ı Âzam: En büyük taht, Cenâb-ı Hakk'ın yüce saltanatı, idaresi.

Bilâ-şüphe: Şüphesiz.

Dalâlet: Sapıklık.

Efdal: En faziletlî.

Ehl-i dalâlet: Hidayetten ayrılan kâfir ve fâsıklar.

Ekmel: En mükemmel.

Esfel-i sâfilîn: İnsanın düşebileceği en kötü durum, en aşağı mertebe.

Farz-ı muhâl: Olmayacak bir şeyi olmuş gibi düşünme.

Fehm: Anlama.

Fenn-i mantık: mantık bilimi.

Fevk: Üst.

Fikr-i küfrî: İnkâra dair fikir, düşünce.

Galiz: Ağır, kaba.

Hâlık-ı kâinat: Kâinatın yaratıcısı.

Hüccet: Delil.

i'câz-ı Kur'ân: İnsanları, benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân'ın üslubu.

İlm-i usûl: Âyet ve hadislerden hüküm çıkarma metotlarını gösteren Fıkıh Usûlü İlmî (İslâm Hukuku Metodolojisi).

İbtal etmek: Bir fikri veya iddiayı çürütmek, boşa çıkarmak.

İrtikâp etmek: Suç işlemek, kötü bir şey yapmak.

İstinâden: Dayanarak.

Kelâmullah: Allah kelamı.

Küfriyât: İnançsızlığa ait şeyler.

Menfur: Nefret edilen, çirkin.

Muhâliyet: İmkânsızlık.

Resûl: Peygamber.

Sâbık: Geçen.

Sebr ve taksim: Mantıkta bir ispatlama metodu: İhtimalleri teker teker ayıklayarak doğru sonuca ulaşma.

Sukut etmek: Düşmek.

Tâbirat: Tâbirler, ifadeler.

Zulûmât: Karanlıklar.

ne sen ve ne de güvendiğin Avrupa feylesofları ve Asya münafıkları bunu diyezmezsiniz ve diyememişsiniz ve diyemeyeceksiniz ve dememişsiniz ve demeyeceksiniz. Çünkü bu şıkkı dinleyecek ve kabul edecek dünyada yoktur. Onun içindir ki, güvendiğin o feylesofların en müfsidler ve o münafıklarının en vicdansızları dahi diyorlar ki: “Muhammed Arabî (*aleyhissalâtü vesselâm*) çok akıllı idi ve çok güzel ahlâklı idi.” Madem şu mesele iki şıkka münhasırdır ve madem ikinci şık muhâldir ve hiçbir kimse buna sahip çıkmıyor ve madem kat’î hüccetlerle isbat ettik ki, ortası yoktur. Elbette ve bizzarure –senin ve hizbü’ş-şeytanın rağmına olarak– bilbedâhe ve bihakkalyakîn, Muhammed Arabî (*aleyhissalâtü vesselâm*) Resûlullah’tır ve bütün Resûllerin ekmelidir, bütün mahlûkâtın efdalidir.”

عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ بَعْدَ الْمَلِكِ وَالْإِنْسِ وَالْجَانِ¹

* * *

Şeytanın İkinci, Küçük Bir İtirazı

Sûre-i ²ق وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ² okurken,

مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ * وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذَلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ * وَنُفِخَ فِي الصُّورِ ذَلِكَ يَوْمُ الْوَعِيدِ * وَجَاءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَعَهَا سَائِقٌ وَشَهِيدٌ * لَقَدْ كُنْتَ فِي غَفْلَةٍ مِنْ هَذَا فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ * وَقَالَ قَرِينُهُ هَذَا مَا لَدَيَّ عَتِيدٌ * أَلْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ³

1 “Meleklerin, insanların ve cinlerin sayısınca ona salât ve selâm olsun.”

2 “Kâf. Şanlı şerefli Kur’ân hakkı için.” (Kaf Sûresi, 50/1).

3 “Ağızından çıkan bir tek söz olmaz ki yanında, bu iş için hazırlanmış gözcü olmasın, onun söylediğini ve yaptığını kaydetmiş olmasın. Vakti geldiğinde ölüm sekeratı başlayınca, can çektiği sırada insana ‘İşte!’ denir, ‘senin en çok nefret edip kaçtığın şey!’ Sûra üfürülür kalk borusu çalar. İşte bu da tehdit edilen azabın günüdür. O gün herkes beraberinde bir muhafız, bir de şahit olarak Yüce Divana gelir. Allah ona buyurur: ‘Sen bundan gaflet içindeydin. İşte gözünün önünden perdeyi kaldırdık, şimdi artık gözün pek keskindir!’ Yanındaki arkadaşı ‘İşte!’ der, ‘onun defteri! Her ne yapmışsa, burada yazılı!’ Allah, muhafızla şahide veya cehennem görevlisi iki meleğe: ‘Atın!’ buyuracak, ‘Atın Cehennem’e her nankör, inatçı kâfir!’ (Kaf Sûresi, 50/18-24).

Şu âyetleri okurken şeytan dedi ki:

– “Kur’ân’ın en mühim fesâhatini, siz onun selâsetinde ve vuzuhunda buluyorsunuz. Hâlbuki şu âyetle nereden nereye atlıyor! Sekerattan, tâ kıyamete atlıyor. Nefh-i surdan, muhasebenin hitâmına intikal ediyor ve ondan cehenneme idhali zikrediyor. Bu acîb atlamaklar içinde hangi selâset kalır? Kur’ân’ın ekser yerlerinde böyle birbirinden uzak meseleleri birleştiriyor. Böyle münasebetsiz vaziyetle selâset, fesâhat nerede kalır?”

Cevap:

– “Kur’ân-ı Mu’cizü’l-Beyân’ın esas-ı i’câzının en mühimlerinden, belâgatından sonra îcazıdır. Îcaz, i’câz-ı Kur’ân’ın en metin ve en mühim bir esasıdır. Kur’ân-ı Hakîm’de şu mu’cizâne îcaz o kadar çoktur ve o kadar güzeldir ki; ehl-i tedkik, karşısında hayrettedirler.

♦ Mesela:

وَقِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكَ وَيَا سَمَاءُ أَقْلِعِي وَغِيضَ الْمَاءِ وَقُضِيَ الْأَمْرُ
وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ وَقِيلَ بُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ¹

Kısa, birkaç cümleyle tufan hâdise-i azîmesini netâiciyle öyle îcazkârâne ve mu’cizâne beyan ediyor ki; çok ehl-i belâgatı, belâgatına secde ettirmiş.²

♦ Hem mesela:

كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوِيهَا ۖ إِذِ انْبَعَثَ أَشْقِيهَا ۖ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ نَاقَةَ اللَّهِ وَسُقْيِيهَا ۖ

¹ “(Kâfirler boğulduktan sonra yerle göğe:) ‘Ey yer suyunu yut ve sen ey gök suyunu tut!’ diye emir buyuruldu. Su çekildi, iş bitirildi ve gemi Cudi üzerinde yerleşti ve ‘Kahrolsun o zâlimler!’ denildi.” (Hûd Sûresi, 11/44).

² Bkz.: Suyûtî, *İtkân* 2/149; Âlûsî, *Rûhu’l-meânî* 14/86.

Acîb: Harika, orijinal.

Belâgat: Edebiyat. Sözlü veya yazılı ifadeyi doğru, düzgün, yerinde, kusursuz ve muhataba faydalı bir şekilde kullanma sanatı.

Ehl-i belâgat: Edebiyatçılar, söz ve ifade ustaları.

Ehl-i tedkik: Araştırmacılar.

Esas-ı i’câz: Benzerini yapmaktan âciz bırakmanın, mu’cize oluşun esası, temeli.

Fesâhat: Açık, düzgün ve güzel bir şekilde ifade etme sanatı.

Hâdise-i azîme: Büyük hâdise.

Hitâm: Bitiş, son.

Îcaz: Oldukça az sözle, çok şeyler ifade etmek.

İ’câz-ı Kur’ân: İnsanları, benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur’ân’ın üslubu.

Îcazkârâne: Oldukça kısa ve özlü bir şekilde.

İdhal: Yerleştirme, dâhil etme.

Kur’ân-ı Mu’cizü’l-Beyan:

Beyan ve ifadesi ile insanları, benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur’ân-ı Kerim.

Mu’cizâne: Mu’cizeli bir şekilde.

Nefh-i sur: Hz. İsrâfil’in (a.s.) kıyamet günü sûra üfürmesi.

Netâic: Neticeler.

Sekerat: Can çekişme, ölüm anı.

Selâset: Kolay, akıcı, yormayan ifade.

Vuzuh: Açıklık.

فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا فَدَمْدَمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ بِذَنْبِهِمْ فَسَوَّيْهَا ۖ وَلَا يَخَافُ عُقْبَيْهَا¹

İşte Kavm-i Semûd'un acîb ve mühim hâdisâtını ve netâicini ve sû-i âkıbetlerini böyle kısa, birkaç cümle ile îcaz içinde bir i'câz ile selâsetli ve vuzuhlu ve fehmi ihlâl etmez bir tarzda beyan ediyor.

♦ Hem mesela:

وَدَا النُّونَ إِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادَى فِي الظُّلُمَاتِ
أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ²

İşte İzzet-i Fânî'nin cümlesine kadar cümlesinden⁴ cümlesinden³ çok cümleler matvîdir, o mezkûr olmayan cümleler fehmi ihlâl etmiyor, selâsete zarar vermiyor. Hazreti Yunus'un (aleyhisselâm) kıssasından mühim esasları zikreder, mütebâkisini akla havale eder.

♦ Hem mesela Sûre-i Yusuf'ta⁵ فَارْسِلُونِ kelimesinden⁶ يُوْسُفُ أَيُّهَا الصِّدِّيقُ⁷ ortasında yedi-sekiz cümle, îcaz ile tayyedilmiş; hiç fehmi ihlâl etmiyor, selâsetine zarar vermiyor. Bu çeşit mu'cizâne îcazlar, Kur'ân'da pek çoktur... hem pek güzeldir.

Amma Sûre-i Kaf'ın âyeti ise, ondaki îcaz pek acîb ve mu'cizânedir. Çünkü kâfirin pek müthiş ve çok uzun ve bir günü elli bin sene olan istikbaline..⁷ ve o istikbalin dehşetli inkılâbâtında kâfirin başına gelecek elîm ve

¹ "Azgınlığı yüzünden Semûd halkı Resûllerinin bildirdiği gerçekleri yalan saydı. Bir ara onların en azılı olanları öne atıldığında, bu yalanlamaları iyice şiddetlendi. Peygamberleri ise kendilerine: 'Mu'cizevî olarak verilen Allah'ın devesini ve onun su içme sırasını gözetin, ona dokunmayın!' dedi. Fakat onlar o Peygamberi yalancı sayıp deveyi kestiler. Allah da böylesi suç ve isyanları sebebiyle azap indirdi, onları yerle bir etti. Bunun sonucundan da asla endişe etmedi." (Şems Sûresi, 91/11-15).

² "Zünnûn'u da an! Hani o halkına kızmış, onlardan ayrılmış, bizim kendisi için bir sıkıntı takdir etmeyeceğimizi sanmıştı. Sonra karanlıklar içinde şöyle yakarmıştı: 'Ya Rabbi! Sensin ilâh, senden başka yoktur ilâh. Sübhansın, bütün noksanlardan münezzehsin, yücesin! Doğrusu kendime zulmettim, yazık ettim. Affını bekliyorum Rabbim!'" (Enbiyâ Sûresi, 21/87).

³ "Hani o bizim kendisi için bir sıkıntı takdir etmeyeceğimizi ..." (Enbiyâ Sûresi, 21/87).

⁴ "Sonra karanlıklar içinde şöyle yakarmıştı." (Enbiyâ Sûresi, 21/87).

⁵ "Beni Yusuf'a gönderin." (Yusuf Sûresi, 12/45).

⁶ "Ey Yusuf, ey doğru sözlü kişi." (Yusuf Sûresi, 12/46).

⁷ Âhiretin bir gününün dünyanın bir gününe nisbeten çok uzun olacağına dair bkz.: Secde Sûresi, 32/5; Meâric Sûresi, 70/4.

Elîm: Elem veren, üzücü.

Fehm: Anlayış.

Hâdisât: Hâdiseler.

İnkılâbât: İnkılâplar, değişimler.

Matvî: Dürülmüş, içine yerleştirilmiş.

Mezkûr: Geçen, zikredilen.

Mütebâki: Kalan.

Netâic: Neticeler.

Sû-i âkıbet: Kötü son, sonuç.

Tayyetmek: Atlamak, geçmek.

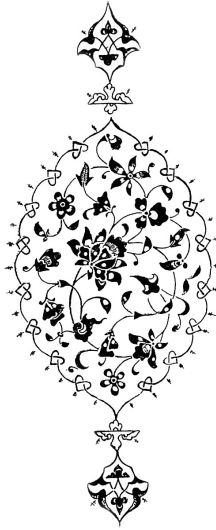
mühim hâdisâta birer birer parmak basıyor, şimşek gibi fikri onlar üstünde gezdiriyor. O pek çok uzun zamanı, hazır bir sayfa gibi nazara gösterir. Zikredilmeyen hâdisâtı, hayale havale edip ulvî bir selâsetle beyan eder.

İşte ey şeytan, şimdi
 1 وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ
 bir sözün daha varsa söyle!”

Şeytan der: “Bunlara karşı gelemem, müdafaa edemem. Fakat çok ahmaklar var, beni dinliyorlar.. ve insan suretinde çok şeytanlar var, bana yardım ediyorlar.. ve feylesoflardan çok firavunlar var, enâniyetlerini okşayan meseleleri benden ders alıyorlar; senin bu gibi Sözler’in neşrine set çekerler. Bunun için sana teslim-i silâh etmem.”

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ.²

* * *

¹ “Öyle ise, Kur’ân okunduğunda hemen ona kulak verin, susup dinleyin ki merhamete nâil olasınız.” (A’râf Sûresi, 7/204).

² “Sübhansın ya Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara Sûresi, 2/32).

İkinci Mebhas

Şu Mebhas, bana dâimî hizmet edenlerin, ahlâkımda gör-
dükleri acib ihtilâftan gelen hayretlerine karşı, hem iki talebemin
benim hakkımda haddimden fazla hüsn-ü zanlarını tâdil etmek
için yazılmıştır.

*Ben görüyorum ki; Kur'ân-ı Hakîm'in hakâikine ait bazı kemâlât, o
hakâike dellâllık eden vâsıtalara veriliyor. Şu ise yanlıştır. Çünkü me'ha-
zın kudsiyeti, çok burhanlar kuvvetinde tesirât gösteriyor; onun ile ahkâ-
mı, umuma kabul ettiriyor. Ne vakit dellâl ve vekil gölge etse, yani onla-
ra teveccüh edilse, o me'hazdaki kudsiyetin tesiri kaybolur. Bu sır içindir ki,
bana karşı haddimden çok fazla teveccüh gösteren kardeşlerime bir hakikati
beyan edeceğim. Şöyle ki:*

Bir insanın müteaddit şahsiyeti olabilir. O şahsiyetler ayrı ayrı ahlâkı
gösteriyorlar. Mesela büyük bir memurun, memuriyet makamında bulundu-
ğu vakit bir şahsiyeti var ki; vakar iktiza ediyor, makamın izzetini muhafaza
edecek etvar istiyor. Mesela her ziyaretçi için tevazu göstermek tezellüldür,
makamı tenzildir. Fakat kendi hânesindeki şahsiyeti, makamın aksiyle bazı
ahlâkı istiyor ki, ne kadar tevazu etse iyidir. Az bir vakar gösterse, tekebbür
olur ve hâkeza...

Demek bir insanın vazifesi itibarıyla bir şahsiyeti bulunur ki, hakikî şah-
siyetiyle çok noktalarda muhalif düşer. Eğer o vazife sahibi, o vazifeye hakikî
lâyıksa ve tam müstaid ise, o iki şahsiyeti birbirine yakın olur. Eğer müstaid
değilse, mesela bir nefer bir müşîr makamında oturtulsa, o iki şahsiyet birbi-
rinden uzak düşer; o neferin şahsî, âdi, küçük hasletleri; makamın iktiza ettiği
âli, yüksek ahlâkla kabil-i te'lif olamıyor.

Acib: Şaşırtıcı, hayret verici.

Âdi: Basit, sıradan.

Ahkâm: Hükümler.

Âli: Yüce.

Burhan: Delil.

Dellâllık: Bir şeyi delilleriyle gös-
terme, ilan etme.

Etvar: Tutumlar, davranışlar.

Hakâik: Hakikatler.

Hâkeza: Bunun gibi, böylece.

Haslet: Huy, mizaç.

Hüsn-ü zan: Bir kişi veya bir şey
hakkında iyi, olumlu düşünme.

İktiza etmek: Gerektirmek, icap
ettirmek.

Kabil-i te'lif: Birleşmesi, bağdaş-
ması mümkün.

Kemâlât: Güzellikler, yücelikler.

Kudsiyet: Mukaddeslik, kut-
sallık.

Kur'ân-ı Hakîm: Hüküm ve
hikmet kitabı Kur'ân-ı Kerim.

Me'haz: Kaynak.

Mebhas: Bahis, konu.

Müstaid: Elverişli, kabiliyetli.

Müşîr: Mareşal.

Müteaddit: Sayılı, birkaç.

Tâdil etmek: Düzeltmek, doğ-
rultmak.

Tekebbür: Kibirlenme, gurur-
lanma.

Tenzil: İndirme, düşürme.

Tesirât: Tesirler.

Teveccüh: Yönelme, yakınlık
gösterme.

Tezellül: Kendini alçaltma,
küçük duruma düşürme.

Vakar: Ağırbaşlılık.

İşte bu bîcâre kardeşinizde üç şahsiyet var. Birbirinden çok uzak, hem de pek çok uzaktırlar.

Birincisi: Kur'ân-ı Hakîm'in hazine-i âlîsinin dellâlı cihetindeki muvakkat, sırf Kur'ân'a ait bir şahsiyetim var. O dellâllığın iktiza ettiği pek yüksek ahlâk var ki, o ahlâk benim değil, ben sahip değilim. Belki o makamın ve o vazifenin iktiza ettiği seciyelerdir. Bende bu neviden ne görseniz benim değil, onunla bana bakmayınız, o makamındır.

İkinci Şahsiyet: Ubûdiyet vaktinde, dergâh-ı ilâhiyeye müteveccih olduğum vakit, Cenâb-ı Hakk'ın ihsanıyla bir şahsiyet veriliyor ki; o şahsiyet, bazı âsârı gösteriyor. O âsâr, mana-yı ubûdiyetin esası olan “kusurunu bilmek, fakr ve aczini anlamak, tezellül ile dergâh-ı ilâhiyeye iltica etmek” noktalarından geliyor ki; o şahsiyetle kendimi herkesten ziyade bedbaht, âciz, fakir ve kusurlu görüyorum. Bütün dünya beni medh ü senâ etse beni inandırmaz ki, ben iyiyim ve sahib-i kemâlim.

Üçüncüsü: Hakikî şahsiyetim, yani Eski Said'in bozması bir şahsiyetim var ki, o da Eski Said'den irsiyet kalma bazı damarlardır. Bazen riya, hubb-u câha bir arzu bulunuyor. Hem asil bir hânedandan olmadığım, hisset derecesinde bir iktisat ile düşkün ve pest ahlâklar görünüyor.

Ey kardeşler! Sizi bütün bütün kaçırmamak için bu şahsiyetimin gizli, çok fenalıklarını ve sû-i hâllerini söylemeyeceğim. İşte kardeşlerim, ben müstaid ve makam sahibi olmadığım için şu şahsiyetim, dellâllık ve ubûdiyet vazifelerindeki ahlâktan ve âsârdan çok uzaktır.

Hem ¹ *دَادِ حَقُّ رَا قَابِلِيَّتْ شَرَطِ نَيْسَتْ* kaidesince Cenâb-ı Hak, merhamet-kârâne, kudretini benim hakkımda böyle göstermiş ki; en ednâ bir nefer

¹ “Allah, lütfederken şahsın kabiliyetine bakmaz.”

Âsâr: Eserler, izler.

Dergâh-ı ilâhiye: Cenab-ı Hakk'ın huzuru.

Ednâ: En değersiz, en basit.

Hazine-i âlî: Değerli, büyük hazine.

Hisset: Cimrilik.

Hubb-u câh: Makam arzusu, düşkünlüğü.

İrsiyet: Soy, soya çekim.

Kur'ân-ı Hakîm: Hüküm ve hikmet kitabı Kur'ân-ı Kerim.

Medh ü senâ etmek: Övmek, güzel yönlerini anlatarak yüceltmek.

Merhametkârâne: Merhametli bir şekilde.

Muvakkat: Kısa süreli, geçici.

Müteveccih: Yönelmiş, yönelik.

Pest: Aşağı.

Riya: Gösteriş.

Sahib-i kemâl: Fazilet sahibi, mükemmel insan.

Seciye: Karakter, huy.

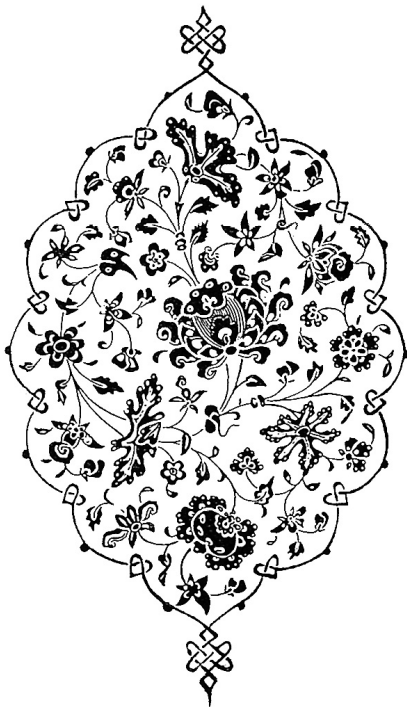
Sû-i hâl: Kötü durum.

Ubûdiyet: Kulluk.

gibi bu şahsiyetimi, en âlâ bir makam-ı müşîriyet hükmünde olan hizmet-i esrar-ı Kur'âniye'de istihdam ediyor. Yüz binler şükür olsun! Nefis cümleden süflî, vazife cümleden âlâ...

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ هٰذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي¹

* * *

¹ “Allah’a hamd olsun! Bu, Rabbimin fazl ve ihsanındandır.”

Âlâ: En üst, en yukarı.

Hizmet-i esrar-ı Kur'âniye:

Kur'ân-ı Kerim'in sırlı hazinelerini açıklama hizmeti.

İstihdam etmek: Çalıştırmak, hizmet ettirmek.

Makam-ı müşîriyet: Mareşallik makamı.

Süflî: Alçak, bayağı, pes.

Üçüncü Mebhas

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا
وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا¹

Yani, لِتَعَارَفُوا مُنَاسَبَاتِ الْحَيَاةِ الْإِجْتِمَاعِيَّةِ فَتَعَاوَنُوا عَلَيْهَا لَا تَتَنَافَرُوا فَتَخَاصَمُوا

Yani, “Sizi tâife tâife, millet millet, kabile kabile yaratmışım, tâ birbirinizi tanımalısınız ve birbirinizdeki hayat-ı içtimaiyeye ait münasebetlerinizi bilerseniz, birbirinize muâvenet edersiniz. Yoksa sizi kabile kabile yaptım ki; yekdiğelerinize karşı inkârla yabanî bakasınız, husumet ve adâvet edersiniz değildir!”

Şu Mebhas Yedi Mesele’dir.

Birinci Mesele

Şu âyet-i kerimenin ifade ettiği hakikat-i âliye hayat-ı içtimaiyeye ait olduğu için, hayat-ı içtimaiyeden çekilmek isteyen Yeni Said lisanıyla değil, belki İslâm’ın hayat-ı içtimaiyesiyle münasebettar olan Eski Said lisanıyla, Kur’ân-ı Azîmüşşân’a bir hizmet maksadıyla ve haksız hücumlara bir siper teşkil etmek fikriyle yazmaya mecbur oldum.

İkinci Mesele

Şu âyet-i kerimenin işaret ettiği teârûf ve teâvün düsturunun beyanı için deriz ki; nasıl ki bir ordu fırkalara, fırkalar alaylara, alaylar taburlara, bölüklere, tâ takımlara kadar tefrik edilir. Tâ ki, her neferin muhtelif ve müteaddit münasebâtı ve o münasebâta göre vazifeleri tanınsın, bilinsin; tâ o ordunun

¹ Hucurât Sûresi, 49/13.

Adâvet: Düşmanlık.

Hakikat-i âliye: Yüce hakikat.

Hayat-ı içtimaiye: Toplum hayatı.

Husumet: Zıtlasma, karşı olma.

Kur’ân-ı Azîmüşşân: Şânı yüce

Kur’ân-ı Kerim.

Muâvenet etmek: Yardım etmek, yardımlaşmak.

Münasebât: Münasebetler, ilişkiler.

Münasebettar: İlgili, alâkalı.

Müteaddit: Birden çok, çeşitli.

Teârûf: Tanışma, tanış olma.

Teâvün: Yardımlaşma.

Tefrik edilmek: Ayrılmak.

Teşkil etmek: Meydana getirmek, oluşturmak.

efradları, düstur-u teâvün altında hakikî bir vazife-i umumiye görsün ve hayat-ı içtimaiyeleri a'dânın hücumundan masûn kalsın. Yoksa tefrik ve inkişam; bir bölük bir bölüğe karşı rekabet etsin, bir tabur bir tabura karşı muhasamet etsin, bir fırka bir fırkanın aksine hareket etsin değildir.

Aynen öyle de heyet-i içtimaiye-i İslâmiye büyük bir ordudur, kabâil ve tavâife inkısam edilmiş. Fakat binbir, bir birler adedince cihet-i vahdetleri var: Hâlık'ları bir, Rezzâk'ları bir, peygamberleri bir, kıbleleri bir, kitapları bir, vatanları bir; bir, bir, bir.. binler kadar bir, bir.. İşte bu kadar bir birler; uhuvveti, muhabbeti ve vahdeti iktiza ediyorlar. Demek kabâil ve tavâife inkısam, şu âyetin ilân ettiği gibi, teârûf içindir, teâvün içindir; tenâkür için değil, tahâsum için değildir.

Üçüncü Mesele

Fıkr-i milliyet şu asırda çok ileri gitmiş. Hususan dessay Avrupa zâlimleri, bunu İslâmlar içinde menfi bir surette uyandırıyorlar, tâ ki parçalayıp onları yutsunlar.

Hem fıkr-i milliyette bir zevk-i nefsanî var, gafletkârâne bir lezzet var, şeâmetli bir kuvvet var. Onun için, şu zamanda hayat-ı içtimaiye ile meşgul olanlara “Fıkr-i milliyeti bırakınız!” denilmez. Fakat fıkr-i milliyet iki kısımdır:

Bir kısmı menfidir, şeâmetlidir, zararlıdır. Başkasını yutmakla beslenir, diğerlerine adâvetle devam eder, müteyakkız davranır. Şu ise, muhasamet ve keşmekeşe sebeptir. Onun içindir ki, hadis-i şerifte ferman etmiş: **الْإِسْلَامِيَّةُ جَبَّتِ الْعَصِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةَ**¹ ve Kur'ân da ferman etmiş:

¹ “İslâm, cahiliyeden kalma ırkçılığı kaldırmıştır.” (Bkz.: Müslim, *İmâre* 53, 57; Ebû Davud, *Edeb* 112; Nesâî, *Tahrimü'd-dem* 28; İbni Mâce, *Fiten* 7).

A'dâ: Düşman.

Cihet-i vahdet: Birleşme, birlik noktaları.

Dessay: Hilekâr, düzenbaz.

Efrad: Fertler.

Fıkr-i milliyet: Milliyetçilik fikri.

Gafletkârâne: Gafilce, bilgisizce.

Hâlık: Yaradan, Hz. Allah.

Heyet-i içtimaiye-i İslâmiye:

Müslümanların toplum yapısı.

İktiza etmek: Gerektirmek, icap ettirmek.

İnkısam: Bölünme, kısımlara ayrılma.

Kabâil: Kabileler, topluluklar.

Keşmekeş: Karışık, düzensiz.

Masûn: Korunmuş, korunan.

Menfi: Olumsuz.

Muhasamet etmek: Birbiri ile çekişmek, zıtlaşmak.

Müteyakkız: Uyanık, dikkatli.

Rezzâk: Rızık bol ve devamlı veren, Hz. Allah.

Şeâmet: Uğursuzluk, meyme-

netsizlik.

Tahâsum: Çekişme, zıtlaşma.

Tavâif: Gruplar, bölükler.

Tenâkür: Yabancılaşma, uzaklaşma.

Vahdet: Birlik, bir olma.

Vazife-i umumiye: Herkese ait vazife.

Zevk-i nefsanî: Nefsin hoşuna giden zevk.

إِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ الْحَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ
عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَأَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَى وَكَانُوا أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا
وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا¹

İşte şu hadis-i şerif ve şu âyet-i kerime, kat'î bir surette menfi bir milliyeti ve fikr-i unsuriyeti kabul etmiyorlar. Çünkü müsbet ve mukaddes İslâmiyet milliyeti, ona ihtiyaç bırakmıyor.

Evet, acaba hangi unsur var ki, üç yüz elli milyon vardır? Ve o İslâmiyet yerine o unsuriyet fikri, fikir sahibine o kadar kardeşleri, hem ebedî kardeşleri kazandırır? Evet, menfi milliyetin tarihçe pek çok zararları görülmüş.

Ezcümle: Emevîler, bir parça fikr-i milliyeti siyasetlerine karıştırdıkları için, hem Âlem-i İslâm'ı küstürdüler, hem kendileri de çok felâketler çektiler.

Hem Avrupa milletleri şu asırda unsuriyet fikrini çok ileri sürdükleri için, Fransız ve Alman'ın çok şeâmetli ebedî adâvetlerinden başka, Harb-i Umumi'deki hâdisât-ı müdhişe dahi, menfi milliyetin nev-i beşere ne kadar zararlı olduğunu gösterdi.

Hem bizde, ibtida-yı hürriyette –Bâbil Kulesi'nin harabiyeti zamanında “tebelbül-ü akvam” tâbir edilen teşâub-u akvam ve o teşâub sebebiyle dağılmaları gibi– menfi milliyet fikriyle, başta Rum ve Ermeni olarak pek çok “kulüpler” nâmında sebep-i tefrika-yı kulûb, muhtelif mülteciler cemiyetleri teşekkül etti. Ve onlardan şimdiye kadar ecnebilerin boğazına gidenlerin ve perişan olanların hâlleri, menfi milliyetin zararını gösterdi.

Şimdi ise, en ziyade birbirine muhtaç ve birbirinden mazlum ve birbirinden fakir ve ecnebi tahakkümü altında ezilen anâsır ve kabâil-i İslâmiye

¹ “Kâfirlerin kalblerine taassubu, cahiliye taassup ve tarafgirliğini yerleştirdikleri o sırada, Allah da elçisinin ve müminlerin gönüllerine huzur ve güven duygusu verdi. Takva kelimesini onlara yoldaş etti. Zaten onlar bu söze pek lâyık ve ehil idiler. Allah her şeyi hakkıyla bilir.” (Fetih Sûresi, 48/26).

Anâsır: Unsurlar, çeşitli etnik ögeler.

Ecnebi: Yabancı, gayr-i müslim.

Fikr-i unsuriyet: Irkçılık düşüncesi.

Hâdisât-ı müdhişe: Dehşetli hâdiseler, olaylar.

Harb-i Umumi: Dünya Savaşı.

İbtida-yı hürriyet: “Hürriyet başlangıcı” denilen, 1909'da

başlayan 2. Meşrûtiyet.

İslâmiyet Milliyeti: İslâm Dini.

Kabâil-i İslâmiye: Müslüman kabileler, toplumlar.

Müsbet: Olumlu.

Nev-i beşer: İnsanlık.

Sebeb-i tefrika-yı kulûb: Kalblerin birbirinden soğuma, ayrılma sebebi.

Tahakküm: Zorla baskı altına

alma, boyun eğdirmeye.

Tebelbül-ü akvam: Kavim ve toplulukların farklı farklı dil veya lehçe kullanmaları.

Teşâub-u akvam: Kavim ve toplulukların farklı kollara, boylara ayrılması.

Ünsur: Irk, millet.

İNİNDE fikr-i milliyetle birbirine yabancı bakmak ve birbirini düşman telâk-ki etmek öyle bir felâkettir ki, tarif edilmez. Âdeta bir sineğin ısırmasın-ı için, müthiş yılanlara arka çevirip sineğin ısırmasına karşı mukabele etmek gibi bir divanelikle büyük ejderhalar hükmünde olan Avrupa'nın doymak bilmez hırslarını, pençelerini açtıkları bir zamanda onlara ehem-miyet vermeyip, belki mânen onlara yardım edip, menfi unsuriyet fikriy-ile şark vilâyetlerindeki vatandaşlara veya cenup tarafındaki dindaşlara adâvet besleyip onlara karşı cephe almak, çok zararları ve mehâlikiyle beraber (o cenup efradları içinde düşman olarak yoktur ki, onlara karşı cephe alınsın; cenuptan gelen Kur'ân nuru var, İslâmiyet ziyası gelmiş, o içimizde vardır ve her yerde bulunur, işte o dindaşlara adâvet ise) dola-yısıyla İslâmiyet'e, Kur'ân'a dokunur. İslâmiyet ve Kur'ân'a karşı adâvet ise, bütün bu vatandaşların hayat-ı dünyeviye ve hayat-ı uhreviyesine bir nevi adâvettir. Hamiyet nâmına, hayat-ı içtimaiyeye hizmet edeyim diye iki hayatın temel taşlarını harap etmek; hamiyet değil, hamâkattir!

Dördüncü Mesele

Müsbet milliyet, hayat-ı içtimaiyenin ihtiyac-ı dahilîsinden ileri geli-yor. Teâvüne, tesânüde sebeptir; menfaatli bir kuvvet temin eder, uhuv-vet-i İslâmiye'yi daha ziyade teyid edecek bir vâsıta olur.

Şu müsbet fikr-i milliyet, İslâmiyet'e hâdim olmalı, kale olmalı, zır-hı olmalı; yerine geçmemeli. Çünkü İslâmiyet'in verdiği uhuvvet içinde bin uhuvvet var, âlem-i bekâda ve âlem-i berzahta o uhuvvet bâki kalıyor. Onun için, uhuvvet-i milliye ne kadar da kavî olsa, onun bir perdesi hük-müne geçebilir. Yoksa onu onun yerine ikame etmek, aynı kalenin taşla-rını kalenin içindeki elmas hazinesinin yerine koyup, o elmasları dışarı atmak nev'inden ahmakâne bir cinayettir.

Ahmakâne: Ahmakça.

Âlem-i bekâ: Kalıcı, ölümsüz

âlem, âhiret yurdu.

Âlem-i berzah: Kabir hayatı.

Cenup: Güney.

Hâdim: Hizmetkâr.

Hamâkat: Ahmaklık.

Hamiyet: Dinî ve millî değerleri koruma gayreti.

Hayat-ı dünyeviye: Dünya hayatı.

Hayat-ı içtimaiye: Toplum hayatı.

Hayat-ı uhreviye: Âhiret hayatı.

İhtiyac-ı dahilî: İçten kaynakla-nan ihtiyaç.

İkame etmek: Yerine koymak, oturtmak.

Kavî: Güçlü, kuvvetli.

Mehâlik: Tehlikeli, öldürücü durumlar.

Telâkki etmek: Kabullenmek, benimsemek.

Tesânüd: Dayanışma.

Teyid: Destekleme, pekiştirme.

Uhuvvet-i İslâmiye: İslâmî kar-deşlik.

Uhuvvet-i milliye: Milliyet kar-deşliği, aynı milletten olma.

Ziya: Işık.

İşte, ey ehl-i Kur'ân olan şu vatanın evlâtları! Altı yüz sene değil, belki Abbasîler zamanından beri bin senedir, Kur'ân-ı Hakîm'in bayraktarı olarak bütün cihana karşı meydan okuyup Kur'ân'ı ilân etmişsiniz. Milliyetinizi Kur'ân'a ve İslâmiyet'e kale yaptınız. Bütün dünyayı susturdunuz, müthiş tehâcümâtı defettiniz. *تَأْتِي اللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ* فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهُ أَذِلَّةً عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةً عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ¹ âyetine güzel bir mâsadak oldunuz. Şimdi Avrupa'nın ve frenk-meşrep münafıkların desiselerine uyup şu âyetin evvelindeki hitaba mâsadak olmaktan çekinmelisiniz ve korkmalısınız.

Cây-ı Dikkat Bir Hâl: Türk milleti anâsır-ı İslâmiye içinde en kesretli olduğu hâlde, dünyanın her tarafında olan Türkler ise müslümandır. Sâir unsurlar gibi müslim ve gayr-i müslim olarak iki kısma inkısam etmemiştir. Nerede Türk tâifesi varsa müslümandır. Müslümanlıktan çıkan veya müslüman olmayan Türkler, Türklükten dahi çıkmışlardır (Macarlar gibi). Hâlbuki, küçük unsurlarda dahi hem müslim ve hem de gayr-i müslim var.

Ey Türk kardeş! Bilhassa sen dikkat et! Senin milliyetin İslâmiyet'le imtizaç etmiş, ondan kabil-i tefrik değil. Tefrik etsen, mahvınsın! Bütün senin mâzideki mefâhirin İslâmiyet defterine geçmiş. Bu mefâhir, zemin yüzünde hiçbir kuvvetle silinmediği hâlde; sen şeytanların vesveseleriyle, desiseleriyle o mefâhiri kalbinden silme!..

Beşinci Mesele

Asya'da uyanan akvam; fikr-i milliyete sarılıp, aynen Avrupa'yı her cihetle taklit ederek, hatta çok mukaddesâtları o yolda feda ederek hareket

¹ “(Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse bilsin ki) Allah onların yerine öyle bir topluluk getirir ki, Allah onları sever, onlar da Allah'ı severler. Onlar müminlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı onurlu ve zorludurlar. Allah yolunda mücadele ederler.” (Mâide Sûresi, 5/54).

Akvam: Kavimler, milletler.

Anâsır-ı İslâmiye: Müslüman toplumlar, ırklar.

Cây-ı dikkat: Dikkat çekici, ilginç.

Desise: Hile, oyun.

Frenk-meşrep: Yabancı kültürü benimseyen, İslâm'a uymayan bir hayat tarzı olan.

Gayr-i müslim: Müslüman olmayan kimse.

İmtizaç etmek: Karışmak, birleşmek, uyusmak.

İnkısam etmek: Bölünmek, kısımlara ayrılmak.

Kabil-i tefrik: Ayrılması mümkün, ayrılabilir.

Kesret: Çokluk, çok olma.

Kur'ân-ı Hakîm: Hüküm ve hikmet kitabı Kur'ân-ı Kerim.

Mahv: Ortadan kalkma, yok olma.

Mâsadak olmak: İfade edilen hükme uygun, layık olmak.

Mefâhir: Övünülecek şeyler.

Mukaddesât: Dinî, kutsal kavramlar.

Tehâcümât: Saldırıları, hücumlar.

ediyorlar. Hâlbuki her milletin kâmet-i kıymeti başka bir elbise ister. Bir cins kumaş bile olsa, tarzı ayrı ayrı olmak lâzım gelir. Bir kadına bir jandarma elbisesi giydirilmez. Bir ihtiyar hocaya tangocu bir kadın libası giydirilmediği gibi, körü körüne taklit dahi çok defa maskaralık olur. Çünkü:

Evvelâ: Avrupa bir dükkân, bir kışla ise; Asya bir mezraa, bir cami hükümündedir. Bir dükkâncı dansa gider, bir çiftçi gidemez. Kışla vaziyeti ile mescid vaziyeti bir olmaz.

Hem ekser enbiyanın Asya'da zuhuru, ağıleb-i hükemânın Avrupa'da gelmesi, kader-i ezelinin bir remzi ve işaretidir ki; Asya akvâmını intibâha getirecek, terakki ettirecek, idare ettirecek, din ve kalbdır. Felsefe ve hikmet ise din ve kalbe yardım etmeli, yerine geçmemeli!..

Sâniyen: Din-i İslâm'ı Hristiyan Dini'ne kıyas edip Avrupa gibi dine lâkayt olmak, pek büyük bir hatadır. Evvelâ, Avrupa dinine sahiptir. Başta Wilson, Lloyd George, Venizelos gibi Avrupa büyükleri, papaz gibi dinlerine mutaassıp olmaları şahittir ki, Avrupa dinine sahiptir, belki bir cihette mutaassıptır.

Sâlisen: İslâmiyet'i Hristiyan Dini'ne kıyas etmek, kıyas-ı maalfâriktir; o kıyas yanlıştır. Çünkü Avrupa, dinine mutaassıp olduğu zaman medenî değildi; taassubu terk etti, medenîleşti. Hem din, onların içinde üç yüz sene muharebe-yi dahiliyeyi intaç etmiş. Müstebit zâlimlerin elinde avâmı, fukarayı ve ehl-i fikri ezmeye vâsıta olduğundan, onların umumunda muvakkaten dine karşı bir küsmek hâsıl olmuştur.

İslâmiyet'te ise –tarihler şahittir ki– bir defadan başka dahilî muharebeye sebebiyet vermemiş. Hem ne vakit ehl-i İslâm, dine ciddî sahip olmuşlarsa, o zamana nisbeten yüksek terakki etmişler. Buna şahit, Avrupa'nın en büyük üstadı Endülüs Devlet-i İslâmiye'sidir. Hem ne vakit cemaat-i İslâmiye dine karşı lâkayt vaziyeti almışlar, perişan vaziyete düşerek tedennî etmişler. Hem

Ağıleb-i hükemâ: Filozofların çoğu, büyük kısmı.

Cemaat-i İslâmiye: Müslüman topluluk.

Devlet-i İslâmiye: İslâm Devleti.

Ehl-i fikir: Fikir sahipleri, düşüncüler.

Ehl-i İslâm: Müslümanlar.

Enbiya: Peygamberler.

İntaç etmek: Netice vermek, sebep olmak.

İntibâh: Uyanma, ayılma.

Kader-i ezeli: Cenâb-ı Hakk'ın ezelden ebede her şey için belirlediği takdiri.

Kâmet-i kıymet: Kıymetinin derecesi, ölçüsü.

Kıyas-ı maalfârik: Farklı şeyler arasında yapılan, doğru olmayan kıyas.

Libas: Elbise.

Mezraa: Tarla, ekin yeri.

Muharebe-yi dahiliye: İç savaş.

Muvakkaten: Belli bir süre için, geçici olarak.

Müstebit: Despot, baskıcı.

Remiz: Alâmet, işaret.

Sâlisen: Üçüncü olarak.

Sâniyen: İkinci olarak.

Tedennî: Gerileme, düşüşe geçme.

Terakki: İlerleme, yükselme.

İslâmiyet, vücûb-u zekât ve hurmet-i ribâ gibi binler şefkat-perverâne mesâil ile fukarayı ve avâmı himâye ettiği..

أَفَلَا يَعْقِلُونَ¹ ❁ أَفَلَا تَتَفَكَّرُونَ² ❁ أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ³

gibi kelimâtiyla akli ve ilmi istişhad ve ikaz ettiği ve ehl-i ilmi himâye ettiği cihetle, daima İslâmiyet fukaraların ve ehl-i ilmin kalesi ve melcei olmuştur. Onun için, İslâmiyet'e karşı küsmeye hiçbir sebep yoktur.

İslâmiyet'in Hristiyanlık ve sâir dinlere cihet-i farkının sırr-ı hikmeti şudur ki:

İslâmiyet'in esası, mahz-ı tevhiddir; vesâit ve esbaba tesir-i hakikî vermiyor, îcad ve makam cihetiyle kıymet vermiyor. Hristiyanlık ise, "velediyet" fikrini kabul ettiği için, vesâit ve esbaba bir kıymet verir, enâniyeti kırmaz. Âdetâ rubûbiyet-i ilâhiyenin bir cilvesini azizlerine, büyüklerine verir. 4. âyetine mäsâ-dak olmuşlar. Onun içindir ki hristiyanların dünyaca en yüksek mertebede olanları, gurur ve enâniyetlerini muhafaza etmekle beraber –sâbık Amerika Reisi Wilson gibi– mutaassıp bir dindar olur. Mahz-ı tevhid dini olan İslâmiyet içinde dünyaca yüksek mertebede olanlar, ya enâniyeti ve gururu bırakacak veya dindarlığı bir derece bırakacak. Onun için bir kısım, lâkayt kalıyorlar; belki dinsiz oluyorlar.

Altıncı Mesele

Menfi milliyette ve unsuriyet fikrinde ifrat edenlere deriz ki:

1 "Hâlâ akıllanmazlar mı?" (Yâsîn Sûresi, 36/68).

2 "Hiç düşünmüyor musunuz?" (En'âm Sûresi, 6/50).

3 "Kur'an'ı gereği gibi düşünmeyecekler mi?" (Nisâ Sûresi, 4/82).

4 "Allah'ı bırakıp, bilginlerini ve rahiplerini Rabler edindiler." (Tevbe Sûresi, 9/31).

Cilve: Tecellî, belirti, görüntü.

Ehl-i ilim: İlim adamları.

Enâniyet: Benlik, gurur.

Esbap: Sebepler.

Himâye etmek: Korumak, gözetmek.

Hurmet-i ribâ: Faizin haram kılınması.

İfrat etmek: Aşırıya gitmek.

İstişhad: Şâhit tutma, delil gösterme.

Mahz-ı tevhid: Tevhidin ta kendisi. Tamamen, her şeyde Allah'ın birliğine bağlı olma.

Melce: Sığınak.

Mesâil: Meseleler.

Rubûbiyet-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın herkesi ve her şeyi kuşatan engin terbiye ve idaresi.

Sâbık: Geçen, önceki.

Şefkatperverâne: Şefkatle bakarak, gözeterek.

Tesir-i hakikî: Gerçek, asıl etki.

Unsuriyet: Irkçılık.

Velediyet: Allah'ın (hâşâ) çocuğu olduğu inancı.

Vesâit: Vâsıtalar, araçlar.

Vücûb-u zekât: Zekâtın farz kılınması.

Evvelâ: Şu dünya yüzü, hususan şu memleketimiz, eski zamandan beri çok muhaceretlere ve tebeddülâta maruz olmakla beraber, merkez-i hükûmet-i İslâmiye bu vatanda teşkil olduktan sonra, akvâm-ı sâireden pervane gibi çokları içine atılıp tavattun etmişler. İşte bu hâlde Levh-i Mahfuz açılma, ancak hakikî unsurlar birbirinden tefrik edilebilir. Öyleyse hakikî unsuriyet fikrine hareketi ve hamiyeti bina etmek, manasız ve hem pek zararlıdır. Onun içindir ki, menfi milliyetçilerin ve unsuriyet-perverlerin reislerinden ve dine karşı pek lâkayt birisi, mecbur olmuş, demiş: “Dil, din bir ise millet birdir.” Madem öyledir, hakikî unsuriyete değil; belki dil, din, vatan münasebâtına bakılacak. Eğer üçü bir ise, zaten kuvvetli bir millet; eğer biri noksan olursa, tekrar milliyet dairesine dahildir.

Sâniyen: İslâmiyet’in mukaddes milliyetinin, bu vatan evlâdının hayat-ı içtimaiyesine kazandırdığı yüzer faydadan iki faydayı misal olarak beyan edeceğiz:

Birincisi: Şu Devlet-i İslâmiye yirmi otuz milyon iken, bütün Avrupa’nın büyük devletlerine karşı hayatını ve mevcudiyetini muhafaza ettiren, şu devletin ordusundaki nur-u Kur’ân’dan gelen şu fikirdir: “Ben ölürsem şehidim, öldürsem gaziyim.”¹ Kemâl-i şevk ile ve aşk ile ölümün yüzüne gülerek istikbal etmiş, daima Avrupa’yı titretmiş. Acaba dünyada basit fikirli, sâfi kalbli olan neferâtın ruhunda şöyle ulvî fedakârlığa sebebiyet verecek hangi şey gösterilebilir? Hangi hamiyet onun yerine ikame edilebilir.. ve hayatını ve bütün dünyasını severek ona feda ettirebilir?

İkincisi: Avrupa’nın ejderhaları (büyük devletleri) her ne vakit şu Devlet-i İslâmiye’ye bir tokat vurmuşlarsa, üç yüz elli milyon İslâm’ı ağlatmış ve inletmiş. Ve o müstemlekât sahipleri, onları inletmemek ve sızlatmamak için elini çekmiş, elini kaldırırken indirmiş. Şu hiçbir cihetle istisgâr edilmeyecek

¹ Bkz.: Nisâ Sûresi, 4/74; Tevbe Sûresi, 9/111.

Akvâm-ı sâire: Diğer kavimler, milletler.

Hamiyet: Millet sevgisi.

Hayat-ı içtimaiye: Toplum hayatı.

İstikbal etmek: Karşılama.

İstisgâr: Küçük görme, küçümseme.

Kemâl-i şevk: Tam bir iştiyak, arzu.

Levh-i Mahfuz: Olmuş ve olacak

her şeyin yazıldığı asıl kütük.

Allah’ın (c.c.) takdir buyurduğu hükümlerin bulunduğu asıl levha. (K.K: Burûc Sûresi 85/22).

Merkez-i hükûmet-i İslâmiye: İslâm Devleti’nin merkezi.

Muhaceret: Göç, göç etme.

Müstemlekât: Sömürgeler.

Neferât: Askerler.

Sâniyen: İkinci olarak.

Tavattun: Yerleşme, vatan

edinme.

Tebeddülât: Değişimler.

Tefrik edilmek: Ayrılmak.

Ulvi: Yüce.

Unsuriyet-perver: Irkını, soyunu seven.

mânevî ve dâimî bir kuvvetü'z-zahr yerine hangi kuvvet ikame edilebilir, gösterilsin. Evet, o azîm mânevî kuvvetü'z-zahrı menfi milliyet ile ve istiğnâkârâne hamiyet ile gücendirmemeli!..

Yedinci Mesele

Menfi milliyette fazla hamiyet-perverlik gösterenlere deriz ki:

Eğer şu milleti ciddî severseniz, onlara şefkat ederseniz, öyle bir hamiyet taşıyınız ki, onların ekserisine şefkat sayılsın. Yoksa ekserisine merhametsizcesine bir tarzda, şefkate muhtaç olmayan bir kısım-ı kalîlin muvakkat, gafletkârâne hayat-ı içtimaiyelerine hizmet ise, hamiyet değildir. Çünkü menfi unsuriyet fikriyle yapılacak hamiyetkârlığın, milletin sekizden ikisine muvakkat faydası dokunabilir; lâıyk olmadıkları o hamiyetin şefkatine mazhar olurlar. O sekizden altısı ya ihtiyardır, ya hastadır, ya musibetzededir, ya çocuktur, ya çok zayıftır, ya pek ciddî olarak âhireti düşünür müttakîdirler ki; bunlar hayat-ı dünyeviyeden ziyade, müteveccih oldukları hayat-ı berzahiyeye ve uhreviyeye karşı bir nur, bir teselli, bir şefkat isterler ve hamiyetkâr mübarek ellere muhtaçtırlar. Bunların ışıklarını söndürmeye ve tesellilerini kırmaya hangi hamiyet müsaade eder? Heyhat! Nerede millete şefkat, nerede millet yolunda fedakârlık?

Rahmet-i ilâhiyeden ümit kesilmez. Çünkü Cenâb-ı Hak, bin sene-den beri Kur'ân'ın hizmetinde istihdam ettiği ve ona bayraktar tayin ettiği bu vatandaşların muhteşem ordusunu ve muazzam cemaatini, muvakkat arızalarla inşaallah perişan etmez. Yine o nuru ışıklandırır ve vazifesini idâme ettirir..

* * *

Azîm: Çok büyük.

Gafletkârâne: Gafilce, bilgisizce.

Hamiyetkârlık: Millet ve soya düşkünlük.

Hamiyet-perverlik: Millet ve soya düşkünlük.

Hayat-ı berzahiyeye ve uhreviyeye: Kabir ve âhiret hayatı.

Hayat-ı dünyeviyeye: Dünya hayatı.

İdâme ettirmek: Devam ettirmek, sürdürmek.

İkame etmek: Yerine koymak, oturtmak.

İstiğnâkârâne: Tenezzül etmez bir tarzda.

İstihdam etmek: Çalıştırmak, hizmet ettirmek.

Kısım-ı kalîl: Azınlık, küçük bir kesim.

Kuvvetü'z-zahr: Destek gücü, yardımcı kuvvet.

Mazhar olmak: Erişmek, nâil olmak.

Muvakkat: Kısa süreli, geçici.

Müteveccih: Yönelmiş, yönelik.

Müttakî: Takva sahibi, Cenâb-ı Hakk'ın emir ve yasaklarına titizlikle uyan kimse.

Dördüncü Mebhas

Tenbih: Yirmi Altıncı Mektub'un Dört Mebhası birbiriyle münasebettar olmadığı gibi, bu Dördüncü Mebhas'ın "On Mesâili" dahi birbiriyle münasebettar değildir. Onun için, münasebeti aramamalı. Nasıl gelmiş, öyle yazılmış. Mühim bir talebesine gönderdiği mektubun bir parçasıdır; o talebenin beş altı suâllerine verilen cevaplardır.

Birincisi

Sâniyen: Mektubunda diyorsun: رَبُّ الْعَالَمِينَ¹ tâbir ve tefsirinde "on sekiz bin âlem" demişler.² O adedin hikmetini soruyorsun.

Kardeşim, ben şimdi o adedin hikmetini bilmiyorum. Fakat bu kadar derim ki; *Kur'ân-ı Hakîm'in cümleleri birer manaya münhasır değil; belki, nev-i beşerin umum tabakâtına hitap olduğu için, her tabakaya karşı birer manayı tazammun eden bir küllî hükmündedir.* Beyan olunan manalar, o küllî kaidenin cüz'iyatları hükmündedirler. Her bir müfessir, her bir ârif, o küllîden bir cüzü zikrediyor. Ya keşfine, ya deliline, veyahut meşrebine istinad edip, bir manayı tercih ediyor. İşte bunda dahi, bir tâife, o adede muvafık bir mana keşfetmiş.

Mesela, ehl-i velâyetin ehemmiyetle virdlerinde zikir ve tekrar ettikleri مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ، بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ³ cümlesinde, daire-i vücûb ile daire-i imkândaki bahr-i rubûbiyet ve bahr-i ubûdiyetten tut, tâ dünya ve âhîret

¹ "Âlemlerin Rabbi ..." (Fâtiha Sûresi, 1/2; Bakara Sûresi, 2/131; Mâide Sûresi, 5/28; En'âm Sûresi, 6/45, 71, 162; A'râf Sûresi, 7/54, 61, 67, 104 ...).

² Bkz.: Taberî, Câmiu'l-beyân 1/63; Kurtubî, el-Câmî li ahkâmî'l-Kur'ân 1/138; Bagavî, Meâlimü't-tenzîl 1/40.

³ "O iki denizi salıverdi, birbirine kavuşurlar. Fakat aralarında bir engel bulunduğundan, birbirinin sınırını aşmazlar." (Rahmân Sûresi, 55/19-20).

Ârif: İlim ve irfan sahibi.

Bahr-i rubûbiyet: Allah'ın yarattığı, yönettiği her şeyi kuşatan engin, varlıklar âlemi.

Bahr-i ubûdiyet: Bütün yaratılanların dua ve ibadetlerini ifade eden kulluk dairesi.

Cüz: Bölüm, parça.

Cüz'iyat: Küçük şeyler, ayrıntılar.

Daire-i imkân: Yaratıklar, varlıklar

lar âlemi.

Daire-i vücûb: Varlığı kendinden olan Cenab-ı Hakk'ın zâtını, isim ve sıfatlarını ifade eden daire.

Ehl-i velâyet: Veliler, Allah dostları.

Kur'ân-ı Hakîm: Hüküm ve hikmet kitabı Kur'ân-ı Kerim.

Küllî: Genel, şümüllü, kapsamlı.

Mebhas: Bahis, konu.

Mesâil: Meseleler.

Muvafık: Uygun, münasip.

Müfessir: Tefsir eden, açıklayan.

Münasebettar: İlgili, alâkalı.

Münhasır: Sınırlı, çevrili, mahsus.

Nev-i beşer: İnsanlık.

Tazammun etmek: İhtiva etmek, içermek.

Vird: Belli aralıklarla devamlı okunan dua, zikir.

bahirlerine, tâ âlem-i gayb ve âlem-i şehâdet bahirlerine, tâ şark ve garb, şimâl ve cenûbdaki bahr-i muhitlerine, tâ Bahr-i Rum ve Fars Bahri'ne, tâ Akdeniz ve Karadeniz ve Boğazi'na –ki mercan denilen balık ondan çıkıyor– tâ Akdeniz ve Bahr-i Ahmer'e ve Süveyş Kanalı'na, tâ tatlı ve tuzlu sular denizlerine, tâ toprak tabakası altındaki tatlı ve müteferrik su denizleriyle üstündeki tuzlu ve muttasıl denizlerine, tâ Nil ve Dicle ve Fırat gibi büyük ırmaklar denilen küçük tatlı denizlerle onların karıştığı tuzlu büyük denizlerine kadar, manasındaki cüz'iyatları var. Bunlar umumen murad ve maksud olabilir ve onun hakikî ve mecazî manalarıdır. İşte onun gibi رَبِّ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ¹ dahi, pek çok hakâiki câmîdir. Ehl-i keşif ve hakikat, keşiflerine göre ayrı ayrı beyan ederler.

Ben de böyle fehm ederim ki: Semâvâtta binler âlem var. Yıldızların bir kısmı, her biri birer âlem olabilir. Yerde de her bir cins mahlûkât birer âlemdir. Hatta her bir insan dahi küçük bir âlemdir. رَبُّ الْعَالَمِينَ tâbiri ise, “Doğrudan doğruya her âlem, Cenâb-ı Hakk'ın rubûbiyetiyle idare ve terbiye ve tedbir edilir.” demektir.

Sâlisen: Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*) ferman etmiş:

إِذَا أَرَادَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِعَبْدٍ خَيْرًا جَعَلَ فِيهِ ثَلَاثَ خِصَالٍ: فَقَّهَهُ فِي الدِّينِ
وَزَهَّدَهُ فِي الدُّنْيَا وَبَصَّرَهُ عُيُوبَهُ²

Kur'ân-ı Hakîm'de Hazreti Yusuf (*aleyhisselâm*) demiş:

¹ “Ezelden ebede her türlü hamd ve övgü, şükür ve minnet, âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.” (Fâtîha Sûresi, 1/2).

² “Allah (c.c.) bir kuluna hayır murat ettiğinde onu üç güzel vasıfla donatır: Dinde derin bilgi sahibi yapar, dünyanın geçici ve faydasız yönlerine karşı uzak tutar ve ona, kendi kusurlarını görebilme fazileti nasip eder.” (Deylemî, *Müsned* 1/242; İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 6/240; İbnü'l-Mübârek, *Zühd* s. 96).

Âlem-i gayb: Görünmeyen âlem, duyu organları ile kavranılamayanları ihtiva eden âlem.

Âlem-i şehâdet: Görünen âlem, duyu organları ile kavranılanları ihtiva eden âlem.

Bahir: Deniz.

Bahr-i Ahmer: Kızıldeniz.

Bahr-i muhit: Okyanus.

Bahr-i Rum: Akdeniz.

Câmî: Şümûllü, kapsamlı.

Ehl-i keşif ve hakikat: Eşyanın perde arkası –Allah'ın izni ölçüsünde– kendilerine açılıp ilhama mahzar olan, daima hak ve hakikat peşinde olan veliler.

Fars Bahri: İran Denizi (Basra Körfezi).

Fehm etmek: Anlamak.

Hakâik: Hakikatler.

Maksud: Maksat, niyet, gâye.

Muttasıl: Aralıksız, bitişik.

Müteferrik: Çeşit çeşit, kısım kısım.

Rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın herkesi ve her şeyi içine alan engin terbiye ve idaresi.

Sâlisen: Üçüncü olarak.

Semâvât: Gökler, feza.

Şark, garp, şimâl ve cenûb: Doğu, batı, kuzey ve güney.

Tedbir: İdare etme, düzenleme.

وَمَا أُبْرِئُ نَفْسِي إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ¹

Evet, nefsinin beğenen ve nefsine itimat eden, bedbahttır. Nefsinin ayıbını gören, bahtiyardır. Öyleyse sen bahtiyarsın. Fakat bazen olur ki; nefs-i emmâre, ya levvâmeye veya mutmainneye inkılâb eder, fakat silâhlarını ve cihâzâtını âsâba devreder. Âsâb ve damarlar ise, o vazifeyi âhir ömre kadar görür. Nefs-i emmâre çoktan öldüğü hâlde, onun âsâ-rı yine görünür. Çok büyük asfiya ve evliya var ki, nüfusları mutmainne iken, nefs-i emmâreden şekvâ etmişler. Kalbleri gayet selim ve münevver iken, emrâz-ı kalbden vâveylâ etmişler. İşte bu zâtlardaki, nefs-i emmâ-re değil; belki âsâba devredilen nefs-i emmârenin vazifesidir. Maraz ise; kalbî değil, belki maraz-ı hayalidir.

İnşaallah, aziz kardeşim, size hücum eden nefsiniz ve emrâz-ı kalbiniz değil; belki mücahedenin devamı için beşeriyet itibarıyla âsâba intikal eden ve terakkiyât-ı dâimiyeye sebebiyet veren, dediğimiz gibi bir hâlettir.

* * *

İkinci Mesele

Eski hocanın suâl ettiği üç meselenin izâhatı, Risale-i Nur'un eczalarında vardır. Şimdilik icmâlî bir işaret edeceğiz:

Birinci Suâli: Muhyiddin Arabî, Fahreddin Râzî'ye* mektubunda demiş: “Allah’ı bilmek, varlığını bilmenin gayridir.”² Bu ne demektir? Maksat nedir de soruyor?

¹ “Doğrusu, ben nefsimi temize çıkarmam. Şüphesiz nefis her zaman fenalıkları ister ve kötü şeyleri emreder.” (Yusuf Sûresi, 12/53).

² İbni Arabî, Risaletü’ş-Şeyhi’l-Ekber ile’l-İmam Fahriddin er-Râzî s. 11.

Âsâb: Sinirler.

Âsâr: Eserler, izler.

Asfiya: İlim ve takvasıyla peygamberlerin gerçek vârisi kişiler.

Bedbaht: Talihsiz, zavallı.

Beşeriyet: İnsanlık.

Cihâzât: Cihazlar, donanımlar.

Ecza: Bölümler, kısımlar.

Emrâz-ı kalb: Kalb hastalıkları.

Evliya: Allah dostları, veliler.

Gayr: Başka.

İcmâlî: Kısaca, toplu olarak, tafsilatsız.

İnkılâb etmek: Dönüşmek, değişmek.

Kalbî: Kalbe ait.

Maraz: Hastalık.

Maraz-ı hayalî: Kişinin hasta olmadığı hâlde kendinde varsaydığı hastalık.

Mücadele: Çaba, gayret, cihad.

Münevver: Nurlu, pırl pırl.

Nefs-i emmâre: İnsana sürekli kötülükleri emreden nefis.

Nefs-i levvâme: İşlediği hata ve günahlardan dolayı vicdan azabı

duyan, kendini kınayan nefis.

Nefs-i mutmainne: Mahiyetindeki kötü duygu ve düşüncelerden temizlenmiş; güzel ahlâk ile tam donanmış olarak Cenab-ı Hakk’ın yakınlığına ermiş, mânevî huzur ve itminan kazanmış nefis.

Nüfus: Nefisler.

Selim: Sağlam, temiz.

Terakkiyât-ı dâimiye: Devamlı, sürekli gelişme, ilerleme.

Vâveylâ: Çılgılık, feryat.

Evvelâ: Ona okuduğun Yirmi İkinci Söz'ün Mukaddimesi'nde tevhid-i hakikî ile tevhid-i zâhirînin farkındaki misal ve temsil, maksada işaret eder. Otuz İkinci Söz'ün İkinci ve Üçüncü Mevkıf'ları ve makâsıdları, o maksadı izah eder.

Ve sâniyen: Usûlû'd-din imamları ve ulema-yı ilm-i kelâmın akâide dair ve vücûd-u vâcibî'l-vücûd ve tevhid-i ilâhîye dair beyanatları Muhyiddin Arabî'nin nazarında kâfi gelmediği için, ilm-i kelâmın imamlarından Fahreddin Râzî'ye öyle demiş.

Evet, ilm-i kelâm vâsıtasıyla kazanılan mârifet-i ilâhîye, mârifet-i kâmile ve huzur-u tâm vermiyor. Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân'ın tarzında olduğu vakit, hem mârifet-i tâmmeyi verir, hem huzur-u etemmi kazandırır ki; inşaallah, Risale-i Nur'un bütün eczaları, o Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân'ın cadde-i nurânîsinde birer elektrik lâmbası hizmetini görüyorlar.

Hem, Muhyiddin Arabî'nin nazarına Fahreddin Râzî'nin ilm-i kelâm vâsıtasıyla aldığı mârifetullah ne kadar noksan görülüyor. Öyle de tasavvuf mesleğiyle alınan mârifet dahi, Kur'ân-ı Hakîm'den doğrudan doğruya, veraset-i nübüvvet sırrıyla alınan mârifete nisbeten o kadar noksandır. Çünkü Muhyiddin Arabî mesleği, huzur-u dâimîyi kazanmak için لَا مَوْجُودَ إِلَّا هُوَ¹ deyip, kâinatın vücûdunu inkâr edecek bir tarza kadar gelmiş. Ve sâirleri ise, yine huzur-u dâimîyi kazanmak için,

¹ "O'ndan başka hakikî bir mevcud yok."

Akâid: İmana, inanca ait temel konular.

Beyanat: Açıklamalar.

Cadde-i nurânî: Pırıl pırıl, aydınlık cadde.

Ecza: Bölümler, kısımlar.

Huzur-u dâimî: Cenâb-ı Hakk'a lâayk tam bir tevhid ve teslimiyetle ve yine O'na lâayk bir saygı ve muhabbetle O'nun sonsuz kudretinin himayesine ve inâyetine girerek dâimî huzura, itminana erme.

Huzur-u etemm: Cenâb-ı Hakk'a lâayk tam bir tevhid ve teslimiyetle ve yine O'na lâayk bir saygı ve muhabbetle O'nun sonsuz kudretinin himayesine ve inâyetine girerek tamamen huzura, itminana erme.

İlm-i kelâm: İslâm'ın inanca ait meselelerini inceleyen ilim dalı.

Kur'ân-ı Hakîm: Hüküm ve hikmet kitabı Kur'ân-ı Kerim.

Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan: Beyan ve ifadesi ile insanları, benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerim.

Makâsıd: Maksatlar.

Mârifet-i ilâhîye / mârifetullah: Allah'ı sıfat, isim ve fiilleriyle tanımak, bilmek. Kalb ve vicdan kültürü.

Mârifet-i kâmile: Kusursuz, mükemmel bir şekilde Allah'ı tanıma, bilme.

Mârifet-i tâmm: Tam, eksiksiz bir şekilde Allah'ı tanıma, bilme.

Mevkıf: Bölüm, kısım, durak.

Sâniyen: İkinci olarak.

Tevhid-i hakikî: Gerçek tevhid. Cenâb-ı Hakk'ın birliğine tam manasıyla inanmak; zât, sıfat ve icraatlarında birlemek.

Tevhid-i zâhirî: Sathî, görünüşte tevhid. Cenâb-ı Hakk'ın birliği hakkında üstün körü, kulaktan dolma bir inanca sahip olmak.

Ulema-yı ilm-i kelâm: İslâm'ın inanca ait meselelerini inceleyen ilim adamları.

Usûlû'd-din: Akâid ilmi. İslâm'ın inanca ait meselelerini inceleyen ilim dalı.

Veraset-i nübüvvet: Peygamber vârisliği.

Vücûd-u vâcibî'l-vücûd: Cenâb-ı Hakk'ın kendinden ve kesin olan varlığı.

1 لَا مَشْهُودَ إِلَّا هُوَ deyip kâinatı nısyân-ı mutlak altına almak gibi acib bir tarza girmişler.

Kur'ân-ı Hakîm'den alınan mârifet ise, huzur-u dâimîyi vermekle beraber; ne kâinatı mahkûm-u adem eder, ne de nısyân-ı mutlakta hap-seder. Belki başıbozukluktan çıkarıp Cenâb-ı Hak nâmına istihdam eder, her şey mir'ât-ı mârifet olur. Sa'dî Şirazî'nin dediği gibi,

دَرْ نَظَرِ هُوشْيَارِ هَرْ وَرَقِي دَفْتَرِیْسْتْ اَزْ مَعْرِفَتِ گِرْدِگَارِ۲

her şeyde Cenâb-ı Hakk'ın mârifetine bir pencere açar.

Bazı Sözlere ulema-yı ilm-i kelâmın mesleğiyle, Kur'ân'dan alınan minhâc-ı hakikînin farkları hakkında şöyle bir temsil söylemişiz ki: Mesela bir su getirmek için, bazıları küngân (su borusu) ile uzak yerden, dağlar altında kazar, su getirir. Bir kısım da, her yerde kuyu kazar, su çıkarır. Birinci kısım çok zahmetlidir, tıkanır, kesilir. Fakat her yerde kuyuları kazıp su çıkarmaya ehil olanlar, zahmetsiz her bir yerde suyu buldukları gibi, aynen öyle de; ulema-yı ilm-i kelâm, esbabı nihayet-i âlemde teselsül ve devrin muhâliyetiyle kesip, sonra Vâcibu'l-vücûd'un vücûdunu onunla isbat ediyorlar. Uzun bir yolda gidiliyor...

Amma Kur'ân-ı Hakîm'in minhâc-ı hakikîsi ise, her yerde suyu buluyor, çıkarıyor. Her bir âyeti, birer Asâ-yı Musa gibi, nereye vursa âb-ı hayat fışkırtıyor. 3 وَفِي كُلِّ شَيْءٍ لَهُ آيَةٌ تَذُلُّ عَلَى أَنَّهُ وَاحِدٌ okutturuyor.

Hem iman, yalnız ilim ile değil; imanda çok letâifin hisseleri var. Nasıl ki bir yemek mideye girse, o yemek muhtelif âsâba, muhtelif bir surette inkısam edip tevzi olunuyor. İlim ile gelen mesâil-i imaniye dahi,

1 “Meşhûd olan sadece O'dur.”

2 “Aklı başında ve dikkatle bakan herkes için bir yaprak bile, Allah'ın mârifetine dair bir defterdir.”

3 “Bütün her şeyde Allah'ın varlığını ve birliğini gösteren birer delil vardır.” (Bkz.: Esfehanî, el-Eğânî 4/39; Kalkaşendî, Subhu'l-a'sâ 12/413; Üşeyhî, Müstataf 1/16, 2/280).

Âb-ı hayat: Hayat veren su.

Acib: Şaşırtıcı, hayret verici.

Âsâb: Damarlar ve sinirler.

Esbap: Sebepler.

İnkısam etmek: Bölünmek, kı-sımlara ayrılmak.

İstihdam etmek: Çalıştırmak, hizmet ettirmek.

Letâif: Mânevî duyular.

Mahkûm-u adem etmek: Yok-luğa mahkum etmek.

Mesâil-i imaniye: İmana ait me-seleler.

Minhâc-ı hakikî: Gerçek yol, metot.

Mir'ât-ı mârifet: Cenâb-ı Hakk'ı tanıtan, sıfatlarını gösteren ayna.

Muhâliyet: İmkânsız olma.

Nihayet-i âlem: Âlemin, kâinatın sonu; varlığın son noktası.

Nısyân-ı mutlak: Tamamen unutmak.

Teselsül: Bir şeyin art arda, zin-cirleme devam etmesi.

Tevzi olunmak: Dağıtılmak.

Vâcibu'l-vücûd: Varlığı kendin-den ve kesin olan Zât.

akıl midesine girdikten sonra, derecâta göre ruh, kalb, sır, nefis ve hâkeza.. letâif kendine göre birer hisse alır, masseder. Eğer onların hissesi olmazsa noksandır. İşte, Muhyiddin Arabî, Fahreddin Râzî'ye bu noktayı ihtar ediyor.

* * *

Üçüncü Mesele

âyetiyle vech-i tevfiği ¹أَدَمَ² وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ³ âyetinin 2²جَهْلًا² vech-i tevfiği nedir?

Elcevap: On Birinci Söz'de ve Yirmi Üçüncü Söz'de ve Yirmi Dördüncü'nün Beşinci Dalı'nın İkinci Meyvesi'nde izahı vardır. Sırr-ı icmâlîsi budur ki:

Cenâb-ı Hak, kemâl-i kudretiyle nasıl birtek şeyden çok şeyleri yapıyor,³ çok vazifeleri gördürüyor, bir sayfada bin kitabı yazıyor. Öyle de insanı, pek çok envâ yerinde bir nev-i câmî halketmiş. Yani, bütün envâ-ı hayvanâtın muhtelif derecâtı kadar, birtek nev olan insan ile o vezâifi gördürmek irade etmiş ki, insanların kuvâlarına ve hissiyatlarına fitraten bir had bırakmamış, fitrî bir kayıt koymamış, serbest bırakmış. Sâir hayvanâtın kuvâları ve hissiyatları mahduttur, fitrî bir kayıt altındadır. Hâlbuki insanın her kuvâsı, hadsiz bir mesafede cevelân eder gibi, gayr-i mütenâhi cânibine gider. Çünkü insan, Hâlık-ı kâinat'ın esmâsının nihayetsiz tecellilerine bir ayna olduğu için, kuvâlarına nihayetsiz bir istidat verilmiş.

¹ “Gerçekten biz, insanoğlunu şerefli kıldık.” (İsrâ Sûresi, 17/70).

² “İnsan (bu emanetin hakkını gözetmediğinden) cidden çok zâlim, çok cahildir.” (Ahzâb Sûresi, 33/72).

³ Bkz.: “Hakkı, inkâr edenler görüp bilmediler mi ki göklerle yer bitişik (bir bütün) idi, onları Biz ayırdık, hayatı olan her şeyi sudan yaptık. Hâla inanmayacaklar mı?” (Enbiyâ Sûresi, 21/30).

Cânib: Yan, taraf.

Cevelân: Dolaşma, gezme.

Derecât: Dereceler.

Envâ: Türler.

Envâ-ı hayvanât: Türlü türlü canlılar.

Esmâ: İsimler.

Fitraten: Doğuştan, tabii olarak.

Fitri: Tabii, doğal.

Gayr-i mütenâhi: Sonsuz.

Hâkeza: Böylece, bunun gibi.

Hâlık-ı kâinat: Kâinatın Yaratıcısı.

Halketmek: Yaratmak.

Kemâl-i kudret: Kusursuz, yüce kudret.

Kuvâ: Duyular, hisler, fizikî güçler.

Massetmek: Emmek, içine çekmek.

Nev-i câmî: Şümüllü, kapsamlı tür.

Sırr-ı icmâlî: Kısaca ifade edilen sır, hikmet.

Tecellî: Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinin eşyada görünmesi.

Vech-i tevfiq: Uygunluk yönü.

Vezâif: Vazifeler, yükümlülükler.

Mesela insan, hırs ile bütün dünya ona verilse ¹هَلْ مِنْ مَزِيدٍ diyecek. Hem hodgâmlığıyla kendi menfaatine, binler adamın zararını kabul eder ve hâkeza... Ahlâk-ı seyyiede hadsiz derecede inkişafı olduğu ve nemrudlar ve firavunlar derecesine kadar gittikleri ve sîga-yı mübalâğa ile “zalûm” olduğu gibi, ahlâk-ı hasenede dahi hadsiz bir terakkiyâta mazhar olur, enbiya ve siddîkîn derecesine terakki eder.

Hem insan –hayvanların aksine olarak– hayata lâzım her şeye karşı cahildir, her şeyi öğrenmeye mecburdur. Hadsiz eşyaya muhtaç olduğu için, sîga-yı mübalâğa ile, “cehûl”dür. Hayvan ise, dünyaya geldiği vakit hem az şeylere muhtaç, hem muhtaç olduğu şeyleri bir iki ayda, belki bir iki günde, bazen bir iki saatte bütün şerâit-i hayatını öğrenir. Güya bir başka âlemde tekemmül etmiş, öyle gelmiş. İnsan ise, bir iki senede ancak ayağa kalkar, on beş senede ancak menfaat ve zararı fark eder. İşte, cehûl mübalâğası buna da işaret eder.

* * *

Dördüncü Mesele

جَدِّدُوا إِيمَانَكُمْ بِلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ²’ın hikmetini soruyorsunuz. Onun hikmeti çok Sözler’de zikredilmiştir. Bir sır-ı hikmeti şudur ki:

İnsanın hem şahsı, hem âlemi her zaman teceddüt ettikleri için, her zaman tecdid-i imana muhtaçtır. Zira insanın her bir ferdinin mânen çok efradı var. Ömrünün seneleri adedince, belki günleri adedince, belki saatleri adedince birer ferd-i âher sayılır. Çünkü zaman altına girdiği için, o ferd-i vahid bir model hükmüne geçer, her gün bir ferd-i âher şeklini giyer.

¹ “Daha yok mu?”

² “Hayır ve fazilet kaynağı ‘Lâ ilâhe illallah’ cümlesi ile imanınızı yenileyiniz!” (el-Hakîm et-Tirmizî, Nevâdiru’l-usûl 2/204. Ayrıca benzer manadaki hadisler için bkz.: Ahmed İbni Hanbel, Müsned 2/359; Abd b. Humeyd, Müsned 1/417).

Ahlâk-ı hasene: Güzel ahlâk.

Ahlâk-ı seyyie: Kötü ahlâk.

Cehûl: Kara cahil.

Ferd-i âher: Diğer, başka fert.

Ferd-i vahid: Tek bir fert.

Hodgâmlık: Kendi rahatını ve zevkini düşünme.

Mazhar olmak: Erişmek, nâil olmak.

Siddîkîn: Siddıklar. Sözü, özün-deki temizliği ortaya koyan; ameli, imanını doğrulayan seçkin kimseler.

Sırr-ı hikmet: Var olma gayesin-deki sır.

Sîga-yı mübalâğa: Pekiştirme kalıbı, kipi.

Şerâit-i hayat: Hayat şartları.

Tecdid-i iman: İman tazelemek, yenilemek.

Teceddüt etmek: Yenilenmek.

Tekemmül etmek: Gelişmek, mükemmelleşmek, olgunlaşmak.

Terakkiyât: İlerlemeler, yükselmeler.

Zalûm: Çok zalim, gaddar.

Hem insanda bu taaddüt ve teceddüt olduğu gibi, tavattun ettiği âlem dahi seyyardır. O gider, başkası yerine gelir. Daima tenevvü ediyor, her gün başka bir âlem kapısını açıyor. İman ise hem o şahıstaki her ferdin nur-u hayatıdır, hem girdiği âlemin ziyasıdır. لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ise o nuru açar bir anahtardır.

Hem insanda madem nefis, hevâ ve vehim ve şeytan hükmediyorlar; çok vakit imanını rencide etmek için gafletinden istifade ederek, çok hileleri ederler, şüphe ve vesveselerle iman nurunu kaparlar. Hem zâhir-i şeriate muhalif düşen ve hatta bazı imamlar nazarında küfür derecesinde tesir eden kelimât ve harekât eksik olmuyor. Onun için, her vakit, her saat, her gün tecdid-i imana bir ihtiyaç vardır.

Suâl: Mütekellimîn uleması, âlemi “imkân” ve “hudûs”un unvan-ı icmâlîsi içinde sarıp zihnen üstüne çıkar, sonra vahdâniyeti isbat ederler. Ehl-i tasavvufun bir kısmı, tevhid içinde tam huzuru kazanmak için لَا مَشْهُودَ إِلَّا هُوَ² deyip kâinatı unuttur, nisyan perdesini üstüne çeker, sonra tam huzuru bulur. Ve diğer bir kısmı, hakikî tevhidi ve tam huzuru bulmak için لَا مَوْجُودَ إِلَّا هُوَ³ diyerek kâinatı hayale sarar, ademe atar, sonra huzur-u tam bulur. Hâlbuki sen, bu üç meşrepten hariç bir cadde-i kübrâyı Kur’ân’da gösteriyorsun. Ve onun şîârı olarak لَا مَقْصُودَ إِلَّا هُوَ⁴ diyorsun. Bu caddenin tevhide dair bir burhanını ve bir muhtasar yolunu icmâlen göster.

1 “Allah’tan başka hiçbir ilâh yoktur.”

2 “Meşhûd olan sadece O’dur.”

3 “O’ndan başka hakikî bir mevcut yok.”

4 “Allah’tan başka mâbud, maksut ve matlup yoktur.”

Adem: Yokluk.

Cadde-i kübrâ: Büyük, geniş yol, anayol.

Ehl-i tasavvuf: Tasavvuf erbabı, hayatlarını tasavvuf çizgisinde sürdürenler.

Hevâ: Hevesler, arzular.

Hudûs: Sonradan olma, yok iken varlık kazanma. Kâinatta meydana gelen her şeyde bir oluşum, değişim ve başkalaşım var ise elbette bu varlıklar kendi başlarına bunları

yapamayacağına göre ezeli ve ebedî bir kudret bunları yapıyor ve değiştiriyor demektir.

İmkân: Bir şeyin varlığının veya yokluğunun olabirliklik açısından eşit olması. Eğer bir şey var olma veya olmama adına kendi başına bir şey yapamıyorsa elbette onun olmasını dileyen ve yapan başka bir kudret var demektir.

Muhtasar: Kısa, özet.

Şîâr: Ayırt edici özellik, âlâmet.

Taaddüt: Birden çok olma, çoğalma.

Tavattun: Yerleşme, vatan edinme.

Tenevvü: Türlü türlü olma, çeşitlilik.

Tevhid: Allah’ı birleme.

Unvan-ı icmâlî: Kısa, öz başlık.

Vahdâniyet: Cenâb-ı Hakk’ın birliği.

Zâhir-i şeriat: Dinin açık ve herkesçe bilinen hükümleri.

İncevap: Bütün Sözler ve bütün Mektuplar o caddeyi gösterir. Şimdilik –istediğiniz gibi– azîm bir hüccetine ve geniş ve uzun bir burhanına muhtasaran işaret ederiz, şöyle ki:

Âlemde her bir şey, bütün eşyayı kendi Hâlık'ına verir. Ve dünyada her bir eser, bütün âsârı kendi müessirinin eserleri olduğunu gösterir. Ve kâinatta her bir fiil-i îcadî, bütün ef'âl-i îcadiyeyi kendi fâilinin fiilleri olduğunu isbat eder. Ve mevcudâtta tecellî eden her bir isim, bütün esmâyı kendi müsemmâsının isimleri ve unvanları olduğuna işaret eder. Demek her bir şey, doğrudan doğruya bir burhan-ı vahdâniyettir ve mârifet-i ilâhiyenin bir penceresidir.

Evet her bir eser, –hususan zîhayat olsa– kâinatın küçük bir misal-i musağğarıdır ve âlemin bir çekirdeğidir ve küre-i arzın bir meyvesidir. Öyleyse o misal-i musağğarı, o çekirdeği, o meyveyi îcad eden, herhâlde bütün kâinatı îcad eden yine O'dur. Çünkü meyvenin mucidi, ağacının mucidinden başkası olamaz. Öyleyse her bir eser, bütün âsârı müessirine verdiği gibi; her bir fiil dahi, bütün ef'âli fâiline isnad eder. Çünkü, görüyoruz ki; her bir fiil-i îcadî, ekser mevcudâtı ihata edecek derecede geniş.. ve zerreden şümûsa kadar uzun birer kanun-u hallâkiyetin ucu olarak görünüyor.

Demek o cüzî fiil-i îcadî sahibi kim ise, o mevcudâtı ihata eden ve zerreden şümûsa kadar uzanan kanun-u küllî ile bağlanan bütün ef'âlin fâili olmak gerektir. Evet bir sineği ihyâ eden, bütün hevâmı ve küçük hayvanâtı îcad eden ve arzı ihyâ eden Zât olacaktır. Hem mevlevî gibi zerreyi döndüren kim ise, müteselsilen mevcudâtı tahrik edip, tâ şemsi seyyârâtıyla gezdiren, aynı Zât olmak gerektir. Çünkü kanun bir silsiledir, ef'âl onunla bağlıdır.

Azîm: Büyük.

Burhan: Delil.

Burhan-ı vahdâniyet: Cenâb-ı Hak'ın birliğini gösteren delil.

Cüz'î: Küçük, az.

Ef'âl-i îcadiye: Yaratma, var etme ile ilgili işler, fiiller.

Esmâ: İsimler.

Fiil-i îcadî: Yaratma, var etme ile ilgili iş, fiil.

Hâlık: Yaratıcı.

Hevâm: Böcekler, haşereler.

Hüccet: Delil.

İhata etmek: Kapsamak, kuşatmak.

İhyâ etmek: Hayat vermek, yaşatmak, canlandırmak.

Kanun-u hallâkiyet: Yaratılış kanunu.

Kanun-u küllî: Genel, şümüllü kanun.

Küre-i arz: Yeryüzü.

Mârifet-i ilâhiye: Allah'ı sıfat, isim ve fiilleriyle tanımak, bilmek. Kalb ve vicdan kültürü.

Misal-i musağğar: Küçültülmüş numûne, maket.

Müsemmâ: İsimlenen, adlanan, o isimle anılan.

Müteselsilen: Silsile hâlinde, zincirleme.

Seyyârât: Gezegenler.

Şems: Güneş.

Şümûs: Güneşler.

Tecellî: Cenâb-ı Hak'ın isimlerinin eşyada görünmesi.

Zîhayat: Canlı.

Demek nasıl her bir eser, bütün âsârı müessirine verir.. ve her bir fiil-i îcadî, bütün ef'âlî fâiline mal eder. Aynen öyle de kâinattaki tecellî eden her bir isim, bütün isimleri kendi müsemmâsına isnad eder ve onun unvanları olduğunu isbat eder. Çünkü kâinatta tecellî eden isimler, devâir-i mütedâhile gibi ve ziyadaki elvan-ı seb'a gibi birbiri içine giriyor, birbirine yardım ediyor, birbirinin eserini tekmil ediyor, tezyin ediyor. Mesela Muhyî ismi, bir şeye tecellî ettiği vakit ve hayat verdiği dakikada Hakîm ismi dahi tecellî ediyor, o zîhayatın yuvası olan cesedini hikmetle tanzim ediyor. Aynı hâlde Kerîm ismi dahi tecellî ediyor, yuvasını tezyin eder. Aynı anda Rahîm isminin dahi tecellîsi görünüyor, o cesedin şefkatle havâicini ihzar eder. Aynı zamanda Rezzâk ismi tecellîsi görünüyor, o zîhayatın bekâsına lâzım maddî ve mânevî rızkını ummadığı tarzda veriyor, ve hâkeza... Demek Muhyî kimin ismi ise, kâinatta nurlu ve muhit olan Hakîm ismi de O'nundur.. ve bütün mahlûkâtı şefkatle terbiye eden Rahîm ismi de O'nundur.. ve bütün zîhayatları keremiyle îâşe eden Rezzâk ismi dahi O'nun ismidir, unvanıdır ve hâkeza...

Demek her bir isim, her bir fiil, her bir eser, öyle bir burhan-ı vahdâniyettir ki; kâinatın sayfalarında ve asırların satırlarında yazılan ve mevcudât denilen bütün kelimâtın, kâtibinin nakş-ı kalemi olduğuna delâlet eden birer mühr-ü vahdâniyet, birer hâtem-i ehadiyettir.

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مَنْ قَالَ: أَفْضَلُ مَا قُلْتُ أَنَا وَالنَّبِيُّونَ مِنْ قَبْلِي لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ،
وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَسَلَّمَ.¹

¹ "Allah'ım! Ben ve benden önceki peygamberlerin söylemiş oldukları sözlerin en faziletlisi, 'Lâ ilâhe illallah' sözüdür."*¹ buyuran Zât'a, O'nun âl ve ashabına salât ve selâm eyle!

*¹ Muvatta, Kur'an 32, Hac 246; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ 4/284. Ayrıca bkz.: Tirmizî, Daavât 123.

Âsâr: Eserler.

Bekâ: Süreklilik, devamlılık.

Delâlet etmek: Göstermek, ispat etmek.

Devâir-i mütedâhile: İçice daireler.

Elvân-ı seb'a: Yedi renk.

Hâkeza: Böylece, bunun gibi.

Hakîm: Her şeyi yerli yerince yapan, Hz. Allah.

Hâtem-i ehadiyet: Cenâb-ı Hakk'ın tek, yegâne benzersiz olduğunu gösteren mühür, damga.

Havâic: İhtiyaçlar.

İâşe etmek: Bakmak, beslemek.

İhzar etmek: Hazırlamak, hazır hâle getirmek.

Kerîm: Pek cömert, yaratıklarına daima bol bol veren Hz. Allah.

Muhit: Şümûllü, kapsamlı.

Muhyî: Hayatı yaratan, diriltiren Hz. Allah.

Müessir: Eseri meydana getiren, tesir eden.

Mühr-ü vahdâniyet: Cenâb-ı Hakk'ın birliğini gösteren mühür.

Nakş-ı kalem: Kalemin işleyişi, nakşetmesi.

Rahîm: Sonsuz, sınırsız şefkat ve merhamet sahibi, Hz. Allah.

Rezzâk: Bütün mahlûklarının rızıklarını veren Hz. Allah.

Tekmil: Bitirme, tamamlama.

Tezyin: Bezeme, süsleme.

Beşinci Mesele

Sâniyen: Mektubunuzda “Mücerred ¹إِلَّا إِلَهَ لَا كَافِي midir? Yani مُحَمَّدٌ ²اللهُ demezse ehl-i necat olabilir mi?” diye, diğer bir maksadı soruyorsunuz. Bunun cevabı uzundur. Yalnız şimdi bu kadar deriz ki:

Kelime-i şehâdetin iki kelâmı birbirinden ayrılmaz, birbirini isbat eder, birbirini tazammun eder, biri birisiz olmaz. Madem Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm) Hâtemü'l-Enbiya'dır, bütün enbiyanın vârisidir. Elbette bütün vusûl yollarının başındadır. Onun cadde-i kübrâsından hariç hakikat ve necat yolu olamaz. Umum ehl-i mârifetin ve tahkikin imamları, Sa'dî Şirazî gibi derler:

مُحَالَسْتُ سَعْدِي بَرَاهِ نَجَاتٍ ظَفَرُ بُرْدَن جُزْدَرِ يَ مِصْطَفَى³

Hem كُلُّ الطَّرِيقِ مَسْدُودٌ إِلَّا الْمِنْهَاجَ الْمُحَمَّدِيَّ⁴ demişler.

Fakat bazen oluyor ki, cadde-i Ahmediye'de (aleyhissalâtü vesselâm) gittikleri hâlde, bilmiyorlar ki cadde-i Ahmediye'dir ve cadde-i Ahmediye dahilindedir. Hem bazen oluyor ki, Peygamber'i bilmiyorlar; fakat gittikleri yol, cadde-i Ahmediye'nin eczasındandır. Hem bazen oluyor ki, bir keyfiyet-i meczubâne veya bir hâlet-i istiğrakkârâne veya bir vaziyet-i münzeviyâne ve bedeviyâne suretinde, cadde-i Muhammediye'yi düşünmeyerek, yalnız ⁵إِلَّا إِلَهَ لَا onlara kâfi geliyor.

1 “Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur.”

2 “Muhammed, Allah'ın resûlüdür.”

3 “Ey Sa'dî! Hazreti Muhammed'in (s.a.s.) yoluna girmeyen bir kimsenin sağ-sâlim kurtulması mümkün değildir.”

4 “Hazreti Muhammed'in (s.a.s.) yolunun dışındaki bütün yollar kapalıdır.” (Bkz.: Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Enviyâ* 10/257; İbni Teymiyye, *İstikâmet* 1/97; İbni Kayyim, *Medâricü's-sâlikîn* 1/47).

Cadde-i Ahmediye / cadde-i Muhammediye: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) yolu.

Cadde-i kübrâ: Büyük, geniş yol, anayol.

Ecza: Bölüm, kısımlar.

Ehl-i mârifet ve tahkik: Gerçeği araştırıp, delillere dayanarak bildiren ilim erbabı.

Ehl-i necat: Kurtuluşa erenler.

Enbiya: Peygamberler (a.s.).

Hâlet-i istiğrakkârâne: Basiret

ve şuurun, yaşanan hâlin duygu ve hülyalarının baskısı altında kalıp, kendinden geçme hâli.

Hâtemü'l-Enbiya: Son peygamber, peygamber mesleğine vuruşan son mühür (s.a.s.).

Keyfiyet-i meczubâne: Coşup kendini ilâhî esintilere salma hâli.

Mücerred: Sırf, sadece.

Necat: Kurtuluş.

Sâniyen: İkinci olarak.

Tazammun etmek: İhtiva etmek, içermek.

Vaziyet-i münzeviyâne ve bedeviyâne: Bedeviler gibi, insanlardan uzaklaşıp tek başına kalma durumu.

Vusûl: Erme, ulaşma.

Fakat bununla beraber, en mühim cihet budur ki: Adem-i kabul başkadır, kabul-ü adem başkadır. Bu çeşit ehl-i cezbe ve ehl-i uzlet veya işitmeyen veya bilmeyen adamlar, Peygamber'i bilmiyorlar veya düşünmüyorlar ki kabul etsinler. O noktada cahil kalıyorlar. Mârifet-i ilâhiyeye karşı yalnız **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** biliyorlar. Bunlar ehl-i necat olabilirler.

*Fakat Peygamberi işiten ve dâvâsını bilen adamlar onu tasdik etmezse, Cenâb-ı Hakk'ı tanımaz. Onun hakkında yalnız **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** kelâmı, sebab-i necat olan tevhidi ifade edemez. Çünkü o hâl, bir derece medar-ı özür olan cahilâne adem-i kabul değil; belki o kabul-ü ademdir ve o inkârdır. Mu'cizâtıyla, âsârıyla kâinatın medar-ı fahri ve nev-i beşerin medar-ı şerefi olan Muhammed (aleyhissalâtü vesselâm)'ı inkâr eden adam, elbette hiçbir cihette hiçbir nura mazhar olamaz ve Allah'ı tanımaz...*

Her ne ise, şimdilik bu kadar yeter.

* * *

Altıncı Mesele

Sâlisen: “Şeytanla Münâzara” nâmındaki Birinci Mebhas'taki, şeytanın mesleğine ait bazı tâbirât, çok galiz düşmüş. “Hâşâ, hâşâ” kelimesiyle ve farz-ı muhâl suretindeki kayıtlarla tâdil edildiği hâlde, yine beni titretiyor. Sonra size gönderilen parçada bazı ufak tâdilât vardı. Nüshanızı onunla tashih edebildiniz mi? Fikrinizi tevkil ediyorum, o tâbirâttan lüzumsuz gördüklerinizi tayıydebilirsiniz.

Aziz kardeşim, o mebhas çok mühimdir. Çünkü ehl-i zındıkanın üstadı, şeytandır. Şeytan ilzam edilmezse, onun mukallidleri kanmazlar. Kur'ân-ı Hakîm,

Adem-i kabul: Gerçeği kabul etmeme, onunla ilgilenmeme.

Âsâr: Eserler.

Cahilâne: Cahilce.

Ehl-i cezbe: Coşmuş, meczup kimseler.

Ehl-i uzlet: Bir köşeye çekilmiş, insanlardan uzak duran kimseler.

Ehl-i zındika: Dinsizler.

Farz-ı muhâl: Olmayacak bir şeyi olmuş gibi düşünme, varsayma.

Galiz: Ağır, kaba.

İlzam: Cevap veremez hâle getirme, susturma.

Kabul-ü adem: Bâtıl tarafı peşinen benimseyip bunda ısrar etme.

Kur'ân-ı Hakîm: Hüküm ve hikmet kitabı Kur'ân-ı Kerim.

Mârifet-i ilâhiye: Allah'ı tanıma, bilme.

Mazhar olmak: Erişmek, nâil olmak, şereflenmek.

Mebhas: Bahis, konu.

Medar-ı fahr: Övünç sebebi.

Medar-ı özür: Mâzur görülme sebebi.

Medar-ı şeref: Şeref, onur vesilesi.

Mu'cizât: Mu'cizeler.

Mukallid: Taklitçi.

Münâzara: Tartışma.

Nev-i beşer: İnsanlık.

Sâlisen: Üçüncü olarak.

Sebeb-i necat: Kurtuluş sebebi.

Tâdil etmek: Düzeltmek, yumuşatmak.

Tâdilât: Düzeltmeler.

Tashih: Yanlış giderme, düzeltme.

Tayıyetmek: Silmek. Kaldırmak.

Tevhid: Allah'ı birleme.

Tevkil etmek: Vekil tayin etmek.

kâfirlerin galiz tâbirlerini reddetmek için zikrettiğinden bana bir cesaret verildi ki; bu şeytanî olan mesleğin bütün bütün çürüklüğünü göstermek için, farz-ı muhâl suretinde, hizbü's-şeytanın efradı mesleklerinin iktizasıyla kabul etmeye mecbur oldukları ve ister istemez mânen meslek diliyle diyecekleri ahmakâne tâbirâtlarını titreyerek istîmal ettim. Fakat o istîmal ile onları kuyu dibine sıkıştırıp, meydanı baştan başa Kur'ân hesabına zaptettik, onların foyalarını meydana çıkardık.

Şu muzafferiyete, şu temsil içinde bak: Mesela semâvâta başı temas etmiş pek yüksek bir minare ve o minarenin altında, küre-i arzın merkezine kadar bir kuyu kazılmış farzediyoruz. İşte, ezanı umum memlekette umum ahaliye işitilen bir zât, minare başından ta kuyu dibine kadar hangi mevkide bulunduğunu isbat etmek için, iki fırka münakaşa ediyorlar.

Birinci fırka der ki: *“Minare başındadır, kâinata ezan okuyor. Çünkü ezanını işitiyoruz; hayattardır, ulvîdir. Çendan herkes onu o yüksek yerde görmüyor. Fakat herkes derecesine göre, onu çıktığı ve indiği vakit, bir makamda, bir basamakta görür ve onunla bilir ki; o yukarı çıkar. ve nerede görünürse görünsün, o yüksek makam sahibidir.”*

Diğer şeytanî ve ahmak güruh ise der: *“Yok, makamı minare başı değil. Nerede görünürse görünsün, makamı kuyu dibidir.”* Hâlbuki hiç kimse, ne onu kuyu dibinde görmüş ve ne de görebilir. Faraza, eğer taş gibi sakîl, ihtiyârsız olsaydı; elbette kuyu dibinde bulunacaktı, birisi görecekti.

Şimdi bu iki muarız fırkanın muharebe meydanı, o minare başından tâ kuyu dibine kadar uzun bir mesafedir. Hizbullah denilen ehl-i nur cemaati, yüksek nazarlı olanlara, o müezzin zâtı minare başında gösteriyorlar. Ve nazarları o dereceye çıkmayanlara ve kasîru'n-nazar olanlara, derecelerine göre birer basamakta o müezzin-i âzamı gösteriyorlar. Küçük bir emâre onlara kâfi gelir ve isbat eder ki; o zât, taş gibi câmid bir cisim değil.. belki istediği vakit yukarı çıkar, görünür, ezan okur bir insan-ı kâmindir.

Câmid: Cansız.

Çendan: Gerçi, her ne kadar.

Ehl-i nur: Pırıl pırıl kimseler.

Faraza: Varsayalım, mesela.

Fırka: Grup.

Hizbullah: Allah'ın tarafında olanlar.

Hizbü's-şeytan: Şeytanın taraftarları.

İhtiyâr: İrade, seçim.

İktiza: Gerek, gerektirme.

İnsan-ı kâmil: Mükemmel insan.

İstîmal etmek: Kullanmak.

Kasîru'n-nazar: Kısa, kıt görüş sahibi.

Küre-i arz: Yerküre.

Muarız: Karşı gelen, muhalif.

Müezzin-i âzam: Pek büyük müezzin.

Sakîl: Ağır.

Semâvât: Gökyüzü.

Ulvî: Yüce.

Diğer hizbü’ş-şeytan denilen güruh ise derler: “Ya minare başında her-kese gösteriniz, veyahut makamı kuyu dibidir” diye ahmakâne hükmeder-ler. Ahmaklıklarından bilmiyorlar ki, minare başında herkese gösterilmemesi, herkesin nazarı oraya çıkmamasından ileri geliyor. Hem mugalâta suretinde, minare başı hariç olarak bütün mesafeyi zaptetmek istiyorlar.

İşte o iki cemaatin münakaşasını hâlletmek için biri çıkar, o hizbü’ş-şey-tana der ki: “Ey menhûs güruh! Eğer o müezzîn-i âzâmın makamı kuyu dibi olsa, taş gibi câmid, hayatsız, kuvvetsiz olmak lâzım gelir. Ve kuyu basamak-larında ve minarenin derecelerinde görünen, o olmamak lâzım gelir. Madem öyle görüyorsunuz, elbette o; kuvvetsiz, hakikatsiz, câmid olmayacak. Minare başı onun makamı olacak. Öyleyse, ya siz onu kuyu dibinde göstereceksiniz –ki hiçbir cihette bunu gösteremezsiniz ve hiçbir kimseye orada bulunmasını dinletemezsiniz– veyahut susunuz! Meydan-ı müdafaanız kuyu dibidir. Sâir meydan ve uzun mesafe ise, şu mübarek cemaatin meydanıdır. Kuyu dibin-den başka, o zâtı nerede gösterecekler, dâvâyı kazanırlar.”

İşte –şu temsil gibi– Münâzara-yı Şeytanî Mebhası, Arş’tan ferşe kadar olan uzun mesafeyi hizbü’ş-şeytanın elinden alıyor ve hizbü’ş-şeytanı mecbur ediyor, sıkıştırıyor. En gayr-ı mâkul, en muhâl, en menfur mevkii onlara bırakıyor. En dar ve kimse giremeyecek bir deliğe onları sokuyor, bütün mesafeyi Kur’ân nâmına zapt ediyor.

Eğer onlara denilse: “Kur’ân nasıldır?”

Derler: “Güzel ve ahlâk dersini veren bir insan kitabıdır.”

O vakit onlara denilir: “Öyleyse Allah’ın kelâmıdır ve böyle kabul etmeye mecbursunuz. Çünkü siz mesleğinizce güzel diyemeyeceksiniz.”

Hem eğer onlara denilse, “Peygamberi nasıl bilirsiniz?”

Derler: “Güzel ahlâklı, çok akıllı bir adam.”

O vakit onlara denilecek: “Öyleyse imana geliniz! Çünkü güzel ahlâk-lı, akıllı olsa, alâküllihal Resûlullah’tır. Çünkü sizin bu ‘güzel’ sözünüz, hududunuz dahilinde değil; mesleğinizce böyle diyemezsiniz.” Ve hâke-za... Temsildeki sâir işaretlere, hakikatin sâir cihetleri tatbik edilebilir.

Alâküllihal: Her durumda, mutlaka.

Arş: Gökyüzü.

Ferş: Yeryüzü.

Gayr-ı mâkul: Akla aykırı.

Hâkeza: Böylece, bunun gibi.

Menfur: Nefret edilen, çirkin.

Menhûs: Uğursuz, kötü.

Meydan-ı müdafa: Savunma alanı.

Mugalâta: Şaşırtma, yanıltma.

Muhâl: İmkânsız.

Resûlullah: Allah’ın elçisi, pey-gamberi.

İşte bu sırâ binâen, o şeytanla münâzara edilen Birinci Mebhas, ehl-i imanın imanını muhafaza etmek için mu'cizât-ı Ahmediye'yi bilmeye ve kat'î burhanlarını öğrenmeye muhtaç etmiyor. Ednâ bir emâre, küçük bir delil, onların imanlarını kurtarıyor. Kuyu dibindeki esfel-i sâfilinde olmadığına, her bir hâl-i Ahmediye (*aleyhissalâtü vesselâm*), her bir haslet-i Muhammediye (*aleyhissalâtü vesselâm*), her bir tavr-ı nebevî (*aleyhissalâtü vesselâm*), birer mu'cize hükmüne geçer, âlâ-yı illiyyinde bir makamı bulunduğunu isbat eder.

* * *

Yedinci Mesele

Medar-ı İbret Bir Mesele

Vehme maruz, fütura düşen bazı dostlarıma kuvve-i mânevî-yeyi teyid edecek yedi emârenin delâletiyle, sırf hizmet-i Kur'ân'a ait bir ikram-ı rabbânîyi ve bir himâyet-i ilâhiyeyi beyan etmeye mecburum ki, o zayıf damarlı bir kısım dostlarımı kurtarayım.

O yedi emârenin dördü; dost iken, sırf birer maksad-ı dünyevî için, şahsıma değil, Kur'ân'a hâdimliğim cihetinde düşman vaziyeti almalarıyla o maksatlarının aksiyle tokat yediler. O yedi emârenin üçü ise, ciddî dost idiler ve daima da dostturlar. Fakat dostluğun iktiza ettiği merdâne vaziyeti muvakkaten göstermediler, tâ ki ehl-i dünyanın teveccühünü kazanıp birer maksad-ı dünyevî kazansınlar ve başlarından emin olsunlar. Hâlbuki o üç dostum –maatteessüf– o maksatlarının aksiyle birer itab gördüler.

Evvelki dört zâhirî dost, sonra düşman vaziyeti gösterenlerin,

Birincisi: Bir müdür, kaç vâsıta ile yalvardı, Onuncu Söz'den bir nüsha istedi. Ona verdim. O ise terfi için, dostluğumu bırakıp düşmanlık vaziyeti

Âlâ-yı illiyyîn: En yüksek yer.

Delâlet: İspatlama, gösterme.

Ednâ: En küçük, en basit.

Ehl-i dünya: Geçici dünya zevklerine bağlanıp ahireti unutan kimseler.

Esfel-i sâfilîn: En aşağı mertebe.

Fütur: Gevşeklik, usanç.

Hâdim: Hizmetkâr.

Hâl-i Ahmediye: Hz. Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) ait herhangi bir hal, durum.

Haslet-i Muhammediye: Hz.

Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) ait herhangi bir özellik, huy.

Himâyet-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın koruyup, gözetmesi.

İkram-ı rabbânî: İlâhî ikram.

İktiza etmek: Gerektirmek, icap ettirmek.

İtab: Azarlama.

Kuvve-i mânevîye: Mânevî güç.

Maatteessüf: Maalesef, üzülecek.

Medar-ı ibret: İbret sebebi, ibrette değer.

Mu'cizât-ı Ahmediye: Hz. Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) ait mu'cizeler.

Muvakkaten: Kısa süreli, geçici olarak.

Tavr-ı nebevî: Hz. Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) ait herhangi bir tutum, tavır.

Teveccüh: Yönelme, yakınlık gösterme.

Teyid etmek: Pekiştirmek, desteklemek.

Vehim: Kuruntu, zan.

aldı. Valiye şekvâ ve ihbar suretinde verdi. Hizmet-i Kur'âniye'nin bir eser-i ikramı olarak terfi değil, azledildi.

İkincisi: Diğer bir müdür, –dost iken– âmirlerinin hatırı için ve ehl-i dünyanın teveccühünü kazanmak fikriyle şahsıma değil, hizmetkârlığıma cihe-tinde rakibâne ve düşmanâne vaziyet aldı, kendi maksadının aksiyle tokat yedi. Ümit edilmediği bir meselede iki buçuk seneye mahkûm edildi. Sonra Kur'ân'ın bir hizmetkârından dua istedi. İnşaallah, belki kurtulacak. Çünkü ona dua edildi.

Üçüncüsü: Bir muallim, dost görünürken ben de ona dost baktım. Sonra Barla'ya nakledip yerleşmek için düşmanâne bir vaziyeti ihtiyâr etti, o maksadının aksiyle tokat yedi. Muallimlikten askerliğe atıldı, Barla'dan uzaklaştırıldı.

Dördüncüsü: Bir muallim, (hâfız, hem mütedeyyin gördüğüm için) Kur'ân'ın hizmetinde bana bir dostluk edecek niyetiyle ona samimâne bir dostluk gösterdim. Sonra o, ehl-i dünyanın teveccühünü kazanmak için, bir memurun birtek kelâmıyla bize karşı çok soğuk ve korkak vaziyeti aldı. Sonra o maksadının aksiyle tokat yedi. Müfettişinden şiddetli bir tekdir yedi ve azledildi.

İşte bu dört adam, düşman vaziyeti almakla böyle tokat yedikleri gibi üç dostum da ciddî dostluğun iktiza ettiği merdâne vaziyeti göstermedikleri için tokat değil, bir nevi ihtar nev'inde aks-i maksatlarıyla ikaz edildiler.

Birincisi: Gayet mühim ve ciddî ve hakikî bir talebem olan bir zât-ı muhterem, mütemâdiyen Sözlər'i yazar, neşrederdi. Müşevveş, büyük bir memurun gelmesiyle ve bir hâdisenin vukuu ile yazdığı Sözlər'i sakladı, muvakkaten istinsahı da terk etti. Tâ ki ehl-i dünyadan bir zahmet görmesin ve bir sıkıntı çekmesin ve onların şerhlerinden emin olsun. Hâlbuki o hizmet-i Kur'âniye'nin muvakkaten ta'tilinden gelen bir eser-i hata olarak, bir sene mütemâdiyen bin liraya mahkûmiyet gibi bir belâ gözü önüne konuldu. Ne vakit istinsaha niyet etti ve eski vaziyetine döndü; o dâvâsından tebrie etti, lillâhilhamd beraat kazandı, fakr-ı hâliyle beraber bin liradan kurtuldu.

Aks-i maksat: Maksadın aksi, tersi.

Düşmanâne: Düşmanca.

Fakr-ı hâl: Fakirlik hâli.

İhtiyâr etmek: Tercih etmek, seçmek.

İstinsah: Çoğaltma, kopyalama.

Lillâhilhamd: "Allah'a şükürler

olsun ki ..."

Müşevveş: Karışık, şüpheli, temiz olmayan.

Mütedeyyin: Dindar, dinine bağlı kimse.

Mütemâdiyen: Devamlı, sürekli olarak.

Rakibâne: Rakip gibi, hasımca

bir tarzda.

Samimâne: Samimiyetle, samimi bir şekilde.

Şekvâ: Şikâyet.

Tebrie etmek: Temize çıkmak, suçsuzluğuna hükmedilmek.

Tekdir: Azarlama.

Vuku: Olma, meydana gelme.

İkincisi: Beş seneden beri mert ve ciddî ve cesur bir dostum, ehl-i dünyanın ve yeni gelen bir âmirin hüsn-ü zannını ve teveccühünü kazanmak için, komşum iken; düşünmeyerek, ihtiyârsız, birkaç ay benimle görüşmedi. Hatta bayramda ve Ramazan’da uğramadı. Hâlbuki maksadının aksiyle karye meselesi neticelendi, nüfuzu kırıldı.

Üçüncüsü: Haftada bir-iki defa benimle görüşen bir hâfız, imam olmuş. Sarık sarmak için iki ay beni terk etti. Hatta bayramda yanıma gelmedi. Hilâf-ı me’mul olarak maksadının aksiyle, yedi-sekiz ay imamlık ettiği hâlde, hilâf-ı âdet bir surette ona sarık bağlatılmadı.

İşte bu gibi vukuatlar, çok var. Fakat bazılarının hatırlarını kırmamak için zikretmiyorum. Bunlar ne kadar zayıf birer emâre ise de fakat içtimasında bir kuvvet hissedilir. *Onunla kanaat gelir ki, şahsıma karşı değil –çünkü nefsimi hiçbir ikrama lââyık görmüyorum– belki hizmet-i Kur’ân noktasında, sırf o cihette bir ikram-ı ilâhî ve bir himâyet-i rabbâniye altında hizmet ettiğimiz anlaşılıyor. Dostlarım bunu düşünmeli, evhama kapılmamalı!.. Madem hizmetkârlığıma bir ikram-ı ilâhîdir. Ve madem fahre değil, belki şükre sebeptir. Ve madem وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ¹ fermanı var. Bu sırlara binâen, hususî bir surette dostlarıma beyan ediyorum.*

* * *

Sekizinci Mesele

Yirmi Yedinci Söz’ün, içtihadâ mâni esbabın beşinci sebebinin üçüncü noktasının üçüncü misalinin hâşiyesidir.

Mühim bir suâl: Bazı ehl-i tahkik derler ki; “Elfâz-ı Kur’âniye ve zikriye ve sâir tesbihlerin her biri, müteaddit cihetlerle insanın letâif-i mânevîyesini tenvir eder, mânevî gıda verir. Manaları bilinmezse, yalnız

¹ “Şimdi gel, Rabbinin nimetini anlat da anlat!” (Duhâ Sûresi, 93/11).

Ehl-i tahkik: Gerçeği araştırıp, delillere dayanarak bildiren âlimler.

Elfâz-ı Kur’âniye ve zikriye: Kur’ân-ı Kerim ve dualarda geçen lâfızlar, kelimeler.

Esbap: Sebepler.

Evham: Kuruntular, vehimler.

Fahr: Övünme.

Hâşiy: Dipnot, açıklama.

Hilâf-ı âdet: Alışılmışın dışı, tersi.

Hilâf-ı me’mul: Umulanın, beklenenin aksi.

Hüsn-ü zan: Bir kişi veya bir şey hakkında iyi, olumlu düşünme.

İçtihat: Dinî kaynaklardan dine ait hüküm çıkarma.

İçtima: Toplanma, bir araya gelme.

İhtiyâr: Tercih, irade.

Karye: Köy.

Letâif-i mânevîye: Mânevî duygular.

Müteaddit: Birçok, çeşitli.

Nüfuz: Tesir, etki.

Tenvir etmek: Aydınlattmak, nurlandırmak.

lâfız ifade etmiyor, kâfi gelmiyor. Lâfız bir libastır; değiştirilse, her tâife kendi lisanıyla o manalara elfâz giydirse, daha nâfi olmaz mı?"

İclevap: Elfâz-ı Kur'âniye ve tesbihat-ı nebevîyenin lâfızları câmid libas değil, cesedin hayattar cildi gibidir; belki mürur-u zamanla cilt olmuştur. Libas değiştirilir.. fakat cilt değişse vücuda zarardır. Belki namazda ve ezandaki gibi elfâz-ı mübarekeler, mana-yı örflerine alem ve nâm olmuşlar. Alem ve isim ise değiştirilmez!

Ben kendi nefsimde tecrübe ettiğim bir hâleti çok defa tetkik ettim, gördüm ki, o hâlet hakikattir. O hâlet şudur ki: Sûre-i İhlâs'ı Arefe gününde yüzer defa tekrar edip okuyordum.¹ Gördüm ki, bendeki mânevî duyguların bir kısmı, birkaç defada gıdasını alır, vazgeçer, durur. Ve kuvve-i müfekkire gibi bir kısım dahi, bir zaman mana tarafına müteveccih olur, hissesini alır, o da durur. Ve kalb gibi bir kısım, mânevî bir zevke medar bazı mefhumlar cihetinde hissesini alır, o da sükût eder ve hâkeza... Git gide, o tekrarda yalnız bir kısım letâif kalır ki, pek geç usanıyor; devam eder, daha manaya ve tetkikata hiç ihtiyaç bırakmıyor. Gaflet, kuvve-i müfekkireye zarar verdiği gibi ona zarar vermiyor. Lâfız ve lâfz-ı müşebbi' olduğu bir meâl-i icmâlî ile ve isim ve alem bulundukları mana-yı örfleri onlara kâfi geliyor. Eğer manayı o vakit düşünse, zararlı bir usanç verir. Ve o devam eden latîfeler, taallüme ve tefehhüme muhtaç değiller; belki tahattura, teveccühe ve teşvike ihtiyaç gösterirler. Ve o cilt hükmündeki lâfızları onlara kâfi geliyor ve mana vazifesini görüyorlar. Ve bilhasa o Arabî lâfızlar ile, kelâmullah ve tekellüm-ü ilâhî olduğunu tahattur etmekle, dâimî bir feyze medardır.

¹ İhlâs Sûresi'ni muhtelif sayılarda okumanın faziletlerine dair bkz: Tirmizî, *Fezâilü'l-Kur'ân* 11; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 3/437; Dârimî, *Fezâilü'l-Kur'ân* 24.

Alem: Alâmet, nişan.

Arabî: Arapça.

Câmid: Cansız.

Elfâz: Lâfızlar, kelimeler.

Elfâz-ı mübareke: Bereketli kelimeler, lâfızlar.

Feyz: Bereket, ihsan, lütuf.

Hâkeza: Böylece, bunun gibi.

Hâlet: Hal, durum.

Hayattar: Canlı, diri.

Kelâmullah: Allah kelâmı, sözü.

Kuvve-i müfekkire: Düşünme gücü.

Lâfz-ı müşebbi': Doyurucu, yerterli kelime.

Libas: Elbise.

Mana-yı örfleri: Toplumca bilinen, kullanılan anlam.

Meâl-i icmâlî: Kısa, özlü anlam.

Medar: Vesile, vâsıta, sebep.

Mefhum: İfade, kavram.

Mürur-u zaman: Zaman aşımı, uzun zaman geçmesi.

Müteveccih: Yönelmiş, yönelik.

Nâfi: Faydalı.

Sükût etmek: Susmak.

Taallüm: Öğrenme.

Tahattur: Hatırlama.

Tefehhüm: Anlama.

Tekellüm-ü ilâhî: Cenâb-ı Hakk'ın konuşması, beyanı.

Tesbihat-ı nebeviye: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) duaları, zikirleri.

Teveccüh: Yönelme.

İşte kendim tecrübe ettiğim şu hâlet gösteriyor ki; ezan gibi ve namazın tesbihatı gibi ve her vakit tekrar edilen Fâtîha ve Sûre-i İhlâs gibi hakâikleri, başka lisanla ifade etmek çok zararlıdır. Çünkü menba-ı dâimî olan elfâz-ı ilâhiye ve nebeviye kaybolduktan sonra, o dâimî letâîfin dâimî hisseleri de kaybolur. Hem her harfin lâakal on sevabı zâyi olması.. ve huzur-u dâimî bütün namazda herkes için devam etmediğinden, gaflet içinde, tercüme vâsıtasıyla insanların tâbirâtı ruha zulmet vermesi gibi zararlar olur.

Evet, nasıl İmam Âzam demiş: “لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ” tevhide alem ve isimdir.” Biz de deriz: Kelimât-ı tesbihiye ve zikriyenin, hususan ezanda ve namazda olanların ekseriyet-i mutlakası, alem ve isim hükmüne geçmişler. Alem gibi, mana-yı lügavîsinden ziyade, mana-yı örîfî-i şer’isine bakılır. Öyleyse değişmeleri şer’an mümkün değildir. Her mümine bilmesi lâzım olan mücmel manaları, yani muhtasar bir meâli ise, en âmî bir adam dahi çabuk öğrenir.

Bütün ömrünü İslâmiyet’le geçiren ve kafasını binler mâlâyâniyâtla dolduran adamlar, bir iki haftada hayat-ı ebediyesinin anahtarı olan şu kelimât-ı mübarekenin meâl-i icmâlîsini öğrenmemekte nasıl mazur olabilirler, nasıl müslüman olurlar, nasıl “akıllı adam” denilirler? Ve öyle heriflerin tembelliklerinin hatırı için o nur menbalarının mahfazalarını bozmak, kâr-ı akıl değildir!..

Hem سُبْحَانَ اللَّهِ diyen, hangi milletten olursa olsun, Cenâb-ı Hakk’ı takdis ettiğini anlar. İşte bu kadar kâfi gelmez mi? Eğer manasına kendi lisanıyla müteveccih olsa, akıl noktasında bir defa taallüm eder. Hâlbuki günde yüz defa tekrar eder. O yüz defa, aklın hisse-i taallümünden

1 “Allah’tan başka hiçbir ilâh yoktur.”

Âmî: Halktan, sıradan, herhangi biri.

Ekseriyet-i mutlaka: Genellik, çoğunluk.

Elfâz-ı ilâhiye ve nebeviye: Cenâb-ı Hakk’a ve Peygamber Efendimiz’e ait lâfızlar, sözler.

Hakâik: Hakikatler.

Hayat-ı ebediye: Ebedî, sonsuz âhiret hayatı.

Hisse-i taallüm: Öğrenme payı.

Huzur-u dâimî: Cenâb-ı Hakk’a lâayk tam bir tevhid ve teslimiyetle ve yine O’na lâayk bir saygı ve muhabbetle O’nun sonsuz kudretinin himayesine ve inâyetine girerek dâimî huzura, itminana erme.

Kelimât-ı tesbihiye ve zikriye: Tesbih ve zikir kelimeleri.

Lâakal: En az.

Mâlâyâniyât: Faydasız şeyler.

Mana-yı lügavî: Sözlük manası.

Mana-yı örîfî-i şer’î: Herkesçe bilinen dinî anlam.

Menba-ı dâimî: Devamlı akan kaynak.

Muhtasar: Kısa, özet.

Mücmel: Kısa, öz.

Şer’an: Dinin belirlediği ölçülere göre.

Takdis etmek: Mukaddes bilmek. Cenab-ı Hakk’ın kusursuz, pak ve her hususta noksansız olduğunu ifade etmek.

başka, lâfızdan ve lâfza sirâyet eden ve imtizaç eden meâl-i icmâlî, çok nurlara ve feyizlere medardır. Bahusus, tekellüm-ü ilâhî haysiyetiyle aldığı kudsiyet ve o kudsiyetten gelen feyizler ve nurlar çok ehemmiyetlidir.

Elhâsıl: Zaruriyât-ı diniye mahfazaları olan elfâz-ı kudsiye-i ilâhiye-nin yerine hiçbir şey ikame edilemez ve yerlerini tutamaz ve vazifelerini göremez. Ve muvakkat ifade etseler de dâimî, ulvî, kudsî ifade edemezler. Amma nazariyât-ı diniyenin mahfazaları olan elfâzlar ise, değiştirilmeye lüzum kalmaz. Çünkü nasihat ile ve sâir tedris ve tâlim ve vaaz ile o ihtiyaç mündefî olur.

Elhâsıl: Lisan-ı nahvî olan lisan-ı Arabî'nin câmiyeti ve elfâz-ı Kur'âniye'nin i'câzı öyle bir tarzdadır ki; kabil-i tercüme değildir, belki muhâldir diyebilirim. Kimin şüphesi varsa, i'câza dair Yirmi Beşinci Söz'e müracaat etsin. Tercüme dedikleri şeyler ise, gayet muhtasar ve nâkıs bir mealdir. Böyle meâl nerede; hayattar, çok cihetlerle teşa'ub etmiş âyâtın hakikî manaları nerede?..

* * *

Dokuzuncu Mesele

Mühim ve Mahrem Bir Mesele ve Bir Sırr-ı Velâyet

Âlem-i İslâm'da "Ehl-i Sünnet ve Cemaat" denilen ehl-i hak ve istikâmet fırka-yı azîmesi, hakâik-i Kur'âniye'yi ve imaniyeyi, istikâmet daire-sinde, hüve hüvesine sünnet-i seniyyeye ittibâ ederek muhafaza etmişler.

Âyât: Âyetler.

Bahusus: Özellikle.

Câmiyet: Şümûllü olma, kapsamlılık.

Ehl-i hak ve istikâmet: Hak yolda, dosdoğru olanlar.

Ehl-i Sünnet ve Cemaat: İnançlarında ve amellerinde Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) ve O'nun nurlu ashabının yoluna tâbi olanlar, Sünnîler.

Elfâz-ı kudsiye-i ilâhiye: Kutsal, ilâhî kelimeler.

Elhâsıl: Hâsılı, son olarak, netice olarak.

Fırka-yı azîme: Büyük topluluk.

Hakâik-i Kur'âniye ve imaniye: Kur'ân ve iman hakikatleri.

Haysiyet: İtibar.

Hüve hüvesine ...: Noktası noktasına, tam tamına ...

i'câz: Mu'cizeli oluş. İnsanları, benzerini yapmaktan âciz bırakan üslup.

İkame etmek: Yerine koymak, yerleştirmek.

İmtizaç: Karışma, birleşme.

İttibâ etmek: Uymak, bağlanmak.

Kabil-i tercüme: Tercümesi mümkün, çevrilebilir.

Kudsiyet: Mukaddeslik, temizlik, paklık.

Lisan-ı Arabî: Arap Dili.

Lisan-ı nahvî: Gramer dili.

Mahfaza: Koruyucu kılıf, kap.

Muhâl: İmkânsız.

Muvakkat: Kısa süreli, geçici.

Mündefî olmak: Giderilmek.

Nâkıs: Eksik, yarım.

Nazariyât-ı diniye: Dinin teorik bilgileri.

Sırr-ı velâyet: Cenab-ı Hakk'a yakın olma, veliliğe ait sır.

Sirâyet: Geçme, yayılma.

Sünnet-i seniyye: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) üstün söz, hâl ve davranışları.

Tâlim: Öğretme.

Tedris: Ders verme.

Teşa'ub etmek: Birçok kısma, dallara ayrılmak.

Ulvî: Yüce.

Zaruriyât-ı diniye: Dinin kesin hükümleri.

Ehl-i velâyetin ekseriyet-i mutlakası o daireden neş'et etmişler. Diğer bir kısım ehl-i velâyet, Ehl-i Sünnet ve Cemaat'ın bazı desâtirleri haricinde ve usûllerine muhalif bir caddede görünmüş. İşte şu kısım ehl-i velâyete bakanlar iki şıkka ayrıldılar:

Bir kısmı ise Ehl-i Sünnet'in usûlüne muhalif oldukları için, velâyetlerini inkâr ettiler. Hatta onlardan bir kısmının tekfirine kadar gittiler.

Diğer kısım ki, onlara ittibâ edenlerdir. Onların velâyetlerini kabul ettikleri için derler ki, "Hak, yalnız Ehl-i Sünnet ve Cemaat'ın mesleğine münhasır değil." Ehl-i bid'adan bir fırka teşkil ettiler, hatta dalâlete kadar gittiler. Bilmediler ki; *her hâdi zât, mühdî olamaz. Şeyhleri hatasından mazurdur, çünkü meczuptur. Kendileri ise mazur olamaz.*

Mutavassıt bir kısım ise, o velîlerin velâyetlerini inkâr etmediler, fakat yollarını ve mesleklerini kabul etmediler. Diyorlar ki: "Hilâf-ı usûl olan sözleri; ya hale mağlup olup hata ettiler, veyahut manası bilinmez müteşâbihât misillü şatahattır."

Maatteessüf birinci kısım, husûsan ulema-yı ehl-i zâhir, meslek-i ehl-i sünneti muhafaza niyetiyle çok mühim evliya'yı inkâr, hatta tatlîl etmeye mecbur olmuşlar. İkinci kısım olan taraftarları ise, o çeşit şeyhlere ziyade hüsn-ü zan ettikleri için, hak mesleğini bırakıp bid'ata, hatta dalâlete girdikleri olmuş.

İşte şu sırda dair, pek çok zaman zihnimi işgal eden bir hâlet vardı: Bir zaman, ben bir kısım ehl-i dalâlete mühim bir vakitte kahr ile dua ettim.

Bid'at: Dinde bir aslı olmayıp sonradan ortaya çıkan şey.

Dalâlet: Sapıklık. İslâm'a uymayan her türlü yanlış inanç.

Derûnî: İçten, gönülden gelen.

Desâtir: Düsturlar, prensipler.

Ehl-i bid'a: Dinde olmayan şeyleri, dinden göstermeye çalışan kimseler.

Ehl-i dalâlet: Doğru yoldan ayrılanlar, sapık ve kâfirler.

Ehl-i velâyet: Veliler, Allah dostları.

Ekseriyet-i mutlaka: Büyük çoğunluk.

Fırka: Grup.

Hâdi: Hidâyete eren, doğru yoldan olan.

Hâlet: Hâl, durum.

Hilâf-ı usûl: Usûle, genel prensiplere aykırı.

Maatteessüf: Maalesef, üzümlük.

Meczup: Kendinden geçmiş, cezbe hâlinde olan.

Mutavassıt: Orta derecede.

Mühdî: Başkalarının hidayetine vesile olan, mehdi.

Münhasır: Sınırlı, çevrili, mahsus.

Müteşâbihât: Birden fazla anlamı mümkün olan, gerçek manasının anlaşılması için başka izah veya delillere ihtiyaç duyulan çeşitli meseleleri insan aklına yaklaştırmak için kulla-

nılan benzetme veya mecazî ifadeler.

Neş'et etmek: Meydana gelmek.

Şatahat: Bir takım hislerin çöküşü altında söylenen, dengesiz, maksadı aşan sözler.

Tatlîl etmek: Bir kimsenin sapıklığına, dalâlette olduğuna hükmetmek.

Tekfir: Bir kimseyi kâfir olarak nitelemek, kâfir saymak.

Ulema-yı ehl-i zâhir: Meseleleri dış yönleri ile ele alıp, değerlendiren ilim ehli.

Bedduama karşı, müthiş bir kuvvet-i mâneviye çıktı. Hem duamı geri çevirdi.. hem beni men etti.

Sonra gördüm ki o kısım ehl-i dalâlet, hilâf-ı hak icraatında bir kuvve-i mâneviyenin teshilâtıyla arkasına aldığı halkı sürükleyip gidiyor, muvaffak oluyor. Yalnız cebirle değil, belki velâyet kuvvetinden gelen bir arzuya imti-zaç ettiği için, ehl-i imanın bir kısmı o arzuya kapılıp hoş görüyorlar, çok fena telâkki etmiyorlar.

İşte bu iki sırrı hissettiğim vakit dehşet aldım. “Fesühbânallah!” dedim. “Tarîk-i haktan başka velâyet bulunabilir mi? Husûsan müthiş bir cereyan-ı dalâlete ehl-i hakikat, taraftar çıkar mı?” dedim. Sonra bir mübarek arefe gününde, müstahsen bir âdet-i İslâmiye’ye binâen Sûre-i İhlâs’ı yüzer defa tekrar ederek okuyup, onun bereketiyle, “Mühim Bir Suâle Cevap” nâmin-da yazılan mesele ile beraber şöyle bir hakikat dahi rahmet-i ilâhiye ile kalb-i âcizâneme gelmiş. Hakikat şudur ki:

Sultan Mehmed Fatih’in zamanında hikâye edilen meşhur ve mânidar “Cibali Baba Kıssası” nev’inden olarak bir kısım ehl-i velâyet, zâhiren muhakemeli ve âkil görünürken, meczupturlar. Ve bir kısmı dahi, bazen sahvede ve daire-i akılda görünür, bazen aklın ve muhakemenin haricinde bir hâle girer. Şu kısımdan bir sınıfı, ehl-i iltibastır, tefrik etmiyor. Sekir hâlinde gördüğü bir meseleyi hâlet-i sahvede tatbik eder, hata eder ve hata ettiğini bilmez. Meczupların bir kısmı ise indallah mahfuzdur, dalâlete sülûk etmez. Diğer bir kısmı ise mahfuz değiller, bid’at ve dalâlet fırkalarında bulunabilirler. Hatta kâfirler içinde bulunabileceği ihtimal verilmiş.

İşte, muvakkat veya dâimî meczup olduklarından, mânen “mübarek mecnun” hükmünde oluyorlar. Ve mübarek ve serbest mecnun hükmünde oldukları için, mükellef değiller. Ve mükellef olmadıkları için muâhaze

Âkil: Akıllı, aklı başında olan.

Binâen: ... dayanarak, bunun üzerine.

Cebir: Baskı, zorlama.

Ehl-i iltibas: Karıştıranlar, ayırt edemeyenler.

Ehl-i iman: İnananlar, müminler.

Fesühbânallah: Hayret ve şaşkınlık bildiren bir ünlem.

Hâlet-i sahve: Sahv hâli.

Hilâf-ı hak: Gerçeğe aykırı.

İmtizaç etmek: Karışmak,

birleşmek, uyuşmak.

İndallah: Allah’ın katında.

Kuvvet-i mâneviye: Mânevî güç.

Muâhaze olmak: Hesaba çekilmek, sorumlu tutulmak.

Mükellef: Yükümlü.

Müstahsen: Güzel kabul edilen, beğenilen.

Sahve: Uyanıklık, ayıklık hâli. Tas.: Ârîfin, ruhanî seyahatinde sekir v.b. hâllerle his ve şuur

kaybından sonra kendine

geldiği, şuur ve basiretinin tamamen açık olduğu hâl.

Sekir: Basiret ve şuurunu, yaşadığı hâlin duygu ve hüylarının baskısı altında geçici olarak kaybetme hâli.

Sülûk etmek: Bir yola girip o yolu takip etmek.

Tarîk-i hak: Doğru, gerçek yol.

Tefrik etmek: Ayırmak, ayıkla-

mak.

Teshilât: Kolaylaştırmalar.

olunmuyorlar. Kendi velâyet-i meczubâneleri bâki kalmakla beraber, ehl-i dalâlete ve ehl-i bid'a'ya taraftar çıkarlar, mesleklerine bir derece revaç verip, bir kısım ehl-i imanı ve ehl-i hakkı, o mesleğe girmeye meş'ûmâne bir sebebiyet verirler.

* * *

Onuncu Mesele

Ziyaretçilere ait, bazı dostlar tarafından ihtar ile bir düstur izah edilmek istenilmiştir. Onun için yazılmıştır.

Mâlûm olsun ki, bizi ziyaret eden; ya hayat-ı dünyeviye cihetinde gelir, o kapı kapalıdır. veya hayat-ı uhreviye cihetinde gelir, o cihette iki kapı var:

Ya şahsımı mübarek ve makam sahibi zannedip gelir. O kapı dahi kapalıdır. Çünkü ben kendimi beğenmiyorum, beni beğenenleri de beğenmiyorum. Cenâb-ı Hakk'a çok şükür, beni kendime beğendirmemiş. İkinci cihet, sırf Kur'ân-ı Hakîm'in dellâli olduğum cihettedir. Bu kapıdan girenleri ale'r-re'si ve'l-ayn kabul ediyorum. Onlar da üç tarzda olur; ya dost olur, ya kardeş olur, ya talebe olur.

Dostun hâssası ve şartı budur ki: Kat'iyen Sözler'e ve envâr-ı Kur'âniye'ye dair olan hizmetimize ciddî taraftar olsun.. ve haksızlığa ve bid'alara ve dalâlete kalben taraftar olmasın.. kendine de istifadeye çalışsın.

Kardeşin hâssası ve şartı şudur ki: Hakikî olarak Sözler'in neşrine ciddî çalışmakla beraber, beş farz namazını edâ etmek, yedi kebâiri işlememektir.

Talebeliğin hâssası ve şartı şudur ki: Sözler'i kendi malı ve te'lifi gibi hissedip sahip çıksın.. ve en mühim vazife-i hayatiyesini onun neşir ve hizmeti bilsin.

Ale'r-re'si ve'l-ayn: Başım, gözüm üstüne ...

Bid'a: Dinde bir aslı olmayıp sonradan ortaya çıkan şey.

Dalâlet: Sapıklık. İslâm'a uymayan her türlü yanlış düşünce.

Edâ etmek: Yerine getirmek, yapmak.

Envâr-ı Kur'âniye: Kur'ân'a ait nurlar.

Hâssa: Özellik.

Hayat-ı dünyeviye: Dünya hayatı.

Hayat-ı uhreviye: Âhiret hayatı.

Kebâir: Büyük günahlar.

Kur'ân-ı Hakîm: Hüküm ve hikmet kitabı Kur'ân-ı Kerim.

Meş'ûmâne: Talihsizce, kötü bir şekilde.

Neşir: Yayma, yayınlama.

Te'lif: Bir araya getirme, bilgileri toplayıp kitap yazma.

Vazife-i hayatiye: Hayata ait görev, yaşamanın gereği.

Velâyet-i meczubâne: Meczupça yaşayarak sürdürülen velilik.

İşte bu üç tabaka, benim üç şahsiyetimle alâkadardır: Dost, benim şahsî ve zâtî şahsiyetimle münasebettar olur. Kardeş, abdiyetim ve ubûdiyet noktasındaki şahsiyetimle alâkadar olur. Talebe ise, Kur'ân-ı Hakîm'in dellâlı cihetinde ve hocalık vazifesindeki şahsiyetimle münasebettardır.

Şu görüşmenin de üç meyvesi var:

Birincisi: Dellâllık itibarıyla mücevherât-ı Kur'âniye'yi benden veya Sözlere'den ders almak, *velev bir ders de olsa.*

İkincisi: İbadet itibarıyla uhrevî kazancıma hissedar olur.

Üçüncüsü: Beraber dergâh-ı ilâhiyeye müteveccih olup rabt-ı kalb ederek, Kur'ân-ı Hakîm'in hizmetinde el ele verip tevfik ve hidayet istemek...

Eğer talebe ise, her sabah mütemâdiyen ismiyle, bazen hayaliyle dahi yanımda hazır olur, hissedar olur.

Eğer kardeş ise, birkaç defa hususî ismiyle ve suretiyle dua ve kazancımda hazır olup hissedar olur. Sonra umum ihvanlar içinde dahil olup, rahmet-i ilâhiyeye teslim ediyorum ki, dua vaktinde "ihvetî ve ihvânî" dediğim vakit onlar içinde bulunur. Ben bilmezsem, rahmet-i ilâhiye onları biliyor ve görüyor.

Eğer dost ise ve ferâizi kılar ve kebâiri terk ederse, umumiyet-i ihvan itibarıyla duamda dahildir. Bu üç tabaka dahi beni mânevî dua ve kazançlarında dahil etmek şarttır.

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مَنْ قَالَ: الْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ الْمَرْصُوصِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا، وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَسَلَّمَ.¹

¹ "Allah'ım! 'Müminler, bir duvarın birbirini destekleyen tuğlaları gibidir.'^{*1} diye buyuran Zât'a, O'nun âl ve ashabına salât ve selâm eyle!

^{*1} Buharî, *Mezâlim* 5; Müslim, *Birr* 65; Tirmizî, *Birr* 18; Nesâî, *Zekât* 67.

Abdiyet: Allah'ın kulu, kölesi olma.

Dergâh-ı ilâhiye: Cenab-ı Hakk'ın huzuru.

Ferâiz: Farzlar.

İhvan: Kardeşler.

İhvetî ve ihvânî: Kız ve erkek

kardeşlerim.

Mücevherât-ı Kur'âniye:

Kur'ân-ı Kerim'e ait zenginlikler, değerler.

Mütemâdiyen: Devamlı, sürekli olarak.

Müteveccih: Yönelmiş, yönelik.

Rabt-ı kalb etmek: Kalb irtibatını sağlamak, gönlünü bağlamak.

Tevfik: İlâhî yardım

Übûdiyet: Kulluk.

Uhrevî: Ahirete ait.

Umumiyet-i ihvan: Bütün kardeşler.

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ.¹

وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَيْنَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَيْنَا اللَّهُ لَقَدْ جَاءَتْ
رُسُلٌ رَبَّنَا بِالْحَقِّ.²

اللَّهُمَّ يَا مَنْ أَجَابَ نُوحًا فِي قَوْمِهِ.. وَيَا مَنْ نَصَرَ إِبْرَاهِيمَ عَلَى أَعْدَائِهِ.. وَيَا مَنْ أَرْجَعَ
يُوسُفَ إِلَى يَعْقُوبَ.. وَيَا مَنْ كَشَفَ الضَّرَّ عَنْ أَيُّوبَ.. وَيَا مَنْ أَجَابَ دَعْوَةَ زَكَرِيَّا..
وَيَا مَنْ تَقَبَّلَ يُونُسَ ابْنَ مَتَّى نَسْتُلِكَ بِأَسْرَارِ أَصْحَابِ هَذِهِ الدَّعَوَاتِ الْمُسْتَجَابَاتِ
أَنْ تَحْفَظَنِي وَتَحْفَظَ نَاشِرَ هَذِهِ الرِّسَالِ وَرَفَقَائَهُمْ مِنْ شَرِّ شَيَاطِينِ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ
وَأَنْصُرْنَا عَلَى أَعْدَائِنَا وَلَا تَكِلْنَا إِلَى أَنْفُسِنَا وَاکْشِفْ كُرْبَتَنَا وَكُرْبَتَهُمْ وَاشْفِ أَمْرَاضَ
قُلُوبِنَا وَقُلُوبِهِمْ. آمِينَ آمِينَ آمِينَ.³

* * *

1 “Sübhanısın ya Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara Sûresi, 2/32).

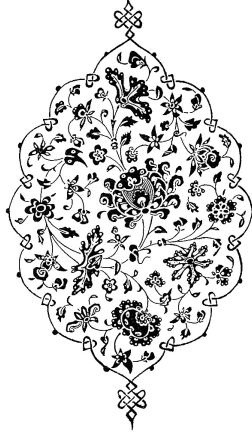
2 “ ‘Hamdolsun bizi bu cennete erıştiren Allah’ a! Eğer Allah bizi muvaffak kılmısaydı, biz kendiliğimize yol bulamazdık. Rabbimizin elçilerinin gerçeğı bildirdikleri bir kere daha kesinlikle anlaşılmıştır.’ derler.” (A’râf Sûresi, 7/43).

3 “Ey Hazreti Nuh’un kavmi hakkındaki duasını kabul eden.. ve ey Hazreti İbrahim’i düşmanlarına galip getiren.. ve ey Hazreti Yusuf’u, Hazreti Yakub’a tekrar kavuşturan.. ve ey Hazreti Eyyûb’un hastalığını gideren.. ve ey Hazreti Zekeriya’nın duasını cevap veren.. ve ey Hazreti Yunus İbni Mettâ’nın duasını kabul eden Allah’ım! Bütün bu makbul dua sahiplerinin sırları hürmetine, senden istiyor ve niyaz ediyoruz ki; beni ve bu risaleleri neşredenleri ve arkadaşlarını insî ve cinnî şeytanların şerrinden muhafaza eyle.. düşmanlarımıza karşı bize yardım et.. bizi nefsimizin eline bırakma.. bizim ve onların sıkıntılarını gider.. bizim ve onların kalbî hastalıklarına şifa ver! Âmin, âmin, âmin!”

Yirmi Üçüncü Mektup

Bu Mektup, Risale-i Nur Müellifi'nin talebelerine yazdığı ayn-ı hakikat ve çok letâfetli, güzel mektupları ile Risale-i Nur talebelerinin Üstadlarına ve bazen birbirlerine yazdıkları ve Risale-i Nur'un mütâlaasından aldıkları parlak feyizlerini ifade eden çok zengin bir mektup olup, bu mecmuanın üç dört misli kadar büyüdüğü için, bu mecmuaya ilhak edilmemiştir. Müstakillen, Barla, Kastamonu, Emirdağ Lâhikaları olarak neşredilmiştir.

* * *

Ayn-ı hakikat: Gerçeğin ta kendisi.

Feyiz: İlâhî ihsan, vergi, bereket.

İlhak etmek: İlâve etmek, eklemek.

Lâhika: Ek, ilâve.

Letâfet: İncelik, güzellik.

Müellif: Yazar.

Müstakillen: Başlı başına, tek başına.

Mütâlaa: İnceleme, araştırma, etüde etme.

Yirmi Sekizinci Mektup

Şu Mektup Sekiz Meseledir.

Birinci Risale Olan Birinci Mesele

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنْ كُنتُمْ لِلرُّؤْيَا تَعْبُرُونَ¹

Sâniyen

Üç sene evvel benimle görüştükten üç gün sonra tâbiri çıkmış, te'vili tezahür etmiş eski bir rüyanızın şimdi tâbirini istiyorsunuz. Şimdilik o güzel, mübarek, müjdeli rüya mürur-u zamana uğramış. Manasını göstermiş olan o rüyaya karşı böyle desem hakkım yok mu?

نَهَ شَيْبَمَ نَهَ شَبِّ پَرَسْتَمَ مَنْ غَلَامِ شَمْسَمَ أَزْ شَمْسِ مِى گُوَيْمَ خَبَرِ²

أَنْ خَيَا لَا تَيَّ كِه دَامِ أَوْلِيَا سَتْ عَكْسِ مَهْرُويَانِ بُو سَتَانِ خُدَا سَتِ³

¹ “Siz rüya tâbir ediyorsanız ...” (Yusuf Sûresi, 12/43).

² “Ben ne geceyim, ne de geceye kulluk ederim. Ben bir hakikat güneşinin hizmetkârıyım ki, size ondan haber getiriyorum.” İmam Rabbânî, *Mektubat* 1/124 (130. Mektub).

³ “Evliyâullahı tuzak olan o hayâller, Hudâ bahçesinin ay yüzüklerinin cemâllerinin yansımasından ibarettir.” Mevlânâ Celâleddin Rumî, *Mesnevî-i Şerîf* (terc. Şefik Can) 1/26. (Ötüken Neşriyat, 2004-İstanbul).

Evet kardeşim, seninle mahz-ı hakikat dersini müzakereye alışmışız. Hayâlâtlara karşı kapısı açık olan rüyaları tahkikî bir surette mevzubahis etmek, tahkik mesleğine tam uygun gelmediğinden; o cüz'î hâdise-i nevmiye münasebetiyle mevtin küçük bir kardeşi olan nevme ait¹ ilmî ve düsturî olarak altı nükte-i hakikati, âyât-ı Kur'âniye'nin işaret ettiği vecihte beyan edeceğiz. Yedincisinde, senin rüyana kısa bir tâbir verilecek.

Birincisi

Sûre-i Yusuf'un mühim bir esası, rüya-yı Yusufiye olduğu gibi; وَجَعَلْنَا² *ayeti misillü, çok âyetlerle rüyada ve nevmde perdeli olarak ehemmiyetli hakikatler var olduğunu gösterir.*

İkincisi

Kur'an ile tefe'üle ve rüyaya itimada ehl-i hakikat taraftar değiller. Çünkü Kur'an-ı Hakîm, ehl-i küfrü kesretle ve şiddetli bir tarzda vuruyor. Tefe'ülde kâfire ait şiddeti, tefe'ül eden insana çıktığı vakit yeis veriyor, kalbi müşevveş ediyor.

Hem rüya dahi hayır iken, bazı aks-i hakikatle görüldüğü için şer telâkki edilir, ye'se düşürür, kuvve-i mâneviyeyi kırar, sû-i zan verir. Çok rüyalar var ki; sureti dehşetli, zararlı, mülevves iken tâbiri ve manası çok güzel oluyor. Herkes, rüyanın suretiyle manasının hakikati mâbeynindeki münasebeti bulamadığı için lüzumsuz telâş eder, me'yus olur, keder eder. İşte, yalnız

¹ Taberânî, *el-Mu'cem'ül-evsat* 1/282, 8/342; Beyhâkî, *Şuab'ül-iman* 4/183.

² "Uykunuzu dinlenme yaptık." (Nebe Sûresi, 78/9).

Aks-i hakikat: Gerçeğin aksi, zıddı.
Âyât-ı Kur'âniye: Kur'an âyetleri.
Cüz'î: Küçük, az.
Düsturî: İlke, prensip olarak.
Ehl-i hakikat: Daima hak ve hakikat peşinde olanlar.
Ehl-i küfür: İnançsızlar.
Hâdise-i nevmiye: Uykuda olan hâdise.
Hayâlât: Hayaller.
Kesret: Çokluk, genellik.
Kur'an-ı Hakîm: Hüküm ve hikmet kitabı Kur'an-ı Kerim.
Kuvve-i mâneviye: Mânevî güç, moral.

Mâbeyn: Ara.
Mahz-ı hakikat: Gerçeğin ta kendisi, katıksız gerçek.
Me'yus: Ümitsiz.
Mevt: Ölüm.
Mevzubahis etmek: Söz konusu etmek.
Mülevves: Kirli, pis.
Müşevveş: Karmakarışık, dağınık.
Müzakere: Karşılıklı görüşme, fikir alış veriş.
Nevm: Uyku.
Nükte-i hakikat: Zarif, ince hakikat.
Rüya-yı Yusufiye: Hz. Yusuf'un (a.s.) gördüğü rüya.

Sû-i zan: Kötü, olumsuz düşünme.
Tahkik: Doğru olup olmadığını araştırmak veya doğruluğunu, yanlışlığını meydana çıkarmak; incelemek, ıgyüzünü araştırmak.
Tahkikî: Doğruyu araştırma, açığa çıkarma şeklinde.
Tefe'ül: Kur'an-ı Kerim'in herhangi bir sayfasını rast gele açarak oradaki âyetlerden kendine veya önündeki meselelere bir çözüm şekli arama veya bir ders çıkarma.
Telâkki etmek: Algılamak, kabullenmek.
Vecih: Yön, tarz.
Yeis / ye's: Ümitsizlik.

bu cihet içindir ki ehl-i hakikat gibi ve İmam Rabbânî misillü başta **نَهْ شَبِّمَ نَهْ** dedim.

Üçüncüsü

Hadis-i sahih ile nübüvvetin kırk cüzünden bir cüzü, nevmde rüya-yı sâdika suretinde tezahür etmiş.¹ Demek rüya-yı sâdika hem haktır, hem nübüvvetin vezâifine taallûku var. Şu Üçüncü Mesele gayet mühim ve uzun ve nübüvvetle alâkadar ve derin olduğundan başka vakte tâlik ediyoruz, şimdilik o kapıyı açmıyoruz.

Dördüncüsü

Rüya üç nevidir.² İkisi, tâbir-i Kur'ân'la **أَضْغَاثُ أَحْلَامٍ**³ da dahildir, tâbire değmiyor. Manası varsa da ehemmiyeti yok. Ya mizacın inhırafindan, kuvve-i hayaliye şahsın hastalığına göre bir terkiyat, tasvirat yapıyor; yahut gündüz veya daha evvel, hatta bir iki sene evvel aynı vakitte başına gelen müheyyiç hâdisâtı, hayal tahattur eder, tâdil ve tasvir eder, başka bir şekil verir. İşte bu iki kısım **أَضْغَاثُ أَحْلَامٍ** dır, tâbire değmiyor.

Üçüncü kısım ki rüya-yı sâdikadır. O doğrudan doğruya, mahiyet-i insaniyedeki latife-i rabbâniye, âlem-i şehâdetle bağlanan ve o âlemde dolaşan duyguların kapanmasıyla ve durmasıyla âlem-i gayba karşı bir münasebet bulur, bir menfez açar. O menfezle vukua gelmeye hazırlanan hâdiselere

1 Tirmizî, *Rüya* 6; Tayâlisî, *Müsne'd* s.147; Ebû Ya'lâ, *Müsne'd* 12/63; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 19/205.

2 Rüyanın nefsanî, şeytanî ve rahmânî olmak üzere üçe ayrıldığına dair bkz.: Buharî, *Ta'bir* 26; Müslim, *Rüya* 6.

3 "... karışık düşler ..." (Yusuf Sûresi, 12/44; Enbiyâ Sûresi, 21/5).

Âlem-i gayb: Görünmeyen âlem, duyu organları ile kavranılamayanları ihtiva eden âlem.

Âlem-i şehâdet: Görünen âlem, duyu organları ile kavranılanları ihtiva eden âlem.

Cüz: Bölüm, parça.

Hâdisât: Hâdiseler.

Hadis-i sahih: Güvenilirliği ve hâfızası tenkide uğramamış râvilerin, kesintisiz senedle naklettikleri hadis.

İnhiraf: Kayma, sapma.

Kuvve-i hayaliye: Hayal gücü.

Latife-i rabbâniye: Vicdan, gönül, kalb.

Mahiyet-i insaniye: İnsan mahiyeti, niteliği.

Menfez: Geçit, delik, pencere.

Müheyyiç: Heyecan veren.

Nübüvvet: Peygamberlik.

Rüya-yı sâdika: Şuuraltı veya bir hastalık neticesi olmadan, dupduru ve tertemiz duygularla beklenmedik anda görülen, müjde, teşvik, ilham, yol gösterme, îkaz ve ibret ihtiva eden, irşada yönelik doğru rüya.

Taallûk: İlgili, alâkalı olma.

Tâbir-i Kur'ân: Kur'ân-ı Kerim'in kullandığı ifade.

Tâdil etmek: Düzeltmek, doğrultmak.

Tahattur etmek: Hatırlamak.

Tâlik etmek: Bağlamak, sonraya bırakmak.

Tasvirat: Tasvirler.

Terkiyat: Terkipler.

Vezâif: Vazifeler.

bakar ve Levh-i Mahfuz'un cilveleri ve mektubat-ı kaderiyenin numûnele-ri nev'inden birisine rast gelir, bazı vâkıât-ı hakikiye görür. Ve o vâkıâtta bazen hayal tasarruf eder, suret libasları giydirir.

Bu kısmın çok envâi ve tabakâtı var. Bazı aynen gördüğü gibi çıkar, bazen bir ince perde altında çıkıyor, bazen kalınca bir perde ile sarılıyor. Hadis-i şerifte gelmiş ki Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) bidayet-i vahiye gördüğü rüyalar, subhun inkişafı gibi zâhir, açık, doğru çıkıyordu.¹

Beşincisi

Rüya-yı sâdika, hiss-i kable'l-vukuun fazla inkişafıdır. Hiss-i kable'l-vuku ise herkeste cüz'î-küllî vardır.. hatta hayvanlarda dahi vardır. Hatta bir zaman ben, bu hiss-i kable'l-vukuu –zâhirî ve bâtinî meşhur duygulara ilâve olarak– insanda ve hayvanda “sâika” ve “şâika” nâmıyla –aynı sâmia ve bâsıra gibi– iki hiss-i âheri ilmen bulmuştum. Ehl-i dalâlet ve ehl-i felsefe, o gayr-i meş'ur hislere hata ederek, ahmakçasına “sevk-i tabîi” diyorlar. Hâşâ, sevk-i tabîi değil, belki bir nevi ilham-ı fitrî olarak insan ve hayvanı kader-i ilâhî sevk ediyor. Mesela, kedi gibi bazı hayvan, gözü kör olduğu vakit, o sevk-i kaderî ile gider, gözüne ilâç olan bir otu bulur, gözüne sürer, iyi olur.

Hem rû-yi zeminin sıhhiye memurları hükmünde ve bedevî hayvanâtın cenazelerini kaldırmakla muvazzaf kartal gibi âkilü'l-lâhm kuşlara, bir günlük mesafeden bir hayvan cenazesinin vücudu, o sevk-i kaderî ile ve o hiss-i kable'l-vuku ilhamıyla ve o sâika-i ilâhî ile bildirilir ve bulurlar.

¹ Buharî, *Bed'ü'l-vahy* 3, *Tefsîru sûre* (96) 1, *Ta'bir* 1; Müslim, *İman* 252.

Âkilü'l-lâhm: Et yiyen, etçil.

Bidayet-i vahi: Vahyin başlan-gıcı.

Cüz'î / küllî: Az / çok.

Ehl-i dalâlet: Doğru yoldan ay-rılanlar, sapık ve kâfirler.

Ehl-i felsefe: Felsefeciler, filo-zoflar.

Envâ: Türler, çeşitler.

Gayr-i meş'ur: Hissedilmeyen, şuuraltı.

Hiss-i âher: Diğer, başka his, duyu.

Hiss-i kable'l-vuku: Bir şeyi olmadan önce hissetme, içine doğma.

İlham-ı fitrî: Yaratıcı'dan gelen, tabîi ilham, his.

İnkişaf: Belirme, ortaya çıkma.

Levh-i Mahfuz: Olmuş ve olacak her şeyin yazıldığı asıl kütük. Allah'ın (c.c.) takdir buyurduğu hükümlerin bulunduğu asıl levha. (K.K.: Buruc Sûresi 85/22).

Libas: Elbise.

Mektubat-ı kaderiye: Kadere ait yazılar.

Muvazzaf: Vazifeli, görevli.

Resûl-i Ekrem: En yüce, en büyük Peygamber, Hz. Muhammed (s.a.s.).

Rû-yi zemin: Yeryüzü.

Sâika: Sevk eden.

Sâika-i ilâhî: Yaratıcı'dan gelen sevk, yönlendirme.

Sâmia ve bâsıra: İşitme ve görme duyusu.

Sevk-i kaderî: Kaderin sevkî, yönlendirmesi.

Sevk-i tabîi: İlgüdü.

Sıhhiye memuru: Sağlık me-muru.

Subh: Sabah, şafak vakti.

Şâika: Şevk veren.

Vâkıât-ı hakikiye: Gerçek olay-lar.

Zâhirî ve bâtinî: Dışta ve içte olan.

Hem yeni dünyaya gelmiş bir arı yavrusu, yaşı bir gün iken, havada bir günlük mesafeye gider, havada izini kaybetmeyerek o sevk-i kaderî ile ve o sâika ilhamıyla döner, yuvasına girer.

Hatta, herkesin başında çok defa tekerrür ediyor ki; birisinden bahsediyorken, âni kapı açılarak, tahminin fevkinde aynı adam gelir. Hatta, Kürtçe durûb-u emsâldendir:

نَافٍ كُرْبِيَّهَ پَالَانْدَارَ لِي وَرِيَّهَ Yani, “Kurdun bahsini ettiğin zaman topuzu hazırla, vur; çünkü kurt geliyor!” Demek, bir hiss-i kable’l-vuku ile latîfe-i rabbâniye, icmâlen o adamın gelmesini hisseder. Fakat, aklın şuuru ihta etmediği için kasten değil, ihtiyârsız olarak bahsetmeye sevk eder. Ehl-i feraset, bazen kerâmet gibi geldiğini beyan eder. Hatta bir zaman bende şu nevi hassasiyet fazla idi. Bu hâli bir düstur içine almak istedim, fakat yakıştıramadım ve yapamadım. Fakat, ehl-i salâhatte ve bahusus ehl-i velâyette bu hiss-i kable’l-vuku fazla inkişaf eder, kerâmetkârâne âsârını gösterir. İşte, umum avâm için dahi bir nevi velâyete mazhariyet var ki, rüya-yı sâdikada evliya gibi, gaybî ve istikbalî olan şeyleri görüyorlar.

Evet, uyku nasıl ki avâm için rüya-yı sâdika cihetinde bir mertebe-i velâyet hükmündedir. Öyle de, umum için gayet güzel ve muhteşem bir sinema-i rabbâniyenin seyrangâhıdır. Fakat güzel ahlâklı, güzel düşünür. Güzel düşünen, güzel levhaları görür. Fena ahlâklı, fena düşündüğünden fena levhaları görür.

Hem herkes için âlem-i şehâdet içinde âlem-i gayba bakan bir pencere-dir. Hem mukayyet ve fânî insanlar için saha-yı itlak bir meydan ve bir nevi bekâya mazhar ve mâzi ve müstakbel, hâl hükmünde bir temâşâgâhtır. Hem tekâlif-i hayatiye altında ezilen ve meşakkat çeken zîruhlârin istirahatgâhıdır.

Âsâr: Eserler, izler.

Bahusus: Özellikle.

Durûb-u emsâl: Atasözleri.

Ehl-i feraset: Bir şeyi çabuk sezebilen, keskin ve hızlı idrak sahipleri.

Ehl-i salâhat: Tam bir iman ve takva ile kendini Allah’a veren iyi kullar.

Ehl-i velâyet: Tam bir iman ve takva ile Allah’a kul olanlar, Allah dostları.

Evliya: Veliler, Allah dostları.

Fevk: Üst.

Gaybî: Gayba ait, görünmeyen, bilinmeyen.

İcmâlen: Kısaca, özet olarak.

İhtiyâr: Tercih, irade.

İstikbalî: Geleceğe ait, gelecekle ilgili.

İstirahatgâh: İstirahat, dinlenme yeri.

Kerâmetkârâne: Kerâmetli bir tarzda.

Mazhariyet: Muvaffak olma, nâil olma, elde etme.

Mertebe-i velâyet: Velilik derecesi.

Mukayyet: Kayıtlı, sınırlı.

Saha-yı itlak: Mutlak, sınırsız alan.

Seyrangâh: İzleme, seyretme yeri.

Tekâlif-i hayatiye: Yaşamak için yerine getirilmesi gereken yükümlülükler.

Tekerrür etmek: Tekrarlanmak.

Temâşâgâh: İzleme, seyretme yeri.

Velâyet: Velilik, tam bir iman ve takva ile Allah’a yakınlık.

Zîruh: Ruh sahibi.

İşte bu gibi sırlar içindir ki; Kur'ân-ı Hakîm, وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا nev'indeki âyetlerle hakikat-i nevmiyeyi ehemmiyetle ders veriyor.

Altıncısı ve En Mühimmi

Rüya-yı sâdika benim için hakkalyakîn derecesine gelmiş ve pek çok tecrübâtımla kader-i ilâhînin her şeye muhit olduğuna bir hüccet-i kâtia hükmüne geçmiştir. Evet, bu rüyalar, benim için husûsan bu birkaç sene zarfında o dereceye gelmiştir ki, mesela yarın başıma gelecek en küçük hâdisât ve en ehemmiyetsiz muamelât ve hatta en âdi muhaverât yazılı olduğunu ve daha gelmeden muayyen olduğunu.. ve gecede onları görmekle dilimle değil, gözümle okuduğum bana kat'î olmuştur. Bir değil, yüz değil, belki bin defa, gecede hiç düşünmediğim hâlde, gördüğüm bazı adamlar veyahut söyledikim meseleler, o gecenin gündüzünde, az bir tâbirle aynen çıkıyor. Demek en cüz'î hâdisât, vukua gelmeden evvel hem mukayyettir, hem yazılmıştır. Demek tesadüf yok, hâdisât başıboş gelmiyor, intizamsız değildir.

Yedincisi

Senin müjdeli, mübarek ve güzel rüyanın tâbiri, Kur'ân için ve bizim için çok güzeldir. Hem zaman tâbir etti ve ediyor, tâbirimize ihtiyaç bırakmıyor. Hem kısmen tâbiri güzel olarak çıkmış. Sen dikkat etsen anlarsın. Yalnız bir iki noktasına işaret ederiz. Yani bir hakikat beyan ederiz; senin hakikat-i rüya nev'inden olan vâkıalar, o hakikatin temessülâtıdır. Şöyle ki:

O vâsi meydanlık, Âlem-i İslâmiyet'tir. Meydanlığın nihayetindeki mes-cid, Isparta vilâyetidir. Etrafı bulanık, çamurlu su, hâl ve zamanın sefâhet ve atâlet ve bid'atlar bataklığıdır. Sen selâmetle, bulaşmadan, süratle mescide eriştiğin, herkesten evvel envâr-ı Kur'âniye'ye sahip çıkıp, kalbini bozmadan sağlam kaldığına işaretler. Mesciddeki küçük cemaat ise Hakkı,* Hulûsî,* Sabri,* Süleyman, Rüştü,* Bekir,* Mustafa, Ali, Zühtü, Lütfi,* Hüsrev,* Refet* gibi Sözlere'in hameleleridir. Ufak kürsü ise Barla gibi küçük bir köydür.

Âdi: Normal, sıradan.

Âlem-i İslâmiyet: İslâm Âlemi.

Atâlet: Tembellik.

Bid'at: Dinde bir aslı olmayıp sonradan ortaya çıkan şey.

Envâr-ı Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerim'in nurları.

Hakikat-i nevmiye: Uyku gerçeği.

Hakkalyakîn: Bizzat yaşanarak elde edilen kesin bilgi.

Hamele: Görevliler, taşıyıcılar.

Hüccet-i kâtia: Kesin delil.

Muayyen: Belirli, belli.

Muhâverat: Diyaloglar, konuşmalar.

Muhit: Şümûllü, engin.

Mukayyet: Kayıtlı, belirli.

Sefâhet: Haram helal demeden zevk peşinde olma, eğlence düşkünlüğü.

Tecrübât: Tecrübeler.

Temessülât: Yansımalar.

Vâsi: Geniş.

Yüksek ses ise Sözlere'deki kuvvet ve sürat-i intişarlarına işarettir. Birinci saf-
ta sana tahsis edilen makam ise Abdurrahmân'dan sana münhal kalan yer-
dir. O cemaat, telsiz âletlerin âhizeleri hükmünde bütün dünyaya ders işittir-
mek istemek işareti ve hakikati ise, inşaallah tamamıyla sonra çıkacak. Şimdi
efradı birer küçük çekirdek iseler de ileride tevfik-i ilâhî ile birer şecere-i âliye
hükmüne geçerler ve birer telsiz telgrafın merkezi olurlar. Sarıklı, küçük, genç
bir Zât ise, Hulûsi'ye omuz omuza verecek, belki geçecek birisi.. nâşirler ve
talebeler içine girmeye namzettir. Bazılarını zannederim, fakat kat'î hükme-
demem. O genç, kuvve-i velâyetle meydana atılacak bir zâttır... Sâir nokta-
ları sen benim bedelime tâbir et.

Senin gibi dostlarla uzun konuşmak hem tatlı, hem makbul olduğundan
şu kısa meselede uzun konuştum, belki de israf ettim. Fakat nevme ait olan
âyât-ı Kur'âniye'nin bir nevi tefsirine işaret etmek niyetiyle başladığımdan,
inşaallah o israf affolur veya israf olmaz.

* * *

Kuvve-i velâyet: Allah
dostlarının yürüttükleri faaliyet
ve hizmetlerinde O'nun rıza ve
hoşnutluğunu yansıtan olumlu
tesir, isabet, muvaffakiyet
şeklinde de görülen mânevî güç,

ilâhî teyidât.
Münhal: Boş, açık.
Namzet: Aday.
Nâşir: Neşreden, yayan.
Sûrat-i intişar: Hızlı yayılma.

Şecere-i âliye: Yüksek ağaç.
Tevfik-i ilâhî: Cenâb-ı Hakk'ın
yardımı, muvaffak etmesi.

İkinci Mesele Olan İkinci Risale

“Hazreti Musa (*aleyhisselâm*), Hazreti Azrail’in (*aleyhisselâm*) gözüne tokat vurmuş.., ilâ âhir.”¹ meâlindeki hadise dair ehemmiyetli bir münakaşayı kaldırmak ve hâlletmek için yazılmıştır.

Eğirdir’de bir münakaşa-yı ilmiye işittim. O münakaşa, husûsan şu zamanda yanlıştır. Hatta münakaşayı bilmiyordum. Benden de suâl edildi. Muteber bir kitapta, hadis-i Şeyheyn’in ittifakına alâmet olan ق işaretleriyle bir hadis bana gösterildi; “Hadis midir, değil midir?” suâl edildi.

Ben dedim: Böyle muteber bir kitapta Şeyheyn hadisinin ittifakına hükmeden bir zâta itimat etmek lâzım. Demek hadistir. Fakat hadisın, Kur’ân gibi bazı müteşâbihâtı var; ancak havas, onların manalarını bulabilir. Şu hadisın zâhiri dahi, müşkilât-ı hadisın müteşâbihât kısmından olmak ihtimali var, dedim. Eğer bilseydim medar-ı münakaşa olmuş; öyle kısa değil, belki böyle cevap verecektim:

Evvelâ

Bu çeşit mesâili münakaşa etmenin birinci şartı, insafla, hakkı bulmak niyetiyle, inatsız bir surette, ehil olanların mâbeyninde, sû-i telâkkiye sebep olmadan müzakeresi caiz olabilir. O müzakere, hak için olduğuna delil şudur ki: Eğer hak, muâırızın elinde zâhir olsa müteessir olmasın, belki memnun olsun. Çünkü bilmediği şeyi öğrendi. Eğer kendi elinde zâhir olsa fazla bir şey öğrenmedi.. belki gurura düşmek ihtimali var.

¹ Buharî, *Cenâiz* 68, *Enbiyâ* 31, Müslim, *Fedâil* 157.

Hadis-i Şeyheyn: İmam Buharî ve İmam Müslim’in kitaplarında aynı şekilde bulunan hadislerle verilen genel ad.

Havas: İleri gelenler, seçkinler.

Mâbeyn: Ara.

Medar-ı münakaşa: Tartışma sebebi.

Mesâil: Meseleler.

Muâırız: Karşı çıkan, muhalif.

Münakaşa-yı ilmiye: İlmî tartışma.

Müşkilât-ı hadis: Manasının derinliği, zâhiren kapalılığı veya edebî bir sanatla ifade edilmiş olmasından dolayı hadis ilmi kriterlerinin ışığı altında dikkatle anlaşılabilecek ifadeler.

Müteessir olmak: Etkilenmek, üzülmek.

Müteşâbihât: Birden fazla anlamı mümkün olup, gerçek manasının anlaşılması için başka izah veya delillere ihtiyaç duyulan ifadeler.

Müzakere: Karşılıklı görüşme, fikir alış-verişi.

Sû-i telâkki: Yanlış anlama, algılama.

Şeyheyn: İmam Buharî ve İmam Müslim.

Zâhir olmak: Ortaya çıkmak, görülmek.

Sâniyen

Sebeb-i münakaşa, eğer hadis ise, hadisin merâtibini ve vahy-i zımnînin derecâtını ve tekellümât-ı nebeviyenin aksâmını bilmek lâzım. Avâm içinde müşkilât-ı hadisiyeyi münakaşa etmek, izhar-ı fazl suretinde, avukat gibi kendi sözünü doğru göstermek ve enâniyetini hakka ve insafa tercih etmek suretinde deliller aramak caiz değildir. Madem şu mesele açılmış, medar-ı münakaşa edilmiş, bîçâre avâm-ı nâsın zihninde sû-i tesir ediyor. Çünkü şu gibi müteşâbih hadisleri aklına sığdıramadığı için eğer inkâr etse, dehşetli bir kapı açar; yani, küçücük aklına sığışmayan kat'î hadisleri dahi inkâra yol açar. Eğer zâhir-i hadisin manasını tutarak öyle kabul edip neşretse, ehl-i dalâletin itirazâtına ve "hurâfâtır" demelerine yol açar. Madem bu müteşâbih hadise, lüzumsuz ve zararlı bir tarzda nazar-ı dikkat celbedilmiş ve bu çeşit hadisler çok vârid olmuş. Elbette, şüpheleri izâle edecek bir hakikati beyan etmek lâzım gelir. Şu hadis kat'î olsun veya olmasın, o hakikati zikretmek gerektir.

İşte yazdığımız risalelerde, ezcümle Yirmi Dördüncü Söz'ün Üçüncü Dalı'nda On İki Asıl ile ve Dördüncü Dalı'nda ve On Dokuzuncu Mektub'un vahyin taksimâtına dair mukaddimesindeki bir esasında tafsilâta iktifâen, burada icmâlen o hakikate bir işaret ederiz, şöyle ki:

Melâike, insan gibi bir surete inhisar etmez; müşahhas iken, bir küllî hük-mündedir. Hazreti Azrail (*aleyhisselâm*), kabz-ı ervaha müekkel olan melâikelerin nâzırıdır. Her ölünün ruhunu Hazreti Azrail mi (*aleyhisselâm*) bizzat kabz ediyor? Yoksa avaneleri mi kabz ediyorlar? Bu hususta üç meslek var:

Birinci meslek: Azrail (*aleyhisselâm*), herkesin ruhunu kabz eder. Bir iş bir işe mâni olmaz. Çünkü nurânidir. Nurâni bir şey, hadsiz aynalar vâsıtasıyla

Aksâm: Kısımlar.

Avâm-ı nâs: Sıradan insanlar.

Avane: Yardımcılar.

Celbedilmek: Çekilmek, getirilmek.

Derecât: Dereceler.

Ehl-i dalâlet: Doğru yoldan ayrılanlar, sapık ve kâfirler.

Hurâfât: Hurafeler, boş ve bâtıl inançlar.

İcmâlen: Kısaca, özet olarak.

İktifâen: Yetinerek.

İnhisar etmek: Yalnız bir şeye mahsus olmak.

İzâle etmek: Gidermek.

İzhar-ı fazl: Faziletini, üstünlüğünü göstermek.

Kabz-ı ervah: Ruhların beden-den çıkarılması.

Küllî: Kendi gibi olan bütün öğeleri, cüzleri ifade eden; umumî ve şümûllü olan.

Melâike: Melekler.

Meslek: Yol, görüş, akım.

Merâtib: Mertebeler, dereceler.

Müekkel: Görevli, vekâleten işi üstlenen.

Müşahhas: Kendine âit, özel,

farklı, şahsî özelliklere sahip olan.

Nazar-ı dikkat: Dikkatli bakış.

Nâzır: Bakan, idare eden.

Nurâni: Nurdan, ışıktan olan.

Sâniyen: İkinci olarak.

Sû-i tesir: Kötü, olumsuz etki.

Tekellümât-ı nebeviye: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) mübârek sözleri, konuşmaları.

Vahy-i zımnî: İçerdiği muhtevâ, mana yönüyle vahiy.

Vârid olmak: Gelmek, ulaşmak.

Zâhir-i hadis: Hadisin görünen, ilk anda akla gelen manası.

hadsiz yerlerde bizzat bulunabilir ve temessül eder. Nurâninin temessülâtı, o nurâni zâtın hâssasına mâliktir; onun aynı sayılır, gayrı değildir. Güneşin aynalardaki misalleri, güneşin ziya ve hararetini gösterdiği gibi; melâike gibi ruhanîlerin dahi, âlem-i misalin ayrı ayrı aynalarında misalleri, onların aynılarıdır, hâssalarını gösterirler. Fakat aynaların kabiliyetine göre temessül ediyorlar. Nasıl ki Hazreti Cebrail (*aleyhisselâm*), bir vakitte Dihye suretinde sahabeler içinde görüldüğü¹ dakikada, binler yerde başka suretlerde ve Arş-ı Âzam önünde, şarktan garba kadar geniş ve muhteşem kanatlarıyla secde ediyordu.² Her yerde o yerin kabiliyetine göre temessülü varmış, bir anda binler yerde bulunuyormuş.

İşte şu mesleğe göre, kabz-ı ruh vaktinde insanın aynasına temessül eden melekü'l-mevtin insanî ve cüz'î bir misali, Hazreti Musa (*aleyhisselâm*) gibi bir ulû'l-azm ve celâlli ve hiddetli bir zâtın tokadına maruz olmak ve o misalî melekü'l-mevtin libası hükmündeki suret-i misaliyesindeki gözünü çıkarmak ne muhâldir, ne fevkalâdedir, ne de gayr-ı mâkuldür.

İkinci meslek odur ki; Hazreti Cebrail, Mikail, Azrail gibi melâike-i izâm, birer nâzır-ı umumî hükmünde, kendi nevilerinden ve kendilerine benzer küçük tarzda avaneleri vardır.. ve o muâvinler, envâ-ı mahlûkâta göre ayrı ayırdırlar. Sulehânın^(Hâşiye) ervahını kabz eden başkadır, ehl-i şekâvetin

Hâşiye: Bizde “Seydâ” lâkabıyla meşhur bir veliyy-i azîm, sekeratta iken, ervah-ı evliyanın kabzına müekkel melekü'l-mevt gelmiş. Seydâ, bağırarak demiş ki: “Ben talebe-i ulûmu çok sevdiğim için, talebe-i ulûmun kabz-ı ervahına müekkel, mahsus tâife ruhumu kabz etsin!” diye dergâh-ı ilâhiyeye rica etmiş. Yanında oturanlar bu vak'a şahit olmuşlar.

¹ Bkz.: Buharî, *Menâkıb* 25; *Fezâilü'l-Kur'ân* 1; Müslim, *Fezâilü's-sahabe* 100.

² Buharî, *Bed'ü'l-vahy* 3, *Bed'ü'l-halk* 7, *Tefsîru sûre (74)* 3-5; Müslim, *İman* 255, 257, 258.

Âlem-i misâl: Rüya âlemi. Maddî âlem ile gayb âlemi arasında yer alan ara kesit.

Arş-ı Âzam: Yüce arş, Cenâb-ı Hakk'ın hâkimiyetinin tecellîgâhı.

Celâlli: Doğru görmediği bir duruma katlanmayan, tepkisini açıkça belli eden.

Dergâh-ı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın huzuru.

Dihye: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) ashabından Hz. Dihye (r.a.).

Ehl-i şekâvet: Bedbaht, kötü kimseler.

Envâ-ı mahlûkât: Yaratılmış türler.

Ervah: Ruhlar.

Ervah-ı evliya: Velilerin ruhları.

Gayr-ı mâkul: Akla aykırı.

Hâssa: Özellik.

Kabz etmek: Almak.

Libas: Elbise.

Melâike-i izâm: Büyük melekler.

Melekü'l-mevt: Ölüme meleş.

Misalî: Maddî âlem ile gayb âlemi arasında yer alan, âlem-i misâl'e ait.

Muhâl: İmkânsız.

Nâzır-ı umumî: Genel müdür, bakan.

Sekerât: Can çekişme anı, ölüm eşiği.

Seydâ: Efendi, şeyh.

Sulehâ: Sâlih, dindar, faziletli kimseler.

Suret-i misaliye: Âlem-i misâl'e ait suret, görünüm.

Şark ve garp: Doğu ve batı.

Talebe-i ulûm: Öğrenciler.

Temessül: Değişik şekil ve cisim hâlinde görünme, yansıma.

Ulû'l-azm: Üstün azim, sabır, kararlılık sahibi yüce peygamberler. (Bu vasfa haiz beş peygamber: Hz. Muhammed, Hz. İsa, Hz. Musa, Hz. İbrahim, Hz. Nuh (a.s.).

Vak'a: Hâdise, olay.

Veliyy-i azîm: Büyük veli.

ervahını kabz eden yine başkadır.¹ Nasıl ki, ²وَالنَّازِعَاتِ غَرْقًا ۝ وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطًا³ âyeti işaret ediyor ki; kabz-ı ervah eden, tâife tâifedir. Bu mesleğe göre, Hazreti Musa (aleyhisselâm), Hazreti Azrail'e (aleyhisselâm) değil, belki Azrail'in bir avanesinin misalî cesedine, fıtrî celâletine ve hulkî celâdetine ve Cenâb-ı Hakk'ın yanında nazdâr olmasına binâen, ona bir tokat aşk etmek gayet mâkuldür. (Hâşiye)

Üçüncü meslek: Yirmi Dokuzuncu Söz'ün Dördüncü Esas'ında beyan edildiği gibi ve ehâdis-i şerifenin delâlet ettiği üzere, "Bazı melâikeler var ki, kırk bin başı var.. her başında kırk bin dili var (demek seksen bin gözü dahi var).. her bir dilde kırk bin tesbihat var."³

Evet, madem melâikeler âlem-i şehâdetin envâına göre müekkeldirler, âlem-i ervahta o envânın tesbihatlarını temsil ediyorlar; elbette öyle olmak lâzım gelir. Çünkü, mesela küre-i arz bir mahlûktur, Cenâb-ı Hakk'ı tesbih ediyor. Değil kırk bin, belki yüz binler baş hükmünde envâları var. Her nev'-in, yüz binler dil hükmünde efradları var ve hâkeza... Demek, küre-i arza müekkel meleğin kırk bin, belki yüz binler başı olmalı ve her başında da yüz binler dil olmalı ve hâkeza...

İşte bu mesleğe binâen, Hazreti Azrail'in (aleyhisselâm) her ferde mütevec- cih bir yüzü ve bakar bir gözü vardır. Hazreti Musa'nın (aleyhisselâm) Hazreti Azrail'e (aleyhisselâm) tokat vurması, -hâşâ- Azrail (aleyhisselâm)'ın mahiyet-i asli- yesine ve şekl-i hakikîsine değil ve bir tahkir değil ve adem-i kabul değil; belki

Hâşiye: Hatta memleketimizde gayet cesur bir adam, sekerat vaktinde melekü'l-mevti görmüş, demiş: "Beni yatak içinde yakalıyorsunuz!" Kalkmış, atına binmiş, kılıcını eline almış, ona meydan okumuş. Merdâne, at üstünde vefat etmiş.

¹ Bkz.: Nahl Sûresi, 16/31-32; Enfâl Sûresi, 8/50; Muhammed Sûresi, 47/27; Nesâî, Cenâiz 9; Hâkim, Müstedrek 1/504.

² "Andolsun, ruhları şiddetle çekip çıkaranlara ve kolaylıkla çıkarıp alanlara ..." (Nâziât Sûresi, 79/1-2).

³ Bkz.: Taberî, Câmi'u'l-beyân 15/156; Ebu's-Şeyh, el-Azame 2/547, 740, 742, 747, 3/868; İbni Kesir, Tefsiru'l-Kur'ân 3/62.

Adem-i kabul: Kabul etmeme.

Âlem-i ervah: Ruhlar âlemi.

Âlem-i şehâdet: Görünen âlem, duyuru organları ile kavranılanları ihtiva eden âlem.

Aşk etmek: Âniden, hızlıca vur- mak.

Delâlet etmek: Göstermek, is- pat etmek.

Ehâdis-i şerife: Hadisler. Hz.

Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) mübârek, nurlu beyanları.

Envâ: Türler, çeşitler.

Fıtrî celâlet: Tabii, yaratılıştan celâllî oluş.

Hâkeza: Bunun gibi, böylece.

Hulkî celâlet: Ahlâktan, karak- terden kaynaklanan celâllî oluş.

Küre-i arz: Yerküre.

Mahiyet-i asliye: Asıl nitelik.

Melâike: Melekler.

Merdâne: Mertçe.

Mütevecchih: Yönelik.

Nazdâr: Nazlı.

Şekl-i hakikî: Gerçek şekil, gö- rünüş.

Tahkir: Hakaret etme, küçük düşürme.

Tesbihat: Tesbih etmeler, Allah'ı anmalar.

vazife-i risaletin daha devamını ve bekâsını arzu ettiği için, kendi eceline dik-
kat eden ve hizmetine set çekmek isteyen bir göze şamar vurmuş ve vurur.

اللَّهُ أَعْلَمُ بِالصَّوَابِ.¹

لَا يَعْلَمُ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ.²

قُلْ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ.³

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ
مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ
تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ أَمْنًا بِهِ كُلٌّ مِنْ
عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذْكُرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ.⁴

* * *

¹ “Yine de en doğrusunu Allah bilir.”

² “Allah’tan başkası gaybı bilemez.”

³ “De ki: “Bunu yalnız Allah bilir.” (Mülk Sûresi, 67/26).

⁴ “Bu muazzam kitabı sana indiren O’dur. Onun âyetlerinin bir kısmı muhkem olup bunlar Kitab’ın esasıdır. Âyetlerin bir kısmı ise müteşabihdir. Kalblerinde eğrilik olanlar sırf fitne çıkarmak, insanları sap-
tırmak ve kendi arzularına göre yorumlamak için müteşabih kısmına tutunup onlarla uğraşır dururlar.
Hâlbuki onların hakikatini, gerçek yorumunu Allah’tan başkası bilemez. İlimde ileri gidenler: “Biz ona
olduğu gibi inandık. Hepsi de Rabbimizin katından gelmiştir” derler. Bunları ancak tam akıl sahipleri
düşünüp anlar.” (Âl-i İmran Sûresi, 3/7).

Üçüncü Mesele Olan Üçüncü Risale

Şu mesele, umum ihvanımın ekseri lisan-ı hâlle ve bir kısmının lisan-ı kâlle ettikleri umumî bir suâlın, has ve hususî ve mahremce bir cevabıdır.

Suâl: Senin ziyaretine gelen herkese diyorsun ki: “Benim şahsımdan bir himmet beklemeyiniz ve şahsımı mübarek tanımayınız. Ben makam sahibi değilim. Âdi bir neferin, müşîr makamının evâmirini tebliği gibi ben de mânevî bir müşîriyet makamının evâmirini tebliğ ediyorum. Hem müflis bir adamın gayet kıymettar ve zengin elmas ve mücevherat dükkânının dellâlı olduğu gibi ben dahi mukaddes ve Kur’ânî bir dükkânın dellâlıyım” diyorsun. Hâlbuki, aklımız ilme muhtaç olduğu gibi kalbimiz dahi bir feyiz ister, ruhumuz bir nur ister, ve hâkeza... Çok cihetle çok şeyler istiyoruz. Seni hâcâtımıza yarayacak adam zannedip senin ziyaretine geliyoruz. Bize âlimden ziyade bir sahib-i velâyet, sahib-i himmet ve sahib-i kemâlât lâzım. Eğer hakikat-i hâl dediğin gibiyse, ziyaretinize yanlış geldik, lisan-ı hâlleri diyor.

Cevap: Beş noktayı dinleyiniz, sonra düşününüz. Ziyaretiniz beyhude mi, yoksa faydalı mıdır, o vakit hükmediniz!

Birinci Nokta: Nasıl ki bir padişahın âdi bir hizmetkârı ve bîçâre bir neferi, padişah nâmına feriklere, paşalara hedâyâ-yı şahanesini ve nişanlarını veriyor, onları minnettâr ediyor. Eğer ferikler ve müşîrlar, “Bu âdi nefere neden tenezzül edip elinden ihsan ve nişanları alıyoruz?” deseler, mağrurâne bir divaneliktir. Eğer o nefer dahi, vazifesinin haricinde müşîre kıyam etmezse, kendini ondan yüksek görse eblehçesine bir divaneliktir. Hem eğer o memnun olan feriklerden birisi, müteşekkirâne o neferin kulübeciğine

Âdi: Normal, sıradan.

Ebleh: Pek akılsız, pek budala.

Evâmir: Emirler.

Ferik: General.

Feyiz: Mânevî haz, lütuf, bereket.

Hâcât: İhtiyaçlar.

Hakikat-i hâl: Gerçek durum.

Hedâyâ-yı şahane: Padişahın hediyeleri.

Himmet: Yardım, medet.

İhvân: Kardeşler.

Kıyam etmek: Ayağa kalkmak.

Lisan-ı hâl: Hâl dili, durum ifadesi.

Lisan-ı kâl: Sesli, sözlü ifade.

Mağrurâne: Gururlu, kibirli bir tarzda.

Müşîr: Mareşal.

Müşîriyet: Mareşallik.

Müteşekkirâne: Teşekkür eder bir tarzda.

Sahib-i himmet: İnsanlara mânevî problemlerinde destek olan, yardım, himmet eden kimse.

Sahib-i kemâlât: Mükemmel, olgun, ermiş insan.

Sahib-i velâyet: Allah dostu, veli.

tenezzülen misafir gitse kuru ekmekten başka bulmayan o nefer mahcup kal-
mamak için; o hâli gören ve bilen padişah, elbette o neferini mahcup etme-
mek için matbah-ı şahaneden sâdık hizmetkârının muhterem misafirine tabla
gönderir.

Öyle de Kur'ân-ı Hakîm'in sâdık bir hizmetkârı, ne kadar âdi olursa
olsun; Kur'ân nâmına en büyük insanlara emirlerini çekinmeyerek teb-
liğ eder ve en zengin ruhlu olanlara Kur'ân'ın âlî elmaslarını yalvararak,
mütezellilâne değil; belki müftehirâne ve müstağniyâne satar. Onlar ne
kadar büyük olursa olsun, o âdi hizmetkâra vazife başında iken tekeb-
bür edemezler. Ve o hizmetkâr dahi, onların ona müracaatında kendine
medar-ı gurur bulamaz ve haddinden tecavüz etmez. Eğer o hazine-i kud-
siyenin müşterileri içinde bazıları o bîçâre hizmetkâra velâyet nazarıyla
baksalar ve büyük tanısalar, elbette hakikat-i Kur'âniye'nin merhamet-i
kudsiyesi şanıındandır ki; o hizmetkârını mahcup etmemek için hazine-i
hâssa-i ilâhiyeden, o hizmetkârın hiç haberi ve medhali olmadan, onlara
medet versin ve himmet ederek feyizdâr etsin...

İkinci Nokta: İmam Rabbânî ve Müceddid-i Elf-i Sâni Ahmed Fârûkî
(radıyallâhu anı) demiş: “Hakâik-i imaniyeden birtek meselenin inkişafı ve vuzu-
hu, benim indimde binler ezvak ve kerâmâta müreccahtır. Hem bütün tarî-
katlerin gayesi ve neticesi, hakâik-i imaniyenin inkişafı ve vuzuhudur.”¹

Madem şöyle bir tarîkat kahramanı böyle hükmediyor. Elbette, hakâik-i
imaniyeyi kemâl-i vuzuhla beyan eden ve esrar-ı Kur'âniye'den tereşşuh
eden Sözler, velâyetten matlub olan neticeleri verebilirler.

¹ İmam Rabbânî, *Mektubat* 1/182 (210. Mektup).

Âli: Yüce.

Esrar-ı Kur'âniye: Kur'ân-ı
Kerim'in sırları.

Ezvâk: Zevkler.

Feyizdâr: Feyizli, ilâhî nimete
eren.

Hakâik-i imaniye: İman haki-
katleri.

Hakikat-i Kur'âniye: Kur'ân
gerçeği.

Hazine-i hâssa-i ilâhiye: İlâhî,
hususî hazine.

Hazine-i kudsiye: Mukaddes,
kutlu hazine.

İnd: Yan, kat.

Inkişaf: Belirme, ortaya çıkma.

Kemâl-i vuzuh: Tam bir açıklık,

açık seçiklik.

Kerâmât: Kerâmetler. Cenâb-ı
Hakk'ın salih kullarına lütfettiği
hususî, fevkalâde nimetler, hâller.

Kur'ân-ı Hakîm: Hüküm ve hik-
met kitabı Kur'ân-ı Kerim.

Matbah-ı şahane: Saray
mutfağı.

Medar-ı gurur: Gururlanma
sebebi.

Medhal: Karışma, etki.

Merhamet-i kudsiye: Mukad-
des, kutlu merhamet.

Müceddid-i Elf-i Sâni: Hicrî
ikinci bin döneminin müceddidi
manasında Hz. İmam Rabbânî
Ahmed Fârûkî'ye verilen bir

unvan.

Müftehirâne: İftiharla, övünerek.

Müreccah: Tercih edilen, üstün.

Müstağniyâne: Tenezzül etmez
bir tarzda, tok gözlülükle.

Mütezellilâne: Kendi küçüklüğü-
nü gösterir bir tarzda.

Tecavüz: Haddi aşma, ileri gitme.

Tekebbür: Kibirlenme, gurur-
lanma.

Tenezzülen: Tenezzül ederek,
alçak gönüllülükle.

Tereşşuh etmek: Sızmak.

Velâyet: Velilik, tam bir iman ve
takva ile Allah'a yakınlık.

Vuzuh: Açıklık, netlik.

Üçüncü Nokta: Bundan otuz sene evvel, Eski Said'in gafil kafasına müt-hiş tokatlar indi.. ¹ *الْمَوْتُ حَقٌّ* kaziyesini düşündü.. kendini bataklık çamurun-da gördü.. medet istedi.. bir yol aradı.. bir halâskâr taharri etti. Gördü ki yollar muhtelif.. tereddütte kaldı. Gavs-ı Âzam olan Şeyh-i Geylânî'nin (*radî-yallâhu anhu*) *Fethu'r-Rabbânî* nâmındaki kitabıyla tefe'ül etti. Tefe'ülde şu çıktı: *أَنْتَ فِي دَارِ الْحِكْمَةِ فَاطْلُبْ طَبِيبًا يُدَاوِي قَلْبَكَ* ² Acıbdır ki, o vakit ben Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiye âzâsı idim. Güya ehl-i İslâm'ın yaralarını tedaviye çalışan bir hekim idim. Hâlbuki en ziyade hasta bendim.. hasta evvelâ kendine bak-malı.. sonra hastalara bakabilir.

İşte, Hazreti Şeyh bana der ki: “*Sen kendin hastasın. Kendine bir tabip ara.*” Ben dedim: “*Sen tabibim ol.*” Tuttum, kendimi ona muhatap adde-derek, o kitabı bana hitap ediyor gibi okudum. Fakat kitabı çok şiddetliydi.. gururumu dehşetli kırıyordu.. nefsimde şiddetli ameliyat-ı cerrahiye yaptı.. dayanamadım, yarisına kadar kendimi ona muhatap ederek okudum, bitir-meye tahammülüm kalmadı. O kitabı dolaba koydum. Fakat sonra, ameli-yat-ı şifakârâneneden gelen acılar gitti, lezzet geldi. O birinci üstadımın kitabını tamam okudum ve çok istifade ettim.. ve onun virdini ve münâcâtını dinle-dim.. çok istifâza ettim.

Sonra İmam Rabbânî'nin Mektubat kitabını gördüm, elime aldım, hâlis bir tefe'ül ederek açtım. Acâibdendir ki, bütün Mektubat'ında yalnız iki yerde “*Bediüzzaman*” lâfzı var.³ O iki mektup bana birden açıldı. Pederimin ismi Mirza olduğundan, o mektupların başında “*Mirza Bediüzzaman'a Mektup*” diye yazılı olarak gördüm. “*Fesübhânallah,*” dedim. “*Bu bana hitap ediyor.*”

¹ “Ölüm kesin bir gerçektir.” (Bkz.: Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 3/180. Ayrıca, ölüm gerçeğini ifade eden âyet-i kerîmeler için bkz.: Bakara Süresi, 2/28; Âl-i İmran Süresi, 3/185; Hac Süresi, 22/66; Câsiye Süresi, 45/26; Kaf Süresi, 50/19; Cum'a Süresi, 62/8; Mülk Süresi, 67/2).

² “*Sen Dârü'l-Hikmet'tesin; kalbini tedâvi edecek bir doktor ara!*” (Bkz.: Abdülkadir Geylânî, *Fethu'r-Rabbânî* s. 265.

³ İmam Rabbânî, *Mektubat* 1/86 (74. Mektup), 1/87 (75. Mektup).

Acib / acâib: Şaşırtıcı, hayret verici şey / şeyler.

Ameliyat-ı cerrahiye: Cerrâhî müdahale, operasyon.

Ameliyat-ı şifakârâne: Şifâli, iyileştirici ameliyat.

Âza: Üye.

Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiye:

1918-1922 yılları arasında, zamanın problemlerine İslâmî çözümler üretme doğrultusunda

faaliyet göstermiş İslâmî İlimler Akademisi.

Ehl-i İslâm: Müslümanlar.

Fesübhânallah: Hayret ve

şaşıklık bildiren bir ünlem.

Gavs-ı Âzam: “En büyük veli” anlamında Hz. Abdülkadir Gey-lânî'nin (k.s.) lâkabı.

Halâskâr: Kurtarıcı.

İstifâza etmek: Feyz alma, feyizlenmek; mânevî zenginlik

kazanmak.

Kaziye: Hüküm.

Taharri etmek: Aramak, araştırmak.

Tefe'ül: Kitabın herhangi bir sayfasını rast gele açarak ora-daki metinden kendine veya önündeki meselelere bir çözüm şekli arama veya bir ders çıkarma.

O zaman Eski Said'in bir lâkabı "Bediüzzaman" idi. Hâlbuki hicretin üç yüz senesinde, Bediüzzaman Hemedânî'den* başka o lâkapla iştihar etmiş zâtları bilmiyordum. Hâlbuki İmam'ın zamanında dahi öyle bir adam vardı ki, ona o iki mektubu yazmış. O zâtın hâli benim halime benziyormuş ki, o iki mektubu kendi derdime devâ buldum.

Yalnız İmam, o mektuplarında tavsiye ettiği gibi çok mektuplarında musırrâne şunu tavsiye ediyor: *"Tevhid-i kible et!"*¹ Yani, *"Birini üstad tut, arkasından git, başkasıyla meşgul olma!"* Şu en mühim tavsiyesi, benim istidadıma ve ahvâl-i ruhiyeme muvafık gelmedi. Ne kadar düşündüm: Bunun arkasından mı, yoksa ötekinin mi, yoksa daha ötekinin mi arkasından gideyim? Tahayyürde kaldım.. her birinde ayrı ayrı cazibedar hâsiyetler var.. biriyle iktifâ edemiyordum. O tahayyürde iken, Cenâb-ı Hakk'ın rahmetiyle kalbime geldi ki: *"Bu muhtelif turukların başı ve bu cedvellerin menbaı ve şu seyyarelerin güneşi Kur'ân-ı Hakîm'dir. Hakikî tevhid-i kible bunda olur. Öyleyse, en âlâ mürşid de ve en mukaddes üstad da O'dur"*. O'na yapıştım. Nâkıs ve perişan istidadım elbette lâyıkiyle o mürşid-i hakikînin âb-ı hayat hükmündeki feyzini massedip alamıyor. Fakat ehl-i kalb ve sahib-i hâlin derecâtına göre, o feyzi, o âb-ı hayatı, yine onun feyziyle gösterebiliriz.

Demek, Kur'ân'dan gelen o Sözlere ve o nurlar, yalnız aklî mesâil-i ilmiye değil; belki kalbî, ruhî, hâlî mesâil-i imaniyedir. Ve pek yüksek ve kıymettar maârif-i ilâhiye hükmündedirler.

Dördüncü Nokta: Sahabelerden ve tâbiîn ve tebe-i tâbiînden en yüksek mertebeli velâyet-i kübrâ sahibi olan zâtlar, nefs-i Kur'ân'dan bütün

¹ İmam Rabbânî, *Mektubat* 1/87 (75. Mektup).

Ahvâl-i ruhiye: Ruh hâli, psikoloji.

Âlâ: Yüce, değerli.

Cedvel: Dere, küçük akarsu.

Ehl-i kalb: Duru, saf, ilhama açık gönül sahibi.

Hâsiyet: Özellik, fayda, kıymet.

İktifâ etmek: Yetinmek.

İştihar etmek: Tanınmak, meşhur olmak.

Maârif-i ilâhiye: Allah'ı sıfat, isim ve fiilleriyle tanımak, bilmek. Kalb ve vicdan kültürü.

Massetmek: Emmek, içine çekmek.

Mesâil-i ilmiye: İlmi meseleler.

Mesâil-i imaniye: İmana ait meseleler.

Musırrâne: Israrlı bir şekilde.

Muvafık: Uygun, münasip.

Mürşid-i hakikî: Gerçek rehber, mürşid.

Nâkıs: Eksik, yarım.

Nefs-i Kur'ân: Kur'ân-ı Kerim'in kendisi.

Sahabe: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) zamanında yaşayıp O'na iman eden bahtiyar, seçkin kimseler (r.anhum).

Sahib-i hâl: Hak nızasını ve sevgisini gaye edinen, hâl ehli, ermiş.

Seyyare: Gezegen.

Tâbiîn: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) ashabını idrak edip, İslâmiyet'i onlardan öğrenen insanlar.

Tahayyürde kalmak: Şaşırarak, ne yapacağını bilememek.

Tebe-i tâbiîn: Tâbiîn asrında yetişip İslâmiyet'i onlardan öğrenen üçüncü kuşak nesil.

Turuk: Yollar.

Velâyet-i kübrâ: Peygamberler ve vârislerinin (asfiya) velâyeti.

letâiflerinin hisselerini aldıklarından ve Kur'ân, onlar için hakikî ve kâfi bir mürşid olduğundan gösteriyor ki; her vakit Kur'ân-ı Hakîm, hakikatleri ifade ettiği gibi velâyet-i kübrâ feyizlerini dahi ehil olanlara ifâza eder.

Evet, zâhirden hakikate geçmek iki suretledir:

Biri: Tarîkat berzahına girip, seyr ü sülûk ile kat-ı merâtib ederek hakikate geçmektir.

İkinci suret: Doğrudan doğruya, tarîkat berzahına uğramadan, lûtf-u ilâhî ile hakikate geçmektir ki, sahabeye ve tâbiîne has ve yüksek ve kısa tarîk şudur. Demek, hakâik-i Kur'âniye'den tereşşuh eden nurlar ve o nurlara tercümanlık eden Sözler, o hâssaya mâlik olabilirler ve mâliktirler.

Beşinci Nokta: Beş cüz'î misalle göstereceğiz ki; Sözler tâlim-i hakâik ettikleri gibi irşad vazifesini de görüyorlar.

• *Birinci Misal:* Ben kendim, on değil, yüz değil, binler defa müteaddit tecrübâtımla kanaatim gelmiş ki; *Sözler ve Kur'ân'dan gelen nurlar, aklıma ders verdiği gibi kalbime de iman hâli telkin ediyor, ruhuma iman zevki veriyor ve hâkeza...* Hatta, dünyevî işlerimde, kerâmet sahibi bir şeyhin bir müridi nasıl şeyhinden hâcâtına dair medet ve himmet bekliyor; ben de Kur'ân-ı Hakîm'in kerâmetli esrarından o hâcâtımı beklerken, ümit etmediğim ve ummadığım bir tarzda bana çok defa hâsıl oluyor. Yalnız cüz'iyattan iki küçük misal:

Biri: On Altıncı Mektup'ta izahı ve tafsili geçen, Süleyman isminde bir misafirime katran ağacı başında koca bir ekmek harika bir tarzda gösterilmiş. İki gün, ikimiz o hediye-i gaybîden yedik.

İkinci Misal: Gayet küçük ve latîf, bugünlerde vaki olan meseleyi söyleyeceğim. Şöyle ki:

Berzah: Ara mekan.

Cüz'î: Küçük.

Cüz'iyat: Küçük şeyler, ayrıntılar.

Hâcât: İhtiyaçlar.

Hakâik-i Kur'âniye: Kur'ân-ı

Kerim'in hakikatleri.

Hâssa: Özellik.

Hediye-i gaybî: Gaybdan gelen hediye.

Ifâza etmek: Feyz vermek, bereket akıtmak.

İrşad: Doğruyu gösterme, rehberlik etme.

Kat-ı merâtib: İlerleme, yol alma.

Latîf: Hoş, güzel.

Letâif: Mânevî duyular.

Lûtf-u ilâhî: Cenâb-ı Hakk'ın lûtfu, ihsanı.

Müteaddit: Birçok.

Seyr ü sülûk: Belli bir usûl dairesinde hayvanî ve cismanî arzulardan uzaklaşp kalb ve

ruhun hayat çizgisinde gönül ayağıyla Allah'a, O'nun rızasına ulaşmaya çalışmak.

Tâlim-i hakâik: Gerçekleri öğretmek.

Tarik: Yol, tarz.

Telkin etmek: Fikir aşlamak, bir fikri kabul ettirmek.

Zâhirden hakikate geçmek: Mânen olgunlaşmak, kâmil imana, takvâya, velâyete ermek.

Fecirden evvel hatırıma geldi ki, bir zâtın kalbine vesvese verecek bir tarzda tarafımdan sözler söylenilmişti. “Keşke!” dedim, “Onu görseydim, kalbindeki dağdağayı izâle etseydim.” Aynı dakikada, Nis’e gitmiş bir parça kitabım bana lâzımdı. “Keşke elime geçseydi” dedim. Sabah namazından sonra oturdum, baktım; aynı zât, o kitap parçası elinde olduğu hâlde içeri girdi. Ona dedim: “*Senin elindeki nedir?*” Dedi: “*Bilmiyorum. Kapının önünde, Nis’ten gelmiş diye birisi bana verdi; ben de size getirdim.*”

“Fesühbânallah,” dedim. “Böyle bir vakitte bu adamın evinden çıkıp gelmesi ve şu Söz’ün Nis’ten gelmesi hiç tesadüfe benzemiyor. Ve böyle bir adama şöyle bir parça kitabı aynı dakikada eline verip bana gönderen, elbette Kur’ân-ı Hakîm’in himmetidir” diyerek, “Elhamdülillâh” dedim. “Benim en küçük, ehemmiyetsiz, hafî arzu-yu kalbimi bilen birisi, elbette bana merhamet ediyor, beni himâyeye ediyor. Öyleyse dünyanın minnetini beş paraya almam.”

• *İkinci Misal:* Biraderzadem Merhum Abdurrahmân, sekiz seneden beri benden ayrılıp dünyanın gaflet ve evhamlarına bulaştığı hâlde, şahsıma karşı haddimden çok fazla hüsn-ü zannı varmış. Bende olmayan ve elimden gelmeyen himmeti istiyor ve medet bekliyordu. Kur’ân-ı Hakîm’in himmeti imdadına yetişti.. haşre dair olan Onuncu Söz’ü vefatından üç ay evvel eline yetiştirdi. O Söz, onu mânevî kirlerinden ve evham ve gafletten temizlemekle beraber, âdeta mertebe-i velâyete çıkmış gibi, vefatından evvel yazdığı mektubunda üç zâhir kerâmet izhar etmiş. Yirmi Yedinci Mektub’un fıkraları içinde derc edilmiş; müracaat olunsun.

• *Üçüncü Misal:* Burdurlu Hasan Efendi isminde ehl-i kalb bir âhiret kardeşim ve talebem vardı. Bana karşı haddimden çok fazla hüsn-ü zan ederek, büyük bir veliden himmet beklemek gibi biçâre benden medet bekliyordu. Birden bire, hiç münasebet yokken, Otuz İkinci Söz’ü Burdur köylerinde oturan birisine mütâlâa etmek üzere verdim. Sonra Hasan Efendi hatırıma geldi, dedim: “Şayet Burdur’a gidersen Hasan Efendiye ver, beş altı gün mütâlâa etsin.”

Biraderzade: Kardeş çocuğu, yeğen.

Dağdağa: Sıkıntı.

Derc etmek: Yerleştirmek, içine koymak.

Ehl-i kalb: Gönül insanı.

Fecir: Sabah namazının vakti, güneş doğmadan önceki alacakaranlık.

Hafî: Gizli, saklı.

Hüsn-ü zan: Bir kişi veya bir şey hakkında iyi, olumlu düşünme.

İzhar etmek: Göstermek.

Mertebe-i velâyet: Velilik derecesi.

Mütâlâa: İnceleme, araştırma, etüde etme.

Nis: Bir köy adı.

O adam gitmiş, doğrudan doğruya Hasan Efendiye vermiş. Hasan Efendinin eceli otuz kırk gün kalmıştı. Gayet susamış bir adamın âb-ı kevser gibi tatlı suya rast gelirken yapışması gibi öyle de Otuz İkinci Söz'e yapışmış. Mütemâdiyen mütâlaa yapa yapa ve tefeyyüz ede ede, husûsan Üçüncü Mevkîf'indeki muhabbetullah bahsinde tamamıyla derdine devâ bulmuş.. ve bir kutb-u âzamdan beklediği feyzi onda bulmuş.. sağlam olarak camiye gitmiş, namaz kılmış, orada ruhunu Rahmân'a teslim eylemiş. Rahmetullâhi aleyh!

• *Dördüncü Misal:* Hulûsi Beyin Yirmi Yedinci Mektup'taki fıkralarının şehâdetiyle en mühim ve müessir tarîkat olan Nakşî tarîkatından ziyade himmet ve medet, feyiz ve nuru, esrar-ı Kur'âniye'nin tercümanı olan Nurlu Sözler'de bulmuştur.

• *Beşinci Misal:* Kardeşim Abdülmecid, biraderzadem Abdurrahmân'ın (*rahmetullâhi aleyhi*) vefatı üzerine ve daha sâir elîm ahvâlât içinde bir perişaniyet hissetmişti. Hem, elimden gelmeyen mânevî himmet ve medet bekliyordu. Ben, onunla muhabere etmiyordum. Birden bire, mühim birkaç Söz'ü ona gönderdim. O da mütâlaa ettikten sonra yazıyor ki: “*Elhamdülillâh, kurtuldum. Çıldıracaktım. Bu Sözler'in her biri birer mürşid hükmüne geçti. Çendan, bir mürşidden ayrıldım; fakat çok mürşidleri birden buldum, kurtuldum*” diye yazıyordu. Ben baktım ki, hakikaten Abdülmecid güzel bir mesleğe girip o eski vaziyetlerinden kurtulmuş.

Daha bu beş misal gibi pek çok misaller var. Onlar gösteriyorlar ki, ulûm-u imaniye, husûsan doğrudan doğruya ihtiyaca binâen ve yaralarına devâen Kur'ân-ı Hakîm'in esrarından mânevî ilâçlar alınsa ve tecrübe edilse elbette o ulûm-u imaniye ve o edviye-i ruhaniye, ihtiyacını hissedenlere ve ciddî ihlâs ile istîmal edenlere yeter, kâfi gelir. Onları satan ve gösteren eczacı ve dellâl ne hâlde bulunursa bulunsun; âdi olsun, müflis olsun, zengin olsun, makam sahibi olsun, hizmetkâr olsun, çok fark yoktur.

Âb-ı Kevser: Kevser suyu.

Âdi: Basit, sıradan.

Ahvâlât: Hâller, durumlar.

Çendan: Gerçi, her ne kadar.

Devâen: Devâ, ilaç olarak.

Edviye-i ruhaniye: Ruha faydalı, mânevî ilâçlar.

Elîm: Elem veren, üzücü.

Esrar-ı Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerim'in sırları.

İhlâs: Daima “Allah rızasını” gözeterek hareket etme düşüncesi.

İstîmal etmek: Kullanmak.

Kutb-u âzam: Pek büyük veli, Allah dostu.

Mevkîf: Bölüm, kısım.

Muhabbetullah: Allah sevgisi.

Muhabere: Haberleşme.

Müessir: Tesirli, etkili.

Mütemâdiyen: Devamlı, sürekli olarak.

Rahmetullâhi aleyh: Allah rahmet etsin ona.

Tefeyyüz: Feyiz alma, ilâhî lütüflara mazhar olma.

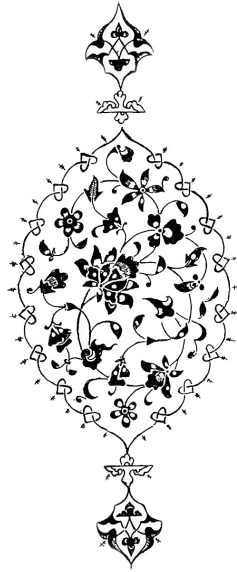
Ulûm-u imaniye: İman ilimleri.

Evet, güneş varken mumların ışığı altına girmeye ihtiyaç yok. Madem güneşi gösteriyorum; benden mum ışığı –bahusus bende bulunmazsa– istemek manasızdır, lüzumsuzdur. Belki onların bana duayla, mânevî yardımla, hatta himmetle muâvenet etmeleri lâzımdır. Ve ben onlardan istimdat etmem ve medet istemem benim hakkımdır. Onlar, Nur'lardan aldıkları feyze kanaat etmek, onların üstünde haktır.

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ¹

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ صَلَاةً تَكُونُ لَكَ رِضَاءٌ وَلِحَقِّهِ أَدَاءٌ وَعَلَى آلِهِ
وَصَحْبِهِ وَسَلَّمَ²

* * *

¹ “Sübhansın ya Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara Sûresi, 2/32).

² “Allah'ım! Efendimiz Muhammed'e (s.a.s.) ve O'nun âl ve ashabına, senin hoşnutluğuna ve O'nun hakkını ödememize vesile olması için rahmet eyle.”

**Yirmi Sekizinci Mektub'un Üçüncü Meselesi'nin tetimmesi olabilir
küçük ve hususî bir mektuptur.**

Âhîret kardeşlerim ve çalışkan talebelerim Hüsrev Efendi ve Refet Bey!

Sözler nâmındaki envâr-ı Kur'âniye'de üç kerâmet-i Kur'âniye'yi hissediyorduk. Sizler dahi gayret ve şevkinizle bir dördüncüsünü ilâve ettirdiniz. Bildiğimiz üç ise:

Birincisi: Te'lifinde fevkalâde sühûlet ve sürattir. Hatta beş parça olan On Dokuzuncu Mektup, iki-üç günde ve her günde üç-dört saat zarfında – mecmuu on iki saat eder-kitapsız, dağda, bağda te'lif edildi. Otuzuncu Söz hastalıklı bir zamanda, beş altı saatte te'lif edildi. Yirmi Sekizinci Söz olan Cennet Bahsi bir veya iki saatte, Süleyman'ın dere bahçesinde te'lif edildi. Ben ve Tevfik ile Süleyman bu sürate hayrette kaldık ve hâkeza.. te'lifinde bu kerâmet-i Kur'âniye olduğu gibi...

İkincisi: Yazmasında dahi fevkalâde bir sühûlet, bir iştîyak ve usanmamak var. Şu zamanda ruhlara, akıllara usanç veren çok esbap içinde bu Sözler'den biri çıkar.. birden çok yerlerde kemâl-i iştîyakla yazılmaya başlanıyor.. mühim meşgaleler içinde onlar her şeye tercih ediliyor ve hâkeza...

Üçüncü Kerâmet-i Kur'âniye: Bunların okunması dahi usanç vermiyor. Husûsan ihtiyaç hissedilse, okundukça zevk alınıyor, usanılmıyor.

İşte, siz dahi dördüncü bir kerâmet-i Kur'âniye'yi isbat ettiniz. Hüsrev gibi kendine tembel diyen ve beş senedir Sözler'i iştîği hâlde yazmaya cidden tembellik edip başlamayan bir kardeşimiz, bir ayda on dört kitabı güzel ve dikkatli yazması şüphesiz dördüncü bir kerâmet-i esrar-ı Kur'âniye'dir. Husûsan Otuz Üçüncü Mektup olan Otuz Üç Pencereleler'in kıymeti tamamen takdir edilmiş ki, gayet dikkatle ve güzel yazılmış. **Evet, o risale, mârifetullah ve iman-ı billâh için en kuvvetli ve en parlak bir risaledir.** Yalnız, baştaki pencereler gayet icmal ve ihtisarla gidilmiştir. Fakat gittikçe inkişaf eder, daha ziyade parlar. Zaten sâir te'lifâta muhalif olarak ekser Sözler'in başları mücmel başlar, gittikçe genişlenir, tenevvür eder.

Envâr-ı Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerim'in nurları.

İcmal: Özlü, kısa anlatım.

İhtisar etmek: Özetlemek, kısaca ifade etmek.

İman-ı billâh: Allah'a iman.

İnkişaf: Belirme, ortaya çıkma.

Kemâl-i iştîyak: Son derece iştîyak, arzu.

Kerâmet-i esrar-ı Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerim'in bazı sırlı özelliklerinden kaynaklanan ikram, kerâmet.

Kerâmet-i Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerim'e ait, onun vesilesi ile gelen ikram, kerâmet.

Mârifetullah: Allah'ı sıfat, isim ve fiilleriyle tanımak, bilmek.

Kalb ve vicdan kültürü.

Mecmu: Bütün, genel.

Mücmel: Kısa, öz.

Sühûlet: Kolaylık.

Te'lif: Bir araya getirme, bilgileri toplayıp kitap yazma.

Tenvir etmek: Aydınlatmak.

Tetimme: Tamamlayıcı ek.

Dördüncü Risale Olan Dördüncü Mesele

بِسْمِهِ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ¹

İhvanlarıma, medar-ı intibah bir hâdise-i cüz'iyeye dair bir suâle cevaptır.

Aziz Kardeşlerim!

Suâl ediyorsunuz ki: “Cami-i şerifinize, Cuma gecesinde, sebepsiz olarak, mübarek bir misafirin gelmesiyle tecavüz edilmiş. Bu hâdisenin mahiyeti nedir? Neden sana ilişıyorlar?”

Cevap: Dört Nokta'yı bilmeceburiye Eski Said lisanıyla beyan edeceğim. Belki ihvanlarıma medar-ı intibah olur, siz de cevabınızı alırsınız.

Birinci Nokta: O hâdisenin mahiyeti, hilâf-ı kanun ve sırf keyfî ve zındıka hesabına, Cuma gecesinde kalbimize telâş vermek ve cemaate fütür getirmek ve beni misafirlerle görüştürmemek için bir desise-i şeytaniye ve münafıkâne bir taarruzdur. Garâibdendir ki, o gecedен evvel olan perşembe günü tenezzüh için bir tarafa gitmiştim. Avdetimde, güya iki yılan birbirine eklenmiş gibi uzunca siyah bir yılan sol tarafımdan geldi, benimle arkadaşımın ortasından geçti. Arkadaşıma; “O yilandan dehşet alıp korktun mu?” diye sordum:

– Gördün mü?

O dedi:

– Neyi?

Dedim:

– Bu dehşetli yılanı!

¹ “O Yüce Zât'ın adıyla. ‘Ve hiçbir şey yoktur ki Allah'ı hamd ile tesbih etmesin.’ (İsrâ Sûresi, 17/44).”

Avdet: Dönüş.

Bilmeceburiye: Mecburen.

Desise-i şeytaniye: Şeytanca hile, oyun.

Fütür: Bezginlik, bıkkınlık, usanç.

Garâib: Şaşırtıcı şeyler.

Hâdise-i cüz'iyeye: Küçük hâdise.

Hilâf-ı kanun: Kanuna, hukuka aykırı.

İhvan: Kardeşler.

Mahiyet: Bir şeyin hakikati.

Medar-ı intibah: Uyanık, dikkatli olma vesilesi.

Münafıkâne: Münafık gibi, gerçekte yüzünü gizleyerek.

Tecavüz etmek: Haddi aşmak, ileri gitmek.

Tenezzüh: Gezinti, dolaşma.

Zındıka: Dinsizlik, inançsızlık.

Dedi:

– Yok, görmedim ve göremiyorum.

– Fesühânallah, dedim. “Bu kadar büyük bir yılan, ikimizin ortasından geçtiği hâlde nasıl görmedin?”

O vakit hatırıma bir şey gelmedi. Fakat sonra kalbime geldi ki: “*Bu sana işarettir, dikkat et!*” Düşündüm ki, gecelerde gördüğüm yılanlar nev’indenidir. Yani; gecelerde gördüğüm yılanlar ise, hıyanet niyetiyle her ne vakit bir memur yanıma gelse, onu yılan suretinde görüyordum. Hatta bir defa müdürle söylemiştim: “*Fena niyetle geldiğin vakit seni yılan suretinde görüyorum; dikkat et!*” demiştim. Zaten selefini çok vakit öyle görüyordum.

Demek, şu zâhiren gördüğüm yılan ise işarettir ki; hıyanetleri bu defa yalnız niyette kalmayacak, belki bilfiil bir tecavüz suretini alacak. Bu defa ki tecavüz, çendan zâhiren küçükmüş ve küçültülmek isteniliyor. Fakat, vicdansız bir muallimin teşvikiyle ve iştirakiyle o memurun verdiği emir, “Cami içinde namazın tesbihatındayken o misafirleri getiriniz” diye jandarmalara emretmiş. Maksat da beni kızdırmak, Eski Said damarıyla bu fevka’l-kanun sırf keyfi muameleye karşı kovmakla mukabele etmekte. Hâlbuki, o bedbaht bilmedi ki; Said’in lisanında Kur’ân’ın tezgâhından gelen bir elmas kılıç varken, elindeki kırık odun parçasıyla müdafaa etmez; belki o kılıcı böyle istimal edecektir. Fakat, jandarmaların akılları başlarında olduğu için; hiçbir devlet, hiçbir hükûmet namazda, câmide vazife-i diniye bitmeden ilişmediği için; namaz ve tesbihatın hitâmına kadar beklediler. Memur, bundan kızmış, “Jandarmalar beni dinlemiyorlar” diye kır bekçisini arkasından göndermiş. Fakat Cenâb-ı Hak, beni böyle yılanlarla uğraşmaya mecbur etmiyor.

İhvanlarıma da tavsiyem budur ki: Zaruriyet-i kat’iye olmadan bunlarla uğraşmayınız! “Cevâbü’l-ahmak, es-sükût!” nev’inden, tenezzül edip onlarla konuşmayınız! Fakat buna dikkat ediniz ki; canavar bir hayvana karşı kendini zayıf göstermek, onu hücumla teşcî ettiği gibi; canavar vicdanı taşıyanlara karşı dahi dalkavukluk etmekle zaaf göstermek, onları tecavüze sevk eder. Öyleyse dostlar müteyakkız davranmalı, tâ

Bilfiil: Gerçekten, bizzat.

Cevâbü’l-ahmak, es-sükût:

“Ahmağa verilecek en güzel cevap, susmaktır.”

Çendan: Gerçi, her ne kadar.

Fesühânallah: Hayret ve

şaşkınlık bildiren bir ünlem.

Fevka’l-kanun: Hukuk dışı.

Hitâm: Bitiş, son.

Müteyakkız: Uyanık, dikkatli.

Nev: Tür, cins.

Selef: Önce olan, önceki.

Teşcî etmek: Cesaretlendirmek.

Zâhiren: Görünüşte, görünüşe göre.

Zaruriyet-i kat’iye: Kesin gereklilik, mecburiyet.

dostların lâkaytlıklarından ve gafletlerinden, zındıka taraftarları istifade etmesinler.

İkinci Nokta: *وَلَا تَرْكَنُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ*¹ âyet-i kerimesi fermanıyla; zulme, değil yalnız âlet olanı ve taraftar olanı, belki ednâ bir meyil edenleri dahi dehşetle ve şiddetle tehdit ediyor. Çünkü rıza-yı küfür, küfür olduğu gibi; zulme rıza da zulümdür.

İşte bir ehl-i kemâl; kâmilâne, şu âyetin çok cevâhirinden bir cevherini şöyle tâbir etmiştir:

*Muîn-i zâlimin dünyada erbâb-ı denâettir,
Köpektir zevk alan, sayyâd-ı bî-insâfa hizmetten!*

Evet, bazıları yılanlık ediyor, bazıları köpeklik ediyor. Böyle mübarek bir gecede, mübarek bir misafirin, mübarek bir duada iken, hafiyelik edip, güya cinayet yapıyormuşuz gibi ihbar eden ve taarruz eden, elbette bu şiirin meâlindeki tokada müstahaktır.

Üçüncü Nokta: Suâl; “Madem Kur’ân-ı Hakîm’in feyziyle ve nuruyla en mütemerrid ve müteannid dinsizleri ıslah ve irşad etmeye, Kur’ân’ın himmetine güveniyorsun; hem bilfiil de yapıyorsun. Neden senin yakınında bulunan bu mütecavizleri çağırıp irşad etmiyorsun?”

Elcevap: *الرَّاضِي بِالضَّرَرِ لَا* Yani, “Bilerek zarara razı olana şefkat edip lehinde bakılmaz!” İşte ben, çendan Kur’ân-ı Hakîm’in kuvvetine istinâden dâvâ ediyorum ki:

Çok alçak olmamak ve yılan gibi dalâlet zehrini serpmekle telezzüz etmemek şartıyla en mütemerrid bir dinsizi, birkaç saat zarfında iknâ

¹ “Bir de sakın zulmedenlere meyletmeyin, sempati duymayın. Yoksa size ateş dokunur.” (Hûd Sûresi, 11/113).

Cevâhir: Cevherler.

Dalâlet: Sapıklık. İslâm’a uymayan her türlü yanlış düşünce.

Dâvâ etmek: İddia etmek.

Ednâ: En küçük, en basit.

Ehl-i kemâl: Mükemmel, olgun insan.

Erbâb-ı denâet: Alçaklar, aşağılık kimseler.

Feyz: Bereket, ihsan, lütuf.

Himmet: Yardım, medet.

İslah: Düzeltme, iyileştirme.

İrşad: Doğruyu gösterme, rehberlik etme.

İstinâden: Dayanarak.

Kaide-i mühimme: Önemli kaide, kural.

Kâmilâne: Mükemmel bir tarzda.

Lâkayt: Kayıtsız, ilgisiz.

Muîn-i zâlim: Zâlime destek veren, yardım eden.

Müteannid: İnatçı.

Mütecaviz: Haddi aşan, çok fazla ileri giden.

Mütemerrid: İsrarcı, dik kafalı.

Rıza-yı küfür: Küfre, inkâr düşüncesine razı olmak, kabul etmek.

Sayyâd-ı bî-insâf: Vicdansız, insafsız avcı.

Telezzüz etmek: Hoşlanmak, zevk almak.

Usûl-ü şeriat: Dinî kurallar.

etmezsem de ilzam etmeye hazırım. Fakat, nihayet derecede alçaklığa düşmüş bir vicdan ki; bilerek dinini dünyaya satar ve bilerek hakikat elmaslarını pis, muzır şişe parçalarına mübâdele eder derecede münafıklığa girmiş insan suretindeki yılanlara hakâiki söylemek, hakâike karşı bir hürmetsizliktir. ¹ كَتَعْلِقِ الدَّرَرَ فِي أَعْنَاقِ الْبَقَرِ darb-ı meseli gibi oluyor. Çünkü bu işleri yapanlar, kaç defa hakikati Risale-i Nur'dan işittiler. Ve bilerek, hakikatleri, zındıka dalâletlerine karşı çürütmek istiyorlar. Böyleler, yılan gibi zehirden lezzet alıyorlar.

Dördüncü Nokta: Bana karşı bu yedi senedeki muameleler, sırf keyfî ve fevka'l-kanundur. Çünkü menfilerin ve esirlerin ve zindandakilerin kanunları meydandadır. Onlar kanunen akrabasıyla görüşürler, ihtilâttan men olunmazlar. Her millet ve devlette ibadet ve tâat, tecavüzden masûndur. Benim emsallerim, şehirlerde akrabalarıyla ve ahabplarıyla beraber kaldılar. Ne ihtilâttan, ne muhabereden ve ne de gezmekten men olunmadılar. Ben, men olundum ve hatta câmiime ve ibadetime tecavüz edildi. Şâfiîlerce tesbihat içinde kelime-i tevhidin tekrarı sünnet iken, bana terk ettirilmeye çalışıldı.

Hatta Burdur'da eski muhacirlerden Şebab isminde ümmî bir zât, kayınvâlidesiyle beraber tebdil-i hava için buraya gelmiş.. hemşehrilik itibarıyla benim yanıma geldi. Üç müsellah jandarma ile câmiden istenildi. O memur, hilâf-ı kanun yaptığı hatayı setretmeye çalışıp, “Affedersiniz, gücenmeyiniz; vazifedir” demiş, sonra “Haydi, git” diyerek ruhsat vermiş.

Bu vâkıya sâir şeyler ve muameleler kıyas edilse anlaşılır ki; bana karşı sırf keyfî muameledir ki yılanları, köpekleri bana musallat ediyorlar. Ben de tenezzül etmiyorum ki onlarla uğraşayım. O muzırların şerlerini defetmek için Cenâb-ı Hakk'a havale ediyorum. Zaten sebep-i tehcir olan hâdiseyi çıkarırlar, şimdi memleketlerindedirler.. ve kuvvetli rüesâlar, aşâirlerin başındadırlar.. herkes terhis edildi. Başlarını yesin! Dünyalarıyla alâkam olmadığı hâlde beni ve iki zât-ı âheri, müstesna bıraktılar. Buna da “peki!..” dedim.

¹ “İneğin boynuna inci takmak gibi..”

Aşâir: Aşiretler.

Darb-ı mesel: Atasözü.

Hakâik: Hakikatler.

İhtilât: Karışık, içice olma.

İlzam: Cevap veremez hâle getirme, susturma.

Kelime-i tevhid: “Lâ ilâhe illallah”.

Masûn: Korunmuş, korunan.

Menfi: Sürülmüş, sürgünde yaşayan.

Muhabere: Haberleşme.

Mübâdele: Değişme, değiş tokuş.

Müsellah: Silahlı.

Rüesâ: Reisler, yöneticiler.

Sebeb-i tehcir: Göçe, sürgüne yollama sebebi.

Setretmek: Örtmek gizlemek.

Tebdil-i hava: Hava değişimi.

Zât-ı âher: Diğer kişi.

Fakat o zâtlardan birisi bir yere müftü nasb olunmuş, memleketinden başka her tarafı geziyor ve Ankara'ya da gidiyor. Diğer, İstanbul'da kırk binler hemşehrileri içinde ve herkesle görüşebilir bir vaziyette bırakılmış. Hâlbuki bu iki zât, benim gibi kimsesiz, yalnız değiller; mâşallah büyük nüfuzları var. Hem.. hem...

Hâlbuki, beni bir köye sokmuşlar, en vicdansız insanlarla beni sıkıştırmışlar. Yirmi dakikalık bir köye altı senede iki defa gidebildiğim gibi, o köye gitmek ve birkaç gün tebdil-i hava için ruhsat verilmediği bir derecede beni, muzaaf bir istibdat altında eziyorlar. Hâlbuki, bir hükûmet ne şekilde olursa olsun, kanunu bir olur. Köyler ve şahıslara göre ayrı ayrı kanun olmaz. Demek hakkımdaki kanun, kanunsuzluktur. Buradaki memurlar, nüfuz-u hükûmeti, ağrâz-ı şahsiyede istîmal ediyorlar. Fakat, Cenâb-ı Erhamürrâhimîn'e yüz binler şükrediyorum ve tahdis-i nimet suretinde derim ki:

“Bütün onların bu tazyikat ve istibdatları, envâr-ı Kur'âniye'yi ışıklandıran gayret ve himmet ateşine odun parçaları hükmüne geçiyor, iş'âl ediyor, parlatıyor. Ve o tazyikleri gören ve gayretin hararetiyle inbisat eden o envâr-ı Kur'âniye, Barla yerine bu vilâyeti, belki ekser memleketi bir medrese hükmüne getirdi. Onlar, beni bir köyde mahpus zannediyor. Zındıkların rağmına olarak bilâkis Barla, kürsî-yi ders olup; Isparta gibi çok yerler, medrese hükmüne geçti...”

الْحَمْدُ لِلَّهِ هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي¹.

* * *

¹ “Rabbimin bu ihsanından dolayı Allah'a hamdolsun.”

Ağrâz-ı şahsiye: Şahsî garazlar, maksatlar.

Cenâb-ı Erhamürrâhimîn: Merhametlilerin en merhametlisi Cenâb-ı Hak (c.c.).

Envâr-ı Kur'âniye: Kur'an-ı Kerim'in nurları.

İnbisat: Genişleme, yayılma.

İstibdat: Baskıcı yönetim.

İstîmal etmek: Kullanmak.

İş'âl etmek: Tutuşturmak, alevlendirmek.

Kürsî-yi ders: Ders kürsüsü.

Muzaaf: Kat kat, katmerli.

Nasb olunmak: Görevlendirilmek, tayin edilmek.

Nüfuz: Tesir, itibar.

Nüfuz-u hükûmet: Yönetim, idare gücü.

Tahdis-i nimet: Şükür maksadı ile Cenâb-ı Hak'ın (c.c.) nimetlerini ilan etmek.

Tazyikat: Sıkıştırmalar, baskılar.

Beşinci Risale Olan Beşinci Mesele

Şükür Risalesi

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَأِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ¹

Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan tekrar ile

أَفَلَا يَشْكُرُونَ، أَفَلَا يَشْكُرُونَ² * وَسَنَجْزِي الشَّاكِرِينَ³ * لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ⁴ *
بَلِ اللَّهِ فَاغْبُذْ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ⁵

gibi âyetlerle gösteriyor ki, Hâlık-ı Rahmân'ın, ibâdından istediği en mühim iş şükürdür. Furkan-ı Hakîm'de gayet ehemmiyetle şükre davet eder.. ve şükretmemekliği, nimetleri tekzib ve inkâr suretinde gösterip, فَبَآئِيَ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ⁶ fermanıyla, Sûre-i Rahmân'da şiddetli ve dehşetli bir surette otuz bir defa şu âyetle tehdit ediyor, şükürsüzlüğün bir tekzib ve inkâr olduğunu gösteriyor.

Evet Kur'ân-ı Hakîm, nasıl ki şükür netice-i hilkat gösteriyor. Öyle de kur'ân-ı kebir olan şu kâinat dahi gösteriyor ki, netice-i hilkat-i âlemin en mühimi şükürdür. Çünkü kâinata dikkat edilse görünüyor ki, kâinatın teşkilâtı şükür intaç edecek bir surette, her bir şey bir derece şükre bakıyor ve ona

1 “Ve hiçbir şey yoktur ki Allah'ı hamd ile tesbih etmesin.” (İsrâ Sûresi, 17/44).

2 “Hâla şükretmez mi onlar? Hâla şükretmezler mi?” (Yâsîn Sûresi, 36/35, 73).

3 “Biz, şükredenleri elbette ödüllendireceğiz.” (Âl-i İmran Sûresi, 3/145).

4 “Eğer şükrederseniz, ben nimetlerimi daha da artırırım ...” (İbrahim Sûresi, 14/7).

5 “Bilakis, sen yalnız Allah'a kulluk et ve O'na şükredenlerden ol!” (Zümer Sûresi, 39/66).

6 “O hâlde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?” (Rahmân Sûresi, 55/13, 16...).

Furkan-ı Hakîm: Hakkı bâtil-dan, doğruyu yanlıştan ayıran; her şeyi yerli yerince içinde ihtiyâ ederek beyan eden Kur'ân-ı Kerim.

Hâlık-ı Rahmân: Rahmeti sonsuz, Yüce Yaratıcı.

İbâd: Kullar, insanlar.

İntaç etmek: Netice vermek.

Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan: Beyan ve ifadesi ile insanları, benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerim.

Kur'ân-ı kebir: Doğru okunduğu takdirde varlığın manasını anlatan ve ilâhî, tabîî kanunları ihtiyâ

ya eden büyük bir Kur'ân hük-mündeki kâinat kitabı.

Netice-i hilkat: Yaratılış neticesi, gayesi.

Tekzib: Yalanlama.

Teşkilât: Şekillenme, oluşumlar.

müteveccih oluyor. Güya şu şecere-i hilkatın en mühim meyvesi şükürdür.. ve şu kâinat fabrikasının çıkardığı mahsûlâtın en âlâsı şükürdür.

Çünkü hilkat-i âlemde görüyoruz ki; mevcudât-ı âlem bir daire tarzında teşkil edilip, içinde nokta-yı merkeziye olarak hayat halkedilmiş. Bütün mevcudât hayata bakar, hayata hizmet eder, hayatın levâzımâtını yetiştirir. Demek, kâinatı halkeden Zât, ondan o hayatı intihap ediyor.

Sonra görüyoruz ki; zîhayat âlemlerini bir daire suretinde îcad edip, insanı nokta-yı merkeziyede bırakıyor. Âdeta, zîhayatlardan maksud olan gayeler onda temerküz ediyor; bütün zîhayatı onun etrafına toplayıp ona hizmetkâr ve musahhar ediyor, onu onlara hâkim ediyor. Demek Hâlık-ı Zülcelâl, zîhayatlar içinde insanı intihap ediyor, âlemde onu irade ve ihtiyâr ediyor.

Sonra görüyoruz ki; âlem-i insaniyet de, belki hayvan âlemi de bir daire hükmünde teşkil olunuyor.. ve nokta-yı merkeziyede rızık vaz' edilmiş. Bütün nev-i insanı ve hatta hayvanâtı rızka âdeta taassuk ettirip, onları umumen rızka hâdim ve musahhar etmiş. Onlara hükmeden rızıktır. Rızık da o kadar geniş ve zengin bir hazine yapmış ki, hadsiz nimetleri câmîdir. Hatta rızkın çok envândan yalnız bir nev'inin tatlarını tanımak için, lisanda kuvve-i zâika nâmında bir cihazla mat'ûmât adedince mânevî, ince ince mizancıklar konulmuştur. Demek kâinat içinde en acîb, en zengin, en garip, en şirin, en câmî, en bedî hakikat rızıktadır.

Şimdi, görüyoruz ki; her şey nasıl ki rızkın etrafında toplanmış, ona bakıyor. Öyle de rızık dahi bütün envâyıyla, mânen ve maddeten, hâlen ve kâlen şükürle kaimdir, şükürle oluyor, şükrü yetiştiriyor, şükrü gösteriyor. Çünkü rızka iştah ve iştihak, bir nevi şükr-ü fitrîdir.. ve telezzüz ve zevk dahi gayr-i şuurî bir şükürdür ki, bütün hayvanâtta bu şükür vardır. Yalnız insan, dalâlet ve küfürle o fitrî şükrün mahiyetini değiştiriyor, şükürden şirke giriyor.

Âlem-i insaniyet: İnsanlık âlemi.
Bedî: Emsalsiz, harika.
Dalâlet: Sapıklık, kâfirlik. İslâm'a uymayan her türlü yanlış inanç.
Gayr-i şuurî: Farkında olmadan, bilmeden yapılan şey.
Hâdim: Hizmet eden, hizmetçi.
Halketmek: Yaratmak.
Hâlık-ı Zülcelâl: Yüce Yaratıcı.
Hilkat-i âlem: Kâinatın, varlıkların yaratılışı.
İcad etmek: Yaratmak, var etmek.

İntihap: Seçme.
İrade / ihtiyâr etmek: Dilemek, tercih etmek.
Kâim: Var olan, ayakta duran.
Kâlen: Sözlü olarak.
Kuvve-i zâika: Tat alma duyusu.
Levâzımât: Gerekli ve lüzumlu şeyler.
Mat'ûmât: Yiyecekler.
Mevcudât-ı âlem: Kâinattaki bütün varlıklar.
Musahhar: Emre âmâde, hizmetçi.

Nokta-yı merkeziye: Merkez noktası.
Şecere-i hilkat: Yaratılış ağacı.
Şirk: Allah'a eş, ortak koşma
Şükr-ü fitrî: Yaratılıştan gelen tabii bir teşekkür.
Taassuk ettirmek: Âşık etmek.
Telezzüz: Lezzet alma, hoşlanma.
Temerküz etmek: Toplanmak, odaklanmak.
Vaz' etmek: Koymak, yerleştirmek.
Zîhayat: Canlı.

Hem rızık olan nimetlerde gayet güzel, süslü suretler, gayet güzel kokular, gayet güzel tatmaklar şükrün davetçileridir; zîhayatı şevke davet eder ve şevkle bir nevi istihsan ve ihtirama sevk eder, bir şükr-ü mânevî ettirir. Ve zîşuurun nazarını dikkate celbeder, istihsana tergeb eder. Nimetleri ihtirama onu teşvik eder; onunla kâlen ve fiilen şükre irşad eder ve şükrettirir. Ve şükür içinde en âlî ve tatlı lezzeti ve zevki ona tattırır. *Yani gösterir ki; şu lezzetli rızık ve nimet, kısa ve muvakkat bir lezzet-i zâhiriyesiyle beraber; dâimî, hakikî, hadsiz bir lezzeti ve zevki taşıyan iltifat-ı rahmânîyi şükürle kazandırır. Yani, rahmet hazinelerinin Mâlik-i Kerîm'inin hadsiz lezzetli olan iltifatını düşündürüp, şu dünyada dahi cennetin bâki bir zevkini mânen tattırır. İşte rızık, şükür vâsıtasıyla o kadar kıymettar ve zengin bir hazine-i câmia olduğu hâlde, şükürsüzlükle nihayet derecede sukut eder.*

Altıncı Söz'de beyan edildiği gibi; lisandaki kuvve-i zâika, Cenâb-ı Hak hesabına, yani mânevî vazife-i şükraniye ile rızka müteveccih olduğu vakit; o dildeki kuvve-i zâika, rahmet-i bînihaye-i ilâhiyenin hadsiz matbahlarına şâkir bir müfettiş, hâmid bir nâzır-ı âlikadr hükmündedir. Eğer nefis hesabına olsa, yani rızık in'âm edenin şükrünü düşünmeyerek müteveccih olsa, o dildeki kuvve-i zâika, bir nâzır-ı âlikadr makamından, batn fabrikasının yasakçısı ve mide tavlasının bir kapıcısı derecesine sukut eder. Nasıl rızkın şu hizmetkârı şükürsüzlükle bu dereceye sukut eder. Öyle de rızkın mahiyeti ve sâir hademeleri dahi sukut ediyorlar. En yüksek makamdaki en ednâ makama inerler. Kâinat Hâlıkı'nın hikmetine zıt ve muhalif bir vaziyete düşerler.

Şükrün mikyası, kanaattir ve iktisattır ve rızadır ve memnuniyettir. Şükürsüzlüğün mizanı, hıstır ve israftır, hürmetsizliktir; haram-helâl demeyip, rast geleni yemektir.

Batn: Karın, mide.

Celbetmek: Kendine çekmek.

Ednâ: En kıymetsiz, ehemmiyetsiz.

Hâmid: Şükreden.

Hazine-i câmia: Kapsamlı, büyük hazine.

İhtiram: Hürmet gösterme.

İltifat-ı rahmânî: Cenab-ı Hakk'ın iltifatı, ihsanı.

İn'âm: Nimet verme.

İrşad etmek: Doğruya ulaştırma.

İstihsan: Beğenme, takdir etme.

Lezzet-i zâhiriye: Görünüştaki lezzet.

Mâlik-i Kerîm: Sahibi olduğu nimetleri sınırsız, sonsuz lütfuyla kullarına ihsan eden Hz. Allah.

Matbah: Mutfak.

Mıkyas: Ölçü, tartı.

Mizan: Terazî.

Muvakkat: Geçici.

Müteveccih olmak: Yönelmek, yönelik olmak.

Nâzır-ı âlikadr: Makam ve mevkiyi yüksek bakan.

Rahmet-i bînihaye-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın sonsuz merhameti.

Sukut etmek: Düşmek.

Şâkir: Şükreden, nimeti verilmiş gayesine uygun kullanan kimse.

Şükr-ü mânevî: Mânevî şükür; nimetin kadrini, anlamını bilme.

Tavla: Ahır.

Tergib etmek: Arzu uyandırmak, teşvik etmek.

Vazife-i şükraniye: Her nime-tin yaratılış gayesine göre değerlendirilmesi.

Evet hırs, şükürsüzlük olduğu gibi; hem sebeb-i mahrumiyettir, hem vâsıta-yı zillettir. Hatta, hayat-ı içtimaiyeye sahip olan mübarek karınca dahi, güya hırs vâsıtasıyla ayaklar altında kalmış, ezilir. Çünkü kanaat etmeyip, senede birkaç tane buğday kâfi gelirken, elinden gelse binler taneyi toplar. Güya mübarek arı, kanaatinden dolayı başlar üstünde uçar.. kanaat ettiğinden balı insanlara emr-i ilâhî ile ihsan eder, yedirir.

Evet, Zât-ı Akdes'in alem-i zâtîsi ve en âzamî ismi olan lâfzullahtan sonra en âzam ismi olan Rahmân, rızka bakar.. ve rızıktaki şükürle ona yetişilir. Hem Rahmân'ın en zâhir manası, Rezzâk'tır.

Hem şükrün envâı var. O nevilerin en câmii ve fihriste-i umumiyesi, namazdır. Hem şükür içinde sâfi bir iman var, hâlis bir tevhid bulunur. Çünkü bir elmayı yiyen ve “Elhamdülillâh” diyen adam, o şükürle ilân eder ki: “O elma, doğrudan doğruya dest-i kudretin yadigârı ve doğrudan doğruya hazine-i rahmetin hediyesidir.” demesiyle ve itikat etmesiyle her şeyi –cüz’î olsun küllî olsun– O’nun dest-i kudretine teslim ediyor.. ve her şeyde rahmetin cilvesini bilir. Hakikî bir iman ve hâlis bir tevhid, şükürle beyan ediyor. İnsan-ı gafil, küfrân-ı nimetle ne derece hasârete düştüğünü, çok cihetlerden yalnız bir veçhini söyleyeceğiz. Şöyle ki:

Lezzetli bir nimeti insan yese, eğer şükretse; o yediği nimet, o şükür vâsıtasıyla bir nur olur, uhrevî bir meyve-i cennet olur. Verdiği lezzetle, Cenâb-ı Hakk'ın iltifat-ı rahmetinin eseri olduğunu düşünmekle, büyük ve dâimî bir lezzet ve zevk veriyor. Bu gibi mânevî lübleri ve hülâsaları ve mânevî maddeleri ulvî makamlara gönderip, maddî ve tüflî (posa) ve kışrî –yani vazifesini bitiren ve lüzumsuz kalan– maddeleri fuzûlât olup aslına, yani anâsıra inkılâb etmeye gidiyor. Eğer şükretmezse; o muvakkat lezzet, zeval ile bir elem ve teessüf bırakır ve kendisi dahi kâzûrât olur. Elmas mahiyetindeki nimet, kömüre kalbolur. Şükürle zâil rızıklar dâimî lezzetler, bâki meyveler verir.

Alem-i zâtî: Özel isim.

Anâsır: Unsurlar, maddeler, elementler.

Âzam / âzamî: En büyük.

Câmi: Kapsamlı.

Cilve: Görünme, akis, tecellî.

Cüz’î / küllî: Az / çok, küçük-büyük.

Dest-i kudret: Kudret eli. Cenâb-ı Hakk'ın (c.c.) kudreti.

Envâ: Türler, çeşitler.

Fihriste-i umûmiye: Genel ve kapsamlı fihrist.

Fuzûlât: Fazlalıklar.

Hasâret: Kayıp, zarar.

Hayat-ı içtimaiye: Sosyal hayat.

Hülâsa: Öz, özet.

Kalbolmak: Dönmek, dönüşmek.

Kâzûrât: İnsan veya hayvan dışı.

Küfran-ı nimet: Nankörlük.

Küllî: Kapsamlı.

Lüb: İç, öz.

Sebeb-i mahrumiyet: Mahrumiyet, istediğine erememe sebebi.

Vâsıta-yı zillet: Küçük düşme, hor ve hakir görülme vesilesi, sebebi.

Zâil: Yok olan, biten, kaybolan

Zeval: Yok olma, bitme, kaybolup gitme.

Şükürsüz nimet, en güzel bir suretten, çirkin bir surete döner. Çünkü o gafile göre rızkın âkıbeti, muvakkat bir lezzetten sonra fuzûlâtıdır. Evet, rızkın aşka lâıyk bir sureti var; o da, şükürle o suret görünür. Yoksa, ehl-i gaflet ve dalâletin rızka aşkları bir hayvanlıktır. Daha buna göre kıyas et ki, ehl-i dalâlet ve gaflet ne derece hasâret ediyorlar.

Envâ-ı zîhayat içinde en ziyade rızkın envâına muhtaç, insandır. Cenâb-ı Hak insanı bütün esmâsına câmî bir ayna.. ve bütün rahmetinin hazinelerinin müddeharâtını tartacak, tanıyacak cihâzâta mâlik bir mu'cize-i kudret.. ve bütün esmâsının cilvelerinin vaziyetlerinin inceliklerini mizana çekecek âletleri hâvi bir halife-i arz suretinde halketmiştir. Onun için hadsiz bir ihtiyaç verip, maddî ve mânevî rızkın hadsiz envâına muhtaç etmiştir. İnsanı, bu câmiyete göre en âlâ bir mevki olan ahsen-i takvime çıkarmak vâsıtası, şükürdür. Şükür olmazsa esfel-i sâfilîne düşer, bir zulm-ü azîmi irtikâp eder.

Elhâsıl, en âlâ ve en yüksek tarîk olan tarîk-i ubûdiyet ve mahbubiyetin dört esasından en büyük esası şükürdür ki, o dört esas şöyle tâbir edilmiş:

Der tarîk-i acz-mendî lâzım âmed çâr çiz:

*Acz-i mutlak, fakr-ı mutlak, şevk-i mutlak, şükr-ü mutlak, ey aziz!*¹

اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا مِنَ الشَّاكِرِينَ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.²

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ.³

1 “Ey aziz kardeşim! Allah’a karşı âciz ve muhtaç olduğunu hissetme esasına dayanan bu yolda şu dört şey lazımdır: Sonsuz acz, sonsuz fakr, sonsuz şevk, sonsuz şükür.”

2 “Ey her şeye lâıykıyla merhamet eden, sonsuz merhamet sahibi Allah’ım! Rahmetinle bizi şükredenlerden eyle.”

3 “Sübhansın ya Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara Sûresi, 2/32).

Ahsen-i takvîm: En güzel şekil, en güzel suret.

Âlâ: Yüce, kıymetli.

Câmî: Kapsamlı, şümûllü.

Câmiyet: Şümûllü olma, kapsamlılık.

Ehl-i gaflet ve dalâlet: Hidâyetten ayrılan, dinden habersiz, vurdumduymaz kimseler.

Envâ: Türler, çeşitler.

Envâ-ı zîhayat: Canlı türleri.

Esfel-i sâfilin: Aşağıların aşağısı, düşülebilecek en aşağı nokta.

Esmâ: İsimler.

Fakr: Fakirlik, ihtiyaç.

Hâvi: İhtiva eden, içeren.

Halife-i arz: Yeryüzü halifesi.

İrtikâb: Bir işi işleme.

Mahbubiyet: Allah’ın rıza ve sevgisine nâil olma.

Mu’cize-i kudret: Allah’ın eşsiz kudretinin harikulâde bir

göstergesi.

Müddeharât: Saklanan, depolanan şeyler.

Şevk: Çok hissedilen istek, şiddetli arzu.

Tarîk: Yol.

Tarîk-i ubûdiyet: Kulluk yolu.

Zîhayat: Canlı.

Zulm-ü azîm: Pek büyük zulüm.

اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ سَيِّدِ الشَّاكِرِيْنَ وَالْحَامِدِيْنَ وَعَلٰى اٰلِهِ
وَصَحْبِهِ اَجْمَعِيْنَ. اٰمِيْنَ.¹

وَاٰخِرُ دَعْوِيْهِمْ اَنْ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.²

* * *

Altıncı Risale Olan Altıncı Mesele

Teksir Mektubat Mecmuası'nda neşredildiğinden buraya derc edilmedi.

* * *

¹ “Allah’ım! Şükür ve hamd edenlerin efendisi olan Efendimiz Muhammed’e, O’nun bütün âl ve ashabına salât ve selâm eyle.”

² “Onların duaları: “Hamd, âlemlerin Rabbi Allah’a mahsustur.” diye sona erer.” (Yunus Sûresi, 10/10).

Yedinci Rîsale Olan Yedinci Mesele

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ¹

Şu mesele, “Yedi İşaret” tir.

Evvelâ, tahdis-i nimet suretinde birkaç sırr-ı inâyeti izhar eden “Yedi Sebeb”i beyan ederiz.

Birinci Sebeb: Eski Harb-i Umumî’den evvel ve evâilinde, bir vâkıa-yı sâdıka da görüyorum ki, Ararat Dağı denilen meşhur Ağrı Dağı’nın altında-yım. Birden o dağ, müthiş infilâk etti. Dağlar gibi parçaları dünyanın her tarafına dağıttı. O dehşet içinde baktım ki, merhum vâlidem yanımdadır. Dedim: “Ana, korkma! Cenâb-ı Hakk’ın emridir, O Rahîm’dir ve Hakîm’dir.” Birden, o hâlette iken baktım ki, mühim bir zât bana âmirâne diyor ki: “İ’câz-ı Kur’ân’ı beyan et!” Uyandım, anladım ki; bir büyük infilâk olacak.. o infilâk ve inkılâptan sonra Kur’ân etrafındaki surlar kırılacak.. doğrudan doğruya Kur’ân kendi kendini müdafaa edecek.. ve Kur’ân’a hücum edilecek.. i’câzı, onun çelik bir zırhı olacak.. ve şu i’câzın bir nev’ini şu zamanda izharına, haddimin fevkinde olarak benim gibi bir adam namzet olacak.. ve namzet olduğumu anladım.

Madem i’câz-ı Kur’ân’ı bir derece beyan, Sözlere’le oldu. Elbette, o i’câzın hesabına geçen ve onun reşehâtı ve berekâtı nev’inden olan hizmetimizdeki inâyâtı izhar etmek, i’câza yardımdır ve izhar etmek gerektir.

¹ “De ki: Allah’ın lûtfuyla, rahmetiyle, evet sadece bununla ferahlanın! Çünkü bu, insanların dünya malı olarak topladıkları bütün şeylerden daha hayırlıdır.” (Yunus Sûresi, 10/58).

Âmirâne: Âmir gibi, emreder tarzda.

Berekât: Bereketler, bolluklar.

Evâil: Başlangıçlar, İlk zamanlar.

Fevk: Üst.

Hakîm: Her şeyi yerli yerince yapan, Hz. Allah.

Hâlet: Hâl, durum.

Harb-i Umumî: Dünya Savaşı.

İ’câz-ı Kur’ân: İnsanları, benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur’ân-ı Kerim üslubu.

İnâyât: İnayetler, iyilikler, lütullar.

İzhar: Ortaya çıkarma, gösterme.

Rahîm: Kullarına karşı sonsuz lütuf ve merhamet eden, onları gözetten Hz. Allah.

Reşehât: Sızıntılar. Bir pınar

kaynağından çıkan duru, berrak ilk damlalar.

Sırr-ı inâyet: Cenâb-ı Hakk’ın yardımında görülen incelik, sır.

Tahdis-i nimet: Şükür maksadı ile Cenâb-ı Hakk’ın nimetlerini ilan etmek.

Vâkıa-yı sâdıka: Sâdık rüya, görüldüğü gibi çıkan rüya.

İkinci Sebep: Madem Kur’ân-ı Hakîm mürşidimizdir, üstadımızdır, imamımızdır, her bir âdâbda rehberimizdir. O, kendi kendini methediyor. Biz de onun dersine ittibâen, onun tefsirini methedeceğiz.

Hem madem yazılan Sözler, onun bir nevi tefsiridir.. ve o risaleler ki, hakâik-i Kur’âniye’nin malıdır ve hakikatleridir.. ve madem Kur’ân-ı Hakîm ekser sûrelerde, husûsan ¹آلر’larda ²حم’lerde kendi kendini kemâl-i haşmetle gösteriyor, kemâlâtını söylüyor, lâyük olduğu methi kendi kendine ediyor. Elbette, *Sözler’de in’ikas etmiş Kur’ân-ı Hakîm’in lemeât-ı i’câziyesinden ve o hizmetin makbuliyetine alâmet olan inâyât-ı rabbâniyenin izharına mükellefiz*. Çünkü o üstadımız öyle eder ve öyle ders verir.

Üçüncü Sebep: Sözler hakkında, tevazu suretinde demiyorum; belki bir hakikati beyan etmek için derim ki:

Sözler’deki hakâik ve kemâlât benim değil, Kur’ân’ındır ve Kur’ân’dan tereşşuh etmiştir. Hatta Onuncu Söz, yüzer âyât-ı Kur’âniye’den süzül-müş bazı katarâttır. Sâir risaleler dahi umumen öyledir.

Madem ben öyle biliyorum ve madem ben fâniyim, gideceğim. Elbette bâki olacak bir şey ve bir eser, benimle bağlanmamak gerektir ve bağlanmamalı. Ve madem ehl-i dalâlet ve tuğyan, işlerine gelmeyen bir eseri, eser sahibini çürütmekle eseri çürütmek âdetleridir. Elbette, semâ-yı Kur’ân’ın yıldızlarıyla bağlanan risaleler, benim gibi çok itirazâta ve tenkidâta medar olabilen ve sukut edebilen çürük bir direk ile bağlanmamalı.

Hem madem örf-ü nâsta, bir eserdeki mezâyâ, o eserin masdarı ve menbaı zannettikleri müellifinin etvârında aranılıyor.. ve bu örfе göre, o

¹ “Elif, Lâm, Râ.” (Yunus Sûresi, 10/1; Hûd Sûresi, 11/1; Yusuf Sûresi, 12/1; İbrahim Sûresi, 14/1; Hicr Sûresi, 15/1).

² “Hâ, Mîm.” (Mûmin Sûresi, 40/1; Fussilet Sûresi, 41/1; Şûrâ Sûresi, 42/1; Zuhuruf Sûresi, 43/1; Duhân Sûresi, 44/1; Câsiye Sûresi, 45/1; Ahkaf Sûresi, 46/1).

Âdâb: Görgü kuralları.

Âyât-ı Kur’âniye: Kur’ân-ı Kerim’in âyetleri.

Bâki: Kalıcı, dâimî.

Ehl-i dalâlet ve tuğyan: Doğru yoldan ayrılmış, zulüm ve inkârda ileri gidenler.

Etvâr: Tavrılar, davranışlar.

Hakâik: Hakikatler.

Hakâik-i Kur’âniye: Kur’ân-ı Kerim’e ait hakikatler.

İn’ikâs: Yansıma, aksetme.

İnâyât-ı rabbâniye: Cenâb-ı Hakk’ın yardımları, lütufları.

İttibâen: Uyarak, tâbi olarak.

Katarât: Katreler, damlalar.

Kemâlât: Mükemmellikler.

Kemâl-i haşmet: Mükemmel bir yücelik, ihtişam.

Lemeât-ı i’câziye: Mu’cizeli parıltılar, lem’alar.

Medar olmak: Sebep, vesile

olmak.

Mezâyâ: Meziyetler, özellikler.

Müellif: Yazar.

Mükellef: Yükümlü.

Örf-ü nâs: İnsanlar arasında kabul görmüş, yerleşmiş âdet, gelenek.

Semâ-yı Kur’ân: Kur’ân-ı Kerim’in semâsı, atmosferi.

Sukut etmek: Düşme, kayma.

Tereşşuh etmek: Sızmak.

hakâik-i âliyyeyi ve o cevâhir-i gâliyyeyi kendim gibi bir müflise ve onların binde birini kendinde gösteremeyen şahsiyetime mal etmek, hakikate karşı büyük bir haksızlık olduğu için; risaleler kendi malım değil, Kur'ân'ın malı olarak, Kur'ân'ın reşehât-ı meziyâtına mazhar olduklarını izhar etmeye mecburum. Evet, lezzetli üzüm salkımlarının hâsiyetleri, kuru çubuğun-da aranılmaz. İşte ben de öyle bir kuru çubuk hükmündeyim.

Dördüncü Sebep: Bazen tevazu, küfrân-ı nimeti istilzam ediyor; belki küfrân-ı nimet olur. Bazen de tahdis-i nimet, iftihar olur. İkisi de zarardır. Bunun çare-i yegânesi –ki ne küfrân-ı nimet çıksın, ne de iftihar olsun– meziyet ve kemâlâtları ikrar edip, fakat temellük etmeye-
rek, Mün'im-i Hakikî'nin eser-i in'âmı olarak göstermektir. Mesela, nasıl ki murassa ve müzeyyen bir elbise-i fâhireyi biri sana giydirse ve onunla çok güzelleşsen, halk sana dese, “Mâşallah, çok güzelsin, çok güzelleştin.” Eğer sen tevazukârâne desen, “Hâşâ, ben neyim? Hiç! Bu nedir, nerede güzellik?” O vakit küfrân-ı nimet olur ve hulleyi sana giydiren mahir sanatkâ-ra karşı hürmetsizlik olur. Eğer müftehirâne desen, “Evet, ben çok güzelim. Benim gibi güzel nerede var? Benim gibi birini gösteriniz.” O vakit, mağ-rurâne bir fahirdir. İşte fahirden, küfrândan kurtulmak için demeli ki: “Evet, ben güzelleştim. Fakat güzellik libasıdır ve dolayısıyla libası bana giy-direnindir, benim değildir.”

İşte, bunun gibi ben de sesim yetişse bütün küre-i arza bağırarak derim ki: Sözler güzeldirler, hakikattirler. Fakat benim değildirler; Kur'ân-ı Kerîm'in hakâikinden telemmû etmiş şualardır.

وَمَا مَدَحْتُ مُحَمَّدًا بِمَقَالَتِي وَلَكِنْ مَدَحْتُ مَقَالَتِي بِمُحَمَّدٍ¹

¹ “Hazret-i Muhammed'i sözlerimle methedemedim. Aksine, O'ndan bahsetmekle sözlerimi güzelleştirdim. Sözlerimi methetmiş oldum.” Kalkaşendî, *Subhu'l-a'sâ* 2/321; İbnü'l-Esir, *el-Meselû's-sâir* 2/357.

Cevâhir-i gâliye: Değerli, pahalı cevherler.

Elbise-i fâhire: Kıymetli, çok güzel elbise.

Eser-i in'âm: Cenâb-ı Hakk'ın nimet verdiğinin belirtisi, eseri.

Fahir: Övünme, övünç.

Hakâik-i âliye: Yüce hakikatler.

Hâsiyet: Özellik.

Hulle: Elbise, giysi.

İkrar etmek: Sözlü ifade ile tasdik etmek.

İstilzam etmek: Gerektermek,

icap ettirmek.

Küfrân-ı nimet: Nankörlük.

Küre-i arz: Yerküre.

Libas: Elbise, giysi.

Mağrurâne: Gururlu, kibirli bir tarzda.

Mazhar olmak: Erişmek, nâil olmak.

Murassa: Süslü, sırmalı.

Müftehirâne: İftiharla, övünerek.

Mün'im-i Hakikî: Nimetin asıl sahibi.

Müzeyyen: Zinetli, süslü.

Reşehât-ı meziyât: Meziyetlerinden, özelliklerinden kaynaklanan damlalar, sızıntılar.

Şuâ: Işın, ışık parçası.

Tahdis-i nimet: Şükür maksadı ile Hakk'ın nimetlerini ilan etmek.

Telemmû etmek: Parlamak, ışıldamak.

Temellük etmek: Sahiplenmek, kendine mâl etmek.

Tevazukârâne: Alçak gönüllü-lükle.

düsturuyla derim ki:

وَمَا مَدَحْتُ الْقُرْآنَ بِكَلِمَاتِي وَلَكِنْ مَدَحْتُ كَلِمَاتِي بِالْقُرْآنِ

Yani, “Kur’ân’ın hakâik-i i’câzını ben güzelleştiremedim, güzel gösteremedim. Belki Kur’ân’ın güzel hakikatleri benim tâbirâtlarımı da güzelleştirdi, ulvileştirdi.”

Madem böyledir; hakâik-i Kur’ân’ın güzelliği nâmına, Sözler nâmındaki aynalarının güzelliklerini ve o aynadarlığa terettüp eden inâyât-ı ilâhiyeyi izhar etmek, makbul bir tahdis-i nimettir.

Beşinci Sebep: Çok zaman evvel, bir ehl-i velâyetten işittim ki: O zât, eski velîlerin gaybî işaretlerinden istihraç etmiş ve kanaati gelmiş ki; “Şark tarafından bir nur zuhur edecek, bid’alar zulümâtını dağıtacak.” Ben, böyle bir nurun zuhuruna çok intizar ettim ve ediyorum. Fakat çiçekler baharda gelir. Öyle kudsî çiçeklere zemin hazır etmek lâzım gelir. Ve anladık ki, bu hizmetimizle o nurâni zâtlara zemin ihzar ediyoruz.

Madem kendimize ait değil; elbette, Sözler nâmındaki nurlara ait olan inâyât-ı ilâhiyeyi beyan etmekte medar-ı fahr ve gurur olamaz, belki medar-ı hamd ve şükür ve tahdis-i nimet olur.

Altıncı Sebep: Sözler’in te’lifi vâsıtasıyla Kur’ân’a hizmetimize bir mükâfât-ı âcile ve bir vâsita-yı teşvik olan inâyât-ı rabbâniye, bir muvaffakiyettir. Muvaffakiyet ise izhar edilir. Muvaffakiyetten geçse, olsa olsa bir ikram-ı ilâhî olur. İkram-ı ilâhî ise, izharı bir şükr-ü mânevîdir.

Ondan dahi geçse, olsa olsa, hiç ihtiyârımız karışmadan bir kerâmet-i Kur’âniye olur. Biz mazhar olmuşuz. Bu nevi ihtiyârsız ve habersiz gelen bir

Aynadarlık: Ayna tutmak, yansıtmak.

Bid’a: Dinde bir aslı olmayıp sonradan ortaya çıkan şey.

Ehl-i velâyet: Tam bir iman ve takva ile Allah’a kul olanlar, Allah dostları.

Gaybî: Gayba ait, görünmeyen.

Hakâik-i i’câz: İnsanları benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur’ân’ın gerçekleri.

İhtiyâr: Tercih, irade.

İzhar etmek: Hazırlamak, hazır hâle getirmek.

İnâyât-ı ilâhiye / inâyât-ı rabbâniye: Cenâb-ı Hakk’ın yardımıları.

İntizar etmek: Beklemek.

İstihraç etmek: Bazı emareleri beliren şeylerden o şeyin bütününe dair bilgi veya neticeyi çıkarmak.

İzhar: Açığa vurma, gösterme.

Kerâmet-i Kur’âniye: Kur’ân-ı Kerim vesilesi ile gelen ikram, kerâmet.

Kudsî: Mukaddes, kutlu.

Medar-ı fahr ve gurur: Övünme ve gururlanma sebebi.

Medar-ı hamd ve şükür: Hamd etme, şükretme sebebi.

Muvaffakiyet: Allah’ın yardımıyla elde edilen başarı.

Mükâfât-ı âcile: Peşin ücretler, avanslar.

Nurâni: Nurlu, pırl pırl.

Şark: Doğu.

Te’lif: Bir araya getirme, kitap yazma.

Terettüp etmek: Gerekmek, üzerine düşmek.

Ulvileştirmek: Yüceltmek.

Zulümât: Karanlıklar.

kerâmetin izharı zararsızdır. Eğer âdi kerâmâtın fevkine çıksa, o vakit olsa olsa Kur'ân'ın i'câz-ı mânevîsinin şûleleri olur. Madem i'câz izhar edilir; elbette i'câza yardım edenin dahi izharı, i'câz hesabına geçer. Hiç medar-ı fahr ve gurur olamaz; belki medar-ı hamd ve şükrandır.

Yedinci Sebep: *Nev-i insanın yüzde sekseni ehl-i tahkik değildir ki; hakikate nüfuz etsin ve hakikati, hakikat tanıyıp kabul etsin. Belki, surete, hüsn-ü zanna binâen makbul ve mûtemet insanlardan işittikleri mesâili takliden kabul ederler. Hatta, kuvvetli bir hakikati zayıf bir adamın elinde zayıf görür. ve kıymetsiz bir meseleyi kıymettar bir adamın elinde görse, kıymettar telâkki eder.*

İşte ona binâen, benim gibi zayıf ve kıymetsiz bir bîcârenin elindeki hakâik-i imaniye ve Kur'âniye'nin kıymetini, ekser nâsın nokta-yı nazarında düşürmemek için, bilmecburiye ilân ediyorum ki; ihtiyârımız ve haberimiz olmadan birisi, bizi istihdam ediyor; biz bilmeyerek, bizi mühim işlerde çalıştırıyor. Delilimiz de şudur ki, şuurumuz ve ihtiyârımızdan hariç bir kısım inâyâta ve teshilâta mazhar oluyoruz. Öyleyse, o inâyetleri bağırarak ilân etmeye mecburuz.

İşte, geçmiş yedi esbaba binâen, küllî birkaç inâyet-i rabbâniyeye işaret edeceğiz.

Birinci İşaret: Yirmi Sekizinci Mektub'un Sekizinci Meselesi'nin Birinci Nüktesi'nde beyan edilmiştir ki, “tevâfukât” tır. Ezcümle: Mu'cizât-ı Ahmediye Mektubatı'nda, Üçüncü İşareti'nden tâ On Sekizinci İşareti'ne kadar altmış sayfa; habersiz, bilmeyerek, bir müstensihin nüshasında –iki sayfa müstesna olmak üzere mütebâki bütün sayfalarda– kemâl-i muvâzenetle, iki yüzden ziyade *Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm)* kelimeleri birbirine bakıyorlar.

Âdi: Normal, sıradan.

Bilmecburiye: Mecburen.

Binâen: ... dayanarak, bunun üzerine.

Ehl-i tahkik: Gerçeği araştırıp, delillere dayanarak bir sonuca ulaşan kimseler.

Esbap: Sebepler.

Ezcümle: Başlıca, kısaca.

Fevk: Üst.

Hakâik-i imaniye ve Kur'âniye: İman ve Kur'ân hakikatleri.

Hüsn-ü zan: Bir kişi veya bir şey hakkında iyi, olumlu düşünme.

i'câz-ı mânevî: Mânevî mu'cize.

İnâyet-i rabbâniye: Cenâb-ı Hakk'ın yardımı.

İstihdam etmek: Çalıştırmak, hizmet ettirmek.

Kemâl-i muvâzenet: Mükemmel bir düzen, denklik.

Kerâmât: Kerâmetler, lütuflar.

Küllî: Şümüllü, kapsamlı.

Mesâil: Meseleler.

Mu'cizât-ı Ahmediye: Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) ait mu'cizeler.

Mûtemet: İtimat edilen,

güvenilen.

Müstensih: Yazarak çoğaltan, temize çeken kimse.

Mütebâki: Geriye kalan.

Nâs: İnsanlar.

Nev-i insan: İnsanoğlu, insanlar.

Nokta-yı nazar: Bakış açısı.

Nüfuz etmek: İyice kavramak.

Şûle: Işık, parıltı, alev.

Telâkki etmek: Kabullenmek, benimsemek.

Teshilât: Kolaylaştırmalar.

Tevâfukât: Tevâfuklar, uygun gelmeler.

Kim insafla iki sayfaya dikkat etse, tesadüf olmadığını tasdik edecek. Hâlbuki tesadüf, olsa olsa bir sayfada kesretli emsal kelimeleri bulunsa yarı yarıya tevâfuk olur, ancak bir iki sayfada tamamen tevâfuk edebilir. O hâlde böyle umum sayfalarda *Resûl-i Ekrem* (*aleyhissalâtü vesselâm*) kelimesi; iki olsun, üç olsun, dört olsun veya daha ziyade olsun, kemâl-i mizanla birbirinin yüzüne baksa elbette tesadüf olması mümkün değildir. Hem sekiz ayrı ayrı müsten-sihin bozamadığı bir tevâfukun, kuvvetli bir işaret-i gaybiye içinde olduğunu gösterir.

Nasıl ki, ehl-i belâgatın kitaplarında belâgatın derecâtı bulunduğu hâlde, Kur'ân-ı Hakîm'deki belâgat, derece-i i'câza çıkmış; kimsenin haddi değil ki ona yetişsin. Öyle de mu'cizât-ı Ahmediye'nin bir aynası olan On Dokuzuncu Mektup ve mu'cizât-ı Kur'âniye'nin bir tercümanı olan Yirmi Beşinci Söz ve Kur'ân'ın bir nevi tefsiri olan Risale-i Nur eczalarında tevâfukât, umum kitap-ların fevkinde bir derece-i garâbet gösteriyor. Ve ondan anlaşılıyor ki; mu'ci-zât-ı Kur'âniye ve mu'cizât-ı Ahmediye'nin bir nevi kerâmetidir ki, o aynalar-da tecellî ve temessül ediyor.

İkinci İşaret: Hizmet-i Kur'âniye'ye ait inâyât-ı rabbâniyenin ikinci-si şudur ki: Cenâb-ı Hak benim gibi kalemsiz, yarım ümmî, diyar-ı gurbet-te kimsesiz, ihtilâttan men edilmiş bir tarzda; kuvvetli, ciddî, samimî, gayûr, fedakâr ve kalemleri birer elmas kılıç olan kardeşleri bana muâvin ihsan etti. Zayıf ve âciz omzuma çok ağır gelen vazife-i Kur'âniye'yi, o kuvvetli omuzla-ra bindirdi, kemâl-i kereminden yükümü hafifletti. O mübarek cemaat ise –Hulûsî'nin tâbiriyle– telsiz telgrafın âhizeleri hükmünde –ve Sabri'nin tâbi-riyle– Nur fabrikasının elektriklerini yetiştiren makineler hükmünde ayrı ayrı meziyetleri ve kıymettar muhtelif hâsiyetleriyle beraber –yine Sabri'nin tâbi-riyle– bir tevâfukât-ı gaybiye nev'inden olarak, şevk ve sa'y u gayret ve cid-diyette birbirine benzer bir surette, esrar-ı Kur'âniye'yi ve envâr-ı imaniyeyi

Belâgat: Edebiyat. Güzel, düz-gün, kusursuz ve yerinde ifade sanatı.

Derece-i garâbet: Farklılık, di-ğerlerinden ayıran derece.

Derece-i i'câz: Mu'cize derecesi.

Ehl-i belâgat: Edebiyatçılar, söz ve ifade ustaları.

Envâr-ı imaniye: İman nurları.

Esrar-ı Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerim'in sırları.

Gayûr: Çok duyarlı, çok çalış-kan, çok gayretli.

Hâsiyet: Özellik.

Hizmet-i Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerim hizmeti.

İhtilât: Karışık, içice olma.

İşaret-i gaybiye: Gayba ait, gö-rünmeyen, bilinmeyen bir şeye ait işaret.

Kemâl-i kerem: Pek büyük, ek-siksiz bir cömertlik.

Kemâl-i mizan: Mükemmel bir ölçü, denge.

Kesret: Çokluk.

Mu'cizât-ı Kur'âniye: Kur'ân-ı

Kerim'e ait mu'cizeler.

Sa'y u gayret: Çaba ve gayret.

Tecellî etmek: Belirmek, görün-mek.

Temessül etmek: Görünmek, yansımak.

Tevâfukât-ı gaybiye: Gayba ait tevâfuklar, uygunluklar.

Yarım Ümmî: Bediüzzaman Hazretleri'nin, kendi el yazısını beğenmediği için kendilerine uygun gördükleri bir niteleme.

etrafa neşretmeleri ve her yere erişirmeleri ve şu zamanda (yani hurufât değişmiş, matbaa yok, herkes envâr-ı imaniyeye muhtaç olduğu bir zamanda) ve fütur verecek ve şevki kıracak çok esbap varken; bunların fütursuz, kemâl-i şevk ve gayretle bu hizmetleri, doğrudan doğruya bir kerâmet-i Kur'âniye ve zâhir bir inâyet-i ilâhiyedir.

Evet, velâyetin kerâmeti olduğu gibi, niyet-i hâlisânın dahi kerâmeti vardır. Samimiyetin dahi kerâmeti vardır. Bahusus, lillâh için olan bir uhuvvet dairesindeki kardeşlerin içinde ciddî, samimî tesânüdün çok kerâmetleri olabilir. Hatta şöyle bir cemaatin şahs-ı mânevîsi bir veliyy-i kâmil hükmüne geçebilir, inâyâta mazhar olur.

İşte, ey kardeşlerim ve ey hizmet-i Kur'ân'da arkadaşlarım! Bir kaleyi fet-heden bir bölüğün çavuşuna, bütün şerefi ve bütün ganimeti vermek nasıl zulümdür, bir hatadır. Öyle de, şahs-ı mânevînin kuvvetiyle ve kalemleinizle hâsıl olan fütuhattaki inâyâtı benim gibi bir biçâreye veremezsiniz. Elbette, böyle mübarek bir cemaatte, tevâfukât-ı gaybiyeden daha ziyade kuvvetli bir işaret-i gaybiye var ve ben görüyorum, fakat herkese ve umuma gösteremiyorum.

Üçüncü İşaret: Risale-i Nur eczaları, bütün mühim hakâik-i imaniye ve Kur'âniye'yi, hatta en muannide karşı dahi parlak bir surette ispatı, çok kuvvetli bir işaret-i gaybiye ve bir inâyet-i ilâhiyedir. Çünkü hakâik-i imaniye ve Kur'âniye içinde öyleleri var ki, en büyük bir dâhi telâkki edilen İbni Sina, fehminde aczini itiraf etmiş; “Akıl buna yol bulamaz!” demiş. Onuncu Söz Risalesi, o zâtın dehâsıyla yetişemediği hakâiki, avâmlara da, çocuklara da bildiriyor.

Hem mesela; sırr-ı kader ve cüz-i ihtiyârînin hâlli için, koca Sa'd-ı Teftâzânî gibi bir allâme, kırk elli sayfada meşhur *Mukaddemât-ı İsnâ Aşer* nâmıyla Telvih nâm kitabında ancak hâllettiği ve ancak havassa bildirdiği

Allâme: En üst seviyede olan âlim, üstad.

Bahusus: Özellikle.

Cüz-i ihtiyârî: İnsanın küçücük iradesi, tercih gücü.

Ecza: Bölümler, kısımlar.

Fehm: Anlama, anlayış.

Fütuhât: Hususi, beklenmedik bir şekilde ortaya çıkan nimetler, ilâhî ihسانlar.

Fütur: Gevşeklik, usanç.

Hakâik: Hakikatler.

Hakâik-i imaniye ve Kur'âniye: İman ve Kur'ân hakikatleri.

Havas: İleri gelenler, seçkinler.

Hurufât: Harfler.

İnâyât: Cenâb-ı Hakk'ın yardımları, lütufları.

İşaret-i gaybiye: Gayba âlemine ait işaret.

Kemâl-i şevk ve gayret: Büyük bir arzu ve gayret.

Lillâh: “Allah için, Allah rızası için.”

Muannid: İnatçı.

Niyet-i hâlisi: Hâlis, samimi niyet.

Sırr-ı kader: Kader sırrı, meselesi.

Şahs-ı mânevî: Hükmî şahsiyet, tüzel kişilik.

Telâkki etmek: Kabullenmek, benimsemek.

Velîyy-i kâmil: Bütün mânevî güzelliğini mahiyetinde top-layabilmiş, kullukta zirveye ulaşmış; örnek, ideal rehber.

aynı mesâili, kadere dair olan Yirmi Altıncı Söz'de İkinci Mebhas'ın iki sayfasında tamamıyla, hem herkese bildirecek bir tarzda beyanı, eser-i inâyet olmazsa nedir?

Hem bütün ukûlü hayrette bırakan ve hiçbir felsefenin eliyle keşfedilemeyen ve sırr-ı hilkat-i âlem ve tılsım-ı kâinat denilen ve Kur'ân-ı Azîmüşşan'ın i'câzıyla keşfedilen o tılsım-ı müşki'l-küşâ ve o muamma-yı hayret-nümâ, Yirmi Dördüncü Mektup ve Yirmi Dokuzuncu Söz'ün âhirindeki remizli nüktede ve Otuzuncu Söz'ün, tahavvülât-ı zerrâtın altı adet hikmetinde keşfedilmiştir. Kâinattaki faaliyet-i hayret-nümânın tılsımını ve hilkat-i kâinatın ve âkıbetinin muammasını ve tahavvülât-ı zerrâtındaki harekâtın sırr-ı hikmetini keşif ve beyan etmişlerdir; meydandadır, bakılabilir.

Hem sırr-ı ehadiyet ile şeriksiz vahdet-i rubûbiyeti, hem nihayetsiz kurbiyet-i ilâhiye ile nihayetsiz bu'diyetimiz olan hayret-engiz hakikatleri, kemâl-i vuzuhla On Altıncı Söz ve Otuz İkinci Söz, beyan ettikleri gibi; kudret-i ilâhiyeye nisbeten zerrât ve seyyârât müsâvi olduğunu.. ve haşr-i âzamda umum zîruhun ihyâsı, bir nefsin ihyâsı kadar o kudrete kolay olduğunu.. ve şirkin hilkat-i kâinatta müdahalesi imtinâ derecesinde akıldan uzak olduğunu kemâl-i vuzuhla gösteren Yirminci Mektup'taki ¹كَلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ keli-mesi beyanında ve üç temsili hâvi onun zeyli, şu azîm sırr-ı vahdeti keşfetmiştir.

¹ “Ve O her şeye kâdirdir.” (Mâide Sûresi, 5/120; Hûd Sûresi, 11/4; Rûm Sûresi, 30/50; Şûrâ Sûresi, 42/9; Hadîd Sûresi, 57/2; Teğâbûn Sûresi, 64/1; Mülk Sûresi, 67/1).

Âhir: Son.

Âkıbet: Sonuç, netice.

Azîm: Çok büyük.

Bu'diyet: Kullanın Cenâb-ı Hak'tan mahiyet bakımından uzaklığı.

Eser-i inâyet: Cenâb-ı Hakk'ın lütfunun belirtisi.

Faaliyet-i hayret-nümâ: Şaşırtıcı faaliyet, hareket.

Haşr-i âzam: Büyük diriliş.

Hâvi: İhtiva eden, barındıran.

Hilkat-i kâinat: Kâinatın yaratılışı.

İ'câz: Mu'cizeli oluş. İnsanları benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerim üslubu.

İhyâ: Hayat verme.

İmtinâ: İmkânsızlık, mümkün olmayış.

Kemâl-i vuzuh: Tam bir açıklık, açık seçiklik.

Kudret-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın kudreti.

Kur'ân-ı Azîmişşan: Şâni yüce Kur'ân-ı Kerim.

Kurbiyet-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın kullarına şah damarlarından daha yakın olması.

Mesâil: Meseleler.

Muammâ-yı hayret-nümâ: Şaşırtan muamma, bilmece.

Müsâvi: Denk, eşit.

Remiz: İşaret, imâ.

Seyyârât: Gezegenler.

Sırr-ı ehadiyet: Cenâb-ı Hakk'ın birliğinin her varlıkta özel şekilde tecelli etmesi.

Sırr-ı hikmet: Var olma gayesindeki sır.

Sırr-ı hilkat-i âlem: Âlemin yaratılış sırrı.

Sırr-ı vahdet: Birlik sırrı.

Şerik: Ortak.

Tahavvülât-ı zerrât: Atom veya molekül gibi maddenin en küçük parçalarında meydana gelen değişiklikler.

Tılsım-ı kâinat: Kâinatın şifresi, sırrı.

Tılsım-ı müşki'l-küşâ: Kapalı kapıları açan sırlı anahtar.

Ükûl: Akıllar.

Vahdet-i rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi kuşatan idare ve hâkimiyetindeki birliği.

Zerrât: Zerreler. Atom veya molekül gibi maddenin en küçük parçaları.

Zeyl: Ek, ilâve.

Zîruh: Ruh sahibi.

Hem hakâik-i imaniye ve Kur'âniye'de öyle bir genişlik var ki, en büyük zekâ-yı beşerî ihata edemediği hâlde; benim gibi zihni müşevveş, vaziyeti pe-rişan, müracaat edilecek kitap yokken, sıkıntılı ve süratle yazan bir adamda, o hakâikin ekseriyet-i mutlakası dekâikiyle zuhuru, doğrudan doğruya Kur'ân-ı Hakîm'in i'câz-ı mânevîsinin eseri ve inâyet-i rabbâniyenin bir cilvesi ve kuvvetli bir işaret-i gaybiyedir.

Dördüncü İşaret: Elli altmış risaleler^(Hâşiye) öyle bir tarzda ihsan edilmiş ki; değil benim gibi az düşünen ve zuhurata tebaiyet eden ve tetkike vakit bulamayan bir insanın, belki büyük zekâlardan mürekkep bir ehl-i tedkikin sa'y ve gayretiyle yapılmayan bir tarzda te'lifleri, doğrudan doğruya bir eser-i inâyet olduklarını gösteriyor. Çünkü bütün bu risalelerde bütün derin hakâik, temsilât vâsıtasıyla, en âmî ve ümmî olanlara kadar ders veriliyor. Hâlbuki o hakâikin çoğunu, büyük âlimler "Tefhim edilmez!" deyip değil avâma, belki havassa da bildiremiyorlar.

İşte, en uzak hakikatleri en yakın bir tarzda, en âmî bir adama ders verecek derecede, benim gibi Türkçe'si az, sözleri muğlâk, çoğu anlaşılmaz ve "zâhir hakikatleri dahi müşkülleştiriyor" diye eskiden beri iştihar bulmuş ve eski eserleri o sû-i iştiharı tasdik etmiş bir şahsın elinde bu harika teshilât ve sühûlet-i beyan; elbette, bilâ-şüphe, bir eser-i inâyettir ve onun hüneri olamaz ve Kur'ân-ı Kerîm'in i'câz-ı mânevîsinin bir cilvesidir ve temsilât-ı Kur'âniye'nin bir temessülüdür ve in'ikâsıdır.

Beşinci İşaret: Risaleler umumiyetle pek çok intişar ettiği hâlde; en büyük âlimden tut, tâ en âmî adama kadar ve ehl-i kalb büyük bir veliden tut, tâ en muannid dinsiz bir feylesofa kadar olan tabakât-ı nâs ve tâifeler, o risaleleri gördükleri ve okudukları ve bir kısmı tokatlarını yedikleri hâlde tenkit

Hâşiye: Şimdi yüz otuzdur.

Âmî: Halktan, sıradan, herhangi biri.

Bilâ-şüphe: Şüphesiz.

Dekâik: İncelikler.

Ehl-i kalb: Gönül insanı.

Ehl-i tetkik: Araştırmacılar.

Ekseriyet-i mutlaka: Çoğunluk.

i'câz-ı mânevî: Mânevî mu'cize.

in'ikâs: Yansıma, aksetme.

İntişar: Çıkma, yayılma.

İштиhar etmek: Tanınmak, meşhur olmak.

Muannid: İnatçı.

Muğlâk: Kapalı, zor anlaşılır.

Mürekkep: Bir araya gelmiş, oluşmuş.

Müşevveş: Karışık, düzensiz.

Müşkülleştirmek: Zorlaştırmak, çözülmaz hâlde getirmek.

Sa'y: Çalışma, çaba.

Sû-i iştihar: Kötü şöhet.

Sühûlet-i beyan: Kolay, rahat anlaşılır ifade etme.

Tabakât-ı nâs: İnsan sınıfları, grupları.

Tebaiyet etmek: Uymak, tâbi olmak.

Tefhim: Anlatmak.

Temessül: Görünme.

Temsilât: Benzetmeler, misaller.

Temsilât-ı Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerim'deki temsiller, misallen-dirmeler.

Teshilât: Kolaylaştırmalar.

Ümmî: Herhangi bir eğitim almamış, okuma yazma bilmeyen.

Zekâ-yı beşerî: İnsan zekası.

Zuhurat: Hesapta olmayan, beklenmedik, hâdiseler.

edilmemesi.. ve her tâife derecesine göre istifade etmesi, doğrudan doğruya bir eser-i inâyet-i rabbâniye ve bir kerâmet-i Kur'âniye olduğu gibi, çok tetkikât ve taharriyâtın neticesiyle ancak husûl bulan o çeşit risaleler, fevkalâde bir süratle, hem idrakimi ve fikrimi müşevveş eden sıkıntılı inkıbaz vakitlerinde yazılması dahi, bir eser-i inâyet ve bir ikram-ı rabbânîdir.

Evet, ekser kardeşlerim ve yanımdaki umum arkadaşlarım ve müstensihler biliyorlar ki, On Dokuzuncu Mektub'un beş parçası, birkaç gün zarfında; her gün iki üç saatte ve mecmuu on iki saatte, hiçbir kitaba müracaat edilmeden yazılması; hatta en mühim bir parça ve o parçada lâfz-ı *Resûl-i Ekrem* (*aleyhissalâtü vesselâm*) kelimesinde zâhir bir hâtem-i nübüvveti gösteren dördüncü cüz; üç dört saatte, dağda, yağmur altında, ezber yazılmış. Ve Otuzuncu Söz gibi mühim ve dakik bir risale, altı saat içinde bir bağda yazılmış. Ve Yirmi Sekizinci Söz, Süleyman'ın bahçesinde bir, nihayet iki saat içinde yazılması gibi.. ekser risalelerin böyle olması ve eskiden beri sıkıntılı ve münkabız olduğum zaman en zâhir hakikatleri dahi beyan edemediğimi, belki bilemediğimi yakın dostlarım biliyorlar. Husûsan o sıkıntıya hastalık da ilâve edilse, daha ziyade beni dersten, te'liftten men etmekle beraber; *en mühim Sözlere ve risalelerin, en sıkıntılı ve hastalıklı zamanımda, en süratli bir tarzda yazılması, doğrudan doğruya bir inâyet-i ilâhiye ve bir ikram-ı rabbânî ve bir kerâmet-i Kur'âniye olmazsa nedir?*

Hem hangi kitap olursa olsun, böyle hakâik-i ilâhiyeden ve imaniyeden bahsetmişse, alâküllihal bir kısım mesâili, bir kısım insanlara zarar verir. Ve zarar verdikleri için, her mesele herkese neşredilmemiş. Hâlbuki şu risaleler ise, şimdiye kadar hiç kimsede –çoklardan sorduğum hâlde– sû-i tesir ve aksülamel ve tahdiş-i ezhan gibi bir zarar vermedikleri, doğrudan doğruya bir işaret-i gaybiye ve bir inâyet-i rabbâniye olduğu bizce muhakkaktır.

Altıncı İşaret: Şimdi bence kat'iyet peydâ etmiştir ki; ekser hayatım, ihtiyâr ve iktidarımın, şuur ve tedbirimin haricinde, öyle bir tarzda geçmiş

Aksülamel: Ters tepki, reaksiyon.

Alâküllihal: İster istemez, mutlaka.

Eser-i inâyet-i rabbâniye: Cenâb-ı Hakk'ın lütfunun belirtisi.

Hakâik-i ilâhiye ve imaniye: İlâhî ve imanî hakikatler.

Hâtem-i nübüvvet: Peygamberliğe son mührü vuran, peygamberliğin son temsilcisi.

Husûl bulmak: Meydana gelmek, oluşmak.

İnkıbaz: Tutukluk, isteksizlik, mânevî sıkıntı, kabz hâli.

Kat'iyet peydâ etmek: Kesinlik kazanmak.

Kerâmet-i Kur'âniye: Kur'an-ı Kerim'in kerâmeti.

Lâfz-ı Resûl-i Ekrem: "Resûl-i Ekrem (s.a.s.)" kelimesi.

Mecmû: Toplam, yekûn.

Mesâil: Meseleler.

Münkabız: Tutuk, isteksiz, kabz hâlinde olan.

Müstensih: Yazılı bir nüshaya bakarak eliyle onun bir suretini yazan kimse.

Sû-i tesir: Kötü, olumsuz etki.

Taharriyât: Araştırmalar.

Tahdiş-i ezhan: Zihinleri, kafaları karıştırma.

Tetkikât: İncelemeler, tetkikler.

ve öyle garip bir surette ona cereyan verilmiş, tâ Kur'ân-ı Hakîm'e hizmet edecek olan bu nevi risaleleri netice versin. Âdeta bütün hayat-ı ilmiyem, mukaddemât-ı ihzâriye hükmüne geçmiş ve Sözlere'le i'câz-ı Kur'ân'ın izharı, onun neticesi olacak bir surette olmuştur. Hatta, şu yedi sene nefyimde ve gurbetimde ve sebepsiz ve arzumun hilâfında tecerrüdüm ve meşrebime muhalif, yalnız bir köyde imrar-ı hayat etmekliğim.. ve eskiden beri ülfet ettiğim hayat-ı içtimaiyenin çok râbitalarından ve kaidelerinden nefret edip terk etmekliğim, doğrudan doğruya bu hizmet-i Kur'âniye'yi hâlis, sâfi bir surette yaptırmak için bu vaziyet verildiğine şüphem kalmamıştır. Hatta çok defa bana verilen sıkıntı ve zulmen bana karşı olan tazyikât perdesi altında bir dest-i inâyet tarafından merhametkârâne, Kur'ân'ın esrarına hasr-ı fikir ettirmek ve nazarı dağıtmamak için yapılmıştır, kanaatindeyim. Hatta eskiden mütâlaaya çok müştâk olduğum hâlde, bütün bütün sâir kitapların mütâlasından bir men, bir mucânebet ruhuma verilmişti. Böyle gurbette medar-ı teselli ve ünsiyet olan mütâlaayı bana terk ettiren, anladım ki doğrudan doğruya âyât-ı Kur'âniye'nin üstad-ı mutlak olmaları içindir.

Hem yazılan eserler, risaleler –ekseriyet-i mutlakası– hariçten hiçbir sebep gelmeyerek, ruhumdan tevellüt eden bir hâcete binâen, âni ve def'î olarak ihsan edilmiş. Sonra bazı dostlarıma gösterdiğim vakit demişler: “Şu zamanın yaralarına devâdır.” İntişar ettikten sonra ekser kardeşlerimden anladım ki, tam şu zamandaki ihtiyaca muvafık ve derde lâıyk bir ilâç hükmüne geçiyor.

İşte, ihtiyâr ve şuurumun dairesi haricinde, mezkûr hâletler ve sergüzeşt-i hayatım ve ulûmların envâlarındaki hilâf-ı âdet, ihtiyârsız tettebbuâtım, böyle

Âyât-ı Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerim'in âyetleri.

Def'î: Hemen, birden.

Dest-i inâyet: Yardım eli.

Ekseriyet-i mutlaka: Genellik, çoğunluk.

Envâ: Türler, çeşitler.

Hâcet: İhtiyaç.

Hâlet: Hâl, durum.

Hasr-ı fikir: Fikri, bir meselede hapsedme, yoğunlaştırma.

Hayat-ı içtimaiye: Sosyal hayat.

Hayat-ı ilmiye: İlim hayatı.

Hilâf: Ters, zıt.

Hilâf-ı âdet: Alışılmışın dışı, tersi.

i'câz-ı Kur'ân: İnsanları, benzerini yapmaktan âciz bırakan

Kur'ân-ı Kerim üslubu.

İhtiyâr: Tercih, irade.

İmrar-ı hayat: Hayatını sürdürmek, yaşamaya devam etmek.

İntişar etmek: Yayılmak.

İzhar: Açığa çıkarma, gösterme.

Medar-ı teselli ve ünsiyet: Teselli olma ve yakınlık duyma vesilesi.

Merhametkârâne: Merhametli bir şekilde.

Meşrep: Yol, tarz, tabiat.

Mukaddemât-ı ihzâriye: Hazırlık, hazırlanma öncesinde yapılan çalışmalar.

Muvafık: Yerinde, uygun.

Mucânebet: Çekinme, uzak durma.

Müştâk: Arzulu, istekli.

Mütâlaa: İnceleme, araştırma.

Nefî: Sürgün.

Râbita: Bağ, alâka.

Sergüzeşt-i hayat: Hayatta kişinin başından geçen hâller, olaylar.

Tazyikât: Sıkıştırmalar, baskılar.

Tecerrüd: İnsanlardan ayrı, yalnız başına yaşama.

Tettebbuât: Araştırmalar, incelemeler.

Tevellüt etmek: Doğmak, ortaya çıkmak.

Ulûm: İlimler.

Ülfet: Aşıma.

Üstad-ı mutlak: Mutlak, tam rehber.

bir netice-i kudsiyeye müncer olmak için, kuvvetli bir inâyet-i ilâhiye ve bir ikram-ı rabbânî olduğuna bende şüphe bırakmamıştır.

Yedinci İşaret: Bu hizmetimiz zamanında, beş altı sene zarfında, bilâ-mübâlâğa yüz eser-i ikram-ı ilâhî ve inâyet-i rabbâniye ve kerâmet-i Kur’âniye’yi gözümüzle gördük. Bir kısmını On Altıncı Mektup’ta zikrettik. Bir kısmını Yirmi Altıncı Mektub’un Dördüncü Mebhası’nın Mesâil-i Müteferrikası’nda, bir kısmını Yirmi Sekizinci Mektub’un Üçüncü Meselesi’nde beyan ettik. Benim yakın arkadaşlarım bunu biliyorlar. Dâimî arkadaşım Süleyman Efendi, çoklarını biliyor. *Husûsan Sözlere’in ve risalelerin neşrinde ve tashihâtında ve yerlerine yerleştirmekte ve tesvid ve tebyizinde fevka’l-me’mul, kerâmetkârâne bir teshilâta mazhar oluyoruz.. kerâmet-i Kur’âniye olduğuna şüphemiz kalmıyor. Bunun misalleri yüzlerdir.*

Hem mâişet hususunda o kadar şefkatle besleniyoruz ki, en küçük bir arzu-yu kalbimizi bizi istihdam eden Sahib-i İnâyet, tatmin etmek için fevka’l-me’mul bir surette ihsan ediyor ve hâkeza...

İşte bu hâl gayet kuvvetli bir işaret-i gaybiyedir ki, biz istihdam olunuyoruz. Hem rıza dairesinde, hem inâyet altında bize hizmet-i Kur’âniye yaptırılıyor.

الْحَمْدُ لِلَّهِ هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي¹.

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ².

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ صَلَاةً تَكُونُ لَكَ رِضَاءً وَلِحَقِّهِ أَدَاءٌ وَعَلَى آلِهِ

وَصَحْبِهِ وَسَلَّمَ تَسْلِيمًا كَثِيرًا. أَمِينَ³.

1 “Rabbimin bu ihsanından dolayı Allah’a hamdolsun.”

2 “Sühbansın ya Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara Sûresi, 2/32).

3 “Allah’ım! Efendimiz Muhammed’e O’nun âl ve ashabına, senin hoşnutluğuna ve O’nun hakkının ödenmesine vesile olacak şekilde çok salât ve selâm eyle. Âmin.”

Bilâ-mübâlâğa: Abartısız, mübâlâğasız.

Eser-i ikram-ı ilâhî: Cenâb-ı Hakk’ın ikramının, ihsanının belirtisi, eseri.

Fevka’l-me’mul: Umulanın, beklenenin üstünde.

Hâkeza: Böylece, bunun gibi.
İstihdam etmek: Çalıştırmak, hizmet ettirmek.

İşaret-i gaybiye: Gayb âlemine ait işaret.

Kerâmetkârâne: Kerâmetli bir tarzda.

Mâişet: Yaşama, geçinme.

Mazhar olmak: Erişmek, nâil olmak, şereflenmek.

Mesâil-i müteferrika: Birbiri ile ilgisi olmayan meseleler.

Müncer olmak: Çekilmek, sürüklenmek.

Netice-i kudsiye: Mukaddes, kutlu netice, sonuç.

Sahib-i inâyet: Yardım sahibi.

Tashihât: Düzeltmeler.

Tebyiz: Temize çekme.

Teshilât: Kolaylaştırmalar.

Tesvid: Müsvedde yazma.

Mahrem Bir Suâl Cevaptır

Şu sırr-ı inâyet, eskiden mahremce yazılmış; On Dördüncü Söz'ün âhirine ilhak edilmişti. Her nasılsa ekser müstensihler unutup yazmamışlardı. Demek münasip ve lâıyk mevkii burasıymış ki, gizli kalmış.

Benden suâl ediyorsun: “Neden senin Kur’ân’dan yazdığın Sözler’de bir kuvvet, bir tesir var ki, müfessirlerin ve âriflerin sözlerinde nâdir bulunur? Bazen bir satırda bir sayfa kadar kuvvet var, bir sayfada bir kitap kadar tesir bulunuyor.”

Cevap: Güzel bir cevaptır! Şeref, i’câz-ı Kur’ân’a ait olduğundan ve bana ait olmadığından, bilâ-pervâ derim:

Ekseriyet itibarıyla öyledir. Çünkü; yazılan Sözler tasavvur değil, tasdik. teslim değil, imandır. mârifet değil, şehâdet, şuhûddur. taklit değil, tahkiktir. iltizam değil, iz’andır. tasavvuf değil, hakikattir. dâvâ değil, dâvâ içinde burhandır.

Şu sırrın hikmeti budur ki: Eski zamanda esâsât-ı imaniye, mahfuzdu; teslim, kavî idi. Teferruâtta, âriflerin mârifetleri delilsiz de olsa beyanâtları makbul idi, kâfi idi. Fakat şu zamanda dalâlet-i fenniye, elini esâsâta ve erkân-ı uzatmış olduğundan:

• Her derde lâıyk devâyı ihsan eden Hakîm-i Rahîm olan Zât-ı Zülcelâl, Kur’ân-ı Kerîm’in en parlak mazhar-ı i’câzından olan

Âhir: Son.

Ârif: Cenâb-ı Hakk’ın isim ve sıfatlarının tecellilerini ruhî tecrübeleri neticesinde vicdanında sezen, ilâhî mârifete ermiş veli.

Bilâ-pervâ: Çekinmeden, sıkılmadan.

Burhan: Delil.

Dalâlet-i fenniye: Bilim ve felsefeden kaynaklanan çarpık, sapık düşünceler.

Dâvâ: İddiâ.

Erkân: Esaslar, temeller. Dinin temel prensipleri.

Esâsât-ı imaniye: İman esasları, imanın temel şartları.

Hakîm-i Rahîm: Her şeyi yerli yerince yapan pek merhametli,

Hz. Allah.

Hikmet: Gâye, sebep.

i’câz-ı Kur’ân: İnsanları, benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur’ân-ı Kerim üslubu.

İlhak etmek: İlâve etmek, eklemek.

İltizam: Benimseme, taraftar olma.

İz’ân: İyice anlama, tam kavrama.

Kavî: Güçlü, kuvvetli.

Mahfuz: Korunmuş, sağlam.

Mahrem: Gizli, hususi.

Mârifet: İlim ve fenlerle öğrenecek edinilen bilgi.

Mazhar-ı i’câz: Kur’ân-ı Kerim’in mu’cize üslubunun görüldüğü yer.

Müfessir: Kur’ân-ı Kerim’i sağlam bilgi ve akıl ölçüleri çerçevesinde çalışıp, Allah Teâlâ’nın kastettiği manayı anlatan âlim.

Müstensih: Yazılı bir nüshaya bakarak eliyle onun bir suretini yazan kimse.

Sırr-ı inâyet: Cenâb-ı Hakk’ın yardımında görülen incelik, sır.

Şehâdet / şuhûd: Bir şeyin gerçeğine şahit olma, hakikati ayan beyan görme.

Tahkik: Doğruyu araştırma, açığa çıkarma.

Tasavvur: Zihinde canlandırma, göz önüne getirme.

Zât-ı Zülcelâl: Sonsuz gücün ve hâkimiyetin sahibi Yüce Zât.

temsilâtından bir şûlesini, acz ve zaafıma, fakr ve ihtiyacıma merhame-ten hizmet-i Kur'ân'a ait yazılarıma ihsan etti..

• Felillâhilhamd, sırr-ı temsil dürbünüyle en uzak hakikatler, gayet yakın gösterildi..

• Hem sırr-ı temsil cihetü'l-vahdetiyle, en dağınık meseleler toplattırıldı..

• Hem sırr-ı temsil merdiveniyle, en yüksek hakâike kolaylıkla yetiş-tirildi..

• Hem sırr-ı temsil penceresiyle, hakâik-i gaybiyeye, esâsât-ı İslâmi-ye'ye şuhûda yakın bir yakîn-i imaniye hâsıl oldu..

• Akıl ile beraber vehim ve hayal, hatta nefis ve hevâ teslime mecbur olduğu gibi, şeytan dahi teslim-i silâha mecbur oldu...

Elhâsıl: Yazılarımda ne kadar güzellik ve tesir bulunsa, ancak tem-silât-ı Kur'âniye'nin lemeâtındandır. Benim hissem; yalnız şiddet-i ihti-yacımla taleptir.. ve gayet aczimle tazarruumdur. Dert benimdir, devâ Kur'ân'ındır.

* * *

Cihetü'l-vahdet: Birleşme, buluş-ma noktası.

Felillâhilhamd: "Allah'a şükürler olsun ki ..."

Hakâik: Gerçekler.

Hakâik-i gaybiye: Gayba ait, görünmeyen hakikatler.

Hevâ: Zararlı ve günah olan arzular.

Lemeât: Parıltılar.

Sırr-ı temsil: Benzetmelerle, mi-saller getirerek anlatmadaki sır ve bereket.

Şûle: Işık, parıltı, alev.

Tazarru: Tevazu ve huşu içinde Allah'a yalvarma.

Temsilât: Benzetmeler, misaller.

Temsilât-ı Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerim'deki temsiller, misaller.

Yakîn-i imaniye: Kesin, şüphesiz inanma.

Yedinci Meselenin Hâtimesidir

Sekiz inâyet-i ilâhiye suretinde gelen işârât-ı gaybiyeye dair gelen veya gelmek ihtimali olan evhamı izâle etmek ve bir sırr-ı azîm-i inâyeti beyan etmeye dairdir.

Şu Hâtîme “Dört Nükte”dir.

Birinci Nükte: Yirmi Sekizinci Mektub’un Yedinci Meselesi’nde yedi sekiz küllî ve mânevî inâyât-ı ilâhiyeden hissettiğimiz bir işaret-i gaybiyeyi, “Sekizinci İnâyet” namıyla, “tevâfukât” tâbiri altındaki nakışta o işârâtın cilvesini gördüğümüzü iddia etmiştik. Ve iddia ediyoruz ki, bu yedi-sekiz küllî inâyâtlar o derece kuvvetli ve kat’îdirler ki, her birisi tek başıyla o işârât-ı gaybiyeyi isbat eder.

Farz-ı muhâl olarak, bir kısmı zayıf görölse, hatta inkâr edilse, o işârât-ı gaybiyenin kat’iyetine hâlel vermez. O sekiz inâyâtı inkâr edemeyen, o işârâtı inkâr edemez. Fakat tabakât-ı nâs muhtelif olduğu, hem kesretli tabaka olan tabaka-yı avâm, gözüne daha ziyade itimat ettiği için o sekiz inâyâtın içinde en kuvvetlisi değil, belki en zâhirîsi tevâfukât olduğundan –çendan ötekiler daha kuvvetli, fakat bu daha umumî olduğu için– ona gelen evhamı defetmek maksadıyla, bir muvâzene nev’inden, bir hakikati beyan etmeye mecbur kaldım. Şöyle ki:

O zâhirî inâyet hakkında demiştik: Yazdığımız risalelerde, Kur’ân kelimesi ve Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm) kelimesinde öyle bir derece tevâfukât görünüyor; hiçbir şüphe bırakmıyor ki, bir kast ile tanzim edilip muvazi bir vaziyet verilir. Kast ve irade ise bizlerin olmadığına delilimiz, üç dört sene sonra muttali olduğumuzdur. Öyleyse, bu kast ve irade, bir inâyet eseri

Çendan: Gerçi, her ne kadar.

Evham: Kuruntular, vehimler.

Farz-ı muhâl: Olmuş gibi düşünme, varsayma.

Halel vermek: Zarar vermek, bozmak.

Hâtîme: Son, son söz.

İnâyet-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk’ın yardımı, yardım etmesi.

İşârât-ı gaybiye: Gayb âlemine ait işaretler.

İzâle etmek: Gidermek.

Kesret: Çoğunluk, genel.

Küllî: Şümüllü, kapsamlı.

Muttali olmak: Haberdar olmak, öğrenmek.

Muvâzene: Tartma, kıyaslama.

Sırr-ı azîm-i inâyet: Cenâb-ı Hakk’ın yardım etmesindeki çok büyük sır.

Tabakât-ı nâs: İnsan sınıfları, grupları.

Tabaka-yı avâm: Genel halk tabakası.

Tanzim: Düzenleme, belirli bir ölçü içerisinde yerleştirme.

Tevâfukât: Uygun gelmeler. Bazı kelimelerin tesadüfe verilemeyecek derecede yazıda alt alta, yan yana veya karşılıklı bir şekilde birbirine orantılı, denk gelmeleri.

Zâhirî: Görünen, görünüşteki.

olarak gaybîdir. Sırf i'câz-ı Kur'ân ve i'câz-ı Ahmediye'yi teyid suretinde ve iki kelimedede tevâfuk suretinde o garip vaziyet verilmiştir. Bu iki kelimenin mübarekiyeti, i'câz-ı Kur'ân ve mu'cizât-ı Ahmediye'ye bir hâtem-i tasdik olmakla beraber; sâir misil kelimeleri dahi, ekseriyet-i azîme ile tevâfuka mazhar etmişler. Fakat onlar birer sayfaya mahsus; şu iki kelime, bir iki risale-nin umumunda ve ekser risalelerde görünüyor. Fakat mükerrer demişiz: Bu tevâfukun aslı, sâir kitaplarda da çok bulunabilir. Ama kast ve irade-i âliye-yi gösterecek bu derece garâbette değildir.

Şimdi bu dâvâmızı çürütmek kabil olmadığı hâlde, zâhir nazarlarda çürümüş gibi görmekte bir-iki cihet olabilir:

Birisi: “Sizler düşünüp öyle bir tevâfuku rast getirmişsiniz,” diyebilirler. “Böyle bir şey yapmak kast ile olsa, rahat ve kolay bir şeydir.”

Buna karşı deriz ki: Bir dâvâda iki şahid-i sâdık kâfidir. Bu dâvâmızda ki kast ve irademiz taallûk etmeyerek, üç dört sene sonra muttali olduğumuza yüz şahid-i sâdık bulunabilir. Bu münasebetle bir nokta söyleyeceğim: Bu kerâmet-i i'câziye, Kur'ân-ı Hakîm belâgat cihetinde derece-i i'câzda olduğu nev'inden değildir. Çünkü i'câz-ı Kur'ân'da kudret-i beşer, o yolda giderek o dereceye yetişemiyor. Şu kerâmet-i i'câziye ise, kudret-i beşerle olamıyor; kudret, o işe karışmıyor. Karışsa sun'î olur, bozulur. ^(Hâşiye)

Hâşiye: On Dokuzuncu Mektub'un On Sekizinci İşareti'nde, bir nüshada, bir sayfada dokuz Kur'ân tevâfuk suretinde bulunduğu hâlde, birbirine hat çektik, mecmuunda “Muhammed” lâfzı çıktı. O sayfanın mukabilindeki sayfada sekiz Kur'ân tevâfukla beraber, mecmuunda “lâfzullah” çıktı. Tevâfukâtta böyle bedî şeyler çok var.

Bu hâşiyenin meâlini gözümüzle gördük.

Bekir, Tefik, Süleyman, Galip, Said.

Belâgat: Edebiyat. Sözlü veya yazılı ifadeyi doğru, düzgün, yerinde, kusursuz ve muhataba faydalı bir şekilde kullanma sanatı.

Dâvâ: İddiâ.

Derece-i i'câz: Mu'cize derecesi.

Ekseriyet-i azîme: Büyük çoğunluk.

Garâbet: Gariplik, şaşkınlık.

Gaybî: Gayba ait, görünmeyen.

Hâtem-i tasdik: Tasdik, onay mührü.

i'câz-ı Ahmediye: Hz. Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) ait mu'cize.

i'câz-ı Kur'ân: İnsanları, benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerim üslubu.

İrade-i âliye: Yüce irade.

Kerâmet-i i'câziye: Kur'ân-ı Kerim'in mu'cizeli üslubundan kaynaklanan ilâhî ikram, hususi lütf.

Kudret-i beşer: İnsan gücü, kapasitesi.

Lâfzullah: “Allah” lâfzı, kelimesi.

Mazhar etmek: Nâil etmek, şereflendirmek.

Meâl: Mana, netice.

Mecmu: Bütün, genel.

Mu'cizât-ı Ahmediye: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.)

mu'cizeleri.

Mübarekiyet: Mübarek olma, kutluluk, azizlik.

Mükerrer: Tekrar edilen, tekrarlanmış.

Şahid-i sâdık: Doğru şahit.

Taallûk etmek: İlgili, bağlı olmak.

Tevâfuk: Uygun gelme. Bazı kelimelerin tesadüfe verilemeyecek derecede yazıda alt alta, yan yana veya karşılıklı bir şekilde birbirine orantılı, denk gelmesi.

Tevâfukât: Tevâfuklar.

Teyid: Destekleme, pekiştirme.

Zâhir nazar: Sathî, yüzeysel bakış.

Üçüncü Nükte: İşaret-i hâssa, işaret-i âmme münasebetiyle bir sır-ı dakik-i rubûbiyet ve rahmâniyete işaret edeceğiz:

Bir kardeşimin güzel bir sözü var. O sözü bu meseleye mevzu edeceğim. Sözü de şudur ki; bir gün güzel bir tevâfukâtı ona gösterdim. Dedi:

“Güzel! Zaten her hakikat, güzeldir. Fakat bu Sözlere’deki tevâfukât ve muvaffakiyet daha güzeldir.” Ben de dedim: “Evet, her şey ya hakikaten güzeldir, ya bizzat güzeldir veya neticeleri itibarıyla güzeldir. Ve bu güzellik, rubûbiyet-i âmmeye ve şümûl-ü rahmete ve tecellî-yi âmmeye bakar. Dediğin gibi, bu muvaffakiyetteki işaret-i gaybiye daha güzeldir. Çünkü bu rahmet-i hâssaya ve rubûbiyet-i hâssaya ve tecellî-yi hâssaya bakar bir surettedir.” Bunu bir temsille fehme takrib edeceğiz, şöyle ki:

Bir padişahın umumî saltanatı ve kanunu ile merhamet-i şahanesi umum efrad-ı millete teşmil edilebilir. Her fert, doğrudan doğruya o padişahın lüt-funa, saltanatına mazhardır. O suret-i umumiyede efradın çok münasebât-ı hususiyesi vardır. İkinci cihet, padişahın ihsanât-ı hususiyesidir ve evâmir-i hâssasıdır ki; umumî kanunun fevkinde bir ferde ihsan eder, iltifat eder, emir verir.

İşte bu temsil gibi, Zât-ı Vâcibu’l-vücûd ve Hâlık-ı Hakîm ve Rahîm’in umumî rubûbiyet ve şümûl-ü rahmeti noktasında her şey hissedardır. Her şeyin hissesine isabet eden cihette, hususî onunla münasebettardır. Hem kudret ve irade ve ilm-i muhitiyle her şeye tasarrufâtı, her şeyin en cüz’î işle-rine müdahalesi, rubûbiyeti vardır. Her şey, her şe’inde O’na muhtaçtır..

Efrad-ı millet: Vatandaşlar.

Evâmir-i hâssa: Hususi emirler.

Fehm: Anlama, anlayış.

Fevk: Üst.

Hâlık-ı Hakîm ve Rahîm: Her şeyi yerli yerince yaratan sonsuz şefkat ve merhamet sahibi Hz. Allah.

İhsanât-ı hususiye: Hususi ih-sanlar, hediyeler.

İlm-i muhit: Cenâb-ı Hakk’ın her şeyi kuşatan ezeli, ebedî, sonsuz, sınırsız ilmi.

İşaret-i âmme: Umumi, genel işaret.

İşaret-i hâssa: Hususi, özel işaret.

Mazhar: Erişen, nâil olan.

Merhamet-i şahane: Padişaha

yaraşan merhamet, şefkat.

Muvaffakiyet: Allah’ın yardım-yı-la elde edilen başarı.

Münasebât-ı hususiye: Hususi ilişkiler.

Rahmet-i hâssa: Cenâb-ı Hakk’ın bazı varlıklara has, hu-susi rahmeti.

Rubûbiyet-i âmme: Cenâb-ı Hakk’ın herkesi ve her şeyi içine alan engin terbiye ve idaresi.

Rubûbiyet-i hâssa: Cenâb-ı Hakk’ın bazı varlıklara has, hususi terbiye ve idaresi.

Sırr-ı dakik-i rubûbiyet ve rah-mâniyet: Cenâb-ı Hakk’ın “Rab ve Rahmân” sıfatlarına dair ince nükte, sır.

Suret-i umumiyeye: Genel görünüm.

Şe’n: İş, hâl, durum.

Şümûl-ü rahmet: Allah’ın rah-metinin enginliği, bütün varlığı kuşatması.

Takrib etmek: Yaklaştırmak, yakınlaştırmak.

Tecellî-yi âmme: Cenâb-ı Hakk’ın isim ve sıfatlarının bütün varlıkları kuşatarak tecellî etmesi.

Tecellî-yi hâssa: Cenâb-ı Hakk’ın bazı varlıklara has, hususi tecellisi.

Teşmil etmek: Yaymak, geniş-letmek.

Zât-ı Vâcibu’l-vücûd: Varlığı kendinden ve kesin olan Allah.

O'nun ilim ve hikmetiyle işleri görülür, tanzim edilir. Ne tabiatın haddi var ki, o daire-i tasarruf-u rubûbiyetinde saklansın.. ve tesir sahibi olup müdahale etsin.. ve ne de tesadüfün hakkı var ki, o hassas mizan-ı hikmet dairesindeki işlerine karışsın. Risalelerde, yirmi yerde kat'î hüccetlerle tesadüf ve tabiatı nefyetmişiz.. ve Kur'ân kılıcıyla idam etmişiz.. müdahalelerini muhâl göstermişiz. Fakat, rubûbiyet-i âmmedeki daire-i esbab-ı zâhiriyyede, ehl-i gafletin nazarında hikmeti ve sebebi bilinmeyen işlerde, tesadüf nâmını vermişler. Ve hikmetleri ihata edilmeyen bazı ef'âl-i ilâhiyenin kanunlarını –tabiat perdesi altında gizlenmiş– görememişler, tabiata müracaat etmişler.

İkincisi, hususî rubûbiyetidir ve has iltifat ve imdad-ı rahmânîsidir ki, umumî kanunların tazyikatı altında tahammül edemeyen fertlerin imdadına, Rahmânü'r-Rahîm isimleri imdada yetişirler, hususî bir surette muâvenet ederler, o tazyikattan kurtarırlar. Onun için, her zîhayat, husûsan insan, her anda O'ndan istimdat eder ve medet alabilir. İşte bu hususî rubûbiyetindeki ihsanâtı, ehl-i gaflete karşı da tesadüf altına gizlenmez ve tabiata havale edilmez.

İşte bu sırra binâendir ki; İ'câz-ı Kur'ân ve Mu'cizât-ı Ahmediye'deki işârât-ı gaybiyeyi, hususî bir işaret telâkki ve itikat etmişiz.. ve bir imdad-ı hususî ve muannidlere karşı kendini gösterecek bir inâyet-i hâssa olduğunu yakın ettik.. ve sırf lillâh için ilân ettik. Kusur etmişsek Allah affetsin. Âmîn!

رَبَّنَا لَا تَوَاضِعْنَا إِن نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا.¹

* * *

¹ “Ya Rabbenâ! Eğer unuttuk veya kasıtsız olarak yanlış yaptıysak bundan dolayı bizi sorumlu tutma!” (Bakara Sûresi, 2/286).

Daire-i esbab-ı zâhiriye: Görünen, dış sebepler zinciri.

Daire-i tasarruf-u rubûbiyet: Allah'ın yaratıp, yönettiği her şeyi içine alan daire, varlık dairesi.

Ef'âl-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'a ait fiiller, işler.

Ehl-i gaflet: Gerçeklerden habersiz yaşayanlar.

Hüccet: Delil.

İhata etmek: Kavramak, iyice anlamak.

İhsanât: İhsanlar, hediyeler.

İmdad-ı rahmânî: Pek merhametli Cenâb-ı Hakk'ın yardımı.

İnâyet-i hâssa: Hususi yardım.

İstimdat: Medet isteme, yardım dileme.

İşârât-ı gaybiye: Gayba ait işaretler.

İtikat etmek: Gönülden inanmak.

Lillâh: “Allah için, Allah rızası için.”

Mizan-ı hikmet: Her şeyi yerli yerince yaratan hikmet ölçüsü, terazisi.

Mu'cizât-ı Ahmediye: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) mu'cizeleri.

Muannid: İnatçı.

Muâvenet: Yardım.

Muhâl: İmkânsız.

Nefyetmek: Ortadan kaldırmak, yok etmek.

Rahmânü'r-Rahîm: Yaratıcılığına karşı merhamet ve ihsanı çok fazla olan, daima sonsuz ve sınırsız şefkat ve merhamet eden Hz. Allah.

Tazyikat: Sıkıştırmalar, baskılar.

Telâkki etmek: Kabullenmek, benimsemek.

Yakîn etmek: Şüphesiz, kesin bir şekilde inanmak.

Zihayat: Canlı.

Sözler'in tebyizinde kıymettar hizmeti sebkât eden Muallim Ahmed Galib'in fıkrasıdır.

“Elde Kur’ân gibi burhan-ı hakikat varken,
Münkiri ilzam için gönlüme sıklet mi gelir?”
Sözün özdür ey can, tekellûf değil.

Ledün ilminin zübde-i pâkidir
Bu, sümme’t-tedarik tasannuf değil.

Bu bir hikmet-i nur-u irfandır
Ki ehvâ ve lâğv ve tefelsûf değil.

Müzekkî-i nefis ve musaffî-i ruh,
Mürebbi-i dildir, tasavvuf değil.

O Sözler bütün mârifet şemsidir.
Sözüm doğrudur, bir teellûf değil.

İçin nurudur, lâfza akseylemiş,
Bir iki satırda terâdüf değil.

Mutabık lâfızlar birbirine.
Bu asla tasannû, tesadûf değil.

Dizilmiş nizamla bütün harfleri,
Tevâfuktur, asla tehâlûf değil.

Bu bir cilve-i sırr-ı i’câzdır
Ki Kur’ân’dandır, tecevvûf değil.

Burhan-ı hakikat: Gerçeğin, doğrunun delili.

Cilve-i sırr-ı i’câz: Kur’ân-ı Kerim mu’cizesinden kaynaklanan yansıma.

Ehvâ: Hevesler, faydasız istekler, arzular.

Hikmet-i nur-u irfan: İlim, mârifet nurunun sebebi, gâyesi.

İlzam: Cevap veremez hâle getirme, susturma.

Lâğv: Boş, manasız söz.

Ledün ilmi: Allah tarafından insanın gönlüne atılan ilâhî bilgi ve içe doğan hakikatler ilmi.

Mârifet: Tefekkür, sezi ve iç müşâhedeyle ulaşılan ilim, ilmin özü.

Musaffî-i ruh: Ruhu arındıran.

Münkîr: İnkâr eden, inanmayan.

Mürebbi-i dil: Gönlü terbiye eden, eğiten.

Müzekkî-i nefis: Nefsi temizleyen.

Sebkât etmek: Öne geçmek.

Sıklet: Ağırılık.

Sümme’t-tedarik: Sonradan elde edilen.

Şems: Güneş.

Tasannû: Sunilik, yapmacıklık.

Tasannuf: Sınıflandırma, sırala-

ma, dizme.

Tebyiz: Temize çekme.

Tecevvûf: İçi boş olma.

Teellûf: Zorlama, yapmacık bir şekilde derleme, toparlama.

Tefelsûf: Felsefe yapma, felsefi olmaya çalışma.

Tehâlûf: Farklı olma, uymama.

Tekellûf: Zorlama, külfet.

Terâdüf: Birbirine benzer veya aynı manayı ifade etme.

Tevâfuk: Birbirine uygun denk, düşme, muvafık olma.

Zübde-i pâk: Tertemiz, dupduru öz.

Bu hüsn-ü tesadüf güzeldir güzel,
Bu babda ne dense tezâuf değil.

Said-i Bediüzzaman-ı Nursî
Beyanı bedîdir, taattuf değil.

Tesellîye ermemiş elinde kalem,
Eder arz-ı dîdâr, taharrüf değil.

Tevâfuk, sözünde ona çok mudur?
Tefevvuk onun için teşerrüf değil.

İsabet, buna savb-ı Haktan gelir.
Bu kastî değildir, tasarruf değil.

Bunu görmeyen bed nazarlar için,
Telehhüf derim ben, teessüf değil.

Ki var mânevî hayretim gâliben,
Beyanım bu yolda tazarruf değil.

Çok işte Hak, onu muvaffak ede.
Tevâfuk, makam-ı tevakkuf değil.

Ahmed Galib*

(*Rahmetullâhi aleyhi*)

* * *

Arz-ı dîdâr etmek: Yüzünü göstermek, ortaya çıkmak.

Bab: Bölüm, kısım, konu.

Bed: Kötü, çirkin.

Bedî: Eşsiz, benzersiz, orijinal.

Gâliben: Çoğunlukla, genellikle.

Hüsn-ü tesadüf: Güzel rastlantı.

Kasem etmek: Yemin etmek.

Makam-ı tevakkuf: Durma yeri, üstünde durulacak nokta.

Savb-ı Hak: Allah tarafı, Allah'tan.

Taattuf: Alıntı, atıf yoluyla aktarma, nakletme.

Taharrüf: Sapma, kayma, yoldan çıkma.

Tazarruf: Zarif, kibar gibi görünme, zariflik taslama.

Teessüf: Esef etmek, kınamak.

Tefevvuk: Üstünlük, üstün olma.

Telehhüf: Üzülme, acıma.

Teşerrüf: Sonradan şeref kazanma şereflenme, şeref bulma.

Tezâuf: Arttırma, fazlalık.

Merhum Binbaşı Âsım Beyin fıkrasıdır.

Kasem ederim, doğrudur sözü özüyle beraber,
Bu hakikati kabul ve tasdik etmeyen bedmâyeler,
Kalır dalâlet ve vâdi-i hüsranda nice seneler.
Bunları irşad edip kurtarmaktır hüner,
Hidayet erişse eğer, o vakit boyun eğer.

Cümlelerin ıslahını niyaz edip Hâlık'a yalvaralım,
Hep envâr-ı Kur'âniye olan Sözler'i okuyup anlatalım,
Bu yolda bizler de feyz alıp dilşad olalım,
Fenâyı, bekâya tebdilde rıza-yı Bârî'ye kavuşalım.
Sad-hezar tahsine lâıyk bîbahâ fıkra-yı Galib,
Bu hakikatleri söylemekle olur şüpheşiz galip.

Binbaşı Âsım*

(*Rahmetullâhi aleyhi*)

* * *

Bedmâye: Mayası bozuk, karakter-siz.

Bekâ: Kalıcı olma, ebedîlik, âhiret.

Bîbahâ: Paha biçilemez, çok değerli.

Cümle: Herkes.

Dalâlet: Sapıklık. İslâm'a uymayan her türlü yanlış düşünce.

Dilşad: Sevinçli, neşeli.

Envâr-ı Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerim'in nurları.

Fenâ: Dünyanın geçici yüzü. Biten, tükenen, geçici olan her şey.

Feyz almak: Bereket, lütuf almak, mânen istifade etmek.

Fıkra-yı Galib: Galib Bey'in fıkrası, yazısı.

Hâlık: Yaradan, Hz. Allah.

Islah: Düzeltme, iyileştirme.

İrşad etmek: Doğru yolu göstermek.

Rıza-yı Bârî: Allah rızası.

Sad-hezar: Yüz bin.

Tahsin: Güzel bulma, beğenme.

Tebdil: Değiştirme.

Vâdi-i hüsrân: Kaybolunan yer.

Sekizinci Risale Olan Sekizinci Mesele

Şu mesele, altı suâlin cevabı olup “Sekiz Nükte” dir.

Birinci Nükte: Bir dest-i inâyet altında hizmet-i Kur’âniye’de istihdam edildiğimize dâir çok envâ-ı işârât-ı gaybiyeyi hissettik ve bazılarını gösterdik. Şimdi o işârâtın bir yenisi daha şudur ki:

Ekser Sözlere’de tevâfukât-ı gaybiye var.^(Hâşiye) Ezcümle, “Resûl-i Ekrem” kelimesinde ve “aleyhissalâtü vesselâm” ibaresinde ve Kur’ân lâfz-ı mübarekesinde bir nevi cilde-i i’câz temessül ettiğine bir işaret var. İşârât-ı gaybiye, ne kadar gizli ve zayıf da olsa, hizmetin makbuliyetine ve meselelerin hakkaniyetine delâlet ettiği için, bence çok ehemmiyetlidir ve çok kuvvetlidir. Hem gururumu kırar ve sırf bir tercüman olduğumu kat’iyen bana gösterdi. Hem hiç medar-ı iftihar benim için bir şey bırakmıyor; yalnız medar-ı şükran olan şeyleri gösteriyor. Hem madem Kur’ân’a aittir ve i’câz-ı Kur’ân hesabına geçiyor ve kat’iyen cüz-i ihtiyârîmiz karışmıyor ve hizmette tembellik edenlere teşvik ediyor ve risalenin hak olduğuna kanaat veriyor ve bizlere bir nevi ikram-ı ilâhîdir ve izharı, tahdis-i nimettir ve aklı gözüne inmiş mütemerridleri iskât ediyor; elbette izharı lâzımdır, inşaallah zararsızdır.

İşte, şu işârât-ı gaybiyenin birisi de şudur ki: Cenâb-ı Hak, kemâl-i rahmet ve kereminden, Kur’ân’a ve imana hizmetle meşgul olan bizleri

Hâşiye: Tevâfukât ise ittifaka işaretir. İttifak ise ittihadı emâredir, vahdete alâmettir. Vahdet ise tevhidi gösterir. Tevhid ise Kur’ân’ın dört esasından en büyük esasıdır.

Cilde-i i’câz: Mu’cize belirtisi, yansıması.
Cüz-i ihtiyârî: İnsanın küçücük iradesi, tercih gücü.
Delâlet etmek: Göstermek, ispat etmek.
Dest-i inâyet: Yardım eli.
Envâ-ı işârât-ı gaybiye: Gayba ait çeşitli işaretler.
Ezcümle: Bunlardan biri de şudur: ...
Hakkaniyet: Haklılık, doğruluk.
Hizmet-i Kur’âniye: Kur’ân-ı Kerim hizmeti.
i’câz-ı Kur’ân: İnsanları, benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur’ân-ı Kerim üslubu.

İhsan-ı ilâhî: Cenâb-ı Hakk’ın ihsanı, nimeti.
İskât etmek: Susturmak, ses kesmek.
İstihdam etmek: Çalıştırmak, hizmet ettirmek.
İttihad: Birleşme.
İzhar: Açığa çıkarma, gösterme.
Kemâl-i rahmet ve kerem: Pek büyük merhamet ve cömertlik.
Lâfz-ı mübareke: Bereketli, kutsal söz.
Makbuliyet: Makbul olma, beğenilme.
Medar-ı iftihar: Övünç sebebi.

Medar-ı şükran: Şükür gerektiren durum, şükür sebebi.
Mütemerrid: İnatçı.
Tahdis-i nimet: Şükür maksadı ile Hakk’ın nimetlerini ilan etmek.
Temessül: Suret veya mahiyetin aksetmesi, görünmesi.
Tevâfukât-ı gaybiye: Gayba ait tevâfuklar, uygunluklar.
Tevhid: Allah’ın birliği.
Vahdet: Birlik.

teşvik ve kulûbumuzu tatmin için, bir ikram-ı rabbânî ve bir ihsan-ı ilâhî suretinde hizmetimizin makbuliyetine alâmet ve yazdığımız hak olduğuna işaret-i gaybiye nev'inden, bütün risalelerimizde ve bilhassa Mu'cizât-ı Ahmediye ve İ'câz-ı Kur'ân ve Pencereleer Risaleleri'nde, tevâfukât-ı gaybiye nev'inde bir letâfet ihsan etmiştir. Yani, bir sayfada misil olarak gelen kelimeleri birbirine baktırıyor. Bunda bir işaret-i gaybiye veriliyor ki; *“Bir irade-i gaybî ile tanzim edilir. İhtiyârınıza ve şuurunuza güvenmeyiniz. İhtiyârınızın haberi olmadan ve şuurunuz yetişmeden harika nakışlar ve intizamlar yapılıyor.”*

Bahusus, Mu'cizât-ı Ahmediye Risalesi'nde lâfz-ı Resûl-i Ekrem ve lâfz-ı salavât bir ayna hükmüne geçip, o tevâfukât-ı gaybiye işaretini sarih gösteriyor. Yeni, acemî bir müstensih'in yazısında –beş sayfa müstesna– mütebâki, iki yüzden fazla salavât-ı şerife birbirine müvazi olarak bakıyorlar. Şu tevâfukât ise şuuruz, yalnız on adette bir iki tevâfuka sebep olabilen tesadûfün işi olmadığı gibi; sanatta maharetsiz, yalnız manaya hasr-ı nazar ederek, gayet süratle, bir iki saatte otuz kırk sayfayı te'lif eden ve kendi yazmayan ve yazdıran benim gibi bir bîcârenin düşünüşü dahi elbette değildir.

İşte, altı sene sonra, yine Kur'ân'ın irşadiyla ve İşârâtü'l-İ'câz olan tefsirin dokuz ı'nın tevâfuk suretiyle gelen irşadiyla, sonra muttali olmuşum. Müstensihler ise benden işittikleri vakit hayret içinde hayrette kaldılar. Nasıl ki lâfz-ı Resûl-i Ekrem ve lâfz-ı salavât, On Dokuzuncu Mektup'ta, Mu'cizât-ı Ahmediye'nin bir nev'inin bir nevi küçük aynası hükmüne geçti. Öyle de Yirmi Beşinci Söz olan İ'câz-ı Kur'ân'da ve On Dokuzuncu Mektub'un On Sekizinci İşareti'nde lâfz-ı Kur'ân dahi, kırk tabakadan, yalnız gözüne itimat eden tabakasına karşı, bir nevi mu'cizât-ı Kur'âniye'nin, o nev'in kırk cüzünden bir cüzü tevâfukât-ı gaybiye suretinde bütün risalelerde tecellî etmekle

Bahusus: Özellikle.

Hasr-ı nazar: Bakışını, dikkatini sadece belli bir noktaya odaklama, yoğunlaştırma.

İhsan-ı ilâhî: Cenâb-ı Hakk'ın ihsanı, nimeti.

İhtiyâr: İrade, seçim.

İkram-ı rabbânî: Cenâb-ı Hakk'ın ikramı, hediyesi.

İrade-i gaybî: Görünmeyen irade.

İrşad: Doğruyu gösterme, rehberlik etme.

Kulûb: Kalpler.

Lâfz-ı Resûl-i Ekrem: “Resûl-i Ekrem (s.a.s.)” kelimesi.

Lâfz-ı salavât: Salavât kelimesi.

Letâfet: İncelik, güzellik.

Mu'cizât-ı Ahmediye: Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) ait mu'cizeler.

Mu'cizât-ı Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerim'in mu'cizeleri.

Muttali olmak: Haberdar olmak, öğrenmek.

Müstensih: Yazarak çoğaltan,

temize çeken kimse.

Mütebâki: Geriye kalan, artan.

Müvazi: Denk, paralel.

Salavât-ı şerife: Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) için yapılan rahmet ve dualar.

Sarih: Açık, net.

Te'lif etmek: Yazı, kitap yazmak.

Tecellî etmek: Belirmek, görünmek.

beraber, o cüzün kırk cüzünden bir cüzü, lâfz-ı *Kur'ân* içinde tezahür etmiş. Şöyle ki:

Yirmi Beşinci Sözde ve On Dokuzuncu Mektub'un On Sekizinci İşareti'nde, yüz defa “*Kur'ân*” lâfzı tekerrür etmiş. Pek nâdir olarak bir-iki kelime hariç kalmış, mütebâkisi bütün birbirine bakıyor. İşte, mesela, İkinci Şuâ'nın kırk üçüncü sayfasında yedi *Kur'ân* lâfzı var, birbirine bakıyor.. ve sayfa elli altıda sekizi birbirine bakıyor, yalnız dokuzuncu müstesna kalmış. İşte, şu –şimdi gözümüzün önünde– altmış dokuzuncu sayfadaki beş lâfz-ı *Kur'ân* birbirine bakıyor.. ve hâkeza... Bütün sayfalarda gelen mükerrer lâfz-ı *Kur'ân*, birbirine bakıyor. Pek nâdir olarak, beş altı taneden bir tane hariç kalıyor. Sâir tevâfukât ise –işte gözümüzün önünde– sayfa otuz üçte, on beş adet *م* lâfzı var; on dördü birbirine bakıyor. Hem gözümüzün önünde şu sayfada dokuz *iman* lâfzı var, birbirine bakıyor; yalnız birisi, müstensih'in fâsıla vermesiyle az inhıraf etmiş. Hem şu –gözümüzün önündeki– sayfada iki *mahbub* var; biri üçüncü satırda, biri on beşinci satırdadır, kemâl-i mizanla birbirine bakıyor. Onların ortasında dört aşk dizilmiş, birbirine bakıyorlar. Daha sâir tevâfukât-ı gaybiye bunlara kıyas edilsin...

Hangi müstensih olursa olsun, satırları, sayfaları ne şekilde olursa olsun; alâküllihal, bu tevâfukât-ı gaybiye öyle bir derecede var ki, şüphe bırakmıyor ki ne tesadüfün işi ve ne de müellifin ve müstensihlerin düşünüşüdür. Fakat bazı hatta daha ziyade tevâfukât göze çarpıyor. Demek, şu risalelere mahsus bir hatt-ı hakikî vardır; bazıları o hatta yakınlaşıyor. Garâibdendir ki en mahir müstensihlerin değil, belki acemîlerin yazılarında daha ziyade görülür. Bundan anlaşılıyor ki; *Kur'ân*'ın bir nevi tefsiri olan Sözlere'deki hüner ve zarafet ve meziyet, kimsenin değil; belki muntazam, güzel hakâik-i *Kur'âniye*'nin mübarek kâmetlerine yakışacak mevzun, muntazam üslûp libasları, kimsenin ihtiyâr ve şuuruyla biçilmez ve kesilmez. Belki onların vücûdudur ki öyle ister

Alâküllihal: Her durumda, mutlaka.

Fasıla vermek: Yazıda virgül veya benzeri aralık işareti koymak, aralık bırakmak.

Garâib: Şaşırtıcı, hayret verici şeyler.

Hakâik-i Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerim'e ait hakikatler.

Hâkeza: Bunun gibi, böylece.

Hatt-ı hakikî: Gerçek yazı, hat.

İnhıraf: Kayma, sapma.

Kâmet: Boy, ölçü, değer.

Kemâl-i mizan: Mükemmel bir ölçü, denge.

Libas: Giysi.

Mevzun: Ölçülü, dengeli.

Meziyet: Ayıncı vasıf, üstün özellik.

Muntazam: Düzenli, düzgün.

Müellif: Yazar.

Mükerrer: Tekrar edilen, tekrarlanan.

Tekerrür etmek: Tekrarlanmak.

Tezahür etmek: Ortaya çıkmak, belirmek.

Zarafet: Zariflik, incelik.

ve bir dest-i gaybîdir ki o kâmete göre keser, biçer, giydirir. Biz ise içinde bir tercüman, bir hizmetkârız.

Dördüncü Nükte: Beş altı suâli tazammun eden birinci suâlinizde; “Meydan-ı haşre cem ve keyfiyet nasıl.. ve üryan mı olacak? Ve dostlarla görüşmek için ve Resûl-i Ekrem’i (*aleyhiissalâtü vesselâm*) şefaât için nasıl bulacağız? Hadsiz insanlarla birtek zât nasıl görüşecek? Ehl-i cennet ve cehennemin libasları nasıl olacak? Ve bize kim yol gösterecek?” diyorsunuz.

Elcevap: Şu suâlin cevabı, gayet mükemmel ve vâzih olarak, kütüb-ü ehâdisiyede vardır. Meşrep ve mesleğimize ait yalnız bir iki nükteyi söyleyeceğiz, şöyle ki:

Evvelâ: Bir mektupta meydan-ı haşır, küre-i arzın medar-ı senevîsinde olduğunu.. ve küre-i arz, şimdiden mânevî mahsûlâtını o meydanın elvâhlarına gönderdiği gibi; senevî hareketiyle, bir daire-i vücûdun temessül.. ve o daire-i vücûdun mahsûlâtıyla, bir meydan-ı haşrin teşekkülüne bir mebde olduğu.. ve küre-i arz denilen şu sefine-i rabbâniyenin merkezindeki cehennem-i suğrâyı cehennem-i kübrâya boşalttığı gibi, sekenesini de meydan-ı haşre boşaltacağı beyan edilmiştir.

Sâniyen: Onuncu ve Yirmi Dokuzuncu Sözlere başta olarak sâir Sözlere’de gayet kat’î bir surette o haşrin, meydanaıyla beraber vücûdu kat’î olarak isbat edilmiştir.

Sâlisen: Görüşmek ise On Altıncı Söz’de ve Otuz Bir ve Otuz İki’de kat’i-yen isbat edilmiştir ki; bir zât, nurâniyet sırrıyla bir dakikada binler yerde bulunup milyonlar adamlarla görüşebilir.

Râbian: Cenâb-ı Hak, insandan başka zîruh mahlûkâtına fitrî birer libas

Cehennem-i kübrâ: Büyük cehennem.

Cehennem-i suğrâ: Küçük cehennem.

Cem: Bir araya getirme, toplama.

Daire-i vücûd: Varlık daresi.

Dest-i gaybî: Görünmeyen el.

Ehl-i cennet ve cehennem:

Cennet ve cehennem halkı.

Elvâh: Levhalar, kitaplar, defterler.

Keyfiyet: Nitelik.

Küre-i arz: Yerküre.

Kütüb-ü ehâdisiye: Hadis kitapları.

Mânevî mahsûlât: Mânevî ürünler. Yeryüzünde işlenen olumlu, olumsuz her şey.

Mebde: Başlangıç, başlangıç noktası.

Medar-ı senevî: Dünyanın, güneş etrafında seyrederken bir yılda tamamladığı farazî daire.

Meşrep: Yol, tarz.

Meydan-ı haşr: Mahşer meydana. Öldükten sonra tekrar dirilip, toplanılan yer.

Nurâniyet: Nurlu olma, ışığa ait özelliklere sahip olma.

Resûl-i Ekrem: En yüce, en büyük Peygamber, Hz. Muhammed (s.a.s.).

Sâlisen: Üçüncü olarak.

Sâniyen: İkinci olarak.

Sefine-i rabbâniye: Allah’ın gemisi.

Sekene: Halk, ahali.

Tazammun etmek: İhtiva etmek, içermek.

Temessül: Görünme, belirme.

Teşekkül: Şekillenme, oluşma.

Vâzih: Açık.

Zîruh: Ruh sahibi.

giydirdiği gibi; meydan-ı haşirde sun'î libaslardan üryan olarak, fakat fitrî bir libas giydirmesi, ism-i Hakîm muktezasıdır. Dünyada sun'î libasın hikmeti, yalnız soğuk ve sıcaktan muhafaza ve zînet ve setr-i avrete münhasır değildir. Belki mühim bir hikmeti, insanın sâir nevilerdeki tasarruf ve münasebetine ve kumandanlığına işaret eden bir fihriste ve bir liste hükmündedir. Yoksa kolay ve ucuz, fitrî bir libas giydirebilirdi. Çünkü bu hikmet olmazsa muhtelif paçavraları vücuduna sarıp giyen insan, şuurlu hayvanâtın nazarında ve onlara nisbeten bir maskara olur, mânen onları güldürür. Meydan-ı haşirde o hikmet ve münasebet yok.. o liste de olmaması lâzım gelir.

Hâmisen: Rehber ise senin gibi Kur'ân'ın nuru altına girenlere, Kur'ân'dır. ¹آلَم'lerin ²آلَر'ların ³حَم'lerin başlarına bak, anla ki; Kur'ân ne kadar makbul bir şefaata, ne kadar doğru bir rehber, ne kadar kudsî bir nur olduğunu gör.

Sâdisen: Ehl-i cennet ve ehl-i cehennemin libasları ise Yirmi Sekizinci Söz'de hurilerin yetmiş hulle giymesine dair beyan edilen düstur burada da câridir. Şöyle ki:

Ehl-i cennet olan bir insan, cennetin her nev'inden her vakit istifade etmek, elbette arzu eder. Cennetin gayet muhtelif envâ-ı mehâsini var.. her vakit bütün cennetin envâıyla mübâşeret eder. Öyleyse cennetin mehâsininin numûnelerini, küçük bir mikyasta, kendine ve hurilerine giydirir.. kendisi ve hurileri birer küçük cennet hükmüne geçer. Nasıl ki bir insan, bir memlekette münteşir bulunan çiçekler envânını, numûnegâh küçük bir bahçesinde cemed.. ve bir dükkâncı, bütün mallarındaki numûneleri bir listede cemed.. ve

¹ “Elif, Lâm, Mîm.” (Bakara Sûresi, 2/1; Âl-i İmran Sûresi, 3/1; Ankebût Sûresi, 29/1; Rûm Sûresi, 30/1; Lokman Sûresi, 31/1; Secde Sûresi, 32).

² “Elif, Lâm, Râ.” (Yunus Sûresi, 10/1; Hûd Sûresi, 11/1; Yusuf Sûresi, 12/1; İbrahim Sûresi, 14/1; Hicr Sûresi, 15/1).

³ “Hâ, Mîm.” (Mümin Sûresi, 40/1; Fussilet Sûresi, 41/1; Şûrâ Sûresi, 42/1; Zuhuruf Sûresi, 43/1; Duhân Sûresi, 44/1; Câsiye Sûresi, 45/1; Ahkaf Sûresi, 46/1).

Câri: Geçerli.

Cemetmek: Toplamak, bir araya getirmek.

Ehl-i cennet: Cennetlikler.

Envâ-ı mehâsin: Çeşitli, türlü güzelliğler.

Fitri: Tabii, yaratılıştan gelen.

Hâmisen: Beşinci olarak.

Hayvanât: Canlılar.

Hulle: Elbise, giysi.

İsm-i Hakîm: “Her şeyi yerli yerine yapan” anlamında Cenâb-ı Hak'ın “Hakîm” ismi.

Kudsî: Mukaddes, kutlu.

Mikyas: Ölçü, ölçek.

Mukteza: Gerek, sebep.

Mübâşeret: Temas etme, birbiriyle doğrudan doğruya ilişkili olma.

Münhasır: Sınırlı, çevrili, mahsus.

Münteşir: Yaygın, yayılmış.

Nev: Tür, çeşit.

Nûmûnegâh: Örnek yeri.

Râbian: Dördüncü olarak.

Sâdisen: Altıncı olarak.

Setr-i avret: Dinin belirlediği ölçülere göre vücudun belli yerlerini örtmek.

Sun'î: Tabii olmayan, sonradan yapılmış.

bir insan, tasarruf ettiği ve hükmettiği ve münasebettar olduğu envâ-ı mah-lûkâtın numûnelerini kendine bir elbise ve bir levâzımât-ı beytiye yapıyor.

Öyle de *ehl-i cennet olan bir insan, husûsan bütün duygularıyla ve cihâzât-ı mâneviyesiyle ubûdiyet etmiş.. ve cennetin lezâizine istihkak kesbetmişse; her bir duygusunu memnun edecek, her bir cihâzâtını okşayacak, her bir letâifini zevklendirecek bir tarzda, cennetin her bir nev'-inden birer mehâsini gösterecek bir tarz-ı libası, kendilerine ve hurilerine, rahmet-i ilâhiye tarafından giydirilecek. Ve o müteaddit hulleler bir cinsten, bir neviden olmadığına delil, şu mealdeki hadistir ki; "Huriler yetmiş hulle giydikleri hâlde, bacaklarındaki ilikleri görünür, setretmiyor."¹ Demek, en üstündeki hulleden, tâ en alttaki hulleye kadar, ayrı ayrı mehâsinle, ayrı ayrı tarzda hissiyâtı ve duyguları zevklendirecek, memnun edecek mertebeler var.*

Ehl-i cehennem ise nasıl ki dünyada gözüyle, kulağıyla, kalbiyle, eliyle, aklıyla ve hâkeza.. bütün cihâzâtıyla günahlar işlemiş. Elbette cehennemde onlara göre elem verecek, azap çektirecek ve küçük bir cehennem hükmüne gelecek muhtelifü'l-cins parçalardan yapılmış elbise giydirilmek, hikmete ve adâlete münâfi görünmüyor.

Beşinci Nükte: Suâl ediyorsunuz ki; "Zaman-ı fetrette Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) ecdadı bir din ile mütedeyyin mi idiler?"

Elcevap: Hazreti İbrahim'in (*aleyhisselâm*), bilâhare gaflet ve mânevî zulûmât perdeleri altında kalan ve hususî bazı insanlarda cereyan eden bâkiye-i dini ile mütedeyyin olduğuna rivâyât vardır.² Elbette, Hazreti İbrahim'den

¹ Tirmizî, *Sıfatü'l-cennet* 5; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 2/345; 3/16. Ayrıca bkz.: Buhârî, *Bed'ü'l-halk* 8; Müslim, *Cennet* 14, 17.

² İbni Hişâm, *es-Siratü'n-nebeviyye* 2/68; Taberî, *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk* 1/532; İbni Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* 3/5.

Bâkiye-i din: Dinin unutulmayan, kalan kısmı.

Bilâhare: Daha sonra, sonradan.

Cihâzât-ı mâneviye: Mânevî cihazlar.

Ecdad: Dedeler, atalar.

Ehl-i cehennem: Cehennemlikler.

Envâ-ı mahlûkât: Yaratılmış, varlık türleri.

İstihkak kesb etmek: Hak

etmek, hak kazanmak.

Letâif: Mânevî duyular.

Levâzımât-ı beytiye: Ev için gerekli malzemeler.

Lezâiz: Lezzetler.

Muhtelifü'l-cins: Farklı cins, farklı tür.

Münâfi: Aykırı, ters.

Müteaddit: Birçok.

Mütedeyyin: Bir dine bağlı olarak hayatını sürdüren kimse, dindar.

Rahmet-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın merhameti.

Rivâyât: Rivâyetler, haberler.

Setretmek: Örtmek.

Tarz-ı libas: Giyim tarzı.

Ubûdiyet: Kulluk.

Zaman-ı fetret: Fetret dönemi.. iki peygamber devri arasında kalan, vahyin kesildiği dönem, zaman.

Zulûmât: Karanlıklar.

(*aleyhisselâm*) gelen ve Resûl-i Ekrem'i (*aleyhissalâtü vesselâm*) netice veren bir silsile-i nurâniyeyi teşkil eden efrad, elbette din-i hak nurundan lâkayt kalmamışlar ve zulûmât-ı küfre mağlup olmamışlar. Fakat zaman-ı fetrette¹ sırrıyla ehl-i fetret, ehl-i necattırlar. Bilittifak, teferruattaki hatîâtlarından muâhazeleri yoktur. İmam Şâfiî ve İmam Eş'arî'ce,* küfre de girse, usûl-ü imanîde bulunmazsa, yine ehl-i necattır. Çünkü teklif-i ilâhî, irsal ile olur.. ve irsal dahi ittılâ ile teklif takarrur eder. Madem gaflet ve mürur-u zaman, enbiya-yı sâlifinin dinlerini setretmiş; o ehl-i fetret zamanına hüccet olamaz. İtaat etse sevap görür, etmezse azap görmez. Çünkü mahfî kaldığı için hüccet olamaz.

Altıncı Nükte: Dersiniz ki; “Resûl-i Ekrem’in (*aleyhissalâtü vesselâm*) ecdatlarından nebî gelmiş midir?”

Elcevap: Hazreti İsmail'den (*aleyhisselâm*) sonra bir nass-ı kat'î yoktur. Ecdatlarından olmayan, yalnız Hâlid İbni Sinan² ve Hanzele³ nâmında iki nebî gelmiştir. Fakat ecdad-ı Nebî'den, Kâ'b ibni Lüey'in meşhur ve sarîh ve tansis tarzındaki bu şiiiri ki,

عَلَى غَفَلَةٍ يَأْتِي النَّبِيُّ مُحَمَّدٌ فَيُخْبِرُ أَخْبَارًا صَدُوقًا خَيْرَهَا⁴

demesi, mu'cizekârâne ve nübüvvettârâne bir söze benzer.

¹ “Biz peygamber göndermediğimiz hiçbir halkı cezalandırmayız.” (İsrâ Sûresi, 17/15).

² Taberânî, *el-Mu'cem'ül-kebir* 11/298, 441; Hâkim, *Müstedrek* 2/654, 655; İbni Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* 1/296.

³ Kurtubî, *el-Câmî li ahkâmi'l-Kur'ân* 12/75-76; İbni Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* 1/227-228, 2/212; Mâverdî, *A'lâm'ün-nübüvve* 1/90.

⁴ “Bir anda Hz. Muhammed, peygamber olarak gelecek, doğru haberler verecek.” Ebû Nuaym, *Delâilü'n-nübüvve* s.90; İsmâil b. Muhammed, *Delâilü'n-nübüvve* 1/156; İbni Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* 2/244.

Bilittifak: İttifakla.

Din-i hak: Gerçek, doğru din.

Ecdad-ı Nebî: Hz. Peygamber Efendimizin (s.a.s.) dedeleri.

Efrad: Fertler.

Ehl-i fetret: Fetret döneminde yaşayanlar.. vahyin kesildiği dönemin insanları.

Ehl-i necat: Kurtuluşa erenler.

Enbiya-yı sâlife: Geçmiş peygamberler.

Hatîât: Hatalar, günahlar.

Hüccet: Delil.

İttılâ: Öğrenme, haberdar olma.

İrsal: Elçi, peygamber gönderme, görevlendirme.

Lâkayt: Kayıtsız, ilgisiz.

Mahfî: Gizli, saklı.

Mu'cizekârâne: Mu'cizeye benzer bir tarzda.

Muâheze: Hesaba çekilme, sorgulanma.

Mürur-u zaman: Zaman aşımı, uzun zaman geçmesi.

Nass-ı kat'î: Yoruma ihtimali olmayacak derecede kesin söz, metin veya delil.

Nebî: Peygamber.

Nübüvvettârâne: Peygamber

edali, peygamberce.

Sarih: Açık, net.

Silsile-i nurâniye: Nurlu kafil.

Takarrür: Kararlaştırma, yürürlüğe girme.

Tansis: Bir hüküm koyma veya kesin bir bilgi verme.

Teklif: Yükümlülük.

Teklif-i ilâhî: Allah tarafından verilmiş yükümlülük.

Usûl-ü imanî: İman esasları, temel inanç prensipleri.

Zulûmât-ı küfür: İnkâr, dinsizlik karanlıkları.

İmam Rabbânî hem delile, hem keşfe istinaden demiş ki: “Hindistan’da çok nebîler gelmiştir. Fakat bazılarının ya hiç ümmeti olmamış.. veyahut mahdud birkaç adama münhasır kaldığı için iştihar bulmamışlar.. veyahut nebî ismi verilmemiş.”¹

İşte, İmam’ın bu düsturuna binâen, ecdad-ı Nebî’den bu nevi nebîlerin bulunması mümkün...

Yedinci Nükte: Diyorsunuz ki; “Resûl-i Ekrem’in (*aleyhissalâtü vesselâm*) peder ve vâlideleri ve ceddi Abdülmuttalib’in imanları hakkında akvâ ve esahh olan haber hangisidir?”

Elcevap: Yeni Said on senedir yanında başka kitapları bulundurmuyor, “Bana Kur’ân yeter!” diyor. Böyle teferruat mesâilinde, bütün kütüb-ü ehâdisi tetkik edip en akvâsını yazmaya vaktim müsaade etmiyor. Yalnız bu kadar derim ki; *Resûl-i Ekrem’in (aleyhissalâtü vesselâm) peder ve vâlideleri ehl-i necattır ve ehl-i cennettir ve ehl-i imandır.*² *Cenâb-ı Hak, Habib-i Ekrem’inin mübarek kalbini ve o kalbin taşıdığı ferzendâne şefkatini, elbette rencide etmez.*

Eğer denilse: “Madem öyledir; neden onlar Resûl-i Ekrem’e (*aleyhissalâtü vesselâm*) imana muvaffak olamadılar? Neden bi’setine yetişemediler?”

Elcevap: Cenâb-ı Hak, Habib-i Ekrem’inin peder ve vâlidesini, kendi keremiyle, Resûl-i Ekrem’in (*aleyhissalâtü vesselâm*) ferzendâne hissini memnun etmek için vâlideynini minnet altında bulundurmuyor. Vâlideynlik mertebesinden mânevî evlât mertebesine getirmemek için, hâlis kendi minnet-i rubûbiyeti altına alıp onları mes’ud etmek.. ve Habib-i Ekrem’ini de memnun

¹ İmam Rabbânî, *Mektubat* 1/239 (259. Mektup).

² Süheylî, *er-Ravdu’l-ünf* 1/299; Aclûnî, *Keşfü’l-hafâ* 1/63; Nebhânî, *Huccetullâhi ale’l-âlemîn* s.412-414.

Akvâ: En güçlü, daha güçlü.

Bi’set: Gönderilme, peygamberliğin başlangıç zamanı.

Binâen: ... dayanarak, bunun üzerine.

Ced: Dede, ata.

Ehl-i cennet: Cennet halkı.

Ehl-i iman: İnananlar, müminler.

Ehl-i necat: Kurtuluşa erenler.

Esahh: En doğru, daha doğru.

Ferzendâne: Bir evlâda yakışır, yaraşır tarzda.

Habib-i Ekrem: Allah’ın sevgili kulu olan Peygamber Efendimiz (s.a.s.).

İstinaden: Dayanarak.

İştihar bulmak: Tanınmak, meşhur olmak.

Kütüb-ü ehâdis: Hadis kitapları.

Mahdud: Sayılı, birkaç.

Mesâil: Meseleler.

Minnet-i rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk’ın idare ve terbiye etmesinden duyulan minnet, şükran.

Münhasır: Sınırlı, çevrili, mahsus.

Peder ve valide: Baba ve anne.

Valideyn: Anne-baba.

etmekliği rahmeti iktiza etmiş ki; vâlideynini ve ceddini, ona zâhîrî ümmet etmemiş. Fakat ümmetin meziyetini, faziletini, saadetini onlara ihsan etmiştir. Evet, âlî bir müşîrin yüzbaşı rütbesinde olan pederi, huzuruna girmesi, birbirine zıt iki hissin taht-ı tesirinde bulunur. Padişah, o müşîr olan yâver-i ekremin merhameten, pederini onun maiyetine vermiyor.

Sekizinci Nükte: Diyorsunuz ki; “Amcası Ebû Talib’in imanı hakkında esahh nedir?”

Elcevap: Ehl-i teşeyyu’ imanına kail, Ehl-i Sünnet’in ekserîsi imanına kail değiller. Fakat benim kalbime gelen budur:

Ebû Talib, Resûl-i Ekrem’in (*aleyhissalâtü vesselâm*) risaletini değil; şahsını, zâtını gayet ciddî severdi.¹ Onun o gayet ciddî, o şahsî şefkati ve muhabbeti elbette zâyie gitmeyecektir. Evet, ciddî bir surette Cenâb-ı Hakk’ın Habib-i Ekrem’ini sevmiş ve himâye etmiş ve taraftarlık göstermiş olan Ebû Talib’in, inkâra ve inada değil; belki hicab ve asabiyet-i kavmiye gibi hissiyâta binâ-en makbul bir iman getirmemesi üzerine, cehenneme gitse de yine cehennem içinde bir nevi hususî cenneti, onun hasenâtına mükâfaten halkedebilir. Kışta, bazı yerde baharı halkettiği ve zindanda, uyku vâsıtasıyla bazı adamlara zindanı saraya çevirdiği gibi; hususî cehennemi, hususî bir nevi cennete çevirebilir.

وَالْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ ﷻ لَا يَعْلَمُ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ.²

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ.³

* * *

¹ İbni Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye* 1/100-101, 2/265-266; Taberî, *Târîhu'l-ümmem ve'l-mülûk* 1/545; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 2/186-187.

² Gerçek bilgi Allah katındadır. Allah’tan başkası gaybı bilemez.

³ “Sühbansın ya Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara Sûresi, 2/32).

Âlî: Yüce.

Asabiyet-i kavmiye: Kavim, kabile bağlılığı, taassubu.

Ehl-i Sünnet: İnançlarında ve amellerinde Hz. Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) ve O’nun nurlu ashabının yoluna tâbi olanlar, Sünniler.

Ehl-i teşeyyu’: Şiîler. Hz. Peygamber Efendimiz’den sonra ümmetin yönetiminin Hz. Ali (r.a.) ve soyuna verilmesi gerek-

tiğini savunanlar.

Esahh: En doğru, daha doğru olan.

Halketmek: Yaratmak.

Hasenât: Sevaplar, iyilikler.

Hicab: Sıkılma, utanıp çekinme.

Himaye etmek: Korumak, gözetmek.

İktiza etmek: Gerektirmek, icap ettirmek.

Kail: Söyleyen, öylece kabul

eden.

Maiyet: Beraberlik, birlikte olma.

Meziyet: Ayırıcı vasıf, özellik.

Mükâfaten: Mükâfat olarak, ödüllendirerek.

Müşîr: Mareşal.

Risale: Peygamberlik, elçilik.

Taht-ı tesir: Tesir altında.

Yâver-i ekrem: Pek asil, pek yüce askerî yaver.. emir subayı.

Zâhîrî: Görünen, görünür şekilde.

Yirmi Dokuzuncu Mektup

Yirmi Dokuzuncu Mektup “Dokuz Kısım”dır. Bu kısım; Birinci Kısım’dır, “Dokuz Nükte”dir.

Birinci Risale Olan Birinci Kısım

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ¹

Aziz, sıddık kardeşim ve hizmet-i Kur’âniye’de pek ciddî bir arkadaşım!

Bu defa ki mektubunda vaktim ve hâlim müsaade etmediği mühim bir meseleye dair cevap istiyorsun.

Kardeşim, bu sene –elhamdülillâh– risaleleri yazanlar pek çoğalmış. İkinci tashih bana geliyor. Sabahtan akşama kadar süratli bir tarzda meşgul oluyorum. Çok mühim işlerim de geri kalıyor ve bu vazifeyi daha azîm görüyorum. Husûsan Şaban ve Ramazan’da akıldan ziyade kalb, hissedardır.. ruh, hareket eder. Şu mesele-i azîmeyi başka vakte ta’lik edip, ne vakit Cenâb-ı Hakk’ın rahmetinden kalbe sünühat gelse, tedricen size yazılır. Şimdilik “Üç Nükte”yi^(Hâşiye) beyan edeceğim:

Hâşiye: Bilâhare Dokuz Nükte’ye tamamlanmıştır.

¹ “Hiçbir şey yoktur ki Allah’ı hamd ile tesbih etmesin.” (İsrâ Sûresi, 17/44).

Azîm: Büyük.

Aziz: Kıymetli, seçkin.

Bilâhare: Daha sonra, sonradan.

Hizmet-i Kur’âniye: Kur’ân-ı Kerim hizmeti.

Mesele-i azîme: Büyük mesele.

Sıddık: Pek dürüst, pek vefalı.

Sünühat: Kalbe doğan mânalar, ilhamlar.

Ta’lik etmek: Ertelemek.

Tashih: Yanlış giderme, düzeltme.

Tedricen: Peyderpey, yavaş yavaş.

Birinci Nükte

“Kur’ân-ı Hakîm’in esrarı bilinmiyor, müfessirler hakikatini anlamamışlar.” diye beyan olunan fikrin, iki yüzü var ve onu diyen, iki tâifedir.

Birincisi: Ehl-i hak ve ehl-i tedkiktir. Derler ki; “Kur’ân, bitmez ve tükenmez bir hazinedir. Her asır nusûs ve muhkemâtını teslim ve kabul ile beraber, tetimmat kabilinden hakâik-i hafiyesinden dahi hissesini alır; başkasının gizli kalmış hissesine ilişmez.”¹ Evet zaman geçtikçe, Kur’ân-ı Hakîm’in daha ziyade hakâiki inkişaf eder demektir. Yoksa –hâşâ ve kellâ– selef-i sâlihînin beyan ettikleri hakâik-i zâhiriye-i Kur’âniye’ye şüphe getirmek değil. Çünkü onlara iman lâzımdır. Onlar nasstır, kat’idir, esastırlar, temeldirler. Kur’ân; fermanıyla manası, vâzıh olduğunu bildirir. Baştan başa hitab-ı ilâhî, o manalar üzerine döner, takviye eder, bedâhet derecesine getirir. O mensûs manaları kabul etmemekten –hâşâ sümme hâşâ– Cenâb-ı Hakk’ı tekzib ve Hazreti Risalet’in fehmini tezyif etmek çıkar. Demek maânî-i mensûsa, müteselsilen menba-ı risaletten alınmıştır. Hatta İbni Cerîr et-Taberî, bütün maânî-i Kur’ân’ı muan’an sened ile müteselsilen menba-ı risalete îsal etmiş ve o tarzda, mühim ve büyük tefsirini yazmış.

İkinci Tâife: Ya akılsız bir dosttur, kaş yapayım derken göz çıkarıyor veya şeytan akıllı bir düşmandır ki ahkâm-ı İslâmiye ve hakâik-i imaniye-ye karşı gelmek istiyor. Kur’ân-ı Hakîm’in –senin tâbirinle– birer polat kalesi

¹ Bu manayı ifade eden hadisler için bkz.: Tirmizî, *Sevâbu’l-Kur’ân* 14; Dârimî, *Fedâilü’l-Kur’ân* 1, 35.

² “Hâlbuki bu Kur’ân’ın dili Arapça ve manası da çok açıktır.” (Nahl Sûresi, 16/103).

Ahkâm-ı İslâmiye: Dinî hükümler.

Bedâhet: Açık-seçiklik, netlik.

Ehl-i hak: Daima doğrunun yanında olan kişiler.

Ehl-i tedkik: Araştırmacılar.

Esrar: Sırlar.

Fehm: Anlama, anlayış.

Hakâik-i hafîye: Gizli, kapalı hakikatler.

Hakâik-i zâhiriye-i Kur’âniye: Kur’ân-ı Kerim’e ait belli, görünen hakikatler.

Hâşâ sümme hâşâ: Hayır..! Hayır..! Asla..!

Hâşâ ve kellâ: Asla!.., Hayır olamaz!..

Hazreti Risalet: Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.s.).

Hitab-ı ilâhî: Cenâb-ı Hakk’ın hitabı, sözü.

İnkişaf etmek: Belirmek, ortaya çıkmak.

İsal etmek: Ulaştırmak.

Maânî-i Kur’ân: Kur’ân-ı Kerim’e ait manalar.

Maânî-i mensûsa: Belirli bir nass ile kesinleşen manalar.

Menba-ı risalet: Peygamberlik kaynağı, vahiy.

Mensûs: Nassla sabit olan, belirli bir hükümlle kesinleşen.

Muan’an sened: Bir haberin veya bir bilginin “an fülân, an fülân” şeklinde râvileriyle –haber, bilginin sahipleri– birlikte nakledildiği sened, zincir.

Muhkemât: Açıklanması için

başka delile ihtiyaç duyulmayan, anlamı açık ve kesin olan âyetler.

Müfessir: Kur’ân-ı Kerim’i tefsir usulü kurallarına göre açıklayan, yorumlayan kimse.

Müteselsilen: Silsile hâlinde, zincirleme.

Nusus: Nasslar. Hükme esas olan âyetler.

Polat: Çelik.

Selef-i sâlihîn: Ehl-i Sünnet’in ilk dönem rehberleri, güvenilir, dürüst ilim sahipleri.

Tekzib: Yalanlama.

Tetimmat: Tamamlayıcı ekler, bölümler.

Tezyif etmek: Alay etmek, küçük görmek, hafife almak.

Vâzıh: Açık.

hükmünde olan surlu sureleri içinde yol bulmak istiyor. Böyleler, –hâşâ– hakâik-i imaniye ve Kur’âniye’ye şüphe îras etmek için bu nevi sözleri işâa ediyorlar.

İkinci Nükte

Cenâb-ı Hak, Kur’ân’da çok şeylere kasem etmiş. Kasemât-ı Kur’âniye’de çok büyük nükteler var, çok sırlar var.

Mesela: ¹ وَالشَّمْسِ وَضُحَيْهَا daki kasem, On Birinci Söz’deki muhteşem temsilin esasına işaret eder. Kâinatı, bir saray ve bir şehir suretinde gösterir.

Hem ² وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ daki kasem ile i’câzât-ı Kur’âniye’nin kudsiyetini ve ona kasem edilecek bir derece-i hürmette olduğunu ihtar eder.

³ وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ daki kasem ile i’câzât-ı Kur’âniye’nin kudsiyetini ve ona kasem edilecek bir derece-i hürmette olduğunu ihtar eder. ⁴ فَلَا أَقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ daki kasem, yıldızların sukutuyla vahye şüphe îras etmemek için cîn ve şeytanların gaybî haberlerden kesilmelerine alâmet olduğuna işaret etmekle beraber; yıldızları dehşetli azametleriyle ve kemâl-i intizam ile yerlerine yerleştirmek ve seyyârâtları hayret-engiz bir surette döndürmekteki azamet-i kudret ve kemâl-i hikmeti, o kasem ile ihtar ediyor.

⁵ وَالْمُرْسَلَاتِ daki kasemde; havanın temevvücâtı ve tasrifâtı içinde mühim hikmetleri ihtar etmek için, rüzgârlara memur melâikelere

1 “Güneş ve onun aydınlığı hakkı için!” (Şems Sûresi, 91/1).

2 “Yâsîn. Hikmetli Kur’ân’a andolsun!” (Yâsîn Sûresi, 36/1-2).

3 “Hayır! Vakit vakit inen Kur’ân’a yemin ederim ki! Eğer anlarsanız bu gerçekten büyük bir yemindir.” (Vâkıa Sûresi, 56/75-76).

4 “Kayan yıldız yemin olsun ki!” (Necm Sûresi, 53/1).

5 “İyilik için birbirinin peşinden gönderilenler hakkı için!” (Mürselât Sûresi, 77/1).

6 “O tozutup savuran (rüzgârlara)!” (Zâriyât Sûresi, 51/1).

Azamet: Büyüklük

Azamet-i kudret: Kudretin büyüklüğü.

Derece-i hürmet: Hürmet, saygı gösterilmesi gereken seviye.

Gaybî: Gayba ait, görünmeyen, bilinmeyen.

Hakâik-i imaniye ve Kur’âniye: İman ve Kur’ân hakikatleri.

Hayret-engiz: Hayret verici.

i’câzât-ı Kur’âniye: Kur’ân-ı Kerim’in, benzerini yapmaktan

insanları âciz bırakan üslubundaki mu’cizelikleri.

İras etmek: Sebep olmak, vermek.

İşâa etmek: Bir haberi yaymak, herkese duyurmak.

Kasem etmek: Yemin etmek.

Kasemât-ı Kur’âniye: Kur’ân-ı Kerim’deki yeminler.

Kemâl-i hikmet: Mükemmel bir hikmet. Kusursuz bir şekilde yerli yerince oluş.

Kemâl-i intizam: Mükemmel sıralanış, düzen.

Kudsiyet: Mukaddeslik, kutsallık.

Melâike: Melekler.

Seyyârât: Gezegenler.

Sukut: Düşme, kayma.

Tasrifât: Evirip çevirmeler.

Temevvücât: Dalgalanmalar.

kasem ile nazar-ı dikkati celbediyor ki; tesadüfî zannolunan unsurlar, çok nazik hikmetleri ve ehemmiyetli vazifeleri görüyorlar ve hâkeza...

Her bir mevkiin, ayrı ayrı nüktesi ve faydası vardır. Vakit müsait olmadığı için, yalnız icmâlen ¹ وَالزَّيْتِ وَالْزَيْتُونِ kasemindeki çok nüktelerinden bir nükteye işaret edeceğiz. Şöyle ki:

Cenâb-ı Hak, tîn ve zeytin ile kasem vâsıtasıyla azamet-i kudretini ve kemâl-i rahmetini ve büyük nimetlerini ihtar ederek, esfel-i sâfilin tarafına giden insanın yüzünü o taraftan çevirip, şükür ve fikir ve iman ve amel-i sâlih ile tâ âlâ-yı illiyyîne kadar terakkiyât-ı mâneviyeye mazhar olabilmesine işaret ediyor. Nimetler içinde tîn ve zeytinin tahsisinin sebebi; o iki meyvenin çok mübarek ve nâfi olması ve hilkatlerinde de medar-ı dikkat ve nimet çok şeyler bulunmasıdır. Çünkü hayat-ı içtimaiye ve ticariye ve tenviriye ve gıda-yı insaniye için zeytin, en büyük bir esas teşkil ettiği gibi; incirin hilkatı, zerre gibi bir çekirdekte koca incir ağacının cihâzâtını saklayıp derc etmek gibi bir harika mu'cize-i kudreti gösterdiği gibi; taamında, menfaatinde ve ekser meyvelere muhalif olarak devamında ve daha sâir menâfiindeki nimet-i ilâhiyeyi kasem ile hatıra getiriyor. Buna mukabil, insanı iman ve amel-i sâlihe çıkarmak ve esfel-i sâfilîne düşürmemek için bir ders veriyor.

Üçüncü Nükte

Surelerin başlarındaki huruf-u mukattaa ilâhî bir şifredir. Has abdine, onlarla bazı işaret-i gaybiye veriyor. O şifrenin miftahı, o Abd-i Hâs'tadır,

¹ “İncir ve zeytin hakkı için!” (Tîn Sûresi, 95/1).

Abd-i Hâs: Ayrıcalıklı, hususi kul, Efendimiz (s.a.s.).

Âlâ-yı illiyyîn: En yüksek yer, insanın erişebileceği en yüce makam.

Amel-i sâlih: İslâm'ın güzel ve faydalı gördüğü her türlü iş, fiil.

Celbetmek: Kendine çekmek.

Derc etmek: Yerleştirmek, içine koymak.

Esfel-i sâfilin: En aşağı yer, insanın düşebileceği en kötü durum, en aşağı dereke.

Gıda-yı insaniye: İnsan için gerekli gıda.

Hayat-ı içtimaiye ve ticariye ve tenviriye: Aydınlatma vâsıtalarından istifade ederek yaşanan

sosyal ve ticarî hayat.

Hâkeza: Bunun gibi, böylece.

Hilkat: Yaratılış.

Huruf-u mukattaa: Kur'ân-ı Kerim'de bazı surelerin başında bulunan, müstakil, münferit harfler. Elif Lâm Mim, Yâ Sin, Elif Lâm Râ... gibi.

İcmâlen: Kısaca, özet olarak.

İşaret-i gaybiye: Gayba ait, görünmeyen, bilinmeyen bir şeye ait işaret.

Kemâl-i rahmet: Pek büyük, kusursuz merhamet.

Mazhar olmak: Erişmek, nâil olmak.

Medar-ı dikkat: Dikkat gerektiğinden, dikkate değer.

Medar-ı nimet: Nimet olma sebebi, vesilesi.

Menâfi: Menfaatler, faydalar.

Miftah: Anahtar.

Mu'cize-i kudret: İlâhî kudretin mu'cizesi.

Nâfi: Faydalı.

Nazar-ı dikkat: Dikkatli bakış.

Taam: Yemek.

Tahsis: Özel bir yer verme, ayırma.

Terakkiyât-ı mâneviye: Mânevî ilerlemeler.

Tîn: İncir.

hem O'nun veresesindedir. Kur'ân-ı Hakîm, madem her zaman ve her tâife hitab ediyor; her asrın her tabakasının hissesini câmî çok mütenevvî vücuhları, manaları olabilir. Selef-i sâlihîn ise, en hâlis parça onlarıdır ki, beyan etmişler. Ehl-i velâyet ve tahkik, seyr ü sülûk-i ruhaniyeye ait çok muamelât-ı gaybiye işârâtını onlarda bulmuşlar. İşârâtü'l-î'câz tefsirinde, Bakara Sûresi'nin başında, i'câz-ı belâgat noktasında bir nebze onlardan bahsetmişiz, müracaat edilsin.

Dördüncü Nükte

Kur'ân-ı Hakîm'in hakikî tercümesi kabil olmadığını Yirmi Beşinci Söz, isbat etmiştir. Hem mânevî i'câzındaki ulviyet-i üslûb ise tercüme gelmez. Mânevî i'câzında olan ulviyet-i üslûb cihetinden gelen zevk ve hakikati beyan ve ifham etmek, pek müşkül. Fakat yolu göstermek için bir-iki cihete işaret edeceğiz. Şöyle ki; Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan,

وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافُ السِّتِئِكُمْ وَالْوَانِكُمْ¹ وَالسَّمَوَاتِ
مَطْوِيَّاتٍ بِيَمِينِهِ² يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِّنْ بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلَاثٍ³
خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ⁴ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ⁵ لَا يَعْزُبُ عَنْهُ
مِثْقَالُ ذَرَّةٍ⁶ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَهُوَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ⁷

- 1 “O'nun (varlığının ve kudretinin) delillerinden biri de: Gökleri ve yeri yaratması, lisanlarınızın ve renklerin farklı olmasıdır.” (Rûm Sûresi, 30/22).
- 2 “Hâlbuki bütün bir gökler âlemi bükülmüş olarak Allah'ın elinin içindedir.” (Zümer Sûresi, 39/67).
- 3 “O sizi analarınızın karnında üç karanlık içinde, peşpeşe yaratır.” (Zümer Sûresi, 39/6).
- 4 “Rabbizin o Allah'tır ki gökleri ve yeri altı günde yarattı.” (A'râf Sûresi, 7/54; Yunus Sûresi, 10/3; Hüd Sûresi, 11/7; Hadîd Sûresi, 57/4).
- 5 “Bilin ki Allah insan ile kalbi arasına girer (dilediği takdirde arzusunu gerçekleştirmesini önler).” (Enfâl Sûresi, 8/24).
- 6 “O'nun ilminden göklerde ve yerde zerre miktarı birşey bile kaçamaz.” (Sebe Sûresi, 34/3).
- 7 “Geceyi gündüze katar, böylece gündüz uzar. Gündüzü geceye katar, böylece gece uzar. Kalblerin kühünü O bilir.” (Hadîd Sûresi, 57/6).

Câmî: Kapsamlı, şümüllü.

Ehl-i velâyet ve tahkik: Gerçeği araştırıp, delillere dayanarak bildiren veliler, Allah dostları.

İ'câz: Benzerini yapmaktan âciz bırakma, mu'cize olma.

İ'câz-ı belâgat: İnsanları, benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerim'deki edebi mu'cize.

Ifham etmek: Anlatmak.

Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan: Beyan ve ifadesi ile insanları, benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerim.

Muamelât-ı gaybiye: Gayba ait, görünmeyen, bilinmeyen muameleler.

Müşkül: Zor, çetin mesele.

Mütenevvî: Çeşitli, türlü.

Selef-i sâlihîn: Ehl-i Sünnet'in ilk dönem rehberleri, güvenirli,

dürüst ilim sahipleri.

Seyr ü sülûk-i ruhaniye: Ruhani seyahat. Tas.: Belli bir usul dairesinde hayvanî ve cismanî arzulardan uzaklaşıp kalp ve ruhun hayat çizgisinde gönül ayağıyla Allah'a yürümek.

Verese: Vârisler.

Vücuh: Yönler.

gibi âyetlerle o derece harika bir ulviyet-i üslûb ve i'câzkârâne bir cemiyet içinde hallâkiyetin hakikatini hayale tasvir ediyor, gösteriyor ki; “Sâni-i âlem olan şu kâinatın ustası, iş başında olarak şems ve kameri hangi çekiç ile yerlerine çakıyorsa; aynı çekiç ile aynı anda zerrelere yerlerine –mesela zîhayatların gözbebeklerinde– yerleştiriyor. Semâvâtı hangi ölçü ile, hangi mânevî âlet ile tertip edip açıyorsa; aynı anda, aynı tertip ile gözün perdelerini açar, yapar, tanzim eder, yerleştirir. Hem Sâni-i Zülcelâl mânevî kudretin hangi mânevî çekici ile yıldızları göklere çakıyorsa, aynı o mânevî çekiç ile beşerin sîmasındaki hadsiz alâmet-i fârika noktalarını ve zâhirî ve bâtinî duygularını yerlerine nakşediyor” diye ifade eder. Demek o Sâni-i Zülcelâl iş başında... İşlerini hem göze, hem kulağa göstermek için, âyât-ı Kur’âniye ile, bir çekici zerreye vuruyor; aynı âyetin diğer kelimesiyle o çekici şemse vuruyor; merkezine çakar gibi ulvî üslûb ile vahdâniyeti ayn-ı ehadiyet içinde.. ve nihayet celâli nihayet cemâl içinde.. ve nihayet azameti nihayet hafâ içinde.. ve nihayet vüs’ati nihayet dikkat içinde.. ve nihayet haşmeti nihayet rahmet içinde.. ve nihayet bu’diyeti nihayet kurbiyet içinde gösterir. Muhâl telâkki edilen cem-i ezdâdın en uzak mertebesini, vâcib derecesindeki bir suretini ifade eder, isbat edip gösterir. İşte bu tarz ifadesi ve üslûbudur ki; en harika edibleri, belâgatına secde ettiriyor.¹

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَقُومَ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ بِأَمْرِهِ ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِّنْ

¹ Bkz.: Âlûsî, *Rûhu'l-meânî* 14/86; Suyûtî, *İtkân* 2/149.

Alâmet-i fârika: Ayıncı özellik.

Âyât-ı Kur’âniye: Kur’ân âyetleri.

Ayn-ı ehadiyet: Cenâb-ı Hakk’ın her varlığa özel, ayrı şekilde tecelli eden birliği.

Azamet: Büyüklük, ululuk.

Belâgat: Edebiyat. Güzel, düzgün, kusursuz ve yerinde ifade sanatı.

Bu’diyet: Kullanın Cenâb-ı Hakk’a karşı uzaklığı.

Celâl: Cenâb-ı Hakk’ın birliğini, yüceliğini ve bütün eşyadaki umumi tecellilerini ifade eden sıfatı.

Cemâl: Cenâb-ı Hakk’ın güzelliğini, her bir varlığa ayrı ayrı hususi tecellilerini ifade eden sıfatı.

Cem-i ezdâd: Zıtların bir araya gelmesi.

Cemiyet: Bir arada olma, bütün-lük.

Dikkat: İncelik, hassasiyet.

Edip: Edebiyatçı, şair veya yazar.

Hafâ: Gizlilik, sırlılık.

Hallâkiyet: Yaratıcılık.

Haşmet: Yücelik, ihtişam.

İ’câzkârâne: Mu’cizeli bir şekilde.

Kurbiyet: Cenâb-ı Hakk’ın kullarına şah damarlarından daha yakın olması.

Muhâl: İmkânsız.

Sâni-i âlem: Âlemi yapan, yaratan.

Sâni-i Zülcelâl: Her şeyi sanatlı olarak yaradan Ulu Allah.

Semâvât: Gökler, feza.

Şems ve Kamer: Güneş ve ay.

Telâkki etmek: Algılamak, kabullenmek.

Ülviyet-i üslûb: Üslûbun yüceliği, üstünlüğü.

Vâcib: Zaruri, kesin.

Vahdâniyet: Cenâb-ı Hakk’ın bütün varlıklara genel ve umumi şekilde tecelli eden birliği.

Vüs’at: Enginlik, genişlik.

Zâhirî ve bâtinî: Dışta ve içte olan.

Zihayat: Canlı.

1 ^{اَنتُمْ تَخْرُجُونَ} âyetiyle, şöyle bir üslûb-u âlî ile saltanat-ı rubûbiyetindeki haşmeti gösterir. Şöyle ki: “Gökler ve zemin, iki muî kışla hükmünde ve iki muntazam ordu merkezi suretinde tek bir emirle veya boru gibi bir işaretle, o iki kışlada fenâ ve adem perdesinde yatan mevcudât, o emre kemâl-i süratle ve itaatle “Lebbeyk!” deyip meydan-ı haşır ve imtihana çıkarlar.”

İşte haşır ve kıyameti ne kadar mu’cizâne bir üslûb-u âlî ile ifade edip ve o dâvânın içinde bir delil-i iknaîye işaret ediyor ki; bilmüşâhede, nasıl ki zeminin cevfinde saklanmış ve ölmüş hükmündeki tohumlar ve cev-i semâda, ademde ve küre-i havaiyede dağılmış, saklanmış katreler; nasıl kemâl-i intizam ve süratle haşır olup her baharda meydan-ı tecrübe ve imtihana çıkıyorlar.. zeminde hubûbât, semâda katarât her vakit bir mahşer-nümun suretini alırlar; öyle de, haşr-i ekber dahi öyle kolay zuhur eder. Madem bunu görüyorsunuz, onu dahi inkâr edemezsiniz ve hâkeza...

Şu âyetlere, sâir âyâtta ki derece-i belâgatı kıyas edebilirsiniz. Acaba, şu tarzda ki âyâtın hakikî tercümesi mümkün müdür? Elbette değildir! Olsa olsa, ya kısa bir meâl-i icmâlî veya âyetin her cümlesi için beş-altı satır tefsir yazmak lâzım gelir.

Beşinci Nükte

Mesela, ^{الْحَمْدُ لِلَّهِ} bir cümle-i Kur’âniye’dir. Bunun en kısa manası, ilm-i nahiv ve beyan kaidelerinin iktiza ettiği şudur:

- 1 “O’nun (varlığının ve kudretinin) delillerinden biri de göğün ve yerin, kendisinin buyruğu ile kaim olmaları, belirlenen yerde sapaşaglam bulunmalarıdır. Sonra sizi yattığınız yerden bir çağırıyor mı, birden kabirlerinizden çıkıverirsiniz!” (Rûm Sûresi, 30/25).
- 2 Bkz.: Fâtiha Sûresi, 1/2; En’âm Sûresi, 6/1; A’râf Sûresi, 7/43; Yunus Sûresi, 10/10; İbrahim Sûresi, 14/39; Nahl Sûresi, 16/75...

Adem: Yokluk, yok olma.

Âyât: Âyetler.

Bilmüşâhede: Bizzat görerek.

Cevf: Karın, iç.

Cevv-i semâ: Hava.

Cümle-i Kur’âniye: Kur’ân-ı Kerim’e ait cümle.

Delil-i iknaî: İkna edici delil.

Derece-i belâgat: Edebî seviye, derece.

Fenâ: Bitme, tükenme.

Haşır olmak: Toplanmak, bir araya gelmek.

Haşr-i ekber: En büyük haşır, asil diriliş.

Hubûbât: Taneler, tohumlar.

İktiza etmek: Gerektirmek, icap ettirmek.

İlm-i Beyan: Kendine edebî sanatları konu edinen, söz-mana ilişkisini inceleyen edebiyatın bir kolu.

İlm-i Nahiv: Dil bilgisi, gramer.

Katarât: Katreler, damlalar.

Kemâl-i intizam: Mükemmel sıralanış, düzen.

Kemâl-i sürat: Çok hızlı.

Küre-i havaiye: Atmosfer tabakası.

Lebbeyk: “Baş üstüne!”

Mahşer-nümun: Mahşeri andıran.

Meâl-i icmâlî: Kısa, özet meâl, çeviri.

Meydan-ı haşır ve imtihan: Öldükten sonra tekrar dirilip, herkesin hesabı tutulacağı yer.

Meydan-ı tecrübe ve imtihan: Denenme yeri, imtihan salonu.

Mu’cizâne: Mu’cizeli bir şekilde.

Muî: İtaatkâr, söz dinleyen.

Saltanat-ı rubûbiyet: Allah’ın her şeyi kuşatan terbiye ve hâkimiyeti, yüceliği.

Üslûb-u âlî: Yüksek üslup.

كُلُّ فَرْدٍ مِنْ أَفْرَادِ الْحَمْدِ مِنْ أَيِّ حَامِدٍ صَدَرَ وَعَلَى أَيِّ مَحْمُودٍ وَقَعَ مِنَ الْأَزَلِ
إِلَى الْأَبَدِ خَاصٌّ وَمُسْتَحَقٌّ لِلذَّاتِ الْوَاجِبِ الْوُجُودِ الْمُسَمَّى بِاللَّهِ

Yani: “Ne kadar hamd ve medh varsa, kimden gelse, kime karşı da olsa, ezelden ebede kadar hastır ve lâyıktır o Zât-ı Vâcibu’l-vücûd’a ki, Allah denilir.” İşte “ne kadar hamd varsa”, “el-i istiğrak”tan çıkıyor. “Her kimden gelse” kaydı ise, “hamd” masdar olup, fâili terk edildiğinden, böyle makamda umumiyeti ifade eder. Hem mef’ulün terkinde, yine makam-ı hitabîde külliyet ve umumiyeti ifade ettiği için, “her kime karşı olsa” kaydını ifade ediyor. “Ezelden ebede kadar” kaydı ise; fiilî cümlesinden ismî cümlesine intikal kaidesi, sebat ve devamla delâlet ettiği için, o manayı ifade ediyor. “Has ve müstahak” manasını “lillâh”taki “lâm-ı cer” ifade ediyor. Çünkü o “lâm”, ihtisas ve istihkak içindir. “Zât-ı Vâcibu’l-vücûd” kaydı ise; vücûb-u vücûd, ulûhiyetin lâzım-ı zarurîsi ve Zât-ı Zülcelâl’e karşı bir unvan-ı mülâhaza olduğundan, “lâfzullah” sâir esmâ ve sıfâta câmiyeti ve ism-i âzam olduğu¹ itibarıyla, delâlet-i iltizamiye ile delâlet ettiği gibi; Vâcibu’l-vücûd unvanına dahi, o delâlet-i iltizamiye ile delâlet ediyor.

İşte, **إِلَّا الْحَمْدُ لِلَّهِ** cümlesinin en kısa ve ulema-yı arabiyeye müttefekun aleyh bir mana-yı zâhirîsi şöyle olursa, başka bir lisana o i’câz ve kuvvetle nasıl tercüme edilebilir?..

¹ Bkz.: İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 6/47; Taberî, *Câmiu’l-beyân* 28/56; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd* 7/313.

Delâlet etmek: Göstermek, ispat etmek.

Delâlet-i iltizamiye: Bir lâfzın ifade ettiği mananın yanında o mananın gerektirdiği diğer manalara da işaret etmesi, göstermesi.

El-i istiğrak: Arapça’da isimlerin başına getirilen; o anlamdaki bütün fertleri, öğeleri genel ifade etmeyi sağlayan belirlilik takısı.

Fiilî âzam: Fiil cümlesi. Yükle mi fiil olan cümle.

Hamd ve medh: Şükür, övgü. **İ’câz:** Mu’cizeli oluş. İnsanları benzerini yapmaktan âciz bırakan üslup.

İhtisas: Hususiyet, âitlik.

İsm-i âzam: Cenâb-ı Hakk’ın en büyük ismi.

İsmî cümle: İsim cümlesi. Yükle mi isim olan cümle.

İstihkak: Hak etme, hakkı olma.

Külliyyet: Bütünlük, genellik.

Lâfzullah: “Allah” lâfzı, kelimesi.

Lâm-ı cer: Arapça’da ismin başına gelen; isme sebeplilik, aitlik, bulunma gibi manalar katan “lâm” harfi. Ör: “Lillâh”: Allah’a ait, Allah’ın.

Lâzım-ı zarurî: Kesin gerekli olan, olmazsa olmaz olan.

Makam-ı hitabî: Hitap etme, muhataba seslenme durumu, yeri.

Mana-yı zâhirî: Görünen, görünüşteki mana.

Mef’ul: Özne ve yüklem dışındaki cümlelerin manasını tamamlayan kelime; tümleç, nesne.

Müttefekun aleyh: Üzerinde ittifak edilen, fikir birliği sağlanan.

Sebat: Kararlılık, sabitlik, değişmemezlik.

Ulema-yı arabiyeye: Arap dili bilginleri.

Ulûhiyet: İlâh olma, ilâhlık.

Unvan-ı mülâhaza: Düşünmek, anlamak için getirilen isim, niteleme, gösterge.

Vücûb-u vücûd: Varlığının kesin, zarurî olması.

Zât-ı Vâcibu’l-vücûd: Varlığı kendinden ve kesin olan Hz. Allah.

Zât-ı Zülcelâl: Sonsuz gücün ve hâkimiyetin sahibi Yüce Zât.

Hem el-sine-i âlem içinde lisan-ı nahvî, Arabî'den başka birtek lisan var; o da hiçbir vakit Arap Lisanı'nın câmiyetine yetişemez. Acaba o câmî ve i'câzdârâne olan lisan-ı nahvî ile mu'cizekârâne bir surette ve her ciheti birden bilir, irade eder bir ilm-i muhit içinde zuhur eden kelimât-ı Kur'âniye; sâir el-sine-i terkibiye ve tasrifîye vâsıtasıyla zihni cüz'î, şuuru kısa, fikri müşevveş, kalbi karanlıklı bazı insanların kelimât-ı tercümiyesi nasıl o mukaddes kelimât yerini tutabilir? Hatta diyebilirim ve belki isbat edebilirim ki; her bir harf-i Kur'ân, bir hakâik hazinesi hükmüne geçer; bazen birtek harf, bir sahife kadar hakikatleri ders verir.

Altıncı Nükte

Bu manayı tenvir için, kendi başımdan geçmiş nurlu bir hâli ve hakikatli bir hayali söylüyorum, şöyle ki:

Bir vakit ¹ نَسْتَعِينُ 'deki nun-u mütekellim-i maa'l-gayrı düşündüm ve mütekellim-i vahde sîgasından "na'büdü" sîgasına intikalın sebebini kalbim aradı. Birden, namazdaki cemaatin fazileti ve sırrı, o "nun"-dan inkişaf etti.

Gördüm ki; namaz kıldığım o Bayezid Câmii'ndeki cemaatle iştirakimi ve her biri benim bir nevi şefaatçim hükmüne ve kıraatımda izhar ettiğim hükümlere ve dâvâlara birer şahit ve birer müeyyid gördüm. Nâkis ubûdiyetimi, o cemaatin büyük ve kesretli ibâdâtı içinde dergâh-ı ilâhiyeye takdim cesaret geldi. Birden bir perde daha inkişaf etti. Yani İstanbul'un bütün mescidleri ittisal peydâ etti. O şehir, o Bayezid Câmii hükmüne geçti. Birden,

¹ "Yalnız Sana ibadet eder, yalnız senden medet umarız!" (Fâtîha Sûresi, 1/5).

Câmî: Şümüllü, kapsamlı.

Câmiyet: Şümüllü olma, kapsamlılık.

Cüz'î: Küçük, az.

Dergâh-ı ilâhiye: Cenab-ı Hakk'ın huzuru.

Elsine-i âlem: Dünya dilleri.

Elsine-i terkibiye ve tasrifîye: Eklemeli ve çekimli diller.

Hakâik: Hakikatler.

İbâdât: İbadetler.

İ'câzdârâne: Mu'cizeye uygun. Mu'cizeye uygunluk gösteren.

İlm-i muhit: Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi kuşatan ezeli, ebedi, sonsuz, sınırsız ilmi.

İnkişaf: Belirme, ortaya çıkma.

İttisal: Birleşme, birbirine bağlanma.

İzhar: Gösterme, belirtme.

Lisan-ı nahvî: Gramer dili. Gramer ağırlıklı dil.

Kelimât-ı Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerim'e ait kelimeler.

Kelimât-ı tercümiye: Tercüme edilen kelimeler.

Kesret: Çokluk, çok olma.

Kıraat: Okuma, okuyuş.

Müeyyid: Destek, destekleyen.

Mu'cizekârâne: Mu'cizeli bir tarzda.

Müşevveş: Karmakarışık, dağınık.

Mütekellim-i vahde: 1. teklik şahıs, "ben".

Nâkis: Eksik, yarım.

Nun-u mütekellim-i maa'l-gayr: Fiillerin başına eklenen "biz" çokluk eki.

Peyda etmek: Meydana gelmek, oluşmak.

Siga: Çekim.

Tenvir: Aydınlatma, nurlandırma.

Ubûdiyet: Kulluk.

onların dualarına ve tasdiklerine mânen bir nevi mazhariyet hissettim. Onda dahi rû-yi zemin mescidinde, Kâbe-i Mükerrerme etrafında, dairevî saflar içinde kendimi gördüm. الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ dedim. Benim bu kadar şefaatçilerim var, benim namazda söylediğim her bir sözü aynen söylüyorlar, tasdik ediyorlar. Madem hayalen bu perde açıldı; Kâbe-i Mükerrerme mihrab hükmüne geçti. Ben bu fırsattan istifade ederek o safları işhad edip, tahiiyâtta getirdiğim, لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ olan imanın tercümanını mübarek Hacer-ül Esved'e tevdi edip emanet bırakıyorum derken, birden bir vaziyet daha açıldı. Gördüm ki; dâhil olduğum cemaat, üç daireye ayrıldı:

Birinci Daire: Rû-yi zeminde müminler ve muvahhidindeki cemaat-i uzmâ.

İkinci Daire: Baktım, umum mevcudât, bir salât-ı kübrâda, bir tesbihat-ı uzmâda, her tâife kendine mahsus salavât ve tesbihat ile meşgul bir cemaat içindeyim. “Vezâif-i eşyâ” tâbir edilen hidemât-ı meşhûde, onların ubûdiyetlerinin unvanlarıdır. O hâlde “Allahu Ekber” deyip hayretten başımı eğdim, nefsim baktım:

Üçüncü Bir Daire: İçinde, hayret-engiz zâhiren ve keyfiyeten küçük.. Hakikaten ve vazifeten ve kemmiyeten büyük bir küçük âlemi gördüm ki; zer-rât-ı vücûdiyemden tâ havâss-ı zâhiriyyeme kadar, tâife tâife vazife-i ubûdiyetle

¹ “Şehâdet ederim ki Allah’tan başka ilâh yoktur; yine şehâdet ederim ki Hz. Muhammed (s.a.s.) Allah’ın resûlüdür.” (Müslim, *Salât* 60; Tirmizî, *Salât* 216; Ebû Davud, *Salât* 178; Ahmed b. Hanbel, *Müsned* 1/292.)

Allahu Ekber: “Allah büyüktür.”

Cemaat-i uzmâ: Çok büyük topluluk.

Dairevî: Daire şeklinde.

Havâss-ı zâhiriyye: Bilinen duyu organları.

Hayret-engiz: Hayret verici.

Hidemât-ı meşhûde: Görünen, biline gelen hizmetler.

İşhad etmek: Şahit tutmak.

Kâbe-i Mükerrerme: Müminlerin saygısını, hürmetini celbeden yüce Kâbe.

Kemmiyeten: Nicelik, sayı olarak.

Keyfiyeten: Nitelik olarak.

Mazhariyet: Muvaffak olma, nail

olma, elde etme.

Mihrab: Camide imamın namaz kılarken cemaatin önünde durduğu yer.

Muvahhidin: Cenâb-ı Hakk’ın birliğine inananlar.

Rû-yi zemin: Yeryüzü.

Salât-ı kübrâ: Çok büyük çapta, cemaatle kılınan namaz, dua.

Salavât: Dualar. Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) için yapılan dualar.

Şükranîye: Minnettarlık, şükretme.

Tahiiyât: Namaz esnasında otururken Cenâb-ı Hakk’a arz edilen selâmlar, dualar.

Tesbihat-ı uzmâ: Çok büyük

çapta, cemaatle yapılan tesbihler, dualar, zikirler.

Tevdi etmek: Emanet olarak teslim etmek, geçici olarak vermek.

Ubûdiyet: Kulluk.

Vazife-i ubûdiyet: Kulluk vazifesi.

Vazifeten: Vazife, yükümlülük açısından.

Vezâif-i eşyâ: Varlıkların gördükleri işler, yerine getirdikleri görevler.

Zâhiren: Görünüşte, görünüşe göre.

Zerrât-ı vücûdiye: Vücut zerrileri.

ve şükraniye ile meşgul bir cemaat gördüm. Bu dairede kalbimdeki latîfe-i rabbâniyem, **إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ** o cemaat nâmına diyor. Nasıl, evvelki iki cemaatte de lisanım, o iki cemaat-i uzmâyı niyet ederek demişti.

Elhâsıl: **نَعْبُدُ** nun'u, şu üç cemaate işaret ediyor. İşte bu hâlette iken, birden Kur'ân-ı Hakîm'in tercümanı ve mübelliği olan Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*), Medine-i Münevvere denilen mânevî minberinde, şahsiyet-i mâneviyesi, haşmetiyle temessül ederek, **يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ**¹ hitabını, mânen herkes gibi ben de işitip; o üç cemaatte herkes benim gibi **إِذَا ثَبَتَ الشَّيْءُ ثَبَتَ بِلَوَازِمِهِ**² ile mukabele ediyor tahayyül ettim. **كَا**-desince, şöyle bir hakikat fikre göründü ki:

Madem bütün âlemlerin Rabbi, insanları muhatap ittihaz edip, umum mevcudâtla konuşur ve şu Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm), o hitab-ı izzeti, nev-i beşere belki umum zîruha ve zîşuura tebliğ ediyor. İşte bütün mâzi ve müstakbel, zaman-ı hazır hükmüne geçti; bütün nev-i beşer bir mecliste, safları muhtelif bir cemaat şeklinde olarak; o hitab, o suret-le onlara ediliyor. O vakit her bir âyât-ı Kur'âniye; gayet haşmetli ve vüs'-atli bir makamdan, gayet kesretli ve muhtelif ve ehemmiyetli muhatabından, nihayetsiz azamet ve celâl sahibi Mutekellim-i Ezeli'den ve makam-ı mahbubiyet-i uzmâ sahibi Tercüman-ı Âlişan'ından aldığı bir kuvvet-i ulviyet, cezâlet ve belâgat içinde; parlak, hem pek parlak bir nur-u i'câzı içinde gördüm. O vakit, değil umum Kur'ân; ya bir sure, yahut bir âyet, belki her bir kelimesi

1 "Ey insanlar! Rabbinize ibadet ediniz!" (Bakara Sûresi, 2/21).

2 "Bir şeyin varlığı, doğruluğu tahakkuk ederse, ona bağlı bütün hususların da varlığı ve doğruluğu tahakkuk eder." Bâberti, *el-İnâye fî şerhi'l-Hidâye* 5/495; İbnü'l-Hümâm, *Şerhu Fethu'l-kadir* 4/366.

Âyât-ı Kur'âniye: Kur'ân âyet-leri.

Azamet: Büyüklük.

Celâl: Ululuk, yücelik.

Elhâsıl: Hâsılı, son olarak, netice olarak.

Haşmet: Yücelik, ihtişam.

Hitab-ı izzet: Allah hitabı.

İttihaz etmek: Edinmek, almak.

Kesret: Çokluk, çok olma.

Kuvvet-i belâgat: Yerinde, doğru, kusursuz ve muhataba faydalı ifade gücü.

Kuvvet-i cezâlet: Düzgün, akıcı konuşma gücü.

Kuvvet-i ulviyet: Üstünlük.

Latife-i rabbâniye: Vicdan, gönül, kalp.

Makam-ı mahbubiyet-i uzmâ: Allah tarafından sevilenlerin ereceği yüce, büyük makam.

Mazi ve müstakbel: Geçmiş ve gelecek zaman.

Mukabele etmek: Karşılık vermek.

Mübelliğ: Bildiren, tebliğ eden.

Mutekellim-i Ezeli: Kelamı, sözü zamanları aşan, ezeli olan, Cenâb-ı Hakk.

Nev-i beşer: İnsanlık.

Resûl-i Ekrem: En yüce, en büyük Peygamber, Hz. Muhammed (s.a.s.).

Şahsiyet-i mâneviye: Tüzel kişilik.

Tahayyül etmek: Hayal etmek, hayalde canlandırmak.

Temessül etmek: Görünmek, belirmek.

Tercüman-ı Âlişan: Şanı yüce tercüman.

Vüs'at: Enginlik, genişlik.

Zaman-ı hazır: Şimdiki zaman.

Zîruh: Ruh sahibi.

Zîşuur: Akıllı, şuur sahibi.

birer mu'cize hükmüne geçti: “Elhamdülillâhi alâ nuri'l-iman ve'l-Ku'rân”¹ dedim. O ayn-ı hakikat olan hayalden نَعْبُدُ nun'una girdiğim gibi çıktım ve anladım ki: Kur'ân'ın değil âyetleri, kelimeleri, belki “nun-u na'büdü” gibi bazı harfleri dahi mühim hakikatlerin nurlu anahtarlarıdır.

Kalb ve hayal, o nun-u na'büdü'den çıktıktan sonra, akıl karşlarına çıktı, dedi: “Ben de hisse isterim. Sizin gibi uçamam. Ayaklarım; delildir, hüccettir. Aynı نَعْبُدُ ve نَسْتَعِينُ de, mâbud ve müsteân olan Hâlık'a giden yolu göstermek lâzımdır ki, sizin ile gelebileyim.” O vakit kalbe şöyle geldi ki, de o mütehayyir akla:

Bak kâinattaki bütün mevcudâta! Zihayat olsun, câmid olsun, kemâl-i itaat ve intizam ile vazife suretinde ubûdiyetleri var. Bir kısmı şuursuz, hissiz oldukları hâlde, gayet şuurkârâne, intizam-perverâne ve ubûdiyetkârâne vazife görüyorlar. Demek bir Mâbud-u bilhak ve bir Âmir-i Mutlak vardır ki, bunları ibadete sevk edip istihdam ediyor.

Hem bak, bütün mevcudâta, husûsan zihayat olanlara.. her birinin gayet kesretli ve gayet mütenevvî ihtiyâcâtı var ve vücûd ve bekâsına lâzım pek kesretli, muhtelif matlubları var; en küçüğüne elleri ulaşmaz, kudretleri yetişmez. Hâlbuki o hadsiz matlabları, ummadığı yerden, vakt-i münasipte, muntazaman onların ellerine veriliyor ve bilmüşâhede görünüyor.

İşte şu mevcudâtın bu hadsiz fakr ve ihtiyâcâtı ve bu fevkalâde iânât-ı gaybiye ve imdâdât-ı rahmâniye bilbedâhe gösterir ki: Bir Ganiyy-i Mutlak ve Kerîm-i Mutlak ve Kadîr-i Mutlak olan bir Hâmi ve Râzık'ları vardır ki,

¹ “Bize ihsan ettiği iman ve Kur'ân nuru sebebiyle Rabbimize hamdolsun.”

Âmir-i Mutlak: Kayırsız, şartsız her şeyin hâkimi, idarecisi.

Ayn-ı hakikat: Gerçeğin ta kendisi.

Bilbedâhe: Açıkça, besbelli.

Bilmüşâhede: Bizzat görerek.

Câmid: Cansız.

Ganiyy-i Mutlak: Her şeyin mutlak, yegâne sahibi; hiçbir şeye ihtiyacı olmayan, Hz. Allah.

Hâlık: Yaradan, Hz. Allah.

Hâmi: Himaye eden, koruyan.

Hüccet: Delil.

iânât-ı gaybiye: Gaybî olarak, görülmedik, umulmadık bir tarzda gelen yardımlar.

İhtiyâcât: İhtiyaçlar.

İmdâdât-ı rahmâniye: İlâhî yardımlar.

İntizam-perverâne: İntizamı gözeterek.

İstihdam etmek: Çalıştırmak, görevlendirmek.

Kadîr-i Mutlak: Her şeye gücü yeten, mutlak ve sınırsız kudret sahibi Hz. Allah.

Kemâl-i itaat ve intizam: Mükemmel bir bağlılık ve düzen.

Kerîm-i Mutlak: Sonsuz ve sınırsız cömertlik sahibi, Hz. Allah.

Mâbud: Kendisine ibadet edilen Zât, İlâh.

Mâbud-u bilhak: İbadete layık tek ve yektâ Zât.

Matlub / matlab: İstek, talep.

Muntazaman: Düzenli bir şekilde.

Müsteân: Kendisinden yardım beklenen, yardım istenen.

Mütehayyir: Şaşkın.

Mütenevvî: Çeşitli, türlü.

Râzık: Rızık veren, besleyen.

Şuurkârâne: Şuurlu bir şekilde.

Übûdiyetkârâne: Kulluk ve itaat içinde.

Vakt-i münasip: Uygun vakit.

Vücûd ve bekâ: Var olma ve varlığını sürdürme.

her şey ve her zîhayat ondan istiâne eder, meded bekliyor. Mânen **إِيَّاكَ** der. O vakit akıl, “Âmennâ ve saddaknâ” dedi.¹

Yedinci Nükte

Sonra o hâlde **صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ** dedi-
ğim vakit, baktım ki: Mâzi tarafına göçüp giden kafil-i beşer içinde gayet
nurâni, parlak; enbiya, siddîkîn, şühedâ, evliya, sâlihîn kafilelerini gördüm
ki; istikbal zulûmâtını dağıtıp, ebede giden yolda bir cadde-i kübrâ-yı müsta-
kîmde gidiyorlar. Bu kelime, beni o kafil-eye iltihak etmek için yol gösteriyor;
belki iltihak ettiriyor. Birden, “fesûbhânallah” dedim. Zulûmât-ı istikbali ten-
vir eden ve kemâl-i selâmetle giden bu nurâni kafil-i uzmâyâ iltihak etme-
mek, ne kadar hasaret ve helâket olduğunu zerre miktar şuuru olan bilmesi
lâzım. Acaba bid’aları îcad etmekle o kafil-i uzmâdan inhıraf eden; nere-
den nur bulabilir, hangi yoldan gidebilir? Resûl-i Ekrem (*aleyhissalâtü vesselâm*)
Rehberimiz, ferman etmiş ki; **كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ**³ Acaba bu
ferman-ı kat’îye karşı “ulemâu’s-sû” tâbirine lâyük bazı bedbahtlar hangi mas-
lahatı buluyorlar, hangi fetvayı veriyorlar ki; lüzumsuz, zararlı bir surette şea-
ir-i İslâmiye’nin bedihiyâtına karşı geliyorlar; tebdili, kabil görüyorlar?

¹ “İman ettik, tasdik ettik.”

² “Bizi doğru yola, sana doğru varan yola ilet. Nimet ve lûtfuna mazhar ettiklerinin yoluna ilet!” (Fâtîha Sûresi, 1/6-7).

³ “Her bid’at dalâlettir ve her dalâlet cehennem ateşindedir.” Nesâî, *İydeyn* 22; Ma’mer b. Râşid, *el-Câmî* 11/159; Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebir* 9/97.

Bedihiyât: İspata ihtiyaç duyul-
mayacak derecede açık, bilinen
şeyler.

Bid’a: Dinde bir aslı olmayıp
sonradan ortaya çıkan şey.

Cadde-i kübrâ-yı müstakîm:
Büyük, geniş; insanı hedefine
ulaştıran dosdoğru yol.

Enbiya: Peygamberler.

Evliya: Allah dostları, iman ve
takvası ile kullukta örnek kişiler.

Ferman-ı kat’î: Kesin buyruk,
kesin emir.

Fesûbhânallah: Hayret ve şaş-
kınlık bildiren bir ünlem.

Hasâret: Kayıp, zarar.

Helâket: Ölme, mahvolma.

İltihak etmek: Katılmak, birleş-
mek.

Inhıraf etmek: Kaymak, sap-
mak.

İstiâne etmek: Yardım istemek.

Kafil-i beşer: İnsan kafilisi.

Kafil-i uzmâ: Pek büyük kafil.

Kemâl-i selâmet: Tam bir
güvenlilik.

Maslahat: Fayda, menfaat.

Nurâni: Nurlu, pırıl pırıl.

Sâlihîn: Dinî emir ve yasaklara
uyan, iyi ahlâk sahibi kimseler.

Siddîkîn: Siddıklar. Sözü, özün-
deki temizliği ortaya koyan;
ameli, imanını doğrulayan, çok
vefâli ideal kişiler.

Şeaîr-i İslâmiye: İslâm’ı temsil
eden semboller. İslâm’a has
özellikler.

Şühedâ: Şehitler.

Tebdil: Değiştirme.

Tenvir etmek: Aydınlatmak,
nurlandırmak.

Ülemâu’s-sû: Gerçekleri, men-
faatleri için bile bile gizleyen,
insanlara kötü örnek olan ilim
adamları.

Zihayat: Canlı.

Zulûmât: Karanlıklar.

Zulûmât-ı istikbal: Geleceğin
karanlıkları, bilinmezleri.

Olsa olsa, muvakkat bir cilde-i manadan gelen bir intibah-ı muvakkat, o ulemâu's-sûu aldatmıştır. Mesela, nasıl ki bir hayvanın veyahut bir meyvenin derisi soyulsa, muvakkat bir zarafet gösterir; fakat az bir zamanda o zarif et ve o güzel meyve, o yabanî ve paslı ve kesif ve ârızî deri altında siyahlanır, taaffün eder. Öyle de şeâir-i İslâmiye'deki tâbirât-ı nebeviye ve ilâhiye, hayattar ve sevabdar bir cilt, bir deri hükmündedir. Onların soyulmasıyla maânîdeki bir nurâniyet; muvakkaten, çıplak, bir derece görünür. Fakat ciltten cüdâ olmuş bir meyve gibi o mübarek manaların ruhları uçar, zulmetli kalb ve kafalarda beşerî postunu bırakıp gider.. nur uçar, dumanı kalır. Her ne ise...

Sekizinci Nükte

Buna dair bir düstur-u hakikati beyan etmek lâzım, şöyle ki:

Nasıl “hukuk-u şahsiye” ve bir nevi hukukullah sayılan “hukuk-u umumiye” nâmıyla iki nevi hukuk var. Öyle de mesâil-i şer’iyyede bir kısım mesâil, eşhâsa taalluk eder; bir kısım, umuma, umumiyet itibarıyla taalluk eder ki; onlara “şeâir-i İslâmiye” tâbir edilir. Bu şeâirin umuma taalluk cihetiyle umum, onda hissedardır. Umumun rızası olmazsa onlara ilişmek, umumun hukukuna tecavüzdür. *O şeâirin en cüz’isi (sünnet kabilinden bir meselesi) en büyük bir mesele hükmünde nazar-ı ehemmiyettedir. Doğrudan doğruya, umum Âlem-i İslâm’a taalluk ettiği gibi; Asr-ı Saadet’ten şimdiye kadar bütün eâzım-ı İslâm’ın bağlandığı o nurâni zincirleri koparmaya, tahrip ve tahrif etmeye çalışanlar ve yardım edenler düşünsünler ki, ne kadar dehşetli bir hataya düşüyorlar. Ve zerre miktar şuurları varsa, tit-resinler!..*

Âlem-i İslâm: İslâm Dünyası, Müslümanlar.

Asr-ı Saadet: Mutluluk çağı. Hz. Peygamber (s.a.s.) Efendimiz’in varlığı ile şereflenen asır.

Ârızî: Dış tesirle meydana gelen, sonradan olan.

Cilve-i mana: Anlam yansıması, belirtisi.

Cüdâ: Ayrı, uzak.

Düstur-u hakikat: Gerçekliği söz götürmez kesin prensip.

Eâzım-ı İslâm: İslâm büyükleri.

Eşhâs: Şahıslar.

Hayattar: Canlı, hayat sahibi.

Hukuk-u şahsiye: Şahsi, ferdi sorumluluklar ve hakları.

Hukuk-u umumiye: Kamu hukuku.

Hukukullah: Ferdin, topluma ait sorumlulukları ve hakları.

İntibah-ı muvakkat: Geçici uyanıklık, ayılma.

Kesif: Yoğun.

Maânî: Manalar.

Mesâil-i şer’iye: Dinî hüküm ve kurallarla ilgili meseleler.

Muvakkat: Kısa süreli, geçici.

Nazar-ı ehemmiyet: Dikkat, önemlilik.

Nurâniyet: Aydınlık, parlaklık.

Sevabdar: Sevaplı.

Taaffün etmek: Çürümek, kokuşmak.

Taalluk etmek: İlgili, bağılı olmak.

Tâbirât-ı nebeviye ve ilâhiye: Hz. Peygamber (s.a.s.) Efendimiz’e ve Cenâb-ı Hakk’a ait ifadeler, sözler.

Tahrif: Bozma, aslını değiştirme.

Dokuzuncu Nükte

*Mesâil-i şeriat*tan bir kısmına “taabbüdî” denilir, aklın muhakemesi-ne bağlı değildir, emrolduğu için yapılır; illeti, emirdir.¹

Bir kısmına “mâkulü’l-mana” tâbir edilir. Yani, bir hikmet ve bir maslahatı var ki o hükmün teşriine müreccih olmuş; fakat sebep ve illet değil. Çünkü hakikî illet, emir ve nehy-i ilâhîdir.²

Şeâirin taabbüdî kısmı; hikmet ve maslahat onu tağyir edemez, taabbüdîlik ciheti tereccuh ediyor, ona ilişilmez. Yüz bin maslahat gelse onu tağyir edemez. Öyle de “şeâirin faydası, yalnız mâlûm mesalihtir” denilmez ve öyle bilmek hatadır. Belki o maslahatlar ise, çok hikmetlerinden bir faydası olabilir. Mesela biri dese; “Ezanın hikmeti, müslümanları namaza çağırmaktır; şu hâlde bir tüfek atmak kâfidir.” Hâlbuki o divane bilmez ki, binler maslahat-ı ezaniye içinde o bir maslahattır. Tüfek sesi, o maslahatı verse; acaba nev-i beşer nâmına, yahut o şehir ahalisi nâmına, hilkat-i kâinatın netice-i uzmâsı ve nev-i beşerin netice-i hilkatı olan ilân-ı tevhid ve rubûbiyet-i ilâhiyeye karşı izhar-ı ubûdiyete vâsıta olan ezanın yerini nasıl tutacak?

Elhâsıl: Cehennem lüzumsuz değil; çok işler var ki, bütün kuvve-
tiyle “Yaşasın cehennem!” der. Cennet dahi ucuz değildir, mühim fiyat ister.³

لَا يَسْتَوِي أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمُ الْفَائِزُونَ.⁴

¹ Bkz.: Şâtîbî, *Muvafakât* 3/46; İbni Âbidîn, *Hâşiye* 1/447.

² Bkz.: Şâtîbî, *Muvafakât* 2/329-331, 3/46; İbni Âbidîn, *Hâşiye* 1/447.

³ Cehennemnin beşerî arzular ve nefsin hoşuna giden şeylerle; cennetin de hoşla gitmeyen şeylerle çepe-
çevre kuşatıldığına dair bkz.: Buharî, *Rikak* 28; Müslim, *Cennet* 1.

⁴ “Cehennemliklerle cennetlikler elbette bir olmaz. Felâh ve başarıya erenler, cennetliklerdir.” (Haşir Sûresi, 59/20).

Elhâsıl: Hâsıl, son olarak, netice olarak.

Emir ve nehy-i ilâhî: Cenâb-ı Hakk’ın emir ve yasakları.

Hikmet: Gaye, fayda, maslahat.

Hilkat-i kâinat: Kainatın yaratılışı.

İlân-ı tevhid: Allah’ın birliğini ilan etmek.

İllet: Herhangi bir şeyin var olması için şart olan, asıl sebep.

İzhar-ı ubûdiyet: Kulluğunu gösterme, belli etme.

Mâkulü’l-mana: Anlaşılabılır, manası akla uygun, mâkul.

Maslahat-ı ezaniye: Ezanın faydaları.

Mesâil-i şeriat: Dinî hüküm ve kurallara ait meseleler.

Mesalih: Maslahatlar, faydalar.

Müreccih: Tercih ettirici faktör, sebep.

Netice-i hilkat: Yaratılış neticesi, meyvesi.

Netice-i uzmâ: En büyük netice, semere.

Nev-i beşer: İnsanlık.

Rubûbiyet-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk’ın herkesi ve her şeyi kuşatan engin terbiye ve idaresi.

Taabbüdî: Emredildiği için yapılan, sebep ve illeti sadece Allah’ın emri olan dinî mesele.

Tağyir etmek: Değiştirmek.

Tereccuh etmek: Tercih etmek, ağır basmak.

Teşri: Kanun koyma, yasama.

İkinci Risale Olan İkinci Kısım

Ramazan-ı Şerif'e Dairdir

Birinci kısmın âhîrinde şeâir-i İslâmiye'den bir nebze bahsedildiğinden şeâirin içinde en parlak ve muhteşem olan Ramazan-ı Şerif'e dair olan bu ikinci kısımda, bir kısım hikmetleri zikredilecektir.

Bu İkinci Kısım, Ramazan-ı Şerif'in pek çok hikmetlerinden dokuz hikmeti beyan eden "Dokuz Nükte"dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ¹

Birinci Nükte

Ramazan-ı Şerif'teki savm, İslâmiyet'in erkân-ı hamsesinin birincilerindendir.² Hem şeâir-i İslâmiye'nin âzamlarındandır.³

İşte Ramazan-ı Şerif'teki orucun çok hikmetleri; hem Cenâb-ı Hakk'ın **rubûbiyetine**, hem insanın **hayat-ı içtimaiyesine**, hem **hayat-ı şahsiyesine**, hem **nefsin terbiyesine**, hem **niam-ı ilâhiyenin şükrüne** bakar hikmetleri var.

Cenâb-ı Hakk'ın **rubûbiyeti** noktasında orucun çok hikmetlerinden bir hikmeti şudur ki:

Cenâb-ı Hak, zemin yüzünü bir sofraya nimet suretinde halkettiği ve

¹ "O Ramazan ayı ki insanlığa bir rehber olan, onları doğru yola götüren ve hakkı bâtıldan ayıran en açık ve parlak delilleri ihtiva eden Kur'ân o ayda indirildi." (Bakara Sûresi, 2/185).

² Bkz.: Buhârî, *İman* 1; Müslim, *İman* 21.

³ Bkz.: İbni Ebi'l-İzz, *Şerhu Akîdeti't-Tahâviyye* 1/409.

Âhir: Son, en son.

Âzam: Çok büyük, en büyük.

Erkan-ı hamse: Beş esas, İslâm'ın beş şartı.

Halketmek: Yaratmak.

Hayat-ı içtimaiye: Sosyal hayat.

Hayat-ı şahsiye: Şahsi, ferdî hayat.

Niam-ı ilâhiye: İlâhî nimetler.

Savm: Oruç.

Şeâir-i İslâmiye: İslâm'ı temsil eden semboller. İslâm'a has özellikler.

Rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi kuşatan idare, terbiye ve hâkimiyeti.

bütün envâ-ı nimeti o sofrada ¹ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ bir tarzda o sofraya dizdiği cihetle, kemâl-i rubûbiyetini ve rahmâniyet ve rahîmiyetini o vaziyetle ifade ediyor. İnsanlar gaflet perdesi altında ve esbap dairesinde o vaziyetin ifade ettiği hakikati tam göremiyor, bazen unutuyor.

Ramazan-ı Şerif'te ise, ehl-i iman birden muntazam bir ordu hükmüne geçer. Sultan-ı Ezeli'nin ziyafetine davet edilmiş bir surette akşama yakın "buyurunuz" emrini bekliyorlar gibi bir tavr-ı ubûdiyetkârâne göstermeleri, o şefkatli ve haşmetli ve külliyyetli rahmâniyete karşı, vüs'atlı ve azametli ve intizamlı bir ubûdiyetle mukabele ediyorlar. Acaba böyle ulvî ubûdiyete ve şeref-i kerâmete iştirâk etmeyen insanlar, insan ismine lâayık mıdır?

İkinci Nükte

Ramazan-ı Mübarek'in savmı, Cenâb-ı Hakk'ın **nimetlerinin şükrüne** baktığı cihetle, çok hikmetlerinden bir hikmeti şudur ki:

Birinci Söz'de denildiği gibi; bir padişahın matbahından bir tablacının getirdiği taamlar, bir fiyat ister. Tablacıya bahşış verildiği hâlde; çok kıymetli olan o nimetleri kıymetsiz zannedip onu in'âm edeni tanımamak, nihayet derecede bir belâhet olduğu gibi; Cenâb-ı Hak, hadsiz envâ-ı nimetini nev-i beşere zemin yüzünde neşretmiş.² Ona mukabil, o nimetlerin fiyatı olarak, şükür istiyor. O nimetlerin zâhirî esbâbı ve ashabı, tablacı hükmündedirler. O tablacılara bir fiyat veriyoruz, onlara minnettar oluyoruz; hatta müstahak olmadıkları pek çok fazla hürmet ve teşekkürü ediyoruz.

¹ "Hiç umulmadık bir tarzda." Kur'an-ı Kerim'de geçen bu ifade için bkz.: Talak Sûresi, 65/3.

² Bkz.: "Görmüyor musunuz ki Allah göklerde ve yerde olan şeyleri sizin hizmetinize vermiş. Görünen görünmeyen bunca nimete sizi garketmiş? Yine de, öyle insanlar var ki hiçbir bilgiye, yol gösterici bir rehberine veya aydınlatıcı bir kitaba dayanmaksızın Allah hakkında tartışıp durur." (Lokman Sûresi, 31/20).

Belâhet: Aptallık, budalalık.

Envâ-ı nimet: Çeşit çeşit nimetler.

Esbap dairesi: Sebepler dairesi, zâhirî şartlar.

Kemâl-i rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın idare ve terbiyesinin kusursuzluğu, mükemmelliği.

Külliyet: Şümüllü, kapsamlı olma.

Matbah: Mutfak.

Nev-i beşer: İnsanlık, insanlar.

Taam: Yemek.

Tavr-ı ubûdiyetkârâne: Kula yakışan tavrı.

Rahmâniyet: Cenâb-ı Hakk'ın bütün varlığı kuşatan,engin, sonsuz merhameti.

Rahîmiyet: Cenâb-ı Hakk'ın her bir varlığa kendi hususiyetlerine göre ayrı ayrı tecelli eden merhameti.

Sultan-ı Ezeli: Başlangıcı, öncesi olmayan Sultan, Cenâb-ı Hak.

Şeref-i kerâmet: İnsanın dinî ve ahlâkî sorumluluklarını

yapmasıyla kazanacağı şeref, haysiyet.

Tablacı: Bir tepsi veya tezgâhta herhangi bir yiyeceği pazarlayıp satan kimse.

Übûdiyet: Kulluk.

Ülvî: Yüce.

Zâhirî esbap ve ashab: Görünen, dış sebepler ve bu sebeplere vesile olan kimseler.

Vüs'at: Genişlik.

Hâlbuki Mün'im-i Hakikî, o esbaptan hadsiz derecede o nimet vâsıtasıyla şükre lâyıktır. İşte O'na teşekkür etmek, o nimetleri doğrudan doğruya O'ndan bilmek, o nimetlerin kıymetini takdir etmek ve o nimetlere kendi ihtiyacını hissetmekle olur.

İşte Ramazan-ı Şerif'teki oruç; hakikî ve hâlis, azametli ve umumî bir şükürün anahtarıdır. Çünkü sâir vakitlerde mecburiyet tahtında olmayan insanların çoğu, hakikî açlık hissetmedikleri zaman, çok nimetlerin kıymetini derk edemiyor. Kuru bir parça ekmek, tok olan adamlara –husûsan zengin olsa– ondaki derece-i nimet anlaşılmıyor. Hâlbuki iftar vaktinde o kuru ekmek, bir müminin nazarında çok kıymetli bir nimet-i ilâhiye olduğuna kuvve-i zâikası şehâdet eder. Padişah'tan tâ en fukarâya kadar herkes, Ramazan-ı Şerif'te o nimetlerin kıymetlerini anlamakla bir şükür-ü mânevîye mazhar olur.

Hem gündüzdeki yemekten memnûiyeti cihetiyle; “O nimetler benim mülküm değil. Ben bunların tenâvülünde hür değilim. Demek, başkasının malıdır ve in'âmıdır. Onun emrini bekliyorum.” diye nimeti nimet bilir, bir şükür-ü mânevî eder. İşte bu suretle oruç, çok cihetlerle hakikî vazife-i insaniye olan şükürün anahtarı hükmüne geçer.

Üçüncü Nükte

Oruç, **hayat-ı içtimaiye-i insaniyeye** baktığı cihetle çok hikmetlerinden bir hikmeti şudur ki:

İnsanlar, maîşet cihetinde muhtelif bir surette halkedilmişler. Cenâb-ı Hak o ihtilâfa binâen, zenginleri fukarâların muâvenetine davet ediyor.¹ Hâlbuki zenginler, fukarânın acınacak acı hâllerini ve açlıklarını, oruçtaki açlıkla tam hissedebilirler. Eğer oruç olmazsa, nefis-perest çok zenginler bulunabilir ki, açlık ve fakirlik ne kadar elîm ve onlar şefkate ne kadar muhtaç olduğunu idrak edemez. Bu cihette insaniyetteki hemcinsine şefkat ise, şükür-ü hakikînin

¹ Bkz.: Bakara Sûresi, 2/43, 271; Tevbe Sûresi, 9/60; Muhammed Sûresi, 47/38.

Binâen: Bunun üzerine, bundan dolayı.

Derk etmek: Anlamak.

Hayat-ı içtimaiye-i insaniye: İnsanın sosyal hayatı, toplum hayatı.

İn'âm: Nimet verme.

Kuvve-i zâika: Tat alma duyusu.

Maîşet: Yaşama, geçinme.

Mazhar olmak: Erişmek, nâil olmak, şereflenmek.

Memnûiyet: Yasaklanmış olma.

Muâvenet: Yardımlaşma.

Mün'im-i Hakikî: Nimetin asıl sahibi, Hz. Allah.

Nefis-perest: Nefsin arzu ve isteklerine aşırı bir şekilde düşkün olan kimse.

Şükür-ü hakikî: Kapsamlı, kesintisiz şükür. Her hâdise ve her nesne karşısında Allah'a şükretme.

Şükür-ü mânevî: Mânevî şükür; nimetin kadrini, anlamını bilme.

Tenâvül: Alıp istifade etme. Yeme, içme.

bir esasıdır. Hangi fert olursa olsun, kendinden bir cihette daha fakiri bulabilir. Ona karşı şefkate mükelleftir. Eğer nefsine açlık çektirmek mecburiyeti olmazsa, şefkat vâsıtasıyla muâvenete mükellef olduğu ihsanı ve yardımı yapamaz; yapsa da tam olamaz. Çünkü hakikî o hâleti, kendi nefsinde hissetmiyor.

Dördüncü Nükte

Ramazan-ı Şerif'teki oruç, **nefsin terbiyesine** baktığı cihetindeki çok hikmetlerinden bir hikmeti şudur ki:

Nefis, kendini hür ve serbest ister.. ve öyle telâkki eder. Hatta mevhum bir rubûbiyet ve keyfemâyeşâ hareketi, fitrî olarak arzu eder. Hadsiz nimetlerle terbiye olunduğunu düşünmek istemiyor. Husûsan dünyada servet ve iktidarı da varsa, gaflet dahi yardım etmiş ise; bütün bütün gâsibâne, hırsızcasına nimet-i ilâhiyeyi hayvan gibi yutar.

İşte Ramazan-ı Şerif'te en zenginden en fakire kadar herkesin nefsi anlar ki; kendisi mâlik değil, memlûktür; hür değil, abddir. Emrolunmazsa en âdi ve en rahat şeyi de yapamaz, elini suya uzatamaz diye mevhum rubûbiyeti kırılır; ubûdiyeti takınır, hakikî vazifesi olan şükre girer.

Beşinci Nükte

Ramazan-ı Şerif'in orucu, **nefsin tehzib-i ahlâkına** ve **serkeşâne muamelelerinden vazgeçmesi** cihetine baktığı noktasındaki çok hikmetlerinden birisi şudur ki:

Nefs-i insaniye gafletle kendini unutuyor. Mahiyetindeki hadsiz aczi, nihayetsiz fakrı, gayet derecedeki kusurunu göremez ve görmek istemez. Hem ne kadar zayıf ve zevale maruz ve musibetlere hedef bulunduğunu ve çabuk bozulur, dağılır et ve kemikten ibaret olduğunu düşünmez. Âdeta polattan bir vücudu var gibi, lâyemûtâne kendini ebedî tahayyül eder gibi dünyaya saldırır. Şedit bir hırs ve tamâ ile.. ve şiddetli alâka ve muhabbet ile

Abd: Kul.

Âdi: Sıradan, basit.

Fitri: Tabii, doğal.

Gâsibâne: Gasbedercesine.

Hâlet: Hal, durum.

Keyfemâyeşâ: İsteddiği şekilde.

Lâyemûtâne: Sanki ölmeyecek gibi.

Mâlik: Sahip.

Memlûk: Kul, köle.

Mevhum: Vehim, hayal ürünü.

Mükellef: Sorumlu, yükümlü.

Telâkki etmek: Kabul etmek, algılamak, benimsemek.

Nimet-i ilâhiye: Allah'ın nimeti.

Polat: Çelik.

Rubûbiyet: Rab, sahip olma, hükmetme, idare etme.

Serkeşâne: Kafa tutarcasına, isyan edercesine.

Tahayyül etmek: Hayâl etmek, hayâlen düşünmek.

Tehtiz-i ahlâk: İnsan tabiatını kötü huy ve davranışlardan arındırarak güzel huy ve davranışlarla bezemek, eğitmek.

Zeval: Ölüm, bitip tükenme.

dünyaya atılır. Her lezzetli ve menfaatli şeylere bağlanır. Hem kendini kemâl-i şefkatle terbiye eden Hâlık'ını unuttur. Hem netice-i hayatını ve hayat-ı uhreviyesini düşünmez, ahlâk-ı seyyie içinde yuvarlanır.

İşte Ramazan-ı Şerif'teki oruç; en gafillere ve mütemerridlere, zaafını ve aczini ve fakrını ihsâs ediyor. Açlık vâsıtasıyla midesini düşünüyor. Midesindeki ihtiyacını anlar. Zayıf vücudu, ne derece çürük olduğunu hatırlıyor. Ne derece merhamete ve şefkate muhtaç olduğunu derk eder. Nefsin firavunluğunu bırakıp, kemâl-i acz ve fakr ile dergâh-ı ilâhiyeye ilticâya bir arzu hisseder.. ve bir şükr-ü mânevî eliyle rahmet kapısını çalmaya hazırlanır. Eğer gaflet, kalbini bozmamış ise...

Altıncı Nükte

Ramazan-ı Şerif'in sıyâmı, **Kur'ân-ı Hakîm'in nüzûlüne** baktığı cihetle.. ve Ramazan-ı Şerif, Kur'ân-ı Hakîm'in en mühim zaman-ı nüzûlü olduğu cihetindeki çok hikmetlerinden birisi şudur ki:

Kur'ân-ı Hakîm, madem Şehr-i Ramazan'da nüzûl etmiş; o Kur'ân'ın zaman-ı nüzûlünü istihzar ile o semâvî hitabı, hüsn-ü istikbal etmek için Ramazan-ı Şerif'te nefsin hâcât-ı süfliyesinden ve mâlâyâniyât hâlâtı tecerrüd.. ve ekl ve şürbün terkiyle melekiyet vaziyetine benzemek.. ve bir surette o Kur'ân'ı, yeni nâzil oluyor gibi okumak ve dinlemek ve ondaki hitâbât-ı ilâhiyeyi göya geldiği ân-ı nüzûlünde dinlemek.. ve o hitabı, Resûl-i Ekrem'den (*aleyhissalâtü vesselâm*) işitiyor gibi dinlemek.. belki Hazreti Cebrail'den, belki Mütellim-i Ezeli'den dinliyor gibi bir kudsi hâlete mazhar olur. Ve kendisi tercümanlık edip başkasına dinlettirmek ve Kur'ân'ın hikmet-i nüzûlünü bir derece göstermektir.

Ahlâk-ı seyyie: Kötü ahlâk.

Ân-ı nüzûl: Vahyin iniş âni.

Dergâh-ı ilâhiye: Cenab-ı Hakk'ın huzuru, divanı.

Ekl ve şürb: Yeme-içme.

Firavunluk: Firavuna benzeme (Allah'a baş kaldırma).

Hâcât-ı süfliye: Basit, değersiz ihtiyaçlar.

Hâlık: Yaradan, Hz. Allah.

Hâlet: Hâl, durum.

Hayat-ı uhreviye: Âhîret hayatı.

Hikmet-i nüzûl: İlâhî kelâmın indirilmesindeki gayeler, faydalar.

Hitâbât-ı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın hitapları, sözleri.

Hüsn-ü istikbal etmek: Çok güzel bir şekilde karşılamak.

İhsas etmek: Hissettirmek, duyurmak.

İlticâ: Sığınma.

İstihzar: Hayâliyle o ânı yaşamaya çalışarak zihnen ön hazırlık yapma.

Kemâl-i acz ve fakr: Son derece ve âciz ve muhtaç olma.

Kemâl-i şefkat: Mükemmel bir şefkat.

Kudsi: Mukaddes, kutlu.

Mâlâyâniyât hâlât: Faydasız hâller, gereksiz durumlar.

Melekiyet: Melek gibi olma.

Mütellim-i Ezeli: Kelâmı, sözü zamanları aşkın, ezeli olan Cenâb-ı Hak.

Mütemerrid: Dikbaşlı, inatçı.

Netice-i hayat: Hayatın sonucu.

Sıyâm: Oruç.

Şedit: Şiddetli.

Şehr-i Ramazan: Ramazan ayı.

Tamâ: Hırs, aç gözlülük.

Tecerrüd: Sıyrılma, uzaklaşma.

Zaman-ı nüzûl: Kur'ân-ı Kerim'in indirildiği çağ.

Evet Ramazan-ı Şerif'te güya Âlem-i İslâm, bir mescid hükmüne geçiyor. Öyle bir mescid ki; milyonlarla hâfızlar, o mescid-i ekberin kûşelerinde o Kur'ân'ı, o hitab-ı semâvîyi arzlılara işittiriyorlar. Her Ramazan, شَهْرُ رَمَضَانَ âyetini nurânî, parlak bir tarzda gösteriyor. Ramazan, Kur'ân ayı olduğunu isbat ediyor. O cemaat-i uzmânın sâir efradları, bazıları huşû ile o hâfızları dinlerler. Diğerleri, kendi kendine okurlar. Şöyle bir vaziyetteki bir mescid-i mukaddeste, nefis-i süflînin hevesâtına tâbi olup, yemek içmek ile o vaziyet-i nurâniden çıkmak ne kadar çirkin ise.. ve o mesciddeki cemaatin mânevî nefretine ne kadar hedef ise; öyle de, Ramazan-ı Şerif'te ehl-i sıyâma muhalefet edenler de, o derece umum o Âlem-i İslâm'ın mânevî nefretine ve tahkirine hedeftir.

Yedinci Nükte

Ramazan'ın sıyâmı, dünyada âhiret için ziraat ve ticaret etmeye gelen **nev-i insanın¹ kazancına** baktığı cihetteki çok hikmetlerinden bir hikmeti şudur ki:

Ramazan-ı Şerif'te sevab-ı a'mâl, bire bindir. Kur'ân-ı Hakîm'in; nass-ı hadis ile her bir harfinin on sevabı var, on hasene sayılır, on meyve-i cennet getirir.² Ramazan-ı Şerif'te her bir harfin, on değil bin.. ve Âyetü'l-Kürsî gibi âyetlerin her bir harfi binler.. ve Ramazan-ı Şerif'in Cumalarında daha ziyadedir..³ ve Leyle-i Kadir'de otuz bin hasene sayılır.⁴ Evet her bir harfi otuz bin bâki meyveler veren Kur'ân-ı Hakîm, öyle bir nurânî şecere-i tûbâ

¹ Dünyanın, âhiret için bir ticaret ve ziraat yeri olduğuna dair bkz.: Tevbe Sûresi, 9/111; Fâtır Sûresi, 35/29; Şûrâ Sûresi, 42/20; Saf Sûresi, 61/10-12; Hâkim, *Müstedrek* 4/348; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* 10/53-54.

² Bkz.: Tirmizî, *Fedâilü'l-Kur'ân* 16; İbni Ebî Şeybe, *Musannef* 6/118; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 9/130.

³ Bkz.: Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 3/255-256; Deylemî, *Müsned* 3/130-131.

⁴ Bkz.: "Kadir gecesi, bin aydan hayırlıdır." (Kadir Sûresi, 97/3).

Arzlı: Dünyalı.

Cemaat-i uzmâ: Pek büyük cemaat.

Efrâd: Fertler.

Ehl-i sıyâm: Oruçlu olanlar.

Hasene: İyilik.

Hevesât: Nefsin istek ve arzuları, hevesler.

Hikmet-i nüzûl: İlâhî kelâmın indirilmesindeki gayeler, faydalar.

Huşû: Büyük saygı ile kendinden geçme.

Kûşe: Köşe.

Mescid-i ekber: Pek büyük mescid.

Nass-ı hadis: Hadisin ifadesi, hükmü.

Nefs-i süflî: Alçak nefis.

Sevâb-ı a'mâl: Yapılan işlerin sevapları.

Sıyâm: Oruç.

Şecere-i tûbâ: Cennetteki tûbâ ağacı.

Tahkir: Küçük görme, aşağılama.

Vaziyet-i nurânî: Nurlu, pırıl pırıl hâl, durum.

hükmüne geçiyor ki; milyonlarla o bâki meyveleri, Ramazan-ı Şerif'te müminlere kazandırır. İşte gel; bu kudsi, ebedi, kârlı ticarete bak, seyret ve düşün ki; bu hurûfâtın kıymetini takdir etmeyenler ne derece hadsiz bir hasârette olduğunu anla!..

İşte Ramazan-ı Şerif, âdeta bir âhîret ticareti için gayet kârlı bir meşher, bir pazardır.. ve uhrevî hâsılat için, gayet münbit bir zemindir.. ve neşv ü nemâ-yı a'mâl için, bahardaki mâh-i nisandır. Saltanat-ı rubûbiyet-i ilâhiyeye karşı, ubûdiyet-i beşeriye'nin resmî geçit yapmasına en parlak, kudsi bir bayram hükmündedir. Ve öyle olduğundan, yemek-içmek gibi nefsin gafletle hayvanî hâcâtına ve mâlâyânî ve hevâ-perestâne müstehiyâta girmek için oruçla mükellef olmuş. Güya, muvakkaten hayvaniyetten çıkıp melekiyet vaziyetine veyahut âhîret ticaretine girdiği için, dünyevî hâcâtını muvakkaten bırakmakla, uhrevî bir adam.. ve tecessüden tezahür etmiş bir ruh vaziyetine girerek; savmı ile, samediyete bir nevi aynadarlık etmektir. Evet Ramazan-ı Şerif; bu fâni dünyada, fâni ömür içinde ve kısa bir hayatta bâki bir ömür ve uzun bir hayat-ı bâkiyeyi tazammun eder, kazandırır. Evet birtek Ramazan, seksen sene bir ömür semerâtını kazandırabilir. Leyle-i Kadir ise, nass-ı Kur'ân ile bin aydan daha hayırlı olduğu, bu sırta bir hüccet-i kâtiadır.

Evet nasıl ki bir padişah, müddet-i saltanatında, belki her senede, ya cülûs-u hümayûn nâmiyla veyahut başka bir şâsaalı cilve-i saltanatına mazhar bazı günleri bayram yapar. Raiyetini, o günde umumî kanunlar daire-sinde değil, belki hususî ihsanâtına ve perdesiz huzuruna ve has iltifatına ve fevkalâde icraatına.. ve doğrudan doğruya lâıyk ve sâdık milletini, has teveccühüne mazhar eder.

Cilve-i saltanat: Saltanatın eseri.
Cülûs-u hümayûn: Padişahın tahta oturma merasimi.
Hâcât: İhtiyaçlar.
Hasâret: Kayıp, zarar.
Has teveccüh: Özel ilgi.
Hayat-ı bâkiye: Sonsuz, ebedî hayat.
Hevâ-perestâne: Haramlara karşı aşırı bir arzu ve hevesle.
Hurûfât: Harfler.
Hüccet-i kâta: Kesin delil.
İhsanât: Lütüfler, iyilikler.
Mâh-i nisan: Nisan yağmuru.
Mâlâyânî: Lüzumsuz, faydasız.

Mazhar etmek: Nail etmek, şereflendirmek.
Melekiyet: Melek gibi olma.
Meşher: Sergi.
Muvakkaten: Geçici olarak.
Münbit: Verimli.
Müstehiyât: Nefsin hoşuna giden zevkli ve lezzetli şeyler.
Nass-ı Kur'ân: Kur'ân'ın ifadesi, hükmü.
Neşv ü nemâ-yı a'mâl: Yapılan güzel amellerin, hasat mevsimindeki gibi bire bin alma durumu-na gelmesi.
Raiyet: Yönetilenler, halk.
Saltanat-ı rubûbiyet-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın herkesi ve her

şeyi kuşatan terbiye ve idâresi.
Samediyet: Cenâb-ı Hakk'ın hiçbir şeye ihtiyacı olmadığı halde her şeyin O'na muhtaç olması.
Semerât: Meyveler, ürünler.
Şâsa: Parlaklık, debdebe, görkem.
Tazammun etmek: İhtiva etmek, içine almak.
Tecessüden tezahür etmek: Maddî bir varlık, bir cisim hâlinde belirmek.
Ubûdiyet-i beşeriye: İnsanların yaratılışlarının gereği olarak yapmakla yükümlü oldukları kulluk görevi.

Öyle de Ezel ve Ebed Sultan'ı olan on sekiz bin âlemin¹ Padişah-ı Zülcelâl'i; o on sekiz bin âleme bakan, teveccüh eden ferman-ı âlişanı olan Kur'ân-ı Hakîm'i Ramazan-ı Şerif'te inzâl eylemiş. Elbette o Ramazan, mahsus bir bayram-ı ilâhî ve bir meşher-i rabbânî ve bir meclis-i ruhanî hükmüne geçmek, mukteza-yı hikmettir. Madem Ramazan o bayramdır; elbette bir derece, süflî ve hayvanî meşâgilden insanları çekmek için oruca emredilecek. Ve o orucun ekmeli ise mide gibi bütün duyguları; gözü, kulağı, kalbi, hayali, fikri gibi cihâzât-ı insaniyeye dahi bir nevi oruç tutturmaaktır. Yani muharremâtta, mâlâyâniyâtta çekmek ve her birisine mahsus ubûdiyete sevkettir. Mesela dilini yalandan, gıybetten ve galîz tâbirlerden ayırmakla ona oruç tutturmak..² ve o lisanı, tilâvet-i Kur'ân ve zikir ve tesbih ve salavât ve istiğfar gibi şeylerle meşgul etmek... Mesela gözünü nâmahreme bakmaktan ve kulağını fena şeyleri işitmekten men'edip, gözünü ibrete ve kulağını hak söz ve Kur'ân dinlemeye sarfetmek gibi.. sâir cihâzâta da bir nevi oruç tutturmaaktır. Zâten mide, en büyük bir fabrika olduğu için oruç ile ona ta'til-i eşgâl ettirilse başka küçük tezgâhlar, kolayca ona ittibâ ettirilebilir.

Sekizinci Nükte

Ramazan-ı Şerif, insanın **hayat-ı şahsiyesine** baktığı cihetindeki çok hikmetlerinden bir hikmeti şudur ki:

İnsana en mühim bir ilâç nev'inden maddî ve mânevî bir perhizdir.. ve tıbben bir hımyedir ki; insanın nefsi, yemek içmek hususunda keyfemâyeşâ hareket ettikçe, hem şahsın maddî hayatına tıbben zarar verdiği gibi; hem helâl-haram demeyip rast gelen şeye saldırmak, âdeta mânevî hayatını da zehirler. Daha kalbe ve ruha itaat etmek, o nefse güç gelir. Serkeşâne

¹ Fâtîha Sûresi'ndeki "Âlemlerin Rabbi" ifadesindeki "âlemler" in, on sekiz bin âlem olduğuna dair bkz.: Taberî, *Câmi'u'l-beyân* 1/63; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* 2/219; Kurtubî, *el-Câmi li ahkâmî'l-Kur'ân* 1/138.

² Bkz.: Buharî, *Savm* 2, 8, 9; Müslim, *Sıyam* 160, 163.

Cihâzât-ı insaniye: İnsandaki maddî-mânevî her türlü donanımlar.

Ekmel: Çok mükemmel.

Ferman-ı âlişan: Şanlı ferman.

Galîz: Ağır, kaba.

Hımye: Tıbbî korunma, hijyen, perhiz.

İnzâl eylemek: İndirmek.

İttibâ ettirmek: Tâbi etmek, itaat ettirmek.

Keyfemâyeşâ: İsteddiği şekilde.

Mâlâyâniyât: Lüzumsuz, faydasız şeyler.

Meşâgil: Meşgaleler.

Meşher-i rabbânî: Allah'ın (c.c.), nimetlerini sergilediği yer, ilâhî sergi.

Muharremât: Haram olan şeyler.

Muktezâ-yı hikmet: Özel mak-sada tam uygun.

Nâmahrem: Aralarında evliliğe mani bir yakınlık olmayan kimse. Yabancı erkek veya kadın.

Serkeşâne: Başlıbozuk, asi bir şekilde.

Süflî: Aşağı, alçak, âdi.

Ta'til-i eşgâl: İş paydosu.

Teveccüh etme: Yönelme.

dizginini eline alır. Daha insan ona binemez, o insana biner. Ramazan-ı Şerif'te oruç vâsıtasıyla bir nevi perhize alışır, riyâzete çalışır ve emir dinlemeyi öğrenir. Bîçâre zayıf mideye de, hazımdan evvel yemek yemek üzerine doldurmak ile hastalıkları celbetmez.. ve emir vâsıtasıyla helâli terk ettiği cihetle, haramdan çekinmek için akıl ve şeriattan gelen emri dinlemeye kabiliyet peydâ eder.. hayat-ı mâneviyeyi bozmamaya çalışır.

Hem insanın ekseriyet-i mutlakaşı açlığa çok defa mübtelâ olur. Sabır ve tahammül için bir idman veren açlık, riyâzete muhtaçtır. Ramazan-ı Şerif'teki oruç on beş saat –sahursuz ise yirmi dört saat– devam eden bir müddet-i açlığa sabır ve tahammül ve bir riyâzettir ve bir idmandır. Demek, beşerin musibetini ikileştiren sabırsızlığın ve tahammülsüzlüğün bir ilâcı da oruçtur.

Hem o mide fabrikasının çok hademeleri var. Hem onunla alâkadar çok cihâzât-ı insaniye var. Nefis, eğer muvakkat bir ayın gündüz zamanında ta'til-i eşgâl etmezse; o fabrikanın hademelerinin ve o cihâzâtın hususî ibadetlerini onlara unutturur, kendiyle meşgul eder, tahakkümü altında bırakır. O sâir cihâzât-ı insaniyeyi de o mânevî fabrika çarklarının gürültüsü ve dumanlarıyla müşevveş eder. Nazar-ı dikkatlerini daima kendine celbeder. Ulvî vazifelerini muvakkaten unutturur. Ondandır ki; eskiden beri çok ehl-i velâyet, tekemmül için riyâzete, az yemek ve içmeye kendilerini alıştırmışlar. Fakat Ramazan-ı Şerif orucuyla o fabrikanın hademeleri anlarlar ki; sırf o fabrika için yaratılmamışlar. Ve sâir cihâzât, o fabrikanın süflî eğlencelerine bedel, Ramazan-ı Şerif'te melekî ve ruhanî eğlencelerde telezzüz ederler, nazarlarını onlara dikerler. Onun içindir ki; Ramazan-ı Şerif'te müminler, derecâtına göre ayrı ayrı nurlara, feyizlere, mânevî sürûrlara mazhar oluyolar. Kalb ve ruh, akıl, sır gibi letâifin o mübarek ayda oruç vâsıtasıyla çok terakkiyat ve tefeyyüzleri vardır. Midenin ağlamasına rağmen, onlar mâsumâne gülüyorlar.

Celbetmek: Çekmek.

Derecât: Dereceler.

Ehl-i velâyet: Veliler, Allah dostları.

Ekseriyet-i mutlaka: Genel, büyük çoğunluk.

Hayat-ı mâneviye: Ahlâki, dini hayat.

Letâif: Mânevî duyular.

Muvakkat: Belirli bir süre, geçici zaman dilimi.

Müşevveş: Karmakarışık.

Riyâzet: Yeme, içme, uyuma ve gereksiz konuşmayı azaltarak nefsi daha çok ve daha samimi ibadete, tefekkür ve zikre alıştırmaya çalışmak.

Sürûr: Sevinç, mutluluk.

Tefeyyüz: Mânevî istifade, feyizlenme.

Tekemmül: Gelişme, mükemmelleşme, olgunlaşma.

Telezzüz etmek: Lezzet almak.

Terakkiyat: İlerleme.

Ulvî: Yüce.

Dokuzuncu Nükte

Ramazan-ı Şerif'in orucu, doğrudan doğruya **nefsin mevhum rubûbiyetini kırmak ve aczini göstermekle ubûdiyetini bildirmek** cihetindeki hikmetlerinden bir hikmeti şudur ki:

Nefis, Rabbisini tanımak istemiyor; firavunâne kendi, rubûbiyet istiyor. Ne kadar azaplar çektirilse o damar onda kalır. Fakat açlıkla o damarı kırılır. İşte Ramazan-ı Şerif'teki oruç, doğrudan doğruya nefsin firavunluk cephesine darbe vurur, kırar. Aczini, zaafını, fakrını gösterir. Abd olduğunu bildirir.

Hadisin rivayetlerinde vardır ki: Cenâb-ı Hak nefse demiş ki, “Ben neyim, sen nedin?” Nefis demiş; “Ben benim, sen sensin!” Azab vermiş, cehenneme atmış, yine sormuş. Yine demiş; “Ene ene, ente ente.” Hangi nevi azabı vermiş, enâniyetten vazgeçmemiş. Sonra açlık ile azap vermiş, yani aç bırakmış. Yine sormuş; “Men ene ve mâ ente?” Nefis demiş; أَنْتَ رَبِّي يَا رَحِيمُ وَأَنَا عَبْدُكَ الْعَاجِزُ Yani, “Sen, benim Rabb-i Rahîm’imsin; ben, senin âciz bir abdimim.”¹

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ صَلَاةً تَكُونُ لَكَ رِضَاءً وَلِحَقِّهِ أَدَاءً بَعْدَ ثَوَابِ قِرَاءَةِ حُرُوفِ الْقُرْآنِ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَسَلِّمْ.²

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ
وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ. آمِينَ.³

İtizar: Şu ikinci kısım; kırk dakikada, süratle yazılmasından, ben ve müsvedde yazan kâtib, ikimiz de hasta olduğumuzdan, elbette içinde müşevveşiyet ve kusur bulunacaktır. Nazar-ı müsamaha ile bakmalarını ihvanlarımızdan bekleriz. Münasip gördüklerini tashih edebilirler.

¹ Eşrefoğlu Rûmî, *Müzekki'n-nüfûs* s. 275-276.

² “Allah’ım! Efendimiz Muhammed’e (s.a.s.), âl ve ashabına, senin razı olacağın ve O’nun lâayık olduğu bir rahmetle, Ramazan ayında okunan Kur’ân’ın harfleri adedince salât ve selâm eyle!”

³ “İzzet sahibi olan senin Rabbin onların bütün bâtil iddialarından münezzehtir, yücedir. Selâm bütün peygamberleredir. Bütün hamdler âlemlerin Rabbi Allah’adır. Âmin!” (Sâffât Sûresi, 37/180-182).

Firavunâne: Firavun gibi.

İhvan: Kardeşler, arkadaşlar.

İtizar: Özür dileme.

Mevhum: Vehim, hayal ürünü.

Müşevveşiyet: Karışıklık.

Nazar: Bakış.

Nazar-ı müsamaha: Hoşgörülü, toleranslı bakış.

Rabb-i Rahîm: Engin şefkati ve sonsuz rahmetiyle kullarını göze-

ten Hz. Allah.

Rubûbiyet: Rab, sahip olma, hükmetme, idare etme.

Süflî: Aşağı, alçak, âdi.

Üçüncü Risale Olan Üçüncü Kısım

Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan'ın iki yüz aksâm-ı i'câziyesinden nakşî bir kısmını gösterecek bir tarzda Kur'ân-ı Azîmüşşan'ı, Hâfız Osman hattıyla taayyün eden ve âyet-i müdâyene¹ mikyas tutulan sahifeleri ve Sûre-i İhlâs vâhid-i kıyasî tutulan satırları muhafaza etmekle beraber, o nakş-ı i'câzî göstermek tarzında bir Kur'ân yazmaya dair mühim bir niyetimi, hizmet-i Kur'ân'daki kardeşlerimin nazarlarına arz edip meşveret etmek ve onların fikirlerini istimzac etmek ve beni ikaz etmek için şu kısmı yazdım, onlara müracaat ediyorum. Şu üçüncü kısım "Dokuz Mesele" dir.

Birinci Mesele

Kur'ân-ı Azîmüşşan'ın envâ-ı i'câzî kırka balığ olduğu, "İ'câz-ı Kur'ân" nâmındaki Yirmi Beşinci Söz'de burhanlarıyla isbat edilmiş. Bazı envâî tafsilen, bir kısmı icmâlen muannidlere karşı dahi gösterilmiş.

Hem Kur'ân'ın i'câzî, tabakât-ı insaniyede kırk tabakaya karşı ayrı ayrı i'câzını gösterdiği, On Dokuzuncu Mektub'un On Sekizinci İşareti'nde beyan edilmiş ve o tabakâtın on kısmının ayrı ayrı hisse-i i'câziyelerini isbat etmiş. Sâir otuz tabaka-yı âher, ehl-i velâyetin muhtelif meşrepler ashabına ve ulûm-u mütenevvianın ayrı ayrı ashablarına, ayrı ayrı i'câzını

¹ Bakara Sûresi, 2/282.

Aksâm-ı i'câziye: Kur'ân-ı Kerim'in mu'cizeli yönleri.

Ashab: Sahipler, mensuplar.

Âyet-i müdâyene: Kur'ân-ı Kerim'in "borçlar hukuku" ile ilgili, aynı zamanda da en uzun âyeti. Bakara Sûresi 2/282. âyet.

Balığ olmak: Erişmek, ulaşmak.

Burhan: Delil.

Ehl-i velâyet: Veliler, Allah dostları.

Envâ: Türler, çeşitler.

Envâ-ı i'câz: Mu'cizeliğin başlıca çeşitleri.

Hisse-i i'câziye: Mu'cizeyle ilgili kısım, hisse.

Hizmet-i Kur'ân: Kur'ân-ı Kerim hizmeti.

İ'câz: Mu'cizeli oluş. İnsanları benzerini yapmaktan âciz bırakan üslup.

İcmâlen: Kısaca, özet olarak.

İstimzac etmek: Nabız yoklamak, fikrini öğrenmeye çalışmak.

Kur'ân-ı Azîmüşşan: Şânı yüce Kur'ân-ı Kerim.

Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan: Beyan ve ifadesi ile insanları, benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerim.

Meşrep: Yol, tarz.

Meşveret etmek: Fikir alış verişinde bulunmak, fikir danışmak.

Mikyas: Ölçü, ölçek.

Muannid: İnatçı.

Nakş-ı i'câz: Mu'cizeli yazılış.

Nakşî: Yazı şekli ile, hatla ilgili.

Taayyün: Belli olma, belirlenme.

Tabakât-ı insaniye: İnsan sınıfları.

Tabaka-yı âher: Diğer tabaka, kısım.

Tafsilen: Genişçe, ayrıntılı.

Ulûm-u mütenevvia: Çeşitli ilim dalları.

Vâhid-i kıyasî: Ölçek, ölçü birimi.

gösterdiğini; onların ilmelyakîn, aynelyakîn, hakkalyakîn derecesinde Kur’ân, hak kelâmullah olduğunu iman-ı tahkikîleri göstermişler. Demek her biri, ayrı ayrı bir tarzda bir vech-i i’câzını görmüşler. Evet ehl-i mârifet bir velinin fehm ettiği i’câz ile, ehl-i aşk bir velinin müşâhede ettiği cemâl-i i’câz bir olmadığı gibi; muhtelif meşâribe göre cemâl-i i’câzın cilveleri değişir. Bir ilm-i usûlî’-d-din allâmesinin ve bir imamının gördüğü vech-i i’câz ile fûruat-ı şeriatteki bir müçtehidin gördüğü vech-i i’câz bir değil ve hâkeza...

Bunların tafsilen ayrı ayrı vücuh-u i’câzını göstermek elimden gelmiyor. Havsalam dardır, ihata edemiyor; nazarım kısadır, göremiyor. Onun için yalnız on tabaka beyan edilmiş, mütebâkisi icmalen işaret edilmiş. Şimdi o tabakalardan iki tabaka, Mu’cizât-ı Ahmediye Risalesi’nde çok izaha muhtaç iken, o vakit pek noksan kalmıştı.

• *Birinci Tabaka*: “Kulaklı tabaka” tâbir ettiğimiz âmî avâm; yalnız kulak ile Kur’ân’ı dinler, kulak vâsıtasıyla i’câzını anlar. Yani der: “Bu işittiğim Kur’ân, başka kitaplara benzemez. Ya bütününün altında olacak veya bütününün fevkinde olacak. Umumunun altındaki şık ise kimse diyemez ve dememiş, şeytan dahi diyemez. Öyle ise, umumun fevkindedir.” İşte bu kadar icmal ile On Sekizinci İşaret’te yazılmıştı. Sonra onu izah için Yirmi Altıncı Mektub’un “Hüccetü’l-Kur’ân Alâ Hizbi’ş-Şeytan” nâmındaki Birinci Mebhası, o tabakanın i’câzdaki fehmini tasvir ve isbat eder.

• *İkinci Tabaka*: “Gözlü tabaka”sidir. Yani âmî avâmdan veyahut aklı gözüne inmiş maddiyyûnlar tabakasına karşı, Kur’ân’ın göz ile görünecek bir işaret-i i’câziyesi bulunduğu, On Sekizinci İşaret’te dâvâ edilmiş. Ve o dâvâyı tenvir ve isbat etmek için, çok izaha lüzum vardı. Şimdi anladığımız mühim

Allâme: İlimi ileri, en üst seviyede olan âlim, üstad.

Âmî: Halktan, sıradan biri.

Aynelyakîn: Gözle görülüp edinilen bilgi.

Cemâl-i i’câz: Mu’cizenin güzelliği.

Ehl-i aşk: Cenâb-ı Hakk’a ulaşmada aşkı esas alan kişiler.

Ehl-i mârifet: Allah’ı sıfat, isim ve fiilleriyle bilen kimseler.

Fehm etmek: Anlamak.

Fevk: Üst.

Fûruat-ı şeriat: İnanç esaslarından olmayıp amele dair meseleler.

Hâkeza: Böylece, bunun gibi.

Hakkalyakîn: Bizzat yaşanarak elde edilen kesin bilgi.

Havsala: Anlama, zihin kapasitesi.

Hüccetü’l Kur’ân Alâ Hizbi’ş-Şeytan: Şeytana tâbi olanlara karşı Kur’ân-ı Kerim’in sunduğu delil.

İcmâl: Özet, kısaca anlatım.

İhata etmek: Kavramak, iyice anlamak.

İlmelyakîn: Okuyup öğrenerek, delillere dayanarak elde edilen bilgi.

İlm-i usûlî’-d-din: Akâid İlimi. İslâm’ın inanç esaslarını inceleyen ilim dalı.

İman-ı tahkikî: Delile dayanarak ulaşılan, sağlam, sarsılmaz iman.

İşaret-i i’câziye: Mu’cize olduğu nu gösterir işaret.

Kelâmullah: Allah kelamı, sözü.

Maddiyyûn: Maddeciler, materyalistler.

Müçtehit: Dinin temel kaynaklarından hüküm çıkarma bilgi ve kabiliyetine sahip olan kimse.

Mütebâki: Geriye kalan.

Tenvir etmek: Aydınlatmak, nurlandırmak.

Vech-i i’câz: Mu’cize yönü.

Vücuh-u i’câz: Mu’cize yönleri.

bir hikmet-i rabbâniye cihetiyle o izah verilmedi. Pek cüz'î birkaç cüz'iyatına işaret edilmişti. Şimdi o hikmetin sırrı anlaşıldı ve tehiri daha evlâ olduğuna kat'î kanaatimiz geldi. Şimdi o tabakanın fehmini ve zevkini teshil etmek için kırk vücuh-u i'câzdan göz ile görülen bir vechini, bir Kur'ân'ı yazdırdık ki o yüzü gösterebilir.

Bu üçüncü kısmın mütebâki meseleleri ile Dördüncü Kısım, tevâfukâta dair olduğu için; tevâfukâta dair olan fihriste ile iktifâ edilerek, burada yazılmamışlardır. Yalnız Dördüncü Kısma ait bir ihtar ile Üçüncü Nükte yazılmıştır.

İhtar: Lâfz-ı Resûl'deki nükte-i azîmenin beyanında yüz altmış âyet yazıldı. İşbu âyetlerin hâsiyeti pek azîm olmakla beraber, mana cihetiyle birbirini isbat ve tekmil ettiğinden; çok mânidar olduğu için, muhtelif âyâtı hıfz etmek veya okumak arzusunda bulunanlara bir hizb-i Kur'ânî olduğu gibi; Kur'ân kelimesindeki nükte-i azîmenin beyanında, altmış dokuz âyât-ı azîmenin derece-i belâgatı pek fevkalâde ve kuvvet-i cezâleti pek ulvîdir. Bu da ikinci bir hizb-i Kur'ânî olarak ihvana tavsiye edilir. Yalnız Kur'ân kelimesi, yedi silsile-i Kur'ân'da mevcut olup, umum o kelimayı tutmuş, hariç iki kalmış. O iki de kıraat manasında olduğundan; o huruc, nükteye kuvvet vermiştir. Resûl lâfzı ise o kelime ile en ziyade münasebettar sureler içinde Sûre-i Muhammed ile Sûre-i Fetih olduğundan, o iki sûreden çıkan silsilelere hasrettiğimizden, hariç kalan Resûl lâfzı şimdilik derc edilmemiştir. Vakit müsaade etse bundaki esrar yazılacaktır inşaallah.

* * *

Âyât: Âyetler.

Âyât-ı azîme: Pek büyük âyetler.

Cüz'iyat: Küçük şeyler, ayrınırlar.

Derc etmek: Yerleştirmek, içine koymak.

Derece-i belâgat: Edebî seviye, derece.

Evlâ: Daha iyi, âlâ.

Hâsiyet: Özellik.

Hasretmek: Sınırlamak, daraltmak.

Hıfz etmek: Ezberlemek.

Hikmet-i rabbâniye: Allah'ın hikmeti, ilâhî gâyesi.

Hizb-i Kur'ânî: Zikir ve dua maksadıyla okunmak için Kur'ân-ı Kerim'den derlenen bir kısım, bölüm.

Huruc: Çıkma, hariç olma.

İhvan: Kardeşler.

İktifâ etmek: Yetinmek.

Kıraat: Okuma.

Kuvvet-i cezâlet: Düzgün, akıcı konuşma gücü.

Lâfz-ı Resûl: "Resûl" kelimesi.

Nükte-i azîme: Pek büyük nükte, ince hakikat.

Silsile-i Kur'ân: Mushaf'ın sıralaması, bütünü.

Tekmil: Tamamlama.

Teshil etmek: Kolaylaştırmak.

Tevâfukât: Tevâfuklar, uygunluklar. Bazı kelimelerin tesadüfe verilemeyecek derecede yazıda alt alta, yan yana veya karşılıklı bir şekilde birbirine orantılı, denk gelmeleri.

Ülvî: Yüce.

Vech: Yön.

Üçüncü Nükte

“Dört Nükte” dir.

Birinci Nükte: *Lâfzullah*, mecmû-u Kur’ân’da iki bin sekiz yüz altı defa zikredilmiştir. Bismillâh’takilerle beraber *lâfz-ı Rahmân* yüz elli dokuz defa.. *lâfz-ı Rahîm* iki yüz yirmi.. *lâfz-ı Gafûr* altmış bir.. *lâfz-ı Rab* sekiz yüz kırk altı.. *lâfz-ı Hakîm* seksen altı.. *lâfz-ı Alîm* yüz yirmi altı.. *lâfz-ı Kadîr* otuz bir.. Lâ ilâhe illâ hû’daki *Hû*, yirmi altı defa zikredilmiştir. ^(Hâşiye) *Lâfzullah* adedinde çok esrar ve nükteler var. Ezcümle: *Lâfzullah* ve *Rab*’dan sonra en ziyade zikredilen *Rahmân*, *Rahîm*, *Gafûr* ve *Hakîm* ile beraber *Lâfzullah*, Kur’ân âyetlerinin nısfıdır. Hem *Lâfzullah* ve Allah lâfzı yerinde zikredilen *lâfz-ı Rab* ile beraber, yine nısfıdır. Çendan *Rab* lâfzı, sekiz yüz kırk altı defa zikredilmiş; fakat dikkat edilse, beş yüz küsuru *Allah* lâfzı yerinde zikredilmiş, iki yüz küsuru öyle değildir.

Hem *Allah*, *Rahmân*, *Rahîm*, *Alîm* ve Lâ ilâhe illâ hû’daki *Hû* adediyle beraber yine nısfıdır. Fark yalnız dördttür. Ve *Hû* yerinde *Kadîr* ile beraber, yine mecmû-u âyâtın nısfıdır. Fark dokuzdur. *Lâfz-ı Celâl*’in mecmûundaki nükteler çoktur. Yalnız şimdilik bu nükte ile iktifâ ediyoruz.

İkinci Nükte: Sûreler itibarıyladır. Onun dahi çok nükteleri var. Bir intizam, bir kasd ve bir iradeyi gösterir bir tarzda tevâfukâtı vardır.

Sûre-i Bakara’da âyâtın adediyle *lâfz-ı Celâl*’in adedi birdir. Fark dördttür ki, Allah lâfzı yerinde dört *Hû* lâfzı var. Mesela: Lâ ilâhe illâ hû’daki *Hû* gibi. Onunla muvafakat tamam olur.

Hâşiye: Kur’ân’daki âyâtın mecmû-u adedi, altı bin altı yüz altmışaltı ^{*1} olması.. ve şu geçen seksen dokuzuncu sahifede, mezkûr esmâ-yı hüsnânın adedi, altı rakamıyla alâkadar bulunması ehemmiyetli bir sırâ işaret ediyor. Şimdilik mühmel kaldı.

^{*1} Kur’ân âyetlerinin tamamı 6200 küsurdur. Fakat bazı müfessirler Kur’ân’da 6666 âyet olduğunu belirtmiş ve bunu da şu şekilde açıklamışlardır: Bin âyet emir; bin âyet nehiy; bin âyet vaad; bin âyet vâid; bin âyet haber; bin âyet kasas; beş yüz âyet helâl-haram ihtiva eden ahkâm; yüz âyet dua ve tesbih; altmış altı âyet de nâsih ve mensûhtur. (Kermî, *en-Nâsih ve'l-mensûh* 1/240; Muhammed Bedreddin, *Ebdeu'l-beyân* s.3-4).

Çendan: Gerçi, her ne kadar.

Esmâ-yı hüsnâ: Cenâb-ı Hakk’ın güzel isimleri.

Gâib: Görünmeyen, bilinmeyen taraf.

İhtiyâr: Tercih, irade.

İnkışaf etmek: Belirmek, ortaya çıkarmak.

Lâfz-ı Rahîm: “Rahîm” kelimesi.

Lâfz-ı Rahmân: “Rahmân” kelimesi.

Lâfzullah: “Allah” lâfzı, kelimesi.

Mecmû-u aded: Sayılarının toplamı.

Mecmû-u âyât: Âyetlerin toplamı.

Mecmû-u Kur’ân: Mushaf’ın bütünü.

Mezkûr: Geçen, zikredilen.

Mühmel kalmak: Bırakılmak, terk edilmek.

Nısf: Yarım.

Nısfiyet: Yarımlık, yarım olma.

Sırr-ı mühim: Önemli sır.

Âl-i İmran'da yine âyâtıyla *lâfz-ı Celâl* tevâfuktedir, müsâvidirler. Yalnız *lâfz-ı Celâl* iki yüz dokuzdur, âyet iki yüzdür. Fark dokuzdur. Böyle mezi-yât-ı kelâmiyede ve belâgat nüktelerinde küçük farklar zarar vermez, takribî tevâfukât kâfidir.

Sûre-i Nisa, Mâide, En'âm; üçünün mecmû-u âyetleri, mecmûunda-ki *lâfz-ı Celâl*'in adedine tevâfuktedir. Âyetlerin adedi dört yüz altmış dört, *lâfz-ı Celâl*'in adedi dört yüz altmış bir; Bismillâh'taki *lâfzullah* ile beraber tam tevâfuktedir.

Hem mesela, baştaki beş sûrenin *lâfz-ı Celâl* adedi; Sûre-i A'râf, Enfâl, Tevbe, Yunus, Hud'daki *lâfz-ı Celâl* adedinin iki mislidir. Demek bu âhirde-ki beş, evvelki beşin nısfıdır.

Sonra gelen Sûre-i Yusuf, Ra'd, İbrahim, Hicr, Nahl sûrelerindeki *lâfz-ı Celâl* adedi, o nısfın nısfıdır.

Sonra Sûre-i İsrâ, Kehf, Meryem, Tâhâ, Enbiya, Hacc^(Hâşiye) o nısfın nısfının nısfıdır. Sonra gelen beşer beşer, takriben o nisbetle gidiyor; yalnız bazı küsuratla fark var. Öyle farklar, böyle makam-ı hitabîde zarar vermez. Mesela, bir kısım yüz yirmi bir, bir kısmı yüz yirmi beş, bir kısmı yüz elli dört, bir kısmı yüz elli dokuzdur.

Sonra Sûre-i Zuhuruf'tan başlayan beş sûre; o nısf, nısf-ı nısfın nısfına iniyor. Sûre-i Necm'den başlayan beş; o nısf-ı nısf-ı nısf-ı nısfın nısfıdır; fakat takribîdir. Küçük küsuratın farkları, böyle makamat-ı hitabiyede zarar vermez. Sonra gelen küçük beşer içinde, üç beşlerin yalnız üçer adet *lâfz-ı Celâl*'i var. İşte bu vaziyet gösteriyor ki; *lâfz-ı Celâl*'in adedine tesadûf karışmamış, bir hikmet ve intizam ile adetleri tayin edilmiş.

Lâfzullah'ın Üçüncü Nüktesi: Sahifeler nisbetine bakar. Şöyle ki; bir sahifede olan *lâfz-ı Celâl* adedi, o sahifenin sağ yüzü ve o yüze karşı ki sahifeye ve bazen soldaki karşı ki sahife ve karşının arka yüzüne bakar. Ben kendi

Hâşiye: Bu beşer taksimat üzere bir sır inkişaf etmişti. Hiçbirimizin haberi olmadan şuradaki altı sûre kaydolmuş. Şüphemiz kalmadı ki gâibden, ihtiyârımızın haricinde altıncısı girmiş; tâ bu nısfiyet sırr-ı mühimmi kaybolmasın.

Âhir: Son, en son. duyurmak.

Makam-ı hitabî: Hitap etme, muhataba seslenme durumu, yeri.

Meziyât-ı kelâmiye: Sözdeki, ifadedeki meziyetler, üstünlükler.

Müsâvî: Denk, eşit.

Nısf-ı nısf-ı nısf: Yarısının yarısının yarısı.

Sülûs: Üçte bir.

Takribî: Yaklaşık.

Taksimat: Taksim etmeler, dağıtmalar.

nüsha-i Kur'âniyemde bu tevâfuku tedkik ettim. Ekseriyetle gayet güzel bir nisbet-i adediye ile bir tevâfuk gördüm. Nüshama da işaretler koydum. Çok defa müsâvi olur. Bazen nısıf veyahut sülûs oluyor. Bir hikmet ve intizamı ihsas eden bir vaziyeti vardır.

Dördüncü Nükte: Sahife-i vâhiddeki tevâfukâtır. Kardeşlerimle üç-dört ayrı ayrı nüshaları mukabele ettik. Umumunda tevâfukât matlub olduğuna kanaatimiz geldi. Yalnız, matbaa müstensihleri başka maksatları takip ettiklerinden, bir derece tevâfukâtta intizamsızlık düşmüş. Tanzim edilse, pek nâdir istisna ile, mecmû-u Kur'ân'da iki bin sekiz yüz altı lâfz-ı Celâl'in adedinde tevâfukât görünecektir. Ve bunda bir şûle-i i'câz parlıyor. Çünkü fikr-i beşer, bu pek geniş sahifeyi ihata edemez ve karışamaz. Tesadüfün ise, bu mânidar ve hikmetdar vaziyete eli ulaşamaz.

Dördüncü Nükte'yi bir derece göstermek için, yeni bir mushaf yazdırıyoruz ki; en münteşir mushafların aynı sahife, aynı satırlarını muhafaza etmekle beraber, sanatkârların lâkaytlığı tesiriyle adem-i intizama maruz kalan yerleri tanzim edip, tevâfukâtın hakikî intizamı inşaallah gösterilecektir.. ve gösterildi.

اللَّهُمَّ يَا مُنْزِلَ الْقُرْآنِ بِحَقِّ الْقُرْآنِ فَهَمَّنَا أَسْرَارَ الْقُرْآنِ مَا دَارَ الْقَمَرَانِ وَصَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى مَنْ أُنْزِلَتْ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ. آمِينَ.¹

* * *

¹ "Ey Kur'ân'ı indiren Allah'ım! Kur'ân'ın hakkı için, ay ve güneş döndükçe bize Kur'ân'ın sırlarını öğret ve kendisine Kur'ân'ı indirdiğin Zât'a, O'nun âl ve ashabına salât ve selâm eyle! Âmin!"

Adem-i intizam: İntizamsızlık, düzensizlik.

Fikr-i beşer: İnsanın düşüncesi.

Hikmetdar: Hikmetli, yerli yerince.

İhsas etmek: Hissettirmek,

Mânidar: Manalı.

Matlub: Aranan, arzulanan.

Mecmû-u Kur'ân: Mushaf'ın bütünü.

Münteşir: Yayınlanmış, yaygın.

Müstensih: Yazarak çoğaltan, temize çeken kimse.

Nisbet-i adediye: Sayı münasebeti, bağı.

Nüsha-i Kur'âniye: Kur'ân'a ait nüsha, metin.

Sahife-i vâhid: Bir, tek sayfa.

Şûle-i i'câz: Mu'cize özelliğini gösteren delil, ışıık.

Tevâfukât: Tevâfuklar, uygunluklar.

Beşinci Risale olan Beşinci Kısım

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

âyet-i pür-envârının çok envâr-ı esrarından bir nurunu, Ramazan-ı Şerif'te bir hâlet-i ruhâniyede hissettim, hayal-meyal gördüm. Şöyle ki, Üveys-i Karanî'nin;

إِلَهِی أَنْتَ رَبِّی وَأَنَا الْعَبْدُ وَأَنْتَ الْخَالِقُ وَأَنَا الْمَخْلُوقُ
وَأَنْتَ الرَّزَّاقُ وَأَنَا الْمَرْزُوقُ ... الخ²

münâcât-ı meşhuresi nev'inden, bütün mevcudât-ı zevilhayat, Cenâb-ı Hakk'a karşı aynı münâcâtı ettiklerini.. ve on sekiz bin âlemin³ her birinin ısı-ğı, birer ism-i ilâhî olduğunu bana kanaat verecek bir vâkıa-yı kalbiye-i haya-liyeyi gördüm, şöyle ki:

Birbirine sarılı çok yapraklı bir gül goncası gibi, şu âlem binler perde perde içinde sarılı, birbiri altında saklı âlemleri bu âlem içinde gördüm. Her bir perde açıldıkça, diğer bir âlemi görüyordum. O âlem ise, Âyet-i Nur'un arkasındaki

أَوْ كَظُلُمَاتٍ فِي بَحْرِ لُجِّي يَعْشَاهُ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ سَحَابٌ ظُلُمَاتٌ بَعْضُهَا

¹ "Allah göklerin ve yerin nurudur ..." (Nur Sûresi, 24/35).

² "Allah'ım! Sen benim Rabbimsin; ben ise senin kulun. Sen her şeyi yaratan Hâlık'sın; ben ise senin mahlûkun. Sen rızık veren Rezzâk'sın; ben ise senin rızıkla beslenen ..." (Gümüşhânevî, *Mecmûâtü'l-ahzâb*, *Evrâd-ı Şazelî* s. 323-324).

³ Fâtîha Sûresi'nde yer alan "Âlemlerin Rabbi" ifadesindeki "âlemler" in, on sekiz bin âlem olduğuna dair bkz.: Taberî, *Câmi'u'l-beyân* 1/63; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* 2/219; Kurtubî, *el-Câmî li ahkâmi'l-Kur'ân* 1/138.

Âyet-i pür-envâr: Nurla dolu âyet.

Envâr-ı esrar: Nurlu sırlar.

Hâlet-i ruhâniye: Ruh hâli, mânen hissetme durumu.

İsm-i ilâhî: Cenâb-ı Hakk'ın ismi.

Mevcudât-ı zevilhayat: Canlı varlıklar.

Münâcât-ı meşhure: Meşhur dua, yakarış.

Vâkıa-yı kalbiye-i hayaliye:

Hak yolcusunun kalb, ruh, fikir, hayal ve diğer latifeleriyle mana âleminde varlığın yaratılış hikmeti, mahiyeti ve hedefi ile ilgili gerçekleştirdiği seyahat.

فَوْقَ بَعْضٍ إِذَا أَخْرَجَ يَدَهُ لَمْ يَكِدْ يَرِيهَا وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ¹

âyeti tasvir ettiği gibi; bir zulûmât, bir vahşet, bir dehşet karanlığı içinde bana görünüyordu. Birden bir ism-i ilâhînin cilvesi, bir nur-u azîm gibi görünüp ışıklandırıyordu. Hangi perde akla karşı açılmışsa, hayale karşı başka bir âlem fakat gafletle karanlıklı bir âlem görünüyorken, güneş gibi bir ism-i ilâhî tecellî eder, baştan başa o âlemi tenvir eder ve hâkeza... Bu seyr-i kalbî ve seyahat-i hayaliye çok devam etti. Ezcümle:

Hayvanât âlemini gördüğüm vakit, hadsiz ihtiyâcât ve şiddetli açlıkla-
rıyla beraber zaaf ve aczleri, o âlemi bana çok karanlıklı ve hazin gösterdi.
Birden *Rahmân* ismi, *Rezzâk* burcunda (yani manasında) bir şems-i tâbân
gibi tulû etti; o âlemi baştan başa rahmet ziyasıyla yaldızladı.

Sonra o âlem-i hayvanât içinde etfâl ve yavruların zaaf ve acz ve ihtiyaç
içinde çırpındıkları, hazin ve herkesi rikkate getirecek bir karanlık içinde diğer
bir âlemi gördüm. Birden *Rahîm* ismi *şefkat* burcunda tulû etti, o kadar
güzel ve şirin bir surette o âlemi ışıklandırdı ki; şekvâ ve rikkat ve hüzünden
gelen yaş damlalarını, ferah ve sürûra ve şükürün lezzetinden gelen damlala-
ra çevirdi.

Sonra sinema perdesi gibi bir perde daha açıldı, *âlem-i insanî* bana
göründü. O âlemi o kadar karanlıklı, o kadar zulûmâtlı, dehşetli gördüm ki;
dehşetimden feryat ettim, “Eyvah!” dedim. Çünkü gördüm ki; insanlardaki
ebede uzanıp giden arzuları, emelleri.. ve kâinatı ihata eden tasavvurât ve

¹ “Yahut o kâfirlerin duygu, düşünce ve davranışları derin bir denizdeki yoğun karanlıklara benzer. Öyle bir deniz ki onu, dalga üstüne dalga kaplıyor... Üstünde de koyu bulut. Üst üste binmiş karanlıklar... İçinde bulunan insan, elini uzatsa nerdeyse kendi elini bile göremiyor. Öyle ya, Allah birine nur vermezse artık onun hiçbir nuru olamaz.” (Nur Sûresi, 24/40).

Âlem-i hayvanât: Hayvanlar âlemi.

Âlem-i insanî: İnsanlık âlemi.

Etfâl: Çocuklar.

Ezcümle: Bu cümleden olarak, böylece, şu şekilde.

Hâkeza: Bunun gibi, böylece.

Hazin: Hüzünlü.

İhata etmek: Kapsamak, kuşatmak.

İhtiyâcât: İhtiyaçlar.

Nur-u azîm: Pek büyük bir nur.

Rahîm: Kullarına karşı sonsuz lütuf ve merhamet eden Hz. Allah.

Rahmân: Zâtında muazzam bir rahmet sahibi olan, Hz. Allah.

Rezzâk: Bütün mahlukların rızkı bol ve devamlı veren, Hz. Allah.

Rikkate getirmek: Acıma, merhamet hissini uyarmak.

Seyahat-i hayaliye: Hak yolcusunun kalb, ruh, fikir, hayal ve diğer latifeleriyle mânâ âleminde varlığın yaratılış hikmeti, mahiyeti ve hedefi ile ilgili gerçekleştirdiği seyahat.

Seyr-i kalbî: Kalben seyretme, seyahat etme, izleme.

Sürûr: Sevinç, neşe.

Şekvâ: Şikâyet.

Şems-i tâbân: Parlayan güneş.

Tasavvurât: Tasavvurlar, düşünceler.

Tecellî etmek: Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinin eşyada görünmesi.

Tenvir etmek: Aydınlatmak, nurlandırmak.

Tulû etmek: Doğmak.

Ziya: Işık.

Zulûmât: Karanlıklar.

efkârları.. ve ebedî bekâ ve saadet-i ebediyeyi ve cenneti gayet ciddi isteyen himmetleri ve istidatları.. ve hadsiz makâsıda ve metâlibe müteveccih fakr ve ihtiyâcâtı.. ve zaaf ve acziyle beraber, hücumla maruz kaldıkları hadsiz musibet ve a'dâlarıyla beraber; gayet kısa bir ömür, gayet dağdağlı bir hayat, gayet perişan bir maîşet içinde, kalbe en elîm ve en müthiş hâlet olan mütemâdî zeval ve firak belası içinde, ehl-i gaflet için zulümât-ı ebedî kapısı suretinde görülen kabre ve mezaristana bakıyorlar, birer birer ve tâife tâife o zulümât kuyusuna atılıyorlar.

İşte bu âlemi bu zulümât içinde gördüğüm anda, kalb ve ruh ve aklımla beraber bütün letâif-i insaniyem, belki bütün zerrât-ı vücûdum feryat ile ağlamaya hazır iken; birden Cenâb-ı Hakk'ın Âdil ismi *Hakîm* burcunda, *Rahmân* ismi *Kerîm* burcunda, *Rahîm* ismi *Gafûr* burcunda (yani mana-sında), *Bâis* ismi *Vâris* burcunda, *Muhyî* ismi *Muhsin* burcunda, *Rab* ismi *Mâlik* burcunda tulû ettiler. O âlem-i insanî içindeki çok âlemleri tenvir ettiler, ışıktıldırıldılar ve nurânî âhiret âleminden pencereler açıp, o karanlıklı insan dünyasına nurlar serptiler.

Sonra muazzam bir perde daha açıldı, *âlem-i arz* göründü. Felsefenin karanlıklı kavânîn-i ilmiyeleri, hayale dehşetli bir âlem gösterdi. Yetmiş defa top güllesinden daha süratli bir hareketle, yirmi beş bin sene mesafeyi bir senede devreden ve her vakit dağılmaya ve parçalanmaya müstaid ve içi zelleli, ihtiyar ve çok yaşlı küre-i arz içinde, âlemin hadsiz fezasında seyahat eden bîcâre nev-i insan vaziyeti, bana vahşetli bir karanlık içinde göründü.

A'dâ: Düşman.

Âdil: Âdaletle hükmeden Hz. Allah.

Âlem-i arz: Yeryüzü.

Bâis: Yeniden yaratan, ölüleri tekrar diriltlen Hz. Allah.

Bekâ: Süreklilik, devamlılık.

Efkâr: Fikirler.

Ehl-i gaflet: Gerçeklerden habersiz yaşayanlar.

Elîm: Elem veren, üzücü.

Fakr: Muhtaçlık. Cenâb-ı

Hakk'ın engin ve sonsuz zenginliği karşısında O'na olan ihtiyacını bilme.

Firak: Ayrılık.

Gafûr: Çok mağfiret eden, suçları hep affeden Hz. Allah.

Hakîm: Her şeyi yerli yerince yapan, Hz. Allah.

Hâlet: Hal, durum.

Himmet: Gayret, çaba, emek.

İstidat: Kabiliyet, yetenek.

Kavânîn-i ilmiye: Bilimsel kuralları.

Kerîm: Pek cömert, yarattıklarına daima bol bol veren Hz. Allah.

Küre-i arz: Yeryüzü.

Letâif-i insaniye: İnsanın mânevî duyguları.

Maîşet: Yaşama, geçim.

Makâsîd: Maksatlar.

Mâlik: Her şeyin sahibi, Hz. Allah.

Metâlib: İstekler, talepler.

Muhsin: İhsan eden, bol bol veren, Hz. Allah.

Muhyî: Hayatı veren, hayatın sahibi Hz. Allah.

Müstaid: Elverişli, hazırlıklı.

Mütemâdî: Devamlı, sürekli.

Müteveccih: Yönelmiş, yönelik.

Nev-i insan: İnsan türü, insanlık.

Rabb: Yaratıp, yöneten Cenâb-ı Hakk.

Saadet-i ebediye: Sonsuz, bitmeyen mutluluk.

Vâris: Bütün fânî varlıkların ölümlerinden sonra bâki kalan ve onların elde ettikleri her şeyin asıl sahibi olan Hz. Allah.

Zerrât-ı vücûd: Beden zerreleri, hücreleri.

Zeval: Yok olma, kaybolup gitme.

Zulümât-ı ebedî: Sonsuz karanlıklar.

Başım döndü, gözüm karardı. Birden Hâlık-ı arz ve semâvât'ın *Kadîr, Âlîm, Rabb, Allah ve Rabbü's-semâvâtî ve'l-arz ve Müsahhirü's-şemsi ve'l-kamer* isimleri; *rahmet, azamet, rubûbiyet* burcunda tulû ettiler. O âlemi öyle nurlandırdılar ki; o hâlette bana küre-i arz gayet muntazam, musahhar, mükemmel, hoş, emniyetli bir seyahat gemisi.. tenezzüh ve keyif ve ticaret için müheyyâ edilmiş bir şekilde gördüm.

Elhâsıl: Binbir ism-i ilâhînin, kâinata müteveccih olan o esmâdan her biri, bir âlemi ve o âlem içindeki âlemleri tenvir eden bir güneş hük-münde ve sırr-ı ehadiyet cihetiyle, her bir ismin cilvesi içinde sâir isimle-rin cilveleri dahi bir derece görünüyordu.

Sonra kalb, her zulümât arkasında ayrı ayrı bir nuru gördüğü için, seyahate iştihası açılıyordu. Hayale binip, semâya çıkmak istedi. O vakit, gayet geniş bir perde daha açıldı. Kalb, *semâvât âlemine* girdi, gördü ki; o nurâ-ni, tebessüm eden suretinde görülen yıldızlar; küre-i arzdan daha büyük ve ondan daha süratli bir surette, birbiri içinde geziyorlar, dönüyorlar. Bir dakika birisi yolunu şaşırsa, başkasıyla müsâdeme edecek, öyle bir patlak verecek ki, kâinatın ödü patlayıp âlemi dağıtacak. Nur değil, ateş saçarlara; tebes-sümle değil, vahşetle bana baktılar. Hadsiz büyük, geniş, hâlî, boş, dehşet, hayret zulümâtı içinde semâvâtı gördüm. Geldiğime bin pişman oldum.

Birden, رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ² ❀ رَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ¹ nin esmâ-yı hüsnâsı, وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحٍ⁴ ❀ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ³ burcunda

- 1 “Meleklerin ve ruhun Rabbi.” (Bkz.: Müslim, Salât 223; Ebû Davud, Salât 147; Nesâî, Tatbîk 11, 75; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 6/34).
- 2 “Göklerin ve yerin Rabbi” (Ra'd Sûresi, 13/16; İsrâ Sûresi, 17/102; Kehf Sûresi, 18/14; ...).
- 3 “Güneşi ve ayı hizmet etmeleri için sizin emrinize verdi.” (Ra'd Sûresi, 13/2).
- 4 “Biz yere en yakın göğü lâmbalarla donattık.” (Mülk Sûresi, 67/5).

Âlîm: Her şeyi bilen Hz. Allah.

Azamet: Büyüklük, ululuk.

Elhâsıl: Hâsılı, son olarak, neti-ce olarak.

Esmâ: İsimler.

Esmâ-yı hüsnâ: Cenâb-ı

Hakk'ın güzel isimleri.

Hâlık-ı arz ve semâvât: Gökle-rin ve yerin yaratıcısı.

Hâlî: Boş, tenha, ıssız.

İştihâ: İştah, arzu.

Kadîr: Her şeye gücü yeten,

Kudreti Sonsuz, Hz. Allah.

Musahhar: Emre âmâde, hizmete hazır.

Müheyyâ etmek: Hazırlamak, hazır hale getirmek.

Müsâdeme: Çarpışma.

Müsahhirü's-şemsi ve'l-kamer:

Güneş ve ay emrine âmâde

olan, kendine itaat ettiren.

Müteveccih: Yönelmiş, yönelik.

Nurâni: Nurlu, pırl pırl.

Rabbü's-semâvâtî ve'l-arz: Gök-

lerin ve yerin sahibi.

Rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi kuşatan terbiye ve hâkimi-yeti.

Sırr-ı ehadiyet: Cenâb-ı Hakk'ın esmâ ve sıfatlarıyla her varlığa özel, ayrı şekilde tecelli etmesin-deki sır.

Tenezzüh: Gezinti, dolaşma.

Zulümât: Karanlıklar.

cilveleriyle zuhur ettiler. O mana cihetiyle karanlık üstüne çökmüş olan yıldızlar, o envâr-ı azîmeden birer lem'a alıp, yıldızlar adedince elektrik lâmbaları yakılmış gibi, o âlem-i semâvât nurlandı. O boş ve hâlî tevehhüm edilen semâvât dahi melâîkelerle, ruhanîlerle doldu, şenlendi. Sultan-ı Ezel ve Ebed'in hadsiz ordularından bir ordu hükmünde hareket eden güneşler ve yıldızlar, bir manevra-yı ulvî yapıyorlar tarzında, o Sultan-ı Zülcelâl'in haşmetini ve şâşaa-yı rubûbiyetini gösteriyorlar gibi gördüm. Bütün kuvvetimle ve mümkün olsaydı bütün zerrâtımla ve beni dinleselerdi bütün mahlûkâtın lisanlarıyla diyecektim, hem umum onların nâmına dedim:

اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ مَثَلُ نُورِهِ كَمِشْكَاةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ
الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ
زَيْتُهَا يُضَيُّ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُورٌ عَلَى نُورٍ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَنْ يَشَاءُ¹

âyetini okudum; döndüm, indim, ayıldım; “Elhamdülillâhi alâ nuri'l-ıman ve'l-Kur'ân” dedim.

* * *

¹ “Allah göklerin ve yerin nurudur. O'nun nurunun misali, tıpkı içinde lâmba bulunan bir kandillik gibidir. Lâmba bir sırça (cam) içinde, o sırça da sanki parlayan incimsi bir yıldız! Bu lâmba, doğuya veya batıya mensup olmayan kutlu, pek bereketli bir zeytin ağacından tutuşturulur. Bu öyle bereketli bir ağaç ki, neredeyse ateş değmeden de yağ ışık verir. Işığı pırl pırlıdır. Allah dilediği kimseyi nuruna iletir. Gerçeği anlamaları için insanlara böyle temsiller getirir. Allah her şeyi bilir.” (Nur Sûresi, 24/35).

Âlem-i semâvât: Gökler.

Cilve: Tecelli, yansıma.

Elhamdülillâhi alâ nuri'l-ıman ve'l-Kur'ân: İman ve Kur'ân nuru ile bizi aydınlatan Cenâb-ı Hakk'a şükürler olsun!

Envâr-ı azîme: Pek büyük nurlar.

Haşmet: Yücelik, ihtişam.

Lem'a: Parıltı.

Manevra-yı ulvî: Yüce hareket, manevra.

Melâike: Melekler.

Ruhanî: Vücudu maddî olmayan, ruh sahibi varlık.

Sultan-ı Ezel ve Ebed:

Başlangıcı, öncesi ve sonu olmayan Sultan, Cenâb-ı Hakk.

Sultan-ı Zülcelâl: Ulu, Yüce Sultan.

Şâşaa-yı rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi kuşatan idare ve hâkimiyetin muhteşem görünüşü, parıltısı.

Tevehhüm etmek: Sanmak, zannetmek, vehmetmek.

Zuhur etmek: Görünmek, belir-mek.

Altıncı Risale Olan Altıncı Kısım

Kur'ân-ı Hakîm'in tilmizlerini ve hâdimlerini ikaz etmek ve aldanmamak için yazılmıştır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَلَا تَرْكُنُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ¹

Şu Altıncı Kısım, ins ve cin şeytanlarının altı desiselerini inşaallah akîm bırakır ve hücum yollarının altısını seddeder.

Birinci Desise

Şeytan-ı ins, şeytan-ı cinnîden aldığı derse binâen; hizbu'l-Kur'ân'ın fedakâr hâdimlerini **hubb-u câh** vâsıtasıyla aldatmak ve o kudsî hizmetten ve o mânevî, ulvî cihaddan vazgeçirmek istiyorlar. Şöyle ki:

İnsanda, ekseriyet itibarıyla **hubb-u câh** denilen **hırs-ı şöhr**et ve **hod-fürûşluk** ve **şan ü şeref** denilen **riyakârâne**, halklara görünmek ve **nazar-ı âmmede** mevki sahibi olmaya, ehl-i dünyanın her ferdinde **cüz'î-küllî** arzu vardır. Hatta o arzu için, hayatını feda eder derecesinde şöhr-et-perestlik hissi onu sevk eder. Ehl-i âhiret için bu his gayet tehlikelidir, ehl-i dünya için de gayet **dağdağalıdır**; çok ahlâk-ı seyyienin de menşeidir ve insanların da en zayıf damarıdır. Yani: Bir insanı yakalamak ve kendine çekmek; onun o

¹ “Bir de sakın zulmedenlere meyletmeyin, sempati duymayın. Yoksa size ateş dokunur.” (Hûd Sûresi, 11/113).

Ahlâk-ı seyyie: Kötü ahlâk.

Akîm: Güdük, neticesiz, kısır.

Binâen: ... dayanarak, bunun üzerine.

Cihad: Allah'ın dinine hizmet için sarfedilen her türlü gayret.

Cüz'î - küllî: Az - çok.

Dağdağa: Sıkıntı, gürültü.

Desise: Hile, oyun.

Ehl-i âhiret: Hayatlarını daha çok âhiret kıstaslarına göre sarfeden, dindar kimseler.

Ehl-i dünya: Geçici dünya zevklerine bağlanıp ahireti unutan kimseler.

Hâdim: Hizmetkâr.

Hırs-ı şöhret: Meşhur olmak için gösterilen hırs.

Hizbu'l-Kur'ân: Kur'ân Cemaati. Kur'ân'a bağlı kimseler.

Hodfürûşluk: Kendini beğendirme, gösteriş için çalışma.

Hubb-u câh: Makam arzusu, düşkünlüğü.

Kudsî: Mukaddes, kutlu.

Menşe: Kaynak, memba.

Nazar-ı âmme: Kamuoyu, halkın nazarı.

Riyakârâne: İki yüzlülükle, gösterişli bir tarzda.

Seddetmek: Kapamak, engellemek.

Şeytan-ı cinnî: Asıl şeytan.

Şeytan-ı ins: Şeytanlaşan insan.

Şöhr-et-perestlik: Şöhr-et düşkünlüğü.

Tilmiz: Öğrenci.

Ulvî: Yüce.

hissini okşamakla kendine bağlar, hem onun ile onu mağlup eder. *Kardeşlerim hakkında en ziyade korktuğum, bunların bu zayıf damarından ehl-i ilhadın istifade etmek ihtimalidir. Bu hâl beni çok düşündürüyor. Hakikî olmayan bazı biçâre dostlarımı o suretle çektiler, mânen onları tehlikeye attılar.* ^(Hâşiye)

Ey kardeşlerim ve ey hizmet-i Kur'ân'da arkadaşlarım! Bu hubb-u câh cihetinden gelen desso ehl-i dünyanın hafiyelerine veya ehl-i dalâletin propagandacılarına veya şeytanın şâkirtlerine deyiniz ki:

“Evvelâ rıza-yı ilâhî ve iltifat-ı rahmânî ve kabul-ü rabbânî öyle bir makamdır ki; insanların teveccühü ve istihsanı, ona nisbeten bir zerre hükmündedir. Eğer teveccüh-ü rahmet varsa, yeter. İnsanların teveccühü, o teveccüh-ü rahmetin in'ikâsı ve gölgesi olmak cihetiyle makbuldür. Yoksa arzu edilecek bir şey değildir. çünkü kabir kapısında söner, beş para etmez!”

Hubb-u câh hissi eğer susturulmazsa ve izâle edilmezse, yüzünü başka cihete çevirmek lâzımdır. Şöyle ki:

Sevâb-ı uhrevî için, dualarını kazanmak niyetiyle ve hizmetin hüsn-ü tesiri noktasında gelecek temsildeki sırra binâen, belki o hissın meşrû bir ciheti bulunur. Mesela; Ayasofya Câmii, ehl-i fazl ve kemâlden mübarek ve muhterem zâtlarla dolu olduğu bir zamanda; tek tük, sofada ve kapıda haylaz çocuklar ve serseri ahlâksızlar bulunup, câmiin pencerelerinin üstünde ve yakınında ecnebilerin eğlence-perest seyircileri bulunsa, bir adam o

^{Hâşiye:} O biçâreler, “*Kalbimiz Üstad ile beraberdir*” fikriyle kendilerini tehlikesiz zannederler. Hâlbuki ehl-i ilhadın cereyanına kuvvet veren ve propagandalarına kapılan, belki bilme-yerek hafiyelikte istîmal edilmek tehlikesi bulunan bir adamın, “*Kalbim safidir. Üstadımın mesleğine sâdiktır.*” demesi, bu misale benzer ki: Birisi namaz kılarken karnındaki yeli tutamıyor, çıkıyor; hades vuku buluyor. Ona “*Namazın bozuldu*” denildiği vakit, o diyor: “*Neden namazım bozulsun, kalbim safidir.*”

Biçâre: Çaresiz, zavallı.

Desso: Hilekâr, düzenbaz.

Ecnebi: Yabancı, gayr-i müslim.

Eğlence-perest: Eğlence düş-künü.

Ehl-i dalâlet: Hak dinden sapan-lar.

Ehl-i fazl ve kemâl: Erdemli, olgun kimseler.

Ehl-i ilhad: Dinden sapanlar, dinsizler.

Hades vuku bulmak: Abdesti bozulmak.

Hafiyelik: Ajanlık, casusluk.

Hüsn-ü tesir: Güzel, olumlu Tesir.

İltifat-ı rahmânî: Cenab-ı Hakk'ın iltifatı, ihsanı.

İn'ikâs: Yansıma, aksetme.

İstihsan: Beğenme, takdir etme.

İstîmal edilmek: Kullanılmak.

İzâle etmek: Gidermek.

Kabul-ü rabbânî: Cenab-ı Hakk'ın makbul sayması.

Meşrû: Uygun, doğru.

Rıza-yı ilâhî: Allah rızası.

Sevâb-ı uhrevî: Âhîret sevabı.

Teveccüh: Yönelme, yakınlık gösterme.

Teveccüh-ü rahmet: Cenab-ı Hakk'ın rahmetinin insana yönelmiş olması.

câmi içine girip ve o cemaat içine dâhil olsa, eğer güzel bir sadâ ile şirin bir tarzda Kur'ân'dan bir aşır okusa, o vakit binler ehl-i hakikatin nazarları ona döner, hüsn-ü teveccühle, mânevî bir dua ile, o adama bir sevab kazandırır. Yalnız, haylaz çocukların ve serseri mühlidlerin ve tek tük ecnebilerin hoşuna gitmeyecek. Eğer o mübarek câmiye ve o muazzam cemaat içine o adam girdiği vakit, süflî ve edepsizce fuhşa ait şarkıları bağırıp çağırarsa, raks edip zıplasa; o vakit o haylaz çocukları güldürecek, o serseri ahlâksızları fuhşiyata teşvik ettiği için hoşlarına gidecek ve İslâmiyet'in kusurunu görmekte mütelevviz olan ecnebilerin istihzâkârâne tebessümlerini celbedecek. Fakat umum o muazzam ve mübarek cemaatin bütün efradından, bir nazar-ı nefret ve tahkir celbedecektir. Efel-i sâfilîne sukut derecesinde nazarlarında alçak görünecektir.

İşte aynen bu misal gibi; Âlem-i İslâm ve Asya, muazzam bir câmidir.. ve içinde ehl-i iman ve ehl-i hakikat, o câmideki muhterem cemaattir. O haylaz çocuklar ise, çocuk akıllı dalkavuklardır. O serseri ahlâksızlar; frenk-meşrep, milliyetsiz, dinsiz heriflerdir. Ecnebi seyircileri ise, ecnebilerin naşir-i efkârı olan gazetecilerdir. Her bir müslüman, husûsan ehl-i fazl ve kemâl ise, bu câmide derecesine göre bir mevkii olur, görünür, nazar-ı dikkat ona çevrilir. Eğer İslâmiyet'in bir sırr-ı esas olan ihlâs ve rıza-yı ilâhî cihetinde, Kur'ân-ı Hakîm'in ders verdiği ahkâm ve hakâik-i kudsiyeye dair harekât ve a'mâl ondan sudûr etse, lisan-ı hâli mânen âyât-ı Kur'âniye'yi okusa, o vakit mânen Âlem-i İslâm'ın her bir ferdinin vird-i zebânı olan **اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلْمُؤْمِنِينَ** duasında dâhil olup hissedar olur ve umumu ile uhuvvetkârâne **وَالْمُؤْمِنَاتِ**¹

¹ "Allah'ım! Mü'min erkek ve kadınları bağışla."

A'mâl: Ameller, işler.

Ahkâm: Hükümler.

Âlem-i İslâm: İslâm dünyası.

Aşır: Kur'ân-ı Kerim'den on âyetlik bir bölüm.

Âyât-ı Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerim'in âyetleri.

Celbetmek: Çekmek, sebep olmak.

Ehl-i hakikat: Daima hak ve hakikat peşinde olanlar.

Ehl-i iman: İnananlar, müminler.

Efel-i sâfilîn: En aşağı yer, insanın düşebileceği en kötü durum, en aşağı mertebe.

Frenk-meşrep: Yabancı kültürü

benimseyen, Avrupalıları taklit eden.

Fuhş / fuhşiyat: Günahlar, ahlâksızlıklar, meşrû olmayan cinsellikler.

Hakâik-i kudsiye: Mukaddes, yüce hakikatler.

Hüsn-ü teveccüh: Takdir etme, beğenme.

İhlâs: Yaptığını sırf Allah emrettiği için yapıp, başka bir gâye kaşıtırmamak.

İstihzâkârâne: Alay eder şekilde.

Lisan-ı hâl: Hal dili, davranışlarının ifade ettiği anlam.

Mülhid: Dinsiz, inançsız, ateist.

Mütelevviz: Lezzet alan, zevk duyan.

Naşir-i efkâr: Fikir yayın organı.

Nazar-ı nefret ve tahkir: Nefret ve hakaret ederek bakma.

Raks etmek: Oynamak, dans etmek.

Sadâ: Ses.

Sırr-ı esas: Temel, asıl sır, gaye.

Sudûr etmek: Olmak, meydana gelmek.

Sukut: Düşme, değer kaybetme.

Süflî: Alçak, bayağı, pes.

Uhuvvetkârâne: Kardeşçe, kardeş gibi.

Vird-i zebân: Dilden düşmeyen, devamlı tekrarlanan dua, zikir.

alâkadardır olur. Yalnız hayvanât-ı muzırda nev'inden bazı ehl-i dalâletin ve sakallı çocuklar hükmündeki bazı ahmakların nazarlarında kıymeti görünmez. Eğer o adam, medar-ı şeref tanıdığı bütün ecdadını ve medar-ı iftihar bildiği bütün geçmişlerini ve ruhen nokta-yı istinad telâkki ettiği selef-i sâlihînin cadde-i nurânilerini terk edip heveskârâne, hevâ-perestâne, riyakârâne, şöhret-perverâne, bid'akârâne işlerde ve harekâtta bulunsun; mânen bütün ehl-i hakikat ve ehl-i imanın nazarında en alçak mevkie düşer. **اتَّقُوا فِرَاسَةَ الْمُؤْمِنِ** *İstinafa mu'minîni* sırrına göre; ehl-i iman ne kadar âmî ve cahil de olsa, aklı derk etmediği hâlde, kalbi öyle hodfûrûş adamları görse soğuk görür, mânen nefret eder.

İşte hubb-u câha meftun ve şöhret-perestliğe mübtelâ adam –ikinci adam–, hadsiz bir cemaatin nazarında esfel-i sâfilîne düşer. Ehemmiyetsiz ve müstehzi ve hezeyancı bazı serserilerin nazarında, muvakkat ve menhûs bir mevki kazanır. **الْأَخِلَاءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلَّا الْمُتَّقِينَ** *El-akvâ'ü yevme'iz-zîz be'zühüm lî be'zî' edvü' illâ'l-muttâqîn* sırrına göre; dünyada zarar, berzahta azab, âhirette düşman bazı yalancı dostları bulur.

Birinci suretteki adam, faraza hubb-u câhı kalbinden çıkarmazsa, fakat ihlâsı ve rıza-yı ilâhîyi esas tutmak ve hubb-u câhı hedef ittihaz etmemek şartıyla; bir nevi meşrû makam-ı mânevî, hem muhteşem bir makam kazanır ki, o hubb-u câh damarını kemâlîyle tatmin eder. Bu adam az, hem pek az ve ehemmiyetsiz bir şey kaybeder; ona mukabil, çok hem pek çok kıymettar, zararsız şeyleri bulur. Belki birkaç yılını kendinden geçirir; ona bedel, çok mübarek mahlûkları arkadaş bulur, onlarla ünsiyet eder. Veya ısırcı yabancı

1 “Müminin ferasetinden çekinin! Zira o baktı mı Allah'ın nuruyla bakar.” (Tirmizî, *Tefsîru sûre (15) 6*; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* 8/102; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 3/312, 8/23).

2 “Müttakiler dışında dünyadaki bütün dostlar, o gün birbirine düşmandır.” (Zuhuf Sûresi, 43/67).

Âmi: Halktan, sıradan biri.

Berzah: Kabir.

Bid'akârâne: Dinin aslına aykırı bir tarzda.

Cadde-i nurânî: Pırıl pırıl, aydınlık cadde.

Derk etmek: Anlamak, idrak etmek.

Ecdad: Dedeler, atalar.

Faraza: Varsayalım, mesela.

Hayvanât-ı muzırda: Zararlı canlılar.

Hevâ-perestâne: Nefse tapınırcasına.

Heveskârâne: Heveslice.

Hezeyan: Saçmalama.

Hodfûrûş: Kendini beğenmiş.

Hubb-u câh: Makam arzusu, düşkünlüğü.

İttihaz etmek: Edinmek, kabul etmek.

Kemâl: Tam, mükemmel.

Medar-ı iftihar: Övünç sebebi, vesilesi.

Medar-ı şeref: Şeref, onur vesilesi.

Meftun: Düşkün, tutkun.

Menhûs: Uğursuz, kötü.

Muvakkat: Kısa süreli, geçici.

Müstehzi: Alay eden, alaycı.

Nokta-yı istinad: Dayanak noktası.

Riyakârâne: İki yüzlülükle, gösteriş düşkünlüğü bir tarzda.

Selef-i sâlihîn: Ehl-i Sünnet'in ilk dönem rehberleri; güvenilir, dürüst ilim sahipleri.

Şöhret-perestlik: Şöhret düşkünlüğü.

Şöhret-perverâne: Şöhrete düşkün bir tarzda.

Telâkki etmek: Kabullenmek, benimsemek.

Ünsiyet etmek: Yakın, dost olmak.

eşek arılarını kaçırıp, mübarek rahmet şerbetçileri olan arıları kendine celbeder. Onların ellerinden bal yer gibi, öyle dostlar bulur ki; daima dualarıyla âb-ı kevser gibi feyizler, Âlem-i İslâm'ın etrafından onun ruhuna içirilir ve defter-i a'mâlîne geçirilir.

Bir zaman, dünyanın bir büyük makamını işgal eden küçük bir insan, şöhret-perestlik yolunda büyük bir kabahat işlemekle, Âlem-i İslâm'ın nazarında maskara olduğu vakit, geçen temsilin mealini ona ders verdim; başına vurdum. İyi sarstı, fakat kendimi hubb-u câhtan kurtaramadığım için, o ikazım dahi onu uyandırmadı.

İkinci Desise

İnsanda en mühim ve esaslı bir his, **hiss-i havftır**. Dessas zâlimler, bu korku damarından çok istifade etmektedirler. Onunla, korkakları gemlendiriyorlar. Ehl-i dünyanın hafiyeleri ve ehl-i dalâletin propagandacıları, avâmın ve bilhassa ulemanın bu damarından çok istifade ediyorlar. Korkutuyorlar, evhamlarını tahrik ediyorlar. Mesela, nasıl ki damda bir adamı tehlikeye atmak için bir dessas adam, o evhamlının nazarında zararlı görünen bir şeyi gösterip, vehmini tahrik edip, kova kova tâ damın kenarına gelir, baş aşağı düşürür, boynu kırılır. Aynen onun gibi; çok ehemmiyetsiz evham ile, çok ehemmiyetli şeyleri feda ettiriyorlar. Hatta bir sinek beni ısırmasın diyerek, yılanın ağzına girer.

Bir zaman –Allah rahmet etsin– mühim bir zât, kayığa binmekten korkuyordu. Onun ile beraber bir akşam vakti, İstanbul'dan köprüye geldik. Kayığa binmek lâzım geldi. Araba yok. Sultan Eyyüb'e gitmeye mecburuz. Israr ettim. Dedi:

- Korkuyorum, belki batacağız! Ona dedim:
- Bu Haliç'te tahminen kaç kayık var? Dedi:
- Belki bin var. Dedim:

Âb-ı kevser: Kevser suyu.

Âlem-i İslâm: İslâm dünyası, müslümanlar.

Defter-i a'mâl: Amel defteri, İnsanın yaptığı bütün fiillerin kaydedildiği defter.

Dessas: Hilekâr, düzenbaz.

Ehl-i dalâlet: Hak dinden sapanlar.

Ehl-i dünya: Geçici dünya zevklerine bağlanıp âhireti unutan kimseler.

Evham: Vehimler, kuruntular.

Feyiz: Mânevî haz, lütuf, bereket.

Gemlendirmek: Engellenmek, zaptetmek.

Hiss-i havf: Korkma, korku duygusu.

Ulema: Âlimler, bilginler.

– Senede kaç kayık gark olur. Dedi:

– Bir-iki tane, bazı sene de hiç batmaz. Dedim:

– Sene kaç gündür? Dedi:

– Üç yüz altmış gündür. Dedim:

– Senin vehmine ilişen ve korkuna dokunan batmak ihtimali, üç yüz altmış bin ihtimalden birtek ihtimaldir. Böyle bir ihtimalden korkan; insan değil, hayvan da olamaz! Hem ona dedim:

– Acaba kaç sene yaşamayı tahmin ediyorsun? Dedi:

– Ben ihtiyarım, belki on sene daha yaşamam ihtimali vardır. Dedim:

– Ecel gizli olduğundan, her bir günde ölmek ihtimali var. Öyle ise üç bin altı yüz günde her gün vefatın muhtemel. İşte kayık gibi üç yüz binden bir ihtimal değil, belki üç binden bir ihtimal ile bugün ölümün muhtemeldir, titre ve ağla, vasiyet et, dedim.

Aklı başına geldi, titreyerek kayığa bindirdim. Kayık içinde ona dedim:

– *Cenâb-ı Hak havf damarını hıfz-ı hayat için vermiş, hayatı tahrip için değil! Ve hayatı, ağır ve müşkül ve elîm ve azab yapmak için vermemiştir. Havf; iki, üç, dört ihtimalden bir olsa.. hatta beş-altı ihtimalden bir olsa, ihtiyatkârâne bir havf, meşrû olabilir. Fakat yirmi, otuz, kırk ihtimalden bir ihtimal ile havf etmek evhamdır, hayatı azaba çevirir.*

İşte ey kardeşlerim! Eğer ehl-i ilhadın dalkavukları, sizi korkutmak ile kudsî cihad-ı mânevîninizden vazgeçirmek için size hücum etseler, onlara deyiniz:

“Biz hizbu’l-Kur’ân’ız! ¹ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ² la Kur’ân’ın kalesindeyiz. ² حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ etrafımızda çevrilmiş

¹ “Hiç şüphe yok ki o zikri, Kur’ân’ı biz indirdik, onu koruyacak olan da biziz.” (Hicr Sûresi, 15/9).

² “Allah bize yeter. O ne güzel vekildir!” (Âl-i İmran Sûresi, 3/173).

Cihad-ı mânevî: Allah’ın dinine hizmet için sarfedilen her türlü mânevî gayret.

Ehl-i ilhad: Dinden sapanlar, dinsizler.

Elîm: Elem veren, üzücü.

Gark olmak: Batmak.

Havf: Korku.

Hıfz-ı hayat: Hayatı koruma.

Hizbu’l-Kur’ân: Kur’ân Cemaati. Kur’ân’a bağlı kimseler.

İhtiyatkârâne: Dikkatli, tedbirli

bir şekilde.

Kal’a: Kale.

Kudsî: Mukaddes, kutlu.

Müşkül: Mesele, problem.

muhkem bir surdur. Binler ihtimalden bir ihtimal ile, şu kısa hayat-ı fâniyeye küçük bir zarar gelmesi korkusundan, hayat-ı ebediyemize yüzde yüz binler zarar verecek bir yola, bizi ihtiyârımızla sevk edemezsiniz!” Ve deyiniz: “Acaba hizmet-i Kur’âniye’de arkadaşımız ve o hizmet-i kudsiyenin tedbirinde üstadımız ve ustabaşımız olan Said Nursi’nin yüzünden, bizim gibi hak yolunda ona dost olan ehl-i haktan kim zarar görmüş? Ve onun has talebelerinden kim bela görmüş ki, biz de göreceğiz ve o görmek ihtimali ile telaş edeceğiz? Bu kardeşimizin binler uhrevî dostları ve kardeşleri var. Yirmi-otuz senedir dünya hayat-ı içtimaiyesine tesirli bir surette karıştığı hâlde, onun yüzünden bir kardeşinin zarar gördüğünü işitmedik. Husûsan o zaman, elinde siyaset topuzu vardı. Şimdi o topuz yerine nur-u hakikat var. Eskiden 31 Mart hâdisesinde çendan onu da karıştırdılar, bazı dostlarını da ezdiler. Fakat sonra tebeyyün etti ki, mesele başkaları tarafından çıkmış. Onun dostları, onun yüzünden değil, onun düşmanları yüzünden bela gördüler. Hem o zaman çok dostlarını da kurtardı. Buna binâen; bin değil, binler ihtimalden birtek ihtimal-i tehlike korkusuyla, bir hazine-i ebediyeyi elimizden kaçırmak, sizin gibi şeytanların hatırına gelmemeli!” deyip ehl-i dalâletin dalkavuklarının ağzına vurup tard etmelisiniz. Hem o dalkavuklara deyiniz ki:

“Yüz binler ihtimalden bir ihtimal değil, yüzden yüz ihtimal ile bir helâket gelse; zerre kadar aklımız varsa, korkup, onu bırakıp kaçmaya-cağız!” Çünkü mükerrer tecrübelerle görülmüş ve görülüyor ki: Büyük kardeşine veyahut üstadına tehlike zamanında ihânet edenlerin, gelen bela en evvel onların başında patlar. Hem merhametsizcesine onlara ceza verilmiş ve alçak nazarıyla bakılmış. Hem cesedi ölmüş, hem ruhu zillet içinde mânen ölmüş. Onlara ceza verenler, kalblerinde bir merhamet hissetmezler. Çünkü derler: “Bunlar madem kendilerine sâdik ve müşfik üstadlarına hain çıktılar; elbette çok alçaktırlar, merhamete değil tahkire lâyıktırlar.”

Çendan: Gerçi, her ne kadar.

Ehl-i hak: Daima doğrunun yanında olan kişiler.

Hayat-ı ebediye: Ebedî, sonsuz âhiret hayatı.

Hayat-ı fâniye: Fâni, geçici dünya hayatı.

Hayat-ı içtimaiye: Toplum hayatı.

Helâket: Ölüm, yok olma.

Hizmet-i kudsiye: Kutlu, mukaddes hizmet.

İhtiyâr: Tercih, irade.

Muhkem: Sağlam, metin.

Mükerrer: Tekrar edilen, tekrarlanmış.

Müşfik: Şefkatli.

Nur-u hakikat: Gerçeğin ışığı.

Tahkir: Hakaret etme, küçük düşürme.

Tard etmek: Kovmak.

Tebeyyün etmek: Belli olmak, açığa çıkmak.

Tedbir: İdare etme, düzenleme.

Uhrevî: Âhirete ait.

Zillet: Küçük düşünme, hor ve hakir görülmeye.

Madem hakikat budur. *Hem madem bir zâlim ve vicdansız bir adam, birisini yere atıp ayağıyla onun başını kat'î ezecek bir surette davranırsa; o yerdeki adam, eğer o vahşi zâlimin ayağını öpse; o zillet vâsıtasıyla kalbi başından evvel ezilir, ruhu cesedinden evvel ölür. Hem başı gider, hem izzet ve haysiyeti mahvolur. Hem o canavar vicdansız zâlime karşı zaaf göstermekle, kendisini ezdirmeye teşcî eder. Eğer ayağı altındaki mazlum adam, o zâlimin yüzüne tükürse; kalbini ve ruhunu kurtarır, cesedi bir şehid-i mazlum olur. Evet tükürün zâlimlerin hayasız yüzlerine!..*

Bir zaman İngiliz Devleti, İstanbul Boğazı'nın topraklarını tahrip ve İstanbul'u istilâ ettiği hengâmda; o devletin en büyük daire-i diniyesi olan Anglikan Kilisesi'nin başpapazı tarafından Meşihat-ı İslâmiye'den dinî altı suâl soruldu. Ben de o zaman Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiye'nin âzâsı idim. Bana dediler: “Bir cevap ver.” Onlar altı suâllerine, altı yüz kelime ile cevap istiyorlar. Ben dedim:

“Altı yüz kelime ile değil, altı kelime ile de değil, hatta bir kelime ile dahi değil; belki bir tükürük ile cevap veriyorum! Çünkü o devlet, işte görüyorsunuz; ayağını boğazımıza bastığı dakikada, onun papazı mağrurâne üstümüzde suâl sormasına karşı, yüzüne tükürmek lâzım geliyor. Tükürün o ehl-i zulmün o merhametsiz yüzüne!..” demiştim. Şimdi diyorum:

Ey kardeşlerim! İngiliz gibi cebbâr bir hükûmetin istilâ ettiği bir zamanda, bu tarzda matbaa lisanıyla onlara mukabele etmek, tehlike yüzde yüz iken, hıfz-ı Kur'ânî bana kâfi geldiği hâlde; size de, yüzde bir ihtimal ile, ehemmiyetsiz zâlimlerin elinden gelen zararlara karşı, elbette yüz derece daha kâfidir.

Hem ey kardeşlerim! Çoğunuz askerlik etmişsiniz. Etmeyenler de elbette işitmişlerdir. İşitmeyenler de benden işitsinler ki: “En ziyade yaralananlar, siperini bırakıp kaçanlardır. En az yara alanlar, siperinde sebat edenlerdir!”

Âzâ: Üye.

Cebbâr: Zorba, despot.

Daire-i dinîye: Dinî işler dairesi.

Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiye:

1918-1922 yılları arasında, zamanın problemlerine İslâmî çözümler üretme doğrultusunda faaliyet göstermiş İslâmî ilimler Akademisi.

Ehl-i zulüm: Zalimler.

Haysiyet: İtibar, kıymet.

Hengâm: Vakit, devir.

Hıfz-ı Kur'ânî: Kur'an'ın korunması.

İstilâ etmek: İşgal etmek.

İzzet: Aziz olma, yücelik, şeref, onur.

Mağrurâne: Gururlu, kibirli bir

tarzda.

Meşihat-ı İslâmiye: Osmanlı Devletindeki Şeyhülislâmlık Dairesi.

Mukabele etmek: Karşılık vermek.

Şehid-i mazlum: Zulme maruz kalarak şehit olan kimse.

Teşcî etmek: Cesaretlendirmek.

قُلْ إِنَّ الْمَوْتَ الَّذِي تَفِرُونَ مِنْهُ فَإِنَّهُ مُلَاقِيكُمْ¹ mana-yı işarısiyle gösteriyor ki:

“Fırar edenler, kaçmalarıyla ölümü daha ziyade karşılıyorlar!”

Üçüncü Desise-i Şeytaniye

Tamâ yüzünden çoklarını avlıyorlar. Kur’ân-ı Hakîm’in âyât-ı beyyinâtından istifâza ettiğimiz kat’î burhanlarla çok risalelerde isbat etmişiz ki; *meşrû rızık, iktidar ve ihtiyârın derecesine göre değil; belki acz ve iftikarın nisbetinde geliyor*. Bu hakikati gösteren hadsiz işaretler, emâreler, deliller vardır. Ezcümle:

Bir nevi zîhayat ve rızka muhtaç olan eşcar, yerinde durup onların rızıkları onlara koşup geliyor. Hayvanât, hırs ile rızıklarının peşinde koştuklarından, ağaçlar gibi mükemmel beslenmiyorlar. Hem hayvanât nev’inden balıkların en aptal, iktidarsız ve kum içinde bulunduğu hâlde mükemmel beslenmesi ve umumiyetle semiz olarak görünmesi; maymun ve tilki gibi zeki ve muktedir hayvanât, sû-i maîşetinden alîz ve zayıf olması gösteriyor ki; *vâsıta-yı rızık, iktidar değil, iftikardır*.

Hem insanî olsun, hayvanî olsun bütün yavruların hüsn-ü maîşeti ve süt gibi hazine-i rahmetin en latîf bir hediyesi, umulmadık bir tarzda onlara zaaf ve aczlerine şefkaten ihsan edilmesi.. ve vahşi canavarların dîk-ı maîşetleri dahi gösteriyor ki; *vesile-i rızık-ı helâl, acz ve iftikardır.. zekâ ve iktidar değildir*.

Hem dünyada, milletler içinde şiddet-i hırs ile meşhur olan yahudi milletinden daha ziyade rızık peşinde koşan olmuyor. Hâlbuki zillet ve sefâlet içinde en ziyade sû-i maîşete onlar maruz oluyorlar. Onların zenginleri dahi süflî yaşıyorlar. Zâten ribâ gibi gayr-i meşrû yollarla kazandıkları mal, rızık-ı helâl değil ki meselemizi cerh etsin.

¹ “De ki: Sizin kaçtığınız o ölüm var ya, o mutlaka sizi karşılayacaktır.” (Cuma Sûresi, 62/8).

Aliz: Cılız.

Âyât-ı beyyinât: Apaçık deliller.

Burhan: Delil.

Cerh etmek: Çürütmek.

Desise-i şeytaniye: Şeytanca

hile, oyun.

Dik-ı maîşet: Geçim darlığı, sıkıntısı.

Eşcar: Ağaçlar.

Ezcümle: Bunlardan bazıları da şunlardır:...

Gayr-i meşrû: Yasak, haram.

Hayvanât: Hayvanlar.

Hüsn-ü maîşet: Güzel, iyi beslenme.

İftikar: Fakirlik, muhtaçlık.

İstifâza etmek: Feyz alma, feyizlenmek; mânevî zenginlik kazanmak.

Mana-yı işarı: İmâ yoluyla anlatılan mana.

Ribâ: Fâiz.

Sû-i maîşet: Kötü, yanlış beslenme.

Süflî: Alçak, bayağı.

Tamâ: Aç gözlülük, doymazlık, tamahkârlık.

Vâsıta-yı rızık: Beslenme, rızık vâstası.

Vesile-i rızık-ı helâl: Helal yolla beslenme vesilesi.

Zayıf: Zayıf.

Zihayat: Canlı.

Hem çok ediplerin ve çok ulemanın fakr-ı hâli ve çok aptalların servet ve gınâsı dahi gösteriyor ki; *celb-i rızkın medarı, zekâ ve iktidar değildir; belki acz ve iftikardır, tevekkül-vâri bir teslimdir ve lisan-ı kâl ve lisan-ı hâl ve lisan-ı fiil ile bir duadır.*

İşte bu hakikati ilân eden ¹ *إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ*¹ âyeti, bu dâvâ-mıza o kadar kavî ve metin bir burhandır ki; bütün nebâtât ve hayvanât ve etfâl lisanıyla okunuyor.. ve rızık isteyen her tâife, şu âyeti lisan-ı hâl ile okuyor.

Madem rızık mukadderdir ve ihsan ediliyor ve veren de Cenâb-ı Hak'tır; o hem Rahîm, hem Kerîm'dir. O'nun rahmetini itham etmek derecesinde ve keremini istihfaf eder bir surette gayr-i meşrû bir tarzda yüz suyu dökmekle vicdanını belki bazı mukaddesâtını rüşvet verip, menhûs, bereketsiz bir mal-ı haramı kabul eden düşünsün ki, ne kadar muzaaf bir divaneliktir.

Evet ehl-i dünya, hususan ehl-i dalâlet; parasını ucuz vermez, pek pahalı satar. Bir senelik hayat-ı dünyeviyeye bir derece yardım edecek bir mala mukabil, hadsiz bir hayat-ı ebediyeyi tahrip etmeye bazen vesile olur. O pis hırs ile gazab-ı ilâhîyi kendine celbeder ve ehl-i dalâletin rızasını celbe çalışır.

Ey kardeşlerim! Eğer ehl-i dünyanın dalkavukları ve ehl-i dalâletin münâfıkları, sizi insaniyetin şu zayıf damarı olan tamâ yüzünden yakalasalar, geçen hakikati düşünüp, bu fakir kardeşinizi numûne-i imtisal ediniz. Sizi bütün kuvvetimle temin ederim ki:

¹ “Bütün mahlûkların rızıklarını veren, kâmil kuvvet ve tam iktidar sahibi olan Allah Teâla'dır.” (Zâriyât Sûresi, 51/58).

Celb-i rızık: Rızık elde etme.

Edip: Edebiyatçı, şair veya yazar.

Ehl-i dünya: Geçici dünya zevklerine bağlanıp ahireti unutan kimseler.

Etfâl: Çocuklar.

Fakr-ı hâl: Fakirlik hâli.

Gazab-ı ilâhî: Allah'ın gazabı.

Gınâ: Zenginlik, servet.

Hayat-ı dünyeviyeye: Dünya hayatı.

Hayat-ı ebediyeye: Ebedi, sonsuz âhiret hayatı.

İstihfaf: Küçümseme, hafife alma.

İtham etmek: Suçlamak, töhmet altına almak.

Kavî: Güçlü, kuvvetli.

Kerîm: İhsanı bol, pek cömert, Hz. Allah.

Lisan-ı fiil: Fiilin, yapılan işin ifade ettiği anlam.

Lisan-ı hâl: Hal dili, davranışların ifade ettiği anlam.

Lisan-ı kâl: Dilin, sözün ifade ettiği anlam.

Mal-ı haram: Haram mal.

Medâr: Vesile, vâsıta, sebep.

Menhûs: Uğursuz, şom.

Mukadder: Cenab-ı Hak (c.c.) tarafından takdir edilen, kadere ait şey.

Mukaddesât: Dinî, kutsal değerler, kavramlar.

Muzaaf: Kat kat, katmerli.

Nebâtât: Bitkiler.

Numûne-i imtisal: Örnek alınacak model, ideal.

Rahîm: Pek merhametli, çok şefkatli, Hz. Allah.

Ülema: Âlimler, bilginler.

Kanaat ve iktisat, maaştan ziyade sizin hayatınızı idâme ve rızkınızı temin eder. Bahusus size verilen o gayr-i meşrû para, sizden ona mukabil bin kat fazla fiyat isteyecek. Hem her saati size ebedî bir hazineyi açabilir olan hizmet-i Kur'âniye'ye set çekebilir veya fütur verir. Bu öyle bir zarar ve boşluktur ki, her ay binler maaş verilse yerini dolduramaz.

İhtar: Ehl-i dalâlet, Kur'ân-ı Hakîm'den alıp neşrettiğimiz hakâik-i imaniye ve Kur'âniye'ye karşı müdafaa ve mukabele elinden gelmediği için, münafıkâne ve desisekârâne iğfal ve hile dâminı (tuzağını) istîmal ediyor. Dostlarımızı hubb-u câh, tamâ ve havf ile aldatmak ve beni bazı isnadât ile çürütmek istiyorlar. Biz, kudsî hizmetimizde daima müsbet hareket ediyoruz. Fakat maatteessüf, her bir emr-i hayırda bulunan mânileri defetmek vazifesi bizi, bazen menfî harekete sevk ediyor.

İşte bunun içindir ki, ehl-i nifakın hilekârâne propagandasına karşı, kardeşlerimi sâbık üç nokta ile ikaz ediyorum. Onlara gelen hücumu def'e çalışıyorum.

Şimdi en mühim bir hücum benim şahsımadır. Diyorlar ki: "Said Kürt'tür, neden bu kadar ona hürmet ediyorsunuz, arkasına düşüyorsunuz?"

İşte bilmeceburiye böyle herifleri susturmak için, Dördüncü Desise-i Şeytaniye'yi, istemeyerek Eski Said lisanıyla zikredeceğim.

Dördüncü Desise-i Şeytaniye

Şeytanın telkini ile ve ehl-i dalâletin ilkaâtıyla, bana karşı propaganda ile hücum eden ve mühim mevkiileri işgal eden bazı mülhidler, kardeşlerimi aldatmak ve **asabiyet-i milliyelerini** tahrik etmek için diyorlar ki: "Siz Türksünüz. Mâşallah, Türklerde her nevi ulema ve ehl-i kemâl vardır.

Asabiyet-i milliyeye: Irkçılık.

Bahusus: Özellikle.

Desise-i şeytaniye: Şeytanca hile, oyun.

Desisekârâne: Hile, tuzak kurar tarzda, sinsice.

Ehl-i dalâlet: Hak dinden sapanlar.

Ehl-i kemâl: Mükemmel, yetişmiş insanlar.

Ehl-i nifak: Münâfıklar.

Emr-i hayır: Hayırlı iş.

Fütur: Bezginlik, bıkınlık.

Hakâik-i imaniye ve Kur'âniye:

İman ve Kur'ân hakikatleri.

Havf: Korku.

Hilekârâne: Hileli, aldatıcı tarzda.

Hubb-u câh: Makam arzusu, düşkünlüğü.

İdâme etmek: Devam ettirmek, sürdürmek.

İğfal: Kandırma, aldatma.

İlkaât: Çamur atmalar, kandırmalar.

İsnadât: İsnatlar, iftiralar.

İstîmal etmek: Kullanmak.

Maatteessüf: Maalesef, üzülecek.

Menfî: Olumsuz.

Mülhid: Dinsiz, inançsız, ateist.

Münafıkâne: Münafıkça, iki yüzlülükle.

Sâbık: Geçen, önceki.

Telkin: Fikir aşılama, kabul ettirme.

Said bir Kürt'tür. Milliyetinizden olmayan birisiyle teşrik-i mesaî etmek hamiyet-i milliyeye münâfidir!"

Elcevap: *Ey bedbaht mülhid! Ben felillâhilhamd müslümanım! Her zamanda, kudsi milletimin üç yüz elli milyon efradı vardır. Böyle, ebedî bir uhuvveti tesis eden ve dualarıyla bana yardım eden ve içinde Kürtlerin ekseriyet-i mutlakası bulunan üç yüz elli milyon kardeşi, unsuriyet ve menfi milliyet fikrine feda etmek ve o mübarek hadsiz kardeşlere bedel, Kürt nâmını taşıyan ve Kürt unsurundan addedilen mahdut birkaç dinsiz veya mezhepsiz bir mesleğe girenleri kazanmaktan yüz bin defa istiâze ediyorum!.. Ey mülhid! Senin gibi ahmaklar lâzım ki, Macar kâfirleri veyahut dinsiz olmuş ve frenkleşmiş birkaç Türkleri muvakkaten, dünyaca dahi faydasız uhuvvetini kazanmak için; üç yüz elli milyon hakikî, nurâni menfaatdâr bir cemaatin bâki uhuvvetlerini terk etsin.*

Yirmi Altıncı Mektub'un Üçüncü Meselesi'nde, delilleriyle menfi milliyetin mahiyetini ve zararlarını gösterdiğimizden ona havale edip, yalnız o Üçüncü Mesele'nin âhîrinde icmal edilen bir hakikati burada bir derece izah edeceğiz. Şöyle ki; o Türkçülük perdesi altına giren ve hakikaten Türk düşmanı olan hamiyet-fürûş mülhidlere derim ki:

Din-i İslâmiyet milletiyle ebedî ve hakikî bir uhuvvet ile, Türk denilen bu vatan ehl-i imanı ile şiddetli ve pek hakikî alâkadarım. Ve bin seneye yakın, Kur'ân'ın bayrağını cihanın cihat-ı sittesinin etrafında gâlibâne gezdiren bu vatan evlâtlarına, İslâmiyet hesabına müftehirâne ve tarafdârâne muhabbetdârım.

Addetmek: Saymak.

Âhîr: Son, en son.

Bâki: Sürekli, dâimî.

Bedbaht: Talihsiz, zavallı, nasipsiz.

Cihat-ı sitte: Altı yön, her taraf.

Efrad: Fertler.

Ehl-i iman: İnananlar, müminler.

Ekseriyet-i mutlaka: Büyük çoğunluk.

Felillâhilhamd: "Allah'a şükürler olsun ki ..."

Frenkleşmek: Yabancılaşmak, Avrupa taklitçiliği.

Gâlibâne: Gâlip gelmiş edasıyla.

Hamiyet-fürûş: Dinî ve millî değerlere bağlı olmadığı hâlde kendini öyle gösteren kimse.

Hamiyet-i milliyet: Milli değerlere bağlılık, yurtseverlik.

İcmâl etmek: Özlü, kısa anlatmak.

İstiâze etmek: Allah'a sığınmak.

Kudsi: Mukaddes, kutlu.

Mahdut: Sayılı, sınırlı.

Mahiyet: Bir şeyin hakikati.

Menfaatdâr: Faydalı.

Menfi milliyet: Kendi ırkını diğerlerinden üstün gören, olumsuz, yıkıcı milliyetçilik düşüncesi.

Muvakkaten: Kısa süreli, geçici olarak.

Müftehirâne: İftiharla, övünerek.

Münâfi: Aykırı, ters.

Nurâni: Nurlu, pırıl pırıl.

Tarafdârâne: Taraftar, yanında olarak.

Tesis etmek: Kurmak, oluşturmak.

Teşrik-i mesaî: İş birliği, birlik-te çalışma.

Uhuvvet: Kardeşlik.

Unsur: Irk, soy, millet.

Unsurîyet: Irkçılık.

Sen ise ey hamiyet-fürûş sahtekâr! Türk'ün mefahir-i hakikiye-i milliye-sini unutturacak bir surette mecazî ve unsurî ve muvakkat ve garazkârâne bir uhuvvetin var. Senden soruyorum: Türk Milleti, yalnız yirmi ile kırk yaşı ortasındaki gafil ve heveskâr gençlerden ibaret midir? Hem onların menfaati ve onların hakkında hamiyet-i milliye'nin iktiza ettiği hizmet, yalnız onların gafletini ziyadeleştiren ve ahlâksızlıklara alıştıran ve menhiyâta teşcî eden frenk-meşrebâne terbiyede midir? Ve ihtiyarlıkta onları ağılattırarak olan muvakkat bir güldürmekte midir? Eğer hamiyet-i milliye bunlardan ibaret ise.. ve terakki ve saadet-i hayatiye bu ise; evet sen böyle Türkçü isen ve böyle milliyetperver isen; ben o Türkçülükten kaçıyorum, sen de benden kaçabilirsin! Eğer zerre miktar hamiyet ve şuurun ve insafın varsa, şimdiki taksimata bak, cevap ver. Şöyle ki:

Türk Milleti denilen şu vatan evlâdı altı kısımdır. Birinci kısmı, *ehl-i salâhat ve takvadır*. İkinci kısmı, *musibetzedede ve hastalar* tâifesidir. Üçüncü kısmı, *ihtiyarlar* sınıfıdır. Dördüncü kısmı, *çocuklar* tâifesidir. Beşinci kısmı, *fakirler ve zayıflar* tâifesidir. Altıncı kısmı, *gençlerdir*. Acaba bütün evvelki beş tâife Türk değiller mi? Hamiyet-i milliyeden hisseleri yok mu? Acaba altıncı tâifeye sarhoşçasına bir keyif vermek yolunda o beş tâifeyi incitmek, keyfini kaçırmak, tesellilerini kırmak; hamiyet-i milliye midir, yoksa o millette düşmanlık mıdır? “El-hükmü li'l-ekser” sırrınca, eksere zarar dokunduran düşmandır; dost değildir!

• Senden soruyorum: Birinci kısım olan *ehl-i iman ve ehl-i takvanın* en büyük menfaati, frenk-meşrebâne bir medeniyette midir? Yoksa hakâik-i imaniyenin nurlarıyla saadet-i ebediyeyi düşünüp, müştâk ve âşık oldukları tarîk-i hakta sülûk etmek ve hakikî teselli bulmakta mıdır? Senin gibi dalâlet-pîşe hamiyet-fürûşların tuttuğu meslek; müttakî ehl-i imanın mânevî nurlarını

Dalâlet-pîşe: Sapıklıkla iç içe, dalâleti huy edinmiş.

Ehl-i salâhat ve takva: Dinin emir ve yasaklarına sıkı sıkıya bağlı dindar kimseler.

El-hükmü li'l-ekser: “Hüküm çoğunluğa göre verilir”.

Frenk-meşrebâne: Avrupa kültürüne özenir bir tarzda.

Garazkârâne: Kötü niyet besler bir tarzda.

Hakâik-i imaniye: İman hakikatleri.

İktiza etmek: Gerektirmek, icap ettirmek.

Mefahir-i hakikiye-i milliye: Övünülecek, gerçek, millî değerler.

Menhiyât: Yasaklar, haramlar.

Milliyetperver: Milletini seven, milliyetçi.

Muvakkat: Kısa süreli, geçici.

Müştâk: Şevkli, arzulu.

Müttakî: Takva sahibi, Cenâb-ı Hakk'ın emir ve yasaklarına titizlikle uyan.

Saadet-i ebediye: Ebedi, sonsuz mutluluk, cennet hayatı.

Saadet-i hayatiye: Hayat mutluluğu.

Sülûk etmek: Bir yola girip o yolu takip etmek.

Tarîk-i hak: Doğru yol.

Terakki: İlerleme, yükselme.

Teşcî etmek: Cesaretlendirmek.

Unsurî: Irkla, soyla ilgili.

söndürüyor ve hakikî tesellilerini bozuyor ve ölümü, idam-ı ebedî ve kabri, dâimî bir firak-ı lâyezalî kapısı olduğunu gösteriyor.

• İkinci kısım olan *musibettede ve hastaların ve hayatından me'yus olanların* menfaati; frenk-meşrebâne, dinsizcesine medeniyet terbiyesinde midir? Hâlbuki o bîçâreler bir nur isterler, bir teselli isterler.. musibetlerine karşı bir mükâfat isterler.. ve onlara zulmedenlerden intikamlarını almak isterler.. ve yakınlaştıkları kabir kapısındaki dehşeti defetmek istiyorlar. Sizin gibilerin sahtekâr hamiyetiyle, pek çok şefkate ve okşamaya ve tımar etmeye çok lâayık ve muhtaç o bîçâre musibetzedelerin kalblerine iğne sokuyorsunuz, başlarına tokmak vuruyorsunuz! Merhametsizcesine ümitlerini kırıyorsunuz, ye's-i mutlaka düşürüyorsunuz!.. Hamiyet-i millîye bu mudur? Böyle mi millete menfaat dokunduruyorsunuz?

• Üçüncü tâife olan *ihtiyarlar*, bir sülüs teşkil ediyor. Bunlar kabre yakınlaşıyorlar, ölüme yaklaşıyorlar, dünyadan uzaklaşıyorlar, âhirete yanaşıyorlar. Böylelerin menfaati ve nuru ve tesellisi, Hülâgu ve Cengiz gibi zâlimlerin gaddârâne sergüzeştlerini dinlemesinde midir? Ve âhireti unutturacak, dünyaya bağlandırarak, neticesiz, mânen sukut, zâhiren terakki denilen şimdiki nevi hareketinizde midir? Ve uhrevî nur, sinemada mıdır? Ve hakikî teselli, tiyatrodadır mıdır? Bu bîçâre ihtiyarlar hamiyetten hürmet isterlerken, mânevî bıçakla o bîçâreleri kesmek hükmünde ve “idam-ı ebedîye sevk ediliyorsunuz” fikrini vermek ve rahmet kapısı tasavvur ettikleri kabir kapısını ejderha ağzına çevirmek, “Sen oraya gideceksin” diye mânevî kulağına üfleemek, hamiyet-i millîye ise böyle hamiyetten yüz bin defa “El-iyâzü billâh!..”

• Dördüncü tâife ki, *çocuklardır*. Bunlar, hamiyet-i milliyeden merhamet isterler, şefkat beklerler. Bunlar da zaaf ve acz ve iktidarsızlık noktasında; merhametkâr, kudretli bir Hâlik'ı bilmekle ruhları inbisat edebilir, istidatları mesûdâne inkişaf edebilir. İleride, dünyadaki müthiş ehvâl ve ahvâl karşısında gelebilecek bir tevekkül-ü imanî ve teslim-i İslâmî telkinâtıyla o mâsumlar

Bîçâre: Çaresiz, zavallı.

Ehvâl: Korkular, korkulacak hâller.

El-iyâzü billâh: “Allah korusun!”

Firak-ı lâyezalî: Bitmeyen, sonu olmayan ayrılık.

Gaddârâne: Gaddarca, zalimce.

Hâlik: Yaratıcı.

İdam-ı ebedî: Ebediyen yok olma.

İnbisat: Rahatlama, ferahlama.

İnkişaf: Açılma, gelişme.

İstidat: Kabiliyet, yetenek.

Me'yus: Ümitsiz.

Mesûdâne: Mutlu bir şekilde.

Sergüzeşt: Macera, hâdise.

Sukut: Düşme, değer kaybetme.

Sülüs: Üçte bir.

Telkinât: Telkinler, fikir aşılmalara.

Teslim-i İslâmî: İslâm'dan kaynaklanan bir teslimiyet.

Tevekkül-ü imanî: İman kaynaklı bir tevekkül, Allah'a dayanma.

Uhrevî: Âhirete ait.

Ye's-i mutlak: Tam bir ümitsizlik.

hayata müştâkâne bakabilirler. Acaba alâkaları pek az olduğu terakkiyat-ı medeniye dersleri ve onların kuvve-i mâneviyesini kıracak ve ruhlarını söndürecek, nursuz sırf maddî felsefî düsturların tâliminde midir? Eğer insan bir cesed-i hayvanîden ibaret olsaydı ve kafasında akıl olmasaydı; belki bu mâsum çocukları muvakkaten eğlendirecek terbiye-i medeniye tâbir ettiğiniz ve terbiye-i milliye süsü verdiğiniz bu frengî usûl, onlara çocukçasına bir oyuncak olarak, dünyevî bir menfaati verebilirdi. Mademki o mâsumlar hayatın dağdağalarına atılacaklar, mademki insandırlar; elbette küçük kalblerinde çok uzun arzuları olacak ve küçük kafalarında büyük maksatlar tevellüd edecek. Madem hakikat böyledir; onlara şefkatin muktezası, gayet derecede fakr ve acinde gayet kuvvetli bir nokta-yı istinad ve tükenmez bir nokta-yı istimdadı, kalblerinde iman-ı billâh ve iman-ı bi'l-âhiret suretiyle yerleştirmek lâzımdır. Onlara şefkat ve merhamet bununla olur. Yoksa, divane bir vâli-denin, veledini bıçakla kesmesi gibi hamiyet-i milliye sarhoşluğuyla, o bîçâre mâsumları mânen boğazlamaktır. Cesedini beslemek için, beynini ve kalbini çıkarıp ona yedirmek nev'inden, vahşiyâne bir gadirdir, bir zulümdür.

• Beşinci tâife, *fakirler ve zayıflar* tâifesidir. Acaba, hayatın ağır tekâlifini fakirlik vâsıtasıyla elîm bir tarzda çeken fakirlerin ve hayatın müthiş dağdağalarına karşı çok müteessir olan zayıfların, hamiyet-i milliyeden hissele-ri yok mudur? Bu bîçârelerin ye'sini ve elemi- ni artıran.. ve sefih bir kısım zenginlerin mel'abe-i hevesâtı ve zâlim bir kısım kavîlerin vesile-i şöhrat ve şekâveti olan frenk-meşrebâne ve perde-bîrûnâne ve firavunâne medeniyet-perverlik nâmı altında yaptığınız harekâtta mıdır? Bu bîçâre fukaraların fakirlik yarasına merhem ise; unsuriyet fikrinden değil, belki İslâmiyet'in

Cesed-i hayvanî: Canlı beden, ceset.

Dağdağa: Sıkıntı, gürültü.

Divane: Deli, akıl hastası.

Elîm: Elem veren, üzücü.

Firavunâne medeniyet-perverlik: Firavun medeniyetçiliği.

Frengî: Avrupalılara ait.

Gadîr: Zulüm, haksızlık.

İman-ı bi'l-âhiret: Âhirete inanmak.

İman-ı billâh: Allah'a iman.

Kavî: Güçlü, kuvvetli.

Kuvve-i mâneviye: Mânevî güç, moral.

Mel'abe-i hevesât: Heveslerin oynacağı.

Mukteza: Gerek, sebep.

Müştâkâne: İştıyaklı, şevkli bir şekilde.

Müteessir: Etkilenmiş, üzülmüş.

Nokta-yı istimdad: Yardım istenen yer, medet aranan yer.

Nokta-yı istinad: Dayanak noktası.

Perde-bîrûnâne: Sıkılmadan, edepsizce, perdeyi kaldırıncasına.

Sefih: Eğlence düşkünü, beynsiz, cahil.

Tâlim: Öğretme, bilgilendirme.

Tekâlif: Yükümlülükler, sorumluluklar.

Terakkiyat-ı medeniye: Çağdaş, modern ilerlemeler, gelişmeler.

Terbiye-i medeniye: Avrupa terbiyesi.

Terbiye-i milliye: Milli eğitim.

Tevellüd etmek: Doğmak.

Unsuriyet: Irkçılık.

Vahşiyâne: Vahşice.

Vâlide: Anne.

Veled: Çocuk.

Vesile-i şöhrat ve şekâvet: Mutsuzluk ve şöhrat sebebi.

Ye's: Ümitsizlik.

Zayıf: Zayıf, güçsüz.

eczahâne-i kudsiyesinden çıkabilir. Zayıfların kuvveti ve mukâvemeti, karanlık ve tesadüfe bağlı, şuursuz, tabîî felsefeden alınmaz; belki hamiyet-i İslâmiye ve kudsî İslâmiyet milliyetinden alınır!..

• Altıncı tâife *gençlerdir*. Bu gençlerin gençlikleri eğer dâimî olsaydı; menfî milliyetle onlara içirdiğiniz şarabın muvakkat bir menfaati, bir faydası olurdu. *Fakat o gençliğin lezzetli sarhoşluğu; ihtiyarlıkla elemle ayrılması ve o tatlı uykunun ihtiyarlık sabahında esefle uyanmasıyla, o şarabın humarı ve sıkıntısı onu çok ağlattırarak ve o lezzetli rüyanın zevalindeki elem, ona çok hazin teessüf ettirecek. “Eyvah! Hem gençlik gitti, hem ömür gitti, hem müflis olarak kabre gidiyorum; keşke aklımı başıma alsaydım.”* dedirecek.

Acaba bu tâifenin hamiyet-i milliyeden hissesi, az bir zamanda muvakkat bir keyif görmek için, pek uzun bir zamanda teessüfle ağlattırmak mıdır? Yoksa onların saadet-i dünyeviyeleri ve lezzet-i hayatiyeleri; o güzel, şirin gençlik nimetinin şükrünü vermek suretinde, o nimeti sefâhet yolunda değil, belki istikâmet yolunda sarf etmekle; o fânî gençliği, ibadetle mânen ibka etmek ve o gençliğin istikâmetiyle dâr-ı saadette ebedî bir gençlik kazanmakta mıdır? Zerre miktar şuurun varsa söyle!..

Elhâsıl: Eğer Türk Milleti, yalnız altıncı tâife olan gençlerden ibaret olsa ve gençlikleri dâimî kalsa ve dünyadan başka yerleri bulunmasa, sizin Türkçülük perdesi altındaki frenk-meşrebâne harekâtınız, hamiyet-i milliyeden sayılabilirdi. Benim gibi hayat-ı dünyeviye az ehemmiyet veren.. ve unsuriyet fikrini firengi illeti gibi bir maraz telâkki eden.. ve gençleri nâmeşrû keyif ve hevesâtтан men’e çalışan.. ve başka memlekette dünyaya gelen bir adama, “O Kürt’tür, arkasına düşmeyiniz.” diyebilirdiniz ve demeye bir hak kazanabilirdiniz.

Dâr-ı saadet: Mutluluk yurdu, cennet hayatı.
Eczahâne-i kudsiye: Kutlu eczahane.
Elhâsıl: Hâsılı, son olarak, netice olarak.
Frengi illeti: Frengi hastalığı. Avrupa’dan gelen hastalık.
Hamiyet-i İslâmiye: Dinî değerlere sahip çıkma, İslâm gayreti.
Hamiyet-i milliyet: Millî değerlere bağlılık, onları koruma gayreti.
Hayat-ı dünyeviye: Dünya hayatı.

Hazin: Hüzünlü.
Hevesât: Hevesler, arzular.
Humar: Sarhoşluk sonrası oluşan baş ağrısı, sersemlik.
İbka etmek: Kalıcı, sürekli kılmak, devam ettirmek.
Lezzet-i hayatiye: Yaşama zevki.
Maraz: Hastalık.
Menfî milliyet: Kendi ırkını diğerlerinden üstün gören, olumsuz, yıkıcı milliyetçilik düşüncesi.
Milliyet: Din.
Mukâvemet: Karşı koyma, dayanma.

Muvakkat: Kısa süreli, geçici.
Nâmeşrû: Haksız, yasak.
Saadet-i dünyeviye: Dünya mutluluğu.
Sefâhet: Haram helal demeden zevk peşinde olma, beyinsizlik, cahillik.
Tabîî felsefe: Yaratmayı tabiatla vererek Allah’ı inkâr eden görüş.
Telâkki etmek: Kabullenmek, benimsemek.
Zeval: Yok olma, bitme.

Fakat mademki Türk nâmı altında olan şu vatan evlâdı, sâbıkan beyan edildiği gibi altı kısımdır. Beş kısma zarar vermek ve keyiflerini kaçırmak, yalnız birtek kısma muvakkat ve dünyevî ve âkıbeti meş'um bir keyif vermek, belki sarhoş etmek; elbette o Türk Milletine dostluk değil, düşmanlıktır. Evet ben unsurca Türk sayılmıyorum; fakat Türklerin ehl-i takva tâifesine ve musibetzedeler kısmına ve ihtiyarlar sınıfına ve çocuklar tâifesine ve zayıflar ve fakirler zümresine bütün kuvvetimle ve kemâl-i iştiaqla müşfikâne ve uhuvvetkârâne çalışmışım ve çalışıyorum. Altıncı tâife olan gençleri dahi, hayat-ı dünyeviyesini zehirlettirecek ve hayat-ı uhreviyesini mahvedecek.. ve bir saat gülmeye bedel, bir sene ağlamayı netice veren harekât-ı nâmeşrûa-dan vazgeçirmek istiyorum. Yalnız bu altı-yedi sene değil, belki yirmi sene-dir Kur'an'dan ahz edip Türkçe lisanıyla neşrettiğim âsâr meydandadır. Evet lillâhilhamd, Kur'an-ı Hakîm'in maden-i envârından iktibas edilen âsâr ile, ihtiyar tâifesinin en ziyade istedikleri nur gösteriliyor. Musibetzedelerin ve hastaların tiryak gibi en nâfi ilâçları, eczahâne-i kudsiye-i Kur'âniye'de gösteriliyor... ve ihtiyarları en ziyade düşündüren kabir kapısı, rahmet kapısı olduğu ve idam kapısı olmadığı, o envâr-ı Kur'âniye ile gösterildi.. ve çocukların nazik kalblerinde hadsiz mesâib ve muzır eşyaya karşı gayet kuvvetli bir nokta-yı istinad ve hadsiz âmâl ve arzularına medar bir nokta-yı istimdad Kur'an-ı Hakîm'in madeninden çıkarıldı ve gösterildi ve bilfiil istifade ettirildi.. ve fukaralar ve zuafâlar kısmını en ziyade ezen ve müteessir eden hayatın ağır tekâ-lifi, Kur'an-ı Hakîm'in hakâik-i imaniyesiyle hafifleştirildi.

İşte bu beş tâife ki, Türk Milletinin altı kısmından beş kısmıdır; menfaatlerine çalışıyoruz. Altıncı kısım ki, gençlerdir. Onların iyilerine karşı ciddî uhuvvetimiz var. Senin gibi mühlidlere karşı hiçbir cihetle dostluğumuz yok! Çünkü ilhada giren ve Türkün hakikî bütün mefahir-i milliyesini taşıyan

Ahz etmek: Almak, edinmek.

Âkıbet: Sonuç, netice.

Âmâl: Emeller.

Âsâr: Eserler.

Bilfiil: Gerçekten, fiilen.

Eczahâne-i kudsiye-i Kur'âniye: Kur'an-ı Kerim'in kutsal eczahanesi.

Ehl-i takva: Dinin emir ve yasaklarına sıkı sıkıya bağlı kimseler.

Envâr-ı Kur'âniye: Kur'an-ı Kerim'e ait nurlar.

Hakâik-i imaniye: İman hakikatleri.

Harekât-ı nâmeşrûa: Yasak hareketler, caiz olmayan davranışlar.

Hayat-ı uhreviye: Âhret hayatı.

İktibas: Alma, aktarma.

İlhâd: Dinsizlik, ateizm.

Kemâl-i iştiaql: Son derece iştiaql, arzu.

Kur'an-ı Hakîm: Hüküm ve hikmet kitabı Kur'an-ı Kerim.

Lillâhilhamd: "Allah'a şükürler olsun ki..."

Maden-i envâr: Nurlar madeni.

Mefahir-i milliy: Övünülecek

millî değerler.

Mesâib: Musibetler, zorluklar.

Meş'um: Uğursuz, belalı.

Mülhid: Dinsiz, inançsız, ateist.

Müşfikâne: Şefkatlice.

Nâfi: Faydalı.

Sâbikan: Daha önce.

Tiryak: İlaç.

Uhuvvet: Kardeşlik.

Uhuvvetkârâne: Kardeşçe, kardeş gibi.

Unsur: Irk, soy.

Zuafâ: Zayıflar, güçsüzler.

İslâmiyet milliyetinden çıkmak isteyen adamları Türk bilmiyoruz, Türk perdesi altına girmiş frenk telâkki ediyoruz! Çünkü yüz bin defa Türkçüyüz deyip dâvâ etseler, ehl-i hakikati kandıramazlar. Zira fiilleri, harekâtları, onların dâvâlarını tekzib ediyor.

İşte ey frenk-meşrepler ve propagandanızla hakikî kardeşlerimi benden soğutmaya çalışan mülhidler! Bu millete menfaatiniz nedir? Birinci tâife olan ehl-i takva ve salâhatin nurunu söndürüyorsunuz. Merhamete ve tımar etmeye şâyân ikinci tâifesinin yaralarına zehir serpiyorsunuz.. ve hürmete çok lâyıık olan üçüncü tâifenin tesellisini kırılıyorsunuz, ye's-i mutlaka atılıyorsunuz.. ve şefkate çok muhtaç olan dördüncü tâifenin bütün bütün kuvve-i mâneviyesini kırılıyorsunuz ve hakikî insaniyetini söndürüyorsunuz.. ve muâvenet ve yardıma ve teselliye çok muhtaç olan beşinci tâifenin ümitlerini, istimdatlarını akîm bırakıp; onların nazarında hayatı, mevtten daha ziyade dehşetli bir surete çeviriliyorsunuz. İkaza ve ayılmaya çok muhtaç olan altıncı tâifesine, gençlik uykusu içinde öyle bir şarap içiriliyorsunuz ki; o şarabın humarı pek elîm, pek dehşetlidir.

Acaba bu mudur hamiyet-i milliyeniz ki, o hamiyet-i milliyeye uğrunda çok mukaddesâtı feda ediliyorsunuz. O Türkçülük menfaati, Türklere bu suretle midir? Yüz bin defa el-iyâzü billâh!

Ey efendiler! Bilirim ki, hak noktasında mağlup olduğunuz zaman, kuvvete müracaat edersiniz. Kuvvet hakta olduğı, hak kuvvette olmadığı sırrıyla; dünyayı başıma ateş yapsanız, hakikat-i Kur'âniye'ye feda olan bu baş size eğilmeyecektir.

Hem size bunu da haber veriyorum ki: Değil sizler gibi mahdud, mânen millet nazarında menfur bir kısım adamlar, belki binler sizler gibi bana maddî düşmanlık etseler, ehemmiyet vermeyeceğim ve bir kısım muzır hayvanâtta fazla kıymet vermeyeceğim. Çünkü bana karşı

Akîm: Güdük, neticesiz, kısır.

Ehl-i hakikat: Daima hak ve hakikat peşinde olanlar.

Ehl-i takva ve salâhat: Dinin emir ve yasaklarına sıkı sıkıya bağlı dindar kimseler.

Elîm: Elem veren, üzücü.

El-iyâzü billâh: "Allah korusun!"

Frenk: Avrupalı, Fransız.

Frenk-meşrep: Yabancı kültür-rü benimseyen, Avrupalıları tak-

lit eden.

Hakikat-i Kur'âniye: Kur'an gerçeğı.

Humar: Sarhoşluk sonrası oluşan baş ağrısı, sersemlik.

İstimdat: Medet isteme, yardım dileme.

Kuvve-i mâneviye: Mânevî güç, moral.

Mahdud: Sayılı, sınırlı.

Menfur: Nefret edilen, çirkin.

Mevt: Ölüm.

Muâvenet: Yardımlaşma.

Mukaddesât: Dinî, kutsal değerler, kavramlar.

Muzır: Zararlı.

Şâyân: Lâyık, değer.

Tekzib etmek: Yalanlamak.

Ye's-i mutlak: Tam bir ümitsizlik.

ne yapacaksınız? Yapacağınız iş, ya hayatıma hâtime çekmekle veya hizmetimi bozmak suretiyle olur. Bu iki şeyden başka dünyada alâkam yok. Hayatın başına gelen ecel ise, şuhûd derecesinde kat'î iman etmişim ki; tagayyür etmiyor, mukadderdir. Madem böyledir; Hak yolunda şehâdet ile ölsem, çekinmek değil, iştîyak ile bekliyorum. Bahusus ben ihtiyar oldum, bir seneden fazla yaşamayı zor düşünüyorum. Zâhiri bir sene ömrü, şehâdet vâsıtasıyla kazanılan hadsiz bir ömr-ü bâkiye tebdil etmek; benim gibilerin en âlî bir maksadı, bir gayesi olur.

Amma hizmet ise, felillâhilhamd hizmet-i Kur'âniye ve imaniye-de Cenâb-ı Hak rahmetiyle öyle kardeşleri bana vermiş ki; vefatım ile, o hizmet bir merkezde yapıldığına bedel, çok merkezlerde yapılacak. Benim dilim ölüm ile susturulsa; pek çok kuvvetli diller, benim dilime bedel konuşacaklar, o hizmeti idâme ederler. Hatta diyebilirim; nasıl ki bir tane tohum toprak altına girip ölmesiyle bir sümbül hayatını netice verir; bir taneye bedel, yüz tane vazife başına geçer. Öyle de; meutim, hayatımdan fazla o hizmete vâsıta olur ümidini besliyorum!..

Beşinci Desise-i Şeytaniye

Ehl-i dalâletin tarafgirleri, **enâniyetten** istifade edip, kardeşlerimi ben-den çekmek istiyorlar. Hakikaten insanda en tehlikeli damar, enâniyettir. ve en zayıf damarı da odur. Onu okşamakla, çok fena şeyleri yaptırabilirler.

Ey kardeşlerim! Dikkat ediniz; sizi enâniyette vurmasınlar, onunla sizi avlamasınlar. Hem biliniz ki; şu asırda ehl-i dalâlet eneye binmiş, dalâlet vadilerinde koşuyor. Ehl-i hak, bilmecburiye eneyi terk etmekle hakka hizmet edebilir. Enenin istîmalinde haklı dahi olsa; mademki

Âli: Yüce.

Bahusus: Özellikle.

Bilmecburiye: Mecburen.

Dalâlet: Sapıklık, yanlışlık.

Desise-i şeytaniye: Şeytanca hile, oyun.

Ehl-i dalâlet: Doğru yoldan ayrılanlar, sapık ve kâfirler.

Ehl-i hak: Hak yolda olanlar.

Enâniyet: Benlik, gurur.

Ene: Ego. Arapça'da "ben"

anlamında birinci teklik şahıs zamiri.

Felillâhilhamd: "Allah'a şükürler olsun ki ..."

Hâtime çekmek: Bitirmek, son vermek.

Hizmet-i Kur'âniye ve imaniye: Kur'ân-ı Kerim'e ve imana hizmet.

İdâme ettirmek: Devam ettirmek, sürdürmek.

İstîmal: Kullanma.

Mukadder: Cenab-ı Hak tarafından takdir edilen, kadere ait şey.

Ömr-ü bâki: Sürekli, dâimî hayat.

Şuhûd: Bir şeyin gerçeğine şahit olma, hakikati ayan beyan görme.

Tagayyür etmek: Değişmek.

Tebdil etmek: Değiştirmek.

Zâhiri: Görünen, görünüşteki.

ötekilere benzer ve onlar da onları kendileri gibi nefis-perest zannederler, hakkın hizmetine karşı bir haksızlıktır.

Bununla beraber etrafına toplandığımız hizmet-i Kur’âniye, eneyi kabul etmiyor. “Nahnü” istiyor. “Ben demeyiniz, biz deyiniz” diyor. Elbette kanaatiniz gelmiş ki; bu fakir kardeşiniz, ene ile meydana çıkmamış. Sizi enesine hâdim yapmıyor. Belki, enesiz bir hâdim-i Kur’ânî olarak kendini size göstermiş.. ve kendini beğenmemeyi ve enesine taraftar olmamayı meslek ittihaz etmiş.

Bununla beraber kat’î deliller ile sizlere isbat etmiştir ki; meydan-ı istifadeye vaz’edilen eserler, mîrî malıdır; yani Kur’ân-ı Hakîm’in tereşşuhatıdır. Hiç kimse, enesiyle onlara temellük edemez! Haydi farz-ı muhâl olarak ben, enemle o eserlere sahib çıkıyorum; benim bir kardeşimin dediği gibi madem bu Kur’ânî hakikat kapısı açıldı, benim noksanıyetime ve ehemmiyetsizliğime bakılmayarak, ehl-i ilim ve kemâl arkamda bulunmaktan çekinmemeli ve istiğnâ etmemelidirler. Selef-i sâlihînin ve muhakkikîn-i ulemanın âsârları, çendan her derde kâfi ve vâfi bir hazine-i azîmedir; fakat bazı zaman olur ki, bir anahtar bir hazineden ziyade ehemmiyetli olur. Çünkü hazine kapalıdır; fakat bir anahtar, çok hazineleri açabilir. Zannederim ki, o enâniyet-i ilmiyeyi fazla taşıyan zâtlar da anladılar ki:

Neşrolunan Sözler, hakâik-i Kur’âniye’nin birer anahtarı ve o hakâ-iki inkâr etmeye çalışanların başlarına inen birer elmas kılıçtır. O ehl-i fazl ve kemâl ve kuvvetli enâniyet-i ilmiyeyi taşıyan zâtlar bilsinler ki; bana değil, Kur’ân-ı Hakîm’e talebe ve şâkirt oluyorlar. Ben de onların bir ders arkadaşıyım.

Âsâr: Eserler.

Çendan: Gerçi, her ne kadar.

Ehl-i fazl ve kemâl: Erdemli, olgun kimseler.

Ehl-i ilim ve kemâl: Olgun, mükemmel ilim adamları.

Enâniyet-i ilmiye: Biliyor olmaktan kaynaklanan benlik, gurur.

Farz-ı muhâl: Olmuş gibi düşünme, varsayma.

Hâdim: Hizmetkâr, hizmetçi.

Hâdim-i Kur’ânî: Kur’ân-ı Kerim’in hizmetkârı.

Hakâik-i Kur’âniye: Kur’ân-ı Kerim’in hakikatleri.

Hazine-i azîme: Pek büyük hazine.

Hizmet-i Kur’âniye: Kur’ân-ı Kerim hizmeti.

İstiğnâ: İstememe, teezzül etmeme, tok gözlülük.

İttihaz etmek: Edinmek, kabul etmek.

Meydan-ı istifade: Herkesin faydalanabileceği açık alan.

Mîrî: Devlete ait, hazine malı.

Muhakkikîn-i ulema: Sürekli hakikatin peşinde, kılı kırk yarar-casına araştıran ilim adamları.

Nahnü: Arapça’da “biz” anlamında birinci çokluk şahıs zamiri.

Nefis-perest: Nefsin arzu ve isteklerine –taparcasına– düşkün olan.

Neşr olmak: Yayımlanmak.

Noksaniyet: Eksiklik.

Selef-i sâlihîn: Ehl-i Sünnet’in ilk dönem rehberleri, güvenilir, dürüst ilim sahipleri.

Şâkirt: Öğrenci.

Temellük etmek: Sahiplenmek, kendine mâl etmek.

Tereşşuhat: Sızıntılar, damlalar.

Vâfi: Yeterli.

Vaz’ etmek: Koymak, yerleştirmek.

Haydi farz-ı muhâl olarak ben, üstadlık dâvâ etsem; madem şimdi ehl-i imanın tabakâtını, avâmdan havassa kadar, maruz kaldıkları evham ve şübe-hâtta kurtarmak çaresini bulduk; o ulema ya daha kolay bir çaresini bulsunlar veyahut bu çareyi iltizam edip ders versinler, taraftar olsunlar. Ulemâu's-sû hakkında bir tehdid-i azîm var. Bu zamanda ehl-i ilim ziyade dikkat etmeli!

Haydi farzetseniz ki; düşmanlarımızın zannı gibi ben, benlik hesabına böyle bir hizmette bulunuyorum. Acaba dünyevî ve millî bir maksat için çok zâtlar enâniyeti terk edip, firavun-meşrep bir adamın kemâl-i sadâkatla etrafına toplanıp, şiddetli bir tesânüdle iş gördükleri hâlde.. acaba bu kardeşiniz, hakikat-i Kur'âniye ve hakâik-i imaniye etrafında kendi enâniyetini setretmekle beraber –o dünyevî komitenin onbaşılıarı gibi terk-i enâniyetle– hakâik-i Kur'âniye etrafında bir tesânüdü sizden istemeye hakkı yok mudur? Sizin en büyük âlimleriniz de, ona “Lebbeyk” dememesinde haksız değil midirler?

Kardeşlerim, enâniyetin işimizde en tehlikeli ciheti, kıskançlıktır. Eğer sırf lillâh için olmazsa, kıskançlık müdahale eder, bozar. Nasıl ki bir insanın bir eli, bir elini kıskanmaz.. ve gözü, kulağına haset etmez.. ve kalbi, aklına rekabet etmez. Öyle de bu heyetimizin şahs-ı mânevîsinde her biriniz bir duygu, bir âzâ hükmündesiniz. Birbirinize karşı rekabet değil, bilakis birbirinizin meziyetiyle iftihar etmek, mütelezziz olmak bir vazife-i vicdaniyenizdir.

Bir şey daha kaldı, en tehlikesi odur ki; içinde ve ahbabınızda, bu fakir kardeşinize karşı bir kıskançlık damarı bulunmak, en tehlikelidir. Sizlerde mühim ehl-i ilim de var. Ehl-i ilmin bir kısmında, bir enâniyet-i ilmiye bulunur. Kendi mütevazi de olsa, o cihette enâniyetlidir. Çabuk enâniyetini bırakmaz. Kalbi, akli ne kadar yapışsa da nefsi, o ilmî

Âzâ: Uzuvar, organlar.

Ehl-i iman: İnananlar, müminler.

Firavun-meşrep: Firavun gibi hareket eden, zalim.

Hakâik-i imaniye: İman hakikatleri.

Havas: İleri gelenler, seçkinler.

İltizam: Benimseme, taraftar olma.

Kemâl-i sadâkat: Tam bir sadâkat, bağlılık.

Lebbeyk: “Baş üstüne!”, “Buyur!”.

Lillâh: “Allah için, Allah rızası için”.

Meziyet: Üstün özellik, fazilet.

Mütelezziz: Lezzet alan, zevk duyan.

Setretmek: Örtmek, gizlemek.

Şahs-ı mânevî: Hükmî şahsiyet, tüzel kişilik.

Şübehât: Şüpheler.

Tehdid-i azîm: Çok büyük tehdit.

Terk-i enâniyet: Bencilliği, egoizmi terk etmek.

Tesânüd: Dayanışma.

Ulemâu's-sû: Gerçekleri, menfaatleri için bile bile gizleyen, insanlara kötü örnek olan ilim adamları.

Vazife-i vicdaniye: Vicdanın gerektirdiği sorumluluk, görev.

enâniyeti cihetinde imtiyaz ister, kendini satmak ister, hatta yazılan risalelere karşı muâraza ister. Kalbi risaleleri sevdiği ve akli istihsan ettiği ve yüksek bulduğu hâlde; nefsi ise, enâniyet-i ilmiyeden gelen kıskançlık cihetinde zımnî bir adâvet besler gibi, Sözlere'in kıymetlerinin tenzili arzu eder.. tâ ki kendi mahsûlât-ı fikriyesi onlara yetişsin, onlar gibi satılsın. Hâlbuki bilmeceburiye bunu haber veriyorum ki:

Bu dürûs-u Kur'âniye'nin dairesi içinde olanlar, allâme ve müçtehitler de olsalar; vazifeleri –ulûm-u imaniye cihetinde– yalnız yazılan şu Sözlere'in şerhleri ve izahlarıdır veya tanzimleridir. Çünkü çok emârelerle anlamışız ki; bu ulûm-u imaniyedeki fetva vazifesiyle tavzif edilmişiz. Eğer biri, dairemiz içinde nefsin enâniyet-i ilmiyeden aldığı bir his ile, şerh ve izah haricinde bir şey yazsa; soğuk bir muâraza veya nâkıs bir taklitçilik hükmüne geçer. Çünkü çok delillerle ve emârelerle tahakkuk etmiş ki; Risale-i Nur eczaları, Kur'ân'ın tereşsuhatıdır. Bizler, taksimü'l-a'mâl kaidesiyle, her birimiz bir vazife deruhte edip, o âb-ı hayat tereşsuhatını muhtaç olanlara yetiştiriyoruz!..

Altıncı Desise-i Şeytaniye

Şudur ki; insandaki **tembellik ve ten-perverlik ve vazifedarlık** damarından istifade eder. Evet, şeytan-ı ins ve cinnî her cihette hücum ederler. Arkadaşlarımızdan metin kalbli, sadâkati kuvvetli, niyeti ihlâslı, himmeti âli gördükleri vakit başka noktalardan hücum ederler.

Şöyle ki; işimize sekte ve hizmetimize fütur vermek için, onların tembelliklerinden ve ten-perverliklerinden ve vazifedarlıklarından istifade ederler.

Âb-ı hayat: Hayat veren su.

Adâvet: Düşmanlık.

Allâme: Büyük âlim, üstad.

Bilmeceburiye: Mecburen.

Deruhte etmek: Üstüne almak, yüklenmek.

Desise-i şeytaniye: Şeytanca hile, oyun.

Dürûs-u Kur'âniye: Kur'ân dersleri.

Ecza: Bölümler, kısımlar.

Fütur: Bezginlik, bıknılık, usanç.

Himmeti âli olmak: Çok gayretli, pek çalışkan olmak.

İmtiyaz: Benzerlerinden ayrılma, belirgin olma.

İstihsan etmek: Beğenmek, güzel bulmak.

Mahsûlât-ı fikriye: Fikir ürünleri.

Muâraza: Karşı çıkma, mücadele.

Müçtehit: Dinin temel kaynaklarından hüküm çıkarma bilgi ve kabiliyetine sahip olan kimse.

Nâkıs: Eksik, yarım.

Şeytan-ı cinnî: Asıl şeytan.

Şeytan-ı ins: Şeytanlaşan insan.

Tahakkuk etmek: Gerçekleşmek, kesinleşmek.

Taksimü'l-a'mâl: İş, görev paylaşımı.

Tanzim: Düzenleme, tertipleme.

Tavzif edilmek: Vazifelendirilmek, görevlendirilmek.

Ten-perverlik: Rahata düşkünlük.

Tenzil: Düşürme, indirme.

Tereşsuhat: Damlalar, sızıntılar.

Ulûm-u maniye: İman ilimleri.

Vazifedarlık: Belirli bir görev, iş sahibi olma.

Zımnî: Dolaylı, üstü kapalı.

Onlar, öyle desiselerle onları hizmet-i Kur'âniye'den alıkoyuyorlar ki; haberleri olmadan bir kısmına fazla iş buluyorlar, tâ ki hizmet-i Kur'âniye'ye vakit bulmasın. Bir kısmına da, dünyanın cazibedar şeylerini gösteriyorlar ki; hevesi uyanıp, hizmete karşı bir gaflet gelsin ve hâkeza... Bu hücum yolları uzun çeker. Bu uzunlukta kısa keserek, dikkatli fehminize havale ederiz.

Ey kardeşlerim, dikkat ediniz! Vazifeniz kudsiyedir, hizmetiniz ulvîdir. Her bir saatiniz, bir gün ibadet hükmüne geçebilecek bir kıymettir. Biliniz ki, elinizden kaçmasın!..

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ.¹

وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا.²

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ

وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ.³

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ.⁴

اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ النَّبِىِّ الْاُمِّىِّ الْحَبِيبِ الْعَالِى الْقَدْرِ الْعَظِيْمِ

الْجَاهِ وَعَلٰى اٰلِهٖ وَصَحْبِهٖ وَسَلِّمْ. آمِيْن.⁵

* * *

1 “Ey iman edenler! Sabredin, sabır yarışında düşmanlarınızı geçin! Cihad için daima hazırlıklı ve uyanık bulunun! Ve Allah'a karşı gelmekten sakının ki felah bulup başarıya eresiniz.” (Âl-i İmran Sûresi, 3/200).

2 “Âyetlerimi az bir fiyatla, yani dünya menfaati karşılığında satmayın.” (Bakara Sûresi, 2/41).

3 “İzzet sahibi olan senin Rabbin onların bütün bâtil iddialarından münezzehtir, yücedir. Selâm bütün peygamberleredir. Bütün hamdler âlemlerin Rabbi Allah'adır.” (Sâffât Sûresi, 37/180-182).

4 “Sübhansın ya Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” dediler.” (Bakara Sûresi, 2/32).

5 Allah'ım! Ümmî peygamberin, habîbin, kadri yüce, makamı büyük olan Efendimiz Muhammed'e, onun âl ve ashabına salât ve selâm eyle. Âmîn.

Kudsî Bir Tarihçe

Kur'ân-ı Hakîm'in mühim bir sırr-ı i'câzîsinin zuhur ettiği senenin tarihi, yine "lâfz-ı Kur'ân"dadır. Şöyle ki:

Kur'ân kelimesi, ebced hesabıyla üç yüz elli birdir. İçinde iki elif var. Mahfî elif "elfün" okunsa, bin manasındaki "elfün"dür. ^(Hâşiye) Demek 1351 senesine, sene-yi Kur'âniye tâbir edilebilir. Çünkü "lâfz-ı Kur'ân"daki tevâfukâtın sırr-ı acîbi, Kur'ân'ın tefsiri olan Risale-i Nur eczalarında o sene göründü.. ve Kur'ân'daki "lâfz-ı Celâl"in i'câzkârâne sırr-ı tevâfuku, aynı senede tezahür etti.. ve bir nakş-ı i'câzîyi gösterecek bir Kur'ân'ın yeni bir tarzda yazılması, aynı senede oluyor.. ve hatt-ı Kur'ân'ın tebdiline karşı, Kur'ân şâkirtlerinin bütün kuvvetleriyle hatt-ı Kur'âniyi muhafazaya çalışması aynı senededir.. ve Kur'ân'ın mühim ezvak-ı i'câziyesi, aynı senede tezahür ediyor.. hem aynı senede Kur'ân ile çok münasebettar hâdisât olmuş.. ve olacak gibi...

* * *

Hâşiye: İlm-i Sarf kaidesince; feilün, fe'lün okunur. Ketifün, kettün okunması gibi. Buna binâen elifün, elfün okunur. O hâlde, bin üç yüz elli bir olur.

Ebced hesabı: Arapça harflerin sayısal değerlerine göre tarih çıkarma hesabı.

Ezvak-ı i'câziye: Kur'ân-ı Kerim'in mu'cizeli üslubundan alınan zevkler, hoş nükteler.

Hatt-ı Kur'ân: Kur'ân-ı Kerim hattı, yazısı.

İ'câzkârâne: Mu'cizeli bir şekilde.

İlm-i Sarf: Dil bilgisi.

Kur'ân-ı Hakîm: Hüküm ve hikmet kitabı Kur'ân-ı Kerim.

Lâfz-ı Celâl: "Allah" lâfzı, kelimesi.

Lâfz-ı Kur'ân: Kur'ân kelimesi.

Mahfî: Gizli, saklı.

Nakş-ı i'câzi: Mu'cizeyi yansıtan, gösteren yazı, hat.

Sene-yi Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerim yılı.

Sırr-ı acîb: Şaşırtıcı, hayret verici sır.

Sırr-ı i'câzi: Kur'ân-ı Kerim'in mu'cizeli üslubuna ait sır.

Sırr-ı tevâfuk: Birbirine uygun, denk düşmedeki sır.

Şâkirt: Öğrenci.

Tebdil: Değiştirme.

Tevâfukât: Tevâfuklar, uygunluklar.

Tezahür etmek: Ortaya çıkmak, belirmek.

Altıncı Risale Olan Altıncı Kısımın Zeyli

Es'ile-i Sitte

İstikbalde gelecek nefret ve tahkirden sakınmak için, şu mahrem zeyil yazılmıştır. Yani, “Tuh o asrın gayretsiz adamlarına!” denildiği zaman, yüzümüze tükürükleri gelmemek için veyahut silmek için yazılmıştır.

Avrupa'nın insaniyet-perver maskesi altında vahşi reislerinin sağır kulakları çınlasın!.. Ve bu vicdansız gaddarları bize musallat eden o insafsız zâlimlerin görmeyen gözlerine sokulsun!.. Ve bu asırda, yüz bin cihette “Yaşasın cehennem!” dedirten mimsiz medeniyet-perestlerin başlarına vurulmak için yazılmış bir arzuhâldir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَمَا لَنَا أَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى اللَّهِ وَقَدْ هَدَيْنَا سُبُلَنَا وَلَنْصَبِرَنَّ عَلَى مَا أَدَيْتُمُونَا
وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ¹

Bu yakınlarda ehl-i ilhadın perde altında tecavüzleri gayet çirkin bir suret aldığından, çok bîçâre ehl-i imana ettikleri zâlimâne ve dinsizcesine tecavüz nev'inden, hususî ve gayr-i resmî, kendim tamir ettiğim bir mâbedimde, bana ve hususî bir-iki kardeşimle hususî ibadetime, gizli ezan ve kâmetimize müdahale edildi. “Niçin Arapça kâmet ediyorsunuz ve gizli ezan okuyorsunuz?” denildi. Sükûtta sabrım tükendi. Kabil-i hitab olmayan öyle vicdansız

¹ “Biz neden Allah’a tevekkül etmeyelim ki gireceğimiz yolları bize O gösterdi. Bize verdiğiniz her türlü eza ve sıkıntıya sabredeceğiz. Tevekkül edenler yalnız Allah’a dayanıp güvenmelidirler.” (İbrahim Sûresi, 14/12).

Bîçâre: Çaresiz, zavallı.

Ehl-i ilhad: Dinden sapanlar, dinsizler.

Ehl-i iman: İnananlar, müminler.

Es'ile-i Sitte: Altı soru.

İnsaniyet-perver: Hümanist, insancıl.

Kabil-i hitab: Hitap edilebilir, muhatap olmaya uygun.

Mahrem: Gizli, hususî.

Mimsiz medeniyet-perest:

Ahlâksız, değersiz bir medeniyet düşkünü.

Sükût: Susma, sessiz kalma.

Zâlimâne: Zalimce.

Zeyil: Ek, ilâve.

alçaklara değil; belki milletin mukadderâtıyla, keyfî istibdat ile oynayan firavun-meşrep komitenin başlarına derim ki:

Ey ehl-i bid'a ve ilhad! Altı suâlime cevap isterim.

Birincisi: Dünyada hükûmet süren, hükmeden her kavmin, hatta insan eti yiyen yamyamların, hatta vahşî canavar bir çete reisinin bir usûlü var.. bir düstur ile hükmeder. Siz hangi usûlle bu acîb tecavüzü yapıyorsunuz? Kanununuzu ibraz ediniz! Yoksa bazı alçak memurların keyiflerini, kanun mu kabul ediyorsunuz? Çünkü böyle hususî ibadâtta kanun yapılmaz ve kanun olamaz!

İkincisi: Nev-i beşerde, hususan bu asr-ı hürriyette ve bilhassa medeniyet dairesinde hemen umumiyetle hüküm-ferma “hürriyet-i vicdan” düsturunu kırmak ve istihfaf etmek ve dolayısıyla nev-i beşeri istihkar etmek ve itirazını hiçe saymak kadar cür’etinizle, hangi kuvvete dayanıyorsunuz? Hangi kuvvetiniz var ki, siz kendinize “lâdinî” ismi vermekle, ne dine ne dinsizliğe ilişmemeyi ilân ettiğiniz hâlde; dinsizliği mutaassibâne kendine bir din ittihaz etmek tarzında, dine ve ehl-i dine böyle tecavüz, elbette saklı kalmayacak! Sizden sorulacak!.. Ne cevap vereceksiniz? Yirmi hükûmetin en küçüğünün itirazına karşı dayanamadığınız hâlde, nasıl yirmi hükûmetin birden itirazını hiçe sayar gibi, hürriyet-i vicdaniyeyi cebri bir surette bozmaya çalışıyorsunuz.

Üçüncüsü: Mezheb-i Hanefî'nin ulviyetine ve sâfiyetine münâfi bir surette, vicdanını dünyaya satan bir kısım ulemâu's-sûnun yanlış fetvalarıyla, benim gibi Şâfiyyü'l-mezheb adamlara, hangi usûl ile teklif ediyorsunuz? Bu meslekte milyonlar etbâi bulunan Şâfi Mezhebi'ni kaldırıp, bütün Şâfiîleri Hanefileştirdikten sonra, bana zulüm suretinde cebren teklif edilse, sizin gibi

Acib: Şaşırtıcı, hayret verici.

Asr-ı hürriyet: Özgürlük çağı.

Cebren: Zorla.

Cebri: Zorla.

Ehl-i bid'a: Dinde olmayan şeyleri, dinden göstermeye çalışan kimseler.

Ehl-i din: Din mensupları.

Etbâ: Tâbi olanlar, bağlılar.

Firavun-meşrep: Firavun gibi hareket eden, zalim.

Hüküm-ferma: Hükmeden, yürürlükte, geçerli olan.

Hürriyet-i vicdan: Vicdan özgürlüğü.

İbadât: İbadetler.

İbraz etmek: Göstermek.

İstibdat: Baskı, despotluk.

İstihfaf: Küçümseme, hafife alma.

İstihkar: Hor, hakir görme, küçümseme.

İttihaz etmek: Edinmek, kabul etmek.

Keyfî: Usulsüz, keyfe göre.

Lâdinî: Laik.

Mukadderât: Cenab-ı Hak tarafından takdir edilen kadere ait her şey, alın yazısı.

Mutaassibâne: Körü körüne.

Münâfi: Aykırı, zıt.

Nev-i beşer: İnsan, insan türü.

Sâfiyet: Temizlik, duruluk.

Şâfiyyü'l-mezheb: Şâfiî mezhebinden olan.

Ülemâu's-sû: Gerçekleri, menfaatleri için bile bile gizleyen, insanlara kötü örnek olan ilim adamları.

Ulviyet: Yücelik.

dinsizlerin bir usûlüdür denilebilir. Yoksa, *keyfî bir alçaklıktır! Öylelerin keyfine tâbî değiliz ve tanımıyoruz!*

Dördüncüsü: İslâmiyet ile eskiden beri imtizaç ve ittihad eden, ciddi dindar ve dinine samimî hürmetkâr Türklük milliyetine bütün bütün zıt bir surette, Frenklik manasında Türkçülük nâmıyla, tahrifdârâne ve bid'akârâne bir fetva ile “Türkçe kâmet et!” diye benim gibi başka milletten olanlara teklif etmek hangi usûledir? Evet hakikî Türklere pek hakikî dostâne ve uhuvvetkârâne münasebettar olduğum hâlde, böyle sizin gibi frenk-meşreplerin Türkçülüğü ile hiçbir cihette münasebetim yoktur. Nasıl bana teklif ediyorsunuz? Hangi kanun ile? Eğer milyonlarla efradı bulunan ve binler seneden beri milliyetini ve lisanını unutmayan ve Türklerin hakikî bir vatandaşı ve eskiden beri cihad arkadaşı olan Kürtlerin milliyetini kaldırıp, onların dilini onlara unutturduktan sonra; belki bizim gibi ayrı unsurdan sayılanlara teklifiniz, bir nevi usûl-ü vahşiyâne olur. Yoksa sırf keyfidir. *Eşhasın keyfine tebaiyet edilmez ve etmeyiz!*

Beşincisi: Bir hükûmet, kendi raiyetine ve raiyet kabul ettiği adamlara her bir kanununu tatbik etse de; raiyet kabul etmediği adamlara, kanununu tatbik edemez. Çünkü onlar diyebilirler ki; “Madem biz raiyetiniz değiliz, siz de bizim hükûmetimiz değilsiniz!”

Hem hiçbir hükûmet, iki cezayı birden vermez. Bir katili, ya hapse atar veyahut idam eder. Hem hapisle ceza, hem idamla ceza bir yerde vermek, hiçbir usûlde yoktur!

İşte madem vatana ve millete hiçbir zararım dokunmadığı hâlde; beni sekiz senedir, en yabanî ve hariç bir milletten cani bir adama dahi yapılmayan bir esaret altına aldınız. Canileri affettiğiniz hâlde, hürriyetimi selbedip, hukuk-u medeniyeden ıskat ederek muamele ettiniz. “Bu da vatan evlâdıdır.” demediğiniz hâlde; hangi usûl ile, hangi kanun ile bîçâre milletinize rızaları hilâfına olarak tatbik ettiğiniz bu hürriyet-şiken usûlünüzü, benim gibi her

Bid'akârâne: Dinin aslına aykırı bir tarzda.

Eşhas: Şahıslar.

Frenklik: Avrupalılık, Avrupalılaşma.

Frenk-meşrep: Yabancı kültürü benimseyen, Avrupalıları taklit eden.

Hilâf: Ters, zıt.

Hukuk-u medeniye: Çağdaş

hukuk.

Hürriyet-şiken: Hürriyeti bozan, kıran.

İskat etmek: Düşürmek, hükümsüz kılmak.

İmtizaç etmek: Karışmak, uyusmak.

İttihad etmek: Birleşmek.

Raiyet: Halk, yönetilenler.

Selb etmek: Kaldırmak, yok

etmek.

Tahrifdârâne: Tahrif eder, aslını bozar tarzda.

Tebaiyet etmek: Uymak, tâbî olmak.

Uhuvvetkârâne: Kardeşçe, kardeş gibi.

Usûl-ü vahşiyâne: Vahşice usul, metot.

cihetle size yabancı bir adama teklif ediyorsunuz? Madem Harb-i Umumî'de ordu kumandanlarının şehâdetiyle, vâsıta olduğumuz çok fedakârlıkları ve vatan uğrunda cansiperâne mücahedeleri cinayet saydınız.. ve bîçâre milletin hüsn-ü ahlâkını muhafaza ve saadet-i dünyeviye ve uhreviyelerinin teminine pek ciddî ve tesirli çalışmayı hıyanet saydınız.. ve mânen menfaatsiz, zararlı, hatarlı, keyfî, küfrî frenk usûlünü kendinde kabul etmeyen bir adama sekiz sene ceza verdiniz. (Şimdi ceza yirmi sekiz sene oldu.) Ceza bir olur. Tatbikini kabul etmedim, cezayı çektirdiniz. İkinci bir cezayı cebren tatbik etmek, han-gi usûl iledir?

Altıncısı: Madem sizlerle, itikadınızca ve bana edilen muameleye nazar, küllî bir muhalefetimiz var. Siz dininizi ve âhiretinizi, dünyanız uğrunda feda ediyorsunuz. *Elbette mâbeynimizde –tahmininizce– bulunan muhalefet sırrıyla, biz dahi hilâfınıza olarak; dünyamızı, dinimiz uğrunda ve âhiretimize her vakit feda etmeye hazırız. Sizin zâlimâne ve vahşiyâne hükmünüz altında bir-iki sene zelîlâne geçecek hayatımızı, kudsî bir şehâdeti kazanmak için feda etmek; bize âb-ı kevser hükmüne geçer. Fakat Kur'ân-ı Hakîm'in feyzine ve işârâtına istinâden, sizi titretmek için, size kat'î haber veriyorum ki:*

Beni öldürdükten sonra yaşayamayacaksınız! Kahhar bir el ile, cennetiniz ve mahbubunuz olan dünyadan tard edilip, ebedî zulümâtta çabuk atılacaksınız! Arkamdan, pek çabuk sizin nemrudlaşmış reisleriniz gebertilecek, yanıma gönderilecek. Ben de huzur-u ilâhîde yakalarını tutacağım. Adâlet-i ilâhiye, onları esfel-i sâfilîne atmakla intikamımı alacağım!

Ey din ve âhiretini dünyaya satan bedbahtlar! Yaşamınızı isterse-niz, bana ilişmeyiniz! İlişseniz, intikamım muzaaf bir surette sizden

Âb-ı kevser: Kevser suyu.

Adâlet-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın adâleti.

Bedbaht: Talihsiz, zavallı.

Cansiperâne: Canını verirce-sine.

Esfel-i sâfilîn: En aşağı nokta, cehennemın en alt tabakası.

Feyz: Bereket, ihsan, lütuf.

Frenk usûlü: Avrupalı tarzı, hayat şekli.

Harb-i Umumî: Dünya Savaşı.

Hatar: Tehlike.

Huzur-u ilâhî: Cenâb-ı Hakk'ın huzuru.

Hüsn-ü ahlâk: Güzel ahlâk.

İşârât: İşaretler, dolaylı manalar.

Kahhar: Kahrı ve cezası pek çetin olan.

Keyfî: Usulsüz, keyfe göre.

Kudsî: Mukaddes, kutlu.

Küfrî: Kâfirce, dinsizce.

Küllî: Genel, kapsamlı.

Mâbeyn: Ara.

Mahbub: Sevgili.

Muzaaf: Kat kat, katmerli.

Mücâhede: Savaşma, mücadele etme.

Nemrud: Hz. İbrahim'in (a.s.) çağdaşı zalim kral.

Saadet-i dünyeviye ve uhreviye: Dünya ve âhiret mutluluğu.

Şehâdet: Şehitlik.

Tard etmek: Kovmak.

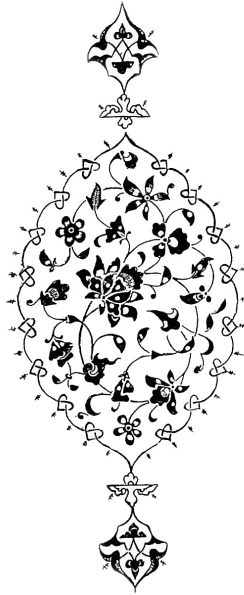
Zelîlâne: Aşağılanmış, zilletle düşmüş bir şekilde.

Zulümât: Karanlıklar.

alınacağını biliniz, titreyiniz! Ben rahmet-i ilâhîden ümit ederim ki; mevtim, hayatımdan ziyade dine hizmet edecek.. ve ölümüm başınızda bomba gibi patlayıp başınızı dağıtacak! Cesaretiniz varsa ilişiniz! Yapacağınız varsa, göreceğiniz de var! Ben bütün tehdidatınıza karşı, bütün kuvvetimle bu âyeti okuyorum:

الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا
وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ.¹

* * *

1 “Onlar öyle kimselerdir ki halk kendilerine: ‘Düşmanlarınız olan insanlar size karşı ordu hazırladılar, aman onlardan kendinizi koruyun!’ dediklerinde, bu tehdit onların imanlarını artırmış ve ‘Allah bize yeter. O ne güzel vekildir!’ demişlerdir.” (Âl-i İmran Sûresi, 3/173).

Yedinci Kısım

İşârât-ı Seb'a

فَأْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ¹
يُرِيدُونَ أَنْ يُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَيَأْبَى اللَّهُ إِلَّا أَنْ يُتِمَّ نُورَهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ²

Üç suâlin cevabı olarak “Yedi İşaret”tir. Birinci suâl, dört işarettir.

Birinci İşaret

Şeâir-i İslâmiye’yi tağyire teşebbüs edenlerin senetleri ve hüccetleri, yine her fena şeylerde olduğu gibi, ecnebileri körü körüne taklitçilik yüzünden geliyor. Diyorlar ki:

“Londra’da ihtidâ edenler ve ecnebilerden imana gelenler, memleketlerinde ezan ve kâmet gibi çok şeyleri kendi lisanlarına tercüme ediyorlar, yapıyorlar. Âlem-i İslâm onlara karşı sükût ediyor, itiraz etmiyor. Demek bir cevaz-ı şer’î var ki, sükût ediliyor?”

Elcevap: Bu kıyasın o kadar zâhîr bir farkı var ki, hiçbir cihette onlara kıyas etmek ve onları taklit etmek zîşuurun kârı değildir. Çünkü ecnebi diyarına, lisan-ı şeriatla “dâr-ı harb” denilir. Dâr-ı harbde çok şeylere cevaz olabilir ki, “diyar-ı İslâm”da mesağ olamaz.

1 “... Öyleyse siz de Allah’a ve O’nun bütün kelimelerine iman eden o ümmî nebîye, o resûle inanın. Ona tâbi olun ki doğru yolu bulasınız.” (A’râf Sûresi, 7/158).

2 “Onlar Allah’ın nurunu ağızlarıyla üfleyip söndürmek isterler. Allah ise, nurunu tam parlatmaktan başka bir şeye razı olmaz. Kâfirler isterse hoşlanmasınlar!” (Tevbe Sûresi, 9/32).

Âlem-i İslâm: İslâm dünyası, müslümanlar.

Cevaz-ı şer’î: Dinî izin.

Dâr-ı Harb: Müslümanlarla herhangi bir anlaşması olmayan gayr-i müslim ülke.

Diyar-ı İslâm: Müslümanların yaşadığı, hâkim olduğu yer.

Ecnebi: Yabancı, gayr-i müslim.

Hüccet: Delil.

İhtidâ: Hidâyete erme, müslüman olma.

İşârât-ı Seb’a: Yedi işaret.

Lisan-ı şeriat: Dinî terminoloji.

Mesağ: İzin, müsaade.

Senet: Dayanak.

Sükût etmek: Susmak.

Şeâir-i İslâmiye: İslâm’ı temsil eden semboller. İslâm’a has özellikler.

Tağyir: Değiştirme.

Zîşuur: Akıllı, şuur sahibi.

Hem Frengistan diyarı, Hıristiyan şevketi dairesidir. İstilahât-ı şer'iyenin maânîsini ve kelimât-ı mukaddesenin mefâhimini lisan-ı hâl ile telkin edecek ve ihsas edecek bir muhit olmadığından; bilmeceburiye kudsî maânî, mukaddes elfâza tercih edilmiş; maânî için elfâz terkedilmiş, ehvenüşşer ihtiyâr edilmiş. Diyar-ı İslâm'da ise; muhit, o kelimât-ı mukaddesenin meâl-i icmâlîsini ehl-i İslâm'a lisan-ı hâl ile ders veriyor. *An'ane-i İslâmiye ve İslâmî tarih ve umum şeâir-i İslâmiye ve umum erkân-ı İslâmiyet'e ait muhaverât-ı ehl-i İslâm, o kelimât-ı mukaddesenin mücmel meâllerini, mütemâdiyen ehl-i imana telkin ediyorlar. Hatta şu memleketin maâbid ve medaris-i diniyesinden başka makberistanın mezar taşları dahi, birer telkin edici, birer muallim hükmündedir ki; o maânî-i mukaddeseyi, ehl-i imana ihtar ediyorlar.*

Acaba kendine müslüman diyen bir adam, dünyanın bir menfaati için, bir günde elli kelime frengî lügatından taallüm ettiği hâlde; elli senede ve her günde elli defa tekrar ettiği "Sübhanallah, Elhamdülillâh ve Lâ ilâhe illâllah ve Allahu Ekber" gibi mukaddes kelimeleri öğrenmezse, elli defa hayvandan daha aşağı düşmez mi? Böyle hayvanlar için, bu kelimât-ı mukaddese tercüme ve tahrif edilmez ve tehcir edilmezler! Onları tehcir ve tağyir etmek, bütün mezar taşlarını hâkketmektir; bu tahkire karşı titreyen mezaristandaki ehl-i kubûru aleyhlerine döndürmektir.

Ehl-i ilhada kapılan ulemâu's-sû, milleti aldatmak için diyorlar ki; "İmam Âzam, sâir imamlara muhalif olarak demiş ki; 'İhtiyaç olsa, diyar-ı baidede,

An'ane-i İslâmiye: İslâmî gelenek, örf.

Bilmeceburiye: Mecburen.

Diyar-ı baide: Uzak yerler, ülkeler.

Ehl-i ilhad: Dinden sapanlar, dinsizler.

Ehl-i İslâm: Müslümanlar.

Ehl-i kubûr: Kabir halkı, ölüler.

Ehvenüşşerri ihtiyâr etmek:

Zararı daha az olanı tercih etmek.

Elfâz: Lâfızlar, kelimeler.

Erkân-ı İslâmiyet: İslâm'ın esasları, şartları.

Frengî lügat: Avrupa dili.

Frengistan: Avrupa Ülkeleri.

Hâk etmek: Kazımak, oymak.

İstilahât-ı şer'iy: Dinî terimler.

İhsas etmek: Hissettirmek, duyurmak.

Kelimât-ı mukaddese: Vahiy yoluyla öğrenilen, yüce kelimeler.

Kudsî: Kutsal, vahiy kaynaklı.

Lisan-ı hâl: Hâl dili, davranışlarının ifade ettiği anlam.

Maâbid: Mâbetler, ibadet yerleri.

Maânî: Manalar.

Maânî-i mukaddese: Mukaddes, kutsal anlamlar.

Makberistan: Mezarlık, kabristan.

Meâl-i icmâlî: Kısa, özlü anlam.

Medaris-i diniye: Dinî medreseler, okullar.

Mefâhim: Mefhumlar, kavramlar.

Muhaverât-ı ehl-i İslâm: Müslümanların diyalogları.

Muhit: Çevre, yer, coğrafya.

Mücmel: Kısa, öz.

Mütemâdiyen: Devamlı, sürekli olarak.

Şevket: Güç, kuvvet, hâkimiyet.

Taallüm etmek: Öğrenmek.

Tahrif: Bozma, aslını değiştirme.

Tehcir: Yerini değiştirme.

Telkin: Fikir verme, aşılama.

Ulemâu's-sû: Gerçekleri, menfaatleri için bile bile gizleyen, insanlara kötü örnek olan ilim adamları.

Arabî hiç bilmeyenlere, ihtiyaç derecesine göre; Fâtîha yerine Farisî tercümesi cevazı var.¹ Öyle ise, biz de muhtacız, Türkçe okuyabiliriz?”

Elcevap: İmam Âzam'ın bu fetvasına karşı, başta âzamî imamların en mühimleri ve sâir on iki eimme-i müçtehidîn, o fetvanın aksine fetva veriyorlar.² Âlem-i İslâm'ın cadde-i kübrâsı, o umum eimmenin caddesidir. Mu'zam-ı ümmet, cadde-i kübrâda gidebilir. Başka, hususî ve dar caddeye sevk edenler, idlâl ediyorlar. İmam Âzam'ın fetvası, beş cihette hususîdir:

Birincisi: Merkez-i İslâmiyet'ten uzak, diyar-ı âherde bulunanlara aittir.

İkincisi: İhtiyac-ı hakikîye binâendir.

Üçüncüsü: Bir rivayette, lisan-ı ehl-i cennetten sayılan Farisî lisanıyla tercümeye mahsustur.

Dördüncüsü: Fâtîha'ya mahsus olarak cevaz verilmiş, tâ Fâtîha'yı bilmeyen namazı terk etmesin.

Beşincisi: Kuvvet-i imandan gelen bir hamiyet-i İslâmiye ile, maânî-i mukaddesenin, avâmın tefehhümüne medar olmak için cevaz gösterilmiş.

Hâlbuki zaaf-ı imandan gelen ve menfî fikr-i milliyetten çıkan ve lisan-ı Arabî'ye karşı nefret ve zaaf-ı imandan tevellüd eden meyl-i tahrib sâikasıyla tercüme edip Arabî aslını terk etmek, dini terk ettirmekdir!..

¹ Serahsî, *Mebûsât* 1/37, 234; Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi'* 1/112-113; Mergînânî, *Hidâye* 1/47.

² Mâlik b. Enes, *el-Müdevvenetü'l-Kübrâ* 1/62-63; Nevevî, *Mecmû* 3/331-332; Buhûtî, *Keşşâfû'l-Kinâ'* 1/340; İbni Kudâme, *Muğnî* 1/288.

Âzamî: Hanefî mezhebine (İmam Âzam'a) mensup olan.

Âlem-i İslâm: İslâm dünyası, müslümanlar.

Arabî: Arapça.

Binâen: ... dayanarak, bunun üzerine.

Cadde-i kübrâ: Büyük, geniş yol, anayol.

Diyar-ı âher: Başka yer.

Eimme: İmamlar, rehberler.

Eimme-i müçtehidîn: Dinin temel kaynaklarından hüküm çıkarabilen en büyük fıkıh âlimleri.

Farisî: Farsça.

Hamiyet-i İslâmiye: Dinî değerlere sahip çıkma, İslâm gayreti.

İdlâl etmek: Yoldan çıkarmak, dalâlete sürüklemek.

İhtiyac-ı hakikî: Asıl, gerçek ihtiyaç.

Kuvvet-i iman: İman gücü.

Lisan-ı Arabî: Arap Dili.

Lisan-ı ehl-i cennet: Cennetliklerin dili.

Medar olmak: Sebep, vesile olmak.

Menfî fikr-i milliyet: Kendi ırkını diğerlerinden üstün gören, olumsuz, yıkıcı milliyetçilik düşüncesi.

Merkez-i İslâmiyet: Müslümanların yaşadığı büyük, merkezî şehirler.

Meyl-i tahrib: Tahrip etme, yıkma eğilimi.

Mu'zam-ı ümmet: Müslümanların çoğunluğu, büyük kesimi.

Sâika: Sürükleyici sebep, faktör.

Tefehhüm: Anlama.

Tevellüd: Oluşma, meydana gelme.

Zaaf-ı iman: İman zayıflığı.

İkinci İşaret

Şeâir-i İslâmiye'yi tağyir eden ehl-i bid'a, evvelâ ulemâu's-sûdan fetva istediler. Sâbikan beş vecihle hususî olduğunu gösterdiğimiz fetvayı gösterdiler. Sâniyen; ehl-i bid'a, ecnebi inkılâpçılarından böyle meş'um bir fikir aldılar ki; Avrupa, Katolik Mezhebi'ni beğenmeyerek başta ihtilâlciler, inkılâpçılar ve feylesoflar olarak –Katolik Mezhebi'ne göre ehl-i bid'a ve Mûtezile telâkki edilen– Protestanlık Mezhebi'ni iltizam edip, Fransızların İhtilâl-i Kebîr'inden istifade ederek, Katolik Mezhebi'ni kısmen tahrip edip, Protestanlığı ilân ettiriler.

İşte, körü körüne taklitçiliğe alışan buradaki hamiyet-füruşlar diyorlar ki; “Madem Hristiyan Dini'nde böyle bir inkılâp oldu.. bidayette inkılâpçılara mürted denildi, sonra hristiyan olarak yine kabul edildi. Öyle ise İslâmiyet'te de böyle dinî bir inkılâp olabilir?”

Elcevap: Bu kıyasın, Birinci İşaret'teki kıyastan daha ziyade farkı zâhirdir. Çünkü Din-i İsevî'de yalnız esâsât-ı diniye Hazreti İsa'dan (*aleyhisselâm*) alındı. Hayat-ı içtimaiyeye ve fûruat-ı şer'iyyeye dair ekser ahkâmlar, Havariyyûn ve sâir rüesâ-yı ruhâniye tarafından teşkil edildi. Kısım-ı âzamı, kütüb-ü sâbıkay-ı mukaddeseden alındı. Hazreti İsa (*aleyhisselâm*), dünyaca hâkim ve sultan olmadığından ve kavânîn-i umumiye-yi içtimaiyeye merci olmadığından; esâsât-ı diniyesi, hariçten bir libas giydirilmiş gibi şeriat-ı Hristiyanıye nâmına örfî kanunlar, medenî düsturlar alınmış, başka bir suret verilmiş. Bu suret tebdil edilse, o libas değiştirilse, yine Hazreti İsa'nın (*aleyhisselâm*) esas dini bâki kalabilir. Hazreti İsa'yı (*aleyhisselâm*) inkâr ve tekzip çıkmaz.

Ahkâm: Hükümler.

Bidayet: Başlangıç.

Din-i İsevî: Hristiyanlık.

Ecnebi: Yabancı, gayr-i müslim.

Ehl-i bid'a: Dinde olmayan şeyleri, dinden göstermeye çalışan kimseler.

Esâsât-ı diniye: Dinin temel esasları.

Fûruat-ı şer'iye: İslâm Hukuku'nun temel esaslarına bağlı meseleler.

Hamiyet-fûruş: Dinî ve millî değerlere bağlı olmadığı hâlde kendini öyle gösteren kimse.

Havariyyûn: Havariler, 12 Havari. Hazreti İsa'ya (a.s.) ilk inananlar.

Hayat-ı içtimaiye: Toplum hayatı.

İhtilâl-i Kebîr: Fransız Büyük İhtilâli.

İltizam: Benimseme, taraftar olma.

İnkılâpçı: Devrimci, ihtilalci.

Kavânîn-i umumiye-yi içtimaiye: Genel sosyolojik kanunlar.

Kısım-ı âzam: Çok büyük kısım.

Kütüb-ü sâbıkay-ı mukaddese: Daha önce nazil olan semâvi kitaplar.

Libas: Elbise.

Merci: Başvurulan yer, kaynak.

Meş'um: Uğursuz, belalı.

Mürted: İrtidat eden, dininden dönen.

Örfî: Toplumla ilgili, halka ait.

Rüesâ-yı ruhâniye: Ruhâni reisler, din adamları.

Sâbikan: Daha önce.

Sâniyen: İkinci olarak.

Şeâir-i İslâmiye: İslâm'ı temsil eden semboller. İslâm'a has özellikler.

Şeriat-ı Hristiyanıye: Hristiyan Din Hukuku.

Tağyir etmek: Değiştirmek.

Tebdil: Değiştirme.

Tekzib: Yalanlama.

Telâkki etmek: Kabullenmek, benimsemek.

Vecih: Yön.

Hâlbuki din ve şariat-ı İslâmiye'nin sahibi olan Fahr-i âlem (aleyhissalâtü vesselâm) iki cihanın sultanı.. şark ve garp ve Endülüs ve Hind, birer taht-ı saltanatı olduğundan; Din-i İslâm'ın esâsâtını bizzât kendisi gösterdiği gibi, o dinin teferruatını ve sâir ahkâmını, hatta en cüz'î âdâbını dahi bizzât o getiriyor, o haber veriyor, o emir veriyor. Demek fûruat-ı İslâmiye, değişmeye kabil bir libas hükmünde değil ki; onlar tebdil edilse, esas-ı din bâki kalabilsin. Belki esas-ı dine bir cesettir, lâakal bir cilttir. Onunla imtizaç ve iltiham etmiş; kabil-i tefrik değildir. Onları tebdil etmek, doğrudan doğruya Sahib-i Şariat'ı inkâr ve tekzib etmek çıkar.

Mezahibin ihtilâfı ise; Sahib-i Şariat'ın gösterdiği nazarî düsturların tarz-ı tefehhümünden ileri gelmiştir. “Zaruriyat-ı Diniye” denilen ve kabil-i te'vil olmayan ve “Muhkemât” denilen düsturları ise, hiç bir cihette kabil-i tebdil değildir ve medar-ı içtihad olamaz! Onları tebdil eden, başını dinden çıkarıyor; ¹ *يَمْرُقُونَ مِنَ الدِّينِ كَمَا يَمْرُقُ السَّهْمُ مِنَ الرَّمِيَّةِ* kaidesine dâhil oluyor.

Ehl-i bid'a, dinsizliklerine ve ilhadlarına şöyle bir bahane buluyorlar. Diyorlar ki; “Âlem-i insaniyetin müteselsil hâdisâtına sebep olan Fransız İhtilâl-i Kebîri'nde, papazlara ve rüesâ-yı ruhâniyeye ve onların mezheb-i hâssı olan Katolik Mezhebi'ne hücum edildi ve tahrip edildi. Sonra çocukları tarafından tasvib edildi. Frenkler dahi, ondan sonra daha ziyade terakki ettiler?”

¹ “Okun avdan (delip) çıktığı gibi dinden çıkarlar” (Yani: Avcı, okuna, okun demirine, okun gezine bakar da, ‘acaba oka kandan bir şey bulaştı mı?’ diye şüphe eder. Kur’ân okurlar, namaz kılarlar, oruç tutarlar ama dinden onlara hiç bir şey bulaşmaz.) Buhârî, *Fedâilü'l-Kur’ân* 36, Edeb 95; *Tevhid* 23, 57; Müslim, *Zekât* 142-148.

Âdâb: Görgü kuralları.

Âlem-i insaniyet: İnsanlık âlemi.

Cüz'î: Küçük.

Ehl-i bid'a: Dinde olmayan şeyleri, dinden göstermeye çalışan kimseler.

Endülüs: Bugünkü İspanya.

Esâsât: Esaslar, temeller.

Esas-ı din: Dinin aslı, temeli.

Fahr-i âlem: Âlemin övünç kaynağı.

Frenk: Avrupalı, Fransız.

Fûruat-ı İslâmiye: İslâmiyet'in temel esaslarına bağlı meseleler.

Hind: Hindistan Yarımadası.

İlhâd: İnançsızlık, inkâr.

İltihâm: Kaynamak, yapışmak.

İmtizaç etmek: Karışmak, birleşmek, uyuşmak.

Kabil: Elverişli, uygun.

Kabil-i te'vil: Yoruma açık, yorumlanabilir.

Kabil-i tebdil: Değiştirilmesi mümkün, değiştirebilir.

Kabil-i tefrik: Ayrılması mümkün, ayrılabilir.

Lâakal: En az, en azından.

Medar-ı içtihad: Hüküm çıkarma, yeni bir hükümde bulunma sebebi, vesilesi.

Mezahib: Mezhepler.

Mezheb-i hâss: Kendilerine has, hususi mezhep.

Muhkemât: Yorumla ihtiyaç duyulmayacak şekilde açık ve kesin olan hükümler.

Müteselsil: Birbiri ardınca, zincirleme.

Nazarî düstur: Henüz uygulanmamış, teorik prensip.

Sahib-i Şariat: İslâm Huku-ku'nun sahibi, Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.s.).

Şark ve garp: Doğu ve batı.

Şariat-ı İslâmiye: İslâm hukuk kuralları.

Taht-ı saltanat: Hükümlerlik, iktidar yeri, alanı.

Tarz-ı tefehhüm: Anlayış tarzı, algılama şekli.

Tasvib: Münasip, uygun görme.

Teferruat: Temel esaslara bağlı ayrıntılar.

Terakki: İlerleme, yükselme.

Zaruriyat-ı Diniye: Dinin, kesin, değişmez hükümleri.

Elcevap: Bu kıyasın dahi, evvelki kıyaslar gibi farkı zâhirdir. Çünkü Fransızlarda, havas ve hükûmet adamları elinde çok zaman Din-i Hristiyanî, bhusus Katolik Mezhebi, bir vâsita-yı tahakküm ve istibdat olmuştu. Havas, o vâsita ile nüfuzlarını avâm üzerinde idâme ediyorlardı. Ve “serseri” tâbir ettikleri avâm tabakasında intibaha gelen hamiyet-perverlerini ve havas zâlimlerin istibdadına karşı hücum eden hürriyet-perverlerin mütefekkir kısımlarını ezmeye vâsita olduğundan.. ve dört yüz seneye yakın Frengistan’da ihtilâl-ler ile istirahat-ı beşeriyeyi bozmaya ve hayat-ı içtimaiyeyi zîr ü zeber etmeye bir sebep telâkki edildiğinden; o mezhebe, dinsizlik nâmına değil, belki Hristiyanlığın diğer bir mezhebi nâmına hücum edildi.. ve tabaka-yı avâm-da ve feylesoflarda bir küsmek, bir adâvet hâsıl olmuştu ki mâlûm hâdise-i tarihiye vukua gelmiştir.

Hâlbuki Din-i Muhammedî (*aleyhissalâtü vesselâm*) ve Şeriat-ı İslâmiye’ye karşı; hiçbir mazlumun, hiçbir mütefekkirin hakkı yoktur ki, ondan şekvâ etsin. Çünkü onları küstürmüyor, onları himâye ediyor. Tarih-i İslâm meydandadır. İslâmlar içinde bir-iki vukuattan başka dâhilî muharebe-yi diniye olmamış. Katolik Mezhebi ise, dört yüz sene ihtilâlât-ı dâhiliyeye sebep olmuş.

Hem İslâmiyet, havastan ziyade avâmın tahassungâhı olmuştur. Vücûb-u zekat ve hurmet-i ribâ ile; havassı, avâmın üstünde müstebit yapmak değil, bir cihette hâdim yapıyor. **سَيِّدُ الْقَوْمِ خَادِمُهُمْ**² ❀ **خَيْرُ النَّاسِ مَنْ يَنْفَعُ النَّاسَ**¹ diyor.

¹ “İnsanların en hayırlısı, onlara faydalı olandır.” Aclûnî, *Kesfû'l-hafâ* 1/472. Ayrıca bkz.: Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 6/58; Beyhakî, *Şuabü'l-iman* 6/117.

² “Bir milletin efendisi, ona hizmet edendir.” Hafîb el-Bağdâdî, *Târihu Bağdâd* 10/187; Beyhakî, *Şuabü'l-iman* 6/334; Deylemî, *Müsned* 2/324.

Adâvet: Düşmanlık.

Bahusus: Özellikle.

Din-i Hristiyanî: Hristiyanlık.

Din-i Muhammedî: İslâmiyet.

Frengistan: Avrupa Ülkeleri.

Hâdim: Hizmetkâr, hizmetçi.

Hâdise-i tarihiye: Tarihî olay.

Hamiyet-perver: Millî ve dinî değerleri savunan.

Havas: İleri gelenler, seçkinler.

Hayat-ı içtimaiye: Toplum hayatı.

Himâye etmek: Korumak, gözetmek.

Hurmet-i ribâ: Faizin haram kılınması.

Hürriyet-perver: Özgürlükçü.

İhtilâlât-ı dâhiliye: İç savaşlar, ihtilaller, ayaklanmalar.

İntibah: Uyanıklık, ayılma.

İstirahat-ı beşeriye: İnsanlığın rahatı, huzuru.

Muharebe-yi diniye: Din, mezhep çatışması.

Müstebit: Baskıcı, despot.

Nüfuz: Tesir, itibâr.

Şekvâ: Şikâyet.

Şeriat-ı İslâmiye: İslâm hukuk kuralları.

Tabaka-yı avâm: Genel halk tabakası.

Tahassungâh: Sığınak.

Telâkki etmek: Algılamak, kabullenmek.

Vâsita-yı tahakküm ve istibdat: Baskı ve zulüm aracı.

Vukuat: Hâdiseler, olaylar.

Vücûb-u zekât: Zekâtın farz kılınması.

Zîr ü zeber: Darmadağın, param-parça.

Hem Kur'ân-ı Hakîm lisanıyla; أَفَلَا تَتَفَكَّرُونَ¹ * أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ² * أَفَلَا تَعْقِلُونَ³

gibi kudsî havaleler ile akli istîşhad ediyor ve ikaz ediyor ve akla havale ediyor, tahkike sevk ediyor. Onun ile ehl-i ilim ve ashab-ı akla, din nâmına makam veriyor, ehemmiyet veriyor. Katolik mezhebi gibi akli azletmiyor, ehl-i tefek-kürü susturmuyor, körü körüne taklit istemiyor.

Hakikî Hristiyanlık değil, belki şimdiki Hristiyan Dini'nin esasıyla İslâmiyet'in esası mühim bir noktadan ayrıldığından; sâbık farklar gibi çok cihetlerle ayrı ayrı gidiyorlar. O mühim nokta şudur:

İslâmiyet, tevhid-i hakikî dinidir ki; vâsıtaları, esbapları iskat ediyor. Enâniyeti kırıyor, ubûdiyet-i hâlisa tesis ediyor. Nefsin rubûbiyetinden tut, tâ her nevi rubûbiyet-i bâtılayı kat'ediyor, reddediyor. Bu sır içindir ki; havastan bir büyük insan tam dindar olsa, enâniyeti terk etmeye mecbur olur. Enâniyeti terk etmeyen, salâbet-i diniyeyi ve kısmen de dinini terk eder.

Şimdiki Hristiyanlık Dini ise; “Velediyet Akîdesi”ni kabul ettiği için vesâ-it ve esbaba tesir-i hakikî verir. Din nâmına enâniyeti kırmaz, belki Hazreti İsa'nın (*aleyhisselâm*) bir mukaddes vekili diye o enâniyete bir kudsiyet verir. Onun için dünyaca en büyük makam işgal eden hristiyan havasları, tam dindar olabilirler. Hatta Amerika'nın esbak Reis-i Cumhur'u Wilson ve İngiliz'in esbak Reis-i Vükelâsı Lloyd George gibi çoklar var ki, mutaassıp birer papaz hükmünde dindar oldular. Müslümanlarda ise öyle makamlara girenler,

1 “Hiç düşünmüyor musunuz?” (En'âm Sûresi, 6/50).

2 “Kur'ân'ı gereği gibi düşünmeyecekler mi?” (Nisâ Sûresi, 4/82; Muhammed Sûresi, 47/24).

3 “Hâla aklınızı kullanmayacak mısınız?” (Bakara Sûresi, 2/44, 76; Âl-i İmran Sûresi, 3/65; En'âm Sûresi, 6/32; ...).

Ashab-ı akıl: Akıl sahipleri.

Ehl-i ilim: İlim adamları.

Ehl-i tefekkür: Düşünürler, düşünmeyi esas alan kişiler.

Enâniyet: Benlik, gurur.

Esbak: Geçen, daha önceki.

Esbap: Sebepler.

Iskat etmek: Düşürmek, hüküm-süz kılmak.

İstîşhad: Şâhit tutma, örnek gösterme.

Kat' etmek: Kesmek.

Kudsî: Kutsal.

Kudsiyet: Mukaddeslik, kut-sallık.

Kur'ân-ı Hakîm: Hüküm ve hikmet kitabı Kur'ân-ı Kerim.

Mutaassıp: Tutucu.

Reis-i Cumhur: Cumhurbaşkanı, başkan.

Reis-i Vükelâ: Başvekil, başbakan.

Rubûbiyet: Rab, sahip olma, hükmetme, idare etme.

Rubûbiyet-i bâtila: Bâtıl, asılsız “Rab” olma iddiası.

Sâbık: Geçen, önceki.

Salâbet-i diniye: Dinî meseleleri ciddiyet ve kararlılıkla yerine getirme.

Tahkik: Doğruyu araştırma, açığa çıkarma.

Tesir-i hakikî: Gerçek, asıl etki.

Tevhid-i hakikî: Gerçek tevhid. Allah'ı tam manasıyla bir tanımak.

Ubûdiyet-i hâlisa: Hâlis, saf kulluk.

Velediyet Akîdesi: Allah'ın (hâşâ) çocuğu olduğu inancı.

Vesâit: Vâsıtalar, araçlar.

nâdiren tam dindar ve salâbetli kalırlar. Çünkü gururu ve enâniyeti bırakamıyorlar. *Takva-yı hakikî ise, gurur ve enâniyetle içtima edemiyor.*

Evet nasıl ki hristiyan havassının taassubu, müslüman havaslarının adem-i salâbeti mühim bir farkı gösteriyor. Öyle de Hristiyan'dan çıkan feylesoflar, dinlerine karşı lâkayt veya muâriz vaziyeti alması.. ve İslâm'dan çıkan hükemâların kısm-ı âzamı, hikmetlerini esâsât-ı İslâmiye'ye bina etmesi, yine mühim bir farkı gösteriyor.

Hem ekseriyetle zindanlara ve musibetlere düşen âmî hristiyanlar, din-den meded beklemiyorlar. Eskiden çoğu dinsiz oluyordular. Hatta Fransa'nın İhtilâl-i Kebîr'ini çıkaran ve "serseri dinsiz" tâbir edilen tarihçe meşhur inkılâpçılar, o musibettede avâm kısmıdır. İslâmiyet'te ise, ekseriyet-i mutlaka ile hapse ve musibete düşenler, dinden meded beklerler ve dindar oluyolar. İşte bu hâl dahi mühim bir farkı gösteriyor.

Üçüncü İşaret

Ehl-i bid'a diyorlar ki; "Bu taassub-u dinî, bizi geri bıraktı. Bu asırda yaşamak, taassubu bırakmakla olur. Avrupa, taassubu bıraktıktan sonra terakki etti?"

Elcevap: Yanlışsınız ve aldanmışsınız veya aldatıyorsunuz. Çünkü Avrupa, dinine mutaassıptır. Hatta bir âdi Bulgar'a veya bir nefer-i İngiliz'e veya bir serseri Fransız'a "Sarık sar. Sarmazsan hapse atılacaksın!" denilse, taassupları muktezasınca diyecek: "Hapse değil, öldürseniz bile, dinime ve milliyetime bu hakareti yapmayacağım!"

Hem tarih şahittir ki; ehl-i İslâm, ne vakit dinine tam temessük etmiş ise, o zamana nisbeten terakki etmiş. Ne vakit salâbeti terk etmişse, tedenni etmiş. Hristiyanlık ise, bilakistir. Bu da mühim bir fark-ı esasîden neş'et etmiş.

Adem-i salâbet: Sağlam ve kararlı duramama.

Âdi: Sıradan, herhangi bir.

Âmî: Halktan, sıradan biri.

Ehl-i bid'a: Dinde olmayan şeyleri, dinden göstermeye çalışan kimseler.

Ehl-i İslâm: Müslümanlar.

Ekseriyet-i mutlaka: Büyük çoğunluk.

Esâsât-ı İslâmiye: İslâm esasları.

Fark-ı esasî: Temeldeki farklılık.

Hükemâ: Bilginler, filozoflar.

İçtima etmek: Toplanmak, bir araya gelmek.

Kısm-ı âzam: Çoğunluk.

Lâkayt: Kayıtsız, ilgisiz.

Muâriz: Karşı çıkan, muhalif.

Mukteza: Gerek, sebep.

Nefer-i İngiliz: İngiliz şahıs, vatandaş.

Neş'et etmek: Meydana gelmek.

Salâbet: Sağlamlık, kararlılık.

Taassub-u dinî: Dinî tutuculuk, bağnazlık.

Takva-yı hakikî: Dinin emir ve yasaklarına sıkı sıkıya, tam bağlılık.

Tedenni etmek: Alçalmak, düşmek.

Temessük etmek: Sıkıca tutunmak, sarılmak.

Terakki etmek: İlerlemek, yükselmek.

Hem İslâmiyet, sâir dinlere kıyas edilmez. Bir müslüman, İslâmiyet'ten çıksa ve dinini terk etse, daha hiçbir peygamberi kabul edemez.. belki Cenâb-ı Hakk'ı dahi ikrar edemez.. ve belki hiçbir mukaddes şeyi tanımaz.. belki kendinde kemâlâta medar olacak bir vicdan bulunmaz, tefessüh eder. Onun için İslâmiyet nazarında, harbî kâfirin hakk-ı hayatı var.. hariçte olsa, musâlaha etse; dâhilde olsa, cizye verse İslâmiyet'çe hayatı mahfuzdur. Fakat mürtedin hakk-ı hayatı yoktur.¹ Çünkü vicdanı tefessüh eder, hayat-ı içtimaiyeye bir zehir hükmüne geçer. Hâlbuki Hıristiyan'ın bir dinsizi, yine hayat-ı içtimaiyeye nâfi bir vaziyette kalabilir. Bazı mukaddesâtı kabul eder ve bazı peygamberlere inanabilir ve Cenâb-ı Hakk'ı bir cihette tasdik edebilir.

Acaba bu ehl-i bid'a ve doğrusu ehl-i ilhad, bu dinsizlikte hangi menfaati buluyorlar? Eğer idare ve âsâyişi düşünüyorlarsa; Allah'ı bilmeyen dinsiz on serserinin idaresi ve şerlerini defetmesi, bin ehl-i diyanetin idaresinden daha müşküldür. Eğer terakkiyi düşünüyorlarsa; öyle dinsizler idare-i hükûmete muzır oldukları gibi, terakkiye dahi mânidirler. Terakki ve ticaretin esası olan emniyet ve âsâyişi kırıyorlar. Doğrusu onlar, meslekçe tahribatçıdırlar. Dünyada en büyük ahmak odur ki, böyle dinsiz serserilerden terakki ve saadet-i hayatiyeyi beklesin.

Böyle ahmaklardan mühim bir mevkii işgal eden birisi demiş ki; “Biz, Allah Allah diye diye geri kaldık. Avrupa, top tüfek diye diye ileri gitti”. “Cevâbü'l-ahmak, es-sükût!” kaidesince, böylelere karşı cevap sükûttur. Fakat bazı ahmakların arkasında bedbaht âkiller bulunduğundan deriz ki:

Ey biçâreler! Bu dünya bir misafirhânedir. Her günde otuz bin şahit,

¹ Bu düsturun dayandığı hadis-i şerif için bkz.: Buhârî, Cihâd 149, İstîtâbetü'l-mürteddîn 2; Tirmizî, Hudûd 25; İbni Mâce, Hudûd 2. Ayrıca “mürted”in durumuyla ilgili bkz: Kâsânî, Bedâiu's-sanâi' 7/134; Şâfiî, el-Ümm 1/257.

Âkil: Akıllı, aklı başında olan.
Âsâyiş: Huzur, emniyet.
Cevâbü'l-ahmak, es-sükût!: Susmak, ahmaklara en güzel cevaptır.
Cizye: Müslüman olmayanlardan, devlet teminatı altında yaşamanın karşılığı olarak alınan vergi.
Ehl-i diyanet: Dindar kimseler.
Ehl-i ilhad: Dinden sapanlar, dinsizler.
Hakk-ı hayat: Yaşama hakkı.
Harbî: Müslümanlarla arasında

herhangi bir anlaşma olmayan, gayr-i müslim ülke vatandaşı.
Hayat-ı içtimaiye: Toplum hayatı.
İdare-i hükûmet: Hükûmet yönetimi.
İkrar etmek: Kabul ve tasdik etmek.
Kemâlât: İyilikler, faziletler, erdemler.
Mahfuz: Saklı, korunmuş.
Medar olmak: Sebep, vesile olmak.
Mukaddesât: Dinî, kutsal

değerler.
Musâlaha etmek: Barışmak, barış yapmak.
Muzır: Zararlı.
Mürted: İrtidat eden, dininden dönen.
Müşkül: Mesele, problem.
Nâfi: Faydalı.
Saadet-i hayatiye: Hayat mutluluğu.
Sükût: Susma, cevap vermeme.
Tefessüh etmek: Bozulmak, kokuşmak.

cenazeleriyle “el-mevtü hakkun” hükmünü imza ediyorlar ve o dâvâya şehâdet ediyorlar. Ölümü öldürebilir misiniz? Bu şahitleri tekzib edebilir misiniz? Madem edemiyorsunuz; mevt, Allah Allah dedirtir. Sekeratta Allah Allah yerine; hangi topunuz, hangi tüfeğiniz, zulümât-ı ebedîyi o sekerattakinin önünde ışıklandırır, ye’s-i mutlakını ümid-i mutlaka çevirebilir? Madem ölüm var, kabre girilecek; bu hayat gidiyor, bâki bir hayat geliyor. Bir defa top tüfek denilse, bin defa Allah Allah demek lâzım gelir. Hem Allah yolunda olsa; tüfek de Allah der, top da Allahu Ekber diye bağırır, Allah ile iftar eder, imsak eder.

Dördüncü İşaret

Tahribatçı ehl-i bid’a iki kısımdır;

Bir kısmı; güya din hesabına, İslâmiyet’e sadâkat nâmına, güya dini milliyetle takviye etmek için “Zaafa düşmüş din şecere-i nurâniyesini, milliyet toprağında dikmek, kuvvetleştirmek istiyoruz.” diye, dine taraftar vaziyeti gösteriyorlar.

İkinci kısım; millet nâmına, milliyet hesabına, unsuriyete kuvvet vermek fikrine binâen, “Milleti, İslâmiyet’le aşılama istiyoruz.” diye, bid’aları îcad ediyorlar.

Birinci kısma deriz ki: Ey “sâdık ahmak” itlakına mâsadak bîçâre ulemâu’s-sû veya meczub, akılsız, cahil sofiler! Hakikat-i kâinat içinde kökü yerleşmiş ve hakâik-i kâinata kökler salmış olan şecere-i tûbâ-yı İslâmiyet; mevhum, muvakkat, cüz’î, hususî, menfî; belki esassız, garazkâr, zulüm-kâr, zulmanî unsuriyet toprağına dikilmez! Onu oraya dikmeye çalışmak, ahmakâne ve tahribkârâne, bid’akârâne bir teşebbüstür.

Bîçâre: Çaresiz, zavallı.

Bid’a: Dinde aslı olmayıp sonradan ortaya çıkan şey.

Bid’akârâne: Dinin aslına aykırı bir tarzda.

Cüz’î: Küçük, az.

Ehl-i bid’a: Dinde olmayan şeyleri, dinden göstermeye çalışan kimseler.

El-mevtü hakkun: “Ölüm gerçekten vardır.”

Garazkâr: Garazı olan, kötü maksatlı.

Hakikat-i kâinat: Kâinata var olan gerçekler.

İtlak: Adlandırma, isim verme.

Mâsadak: İfade edilen hükmü tasdik eden, doğruluğunu ispat eden.

Meczub: Kendinden geçmiş, aklı başında olmayan.

Mevhum: Vehim, hayal ürünü.

Mevt: Ölüm.

Muvakkat: Kısa süreli, geçici.

Sekerat: Can çekişme anı, ölüm döşeği.

Şecere-i nurâniye: Pırıl pırıl, nurlu ağaç.

Şecere-i tûbâ-yı İslâmiyet: Cennet ağacı olan İslâmiyet.

Tahribkârâne: Tahrip edici, yıkıcı bir şekilde.

Tekzib etmek: Yalanlamak.

Ülemâu’s-sû: Gerçekleri, menfaatleri için bile bile gizleyen, insanlara kötü örnek olan ilim adamları.

Ünsuriyet: İrkçilik.

Ümid-i mutlak: Tam bir ümit.

Ye’s-i mutlak: Tam bir ümitsizlik.

Zulmanî: Karanlık.

Zulümât-ı ebedî: Sonsuz karanlıklar.

İkinci kısım milliyetçilere deriz ki: Ey sarhoş hamiyet-füruşlar! Bir asır evvel milliyet asrı olabilirdi. Şu asır unsuriyet asrı değil! Bolşevizm, sosyalizm meseleleri istilâ ediyor; unsuriyet fikrini kırıyor, unsuriyet asrı geçiyor. Ebedî ve dâimî olan İslâmiyet milliyeti; muvakkat, dağdağalı unsuriyetle bağlanmaz ve aşılalmaz. Ve aşılama olsa da; İslâm Milleti'ni ifsad ettiği gibi, unsuriyet milliyetini dahi ıslah edemez, ibka edemez. Evet muvakkat aşılama bir zevk ve bir muvakkat kuvvet görünüyor, fakat pek muvakkat ve âkıbeti hatarlıdır.

Hem Türk unsurunda ebedî kabil-i iltiyam olmamak suretinde bir inşıkak çıkacak. O vakit milletin kuvveti; bir şık, bir şıkkın kuvvetini kırdığı için hiçe inecek. İki dağ birbirine karşı bir mizanın iki gözünde bulunsa; bir batman kuvvet, o iki kuvvet ile oynayabilir; yukarı kaldırır, aşağı indirir.

İkinci Suâl, iki işarettir. Birinci İşaret ki;

Beşinci İşarettir

Mühim bir suâlin gayet muhtasar bir cevabıdır.

Suâl: Âhırzamanda Hazreti Mehdî geleceğine ve fesâda girmiş âlemi ıslah edeceğine dair müteaddit rivâyât-ı sahiha var.¹ Hâlbuki şu zaman, cemaat zamanıdır; şahıs zamanı değil! Şahıs ne kadar dâhi ve hatta yüz dâhi derecesinde olsa, bir cemaatin mümessili olmazsa, bir cemaatin şahs-ı mânevîsini temsil etmezse, muhalif bir cemaatin şahs-ı mânevîsine karşı mağluptur. Şu zamanda –kuvve-i velâyeti ne kadar yüksek olursa olsun– böyle bir cemaat-i beşeriyenin

¹ Müslim, *İman* 247; Tirmizî, *Fiten* 53; Ebû Davud, *Mehdî* 7; İbni Mâce, *Fiten* 34.

Âhırzaman: Son zaman, kıyamete yakın son zaman dilimi.

Âkıbet: Sonuç, netice.

Batman: Altı okka. Yaklaşık 8 kg.lık eski bir ağırlık ölçü birimi.

Bolşevizm: Rus lider Lenin tarafından geliştirilen, komünist Sovyet baskı rejimi.

Cemaat-i beşeriye: İnsan topluluğu.

Hamiyet-füruş: Dinî ve millî değerlere bağlı olmadığı hâlde kendini öyle gösteren kimse.

Hatar: Tehlike.

Hazreti Mehdî: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) soyundan, kıyametten önce gelmesi beklenen, insanları dine yönlendirecek kişi.

İslah etmek: İyileştirmek, düzeltmek.

İbka etmek: Kalıcı, sürekli kılmak, devam ettirmek.

İnşıkak: Bölünme, parçalanma.

İslâmiyet milliyeti: İslâm Dinî'ni esas alan millet anlayışı.

İstilâ: Yayıma.

Kabil-i iltiyam: Kapanması,

kaynaması mümkün.

Kuvve-i velâyet: Allah'a yakınlık elde etmekle kazanılan mânevî güç.

Mümessil: Temsil eden, temsilci.

Müteaddit: Birçok.

Rivâyât-ı sahiha: Sahih, doğru rivâyetler, haberler.

Sosyalizm: Üretim vasıtalarının ferdî olmaktan çıkarılıp kamuya mal edilerek, bölüşülerek eşit paylaşımını esas alan rejim.

Şahs-ı mânevî: Hükmi şahsiyet, tüzel kişilik.

ifsâdât-ı azîmesi içinde nasıl ıslah eder? Eğer Mehdî'nin bütün işleri harika olsa, şu dünyadaki hikmet-i ilâhiyeye ve kavânîn-i âdetullaha muhalif düşer. Bu mehdî meselesinin sırrını anlamak istiyoruz?

Elevap: Cenâb-ı Hak kemâl-i rahmetinden, şariat-ı İslâmiye'nin ebediyetine bir eser-i himâyet olarak, her bir fesâd-ı ümmet zamanında bir muslih veya bir müceddid¹ veya bir halife-i zîşan veya bir kutb-u âzam veya bir mürşid-i ekmel veyahut bir nevi mehdî hükmünde mübarek zâtları göndermiş.. fesâdı izâle edip, milleti ıslah etmiş.. Din-i Ahmedî'yi (*aleyhissalâtü vesselâm*) muhafaza etmiş. Madem âdeti öyle cereyan ediyor, âhırzamanın en büyük fesâdı zamanında; elbette en büyük bir müçtehit, hem en büyük bir müceddid, hem hâkim, hem mehdî, hem mürşid, hem kutb-u âzam olarak bir zât-ı nurâniyi gönderecek ve o zât da ehl-i beyt-i nebevîden olacaktır. Cenâb-ı Hak bir dakika zarfında beyne's-semâ ve'l-arz âlemini bulutlarla doldurup boşalttığı gibi, bir saniyede denizin fırtınalarını teskin eder.. ve bahar içinde bir saatte yaz mevsiminin numûnesini ve yazda bir saatte kış fırtınasını icad eden Kadîr-i Zülcelâl; Mehdî ile de Âlem-i İslâm'ın zulûmâtını dağıtabilir. Ve vaad etmiştir, vaadini elbette yapacaktır. Kudret-i ilâhiye noktasında bakılsa, gayet kolaydır. Eğer daire-i esbab ve hikmet-i rabbâniye noktasında düşünülse, yine o kadar mâkul ve vukua lâyıktır ki; “Eğer Muhbir-i Sâdık'tan riva-yet olmazsa dahi, herhâlde öyle olmak lâzım gelir ve olacaktır” diye ehl-i tefekkür hükmeder. Şöyle ki: Felillâhilhamd,

¹ Ebû Davud, *Melâhim* 1; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 6/324; Hâkim, *Müstedrek* 4/567, 568.

Âlem-i İslâm: İslâm dünyası, müslümanlar.

Beyne's-semâ ve'l-arz: Yerle gök arası.

Daire-i esbab: Sebepler dairesi, zahiri şartlar.

Din-i Ahmedî: İslâmiyet.

Ehl-i beyt-i nebevî: Hz. Peygamber Efendimizin (s.a.s.) mübarek soyu.

Ehl-i tefekkür: Düşünürler, fikir sahipleri.

Eser-i himayet: Korunduğunu, gözetildiğini gösteren belirti, alâmet.

Felillâhilhamd: “Allah’a şükürler olsun ki ...”

Fesâd-ı ümmet: Ümmetin dinî ve ahlâkî hayatının bozulması.

Halife-i zîşan: Şanlı halife.

Hikmet-i ilâhiye: İlâhî gaye, hikmet.

Hikmet-i rabbâniye: Cenâb-ı Hakk'ın bileceği hikmet, ilâhî gaye.

İfsâdât-ı azîme: Büyük fesatlar, kargaşalar.

İzâle etmek: Gidermek, yok etmek.

Kadîr-i Zülcelâl: Her şeye gücü yeten Ulu Allah.

Kavânîn-i âdetullah: Cenâb-ı Hakk'ın icraatında uyguladığı kanunlar.

Kemâl-i rahmet: Pek büyük, kusursuz merhamet.

Kudret-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın kudreti.

Kutb-u âzam: En doğru rehber, en büyük veli.

Muhbir-i Sâdık: Doğru, yanıltmayan haberci. Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.s.).

Muslih: İslah eden, düzelten.

Müceddid: Her yüz yılda bir, devrin ihtiyacına göre İslâm'ı anlatan, peygamberlik mesleğinin mânevî vârisi olan zât.

Müçtehit: Dinin temel kaynaklarından hüküm çıkarma bilgi ve kabiliyetine sahip olan kimse.

Mürşid-i ekmel: En mükemmel rehber, her yönüyle insanları doğruya ulaştırın kimse.

Şariat-ı İslâmiye: İslâm hukuk kuralları.

Teskin etmek: Sakinleştirmek, yatıştırmak.

Zât-ı nurâni: Nurlu Zât.

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ
عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ فِي الْعَالَمِينَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ¹

duası –umum ümmet, umum namazında, günde beş defa tekrar ettikleri bu dua– bilmüşâhede kabul olmuştur ki; Âl-i Muhammed (*aleyhissalâtü vesselâm*), Âl-i İbrahim (*aleyhisselâm*) gibi öyle bir vaziyet almış ki; umum mübarek silsilelerin başında, umum aktâr ve a'sârın mecmâlarında o nurâni zâtlar kumandanlık ediyorlar..^(Hâşiye) ve öyle bir kesrettedirler ki; o kumandanların mecmuu, muazzam bir ordu teşkil ediyorlar. Eğer maddî şekle girse ve bir teşânüd ile bir fırka vaziyetini alsalar, İslâmiyet Dini'ni milliyet-i mukaddese hükmünde râbîta-yı ittîfak ve intibah yapsalar, hiçbir milletin ordusu onlara karşı dayanamaz!.. İşte o pek kesretli o muktedir ordu, Âl-i Muhammed'dir (*aleyhissalâtü vesselâm*) ve Hazreti Mehdi'nin en has ordusudur.

Evet bugün tarih-i âlemde hiçbir nesil, şecere ile ve senedlerle ve an'ane ile birbirine muttasıl ve en yüksek şeref ve âlî haseb ve asil neseb ile mümtaz hiçbir nesil yoktur ki, Âl-i Beyt'ten gelen seyyidler nesli kadar kuvvetli ve ehemmiyetli bulunsun.

Eski zamandan beri bütün ehl-i hakikatin fırkaları başında onlar.

Hâşiye: Hatta onlardan bir tanesi olan Seyyid Ahmed Senûsî, milyonlar müride kumandanlık ediyor. Seyyid İdris gibi diğer bir zât, yüz binden fazla müslümanlara kumandanlık ediyor. Seyyid Yahya gibi bir başka seyyid, yüz binler adamlara emirlik ediyor ve hâkeza... Bu seyyidler kabilesinin efradlarında böyle zâhirî kahramanlar çok olduğu gibi; Seyyid Abdülkadir Geylânî, Seyyid Ebu'l-Hasen Şazeli, Seyyid Ahmed Bedevî gibi mânevî kahramanların kahramanları dahi varlarmış...

¹ “Allah'ım! Hazret-i İbrahim'e ve Hazret-i İbrahim'in âline merhamet ettiğin gibi Efendimiz Muhammed'e ve Efendimiz Muhammed'in âline, her zaman ve her yerde merhamet eyle! Şüphesiz bütün övgülere lâyık ve şanı yüce olan sadece sensin!” Buhârî, *Enbiyâ* 10, *Tefsîru sûre* (33) 10, *Deavât* 32, 33; Müslim, *Salât* 65-69.

A'sâr: Asırlar, çağlar.

Aktâr: Etraf, dört bir yan.

Âl-i Beyt: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) kızı Hz. Fâtıma ve damadı Hz. Ali vâsitasıyla devam eden mübarek soyu (r.anhum).

Âl-i İbrahim: Hz. İbrahim'in (a.s.) mübarek soyu.

Âl-i Muhammed: Hz. Peygamber Efendimizin (s.a.s.) mübarek soyu.

Âlî: Yüce.

An'ane: Haberi nakleden şahısları birbirini takip eden sırayla

bildirmek.

Bilmüşâhede: Bizzat şahit olunarak.

Ehl-i hakikat: Daima hak ve hakikat peşinde olanlar.

Fırka: Grup, topluluk.

Hâkeza: Böylece, bunun gibi.

Haseb: Bir soyun sahip olduğu özelliklerin bütünü.

Kesret: Çokluk, çok olma.

Mecmâ: Toplantı yeri.

Mecmu: Bütün, toplam.

Milliyet-i mukaddese: Kutsal inanç, din birliği.

Muttasıl: Aralıksız, bitişik.

Mümtaz: Seçkin.

Neseb: Soy.

Râbîta-yı ittîfak ve intibah: Birleştirici, uyarıcı bağ, vâsita.

Sened: Hadis metnini birbirine nakleden râvilerden oluşan isim zinciri.

Seyyid: Hz. Peygamber Efendimizin (s.a.s.) mübarek soyundan gelen kimse.

Şecere: Soy ağacı.

Tarih-i âlem: Dünya tarihi.

Tesânüd: Dayanışma.

ve ehl-i kemâlin namdar reisleri yine onlardır. Şimdi de kemmiyeten milyonları geçen bir nesl-i mübarektir. Mütenebbih ve kalbleri imanlı ve muhabbet-i nebevî ile dolu ve cihan-değer şeref-i intisabıyla serfirâzdırlar. Böyle bir cemaat-i azîme içindeki mukaddes kuvveti tehyî edecek ve uyandıracak hâdisât-ı azîme vücûda geliyor. Elbette o kuvvet-i azîmedeki bir hamiyet-i âliye feveran edecek ve Hazreti Mehdî başına geçip, tarîk-i hak ve hakikate sevk edecek. Böyle olmak ve böyle olmasını; bu kıştan sonra baharın gelmesi gibi, âdetullahtan ve rahmet-i ilâhiyeden bekleriz.. ve beklemekte haklıyız...

İkinci İşaret, yani;

Altıncı İşaret

Hazreti Mehdî'nin cemiyet-i nurâniyesi, Süfyan komitesinin tahribatçı rejim-i bid'akârânesini tamir edecek, sünnet-i seniyyeyi ihyâ edecek; yani Âlem-i İslâmiyet'te Risalet-i Ahmediye'yi (*aleyhissalâtü vesselâm*) inkâr niyetiyle Şeriat-ı Ahmediye'yi (*aleyhissalâtü vesselâm*) tahribe çalışan Süfyan komitesi, Hazreti Mehdî cemiyetinin mu'cizekâr mânevî kılıcıyla öldürülecek ve dağıtılacak.

Hem âlem-i insaniyette inkâr-ı ulûhiyet niyetiyle medeniyet ve mukaddesât-ı beşeriyeyi zîr ü zeber eden deccal komitesini, Hazreti İsa'nın

Âdetullah: Cenâb-ı Hakk'ın icratında uyguladığı kanunlar.

Âlem-i insaniyet: İnsanlık aleminin.

Âlem-i İslâmiyet: İslâm dünyası.

Cemaat-i azîme: Çok büyük cemaat, topluluk.

Cemiyet-i nurâniye: Nurlu, aydın topluluk.

Cihan-değer: Dünyalar kadar, çok değerli.

Deccal: Ahirzamanda geleceği bildirilen; insanlara, ahlâka ve tevhit düşüncesine savaş açacak, inkâr düşüncesini yayacak şahıs veya hükmi şahsiyet.

Ehl-i kemâl: Mükemmel, yetişmiş insanlar.

Feveran etmek: Coşmak, taşınmak.

Hâdisât-ı azîme: Çok büyük hâdiseler, olaylar.

Hamiyet-i âliye: Dinî değerler-

re sahip çıkma, koruma duygusu, gayreti.

İhyâ etmek: Hayat vermek, yaşatmak.

İnkâr-ı ulûhiyet: Cenâb-ı Hakk'ın kainattaki mutlak hâkimiyetini inkâr etmek.

Kemmiyeten: Nicelik, sayı olarak.

Kuvvet-i azîme: Çok büyük kuvvet.

Mu'cizekâr: Mu'cizeli, mu'cize gösteren.

Muhabbet-i nebevî: Peygamber sevgisi.

Mukaddesât-ı beşeriye: İnsanların kutsal saydığı değerler.

Mütenebbih: Dikkatli, aklı başında.

Nesl-i mübarek: Bereketli soy.

Rejim-i bid'akârâne: İslâm'a aykırı işleri yayan yönetim.

Risalet-i Ahmediye: Efendimizin (s.a.s.) peygamberliği, elçiliği.

Serfirâz: Üstün, seçkin.

Süfyan: Kıyametten önce Müslümanlar içinden çıkıp, dine ve insanlara zarar vermeye çalışacak kişi.

Sünnet-i seniyye: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) üstün söz, hâl ve davranışları.

Şeref-i intisab: Hz. Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) bağlılıkla kazanılan şeref.

Şeriat-ı Ahmediye: Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) vâsitasiyle insanlara bildirilen dinî hüküm ve kurallar.

Tarîk-i hak ve hakikat: Doğru, gerçek yol.

Tehtî etmek: Heyecan vermek, harekete geçirmek.

Zîr ü zeber: Darmadağın, paramparça.

(*aleyhisselâm*) din-i hakikîsini İslâmiyet'in hakikatiyle birleştirmeye çalışan hamîyetkâr ve fedakâr bir İsevî cemaati nâmı altında ve "Müslüman İsevîleri" unvanına lââyık bir cemiyet, o deccal komitesini, Hazreti İsa'nın (*aleyhisselâm*) riyaseti altında öldürecek ve dağıtacak; beşeri, inkâr-ı ulûhiyetten kurtaracak.¹

Şu mühim sır pek uzundur. Başka yerlerde bir nebze bahsettiğimizden burada bu kısa işaretle iktifâ ediyoruz.

Yedinci İşaret

Yani, Üçüncü Suâl:

Diıyorlar ki; "Senin eski zamandaki müdafaatın ve İslâmiyet hakkındaki mücahedatın, şimdiki tarzda değil. Hem Avrupa'ya karşı İslâmiyet'i müdafaa eden mütefekkirin tarzında gitmiyorsun. Neden Eski Said vaziyetini değiştirdin? Neden mânevî mücahidin-i İslâmiye tarzında hareket etmiyorsun?"

İcveap: Eski Said ile mütefekkirin kısmı, felsefe-i beşeriyenin ve hikmet-i Avrupaiye'nin düsturlarını kısmen kabul edip, onların silâhlarıyla onlarla mübareze ediyorlar, bir derece onları kabul ediyorlar. Bir kısım düsturlarını, fûnûn-u müsbete suretinde lâyetezelzel teslim ediyorlar, o suretle İslâmiyet'in hakikî kıymetini gösteremiyorlar. Âdetâ kökleri çok derin zannettikleri hikmetin dallarıyla İslâmiyet'i aşıyorlar, güya takviye ediyorlar. Bu tarzda galebe az olduğundan ve İslâmiyet'in kıymetini bir derece tenzil etmek olduğundan, o mesleği terk ettim. Hem bilfiil gösterdim ki; *İslâmiyet'in esasları o kadar derindir ki, felsefenin en derin esasları onlara yetişmez, belki sathî kalır*. Otuzuncu Söz, Yirmi Dördüncü Mektup, Yirmi Dokuzuncu Söz bu hakikati burhanlarıyla isbat ederek göstermiştir. Eski meslekte, felsefeyi

¹ Bkz.: Müslim, *Fiten* 34; Tirmizî, *Fiten* 59; Ebû Davud, *Melâhim* 14; İbni Mâce, *Fiten* 33; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 1/375, 3/292, 4/216, 217.

Bilfiil: Gerçekten, bizzat.

Burhan: Delil.

Din-i hakikî: Gerçek din.

Felsefe-i beşeriye: İnsan kaynaklı felsefe.

Fûnûn-u müsbete: Fen bilimleri.

Hamîyetkâr: Hamiyetli, dinî değerlere bağlı.

Hikmet-i Avrupaiye: Avrupa felsefesi.

İktifâ: Yeterli görmek, yetinmek.

Lâyetezelzel: Sarsılmaz, değişmez.

Mübareze: Mücadele.

Mücahedat: Gayretler, çabalar.

Mücahidin-i İslâmiye: İslâm mücahitleri.

Müdafaat: Savunmalar.

Mütefekkirin: Düşünürler.

Riyaset: Yönetim, reislik.

Sathî: Yüzeysel.

Tenzil etmek: İndirmek, düşürmek.

derin zannedip, ahkâm-ı İslâmiye'yi zâhirî telâkki edip felsefenin dallarıyla bağlamakla durutmak ve muhafaza edilmek zannediliyordu. Hâlbuki felsefenin düsturlarının ne haddi var ki, onlara yetişsin?

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ.¹

وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَيْنَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَيْنَا اللَّهُ لَقَدْ جَاءَتْ
رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ.²

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى
سَيِّدِنَا إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ فِي الْعَالَمِينَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ.³

* * *

¹ “Sübhansın ya Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara Sûresi, 2/32).

² “ ‘Hamdolsun bizi bu cennete erıştiren Allah’a! Eğer Allah bizi muvaffak kılmısaydı, biz kendiliğimize yol bulamazdık. Rabbimizin elçilerinin gerçeği bildirdikleri bir kere daha kesinlikle anlaşılmıştır.’ derler.” (A’râf Sûresi, 7/43).

³ “Allah’ım! Efendimiz Hazret-i İbrahim’e ve Hazret-i İbrahim’in âline merhamet ettiğin gibi Efendimiz Muhammed’e ve Efendimiz Muhammed’in âline, her zaman ve her yerde merhamet eyle! Şüphesiz bütün övgülere lâyık ve şanı yüce olan sadece sensin!” Buharî, *Enbiyâ* 10, *Tefsîru sûre* (33) 10, *Deavât* 32, 33; Müslim, *Salât* 65-69.

Sekizinci Kısım Olan Rumuzât-ı Semâniye

“Sekiz Remiz”dir; yani, sekiz küçük risaledir. Şu remizlerin esası, İlm-i Cifr’in mühim bir düsturu ve ulûm-u hafiyyenin mühim bir anahtarı ve bir kısım esrar-ı gaybiye-i Kur’âniye’nin mühim bir miftahı olan tevâfuktur.

İleride başka bir mecmuada neşredileceğinden buraya derc edilmedi.

* * *

Derc etmek: Yerleştirmek, içine koymak.

Esrar-ı gaybiye-i Kur’âniye: Kur’ân-ı Kerim’e ait bilinmeyen, gizli sırlar.

İlm-i Cifr: Harflerin rakamsal değerlerini esas alarak bazı olay-

ların tarihlerini belirlemeye çalışan bir sanat.

Miftah: Anahtar.

Rumuzât-ı Semâniye: “Sekiz Remiz, İşaret” anlamında Bediüzzaman Hazretlerinin yazdığı bir eser.

Tevâfuk: Uygun gelme. Bazı kelimelerin tesadüfe verilemeyecek derecede yazıda alt alta, yan yana veya karşılıklı bir şekilde birbirine orantılı, denk gelmesi.

Ulûm-u hafiyye: Gizli ilimler.

Dokuzuncu Kısım

Telvîhât-ı Tis'a

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ¹

Şu kısım, turuk-u velâyet hakkında olup “Dokuz Telvîh”tir.

Birinci Telvîh

“Tasavvuf, tarîkat, velâyet, seyr ü sülûk” namları altında şirin, nurânî, neş’eli, ruhanî bir hakikat-i kudsiye vardır ki; o hakikat-i kudsiyeyi ilân eden, ders veren, tavsif eden binler cilt kitap ehl-i zevk ve keşfin muhakkikleri yazmışlar, o hakikati ümmete ve bize söylemişler. Biz, o muhit denizinden birkaç katre hükmünde birkaç reşhalarını şu zamanın bazı ilcaâtına binâen göstereceğiz.

Suâl: Tarîkat nedir?

İcevap: Tarîkatın gaye-i maksadı, mârifet ve inkişaf-ı hakâik-i imaniye olarak, Mirac-ı Ahmedî’nin (aleyhissalâtü vesselâm) gölgesinde ve sâyesini

¹ “İyi bilirsiniz ki Allah’ın velilerine korku yoktur, onlar üzüntüye de uğramazlar.” (Yunus Sûresi, 10/62).

² “Allah onları bol hayırlarla mükâfatlandırsın.”

Ehl-i zevk ve keşf: Allah’ın bazı gaybları bildirdiği; mânevî, ilâhî zevklere mahzar olan seçkin kullar.

Gaye-i maksad: Asıl gaye, asıl maksat.

Hakikat-ı kudsiye: Kutsal, ilâhî hakikat.

İlcaât: Zorlamalar, mecburiyetler.

İnkişaf-ı hakâik-i imaniye: İman hakikatlerinin kalbde ve akılda daha belirgin hâle gelmesi.

Mârifet: Allah’ı sıfat, isim ve fiiliyle tanımak, bilmek. Kalb ve vicdan kültürü.

Mirac-ı Ahmedî: Hz. Peygamber Efendimiz’e ait (s.a.s.) Mirac mu’cizesi.

Muhakkik: Sürekli hakikatin peşinde, kılı kırk yararcasına araştıran kimse.

Muhit: Okyanus.

Reşha: Damla, sızıntı.

Sâye: Gölge, koruma, himaye.

Seyr ü sülûk: Belli bir usul

dairelerinde hayvanî ve cismanî arzulardan uzaklaşıp kalb ve ruhun hayat çizgisinde gönül ayağıyla Allah’a, O’nun rızasına ulaşmaya çalışmak.

Tavsif etmek: Niteliklerini, vasıflarını belirtmek.

Telvîh: Açıklama.

Telvîhât-ı Tis’a: Dokuz açıklama.

Velâyet: Velilik. Cenâb-ı Hakk’a, kullukla kazanılan yakınlık.

altında kalb ayağıyla bir seyr ü sülûk-i ruhanî neticesinde, zevkî, hâlî ve bir derece şuhûdî hakâik-i imaniye ve Kur'âniye'ye mazhariyet; "tarîkat, tasavvuf" nâmıyla ulvî bir sırr-ı insanî ve bir kemâl-i beşerîdir.

Evet şu kâinatın insan bir fihriste-i câmia olduğundan, insanın kalbi binler âlemin harita-yı mâneviyesi hükmündedir. Evet insanın kafasındaki dimağ; hadsiz telsiz, telgraf ve telefonların santral denilen merkezi misillü, kâinatın bir nevi merkez-i mânevîsi olduğunu gösteren hadsiz fûnûn ve ulûm-u beşeriye olduğu gibi; insanın mahiyetindeki kalbi dahi hadsiz hakâik-i kâinatın mazharı, medarı, çekirdeği olduğunu hadd ve hesaba gelmeyen ehl-i velâyetin yazdıkları milyonlarca nurânî kitaplar gösteriyorlar.

İşte madem kalb ve dimağ-ı insanî bu merkezdedir; çekirdek hâletinde bir şecere-i azîmenin cihâzâtını tazammun eder ve ebedî, uhrevî, haşmetli bir makinenin âletleri ve çarkları içinde derc edilmiştir. Elbette ve her hâlde o kalbin Fâtır'ı, o kalbi işlettirmesini ve bilkuvve tavırdan, bilfiil vaziyetine çıkarmasını ve inkişafını ve hareketini irade etmiş ki, öyle yapmış. Madem irade etmiş, elbette o kalb dahi akıl gibi işleyecek. Ve kalbi işlettirmek için en büyük vâsıta, velâyet merâtibinde zikir-i ilâhî ile tarîkat yolunda hakâik-i imaniyeye teveccüh etmektir.

İkinci Telvîh

Bu seyr ü sülûk-i kalbinin ve hareket-i ruhaniyenin miftahları ve vesileleri, zikir-i ilâhî ve tefekkürdür. Bu zikir ve fikrin mehâsini, tâdât ile bitmez.

Bilfiil: Gerçekleşmiş, fiilen var olan.
Bilkuvve: Fiiliyata geçmeyen, potansiyel olarak var olan.
Derc etmek: Yerleştirmek, içine koymak.
Fâtır-ı insanî: İnsan akıllı, zekası.
Ehl-i velâyet: Veliler, Allah dostları.
Fâtır: Yaratıcı.
Fihriste-i câmia: Şümüllü, kapsamlı fihrist, katalog.
Fûnûn: Fenler, bilimler.
Hakâik-i imaniye ve Kur'âniye: İman ve Kur'ân hakikatleri.
Hakâik-i kâinat: Kâinata, varlıklara ait gerçekler.

Hâlet: Hâl, durum.
Hâlî: Hâle ait, hâl kaynaklı.
Hareket-i ruhaniye: Ruhen, mânen hareket etme.
Haşmet: Yücelik, ihtişam.
İnkişaf: Açılma, ilerleme.
Kemâl-i beşerî: İnsanın olgunlaşması, kemâle ermesi.
Mazhar: Erişen, nâil olan, şereflenen.
Mazhariyet: Erişme, nâil olma, şereflenme.
Medâr: Vesile, vâsıta, sebep.
Mehâsin: Güzellikler.
Merâtib: Mertebeler, dereceler.
Miftah: Anahtar.
Sırr-ı insanî: İnsanın mahiyetiyle ilgili sır, insana ait özellik.

Şecere-i azîme: Pek büyük ağaç.
Şuhûdî: Akıl ve kalp gözüyle görmeye dayanan, müşâhede kaynaklı.
Tâdât: Sayma, tek tek söyleme.
Tazammun etmek: İhtiva etmek, içermek.
Teveccüh etmek: Yönelmek.
Ulûm-u beşeriye: Beşeri ilimler.
Ülvî: Yüce.
Zevkî: Mânevî zevke ait, zevk kaynaklı.
Zikir-i ilâhî: Allah'ı anma, zikretme.

Hadsiz fevâid-i uhreviyeden ve kemâlât-ı insaniyeden kat-ı nazar, yalnız şu dağdağalı hayat-ı dünyeviyeye ait cüz'î bir faydası şudur ki:

Her insan, hayatın dağdağasından ve ağır tekâlifinden bir derece kurtulmak ve teneffüs etmek için; herhâlde bir teselli ister, bir zevki arar ve vahşeti izâle edecek bir ünsiyeti taharri eder. Medeniyet-i insaniye neticesindeki içti-maat-ı ünsiyetkârâne, on insanda bir ikisine muvakkat olarak, belki gafletkârâne ve sarhoşçasına bir ünsiyet ve bir ülfet ve bir teselli verir. Fakat yüzde sekseni ya dağlarda, derelerde münferit yaşıyor, ya derd-i maîşet onu ücra köşelere sevk ediyor, ya musibetler ve ihtiyarlık gibi âhireti düşündüren vâsı-talar cihetiyle insanların cemaatlerinden gelen ünsiyetten mahrumdurlar. O hâl onlara ünsiyet verip teselli etmez.

İşte böylelerin hakikî tesellisi ve ciddî ünsiyeti ve tatlı zevki; zikir ve fikir vâsıtasıyla kalbi işletmek, o ücra köşelerde, o vahşetli dağ ve sıkıntılı derelerde kalbine müteveccih olup "Allah!" diyerek kalbi ile ünsiyet edip, o ünsiyet ile, etrafında vahşetle ona bakan eşyayı ünsiyetkârâne tebessüm vaziyetinde düşünüp, "Zikrettiğim Hâlık'ımın hadsiz ibâdî her tarafta bulunduğu gibi, bu vahşetgâhımda da çokturlar. Ben yalnız değilim, tevahhuş manasızdır." diyerek, imanlı bir hayattan ünsiyetli bir zevk alır. Saadet-i hayatiye manasını anlar, Allah'a şükreder.

Üçüncü Telvîh

Velâyet, bir hüccet-i risalettir; tarikat, bir burhan-ı şeriattır. Çünkü risaletin tebliğ ettiği hakâik-i imaniyeyi, velâyet, bir nevi şuhûd-u kalbî ve zevk-i ruhanî ile aynelyakîn derecesinde görür, tasdik eder. Onun tasdiki,

Aynelyakîn: Gözle görölüp edilen bilgi.

Burhan-ı şeriat: Dinin doğruluğunu gösteren delil.

Cüz'î: Küçük, az.

Dağdağa: Gürültü, patırtı.

Derd-i maîşet: Geçim derdi.

Fevâid-i uhreviye: Âhirete ait faydalar.

Gafletkârâne: Gafilce, bilgisizce.

Hakâik-i imaniye: İman hakikatleri.

Hâlık: Yaradan, Hz. Allah.

Hayat-ı dünyeviye: Dünya hayatı.

Hüccet-i risalet: Peygamberliği ispatlayan delil.

İbâd: Kullar.

İçtimaat-ı ünsiyetkârâne: Arkadaşça, dostça bir araya gelmeler.

İzâle etmek: Gidermek.

Kat-ı nazar: "şöyle dursun", "bir tarafa".

Kemâlât-ı insaniye: İnsanlığa ait faziletler, güzelliğler.

Medeniyet-i insaniye: İnsanlık medeniyeti.

Muvakkat: Kısa süreli, geçici.

Münferit: Tek başına, yalnız.

Müteveccih olmak: Yönelmek, dönmek.

Risalet: Peygamberlik, elçilik.

Saadet-i hayatiye: Hayat mutluluğu.

Şuhûd-u kalbî: Gönül gözüyle görme.

Taharri etmek: Aramak, araştırmak.

Tekâlif: Yükümlülükler, sorumluluklar.

Tevahhuş: Ürkme, korkma.

Ülfet: Alışma, kanıksama.

Ünsiyet: Dostluk, yakınlık.

Vahşetgâh: Ürkütücü, ıssız yer.

Velâyet: Velilik. Cenâb-ı Hak'a,

kullukla kazanılan yakınlık.

Zevk-i ruhanî: Ruhen, mânen

haz, lezzet alma.

risaletin hakkaniyetine kat'î bir hüccettir. Şeriat –ders verdiği– ahkâmın hakâ-ikini tarîkat; zevkiyle, keşfiyle ve ondan istifadesiyle ve istifâzasıyla o ahkâm-ı şeriatın hak olduğuna ve Hak'tan geldiğine bir burhan-ı bâhirdir. Evet nasıl ki velâyet ve tarîkat, risalet ve şeriatın hücceti ve delilidir; öyle de İslâmiyet'in bir sır-ı kemâlî ve medar-ı envârı.. ve insaniyetin İslâmiyet sırrıyla bir ma-den-i terakkiyâtı ve bir menba-ı tefeyyüzâtıdır.

İşte bu sır-ı azîmin bu derece ehemmiyetiyle beraber, bazı fırak-ı dâlle onun inkârı tarafına gitmişler. Kendileri mahrum kaldıkları o envârdan, baş-kalarının mahrumiyetine sebep olmuşlar. En ziyade medar-ı teessüf şudur ki: Ehl-i Sünnet ve Cemaat'ın bir kısım zâhîrî uleması ve Ehl-i Sünnet ve Cemaat'e mensub bir kısım ehl-i siyaset gafil insanlar; ehl-i tarîkatın içinde gördükleri bazı sû-i istîmalâtı ve bir kısım hatîâtı bahane ederek, o hazine-i uzmâyı kapatmak, belki tahrip etmek ve bir nevi âb-ı hayatı dağıtan o kevser menbaini kurutmak için çalışıyorlar.

Hâlbuki eşyada, kusursuz ve her ciheti hayırlı şeyler, meşrepler, meslek-ler az bulunur. Alâküllihal bazı kusurlar ve sû-i istîmalât olacak. Çünkü ehil olmayanlar bir işe girseler, elbette sû-i istîmal ederler. Fakat Cenâb-ı Hak âhi-rette muhasebe-i a'mâl düsturuyla, adâlet-i rabbâniyesini, hasenât ve seyyiâ-tın muvâzenesiyle gösteriyor. Yani hasenât râcih ve ağır gelse, mükâfatlandı-rır, kabul eder; seyyiât râcih gelse cezalandırır, reddeder. Hasenât ve seyyiâ-tın muvâzenesi, kemiyete bakmaz, keyfiyete bakar. Bazı olur, birtek hasene bin seyyiâta tereccuh eder, affettirir.

Âb-ı hayat: Hayat veren su.

Adâlet-i rabbâniye: Cenâb-ı Hakk'ın adâleti.

Ahkâm: Hükümler.

Alâküllihal: Her durumda, mut-laka.

Burhan-ı bâhir: Açık, parlak delil.

Ehl-i siyaset: İdareciler, yöneti-ciler.

Ehl-i Sünnet ve Cemaat: İnançlarında ve amellerinde Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) ve O'nun nurlu ashabının yolu-na tabii olanlar.

Ehl-i tarîkat: Hayatlarını bir tarî-katın prensipleri çerçevesinde sürdürenler.

Envâr: Nurlar.

Fırak-ı dâlle: Dalalet düşmüş, doğru yoldan ayrılmış gruplar.

Hakâik: Hakikatler.

Hakkaniyet: Doğruluk, gerçek-lilik.

Hasenât ve seyyiât: Sevaplar ve günahlar.

Hasene: Sevap, iyilik.

Hatîât: Hatalar, yanlışlar.

Hazine-i uzmâ: En büyük hazine.

Hüccet: Delil.

İstifâza: Feyz alma, feyizlenme; mânevî zenginlik kazanma.

Kemiyet: Nicelik.

Keyfiyet: Nitelik.

Maden-i terakkiyât: İlerleme kaynağı.

Medar-ı envâr: Nur kaynağı, aydınlığa erme vesilesi.

Medar-ı teessüf: Üzülenme, esef-lenme sebebi.

Menba-ı tefeyyüzât: Feyizler kaynağı.

Meşrep: Yol, tarz.

Muhasebe-i a'mâl: Amellerden, yapılanlardan hesaba çekilme.

Muvâzene: Tartma, kıyaslama.

Râcih: Üstün, daha ağır basan.

Sırr-ı azîm: Çok büyük sır.

Sırr-ı kemâl: İnsanı, kemâle; mânevî olgunluğa, fazilete ulaştırır.

Sû-i istîmalât: Kötü uygulamalar, suiistimaller.

Şeriat: Dinî hüküm ve kurallar. İslâmiyet.

Tereccuh etmek: Üstün gelmek, ağır basmak.

Zâhîrî ulemâsı: Meseleleri zahi-ri, yüzeysel, sıg bir biçimde inceleyen âlimler.

Madem adâlet-i ilâhiye böyle hükmeder ve hakikat dahi bunu hak görür. Tarîkat, yani sünnet-i seniyye dairesinde tarîkatın hasenâtı, seyyiâtına kat'iyen müreccah olduğuna delil; ehl-i tarîkat, ehl-i dalâletin hücumu zamanında imanlarını muhafaza etmesidir. Âdi bir samimî ehl-i tarîkat; sûrî, zâhirî bir mütefenninden daha ziyade kendini muhafaza eder. O zevk-i tarîkat vâsıtasıyla ve o muhabbet-i evliya cihetiyle imanını kurtarır. Kebâirle fâsık olur, fakat kâfir olmaz, kolaylıkla zındıkaya sokulmaz. Şedit bir muhabbet ve metin bir itikat ile aktâb kabul ettiği bir silsile-i meşâyih, onun nazarında hiçbir kuvvet çürütemez. Çürütmediği için, onlardan itimadını kesemez. Onlardan itimadı kesilmezse, zındıkaya giremez. Tarîkatta hissesi olmayan ve kalbi harekete gelmeyen, bir muhakkik âlim zât da olsa, şimdiki zındıkların desiselerine karşı kendini tam muhafaza etmesi müşkülleşmiştir.

Bir şey daha var ki; daire-i takvadan hariç, belki daire-i İslâmiyet'ten hariç bir suret almış bazı meşreplerin ve tarîkat nâmını haksız olarak kendine takanların seyyiâtıyla, tarîkat mahkûm olamaz. Tarîkatın dinî ve uhrevî ve ruhanî çok mühim ve ulvî neticelerinden sarf-ı nazar, yalnız Âlem-i İslâm içindeki kudsî bir râbıta olan uhuvvetin inkişafına ve inbisatına en birinci, tesirli ve hararetili vâsıta tarîkatlar olduğu gibi; âlem-i küfrün ve siyaset-i Hristiyanîye'nin, nur-u İslâmiyet'i söndürmek için müthiş hücumlarına karşı dahi, üç mühim ve sarsılmaz kal'a-yı İslâmiye'den bir kal'asıdır. Merkez-i hilâfet olan İstanbul'u beş yüz elli sene bütün âlem-i Hristiyanîye'nin karşısında muhafaza ettiren, İstanbul'da beş yüz yerde fıskıran envâr-ı tevhid.. ve

Âdi: Sıradan, herhangi bir.

Aktâb: Kutublar. En büyük velâyet makamına ermiş büyük veliler.

Âlem-i Hristiyanîye: Hristiyan dünyası.

Âlem-i küfür: İnançsızlık dünyası, dinsizler.

Daire-i İslâmiyet: İslâmiyet alanı, dinin çerçevesi.

Daire-i takva: Dinin emir ve yasaklarının titizlikle uygulandığı alan.

Desise: Hile, oyun.

Ehl-i dalâlet: Doğru yoldan ayrılanlar, sapık ve kâfirler.

Envâr-ı tevhid: Allah'ın birliğini gösteren nurlar.

Fâsık: Günahkâr.

İnbisat: Genişleme, yayılma.

İnkişaf: Açılma, ilerleme.

Kal'a: Kale.

Kebâir: Büyük günahlar.

Kudsî: Kutsal, mukaddes.

Muhabbet-i evliya: Allah dostlarına, velilere duyulan sevgi, muhabbet.

Muhakkik: Sürekli hakikatin peşinde, kılı kırk yararcasına araştıran kimse.

Müreccah: Tercih edilen, üstün.

Müşkülleşmek: Zorlaşmak, problem hâline gelmek.

Mütefennin: İlim ve fen sahibi, uzman.

Râbıta: Bağ, alaka.

Ruhanî: Ruha ait, mânevî.

Sarf-ı nazar: "şöyle dursun", "bir tarafa".

Silsile-i meşâyih: Şeyhler zinciri.

Siyaset-i Hristiyanîye: Hristiyan dünyanın politikası.

Sûrî: Görünüşte olan, görünürdeki.

Sünnet-i seniyye: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) üstün söz, hâl ve davranışları.

Şedit: Şiddetli.

Uhrevî: Ahiret'e ait.

Uhuvvet: Kardeşlik.

Ulvî: Yüce.

Zâhirî: Görünen, görünüşteki.

Zevk-i tarîkat: Tarîkatın verdiği haz, mânevî zevk.

Zındika: Dinsizlik, inançsızlık.

o merkez-i İslâmiye'deki ehl-i imanın mühim bir nokta-yı istinadı, o büyük câmilerin arkalarındaki tekyelerde “Allah Allah!” diyenlerin kuvvet-i imaniyeleri.. ve mârifet-i ilâhiyeden gelen bir muhabbet-i ruhanî ile cûş u huruşlarıdır.

İşte ey akılsız hamiyet-füruşlar ve sahtekâr milliyetperverler! Tarîkatın, hayat-ı içtimaiyenizde bu hasenesini çürütecek hangi seyyiâtlardır, söyleyiniz?..

Dördüncü Telvîh

Meslek-i velâyet çok kolay olmakla beraber çok müşkülâtlıdır.. çok kısa olmakla beraber çok uzundur.. çok kıymettar olmakla beraber çok hatarlıdır.. çok geniş olmakla beraber çok dardır. İşte bu sırlar içindir ki, o yolda sülûk edenler bazen boğulur.. bazen zararlı düşer.. bazen döner başkalarını yoldan çıkarır.

Ezcümle: Tarîkatta “seyr-i enfûsî” ve “seyr-i âfâkî” tâbirleri altında iki meşrep var.

Birinci meşrep, enfûsî meşrebidir; nefisten başlar, hariçten gözünü çeker, kalbe bakar, enâniyeti deler geçer, kalbinden yol açar, hakikati bulur. Sonra âfâka girer. O vakit âfâkî nurâni görür. Çabuk o seyri bitirir. Enfûsî dairelerinde gördüğü hakikati, büyük bir mikyasta onda da görür. Turuk-u hafiyeenin çoğu bu yol ile gidiyor. Bunun da en mühim esası; enâniyeti kırmak, hevâyı terk etmek, nefsi öldürmektir.

İkinci meşrep; âfâktan başlar, o daire-i kübrânın mezâhirinde cilve-i esmâ ve sıfâtı seyredip, sonra daire-i enfüsiyeye girer. Küçük bir mikyasta,

Âfâk: Dış dünya, dış âlem.

Cilve-i esmâ ve sıfât: Cenâb-ı Hakk'ın isim ve sıfatlarının tecellisi, yansımaları.

Cûş u huruş: Coşup, kendinden geçme.

Daire-i enfüsiye: Kişinin kendi iç dünyası.

Daire-i kübrâ: Pek büyük daire.

Ehl-i iman: İnananlar, müminler.

Enâniyet: Benlik, gurur.

Enfûs: İç âlem.

Ezcümle: Bu cümleden olarak, başlıca ...

Hamiyet-füruş: Dinî ve millî

değerlere bağlı olmadığı hâlde kendini öyle gösteren kimse.

Hatar: Tehlike.

Hayat-ı içtimaiye: Toplum hayatı.

Hevâ: Zararlı ve günah olan arzular.

Kuvvet-i imaniye: İman gücü.

Marifet-i ilâhiye: Allah'ı tanıma, bilme.

Meslek-i velâyet: Velilik yolu.

Mezâhir: Mazharlar, varlıkların göründüğü yerler.

Milliyetperver: Milletini seven, milliyetçi.

Muhabbet-i ruhanî: Ruha ait, mânevî sevgi, muhabbet.

Müşkülât: Meseleler, problemler.

Nokta-yı istinad: Dayanak noktası.

Seyr-i âfâkî: Dış dünyaya dönük seyir, yolculuk.

Seyr-i enfûsî: İç âleme dönük seyir, yolculuk.

Sülûk etmek: Bir yola girip o yolu takip etmek.

Tekye: Tekke, zikirhâne.

Turuk-u hafiye: Zikirlerini sessiz, içten yapan tarikatlar.

daire-i kalbinde o envârı müşâhede edip, onda en yakın yolu açar. Kalb, âyine-i Samed olduğunu görür, aradığı maksada vâsıl olur.

İşte birinci meşrepte sülûk eden insanlar nefsi-i emmâreyi öldürmeye muvaffak olamazsa, hevâyı terk edip enâniyeti kırmazsa; şükür makamından, fahr makamına düşer.. fahirden gurura sukut eder. Eğer muhabbetten gelen bir incizâb ve incizâbdan gelen bir nevi sekir beraber bulursa, “şatahat” nâmıyla haddinden çok fazla dâvâlar ondan sudûr eder. Hem kendi zarar eder, hem başkasının zararına sebep olur.

Mesela; nasıl ki bir mülâzım, kendinde bulunan kumandanlık zevkiyle ve neşesiyle gururlansa, kendini bir müşîr zanneder. Küçücük dairesini, o küllî daire ile iltibas eder. Ve bir küçük aynada görünen bir güneşi, denizin yüzünde haşmetiyle cilvesi görünen güneşle bir cihet-i müşabehetle iltibasa sebep olur. Öyle de çok ehl-i velâyet var ki; bir sineğin bir tavus kuşuna nisbeti gibi, kendinden o derece büyük olanlardan kendini büyük görür ve öyle de müşâhede ediyor, kendini haklı buluyor. Hatta ben gördüm ki: Yalnız kalbi intibaha gelmiş uzaktan uzağa velâyetin sırrını kendinde hissetmiş, kendini kutb-u âzam telâkki edip o tavrı takınıyordu. Ben dedim: “Kardeşim! Nasıl ki kanun-u saltanatın, sadrazam dairesinden tâ nahiye müdürü dairesine kadar bir tarzda cüz’î-küllî cilveleri var. Öyle de velâyetin ve kutbiyetin dahi, öyle muhtelif daire ve cilveleri var. Her bir makamın çok zilleri ve gölgeleri var. Sen, sadrazam-misal kutbiyetin âzam cilvesini, bir müdür dairesi hükmünde olan kendi dairende o cilveyi görmüşsün, aldanmışsın. Gördüğün doğrudur, fakat hükmün yanlıştır. Bir sineğe bir kap su, bir küçük denizdir.” O zât şu cevabımdan inşaallah ayıldı ve o vartadan kurtuldu.

Âyine-i Samed: Allah’ın “Samed” isminin tecellilerini gösteren ayna.

Âzam: Çok büyük, en büyük.

Cihet-i müşabehet: Benzerlik yönü.

Cüz’î / küllî: Az / çok.

Dâvâ: İddia.

Ehl-i velâyet: Veliler, Allah dostları.

Envâr: Nurlar.

Fahr: Övünme.

Haşmet: Yücelik, ihtişam.

İltibas etmek: Karıştırmak.

İncizâb: Cezb edilme, çekilme.

İntibaha gelmek: Uyanmak,

ayılmak, yanlış fark etmek.

Kanun-u saltanat: İdare, yönetim esası.

Kutbiyet: Veliliğin zirvesi. Büyük velilik makamı.

Kutb-u âzam: Pek büyük veli, Allah dostu.

Külli: Şümüllü, kapsamlı.

Mülâzım: Teğmen.

Müşâhede etmek: Görmek, şahit olmak.

Müşîr: Mareşal.

Nefs-i emmâre: İnsana sürekli kötülükleri emreden nefis.

Sadrazam: Başbakan.

Sekir: Basiret ve şuurunu, yaşa-

dığı hâlin duygu ve hülyalarının baskısı altında geçici olarak kaybetme hâli.

Sudûr etmek: Kaynaklanmak, meydana gelmek.

Sukut etmek: Düşmek, değer kaybetmek.

Şatahat: Bir takım hislerin coşkusu altında söylenen, dengesiz, maksadı aşan sözler.

Telâkki etmek: Algılamak, kabullenmek.

Varta: Çukur, tehlike.

Vâsıl olmak: Ulaşmak, gelmek.

Zill: Gölge.

Hem ben müteaddit insanları gördüm ki, bir nevi mehdî kendilerini biliyorlardı ve “Mehdî olacağım” diyorlardı. Bu zâtlar yalancı ve aldatıcı değiller, belki aldanıyorlar. Gördüklerini, hakikat zannediyorlar. *Esmâ-yı ilâhînin nasıl ki tecelliyâtı, arş-ı âzam dairesinden tâ bir zerreye kadar cilveleri var ve o esmâya mazhariyet de, o nisbette tefâvüt eder. Öyle de mazhariyet-i esmâdan ibaret olan meratib-i velâyet dahi öyle mütefâvittir. Şu iltibasın en mühim sebebi şudur:*

Makamat-ı evliyadan bazı makamlarda mehdî vazifesinin hususiyeti bulunduğu.. ve kutb-u âzama has bir nisbeti görüldüğü.. ve Hazreti Hızır'ın bir münasebet-i hâssası olduğu gibi, bazı meşâhirle münasebettar bazı makamat var. Hatta o makamlara “*Makam-ı Hızır, Makam-ı Üveys, Makam-ı Mehdiyet*” tâbir edilir.

İşte bu sırra binâen, o makama ve o makamın cüz'î bir numûnesine veya bir gölgesine girenler, kendilerini o makamla has münasebettar meşhur zâtlar zannediyorlar. Kendini Hızır telâkki eder veya mehdî itikat eder veya kutb-u âzam tahayyül eder. Eğer hubb-u câha tâlib enâniyeti yoksa, o hâlde mahkûm olmaz. Onun haddinden fazla dâvâları, şatahat sayılır. Onunla belki mes'ul olmaz. Eğer enâniyeti perde ardında hubb-u câha müteveccih ise; o zât enâniyete mağlup olup, şükrü bırakıp fahre girse, fahirden git gide gurura sukut eder. Ya divanelik derecesine sukut eder veyahut tarîk-i haktan sapar. Çünkü büyük evliyayı kendi gibi telâkki eder, haklarındaki hüsn-ü zannı kırılır. Zira nefis, ne kadar mağrur da olsa kendisi, kendi kusurunu derk eder. O büyükleri de kendine kıyas edip, kusurlu tevehhüm eder. Hatta enbiyalar hakkında da hürmeti noksanlaşır.

Arş-ı âzam: Yüce arş, Cenâb-ı Hakk'ın hâkimiyetinin tecelli-gâhi.

Cilve: Tecelli, yansıma.

Dâvâ: İddia.

Derk etmek: Anlamak, idrak etmek.

Enâniyet: Benlik, gurur.

Enbiya: Peygamberler.

Esmâ-yı ilâhî: Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimleri.

Evliya: Allah dostları, iman ve takvası ile kullukta örnek kişiler.

Hubb-u câh: Makam arzusu, düşkünlüğü.

Hüsn-ü zan: Bir kişi veya bir şey hakkında iyi, olumlu düşünme.

İltibas: Karıştırma, karışıklık.

İtikat etmek: İnanmak, kabul etmek.

Makamat-ı evliya: Velilerin makamları, dereceleri.

Makam-ı Mehdiyet: Mehdilik makamı.

Mazhariyet: Muvaffak olma, nail olma, elde etme.

Mazhariyet-i esmâ: Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinin kendi varlığı üzerinde işleyişine ayna olma, nâil olma.

Mehdî: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) soyundan, kıyametten önce gelmesi beklenen, insanları dine yönlendirecek kişi.

Meratib-i velâyet: Cenâb-ı Hakk'a yakınlık, velilik dereceleri.

Meşâhir: Meşhur, ünlü kişiler.

Münasebet-i hâssa: Özel ilişki, münasebet.

Müteaddit: Birçok.

Mütefâvit: Farklı.

Müteveccih: Yönelmiş.

Tahayyül etmek: Hayal etmek, hayalde canlandırmak.

Tâlib: İstekli.

Tarîk-i hak: Doğru yol.

Tecelliyât: İlâhi icraatların eşya-daki görünüşleri.

Tefâvüt etmek: Farklılık göstermek.

Tevehhüm etmek: Sanmak, zannetmek, vehmetmek.

İşte bu hâle giriftar olanlar, mizan-ı şeriatı elde tutmak ve usûlü'd-din ulemasının düsturlarını kendine ölçü ittihaz etmek ve İmam Gazâlî ve İmam Rabbânî gibi muhakkikîn-i evliyanın tâlimatlarını rehber etmek gerektir.. ve daima nefsinin itham etmektir.. ve kusurdan, acz ve fakrdan başka nefsin eline vermemektir. Bu meşrepteki şatahat, hubb-u nefisten neş'et ediyor. Çünkü muhabbet gözü, kusuru görmez. Nefsine muhabbeti için, o kusurlu ve liyakatsiz bir cam parçası gibi nefsinin, bir pırlanta, bir elmas zanneder. Bu nevi içindeki en tehlikeli bir hata şudur ki; kalbine ilhamî bir tarzda gelen cüz'î manaları, kelâmullah tahayyül edip, "âyet" tâbir etmeleridir.. ve onunla vahyin merteye-yi ulyâ-yı akdesine bir hürmetsizlik gelir. Evet bal arısının ve hayvanâtın ilhamâtından tut, tâ avâm-ı nâsın ve havass-ı beşeriyenin ilhamâtına kadar.. ve avâm-ı melâikenin ilhamâtından, tâ havass-ı kerrûbiyyunun ilhamâtına kadar bütün ilhamât, bir nevi kelimât-ı rabbâniyedir. Fakat mazharların ve makamların kabiliyetine göre kelâm-ı rabbânî, yetmiş bin perde-de telemmû eden ayrı ayrı cilve-i hitâb-ı rabbânîdir.

Amma vahiy ve kelâmullahın ism-i hassı ve onun en bâhir misal-i müşahhası olan Kur'ân'ın necimlerine ism-i has olan "âyet" nâmı öyle ilhamâta verilmesi, hata-yı mahzurdur. On İkinci ve Yirmi Beşinci ve Otuz Birinci Sözler'de beyan ve isbat edildiği gibi; elimizdeki boyalı aynada görünen küçük ve sönük ve perdeli güneşin misali, semâdaki güneşe ne nisbeti varsa; öyle de o müddeilerin kalbindeki ilham dahi, doğrudan doğruya kelâm-ı ilâhî olan Kur'ân Güneş'i'nin âyetlerine nisbeti, o derecededir. Evet her bir

Acz: Âcizlik. Sebepler açısından elinden çok şey gelmeyeceğinin şuuruyla Allah'a olan ihtiyacını bilme.

Avâm-ı melâike: Normal, sıradan melekler.

Avâm-ı nâs: Sıradan insanlar.

Bâhir: Açık, apaçık.

Cilve-i hitâb-ı rabbânî: Cenâb-ı Hakk'ın hitabının yansıması, belirtisi.

Fakr: Muhtaçlık. Cenâb-ı Hakk'ın her şeyin hakiki sahibi olduğu şuuruyla Allah'a olan ihtiyacını bilme.

Giriftar olmak: Tutulmak, yakalanmak.

Hata-yı mahz: Tamamen, bütünüyle hata.

Havass-ı beşeriye: İleri gelen, seçkin insanlar.

Havass-ı kerrûbiyyun: En önde olan, en büyük melekler.

Hubb-u nefis: Nefis sevgisi, kendini sevmek.

İlhamât: İlhamlar, kalbe doğan manalar.

İlhamî: İlhamla bağlı, ilham eseri.

İsm-i hass: Özel isim.

İttihaz etmek: Almak, kabul etmek, edinmek.

Kelâmullah: Allah kelâmı, sözü.

Kelimât-ı rabbâniye: Cenâb-ı Hakk' ait kelimeler, manalar.

Liyakat: Lâayık, değer olma.

Mazhar: Erişen, nâil olan, şereflenen.

Mertebe-yi ulyâ-yı akdes: Yüce, kutsal merteye. Peygamberlere (a.s.) gelen vahiy.

Misal-i müşahhas: Müşahhas, somut örnek.

Mizan-ı şeriat: Dinin belirlediği ölçü, kriter.

Muhakkikîn-i evliya: Sürekli hakikatin peşinde, kılı kırk yarar-casına araştıran Allah dostları, veliler.

Müddei: İddia sahibi, iddia eden.

Necim: Yıldız. Küçük parça, bölüm.

Neş'et etmek: İleri gelmek, çıkmak.

Telemmû etmek: Parlamak, ışıldamak.

Usûlü'd-din uleması: İslâm'ın inanç esaslarında uzmanlaşmış ilim adamları.

Vahiy: Cenâb-ı Hakk'ın insanlara bildirmek istediği mesajlarını kendisinin belirlediği yol ve usullerle elçilerine, peygamberlerine bildirmesi.

aynada görünen güneşin misalleri, güneşindir ve onunla münasebettardır denilse, haktır; fakat o güneşçiklerin aynasına küre-i arz takılmaz ve onun cazibesiyle bağlanmaz!..

Beşinci Telvîh

Tarîkatın gayet mühim bir meşrebi olan “Vahdet-i vücûd” nâmı altındaki vahdet-i şuhûd, yani Vâcibu'l-vücûd'un vücûduna hasr-ı nazar edip, sâir mevcudâtı, o vücûd-u Vâcib'e nisbeten o kadar zayıf ve gölge görür ki; vücûd ismine lâıyk olmadığına hükmedip, hayal perdesine sarıp, terk-i mâsivâ makamında onları hiç saymak, hatta mâdum tasavvur etmek, yalnız cilve-i esmâ-yı ilâhiyeye hayalî bir ayna vaziyeti vermek kadar ileri gider.

İşte bu meşrebin ehemmiyetli bir hakikati var ki; Vâcibu'l-vücûd'un vücûdu, iman kuvvetiyle ve yüksek bir velâyetin hakkalyakîn derecesinde inkişafıyla, vücûd-u mümkünât o derece aşağıya düşer ki, hayal ve ademden başka onun nazarında makamları kalmaz; âdetâ Vâcibu'l-vücûd'un hesabına kâinatı inkâr eder.

Fakat bu meşrebin tehlikeleri var. En birincisi şudur ki: *Erkân-ı imaniye altıdır. İman-ı billâhtan başka, iman-ı bi'l-yevmi'l-âhir gibi rûkûnler var. Bu rûkûnler ise, mümkünâtın vücûdlarını ister. O muhkem erkân-ı imaniye, hayal üstünde bina edilmez! Onun için, o meşrep sahibi, âlem-i istiğrak ve sekirden âlem-i sahve girdiği vakit, o meşrebi beraber almamak*

Adem: Yok, yokluk.

Âlem-i istiğrak ve sekir: Tas.: Ârifin, basiret ve şuurunun, yaşadığı hâlin duygu ve hülyalarının baskısı altında kaldığı, kendinden geçtiği coşkulu hâl.

Âlem-i sahv: Uyanıklık, ayıklık âlemi. Tas.: Ârifin, sekir v.b. hâllerle his ve şuur kaybindan sonra kendine geldiği, şuur ve basiretinin tamamen açıldığı âlem.

Cilve-i esmâ-yı ilâhiye: İlâhî isimlerin tecellisi, varlıktaki yansıması.

Erkân-ı imaniye: İmanın şartları, esasları.

Hakkalyakîn: Meselenin hakikatine, özüne ulaşarak, yaşanarak edinilen bilgi.

Hasr-ı nazar: Bakışını, dikkatini sadece belli bir noktaya odaklama, daraltma.

İman-ı bi'l-yevmi'l-âhir: Âhiret gününe inanmak.

İman-ı billâh: Allah'ın varlığına ve birliğine inanmak.

İnkişaf: Açılma, ilerleme.

Küre-i arz: Yerküre.

Mâdum: Varlığı olmayan, yok.

Muhkem: Sağlam, metin.

Rûkûn: Esas, asıl.

Tasavvur etmek: Zihinde canlandırmak, göz önüne getirmek.

Terk-i mâsivâ: Allah'tan başka bütün varlıkları terk etme.

Vâcibu'l-vücûd: Varlığı kendinden ve kesin olan Hz. Allah.

Vahdet-i şuhûd: Sâlikin her şeyi Allah'ın tecellisi olarak görmesi, gözünde mâsivanın yok olması, her şeyde sadece Bir'i görmesi, gördüğü her şeyi muhtelif mertebelerde O'nun müşâdesinden

ibaret sayması.

Vahdet-i vücûd: “Var olan sadece Allah'tır, vücûd yalnız O Zât'tan ibarettir; onun dışında görünen şeyler, muhtelif mertebelerde onun zuhur ve tecellisinden başka bir şey değildir.” şeklinde ifade edilebilecek bir tasavvuf ekolü.

Velâyet: Velilik. Cenâb-ı Hakk'a, kullukla kazanılan yakınlık.

Vücûd: Varlık, var olma.

Vücûd-u mümkünât: Varlıkları kendinden olmayan, bütün yaratılanların vücutları, var olmaları.

Vücûd-u Vâcib: Cenâb-ı Hakk'ın kendinden ve kesin olan varlığı.

gerektir.. ve o meşrebin muktezasıyla amel etmemek lâzımdır. Hem kalbî ve hâlî ve zevkî olan bu meşrebi, aklî ve kavli ve ilmî suretine çevirmektir. Çünkü Kitap ve Sünnet'ten gelen desâtir-i akliye ve kavânîn-i ilmiye ve usûl-ü kelâmiye o meşrebi kaldıramıyor, kabil-i tatbik olamıyor. Onun için, hulefâ-yı râşidinden ve eimme-i müçtehidinden ve selef-i sâlihînin büyüklerinden, o meşrep sarîhan görünmüyor. Demek, en âli bir meşrep değil. Belki yüksek, fakat nâkıs. Çok ehemmiyetli, fakat çok hatarlı. Çok ağır, fakat çok zevklidir. O zevk için ona girenler, ondan çıkmak istemiyorlar, hodgâmlık ile en yüksek mertebe zannediyorlar. Bu meşrebin esasını ve mahiyetini, Nokta Risalesi'nde ve bir kısım Sözl'erde ve Mektubat'ta bir derece beyan ettiğimizden, onlara iktifâen, şurada o mühim meşrebin ehemmiyetli bir vartasını beyan edeceğiz. Şöyle ki:

O meşrep, daire-i esbattan geçip, terk-i mâsivâ sırrıyla mümkünâtın alâkasını kesen ehass-ı havassın istiğrak-ı mutlak hâletinde mazhar olduğu sâlih bir meşreptir. Şu meşrebi, esbap içinde boğulanların ve dünyaya âşık olanların ve felsefe-i maddiye ile tabiatı saplananların nazarına ilmî bir surette telkin etmek, tabiat ve maddede onları boğdurmaktır ve hakiyat-i İslâmiye'den uzaklaştırmaktır. Çünkü dünyaya âşık ve daire-i esbaba bağlı bir nazar, bu fânî dünyaya bir nevi bekâ vermek ister. O dünya mahbubunu elinden kaçırmak istemiyor. Vahdet-i vücûd bahanesiyle ona bir bâki vücûd tevehhüm eder, o mahbubu olan dünya hesabına ve bekâ

Aklî: Akla ait, akılla ilgili.

Âli: Yüce.

Bekâ: Kalıcı olma, devamlılık.

Daire-i esbab: Sebepler dairesi, zâhiri şartlar.

Desâtir-i akliye: Akla uygun düsturlar, prensipler.

Ehass-ı havass: Bir meselede en önde, en üst seviyede olanlar, ileri gelenler.

Eimme-i müçtehidin: Dinin temel kaynaklarından hüküm çıkarma bilgi ve kabiliyetine sahip olan büyük mezhep imamları.

Felsefe-i maddiye: Maddecî felsefe, materyalizm.

Hakikat-i İslâmiye: İslâmiyet gerçeği.

Hâlet: Hâl, durum.

Hâlî: Hâle ait, hâl kaynaklı.

Hodgâmlık: Kendi rahatını ve zevkini düşünme.

Hulefâ-yı râşidîn: Dört büyük halife: Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali (r.anhum.).

İktifâen: Yetinerek.

İlmî: İlimle ilgili, ilmin konusu.

İstiğrak-ı mutlak: Tam bir coşkunluk, tamamen kendinden geçme.

Kabil-i tatbik: Tatbiki mümkün, uygulanabilir.

Kalbî: Kalbe ilgili, kalbe ait.

Kavânîn-i ilmiye: İlmî kaideler, kuralları.

Kavli: Sözlü.

Mahbub: Sevgili.

Mazhar olmak: Erişmek, nâil olmak.

Mukteza: Gerek, sebep.

Mümkinât: Mâsivâ. Allah'ın dışındaki bütün varlıklar.

Nâkıs: Eksik, yarım.

Sâlih: İyi, uygun.

Sarîhan: Açıkça.

Selef-i sâlihîn: Ehl-i Sünnet'in ilk dönem rehberleri, güvenilir, dürüst ilim sahipleri.

Telkin etmek: Fikir aşılama.

Tevehhüm etmek: Sanmak, zannetmek, vehmetmek.

Usûl-ü kelâmiye: Kelâm ilmi-ne, İslâm'ın inanç esaslarına ait genel prensipler.

Varta: Çukur, tehlike.

Zevkî: Mânevî zevke ait, zevk kaynaklı.

ve ebediyeti ona tam mal etmesine binâen, bir mâbudiyet derecesine çıkarır, –neûzu billâh– Allah'ı inkâr etmek vartasına yol açar.

Şu asırda maddiyyûnluk fikri o derece istilâ etmiş ki, maddiyatı her şeye merci biliyorlar. Böyle bir asırda has ehl-i iman, maddiyatı idam eder derecesinde ehemmiyetsiz gördüklerinden; vahdet-i vücûd meşrebi ortaya atılsa belki maddiyyûnlar sahib çıkacaklar, “Biz de böyle diyoruz” diyecekler. Hâlbuki dünyada meşârib içinde, maddiyyûnların ve tabiat-perestlerin mesleğinden en uzak meşrep, vahdet-i vücûd meşrebidir. Çünkü ehl-i vahdet-i vücûd, o kadar vücûd-u ilâhîye kuvvet-i iman ile ehemmiyet veriyorlar ki, kâinatı ve mevcudâtı inkâr ediyorlar. Maddiyyûnlar ise, o kadar mevcudâta ehemmiyet veriyorlar ki; kâinat hesabına, Allah'ı inkâr ediyorlar. İşte bunlar nerede? Ötekiler nerede?

Altıncı Telvîh

Üç Nokta'dır.

Birinci Nokta: Velâyet yolları içinde en güzeli, en müstakimi, en parlağı, en zengini, sünnet-i seniyyeye ittibâdır. Yani, a'mâl ve harekâtında sünnet-i seniyyeyi düşünüp ona tâbi olmak.. ve taklid etmek.. ve muamelât ve ef'âlinde ahkâm-ı şer'iyeyi düşünüp rehber ittihaz etmektir.

İşte bu ittibâ ve iktidâ vâsıtasıyla, âdi ahvâli ve örfî muameleleri ve fitrî hareketleri ibadet şekline girmekle beraber; her bir ameli, sünneti ve şer'i o ittibâ noktasında düşündürmekle, bir tahattur-u hükm-ü şer'i veriyor. O tahattur ise, sahib-i şeriatı düşündürüyor. O düşünmek ise, Cenâb-ı Hakk'ı hatıra getiriyor. O hâtıra, bir nevi huzur veriyor. O hâlde

A'mâl: Ameller, işler.

Âdi: Normal, sıradan.

Ahkâm-ı şer'îye: Dinî hükümler.

Ef'âl: Fiiller, işler.

Ehl-i iman: İnananlar, müminler.

Fitri: Tabî, doğal.

Huzur: Kalbî ve vicdanî itmnâna erme; ilâhî maiyyete mazhar olma.

İktidâ: Uyuma, örnek alma.

İttibâ: Tabi olma, uyuma.

İttihaz etmek: Edinmek, kabul etmek.

Kuvvet-i iman: İman gücü.

Mâbudiyet: İbadet edilme, tapıl-

ma, ilâhlık.

Maddiyat: Maddî ve cismânî şeyler, gözle görülüp elle tutulur cinsten şeyler.

Maddiyyûnluk: Maddecilik, materyalizm.

Merci bilmek: Kaynak kabul etmek.

Meşârib: Meşrepler, yollar, akımlar.

Muamelât: Muameleler, davranışlar.

Müstakim: Dosdoğru, düzgün.

Neûzu billâh: “Allah korusun!”.

Örfî: Örf ve adetten gelen.

Sahib-i şeriat: Dinin sahibi.

Tebliğ etmesi cihetiyle Peygamber Efendimiz (s.a.s.).

Sünnet-i seniyye: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) üstün söz, hâl ve davranışları.

Şer': Şeriat, İslâm hukuku.

Tabiat-perest: Eşyayı, tabiatın yarattığını kabul eden kimse.

Tahattur: Hatırlama, hatıra gelme.

Tahattur-u hükm-ü şer'i: Dinin hükmünü hatırlama.

Telvîh: Açıklama.

Velâyet: Velilik. Cenâb-ı Hakk'a, kullukla kazanılan yakınlık.

Vücûd-u ilâhî: Cenâb-ı Hakk'ın varlığı.

mütemâdiyen ömür dakikaları, huzur içinde bir ibadet hükmüne getirilebilir. İşte bu cadde-i kübrâ, velâyet-i kübrâ olan ehl-i veraset-i nübüvvet olan sahabe ve selef-i sâlihînin caddesidir.

İkinci Nokta: Velâyet yollarının ve tarîkat şubelerinin en mühim esası, ihlâstır. Çünkü ihlâs ile hafî şirklerden halâs olur. İhlâsı kazanmayan, o yollarda gezemez. Ve o yolların en keskin kuvveti, muhabbettir. Evet muhabbet, mahbubunda bahaneler aramaz ve kusurlarını görmek istemez. Ve kemâline delâlet eden zayıf emâreleri, kavî hüccetler hükmünde görür. Daima mahbubuna taraftardır.

İşte bu sırra binâendir ki, muhabbet ayağıyla mârifetullaha teveccüh eden zâtlar; şübehâta ve itirazâta kulak vermezler, ucuz kurtulurlar. Binler şeytan toplansa, onların mahbub-u hakikîsinin kemâline işaret eden bir emâreyi, onların nazarında ibtal edemez. Eğer muhabbet olmazsa, o vakit kendi nefsi ve şeytanı ve haricî şeytanların ettikleri itirazât içinde çok çırpınacak. Kahramancasına bir metânet ve kuvvet-i iman ve dikkat-i nazar lâzımdır ki, kendisini kurtarsın.

İşte bu sırra binâendir ki; *umum meratib-i velâyette mârifetullahtan gelen muhabbet, en mühim mâye ve iksirdir. Fakat muhabbetin bir var-tası var ki; ubûdiyetin sırrı olan niyazdan, mahviyetten naza ve dâvâya atlar, mizansız hareket eder. Mâsivâ-yı ilâhiyeye teveccühü hengâmında, mana-yı harfîden mana-yı ismîye geçmesiyle tiryak iken zehir olur. Yani;*

Cadde-i kübrâ: Büyük, geniş yol, anayol.

Dâvâ: Hak arama, hak iddia etme.

Delâlet etmek: Göstermek, ispat etmek.

Ehl-i veraset-i nübüvvet: Peygamberlik vazifesinin vârisleri.

Hafî: Gizli, kapalı.

Hengâm: Vakit, devir.

Hüccet: Delil.

İhlâs: Yaptığını sırf Allah emrettiği için yapıp, başka bir gaye karıştırmamak.

İksir: İlaç.

İtirazât: İtirazlar.

Kavî: Güçlü, kuvvetli.

Kemâl: Güzellik, mükemmellik.

Kuvvet-i iman: İman gücü.

Mahbub: Sevgili.

Mahbub-u hakikî: Gerçek, asıl sevgili.

Haricî: Dışa ait, dıştan gelen.

Mahviyet: Alçak gönüllülük, tevazu.

Mana-yı harfî: Her varlığın kendine ait özelliklerin diliyle Yaratıcısı hakkında ifade ettiği anlam.

Mana-yı ismî: Her varlığın kendine, tek başına ifade ettiği anlam.

Mârifetullah: Allah'ı sıfat, isim ve fiilleriyle tanımak, bilmek.

Mâsivâ-yı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'a ait bütün varlıklar.

Mâye: Maya.

Meratib-i velâyet: Cenâb-ı Hakk'a yakınlık, velilik dereceleri.

Metânet: Dayanıklılık, sağlamlık.

Mizan: Ölçü.

Mütemâdiyen: Devamlı, sürekli olarak.

Sahabe: Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) ile aynı zaman ve zeminde beraber olup O'na iman etme bahtıyarlığına ermiş seçkin, talihli kimseler (r.anhum.).

Selef-i sâlihîn: Ehl-i Sünnet'in ilk dönem rehberleri, güvenilir, dürüst ilim sahipleri.

Şübehât: Şüpheler.

Teveccüh etmek: Yönelmek.

Tiryak: İlaç.

Übûdiyet: Kulluk.

Varta: Çukur, tehlike.

Velâyet-i kübrâ: En büyük velâyet, Allah dostluğu.

gayrullahı sevdiği vakit, Cenâb-ı Hak hesabına ve O'nun nâmına, O'nun bir âyine-i esmâsı olmak cihetiyle rabt-ı kalb etmek lâzımken; bazen o zâtı, o zât hesabına, kendi kemâlât-ı şahsiyesi ve cemâl-i zâtîsi nâmına düşünüp, mana-yı ismiyle sever. Allah'ı ve peygamberi düşünmeden yine onları sevebilir. Bu muhabbet, muhabbetullahı vesile değil, perde oluyor. Mana-yı harfî ile olsa muhabbetullahı vesile olur, belki cilvesidir denilebilir.

Üçüncü Nokta: Bu dünya, dârü'l-hikmettir, dârü'l-hizmettir; dârü'l-ücret ve mükâfat değil. Buradaki a'mâl ve hizmetlerin ücretleri berzahta ve âhirettedir. Buradaki a'mâl, berzahta ve âhirette meyve verir.

Madem hakikat budur, a'mâl-i uhreviyeğe ait neticeleri dünyada istemek gerektir. Verilse de memnunâne değil, mahzunâne kabul etmek lâzımdır. Çünkü cennetin meyveleri gibi, kopardıkça yerine aynı gelmek sırrıyla, bâki hükmünde olan amel-i uhrevî meyvesini, bu dünyada fânî bir surette yemek, kâr-ı akıl değildir. Bâki bir lâmbayı, bir dakika yaşayacak ve sönecek bir lâmba ile mübadele etmek gibidir.

İşte bu sırta binâen; ehl-i velâyet, hizmet ve meşakkat ve musibet ve külfeti hoş görüyorlar, nazlanmıyorlar, şekvâ etmiyorlar. “Elhamdülillâhi alâ külli hâl” diyorlar. Keşf ve kerâmet, ezvak ve envâr verildiği vakit, bir iltifat-ı ilâhî nev'inden kabul edip setrine çalışıyorlar. Fahre değil, belki şükre, ubûdiyete daha ziyade giriyorlar. Çokları o ahvâlin istitar ve inkıtânı istemişler, tâ ki amellerindeki ihlâs zedelenmesin. Evet makbul bir insan hakkında en

A'mâl: Ameller, işler.

A'mâl-i uhreviye: Dinî ameller, işler. Neticesi bütünüyle âhirete bakan dinî görevler.

Amel-i uhrevî: Âhirete ait amel, iş.

Âyine-i esmâ: Cenâb-ı Hakk'ın isimlerini gösteren, yansıtan ayna.

Bâki: Kalıcı, dâimî.

Berzah: Kabir.

Cemâl-i zâtî: Şahsına ait güzel-liği.

Cilve: Tecellî, yansıma.

Dârü'l-hikmet: Hikmet yurdu. Belirli gâye ve maksatlar için kalınan yer.

Dârü'l-hizmet: Hizmet etme, çalışma yeri.

Dârü'l-ücret ve mükâfat: Ücret ve mükâfat alma yeri, zemini.

Ehl-i velâyet: Veliler, Allah dostları.

Elhamdülillâhi alâ külli hâl: “Her türlü durumda Cenâb-ı Hakk'a şükürler olsun!”

Envâr: Nurlar.

Ezvak: Zevkler, lezzetler.

Fahr: Övünme.

Fânî: Gelip geçici.

Gayrullah: Allah'tan gayrı, başkası.

İltifat-ı ilâhî: Cenâb-ı Hakk'ın iltifatı, ihsanı.

İnkûtâ: Kesilme, devam etmeme.

İstitar: Gizlenme, saklanma.

Kemâlât-ı şahsiye: Şahsî faziletler, erdemler, güzelliğler.

Kerâmet: Cenâb-ı Hakk'ın, salih kullarına lütfettiği bir takım hususi, fevkalâde, ihsan ve lütuf.

Keşf: Bir sırrı, gizli bir şeyi meydana gelmeden önce bilme, ortaya çıkarma.

Mahzunâne: Hüzünle, üzümlere.

Memnunâne: Memnunkulla, sevinerek.

Muhabbetullah: Allah sevgisi.

Mübadele: Değiştirme, değiş tokuş.

Nev: Tür, çeşit.

Rabt-ı kalb: Kalbi bir şeye bağlama, gönül bağlılığı.

Setr: Örtme, gizleme.

Şekvâ: Şikâyet.

mühim bir ihsan-ı ilâhî, ihsanını ona ihsas etmemektir; tâ niyazdan naza ve şükürden fahre girmesin.

İşte bu hakikate binâendir ki; *velâyeti ve tarîkatı isteyenler, eğer velâyetin bazı tereşşuhâtı olan ezvak ve kerâmâtı isterlerse ve onlara müteveccih ise ve onlardan hoşlansa; bâki, uhrevî meyveleri fâni dünyada, fâni bir surette yemek kabilinden olmakla beraber; velâyetin mâyesi olan ihlâsı kaybedip, velâyetin kaçmasına meydan açar.*

Yedinci Telvîh

Dört Nükte'dir.

Birinci Nükte: Şeriat; doğrudan doğruya, gölgesiz, perdesiz, sırr-ı ehadiyet ile rubûbiyet-i mutlaka noktasında hitab-ı ilâhînin neticesidir. Tarîkatın ve hakikatin en yüksek mertebeleri, şeriatın cüzleri hükmüne geçer. Yoksa daima vesile ve mukaddime ve hâdim hükmündedirler. Neticeleri, şeriatın muhkemâtıdır. Yani; hakâik-i şeriata yetişmek için, tarîkat ve hakikat meslekleri, vesile ve hâdim ve basamaklar hükmündedir. Git gide en yüksek mertebede, nefs-i şeriatta bulunan mana-yı hakikat ve sırr-ı tarîkata inkılâb ederler. O vakit, şeriat-ı kübrânın cüzleri oluyorlar. Yoksa bazı ehl-i tasavvufun zannettikleri gibi, şeriatı zâhirî bir kışır, hakikati onun içi ve neticesi ve gayesi tasavvur etmek doğru değildir. Evet şeriatın, tabakât-ı nâsa göre inkişâfâtı ayrı ayrıdır. Avâm-ı nâsa göre zâhir-i şeriatı, hakikat-i şeriat zannedip, havassa münkeşif olan şeriatın mertebesine "hakikat ve tarîkat" nâmı vermek yanlıştır. Şeriatın umum tabakâta bakacak meratibi var.

Avâm-ı nâs: Sıradan insanlar.
Ehl-i tasavvuf: Tasavvuf erbabı, hayatlarını tasavvuf çizgisinde sürdürenler.
Hâdim: Hizmetkâr, hizmetçi.
Hakâik-i şeriat: Dinin esasları, gerçekleri.
Hakikat-i şeriat: Dinin aslı, gerçeği.
Havas: İleri gelenler, seçkinler.
Hitab-ı ilâhî: Cenâb-ı Hakk'ın hitabı, sözü.
İhsan-ı ilâhî: Cenâb-ı Hakk'ın ihsanı, nimeti.
İhsas etmek: Hissettirmek, belli etmek...
Inkişâfât: Belimeler, ortaya

çıkmlar.
Kerâmât: Kerâmetler, lütuflar.
Kışır: Dış, kabuk.
Mana-yı hakikat: Gerçeğin ifade ettiği anlam, gerçeğin özü.
Meratib: Mertebeler, kademeler.
Muhkemât: Tevile ihtiyaç duyulmayacak şekilde açık ve kesin olan meseleler.
Mukaddime: Başlangıç, öncü.
Münkeşif: Ortaya çıkmış, belli olmuş.
Müteveccih: Yönelmiş, yönelik.
Nefs-i şeriat: Dinin özü, kendisi.
Rubûbiyet-i mutlaka: Cenâb-ı Hakk'ın herkesi ve her şeyi içine alan engin, sınırsız, sonsuz terbi-

ye ve idaresi.
Sırr-ı ehadiyet: Cenâb-ı Hakk'ın esmâ ve sıfatlarıyla her varlığa özel, ayrı şekilde tecelli etmesindeki sır.
Sırr-ı tarîkat: Tarîkatın gâyesi, sırrı.
Şeriat: Dinî hüküm ve kurallar. İslâmiyet.
Şeriat-ı kübrâ: Çok büyük, kapsamlı din.
Tabakât-ı nâs: İnsan sınıfları, grupları.
Tereşşuhât: Damlalar, sızıntılar.
Zâhir-i şeriat: Dinin açıkça, herkesçe bilinen hükümleri.
Zâhirî: Dışarıda kalan, dışta olan.

İşte bu sırra binâendir ki; *ehl-i tarîkat ve ashab-ı hakikat ileri gittikçe, hakâik-i şeriata karşı incizâbları, iştîyakları, ittibâları ziyadeleşiyor. En küçük bir sünnet-i seniyyeyi, en büyük bir maksat gibi telâkki edip, onun ittibâına çalışıyorlar, onu taklid ediyorlar. Çünkü vahiy ne kadar ilhamdan yüksek ise; semere-i vahiy olan âdâb-ı şer'îye, o derece semere-i ilham olan âdâb-ı tarîkattan yüksek ve ehemmiyetlidir. Onun için, tarîkatın en mühim esası, sünnet-i seniyyeye ittibâ etmektir.*

İkinci Nükte: *Tarîkat ve hakikat, vesilelikten çıkmamak gerektir. Eğer maksud-u bizzât hükmüne geçseler; o vakit şeriata muhkemâtı ve amelîyâtı ve sünnet-i seniyyeye ittibâ, resmî hükmünde kalır; kalb öteki tarafa müteveccih olur. Yani, namazdan ziyade halka-yı zikri düşünür; ferâizden ziyade, evradına müncezip olur; kebâirden kaçmaktan ziyade, âdâb-ı tarîkatın muhalefetinden kaçır. Hâlbuki muhkemat-ı şariat olan farzların bir tanesine, evrad-ı tarîkat mukabil gelemez; yerini dolduramaz. Âdâb-ı tarîkat ve evrad-ı tasavvuf, o ferâizin içindeki hakikî zevke medar-ı teselli olmalı, menşe olmamalı. Yani tekyesi, câmideki namazın zevkine ve tâdil-i erkânına vesile olmalı! Yoksa câmideki namazı çabuk, resmî kılıp; hakikî zevkini ve kemâlini tekyede bulmayı düşünen, hakikatten uzaklaşıyor!*

Üçüncü Nükte: “Sünnet-i seniyye ve ahkâm-ı şariat haricinde tarîkat olabilir mi?” diye suâl ediliyor.

Elcevap: Hem var, hem yok. Vardır; çünkü bazı evliya-yı kâmilîn, şariat kılıcıyla idam edilmişler. Hem yoktur; çünkü muhakkikîn-i evliya, Sa'dî Şirâzî'nin bu düsturunda ittifak etmişler:

Âdâb-ı şer'îye: Gözetilmesi gereken, dinin genel usulleri, prensipleri.

Âdâb-ı tarîkat: Tarîkat âdâbına ait genel prensipler.

Ahkâm-ı şariat: Dinî hükümler.

Ameliyât: Tatbikat, uygulamalar.

Ashab-ı hakikat: Daima hak ve hakikat peşinde olanlar.

Evliya-yı kâmilîn: Büyük veliler, kullukta zirveye erenler.

Evrâd / evrâd-ı tarikat (veya) tasavvuf: Belirli zaman duaları, zikirler.

Ferâiz: Farzlar.

İncizâb: Cezb edilme, çekilme.

İttibâ: Tabi olma, uyma, arkasında olma.

Kebâir: Büyük günahlar.

Kemâl: Mükemmellik, olgunlaşma.

Maksud-u bizzât: Asıl maksat.

Medar-ı teselli: Teselli sebebi, kaynağı.

Menşe: Kaynak, memba.

Muhakkikîn-i evliya: Sürekli hakikatin peşinde, kılı kırk yarar-casına araştıran Allah dostları, veliler.

Müncezip olmak: Cezb edilmek, kendini kaptırmak.

Resmî: Süreten, şeklen.

Semere-i ilham: İlham neticesi, ürünü.

Semere-i vahiy: Vahyin neticesi, meyvesi.

Sünnet-i seniyye: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) üstün söz, hâl ve davranışları.

Tâdil-i erkân: Namazı; rükunlerini, şartlarını yerine getirerek edâ etme, gerektiği gibi kılma.

Tekye: Tekke, zikirhâne.

Telâkki etmek: Kabullenmek, benimsemek.

مُحَالَسْتُ سَعْدِي بِرَاهِ صَفَا ظَفَرُ بُرْدَنْ جُزْدَرِ يَیْ مُصْطَفَى

Yani, “Resûl-i Ekrem’in (aleyhissalâtü vesselâm) caddesinden hariç ve onun arkasından gitmeyen muhâldir ki; hakikî envâr-ı hakikate vâsıl olabilirsin.”

Bu meselenin sırrı şudur ki; madem Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm) Hâtemü'l-Enbiya'dır ve umum nev-i beşer nâmına muhatab-ı ilâhîdir. Elbette nev-i beşer, onun caddesi haricinde gidemez ve bayrağı altında bulunmak zarurîdir.. ve madem ehl-i cezbe ve ehl-i istiğrak, muhalefetlerinden mes'ul olamazlar.. ve madem insanda bazı letâif var ki, teklif altına giremez; o latîfe, hâkim olduğu vakit tekâlif-i şer'iyeye muhalefetiyle mes'ul tutulmaz.. ve madem insanda bazı letâif var ki, teklif altına girmediği gibi, ihtiyâr altına da girmez, hatta aklın tedbiri altına da girmez; o latife, kalbi ve akli dinlemez. Elbette o latife, bir insanda hâkim olduğu zaman –fakat o zamana mahsus olarak– o zât, şeriata muhalefette velâyet derecesinden sukut etmez, mazur sayılır. Fakat bir şartla ki, hakâik-i şeriata ve kavaid-i imaniyeye karşı bir inkâr, bir tezyif, bir istihfaf olmasın. Ahkâmı yapmasa da, ahkâmı hak bilmek gerektir. Yoksa o hale mağlup olup –neûzu billâh– o hakâik-i muhkemeye karşı inkâr ve tekzibi işmam edecek bir vaziyet, alâmet-i sukuttur!

Elhâsıl: Daire-i şeriata haricinde bulunan ehl-i tarîkat iki kısımdır:

Bir kısmı –sâbikan geçtiği gibi– ya hâle, istiğraka, cezbeye ve sekre mağlup olup veya teklifi dinlemeyen veya ihtiyârı iştirmeyen latîfelerin mah-kûmu olup, daire-i şeriata haricine çıkıyor. Fakat o çıkmak, ahkâm-ı şeriata beğenmemekten veya istememekten değil; belki mecburiyetle ihtiyârsız terk

Alâmet-i sukut: Düşüş belirtisi.

Cezbe: Coşku, coşup kendinden geçme.

Ehl-i cezbe / ehl-i istiğrak: Basiret ve şuuru, yaşadığı hâlin duygu ve hüvyalarının baskısı altında kalarak, coşup kendinden geçen kimseler.

Daire-i şeriat: İslâmî hükümler çerçevesi, dairesi.

Ehl-i tarikat: Hayatlarını bir tarikatın prensipleri çerçevesinde sürdürenler.

Elhâsıl: Hâsılı. Son olarak, netice olarak.

Envâr-ı hakikat: Hakikat nurları.

Hakâik-i muhkeme: Sağlam, kesin gerçekler.

Hâl: Müridin, sâlikin kalbi ve ruhî seyahati esnasında kendi durumuna göre uğradığı objektif ve kalıcı olmayan değişken durumlar.

Hâtemü'l-Enbiya: Son peygamber.

İhtiyâr: Tercih, irade.

İstiğrak ve sekir: Basiret ve şuurun, yaşanan hâlin duygu ve hüvyalarının baskısı altında kalıp, kendinden geçmesi.

İstihfaf: Küçümseme, hafife alma.

İşmam etmek: Hissettirmek, duyurmak

Kavaid-i imaniye: İnanca ait kaideler, prensipler.

Latife: Mânevî duygu, his.

Letâif: Mânevî duyular, ruhani dinamikler.

Muhâl: İmkânsız.

Muhatab-ı ilâhî: Allah'ın muhatabı.

Neûzu billâh: Allah korusun!

Nev-i beşer: İnsanlık.

Sâbikan: Daha önce.

Sukut: Düşme, değer kaybetme.

Tekâlif-i şer'iyeye: Dinî yükümlülükler, sorumluluklar.

Teklif: Yükümlülük, sorumluluk.

Tezyif etmek: Alay etmek, küçük görmek.

Vâsıl olmak: Ulaşmak, erişmek.

ediyor. Bu kısım ehl-i velâyet var. Hem mühim veliler, bunların içinde muvakkaten bulunmuş. Hatta bu neviden; değil yalnız daire-i şeriatın, belki daire-i İslâmiyet haricinde bulunduğunu bazı muhakkikîn-i evliya hükmetmişler. *Fakat bir şartla, Muhammed (aleyhissalâtü vesselâm)'ın getirdiği ahkâmın hiçbirini tekzip etmemektir.* Belki, ya düşünmüyor veya müteveccih olamıyor veyahut bilemiyor ve bilmiyor. *Bilse, kabul etmese olmaz!*

İkinci kısım ise; tarikat ve hakikatin parlak ezvaklarına kapılıp, mezâkından çok yüksek olan hakâik-i şeriatın derece-i zevkine yetişemediği için; zevksiz, resmî bir şey telâkki edip, ona karşı lâkayt kalır. Gitgide şeriatı, zâhirî bir kışır zanneder. Bulduğu hakikati, esas ve maksud telâkki eder. “Ben onu buldum, o bana yeter.” der, ahkâm-ı şeriatı muhalif hareket eder. Bu kısımdan aklı başında olanlar mes’uldürler, sukut ediyorlar, belki kısmen şeytana maskara oluyorlar.

Dördüncü Nükte: Ehl-i dalâlet ve bid’at fırkalarından bir kısım zâtlar, ümmet nazarında makbul oluyorlar. Aynen onlar gibi zâtlar var; zâhirî hiçbir fark yokken, ümmet reddediyor. Buna hayret ediyordum. Mesela Mûtezile Mezhebi’nde Zemahşerî* gibi Îtizâl’de en mutaassıp bir fert olduğu hâlde, muhakkikîn-i Ehl-i Sünnet, onun o şedit itirazâtına karşı onu tekfir ve tatlil etmiyorlar, belki bir râh-ı necat onun için arıyorlar. Zemahşerî’nin derece-i şiddetinden çok aşağı Ebû Ali Cübbaî* gibi Mûtezile imamlarını, merdut ve matrud sayıyorlar. Çok zaman bu sır benim merakıma dokunuyordu. Sonra lûtf-u ilâhî ile anladım ki; Zemahşerî’nin Ehl-i Sünnet’e itirazâtı, hak zannettiği mesleğindeki muhabbet-i haktan ileri geliyordu. Yani, mesela, tenzih-i hakikî; onun nazarında, hayvanlar kendi ef’âline hâlık olmasıyla oluyor. Onun için Cenâb-ı Hakk’ı tenzih muhabbetinden, Ehl-i Sünnet’in halk-ı ef’âl meselesinde

Daire-i İslâmiyet: İslâmiyet alanı, dinin çerçevesi.

Derece-i şiddet: Katılık, tutuculuk derecesi.

Ef’âl: Fiiller, işler.

Ehl-i dalâlet ve bid’at: Dinde olmayan şeyleri dine sokarak onu aslından uzaklaştırmaya çalışan sapıklar ve kâfirler.

Ezvak: Zevkler, lezzetler.

Fırka: Grup, hizip.

Hâlık: Yaratıcı.

Halk-ı ef’âl: Fiillerin, işlerin yaratılması.

Lûtf-u ilâhî: Cenâb-ı Hakk’ın lûtfu, ihsanı.

Matrud: Kovulmuş, atılmış.

Merdut: Reddedilmiş, kabul edilemez.

Mezâk: Zevk alınan unsurlar, yerler.

Mûtezile / Îtizâl: İnsanın, fiilin yaratıcısı olduğunu savunan mezhep, akım.

Muhabbet-i hak: Gerçeğin sevgisi.

Muhakkikîn-i Ehl-i Sünnet: Sürekli hakikatin peşinde, kılı kırk yararcasına araştıran Ehl-i Sünnet âlimleri.

Mutaassıp: Tutucu.

Muvakkaten: Kısa süreli, geçici olarak.

Müteveccih: Yönelmiş, yönelik.

Râh-ı necat: Kurtuluş yolu.

Şedit: Şiddetli.

Tatlil etmek: Bir kimsenin sapıklığına, dalâlette olduğuna hükmetmek.

Tekfir etmek: Bir kimseyi kâfir olarak nitelemek, kâfir saymak.

Telâkki etmek: Algılamak, kabullenmek.

Tenzih-i hakikî: Tam olarak, bütün kusurlardan, eksikliklerden uzak tutmak.

Zâhirî kışır: Dış kabuk.

düsturunu kabul etmiyor. Merdud olan sâir Mûtezile imamı muhabbet-i haktan ziyade, Ehl-i Sünnet'in yüksek düsturlarına kısa akılları yetişemediğinden ve geniş kavânî-i Ehl-i Sünnet, onların dar fikirlerine yerleşmediğinden, inkâr ettiklerinden merdutturlar. Aynen bu ilm-i kelâmdaki Ehl-i İtîzâl'in Ehl-i Sünnet ve Cemaat'e muhalefeti olduğu gibi, sünnet-i seniyye haricindeki bir kısım ehl-i tarîkatın muhalefeti dahi iki cihetledir:

Biri, Zemaşerî gibi hâline, meşrebine meftuniyet cihetinde daha derece-i zevkine yetişemediği âdâb-ı şeriata karşı bir derece lâkayt kalır.

Diğer kısmı ise; -hâşâ- âdâb-ı şeriata, desâtir-i tarîkata nisbeten ehemmiyetsiz bakar. Çünkü dar havsalası, o geniş ezvakı ihata edemiyor ve kısa makamı, o yüksek âdâba yetişemiyor.

Sekizinci Telvîh

Sekiz Varta'yı beyan eder.

Birincisi: Sünnet-i seniyyeye tamam ittibâi riayet etmeyen bir kısım ehl-i sülûk; velâyeti, nübüvvete tercih etmekle vartaya düşer. Yirmi Dördüncü ve Otuz Birinci Sözler'de, *nübüvvet ne kadar yüksek olduğu ve velâyet ona nisbeten ne kadar sönük olduğu* isbat edilmiştir.

İkincisi: Ehl-i tarîkatın bir kısım müfrit evliyasını sahabeye tercih, hatta enbiya derecesinde görmekle vartaya düşer. On İkinci ve Yirmi Yedinci Sözler'de ve Sahabeler Hakkındaki Zeyli'nde kat'î isbat edilmiştir ki; *sahabelerde öyle bir hâssa-i sohbet var ki, velâyet ile yetişilmez ve sahabelere tefevvuk edilmez ve enbiyaya hiçbir vakit evliya yetişmez.*

Âdâb-ı şeriat: Müstehap veya mendub da denilen dinin tavsiye ettiği bütün davranışlar.

Desâtir-i tarikat: Tarikat düsturları, prensipleri.

Ehl-i İtîzâl: Mûtezile mezhebi mensupları.

Ehl-i sülûk: Tarikat yoluna girenler.

Ehl-i tarikat: Hayatlarını bir tarîkatın prensipleri çerçevesinde sürdürenler.

Enbiya: Peygamberler.

Evliya: Veliler, Allah dostları.

Ezvak: Zevkler.

Hâssa-i sohbet: Hz. Peygamber'le (s.a.s.) beraber olmakla kazanılan ayrıcalık, özellik.

Havsala: Anlama, zihin kapasitesi.

İhata etmek: Kavramak, iyice anlamak.

İlm-i kelâm: İslâm'ın inanca ait meselelerini aklî delillerle ispatlayan ilim.

İttibâ: Tabi olma, uyma, bağlılık.

Kavânî-i Ehl-i Sünnet: Ehl-i Sünnet mezhebinin prensipleri, kaideleri.

Meftuniyet: Düşkünlük, tutkunluk.

Müfrit: Aşırı, ölçüyü kaçıran.

Nübüvvet: Peygamberlik.

Riayet etmek: Uymak, gözetmek.

Sünnet-i seniyye: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) üstün söz, hâl ve davranışları.

Tefevvuk: Üstünlük, üstün olma.

Telvîh: Açıklama.

Varta: Çukur, tehlike.

Velâyet: Velilik. Cenâb-ı Hakk'a, kullukla kazanılan yakınlık.

Zeyl: Ek, ilâve.

Üçüncüsü: İfrat ile tarîkat taassubu taşıyanların bir kısmı, âdâb ve evrad-ı tarîkatı sünnet-i seniyyeye tercih etmekle sünnete muhalefet edip, sünneti terk eder, fakat virdini bırakmaz. O suretle âdâb-ı şer'iyeye bir lâkaytlık vaziyeti gelir, vartaya düşer.

Çok Sözler'de isbat edildiği gibi ve İmam Gazâlî, İmam Rabbânî gibi muhakkikîn-i ehl-i tarîkat derler ki; *“Birtek sünnet-i seniyyeye ittibâ noktasında hâsıl olan makbuliyet, yüz âdâb ve nevâfil-i hususiyeden gelemez. Bir farz, bin sünnete müreccah olduğu gibi; bir sünnet-i seniyye dahi, bin âdâb-ı tasavvufa müreccahtır.”* demişler.

Dördüncüsü: Müfrit bir kısım ehl-i tasavvuf; ilhamı, vahiy gibi zanne-der ve ilhamı, vahiy nev'inden telâkki eder, vartaya düşer. *Vahyin derecesi ne kadar yüksek ve küllî ve kudsî olduğu.. ve ilhamât ona nisbeten ne derece cüz'î ve sönük olduğu,* On İkinci Söz'de ve i'câz-ı Kur'âna dair Yirmi Beşinci Söz'de ve sâir risalelerde gayet kat'î isbat edilmiştir.

Beşincisi: Sırr-ı tarîkatı anlamayan bir kısım mutasavvife, zayıfları takviye etmek.. ve gevşekleri teşcî etmek.. ve şiddet-i hizmetten gelen usanç ve meşakkati tahfif etmek için, istenilmeyerek verilen ezvak ve envâr ve keramâtı hoş görüp meftun olur; ibadâta, hidemâta ve evrada tercih etmekle vartaya düşer. Şu risalenin Altıncı Telvîh'inin Üçüncü Noktası'nda icmâlen beyan olduğu ve sâir Sözlerde kat'iyen isbat edilmiştir ki; *bu dâr-ı dünya, dârü'l-hizmettir, dârü'l-ücret değil!* Burada ücretini isteyenler; bâki, dâimî meyveleri, fâni ve muvakkat bir surete çevirmekle beraber, dünyadaki bekâ

Âdâb ve evrad-ı tarikat: Tarikat mensuplarının gözetmesi gereken usuller ve belirli zaman aralıkları ile devamlı yaptıkları zikirler, ibadetler.

Âdâb-ı şer'iyeye: Müstehap veya mendub da denilen dinin tavsiye ettiği bütün davranışlar.

Âdâb-ı tasavvuf: Tasavvuf disiplinlerinde gözetilmesi gereken genel usuller, kaideler.

Bekâ: Süreklilik, devamlılık.

Cüz'î: Küçük, az.

Dâr-ı dünya: Dünya yurdu.

Dârü'l-hizmet: Hizmet etme, çalışma yeri.

Dârü'l-ücret: Ücret alma yeri, zemini.

Hidemât: Hizmetler.

i'câz-ı Kur'an: İnsanları, benzerini yapmaktan âciz bırakan Kur'an-ı Kerim üslubu.

İbadât: İbadetler.

İcmâlen: Kısaca, özet olarak.

İfrat: Aşırılık, bir şeyin çok fazla olması (tefritin zıddı).

İlhamât: İlhamlar, kalbe doğan manalar.

Kudsî: Kutsal, mukaddes.

Küllî: Şümüllü, kapsamlı.

Lâkaytlık: Kayıtsız kalma, ilgi göstermeme.

Meftun: Düşkün, tutkun.

Muhakkikîn-i ehl-i tarikat: Sürekli hakikatin peşinde, kılı kırk yararcasına araştıran tarikat ehli, veliler.

Mutasavvife: Tasavvuf erbabı,

âlimleri.

Muvakkat: Kısa süreli, geçici.

Müreccah: Tercih edilen, üstün.

Nev: Tür, çeşit.

Nevâfil-i hususiye: Kişilerin gönüllerinden gelerek yerine getirdikleri güzel, hususi ibadetler.

Sırr-ı tarikat: Tarikatın gayesi, sırrı.

Şiddet-i hizmet: Çok fazla hizmet etme.

Tahfif etmek: Hafifletmek.

Telâkki etmek: Algılamak, kabullenmek.

Teşcî etmek: Cesaretlendirmek.

Vird: Belli aralıklarla devamlı okunan dua, zikir.

hoşuna geliyor, müştâkâne berzaha bakamıyor. Âdeta bir cihette dünya hayatını sever. Çünkü içinde bir nevi âhireti bulur.

Altıncısı: Ehl-i hakikat olmayan bir kısım ehl-i sülûk, makamât-ı velâyetin gölgelerini ve zillerini ve cüz'î numûnelerini, makamât-ı asliye-i külliye ile iltibas etmekle vartaya düşer. Yirmi Dördüncü Söz'ün İkinci Dalı'nda ve sâir Sözlere'de kat'iyen isbat edilmiştir ki; nasıl güneş, aynalar vâsıtasıyla taaddüd ediyor; binler misalî güneş, aynı güneş gibi ziya ve hararet sahibi olur. Fakat o misalî güneşler, hakikî güneşe nisbeten çok zayıftırlar. Aynen onun gibi makamât-ı enbiya ve eâzım-ı evliyanın makamâtının bazı gölgeleri ve zilleri var. Ehl-i sülûk onlara girer; kendini, o evliya-yı azîmeden daha azîm görür. Belki enbiyadan ileri geçtiğini zanneder, vartaya düşer. Fakat bu geçmiş umum vartalardan zarar görmemek için, *usûl-ü imaniyeyi ve esâsât-ı şeriatı daima rehber ve esas tutmak ve meşhûdunu ve zevkini onlara karşı muhalefesinde itham etmekledir.*

Yedincisi: Bir kısım ehl-i zevk ve şevk sülûkünde fahrı, nazı, şatahatı, teveccüh-ü nâsı ve merciyeti; şükre, niyaza, tazarruâta ve nâstan istiğnâya tercih etmekle vartaya düşer. *Hâlbuki en yüksek mertebe ise ubûdiyet-i Muhammediye'dir ki, "Mahbubiyet" unvanıyla tâbir edilir. Ubûdiyetin ise sırr-ı esası; niyaz, şükür, tazarrû, huşû, acz, fakr, halktan istiğnâ cihiyle o hakikatin kemâline mazhar olur. Bazı evliya-yı azîme, fahr ve naz*

Acz: Âcizlik. Sebepler açısından elinden çok şey gelmeyeceğinin şuuruyla Allah'a olan ihtiyacını bilme.

Azîm: Büyük.

Berzah: Kabir.

Eâzım-ı evliya: Velilerin büyükleri.

Ehl-i hakikat: Daima hak ve hakikat peşinde olup gerçeği bulanlar.

Ehl-i zevk ve şevk: Mânevî zevklere, ilâhî aşka mazhar olmuş kimseler.

Enbiya: Peygamberler.

Esâsât-ı şeriat: Dinin temel hükümleri.

Evliya-yı azîme: Büyük veliler.

Fahr: Övünme.

Fakr: Muhtaçlık. Cenâb-ı Hakk'ın her şeyin hakiki sahibi olduğu şuuruyla Allah'a olan ihtiyacını bilme.

Huşû: Alçak gönüllülük, tevazu.

İltibas etmek: Karıştırmak.

İstiğnâ: Bir şey istememe, tenez-zül etmeme, tok gözlülük.

İttiham etmek: İtham etmek; suçlamak.

Kemâl: Yücelik, mükemmellik.

Mahbubiyet: Sevilir olma, sevilme.

Makamat-ı asliye-i külliye: Asıl, genel makamlar.

Makamat-ı enbiya: Peygamber makamları.

Makamat-ı velâyet: Cenâb-ı Hakk'a yakın olma, velilik makamları, dereceleri.

Mazhar olmak: Erişmek, nâil olmak, şereflenmek.

Merciyet: Müracaat edilir, başvurulur olma; merkez durumunda olma.

Meşhûd: Görülen, şahit olunan.

Misali: Bir şeyin benzeri, onun

gibisi.

Müştâkâne: Büyük bir özlemle.

Nâs: İnsanlar.

Sırr-ı esas: Temel, asıl sır, gaye.

Sülûk: Mânevî yolculuk, mânen ilerleme.

Şatahat: Bir takım hislerin coşkusu altında söylenen, dengesiz, maksadı aşan sözler.

Taaddüd: Çoğalma, birden çok olma.

Tazarrû: Tevazu içinde Allah'a yalvarma.

Tazarruât: Yakarışlar, tevazu ve huşu içinde Allah'a yalvarmalar.

Teveccüh-ü nâs: İnsanların takdir etmesi, beğenisi.

Ubûdiyet: Kulluk.

Ubûdiyet-i Muhammediye: Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) kulluğu.

Usûl-ü imaniye: İman esasları.

Zill: Gölge.

ve şatahata muvakkaten, ihtiyârsız girmişler; fakat o noktada, ihtiyâren onlara iktidâ edilmez; hâdîdirler, mühdî değildirler; arkalarından gidilmez!

Sekizinci Varta: Hodgâm, aceleci bir kısım ehl-i sülûk; âhirette alınacak ve koparılacak velâyet meyvelerini, dünyada yemek ister ve sülûkunda onları istemekle vartaya düşer. Hâlbuki *وَمَا الْحَيَوةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ*¹ gibi âyetlerle ilân edildiği gibi, çok Sözler'de kat'iyen isbat edilmiştir ki; âlem-i bekâda birtek meyve, fâni dünyanın bin bahçesine müreccahtır.² Onun için, o mübarek meyveleri burada yememeli! Eğer istenilmeyerek yedirilse şükredilmeli! Mükâfat için değil, belki teşvik için bir ihsan-ı ilâhî olarak telâkki edilmeli!..

Dokuzuncu Telvîh

Tarîkatın pek çok semerâtından ve faydalarından yalnız burada *dokuz adedini* icmâlen beyan edeceğiz.

Birincisi: İstikâmetli tarîkat vâsıtasıyla, saadet-i ebediyedeki ebedî hazinelerin anahtarları ve menşeleri ve madenleri olan hakâik-i imaniyenin inkişafı ve vuzuhu ve aynelyakîn derecesinde zuhurlarıdır.

İkincisi: Makine-i insaniyenin merkezi ve zembereği olan kalbi, tarîkat vâsıta olup işletmesiyle ve o işletmekle, sâir letâif-i insaniyeyi harekete getirip, netice-i fitratlarına sevk ederek hakikî insan olmaktır.³

¹ “Yoksa bu dünya hayatı, aldatıcı ve geçici bir zevkten başka bir şey değildir.” (Âl-i İmran Sûresi, 3/185; Hadîd Sûresi, 57/20).

² Bkz.: Buhârî, *Cihâd* 6, 73; Tirmizî, *Fedâilü'l-cihâd* 17, 26; İbni Mâce, *Zühd* 39; Dârimî, *Rakâik* 99.

³ Buhârî, *İman* 39; *Müsâkat* 107; İbni Mâce, *Fiten* 14; Dârimî, *Büyü* 1.

Âlem-i bekâ: Kalıcı, ölümsüz âlem, âhiret yurdu.

Aynelyakîn: Gözle görülüp edinilen bilgi.

Ehl-i sülûk: Tarîkat yoluna girenler.

Hâdî: Hidâyete eren, doğru yolda olan.

Hakâik-i imaniye: İman hakikatleri.

Hodgâm: Kendi zevkini düşünen.

İcmâlen: Kısaca, özet olarak.

İhsan-ı ilâhî: Cenâb-ı Hakk'ın

ihsanı, nimeti.

İhtiyâr: Tercih, irade.

İhtiyâren: Tercih ederek, isteyerek.

İktidâ etmek: Uymak, örnek almak, tâbi olmak.

İnkişaf: Belirme, ortaya çıkma.

Letâif-i insaniye: İnsana ait mânevî duyular.

Makine-i insaniye: Vücut makiyesi, beden.

Menşe: Kaynak, memba.

Muvakkaten: Kısa süreli, geçici olarak.

Mühdî: Hidayete vesile olan, doğru yola ileten.

Müreccah: Tercih edilen, üstün.

Netice-i fitrat: Yaratılış gereği, neticesi.

Saadet-i ebediye: Ebedi, sonsuz mutluluk, cennet hayatı.

Semerât: Neticeler, kârlar.

Telâkki etmek: Kabullenmek, benimsemek.

Vuzuh: Açığa çıkma, netlik kazanma.

Üçüncüsü: Âlem-i berzah ve âhiret seferinde, tarîkat silsilelerinden bir silsileye iltihak edip ve o kafil-i nurâniye ile ebedü'l-âbâd yolunda arkadaş olmak ve yalnızlık vahşetinden kurtulmak ve onlarla, dünyada ve berzah-ta mânen ünsiyet etmek ve evham ve şübehâtın hücumlarına karşı, onların icmâna ve ittifakına istinad edip, her bir üstadını kavî bir sened ve kuvvetli bir burhan derecesinde görüp, onlarla o hatıra gelen dalâlet ve şübehâtı defetmektir.

Dördüncüsü: İmandaki mârifetullah ve o mârifetteki muhabbetullahın zevkini, sâfi tarîkat vâsıtasıyla anlamak.. ve o anlamakla dünyanın vahşet-i mutlakasından ve insanın kâinattaki gurbet-i mutlakasından kurtulmaktır. Çok Sözlere'de isbat etmişiz ki; saadet-i dâreyn ve elemsiz lezzet ve vahşetsiz ünsiyet ve hakikî zevk ve ciddî saadet, iman ve İslâmiyet'in hakikatindedir. İkinci Söz'de beyan edildiği gibi; iman, şecere-i tûbâ-yı cennetin bir çekirdeğini taşıyor. İşte tarîkatın terbiyesiyle, o çekirdek neşv ü nemâ bulur, inkişaf eder.

Beşincisi: Tekâlif-i şer'iyedeki hakâik-i latîfeyi, tarîkattan ve zikr-i ilâhîden gelen bir intibah-ı kalbî vâsıtasıyla hissetmek, takdir etmek... O vakit taate, suhre gibi değil, belki iştiyakla itaat edip ubûdiyeti îfâ eder.

Altıncısı: Hakikî zevke ve ciddî teselliye ve kedersiz lezzete ve vahşetsiz ünsiyete, hakikî medar ve vâsıta olan tevekkül makamını ve teslim rütbesini ve rıza derecesini kazanmaktır.

Âlem-i berzah ve âhiret: Kabir ve ahiret âlemi.

Berzah: Kabir.

Dalâlet: Sapıklık, yanlışlık.

Ebedü'l-âbâd: Sonsuzluk, ilelebet.

Evham: Vehimler, kuruntular.

Gurbet-i mutlaka: Tam bir gariplik, yabancılık.

Hakâik-i latîfe: İnce, hassas hakikatler.

İcmâ: Bir meselede oluşan ittîfak, fikir birliği.

İfâ etmek: Yerine getirmek.

İltihak etmek: Katılmak, birleşmek.

İnkişaf: Açılma, gelişme.

İntibah-ı kalbî: Kalbin, ilâhî hakikatlere uyanması, fark eder hâle gelmesi.

İstinad etmek: Dayanmak.

Kafil-i nurâniye: Nurlu kafil.

Kavî: Güçlü, kuvvetli.

Mârifetullah: Allah'ı sıfat, isim ve fiilleriyle tanımak, bilmek. Kalb ve vicdan kültürü.

Medar olmak: Sebep, vesile olmak.

Muhabbetullah: Allah sevgisi.

Neşv ü nemâ: Boy atıp gelişme.

Rıza: Cenâb-ı Hakk'ın hoşnutluğu, memnuniyeti.

Saadet-i dâreyn: Dünya ve ahiret mutluluğu.

Suhre: Zoraki iş gören, işini ciddiye almayan.

Şecere-i tûbâ-yı cennet: Cennetteki Tûbâ ağacı.

Şübehât: Şüpheler.

Taat: İtaat, kulluk.

Tekâlif-i şer'îye: Dinî yükümlülükler, sorumluluklar

Teslim: Cenâb-ı Hakk'ın emir ve iradesine kendini salıverme, tamamen boyun eğme.

Tevekkül: Allah'a güvenmek, sebepleri yerine getirdikten sonra neticeyi Allah'a bırakmak.

Ubûdiyet: Kulluk.

Ünsiyet etmek: Âşına, yakın, dost olmak.

Vahşet-i mutlaka: Tam bir yalnızlık.

Zikr-i ilâhî: Allah'ı anma, zikretme.

Yedincisi: Sülûk-u tarîkâtın en mühim şartı, en ehemmiyetli neticesi olan ihlâs vâsıtasıyla, şîrk-i hafîden ve riya ve tasannû gibi.. rezâilden halâs olmak ve tarîkâtın mahiyet-i amelîyesi olan tezkiye-i nefis vâsıtasıyla, nefis-i emmâ-renin ve enânîyetin tehlikelerinden kurtulmaktır.

Sekizincisi: Tarîkatta zîkr-i kalbî ile ve tefekkür-ü aklî ile kazandığı teveccüh ve huzur ve kuvvetli niyetler vâsıtasıyla, âdetlerini ibadet hükmüne çevirmek ve muamelât-ı dünyeviyesini, a'mâl-i uhreviye hükmüne getirip sermaye-i ömrünü hüsn-ü istîmal etmek cihetiyle, ömrünün dakikalarını hayat-ı ebediyenin sümbüllerini verecek çekirdekler hükmüne getirmektedir.

Dokuzuncusu: Seyr ü sülûk-i kalbî ile ve mücahede-i ruhî ile ve terakkiyât-ı mâneviye ile, insan-ı kâmil olmak için çalışmak.. yani, hakikî mümin ve tam bir müslüman olmak.. yani, yalnız sûrî değil, belki hakikat-i imanı ve hakikat-i İslâm'ı kazanmak.. yani, şu kâinat içinde ve bir cihette kâinat mümessili olarak, doğrudan doğruya kâinatın Hâlık-ı Zülcelâl'ine abd olmak ve muhatap olmak.. ve dost olmak ve halîl olmak.. ve ayna olmak.. ve ahsen-i takvimde olduğunu göstermekle, benîâdemîn melâikeye rüchaniyetini isbat etmek.. ve şeriatın imanî ve amelî cenâhlarıyla makamat-ı âliyyede uçmak.. ve bu dünyada saadet-i ebediyyeye bakmak, belki de o saadete girmektir...

A'mâl-i uhreviye: Dinî ameller, işler. Neticesi bütünüyle âhirete bakan dinî görevler.

Abd: Kul.

Ahsen-i takvim: En güzel, en ideal şekil, hâl.

Amelî: Tatbikî, pratik.

Benîâdem: İnsanoğlu.

Cenâh: Kanat, yön.

Enânîyet: Benlik, gurur.

Hakikat-ı iman: Doğru, gerçek iman.

Hakikat-ı İslâm: Doğru, gerçek İslâmiyet.

Halâs olmak: Kurtulmak.

Hâlık-ı Zülcelâl: Ulu, Yüce Yaratıcı.

Halîl: Sadık, samimi dost.

Hayat-ı ebediye: Ebedi, sonsuz âhîret hayatı.

Huzur: Kalbi ve vicdanî itminana erme; ilâhî maiyyete mazhar olma.

Hüsn-ü istîmal: Güzel, yerinde kullanma.

İhlâs: Yaptığını sırf Allah emrettiği için yapıp, başka bir gâye karıştırmamak.

İnsan-ı kâmil: Dinî yaşantısı itibarıyla ideal, örnek, mükemmel insan.

Mahiyet-i amelîye: Pratikteki uygulamanın özü, aslı.

Makamat-ı âliye: Yüce makamlar.

Melâike: Melekler.

Muamelât-ı dünyeviye: Dünya-ya ait işler.

Mücâhede-i ruhî: Ruh vâsıtası ile, ruhen yapılan mücadele, gayret.

Mümessil: Temsil eden, temsilci.

Nefs-i emmâre: İnsana sürekli kötülükleri emreden nefis.

Rezâil: Rezillikler.

Riya: Gösteriş, iki yüzlülük.

Rüchaniyet: Üstün, tercih edilir olma.

Seyr ü sülûk-i kalbî: Belli bir usûl dairesinde hayvanî ve cismanî arzulardan uzaklaşıp kalb

ve ruhun hayat çizgisinde, gönül ayağıyla Allah'a yürümek.

Sûrî: Görünüşte olan, görünürdeki.

Sülûk-u tarîkat: Tarîkâtın prensipleri doğrultusunda yol alma, hayatını sürdürme.

Şîrk-i hafî: Gizli şîrk. Farkında olmadan Cenâb-ı Hakk'ın rızası dışında başka yollara, başka gayelere yönelme.

Tasannû: Sunilik, yapmacıklık.

Tefekkür-ü aklî: Akıl vâsıtasıyla yapılan tefekkür, derince düşünme.

Terakkiyât-ı mâneviye: Mânevî ilerlemeler, yükselişler.

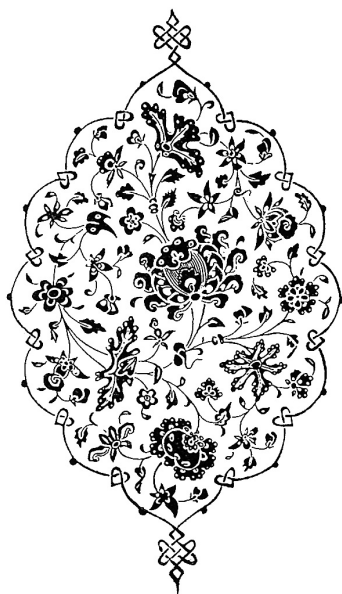
Teveccüh: Yönelme. Bütün melekeleriyle Allah'a yönelme.

Tezkiye-i nefis: Nefsi, her türlü yanlış, kötü duygulardan, arzulardan arındırma, temiz tutma.

Zîkr-i kalbî: Gönül diliyle, içten yapılan zikir.

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ.¹

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى الْغَوْثِ الْأَكْبَرِ فِي كُلِّ الْعُصُورِ وَالْقُطْبِ الْأَعْظَمِ فِي
كُلِّ الدُّهُورِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ الَّذِي تَظَاهَرَتْ حِشْمَةُ وَلَايَتِهِ وَمَقَامُ مَحَبُّوبِيَّتِهِ فِي
مِعْرَاجِهِ وَانْدَرَجَ كُلُّ الْوَلَايَاتِ فِي ظِلِّ مِعْرَاجِهِ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ.
أَمِينَ. وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ.²

¹ “Sübhansın ya Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara Sûresi, 2/32).

² “Allah’ım! Her asırda en büyük medetkâr, her devirde en büyük kutub olan.. sana olan yakınlığı ve senin O’na olan sevginin büyüklüğü, Miraç Mu’cizesi’nde ortaya çıkan.. ve bütün velâyetler, O’nun bu Mirac’ının sayesinde gerçekleşen Efendimiz Muhammed’e, O’nun bütün âl ve ashabına salât ve selâm eyle! Âmin. Ve bütün hamdler âlemlerin Rabbi Allah’adır.”

Zeyl

Bu küçük zeylin büyük bir ehemmiyeti var. Herkese menfaatlidir.

Cenâb-ı Hakk'a vâsıl olacak tarîkler pek çoktur. Bütün hak tarîkler Kur'-ân'dan alınmıştır. Fakat tarikatların bazısı; bazısından daha kısa, daha selâmetli, daha umumiyetli oluyor. O tarîkler içinde, kâsır fehminle Kur'-ân'dan istifade ettiğim "**acz** ve **fakr** ve **şefkat** ve **tefekkür**" tarîkidir.

Evet **acz** dahi, aşk gibi belki daha eslem bir tarîktir ki; ubûdiyet tarîkiyle mahbubiyete kadar gider.

Fakr dahi, Rahmân ismine îsal eder.

Hem **şefkat** dahi, aşk gibi belki daha keskin ve daha geniş bir tarîktir ki Rahîm ismine îsal eder.

Hem **tefekkür** dahi, aşk gibi belki daha zengin, daha parlak, daha geniş bir tarîktir ki, Hakîm ismine îsal eder.

Şu tarîk, hafî tarîkler misillü "letâîf-i aşere" gibi on hatve değil ve tarîk-i cehriye gibi "nüfus-u seb'a" yedi mertebeye atılan adımlar değil, belki "dört hatve"den ibarettir. Tarîkattan ziyade hakikattir, şeriattır. Yanlış anlaşılmasın; **acz** ve **fakr** ve kusurunu, Cenâb-ı Hakk'a karşı görmek demektir. Yoksa onları yapmak veya halka göstermek demek değildir.

Acz: Âcizlik. Sebepler açısından elinden çok şey gelmeyeceğinin şuuruyla Allah'a olan ihtiyacını bilme.

Eslem: Daha güvenli, daha emin.

Fakr: Muhtaçlık. Cenâb-ı Hakk'ın her şeyin hakiki sahibi olduğu şuuruyla Allah'a olan ihtiyacını bilme.

Fehm: Anlama, anlayış.

Hafî tarîk: Mânevî yolculuğun "letâîf-i aşere" vâsıtasıyla daha ziyade emir âleminde halk âlemine doğru sürdürüldüğü, zikirlerin de sessizce, içten içe yapıldığı tarikat.

Hakîm: Her şeyi yerli yerince

yapan, Hz. Allah.

Hatve: Adım.

İsal etmek: Ulaştırmak.

Kâsır: Kısır, yetersiz.

Letâîf-i aşere: İnsanın önde gelen on duyusu: Kalb, ruh, sır, hafî, ahfâ ile birlikte fiziki beş duyu.

Mahbubiyet: Allah tarafından sevilme.

Misillü: Gibi.

Nüfus-u seb'a: Yedi nefis mertebesi: Emmâre, levvâme, mülheme, mutmainne, râdiye, mar-diyye, kâmile/sâfiye.

Rahîm: Kullarına karşı sonsuz lütuf ve merhamet eden Hz. Allah.

Rahmân: Zâtında muazzam bir rahmet sahibi olan, Hz. Allah.

Şefkat: Karşılıksız sevgi besleme, merhametle sevmek.

Şeriat: Dinî hüküm ve kurallar, İslâmiyet.

Tarîk: Yol.

Tarîk-i cehriye: Mânevî yolculuğun "nüfus-u seb'a" vâsıtasıyla daha ziyade halk âleminde emir âlemine doğru sürdürüldüğü, zikirlerin de sesli, açıktan yapıldığı tarikat.

Tefekkür: Varlık ve hâdiseleri geniş, derin ve sistemli düşünmek; iyi okuma.

Vâsıl olmak: Ulaşmak, erişmek.

Zeyl: Ek, ilâve.

Şu kısa tarîkin evradı: **İttibâ-ı sünnettir**, ferâizi işlemek, kebâiri terk etmektir. **Ve bilhassa namazı tâdil-i erkân ile kılmak**, namazın arkasındaki tesbihatı yapmaktır.

Birinci Hatve'ye: ¹ فَلَا تُزَكُّوْا اَنْفُسَكُمْ âyeti işaret ediyor.

İkinci Hatve'ye: ² وَلَا تَكُوْنُوْا كَالَّذِيْنَ نَسُوْا اللّٰهَ فَاَنْسِيْهُمْ اَنْفُسَهُمْ âyeti işaret ediyor.

Üçüncü Hatve'ye: ³ مَا اَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنْ اللّٰهِ وَمَا اَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ âyeti işaret ediyor.

Dördüncü Hatve'ye: ⁴ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ اِلَّا وَجْهَهُ âyeti işaret ediyor. Şu dört hatvenin kısa bir izahı şudur ki:

Birinci Hatve'de: ⁵ فَلَا تُزَكُّوْا اَنْفُسَكُمْ âyeti işaret ettiği gibi *tezkiye-i nefis etmemek*. Zira insan, cibilliyeti ve fitratı hasebiyle nefsinin sever. Belki evvelâ ve bizzât yalnız zâtını sever, başka her şeyi nefsinin feda eder. Mâbud'a lâayık bir tarzda nefsinin metheder. Mâbud'a lâayık bir tenzih ile nefsinin meâyibden tenzih ve tebrîe eder. Elden geldiği kadar kusurları kendine lâayık görmez ve kabul etmez. Nefsinin perestîş eder tarzında şiddetle müdafaa eder. Hatta fitratında tevdi edilen ve Mâbud-u Hakikî'nin hamd ve tesbihi için ona verilen cihâzât ve istidadı, kendi nefsinin sarf ederek ⁵ اَتَّخَذَ اِلٰهَهُ هَوٰیهُ sırrına mazhar olur. Kendini görür, kendine güvenir, kendini beğenir.

1 "Öyleyse kendinizi temize çıkarmayın, ..." (Necm Sûresi, 53/32).

2 "Sakin şunlar gibi olmayın ki onlar Allah'ı unuttukları için, Allah da onlara kendilerini unutturdu ..." (Haşir Sûresi, 59/19).

3 "Sana gelen her iyilik Allah'tandır. Başına gelen her fenalık ise nefsindendir." (Nisâ Sûresi, 4/79).

4 "O'nun Zât'ı hariç, her şey yoklukla iç içedir." (Kasas Sûresi, 28/88).

5 "... şu kendi heva ve heveslerini ilâh edinen kimseye!" (Furkan Sûresi, 25/43).

Cibilliyet: Karakter, huy.

Cihâzât: Cihazlar, donanımlar.

Evrâd: Virdler. Belirli zamanlarda devamlı yapılan ibadetler, okunan dua ve zikirler.

Ferâiz: Farzlar.

Fitrat: Tabiat, yaratılış.

Haseb: Dolayı, dolayısı.

İstidat: Kabiliyet, yetenek.

İttibâ-ı sünnet: Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) üstün söz, hâl, davranış ve buyruklarına uygun

bir hayat yaşama.

Kebâir: Büyük günahlar.

Mâbud: Kendisine ibadet edilen Zât, İlâh.

Mâbud-u Hakikî: Gerçek mâbud.

Mazhar olmak: Söz konusu duruma düşmek, maruz kalmak.

Meâyib: Ayıplar, kusurlar.

Perestîş etmek: Aşırı derecede sevmek, düşkünlük.

Tâdil-i erkân: Namazı; rükünle-

rini, şartlarını yerine getirerek edâ etme, gerektiği gibi kılmak.

Tebrîe etmek: Temize çıkarmak.

Tenzih: Kusurlardan uzak tutma. Toz kondurmama.

Tevdi etmek: Emanet olarak vermek, koymak.

Tezkiye-i nefis: Nefsi, her türlü hatadan, kusurdan uzak görme, temize çıkarma.

İşte şu mertebede, şu hatvede tezkiyesi, tathiri: *Onu tezkiye etmemek, tebrie etmemektir.*

İkinci Hatve'de: *وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ* dersini verdiği gibi; kendini unutmuş, kendinden haberi yok. Mevta düşünse, başkasına verir. Fenâ ve zevali görse, kendine almaz. Ve külfet ve hizmet makamında nefsinin unutmak, fakat ahz-ı ücret ve istifade-i huzûzât makamında nefsinin düşünmek, şiddetle iltizam etmek, nefis-i emmârenin muktezasıdır.

Şu makamda tezkiyesi, tathiri, terbiyesi, şu hâlin aksidir. *Yani, nisyân-ı nefis içinde nisyân etmemek. Yani, huzûzât ve ihtirasâtta unutmak ve mevte ve hizmette düşünmek.*

Üçüncü Hatve'de: *مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ* dersini verdiği gibi; nefsin muktezası, daima iyiliği kendinden bilip fahr ve ucbe girer. Bu hatvede, *nefsinde yalnız kusuru ve naksı ve aczi ve fakrı görüp; bütün mehâsin ve kemâlâtını, Fâtır-ı Zülcelâl tarafından ona ihsan edilmiş nimetler olduğunu anlayıp, fahr yerinde şükür ve temeddüh yerinde hamd etmektir.*

Şu mertebede tezkiyesi, ¹*قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّيْهَا*, sırrıyla şudur ki; *kemâlini kemâlsizlikte, kudretini aczde, gınâsını fakrda bilmektir.*

Dördüncü Hatve'de: *كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ* dersini verdiği gibi; nefis, kendini serbest ve müstakil ve bizzât mevcut bilir. Ondandır bir nevi rubûbiyet dâvâ eder. Mâbud'una karşı adâvetkârâne bir isyanı taşır.

¹ “Nefsini maddî ve mânevî kirlere arındıran, felaha erer.” (Şems Sûresi, 91/9).

Adâvetkârâne: Düşmancasına.

Ahz-ı ücret: Ücret alma.

Fahr: Övünme, böbürlenme.

Fâtır-ı Zülcelâl: Ulu, Yüce Yarattıcı.

Fenâ: Bitme, tükenme.

Gınâ: Kendine yetme, başkasına ihtiyaç duymama.

İhtirasât: Şiddetli hırslar, ihtiraslar.

İltizam etmek: Sımsıkı sarılmak.

İstifade-i huzûzât: Hazlardan, zevklerden istifade etme.

Kemâl: Olgunluk, fazilet, mükemmellik.

Kemâlât: Güzellikler, faziletler, edemler.

Mehâsin: Güzellikler.

Mevt: Ölüm.

Mukteza: Gerek.

Naks: Eksiklik, kusur.

Nefs-i emmâre: İnsana sürekli kötülükleri emreden nefis.

Nisyân-ı nefis: Kendini unutmama. Nefsin hoşuna giden şeyleri görmezden gelme, aldınış etmeme.

Rubûbiyet: Rab, sahip olma, hükmetme, idare etme.

Tathir: Temizleme.

Temeddüh: Kendi kendini övme, beğendirmeye çalışma.

Tezkiye: Arındırma.

Ucb: Kendini beğenme.

Zeval: Yok olma, ölme.

İşte gelecek şu hakikati derk etmekle ondan kurtulur. Hakikat şudur ki; *her şey nefsinde mana-yı ismiyle fânidir, mefkuddur, hâdistir, mâdumdur. Fakat mana-yı harfiyle ve Sâni-i Zülcelâl'in esmâsına aynadarlık cihetiyle ve vazifedarlık itibarıyla şâhiddir, meşhuddur, vâciddir, mevcuttur.*

Şu makamda tezkiyesi ve tathiri şudur ki: Vücûdunda adem, ademinde vücûdu vardır. Yani kendini bilse, vücûd verse; kâinat kadar bir zulümât-ı adem içindedir. Yani vücûd-u şahsîsine güvenip Mûcid-i Hakikî'den gaflet etse; yıldız böceği gibi bir şahsî ziya-yı vücûdu, nihayetsiz zulümât-ı adem ve firaklar içinde bulunur, boğulur. Fakat enâniyeti bırakıp, bizzât nefsi hiç olduğunu ve Mûcid-i Hakikî'nin bir âyine-i tecellîsi bulunduğunu gördüğü vakit, bütün mevcudâtı ve nihayetsiz bir vücûdu kazanır. Zira bütün mevcudât, esmâsının cilvelerine mazhar olan Zât-ı Vâcibu'l-vücûd'u bulan, her şeyi bulur.

Hâtîme

Şu acz, fakr, şefkat, tefekkür tarîkindeki dört hatvenin izahatı; *hakika-tin ilmine, şeriatın hakikatına, Kur'ân'ın hikmetine dair olan yirmi altı adet Sözlere* de geçmiştir. Yalnız şurada bir-iki noktaya kısa bir işaret edeceğiz. Şöyle ki:

Evet şu tarîk, daha kısadır. Çünkü dört hatvedir. Acz, elini nefisten çekse, doğrudan doğruya Kadîr-i Zülcelâl'e verir. Hâlbuki en keskin tarîk olan aşk, nefisten elini çeker, fakat mâşuk-u mecâziye yapışır. Onun zevalini bulduktan sonra Mahbub-u Hakikî'ye gider.

Adem: Yok, yokluk.

Âyine-i tecellî: Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimlerini, icraatlarını yansıtan, gösteren ayna.

Cilve: Tecellî, yansıma.

Derk etmek: Anlamak, idrak etmek.

Enâniyet: Benlik, gurur.

Esmâ: İsimler.

Firak: Ayrılık.

Hâdis: Sonradan olan.

Kadîr-i Zülcelâl: Her şeye gücü yeten Ulu Allah.

Mâdum: Varlığı olmayan, yok.

Mahbub-u Hakikî: Gerçek, asıl sevgili.

Mana-yı harfî: Her varlığın kendine ait özelliklerin diliyle Yaratıcısı hakkında ifade ettiği anlam.

Mana-yı ismî: Her varlığın kendi kendine, tek başına ifade ettiği anlam.

Mâşuk-u mecâzî: Mecâzî sevgili.

Mefkud: Yok, olmayan.

Meşhud: Allah'a olan şehadeti başkaları tarafından görülen.

Mevcud: Var edilmiş, varlığa erdirilmiş,

Mûcid-i Hakikî: Asıl var eden, gerçek yaratıcı.

Sâni-i Zülcelâl: Her şeyi sanatlı olarak yaradan Ulu Allah.

Şâhid: Allah'a şehadet eden, O'nu gösteren.

Vâcid: Vücut sahibi.

Vazifedârlık: Vazifeli olma, görevlilik.

Vücûd: Varlık, var olma.

Zât-ı Vâcibu'l-vücûd: Varlığı kendinden ve kesin olan Hz. Allah.

Zeval: Sona erme, son bulma.

Ziya-yı vücûd: Varlığın ziya-sı, ışığı.

Zulümât-ı adem: Yokluk, hiçlik karanlıkları.

Hem şu tarîk, daha eslemidir. Çünkü nefsin şatahat ve bâlâ-pervazâne dâvâları bulunmaz. Çünkü acz ve fakr ve kusurdan başka nefsinde bulmuyor ki, haddinden fazla geçsin.

Hem, bu tarîk daha umumî ve cadde-i kübrâdır. Çünkü kâinatı ehl-i vahdeti'l-vücûd gibi, huzur-u dâimî kazanmak için *idama mahkum* zannedip, “Lâ mevcûde illâ Hû” hükmetmeye.. veyahut ehl-i vahdeti’ş-şuhûd gibi, huzur-u dâimî için kâinatı *nisyan-ı mutlak* hapsinde *hapse mahkum* tahayyül edip, “Lâ meşhûde illâ Hû” demeye mecbur olmuyor. Belki *idamdan ve hapisten gayet zâhir* olarak Kur’ân affettiğinden, o da sarf-ı nazar edip ve mevcudâtı kendileri hesabına hizmetten azlederek Fâtır-ı Zülcelâl hesabına istihdam edip, *esmâ-yı hüsnâsının mazhariyet ve aynadarlık vazifesinde istîmal* ederek mana-yı harfî nazarıyla onlara bakıp, mutlak gafletten kurtulup, huzur-u dâimîye girmektir. Her şeyde Cenâb-ı Hakk’a bir yol bulmaktır.

Elhâsıl: Mevcudâtı; mevcudât hesabına hizmetten azlederek, mana-yı ismiyle bakmamaktır.

* * *

Azletmek: Çıkarmak, ayırmak.

Bâlâ-pervazâne: Yüksekten uçarcasına, haddini aşarcasına.

Cadde-i kübrâ: Büyük, geniş yol, anayol.

Ehl-i vahdeti'l-vücûd: Allah’tan başka varlıkların da kendilerince sabit bir hakikati olduğu gerçeğini kabul etmeyen kimseler.

Ehl-i vahdeti’ş-şuhûd: Her şeyi Allah’ın tecellisi olarak gören, yani gözünde mâsiva yok olan, her şeyde sadece Bir’i gören, gördüğü her şeyi muhtelif mertebelerde O’nun tecellisinden ibaret sayan kimseler.

Elhâsıl: Hâsılı, netice olarak.

Eslem: Daha güvenli, daha emin.

Esmâ-yı hüsnâ: Cenâb-ı Hakk’ın güzel isimleri.

Fâtır-ı Zülcelâl: Yüce, ulu Yarattıcı.

Huzur-u dâimî: Dâimî huzur. Cenâb-ı Hakk’ın her yerde hazır ve nâzır olduğunu sürekli hissedebilme.

İstihdam etmek: Çalıştırmak, hizmet ettirmek.

İstîmal etmek: Kullanmak.

Lâ meşhûde illâ Hû: Meşhûd olan sadece O’dur.

Lâ mevcûde illâ Hû: O’ndan başka hakiki bir mevcut yok.

Mazhariyet: Cenâb-ı Hakk’ın isimlerinin kendi varlığı üzerinde işleyişine ayna olma, nâil olma.

Nisyan-ı mutlak: Tamamen unutmama, görmeme.

Sarf-ı nazar: Bakmama, görmezlikten gelme.

Şatahat: Bir takım hislerin çöküşü altında söylenen, dengesiz, maksadı aşan, dinin temel prensiplerine ters düşen sözler.

Tahayyül etmek: Hayal etmek, hayalde canlandırmak.

Otuzuncu Mektup

Matbû, Arabî “İşârâtü'l-İ'câz Tefsiri” dir.

* * *

Otuz Birinci Mektup

Otuz bir Lem’a’dır.

* * *

Otuz İkinci Mektup

Kendi kendine manzum tarzını alan matbû “Lemeat Risalesi” dir. Aynı zamanda Otuz İkinci Lem’a olup, Sözler mecmuasının âhîrinde neşredilmiştir.

* * *

Otuz Üçüncü Mektup

Mârifet-i ilâhiyeye pencereler açan “Otuz Üç Pencereli Risale” olup, bir cihette Otuz Üçüncü Söz olduğundan, Sözler mecmuasında neşredilmiş, buraya derc edilmemiştir.

* * *

Âhir: Son, en son.

Arabî: Arapça.

Derc etmek: Yerleştirmek, içine koymak.

Manzum: Vezinli, şiir tarzında.

Mârifet-i ilâhiye: Allah’ı sıfat, isim ve fiilleriyle tanıma, bilme. Kalb ve vicdan kültürü.

Matbû: Tab edilmiş, basılmış.

Neşretmek: Yayımlamak.

İşârât-ı Gaybiyye Hakkında Bir Takriz

İmam Ali'nin (*radıyallâhu anhu*), Risale-i Nur hakkında ihbar-ı gaybîsinden bir parça olan bu kısım, Sikke-i Tasdik-ı Gaybî Mecmuasında derc edilen İşârât-ı Kur'âniye ve üç Kerâmet-i Aleviye ve Kerâmet-i Gavsîye risaleleriyle birlikte, ehl-i vukûfların takdîrkâr raporlarına müsteniden, mahkemelerce sahiplerine geri iade edilmiştir.

İmam Ali'nin (*radıyallâhu anhu*) Celcelûtiye'de, Risale-i Nur hakkındaki üç kerâmetinden bir kerâmetinin sekiz remzinden Yedinci ve Sekizinci Remz'in bir parçasıdır. Sikke-i Tasdik-ı Gaybî Mecmuasının yüz yirmi beşinci sayfasından, yüz otuzuncu sayfasına kadar olan kısımda münderiştir.

Yedinci Remiz

Hazreti İmam Ali (*radıyallâhu anhu*) nasıl ki,

وَبِالْأَيَّةِ الْكُبْرَى أَمِنِّي مِنَ الْفَجْتِ

وَبِحَقِّ فَقَجِّ مَعَ مَخْمَةٍ يَا إِلَهَنَا
وَبِأَسْمَائِكَ الْحُسْنَى أَجْرَنِي مِنَ الشَّتِّ
حُرُوفٌ لِبَهْرَامٍ عَلَتْ وَتَشَامَخَتْ
وَاسْمُ عَصَا مُوسَى بِهِ الظُّلْمَةُ انْجَلَتْ¹

diye birinci fıkrasıyla Yedinci Şuâ'ya işaret etmiş. Öyle de, aynı fıkra ile “âli bir tefekkürnâme ve tevhîde dair yüksek bir mârifetnâme” nâmında olan

¹ “Âyetü'l-Kübrâ hürmetine beni kurtar, emanet ve emniyet ver. (.....) Esmâ-yı hüsnâ hakkı için beni dağınıklıktan koru. O harfler, Merih yıldızı gibi yüksek ve âlîdir. Asâ-yı Musa ismiyle karanlıklar dağılır.” Hazreti Ali'nin (k.v.) Celcelûtiye'sinde yer alan bu beyitler için bkz.: Gümüşhânevî, *Mecmûatü'l-ahzab*, *Eurad-ı Şâzelî*, s. 516.

Âli: Yüce.

Celcelûtiye: Hz. Ali (r.a.) tarafından telif edilen, cifir ve ebced hesabı ile alâkalı, Süryânice bir kaside.

Derc etmek: İçine almak, koymak.

Ehl-i vukûf: Birlikçi heyeti.

İhbar-ı gaybî: Gayba ait, bilinmeyen şeylerden bahsetme, haber verme.

İşârât-ı gaybiyye: Gayba ait,

görünmeyen, bilinmeyen işaretler.

İşârât-ı Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerim'e ait işaretler.

Kerâmet-i Aleviye: Hz. Ali Efendimiz vâsıtası ile (r.a.) görülen kerâmet.

Kerâmet-i Gavsîye: Abdülkadir Geylanî (k.s.) Hazretleri vâsıtası ile görülen kerâmet.

Mârifetnâme: Cenâb-ı Hakk'ı sıfat, isim ve fiilleriyle anlatan yazı, kitap.

Münderiç: İçine konulan, içinde bulunan, derc edilen.

Müsteniden: Dayanarak.

Remz: İşaret.

Takriz: Bir kitap hakkında başkaları tarafından kaleme alınan takdir yazısı.

Tefekkürnâme: Tefekkür yazısı. İnsanı düşünceye sevk eden yazı.

Tevhid: Cenâb-ı Hakk'ın birliği.

Yirmi Dokuzuncu Arabî Lem'a'ya dahi işaret eder. İkinci fıkrasıyla ism-i âzam ve sekîne denilen esmâ-yı sitte-i meşhurenin¹ hakikatlerini gayet âlî bir tarzda beyan ve isbat eden ve Yirmi Dokuzuncu Lem'a'yı takip eyleyen Otuzuncu Lem'a nâmında altı nükte-i esmâ risalesine **بِأَسْمَائِكَ الْحُسْنَىٰ أَجْرَنِي مِنَ الشَّيْءِ** cümlesiyle işaret ettiğinden, sonra akabinde risale-i esmâyı tâkip eden Otuz Birinci Lem'a'nın Birinci Şuâ'sı olarak, otuz üç âyet-i Kur'âniye'nin Risale-i Nur'a işârâtını kaydedip, hesab-ı cifrî münasebetiyle baştan başa ilm-i huruf risalesi gibi görünen ve bir mu'cize-i Kur'âniye hükmünde bulunan risaleye **وَأَسْمُ عَصَا خُرُوفٌ لِّبَهْرَامَ عَلَتْ وَتَشَامَخَتْ** kelimesiyle işaret edip, derakap **عَصَا** **وَأَسْمُ** kelâmıyla dahi risale-i hurufiye'yi takip eden ve el-Âyetü'l-Kübrâ'dan ve başka Resâil-i Nuriye'den tereküp eden ve Asâ-yı Musa nâmını alan ve Asâ-yı Musa gibi, dalâletin ve şirkin sihirlerini ibtal eden Risale-i Nur'un şimdilik en son ve âhir risalesine Asâ-yı Musa nâmını vererek, işaretle beraber mânevî karanlıkları dağıtacağını müjde ediyor.

Evet, **وَبِالْأَيَةِ الْكُبْرَى** kelimesiyle Yedinci Şuâ'ya işareti, kuvvetli karînelerle isbat edildiği gibi; aynı kelime, diğer bir mana ile elhak Risale-i Nur'un Âyetü'l-Kübrâ'sı hükmünde ve ekser risalelerin ruhlarını cemedan ve Arabî bulunan Yirmi Dokuzuncu Lem'a'ya bu kelâm “müstetbeâtü't-terâkib” kaidesiyle ona bakıyor, efradına dahil ediyor. Öyleyse, Hazreti İmam Ali (*radıyallâhu anhu*) dahi bu fıkradan ona bakıp işaret eder diyebiliriz.

Hem sâir işârâtın karînesiyle, hem Mektubat'tan sonra Lem'alar'a, başka bir tarz-ı ibare ile îma ederek Lem'alar'ın en parlağının te'lifi dehşetli bir

¹ Hazreti Ali (k.v.) Kasîde-i Ercûzesi'nde, Esmâ-yı Sitte'nin (yani Ferd, Hayy, Kayyûm, Hakem, Adl, Kuddûs) İsm-i Âzam ve Sekîne olduğunu ifade etmiştir. (Bkz.: Gümüşhânevî, *Mecmûatü'l-ahzab, Evrad-ı Şâzelî* s. 594-595).

Arabî: Arapça.

Cemettmek: Toplamak, bir araya getirmek.

Dalâlet: Sapıklık. İslâm'a uymayan her türlü yanlış düşünce.

Derakap: Hemen, peşinden.

El-Âyetü'l-Kübrâ: Kâinata “Yaratıcısını” soran bir seyyahın müşahedelerinin anlatıldığı 7. Şuâ.

Elhak: Gerçekten.

Esmâ-yı sitte-i meşhure: Esmâ-yı hüsnâdan altı meşhur isim.

Hesab-ı cifrî: Harflerin rakamsal değerlerinden birtakım işaretler tespit etmeye çalışan bir hesaplama yöntemi.

İlm-i huruf: Harflerden, varlık ve hâdiseler hakkında işaretler, manalar çıkarma sanatı.

İsm-i âzam: Cenâb-ı Hakk'ın en büyük ismi.

Karine: İşaret, emare, ipucu.

Mu'cize-i Kur'âniye: Kur'an-ı Kerim'e ait mu'cize.

Müstetbeâtü't-terâkib: Bir ifadenin veya övgünün içinde

onun gerektirdiği veya hatırlattığı diğer vasıfları da birer işaret veya remizle içice anarak zikretmek.

Resâil-i Nuriye: Nur risaleleri.

Risale-i hurufiye: Harflerle ilgili sırların yazıldığı risale, kitapçık.

Sekîne: İçerisinde on dokuz harfli on dokuz âyet bulunan, sükûnet ve huzur kaynağı bir dua.

Tarz-ı ibare: Cümle, yazı tarzı.

Te'lif: Yazı, kitap yazma.

zamanda ve hapis ve idamdan kurtulmak ve emniyet ve selâmet bulmak için mana-yı mecazî ve mefhum-u işârî ile Hazreti Ali (*radıyallâhu anhı*) kendi lisanını büyük tehlikelerde bulunan müellifin hesabına istîmal ederek **وَبِالْأَيَّةِ الْكُبْرَى** **وَبِالْفَجْتِ** **أَمِنِي** yani, “Yâ Rab! Beni kurtar, emân ve emniyet ver!” diye dua etmesiyle, tam tamına Eskişehir Hapishânesi’nde idam ve uzun hapis tehlikesi içinde te’lif edilen Yirmi Dokuzuncu Lem’a’nın ve sahibinin vaziyetine tevâfuk karînesiyle kelâm, zimnî ve işârî delâlet ettiğinden diyebiliriz ki; Hazreti İmam Ali (*radıyallâhu anhı*) dahi bundan, ona işaret eder.

Hem Otuzuncu Lem’a nâmında ve altı nükte olan risale-i esmâya bakarak **وَبِاسْمَائِكَ الْحُسْنَى** deyip sâir işârâtın karinesiyle.. hem Yirmi Dokuzuncu Lem’a’ya takip karinesiyle.. hem ikisinin isimde ve esmâ lâfzında tevâfuk karinesiyle.. hem teşettüt-ü hâl ve sıkıntılı bir gurbete ve perişaniyete düşen müellifinin onun te’lîfi bereketiyle teselli ve tahammül bulmasına.. ve mana-yı mecazî cihetinde Hazreti İmam Ali (*radıyallâhu anhı*) lisanıyla kendine dua olan; **وَبِاسْمَائِكَ الْحُسْنَى** **أَجْرَنِي مِنَ الشُّنَّتِ** yani, “İsm-i âzam olan o esmâ risalesinin¹ bereketiyle beni teşettütten, perişanietten hıfz eyle yâ Rabbi!” meâli, tam tamına o risale ve sahibinin vaziyetine tevâfuk karinesiyle kelâm, mecazî delâlet ve İmam Ali (*radıyallâhu anhı*) ise gaybî işaret eder diyebiliriz.

Hem madem Celcelûtiye’nin aslı vahiydir..² ve esrarlıdır.. ve gelecek zamana bakıyor.. ve gaybî umûr-u istikbaliyeden haber veriyor.

Ve madem Kur’ân itibarıyla bu asır dehşetlidir.. ve Kur’ân hesabıyla Risale-i Nur bu karanlık asırda ehemmiyetli bir hâdisedir.

Ve madem sarâhat derecesinde çok karine ve emârelerle Risale-i Nur Celcelûtiye’nin içine girmiş, en mühim yerinde yerleşmiş.

¹ Celcelûtiye’nin ism-i âzam olduğuna dair bkz.: Gümüşhânevî, *Mecmûatü’l-ahzab*, *Evrad-ı Şâzelî*, s. 508-509.

² Bkz.: Gümüşhânevî, *Mecmûatü’l-ahzab*, *Evrad-ı Şâzelî*, s. 509-510.

Delâlet etmek: İşaret etmek, göstermek.

Emân: Güven, huzur.

Gaybî: Gayba ait, görünmeyen.

Hıfz eylemek: Korumak, muhafaza etmek.

İsm-i âzam: En büyük isim.

İstîmal etmek: Kullanmak.

Mana-yı mecazî: Gerçek anlam

veya özelliklerini taşımayan, ilgili olduğu durumun o kelimeye yüklediği, taşıdığı anlam.

Mefhum-u işârî: İmâ, işaret yoluyla anlaşılan mana, ifade.

Müellif: Yazar.

Risale-i esmâ: Cenâb-ı Hakk’ın güzel isimlerinin izah edildiği kitapçık.

Sarâhat: Açıklık, belirlilik.

Teşettüt-ü hâl: Hâlin karışıklığı, perişanlığı.

Tevâfuk: Birbirine uygun, denk, düşme.

Umûr-u istikbaliye: Geleceğe ait, meseleler, işler.

Zimnî ve işârî: Dolaylı, üstü kapalı, imalı.

Ve madem Risale-i Nur ve eczaları bu mevkie lâyıktırlar.. ve Hazreti İmam Ali'nin (*radıyallâhu anhi*) nazar-ı takdirine ve tahsinine ve onlardan haber vermesine liyakatleri ve kıymetleri var.

Ve madem Hazreti İmam Ali (*radıyallâhu anhi*) Sirâcü'n-Nur'dan zâhir bir surette haber verdikten sonra; ikinci derecede, perdeli bir tarzda Sözler'den; sonra Mektuplar'dan, sonra Lem'alar'dan; risalelerdeki gibi aynı tertip, aynı makam, aynı numara tahtında, kuvvetli karinelerin sevkiyle kelâm, delâlet ve Hazreti İmam Ali'nin (*radıyallâhu anhi*) işaret ettiğini isbat eylemiş.

Ve madem başta,

risalelerin başı بِسْمِ اللَّهِ رُوحِي بِهِ اهْتَدَتْ إِلَى كَشْفِ أَسْرَارِ بَيَاطِنِهِ انْطَوَتْ¹ ve Birinci Söz olan Bismillâh Risalesi'ne baktığı gibi; kasem-i câmi-i muazzamın âhırinde, risalelerin kısım-ı âhirleri olan son Lem'alar'a ve Şuâlar'a, husûsan bir âyet-i kübrâ-yı tevhid olan Yirmi Dokuzuncu Lem'a-i Harika-i Arabiye ve Risale-i Esmâ-yı Sitte ve Risale-i İşârât-ı Huruf-u Kur'âniye ve bilhassa şimdilik en âhir Şuâ ve Asâ-yı Musa gibi, dalâletlerin bütün mânevî sihirlerini iptal edebilen bir mahiyette bulunan ve bir manada Âyetü'l-Kübrâ nâmını alan risale-i harikaya bakıyor gibi bir tarz-ı ifade görünüyor.

Ve madem, birtek meselede bulunan emâreler ve karineler, meselenin vahdeti haysiyetiyle, emâreler birbirine kuvvet verir, zayıf bir münasebetle bir tereşşuh dahi menbâna ilhak edilir.

Elbette, bu yedi adet esaslara istinaden deriz: Hazreti İmam Ali (*radıyallâhu anhi*) nasıl ki meşhur Sözler'e tertipleri üzerine işaret etmiş ve Mektubat'tan bir kısmına ve Lem'alar'dan en mühimlerine tertiple bakmış. Öyle de, cümlesiyle Otuzuncu Lem'a'ya, yani müstakil Lem'alar'dan en son olan Esmâ-yı Sitte Risalesi'ne tahsin ederek

¹ "Bismillâh ile başladım. Öyle ki ruhum, besmelenin içindeki gizli sırları keşfe yine besmele ile yol bulmuş ve kanatlanabilmiştir. (Bkz.: Gümüşhânevi, *Mecmûatü'l-ahzab*, *Evrad-ı Şâzelî* s. 499).

Âyet-i kübrâ-yı tevhid: Cenâb-ı Hakk'ın birliğini gösteren en büyük delil.

Ecza: Bölümler, kısımlar.

İlhak etmek: İlâve etmek, eklemek.

İstinaden: Dayanarak.

Kasem-i câmi-i muazzam: Büyük, kapsamlı yemin.

Kısım-ı âhir: Son kısım.

Lem'a-i Harika-i Arabiye: Arapça yazılan harika lem'a.

Nazar-ı takdir ve tahsin: Beğeni, ilgi.

Risale-i Esmâ-yı Sitte: Cenâb-ı Hakk'ın "Ferd, Hayy, Kayyûm, Adl, Hakem, Kuddûs" altı isminin izah edildiği 30. Lem'a.

Risale-i İşârât-ı Huruf-u Kur'âniye: Kur'an-ı Kerim'in harflerine ait sırların beyan edildiği kitapçık. Rumuzât-ı Semâniye.

Sirâcü'n-Nur: Nur kandili, lambası anlamında Nur Risalelerinden bir kitapçık.

Taht: Alt.

Tereşşuh: Sızıntı.

bakıyor.. ve حُرُوفُ لِبْهَرَامٍ عَلَتْ وَتَشَامَخَتْ kelâmıyla dahi Otuzuncu Lem'a'yı takip eden İşârât-ı Huruf-u Kur'âniye Risalesi'ni takdir edip işâretle tasdik ediyor. وَأَسْمُ عَصَا مُوسَىٰ بِهِ الظِّلْمَةُ أَنْجَلَتْ kelimesiyle dahi şimdilik en âhir risale ve tevhid ve imanın elinde Asâ-yı Musa gibi harikalı en kuvvetli burhan olan mecmua risalesini senâkârâne remzen gösteriyor gibi bir tarz-ı ifadeden bilâ-pervâ hükmediyoruz ki; Hazreti İmam Ali (radiyallâhu anhu) hem Risale-i Nur'dan, hem çok ehemmiyetli risalelerinden mana-yı hakikî ve mecazî ile işârî ve remzî ve îmâî ve telvihî bir surette haber veriyor. Kimin şüphesi varsa, işaret olunan risalelere bir kere dikkatle baksın. İnsafı varsa şüphesi kalmaz zannediyorum. Buradaki mana-yı işârî ve medlûl-i mecazîlere karinelerin en güzeli ve latîfi, aynı tertibi muhafaza ile verilen isimlerin münasebetidir. Mesela, yirmi dokuz, otuz ve otuz bir ve otuz iki mertebe-i tâdâdda Yirmi Dokuz ve Otuz ve Otuz Bir ve Otuz İkinci Sözler'e gayet münasip isimlerle ve başta Sözler'in başı olan Birinci Söz'e, aynı besmele sırrıyla ve âhirde şimdilik risalelerin âhîrine, mahiyetini gösterir lâyık birer isim vererek işaret etmesi gerçi gizli ise de, fakat çok güzeldir ve letâfetlidir.

Ben itiraf ediyorum ki; böyle makbul bir eserin mazharı olmak, hiçbir vecihle o makama liyakatım yoktur. Fakat küçük, ehemmiyetsiz bir çekirdekten koca dağ gibi bir ağacı halketmek, kudret-i ilâhiyenin şe'nindendir ve âdetidir ve azametinde delildir.

Ben kasemle temin ederim ki; Risale-i Nur'u senâdan maksadım, Kur'an'ın hakikatlerini ve imanın rükünlerini teyid ve isbat ve neşirdir. Hâlık-ı Rahîm'ime yüz binler şükrolsun ki; kendimi, kendime beğendirmemiş. Nefsimin ayıplarını ve kusurlarını bana göstermiş.. ve o nefsi emmâreyi başkalara beğendirmek arzusu kalmamış. Kabir kapısında

Azamet: Büyüklük, ululuk.
Bilâ-pervâ: Çekinmeden, sıkılmadan.
Hâlık-ı Rahîm: Merhamet ve ihsanı pek çok olan Yüce Yaratıcı.
Halketmek: Yaratmak.
Îmâî: İma yollu.
İşârî: İşaretle.
Kasem: Yemin.
Latîf: Hoş, güzel.
Letâfet: İncelik, güzellik.

Mana-yı işârî: İmâ yoluyla anlatılan mana.
Mazharı olmak: Nâil olmak, şerefienmek. Bir şeyin oluşması-na, meydana gelmesine kaynaklık etmek.
Medlûl-i mecazî: Mecâzla anlatılan mana.
Mertebe-i tâdâd: Sayı sıralaması.
Nefs-i emmâre: İnsana sürekli kötülükleri emreden nefis.
Neşir: Yayma.

Remzen: İşaretle, üstü kapalı ifade ile.
Remzî: Remizle, sembolle gösterilen.
Rükün: Esas, asıl.
Senâ: Övme, övgü.
Senâkârâne: Övgüyle.
Şe'n: İşleyiş, iş tarzı.
Tahsin etmek: Güzel bulmak, beğenmek.
Telvihî: Kinâyeli, dolaylı.
Teyid: Pekiştirme, destekleme.

bekleyen bir adam, arkasındaki fâni dünyaya riyakârâne bakması, acınacak bir hamâkattir ve dehşetli bir hasârettir.

İşte bu hâlet-i ruhiye ile yalnız hakâik-i imaniyenin tercümanı olan Risale-i Nur'un doğru ve hak olduğuna latîf bir münasebet söyleyeceğim. Şöyle ki:

Celcelûtiye, Süryanice *bedî* demektir ve *bedî* manasındadır. İbareleri *bedî* olan Risale-i Nur, Celcelûtiye'de mühim bir mevki tutup, ekser yerlerinde tereşşuhatı görüldüğünden, kasidenin ismi ona bakıyor gibi verilmiş. Hem şimdi anlıyorum ki; eskiden beri benim liyakatim olmadığı hâlde, bana verilen *Bediüzzaman* lâkabı, benim değildi. Belki Risale-i Nur'un mânevî bir ismiydi. Zâhir bir tercümanına âriyeten ve emaneten takılmış. Şimdi o emanet isim, hakikî sahibine iade edilmiş. Demek, Süryanice *bedî* manasında ve kasidede tekerrürüne binâen kasideye verilen Celcelûtiye ismi; işârî bir tarzda, *bid'at* zamanında çıkan *bedî'ül-beyan* ve *bedî'ül-zaman* olan Risale-i Nur'un hem ibare, hem mana, hem isim noktalarıyla bedîliğine münasebet-tarlığını ihsas etmesine.. ve bu isim bir parça ona da bakmasına.. ve bu ismin müsemmasında Risale-i Nur çok yer işgal ettiği için hak kazanmış olmasına.. tahmin ediyorum.

رَبَّنَا لَا تَوَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا¹

Sekizinci Remiz

Suâl: Bütün kıymettar kitaplar içinde Risale-i Nur, Kur'ân'ın işaretine ve iltifatına ve Hazreti İmam Ali'nin (*radıyallâhu anhu*) takdir ve tahsinine² ve Gavs-ı Âzam'ın (k.s.) teveccüh ve tebşirine³ vech-i ihtisası

¹ “Ya Rabbenâ! Eğer unuttuk veya kasıtsız olarak yanlış yaptıysak bundan dolayı bizi sorumlu tutma!” (Bakara Sûresi, 2/286).

² Bkz.: Gümüşhânevî, *Mecmûatü'l-ahzab*, *Evrad-ı Şâzeli* s. 595.

³ Bkz.: Geylânî, *Fethu'r-rabbânî* s. 265; Gümüşhânevî, *Mecmûatü'l-ahzab*, *Evrad-ı Şâzeli* s. 562.

Âriyeten: Ödünç olarak.

Bedî: Eşsiz, benzersiz, orijinal.

Bedî'ül-beyan: İfadesi, anlatımı eşsiz, orijinal olan.

Bedî'ül-zaman: Yaşadığı dönem itibarıyla eşi, benzeri olmayan yegâne, eşsiz olan.

Binaen: ... dayanarak, bunun üzerine.

Gavs-ı Âzam: “En büyük velî” anlamında Hz. Abdulkadir Geylânî'nin lâkabı (k.s.).

Hakâik-i imaniye: İman haki-katleri.

Hâlet-i ruhiye: Psikolojik durum.

Hamâkat: Ahmaklık.

Hasâret: Kayıp, zarar.

İhsas etmek: Hissettirmek, belli etmek.

Müsemma: İsimlenen, adlanan, o isimle anılan.

Riyakârâne: İki yüzlülükle, gösterişli bir tarzda.

Tahsin: Güzel bulma, beğenme.

Tebşir: Müjde verme, müjdeleme.

Tekerrür: Tekrarlanma.

Tereşşuhat: Damlalar, sızıntılar.

Teveccüh: Yönelme, yakınlık gösterme.

Vech-i ihtisas: Özel bir şekilde ilgilenme sebebi.

Zâhir: Görünen.

nedir? O iki zâtın kerâmetle Risale-i Nur'a bu kadar kıymet ve ehemmiyet vermesinin hikmeti nedir?

İlcevap: Mâlûmdur ki, bazı vakit olur, bir dakika, bir saat.. ve belki bir gün, belki seneler kadar.. ve bir saat, bir sene, belki bir ömür kadar netice verir ve ehemmiyetli olur. Mesela, bir dakikada şehid olan bir adam, bir velâyet kazanır.. ve soğuğun şiddetinden incimad etmek zamanında ve düşmanın dehşet-i hücumunda bir saat nöbet, bir sene ibadet hükmüne geçebilir.¹

İşte, aynen öyle de; *Risale-i Nur'a verilen ehemmiyet dahi, zamanın ehemmiyetinden.. hem bu asrın şeriat-ı Muhammediye'ye (aleyhissalâ-tü vesselâm) ve şeâir-i Ahmediye'ye (aleyhissalâtü vesselâm) ettiği tahribatın dehşetinden.. hem bu âhırzamanın fitnesinden eski zamandan beri bütün ümmet istiâze etmesi cihetinden.. hem o fitnelerin savletinden müminlerin imanlarını kurtarması noktasından.. Risale-i Nur, öyle bir ehemmiyet kesbetmiş ki; Kur'ân, ona kuvvetli işaretle iltifat etmiş.. ve Hazreti İmam Ali (radıyallâhu anfi) üç kerâmetle ona beşaret vermiş.. ve Gavs-ı Âzam (kuddise sirrûfi) kerâmetkârâne ondan haber verip, tercümanını teşci etmiş.*

Evet, bu asrın dehşetine karşı taklidî olan itikadın istinad kaleleri sarsılmış ve uzaklaşmış ve perdelenmiş olduğundan; her mümin, tek başıyla dalâletin cemaatle hücumuna mukâvemet ettirecek gayet kuvvetli bir iman-ı tahkikî lâzımdır ki dayanabilsin. Risale-i Nur, bu vazifeyi en dehşetli bir zamanda.. ve en lüzumlu ve nazik bir vakitte.. herkesin anlayacağı bir tarzda.. hakâik-i Kur'âniye ve imaniyenin en derin ve en gizlilerini, gayet kuvvetli burhanlarla isbat ederek.. o iman-ı tahkikîyi taşıyan hâlis ve sâdik şâkirtleri dahi bulundukları kasaba, karye ve şehirlerde, hizmet-i imaniye itibarıyla âdetâ birer gizli kutub gibi, müminlerin

¹ Bkz.: Buhârî, Cihâd 5, 73; Müslim, İmâret 112-115, 163.

Âhırzaman: Son zaman, kıyamete yakın son zaman dilimi.
Beşaret vermek: Müjdelemek.
Burhan: Delil.
Dalâlet: Sapıklık. İslâm'a uymayan her türlü yanlış düşünce.
Ehemmiyet kesb etmek: Önem kazanmak.
Hakâik-i Kur'âniye ve imaniye: Kur'ân ve iman hakikatleri.
İman-ı tahkiki: Sağlam, sarsılmaz iman.

İncimad etmek: Donmak, buz tutmak.
İstiâze etmek: Allah'a sığınmak.
İstinad: Dayanma, dayanak.
İtikat: İnanç, iman.
Karye: Köy.
Kerâmetkârâne: Kerâmetli bir tarzda.
Kutub: En büyük veli, hidâyet rehberi, insan-ı kâmil.
Mukâvemet: Karşı koyma, dayanma.

Savlet: Saldırı.
Şâkirt: Öğrenci, talebe.
Şeâir-i Ahmediye: Hz. Peygamber Efendimizin (s.a.s.) sünneti.
Şeriat-ı Muhammediye: Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) vâsıtasıyla insanlara bildirilen dinî hüküm ve kurallar.
Taklidi: Başkalarından görerek alınan, araştırılmadan alınan.
Teşci etmek: Cesaretlendirmek.

mânevî birer nokta-yı istinadî olarak.. bilinmedikleri ve görünmedikleri ve görüşülmedikleri hâlde; kuvve-i mâneviye-i itikatları, cesur birer zâbit gibi kuvve-i mâneviyeyi ehl-i imanın kalblerine verip, müminlere mânen mukâvemet ve cesaret veriyorlar.

Eğer bir muannid tarafından denilse: “Hazreti İmam Ali (*radıyallâhu anhi*), bu umum mecâzî manaları irade etmemiş.”

Biz de deriz ki: Faraza, Hazreti İmam Ali (*radıyallâhu anhi*) irade etmezse, fakat kelâmı, delâlet eder ve karînelerin kuvvetiyle, işârî ve zımnî delâletle manaları içine dahil eder. Hem madem o mecâzî mana ve işârî mefhumlar haklı, doğrudur ve vâkıa mutabıktır ve bu iltifata layıktır ve karînele-ri kuvvetlidir. Elbette Hazreti İmam Ali’nin (*radıyallâhu anhi*), böyle bütün işârî manaları irade edecek küllî bir teveccühü faraza bulunmazsa; Celcelûtiye vahiy olmak cihetiyle hakikî sahibi, Hazreti İmam Ali’nin (*radıyallâhu anhi*) üstadı olan Peygamber-i Zîşân’ın (*aleyhissalâtü vesselâm*) küllî teveccühü.. ve Üstad’ının Üstad-ı Zülcelâl’inin ihatalı ilmi onlara bakar, irade dairesine alır.

Bu hususta kat’î ve yakîn derecesindeki kanaatimin bir sebebi şudur ki; müşkülât-ı azîme içinde, El-Âyetü’l-Kübrâ’nın tefsir-i ekberi olan Yedinci Şuâ’ı yazmakta çok zahmet çektiğimden, bir kudsî teselli ve teşvike cidden çok muhtaç idim. Şimdiye kadar mükerrer tecrübelerle bu gibi hâletlerimde, inâyet-i ilâhiye imdadıma yetişiyordu. Risaleyi bitirdiğim aynı vakitte –hiç hâtırıma gelmediği hâlde– birden bu kerâmet-i aleviyenin zuhuru, bende hiçbir şüphe bırakmadı ki; bu dahi benim imdadıma gelen sâir inâyet-i ilâhiye gibi, Rabb-i Rahîm’in bir inâyetidir. İnâyet ise aldatmaz, hakikatsiz olmaz...

Said Nursî

* * *

Delâlet etmek: Göstermek, ispat etmek.

Ehl-i iman: İman sahipleri, müminler.

El-Âyetü’l-Kübrâ: Kâinata “Yaratıcısını” soran bir seyyahın müşahedelerinin anlatıldığı 7. Şuâ.

Faraza: Varsayalım, mesela.

Hâlet: Hâl, durum.

İnâyet-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk’ın yardımı, yardım etmesi.

İşârî: İşaretle gösterilen, imalı.

Karîne: İşaret, emare.

Kerâmet-i aleviye: Hz. Ali Efendimiz (r.a.) vâsıtası ile görülen kerâmet.

Kuvve-i mâneviye-i itikat: İmanın kazandırdığı mânevî güç.

Külli: Şümüllü, kapsamlı.

Muannid: İnatçı.

Mükerrer: Defalarca tekrar edilen.

Müşkülât-ı azîme: Çok büyük meseleler, problemler.

Nokta-yı istinad: Dayanak noktası.

Peygamber-i Zîşân: Şanlı Peygamber.

Rabb-i Rahîm: Sonsuz, sınırsız şefkat ve merhamet sahibi Yüce Rab.

Tefsir-i ekber: Çok geniş, büyük tefsir, izah.

Üstad-ı Zülcelâl: Yüce Üstad, her şeyi öğreten Yüce Zât.

Yakîn: Kuvvetli, tam iman, kesin bilgi.

Zâbit: Subay, komutan.

Hakikat Çekirdekleri

Otuz beş sene evvel tab'edilen "Hakikat Çekirdekleri" nâmındaki risaleden vecizelerdir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ
وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ¹

1– Marîz bir asrın, hasta bir unsurun, alîl bir uzvun reçetesi; ittibâ-ı Kur'ân'dır.

2– Azametli, bahtsız bir kıt'anın.. şanlı, talihsiz bir devletin.. değerli, sahip-siz bir kavmin reçetesi, ittihad-ı İslâm'dır.

3– Arzı ve bütün nücum ve şümûsu tesbih taneleri gibi kaldıracak ve çevirecek kuvvetli bir ele mâlik olmayan kimse, kâinatta dâvâ-yı halk ve iddia-yı îcad edemez. Zira her şey, her şeyle bağlıdır.

4– Haşirde bütün zevilervahın ihyâsı, mevt-âlûd bir nevm ile kışta uyuşmuş bir sineğin baharda ihyâ ve inşâsından kudrete daha ağır olamaz. Zira kudret-i ezeliye zâtîyedir, tagayyür edemez.. acz, tahallül edemez.. avâik, tedahül edemez.. onda merâtib olamaz.. her şey, ona nisbeten birdir.

¹ "Bütün hamdler, övgüler âlemlerin Rabbi Allah'adır. Salât ve selâm Efendimiz Hz. Muhammed'e (s.a.s.) ve O'nun âlinin ve ashabının hepsine olsun!"

Acz: Âcizlik, güçsüzlük.

Alîl: Hasta.

Avâik: Engeller, zorluklar.

Azamet: Büyüklük.

Dâvâ-yı halk: Yaratıcılık iddiası.

İddia-yı icad: Var etme iddiası.

İhyâ: Hayat verme, diriltme.

İnşâ: Yapma, vücûda getirme, terkip etme.

İttibâ-ı Kur'ân: Kur'ân-ı Kerim'e tâbi olmak.

İttihad-ı İslâm: İslâm birliği.

Kudret-i ezeliye: Cenâb-ı Hakk'ın ezeli kuvveti, kudreti.

Mâlik olmak: Sahip olmak.

Marîz: Hasta.

Merâtib: Mertebeler, dereceler.

Mevt-âlûd: Ölümle içice.

Nevm: Uyku.

Nücûm: Yıldızlar.

Şümûs: Güneşler.

Tab' etmek: Basmak.

Tagayyür etmek: Değişmek.

Tahallül etmek: Sızmak, içine girmek.

Tedahül etmek: Karışmak, içine geçmek.

Vecize: Kısa özlü söz, özdeyiş.

Zâtîye: Kendine ait, kendinden olan.

Zevilervah: Ruh sahipleri, ruhu olan varlıklar.

5– Sivrisineğin gözünü halkeden, güneşi dahi O halketmiştir.

6– Pirenin midesini tanzim eden, manzume-i şemsiyeyi de O tanzim etmiştir.

7– Kâinatın te'lifinde öyle bir i'câz var ki; bütün esbab-ı tabiiye –farz-ı muhâl olarak– muktedir birer fâil-i muhtar olsalar, yine kemâl-i acz ile o i'câza karşı secde ederek ¹أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ diyeceklerdir.

8– Esbaba tesir-i hakikî verilmemiş, vahdet ve celâl öyle ister. Lâkin, mülk cihetinde esbap dest-i kudrete perde olmuştur, izzet ve azamet öyle ister. Tâ nazar-ı zâhirde dest-i kudret, mülk cihetindeki umûr-u hasise ile mübaşir görölmesin.

9– Mahall-i taalluk-u kudret olan her şeydeki melekûtiyet ciheti şeffaftır, nezihtir.

10– Âlem-i şehâdet, avâlimü'l-guyûb üstünde tenteneli bir perdedir.

11– Bir noktayı tam yerinde îcad etmek için, bütün kâinatı îcad edecek bir kudret-i gayr-i mütenahî lâzımdır. Zira şu kitab-ı kebîr-i kâinatın her bir harfinin, bahusus zîhayat her bir harfinin, her bir cümlesine müteveccih birer yüzü, nâzır birer gözü vardır.

¹ “Sen, her türlü eksiklikten, noksanlıktan, hatadan uzaksın. Aslında bizim gücümüz, kudretimiz de yok. Üstün kudret ve izzet sahibi, tam hüküm ve hikmet sahibi sadece sensin!”

Âlem-i şehâdet: Görünen alem.
Avâlimü'l-guyûb: Gayb âlemleri.

Bahusus: Özellikle.

Celâl: Ululuk, yücelik.

Dest-i kudret: Kudret eli.
Cenâb-ı Hakk'ın her şeye yeten kudreti.

Esbab-ı tabiiye: Tabii, doğal sebepler.

Esbap: Sebepler, şartlar.

Fâil-i muhtar: Özgür ve dilediği gibi yapan, hareket eden.

Farz-ı muhâl: Olmayacak bir şeyi olmuş gibi düşünme, var-sayma.

Halketmek: Yaratmak.

i'câz: Benzerini yapmaktan âciz bırakma, mu'cize olma.

İcad etmek: Vücûda getirmek, var etmek.

İzzet: Aziz olma, yücelik.

Kemâl-i acz: Tam bir âcizlik, güçsüzlük.

Kitab-ı kebîr-i kâinat: Büyük kâinat kitabı.

Kudret-i gayr-i mütenahî: Sonsuz kudret.

Mahall-i taalluk-u kudret: Cenâb-ı Hakk'ın kudretiyle alakalı yer.

Manzume-i şemsiye: Güneş Sistemi.

Melekûtiyet: Eşya ve hâdiselerin iç yüzüne ait yönü.

Mübâşir: Bizzat yapılan işin içinde olan, doğrudan yapan.

Mülk: Eşya ve hâdiselerin dış yüzü, maddî ve cismanî yönü.

Müteveccih: Yönelmiş, yönelik.

Nazar-ı zâhir: Dış görünüş; ilk, sathi bakış.

Nâzır: Bakan, yönelik, dönük.

Nezih: Pak, temiz.

Tanzim etmek: Düzenlemek, belirli bir ölçü içerisinde yapmak.

Te'lif: Bir araya getirme, meydana getirme.

Tentene: İplikle örülmüş delikli bez, dantel.

Tesir-i hakikî: Gerçek, asıl etki.

Umûr-u hasise: Değersiz, çirkin şeyler.

Vahdet: Allah'ın birliği.

Zîhayat: Canlı.

12– Meşhurdur ki hilâl-i îde bakarlardı. Kimse bir şey görmedi. İhtiyar bir zât yemin ederek “Hilâli gördüm.” dedi. Hâlbuki gördüğü hilâl değil, kirpiğinin tekavvüs etmiş beyaz bir kılı idi. O kıl nerede, kamer nerede? Harekât-ı zerrât nerede, fâil-i teşkil-i envâ nerede?

13– Tabiat; misalî bir matbaadır, tâbî’ değil.. nakıştır, nakkaş değil.. kabil-dir, fâil değil.. mistardır, masdar değil.. nizamdır, nâzım değil.. kanundur, kudret değil.. şeriat-ı iradiyedir, hakikat-i hariciye değil.

14– Fıtrat-ı zîşuur olan vicdandaki incizab ve cezbe, bir hakikat-i cazibedarın cezbesiyledir.

15– Fıtrat yalan söylemez. Bir çekirdekteki meyelân-ı nümûv der: “Ben sümbülleneceğim, meyve vereceğim.” Doğru söyler. Yumurtada bir meyelân-ı hayat var. Der: “Piliç olacağım.” Biiznillâh olur. Doğru söyler. Bir avuç su, meyelân-ı incimad ile der: “Fazla yer tutacağım.” Metin demir onu yalan çıkaramaz, sözünün doğruluğu demiri parçalar. Şu meyelânlar, iradedden gelen evâmîr-i tekviniyenin tecellileridir, cilveleridir.

16– Karıncayı emirsiz, arıyı ya’subsuz bırakmayan Kudret-i Ezeliye, elbette beşeri nebîsiz bırakmaz. Âlem-i şehâdetteki insanlara inşikak-ı kamer, bir mu’cize-i Ahmediye (*aleyhissalâtü vesselâm*) olduğu gibi.. Miraç dahi, âlem-i melekûtta melâike ve ruhaniyata karşı bir mu’cize-i kübrâ-yı Ahmediye’dir ki;

Âlem-i melekût: Eşya ve hâdiselerin iç yüzüne ait âlem.

Âlem-i şehâdet: Görünen âlem, duyu organları ile kavranılanları ihtiva eden âlem.

Biiznillâh: Allah’ın izniyle.

Cezbe: Coşku, coşup kendinden geçme.

Cilve: Tecellî, belirti, görüntü.

Evâmîr-i tekviniye: Yaratılışla alakalı ilâhî kanunlar.

Fâil-i teşkil-i envâ: Türleri meydana getiren asıl fâil.

Fıtrat: Tabiat, yaratılış.

Fıtrat-ı zîşuur: Şuurlu tabiat, karakter.

Hakikat-i cazibedar: Çekici, cazip hakikat.

Hakikat-i hariciye: Müstakil, gerçek varlık.

Harekât-ı zerrât: Zerrelerin (atom veya moleküllerin) hareketleri.

Hilâl-i îd: Bayram hilali.

İncizab: Cezb edilme, çekilme.

İnşikak-ı kamer: Ayın ikiye yarılması.

İrade: Cenâb-ı Hakk’ın “irade” sıfatı.

Kabil: Alıcı, almaya elverişli.

Kamer: Ay.

Kudret-i ezeliye: Cenâb-ı Hakk’ın ezelden gelen sonsuz güç ve kuvveti.

Masdar: Kaynak, menba.

Melâike: Melekler.

Meyelân-ı hayat: Hayat, yaşama isteği, eğilimi.

Meyelân-ı incimad: Donma, katılaşma arzusu eğilimi.

Meyelân-ı nümûv: Gelişme, büyüme isteği, eğilimi.

Misali: Benzeri, onun gibi.

Mistar: Âlet, araç. Üzerinde kâinat kitabına ait satırların yazıldığı alan.

Mu’cize-i Ahmediye: Peygamber Efendimiz’e (s.a.s.) ait mu’cize.

Mu’cize-i kübrâ-yı Ahmediye: Hz. Peygamber Efendimiz’e (s.a.s.) ait pek büyük mu’cize.

Nakkaş: İşleyen, nakşeden.

Nâzım: Düzenleyen. Belirli bir sıraya, düzene koyan.

Nebî: Peygamber.

Nizam: Sistem, düzen.

Ruhaniyat: Cismi olmayan, ruhanî varlıklar.

Şeriat-ı iradiye: Cenâb-ı Hakk’ın iradesine bağlı kanunlar mecmuası.

Tâbî’: Yapan, tab’ eden.

Tecelli: Cenâb-ı Hakk’ın isimlerinin eşyada görünmesi.

Tekavvüs etmek: Eğrilmek, kavis, yay halini almak.

Ya’sub: Anı beyi.

nübüvvetinin velâyeti, bu kerâmet-i bâhire ile isbat edilmiştir.. ve o parlak Zât, berk ve kamer gibi melekûtta şûle-feşân olmuştur.

17– Kelime-i şehâdetin iki kelâmı birbirine şahittir. Birincisi, ikincisine burhan-ı limmîdir.. ikincisi, birincisine burhan-ı innîdir.

18– Hayat, kesrette bir çeşit tecellî-yi vahdettir. Onun için ittihadı sevk eder. Hayat, bir şeyi her şeye mâlik eder.

19– Ruh, bir kanun-u zîvücûd-u haricîdir, bir namus-u zîsuurdur. Sabit ve daim fitrî kanunlar gibi; ruh dahi âlem-i emirden, sıfat-ı iradeden gelmiş, kudret ona vücûd-u hissî giydirmiştir.. bir seyyale-i latîfeyi o cevhere sadef etmiştir. Mevcut ruh, mâkul kanunun kardeşidir. İkisi hem dâimî, hem âlem-i emirden gelmişlerdir. Şayet nevilerdeki kanunlara kudret-i ezeliye, bir vücûd-u haricî giydirseydi, ruh olurdu. Eğer ruh; vücûdu çıkarsa, şuuru başından indirse, yine lâyemût bir kanun olurdu.

20– Ziya ile mevcudât görünür, hayat ile mevcudâtın varlığı bilinir. Her birisi birer keşşaftır.

21– Nasraniyet, ya intifâ veya istifâ edip İslâmiyet'e karşı terk-i silâh edecektir. Nasraniyet birkaç defa yırtıldı, Protestanlığa geldi. Protestanlık da yırtıldı, tevhide yaklaştı. Tekrar yırtılmaya hazırlanıyor. Ya intifâ bulup sönecek veya hakikî Nasraniyet'in esasını câmî olan hakâik-i İslâmiye'yi karşısında görecek, teslim olacaktır.

Âlem-i emir: Her şeyin ilâhî bir emirle anında yaratıldığı, meydana geldiği âlem.

Berk: Şimşek.

Burhan-ı innî: Tümden gelim. Neticeden sebeplere, ustadan yola çıkarak esere ulaştıran delil.

Burhan-ı limmî: Tüme varım.

Sebeplerden neticeye, eserden eseri yapana ulaştıran delil.

Câmî: Şümûllü, kapsamlı.

Fitri: Tabîî, yaratılıştan gelen.

Hakâik-i İslâmiye: İslâmî hakikatler.

İstifâ: Saf, duru hale gelme, arınma.

İntifâ: Sönme, gücünü kaybetme.

İttihad: Birlik, birleşme.

Kanun-u zîvücûd-u haricî: Yokluktan çıkmış, şehâdet âleminde

girmiş, Cenâb-ı Hakk'ın kanunu, emri.

Kerâmet-i bâhire: Apaçık, âşikâr kerâmet.

Kesret: Kesret âlemi. Varlık ve hâdiselerin bütünü.

Keşşaf: Keşfeden, ortaya çıkaran.

Lâyemût: Ölümsüz.

Mâkul: Anlaşılabilir, akla uygun.

Namus-u zîsuur: İlâhî iradenin şuurlu bir emri, tecellîsi.

Nasraniyet: Hristiyanlık.

Nübüvvet: Peygamberlik.

Protestanlık: 15. asırda papalığın otoritesine karşı çıkan, Tevrat ve İncil metinlerini esas alan reform hareketi.

Sadef: Sedef, inci kabuğu.

Seyyale-i latife: Şeffaf ve maddî ağırlığı olmayan varlık.

Sıfat-ı irade: Cenâb-ı Hakk'ın "irade" sıfatı.

Şûle-feşân: Işık saçan, aydınlatan.

Tecellî-yi vahdet: Cenâb-ı Hakk'ın birliğini icraatında gösteren tecellîsi.

Tevhid: Allah'ı birleme.

Velâyet: Velilik. Cenâb-ı Hakk'a, kullukla kazanılan yakınlık.

Vücûd-u haricî: Yokluktan çıkmış, şehâdet âleminde girmiş varlık.

Vücûd-u hissî: Beş duyu ile hissedilebilen varlık.

İşte bu sır-ı azîme, Hazreti Peygamber (*aleyhissalâtu vesselâm*) işaret etmiştir ki; “Hazreti İsa nâzil olup gelecek, ümmetimden olacak, şeriatımla amel edecektir.”

22– Cumhur-u avâmı, burhandan ziyade; me’hazdaki kudsiyet, imtisale sevk eder.

23– Şeriatın yüzde doksanı, –zaruriyât ve müsellemlât-ı diniye– birer elmas sütundur. Mesâil-i içtihadîye-i hilâfiye, yüzde ondur. Doksan elmas sütun, on altının himâyesine verilmez. Kitaplar ve içtihatlar Kur’ân’a dürbün olmalı, ayna olmalı.. gölge ve vekil olmamalı!

24– Her müstaid; nefsi için içtihat edebilir, teşri’ edemez.

25– Bir fikre davet, cumhur-u ulemanın kabulüne vâbestedir. Yoksa davet bid’attır, reddedilir.

26– İnsan, fitraten mükerrem olduğundan hakkı arıyor. Bazen bâtlı eline gelir, hak zannederek koynunda saklar. Hakikati kazarken –ihtiyârsız– dalâlet başına düşer, hakikat zannederek kafasına giydiriyor.

27– Birbirinden eşeff ve eltaf, kudretin çok aynaları vardır; sudan havaya, havadan esîre, esîrden âlem-i misale, âlem-i misalden âlem-i ervaha, hatta zamana, fikre tenevvü ediyor. Hava aynasında bir kelime, milyonlar kelimât olur. Kalem-i kudret, şu sır-ı tenasülünü pek acîb istinsah ediyor. İn’ikas, ya hüviyeti veya hüviyetle mahiyeti tutar. Kesifin timsalleri, birer

Acîb: Harika, hayret verici.

Âlem-i ervah: Ruhlar âlemi.

Âlem-i misal: Maddî âlem ile gayb âlemi arasında yer alan ara kesit, mânevî suret ve modellerin akis ve temessül ettikleri âlem.

Amel etmek: Hareket etmek, tatbik etmek.

Bâtlı: Yanlış, doğru olmayan.

Bid’at: Dinde bir aslı olmayıp sonradan ortaya çıkan şey.

Burhan: Delil.

Cumhur-u avâm: Genel halk kitlesi.

Cumhur-u ulema: Âlimlerin çoğunluğu.

Dalâlet: Sapıklık. İslâm’a uymayan her türlü yanlış düşünce.

Eltaf: Daha latîf, daha ince.

Esîr: Uzaıda ısı ve ışığın yayılmasını sağladığı düşünülen; ince,

hafif ve akışkan madde (eter).

Eşeff: Daha şeffaf.

Fitraten: Doğuştan, tabii olarak.

Hüviyet: Benlik, şahsiyet.

İçtihat: Dinî kaynaklardan dine ait hüküm çıkarma.

İhtiyâr: Tercih, irade.

İmtisal: Örnek alma, uyma.

İn’ikâs: Yansıma, aksetme.

İstinsah: Çoğaltma.

Kalem-i kudret: Kudret kalemi. Cenâb-ı Hakk’ın kudretinin icraatları.

Kesif: Maddî ağırlığı olan, yoğun.

Kudsiyet: Mukaddes olma, yücelik.

Mahiyet: Bir şeyin aslı, esası, neden ibaret olduğu, hakikati.

Me’haz: Kaynak.

Mesâil-i içtihadîye-i hilâfiye:

Farklı içtihatlara İmkân veren meseleler.

Mükerrem: Asil, saygın.

Müsellemlât-ı diniye: Herkesçe kabul edilen ve değişmeyen dinî hükümler.

Müstaid: Kabiliyetli, istidatlı.

Nâzil olmak: İnmek.

Sırr-ı azîm: Çok büyük sır.

Sırr-ı tenasül: Artma, çoğalma sırrı, esprisi.

Şeriat: Dinî hüküm ve kurallar, İslâmiyet.

Tenevvü: Türlü türlü olma, çeşitlilik.

Teşri’: Kanun koyma, yasama.

Timsal: Örnek, suret.

Vâbeste: Bağlı.

Zaruriyât: Dinin, kesin ve değişmez hükümleri.

meyyit-i müteharriktir. Bir ruh-u nurâninin kendi aynalarında olan timsalleri, birer hayy-ı murtabıttır; aynı olmasa da, gayrı da değildir.

28– Şems hareket-i mihveriyesiyle silkinse, meyveleri düşmez; silkinmezse, yemişleri olan seyyârât düşüp dağılacaktır.

29– Nur-u fikir, ziya-yı kalb ile ışıklanıp mezc olmazsa zulmettir, zulüm fişkırrır. Gözün muzlim nehar-ı ebyazı, muzî^(Hâşiye) leyle-i süveydâ ile mezc olmazsa basarsız olduğu gibi; fikret-i beyzâda süveydâ-yı kalb bulunmazsa, basiretsizdir.

30– İlimde iz'an-ı kalb olmazsa, cehildir. İltizam başka, itikat başkadır.

31– Bâtıl şeyleri iyice tasvir, sâfi zihinleri idlâldir.

32– Âlim-i mürşid, koyun olmalı; kuş olmamalı. Koyun, kuzusuna süt; kuş, yavrusuna kay verir.

33– Bir şeyin vücûdu, bütün eczasının vücûduna vâbestedir. Ademi ise, bir cüzünün ademiyle olduğundan; zayıf adam, iktidarını göstermek için tahrip taraftarı oluyor, müsbet yerine menfîce hareket ediyor.

34– Desâtir-i hikmet, nevâmis-i hükûmetle; kavânîn-i hak, revâbıt-ı kuvvetle imtizaç etmezse cumhur-u avâmda müsmir olamaz.

Hâşiye: Meâli: Gözün gündüze benzeyen beyazı, geceye benzeyen siyahlığıyla beraber olmazsa göz, göz olmaz.

Adem: Yokluk.

Âlim-i mürşid: Âlimliğin yanı sıra başkasını mânen eğiten mânevî rehber.

Basar: Görme, görme kabiliyeti.

Basiret: Kalp gözü. Eşyanın hakikatini görme, anlama gücü.

Cumhur-u avâm: Genel halk kitlesi.

Desâtir-i hikmet: Eşyanın tabiatında var olan genel prensipler, düsturlar.

Ecza: Bölümler, kısımlar.

Fikret-i beyzâ: Parlak fikir, düşünce.

Hareket-i mihveriye: Mihveri, eksenî etrafındaki hareket.

İdlâl: Bozma, yoldan çıkarma.

İltizam: Benimseme, taraftar olma.

İmtizaç etmek: Karışmak, birleşmek, uyuşmak.

İtikat: İnanç, iman.

İz'an-ı kalb: Kalbin iyice anlayıp, inanması, kabullenmesi.

Kavânîn-i hak: Doğrunun, gerçeğin kanunları.

Kay: Kusmuk.

Leyle-i süveydâ: Gece karanlığı.

Menfî: Olumsuz.

Meyyit-i müteharrik: Hareket eden (ölü) cansız varlık.

Mezc olmak: Katışmak, bütünleşmek.

Muzî: Aydınlatan, ışık veren.

Muzlim: Kara.

Müsbet: Olumlu.

Müsmir: Semereli, faydalı.

Nehar-ı ebyaz: Gün aydınlığı.

Nevâmis-i hükûmet: Hükûmet kanunları, yasaları.

Nur-u fikir: Düşünce aydınlığı.

Revâbıt-ı kuvvet: Kuvvet, güç vâsıtaları (asker ve polis gücü gibi).

Ruh-u nurâni: Nurlu ruh.

Sâfi: Temiz, duru.

Seyyârât: Gezegenler.

Süveydâ-yı kalb: Latife-i rabbâni de denilen kalbdeki basiret ve idrakin mahalli olan siyah nokta.

Şems: Güneş.

Tasvir: Resmetme, anlatma.

Vâbeste: Bağlı.

Vücûd: Varlık, var olma.

Ziya-yı kalb: Kalp ışığı.

Zulmet: Karanlık.

35– Zulüm, başına adâlet külâhını geçirmiş.. hıyanet, hamiyet libasını giymiş.. cihada bağı ismi takılmış.. esarete hürriyet nâmı verilmiş. Ezdad, suretlerini mübâdele etmişler.

36– Menfaat üzerine dönen siyaset, canavardır.

37– Aç canavara karşı tahabbüb; merhametini değil, iştahını açar. Hem de diş ve tırnağının kirasını da ister.

38– Zaman gösterdi ki; cennet ucuz değil, cehennem dahi lüzumsuz değil.

39– Dünyaca havas tanınan insanlardaki meziyet, sebab-i tevazu ve mahviyet iken; tahakküm ve tekebbüre sebep olmuştur. Fukaranın aczi, avâmın fakrı, sebab-i merhamet ve ihsan iken; esaret ve mahkûmiyetlerine mün- cer olmuştur.

40– Bir şeyde mehâsin ve şeref hâsıl oldukça, havassa peşkeş ederler; seyyiât olsa, avâma taksim ederler.

41– Gaye-i hayal olmazsa.. veyahut nisyan.. veya tenâsi edilse, ezhan enelere dönüp etrafında gezerler.

42– Bütün ihtilâlât ve fesâdın asıl madeni.. ve bütün ahlâk-ı rezilenin muharrik ve menbaı, tek iki kelimedir:

Birinci kelime: “*Ben tok olsam, başkası açlıktan ölse bana ne!*”

İkinci kelime: “*İstirahatım için zahmet çek; sen çalış, ben yiyeyim.*”

Birinci kelimenin ırkını kesecek tek bir devâsı var ki, o da *vücûb-u zekât*- tır.

Acz: Âcizlik, güçsüzlük.

Ahlâk-ı rezile: Rezil, kötü ahlâk.

Bağı: Zulüm, tecâvüz.

Cihad: Allah'ın adını yüceltmek için verilen mücadele, savaş.

Ene: Ben, benlik, enaniyet.

Ezzad: Zıtlar, zıt anlamlı keli- meler.

Ezhan: Zihinler.

Fakr: Fakirlik.

Gaye-i hayal: İdeal, ülkü, hedef.

Hamiyet: Dinî ve millî değerleri koruma gayreti.

Havas: İleri gelenler, seçkinler.

İrk: Damar, kök.

İhtilâlât: İhtilaller.

Libas: Elbise.

Mahviyet: Alçak gönüllülük, tevazu.

Mehâsin: Güzellikler, sevaplar.

Meziyet: Ayırıcı vasıf, üstün özel- lik.

Muharik: Harekete geçiren, tah- rik eden.

Mübâdele: Değiştirme, değiş- tokuş.

Mün- cer: Sonunda gereken, neti- cede oraya varan.

Nisyan: Unutma, unutkanlık.

Peşkeş etmek: Başkasının malını bağışlamak, hak etmeyen kimseye vermek.

Sebeb-i merhamet ve ihsan: Merhamet etme ve iyilikte bulun- ma sebebi.

Seyyiât: Kötülükler, günahlar.

Tahabbüb: Kendini sevdirmeye.

Tahakküm: Baskı, zorlama.

Tekebbür: Kibirlenme, gurur- lanma.

Tenâsi: Göz yummak, unutmış görünmek.

Vücûb-u zekât: Zekâtın farz kılınması.

İkinci kelimenin devâsı, *hurmet-i ribâd*ır. Adâlet-i Kur'âniye âlem kapısında durup, ribâyâ “*Yasaktır, girmeye hakkın yoktur!*” der. Beşer, bu emri dinlemedi; büyük bir sille yedi. Daha müthişini yemeden dinlemeli!..

43– Devletler, milletler muharebesi; tabakât-ı beşer muharebesine terk-i mevki ediyor. Zira beşer esir olmak istemediği gibi, ecîr olmak da istemez.

44– Tarîk-i gayr-i meşrû ile bir maksadı takib eden, gâliben maksudunun zıddıyla ceza görür. Avrupa muhabbeti gibi gayr-i meşrû muhabbetin âkıbetinin mükâfatı, mahbubun gaddârâne adâvetidir.

45– Mâziye, mesâibe kader nazarıyla.. ve müstakbele, maâsiye teklif noktasında bakmak lâzımdır. Cebr ve İtizâl, burada barışırlar.

46– Çaresi bulunan şeyde acze, çaresi bulunmayan şeyde cez'a iltica etmemek gerektir.

47– Hayatın yarası iltiyâm bulur. İzzet-i İslâmiye'nin ve namusun ve izzet-i milliyenin yaraları pek derindir.

48– Öyle zaman olur ki; bir kelime, bir orduyu batırır; bir gülle, otuz milyonun mahvına sebep olur. ^(Hâşiye) Öyle şerâit tahtında olur ki; küçük bir hareket, insanı âlâ-yı illiyyîne çıkarır.. ve öyle hâl olur ki; küçük bir fiil, insanı esfel-i sâfilîne indirir.

49– Bir tane sıdk, bir harman yalanları yakar. Bir tane hakikat, bir harman hayâlâta müreccahtır.

Hâşiye: Sırp bir neferin Avusturya veliahdına attığı birtek gülle; eski harb-i umumîyi patlattırdı, otuz milyon nüfusun mahvına sebep oldu.

Acz: Âcizlik, miskinlik.

Adâlet-i Kur'âniye: Kur'an-ı Kerim'in insanlığa sunduğu adâlet.

Adâvet: Düşmanlık.

Âkıbet: Sonuç, netice.

Âlâ-yı illiyyîn: En yüksek yer, insanın erişebileceği en yüce makam.

Cebr: İnsanın yaptığı işlerde (cüz'î) iradesinin etkisi olmadığını savunan görüş. Cebriye mezhebi

Cez': Telaş ve çaresizlik hissiyle ağlayıp sızlanma.

Ecîr: Ücretli, işçi.

Esfel-i sâfilîn: En aşağı yer, insanın düşebileceği en kötü durum.

Gaddârâne: Gaddarca.

Gâliben: Çoğunlukla, genellikle.

Gülle: Yuvarlak taş veya demir, top mermisi.

Harb-i Umumi: Dünya Savaşı.

Hayâlât: Hayaller.

Hurmet-i ribâ: Faizin haram kılınması.

İltiyâm: İyileşme, kaynayıp kapanma.

İtizâl: İnsanın, fiilinin yaratıcısı olduğunu savunan görüş. Mu'tezile mezhebi.

İzzet-i İslâmiye: Dinin şerefi, onuru.

İzzet-i milliyeye: Millî şeref, onur.

Maâsi: İsyanlar, günahlar.

Mahbub: Sevilen, arzulanan şey, sevgili.

Maksud: Maksat, niyet, gâye.

Mesâib: Musibetler.

Müreccah: Tercih edilen, üstün.

Ribâ: Faiz.

Şerâit: Şartlar.

Tabakat-ı beşer muharebesi: Sosyal sınıflar arasındaki çatışma, kavga.

Taht: Alt.

Tarik-i gayr-i meşrû: Haram, yasak yol.

Teklif: Yükümlülük, sorumluluk.

Terk-i mevki: Yerini terk etme, devretme.

Veliahd: Bir hükümdardan sonra yerine geçecek olan kimse.

“Her sözün doğru olmalı; fakat her doğruyu söylemek, doğru değil!” لَا يَلْزَمُ مَنْ لُزِمَ صِدْقِ كُلِّ قَوْلٍ قَوْلُ كُلِّ صِدْقٍ

50– Güzel gören, güzel düşünür. Güzel düşünen, hayatından lezzet alır.

51– İnsanları canlandıran emeldir, öldüren yeistir.

52– Eskiden beri îlâ-yı kelimetullahı ve bekâ-yı istiklâliyet-i İslâm için farz-ı kifâye-i cihadı deruhte ile kendini, yekvücut olan Âlem-i İslâm’a feda-ya vazifedar ve hilâfete bayraktar görmüş olan bu devlet-i İslâmiye’nin felâketi, Âlem-i İslâm’ın saadet ve hürriyet-i müstakbelesiyile telâfi edilecektir. Zira şu musibet, mâye-i hayatımız olan uhuvvet-i İslâmiye’nin inkişafını hâri-kulâde tâcil etti.

53– Hıristiyanlığın malı olmayan mehâsin-i medeniyeti ona mal etmek ve İslâmiyet’in düşmanı olan tedenniye ona dost göstermek, feleğin ters dönmesine delildir.

54– Paslanmış bîhemtâ bir elmas, daima mücellâ cama müreccahtır.

55– Her şeyi maddede arayanların akılları gözlerindedir, göz ise mane-viyatta kördür.

56– Mecaz, ilmin elinden cehlin eline düşse, hakikate inkılâb eder; hurâ-fâta kapı açar.

57– İhsan-ı ilâhîden fazla ihsan, ihsan değildir. Her şeyi olduğu gibi tavsif etmek gerektir.

58– Şöhret, insanın malı olmayanı dahi insana mal eder.

Âlem-i İslâm: İslâm Dünyası.

Bayraktar: En önde olan, bayrak taşıyan.

Bekâ-yı istiklâliyet-i İslâm: Müslümanların hür yaşamaya devam etmeleri.

Bîhemtâ: Eşsiz, benzersiz.

Deruhte: Üstüne alma, yüklenme.

Farz-ı kifâye-i cihad: Toplumun geneline farz olan cihad vazifesi.

Felek ters dönmek: Herşey alt üst olmak, tepe taklak olmak.

Hilâfet: İslâm Âlemi’ni temsil ve idare etme makamı.

Hurâfât: Hurafeler, boş ve bâtıl inançlar.

Hürriyet-i müstakbele: Gelecekteki özgürlük.

İhsan-ı ilâhî: Allah vergisi, Allah’ın lütfu.

Îlâ-yı kelimetullah: Allah’ın dini-ni yüceltme.

İnkılâb etmek: Dönüşmek, değişmek.

İnkişaf: Gelişme, ilerleme.

Mâye-i hayat: Hayatın mayası, esası.

Mecaz: Kelimenin asıl anlamı dışında, ilgi veya benzerlik bağına göre başka bir anlamda kullanılması.

Mehâsin-i medeniyet: Medeniyetin sunduğu güzellikler.

Mücellâ: Cilalı, parlak.

Tâcil etmek: Hızlandırmak, çabuklaştırmak.

Tavsif etmek: Niteliklerini, vasıflarını belirtmek, anlatmak.

Tedenni: Gerileme, düşüşe geçme.

Uhuvvet-i İslâmiye: Din kardeşliği.

Vazifedar: Vazifeli, görevli.

Yeis: Ümitsizlik.

Yekvücut: Tek kişi gibi, tek vücut.

59– Hadis, maden-i hayat ve mülhim-i hakikattir.

60– İhyâ-yı din, ihyâ-yı millettir. Hayat-ı din, nur-u hayattır.

61– Nev-i beşere rahmet olan Kur’ân; ancak umumun, lâakal ekseriyetin saadetini tazammun eden bir medeniyeti kabul eder. Medeniyet-i hâzıra, beş menfî esas üzerine teessüs etmiştir:

- Nokta-yı istinadı, kuvvettir.. o ise şe’ni, tecavüzdür.
- Hedef-i kasdı, menfaattir.. o ise şe’ni, tezâhümdür.
- Hayatta düsturu, cidaldir.. o ise şe’ni, tenâzûdur.
- Kitleler mâbeynindeki râbitası, âheri yutmakla beslenen unsuriyet ve menfî milliyettir.. o ise şe’ni, müthiş tesâdümdür.
- Cazibedar hizmeti, hevâ ve hevesi teşcî ve arzularını tatmindir.. o hevâ ise insanın mesh-i mânevîsine sebeptir.

Şeriat-ı Ahmediye’nin (*aleyhissalâtü vesselâm*) tazammun ettiği ve emrettiği medeniyet ise;

- Nokta-yı istinadı, kuvvete bedel haktır ki; şe’ni, adâlet ve tevâzûndür.
- Hedefi de menfaat yerine fazilettir ki; şe’ni, muhabbet ve tecâzübdür.
- Cihetü’l-vahdet de unsuriyet ve milliyet yerine, râbita-yı dinî ve vatanî ve sınıfdır ki; şe’ni, samimî uhuvvet ve müsâlemet ve haricin tecavüzüne karşı, yalnız tedâfü’dür.

Âher: Başka, diğer.

Cazibedar: Cazibeli, çekici.

Cidal: Mücadele, kavga

Cihetü’l-vahdet: Birleşme, buluşma noktası, ortak payda.

Hayat-ı din: Dinin yaşaması, canlı kalması.

Hedef-i kasd: Yöneldiği hedef.

Hevâ: Zararlı ve günah olan arzular.

İhyâ-yı din: Dinin hayat bulması, toplumda canlı tutulması, yaşatılması.

İhyâ-yı millet: Toplumun yaşatılması, canlılığını sürdürmesi.

Lâakal: En az, en azından.

Mâbeyn: Ara.

Maden-i hayat: Hayat kaynağı.

Medeniyet-i hâzıra: Günümüz

medeniyeti, Batı Medeniyeti.

Menfî milliyet: Kendi ırkını diğer milletlerden üstün gören; olumsuz, yıkıcı milliyetçilik düşüncesi.

Menfî: Olumsuz.

Mesh-i mânevî: Ahlâkça yozlaşma, çirkinleşip tanınmaz hâle gelme.

Mülhim-i hakikat: Gerçeği ilham eden, gerçek ilham kaynağı.

Müsâlemet: Barış, barışıklık.

Nev-i beşer: İnsanlık.

Nokta-yı istinad: Dayanak noktası.

Nur-u hayat: Hayatın ışığı, ferî.

Râbita: Bağ, alaka.

Râbita-yı dinî ve vatanî ve sınıfi: Dinî, millî ve meslekî bağ.

Şe’n: Karakter, işleyiş, gerek.

Şeriat-ı Ahmediye: Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) vâsitasıyla insanlara bildirilen dinî hüküm ve kurallar.

Tazammun etmek: İhtiva etmek, içermek.

Tecâzüb: Birbirine yakınlık gösterme, yaklaşma.

Tedâfü’: Savunma, müdafaa.

Teessüs etmek: Kurulmak, yerleşmek.

Tenâzû: Çekişme, çatışma.

Tesâdüm: Çarpışma, vuruşma.

Teşcî: Cesaretlendirme.

Tevâzûn: Dengeli olma, iki taraf arasında eşitlik sağlama.

Tezâhüm: Sıkıntı, zahmet verme.

Uhuvvet: Kardeşlik.

Unsuriyet: İrkçılık.

- Hayatta düstur-u cidal yerine, düstur-u teâvündür ki; şe'ni, ittihad ve tesânüddür.
- Hevâ yerine, hüdâdır ki; şe'ni, insaniyetin terakki ve ruhen tekâmülüdür.

Mevcudiyetimizin hâmisi olan İslâmiyet'ten elini gevşetme, dört el ile sarıl, yoksa mahvolursun!

62– Musibet-i âmme, ekseriyetin hatasından terettüp eder. Musibet; cinayetin neticesi, mükâfatın mukaddimesidir.

63– Şehid, kendini hayy bilir. Feda ettiği hayatı, sekeratı tatmadığından, gayr-ı münkâtı ve bâki görüyor. Yalnız daha nezih olarak buluyor.

64– Adâlet-i mahza-i Kur'âniye; bir mâsumun hayatını ve kanını, hatta umum beşer için de olsa heder etmez. İkisi nazar-ı kudrette bir olduğu gibi, nazar-ı adâlette de birdir. Hodgâmlık ile öyle insan olur ki; ihtirasına mâni her şeyi, hatta elinden gelirse dünyayı harab ve nev-i beşeri mahvetmek ister.

65– Havf ve zaaf, tesirat-ı hâriciyeyi teşcî eder.

66– Muhakkak maslahat, mevhum mazarrata feda edilmez.

67– Şimdilik İstanbul siyaseti, İspanyol hastalığı gibi bir hastalıktır.

68– Deli adama “iyisin, iyisin” denilse iyileşmesi, iyi adama “fenasın, fenasın” denilse fenalaşması nâdir değildir.

69– Düşmanın düşmanı, düşman kaldıkça dosttur. Düşmanın dostu, dost kaldıkça düşmandır.

Adâlet-i mahza-i Kur'âniye: “Bir topluluğun selâmeti için bir ferdin rızası bulunmadan şartlar ne olursa olsun hayatı ve hakları feda edilmez” şeklinde özetlenebilecek Kur'ân-ı Kerim'in bildirdiği mutlak adâlet.
Bâki: Kalıcı, dâimî.
Düstur-u cidal: Mücadele kanunu.
Düstur-u teâvün: Yardımlaşma kanunu.
Gayr-ı münkâtı: Kesilmeyen, devam eden.
Hâmi: Himaye eden, koruyan.
Havf: Korku.
Hayy: Canlı, diri.

Heder etmek: Zıyan etmek.
Hodgâm: Kendini düşünen, bencil.
Hüdâ: Doğru yol, hidâyet.
İhtiras: Aşırı istek, şiddetli hırs.
İnsaniyeten: İnsan olarak, insanlık itibarıyla.
İttihad: Birlik, birleşme.
Maslahat: Fayda, menfaat.
Mazarrat: Zararlar, zararlı şeyler.
Mevhum: Vehim, hayal ürünü.
Muhakkak: Kesinleşmiş, gerçek-te var olan, kesin.
Mukaddime: Başlangıç, öncü.
Musibet-i âmme: Herkese zarar dokunan, genel musibet.

Nazar-ı adâlet: Cenâb-ı Hakk'ın adâletine bakan yönü.
Nazar-ı kudret: Cenâb-ı Hakk'ın kudretine bakan yönü.
Nezih: Pak, temiz.
Sekerat: Can çekişme anı, ölüm döşegi.
Tekâmül: Olgunlaşma, kemâle erme.
Terakki: İlerleme, yükselme.
Terettüp etmek: Netice olarak çıkmak, meydana gelmek.
Tesânüd: Dayanışma.
Tesirat-ı hâriciye: Dış tesirler.
Teşci etmek: Cesaretlendirmek.
Zaaf: Zayıflık.

70– İnadın işi: Şeytan birisine yardım etse; “*melektir*” der, rahmet okur. Muhalifinde melek görse “*libasını değiştirmiş şeytandır*” der, lanet eder.

71– Bir derdin dermanı, başka bir derde zehir olabilir. Bir derman, had-dinden geçse, dert getirir.

72–

الْجَمْعِيَّةُ الَّتِي فِيهَا التَّسَانُدُ أَلَّةٌ خُلِقَتْ لِتَحْرِيكِ السَّكَنَاتِ
وَالْجَمَاعَةُ الَّتِي فِيهَا التَّحَاوُدُ أَلَّةٌ خُلِقَتْ لِتَسْكِينِ الْحَرَكَاتِ¹

73– Cemaatte vâhid-i sahih olmazsa; cem’ ve zamm, kesir darbı gibi küçültür. (Hâşiye)

74– Adem-i kabul, kabul-ü ademle iltibas olunur. Adem-i kabul; adem-i delil-i sübut, onun delilidir. Kabul-ü adem, delil-i adem ister. Biri şek, biri inkârdır.

75– İmanî meselelerde şüphe; bir delili, hatta yüz delili atsa da medlûle îras-ı zarar edemez. Çünkü binler delil var.

76– Sevâd-ı âzama ittibâ edilmeli!² Ekseriyete ve sevâd-ı âzama dayandığı zaman, lâkayt Emevîlik, en nihayet Ehl-i Sünnet Cemaati’ne girdi. Adetçe ekalliyette kalan salâbetli Alevîlik, en nihayet az bir kısmı Râfîzîliğe dayandı.

Hâşiye: Hesapta mâlûmdur ki; darb ve cem, ziyadeleştirir. Dört kerre dört, on altı olur. Fakat kesirlerde darb ve cem, bilakis küçültür. Sülüsü, sülüs ile darb etmek; tüsü’ olur, yani dokuzda bir olur. Aynen onun gibi, insanlarda sıhhat ve istikâmet ile vahdet olmazsa; ziya-deleşmekle küçülür, bozuk olur, kıymetsiz olur.

1 “Cemiyetteki yardımlaşma durgun şeyleri hareketlendirmeye, cemaattaki haset, kıskançlık da harekette olanları durdurmaya sebep olur.”

2 Bkz.: Müslim, *İmâret* 59; Tirmizî, *Fiten* 7; Ebû Davud, *Salât* 46; Nesâî, *İmâret* 48; İbni Mâce, *Fiten* 8, 22.

Adem-i delil-i sübut: Bir delilin sabit olmaması.

Adem-i kabul: Kabul etmeme.

Cem ve zamm: Toplama, ekleme.

Darb etmek: Çarpmak.

Darb ve cem: Çarpma ve toplama.

Delil-i adem: Yok olduğunu gösteren delil, yokluğun delili.

Ekalliyet: Azınlık.

İltibas: Karıştırma, karışıklık.

İras-ı zarar etmek: Zarar vermek, bulaştırmak.

İttibâ etmek: Tabi olmak, uymak, arkasında olmak.

Kabul-ü adem: Bir şeyin yok olduğunu kabul etme. Yok olduğuna inanma.

Kesir darbı: Kesirli sayıların çarpımı.

Libas: Elbise, kıyafet.

Medlûl: Delilin gösterdiği hakikat, gerçek.

Salâbetli: Metin, dirençli.

Sevâd-ı âzam: İnsanların çoğunluğu. Kamuoyunun genel kanaati.

Sihhat: Doğruluk.

Sülüs: Üçte bir.

Şek: Şüphe.

Vahdet: Birlik, bir olma.

Vâhid-i sahih: Tam, sağlam birleştirici unsur, öge.

77- Hakta ittifak, ehakta ihtilâf olduğundan; bazen hak, ehaktan ehaktır.. hasen, ahsenden ahsendir. Herkes kendi mesleğine “hüve hakkun”¹ demeli, “hüve’l-hakku”² dememeli. Veyahut “hüve hasen”³ demeli, “hüve’l-hasen”⁴ dememeli!

78- Cennet olmazsa, cehennem tâzib etmez.

79- Zaman ihtiyarladıkça Kur’ân gençleşiyor, rumûzu tavazzuh ediyor. Nur, nâr görüldüğü gibi; bazen şiddet-i belâgat dahi mübalâğa görünür.

80- Hararetteki merâtib, bürûdetin tahallülü ile dir.. hüsendeki derecât, kubhun tedahülü ile dir. Kudret-i ezeliye zâtiyedir, lâzimedir, zaruriyedir; acz tahallül edemez, merâtib olamaz, her şey ona nisbeten müsâvidir.

81- Şemsin feyz-i tecellisi olan timsali, denizin sathında ve denizin katre-sinde aynı hüviyeti gösteriyor.

82- Hayat, cilve-i tevhiddendir, müntehâsı da vahdet kesbediyor.

83- İnsanlarda veli,⁵ cumada dakika-i icâbe,⁶ Ramazan’da Leyle-i Kadir,⁷ esmâ-yı hüsnâda ism-i âzam,⁸ ömürde ecel meçhul kaldıkça,⁹ sâir

¹ “Mesleğim haktr.”

² “Hak, yalnız benim mesleğimdir.”

³ “Mesleğim daha güzeldir.”

⁴ “Güzel, benim meşrebimdir.”

⁵ Bkz.: Buhârî, *Sulh* 8; Müslim, *Birr* 138.

⁶ Bkz.: Buhârî, *Cum’a* 37, *Talâk* 24, *Deavât* 61; Müslim, *Cum’a* 13-15.

⁷ Bkz.: Buhârî, *İman* 36, *Fazlû leyleti’l-kadr* 2, 3, *Ta’bîr* 8; Müslim, *Sıyâm* 205-213.

⁸ Bkz.: İbni Mâce, *Dua* 9; Taberânî, *el-Mu’cemü’l-ewsat* 1/164.

⁹ Bkz.: Lokman Süresi, 31/34; Buhârî, *İstiskâ* 29, *Tevhid* 4; Ahmed İbni Hanbel, *Müsned* 2/24-52.

Acz: Âcizlik, güçsüzlük.

Ahsen: Daha güzel, en güzel.

Bürûdet: Soğukluk.

Cilve-i tevhid: Cenâb-ı Hakk’ın birliğinin tecellisi, numunesi.

Dakika-i icâbe: Duaların kabul edileceği vakit.

Ehak: Daha doğru, en doğru.

Esmâ-yı hüsnâ: Cenâb-ı Hakk’ın güzel isimleri.

Feyz-i tecelli: Tecelli, yansıma bolluğu, bereketi.

Hasen: Güzel.

Hüsün: Güzellik.

Hüviyet: Asıl, mahiyet, asli özellik.

İsm-i âzam: Kendisi ile dua edildiğinde Allah’ın icabet ettiği en büyük ismi.

Kubh: Çirkinlik

Kudret-i ezeliye: Cenâb-ı Hakk’ın ezeli olan sonsuz kudret ve kuvveti.

Lâzime: Gerekli.

Leyle-i Kadir: Kadir gecesi.

Merâtib: Mertebeler, dereceler.

Müntehâ: Son, sınır, zirve.

Müsavi: Denk, eşit.

Nâr: Ateş.

Rumûz: Remizler, işaretler.

Şems: Güneş.

Şiddet-i belâgat: Edebî ifade

gücü.

Tahallül: Hülûl etme, sızma, içine girme.

Tavazzuh etmek: Açık hale gelmek, aydınlanmak.

Tâzib etmek: Azâp etmek, cezalandırmak.

Tedahül: Karışma, içine geçme.

Timsal: Suret, görünüm.

Vahdet kesb etmek: Bütünüyle, tamamen Cenâb-ı Hakk’ın birliğini gösterir olmak.

Zaruriye: Olmazsa olmaz, zarurî özellik.

Zâtiye: Kendine ait, kendinden olan.

efrad dahi kıymettar kalır, ehemmiyet verilir. Yirmi sene mübhem bir ömür, nihayeti muayyen bin sene ömre müreccahtır.

84- Dünyada mâsiyetin âkıbeti, ikâb-ı uhrevîye delildir.

85- Rızık, hayat kadar kudret nazarında ehemmiyetlidir. Kudret çıkarıyor, kader giydiriyor, inayet besliyor. Hayat; muhassal-ı mazbuttur, görür-nür. Rızık; gayr-ı muhassal, tedricî münteşirdir, düşündürür. Açlıktan ölmek yoktur. Zira bedende şahm, vesâire suretinde iddihar olunan gıda bitmeden evvel ölüyor. Demek, terk-i âdetten neş'et eden maraz öldürür; rıziksızlık değil.

86- Âkilü'l-lahm vahşilerin helâl rızıkları, hayvanâtın hadsiz cenazeleridir; hem rû-yi zemini temizliyorlar, hem rızıklarını buluyorlar.

87- Bir lokma kırk paraya, diğer bir lokma on kuruşa... Ağza girmeden ve boğazdan geçtikten sonra birdirler. Yalnız, birkaç saniye ağızda bir fark var. Müfettiş ve kapıcı olan kuvve-i zâikayı taltif ve memnun etmek için bir-den ona gitmek, israfın en sefihidir.

88- Lezâiz çağırdıkça, "sanki yedim" demeli! "Sanki yedimi düstur yapan, "Sanki Yedim" nâmındaki bir mescidi yiyebilirdi, yemedi.

89- Eskiden ekser İslâm, aç değildi; tereffühe ihtiyâr vardı. Şimdi açtır, telezzüze ihtiyâr yoktur.

90- Muvakkat lezzetten ziyade, muvakkat eleme tebessüm etmeli; "hoş geldin" demeli! Geçmiş lezâiz, "Ah, vah!" dedirtir. "Ah!" müstetir bir elemin tercümanıdır. Geçmiş âlâm, "Oh!" dedirtir. O "Oh", muzmer bir lezzet ve nimetin muhbiridir.

Âkıbet: Sonuç, netice.

Âkilü'l-lahm: Et yiyen, etle beslenen.

Âlâm: Elemler.

Gayr-ı muhassal: Elde edilmemiş, gerçekleşmemiş.

İddihar: Biriktirip saklama,

depolama.

İhtiyâr: Seçme, tercih etme.

İkâb-ı uhrevîye: Âhiret azabı.

İnâyet: Cenâb-ı Hakk'ın yardımı, yardım etmesi.

Kuvve-i zâika: Tat alma duyusu.

Lezâiz: Lezzetler.

Maraz: Hastalık.

Mâsiyet: Günâh.

Muayyen: Belirli, belli.

Muhassal-ı mazbut: Elde edilmiş, gerçekleşmiş, sınırları belirli olan.

Muhbir: Haberci.

Muvakkat: Kısa süreli, geçici.

Muzmer: Gizli, saklı.

Mübhem: Gizli, kapalı, belirsiz.

Münteşir: Yaygın, yayılmış.

Müreccah: Tercih edilen, üstün.

Müstetir: Üstü kapalı, örtülü.

Neş'et etmek: Meydana gelmek, kaynaklanmak.

Rû-yi zemin: Yeryüzü.

Sefih: Âdi, aşağı, rezil.

Şahm: İç yağı.

Taltif: İltifat etme, mükafatlandırma.

Tedrici: Belli bir süreçte meydana gelen; azar azar, yavaş yavaş olan.

Telezzüz: Lezzet, zevk alma.

Tereffüh: Lüks ve rahat yaşama.

Terk-i âdet: Herhangi bir alışkanlığı terk etmek.

91– Nisyan dahi bir nimettir. Yalnız her günün âlâmını çektirir, müterâ-kimi unutturur.

92– Derece-i hararet gibi, her musibette bir derece-i nimet vardır. Daha büyüğünü düşünüp, küçükteki derece-i nimeti görüp, Allah'a şükretmeli! Yoksa isti'zam ile üflense, şişer.. merak edilse, ikileşir.. kalbdeki misali; haya-li, hakikate inkılâb eder.. o da kalbi döver.

93– Her adam için, heyet-i içtimaiyede görmek ve görünmek için mer-tebe denilen bir penceresi vardır. O pencere kâmet-i kıymetinden yüksek ise, tekebbür ile tetâvül edecek; eğer kâmet-i kıymetinden aşağı ise, tevazu ile tekavvüs edecek ve eğilecek.. tâ o seviyede görsün ve görünsün. *İnsanda büyüklüğün mikyası; küçüklüktür, yani tevazudur. Küçüklüğün mizanı; büyüklüktür, yani tekebbürdür.*

94– Zayıfın kavîye karşı izzet-i nefsi, kavîde tekebbür olur.. kavînin zayı-fa karşı tevazuu, zayıfta tezellül olur. Bir ulû'l-emrin makamındaki ciddiyeti, vakardır; mahviyeti, zillettir.. hânesindeki ciddiyeti, kibirdir; mahviyeti, teva-zudur. Fert mütekellim-i vahde olsa, müsamahası ve fedakârlığı amel-i sâlih-tir.. mütekellim-i maa'l-gayr olsa, hıyanettir, amel-i talihtir. Bir şahıs, ken-di nâmına hazm-ı nefis eder, tefâhur edemez.. millet nâmına tefâhur eder, hazm-ı nefis edemez.

95– Tertib-i mukaddemâtta *tefviz*; tembelliktir, terettüb-ü neticede tevekküldür. Semere-i sa'yine ve kısmetine *rıza*; kanaattir, meyl-i sa'yi kuv-vetlendirir. mevcuda iktifâ, dûn-himmetliktir.

Amel-i sâlih: İyi, faydalı iş.

Amel-i talih: Faydasız, yara-maz iş.

Derece-i hararet: Isı derecesi.

Derece-i nimet: Nimet olabilme yönü, açısı.

Dûn-himmetlik: Gayretsizlik, dar ufuklu olma.

Hazm-ı nefis etmek: İçine sin-dirmek, sineye çekmek, taham-mül etmek.

Heyet-i içtimaiye: Sosyal yapı.

İktifâ: Yetinme.

İnkılâb etmek: Dönüşmek, değişmek.

İsti'zam: Büyütme, abartma.

İzzet-i nefis: Haysiyet, onur.

Kâmet-i kıymet: Kıymetinin derecesi, boy ölçüsü.

Kavî: Güçlü, kuvvetli.

Mahviyet: Alçak gönüllülük, tevazu.

Meyl-i sa'y: Çalışma arzusu, eği-limi.

Mütekellim-i maa'l-gayr: Birinci çoğul şahıs, biz.

Mütekellim-i vahde: Birinci tekil şahıs, ben.

Müterâkim: Birikmiş, yığılmış.

Nisyan: Unutma.

Semere-i sa'y: Çalışma neticesi elde edilen fayda, kâr.

Tefâhur: İftihar etme, gurur duy-ma.

Tefviz: İşleri, Allah'a havale etme.

Tekavvüs etmek: Eğrilmek, yay halini almak.

Tekebbür: Kibirlenme, gurur-lanma.

Terettüb-ü netice: Sonuçta gerekme, sonuca bağlı olarak meydana çıkma.

Tertib-i mukaddemât: Ön şart-ları yerine getirip işlerini plan-lı yapma.

Tetâvül: Boyunu uzatmaya çalışma..

Tevekkül: Allah'a güvenmek, sebepleri yerine getirdikten sonra neticeyi Allah'a bırakmak.

Tezellül: Kendini alçaltma, küçük duruma düşürme.

Ulû'l-emr: Âmir, müdür.

Vakar: Ağırbaşlılık.

Zaif: Zayıf, güçsüz.

Zillet: Küçülme, alçalma.

96– Evâmir-i şer’iyeye karşı itaat ve isyan olduğu gibi, evâmir-i tekviniye karşı da itaat ve isyan vardır. Birincisinde mükâfat ve mücâzâtın ekseri âhirette; ikincisinde, ağılebi dünyada olur. Mesela, sabrın mükâfatı zaferdir.. atâletin mücâzâtı, sefâlettir.. sa’yin sevabı, servettir.. sebatın mükâfatı, galebedir. Müsâvâtsiz adâlet, adâlet değildir.

97– Temâsül, tezadın sebebidir.. tenâsüb, tesânüdün esasıdır.. sigar-ı nefis, tekebbürün menbaıdır.. zaaf, gururun madenidir.. acz, muhalefetin menşeidir.. merak, ilmin hocasıdır.

98– Kudret-i fâtıra; ihtiyaç ile, hususan açlık ihtiyacıyla başta insan, bütün hayvanâtı gemlendirip, nizama sokmuş. Hem âlemi herc ü merceden halâs edip, hem ihtiyacı medeniyete üstad ederek, terakkiyatı temin etmiştir.

99– Sıkıntı, sefâhetin muallimidir.. yeis, dalâlet-i fikrin.. zulmet-i kalb, ruh sıkıntısının menbaıdır.

100– إِذَا تَأَنَّتِ الرَّجَالُ بِالْتَّهْوُسِ تَرَجَّلَ النِّسَاءُ بِالتَّوَفُّعِ¹: Bir meclis-i ihvana güzel bir karı girdikçe; riya, rekabet, haset damarı intibah eder. Demek inkişaf-ı nisvandandır, medenî beşerde ahlâk-ı seyyie inkişaf eder.

101– Beşerin şimdiki seyyiât-âlûd hırçın ruhunda mütebessim, küçük cenazeler olan suretlerin rolü ehemmiyetlidir.

102– Memnû heykel; ya bir zulm-ü mütehaccir, ya bir heves-i mütecesssim veya bir riya-yı mütecesssiddir.

¹ Bu manaya yakın hadisler için bkz.: Buharî, *Libâs* 61; Tirmizî, *Edeb* 34; Ebû Davud, *Libâs* 28.

Acz: Âcizlik, güçsüzlük.

Ağleb: Daha çok, ekser.

Ahlâk-ı seyyie: Kötü ahlâk.

Atâlet: Çalışmama, boş durma.

Dalalet-i fikir: Düşünce kayması, fikrî bozukluk, çarpıklık.

Evâmir-i şer’iye: Yüklümlülük ifade eden dinî emirler.

Evâmir-i tekviniye: Cenâb-ı Hakk’ın kâinata koyduğu tabiat kanunları.

Galebe: Zafer, galip gelme.

Halâs etmek: Kurtarmak.

Hased: Çekememezlik, kıskançlık.

Herc ü merc: Kargaşa, karışıklık.

Heves-i mütecesssim: Somutlaşmış heves.

Inkişaf etmek: Yayılmak, iler-

lemek.

Inkişaf-ı nisvan: Kadınların açılmaları. Açık saçıklık.

İntibah etmek: Uyanmak, gözünü açılmak.

Kudret-i fâtıra: Allah’ın yaratıcı kudreti.

Mücâzât: Cezalar.

Müsâvât: Eşitlik.

Mütebessim: Tebessüm eden, gülümseyen.

Riya: Gösteriş, iki yüzlülük.

Riya-yı mütecesssim: Somutlaşmış riya, gösteriş.

Sa’y: Çalışma, gayret, çaba.

Sebat: Kararlılık, yerinde sağlam durma.

Sefâhet: Haram helal demeden zevk peşinde olma, eğlence düş-

künlüğü, beyinsizlik.

Seyyiât-âlûd: Günahlara bulaşmış, günahlarla içice.

Sigar-ı nefis: Aşağılık kompleksi.

Tekebbür: Kibirlenme, gururlanma.

Temâsül: Birbirine benzeme, emsal olma.

Tenasüb: Birbirine uyma, uygunluk.

Terakkiyat: İlerlemeler, yükselmeler.

Tesanüd: Dayanışma.

Tezad: Birbirine zıt olma, zıtlık.

Yeis: Ümitsizlik.

Zulmet-i kalb: Kalb kararması, iman zayıflığı.

Zulm-ü mütehaccir: Taşlaşmış zulm.

103– İslâmiyet’in müsellemlâtını tamamen imtisal ettiği cihetle bihakkın daire-i dâhiline girmiş zâtta; meylü’t-tevsî, meylü’t-tekem müdür. Lâkaytlık ile hariçte sayılan zâtta meylü’t-tevsî, meylü’t-tahribdir. Fırtına ve zelzele zamanında değil içtihat kapısını açmak, belki pencerelerini de kapatmak maslahattır. *Lâubaliler, ruhsatlarla okşanılmaz; azîmetlerle, şiddetle ikaz edilir.*

104– Bîcâre hakikatler, kıymetsiz ellerde kıymetsiz olur.

105– Küremiz, hayvana benziyor; âsâr-ı hayat gösteriyor. Acaba yumurta kadar küçülse bir nevi hayvan olmayacak mıdır? Veya bir mikrop, küremiz kadar büyüse ona benzemeyecek midir? Hayatı varsa, ruhu da vardır. Âlem, insan kadar küçülse.. yıldızları, zerrât ve cevahir-i ferdiye hükmüne geçse o da bir hayvan-ı zîşuur olmayacak mıdır? Allah’ın böyle çok hayvanları var.

106– Şeriat ikidir:

Birincisi, âlem-i asgar olan insanın ef’âl ve ahvâlini tanzim eden ve sıfat-ı kelâmdan gelen bildiğimiz şeriattır.

İkincisi, insan-ı ekber olan âlemin harekât ve sekenâtını tanzim eden, sıfat-ı iradedden gelen şeriat-ı kübrâ-yı fitriyedir ki; bazen yanlış olarak “tabiat” tesmiye edilir. Melâike, bir ümmet-i azîmedir ki; sıfat-ı iradedden gelen ve şeriat-ı fitriye denilen evâmîr-i tekvîniyesinin hamelesi ve mümessili ve mütemessilleridirler.

Ahvâl: Haller, durumlar.

Âlem-i asgar: Pek küçük âlem.

Âsâr-ı hayat: Hayat izleri, yaşama belirtileri.

Azîmet: Normal şartlar altında herkesin uymakla yükümlü olduğu dinî hüküm ve emir.

Bihakkın: Gerektiği gibi, hakıyla.

Cevahir-i ferdiye: Zerreler, atomlar.

Daire-i dâhil: İç daire, içeri.

Ef’âl: Fiiller, işler.

Evâmîr-i tekvîniye: Yaratılışa ilgili, ilâhî kanunlar.

Hamele: Görevliler, taşıyıcılar.

Harekât ve sekenât: Hareketler ve duruşlar.

Hayvan: Canlı, yaşayan.

Hayvan-ı zîşuur: Şuurlu canlı.

İmtisal etmek: Örnek almak, uymak.

İnsan-ı ekber: Büyükçe bir insan.

Lâkaytlık: Kayıtsız kalma, ilgisizlik.

Lâubali: Umursamaz, ilgisiz.

Maslahat: Fayda, menfaat.

Melâike: Melekler.

Memnû: Yasak, yasaklanmış.

Meylü’t-tahrib: Yıkma, tahrip etme eğilimi, arzusu.

Meylü’t-tekem mü: Gelişme, mükemmelleşme meyli, arzusu.

Meylü’t-tevsî: Geliştirme, genişletme meyli, arzusu.

Mümessil: Temsilci, sözcü.

Müsellemlât: Herkesçe kabul edilen ve değişmeyen dinî hükümler.

Mütemessil: Temsil ettiği vazifenin, hakikatin suretine bürünen.

Riya-yı mütecessid: Somutlaşmış riya, gösteriş.

Sıfat-ı irade: Cenâb-ı Hakk’ın “irade” sıfatı.

Sıfat-ı kelâm: Cenâb-ı Hakk’ın “kelâm” sıfatı.

Şeriat: Dinî hüküm ve kurallar.

Şeriat-ı kübrâ-yı fitriye: Cenâb-ı Hakk’ın kâinata yerleştiği tabiat kanunları.

Tanzim: Düzenleme.

Tesmiye edilmek: Adlanmak, isimlenmek.

Ümmet-i azîme: Pek büyük topluluk, millet.

Zerrat: Zerreler.

107–

إِذَا وَازَنْتَ بَيْنَ حَوَاسٍ حُويْنَةٍ خُرْدَبِينِيَّةٍ وَحَوَاسٍ الْإِنْسَانِ
تَرَى سِرًّا عَجِيْبًا إِنَّ الْإِنْسَانَ كَصُورَةٍ يَسْ كُتِبَ فِيهَا سُورَةُ يَسْ¹

108– Maddiyyûnluk, mânevî tâundur ki; beşere şu müthiş sıtmayı tutturdu, gazab-ı ilâhîye çarptırdı. Telkin ve tenkit kabiliyeti tevessü ettikçe, o tâun da tevessü eder.

109– En bedbaht, en muzdarip, en sıkıntılı, işsiz adamdır. Zira atâlet, ademin biraderzadesidir.. sa'y, vücûdun hayatı ve hayatın yakazasıdır.

110– Ribânın kap ve kapıları olan bankaların nef'i, beşerin fenası olan gâvurlara ve onların en zâlimlerine ve bunların en sefihlerinedir. Âlem-i İslâm'a zarar-ı mutlakdır, mutlak beşerin refahı nazara alınmaz. Zira gâvur, harbî ve mütecaviz ise hürmetsiz ve ismetsizdir.

111– Cumada hutbe, zaruriyât ve müsellemmâtı tezkirdir; nazariyâtı tâlim değildir. İbare-i Arabiye, daha ulvî ihtar eder. Hadis ile âyet muvâzene edilse, görünür ki; beşerin en belîği dahi, âyetin belâgatına yetişemez, ona benzemez.

Said Nursî

* * *

¹ “Mikroskopla görülebilecek bir canlı ile insanın duyuları karşılaştırıldığında şaşırtıcı bir sırta karşılaşırırsınız. Nasıl ki bir hattat tarafından “yâ-sîn” harfleri içinde “Yâsîn Sûresi”nin tamamının yazıldığı gibi, insanın içinde de binlerce âlem vardır.”

Adem: Yok, yokluk.

Âlem-i İslâm: İslâm dünyası, müslümanlar.

Atâlet: Çalışmama, boş durma.

Belâgat: Edebiyat. Güzel, düzgün, kusursuz ve yerinde ifade sanatı.

Belîğ: Maksadını doğru, düzgün, yerinde ve muhataba faydalı, güzelce ifade edebilen kimse, söz üstadı.

Biraderzade: Kardeş çocuğu, yeğen.

Gazab-ı ilâhî: Allah'ın gazabı.

Harbî: Karşılıklı anlaşma imzalanmamış yabancı, düşman.

İbare-i Arabiye: Arapça ifade, ibare.

İhtar etmek: Hatırlatmak.

İsmet: Namus, iffet.

Maddiyyûnluk: Maddecilik, materyalizm.

Muvâzene: Tartma, kıyaslama.

Muzdarip: Sıkıntılı, ızdırıp çeken.

Müsellemmât: Herkesçe kabul edilen ve değişmeyen dinî hükümler.

Mütecaviz: Haddi aşan, saldırgan.

Nazariyât: Nazarî, teorik bilgiler.

Nef: Fayda, menfaat.

Refah: Rahatlık, maddî huzur.

Ribâ: Faiz.

Sa'y: Çalışma, gayret, çaba.

Sefih: Haram helal demeden zevk peşinde olan, beyinsiz.

Tâlim: Öğretme, bilgilendirme.

Tâun: Vebâ.

Telkin: Fikir verme, fikir aşılama.

Tevessü: Genişleme, yayılma.

Tezkir: Hatırlatma.

Ulvî: Yüce.

Yakaza: Uyanıklık.

Zarar-ı mutlak: Kesin, bütünüyle zarar.

Zaruriyât: Dinin, kesin ve değişmez hükümleri.

Bu mektup, on iki sene evvel yazılmış ve Sikke-i Tasdik-i Gaybî mecmuasında derc edilmiş bir mektuptan bir parçadır.

Risale-i Nur'un bu vatan ve millete kazandırdığı büyük ve çok mukaddes iki neticeyi beyan etmesi, fi'l-hakika aynen bu iki neticenin tezahürü ve bu memlekette ve Âlem-i İslâm'da görülmüş olması dolayısıyla bu mektup çok ehemmiyetlidir.

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ¹

Risale-i Nur, bu mübarek vatanın mânevî bir halâskârı olmak cihetiyle; şimdi iki dehşetli mânevî belayı defetmek için matbûât âlemi ile tezahüre başlamak, ders vermek zamanı geldi veya gelecek gibidir, zannederim.

O dehşetli beladan birisi: Hristiyan Dini'ni mağlup eden ve anarşiliği yetiştiren, şimalde çıkan dehşetli dinsizlik cereyanının bu vatanı mânevî istilâsına karşı Risale-i Nur bir Sedd-i Zülkarneyn gibi bir sedd-i Kur'ânî vazifesini görebilir.

İkincisi: Âlem-i İslâm'ın bu mübarek vatanın ahalisine karşı pek şiddetli itiraz ve ithamlarını izale etmek için matbûât lisanıyla konuşmak lâzım gelmiş diye kalbime ihtar edildi.

Ben dünyanın hâlini bilmiyorum. Fakat Avrupa'da istilâkârâne hükmeden ve edyân-ı semâviyeye dayanmayan dehşetli cereyanın istilâsına karşı Risale-i Nur hakikatleri, bir kale olduğu gibi; Âlem-i İslâm'ın ve Asya kıtasının hâl-i hazırdaki itiraz ve ithamını izale.. ve eskideki muhabbet ve uhuvvetini iade etmeye vesile olan bir mu'cize-i Kur'âniye'dir.

Bu memleketin vatanperver siyasîleri çabuk aklını başına alıp Risale-i Nur'u tabederek resmen neşretmeleri lâzımdır ki, bu iki belaya karşı siper olsun.

¹ "O Yüce Zât'ın adıyla."

Âlem-i İslâm: İslâm dünyası.

Derc: İçine alma, ilâve etme.

Edyân-ı semâviye: Semâvî, ilâhî dinler.

Fi'l-hakika: Gerçekten, doğrusu.

Halâskâr: Kurtarıcı.

İstilâkârâne: Yayılmacı bir tarzda.

İzale etmek: Gidermek.

Matbûât âlemi: Basın-yayın dünyası.

Mu'cize-i Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerim'e ait mu'cize.

Mukaddes: Kudsî, kutsal.

Sedd-i Kur'ânî: Kur'ân-ı Kerim'in muhafazası, koruması.

Sedd-i Zülkarneyn: Hz. Zülkarneyn'in inşa ettiği set. (Bkz: Kehf Sûresi, 18 / 93-98. âyetler).

Şimal: Kuzey.

Tabetmek: Basmak.

Tezahür: Görünme, belirme.

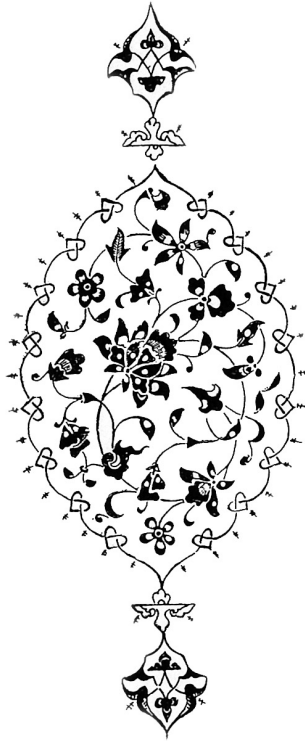
Uhuvvet: Kardeşlik.

Vatanperver: Vatansever.

Acaba bu yirmi sene zarfında iman-ı tahkikîyi pek kuvvetli bir surette bu vatanda neşreden Risale-i Nur olmasaydı; bu dehşetli asırda, acîb inkılâb ve infilâklarda bu mübarek vatan, Kur'ân'ını ve imanını dehşetli sadmelerden tam muhafaza edebilir miydi?..

Said Nursî

* * *

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَا اللَّهُ يَا رَحْمَنُ يَا رَحِيمُ يَا فَردُ يَا حَيُّ يَا قَيُّوْمُ يَا حَكَمُ يَا عَدْلُ يَا قُدُّوسُ¹

İsm-i âzâmın hakkına ve Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân'ın hürmetine ve Resûl-i Ekrem'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) şerefine, bu Mektubat'ı bastırانları ve mübarek yardımcılarını ve Risale-i Nur talebelerini Cennetü'l-Firdevs'te saadet-i ebediyeye mazhar eyle! Âmîn...

Ve hizmet-i imaniye ve Kur'âniye'de daima muvaffak eyle! Âmîn...

Ve defter-i hasenâtlarına, Mektubat Mecmuası'nın her bir harfine mukabil, bin hasene yazdır! Âmîn...

Ve Nurlar'ın neşrinde sebat ve devam ve ihlâs ihsan eyle! Âmîn...

Yâ Erhame'r-râhimîn!.. Umum Risale-i Nur şâkirtlerini iki cihanda mesûd eyle! Âmîn...

İnsî ve cinnî şeytanların şerlerinden muhafaza eyle! Âmîn...

Ve bu âciz ve bîçâre Said'in kusurâtını affeyle! Âmîn...

Umum Nur Şâkirtleri Nâmına

Said Nursî

¹ “Ya Allah, Ya Rahmân: Ey Zâtı itibarıyla rahmeti sonsuz, sınırsız olan. Ya Rahim: Ey sonsuz, sınırsız rahmetiyle varlığa merhamet eden. Ya Ferd: Ey eşi ve benzeri olmayan. Ya Hayy: Ey her zaman var olan, diri olan, ezeli ve ebedî hayat sahibi olan. Ya Kayyûm: Ey kendi zâtı ile var olup, zeval bulmayan.. ve bütün varlıkları, varlıkta tutup onları yöneten. Ya Hakem: Ey hükmü geçersiz kılınmayan.. ve her şeyi ölçülü, sağlam, kusursuz, muhkem, intizamlı ve mükemmel yaratan. Ya Adl: Ey tam adâlet sahibi.. ve her şeyi tam kararında, doğru ve dengeli yaratan. Ya Kuddûs: Ey her şeyi kusursuz, çok güzel, pırl pırl, tertemiz yapan.. ve zâtı da her türlü hatadan, kusurdan münezzeh olan.”

Cennetü'l-Firdevs: Firdevs Cenneti.. Bütün cennet mertebelerinin birlikte müşahade edileceği cennetin en yüksek yeri ve en uç noktası.

Defter-i hasenât: Sevap, kazanç defteri.

Erhamerrâhimîn: Merhametli-lerin en merhametlisi.

Hasene: Sevap.

Hizmet-i imaniye ve Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerim'e ve imana hizmet.

İhlâs: Yaptığını sırf Allah emrettiği için yapıp, başka bir gâye karıştırmamak.

İsm-i âzam: Kendisi ile dua edildiğinde Allah'ın icabet ettiği en büyük ismi.

Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân: Beyan ve ifadesi ile insanları, ben-

zerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân-ı Kerim.

Mazhar eylemek: Nail etmek, şerefliendirmek.

Neşr: Yayma, yayımlama.

Saadet-i ebediye: Ebedi, sonsuz mutluluk, cennet hayatı.

Şâkirt: Öğrenci, talebe.

Medine-i Münevvere’de bulunan mühim bir âlimin, Risale-i Nur hakkın-
da yazdığı bir manzumesidir:

Gönüller Fâtîhi Büyük Üstad’a

Nuruyla bütün gönlümü fetheyleyen Üstad!
Gönlüm seni, kudsî heyecanlarla eder yâd.

İlhamıma can geldi beraat haberinle,
Müminleri şâd eyleyen ulvî zaferinle.

Sıyrıldı ufuklardan o kasvetli bulutlar.
Göklerde melekler, bu büyük bayramı kutlar.

Milyonların imanını kurtardı cihâdın,
Par-par yanar imanlı gönüllerdeki yâdın.

Coşturmada imanları, binlerle vecîzen,
Tarihini kudsî heyecanlarla süzerken.

İlhamımı mest etti tecellâ-yı cemâlin,
Fâtih gibi rehberleri andırmada hâlin.

Dağlar gibi sarsılmadın, en korkulu günlerde,
Her ânı ölümler dolu tazyikin önünde.

Dünyalara dehşet salıyor sendeki iman,
Sarsılmayan imanına düşman bile hayran!

Rehber sana, zira Yüce Peygamberimiz’dir.
Ölmez eserin; gençliğe gösterdiğin izdir.

Kur’ân-ı Kerîm’in ezeli feyzine erdin;
İnsanlığa, iman ve kemâl dersini verdin.

Ey başlara cennetlerin ufkundan inen tâc!
Âlem senin irfanına, irşadına muhtaç.

Ezelî feyiz: Zamanları aşkın,
sınırsız, sonsuz bereket, feyiz.

İrfan: Eşyayı incelikleriyle, derin-
liğine bilme, marifet.

İrşad: Doğruyu gösterme, reh-
berlik etme.

Kasvet: Sıkıntı, keder.

Kemâl: Yücelik, fazilet.

Manzume: Şiir. Vezinli, kâfiye-
li eser.

Şâd etmek: Sevindirmek, mut-
lu etmek.

Tazyik: Sıkıştırma, zorlama, bas-
kı.

Tecellâ-yı cemâl: Güzel yüzü-
nün belirmesi, görünmesi.

Ülvî: Yüce.

Vecîze: Özlü söz, özdeyiş.

Derya gibi nurlar taşıyor her eserinden;
Allah'a giden Nurcuların rehberisin sen!

Milyonları derya gibi coşturmada "Sözler",
Cennetteki âlemleri seyretmede gözler.

Hikmet dolu her cümlede, Kur'ân'daki nur var;
Her lem'ada, binbir güneşin hüzmesi çağlar.

"Nur yolcusu" insanlığa örnek olacaktır,
Kudsî heyecanlarla, gönüller dolacaktır!

Mefkûresi, günden güne erdikçe kemâle;
Gark olmada iç âlemi, en tatlı visâle.

Coştukça denizler gibi kalbindeki iman,
Bin ders-i hakikat veriyor ruhuna Kur'ân.

Âzâdedir İslâm'ı saran tehlikelerden,
Dâvâsı temiz çünkü siyasî lekelerden.

Her hamlesinin kuvve-i kudsiyesi vardır,
Vicdanları mest eyleyen ulvî sesi vardır.

Aşkın ezelî sırrına erdikçe gönüller,
Yer yer donatır ufkunu sevda dolu renkler.

Bir ülkeyi baştan başa fetheyledin ey Nur!
Nurun olacaktır, bütün insanlığa düstur.

Kur'ân seni teyid ediyor mu'cizelerle.
Ey şanlı gönül fâtihî hiç durmadan ilerle!

Tarih-i hayatın doludur harikalarla.
Hiç sönmeden âlemde güneşler gibi parla!

Manzume-i şemsiyeyi temsil ediyorsun,
Heybetli fezalarda hız almış gidiyorsun.

İmanlı nesiller seni takib edecektir;
Yıllarca, asırlarca peşinden gidecektir!

Âzâde: Hür, kurtulmuş.

Ders-i hakikat: Hakikatin, doğruların öğretildiği ders.

Gark: Boğulma. Kaplama, dolma.

Hüzme: Demet, ışık demeti.

Kuvve-i kudsiye: Cenâb-ı Hakk'ın yardımı, desteği.

Lem'a: Parıltı.

Manzume-i şemsiye: Güneş sis-

temi.

Mefkûre: İdeal, ülkü.

Tarih-i hayat: Ömür.

Visâl: Kavuşma.

Tarihi aşarken sen o iman dolu hızla,
Milyonları aşmış bütün evlâtlarınızla;
Birden açılır ruhuma esrarlı bir âlem,
Vasf eyleyemez aşkımı, şiirimdeki nâlem...

Ali Ulvî Kurucu

* * *

Hakikat Işıkları

Herkes bilmez gökte ne var,
Görür onu göz sahibi.
Parıldıyor güneş kadar,
Hakikati umman gibi.

İster gönül elbet huzur,
Âhir demde etmiş zuhur,
Alemlere doğmuş o nur,
Gökten inen ferman gibi.

Ferdiyeti elhak ayan
O'dur gönüllere sultan
Var mı bilmem ulu burhan,
Bu Bediüzzaman gibi!

Lisanından saçılır nur,
Cinnî okur, insan okur,
Hûr-u cennet işte bu "Nur",
Gönüllerde cânân gibi.

Âhırzaman esrarını,
İhbar-ı gayb envârını,
Attı alem ekdârını,
Doğdu şems-i tâbân gibi.

Semâvâttan rahmet indi,
Akan göz yaşları dindi,
Küfr ü dalâl yıldı, sindi,
Görünmeyen şeytan gibi.

Âhir: Son.

Ayan: Apaçık.

Burhan: Delil.

Ekdâr: Kederler, acılar, üzüntüler.

Elhak: Gerçekten.

Envâr: Nurlar.

Ferdiyet: Yegâne, biricik olma.

Hûr-u cennet: Cennet hurileri.

İhbar-ı gayb: Görünmeyen, bilinmeyen şeylerden bahsetme, haber verme.

Küfr ü dalâl: İnkâr ve dalâlet.

Semâvât: Gökler.

Şems-i tâbân: Parlayan güneş.

Umman: Okyanus.

Zuhur: Belirme, ortaya çıkma.

Söndü hain faaliyet,
Yıkıldı o deccâliyet,
Halâs buldu İslâmiyet,
Tahta çıkan hakan gibi.

Ey yâreli şîr-i jıyan,
Bu hâb-ı gafletten uyan!
Alemlere devr-i umran,
Asr-ı nüzul-i Furkan gibi.

İklimlerde iman yeli,
Eser, gönüller neşeli.
Öpsem o gül kokan eli,
O bülbül-ü handân gibi.

Âdemoğlu necat arar,
Hak daveti “Nurlar”da var,
Ey şehriyâr-ı şehriyâr!
Sensin bize sultan gibi.

Arşa çıkan feryadımız,
Alındı şimdi dâdımız.
O sevgili üstadımız,
Gönülde Süleyman gibi.

Ey ekmel-i âhırzaman,
Sensin mahbub-u Müsteân,
Feda sana bu cism ü can,
Hak yolunda kurban gibi!

Said’i beklerdi yıllar,
Sensin gönülde muntazar,
Peygamberim vermiş haber
Olma bize pinhân gibi.

Asr-ı nüzul-i Furkan: Kur’ân-ı Kerim’in indiği asır.

Bülbül-ü handân: Neşeli, şen şakrak bülbül.

Cism ü can: Beden ve can.

Dâd: Adâlet.

Deccâliyet: Ahirzamanda gelip hak dinin karşısına çıkacağı bildirilen güç, akım.

Devr-i umran: Medeniyet çağı.

Ekmel-i ahırzaman: Son devrin en mükemmeli.

Hâb-ı gaflet: Gaflet uykusu.

Halâs: Kurtulma, kurtuluş.

Mahbub-u Müsteân: Kendisinden yardım beklenen, yardım dilenen sevgili.

Muntazar: Beklenen, yolu gözlenen.

Necat: Kurtuluş.

Pinhân: Gizli, gizlenmiş.

Şehriyâr-ı şehriyâr: Padişahlar padişahı.

Şîr-i jıyan: Kükremiş aslan.

Yâreli: Yaralı.

Perdelenmişse zuhurun,
Gizlenmez haşmetli nurun,
Gölgesi olmaz ki nurun,
Firdevs'teki cânân gibi.

Ey hatib-i devr-i zaman!
Sürûr buldu kevn u mekan.
Seni bekler gizli-ayan,
Hep hastalar, Lokman gibi.

Nur yolunun kurbanıyız,
Kehkeşânın sâ mânıyız,
O ateşin dumanıyız,
Ateş yanan külhan gibi.

Rânâ rengin güle benzer,
Ruh üfürür, kokun eser,
Ufkumuzda oldun seher,
Tam ağaran bir tan gibi.

Ey cilvesi zâhir rahmet,
Bari bizlere imdat et!
Kulun olmak diler elbet,
Bahçenizde fidan gibi.

Pes gönlümüz hep daim pes,
Ey ağlayan feryadı kes!
Boş geçmesin hiç bir nefes,
“Allah bes, gayri heves”!

Mehmed Kayalar

* * *

Bes: Yeter, kâfi.

Firdevs: Bütün cennet mertebelerinin birlikte müşahade edileceği cennetin en yüksek yeri ve en uç noktası.

Hatib-i devr-i zaman: Zamanın hatibi.

Kehkeşân: Samanyolu galaksisi.

Kevn ü mekan: Kâinat, âlem.

Külhan: Ocak. Hamamda su

ısıtmak için ateş yakılan yer.

Rânâ: Güzel, hoş.

Sâmân: Servet, zenginlik.

Sürur: Sevinç, neşe.

Fihrist

BİRİNCİ MEKTUP 1-11

Dört Suâlin Cevabıdır.

Birinci Suâl: Hazreti Hızır'ın hayatı hakkında ve o münasebetle hayatın beş mertebesini gayet güzel ve muknî bir tarzda beyan eder.

İkinci Suâl: *الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ* âyetindeki mevti, nimet suretinde ve mahlûk olduğunun sırrını gayet güzel bir surette isbat eder ki; mevt dahi, hayat gibi bir nimet ve hayat gibi mahlûktur.

Üçüncü Suâl: “Cehennem nerededir?” cevabında, gayet mâkul bir surette yerini beyan eder ve gösterir. Cehennem-i sugrâ ve kübrâyı tefrik edip, fennî bir tarzda ve mantikî bir surette isbat etmekle beraber; âhirette gayet muhteşem ve parlak bir surette azamet ve rubûbiyet-i ilâhiyenin bir sırr-ı azîmini ve cehennem-i kübrânın bir hikmet-i hilkatini gösterdiği gibi; cennet ve cehennem, şecere-i hilkatin iki meyvesi ve silsile-i kâinatın iki neticesi ve seyl-i şuûnâtın ve mahsûlât-ı mâneviye-i arziyenin iki mahzeni, lütuf ve kahrın iki tecelligâhı olduğunu gösterir.

Dördüncü Suâl'in cevabında mahbublara olan aşk-ı mecazî, aşk-ı hakikiye inkılâb ettiği gibi; koca dünyaya karşı insanın aşk-ı mecazîsi dahi, sırr-ı iman ile makbul bir aşk-ı hakikiye inkılâb edebildiğini gayet güzel ve muknî bir surette isbat eder.

İKİNCİ MEKTUP 12-14

Bu zamanda zaruret olmadan, irşad-ı nâsa ve neşr-i dine çalışanların sadakaları ve hediyeleri kabul etmemeleri lâzım geldiğinin sırrını dört sebeple beyan eder. *اتَّبِعُوا مَنْ لَا يَسْأَلُكُمْ أَجْرًا وَهُمْ مُهْتَدُونَ* âyeti ile *إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ* âyeti gibi insanlardan istiğnâ hakkındaki âyâtın mühim bir sırrını tefsir eder. Ve ilim ve dini neşre çalışan insanlar, mümkün olduğu kadar istiğnâ ve kanaat ile hareket etmezse; hem ehl-i dalâletin ithamına hedef olur, hem izzet-i

ilmiyeyi muhafaza edemez. Hem salâhat ve neşr-i din gibi umûr-u uhrevi-yeye mukabil hediyeleri almak, âhîret meyvelerini dünyada fânî bir surette yemek demektir.

ÜÇÜNCÜ MEKTUP 15-19

الْجَوَارِ الْكُنَّسِ * أَفْسِمُ بِالْخُنَّسِ kaseminde ve yeminindeki ulvî bir nur-u i'câziyi.. ve الْقَمَرَ قَدَرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتَّىٰ عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ âyetinin teşbihindeki parlak bir lem'a-yı i'câziyeyi.. ve هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذُلُولًا فَامْشُوا âyetinde küre-i arzı, fezâ-yı kâinatta yüzen bir sefine-i rabbâniye olduğunu gösteren parlak bir hakikati tasvir ederek, küre-i arzdan cehenne-me göçmek için ehl-i dalâlet'in seyahatini.. ve bütün eşya birtek Zât'a isnad edilse, vücûb derecesinde sühûlet ve kolaylık olduğunu.. eşyanın îcadı müte-addit esbaplara isnad edilse, imtinâ derecesinde bir suûbet ve müşkülât olduğunu gayet güzel ve muknî ve muhtasar bir surette beyanıyla iki nükte-i mühimme-i i'câziyeyi tefsir eder.

DÖRDÜNCÜ MEKTUP 20-23

وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا âyetinin bir sırrı, Risale-i Nur hakkında tecellî ettiğini beyan eder.

Hem:

“Der Tarîk-i Nakşibendî lâzım âmed çâr terk:

Terk-i dünya, terk-i ukba, terk-i hestî, terk-i terk.”

düsturuna mukabil, acz-mendî tarîkinde pek mühim bir düsturu beyan eder.

Hem: أَفَلَمْ يَنْظُرُوا إِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا âyetinin bir sırrını; şiire benzer fakat şiir olmayan, muntazam fakat manzum olmayan, gayet parlak fakat hayal olmayan, yıldızları konuşuran bir yıldıznâme ile tefsir eder.

BEŞİNCİ MEKTUP 24-26

Şeriatın bir hâdimi ve bir vesilesi olan tarîkata mensup bazı zâtların, tarîkata fazla ehemmiyet verip ona kanaat ederek hakâik-i imaniyenin neşrinde tembellik ve lâkaytlık gösterdikleri münasebetiyle yazılmış.

Ve velâyetin üç kısmını beyan edip, en mühim tarîkat olan velâyet-i kübrâ, sır-ı verasetle sünnet-i seniyyeye ittibâ ve neşr-i hakâik-i imaniyede ihtimam olduğunu isbat eder.

Ve tarîkatların en mühim gayesi ve faydası ve müntehâsı olan inkişaf-ı hakâik-i imaniye, Risale-i Nur ile dahi olabildiğini.. ve Risale-i Nur'un eczaları o vazifeyi, tarîkat gibi fakat daha kısa bir zamanda gördüğünü gösteriyor.

ALTINCI MEKTUP27-30

حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ ﴿١﴾ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ

âyetlerinin bir sırrını, birbiri içinde hissedilmiş beş nevi hazin gurbetler zulmetinde nur-u iman ve feyz-i Kur'ân ve lûtf-u Rahmân'dan gelen bir nur-u tesellinin beyanıyla o sırrı tefsir ediyor. Bu mektup en katı kalbi de ağlattırarak derecede rikkatlidir.. ve en me'yus ve mükedder kalbi dahi ferahlandıracak derecede nurludur.

YEDİNCİ MEKTUP31-34

Münafıkların ithamından, berâet-i nebeviye hakkında gelen

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلَكِنْ رَسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ ﴿١﴾ فَلَمَّا قَضَىٰ زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ أَدْعِيَائِهِمْ

âyetlerinin mühim bir sırrını tefsir ediyor. Resûl-i Ekrem'in (aleyhissalâtü vesselâm) kesret-i izdivacı nefsanî olmadığını.. belki akvâl ve ef'âlî gibi, ahvâl ve etvarından tezahür eden ahkâm-ı şeriata vâsıta olmak için hususî dairesinde ziyade şâkirtleri olduğunu..ve Hazreti Zeyneb'i tezevvücü, sırf bir emr-i ilâhî ve kader-i rabbânî ile olduğunu beyan ediyor. Eski zaman münafıkları gibi, yeni zaman zındıklarının tenkitlerini kat'î bir surette kırıyor.

SEKİZİNCİ MEKTUP35-37

فَاللَّهُ خَيْرٌ حَافِظًا وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ diyen Hazreti Yakub'un (aleyhisselâm)

Hazreti Yusuf'a (aleyhisselâm) karşı hissiyâtı aşk olmadığını.. belki ulvî bir mertebeye şefkat olduğunu.. ve şefkat aşktan çok yüksek ve keskin bulunduğunu..

ve ism-i Rahmân ve ism-i Rahîm'in vesilesi şefkattir diye beyan ederek; **بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ** in güzel bir sırrını, **وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ** in parlak bir nüktesini tefsir ediyor.

DOKUZUNCU MEKTUP38-43

Kerâmet ve ikram ve inâyet ve istidracı dair mühim bir kaideyi beyan eder: Kerâmetin izharı zarar olduğu gibi, ikramın izharı şükür olduğunu.. ve en selâmetli kerâmet ise, bilmediği hâlde mazhar olmak olduğunu.. ve hakikî kerâmet ise, kendi nefesine değil; belki Rabbine itimadını ziyadeleştiren kerâmet olduğunu, yoksa istidrac olduğunu...

Hem hayat-ı dünyeviyeyi bahtiyarâne geçirmenin çaresi, âhiret için verilen hissiyât-ı şedîdeyi dünyanın fânî umûruna sarf etmemek olduğunu.. ve aşkın mecazî ve hakikî iki nevi olduğu gibi; hırs ve inat ve endişe-i istikbal gibi hissiyât-ı şedîdenin dahi, mecazî ve hakikî olarak ikiye kısmı bulunduğunu.. mecazîleri gayet zararlı ve sû-i ahlâka menşee ve hakikîleri gayet nâfi ve hüsn-ü ahlâka medar olduğunu isbat eder.

Hem İslâm ve imanın mühim bir farkını beyan eder. Yani; İslâmiyet, hakka tarafgirlik ve iltizamdır; iman ise, hakkı iz'an ve tasdiktir. Yirmi sene evvel dinsiz bir müslüman bulunduğu gibi, şimdi de gayr-i müslim mümin dahi bulunur gibi görüldüğünü gösterir.

Hem Risale-i Nur eczaları ne derece şiddetli bir surette İslâmiyet'e tarafgirlik hissini verdiğini.. ve erkân-ı imaniyeyi ne derece kuvvetli ve kat'î isbat ettiğini beyan eder.

ONUNCU MEKTUP44-47

İki Suâlin Cevabıdır.

Birincisi:

وَلَا أَصْغَرَ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرَ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٦٠﴾
وَكُلُّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُبِينٍ

âyetlerinin bir sırrını tefsir eder. "İmam-ı Mübîn", "Kitab-ı Mübîn" neden ibaret olduğunu beyan eder.

İkinci Suâl: “Meydan-ı haşir nerededir?” cevabında, gayet mâkul ve mühim ve parlak bir cevap veriyor.

ON BİRİNCİ MEKTUP48-51

Dört ayrı ayrı mebhadır. Bu dört mesele birbirinden uzak olduğundan, bu mektup perişan görünüyor. Bu perişan mektup münasebetiyle kardeşlerime ihtar ediyorum ki:

Bu küçük mektupları hususî bir surette, hususî bazı kardeşlerime yazmıştım. Büyük mektuplar meydana çıktıktan sonra, küçükler de umumun nazarına gösterilmesi lâzım geldi. Hâlbuki tanzimsiz, müşevveş bir surette idiler. Onlar ne hâl ile yazılmış ise, öyle kalması lâzım geliyordu. Sonradan tashih ve tanzim etmeye mezun değiliz!

İşte, bu On Birinci Mektup, perişan bir surette, birbirinden çok uzak dört meseleden ibarettir. Hem müşevveş, hem perişandır. Fakat, şâirlerin ve ehl-i aşkın, zülf-ü perişanîyi sevdikleri ve istihsan ettikleri nev’inden; bu mektup da zülf-ü perişan tarzında, soğuk tasannû karışmadan, hararet ve halâvet-i asliyesini muhafaza etmek niyetiyle kendi hâlinde bırakılmış.

Bu Mektub’un Birinci Mebhası: **إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا** âyetinin bir sırrını tefsir ile, vesvese-i şeytana mübtelâ olan adamlara mühim bir ilâç ve merhemdir.

İkinci Mesele: Barla Yaylası; Tepelice, Çam, Katran, Ardiç, Karakavak’ın bir meyvesi olup, Sözler Mecmûası’na yazıldığı için burada yazılmamıştır.

Üçüncü ve Dördüncü Meseleleri: İ’câz-ı Kur’ân’a karşı medeniyetin aczini gösteren yüzer misallerden iki misaldir. Kur’ân’a muhalif olan hukuk-u medeniyet ne kadar haksız olduğunu isbat eden iki numûnedir:

Birinci Misal: **فَلِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثِيَيْنِ** Mahz-ı adâlet olan hükm-ü Kur’ânî, kıza sülüs veriyor. Medeniyet, irsiyet hususunda kıza hakkından fazla hak vermekle büyük haksızlık etmiş ve merhamete muhtaç kıza zulmetmiş olduğunu kat’î bir surette isbat ediyor.

İkinci Misal: **فَلَا مِثْلَ لَهُ السُّدُسُ** âyetinin bir sırrına dairdir ki, mimsiz medeniyet nasıl kıza hakkından fazla hak verdiğinden haksızlık etmiş; öyle de, vâlide hakkında hakkını kesmekle daha ziyade haksızlık ettiğini ve en muhterem

bir hakikat olan vâlidelik şefkatine karşı dehşetli bir haksızlık ve vahşetli bir hürmetsizlik ve cinayetli bir hakaret ve arş-ı rahmeti titreten bir küfrân-ı nimet ve hayat-ı içtimaiyenin tiryak gibi bir râbıta-yı şefkatine bir zehir katmak hük-münde bir hata olduğunu isbat eder.

ON İKİNCİ MEKTUP52-58

Mütefennin bazı dostların münakaşa ettikleri üç meseleye dair üç suâl-lerine muhtasar üç cevaptır.

Birinci Suâl: “Hazreti Âdem’in cennetten ihracı ve bir kısım benîâdemin cehenneme idhali hikmeti nedir?” suâline gayet kat’î bir cevap veriyor.

İkinci Suâl: “Şeytanların ve şerlerin halk ve îcadı, şer değil mi? Çirkin değil mi? Cemîl-i Mutlak ve Rahîm-i Ale’l-İtlak’ın cemâl-i rahmeti nasıl müsaade etmiş?” suâline karşı gayet kat’î bir surette cevap veriyor.

Üçüncü Suâl: “Mâsum insanlara ve hayvanlara musibet ve belâları musallat etmek, zulüm değil mi? Âdil-i Mutlak’ın adâleti nasıl müsaade ediyor?” diye suâlin cevabında gayet muknî ve kat’î bir tarzda cevap veriyor.

ON ÜÇÜNCÜ MEKTUP59-64

Ehl-i dünya ve ehl-i siyasetin bana ettikleri zulüm ve tazyik karşısındaki sükût ve tahammülümü merak eden çok kardeşlerimin müteaddit suâllerine karşı, Eski Said lisanıyla ve Yeni Said’in kalbiyle verilmiş ibretli ve merak-âver bir cevaptır.

Esası şudur ki: Hâlık-ı Rahîm’in rahmeti yâr ise herkes yârdır, her yer yarar. Eğer yâr değilse her şey kalbe bârdır, herkes de düşmandır. Felillâhil-hamd, rahmet-i ilâhiye yâr olduğu için; ehl-i dünyanın bana ettikleri envâ-ı zulmü, o rahmet-i ilâhiye envâ-ı rahmete çevirmiştir.

Serbestlik vesikası almak ve kanunsuz tazyikattan kurtulmak için adem-i müracaatımın bir-iki mühim sebebini beyan eder.

Hülâsası: Zâlim insanların mahkûmu değilim; belki ben, âdil kade-rin mahkûmuyum, ona müracaat ediyorum. Hem haksızlığı hak zanneden adamlara karşı hak dâvâ etmek, bir nevi haksızlıktır ve hakka karşı bir nevi hürmetsizliktir. Hem dünya siyasetinden sırr-ı içtinabımın sebebini, mühim bir hakikatle beyan ediyor.

ON DÖRDÜNCÜ MEKTUP 64

Te'lif edilmemiştir.

ON BEŞİNCİ MEKTUP 65-80

Altı Mühim Suâl, Altı Ehemmiyetli Cevaptır.

Birinci Suâl: “Sahabeler, velilerden büyük oldukları hâlde; Sahabenin içindeki fitneyi çeviren müfsidlerini neden nazar-ı velâyetle keşfedemediler, tâ dört Hulefâ-yı Râşidîn'den üçünün şehâdetleriyle neticelendi?” İki mühim makamla cevap veriliyor.

İkinci Suâl: “Hazreti Ali'nin (*radiyallâhu anhu*) zamanındaki muharebelerin mahiyeti nedir? O harpte ölen ve öldürenlere ne nâm verilir?” Gayet mühim ve merak-âver bir cevap verilmiş.

Üçüncü Suâl: Âl-i Beyt'in başına gelen feci ve gaddârâne muamelenin hikmeti nedir?” Gayet mühim bir cevap veriliyor.

Dördüncü Suâl: “Âhırzamanda Hazreti İsa'nın (*aleyhisselâm*) nüzûlü ve decalî öldürmesi.. ve insanlar umumiyetle din-i hakkı kabul etmesi.. ve kıyamet vaktinde ‘Allah Allah’ diyenler bulunmaması rivâyet ediliyor. Böyle umumiyetle imana geldikten sonra nasıl küfre gidilir?” Suâllerine karşı, merak-âver ve hakikî bir mühim cevap veriliyor.

Beşinci Suâl: “Kıyametin hâdisâtından ervah-ı bâkiye müteessir olacaklar mı?” Cevabında mühim bir hakikat beyan ediliyor.

Altıncı Suâl: “كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ” âyetinin hükmü; âhirete, cennette ve cehenneme ve ehillerine şümûlü var mı, yok mu?” Cevabında gayet mühim ve merak-âver ve kuvvetli bir cevap verilir. Bu risaledeki suâlleri merak edenlere bu risale bir iksir-i âzamdır.

ON ALTINCI MEKTUP 81-95

الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا
وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ

âyetinin bir sırrını, başıma gelen bir hâdis münasebetiyle “Beş Nokta” ile tefsir ediyor.

Birinci Nokta: Hak ve hakikat olan hizmet-i Kur'âniye, şimdiki zaman-da çoğu yalancılıktan ibaret ve bid'a ve dalâlet olan siyasetten beni kat'iyen men'ettiğine dairdir.

İkinci Nokta: Hayat-ı ebediyeye ciddî çalışmak ve zararsız ve müstakîm yol ile Kur'ân'a hizmet etmek, elbette dağdağa-yı siyasetten çekilmeyi iktiza ettiğinden; ehl-i dünyanın hata ve harekâtlarını hoş görmek değil, belki kalblerimizi bulandırmamak için bakmamaktayız.

Üçüncü Nokta: Başıma gelen ağır tazyikat ve musibetlere karşı tahammülümün mühim bir sebebini iki vâkıa ile beyan eder.

Dördüncü Nokta: Ehl-i dünyanın evhamlı suâllerine karşı cevaptır. O cevapta, bilmeceburiye hizmet-i Kur'âniye'ye ait bir kerâmet olarak hakkımızda göz ile görülen ve hiçbir cihette inkâr edilemeyen birkaç inâyet-i ilâhiyeyi beyan ediyor.

Beşinci Nokta: Ehl-i dünyanın katmerli bir zulüm ile bana teklif ettikleri bid'akârâne kaidelerine karşı, onları tam susturacak bir cevaptır.

Bu On Altıncı Mektub'un Zeyli..... 96-101

Zâlim ehl-i dünyanın ve mülhidlerin dünyalarından ve siyasetlerinden bütün bütün çekildiğim hâlde, kendi hainliklerinden habbeyi kubbe yaparak hakkımda gösterdikleri evham ve telaşa karşı Eski Said lisânıyla, izzet-i ilmiyeyi muhafaza noktasında ağızlarına şiddetli bir tokat vurarak, başlarındaki evhamı uçurur.

ON YEDİNCİ MEKTUP 102-106

Has bir kardeşime yazılmış küçük bir tâziyenâmedir. Çendan bu mektup sureten küçüktür; fakat faydası büyük olup, ona karşı ihtiyaç umûmîdir. Hadd-i bülûğa ermeden çocukları vefat eden peder ve vâlidelere mühim bir müjdedir.

Bu tâziye ile en me'yus ve mükedder bir kalb, hakikî bir teselli ve ferah bulur. Küçük olarak vefat eden çocuklar; âlem-i bekâda ebedî, sevimli çocuk olarak kalıp, peder ve vâlidelerinin kucaklarına verilmesi, وَلَدَانِ مُخَلَّدُونَ sırrıyla, ebedî medar-ı sürûrları olduklarını isbat eder.

ON SEKİZİNCİ MEKTUP 107-117

Üç Mesele-i Mühimmedir.

Birincisi: Muhakkikîn-i evliyanın keşf ile hak gördüğü ve büyük mikyasta müşâhede ettikleri hâdiseler, âlem-i şehâdette bazen hilâf-ı vâki ve bazen küçük bir mikyasta tezahür etmesinin sırrını, şirin ve güzel bir temsil ile beyan eder.

İkinci Meselesi: Vahdet-i vücûd meşrebine dair gayet mühim bir hakikat ve güzel bir îzahtır. Vahdet-i vücûddan dem vuran ve o meseleyi merak eden, bu İkinci Meseleyi dikkatle okumalı. Çünkü bu vahdet-i vücûd meselesi, medar-ı iltibas olmuş mühim bir meşreptir.. ve ehl-i hakikatin medar-ı ihtilâfı olmuş bir acîb meslektir. Bu İkinci Mesele, onun mahiyetini gösterir ve isbat eder ki; o meşrep, ehl-i sahvin meşrebi değil, hem en yüksek değil! Ve ehl-i sahiv olan sahabe ve siddîkîn ve veresenin meşrepleri; vahdet-i vücûd meşrebinden daha yüksek, daha selâmetli, daha makbul olduğunu isbat eder.

Üçüncü Meselesi: Tılsım-ı kâinatın üç muamma-yı mühimmesinden birisinin halline muhtasar bir işarettir ki: O muammalardan birisi Yirmi Dokuzuncu Söz'de, ikincisi Otuzuncu Söz'de, bu üçüncüsü ise Yirmi Dördüncü Mektup'ta Kur'ân-ı Hakîm'in sırrıyla tamamıyla keşfedilmiş ve o muamma açılmıştır.

ON DOKUZUNCU MEKTUP 118-322

Mu'cizât-ı Ahmediye'ye (*aleyhissalâtü vesselâm*) dairdir. Üç yüzden fazla mu'cizâtı beyan eder. Bu risale, Risalet-i Ahmediye'nin (*aleyhissalâtü vesselâm*) mu'cizesini beyan ettiği gibi; kendisi de o mu'cizenin bir kerâmetidir ki, üç-dört nev ile harika olmuştur.

Birincisi: Nakil ve rivâyet olmakla beraber, yüz elli sayfadan^(Hâşiye) fazla olduğu hâlde, kitaplara müracaat edilmeden ezber olarak dağ ve bağ köşelerinde, üç-dört gün zarfında, her günde iki-üç saat çalışmak şartıyla mecmuu on iki saatte te'lif edilmesi harika bir vâkıdır ki, bu risaledeki mu'cizât-ı Ahmediye'nin (*aleyhissalâtü vesselâm*) bir şûle-i kerâmeti olmuştur.

İkincisi: Şu risale, uzunluğuyla beraber ne yazması usanç verir ve ne de

okuması halâvetini kaybeder. Tembel ehl-i kalemi öyle bir şevk ve gayrete getirdi ki; bu sıkıntılı ve usançlı zamanda, bir sene zarfında civarımızda yetmiş adede yakın nüshaları yazıldı. O mu'cize-i risaletin bir kerâmeti olduğunu, muttali olanlara kanaat verdi.

Üçüncüsü: Acemi ve tevâfuktan haberi yok ve bize daha tevâfuk tezahür etmeden evvel yazdıkları nüshalarda, *lâfz-ı Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm)* kelimesi bütün risalelerde ve *lâfz-ı Kur'ân*, beşinci parçasında öyle bir tarzda tevâfuk^(Hâşiye) etmeleri göründü ki, zerre miktar insafı olan tesadüfe veremez. Kim görmüş ise, kat'î hükmediyor ki; "Bu sırr-ı gaybîdir, mu'cizât-ı Ahmediye'nin (*aleyhissalâtü vesselâm*) bir kerâmetidir."

Şu risalenin başındaki esaslar çok mühimdirler.

Hem şu risaledeki ehâdis, hemen umumen eimme-i hadisçe makbul ve sahih olmakla beraber, en kat'î hâdisât-ı risaleti beyan ediyorlar.

O risalenin bütün mezâyâsını söylemek lâzım gelse, o risale kadar bir eser yazmak lâzım geldiğinden, müştâk olanları onu bir kere okumasına havale ediyoruz.

On Dokuzuncu Mektub'un Beşinci ve Altıncı Nüktelerinin Fihristesidir..... 135-156

Bu nükteler, umûr-u gaybiyeye dair hadislerin birkaçını zikretmiştir. Hem Hazreti Hasan (*radıyallâhu anhı*) ile Hazreti Muaviye'nin (*radıyallâhu anhı*) muharebe ve musalâhasını.. hem Hazreti Ali (*radıyallâhu anhı*) ile Hazreti Zübeyr'in (*radıyallâhu anhı*) muharebe edeceğini.. hem ezvac-ı tâhiratın içinden birisinin mühim bir fitnenin başına geçeceğini.. hem Hazreti Ali'nin (*radıyallâhu anhı*) katlini haber vermiş.

Hem Hazreti Hüseyin'in (*radıyallâhu anhı*) Kerbelâ'da katlini.. hem Zât'ından (*aleyhissalâtü vesselâm*) sonra Âl-i Beyt'i, katl ve nefye maruz kalacaklarını.. hem Hazreti Ali'nin (*radıyallâhu anhı*) hilâfetinin tehirini.. hem hilâfet ne için Âl-i Beyt-i Nebvî'de takarrur etmediğini.. hem asr-ı saadetin başına gelen o deşetli fitnenin hikmetini.. hem ehl-i İslâm, umum devletlere galebe çalacaklarını.. hem Hazreti Ebûbekir (*radıyallâhu anhı*) ve Hazreti Ömer'in (*radıyallâhu anhı*) mahiyet-i hilâfetlerini.. hem müşrik Kureyş reislerinin nerede katlolunacaklarını.. hem bir ay uzun mesafede Mûte Harbi'nden aynen haber verdiğini..

Hâşiye: Asıl nüshasına göredir.

hem Hazreti Hasan'ın (*radıyallâhu anhi*) hilâfetini.. hem Hazreti Osman'ın (*radıyallâhu anhi*) Kur'ân okurken şehid olacağını.. hem Devlet-i Abbasiye'yi.. hem Cengiz ve Hülâgu'yu.. hem İran'ın fethini.. hem Habeş Melikinin cenaze namazını, vefatından haberi olmadan aynı vakitte kıldığını bildirir.

Hem Hazreti Fâtıma'nın* (*radıyallâhu anhâ*) vefatını.. hem Ebû Zerr'in (*radıyallâhu anhi*) yalnız, bir dağda vefat edeceğini.. hem Ümmü Haram'ın Kıbrıs'ta vefat edeceğini.. hem yüzbin adamı öldüren Haccac Zâlim'i.. hem İstanbul'un fethini.. hem İmam Ebû Hanife'yi (*radıyallâhu anhi*).. hem İmam Şâfiî'yi (*radıyallâhu anhi*).. hem ümmetin yetmişüç fırka olacağını.. hem Kaderiye tâifesini, hem Râfızileri.. hem Hazreti Ali'nin (*radıyallâhu anhi*) yüzünden insanlar iki kısım olacaklarını.. hem Fars ve Rum kızlarını.. hem Hayber Kalesinin fethini.. hem Hazreti Ali (*radıyallâhu anhi*) ile Muaviye'nin harbini.. hem Hazreti Ömer (*radıyallâhu anhi*) sağ kaldıkça fitnelerin zuhur etmeyeceğini.. hem Süheyl İbni Amr'ın (*radıyallâhu anhi*) mühim bir vazifesini.. hem Kısra'nın oğlu babasını öldürdüğünü aynı dakikada haber verdiğini.. hem Hâtıb'ın, Kureys'e gizli mektup yazdığını.. hem Ebû Leheb'in oğlu Utbe'yi, bir arslanın parçalaması için ettiği bedduasının kabul olup aynen çıktığını.. hem Bilâl Habeşî'nin (*radıyallâhu anhi*) ezan okuduğu zaman, Kureysîlerin gizli tenkit ettiklerini aynen haber verdiğini.. hem Hazreti Abbas (*radıyallâhu anhi*) iman etmeden evvel onun gizli parasından haber verdiğini.. hem Hazreti Peygamber'e (*aleyhissalâtü vesselâm*) bir yahudinin sihir ettiğini.. hem Sahabe meclisinde birinin irtidad edeceğini.. hem Hazreti Peygamber'in (*aleyhissalâtü vesselâm*) katlini niyet edenlerin iman ettiklerini.. hem müşriklerin Kâbe duvarındaki yazılarını kurtların yediğini ve yalnız o yazılar içindeki Allah isimlerini yemediklerini.. hem Beytü'l-Makdis'in fetinde büyük bir tâun çıkacağını.. hem Yezid ve Velid gibi şerir reisleri haber verdiğini.. hem “Bundan sonra onlar bize değil, biz onlara hücum edeceğiz” diye haber verdiğini ve bunlar gibi çok ihbarat-ı gaybiye bu iki nüktede beyan edilmiştir.

Mu'cizât-ı Ahmediye'nin Birinci Zeyli..... 281-297

يَسَّ ۞ وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ ۞ إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ

âyetlerinin mealinde yüzer âyâtın en mühim hakikatları olan Risalet-i Ahmediye'yi (*aleyhissalâtü vesselâm*) “On Dört Reşha” nâmıyla on dört kat'î ve parlak ve muhkem burhanlarla tefsir ve isbat ediyor.. ve en muannid hasmı dahi ilzam eder. Güneş gibi Risalet-i Ahmediye'yi izhar ediyor.

Şakk-ı Kamer Mu'cizesine Dair..... 298-304

Şu risale, şakk-ı kamer mu'cizesine bu zaman feylesoflarının ettikleri itirazlarını “Beş Nokta” ile gayet kat’î bir surette reddedip inşikak-ı kamerin vukuuna hiçbir mâni bulunmadığını gösterir.. ve âhirinde de beş icmâ ile şakk-ı kamerin vuku bulduğunu, gayet muhtasar bir surette isbat eder.. ve şakk-ı kamer mu’cize-i Ahmediye’sini (*aleyhissalâtü vesselâm*) güneş gibi gösterir.

Mu’cizât-ı Ahmediye Zeylinin Bir Parçası..... 305-312

Risalet-i Ahmediye (*aleyhissalâtü vesselâm*) hakkında olup, Miraç Risalesi’nin Üçüncü Esası’nın nihâyetindeki üç mühim müşkülден birinci müşküle ait “Şu Mirac-ı Azîm, niçin Muhammed Arabî (*aleyhissalâtü vesselâm*)’a mahsustur?” suâline muhtasar bir fihriste suretinde verilen cevaptır.

Âyetü’l-Kübrâ Risalesi’nin, Risalet-i Ahmediye’den

Bahseden On Altıncı Mertebesi..... 313-322

Kâinatın erkânından Hâlık’ını soran bir seyyahın müşahedâtından bir parça olup, makam münasebetiyle buraya ilhak edilmiştir.

YİRMİNCİ MEKTUP 323-371

âyetinin en mühim bir hakikatini bildiren ve
 لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُخَيِّ وَيُمِيتُ وَهُوَ
 حَيٌّ لَا يَمُوتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ

kelâmının on bir kelimesinde on bir beşaret ve on bir burhan-ı kat’î bulunduğuna dair bir mektuptur. Elhak, merâtib-i tevhid-i hakikînin hakkında bu mektup bir kibrit-i ahmerdir ve bir iksir-i âzamdır. O derece parlak ve o mertebede kuvvetli delilleri ve hüccetleri gösteriyor ki, en mütemerrid zındıkları dahi imana getiriyor. On Dokuzuncu Mektup olan Risale-i Ahmediye (*aleyhissalâtü vesselâm*) kelime-i şehâdetin ikinci kelâmı olan أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ hükmünü ne derece kat’î ve kuvvetli isbat etmiştir; öyle de bu Yirminci Mektup, kelime-i şehâdetin birinci kelâmı olan لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ hükmünü, o kat’iyet ve kuvvetle isbat ediyor. Hakikî ve kuvvetli imanı kazanmak isteyenler bunu okusunlar. Ve bilhassa Dokuzuncu Kelime bahsinde, ilim ve irade-i ilâhiyenin isbatını çok vâzıh bir surette beyan ettiği gibi; Onuncu

Kelime bahsinde de **كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ** burhanıyla **وَلَا بَعْتُكُمْ مَا خَلَقَكُمْ وَلَا بَعْتُكُمْ** âyetinin mühim bir sırrını ve en muazzam bir hakikatini “Beş Nükte”de beyan ediyor. Hakâik-i imaniyenin bir tılsım-ı âzamını o beş nükte ile hâlleliyor.

Yirminci Mektub’un Onuncu Kelimesine Zeyl..... 372-377

ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلًا فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ **أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ** âyetiyle **وَرَجُلًا سَلَمًا لِرَجُلٍ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا** âyetinin en mühim ve en muazzam bir hakikatini üç temsil ile tefsir ediyor. Ve her şey ve bütün eşya, Cenâb-ı Hakk’ın kudretiyle olsa birtek şey kadar kolay olduğuna.. ve kudret-i ilâhiye-ye verilmediği vakit, birtek şey kâinat kadar müşkülâtlı ve suûbetli olduğuna dair en mühim bir sırrını ve en muğlak muammasını, gayet kolay bir tarzda tefsir ederek keşfeder.

YİRMİ BİRİNCİ MEKTUP 378-381

Küçük bir mektuptur; fakat gayet büyük bir âyetin büyük bir hakikatini beyan ettiği için, ona ihtiyaç büyüktür.

إِمَّا يَنْلَغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرُ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أَفٍّ وَلَا تَنْهَرُهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا * **وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذَّلِيلِ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا** âyeti; beş, ayrı ayrı surette ihtiyar vâlideyne şefkati celbettiğinin sırrını gösteriyor. Hânesinde ihtiyar vâlideyni veya akrabası veya müslüman kardeşleri bulunan zâtlar, bu mektubu okumaya pek çok muhtaçtırlar.

YİRMİ İKİNCİ MEKTUP 382-405

“İki Mebhas”tır.

Birinci Mebhas

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ * **ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ** * **وَالْكَاطِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ** *

âyetlerinin sırrıyla; ehl-i imanı, uhuvvet ve muhabbete dâvet ediyor. Nifak,

şikak, kin ve adâvetten menedecek mühim esbabı gösteriyor. Kin ve adâvet; ehl-i iman ortasında hem hakikatça, hem hikmetçe, hem insaniyetçe, hem İslâmiyet'çe, hem hayat-ı şahsiyece, hem hayat-ı içtimaiyece, hem hayat-ı mâneviyece gayet çirkin ve merdut ve zulüm olduğunu gayet kat'î bir surette isbat edip, mezkûr âyetlerin mühim bir sırrını tefsir eder.

İkinci Mebhas

إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ ﴿٢٠٠﴾ وَكَأَيِّنْ مِنْ دَابَّةٍ لَا تَحْمِلُ رِزْقَهَا
اللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

sırrıyla, ehl-i imanı hırstan şiddetli bir surette men'eden esbabı gösterir. Ve hırs dahi, adâvet kadar muzır ve çirkin olduğunu kat'î delillerle isbat ederek şu âyet-i azîmenin mühim bir sırrını tefsir ediyor. Hırsa mübtelâ adamlar, bu ikinci mebhası çok dikkatle mütâlâa etmelidirler. Kin ve adâvet marazıyla hasta olanlar, tam şifalarını birinci mebhasta bulurlar.

İkinci Mebhas'ın hâtimesinde, zekâtın ehemmiyetini ve bir rûkn-ü İslâmî olduğunun hikmetini güzel bir surette beyan etmekle beraber; hakikatli bir rüyada güzel bir hakikat beyan ediliyor.

Şu risalenin Hâtîme'sinde, *أَيُّحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ*, âyeti altı derece zemmi zemmetmekle, altı vecihle gıybetten zecrettiğini.. ve mu'cizâne ve harika bir i'câz ile gıybeti; hem aklen, hem kalben, hem insaniyeten, hem vicdanen, hem fitraten, hem milliyeten mezmum ve merdut ve çirkin ve muzır olduğunu gayet kat'î bir surette, Kur'ân'ın i'câzına yakışacak bir tarzda beyan ediyor. Ve gıybet, alçakların silâhı olduğu cihetle, izzet-i nefis sahibi bu pis silâha tenezzül edip istîmal etmediğine dair denilmiştir:

أَكْبَرُ نَفْسِي عَنْ جَزَاءٍ بَغِيَّةٍ فَكُلُّ اغْتِيَابٍ جَهْدٌ مِنْ لَا لَهُ جَهْدٌ

YİRMİ ÜÇÜNCÜ MEKTUP 406-414

Bu mektubun birkaç mebhası var. Öteki mebhaslara bedel latîf ve mâni-dar birtek mebhas aynen yazıldı. Şöyle ki:

Ahsenü'l-kasas olan kıssa-yı Yusuf'un (*aleyhisselâm*) hâtimesini haber veren *تَوَفَّنِي مُسْلِمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ* âyetinin ulvî ve latîf ve müjdeli ve i'câzkârâne bir nüktesi şudur ki; sâir ferahlı, saadetli kıssaların âhirindeki zeval ve firak

haberinin acıları ve elemi, kıssadan alınan hayalî lezzeti acılaştırıyor, kırıyor. Bahusus kemâl-i ferah ve saadet içinde bulunduğunu ihbar ettiği hengâmda mevtini, firakını haber vermek daha elemlidir. Dinleyenlere “eyvah” dedirtir. Hâlbuki şu âyet, kıssa-yı Yusufiye’nin en parlak kısmı ki; Aziz-i Mısır olması, peder ve vâlidisiyle görüşmesi ve kardeşleriyle sevişip tanışması olan dünyaca en saadetli ve ferahlı bir hengâmda Hazreti Yusuf’un (aleyhisselâm) mevtini şöyle bir surette haber veriyor ve diyor ki; “*Şu ferahlı ve saadetli vaziyetten daha saadetli, daha parlak bir vaziyete mazhar olmak için, Hazreti Yusuf (aleyhisselâm) Cenâb-ı Hak’tan vefatını istedi ve vefat etti.. o saadete mazhar oldu. Demek o dünyevî, lezzetli saadetten daha cazibedar bir saadet ve daha ferahlı bir vaziyet kabrin arkasında vardır ki; Hazreti Yusuf (aleyhisselâm) gibi hakikatbîn bir zât, o gayet lezzetli bir vaziyet içinde gayet acı olan mevti istedi, tâ öteki saadete mazhar olsun.*” İşte Kur’ân-ı Hakîm’in şu belâgatına hayran ol, bak ki; kıssa-yı Yusuf’un (aleyhisselâm) hâtimesini ne suretle haber verdi. O haberi dinleyenlere elem ve esef değil; belki bir müjde, bir sürûr ilâve ediyor. *Hem irşad ediyor ki; kabrin arkası için çalışınız! Hakikî saadet ve lezzet ondadır!*

Hem Hazreti Yusuf’un (aleyhisselâm) âlî siddîkiyetini gösteriyor ve diyor: “*Dünyanın en parlak ve en sürûrlü hâleti dahi ona gaflet vermiyor, onu meftun etmiyor; yine âhireti istiyor.*”

YİRMİ DÖRDÜNCÜ MEKTUP 415-426

Kâinatın tılsım-ı acîbini ve müşkül muammasının en mühim bir sırrını keşf ve hâlleden bir mektuptur ve en mühim bir suâlin^(Hâşiye) cevabıdır. Şöyle ki:

“Esmâ-yı ilâhiyenin âzamlarından olan Rahîm, Kerîm, Vedud’un iktiza ettikleri şefkatperverâne ve maslahatkârâne ve muhabbetdârâne taltifleri; ne suretle pek müthiş ve muvahhiş olan mevt ve adem ile, zeval ve firak ile, musibet ve meşakkat ile tevfik edilir?” diye suâlin cevabında, tılsım-ı kâinatın üçüncü muammasını hâlleden ve kâinattaki dâimî faaliyetin muktezasını ve esbab-ı mûcibesini gösteren “Beş Remiz” ile ve gayelerini ve faydalarını isbat eden “Beş İşaret” ile cevap veriyor. Şu mektup “İki Makam”dır. Birinci Makamı “Beş Remiz”dir.

Hâşiye: Bu mektubun mesâilî bir derece ihsas edilmek arzu edildiğinden; fihristiyet ihtisarı muhafaza edilmedi, uzun oldu.

Birinci Remiz: İsbat ediyor ki; Sâni-i Hakîm ne yaparsa haktır. Hiçbir şey ve hiçbir zîhayat, ona karşı hak dâvâ edemediğini ve “haksız bir iş oldu” diyemediğinin sırrını, kat’î bir tarzda isbat eder.

İkinci Remiz: Hayret-nümâ, dehşet-engiz, dâimî bir suretteki faaliyet-i rabbâniyenin sırrını ve halk ve tebdil-i eşyadaki hikmet-i azîmesini beyan ediyor ve en mühim bir muamma-yı hilkatî hâll ediyor.

Üçüncü Remiz: Zevale giden eşya ademe gitmediğini, belki daire-i kudretten daire-i ilme geçtiğini ve eşyadaki hüsün ve cemâle ait istihsan ve şeref ve makam, esmâ-yı ilâhiyeye ait olduğunu gayet güzel bir surette isbat eder.

Dördüncü Remiz: Mevcudâtın mütemâdiyen tebeddül ve tagayyür etmeleri; birtek sahifede, her dakikada ayrı ayrı ve mânidar mektupları yazmak nev’inden, sahife-i kâinatta esmâ-yı ilâhiyenin cilveleriyle yazılan cemâl ve celâl ve kemâl-i ilâhiyenin hadsiz âyâtını, mahdud sahifelerde de hadsiz bir surette yazıldığını isbat eder.

Beşinci Remiz: İki nükte-i mühimmedir.

Birisi: Vâcibu’l-vücûd’a intisabını iman ile hissedenden adam, hadsiz envar-ı vücûda mazhar olduğunu.. ve hissetmeyen, nihâyetsiz zulûmât-ı ademe ve âlâm-ı firaka maruz bulunduğunu gösterir.

İkinci Nükte: Dünyanın üç yüzü bulunduğunu.. zâhir yüzünde zeval, firak, mevt ve adem var; fakat esmâ-yı ilâhiyenin aynası ve âhiretin mezraası olan iç yüzlerinde –zeval ve firak, mevt ve adem ise– tazelenmek ve teceddüddür ve bekânın cilvelerini gösteren bir tavzif ve terhistir.

Bu Mektub’un İkinci Makamı 426-438

Bir “Mukaddime” ile “Beş İşaret” tir.

Mukaddime: Hallâkiyet ve tasarrufat-ı ilâhiyeden gayet azîm bir hakika-ti, muazzam ve muhteşem kanunlarla beyan ediyor. Mesela; bir kuşun tüylü libasını değiştiren Sâni-i Hakîm, aynı kanunla kâinatın suretini kıyamet vak-tinde ve âlem-i şehâdetin libasını haşırde o kanun ile değiştirir.

Hem bir ağacın ne kadar meyveleri ve çiçekleri bulunuyor; her bir çiçeğin o kadar gayeleri, her bir meyvenin o kadar hikmetleri bulunduğunu gösterir.

Beş İşaret ise: Eşya, vücûddan gittikten sonra verdikleri ehemmiyetli beş netice itibarıyla bir vecihle madum iken, beş vecihle mevcut kalıyor. Şöyle ki:

Her bir mevcut, vücûddan gittikten sonra, ifade ettiği manalar ve arkasında bâki kalan hüviyet-i misaliyesi, âlem-i misalde mahfuz kalır. Hem hayatının etvarıyla “mukadderât-ı hayatiye” denilen sergüzeşte-i hayatiyesi âlem-i misalin defterlerinden olan levh-i misalîde yazılır. Ruhanîlere dâimî, mevcut bir mütâlaagâh olur. Hem cin ve insin amelleri gibi, âhiret pazarına ve âlem-i âhirete gönderilecek mahsûlâtı bâki kalır. Hem etvar-ı hayatiyele-riyle ettikleri envâ-ı tesbihat-ı rabbâniye bâki kalıyor. Hem şuûnât-ı sübhâniyenin zuhuruna medar çok şeyleri arkasında mevcut bırakır, öyle gider. Bu Beş İşaret’teki beş hakikati, kat’î delil hükmünde beş mâkul ve makbul temsil ile beyan eder.

Yirmi Dördüncü Mektub’un Birinci Zeyli..... 439-444

قُلْ مَا يَعْبُورُ بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ âyetinin mühim bir sırrını beş nükte ile tefsir ediyor.. ve dua, bir sırr-ı azîm-i ubûdiyet olduğunu.. ve kâinattan dâimî bir surette dergâh-ı rubûbiyete giden en azîm vesile ise dua olduğunu.. ve duanın azîm tesiri bulunduğunu kat’î isbat etmekle beraber; külliyyet ve devam kesbeden bir dua, kat’iyen makbul olduğuna binâen; umum ümmetin Resûl-i Ekrem’e (*aleyhissalâtü vesselâm*) salavât nâmıyla dualarının neticesinde, Resûl-i Ekrem’in (*aleyhissalâtü vesselâm*) ne kadar yüksek bir mertebede olduğunu gösterir.

Duanın da üç nev-i mühimmini zikretmekle beraber, beyan eder ki; duanın en güzel ve en latif meyvesi, en leziz ve en hazır neticesi şudur ki:

Dua eden adam, bilir ve dua ile bildirir ki; birisi var.. onun sesini dinler.. derdine derman yetiştirir.. ona merhamet eder.. onun eli her şeye yetişir.. ve bu boş, hâlî dünyada o yalnız değil; belki bir Kerîm Zât var, ona bakar, ünsiyet verir.. onun hadsiz ihtiyacâtını yerine getirebilir.. ve hadsiz düşmanlarını def’edebilir bir Zât’ın huzurunda kendini tasavvur ederek, bir ferah ve sürûr duyup, dünya kadar ağır bir yükü üzerinden atıp, الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ der.

Yirmi Dördüncü Mektub’un İkinci Zeyli 445-453

Mirac-ı Nebevî ve Mevlid-i Nebevî’ye (*aleyhissalâtü vesselâm*) dair üç mühim suâle, gayet muknî ve mantıkî ve parlak bir cevaptır. Bu zeyil çendan kısadır,

fakat gayet kıymettardır. Mevlid-i Nebvî'ye (*aleyhissalâtu vesselâm*) iştıyakı olanlar buna çok müştâktırlar.

Hâtimesinde gayet mühim bir düstur-u mantıkî ile *kâinatta en büyük ferd-i ekmel ve üstad-ı küll ve habib-i âzam, Resûl-i Ekrem* (*aleyhissalâtu vesselâm*) olduğunu isbat eder.

YİRMİ BEŞİNCİ MEKTUP 453

Sûre-i Yâsin'in yirmi beş âyetine dair "Yirmi Beş Nükte" olmak üzere rahmet-i ilâhiyeden istenilmiş; fakat daha zamanı gelmediğinden yazılmamıştır.

YİRMİ ALTINCI MEKTUP 454-504

سِرِّهِ دَائِرِ الْمَعْنَى مِنَ الشَّيْطَانِ نَزَغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ sırrına dair "Hüccetü'l-Kur'ân ale's-Şeytan ve Hizbîhî" nâmıyla, İblis'i ilzam ve ehl-i tuğyanı iskât eden gayet mühim bir mektuptur.

Bu mektubun "Dört Mebhas"ı var.

Birinci Mebhas: Şeytanın en müthiş hücumunu def'etmekle, şeytanı öyle bir surette ilzam eder ki; içine girerek saklanıp vesvese edecek bir yer bırakmıyor. Ve o kadar kuvvetli delâil-i akliye ile ve kat'î burhanlarla şeytanı ve şeytanın şâkirtlerini ilzam eder ki, şeytan olmasa idiler imana gelecektiler. Fakat maatteessüf şeytan-ı cin ve insin, gayet çirkin dâvâlarını ve desiselerini bütün bütün ibtal ve def'etmek için, farazî bir surette onların çirkin fikirlerini zikredip öyle ibtal ediyor. Mesela der ki; "Eğer faraza dediğiniz gibi Kur'ân, Kelâmullah olmazsa en âdi ve sahte bir kitap olurdu. Hâlbuki meydandaki âsârıyla göstermiş ki, en âlî bir kitaptır." İşte bu gibi farazî tâbirâtın, titreyerek yazılmasına mecburiyet hâsıl olmuştur. Şu mebhasın âhîrinde, şeytanın Sûre-i *الْقُرْآنِ الْمَجِيدِ* in fesâhat ve selâsetine dair bir vesvese ve itirazını reddediyor.

İkinci Mebhas: Bir insanda vazife ve ubûdiyet ve zât itibarıyla üç şahsiyet bulunduğunu ve o şahsiyetlerin ahlâkı ve âsârı bazen birbirine muhalif olduğunu beyan eder.

Üçüncü Mebhas:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا âyetinin,

hayat-ı içtimaiye-i beşeriyenin münasebâtına dair gayet mühim bir sırrını ve insanların millet millet ve kabile kabile yaratılmasının mühim bir hikmetini “Yedi Mesele” ile tefsir ediyor. Bu mebhas, milliyetçilere mühim bir tiryaktır. Bu zamanın en müthiş marazına gayet nâfi bir ilâçtır. Ve sahtekâr hamiyet-füruşların ve yalancı milliyetperverlerin yüzlerindeki perdeyi açar, sahtekârlıklarını gösterir.

Dördüncü Mebhas: Altı suâlin cevabında “On Mesele” dir.

Birincisi: “رَبُّ الْعَالَمِينَ” kelimesinin tefsirinde on sekiz bin âlem dediklerinin hikmeti münasebetiyle, birkaç nükte-i Kur’âniye beyan edilir.

İkinci Mesele: “Allah’ı bilmek, varlığını bilmenin gayridir!” Muhyiddin Arabî, Fahreddin Razi’ye demiş: “Ondan murad nedir?” Cevabında, gayet mühim bir mesele-i mârifetullah beyan edilmiştir.

Üçüncü Mesele: “إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا” âyetiyle وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ veçh-i tevfiği nedir?” diye suâline, gayet güzel ve nurlu mühim bir cevaptır.

Dördüncü Mesele: “جِدِّدُوا إِيمَانَكُمْ بِلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ” hikmeti nedir?” diye suâle gayet güzel ve nurlu bir cevaptır.

Dördüncü Mesele’nin Zeyli’nde, vahdâniyetin gayet azîm bir hüccetine ve geniş ve uzun bir burhanına muhtasar bir işaretir.

Beşinci Mesele: Yalnız “لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ” diyen, مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ demeyen ehl-i necat olabilir mi?” suâline karşı mühim bir cevaptır.

Altıncısı: Birinci Mebhas’taki şeytanla münâzaranın çirkin tâbirâtlarının sebeb-i zikrini bildiriyor. Hem mühim bir temsil ile, hizbü’ş- şeytanı en dar ve en muhâl ve en menfur bir mevkie sıkıştırıyor. Meydanı, hizbü’l-Kur’ân hesabına zabtederek; her bir hâl-i Ahmediye, (aleyhissalâtü vesselâm) her bir haslet-i Muhammediye, (aleyhissalâtü vesselâm) her bir tavr-ı Nebvî, (aleyhissalâtü vesselâm) o kuvvetli temsile göre birer mu’cize hükmüne geçip, nübüvvetini isbat ettiğini gösterir.

Yedincisi: Vehham ve zarardan sakınmak için bizden uzaklaşan bazı dostların kuvve-i mâneviyelerini teyid için ve hizmetimizden bazı maksatlarla çekilen ve maksatlarının aksiyle tokat yiyenleri, çok misallerden yedi küçük misal ile gösterir ki; siperini bırakıp kaçanlar, daha ziyade yaralanırlar.

Sekizincisi: Diyorlar ki; “Elfâz-ı Kur’âniye ve zikriye ve tesbihatların her birinden, bütün letâif-i insaniye hisselerini istiyorlar. Manaları bilinmezse, hisse alınmaz; öyle ise tercüme edilse daha iyi değil mi?” diye olan müthiş ve mugâlatalı şu suâle karşı, gayet mühim ve ibretli ve zevkli bir cevaptır. Elfâz-ı Kur’âniye ve Nebeviye (*aleyhissalâtu vesselâm*) manalara, câmid ve ruh-suz libas değiller; belki hayattar, feyiz-âver ciltlerdir. Zihayat bir ceset soyulsa elbette ölür. Hem lisan-ı nahvî olan elfâz-ı Kur’âniye’deki i’câz ve îcaz, hakikî tercümeyle mâni olduğunu gösterir.

Dokuzuncusu: “Ehl-i Sünnet ve Cemaat olan ehl-i hak dairesinin hari-cinde ehl-i velâyet bulunabilir mi?” suâline, mühim ve merak-âver bir cevaptır.

Onuncusu: Kur’ân-ı Hakîm’in hizmetinde bulunan bu bîçâre Said ile görüşen ve görüşmek arzu eden dostlara mühim bir düsturdur.

YİRMİ YEDİNCİ MEKTUP 505

Bu mektup, Risale-i Nur müellifinin talebelerine yazdığı ayn-ı hakikat ve çok letâfetli, güzel mektuplarıyla, Risale-i Nur Talebelerinin üstadlarına ve bazen birbirlerine yazdıkları ve Risale-i Nur’un mütâlaasından aldıkları parlak feyizlerini ifade eden çok zengin bir mektup olup, bu mecmûanın üç-dört misli kadar büyüdüğü için bu mecmûaya idhal edilmemiştir. Barla, Kastamonu, Emirdağı Lâhikaları olarak müstakillen neşredilmiştir.

YİRMİ SEKİZİNCİ MEKTUP 506-567

“Sekiz Mesele” nâmıyla sekiz risaledir.

Birinci Risale Olan Birinci Mesele 506-512

Rüya-yı sâdikanın hakikatini ve faydasını, gayet güzel ve hakikatli “Yedi Nükte” ile beyan ediyor. Bu risale hem kıymettardır, hem merak-âverdir.

İkinci Mesele Olan İkinci Risale 513-517

“Hazreti Musa (*aleyhisselâm*), Hazreti Azrail’in (*aleyhisselâm*) gözüne tokat vurmuş.” meâlindeki bir hâdise dair ehemmiyetli bir münakaşayı kökünden kaldırır ve bu nevi hadislerle mülhidler tarafından gelen itirazâta bir set çeker. Bu risale küçüktür, fakat merak-âverdir.

Üçüncü Mesele Olan Üçüncü Risale 518-525

Bu bîcâre, müflis Said'in ziyaretine gelenlerin ne niyetle görüşmeleri lâzım geldiğini beyan edip, sırf Kur'ân-ı Hakîm'in dellâlı itibarıyla görüşmek lâzım geldiğini ve o görüşmenin mühim faydalarını ve Said'in şahsiyetinin hiçliği nazara alınmayacağını, belki dellâlı olduğu mukaddes dükkânın kıymettar cevherlerini nazara almak lâzım geldiğini "Beş Nokta" ile gayet güzel bir surette isbat etmekle beraber; hizmet-i Kur'âniye'nin kerâmâtından ve inâyet-i rabbâniyeden, ben ve bazı kardeşlerim mazhar olduğumuz çok inâyetlerden birkaç vâki ve kat'î misalleri zikrediyor.

Bu risalenin tetimmesinde; risalelerin yazılmasında, hususan te'lifinde ve bilhassa Yirmi Dokuzuncu Mektup'ta tezahür eden harika bir inâyeti beyan ediyor.

Dördüncü Risale Olan Dördüncü Mesele 527-531

Mescidimize iki defa taarruz edildi, âhirki defa da kapadılar. Ondan iki veya üç sene mukaddem, yine mübarek bir misafirin gelmesiyle, gayet vahşi-yâne ve zâlimâne tecavüz edildiği için, her taraftan benden suâl edildi. Böyle merak-ı umumiyeyi tahrik eden bir hâdiseye lâıyk cevap vermek için, Eski Said lisanıyla "Dört Nokta" ile mühim bir ibretli cevaptır.

Beşinci Risale Olan Beşinci Mesele 532-537

Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan'da tekrar ile أَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٦٠﴾ أَفَلَا يَشْكُرُونَ ve şükretmeyenleri, otuz bir defa رَبُّكُمَا تُكَذِّبَانِ الْآءِ فَبِأَيِّ فermanıyla tehdid ettiğinin sırrını gayet âlî ve tatlı ve mâkul ve makbul bir surette tefsir ediyor; insanın bir şükür fabrikası olduğunu isbat ediyor. Kâinat bir nimet hazinesi olup; şükür ise anahtarı olduğunu; ve rızık, onun neticesi ve şükürün mukaddimesi bulunduğunu gayet güzel ve kat'î bir surette isbat ediyor.

Der tarîk-ı acz-mendî, lâzım âmed çâr çiz:

Acz-i mutlak, fakr-ı mutlak, şevk-i mutlak, şükr-ü mutlak ey aziz!

olan düstur-u hakikatteki dördüncü rükün bulunan şükr-ü mutlakın parlak ve yüksek hakikatini izah ediyor.

Altıncı Risale Olan Altıncı Mesele 537

Teksir Mektubat mecmûasında neşredildiğinden buraya derc edilmedi.

Yedinci Risale Olan Yedinci Mesele 538-549

قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ âyetinin, Risale-i Nur ve hâdimleri hakkındaki mühim bir sırrını, “Yedi İşaret” nâmıyla, yedi inâyet-i rabbâniyeyi beyan ediyor. Ve tahdis-i nimet suretinde bu inâyet-i seb’anın izharına, yedi mâkul sebebini beyan ediyor. Bu inâyet-i seb’ayı külliyein harikalarına işareten, kendi kendine te’lif vaktinde iki sahifenin bütün satırları başlarında yirmisekiz elif gelerek, Yirmi Sekizinci Mektub’un mertebesine tevâfuk ettiğini, ^(Hâşiye) te’liften bir zaman sonra muttali olduk. Bu inâyet-i seb’ayı okuyan adam, Risale-i Nur eczalarının ne kadar ehemmiyetli ve nazar-ı inâyet-i ilâhiyede bulunduğunu ve himâyet-i rabbâniyede olduğunu bilecek. Bu yedi inâyet küllîdir, cüz’iyatları yetmişî geçer.

Hâtimesinde bir sırr-ı inâyete ait mahrem bir suâlin cevabı vardır. Hâtimesinde inâyet-i seb’adan birincisi olan tevâfukâta gelen veya gelmek ihtimali olan evhamı gayet kat’î bir surette def ediyor. O hâtimenin âhırinde de Üçüncü Nükte’de inâyet-i hâssa ve inâyet-i âmmeye dair mühim bir sırr-ı dakik-i rubûbiyete ve ehemmiyetli bir sırr-ı rahmâniyete işaret ediyor.

Sekizinci Risale Olan Sekizinci Mesele 559-567

Altı suâlin cevabı olan “Sekiz Nükte”dir.

Birinci Nükte: Tevâfuktaki işârât-ı gaybiye, umum Risale-i Nur eczalarında cüz’î-küllî bulunduğuna dairdir.

İkinci Nükte: Tevâfukâtın meziyeti, lâfz-ı Celâl’den başka ne için Kur’ân’da fevkalâde matlub olmadığının sırrını beyan eder.

Üçüncü Nükte: Bir kardeşimizin fazla ihtiyat ve cesaretsizliği yerinde olmadığını ve bir müftünün Onuncu Söz’e sathî tenkidine karşı güzel bir cevaptır. (Fakat bu mecmûaya idhal edilmemiştir.)

Dördüncü Nükte: “Meydan-ı haşirde insanlar nasıl toplanacaklar, çıplak olarak mı? Herkes ahablarını görebilir mi? Resûl-i Ekrem’i (aleyhissalâtü vesselâm) şefaât için nasıl bulacağız? Hadsiz insanlarla birtek zât olan Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm) nasıl görüşecek? Ehl-i cennet ve cehennemın libasları nasıl olacak? Ve bize kim yol gösterecek?” Altı meraklı suâlin muknî ve mâkul cevabıdır.

Beşinci Nükte: “Zaman-ı fetrette, Resûl-i Ekrem’in (aleyhissalâtü vesselâm) ecdadı, bir din ile mütediyyin mi idiler?” cevabında, güzel bir hakikat beyan ediliyor.

Altıncı Nükte: “Hazreti İsmail’den (aleyhisselâm) sonra, Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm)’ın ecdadından peygamber gelmiş midir?” suâline karşı gayet mühim bir cevaptır.

Yedinci Nükte: “Resûl-i Ekrem’in (aleyhissalâtü vesselâm) peder ve vâlidesinin ve ceddi Abdülmuttalib’in imanları hakkında en sahih haber hangisidir?” suâline karşı gayet mühim ve mâkul bir cevaptır.

Sekizinci Nükte: “Amcası Ebû Talib’in imanı hakkında esahh olan nedir? Cennete girebilir mi?” suâline karşı güzel bir cevaptır.

YİRMİ DOKUZUNCU MEKTUP 568-679

“Dokuz Kısım”dır. Yirmi dokuz nükte-i mühimme, içinde vardır. O dokuz kısım, küçük-büyük on yedi risaledir.

Birinci Risale Olan Birinci Kısım 568-582

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ * الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ * إِيَّاكَ نَعْبُدُ
وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ * اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ * صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ *
غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ .

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ
وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ ... الخ

âyetlerinin bazı sırlarını, “Dokuz Nükte” ile tefsir eder.

Birinci Nükte: Kur’ân’a ait.. ve “Kur’ân’ın esrarı bilinmiyor ve müfessirler hakikatini anlamamışlar.” diyenlere karşı mühim bir cevaptır.

İkinci Nükte: Kur’ân-ı Hakîm’de وَضَحِيهَا * وَالشَّمْسِ وَالرَّيْتُونِ gibi kasemât-ı Kur’âniye’deki mühim bir hikmeti beyan ediyor.

Üçüncü Nükte: Sûrelerin başlarındaki birer şifre-i ilâhiye olan hurûf-u mukattaaya dairdir.

Dördüncü Nükte: Kur'ân-ı Hakîm'in hakikî tercümesi kabil olmadığından.. ve mânevî i'câzındaki ulviyet-i üslûb tercümeye gelmediğinden, mühim bir beyanla üslûb-u Kur'âniye'deki bir lem'a-yı i'câziye gösterir.

Beşinci Nükte: **لِلَّهِ الْحَمْدُ** cümlesinin ifade ettiği mananın en kısası, bir satır kadar olduğunu ve hakikî tercümesinin kabil olmadığını gösterir.

Altıncı Nükte: **وَإِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ** deki nun-u mütekellim-i maalgayra dair mühim bir sırrını, nurlu bir hâl ve hakikatli bir hayal içinde beyan ediyor.

Yedinci Nükte: **إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ۝ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ** in mühim ve nurâni sırrının beyanı içinde, bid'aların îcadı ne kadar çirkin ve zarar olduğunu gösterir.

Sekizinci Nükte: Şeâir-i İslâmiye, hukuk-u umumiye hükmünde olduğuna dair mühim bir sırrını beyan ediyor.

Dokuzuncu Nükte: Mesâil-i şeriatın “taabbüdî” ve “mâkulü'l-mana” olarak iki kısım olduğunu; ve taabbüdî kısmı hikmet ve maslahatların tebeddülü ile tagayyür edemediğinin sırrını beyan eder. Ve ezanın faydası, yalnız bir köy ahalisini namaza davet değil, belki kâinat sarayında mevcudâta karşı umum mahlûkât nâmına bir ilân-ı tevhid olduğunu beyan eder.

İkinci Risale Olan İkinci Kısım..... 583-592

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ âyetinin bir sırrını, sıyam-ı Ramazan'ın yetmiş hikmetlerinden dokuz hikmetinin beyanıyla o sırr-ı azîmi tefsir ediyor. O dokuz hikmet, o kadar hakikî ve kuvvetli ve cazibedardır ki; müslüman olmayan da onları görse, oruç tutmak için büyük bir iştiaak ve bir hevese gelir. Kendine müslüman deyip oruç tutmayanların, bu hikmetlere karşı hacâlet ve hatalarından ezilmeleri lâzım gelir.

Üçüncü Risale Olan Üçüncü Kısım..... 593-595

Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan'ın envâ-i i'câzından göz ile görünecek kısmının beş-altı veçhinden bir veçhini, yeni bir Kur'ân'ı yazmakla göstermeye dairdir. Lillâhilhamd, öyle bir Kur'ân yazıldı. Ümmetçe Hâfız Osman hattıyla makbul Kur'ân'ın aynı sahifelerini ve satırlarını muhafaza etmekle beraber; lâfzullah, mecmû-u Kur'ân'da iki bin sekiz yüz altı defa tekerrür ettiği hâlde; nâdir ve

nükteli müstesnalar hariç kalıp, mütebâkisi tevâfuk ettiğini anladık, sahife ve satırlarını tağyir etmedik. Yalnız biz tanzim ettik. O tanzimden harika bir tevâfuk tezahür etti. Yazdığımız Kur’ân’ın parçalarını bir kısım ehl-i kalb görmüş, Levh-i Mahfuz hattına yakın olduğunu kabul etmişler. Bu risale ise; tevâfukât-ı Kur’âniye’ye dair olduğu münasebetiyle, sırf bir işaret-i gaybiye olarak, hiçbirimizin haberi olmadan, ibtida te’lif ve birinci tesvidinde on bir “Kur’ân” kelimesi; birtek sahifede, birer satırda, bir sırada hatt-ı müstakîm ile tevâfukları, tevâfuk-u Kur’âniye’deki lem’a-yı i’câziyenin bir şuaî şu risalede bu harika letâfeti gösterdiğini, görenlere kanaat geldi.

Bu Üçüncü Kısım mütebâki meseleleri ile Dördüncü Kısım tevâfukâta dair olduğu için, tevâfukâta dair olan fihriste ile iktifâ edilmiştir.

Dördüncü Kısım Olan Dördüncü Risale 595-598

“Üç Nükte”dir.

Birinci Nükte: Kur’ânda, “Kur’ân” kelimesinin çok sırlarından bir sırrını, altmış dokuz âyât-ı azîmede latîf ve mânidar sahifeler arkasında birbirine tevâfukla baktıklarını.. ve o âyât-ı azîmenin mânen birbirinin hakikatini teyid ettiklerini göstermek.. ve tilavet-i Kur’ân sevabını ve zikir faziletini ve tefekkür ubûdiyetini birden kazanmak isteyenlere, evrad nev’inden gayet güzel bir hizb-i Kur’ânî olarak yazılmıştır.

İkinci Nükte: Kur’ân-ı Hakîm’de “resûl” kelimesinin tekrarındaki esrarın tevâfuk cihetiyle birisine işaret için, yüz altmış âyâtındaki “resûl” kelimesi birbirine tevâfukla mânidâr bakması gibi;^(Hâşiye) o yüz altmış muazzam âyetler de birbirine bakıyor. Birbirini teyid ve isbat ettiğine işareten ve Kur’ân’dan hem kıraat, hem zikir, hem fikir olmak üzere bir hizb-i mahsustur. Kendine âlî ve tatlı ve çok kıymetli ve çok faziletli bir vird arzu edenlere mühim bir virdir.

Üçüncü Nükte: Lâfzullah’ın iki bin sekiz yüz altı defa zikrinin çok nükteleri var. İ’câz-ı Kur’ân’ın çok şuaîlarını gösteriyor. Bu Üçüncü Nükte de, onun dört şuaî-ı i’câzını gösterir.

^{Hâşiye:} Bu risalenin, o mukaddes iki kelimenin i’câzî tevâfuklarından bahsi ayn-ı hakikat olduğuna delil, o dördüncü risalede bütün o iki kelimenin tevâfuk etmesidir. Her bir âyet ayrı ve satır başında yazılmasından, umum o iki mukaddes kelimeler tevâfuk etmişlerdir.

Beşinci Risale Olan Beşinci Kısım 599-603

اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ مِثْلُ نُورِهِ كَمِشْكَاةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ الْمِصْبَاحُ فِي
زُجَاجَةٍ الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيُّ يُوقَدُ ... الخ

âyet-i pür-envârının çok envâr-ı esrarından güzel bir nuru, Ramazan-ı Şerif'te bir hâlet-i ruhaniyede, mühim bir seyahat-i kalbiyede görünmüş ve bir derece bu risalede beyan edilmiştir. Bu risale küçüktür, fakat çok nurlu ve ehemmiyetlidir.

Altıncı Risale Olan Altıncı Kısım 604-626

âyetinin mühim bir sırrını ve azîm bir hakikatini, ins ve cin şeytanlarının ve müslümanlar içine girmiş mühlidlerin ve münafıkların altı desiseleriyle altı cihetten hücumlarını, altı hakikatle set ve reddetmekle o sırr-ı azîmi tefsir ediyor.

Birinci Desiseleri: Kur'ân hâdimlerini hubb-u câh vâsıtasıyla aldatmalarına mukabil, gayet muknî ve kat'î bir cevapla susturur.

İkinci Desiseleri: Korku damarıyla ehl-i hakkı haktan çevirmelerine karşı, gayet güzel ve kat'î bir cevapla tardedilir.

Üçüncü Desiseleri: Tamâ ve hırs cihetiyle, ehl-i hidayeti hizmet-i Kur'âniye'den vazgeçirmelerine karşı, gayet parlak ve kat'î bir cevapla reddedilir.

Dördüncü Desiseleri: Asabiyet-i milliyeyi tahrik etmek suretinde, hakikî din kardeşlerinin ve hizmet-i Kur'âniye'de samimî arkadaşlarının içine yabânîlik ve ihtilâf atmak ve üstadlarından soğutmalarına mukabil, gayet mühim ve kat'î öyle bir cevaptır ki; şeytan-ı insîyi tamamıyla susturduğu gibi, sahtekâr milliyetçilerin maskelerini yırtarak, öyleler milletin düşmanları olduklarını ve hakikî milliyetperverler kimler olduğunu gösterir.

Beşinci Desiseleri: İnsanın en zayıf damarı olan enâniyetini tahrik edip, ehl-i hakkı haksızlığa sevk etmek ve ehl-i ittihadı ihtilâfa düşürmelerine mukabil, kuvvetli ve eneleri susturacak bir cevap verilmiştir.

Altıncı Desiseleri: Tembellik ve ten-perverlik ve vazifedarlık damarından istifade suretiyle, Kur'ân şâkirtlerinin gayretlerini, sadâkatlarını, ihlâslarını zedelemek suretindeki hücumlarına karşı bir cevaptır. Âhirinde, umum

cevapların hülâsası olan şu iki âyet ile, Kur'ân-ı Mu'ciz-ül Beyan mu'cizâne cevap veriyor:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٢٠٠﴾
وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا

Şu risalenin âhîrinde; iki yaprakta yazıldıktan sonra görülmüş, ihtiyârsız kendi kendine gelen latif ve zarif bir tevâfuktur ki, sıkıntılı esaretimin tam dokuzuncu senesinde te'lif edilen şu risalenin âhîrinde, Yirmi Dokuzuncu Mektub'un bahsinde, yirmi dokuz nükte bulunması.. ve dokuz kısım olması.. ve bu risale fihristesinde dokuz defa “dokuz” lâfzı ile o mektuptan bahsedilmesi.. ve Birinci Kısım dokuz nükte olması.. ve Ramazan'ın, burada işaret edilen ve İkinci Kısım'da mezkûr hikmetleri dokuz bulunması.. ve burada işaret edilen ve Dördüncü Kısım'da mezkûr “Kur'ân” kelimesine dair âyetlerin altmış dokuz etmesi.. ve Kur'ân kelimesi de bu mebhasta yirmi dokuz gelmesi.. ve lâfzullah dahi dokuz olması.. ve bu risale de yirmi dokuz sahife de tamam olması cihetiyle, dokuz defa dokuzlar birbirine tevâfuk ederek çok şirin düşmüştür. Bu risalenin dahi, sırr-ı tevâfuktan küçük, fakat parlak bir hissesi var olduğunu gösterir.

Bu dokuz defa dokuzların sırrının, dokuzuncu sene-i esaretimde zuhuru ise, inşaallah esaretin dokuzuncu senesinde biteceğine işarî bir beşarettir. Dokuzuncu sene-i esaretimde sıkıntıdan o sene dokuz dişim düştüler; o münasebetle Isparta'ya mezuniyetle gitmek o senede oldu. Hem latif bir tevâfuktur; bu parça dahi, bu sahifede^(Hâşiye) dokuz, on dokuz defa gelmiştir. Hem fihristenin Dördüncü Kısımında ve bu İkinci Kısımın bazı nüshalarında, aşağıdaki gösterilen tevâfuk vardır. Umum elif yüz on dokuz, umum risaleler dahi yüz on dokuzdur. Demek elifler de bir nevi fihristeye işaretir.

Altıncı Kısım Olan Altıncı Risalenin Zeyli..... 628-632

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَمَا لَنَا أَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى اللَّهِ وَقَدْ هَدَيْنَا سُبُلَنَا وَلَنْصَبِرَنَّ عَلَى مَا أَدَيْتُمُونَا
وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ

âyetinin sırrına istinaden, dünyanın hiçbir usûl ve kanununa tatbik edilme-
yen, vicdansız insanların bize karşı tecavüzâtına sabır ile ve Hakk’a tevekkül
ile beraber; istikbalde gelecek nefret ve tahkirden sakınmak için ve istikbal
asırları, bu asrın sîmasına ve gayretsiz adamların yüzlerine “Tuh!” dedikle-
ri zaman, tükürükleri yüzümüze gelmemek için veya silmek için yazılmış bir
layihadır. Ve Avrupa’nın insaniyet-perver maskesi altında sağır kulaklarını
çınlatmak ve bu vicdansız gaddarları bize musallat eden o insafsız zâlimlerin
görmeyen gözlerine sokmak ve bu asırda, yüzbin cihetten “Yaşasın cehen-
nem!” dedirten mimsiz medeniyet-perestlerin başlarına vurmak için yazılmış
bir arzuhal ve ehl-i ilhad ve bid’atçıları ilzam ve iskât edecek “Altı Suâl” dir.

Yedinci Kısım: İşârât-ı Seb’a..... 633-648

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
فَأْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ
تَهْتَدُونَ ﴿٦٤٨﴾ يُرِيدُونَ أَنْ يُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَيَأْبَى اللَّهُ إِلَّا أَنْ يُتِمَّ نُورَهُ
وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ

âyetlerinin bir sırrını ve mühim bir hakikatini “Yedi İşaret” ile ve yedi mühim
suâle yedi kat’î ve kuvvetli cevapla tefsir ediyor.

Birinci Suâl: “Ecnebilere ihtida edenler, kendi dilleriyle şeâir-i İslâmi-
ye’yi tercüme ediyorlar. Âlem-i İslâm’ın onlara karşı sükûtu ve itiraz etme-
mesi, cevaz-ı şer’î olduğunu göstermez mi?” diyen ehl-i bid’atın suâline karşı,
gayet kat’î ve kuvvetli bir cevaptır.

İkincisi: “Firenklerdeki inkılâpçılar ve feylesoflar, Katolik Mezhebi’nde
inkılâp yapmakla terakki ettiklerinden, acaba İslâmiyet’te böyle bir inkılâb-ı
dinî olamaz mı?” diyen ehl-i bid’atın suâline karşı; gayet kat’î, zâhir ve bâhir
ve müskit bir cevaptır.

Üçüncüsü: “Avrupa, taassubu bıraktıktan sonra terakki ettiğinden, biz de
taassubu bıraksak daha iyi olmaz mı?” diyen ehl-i bid’at ve sefâhetin suâline
karşı, gayet müskit ve muknî ve mantikî bir cevaptır.

Dördüncüsü: “Zaafa uğrayan İslâmiyet’i takviye niyetiyle, kuvvetli olan
milliyete mezcetmek ve secaya-yı milliyeyi şeair-i İslâmiye ile kuvvetleştirmek

bu asırda daha iyi olmaz mı?” diyen derras ehl-i dünyanın bu müthiş suâline karşı, gayet metin bir cevaptır.

Beşincisi: “Bu kadar heyet-i içtimaiye-i beşeriye fesâda girmiş ve hissi-yât-ı diniye zayıflamış ve şahsî dehalat ve harekât, cemaatin şahs-ı mânevîsinin icraatına mağlup düşmüş bir zamanda, nasıl rivâyet-i sahihada denildiği gibi, birkaç sene zarfında, Mehdî dünyayı ıslah edecek? Hâlbuki bütün işi harika olup ve birkaç nebinin mu’cizâtı da beraber olsa, yine ıslahı pek müşkül görünüyor.” diye, ehl-i tenkidin suâline karşı, gayet kavî bir cevaptır.

Altıncısı: Âhırzamanda Hazreti Mehdî’nin süfyanî komitesine galebesi, Hazreti İsa’nın (*aleyhisselâm*) deccal komitesini dağıtması ve şariat-ı İslâmiye’ye tebaiyetine dairdir.

Yedincisi: “Mütefekkirîn-i İslâmiye, Avrupa’nın düsturlarını ve fennin kanunlarını bir derece kabul edip, onların usûlüyle onlara karşı İslâmiyet’i müdafaa ettikleri hâlde –sen de eskiden böyle yapıyordun– şimdi neden bütün bütün başka bir çığır açıp, felsefeyi kökünden vuruyorsun? Ve funûn-u müs-bete dedikleri usûllerinin, Kur’ân’ın düsturlarına nazaran pek sathî kaldığını gösteriyorsun?” diye çokları tarafından gelen suâle karşı, gayet hak ve haki-katli bir cevaptır.

Sekizinci Kısım Olan Rumuzât-ı Semâniye 649

“Sekiz Remiz” dir, yani sekiz küçük risaledir. Şu remizlerin esası, İlm-i Cifr’in mühim bir düsturu ve ulûm-u hafiyyenin mühim bir anahtarı ve bir kısım esrar-ı gaybiye-i Kur’âniye’nin mühim bir miftahı olan tevâfuktur. İleride başka bir mecmuada neşredileceğinden buraya derc edilmedi.

Dokuzuncu Kısım Olan Dokuzuncu Risale 650-675

Turuk-u velâyet hakkında Dokuz Telvih’tir ki, “Telvihât-ı Tis’a” nâmıyla mâruf bir risaledir.

Birinci Telvih: Tarîkatın sırrını ve Mirac-ı Ahmediye’nin (*aleyhissalâtü ves-selâm*) sâyesi altında, kalb ayağıyla, bir seyr ü sülûk-i ruhanî neticesinde, zevkî ve hâlî ve bir derece şuhûdî hakâik-i imaniye ve Kur’âniye’ye mazhariyet olduğunu beyan edip; insanın mahiyet-i câmiyasında akıl, nasıl ki hadsiz funûna istidadı ve itlâlâ cihetiyle mahiyeti inkişaf etmiş ve o suretle işlettirilmiş; kalb dahi, onun gibi bu âlemin bir harita-yı mâneviyesi ve çok kemâlâtın bir

çekirdeği hükmünde olduğundan tarîkat cihetiyle onu işlettirmek ve kemâlâtına sevk etmek olduğunu isbat eder.

İkinci Telvih: Kalbin işlemesi, zikir ve tefekkürle olduğunu.. ve işlemesinin mehâsininden hayat-ı dünyeviye'nin medar-ı saadetine dâir cüz'i bir faydasını beyan eder.

Üçüncü Telvih: Velâyet, bir hüccet-i risalet.. ve tarîkat, bir burhan-ı şeriat olduğunu.. ve onun kıymetini takdir etmeyen, ne kadar hasârete düştüğünü beyan eder.

Dördüncü Telvih: Meslek-i velâyet çok kolay olmakla beraber çok müşkülâtlı.. çok kısa olmakla beraber çok uzun.. çok kıymettar olmakla beraber çok hatarlı.. çok geniş olmakla beraber çok dar olduğunu.. ve âfâkî ve enfûsî iki yol ile sülûk edildiğini beyan eder.

Beşinci Telvih: Vahdet-i vücûd ve vahdet-i şuhûdun mahiyetini beyan ederek, ehl-i sahvın ve ehl-i veraset-i nübüvvetin âlî meşrebinin rüçhaniyetini isbat eder.

Altıncı Telvih: Velâyet yolları içinde en güzeli ve en müstakîmi, sünnet-i seniyyeye ittibâ olduğunu.. ve velâyetin esaslarının en mühimmi, ihlâs.. ve en keskin kuvveti, muhabbet olduğunu beyan ederek; bu dünya dârü'l-hizmet olduğundan ve dârü'l-ücret ve mükâfat olmadığından, tarîkatın lezâizini ve ezvak ve kerâmâtını kasden talep etmemek lâzım geldiğini beyan eder.

Yedinci Telvih: Tarîkat ve hakikat, şeriatın hâdimlerinden olduğunu.. tarîkat ve hakikatın en yüksek mertebeleri, şeriatın cüzleri bulunduğunu.. tarîkat ve hakikat, vesilelikten çıkmamak ve daima şeriata tebaiyette kalmak lüzumunu beyan edip, "Sünnet-i seniyye ve ahkâm-ı şeriat haricinde evliya bulunabilir mi?" diye suâlê, merak-âver bir cevap verir.

Sekizinci Telvih: Tarîkatın sekiz varta-yı mühimmesini beyan eder.

Dokuzuncu Telvih: Tarîkatın pek çok semerâtından gayet şirin ve güzel dokuz adedini beyan eder.

Bu risale ehl-i tarîk olana ve olmayana bir iksir-i âzamdır ve bir tiryak-ı enfa'dır.

En kısa ve selim ve en müstakîm bir tarîkin esasını “Dört Hatve” nâmıyla, tezkiye-i nefsin ve tekemmül-ü ruhun medarı olan dört mühim dersi veriyor.

* * *

OTUZUNCU MEKTUP 680

Matbû, Arabî *İşârâtü'l-İ'câz Tefsiri*'dir.

OTUZ BİRİNCİ MEKTUP 680

Otuz bir Lem'adır.

OTUZ İKİNCİ MEKTUP 680

Kendi kendine manzum tarzını alan, matbû *Lemaât Risalesi*'dir. Aynı zamanda *Otuz İkinci Lem'a* olup, Sözlere Mecmûası'nın âhırinde neşredilmiştir.

OTUZ ÜÇÜNCÜ MEKTUP 680

Mârifet-i ilâhiyeye pencereler açan *Otuz Üç Pencereli Risale* olup, bir cihette *Otuz Üçüncü Söz* olduğundan Sözlere Mecmûası'nda neşredilmiş, buraya derc edilmemiştir.

* * *

İşârât-ı Gaybiye Hakkında Bir Takriz 681-688

Hakikat Çekirdekleri 689-706

On iki sene evvel yazılmış ve Sikke-i Tasdik-i Gaybî Mecmûası'nda derc edilmiş mühim bir mektuptan bir Parçadır 707-708

Medine-i Münevvere'de bulunan mühim bir âlimin Risale-i Nur hakkında yazdığı bir manzume 710-712

Hakikat Işıkları 713-715

FİHRİST 716-746

Kaynakların Tesbitinde

Faydalanılan Eserler

Abd İbni Humeyd, İbni Nasr Ebû Muhammed (ö. 249 h.); **Müsned**, [Tahkik: Subhî el-Bedrî es-Sâmerrâî, Mahmud Muhammed Halil es-Saîdî], Mektebetü's-sünne, Kahire, 1408/1988.

Abdurrezzak, Ebû Bekr Abdurrezzak İbni Hemmâm (126-211 h.); **Musannef**, [Tahkik: Habîburrahmân el-A'zamî], I-XI, el-Meclisü'l-ilmî, Beyrut, 1403/1983.

Ahmed b. Abdullah et-Taberî, Ebu'l-Abbâs Muhibbuddîn Ahmed Muhibbuddîn (v. 694/1295); **er-Riyâdu'n-nadîra**, I-II, Dâru'l-ğarbi'l-İslâmî, Beyrut, 1996.

Aclûnî, İsmâîl b. Muhammed (v. 1162); **Keşfü'l-hafâ ve müzîlû'l-ilbâs**, I-II, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1988.

Ahmed İbni Hanbel, Ebû Abdullah eş-Şeybânî (164-241 h.); **Müsned**, I-VIII, Müessesetü Kurtuba, Mısır, tsz.

———; **Fedâilü's-sahabe**, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1403/1983.

———; **er-Reddû ale'z-zenâdika ve'l-cehmiyye**, [Tahkik: Muhammed Hasan Raşid], el-Matbaatü's-Selefiyye, Kahire, 1393 h.

Ali İbni Ebî Talib, Ebu'l-Hasan Ebû Turab Ali b. Ebî Talib Abdimenaf Ali (v. 40/661); **Nehcü'l-belâga**, [Şerh: Muhammed Abduh, Cem: Şerif er-Radi], Dâru'l-Belâga, Beyrut, 1412/1992.

Aliyyülkârî, Ebu'l-Hasan Nureddin Ali b. Sultan Muhammed (v. 1014/1606); **el-Masnû fî mârifeti hadîsi'l-mevdû**, [Tahkik: Abdülfettah Ebû Gudde], Mektebü'l-matbûati'l-İslâmî, Kahire, 1984.

———; **el-Esrâru'l-merfûa fî'l-ahbârî'l-mevdûa**, [Tahkik: Muhammed b. Lütfi Sabbâğ], el-Mektebü'l-İslâmî, Beyrut, 1406.

———; **Şerhu's-Şifâ li'l Kâdî İyâz**, I-II, Dâru'l-kütübî'l-ilmiyye, Beyrut, tsz.

Âlûsî, Ebu's-Senâ Şehabeddin Mahmud İbni Abdillâh (v. 1270/1854); **Rûhu'l-meânî fî tefsîri'l-Kur'ânî'l-azîm ve's-seb'u'l-mesânî**, I-XXX, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz.

Âmidî, Ali İbni Ebî Ali İbni Muhammed İbni Salim (551-631 h.); *Gâyetü'l-meram fi ilmi'l-kelâm*, [Tahkik: Hasan Mahmud Abdüllâtîf], el-Meclisü'l-a'lâ li'-ş-şüûni'l-İslâmiyye, Kahire, 1391 h.

Antere; *Divan*, [Takdim ve Şerh: Macid Tarrad], Dâru'l-Kitabil Arabî, Beyrut, 1992.

Bâbertî, Ekmeleddin Muhammed b. Muhammed b. Mahmud b. Ahmed (v. 786 h.); *el-Înâye fi şerhi'l-Hidâye* (Fethu'l-Kadîr ile birlikte basılı olan), I-IX, Dâr-u Sâder, Beyrut, 1316 h.

Bagavî, Ebû Muhammed Muhyissünne Hüseyin İbni Mes'ud, (v. 516/1122); *Meâlimü't-tenzil*, I-VIII, Dâru Taybe, Riyad, 1993.

Beyhakî, Ebûbekir Ahmed b. el-Hüseyin (384-458 h.); *es-Sünenü'l-kübrâ*, I-X, Mektebetü dâri'l-bâz, Mekke, 1414/1994.

———; *Şuabü'l-iman*, [Tahkik: Muhammed es-Saîd Besyûnî ez-Zağlûl], I-IX, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1410/1990.

———; *Zühed*, Müessesetü'l-kütübi's-sekâfiyye, Beyrut, 1996.

———; *Delâilü'n-nübüvve*, I-VII, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1985.

———; *el-Îtikad ve'l-hidâye ilâ sebîli'r-raşâd alâ mezhebi's-selef ve ashabi'l-hadîs*, [Tahkik: Ahmed el-Kâtib], Dâru'l-âfâkı'l-cedîde, Beyrut, 1401 h.

Bezzâr, Ebûbekir Ahmed b. Amr b. Abdülhâlık (v. 215-292); *Müsned*, [Tahkik: Abdulkâdir Arafât], I-III, Müessesetü ulûmi'l-Kur'ân, Beyrut/ Medine, 1409 h.

Buharî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl (v. 256 h.); *Sahîhu'l-Buharî*, I-VIII, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, İstanbul, 1979.

———; *el-Edebü'l-müfred*, I-VIII, Dâru'l-beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut, 1409/1989.

———; *et-Târîhu'l-kebîr*, I-VIII, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1986.

Buhûtî, Mansur b. Yunus b. İdris (v. 1051 h.); *Keşşâfü'l-Kinâ' an metni'l-İknâ*, I-VI, [Tahkik: Hilal Musaylihî Mustafa], Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1406 h.

Busayrî (el-Bûsirî), Muhammed İbni Said İbni Hammad İbni Muhsin (v. 316/929); *Kasîde-i Bürde*, [Terceme ve Şerh: Abidin Paşa, Terceme: Ömer Faruk Harman], Elif Ofset, İstanbul, 1977.

Cessâs, Ahmed b. Ali Ebûbekir (v. 370 h.); *Ahkâmü'l-Kur'ân*, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1405 h.

Dârakutnî, Ebu'l-Hasan Ali İbni Ömer (306-385 h.); **Sünenü'd-Dârakutnî**, I-IV, [Tahkik: es-Seyyid Abdullah Haşim Yemânî el-Medenî], Dâru'l-mârifet, Beyrut, 1386/1966.

Dârimî, Abdullah b. Abdirrahmân (181-255 h.); **Sünen**, I-II, Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1407/1987.

Deylemî, Ebû Şucâ' Şîreveyh b. Şehredâr (445-509 h.); **el-Müsnedü'l-firdevs bi me'sûri'l-hitâb**, [Tahkik: Muhammed es-Saîd Besyûnî ez-Zağlûl], Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut, 1986.

Ebû Amr ed-Dânî, Osman b. Said el-Mukri (371-444 h.); **es-Sünenü'l-vâride fi'l-fiteni ve gavâilihâ ve's-sâati ve eşrâtiyhâ**, I-VI, [Tahkik: Rızaullah İbni Muhammed İdris el-Mübarekfûrî], Dâru'l-Âsime, Riyad, 1416 h.

Ebû Davud, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî (202-275 h.); **Sünen**, [Tahkik: Muhammed Muhsin Abdülhamîd], I-IV, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, İstanbul, tsz.

Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdillâh el-İsbehânî (v. 430 h.); **Hilyetü'l-evliyâ ve tabakâtü'l-asfiyâ**, I-X, Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1405 h.

———; **Delâilü'n-nübüvve**, [Tahkik: Muhammed Ravvas Kal'acî Abdulberr Abbas], I-II, Dâru'n-nefâis, Beyrut, 1991.

Ebu's-Şeyh, Abdullah İbni Muhammed İbni Câfer İbni Hayyan el-Esbahânî (274-369 h.); **el-Azame**, [Tahkik: Rızaullah İbni Muhammed İdris el-Mübarekfûrî], I-V, Dâru'l-âsime, Riyad, 1408 h.

Ebû Ubeyd, Abdullah b. Abdülaziz b. Muhammed el-Bekrî (v. 487 h.); **Faslu'l-mekâl fi şerhi Kitabî'l-emsal**, [Tahkik: İhsan Abbas ve Abdülmecid Abideyn], Müessesetü'r-Risale, Beyrut, 1983.

Ebû Ya'lâ, Ahmed b. Ali b. el-Müsennâ (210/307 h.); **Müsned**, I-XIII, Dâru'l-Me'mûn li't-türâs, Dimaşk, 1404/1984.

———; **Mu'cem**, [Tahkik: İrşadu'l-Hak el-Eserî], İdâratü'l-Ulûmî'l-Eseriyye, Faysal Âbad, 1407 h.

Esbehânî, İsmâil İbni Muhammed İbni'l-Fazl et-Teymî (457-535 h.); **Delâilü'n-nübüvve**, [Tahkik: Muhammed el-Haddad], Dâru Taybe, Riyad, 1409.

Esfehânî, Ebu'l-Ferec Ali İbni Hüseyin İbni Muhammed, (v. 357/967); **el-Eğânî**, [Tahkik: Semir Cabir], I-XXIV, Dâru'l-fikr, Beyrut, tsz.

Eşrefoğlu Rûmî (v. 874/1469); **Müzekki'n-nüfûs**, İnsan yayınları, İstanbul, 1996.

Fâkihî, Ebû Abdillâh Muhammed İbni İsmail İbni'l-Abbâs (217-275 h.); *Ahbaru Mekke fî ka-dîmi'd-dehri ve hadîsih*, [Tahkik: Abdulmelik Abdullah], I-VI, Dâru Hadır, Beyrut, 1414 h.

Firyâbî, Câfer b. Muhammed b. Hasan (207-301 h.), *Delâilü'n-nübüvve*, [Tahkik: Âmir Hasan Sabri], Dâr-ı Hira, Mekke, 1406 h.

Gazâlî, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed (450-505 h.); *İhyâu ulûmi'd-dîn*, I-IV, Dâru'l-mârifê, Beyrut, tsz.

———; *Fedâihu'l-bâtiniyye*, [Tahkik: Abdurrahman Bedevî], Müessesetü dari'l-kü-tübi's-sekâfiyye, Küveyt, tsz.

Geylânî, Muhyiddin Abdülkadir b. Musa b. Abdillâh (v. 561/1166); *Fethu'r-rabbânî*, [Tahkik: Enes b. Muhammed b. Hasan Muhra], Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1419 h.

Gümüşhânevî, Ahmed Ziyaeddin Nakşibendî; *Mecmûatü'l-ahzâb*, I-III, Sezgin neşriyat, İstanbul, 1311/1893.

Hafâcî, Şihâbü'd-Din Ahmed b. Muhammed b. Ömer (v. 1069 h.); I-VI, *Nesîmü'r-riyâd fî şerhi Şifâi'l-Kâdı İyâz*, I-VI, [Tahkik: Muhammed Abdu'l-Kâdir Atâ], Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1421 h.

Hâkim, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh en-Neysâbü'rî (321-405 h.); *Müstedrek ale's-Sahîhayn*, I-V, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1411/ 1990.

el-Hakîm et-Tirmizî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ali b. el-Hasen; *Nevâdiru'l-usûl fî ehâdisi'r-Rasûl*, [Tahkik: Abdurrahman Amîra], I-IV, Dâru'l-Cil, Beyrut, 1412/1992.

Halebî, Ali İbni Burhaniddin (v. 1044/1635); *es-Sîratü'l-Halebiyye*, I-III, Dâru'l-mârifê, Beyrut, 1400.

Hamevî, Takıyyuddin Ebû Bekr Ali İbni Abdillâh (768-837 h.); *Hizânetü'l-edeb*, [Tahkik: Isâm Şayto], I-II, Dâru mektebeti'l-hilâl, Beyrut, 1987.

Harakî, Ebu'l-Kâsım Ömer b. Hüseyin (v. 334 h.); *Muhtasaru'l-Harakî min mesâ-ili'l-İmam Ahmed İbni Hanbel*, [Tahkik: Züheyr eş-Şâviş], Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut, 1403 h.

Hatîb el-Bağdâdî, Ahmed b. Ali Ebû Bekr (393-463 h.); *Târîhu Bağdâd*, I-XIV, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, tsz.

———; *el-Kifâye fî ilmi'r-rivâye*, [Tahkik: Ebû Abdillâh es-Sûrkî, İbrahim Hamdî el-Medenî], el-Mektebetü'l-ilmiyye, Medine, tsz.

- Hemedânî**, Ebî Firâs; *Divan*, [Şerh: Dr. Halîl ed-Düveyhî], Dâru'l-Kitabil Arabî, Beyrut, 1991.
- Heysemî**, Ali İbni Ebî Bekr (v. 807 h.); *Mecmeu'z-zevâid*, I-X, Dâru'r-reyyan li't-tü-ras-Dâru'l-kitabî'l-Arabî, Kahire-Beyrut, 1407 h.
- ; *Müsnedü'l-Hâris (Zevâidu'l-Hâris)*; [Tahkik: Hüseyin Ahmed Salih el-Bakirî], Merkezü Hidmeti's-Sünne ve's-Sîreti'n-Nebeviyye, Medine, 1413/1992.
- Humeydî**, Ebû Bekr Abdullah İbnu'z-Zübeyr (v. 219 h.); *Müsned*, [Tahkik: Habîburrahman el-Âzâmî], I-II, Dâru'l-kütübî'l-ilmiyye-Mektebetü'l-Mütenebbî, Beyrut-Kahire, tsz.
- Hüseyin Cisrî**; *Risâle-i Hamîdiye*, [Türkçe tercemesi: Manastırlı İsmail Hakkı], Bahar yayınları, İstanbul, 1980.
- İbni Abdilberr**, Yusuf b. Abdullah b. Muhammed (v. 463 h.); *İstîâb*, I-V, Dâru'l-cil, Beyrut, 1412 h.
- ; *Temhîd*, I-XXIV, Vizâratü umûmî'l-evkâfi ve's-şüûnî'l-İslâmiyye, Mağrib, 1387 h.
- İbni Âbidîn**, Muhammed Emîn (v. 1258/1842); *Hâşiye Raddi'l-muhtâr ale'd-Dürri'l-muhtâr*, I-VIII, Kahraman Yayınları, İstanbul, 1984.
- İbni Adiyy**, Ebû Ahmed Abdullah İbni Adiyy el-Cürcanî (v. 365/976); *el-Kâmil fi duafâi'r-ricâl*, I-VII, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1985.
- İbni Arabî**, Muhammed b. Ali Muhyiddîn (v. 638 h.); *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye*, I-VIII, el-Meclisü'l-a'lâ li's-sekâfe, Kahire, 1403/1983.
- ; *Risaletü's-Şeyhi'l-Ekber ile'l-İmam Fahriddin Râzî*, Alemü'l-Fikr, Kahire, 1997.
- İbni Asâkir**, Ebu'l-Kâsım Sikatüddîn Ali b. Hasan b. Hibetullah (v. 571/1176); *Târîhu Dimaşk*, I-LXX, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1417/1996.
- İbni Ebî Şeybe**, Abdullah b. Muhammed (v. 235 h.); *el-Musannef fi'l-ehâdis ve'l-âsâr*, [Tahkik: Kemâl Yusuf el-Hût], I-VII, Mektebetü'r-Ruşd, Riyad, 1409 h.
- İbni Ebî'l-İzz**, Ali b. Ali b. Muhammed ed-Dimaşkî (v. 792/1390); *Şerhu'l-Akîdeti't-Tahâviyye*, el-Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut, 1391.
- İbni Habîb**, Ebû Muhammed Bedrüddin Hasan İbni Ömer İbni Habîb el-Halebî, (v. 779/1377); *el-Müktefâ min sîreti'l-Mustafa*, [Tahkik: Mustafa Muhammed Hüseyin ez-Zehebî], Dâru'l-hadîs, Kahire, 1416/1996

- İbni Hacer**, Ahmed b. Ali el-Askalânî (773-852 h.); *Fethu'l-bârî*, I-XIII, Dâru'l-mâri-fe, Beyrut, 1379 h.
- ; *İsâbe*, I-VIII, Dâru'l-cîl, Beyrut, 1412 h.
- ; *el-Metâlibü'l-âliye bi-zevâidi'l-mesânidi's-semaniyye*, I-IV, [Tahkik: Habiburrahmân el-A'zami], Dâru'l-Mârife, Beyrut, tsz.
- İbni Hacer el-Heytemî**, Ebü'l-Abbas Şehabeddin Ahmed (v. 973 h.); *es-Savâiku'l-muhrika alâ ehli'r-rafz ve'd-dalâl ve'z-zendeka*, [Tahkik: Abdurrahman b. Abdullah Türki, Kamil Muhammed Harra], Müessesetü'r-Risale, Beyrut, 1997.
- İbni Hibbân**, Ebû Hâtim Muhammed el-Büstî (v. 354/965.); *El-İhsan fî takrî-bi Sahîh İbni Hibbân*, [Tertîb: Alâüddîn Ali b. Belbânî; Tahkik ve ta'lîk: Şuayb el-Arnâvût], I-XVII, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1988.
- ; *es-Sikât*, I-IX, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1395/1975.
- İbni Hişâm**, Abdülmelik İbni Hişâm İbni Eyyûb el-Himyerî (v. 213/828); *es-Sîra-tü'n-nebeviyye*, I-VI, Dâru'l-cîl, Beyrut, 1411.
- İbni Huzeyme**, Ebû Bekr Muhammed İbni İshak es-Sülemî en-Neysabûrî (223-311 h.); *Sahîh*, [Tahkik: Muhammed Mustafa el-Âzâmî], I-IV, el-Mektebu'l-İslâmî, Beyrut, 1390/1970.
- İbni İshak**, Muhammed b. İshak b. Yesar (85-151 h.); *Sîretü İbni İshak*, [Tahkik: Muhammed Hamidullah], Ma'hedü'd-Dirâsât ve'l-Ebhâs li't-Ta'rib, tsz.
- İbni Kays**, Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd b. Süfyân (208-281 h.); *Kura'd-dayf*, I-V, Advâü's-selef, Riyad, 1997.
- İbni Kânî**, Ebü'l-Hüseyn Abdu'l-Bâkî (265-351 h.); *Mu'cemü's-sahabe*, I-III, [Tahkik: Salah b. Sâlim el-Misratî], Mektebetü'l-Gurabâi'l-Eseriyye, Medine, 1418/1997.
- İbni Kayyim el-Cevziyye**, Ebû Abdillâh Muhammed İbni Ebî Bekr Eyyûb ez-Züreî (691-751 h.); *Bedâiü'l-Fevâid*, [Tahkik: Heyet], Mektebetü Nezzâr Mustafa el-Bâz, Mekke, 1416/ 1996.
- ; *Medâricü's-sâlikîn*, [Tahkik: Muhammed Hamid el-Fakî], I-III, Dâru'l-kitabi'l-Arabî, Beyrut, 1393/1973.
- ; *Hidâyetü'l-huyârâ fî ecvibeti'l-yahûd ve'n-nasârâ*, el-Câmiatü'l-İslamiyye, Medine, tsz.

- İbni Kesîr**, Ebu'l-Fidâ İsmail İbni Ömer İbni Kesîr ed-Dimaşkî (v. 774 h.); *Tefsîru'l-Kur'ânî'l-azîm*, I-IV, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1401 h.
- ; *el-Bidâye ve'n-nihâye*, I-XIV, Dâru'l-meârif, Beyrut, tsz.
- İbni Kudâme**, Ebû Muhammed Abdullah b. Ahmed el-Makdisî (541-620 h.); *el-Muğnî fî fihhi'l-İmam Ahmed b. Hanbel eş-Şeybânî*, I-X, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1405 h.
- İbni Mâce**, Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî (207-275 h.); *Sünen*, I-II, Dâru'l-fikr, Beyrut, tsz.
- İbni Mende**, Muhammed b. İshak b. Yahya (310-395 h.); *İman*, I-II, [Tahkik: Ali b. Muhammed b. Nâsır el-Fakihî], Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1406 h.
- İbni Receb**, Ebu'l-Ferec Zeynüddin Abdurrahman İbni Ahmed el-Hanbelî (v. 795/1393); *Câmiu'l-ulûm ve'l-hikem fî şerhi hamsîne hadîsen min cevâ-mi'l-kelim*, Dâru'l-mârif, Beyrut, 1408.
- İbni Sa'd**, Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd el-Menî' (168-230 h.); *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, I-VIII, Dâru sâdir, Beyrut, tsz.
- İbni Seyyidi'n-Nâs**; *Uyûnü'l-eser*, I-II, Dâru İbni Kesir, (Dimaşk-Beyrut-1992).
- İbni Teymiyye**, Ebu'l-Abbas Ahmed İbni Abdilhalim İbni Teymiyye el-Harrânî (661-728 h.); *el-Cevabü's-sahih li men beddele dine'l-Mesih*, [Tahkik; Ali Hasan Nasır, Abdulaziz İbrahim el-Asker, Hamdan Muhammed], I-VI, Dâru'l-âsime, Riyad, 1414 h.
- ; *İstikâmet*, [Tahkik: Muhammed Reşad Salim], I-II, Câmiatü'l-İmam Muhammed b. Suûd, Medine, 1403 h.
- ; *Kütübü ve resâilü ve fetâvâ İbni Teymiyye fi'l-akide*, [Tahkik: Abdurrahman Muhammed Kasım en-Necdî], I-VII, Mektebetü İbni Teymiyye, tsz.
- ; *Minhacü's-sünneti'n-nebeviyye*, [Tahkik: Muhammed Reşad Salim], I-X, Müessesetü Kurtuba, 1406 h.
- ; *Şerhu'l-Akîdeti'l-Esfehâniyye*, [Tahkik: İbrahim Süaydâ], Mektebetü'r-rüşd, Riyad, 1415 h.
- İbnü'l-Ca'd**, İbni Ubeyd Ebû'l-Hasan el-Cevherî (134-230 h.); *Müsned*, [Tahkik: Âmir Ahmed Haydar], Müessesetü Nâdir, Beyrut, 1410/1990.
- İbnü'l-Cevzî**, Abdurrahman b. Ali b. Muhammed (508-597 h.); *el-Muntazam fî târîhi'l-mülûki ve'l-ümem*, Dâru sâdir, Beyrut, 1358 h.

- ; *el-İlelü'l-mütenâhiye*, I-II, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1403 h.
- ; *Kitâbü'l-Mevzûât mine'l-ehadisi'l-merfûât*, I-III, [Tahkik: Abdurrahman Muhammed Osman], Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1983.
- ; *Sıfatü's-safve*, I-IV, Dâru'l-mâriye, Beyrut, 1399/1979.
- ; *Zâdü'l-mesîr fi ilmi't-tefsîr*, I-IX, el-Mektebu'l-İslâmî, Beyrut, 1404 h.
- İbnü'l-Esîr**, Ebu'l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdülkerim (v. 630/1233); *el-Kâmil fi't-târih*, I-V, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1415/1995.
- ; *el-Meseli's-sâir fi edebi'l-kâtibi ve's-şâir*, I-II, el-Mektebetü'l-asriyye, Beyrut, 1995.
- ; *Üsdü'l-gâbe fi mârifeti's-sahabe*, I-VII, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1414/1993.
- İbnü'l-Hümâm**, Muhammed b. Abdülvahid es-Sivâsî (v. 861 h.); *Şerhu Fethu'l-kadîr*, I-VII, Dâru'l-Fikr, Beyrut, tsz.
- İbnü'l-İmâd**, Ebu'l-Felah Abdulhay b. Ahmed b. Muhammed (1032-1089 h.); *Şeze-râtü'z-zeheb fi ahhâri men zeheb*, I-IV, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, tsz.
- İbnü'l-Mübârek**, Abdullah (118-181 h.); *Zühed*, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, tsz.
- el-Îcî**, Ebu'l-Fazl Adudiddin Abdurrahman İbni Ahmed Abdulgaffar (v. 756/1355); *Kitabu'l-Mevakif*, [Tahkik: Abdurrahman Umeyre], Dâru'l-cil, Beyrut, 1997.
- İmam Rabbânî**, Ahmed Fârukî Serhendî; *Mektubat*, I-II, Fazilet Neşriyat, İstanbul, tsz.
- İshâk b. Râhûye**, İbni İbrâhim b. Mahled (161-238 h.); *Müsned*, I-V, Mektebetü'l-iman, Medine, 1995.
- İslâm Ansiklopedisi**; Türkiye Diyanet Vakfı Neşriyat A.Ş., I-XXIX, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul, 1988.
- Kâdî İyâz**, Ebu'l-Fazl İyâz İbni Musa İbni İyâz el-Yahsubî (v. 544/1149); *eş-Şifâ bi ta'rîfi hukûki'l-Mustafa (s.a.s.)*, [Tahkik: Hüseyin Abdulhamid Nil], Dâru'l-erkam, Beyrut, 1415/1995.
- Kalkaşendî**, Ahmed b. Ali (v. 821 h.); *Subhu'l-a'sâ fi sinâati'l-inşâ*, I-VIII, Dâru'l-fikr, Dimaşk, 1987.

- Kannûcî**, Muhammed Sıddık Hasan Han (1248-1307 h.); *Ebcedü'l-ulûmî'l-veş-yî'l-merkûm fî beyân-i ahvâli'l-ulûm*, [Tahkik: Abdülcebbâr Zekkâr], I-III, Dâru'l-kütübî'l-ilmiyye, Beyrut, 1978.
- Kâsânî**, Alâüddîn (v. 587 h.); *Bedâiu's-sanâi'*, I-VII, Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1982.
- Kâsım b. Sellâm**, Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm el-Herevî (v. 154-224 h.); *Garîbü'l-hadîs*, [Tahkik: Muhammed Abdulmuîn Han], I-IV, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1396/1976.
- Katib Çelebi**, Hacı Halife Mustafa b. Abdullah (1017-1067 h.); *Keşfü'z-zûnun an esami'l-kütüb ve'l-fünûn*, I-II, Dâru'l-kütübî'l-ilmiyye, Beyrut, 1413/1992.
- Kermî**, Ebû Bekr el-Makdisî el-Hanbelî Mer'î b. Yusuf, (ö. 1033/1624); *Kalâidü'l-mercân fî beyâni'n-nâsihi ve'l- mensûh fi'l-Kur'ân*, [Tahkik: Sami Ata Hasan], Daru'l-Kur'ânî'l-Kerîm, Kuveyt 1400.
- Kilâî**, Ebû'r-Rebi' Süleyman b. Musa (565-634 h.); *el-İktifa bimâ-tazammenehu min megâzi Resulillah ve selasetü'l-hulefâ*, [Tahkik: Kemâleddin İzzeddin Ali], I-IV, Alemü'l-Kütüb, Beyrut, 1997.
- Kitab-ı Mukaddes** [Türkçe terceme] Eski ve Yeni Ahit, Kitab-ı Mukaddes Şirketi, İstanbul, 1988.
- Kudâî**, Muhammed b. Selâme b. Ca'fer (v. 454 h.); *Müsnedü's-Şihâb*, I-II, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1407/1986.
- Kurtubî**, Muhammed b. Ahmed b. Ebû Bekr b. Ferah (v. 671/1273 h.); *el-İ'lâm bimâ fî Dini'n-Nasârâ mine'l-fesâd ve'l-evham ve izhâri mehasin-i Dini'l-İslâm ve isbatî nübüvve Nebiyyin Muhammed (s.a.s.)*, [Tahkik: Ahmed Hicazi Saka], Dâru't-Türâsi'l-Arabî, Kahire, 1398/1978.
- Mâlik b. Enes**, Ebû Abdullah el-Esbahî (93-179 h.); *Muvatta*, I-II, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1985.
- ; *el-Müdevvenetü'l-kübrâ*, Dâru sâdir, Beyrut, tsz.
- Ma'mer b. Râşid** (v. 151 h.); *Câmî* (Abdurrezzak'ın el-Musannef'inin sonunda), el-mektebü'l-İslâmî, Beyrut, 1403 h.
- Mâverdi**, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habîb (v. 450/1058 h.); *A'lâmü'n-nübüvve*, [Tahkik: Muhammed Mu'tesim Billah el-Bağdadi], Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1987.

- Merğînânî**, Ebu'l-Huseyn Ali b. Ebî Bekr b. Abdilcelîl (511-593 h.); *el-Hidâye şerhu'l-Bidâye*, I-IV, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, Beyrut, tsz.
- Mevlânâ Celaleddin Rumî**, Muhammed b. Muhammed b. Hüseyin (v. 672 h.); *Dîvân-ı kebîr*, [Haz.: Abdûlbaki Gölpınarlı], Remzi Kitabevi, İstanbul, 1957.
- ; *Mesnevî-i Şerîf*; [Terc.: Şefik Can], I-XXVI, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2004.
- Meydânî**, Ebu'l-Fadl Ahmed b. Muhammed (v. 518 h.); *Mecmeu'l-emsâl*, I-II, Dâru'l-mârifet, Beyrut, tsz.
- Mizzî**, Yusuf b. ez-Zekî Abdurrahmân (654-742 h.); *Tehzibü'l-Kemâl*, I-XXXV, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1400/1980.
- Muhammed Bedreddin**; *Ebdeu'l-beyân li cemûi âyi'l-Kur'ân*, Daru'n-Nîl, İzmir, 1413/1992.
- Münâvî**, Muhammed Abdürraûf b. Ali (v. 1031/1622); *Feyzu'l-kadîr şerhu Câmiî's-sağîr*, I-VI, el-Mektebetü't-ticâriyyeti'l-kübrâ, Mısır, 1356 h.
- Müslim**, Ebu'l-Hüseyin el-Haccâc en-Neysâbüri (206-261 h.); *Sahihu Müslim*, I-V, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz.
- Nâsîf el-Yâzîcî**, Nasîf b. Abdullah b. Nasîf (v. 1287/1871); *el-Urfü't-tayyib fî şerhi Dîvânî Ebi't-Tayyib (Şerhu Dîvânî'l-Mütenebbî)*, I-II, Dâru'l-Cîl, Beyrut, 1995.
- Nebhânî**, Yusuf b. İsmail b. Yusuf (v. 1350/1932); *Huccetullâhi ale'l-âlemîn fî mu'cizâti Seyyidi'l-murselîn*, Dâru'l-fikr, Beyrut, tsz.
- ; *Câmiu kerâmâti'l-evliya*, [Tahkik: İbrahim Atve Avad], I-II, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1409/1989.
- Nesâî**, Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb (215-303 h.); *Sünen*, [Tahkik: Abdülfettah Ebû Gudde], I-VIII, Mektebetü'l-matbûâtî'l-İslâmiyye, Halep, 1406/1986.
- ; *es-Sünenü'l-kübrâ*, [Tahkik: Abdulğaffâr Süleyman el-Bündârî], I-VI, Dâru'l-kütübî'l-ilmiyye, Beyrut, 1411/1991.
- ; *Amelü'l-yeum ve'l-leyle*, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1406 h.
- Nesefî**, Ebu Hafs Necmeddin Ömer b. Muhammed b. Ahmed (v. 537 h.); *Akâid*, Hacı Muharrem Efendi Matbaası, 1847.
- Nevevî**, Ebû Zekerîyyâ Yahyâ b. Şeref (631-676 h.); *Şerhu Sahîhi Müslim (Şerhu'n-Nevevî alâ Sahîhi Müslim)*, I-XVIII, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1392.

- ; *el-Ezkar min kelâmi Seyyidi'l-ibrâr*, Müessesetü'l-kütübi's-sekâfiyye, Beyrut, 1988.
- ; *Tehzîbü'l-esmâ ve'l-lugat*, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1996.
- ; *el-Mecmû şerhi'l-Mühezzeb*, [Tahkik: Mahmud Matrahî], I-IX, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1417/1996.
- Rahmetullah el-Hindî**, Rahmetullah b. Halilurrahman (v. 1308/1891); *İzhâru'l-hak*, I-IV, [Tahkik: Muhammed Ahmed Muhammed Abdulkadir Halil Melkavî], İdaretü'l-Buhûsi'l-İlmiyye, Riyad, 1989.
- Rânehürmüzî**, Hasan b. Abdurrahman (v. 260-360 h.); *el-Muhaddisü'l-fâsil beyne'r-râvî ve'l-vâî*, [Tahkik: Muhammed Accac el-Hatîb], Dâru'l-fikr, Beyrut, 1404/1984.
- Rûyânî**, Ebû Bekr Muhammed İbni Harun (v. 307 h.); *Müsned*, [Tahkik: Eymen Ali Ebû Yemânî], I-II, Müessesetü Kurtuba, Kahire, 1416 h.
- Sa'di Şirâzî**, Muslih b. Abdillâh (v. 1292 m.); *Külliyat-ı Sa'dî*, [Tashih ve Tahkik: Muhammed Ali Furûgî], I cilt, Müessesetü intişârât-ı nigah, Tahran, 1378 h.
- Said b. Mansûr**, Ebû Osman Said b. Mansur b. Şu'be el-Horasani (v. 227/842 h.); *Sünen*, [Tahkik: Sa'd b. Abdullâh b. Abdülaziz Âl-i Humeyyed], I-V, Dâru'l-Asîmî, Riyad, 1414/1993.
- ; *Kitâbü's-Sünen*, [Tahkik: Habîbürrahman el-Âzamî], ed-Dâru's-Selefiyye, Hindistan, 1982.
- Serahsî**, Ebû Bekr Muhammed b. Ebî Sehl (v. ?); *Mebsût*, I-XXX, Dâru'l-mârifet, Beyrut, 1406 h.
- Seyyid Bey**, Muhammed (v. 1924 m.); *Usûl-u fıkıh (Medhal)*, I, Matbaa-yı Âmire, İstanbul, 1914.
- Siirdî**, Molla Halil (1757-1843 m.) *Nehcül-enâm*, 1984 baskısı
- Sindî**, Ebu'l-Hasan Nureddin Muhammed b. Abdülhadi (ö. 1138); *Hâşiye*, I-VIII, [Tahkik: Abdulfettah Ebû Gudde], Mektebetü'l-Matbaati'l-İslâmiyye, Halep, 1406/1986.
- Süyûtî**, Abdurrahman b. el-Kemâl Celâleddîn (849-911 h.); *el-Hasâisu'l-kübrâ*, I-III, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1985.
- ; *ed-Dürü'l-mensûr*, I-VIII, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1993.

- ; *el-İtkân fî ulûmi'l-Kurân*, I-II, El-Matbaatü'l-Meymeniyye, Kahire, 1317/1899.
- ; *et-Tedribü'r-râvî*, I-II, Mektebetü'r-Riyâd el-hadîse, Riyad, tsz.
- ; *el-Leâli'l-masnûa fî ehâdisi'l-mevdûa*, I-II, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, 1975.
- Sübki**, Ebû Nasr Abdülvehhab b. Ali b. Abdilkâfi (ö. 771/1370); *Tabakâtü's-Şâfiyyeti'l-kübrâ*, I-X, Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, Kahire, 1983.
- Süheyli**, Abdurrahman İbni Abdillâh el-Has'amî (v. 581 h.); *er-Ravdu'l-ünf fî tef-sîri's-sûreti'n-nebeviyye li İbni Hişâm*, [Tahkik: Mecdî Mansur], I-IV, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1418/1997.
- Şâfiî**, Ebû Abdillâh Muhammed İbni İdris (150-204 h.); *Müsnedü's-Şâfiî*, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, tsz.
- ; *el-Ümm*, Dâru'l-mârife, Beyrut, 1393 h.
- Şa'rânî**, Muhammed el-Mağribî (v. 976 h.); *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, I-II, Dâru'l-fikri'l-Arabî, Kahire, tsz.
- Şâtıbî**, Ebû İshak İbrahim b. Musa b. Muhammed el-Gıratî (v. 790/1388); *el-Muvafakât fî usûli's-şerîa*, I-IV, [Tahkik: Abdullah Derraz], Dâru'l-mârife, Beyrut, tsz.
- Şevkânî**, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ali (v. 1250/1834); *İrşâdü's-sikât ila ittifâ-ki's-şerâi' ale't-tevhîd ve'l-maad ve'n-nübüvvât*, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1404/1984.
- Şeybânî**, Ebû Abdillâh Muhammed b. Hasan b. Ferkad (132-189 h.); *Mebsût*, [Tahkik: Ebu'l-Vefâ el-Efgânî], I-V, İdâretü'l-Kur'ân ve'l-Ulûmi'l-İslâmiyye, Karaçi, tsz.
- ; *el-Hüccet alâ ehl'i-Medîne*, [Tahkik: Mehdî Hasan el-Keylânî el-Kâdirî], I-IV, Âlemü'l-kütüb, Beyrut, 1403/1983.
- Şeyh Şemseddin Sivasî**, Şemsüddin Ahmed b. Muhammed; *Menâkıb-ı Çihâr Yâr-i Güzîn*, [Maârif Nezareti'nin ruhsatıyla h. 1309'da Osmanlıca olarak].
- Şirâzî**, Ebû İshak Cemaleddin İbrahim b. Ali b. Yusuf; *el-Mühezzebe fî fıkhi'l-İmam eş-Şâfiî*, I-II, Dâru'l-fikr, Beyrut, tsz.

- Şümrûbî**, Abdülmecid (v. 1929 m.); *Şerh-u Hikemi'l-Atâiye*, Daru İbni Kesir, (Beyrut-1989).
- Taberânî**, Ebu'l-Kâsım Muhammed b. Ahmed (v. 360 h.); *el-Mu'cemül-evsat*, [Tahkik: Hamdi b. Abdülmecîd es-Selefi], I-X, Dâru'l-Harameyn, Kahire, 1415 h.
- ; *el-Mu'cemül-kebîr*, [Tahkik: Hamdi b. Abdülmecîd es-Selefi], I-XX, Mek-tebetü'l-ulûm ve'l-hikem, Musul, 1404 h.
- ; *el-Mu'cemüs-sağîr*, [Tahkik: Hamdi b. Abdülmecîd es-Selefi], I-II, el-Mektebetü'l-İslâmî/Dâru Ammân, Beyrut/Amman, 1405/1985.
- Taberî**, Muhammed b. Cerîr b. Yezîd b. Hâlid (224-310 h.); *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk (Târîhu't-Taberî)*, I-V, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1407 h.
- ; *el-Câmiu'l-beyân*, I-XXX, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1405 h.
- Tayâlisî**, Ebû Davud Süleymân b. Davud (v. 204 h.); *Müsned*, Dâru'l-mârifet, Beyrut, tsz.
- Tirmizî**, Ebû İsa Muhammed b. İsa (209-279 h.); *el-Câmiu's-sahîh*, I-V, Dâru ihyâ-i't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz.
- Ukaylî**, Ebû Ca'fer Muhammed b. Amr b. Musa (v. 322 h.); *ed-Duafâu'l-kebîr*, [Tahkik: Abdulmûtî Emin Kal'acî], I-IV, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1404/1984.
- Übşeyhî**, Şihâbüddîn Muhammed b. Ahmed (790-850 h.); *el-Müstatraf fî külli fennin müstazraf*, [Tahkik: Müfid Muhammed Kamîha], I-II, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1986.
- Vâhidî**, Ebu'l-Hasan Ali İbni Ahmed (v. 468 h.); *El-Vecîz fî tefsîri'l-Kitâbi'l-Azîz*, [Tahkik: Safvan Adnan Davudî], I-II, Dâru'l-kalem, Dimaşk-Beyrut, 1415 h.
- Vâkıdî**, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Vâkıd el-Eslemî (ö. 207/823); *Kitâbü'l-megâzi*, I-III, [Tahkik: Marsden Jones], Alemü'l-Kütüb, Beyrut, 1966.
- Zebîdî**, Ebu'l-Feyz Murtazâ Muhammed b. Muhammed b. Muhammed (v. 1205/1790); *Tâcü'l-arûs min cevhereti'l-kâmûs*, I-XX, Dâru ihyâ-i't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1394/1974.
- Zehebî**, Şemsüddîn Muhammed Ahmed (v. 748/1347); *Mîzanü'l-îtidâl fî nakdi'r-ricâl*, [Tahkik: Ali Muhammed Muavvad, Âdil Ahmed Abdülmecîd], I-VIII, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1416/1995.

———; *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, I-XXIII, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1413 h.

———; *Tezkiratü'l-huffâz*, I-V, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, tsz.

Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Cârullah Mahmud b. Ömer b. Muhammed (v. 538/ 1144); *el-Fâik fî garîbi'l-hadîs*, [Tahkik: Muhammed Ebü'l-Fazl İbrahim, Ali Muhammed Becavi], I-IV, Dâru'l-mârifet, Beyrut, tsz.

Zerkeşî, Ebû Abdullah Bedreddin Muhammed b. Bahadır b. Abdullah (v. 745-794 h.); *el-Burhân fî ulûmi'l-Kur'ân*, [Tahkik: Muhammed Ebü'l-Fazl İbrahim], I-IV, Dâru'l-mârifet, Beyrut, 1391/1972.

Zürkânî, Muhammed Abdülazîm; *Menâhilü'l-irfân fî ulûmi'l-Kur'ân*, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1996.

Şahırlar

Abbas İbni Abdilmuttalib (r.a.)

Allah Resûlü'nün (s.a.s.) amcası büyük sahabîdir. Resûl-i Ekrem'in (s.a.s.) doğumundan iki veya üç yıl önce dünyaya geldi. İlk gençlik yıllarından itibaren ticaretle meşgul oldu. Maddi durumunun iyi olması sebebiyle Câhiliye döneminde Kâbe'yi ziyarette gelen hacılara su dağıtma ve onlara ziyafet verme görevlerini kardeşi Ebû Tâlib'den devraldı.

Onun, Mekke fethine veya en azından Bedir Savaşı'na kadar müslüman olmadığına dair rivayet var ise de, Allah Resûlü (s.a.s.) ile münasebeti incelendiğinde, İnsanlığın İftihar Tablosu'nun İslâmiyet'i yaymaya başladığı günlerde Hz. Abbas'ın hemen müslüman olduğu anlaşılmaktadır. Ancak geniş nüfuzunu kullanarak müslümanları himaye etmek düşüncesiyle, Müslümanlığı kabul ettiğini açığa vurmamış, hatta Mekkeli müşriklerin müslümanlarla ilgili karar ve davranışlarını Allah Resûlü'ne (s.a.s.) ulaştırmak maksadıyla kasten hicret etmiştir. İkinci Akabe Biati'nda Resûl-i Ekrem'i yalnız bırakmayarak müzakerele katılmış, Medineli müslümanlardan O'nun (s.a.s.) hayatını tehlikeye atmayacaklarına dair teminat almıştır. Bedir Savaşı'nda müşriklerin safında yer almak

zorunda kalan Hz. Abbas, bu savaşta esir düşmüş, kendisinin ve diğer akrabalarının fidyelerini ödeyerek Mekke'ye dönmüştür. Bu tarihten sonrada Mekke'deki fakir müslümanları himaye etmeye ve Kureyşlilerin İslâmiyet aleyhindeki çalışmaları hakkında Allah Resûlü'ne (s.a.s.) bilgi ulaştırmaya devam etmiştir. Hayber'in fethini Resûlullah'ın (s.a.s.) ona müjdelemesi, ikisi arasında gizli bir haberleşmenin öteden beri devam edeceğini göstermektedir. Mekke'nin fethi için yapılan hazırlıklar tamamlandıktan sonra müslüman olduğunu açığa vurma, onun gizli ve son derece önemli bir görevi üstlenmiş olduğunun bir başka delilidir. Huneyn Savaşı'nın ilk anlarında muvakkat bir bozguna uğrayan müslümanlara, Akabe ve Rıdvan biatlarında Resûl-i Ekrem'e (s.a.s.) bağlılık sözü verdiklerini gür sesiyle hatırlatmış; böylece İslâm ordusunun tekrar derlenip toparlanmasına ve düşmanı bozguna uğratmasına yardımcı olmuştur.

İnsanlığın İftihar Tablosu (s.a.s.), amcası Hz. Abbas'ı çok sever, kendisinden sadece iki veya üç yaş büyük olmasına rağmen, "İnsanın amcası babası gibidir" buyurarak ona saygı gösterirdi. Ayrıca onu, "Kureyş'in en cömerdi ve akrabalık bağlarına en çok riayet

edeni” diye övmüş, Hz. Abbas’ı incitenlerin kendini incitmiş olacaklarını” ifade etmiştir. Hz. Ömer, Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) vefatından sonraki kıtlık yıllarında yağmur duasına çıkıldığı zaman, Hz. Abbas’ı kastederek, “peygamberin amcası hürmetine” diye rahmet niyaz ederdi. Hz. Ebûbekir, Ömer ve Osman (r.anhum) halifelik dönemlerinde ona büyük itibar göstermişlerdir. Kendisinden otuz beş hadis rivayet edilen, köle azat etmeyi seven ve maddî varlığıyla İslâmiyet’e değerli hizmetlerde bulunan Hz. Abbas (r.a.) seksen sekiz yaşlarında Medine’de vefat etmiştir.

Abbas İbni Mirdâs (r.a.)

Kahramanlık şiiirleriyle tanınan bir sahabidir. Babası Mirdâs putperest idi. Babasının ölümünden sonra, rivayete göre hicretin 8. yılı veya daha önce Süleym kabilesinden bazı kimselerle birlikte Allah Resûlü’ne (s.a.s.) gelerek müslüman olmuştur. Kendi kabilesinden topladığı dokuz yüz kişilik bir kuvvetin başında önce Mekke’nin fethine katılmış, Huneyn Savaşı ve Tâif muhasarasında da bulunmuştur. Başta Huneyn olmak üzere katıldığı savaşlarla ilgili kahramanlık duygularını dile getiren şiiirlerinin bir kısmı zamanımıza ulaşmıştır. Şiiirlerinden yetmiş yedisi bir araya getirilerek Divânü’l-Abbas İbni Mirdâs es-Sülemî adıyla neşredilmiştir. Resûl-i Ekrem’den (s.a.s.) dört hadis rivayet eden Abbas İbni Mirdâs (r.a.), Halife Hz. Osman (r.a.) devrinde vefat etmiştir.

Abdullah İbni Abbas (r.a.)

Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) amcasının oğlu, tefsir ve fıkıh ilimlerinde otorite kabul edilen ve çok hadis rivayet edenler arasında yer alan sahabîdir. Hicretten üç yıl kadar önce Mekke’de dünyaya geldi. Doğduğu zaman babası tarafından Resûl-i Ekrem’e (s.a.s.) götürüldü ve duasına mazhar oldu. Allah Resûlü’nün (s.a.s.) eşlerinden olan Meymune Validemiz (r.a.), onun teyzesi olduğundan bazı geceler Allah Resûlü’nün (s.a.s.) evinde konuk edilirdi. Peygamber Efendimiz’e (s.a.s.) olan sevgisi, bağlılığı ve samimi hizmetleri sebebiyle O’nun takdirini kazanmış ve “Allah’ım, ona Kitab’ı öğret ve dinde mütehasıs kıl” tarzındaki duasına mazhar olmuştur. Naklettiği 1660 hadislerle çok hadis rivayet eden sahabîlerden biri olan Abdullah İbni Abbas, aynı zamanda hadis öğrenimine de önem vermiştir. Kur’ân-ı Kerim’in inceliklerini anlayıp yorumlaması için Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) özel olarak dua ettiği İbni Abbas’ın tefsir ilmindeki üstünlüğü de daha ilk devirlerden itibaren hemen herkes tarafından kabul edilmiştir. Âyetlerin nüzul sebeplerini, nasih ve mensuhunu çok iyi bildiği gibi Arap edebiyatına olan vukufu da mükemmeldi. Bu sebeple ashap devrinden itibaren “Hibrü’l-ümme” (Ümmetin âlimi), “Tercümanü’l-Kur’ân” (Kur’ân’ın tercümanı) unvanlarıyla anılagelmiştir. Nitekim Hz. Ömer (r.a.), Bedir ashabının da

katıldığı ilim meclislerinde, yaşı küçük olmasına rağmen İbni Abbas'ı da bulundurur ve fikirlerine değer verirdi. Abdullah İbni Abbas, fıkıh ilminde de önemli bir yere sahiptir. Devrinde Mekke'nin fıkıh otoritesi olarak kabul edilmiştir ve fetvalarının çokluğuyla meşhurdur. O, tefsir, fıkıh ve hadisten başka, Arap edebiyatı ve ensab ilmi (geneloloji) alanlarında da derin bilgiye sahipti. Aynı zamanda kudretli bir hatipti; namazlardan sonra tesirli konuşmalar yapar, dinleyiciler arasında Arapça bilmeyenler varsa, sözlerinin onlar tarafından da anlaşılması için tercüman kullanırdı.

Abdullah İbni Abbas, Hz. Osman (r.a.) döneminde hac emirliği, Hz. Ali (r.a.) döneminde de Basra valiliği görevlerinde bulundu. Kaynaklar, mümtaz bir kişiliğe sahip olan Abdullah İbni Abbas'ın siyasi ve sosyal olaylar karşısında ilmî otoritesini ve siyasi itidalini daima muhafaza ettiğini belirtmektedir. Hayatı boyunca müslümanların birlik ve beraberliğini savunan, bunun gerçekleşmesi için zaman zaman yetkilileri uyarak, gerektiğinde eleştiren ve kendisine yapılan halifelik tekliflerine iltifat etmeyen Abdullah İbni Abbas, 688 tarihinde yetmiş yaşlarında iken Taif'te vefat etmiş ve buraya defnedilmiştir.

Abdullah İbni Amr İbni'l-Âs (r.a.)

İbadet derinliği, zühd ve takva enginliği, geniş hadis ve fıkıh bilgisiy-le meşhur bir sahabîdir. Hicretten yedi

yıl kadar önce Mekke'de doğdu. Babası Amr İbnü'l-Âs'dan önce müslüman oldu ve hicretin 7. yılından sonra onunla birlikte Medine'ye göç etti. Süryanice'yi iyi bilen, Tevrat'ı okuyan Abdullah İbni Amr'ın yazısı da güzeldi. Bu sebeple Resûl-i Ekrem'den (s.a.s.) duyup da ezberlemek istediği hadisleri unutmamak için not ederdi. Zaten Allah Resûlü de (s.a.s.) kendisinden duyduğu her sözü ve her davranışı yazabileceğine dair ona izin vermişti. Hz. Abdullah İbni Amr, es-Sahîfetü's-sâdika adıyla topladığı bu hadisleri bir sandıkta dikkatle korur ve kendisini hayata bağlayan şeylerin başında Sahîfe'nin geldiğini söylerdi. Rivayet ettiği hadis sayısı bakımından en önde gelen büyük sahabî Ebû Hureyre Hazretleri, kendisinden fazla hadis bilen yegâne sahabînin Abdullah İbni Amr olduğunu belirtmiş, bunun sebebini de onun Allah Resûlü'nden (s.a.s.) duyduğu hadisleri yazmasına bağlamıştır. Ebû Hureyre Hazretleri'nin bu şehâdeti, Abdullah İbni Amr'ın (r.a.) en çok hadis bilen sahabîlerden biri olduğunun açık delilidir.

Gecelerini sürekli ibadetle geçirmesi, devamlı oruç tutması, her gün Kur'ân'ı hatmetmesi dolayısıyla ailesini ihmal ettiği düşünülmüş ve bu yüzden babası tarafından Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) şikayet edilmiştir. Resûl-i Ekrem de (s.a.s.) daha az oruç tutmasını, daha az Kur'ân okumasını kendisinden istemiş, fakat Abdullah İbni Amr (r.a.) kuvvetini ve gençliğini ibadetle değerlendirmek

arzusunda olduğunu ısrarla söyleyince, bu defa yedi günden daha kısa bir sürede Kur'ân'ı hatmetmemesini, Hz. Dâvud gibi bir gün oruç tutup bir gün tutmamasını, ibadetten artakalan zamanını aile fertleriyle birlikte geçirmesini ve dinlenmesini tavsiye etmiştir. Hz. Abdullah İbni Amr, yaşlandığı zaman söylenen bu şeyleri terketmemiş, ancak Allah Resûlü'nün (s.a.s.) kendisine gösterdiği kolaylıktan yeteri kadar faydalanmadığından ötürü pişmanlık duyduğunu ifade etmiştir. Babasıyla birlikte Şam'ın fethinde ve Yermük Savaşı'nda bulunmuş, bu savaşta babasının sancaktarlığını yapmış, Sıffin Savaşı'na katılması için babasının ısrar etmesi üzerine onunla beraber Muaviye ordusunda yer almış, fakat müslümanlara silah çekmemiştir. Başka bir rivayete göre de, hayatının son yıllarında, Sıffin'de fiilî savaşa girmemekle birlikte, orada bulunmuş olmaktan duyduğu derin üzüntüyü, "Keşke yirmi yıl önce ölseydim!" demek suretiyle dile getirmiştir. Ömrünün son yıllarında gözlerini kaybeden Abdullah İbni Amr İbnü'l-Âs (r.a.), yetmiş iki yaşında iken Mısır'da vefat etmiş ve Fustat'ta babasının yaptırdığı Amr İbnü'l-Âs Câmii'nin yanındaki evine defnedilmiştir.

Abdullah İbni Câfer (r.a.)

Habeşistan'da doğan ilk sahabî unvanına sahip, Hz. Ali'nin yeğeni, Câfer-i Tayyar'ın oğlu olan cömertliğiyle meşhur sahabîdir. Ailesiyle birlikte

Habeşistan'dan Medine'ye döndüğünde, yedi yaşlarında iken Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) biat etmiştir. Babasının Mûte Savaşı'nda şehid düşmesi üzerine Allah Resûlü (s.a.s.) ona derin bir şefkat ve alâka göstermiştir. Allah Resûlü'nün (s.a.s.) vefatında on yaşlarında genç bir sahabî olan Abdullah İbni Câfer (r.a.), doğrudan Resûl-i Ekrem'den (s.a.s.), ayrıca annesi Esmâ bint Umeys'den ve amcası Hz. Ali'den (r.a.) hadis rivayet etmiştir. Yaklaşık hicretin 80. yılında Medine'de vefat etmiştir.

Abdullah İbni Cahş (r.a.)

Cesaret, yiğitlik ve kahramanlığıyla İslâm tarihinde âbideleşen, İnsanlığın İftihar Tablosu'nun halasının oğlu, Uhud Savaşı'nın dillere destan bahadırı büyük sahabîdir. Habeşistan'a yapılan hicretlerin ikisine de katılmış, dönüşte Mekke'de bir müddet kaldıktan sonra ailesiyle birlikte Medine'ye hicret etmiştir. Abdullah İbni Cahş (r.a.) hicretin on yedinci ayında Nahle'ye gönderilen seriyyeye Resûl-i Ekrem (s.a.s.) tarafından kumandan tayin edildi. Bedir ve Uhud savaşlarına katıldı. Uhud Savaşı'nda kahramanca çarpıştıktan sonra şehid oldu. Düşman askerleri tarafından burnu ve kulakları kesilen naaşı, dayısı Hz. Hamza'nınkiyle (r.a.) aynı kabre defnedildi. Ciddi ve candan mücadele içerisinde sürdürdüğü hayat şiirini şehâdet kafiyesiyle bitirdi. Kendisinden rivayet edilen iki hadis Ahmed İbni Hanbel'in Müsned'inde yer almıştır.

Abdullah İbni Ebî Evfâ (r.a.)

Kûfe'de en son vefat eden sahabî olarak bilinen Abdullah İbni Ebû Evfâ (r.a.), Bey'attürrıdvan'da bulunmuş, Hayber'in fethine ve Huneyn Savaşı'na katılmıştır. Dört halife dönemindeki fetihler dolayısıyla, diğer pek çok sahabî gibi Allah'ın yüce adını bayraklaştırma adına Medine'den ayrılıp Kûfe'ye yerleşmiştir. Yaklaşık yüz yıl ömür süren, ashabın en uzun ömürlülerinden biri olan Abdullah İbni Ebû Evfâ Hazretleri, İmam Âzam Ebû Hanife Hazretleri'nin de görebildiği dört sahabîden biridir. Buharî, Müslim ve Ahmed İbni Hanbel Hazretleri'nin Müsned'inde kendisinden rivayet edilen doksan kadar hadis bulunmaktadır.

Abdullah İbni Mes'ud (r.a.)

İlk müslümanlardan olan, Resûlullah'ın (s.a.s.) hâdimi ve sırdaşı unvanlarıyla yâd edilen, Kûfe tefsir ve fıkıh mekteplerinin kurucusu büyük sahabîdir. İslâmiyet gelmeden önce fakir bir ailenin çocuğu olarak azılı İslâm düşmanı Ukbe İbni Ebû Muayt'ın sürülerine çobanlık yapıyordu. Müslüman olduktan sonra, bu din düşmanının yanından ayrıldı ve kendini tamamen dine ve Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) hizmetine adadı. Mekke'de diğer müslümanlarla birlikte o da müşriklerin eziyet ve işkencelerine maruz kaldı. Müşriklerden korkmadan ve onlardan gelecek baskılara aldırma-dan Peygamber Efendimiz'den (s.a.s.) sonra Kabe'de âşikâre Kur'ân okuyan ilk

sahabî olan Abdullah İbni Mes'ud (r.a.), aynı zamanda Medine'ye ilk hicret edenler arasında yer aldı. Kaynaklar onun Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) zamanındaki bütün savaflara katıldığını bildirmektedir. Medine'de Mescid-i Nebi'nin arka tarafında Hz. İbni Mes'ud'a annesiyle birlikte oturacakları bir ev ayrılmış, ayrıca kendilerine, Resûlullah'ın (s.a.s.) evine rahatça girip çıkmaları için izin verilmişti. Hatta bu yakın münasebet sebebiyle bazıları kendisinin ehl-i beytten biri olduğunu zannederdi. İbni Mes'ud Hazretleri, Hz. Ömer tarafından Kûfe kadılığı ve beytûlmal idaresi ile görevlendirildi. Hz. Ömer, değişik kültürlerle, farklı yaşayış ve değerlere sahip bulunan insanların yaşadığı Kûfe'nin kaza, eğitim ve öğretim hizmetlerini yürütmek için Abdullah İbni Mes'ud'u (r.a.) vazifelendirmişti. Kendisini tamamen ilmî faaliyetlere vermesinden dolayı İbni Mes'ud Hazretleri, uzun süre kaldığı Kûfe'de ilmî faaliyetlerin başında bulunmuş, tefsir ve kıraat sahalarında olduğu gibi fıkıhta da Kûfe mektebinin kuruluşunda en önemli rolü oynamıştır.

Güzel sesiyle çok güzel Kur'ân okuyan, sahabe arasında ahlâk ve yaşayış bakımından Resûlullah'a (s.a.s.) en çok benzeyen birkaç kişiden biri olarak kabul edilen Abdullah İbni Mes'ud (r.a.), Hz. Osman'ın hilafeti döneminde, 653 tarihinde Medine'de vefat etmiş, cenaze namazı Hz. Osman tarafından kılınmıştır.

Abdullah İbni Ömer (r.a.)

Hiz. Ömer'in oğlu, en çok hadis rivayet eden, en çok fetva veren yedi sahabiden biridir. Peygamberliğin üçüncü yılında Mekke'de doğdu. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) zevcesi Hafsa validemizle ana baba bir kardeşir. On üç yaşında iken Uhud savaşına katılmak istedi; fakat Allah Resûlü (s.a.s.) henüz çok genç olduğunu söyleyerek kendisine izin vermedi. On beş yaşına girince Resûl-i Ekrem'in (s.a.s.) izniyle Hendek savaşına katıldı. Bey'atürrıdvan'da, Hayber ve Mekke fethi ile Huneyn gazvesinde bulundu. Ayrıca Suriye ve Irak fetihlerine, Yermük ve Nihavend savaşlarına, Mısır'ın fethine katıldı. Ebû Eyyub el-Ensârî'nin de bulunduğu İstanbul seferine de iştirak etmiştir.

Abdullah İbni Ömer (r.a.) müslümanlar arasında çeşitli fitnelere yol açan savaşlardan ve hâdiselerden ise hep uzak durmuştur. Hiz. Ali'ye (r.a.) ve Yezid İbni Muaviye'ye herkes biat edip de icmâ meydana geldikten sonra biat etmesi, onun siyasi olaylar karşısındaki temkinli tavrını gösterir. Babası Hiz. Ömer'in (r.a.), kendisinden sonraki halifeyi seçecek heyette oğlunun sadece müşavir sıfatıyla bulunup halifelige talip olması konusundaki tavsiyesine uymuştur. Hiz. Osman'ın (r.a.) şehid edilmesinden sonra halife olması için teklifler almış, Hakem vak'asının cereyan ettiği gün, Ebû Musa el-Eşârî (r.a.) tarafından en uygun halife adayı olarak gösterilmiş

ve Yezid İbni Muaviye'nin ölümünden sonra da büyük bir çoğunluk tarafından halife olması istenmiştir; fakat o, muhalifleri üç kişi bile olsa, bu yüzden kan dökülmesine razı olmayacağını söyleyerek bu teklifleri reddetmiştir. Ayrıca, Hiz. Ali'nin (r.a.) kendisini Şam valiliğine tayin etme hususundaki ısrarlarına rağmen bu görevi de kabul etmemiştir. Abdullah İbni Ömer, fitneye yol açmak düşüncesiyle, tutumlarını beğenmese bile, devlet idaresine hâkim olan kişilerin arkasında namaz kılmaya devam edeceğini ifade ederdi. Bununla beraber, onların dinî konulardaki ihmallerine göz yummaz, hatalarını yüzlerine karşı söylemekten çekinmezdi. Nitekim bir hutbede Abdullah İbni Zübeyr'i Kur'an-ı Kerim'i tahrif etmekle suçlayan Haccac'a, "Yalan söylüyorsun! Bunu ne o yapardı, ne de böyle bir şey yapmaya senin gücün yeter" diye çıkmıştır. Yine bir defasında uzun konuşmasıyla ikinci namazını geciktiren Haccac'ı "Güneş seni beklemmez" diye uyarmıştı.

Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) kayınbiraderi olması, ona Resûl-i Ekrem'in (s.a.s.) yakın çevresinde bulunma imtiyazını sağlamıştır. Bu sebeple Resûlullah'ın (s.a.s.), birçok sahibinin görüp duyma imkânını bulamadığı davranış ve sözlerinin müslümanlara intikal etmesinde önemli bir misyon eda etmiştir. Rivayet ettiği 2630 hadis ile Ebû Hureyre'den (r.a.) sonra en çok hadis rivayet eden yedi sahibinin ikincisi oldu.

Abdullah İbni Ömer'in (r.a.) en önemli özelliklerinden biri de hadislerle Hz. Peygamber'den (s.a.s.) duyduğu lâfızlarla rivayet etmeye son derece dikkat etmesi, bunların benzer kelimelerle değiştirilmesine asla izin vermemesidir. Geniş hadis bilgisine rağmen bu titizliğinden dolayı ihtiyatla hadis rivayet ederdi. "Altın zincir" adı verilen en sahih isnad, Buharî'ye göre, Abdullah İbni Ömer'den (r.a.) azatlı kölesi Nafi'in, ondan da İmam Mâlik'in rivayet ettiği hadis senedleridir. Ashabın fakihleri arasında da mümtaz bir yeri olan Abdullah İbni Ömer, en çok fetva veren yedi sahabiden biridir. Altmış yıl boyunca fetva vermiştir. Özellikle sahabenin yaşlıları vefat ettikten sonra insanların fetva için başvurdukları kişilerin başında İbni Ömer (r.a.) ve İbni Abbas (r.a.) gelmekteydi. Kesin kanaat sahibi olmadığı hususlarda fetva vermekten son derece sakındığı bilinen İbni Ömer'in (r.a.) yanlış fetva vermek suretiyle günaha girmekten korktuğu için Halife Hz. Osman'ın (r.a.) kadılık teklifini kabul etmediği bu mevzudaki hassasiyetini gösteren örneklerden biridir.

Kaynakların ittifakla belirttiğine göre, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) hayat tarzına harfi harfine uyma ve O'nun (s.a.s.) emirlerini aynen yerine getirme hususunda ashab-ı kiram içinde İbni Ömer'in (r.a.) müstesna bir yeri vardır. 695 tarihinde seksen beş veya seksen yedi yaşlarında Mekke'de vefat etmiştir.

Abdullah İbni Selâm (r.a.)

İslâmiyet'ten önce Medine'deki yahudilerin önde gelen âlimlerinden iken Allah Resûlü'nün (s.a.s.) Medine'yi teşrifleriyle müslüman olan, hakkında Kur'ân âyetinin nazil olduğu rivayet edilen, İnsanlığın İftihar Tablosu'nun (s.a.s.) cennetle müjdelediği meşhur sahabîdir. Resûl-i Ekrem'in (s.a.s.) hicret yolculuğunun sonunda Kubâ'ya varınca yanına gelmiş ve kendisine yönelttiği bazı soruların doğru cevaplarını aldıktan sonra, bunların ancak bir peygamber tarafından bilinebileceğini söyleyerek müslüman olmuştur. Abdullah İbni Selâm Hazretleri, halası dahil bütün ev halkının Müslümanlığı seçmelerine de vesile olmuştur. Uhud Savaşı'na katılmış, Medine civarında bulunan yahudi kabilelerinden Benî Nadîr'in muhasarasında bulunmuştur. Hz. Ömer (r.a.) devrinde Kudüs'ün fethine katılmış ve Sâsâniler'le yapılan Nihâvend Savaşı'nda yer almıştır. Buharî ve diğer muhaddisler kendisinden hadis nakletmişlerdir. Hz. Muaviye döneminde Medine'de vefat etmiştir.

Abdullah İbni Zübeyr (r.a.)

Genç sahabîlerin önde gelenlerinden biri olan Abdullah İbni Zübeyr (r.a.)'ın babası, cennetle müjdelenen on sahabiden biri olan Zübeyr b. Avvâm (r.a.); annesi de Hz. Ebûbekir Efendimiz'in kızı olan Esma (r.anhâ)'dır. Hicretin ikinci yılında Medine'de doğdu. Muhacir'in Medine'de dünyaya gelen ilk çocuğu

olması dolayısıyla doğumu büyük bir sevinç uyandırdı ve adı Resûlullah (s.a.s.) tarafından konuldu. Henüz çocuk denecek bir yaşta babası ile birlikte Suriye'nin fethine katıldı ve Yermük Savaşı'nda bulundu. Mısır'ın fethi sırasında bütün askeri harekâta iştirak etti.

Abdullah İbni Zübeyr (r.a.), Hz. Muaviye'nin, oğlu Yezid'i veliaht tayin etme isteğine karşı çıktı. Kerbela faciasından sonra da Yezid'e muhalefetin lideri haline geldi. Yezid'in ölümünden sonra da "emirü'l-müminin" unvanıyla halifelliğini ilan etti. Bu konumuyla Mervan b. Hakem ve Abdülmelik b. Mervan ile de mücadelesini devam ettirdi. İslâm dünyasının yarıya yakın kesiminde yaklaşık on yıl kadar halife olarak hüküm sürdü. Haccac-ı Zalim olarak bilinen Haccac b. Yusuf'un Mekke muhasarasını yarmak için yaptığı çıkış harekâtı sırasında kahrmanca mücadele ettikten sonra şehid düştü. Cesur bir asker, iyi bir kumandan, güçlü bir hatip olan Abdullah İbni Zübeyr (r.a.) aynı zamanda ilim ve ibadette de parmakla gösterilen nadide şahsiyetlerden biriydi. Tefsirde söz sahibi olan sahabîlerdendi. Halife Hz. Osman (r.a.), Kur'ân-ı Kerim'in nüshalarını çoğaltmak için kurduğu dört kişilik heyete, kurrâdan olması sebebiyle onu da dahil etmişti. İbadete olan meyli sebebiyle "mescid güvercini" diye anılırdı. Saatlerce kıyamda, rükû ve secdede kaldığı olurdu. Namazı derin bir vecd ile kılardı. Mekke kuşatmasında mancınık-

la atılan taşların çok yakınına düşmesi bile onun namazdaki huzuruna bozamazdı. Bizzat Peygamber Efendimiz'den (s.a.s.), babasından, annesinden, dedesi Hz. Ebûbekir Efendimiz'den, teyzesi Hz. Âişe'den, Hz. Ömer ve Osman gibi büyük sahabî efendilerimizden rivayette bulunmuştur. Rivayet ettiği hadislerin sayısı otuz üç kadardır.

Abdullah Çavuş (Yavaşer) (1901 – 1960)

1901 yılında Isparta'nın İslâm köyünde doğdu. Bediüzzaman'ın komşusu ve sâdik talebelerindendir. Üstad'ın ifadeleriyle "mübarek bir hâne sahibi ve sâdik bir arkadaş" olan Abdullah Çavuş, "nur postacısı" olarak uzun zaman Kur'ân ve İslâm'a hizmet etti. Denizli hapsinde Üstad'la birlikte bulundu. Kendisini Üstad'ın dâimî hizmetkârı olarak tavsif eden Abdullah Çavuş, 1960 yılında vefat etmiştir.

Abdurrahmân İbni Avf (r.a.)

İlk müslüman olanlardan ve cennetle müjdelenen on sahabîden biridir. Mekke müşriklerinin baskı ve işkence-leri yüzünden önce Habeşistan'a, sonra da Medine'ye hicret etti. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) katıldığı bütün savaşlarda bulunan Abdurrahmân İbni Avf Hazretleri, Bedir'den başlayıp Mekke fethine, Huneyn ve Tebük'e uzanan çizgide şecaat ve cesaretiyle ön saflarda

yer aldı. Uhud Savaşı'nda Allah Resûlünü (s.a.s.) çepeçevre kuşatıp, onu müdafaa eden kuttulardan biri de Hz. Abdurrahmân İbni Avf'tır. Stratejik öneme sahip Dûmetülcendel üzerine yapılan seferde de, Resûlullah (s.a.s.) onu seriyye kumandanlığına getirmiş ve başına bizzat kendisi sarık bağlayarak iltifatta bulunmuştur. Ebûbekir ve Ömer Hazretlerinin müsteşarlığını yaptı. Hz. Ömer döneminde ayrıca hac emirliği ve beytûmal muhafızlığı görevlerinde bulundu. Hz. Osman'ın halife seçiminde kilit görevde önemli bir vazife yüklendi. Müsteşarlık ve hac emirliği görevlerini Hz. Osman'ın hilafeti döneminde de sürdürdü. Taşıdığı birçok altın vasıfla zirveleri tutan Abdurrahmân İbni Avf Hazretleri, Allah yolunda yaptığı dillere destan harcamalar dolayısıyla daha çok cömertliğiyle meşhur olmuştur. O, beş yüz deve yükü tutan büyük bir kervanı bir defada bağışlayacak, ayrıca bir günde otuz köleyi azat edecek derecede cömertti. Abdurrahmân İbni Avf (r.a.), yetmiş beş yaşlarında iken Medine'de vefat etti. Vasiyeti üzerine cenaze namazını Hz. Osman kıldırdı ve Cennet'ül-Bakî' mezarlığına defnedildi.

Abdurrahmân İbni Ebî Bekir (r.a.)

Hz. Ebûbekir efendimizin oğlu, ok atmadaki maharet ve cesareti ile meşhur sahabîdir. Hudeybiye Antlaşması'ndan önce veya Mekke'nin fethinden önce müslüman oldu. Hayber Gazvesi'ne ve

dahasonrakı savaşıllara katıldı. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) hastalığı sırasında yanından hiç ayrılmayarak hizmetinde bulundu. Babasının halifeliliği döneminde mürtedlere karşı yapılan savaşıllarda büyük yararlılıklar gösterdi. Hz. Ömer (r.a.) zamanında da Suriye'deki fetihlere katıldı. Kureys'in en iyi ok atanlarından biri olan Abdurrahmân İbni Ebî Bekir (r.a.), Mekke yakınlarında vefat etti, cenazesi Mekke'ye getirilip orada defnedildi. Sekiz kadar hadis rivayet etti. Bunlardan üçü Buharî ile Müslim'in Sahih'lerinde, geri kalanlar ise Kütüb-ü Sitte'nin diğler eserlerinde yer almıştır.

Abdurrahmân İbni Zeyd (r.a.)

Hz. Ömer'in (r.a.) kardeşı Zeyd'in oğlu, Emevîler devrinde Mekke valiliği yapan sahabîdir. Hicretin beşinci yılında Mekke'de doğdu. Dedesi Ebû Lübâbe, onu hurma liflerine sarak Allah Resûlünün (s.a.s.) huzuruna götürmüş, Peygamber Efendimiz de (s.a.s.) yediği hurmadan kendisine tattırmış ve başını okşayarak dua etmiştir. Uzun boylu ve yakışıklı bir genç olan Hz. Abdurrahmân'ı amcası Hz. Ömer, kardeşine çok benzediği için pek severdi. Yezid İbni Muaviye tarafından Mekke valiliğine tayin edilen Abdurrahmân İbni Zeyd (r.a.), uzun süre bu görevde kaldı; ancak Abdullah İbni Zübeyr taraftarı olduğu anlaşılmca valilikten azledildi. Mekke'de Abdullah İbni Zübeyr zamanında vefat etti.

Abdurrahmân Nursî (1903 – 1928)

Bediüzzaman Hazretleri'nin büyük kardeşi Molla Abdullah'ın oğludur. 1903'te Nurs'ta doğdu. I. Dünya savaşı sonunda Üstad Hazretleri İstanbul'a gelmişti. Bunun üzerine yeğeni Abdurrahmân da İstanbul'a Üstad'ının yanına gelmiş ve Çamlıca'da bulunan bir evde O'nunla beraber kalmıştı. Bediüzzaman Hazretleri'nin "gayet zeki, fedakar, hem bir talebe, hem hizmetkâr, hem kâtib, hem evlad-ı mânevîye"si olan Abdurrahmân Nursî, Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Birinci Millet Meclisi'nde bir süre katiplik yaptıktan sonra 25 yaşında henüz yeni evli iken vefat etmiştir. Vefatından sonra Hz. Üstad; "benim yegane mânevî evladım ve medar-ı tesellim ve hakiki vârisim ve bir deha-i nurânî sahibi olacağı muhtemel olan biraderzadem Abdurrahmân" ifadeleriyle yeğeninin gönlündeki konumuna işaret eder. Abdurrahmân Nursî Beyefendi, Hz. Üstad'a ait ilk biyografi çalışması olan "Bediüzzaman'ın Tarihçe-i Hayatı" adlı eseri kaleme almış ve 1919'da İstanbul'da yayınlamıştır.

Abdülkadir Geylânî (1077 – 1166)

1077'de Hazar Denizi'nin güneybatısındaki Gilân eyalet merkezine bağlı Neyf köyünde doğdu. Küçük yaşta babasını kaybeden Abdülkadir'in bütün gayesi tahsiline devrin en önemli ilim ve kültür merkezi olan Bağdat'ta devam etmekte. On sekiz yaşına gelince

annesinden izin alarak bir kafiye katılıp Bağdat'a gitti. Orada hadis, fıkıh, edebiyat okudu. Bu arada Bağdat mutasavvıflarıyla yakın dostluklar kurup tasavvufa intisap etti. Medresede hadis, tefsir, kıraat, fıkıh ve nahiv gibi ilimleri okuttu ve vaaz vermeye başladı. Ancak bir süre sonra bütün bunları bırakarak inzivaya çekildi. 1166'da vefat eden Abdülkadir Geylânî Hazretleri'nin tasavvufu, şeriata ve dinin zahiri hükümlerine titizlikle bağlı kalma esasına dayanır. O, her an Kur'ân ve hadislere uygun hareket etmeyi şart koşar. Ona göre bir zâhidin hayatında görülebilecek deruni hâller dini ölçülerin dışına taşmamalıdır. Gerek vaazlarında gerekse eserlerinde son derece sade bir üslup kullanan Abdülkadir Geylânî'nin verdiği vaazları dinlemek için yetmiş bin kişinin Bağdat'a geldiği rivayet edilir. Daha hayatta iken kendisinden birçok keramet nakledilmeye başlanmıştır. Kendi adıyla anılan Kâdiriyye tarikatı bütün İslâm Âlemi'ne yayılmıştır. En önemli eserleri olarak "Gunye", "Fütuhu'l-Gayb" ve "Fethu'r-Rabbânî" sayılabilir. (Bkz: İ. A., c. 1, 234-239)

Abdülmecid Nursî (Ünlükul) (1884 – 1967)

Bediüzzaman Hazretleri'nin öz kardeşidir. 1884'te doğdu. Dinî ilimlere dair tahsilini tamamladıktan sonra Diyarbakır ve Van'da muallimlik, Nevşehir/Ürgüp'te müftülük, Konya İmam-Hatip ve Yüksek İslâm Enstitüsü'nde meslek dersleri

hocalığı yapmıştır. Kardeşi Bediüzzaman Hazretleri'nin "el-Mesneviyyü'n-Nuriyye" ve "İşârâtü'l-İ'câz" adlı Arapça eserlerini Türkçe'ye tercüme ederek Türkiye'deki iman hizmetinde önemli bir vazife eda etmiştir. 1967'de Konya'da vefat etmiştir.

Ahmed İbni Hanbel (780 – 855)

Hanbelî mezhebinin imamı, muhaddis ve fakih olan Ahmed İbni Hanbel 780 yılında Bağdat'ta doğdu. Kur'ân-ı Kerim'i ezberledikten ve Bağdatlı âlimlerden bir müddet gramer ve fıkıh okuduktan sonra hadis öğrenmeye başladı. İlk hocalarından biri, kendisinden pek çok hadis yazdığı tanınmış muhaddis Hüseyim İbni Beşîr'dir. En çok hadis yazdığı hocası ise Vekî' b. Cerrah'tır. İmam Şâfiî'den fıkıh ve usûl-ü fıkıh öğrenmiştir. Ahmed İbni Hanbel Bağdatlı muhaddislerden faydalandıktan sonra hadis tahsilini tamamlamak üzere önce Kûfe'ye, ardından Basra, Mekke, Medine, Dımaşk, Halep ve Cezîre'ye seyahatler yapmıştır. Bunların en uzununu ve en yorucusunu, Abdürrezzak İbni Hemmam'dan istifade etmek üzere ve yeterli parası olmadığı için kervancıların yanında deve bakıcılığı yapmak suretiyle gerçekleştirdiği Yemen yolculuğudur. Hadis sahasındaki derin bilgisi ve güçlü hâfızası ilim muhitlerinde duyulduğu için onu gıyaben tanıyan muhaddisler, yanlarına gittiği zaman istediği hadisleri memnuniyetle rivayet ederlerdi. Kırk yaşına kadar devam eden

talebelik hayatından sonra hadis okutmaya başladı. Çok zaman 5000 kadar hadis talebesi onu dinlemek üzere çevresinde toplanır, bunlardan 500 kadarı hadis yazarken, diğerleri onun tavırlarından ve edebinden faydalanmaya çalışırdı. Abbasi Halifelerinden Me'mun ve Mu'tasım, Ahmed İbni Hanbel'den Kur'ân'ın mahlûk olduğuna dair görüş alabilmek için ona baskı ve işkence yaptı. İki yıl dört ay süren bu hapis ve işkence hayatından sonra serbest bırakıldı. Bu hâdisede Ahmed İbni Hanbel'in peygamberâne bir sabır gösterdiğine işaret eden devrin tanınmış sufisi Bîşr el-Hâfi, kendisinin aynı sabrı gösteremeyeceğini belirttikten sonra onun atıldığı ateşten has altın olarak çıktığını söylemiştir. Ahmed İbni Hanbel doğduğu şehir Bağdat'ta 855'de vefat etti. Halifenin muhtelif kimselere yaptırdığı tahminlere göre, cenazesinde 60 bini kadın olmak üzere 800 bin civarında kişi bulundu. Ahmed İbni Hanbel'in en önemli eseri el-Müsned'dir. Esasında el-Müsned dışında kendisine nisbet edilen kitapların hiçbirini bizzat kaleme almamış, hatta kendi söz ve fetvalarının yazılmasına izin vermemiştir. Bundan dolayı eserleri, başta oğlu Abdullah olmak üzere diğer talebeleri tarafından ve ölümünden sonra kaleme alınmıştır. En hacimli iki hadis külliyyatından biri olan "el-Müsned", Ahmed İbni Hanbel'in 700 bin hadis arasından seçerek tertip ettiği otuz bin kadar hadis üzerine oğlu Abdullah ile talebesi Ebûbekir el-Katî'nin birçok –bazı kaynaklara göre

on bin- hadis ilâve etmesiyle meydana gelen hadis külliyyatıdır.

Ahmed Galib (Muallim Ahmed Galib Keskin) (1900 – 1940)

Bediüzzaman'ın Barla dönemi talebelerindendir. 1900 yılında Isparta/Yalvaç'ta doğmuştur. Mesleği öğretmenlik olmakla birlikte, aynı zamanda hattat ve şairdir. Üstad'ıyla birlikte Eskişehir Hapishânesi'nde tutuklu kalmıştır. Nur talebelerinden Hasan Feyzi Yüreğil Bey'in vefatından sonra Üstad Hazretleri kendisi için şu ifadeleri kullanmıştır: “Bir Muallim Hasan gitti, yerine bir Muallim Hasan ve çok fedakâr diğer bir Muallim Ahmed geldi.” 1940'ta Yalvaç'taki bir çayhânede kaza kurşunuyla erken yaşta vefat etmiştir. Kabri Konya'dadır.

Âişe-i Sıddîka (r.anhâ) (h. 614 – 678)

H. Ebûbekir'in (r.a.) kızı, Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) hanımı, müminlerin annesidir. 614'te Mekke'de doğdu. Allah Resûlü (s.a.s.) ile nikahı hicretten önce Mekke'de kıyılmıştır. 622'de Medine'ye hicret etti. Hicretin 2. yılında Peygamber Efendimiz'le (s.a.s.) evlendi. Bedir ve Uhud Gazveleri, Hudeybiye Musalahası, Mekke Fethi ve Veda Hacci'nda bulundu.

Allah Resûlü (s.a.s.) vefatından önceki rahatsızlığında, diğer hanımlarının iznini alarak Hz. Âişe'nin odasına geçti ve mübarek başı onun kucağında

olduğu hâlde vefat etti ve onun odasında defnedildi. Hz. Âişe ile Peygamber Efendimiz (s.a.s.) arasındaki aile bağı sevgi, anlayış ve hürmet esası üzerine kurulmuştur. Kendisine büyük yakınlık ve sevgi gösteren Allah Resûlü (s.a.s.) ile koşu yaptığı, onun omuzuna dayanarak Mescid-i Nebevi'de mızraklarıyla savaş oyunları oynayan Habeşliler'i seyrettiği bilinmektedir. Resûl-i Ekrem de (s.a.s.) onunla bir arada bulunmaktan, bilhassa gece seyahatlerinde kendisiyle sohbet etmekten, sorularına cevap vermekten pek memnun olurdu. Esasen Hz. Âişe zekası, anlayışı, kuvvetli hafızası, güzel konuşması, Kur'ân-ı Kerim'i ve Peygamber Efendimiz'i (s.a.s.) en iyi şekilde anlamaya çalışması gibi vasıfları sayesinde Hz. Peygamber'in yanında müstesna bir mevki kazandı.

H. Âişe, Hz. Ebûbekir ile Hz. Ömer'in halifeliği sırasında herhangi bir siyasi faaliyette bulunmadı. O'nun her iki halife ile münasebetleri karşılıklı saygı ve anlayış içerisinde geçti. Hz. Osman'ın on iki yıllık hilafetinin birinci yarısında ilk iki halife dönemindeki hayatını sürdürdü. Ancak, Hz. Osman'ın halifeliğinin ikinci devresinde, onun bazı karar ve tasarruflarına muhalefet ettiği bilinmektedir. Hz. Âişe, Hz. Osman'ın evinde muhasara edildiği sırada haccetmek üzere Mekke'ye gitti. Halife'nin şehid edildiğini, yerine Hz. Ali'nin halife olduğunu Medine'ye dönerken yolda Hz. Talha ve Zübeyr'den öğrendi. Onlarla

birlikte Mekke'ye döndü. Hz. Osman'ın öldürülmesine karşı çıkanlar ile bilhassa Ümeyyeoğulları'nın bazı mensupları onun etrafında toplanarak halifenin intikamını almak ve müslümanlar arasındaki ihtilaflara son vermek üzere, Medine yerine Basra'ya gitmeye onu ikna ettiler. O da etrafına toplananlarla birlikte, iddia edildiğinin aksine, Hz. Ali'ye karşı hiçbir kırgınlığı olmadığı hâlde Hz. Osman'ın katillerini cezalandırmak ve müslümanları içinde bulundukları fitneden kurtarmak için Basra'ya hareket etti. Suriye'ye Muaviye üzerine yürümek için hazırlık yapmakta olan Hz. Ali bu gelişmeleri öğrenince Medine'den Irak'a hareket etti. Hz. Âişe ile Hz. Ali arasında çeşitli mektuplaşmalar ve müzakereler olmuşsa da 656 yılında müslümanlar arasındaki ilk kanlı çarpışma engellenemedi. Bu olay, Hz. Âişe'nin savaşı devesinin üzerinde idare etmesinden dolayı "Cemel Vak'ası" diye meşhur oldu. Sonunda Hz. Âişe tarafı savaşı kaybetti. Hz. Ali kendisine esir muamelesi yapılmasına izin vermedi. On iki bin dirhem verdikten sonra yanına kattığı Basralı kırk kadınla birlikte onu Medine'ye gönderdi. Hz. Âişe, sadece Allah'ın emrini yerine getirmek gayesiyle katılmış olmasına rağmen, Hz. Osman'ın halifelığının son yıllarında başlayıp Cemel Vak'ası'yla sona eren siyasi faaliyetleri sonraları onu çok üzmüştür. Birçok müslümanın ölümüne sebep olan bu acı olayları yaşamaktansa daha önce ölmeyi tercih ettiğini söylemiş, Peygamber hanımlarının evlerinde

oturmalarını emreden âyeti her okuduğu baş örtüsü ıslanıncaya kadar ağlamıştır. Cemel Vak'ası'ndan sonra Medine'de sakin bir hayat sürmüş ve bir daha siyasete karışmamış ve Hz. Ali ile barışmıştır. 678'de 65 yaşında iken Medine'de vefat etmiş, vasiyeti üzerine Cennet'ül-Bakî'e defnedilmiştir.

Allah Resûlü (s.a.s.) vefat ettiği zaman, Hz. Âişe çok genç olmasına rağmen Kur'ân-ı Kerim'i ve Sünnet-i Seniyye'yi en iyi bilen, anlayan ve muhafaza eden sahabilerin başında yer alıyordu. Kuvvetli hâfızası hadis ve sünnetin daha sonraki nesillere ulaştırılmasında emsalsiz hizmetler ifâ etti. Binden fazla hadis rivayet eden ve "müksirun" diye adlandırılan yedi sahabinin dördüncüsü oldu. Fıkıh sahasında da o, ashab arasında çok sayıda fetva vermesiyle meşhur olan yedi kişiden biridir. Birçok fikhî mesele yanında usûl-ü fıkıh, hikmet-i teşrî ve bilhassa feraiz sahaslarında derin bir kültür ve anlayışa sahipti. Hz. Ömer kadınlarla ilgili fikhî meselelerde dâima Hz. Âişe'nin görüşünü alırdı. Tâbiîn devrinin birçok hukukçusu, yüksek seviyedeki hukuk bilgisinden faydalanmak üzere kendisiyle ilmî istişarelerde bulunmuştur. Hz. Âişe'nin en belirgin özelliklerinden biri de İslâm Dini'nin esaslarını anlatmak hususundaki faaliyetleridir. Allah Resûlü'nden (s.a.s.) sonra onun evi, kadın-erkek, büyük-küçük birçok kimsenin huzuruna gelip kendisini dinlediği, varsa sorusunu sorup cevabını aldığı bir

ilim ve irfan ocağı oldu. O, yalnızca şifa-hî sorulara değil aynı zamanda muhtelif şehir ve bölgelerde yaşayan müslümanların mektupla sordukları sorulara da cevaplar vermiştir. Böylece hadislerin ve bazı fikhî meselelerin yazılmasına da öncülük etmiş oldu. (Bkz: İ. A., c. 2, s. 201-205).

Âiz İbni Amr (r.a.)

Bey'attürrıdvân'da bulunan mücahid sahabîlerden biridir. Hudeybiye'de yapılan biattan önceki hayatı hakkında pek bilgi mevcut değildir. Huneyn Gazvesi'nde düşmanla göğüs göğüse çarpışmış, yüzünden ağır şekilde yaralanmış, yarasını bizzat Peygamber Efendimiz (s.a.s.) sarmıştır. Mezopotamya bölgesi fethedilince Basra'ya yerleşmiş, evi, herkese açık bir ilim ve irfan mektebi olarak İslâm'a hizmet etmiştir. Rivayet ettiği hadislerden on üçü İbni Hanel'in Müsned'inde, ikisi de Sahih-i Müslim'dedir. 681'de Basra'da vefat etmiştir.

Âmir İbni Tufeyl

Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) suikast niyetiyle yanına kadar sokulan, Müslümanların haince katledildiği Bi'rîmaûne faciasında hiyanet grubunun başı olarak görev yapan imana kapalı talihsizlerden biridir. Tebük Seferi'nden sonra Medine'ye gelen Benî Âmir İbni Sa'saa heyeti arasında Âmir İbni Tufeyl de vardı. Peygamber

Efendimiz (s.a.s.) müslüman olmasını teklif edince o; "Müslüman olursam bana ne vereceksin?" diye sordu. Resûl-u Ekrem (s.a.s.) "Müslümanların faydalandıklarından sen de faydalana-cak, onların mükellef tutuldukları şeylerden sen de sorumlu olacaksın." buyurdu. Bunun üzerine Âmir, müslüman olması karşılığında iktidara ortak olmayı veya ondan sonra iradenin kendisine intikalini, kabul edilmemesi hâlinde ise hücumla geçeceğini söyleyerek Allah Rasulü'nü (s.a.s.) tehdit etti. Esasen Medine'ye gelmekteki asıl maksadı da Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) suikaste bulunmaktı. Bunu başaramayınca kin ve öfkeyle oradan ayrıldı ve yolda, boyunda çıkan bir çiban yüzünden öldü.

Ammâr İbni Yâsir (r.a.)

Anne ve babasının İslâm'ın ilk şehitleri olarak tarihe geçtiği, Müslümanlığını ilan eden ilk yedi kişiden biri olan meşhur sahabîdir. Ailesiyle birlikte Kureyş müşriklerinin tahammülü çok zor işken-ce ve zulümlerine maruz kalmış, annesi, Ebûcehil tarafından öldürülerek ilk İslâm şehidi unvanıyla serfiraz olmuş, aynı günün sonunda yapılan işkenceler neticesinde babası da şehid düşmüştür. İslâm yolundaki canhıraşâne gayret ve cehdi, kahramanca mücadelesiyle İki Cihan Serveri'nden nice iltifat gören Ammâr İbni Yâsir (r.a.), Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) katıldığı bütün savaşlara katılmıştır. Hz. Ebûbekir devrinde

Müseylimetülkezzab ile yapılan savaşta bir kulağını kaybettiği hâlde yiğitçe savaşmış ve dağılmak üzere olan İslâm ordusunun yeniden toparlanması-na vesile olmuştur. Hz. Ömer (r.a.) devrinde Kûfe'ye vali tayin edilmiş, bu sırada vuku bulan Nihavend Savaşı'na katılmıştır. Hz. Osman'ın şehid edilmesinden sonra Hz. Ali'ye biat etmiş, Siffin'de doksan üç yaşlarında olmasına rağmen Hz. Ali'nin yaya birliklerinin kumandasını olarak savaşırken şehid edilmiş ve Hz. Ali'nin (r.a.) kıldırıldığı cenaze namazından sonra orada defnedilmiştir. Hz. Ammâr'ın şehid edilmesi üzerine, onun "asi bir topluluk" tarafından öldürüleceğine dair hadis-i şerif hatırlanmış, bu durum Hz. Muaviye'nin ordusunda büyük bir karışıklığa yol açmıştır. Kahraman, yiğitlik ve cesaretiyle birlikte sade ve nezih bir hayat yaşayan, hiçbir namazını kazaya bırakmadığı rivayet edilen Hz. Ammâr İbni Yâsir'den almış iki hadis rivayet edilmiştir.

Amr İbnü'l-Âs (r.a.)

Meşhur sahabilerdendir. Mısır fatihi ve devlet adamıdır. Mekke'de doğdu. Müslüman olmadan önce Mekke'nin ticaret ve siyaset hayatında önemli bir yeri vardı. Ebû Süfyan başkanlığındaki ticaret kafilesinde bulunduğu Bedir Savaşı'na katılmadı. Uhud ve Hendek savaşlarında Kureyş ordusunun süvari birliklerine kumanda etti. Mekke fethinden önce müslüman oldu. Peygamber

Efendimiz (s.a.s.) tarafından Zâtüsselasil seriiyyesine kumandan tayin edildi. Daha sonra da İslâmiyet'i tebliğ etmek ve vergi toplamak üzere Umman'a gönderildi. Hz. Ebûbekir döneminde küçük bir askerî birliğin başında Güneydoğu Filistin'e gönderildi ve bölgenin fethinde büyük rolü oldu. Ecnadeyn ve Yermuk savaşlarına katıldı. Hz. Ömer zamanında Filistin'i kesin olarak İslâm hâkimiyetine aldı. 640'da Aynişems'te güçlü Bizans ordusunu imha etti. Daha sonra Babilon Kalesi ve İskenderiye'yi fethedip Mısır'a hâkim oldu. Bu başarılarından dolayı "Mısır fatihi" unvanını aldı ve bu yeni eyalete vali tayin edildi. Hz. Osman halife olduktan sonra Mısır valiliğine bir süre devam etti, ancak malî işleri yürütmek üzere Mısır'a tayin edilen Hz. Osman'ın süt kardeşi Abdullah İbni Sa'd İbni Ebû Serh ile anlaşamadıkları için Mısır valiliğinden azledildi. Hz. Osman'ın şehid edilmesiyle sonuçlanan isyan hareketlerini Hz. Amr'ın desteklediği yolundaki rivayetler doğru değildir. Hatta bu iddiaların aksine, Taberî onun olaylara karışmamak için Medine'yi üzüntü içinde terkettiğini, Hz. Osman'ın vefat haberini aldığı anda hıçkırığa hıçkırığa ağladığını kaydeder. Hz. Ali'nin halifeliğine başlangıcından itibaren karşı çıktıysa da hadislerle karışmayıp ortalığın yatışmasını bekledi. Ancak Cemel Vak'ası'ndan sonra, Hz. Osman'ın intikamını almak üzere Muaviye b. Süfyan'ın saflarına katıldı ve ona büyük destek sağladı. Hz. Ali ile Muaviye arasındaki ihtilaf diplomatik

yollarla çözülemeyince, Suriye ordusunu Hz. Ali'ye karşı savaşa hazırlamak için büyük gayret sarfetti. Sıffin savaşında Şam süvari birliklerinin kumandanydı. Suriye birlikleri mağlup olmak üzereyken orduda mevcut Kur'ân sahifelerini mızraklara taktırarak her iki tarafı da Kur'ân'ın hükmünü kabule çağırdı. Bu teklifin benimsenmesi üzerine taraflar aralarındaki ihtilafı Kur'ân ve Sünnet'e göre çözümlmek için iki hakem seçmeye karar verdiler. Hz. Ali, Ebû Musa el-Eş'ari'yi; Muaviye de Amr İbnü'l-Âs'ı hakem tayin etti. İki taraf arasındaki müzakereler ve varılan sonuç ile ilgili rivayetler oldukça karışıktır. Genellikle kabiliyetli bir siyasî olarak bilinen Amr İbnü'l-Âs'ın Ebû Musa'ya Hz. Ali'yi halifelikten azlettirip Muaviye'yi halife ilan ettiği görüşü yaygındır. Bu olaydan sonra Muaviye halifeliğini ilan etti. Amr İbnü'l-Âs da askerleriyle Mısır'a gidip bölgenin idaresini yıllar sonra Muaviye'nin valisi sıfatıyla yeniden ele aldı; ölümüne kadar da bu görevde kaldı.

Amr İbni Şuayb (r.a.)

Tâbiîn muhaddislerindendir. Abdullah İbni Amr İbnü'l-Âs'ın torunu Şuayb b. Muhammed'in oğludur. Saîd b. Müseyyeb, Tâvûs, Urve b. Zübeyr, İbni Şihâb ez-Zührî gibi muhaddislerden, en çok da babası Şuayb b. Muhammed'den hadis rivayet etmiştir. Kadın sahabîlerden Zeyneb bint Ebû Seleme ve Rubeyyi' bint Muavviz'den de hadis dinlemiş-

tir. Kendisinden de hocaları Zührî ve Atâ b. Ebî Rebâh'tan başka Katâde, Mekhûl, Eyyûb es-Sehtiyânî, Yahya b. Saîd, Abdurrahmân el-Evzâî gibi o devrin pek çok muhaddis ve fakihi hadis öğrenmiştir. Devamlı oturduğu Tâif'ten sık sık Mekke'ye giden, orada hadis rivayet eden, Evzâî'nin, "kendisinden daha değerli bir Kureyşli görmedim" diye anlattığı Amr İbni Şuayb Hazretleri 736'da Tâif'te vefat etmiştir.

Antere

Cahiliye döneminde şiiri Kâbe'nin duvarına asılan meşhur muallaka şairlerinden biridir. Abs kabilesine mensup olan Antere bu kabilenin hem şairi, hem de cesur, atılgan, güzel huylu, hoşsohbet, zulme boyun eğmeyen savaşçısı olarak tanınmıştır. Yiğitliğiyle meşhur Antere'nin 614'te ilerlemiş yaşına rağmen kendi kabilesi ile Tay kabilesi arasında çıkan bir savaşa katıldığı ve bu savaş sırasında öldürüldüğü rivayet edilmektedir.

Attab İbni Esîd (r.a.)

Mekke'nin fethedildiği gün müslüman oldu. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) Huneyn Seferi'ne çıkacağı esnada onu Mekke valisi tayin etti. Bu göreve getirildiğinde yirmi yaşlarındaydı. Mekke'nin fethedildiği yıl hac emirliği görevini de yerine getirdi. Fazilet sahibi, dirayetli bir sahabî olan Attâb İbni Esîd (r.a.) Mekke'de vefat etti.

Bayezid Bistâmî

İlk büyük mutasavvıflardan kabul edilen Bayezid Bistâmî, İran'ın Horasan eyaletinde bulunan Bistam kasabasında doğmuştur. Bayezid, tasavvuf tarihinde sekr, fenâ, tevhid, mirac gibi konulardaki sözleri ile tanınır. Esasında onun sekr dediği cezbe ve vecd hâlinde söylediği şeyler açıklanmaya ve yoruma muhtaçtır. Şu kadar var ki hadis, fıkıh ve kelim âlimlerinden çoğu Bayezid'in bazı sözlerini doğru bulmamakla birlikte sekr hâlinde dolayı kendisini mazur görmüşlerdir. Kendisinden pek çok keramet ve keşf hâli nakledilen Bayezid olağanüstü hâllere önem verilmesini istemezdi. "Falan kişi tayy-ı mekan ediyor" denilince, "Allah'ın lanetlediği şeytan ile leş yiyen kargalar da aynı şeyi yapıyor" der; "Falan zât su üzerinde yürüyor" denilince, "Balıklar da aynı işi yapıyor" diyerek bunları önemsemediğini göstermiş ve aslolanın şeriatın hükümlerine bağlı kalmak olduğuna işaret etmişti. O, şer'i edeplerden birine aykırı davranan kişiye Allah'ın velilik sırrını emanet etmeyeceğini söylerdi. Yaşadığı dönemde çevresindekiler üzerinde derin tesirler bırakmış olan Bayezid'in kendisinden sonra Tayfuriyye veya Bistamiyye adı verilen tasavvuf cereyanları doğmuştur.

Bediüzzaman Hemedânî (969 – 1008)

Arap edebiyatında "makâme" türünün ilk örneklerini veren, nesriyle şö-

ret bulmuş yazar ve şairdir. 969'da Hemedan'da doğdu. İlk tahsilini babasının yanında yaptı. Hemedan'daki âlimlerin İslâmî ilimler, dil ve edebiyat alanlarında verdikleri derslere devam ederek yirmi iki yaşında tahsilini tamamladı. Bundan sonra Rey, Nişabur, Gazne, Herat gibi önemli bazı kültür merkezlerine seyahatta bulundu. Bütün bu seyahatleri esnasında ilim ve devlet adamlarıyla görüşüp kütüphanelerinden faydalandı. Çağdaşı Seâlibî'nin, edebiyatın sırrına ve özüne son derece vakıf, sihirli, veciz ve daha önce bilinmeyen bir edebî üsluba sahip olduğunu belirttiği el-Hemedanî, 1008 tarihinde henüz kırk yaşında iken Herat'ta vefat etmiştir.

Bekir (Dikmen) (1898 – 1954)

İlk Nur risalesini bastıran kişi olma unvanını elde eden Barla'lı Nur talebelerinden biridir. 1898'de Barla'da doğmuş ve burada ticaretle meşgul olmuştur. 1954'te İstanbul'da vefat etmiştir. Edirnekapı Şehitliği'nde medfundur.

Berâ İbni Âzib (r.a.)

İlk müslüman Medine toplumunun en genç fertlerinden biri olan meşhur sahabîdir. İlk dinî bilgiler ve Kur'ân-ı Kerim eğitimini Allah Resûlü'nün (s.a.s.) Medine'ye muallim olarak gönderdiği Mus'ab b. Umeyr'den aldı.

Çok arzulu olmasına rağmen 13 yaş civarında olduğundan dolayı Bedir Savaşı'na katılmasına müsaade edilmedi. 15 yaşlarında iken iştirak ettiği Uhud

Savaşı'ndan itibaren ise bütün savaşlarda bulunmuş, bizzat Resûl-i Ekrem (s.a.s.) ile birlikte 14 savaşa katılmıştır. Bilhassa Huneyn'de büyük yararlılık göstermiş, dört Halife devrinde de Rey ve Tüster fethine katılmıştır.

Meydanların kahraman askeri, cesur fedaisi olan Berâ İbni Azib (r.a.) aynı zamanda ilim ve hakikat aşığıydı. O, sürekli olarak İnsanlığın İftihar Tablosu'nun (s.a.s.) yanında olmaya çalışıyor, O'nun (s.a.s.) şeker-şerbet sohbetlerinde bulunmayı hayatının gayesi biliyordu. Bu sebeptendir ki, bugün birçok tarihi hâdiseyi, –mesela hicreti, kıblenin Kudüs'ten Kâbe'ye çevrilmesini, Uhud ve Huneyn savaşlarının mühim safhalarını, vb.– onun rivayetlerinden öğreniyoruz. Böylece Hz. Berâ naklettiği bu rivayetlerle, tarihe not düşerek, müslümanlar için bu çok önemli hâdiselerin gelecek nesillere aktarılmasını sağladı.

Tefsir ve fıkıh sahasında da söz sahibi olmakla birlikte, Hz. Berâ, hadis rivayetiyle meşhur bir sahabyıdı. Onun, Allah Resûlü'nün (s.a.s.) gözünde ve gönlünde ayrı bir yeri olduğundan, bu durum hadisciliğine de yansiyordu. Hz. Ali döneminde Kûfe'ye yerleşen Berâ İbni Âzib (r.a.), burada ömrünün sonuna kadar hadis ve fıkıh dersleri verdi. Uzun ve bereketli bir hayatın ardından seksen küsur yaşında vefat etti.

Bezzâr

Müsned sahibi bir hadisçidir. Hadis tenkitçileri tarafından sika bir muhaddis

olarak kabul edilen Bezzâr Hazretleri, bildiği hadisleri daha geniş muhitlere yaymak maksadıyla İsfahan, Bağdat, Mısır, Mekke ve Şam bölgesindeki Remle'ye gitmiştir. Tamamı hadis öğrenim ve öğretimi için harcanan seksen yıllık bir ömürden sonra Remle'de vefat etmiştir.

Bilâl Habeşî (r.a.)

İnsanlığın İftihar Tablosu'nun (s.a.s.) ilk müezzini olan meşhur sahabîdir. Hz. Ebûbekir vâsıtasıyla müslüman oldu. Mekke'de müslüman olduğunu açıkça söyleyen ilk yedi kişiden biri olduğu için azgın Mekke müşriklerinden Ümeyye b. Halef öğle vakitlerinde onu kızgın güneş altında sırt üstü yatırır, büyük bir kaya parçasını göğsü üzerine koydurur, sonra da İslâmiyet'ten vazgeçerek Lât ve Uzzâ'ya tapmaya zorlardı. Fakat o kahraman sahabî her defasında “Rabbim Allah'tır; O birdir” diyerek bu dayanılmaz işkenceye imanı ile göğüs gererdi. Hz. Ebûbekir onu Ümeyye b. Halef'ten satın alarak âzat etmiştir. Hz. Ömer bu olaya işaretle “Ebûbekir efendimizdir; efendimizi (Bilâl'i) âzat etmiştir” derdi.

Bilâl Habeşî (r.a.), hicretin birinci yılında Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) öğrettiği ezanı onun emriyle ilk defa okumakla meşhur oldu ve hayatı boyunca hizada ve seferde Allah Resûlü'nün (s.a.s.) müezzinliğini yaptı. Hz. Bilâl, başta Bedir olmak üzere Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) katıldığı bütün gazvelere katılmıştır. Mekke'nin fethedildiği

gün de Resûl-i Ekrem (s.a.s.) ile Kâbe'nin içine girdi ve Allah Resûlü'nün (s.a.s.) emriyle Kâbe'nin damına çıkarak fetih ezanını okudu. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) Kâbe'nin içinde soldaki iki direk arasında iki rekat namaz kıldığını rivayet eden de Hz. Bilâl efendimizdir.

Hayatı boyunca Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) yanından hiç ayrılmayan Bilâl Habeşî (r.a.), İnsanlığın İftihar Tablosu'nun abdest suyunu temin etmek, sütre olarak kullandığı harbeyi taşımak, şahsî ihtiyaçlarını karşılamak, savaşta özellikle geceleri korumasını sağlamak, yemek hazırlamak, beytül-mâl işlerine bakmak, Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) emriyle bazı ödemeler yapmak, elçileri ağırlamak, seriyye kumandanlarına sancak vermek, Resûl-i Ekrem'in (s.a.s.) emirlerini halka duyurmak, kadın esirleri muhafaza etmek gibi işlerde görev almıştır.

Hz. Bilâl, Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) kendisine "Ey Bilâl! Allah yolunda cihaddan daha faziletli bir amel yoktur" dediğini hatırlatıp cihad için Suriye'ye gitmek üzere Hz. Ebûbekir'den izin istemiş, ancak halifenin ısrarı üzerine Medine'de kalmış, Hz. Ömer halife olunca Medine'den ayrılarak Suriye'de birçok şehir ve bölgenin fethine iştirak etmiştir. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) "Bu gece cennette, önümde senin pabuçlarının tıkırtısını duydum" diyerek kendisini cennetle müjdelediği Bilâl Habeşî (r.a.), altmış küsur yaşında Dımaşk'ta vefat

etmiş ve Babüssagir'deki kabristana defnedilmiştir.

Binbaşı Âsım Bey (Ahmed Âsım Önerdem) (1877 – 1935)

1877 yılında İzmit'te dünyaya geldi. Trablusgarp, Şam, Muğla Manisa'da askerî vazifeli olarak bulundu. Bediüzzaman Hazretleri ile Burdur'da iken tanıştı ve istikâmet şehidi olarak ruhunu teslim edeceği ana kadar vefa ve sadakatla iman hizmetinde hep aziz Üstad'ının yanında oldu. 1935 yılında Risale-i Nur okuduğu için tutuklu olarak Isparta'ya götürüldü. Buradaki sorgulama esnasında "bir su içer gibi kolayca, terhis tezkeresi telâkki ettiği ecel şerbetini içen" Binbaşı Âsım Bey Isparta'daki Alâeddin mezarlığına defnedildi.

Bişr İbnü'l-Berâ' (r.a.)

Hazrec kabilesine mensup Ensar-ı Kiram'dan bir sahabidir. Hicretten önce müslüman oldu ve babası Berâ b. Ma'rûr ile birlikte İkinci Akabe Biatı'na katıldı. Bedir'de, ileri saflarda okçu olarak çarpıştığı Uhud'da, Hendek Gazvesi, Hudeybiye Musâlahası ve Hayber'in fethinde bulundu. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) Hayber'in fethinden sonra birkaç gün burada kalmıştı. Yahudi bir kadın zehirlemek kasdıyla, bir koyun keserek ziyafet vermek istediğini bildirek Peygamber Efendimiz'i (s.a.s.) davet etmişti. Davet esnasında Allah Resûlü'ne

(s.a.s.) mu'cize olarak koyunun zehirli olduğu bildirilmiş, ancak zehir çok kuvvetli olduğundan Bîşr İbnü'l-Berâ' (r.a.) aldığı tek bir lokma ile zehirlenmiş, bazı rivayetlere göre hemen orada, bir riva-yete göre de zehirin tesiriyle bir yıl sonra şehid olmuştur.

Busayrî (İmam Busayrî) (1212 – 1296)

İnsanlığın İftihar Tablosu, İki Cihan Serveri Efendimiz (s.a.s.) için yazdığı kasidelerle meşhur şairdir. 1212'de Mısır'da doğdu. Kahire'de İslâmî ilimlerin yanı sıra dil ve edebiyat tahsil etti. Özellikle hadis ve siyerle meşgul oldu. Samimî bir peygamber aşığı olan İmam Busayrî, hayatının sonlarına doğru felç geçirmiş, Peygamber Efendimiz (s.a.s.) için yazdığı bir kaside sayesinde bu hastalıktan kurtulmuş ve uzunca, bereketli bir ömürden sonra yaklaşık 1296'da seksen küsur yaşlarında İskenderiye'de vefat etmiştir. Kabri, İskenderiye'de sahile yakın, kendi adıyla anılan câminin içindeki maksurededir.

Büreyde İbni Husayb el-Eslemî (r.a.)

Horasan bölgesinde en son vefat eden sahabidir. Allah Resûlü'nün (s.a.s.) Mekke'den Medine'ye hicreti esnasında müslüman olmuştur. Şöyle ki, Mekkeli müşrikler hicret sırasında Resûl-i Ekrem'i (s.a.s.) ele geçirene büyük mükâfatlar vaad etmişti. Büreyde Hazretleri, arazi-

sinden geçmekte olan Peygamber Efendimiz (s.a.s.) ve yanındakileri durdurup kimliklerini öğrenmek istemişti. Fakat bu esnada İnsanlığın İftihar Tablosu'nun (s.a.s.) metânet, cesaret ve konuşmasından etkilenecek müslüman olmuş ve adamlarıyla beraber O'nun (s.a.s.) arkasında namaz kılmıştır. Bir süre sonra hicret ederek Medine'ye yerleşen Büreyde Hazretleri, Bedir ve Uhud gazvelerinde bulunamamakla birlikte, Efendimiz'le (s.a.s.) birlikte on altı gazvede bulunmuştur. Hudeybiye seferinde İslâm ordusuna kılavuzluk yaparak orduyu Mekke keşif kollarınının takibinden kurtarmış, Hayber'in fethinde surlarda açılan gedikten içeri dalanlardan birisi olmuştur. Resûl-i Ekrem'in (s.a.s.) katipliğini de yapan Hz. Büreyde, ömrünü Allah yolunda at sırtında geçirmiş, Hz. Ömer devrinde kumandan olarak görev almış, Basra kurulduktan sonra oraya yerleşmiş, Hz. Osman zamanında Horasan'ın fethine katılmış, Yezid b. Muaviye döneminde de 682 tarihinde vefat edinceye kadar Merv şehrinde bulunmuştur.

Câbir İbni Abdillahi'l-Ensârî (r.a.)

En çok hadis rivayet eden meşhur sahabilerden biridir. Hicretten 16 yıl önce Medine'de dünyaya geldi. Babası, İkinci Akabe Bey'at'ında bulunan, Uhud'un şanlı şehidlerinden ve şehâdetinden sonra Cenab-ı Hakk'ın huzûr-u kibriyasına alıp vicahî olarak görüştüğü büyük sahabî Abdullah İbni Amr el-Ensârî Hazretleri'dir. Annesi Resûlullah'a (s.a.s.)

biat eden kadın sahabîlerden Enise bint Aneme'dir. Hz. Cabir, yaşı küçük olduğu için babasının engellemesinden dolayı katılamadığı Bedir ve Uhud savaşları hariç, seferde de hazerde de devamlı Efendiler Efendisi'nin (s.a.s.) yakın çevresinde bulunmuştur. Resûl-i Ekrem'in (s.a.s.) özel iltifat ve ilgisine mazhar olan Hz. Cabir, binden fazla hadis nakleden altı sahabîden biri olarak 1540 rivayeti hadis külliyyatında yer almıştır. Şam ve Mısır'a geldiğinde halk, Efendimiz'den (s.a.s.) duyduğu hadisleri almak için bu âlim sahabinin çevresinde halkalanırdı. Ayrıca Hz. Cabir'in Medine'de Mescid-i Nebvi'de de bir tadrîs halkası vardı. Amr b. Dinar, Mücahid ve Ata b. Ebî Rebah gibi tâbiînin büyük imamları talebelerinden bazılarıdır. Uzun ve bereketli bir ömür yaşadıktan sonra 697 yılında, 94 yaşında Medine'de vefat etmiştir.

Câfer Sâdık

Şiiler tarafından İsnâaşeriyye'nin altıncı, İsmailiyye'nin beşinci imamı, Câferî fıkhnın kurucusu olarak kabul edilen Câfer Sâdık 609 veya 702'de Medine'de doğdu. Soyu baba tarafından Hz. Ali'ye, anne tarafından da Hz. Ebûbekir'e dayanmaktadır.

İlk tahsilini dedesi Zeynelâbidin ve babası Muhammed el-Bâkır'dan aldı. Babasının on dokuz yıl süren imametinden sonra kendisi de otuz dört yıl aynı vazifeyi devam ettirdi. Uzun süren imamet devresinde çeşitli kesimlere mensup

geniş İslâm toplumuyla iyi münasebetler kuran Câfer Sâdık, Sünnî kaynaklarda daima hürmetle anılan ilmî bir şahsiyet olarak benimsenmiştir.

Hadis, tefsir, fıkıh, akâid, cedel, lugat ve tarih gibi alanlarda yoğun bir ilmî faaliyetin görüldüğü, değişik fikir ve görüşlerin fırkalaşmayı meydana getirmeye başladığı hicri yedinci asırda İslâmî konulardaki düşüncelerini daha toplayıcı bir tarzda ortaya koyan Câfer Sâdık, bununla birlikte sapık fırkalarla mücadele etmekten de geri durmamıştır. Hadis ilminde sika kabul edilen Câfer Sâdık'ın rivayetleri Buharî'nin el-Câmî'us-sahih'i dışında Kütüb-ü Sitte'de yer almıştır. Buharî'nin bu eserinde Câfer Sâdık'tan rivayette bulunmaması, onun hadis konusunda zayıf oluşu yüzünden değil meclisine girip çıkan bazı kimselerin kendisinin söylemediği münker ve mevzu hadisleri ona isnat etmeleri sebebiyledir. Nitekim Buharî el-Edebü'l-müfred'inde ve diğer eserlerinde onun rivayetlerine yer vermiştir. Câfer Sâdık tasavvuf tarihinde de önemli bir yere sahiptir. Ebû Nuaym el-İsbehânî, Hilyetü'l-evliya'da kendisine geniş yer ayırmıştır. Feridüddin Attar ise Tezkiretü'l-evliya adlı eserine onunla başlar. Bütün sufilerin evliyadan saydıkları Câfer Sâdık tarikat silsilesinde de önemli bir yer tutar. Doğduğu şehir Medine'de vefat eden Câfer Sâdık, Cennetü'l-Baki'da babası Muhammed el-Bâkır ve dedesi Zeynelâbidin'in kabirlerinin yanına defnedilmiştir.

Câhız

Arap edebiyatının en büyük nesir yazarlarından ve Mûtezile kelimcilerinden biridir. 767-777 yılları arasında Basra'da doğduğu tahmin edilmektedir. Câhız'ın gençlik döneminde, Basra'da çok canlı bir ilim ve kültür havzası oluşmuştu. Sîbeveyhi, Ahfeş, Ebû Ubeyde Ma'mer b. Müsenna gibi birçok büyük âlim Basra'da bulunuyordu. Câhız, bu âlimlerin derslerine devam ederek gramer, şiir, tarih ve edebiyat öğrendi. Her ne kadar daha önce İbnü'l-Mukaffa', Sehl b. Harun gibi büyük nesir ustaları yetişmişse de Arap nesrine mükemmel şeklini verenlerden biri de Câhız'dır. Arap ve İslâm kültürünün altın çağını yaşadığı bir dönemde bu kültürün önemli bir temsilcisi olan Câhız, 869 yılında yaklaşık 95 yaşlarında iken Basra'da vefat etmiştir.

Celâleddin Süyûtî (1445 – 1505)

1445 yılında Mısır'ın Esyut şehrinde doğdu. Genç yaşta tefsir, hadis, fıkıh, nahv, meanî, beyan, bedî, lügat ve daha birçok dalda ihtisas sahibi oldu. İlk eserini on yedi yaşında iken yazdı. İlim tahsili için Şam, Hicaz, Yemen, Hindistan ve Sudan'ı gezdi. Hac farızası için gittiği Mekke'de bir süre kaldı. Bunların dışında Dimyat, Feyyun ve İskenderiye gibi Mısır'ın bazı bölgelerini de dolaştı. Hadis alanında önemli bir birikime sahip olduktan sonra ders vermeye başladı. Hocalığının yanında birçok eser de yazdı. Ömrünün sonuna kadar

eser yazmaya devam etti. Bu maksatla Nil Nehri adacıklarından biri olan Er-Ravza'daki evinde âdeta inziva hayatı yaşayarak eser yazdı. Sıddîkîn-i muhakikînden kabul edilen Celâleddin Süyûtî, özellikle hadis konusunda uzmanlaştı ve bu alanda verdiği fetvalar büyük kabul gördü. Âlem-i yakazada Resûl-i Ekrem (s.a.s.) ile mükerrer surette müşerref olan Celâleddin Süyûtî Hazretleri, ilmî kariyerinin yanında örnek ahlâkı ile de herkesin sevgisini kazandı. Kimseden ihsan ve hediye talep etmediği gibi kabul de etmedi. Çok büyük geçim sıkıntısı çektiği zaman, çok zengin olan kütüphanesinden bazı kitapları satma pahasına da olsa hediye kabul etmemeyi tercih etti. 1505 yılında Mısır'da vefat etti.

Cengiz Han (1115 – 1227)

Moğol imparatorluğunun kurucusu ve ilk hükümdarıdır. 1115'te doğdu. On üç yaşında babasını kaybetti. Bunun üzerine babasına tâbi kabileler tarafından terkedilerek ailece yalnız bırakıldı ve sürekli olarak baskılara maruz bırakıldılar. Çocukluğundan beri karşılaşmış olduğu çetin şartlar, Cengiz Han'da büyük bir fizikî kuvvet, yüksek bir sabır ve tahammül gücü, ama aynı zamanda sert ve acımasız bir karakter meydana getirmişti. Cengiz Han, kendisine karşı çıkanları, teslim olmamakta direnenleri, çocukları, kabileleri ve şehirleriyle birlikte ortadan kaldırırdı. Çağdaşı olan İbnü'l-Esir, Hz. Adem'den o zamana

kadar insanlığın maruz kaldığı en büyük felaketin Moğol istilasını söylediğini söyler ve “Keşke annem beni doğurmasaydı da tüyler ürpertici zulüm ve katliamları görmeseydim!” der. Cengiz Han’ın orduları istila ettikleri İslâm ülkelerinde taş üstünde taş bırakmadılar. Kadın ve çocuklar dahil herkesi vahşice öldürdüler. Moğol askerleri, İslâm kültür ve medeniyetinin en önemli merkezlerini de tahrip ettiler. Moğollar’ın İslâm kültür ve medeniyet eserlerini tahribe yönelik harekâtı, Cengiz Han’dan sonra Hülâgu ve diğer ahfadı tarafından da devam ettirilmiş, çok sayıda müslüman katledilmiş, câmi, medrese ve kütüphaneler yakılıp yıkılmıştır. Devlet teşkilatında sadece Moğol gelenekleri hâkimdi. Cengiz Han, ömrünün sonuna kadar bütün kültürlere yabancı kaldı. 1227’de öldükten sonra, imparatorlukta kurduğu teşkilat ilkel prensiplere dayandığı için ölümünden sonra ancak kırk yıl dayanabilmiştir. Buna rağmen ailesinin hâkimiyeti kısa bir müddet devam etmiştir.

Dârimî (798 – 869)

Es-Sünen adlı eseriyle tanınan hadis, tefsir ve fıkıh âlimidir. 798’de doğdu. Semerkantlı olup Temîm kabilesinin Darim koluna mensuptur. Hadis öğrenimi için Hicaz, Mısır, Şam, Irak, Kûfe ve Horasan gibi ilim merkezlerini dolaştı. İmam Darimî, tefsir ve fıkıh sahalarında da otorite olmakla beraber daha çok hadis ilmindeki geniş bilgisi ve titizliğiyle

le tanınmış, hicrî 3. asırda hadis ilminin merkezi hâline gelen Horasan bölgesinde yetişen âlimlerin önde gelenlerinden biri olmuştur. Mısır ve Şam gibi bölgelerde çağdaşı olan İmam Buharî’nin henüz bilinmediği sıralarda o tanınmaktaydı. Cerh ve tâdil ilminde otorite olarak kabul edilen İmam Darimî, gerek hadis öğretimi faaliyetleriyle, gerekse kitap te’lifi çalışmalarıyla hadis ilminin Semerkant’ta yayılmasında ve bu ilimle ilgili bazı yanlış bilgilerin düzeltilmesinde büyük bir hizmet ifâ etmiştir. Dindarlığı, zühdü, ibadeti, hilmi, hâfıza gücü, akıl ve dirayeti darb-ı mesel hâline gelen İmam Darimî Hazretleri, 869’da Merv’de vefat etmiştir.

Dihye b. Halife (v. 670)

Resûl-i Ekrem Efendimiz’in (s.a.s.) Herakleios’a elçi olarak gönderdiği sahabidir. Bedir Gazvesi’ne katılamamış, fakat Uhud Gazvesi’nden itibaren önemli savaşlarda bulunmuş ve bir seriyyenin de kumandanlığını yapmıştır. Hudeybiye Antlaşması’ndan sonra devlet başkanlarına dine davet mektupları gönderilmekteydi. Bizans İmparatoru Herakleios’a yazılan mektubu da Hz. Dihye (r.a.) götürmüş ve bizzat Herakleios’la görüşerek mektubu kendisine vermiştir. Hz. Dihye’nin Yermük Savaşı’na kumandan olarak katıldığı, Suriye’nin fethinden sonra da Şam’a yerleştiği ve orada vefat ettiği rivayet edilir. Kesin tarih bilinmemekle birlikte Hz. Muaviye devrine kadar yaşadığı ve 670 yılı dolaylarında vefat

ettiği bildirilmektedir. Cebrail (a.s.)'ın Hz. Dîhye suretine girerek Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) vahiy getirdiği ve ashaptan birçoğunun onu Dîhye zannettiği, kaynakların ittifakla vermiş olduğu bilgiler arasındadır. Enes İbni Mâlik'in ifadesine göre Hz. Dîhye ashabın en güzeli olup iri cüsseli ve beyaz tenli idi. (Bkz. İ. A., c. 9, s. 294)

Ebû Ali Cübbaî (849 – 916)

Mûtezile âlimlerinin önde gelenlerinden biridir. 849'da doğdu. Küçük yaşta ilim tahsiline başladı. Basra'daki mûtezile âlimlerden kalam okudu. Kalam âlimi olmakla birlikte fıkıh, hadis ve tefsir ilimleriyle de meşgul oldu ve bu sahalar da eser yazdı. İslâm düşünce tarihinde bir çok tartışmaya yol açan Cübbaî'nin görüşleri bir dönem kendisinden ders okuyan, fakat daha sonra görüşlerini tamamen terk edip Eş'arî kalam okulu nu kuran meşhur talebesi ve üvey oğlu İmam Ebu'l-Hasan Eş'arî, kendi oğlu Ebû Haşim, ve bazı konularda tesiri altında kalan Kâdi Abdülcebbar olmak üzere çeşitli âlimler tarafından tenkit edilmiştir. Kendisine atfedilen kalam sisteminin güçlü bir muhakeme ağı ile örülmediği görülen Ebû Ali Cübbaî, 916'da Askerimükrem'de vefat etmiştir.

Ebû Davud (818 – 889)

En güvenilir altı hadis kaynağından biri olan es-Sünen adlı eserin sahibi

büyük muhaddistir. 818'de Horasan bölgesindeki Sicistan'da doğdu. Tahsiline burada başladı. On sekiz yaşında seyahata çıkarak önce Bağdat, sonra Basra'ya gitti. Daha sonra Hicaz, Suriye, Mısır, Horasan gibi diğer önemli ilim merkezlerini dolaşmaya başladı. Meşhur eseri es-Sünen, ahkama dair hadisleri en çok ihtiva eden ilk hadis kitabıdır. Bu sebeple hadis ilmindeki otoritesi yanında fıkıh bilgisiyle de dikkati çekmiştir. Hadis ilminin ana rükünlerinden biri, hem rivayet ve hem de dirayet ilminin ustası olarak tavsif edilen, hâfıza gücü ve takvasıyla bilinen İmam Ebû Davud Hazretleri, 889'da Basra'da vefat etmiştir.

Ebû Eyyûbî'l-Ensârî (v. 669)

Ensardan İslâmiyet'i ilk kabul edenler arasında yer alan, "mihmandar-ı nebi" unvanıyla İnsanlığın İftihar Tablosu'nu (s.a.s.) evinde yedi ay misafir etme şerefine eren büyük sahabilerden biridir. Hicretten iki yıl kadar önce hanımı Ümmü Eyyub ile birlikte müslüman oldu. İkinci Akabe Biatı'nda bulundu. Peygamber Efendimiz'le (s.a.s.) birlikte Bedir, Uhud, Hendek, Hayber, Mekte'nin fethi ve Huneyn başta olmak üzere bütün gazvelere katıldı. Savaşlarda O'na zarar gelmemesi için yanından ayrılmaz, hatta bazı geceler çadırı etrafında nöbet tutardı. Ebû Eyyub Hazretleri, Hz. Ebûbekir devrindeki savaşlarla Hz. Ömer devrinde yapılan Suriye, Filistin ve Mısır seferlerine katıldı. Kıbrıs seferinde

de bulundu. Medine döneminden itibaren Peygamber Efendimiz'den (s.a.s.) hiç ayrılmadığı hâlde kendisinden sadece 150 hadis rivayet edilmiştir. Bunun iki önemli sebebi vardır: Bunlardan biri hadis rivayetinde çok titiz olması, diğeri de ömrünün savaşlarda geçmesidir. Kendisinin bilmediği bir hadisi Ukbe b. Âmir'den bizzat rivayet etmek için Medine'den Mısır'a kadar gitmesi, söz konusu titizliğin eşsiz bir örneğini ortaya koymaktadır. Vahiy katiplerinden olması sebebiyle Peygamber Efendimiz (s.a.s.) zamanında Kur'ân-ı Kerim âyetlerinin bir araya getirilmesine hizmet eden, ashap arasında ilmiyle tanındığı için kendisine sorulan dinî konularda pek çok fetva veren Ebû Eyyub Hazretleri, sağlıklı olan herkesin Alah yolunda savaşa katılması gerektiğine inanır, "Kendi elinizle kendinizi tehlikeye atmayın" (Bakara, 2/95) mealindeki âyette sözü edilen tehlikeyi savaşa gitmeyip işiyle gücüyle meşgul olmak şeklinde açıklardı. Bu sebeple ihtiyarlık döneminde bile her yıl bir savaşta bulunmaya gayret etti. Katıldığı seferlerin sonuncusu müslümanların ilk İstanbul kuşatması oldu. Hz. Ebû Eyyub, kuşatma devam ederken hastalanarak 669 yılında vefat etti. Vasiyeti üzerine bir askerî birlik tarafından surlara yakın bir yere götürülerek oraya defnedildi. Fatih Sultan Mehmed Hazretleri'nin, İstanbul'u fethinden sonra kabrin yeri Akşemseddin tarafından keşf yoluyla tesbit edilmiş, böylece o günden bugüne "mihmandar-ı nebi"nin mübarek kabri İstan-

bul'un aziz misafiri olarak sürekli ziyaret edilmektedir.

Ebû Hanife (İmam Âzam) (699 – 767)

Hanefî mezhebinin imamı, İslâm'da hukukî düşüncenin ve içtihat anlayışının gelişmesinde önemli payı olan büyük müçtehit, âlim, ârif ve sûfidir. İmam Âzam sıfatıyla da şöhret bulmuştur. "Büyük imam" anlamına gelen "İmam Âzam" sıfatının ona verilmesi, çağdaşları arasında seçkin bir yere sahip bulunması, hukukî düşünce ve içtihat metodunda belli bir çıkış açması, döneminden itibaren birçok fakihin onun görüşleri ve metodu etrafında kümelenmiş olması gibi sebeplerle açıklanabilir. Ticaretle uğraşan varlıklı bir ailenin çocuğu olan Ebû Hanife, 699'da Kûfe'de doğdu. Küçük yaşlarda Kur'ân'ı ezberledi. Önce akâid ve cedel ilmini öğrenmeye başlayan, giderek bu ilimde belli bir mesafe alan İmam Âzam, dönemindeki inkarcı ve bid'atçılarla münakaşa ve münazarada bulunmuştur. Bu münakaşalarla Efendimiz'den sahabeye ve sonraki nesillere intikal eden ve o dönem müslümanların çoğunluğunca da benimsenen itikadî esasları savunmayı gaye edinmiştir. Onun bu alandaki görüşleri, zamanla daha belirgin hâlde gelecek olan Ehl-i Sünnet anlayışının şekillenmesine önemli ölçüde yardımcı olmuştur. Fıkıhta ve bilhassa amelî fıkıhta derinleşmesi ise, kendi döneminde Kûfe re'y

ekolünün üstadı kabul edilen Hammad b. Ebû Süleyman'ın öğrencisi olduktan sonra gerçekleşir. İmam Âzam'ın "Biz önce Allah'ın kitabında olanı alırız. Onda bulamazsak Hz. Peygamber'in sünnetine bakarız. Orada da bir şey bulamazsak ashabın ittifak ettiğini benimseriz, ihtilaf etmişlerse dilediğimizin görüşünü alırız. Başkalarının görüşlerini onlara tercih etmeyiz. Ancak tâbiîn âlimlerine gelince onların içtihatlarına bağlı kalmayız. Onlar gibi biz de içtihatla bulunuruz. Aralarında müşterek illet bulununca bir hükmü diğerine kıyas ederiz" sözünden içtihat metodu anlaşılmaktadır. Zaten sahabeden itibaren İslâm âlimleri az veya çok bu metodu kullanmışlardır. İmam Âzam'da göze çarpan farklılık kıyası belli bir sistem ve kurala bağlamak, onu sıkça kullanmak ve henüz vuku bulmamış hâdiselere de uygulamaktan ibarettir. Kaynaklar onun kanaatkâr, cömert, güvenilir, âbid ve zâhid bir kişi olduğunda, bütün ticari işlem ve beşerî ilişkilerinde bu özelliklerinin açıkça görüldüğünde görüş birliği içindedir. Derin fıkıh bilgisinin yanı sıra, inandığını ve doğru bildiğini söylemekten ve onun mücadelesini vermekten çekinmeyen güçlü bir ideal ve cesarete de sahipti. Hakikati aramada ve takip etmede son derece samimi olan İmam Âzam başkalarının görüşlerine karşı hoşgörülü olmuş, kendi içtihadının doğruluğunda ısrar eden ve onu tartışmaya imkân vermeyen bir taassup göstermiştir. Müzakere sonunda ulaştığı netice için, "Bizim kanaatimiz ve ulaşabildiği-

miz en güzel görüş budur. Bundan daha iyisini bulan olursa şüphe yok ki doğru olan onun görüşüdür" diyerek hem diğer görüşlere müsamaha ile bakar, hem de ilmî araştırmayı sürdürmeyi teşvik ederdi. İlim, takva, cömertlik, edep, tevazu, cesaret gibi vasıflar bakımından eşine ender rastlanan bir âlim olarak tarihe geçen İmam Âzam hazretleri, 767 yılında Bağdat'ta vefat etmiştir.

Ebû Hureyre (r.a.)

Çok hadis rivayet etmesiyle tanınan meşhur sahabilerden biridir. Yemen'in Devs kabilesindendir. Kabilenin reisi olan Tufeyl İbni Amr (r.a.) vâsıtasıyla hicretin yedinci yılında Müslüman olup Medine'ye hicret etmiştir. Hz. Ebû Hureyre, Medine'ye geldiğinde, Resûlullah Efendimiz (s.a.s.) Hayber seferindeydi. Bu itibarla da Ebû Hureyre (r.a.), hemen Hayber'e koşmuş ve en seri şekilde Efendimiz'e mülâki olmuştu. Allah Resûlü (s.a.s.), kendisine adını sormuş, "Abdüşşems" cevabını alınca da: "İnsan, ayın, güneşin kulu olmaz; sen Abdurrahmân'sın" diyerek, adını "Abdurrahmân" koymuştu. Ama o, daha çok Ebû Hureyre diye ma'ruftu. Zaten kendisi de, daha çok "Ebû Hirr" diye anılmayı severdi. Zira, fakir, mütevazî ve bir mahviyet insanı olarak o, kendine en çok yakıştırdığı, "kedi baba-sı" tabiriydi. Ayrıca, Resûlullah (s.a.s.), sevdiği bir anda, sevdiği bir noktada ona "Ebû Hirr" demişti o da kendisinin bu

adla çağrılmasını istiyordu. Ebû Hureyre Hazretleri, kısmen Hayber fethine ve daha sonra yapılan gazvelerin hepsine katıldı. Umretü'l-kazada Resûlullah'ın (s.a.s.) kurbanlıklarını Mekke'ye götürmekle vazifeli olanlar arasında yer aldı. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) düşmanlara karşı oluşturduğu bazı özel timlerde de görev aldı. Daha sonra onun Yermük Savaşı'na ve Cürcan'ın fethine katıldığı kaydedilmektedir. Nebiler Serveri'nin (s.a.s.) Hindistan'ın fethe-dileceğini müjdeleyince ömrü yeterse canıyla ve malıyla bu savaşa da katılacağını söylemesi onun cihada karşı duyduğu arzuyu göstermektedir.

Ebû Hureyre (r.a.), Allah Resûlünden (s.a.s.) gece gündüz hiç ayrılmadı. O, bir zekâ ve hâfıza kahramanıydı. Gecenin üçte birinde uyur, üçte birinde ibadet eder, evrâd ve ezkârını okur; kalan üçte birinde de hâfızasındaki hadisleri unutmamak için tekrar ederdi. Aynı zamanda o, bir ilim adamı, bir fakih, bir hadis hâfızı da olmuştu. Bir gün mescitte: "Allah'ım, bana hiç unutmayacağım bir ilim nasib eyle" diye dua ederken Allah Resûlü (s.a.s.) onun bu duasını duymuş ve mescidi ihtizâza getirecek şekilde: "Allah'ım, âmîn" demişti. Ebû Hureyre'nin (r.a.) çok hadis bilmesinin arkasında, duasına Allah Resûlü'nün (s.a.s.) böyle "amin" demesi de söz konusu idi. Yine bir gün Allah Resûlü'ne: "Yâ Resûlallah, senden duyduğum hiçbir şeyi unutmak istemiyorum" deyin-

ce, Allah Resûlü (s.a.s.): "Ridânı çıkar, yere yay" buyurdular. Ebû Hureyre de öyle yaptı ve Allah Resûlü, ellerini açıp dua buyurduktan sonra, gâibden bir şeyle dolmuş gibi, mübarek ellerini getirip o ridâyı boşalttı; sonra da: "Onu dür ve bağrına bas" buyurdu. Ebû Hureyre, bu hâdiseyi anlattıktan sonra: "Dürdüm ve bağrıma bastım. Yemin ederim, artık bundan sonra Resûlullah'tan duyduğum hiçbir şeyi unuttuğumu hatırlamıyorum." derdi. Ensarın ilk müslümanlarından, Resûlullah'la Akabe'de ilk el sıkışanlardan ve Efendimiz'i (s.a.s.) hânesinde misafir etme şerefine eren İstanbul'un şanlı misafiri Hz. Ebû Eyyûb el-Ensârî Hazretleri, kendisinden rivayette bulunur ve: "Sen, ondan daha evvel Müslüman oldun ve sen de Allah Resûlü'nün sahabisisin." diyenlere: "O, bizim duymadıklarımızı duymuştur." cevabını verirdi. Yalnız Ebû Eyyûb el-Ensârî Hazretleri değil, Abdullah İbni Ömer, Habrû'l-Ümme Abdullah İbni Abbas, Câbir İbni Abdillâh el-Ensârî, Enes İbni Mâlik ve Vâsile İbni Eslem gibi ecille-i ashab ve hadisin temel direkleri; sonra da, tâbi-ûnun yed-i tûlâ sahibi imamları; Hasan Basrî, Zeyd İbni Eslem, hadislerini arızasız nakletmek için Ebû Hureyre'ye damat olan Saîd İbni'l-Müseyyeb, Saîd İbni Yesâr, Saîdü'l-Makburî, Süleyman İbni Yesâr, beşyüz sahabiden hadis rivayet etmiş olan Şa'bî, Muhammed b. Ebî Bekir... ayrıca Nakşî tarikatında pîr sayılan Kâsım b. Muhammed, Ebû Hureyre'den aldığı hadisleri bir kitapta

(sahife) toplayan ve buradaki hadislerin aynen Kütüb-ü Sitte’de geçtiği, bugün karbon muayenesiyle de bu sahifesinin kendisine ait olduğu ispatlanmış bulunan Hemmâm İbni Münebbih, Resûlullah denilince gözleri dolan ve ‘Bekkâ’ diye tanınan Muhammed b. Münkedir, kendisinden hadis rivâyet etmişlerdir. Sadece bu kadar da değil; bu insanlar seviyesinde sekizyüze (800) yakın kişi, Ebû Hureyre’den hadis rivayet etmiştir.

Binden fazla hadis rivayet etmeleri sebebiyle “müksirûn” diye anılan yedi sahâbi arasında ilk sırayı alan Hz. Ebû Hureyre (r.a.) hayatının son dönemlerinde Medine’den ayrılıp yakın mesafede bulunan Zülhuleyfe’deki veya Akik’teki evine çekildi. Vefatından bir süre önce hastalandı ve 678 yılında yetmiş sekiz yaşlarında iken vefat etti. Cenazesi Medine’ye getirildi. Abdullah İbni Ömer ve Ebû Said el-Hudrî gibi sahabilerin de katıldığı cenaze namazını Medine valisi Velid b. Utbe kıldırdıktan sonra Cennetü’l-Baki’a defnedildi.

Ebû İshak İsferrâyînî

Kelam ilminin büyük imamlarından biri olan Ebû İshak İsferrâyînî, Nîşâbur ile Cürcân arasında bulunan İsferrâyîn’de doğdu. İlim tahsili için Bağdat’a gitti. Öğrenimini tamamladıktan sonra Nîşâbur’da kendisi için inşa edilen medresede ders okutup birçok öğrenci yetiştirdi. İsferrâyînî’nin ilmî şahsiyetinde kelam önemli bir yer tutar. Yazdığı

eserler ve Mûtezile âlimleriyle yapmış olduğu münazaralar neticesinde onları galip etmesi, bu sahada ne denli derin bir vukufiyete sahip olduğunu ispat etmektedir. Talebesi Abdülkerim b. Hevâzin el-Kuşeyrî’nin naklettiğine göre İsferrâyînî’nin kelam derslerine katılanlar, onun ilmî ve ahlâkî şahsiyetinden etkilendiklerini ve sanki yeniden müslüman olmuş gibi bir duyguya kapıldıklarını ifade etmişlerdir. Eş’ariyye’nin sistemli bir kelam ekolü hâline gelmesine katkıda bulunan âlimlerden biri olan İsferrâyînî fıkıh ve hadiste de önemli bir ilmî şahsiyettir. Fıkıhta müçtehit âlimlerden kabul edilen ve üstad olarak anılan İsferrâyînî, 1027 yılında Nîşâbur’da vefat etmiş, cenazesi İsferrâyîn’e nakledilmiş ve oradaki kabristana defnedilmiştir.

Ebû Katâde (r.a.)

Savaşlarda gösterdiği kahramanlıklar sebebiyle Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) takdir buyurduğu, “Resûlullah’ın Süvarisi” unvanıyla anılan şanlı sahâbidir. Medineli olup Benî Selime kabilesindendir. Bedir Gazvesi’nde bulunduğu na dair rivayet zayıf görülmekle birlikte daha sonraki bütün gazvelere katılmıştır. Hicretin 8. yılında Benî Gatafân’a gönderilen seriyeye de kumandanlık etmiştir. Gâbe Gazvesi’ndeki gayret ve başarısından dolayı Allah Resûlü (s.a.s.) onun hakkında “Süvarilerimizin en hayırlısı Ebû Katâde’dir” buyurmuştur. İnsanlığın İftihar Tablosu’nun (s.a.s.)

hakkındaki sağlık ve afiyet duası sebebiyle, 70 yaşlarında iken vefat ettiğinde son derece zinde ve dinç olduğu görülen Ebû Katâde (r.a.), 674 yılında Medine’de vefat etmiştir.

Ebû Nuaym el-İsfahanî

Delâilü’n-nübüvve adlı eseriyle şöhrat bulmuş meşhur muhaddis, zühd ve takvasıyla tanınan tasavvuf tarihçisi ve kelim âlimidir. 948’de şu an İran sınırları içinde bulunan İsfahan’da doğdu. Babası Ebû Muhammed Abdullah hadis toplamak üzere Suriye ve Irak’a seyahatler yapan bir hadis hâfızıdır. Devrin önemli ilim merkezlerinden İsfahan’da yaşayan Ebû Nuaym, sekiz yaşından itibaren hadis âlimlerinden ders almaya başladı. 967 yılında çıktığı ilmî seyahati sırasında Basra, Kûfe, Bağdat, Mekke, Eyle, gibi ilim merkezlerine giderek buralardaki hadis âlimlerinden rivayette bulundu. İkinci bir seyahatinde de Cürcân ve Horasan bölgelerine giderek Esterâbâd, Cürcan ve Nişâbur’daki âlimlerden hadis öğrendi. Ebû Nuaym, yegane ravisi olduğu pek çok âlimden hadis nakletti ve hocalarına dair bir eser kaleme aldı. Uzun ömrü boyunca topladığı birçok hadisin âlî isnadına sahip olması sebebiyle muhadislerin kendisinden hadis öğrenmek için İsfahan’a akın ettiği Ebû Nuaym el-İsfahanî Hazretleri, 1038 tarihinde İsfahan’da vefat etti.

Ebû Saidî’l-Hudrî (r.a.)

Çok hadis rivayet eden yedi sahabinin biri olan, genç sahabilerin en fakihi olarak bilinen sahabidir. Annesi Üneyse bint Ebû Hârise, Resûl-i Ekrem’e (s.a.s.) ilk biat eden hanımlardandır. Ebû Said (r.a.), henüz on üç yaşında iken Uhud Gazvesi’ne katılmak için Resûl-i Ekrem’in huzuruna çıkmış, babası Mâlik İbni Sinan (r.a.) gelişmiş olduğunu söyleyerek onun savaşa katılmasını istemiş, ancak Allah Resûlü (s.a.s.) buna izin vermemiştir. Peygamber Efendimiz’le birlikte ilk defa Hendek Gazvesi’ne daha sonra on iki gazveye katılmış, Bey’atürriğvan’da bulunmuş, Resûl-i Ekrem’e (s.a.s.) ilk biat eden sahabiler arasında yer almıştır. Genç sahabilerin en fakihi olarak bilinen Ebû Said el-Hudrî (r.a.) “imam” ve “Medine’nin müftüsü” lâkaplarıyla anılmış, pek çok içtihadı ve fetvası kaynaklarda yer almıştır. Rivayet ettiği 1170 hadis, 1000’den fazla hadis rivayet eden yedi sahabinin arasına girmiştir. Hz. Ebû Said el-Hudrî, vefatından bir süre önce oğlu Abdurrahmân’ı, Cennetü’l-Baki’a götürerek öldüğü zaman gömülme-yi istediği uzak bir köşeyi göstermiş, üzerine türbe yapılmamasını vasiyet etmiştir. 694 yılında Medine’de vefat etmiş ve istediği yere defnedilmiştir.

Ebû Talha (r.a.)

Cesaret, yiğitlik ve ok atıcılığıyla tanınan meşhur bir sahabîdir. Cahiliye

devrinde Medine’de doğdu. Enes İbni Mâlik’in üvey babasıdır. Müslüman olmasına Enes İbni Mâlik’in annesi Ümmü Süleym vesile oldu. Ebû Talha Hazretleri, Birinci Akabe Biatı’nda kabilenin temsilcisi olarak yer aldı. Bedir Gazvesi’ne katıldı. Uhud Savaşı’nda deriden kalkanı ile vücudunu Peygamber Efendimiz’e (s.a.s.) siper etti ve düşman kuvvetlerinin üzerine ok yağdırdı. Onun okçuluğunu takdir eden Resûl-i Ekrem (s.a.s.), oradan terkeşi dolu geçen mücahidlere oklarını Ebû Talha’nın önüne boşaltmalarını emretmişti. Peygamber Efendimiz (s.a.s.), Ebû Talha (r.a.)’ı çok sever, kendi annesinin Medineli olması sebebiyle ona dayı diye hitap ederdi. Zaman zaman onun evine gider, Ümmü Süleym’in (r.anhâ) hazırladığı yemeği yer ve orada istirahat buyururdu. İnsanlığın İftihar Tablosu’nun (s.a.s.) vefatından sonraki tarihlerde Dımaşk’a yerleşmiş, dine hizmetini burada sürdürmüş, 655 yılında vefat etmiştir.

Ebû Zer el-Gıfârî (r.a.)

İlk müslümanlardan olan, zâhidâne ve sade yaşayışıyla servet birikimi ve dünya malına karşı göstermiş olduğu mücadele ve azmiyle tanınan sahabidir. Hanifler’le yakın ilgisi olduğu anlaşılan Ebû Zer Hazretleri, Mekke’de Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) bir olan Allah’a inanmaya davet ettiğini duyuncaya oraya gitmiş ve birçok güçlükten son-

ra Resûlullah’ı (s.a.s.) bularak müslüman olmuştur. Kabe’nin yanına giderek Müslümanlığını ilan eden Ebû Zer (r.a.) müşrikler tarafından kıyasıya dövülmüş; ancak Abbas İbni Abdülmuttalib’in araya girmesiyle ölümden kurtulmuştur. Ertesi gün aynı yerde müslüman olduğunu söyleyip dövülünce Peygamber Efendimiz (s.a.s.) onu, kabilenin halkını İslâmiyet’e davet etmek üzere geri göndermiş ve çağrılmadıkça Mekke’ye gelmemesini istemiştir. Ebû Zer Hazretleri, aldığı emri aynen uygulamış ve gayretleri sayesinde kabile halkının yarısı İslâmiyet’i kabul etmiştir.

Hiz. Ebû Zer, Hendek Gazvesi’nden sonra Medine’ye hicret etmiş, Ashab-ı Suffe ile beraber Mescid-i Nebevi’de yatıp kalktığı için her an Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) yanında ve hizmetinde bulunmuştur. Atılgan ve gözü pek bir fıtrata sahip olan Ebû Zer Hazretleri, dâvâsına daha çok hizmet etme niyetiyle emirlik talebinde bulunmuş, ancak Resûl-i Ekrem (s.a.s.) bu isteği uygun bulmamış, bunun üzerine o günden sonra Ebû Zer Hazretleri ölünceye kadar hiçbir devlet görevine talip olmamış, verilen görevleri de kabul etmemiştir.

Allah Resûlü’nün (s.a.s.) kendisi hakkında; “Ebu Zer yeryüzünde İsa b. Meryem’in zühdüyle yürür” diye buyurduğu, yaptığı bir kusurdan dolayı kendisini bağışlamasını istediği bir zencinin ayağının altına yanağını koyacak kadar

mahviyetkâr, hizmetçisiyle aynı elbiseyi giyecek ve aynı yemeği yiyecek kadar mütevazi bir kişiliğe sahip bulunan Hz. Ebû Zer, Hz. Osman döneminde 653 yılında Medine'ye 3 mil mesafede bulunan Rebeze'de vefat etmiştir. Hanımı, kızı ve bir hizmetçiden ibaret ailesine üç merkep, birkaç kedi ile diğer bazı hayvanların miras kaldığı ve Hz. Osman'ın, ailesini Medine'ye götürüp kendi ailesi arasına aldığı zikredilmektedir.

Enes İbni Mâlik (r.a.)

En çok hadis rivayet eden ve "hâdimü'n-nebi" lâkabıyla Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) hizmetiyle tanınan meşhur sahabilerden biridir. 612'de doğdu. Hz. Enes'in annesi Ümmü Süleym, kardeyi Berâ İbni Mâlik, teyzesi Ümmü Haram, adını aldığı amcası Enes b. Nadr ve üvey babası Ebû Talha Hazretleri tanınmış sahabilerdendir. İnsanlığın İftihar Tablosu (s.a.s.) Medine'ye hicret ettiği zaman, henüz on yaşında, okur yazar ve zeki bir çocuk olan Enes'i annesi, Resûl-i Ekrem'in (s.a.s.) hizmetine verdi. Bundan sonra Hz. Enes, Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) vefatına kadar on yıl O'nun hizmetinde bulundu. Resûl-i Ekrem'in (s.a.s.) terbiyesiyle yetişen Hz. Enes, O'nunla birlikte Hudeybiye Antlaşması, Hayber seferi, Umretü'l-kaza, Mekke'nin fethi, Huneyn Gazvesi, Taif Muhasarası ve Veda hac-cında bulundu. Yaşının küçüklüğü sebebiyle muharip olarak katılamadığı Bedir

Gazvesi'nde de Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) yanından ayrılmadı. Hz. Ömer devrinde Basra'ya vali tayin edilen Ebû Musa el-Eş'arî (r.a.) bazı sahabilerle birlikte Hz. Enes'i de beraberinde götürmüş, Basralılara namaz kıldırarak, hadis ve fıkıh okutan Enes İbni Mâlik (r.a.) bir müddet Dimaşk'ta kalmış, daha sonra Basra'ya yerleşmiştir.

Annesi Ümmü Süleym'in isteği üzerine Resûl-i Ekrem (s.a.s.), Hz. Enes'e ömrünün uzun, evladının çok, malının bol olması ve bazı rivayetlere göre cennete girmesi için dua etmiştir. Bu duaların bereketiyle Hz. Enes, 100 yıldan çok uzun ömür sürmüş, soyundan gelen 120'den fazla kişinin öldüğünü görmüş ve hemen bütün kaynaklarda belirtildiğine göre bahçesindeki ağaçlar yılda iki defa meyve vermiştir. Allah Resûlü'nün (s.a.s.) genellikle "yavrucuğum" diye hitap ettiği, bazen "iki kulaklı" (zü'l-üzüneyn) diye iltifat buyurduğu Enes İbni Mâlik (r.a.) iyi bildiği sünnete uygun şekilde yaşamaya çalışırdı. Ebû Hureyre (r.a.), onun kıldığı namazın Resûlullah'ın (s.a.s.) namazına çok benzediğini ifade ederdi. Resûl-i Ekrem'in (s.a.s.) vefatından sonra kendisini çok özlediğini, her gece rüyada gördüğünü, huzuruna çıkıp "Ya Resûlallah! Küçük hizmetkârın geldi!" demeyi çok arzu ettiğini söylerdi. Çok hadis rivayet ettikleri için "müksirûn" diye anılan yedi sahabiden biri olan Hz. Enes, hadis rivayeti sırasında titiz davranır, hata yapmaktan korkar, çok hadis

bildiği hâlde titizliği sebebiyle bütün bildiklerini rivayet etmez, çok rivayet edenin yanılacağını söylerdi. Basra'da vefat eden sahabilerin sonuncusu kabul edilen, 100 yıldan fazla yaşaması sebebiyle “muammerûn”dan sayılan Enes İbni Mâlik (r.a.) 712 yılında vefat etmiştir.

Enver Paşa (1881-1922)

İttihad ve Terakki'nin en aktif üç paşasından biri olan Enver Paşa, 1881'de İstanbul'da doğdu. II. Meşrutiyet'in ilanı ve meclisin yeniden açılmasını sağlamak maksadıyla dağa çıktı. Bu hareketi sonrasında Meşrutiyetin ilan edilmesi üzerine, hem “hürriyet kahramanı” olarak ün yaptı, hem de İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin önde gelenleri arasına girdi. Meşhur Babıali Baskınına katılarak hükümet darbesinde aktif rol oynadı. 1. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin Harbiye Nâzırı idi. Osmanlı Devleti'nin Almanya saflarında 1. Dünya Savaşı'na katılmasına imza attı. Savaş sonrasında yurt dışına kaçtı ve bir daha da geriye dönemedi. Maceralı hayatını yurt dışında da sürdüren Enver Paşa 1922'de Himalayalar'ın eteklerindeki Pamir yaylasında Rus müfrezeleriyle girilen çatışmada vurularak şehid oldu.

Eş'arî Ebu'l-Hasan (İmam Eş'arî) (873 – 936)

Eş'ariyye diye bilinen kelam mezhebinin kurucusudur. Ehl-i Sünnet akî-

desinin gelişip yayılmasına olan önemli katkılarından dolayı “Nasirüddin” lâkabıyla da anılan Eş'arî 873'te Basra'da doğdu. Küçük yaşta babasını kaybetti. Annesinin Mûtezile âlimlerinden birisi ile evlenmesinden dolayı ilk tahsilini Mûtezile mezhebine mensup âlimlerden aldı. Ancak gerçeği arama çabasının bir sonucu olarak, özellikle başta Ebu Hanife ve takipçilerinin kelamla ilgili düşünceleri olmak üzere daha önce yapılmış olan Mûtezile'yi tenkit mahiyetindeki çalışmaları incelemesi ve bu suretle kaydettiği fikrî gelişme neticesinde Mûtezile'den ayrılıp Ehl-i Sünnet'e intisap etti. Basra'da yürüttüğü öğretim ve te'lif faaliyetlerine Bağdat'ta sünî inanç doğrultusunda devam ederek pek çok öğrencinin yetişmesine vesile olan İmam Eş'arî, 936 yılında Bağdat'ta vefat etti.

Fahreddin Râzî (1149 – 1210)

Çağının en büyük düşünürlerinden biri olarak kabul edilen, kelam, felsefe, tefsir ve usul-i fıkıh alanındaki eser ve çalışmalarıyla tanınan İslâm âlimidir. 1149'da Büyük Selçuklu Devleti'nin başşehri olan Rey'de doğdu. İlk hocası, İmam Bagavî'nin yanında yetişen ve kelama dair eseri bulunan babası Ömer'dir. Daha sonra Mecdüddin el-Cili'den kelam ve felsefe tahsil etti. Üstün zekası ve azmi sayesinde kısa zamanda kendini yetiştirdi. İbni Rüşd el-Hafid, Muhyiddin İbnü'l-Arabi, Abdülkadir

Geylânî, İzzeddin İbni Abdüsselâm gibi meşhur âlimlerle çağdaş olan Fahreddin Râzî'nin üne kavuşmasında yaptığı ilmî seyahetlerin payı vardır. Cürcan, Tus, Herat, Harizm, Buhara, Semerkant, Hucend, Belh, Gazne ve diğer Hind beldeleri uğradığı belli başlı ilim ve kültür merkezleri arasında yer alır. Dinî ilimler içinde Râzî'nin daha çok temayüz ettiği alanlar tefsir ve kalam ilimleridir. Tefsirinde dirayet metodunu başarıyla uygulamış ve kendisinden sonra gelen bir çok müfessire kaynak olmuştur. Kur'ân'ı tefsir ederken döneminde mevcut bütün ilimlerden faydalanıp ilmi tefsir hareketine öncülük yapmıştır. Fahreddin Râzî, en çok kalam alanında eser vermiştir. Ona göre kalam bütün ilimlerin en şerefliisidir. Zira Kur'ân-ı Kerîm başından sonuna kadar peygamberlerle kâfirler arasındaki itikadî mücadeleleri anlatır. İslâm akâidini kesin delillerle kanıtlayıp muhalif görüşleri reddetmeyi peygamberlik mesleği olarak gören Râzî, Gazâlî'nin yaptığı gibi İslâm filozofları karşısında Eş'ariyye'nin kalam sistemini savunmuş, Gazâlî'ye nisbetle eserlerinde felsefî konulara daha geniş yer ayırmış, özellikle tabiat ilimlerine ait konularda İbni Sina'nın etkisinde kalmış ve felsefe ile kelamın konularını birleştirip felsefî kalam dönemini başlatmıştır. Genç yaşından itibaren kalam ve felsefe ile meşgul olmasına ve bu sahaların otoritelerinden biri olarak ilim tarihine geçmesine rağmen kaynaklar onun ömrünün sonuna doğru, kalam ve felsefenin

uyguladığı yöntemlerle akâid konularında insanı kesin bir tatmine ulaştırmayacağı kanaatine vardığını ve herkesi Kur'ân'ın yöntemine dönmeye davet ettiğini kaydeder. Üstün zekası, güçlü hafızası, etkili hitabetiyle tanınan, fıkıh usulü, tefsir, Arap dili, felsefe, mantık, astronomi, tıp, matematik gibi çağının hemen bütün ilimlerini öğrenip bu alanlarda eser veren, çok yönlü bu hususiyetleri sebebiyle "allâme" unvanıyla anılan Fahreddin Râzî Hazretleri, ilmî seyahatlerinin sonunda Herat'a yerleşmiş, 1210'da burada vefat etmiş ve Herat yakınlarındaki Muzdahhan köyü civarında defnedilmiştir.

Fatımatu'z-Zehra (r.anhâ)

Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) soyunu devam ettiren kızıdır. Lâkabı "beyaz, parlak ve aydınlık yüzlü kadın" anlamında Zehra olmakla beraber "ıffetli ve namuslu kadın" anlamındaki Betül lâkabıyla da anıldığı görülmektedir. Hz. Fâtıma on beş yaşını tamamladıktan sonra Hz. Ali, Fâtıma'ya (r.a.) talip olmuş ve bu talebi Resûlullah (s.a.s.) tarafından kabul edilmiştir. Uhud gazvesinde on hanımla birlikte gazilere yiyecek ve su taşıyan Hz. Fâtıma aynı zamanda yaralıları tedavi etme vazifesi görmüştür. Resûl-i Ekrem (s.a.s.) son hastalığı sırasında Hz. Fâtıma'ya vefatının yaklaştığını haber vermiş, bunun üzerine Hz. Fâtıma ağlamaya başlamış, Allah Resûlü'nün (s.a.s.) ilk önce kendisine

onun kavuşacağını haber vermesi üzerine de gülüp sevinmiştir. Hz. Fâtıma, 632'de Resûlullah'ın (s.a.s.) vefatından altı ay sonra çok düşkün olduğu babasına kavuşmuştur. Resûlullah'ın (s.a.s.) terbiyesiyle yetişen Hz. Fâtıma onun hem haya ve edep gibi özelliklerine, hem de konuşma tarzından yürüyüşüne kadar birçok vasfına sahipti. Allah Resûlü (s.a.s.) Hz. Fâtıma'yı görünce sevinir, kendisini ayakta karşılar, elini tutarak yanaklarından öper, ona iltifat edip yanına veya kendi yerine oturturdu; sefere giderken aile fertlerinden en son Hz. Fâtıma ile vedalaşır, seferden dönünce de ilk olarak onunla görüşürdü. Resûl-i Ekrem (s.a.s.) Hz. Fâtıma ile Hz. Ali'yi ve çocukları Hasan ile Hüseyin'i abâsının altına alarak, "Allah'ım! Bunlar benim Ehl-i beytimdir; onları kötülüklerden koru ve kendilerini tertemiz kıl!" diye dua etmiştir.

Hâfız Hâlid Efendi (1891 – 1946)

Risale-i Nur'un ilk talebelerinden biri olan Hâfız Hâlid Efendi 1891'de Barla'da doğdu. Meslek olarak önce ilkokul öğretmenliği yaptı. Daha sonra ilkokul öğretmenliğini bırakıp câmi imamlığı yapmaya başladı. Bediüzzaman Hazretleri'nin, kendisini, "Risale-i Nur tesvidinde çok hizmeti sebkeden temiz kalbli, ihlâslı bir hâfız, müdakkik bir hoca" diye anlattığı Hâfız Hâlid Efendi, şartların çok ağır, hizmet etmenin çok zor olduğu o çetin günlerde iman dâvâsına sahip çıkmış,

1946 senesinde İstanbul'da vefat etmiştir. Kabri, Karacaahmet mezarlığındadır.

Hâfız Osman (1642 – 1698)

İslâm hat sanatının önde gelen büyük hattatlarından biridir. 1642'de İstanbul'da doğdu. Küçük yaşta hâfız oldu. Bu unvan âdeti onun ilk ismi gibi kabul edildi ve Hâfız Osman adıyla tanındı. Küprülü Fazıl Mustafa Paşa'nın dairesinde tahsil ve terbiye görürken hat sanatına ilgi duydu. On sekiz yaşında icazet aldı. 1695'te Sultan II. Mustafa'ya hüsn-ü hat muallimi tayin edildi. Şehzadeliği sırasında III. Ahmed'e de hat hocalığı yaptı. Yazmak istediği ibareyi önce Hâfız Osman'a yazdırıp sonra buna bakarak benzetmeye çalışan III. Mustafa, kendisine meşk hazırlarken hocasının yanına oturup mürekkep hokkasını elinde tutarak "hünkârî tâzim"de bulunurdu. Dervişmeşrep bir şahsiyet olan Hâfız Osman'ın "Artık bir Hâfız Osman Efendi yetişmez." diyerek kendisine hayranlığını belirten sultana, "Efendimiz gibi hocasına hokka tutan padişahlar geldikçe daha çok Hâfız Osman'lar yetişir hünkarım." cevabını verdiği rivayet edilir. Hâfız Osman Efendi, yaklaşık kendisinden bir asır önce yaşayan ve hat sanatında bir çığır açan büyük ve ünlü Osmanlı hattatı Şeyh Hamdullah'ın eserlerindeki güzellikleri yorumlayıp şahsî üslubunu elde etmiş ve böylece Osmanlı hat sanatı süzülüp arınmaya doğru gitmiştir.

Kırk yıl süren sanat hayatında devamlı olarak eser veren Hâfız Osman'ın, melekelerini kaybetmemek için aylarca süren hac yolculuğunda bile kalemi elinden bırakmadığı nakledilmektedir. 1659'dan ömrünün sonuna kadar yirmi beş mushaf yazan Hâfız Osman Efendi'nin yazdığı mushaflardan biri 1881'de Sultan II. Abdülhamid'in emriyle matbaacı Osman Bey tarafından bastırılarak bütün İslâm alemine dağıtılmıştır. Hat sanatında açtığı çığırda günümüzde de etkisini sürdüren, bu sebeple eserleri gün geçtikçe kıymetlenen Hâfız Osman Efendi 1698 yılında vefat etmiş, Sünbül Efedî Dergahı hazîresine defnedilmiştir.

Hakkı Efendi (Tıgılı) (1875 – 1935)

1875 Isparta doğumludur. Risale-i Nur'un ilk talebelerindendir. Üstad Hazretleri, bir mektubunda kendisine “gayretli ve ciddî, samimî kardeşim Hakkı Efendi” diye hitap etmektedir. Risaleleri yazarak ve tashih ederek iman yolunda hizmet etmiştir. 1935 yılında Eskişehir Hapishânesi'nde Üstad'la birlikte hapis yatmıştır.

Hâlid İbni Velid (r.a.)

Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) seyyidullah unvanı verdiği meşhur kumandan sahâbidir. Tahminen 583-587 yılları arasında Mekke'de doğdu. Uhud ve Hendek gazvelerinde Kureyş ordusunun süvari birliğinin kumandanlığını

yaptı. Hudeybiye Sulh'ünden bir yıl sonra, 629'da Amr İbnü'l-Âs'la birlikte Medine'ye gidip, Allah Resûlü'nün huzurunda şehâdet getirerek müslüman oldu. Hz. Hâlid müslüman olduktan sonra üç yıl kadar Resûl-i Ekrem'in (s.a.s.) emrinde ve sohbetinde bulundu. Müslüman olarak katıldığı ilk savaş Mûte Savaşı'dır. Hâlid (r.a.) bu savaşta, İslâm ordusunu Bizans ordusuna imha edilmekten kurtardı. Medine'ye dönünce Resûl-i Ekrem (s.a.s.) kendisine “seyyidullah” unvanını verdi. Allah Resûlü (s.a.s.) döneminde birçok seriyye ve gazvede görev aldı. Hz. Ebûbekir (r.a.) döneminde irtidat hareketlerinin bastırılması hususunda kendisine verilen vazifeleri başarıyla yerine getirdi. Hz. Ebûbekir irtidat ve isyan hareketleri bastırıldıktan sonra Hz. Hâlid'i Sâsânî İmparatorluğu ile savaşmak üzere Irak'a gönderdi. Böylece Hâlid İbni Velid'in (r.a.) başkumandan tayin edilmesiyle başlayan, bütün insanlık tarihinin en büyük ve en geniş, süratli ve tesirli, asıl bariz vasfı devamlı ve kalıcı olan fetih hareketleri gerçekleşmiş oldu. Hâlid İbni Velid (r.a.) o dönemin iki süper gücü kabul edilen Sâsânîler ve Bizans'a karşı başlatılan bu fetih hareketlerinde başkumandan ve kumandan olarak çok önemli görevler yüklendi, askerî deha olduğunu isbat edecek büyük muvaffakiyetler yaşadı. Halkın elde edilen başarıları Hâlid İbni Velid'e bağlı görmesi sebebiyle ömrünün son yıllarında Hz. Ömer (r.a.)

tarafından başkumandanlıktan azledildi. Hâlid İbni Velid (r.a.) o ana kadar başkumandan olarak yaptığı vazifeleri, Ebû Ubeyde'nin (r.a.) emri altındaki bir kişi olarak devam ettirdi. Ömrünün son yıllarını Humus'ta geçirdi, 642'de orada vefat etti. Kabri Humus'tadır.

Hammad İbni Seleme (r.a.)

Muhaddis, nahiv ve fıkıh âlimidir. 709 yılı dolaylarında doğdu. Tahsil hayatında pek çok tâbiünden faydalandı. Sâbit b. Eslem el-Bünânî, Katâde b. Diâme, Humeyd et-Tavîl, gibi âlimlerden hadis rivayetinde bulunmuş, kendisinden de Abdullah b. Mübarek, Yahya b. Saîd el-Kattân, Vekî' b. Cerrah gibi âlimler hadis rivayet etmişlerdir. Özellikle Sâbit b. Eslem el-Bünânî ve Humeyd et-Tavîl'den gelen rivayetler konusunda onun en güvenilir kişi olduğu kabul edilmektedir. Nahiv ve fıkıh tahsiline de önem verdiği anlaşılan Hammad İbni Seleme, nahivde Sîbeveyhi ve Yunus b. Habîb gibi meşhur âlimlerin kendilerinden faydalandığı otorite şahsiyetler arasında yer almıştır. İbadete, hayır yapmaya ve Kur'ân okumaya düşkünlüğü, sünnette bağlılığı, bid'atçılara muhalefeti ve düzenli bir hayat yaşaması ile tanınan Hammad İbni Seleme'nin, ilmin izzetini koruma adına devlet adamlarına karşı müstağni davrandığı, ders verdiği kimselerden hediye bile kabul etmediği nakledilir. Vaaz ve irşad hizmetleri dolayısıyla

bazı kaynakların kendisini "Basra müftüsü" diye nitelendirdiği Hammad b. Seleme Hazretleri, 167'de Basra'da mes-cidde namaz kılariken vefat etmiştir.

Hâris İbni Hişam (r.a.)

Ebu Cehil'in kardeşi olan Hâris İbni Hişam (r.a.) Kureyş kabilesinin ileri gelenlerinden. Bedir ve Uhud gazvelerine müşriklerin safında katılmış, Mekke'nin fethedildiği gün müslüman olmuştur. Daha sonra Huneyn Gazvesi'ne katılmış, Resûl-i Ekrem (s.a.s.) onu müellefe-i kulûbdan sayarak kendisine 100 deve vermiş, bu vesileyle gönü fethedilen Hz. Hâris İbni Hişam, bu tarihten itibaren samimi bir müslüman olarak ashâbın ileri gelenleri arasında yer almıştır. Hz. Ebûbekir'in (r.a.) halifelîği döneminde Suriye'de Bizans'a karşı yapılan sefere katılmış, bütün mal varlığını bu sefere tahsis etmiştir. Cömertliğiyle tanınan Hâris İbni Hişam (r.a.) 639 yılında Amvâs veba salgını sırasında vefat etmiştir.

Hasan Basrî (r.a.)

Tâbiünün en faziletliilerinden biri olarak kabul edilen meşhur Basralı zâhid ve âlimdir. 642 yılında Medine'de doğdu. Hz. Ömer başta olmak üzere birçok sahabinin duasını aldı. On iki yaşında Kur'ân'ı ezberledi. 120 kadar sahâbi ile görüşme imkânı buldu. Hz. Ali'nin halife olmasının ardından ailesiyle birlikte Basra'ya gitti ve ömrünü burada

geçirdi. Kaynakların verdiği bilgiye göre Hasan Basrî dünyaya ve dünya malına değer vermez, elinde bulunan şeyi ihtiyaç sahiplerine dağıtırdı. Zamanını eviyle mescid arasında geçirir, mescidde ve evinde dinî sohbetler yaparak halkı İslâm'ın ibadet ve ahlâk prensiplerini samimiyetle benimseyip tam bir ihlâsla yaşamaya davet ederdi. Devamlı Kur'ân okur, Ashab'ın hayatına derin bir özlem duyardı. Pek çok sahabiden hadis rivayet eden Hasan Basrî'nin "Basra halkının şeyhi, Basralıların imamı, takva sahiplerinin öncüsü, Hakk'ın gerçek velisi, fütüvvet ehlinin önderi" şeklindeki unvanlarla yâd edildiği ve kendisinde hâkim hâlin hüznü olduğu belirtilir. Yusuf b. Esbat diyor ki, "Ben otuz yıl Hasan Basrî'nin güldüğünü ve kırk yıl da mâlâyânî şakalaştığını görmedim." Hasan Basrî, "Her ümmetin bir putu vardır, bu ümmetin putu da altın ve gümüşdür." diyerek dünya tutkusunun, maddeciliğin ve çıkarıcılığın tehlikesine dikkat çekmiş, kendisinden nasihat isteyen kişilere aşırılıktan kaçarak orta yolda yürümelerini tavsiye etmiş; zühdü, ahlâk kurallarına uyulmasını kolaylaştıran ve dinî görevlerin yerine getirilmesini sağlayan bir unsur olarak görmüş, hakîmâne sözleri, dünya ve âhirete bakış tarzıyla zâhid ve sufilere örnek olmuş, bütün bunların neticesinde, tasavvufî hayatın vücut bulmasını sağlayan ve ona mânevî zemini hazırlayan takva sahibi tâbiîlerden kabul edilmiştir. 112 yılında Basra'da vefat etmiştir.

Hâtıb İbni Ebî Beltea (r.a.)

İlk müslümanlardan olan ve Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) Mısır mukavkısına elçi olarak gönderdiği meşhur sahabidir. Bedir, Uhud, Benî Mustalik gazvelerinde ve Hudeybiye Antlaşması'nda bulundu. 628 yılının sonlarında Resûl-i Ekrem (s.a.s.) onu bir mektupla Mısır mukavkısı Cüreyc b. Mînâ'ya elçi olarak gönderdi. Sorulan sorulara, iyi bir diplomat üslubuyla, muknî, itmînân hâsıl edici bir tarzda verdiği cevaplar, Mısır mukavkısı tarafından memnuniyetle karşılanmış ve "hikmetli bir zâtın hikmetli bir elçisi" diyerek Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) sunmak üzere aralarında Hz. Mariye'nin de bulunduğu birkaç câriye, binek hayvanları ve daha başka değerli hediyelerle onu yolcu etmiştir. Mekke fethi öncesinde, Mekke'de bulunan akrabalarını himaye etme düşüncesiyle yapılan hazırlıkları bildirmek üzere Kureyşlilere mektup gönderme teşebbüsünde bulunmuş, durum vahiyle Resûlullah'a (s.a.s.) bildirilince, Allah Resûlü (s.a.s.) kendisini çağırıp sorgulamış ve neticede savunması kabul edilerek affedilmiştir. Bir sahabînin, bu hareket neticesinde Hz. Hâtıb'ın öldürülmesini talep etmesi karşısında Resûl-i Ekrem (s.a.s.), onun Bedir Gazvesi'nde bulunduğunu, Allah Teala'nın Bedir'e katılan müminlerin gayretlerini överek onlara, "Ey Bedir ehli! Bundan böyle ne işlerseniz işleyin, ben sizleri bağışlayacağım." dediğini hatırlatmıştır. Daha sonra Mekke'nin fethine

ve Huneyn Gazvesi'ne katılan Hâtıb (r.a.), Hz. Ebûbekir Efendimiz hilafeti sırasında Mısır mukavkısına elçi olarak gönderilmiştir. Kendisinden birkaç hadis nakledilen Hz. Hâtıb, 65 veya 70 yaşlarında Medine'de vefat etmiştir. Cenaze namazını Hz. Osman kıldırıştır.

Haticetü'l-Kübrâ (r. anhâ)

Resûl-i Ekrem'in (s.a.s.) ilk hanımı, herkesten önce kendisine iman eden, bütün varlığı ile ömrünün sonuna kadar O'nun (s.a.s.) yanında bulunan ve âl-i beytin kendisinden devam ettiği Hz. Fâtima'nın (r. anhâ) annesi olan ümmetin kadınlarının en hayırlısı, müminlerin annesi büyük kadın sahabidir. Üstün iffeti sebebiyle İslâmiyet'ten önce "Tâhire" lâkabıyla, Resûl-i Ekrem'in (s.a.s.) en büyük hanımı olması sebebiyle daha sonraki dönemlerde de "Kübrâ" sıfatı ile anılmıştır. Zengin ve dul bir hanım iken Peygamber Efendimiz'le (s.a.s.) evlendi. Yeryüzünde sadece üç müslümanın bulunduğu İslâmiyet'in ilk günlerinde Allah Resûlü (s.a.s.) ve Hz. Ali ile bazen Kâbe civarında, bazen evinde ibadet ederdi. Abdullah İbni Mes'ud, Mekke'ye ticaret için gittiğinde onların üçünü bir arada Kâbe'yi tavaf ederken gördüğünü, bu esnada Hz. Hatice'nin tesettüre riayet ettiğini söylemektedir. Mekke müşriklerin bütün zulüm ve baskıları karşısında hiçbir zaman Resûlullah'ı (s.a.s.) yalnız bırakmayan, servetini onun dâvâsı uğrunda harcamaktan geri durmayan

Hz. Hatice, yirmi beş yıl kadar süren mutlu bir evlilik hayatından sonra hicretten üç yıl kadar önce vefat etti ve Hacûn Kabristanı'na defnedildi. Kendisi hayatta iken başka kadınla evlenmeyen Resûl-i Ekrem (s.a.s.), Hz. Âişe'nin belirttiğine göre onun hâtıralarını yâd edip kendisi için istiğfarda bulunmaktan büyük haz duyardı. Hz. Hatice, hangi mezhebe bağlı olursa olsun bütün müslümanlar tarafından çok sevilmiş ve sayılmış, Arap olan ve olmayan İslâm toplumlarında Hatice adı kız çocukları için yaygın bir isim hâline gelmiştir.

Hazreti Abbas (r.a.) (Bkz.: Abbas İbni Abdilmuttalib)

Hazreti Hamza (r.a.)

"Şehidlerin efendisi", "Allah'ın arslanı" unvanlarıyla yâd edilen, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in (s.a.s.) amcası ve süt kardeşi olan büyük sahabidir. İslâm'a girdiğinde müslümanların güçleri artmış, Medine'deki ilk seriyyeye kumandanlık yapmış, Bedir'de büyük kahramanlıklar göstermiştir. Uhud Savaşı ise O'nun kahramanlığının destanlaştığı gündür. Bu savaşta otuz bir kişiyi öldürmüş, müslüman okçuların bulundukları yeri terkmesi neticesinde İslâm ordusunun muvakkat bir bozgun yaşadığı hengamede de, o dönemde henüz müslüman olmayan Vahşi tarafından atılan mızrakla şehid edilmiş, sonra da burnu, kulağı ve diğer organları kesilerek nâşına

işkence yapılmıştır. Allah Resûlü (s.a.s.) Hz. Hamza'yı bu durumda görünce çok üzölmüş, ağlamış ve şöyle demiştir: "Hiç kimse senin kadar musibete uğramamıştır ve uğramayacaktır. Beni bunun kadar öfkeliendiren bir şey olmamıştır. Ey Resûlullah'ın amcası! Ey Allah ve Resûlü'nün aslanı Hamza! Allah sana rahmet etsin! İyi bilirim ki, sen hısım ve akrabalık haklarını gözetir, dâima hayırlı işler yapardın. Eğer yas tutmak gerekseydi sana yas tutardım." Hz. Hamza'nın cenaze namazını Resûl-i Ekrem (s.a.s.) kıldırılmış, arkasından da diğer şehidlerin namazı kılınmıştır.

Hazreti Hasan (r.a.) (h. 625-669)

Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) torunu, Hz. Fâtıma ve Hz. Ali'nin büyük oğludur. 625 yılında Medine'de doğdu. Babası ona "Harb" adını koymayı düşünmüşse de Peygamber Efendimiz (s.a.s.), cahiliye döneminde bilinmeyen "Hasan" adını ve "Ebu Muhammed" künyesini vermiş ve kulağına bizzat ezan okumuştur; doğumunun yedinci gününde de akıka kurbanı kestiğı ve Hz. Fâtıma'dan saçının ağırlığınca fakirlere gümüş dağıtmasını istediğı bilinmektedir.

Hz. Hasan (r.a.), ilk halife döneminde cereyan eden önemli olaylarda fiilen yer almamıştır. Babası Hz. Ali'nin (r.a.) şehid edilmesinin ardından Ubeydullah b. Abbas b. Abdülmuttalib Kûfeliler'i halife olarak ona biata davet etti ve bir iki gün sonra Kûfe'de kendisine biat

edildi. Fakat Hz. Ali'nin (r.a.) şehit edildiğini ve Hz. Hasan'ın (r.a.) halifeliliğe getirildiğini haber alan Muaviye b. Ebû Süfyan (r.a.), onun taraftarlarını ve Kûfeliler'i kendi safına çekmek için yoğun bir faaliyet başlattı. İki taraf arasında sıcak çatışmaya doğru yol alınırken, Hz. Hasan (r.a.) müslüman kanının dökölmesini istemeyerek hilafetten feragat etmiş ve belli şartlar altında halifeliliğı Hz. Muaviye'ye bırakmıştır. İşte 661 tarihinde gerçekleşen bu uzlaşmadan dolayı, bu seneye İslâm tarihinde "Birlik Yılı" denilmiştir. Böylece Hz. Hasan (r.a.), Hz. Muaviye ile anlaşarak Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) "Bu benim evladım Hasan, o seyyiddir. Allah (c.c.) onunla iki büyük cemaatı birbiriyle sulh ettirecektir" hadisiyle de işaret buyurduğu gibi müslümanlar arasında kan dökölmesini önlemiş ve insanların kısa bir süre için de olsa barış ve huzur içinde yaşamalarına vesile olmuştur. Hz. Hasan (r.a.) daha sonra ailesiyle birlikte Medine'ye gitmiş ve hayatının geri kalan kısmını orada siyasetten uzak bir şekilde geçirmiştir. Ancak sonunda, rivayete göre Yezid b. Muaviye ile evlendirilmek vaadiyle kandırılan eşlerinden Ca'de binti Eş'as b. Kays tarafından zehirlenerek 669 tarihinde şehit olmuştur. Cenazesi Cennetü'l-Baki'de annesinin yanına defnedilmiştir.

"Mücteba" (seçkin/seçilmiş), "taki" (müttaki/takva ehli), "zeki" ve "sıbt" (Hz. Muhammed Mustafa (s.a.s.)'in sevgili torunu) lâkaplarıyla tanınan Hz. Hasan (r.a.) halim-selim, cömert, sâkin,

vakarlı, siyaset ve fitneden kaçınan bir yaratılışa sahipti. Onun hilafette kalış süresi hakkında farklı rivayetler varsa da, halifelığının 6 ay üç gün sürdüğü kabul edilmektedir. Kaynaklarda, Resûl-i Ekrem'in (s.a.s.), Hz. Hasan ve Hüseyin hakkında "Allah'ım! Bunlara merhamet et. Çünkü ben de bunlara şefkat ediyorum" diye dua buyurduğu; kendilerini "cennetin efendileri" olarak taltif ettiği; onlarla oyun oynayıp sırtında gezdirdiği; hatta secdede iken sırtına bindiklerinde ininceye kadar kalkmadığı ve onlara olan düşkünlüğünü gösteren daha birçok rivayet nakledilmektedir. Hz. Hasan (r.a.) bazı Sünni âlimlerce, babasının şehid edilmesinden hilafeti Muaviye b. Ebû Süfyan'a devretmesine kadar geçen surede Hulefa-yı Raşidîn'in beşincisi ve sonuncusu kabul edilir.

Hz. Hasan (r.a.), Ehl-i Beyt'e ve Âli-abâ'ya dahil olmasının yanında kardeşi Hz. Hüseyin'le (r.a.) birlikte Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) neslini günümüze kadar devam ettiren iki kişiden biridir. O, Hz. Hüseyin (r.a.) ile birlikte bütün İslâm dünyasında olduğu gibi Türkler arasında da Resûl-i Ekrem'in (s.a.s.) sevgili torunları sıfatıyla dâima tebcil edilmiş, sevilmiş ve sayılmış, adları çocuklara verilen en yaygın isimler arasında yer almıştır. (Bkz: İ. A., c.16, 282-285)

Hazreti Hüseyin (r.a.)

Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) torunu, Hz. Fâtma ve Hz. Ali'nin (r.a.) küçüköğludur. "Şehid" lâkabıyla meşhur-

dur. Hz. Hüseyin (r.a.) babasının halifelliği sırasında Kûfe'ye giderek onun bütün seferlerine katıldı; şehâdetinden sonra da yine onun vasiyetine uyarak ağabeyine itaat etti. Bu arada Hz. Hasan, Hz. Muaviye ile anlaşmaya karar verdiği zaman ona karşı çıkmak istediye de itirazının reddedilmesi üzerine vazgeçti ve beraberinde Medine'ye gitti. Hz. Hasan'ın (r.a.) vefatından sonra ise I. Yezid'in hilafet makamına gelişine kadar kendini ibadete vererek zühd ve takvaya dayalı bir hayat sürdürdü. Hz. Hüseyin'e ağabeyinin vefatı üzerine imam sıfatıyla biat edildiğine veya Muaviye aleyhine faaliyette bulunduğuna yahut kendi imameti için harekete geçtiğine dair ilk Sünnî ve Şîî kaynaklarında herhangi bir rivayete rastlanmaz; aksine bu husustaki bir takım kırırdanışlara fırsat vermediği söylenir.

Yezid b. Muaviye'nin Medine'de bulunan Hz. Hüseyin'den her ne şekilde olursa olsun biat almak istemesi üzerine Hz. Hüseyin, ona biat etmeyip Mekke'ye doğru yola çıktı. Bu durumu haber alan Kûfelilerden bir kısım ileri gelenler, Hz. Hüseyin'i hilafete getirmek için kendisine davet mektupları yazdı, ayrıca bir heyet gönderdiler. Fakat Yezid'in baskıları neticesinde Kûfeliler Hz. Hüseyin'e destek çıkmaktan vazgeçmişlerdi. Hz. Hüseyin yeni gelişen olaylardan habersiz Kûfe'ye hareket etmeye karar verdi. Her ne kadar Abdullah İbni Abbas, Abdullah İbni Ömer ve Ömer İbni Abdurrahmân

İbni Hâris gibi şahıslar kesinlikle Kûfe'ye gitmemesini isteseler de Hz. Hüseyin 680 tarihinde umresini tamamladıktan sonra ailesi ve bazı taraftarlarıyla Kûfe'ye hareket etti. Yolda Kûfelilerin biattan caydığını ve Kûfe'deki durumu öğrenmek için gönderdiği amcasının oğlu Müslim b. Akil'in öldürüldüğünü öğrenince geri dönmek istedi; fakat bu defa Müslim b. Akil'in oğulları ve kardeşlerinin ısrarı üzerine yola devam etmeye mecbur oldu. Bu arada taraftarlarına isteyenlerin ayrılabilceğini söyledi, onlar da ayrıldılar; yanında sadece aile fertleriyle birlikte yaklaşık yetmiş kişi kaldı. Böylece sayısı azalan kabile Nineva bölgesindeki Kerbelâ'ya vardı.

Rey valiliğine getirilen Ömer b. Sa'd'dan ordusuyla Hz. Hüseyin üzerine yürümesi ve bu meseleyi hâletmesi istendi. Ömer b. Sa'd böyle bir işe yanaşmak istemedi. Her ne kadar kâfilenin üstüne doğru yola çıktı ise de, sıcak çatışma öncesi Ömer b. Sa'd ile Hz. Hüseyin arasında yapılan görüşmeler neticesinde anlaşmaya varıldı ve Hz. Hüseyin geri dönmeyi kabul etti. Ömer b. Sa'd bu teklifle Ubeydullah b. Ziyad'a geldi. Ubeydullah önce bu teklifi uygun gördüyse de Sıffin'de Hz. Ali'nin safında çarpışanlardan Şemir b. Zülcevşen ona önemli bir fırsatı kaçırmış olacağını hatırlatarak Fırat nehriyle irtibatı kesilmiş çok çetin şartlar altındaki Hz. Hüseyin'i istegine boyun eğdirmesini ve cezalandırmasını söyledi. Bunun üzerine Ubeydullah

Şemir ile Ömer'e bir mektup göndererek Hz. Hüseyin'i doğrudan kendisine teslim olmasını sağlamasını, aksi takdirde kumandayı Şemir'e bırakmasını emretti. Ömer b. Sa'd kumandayı, dolayısıyla kazandığı dünyalığı elden kaçırmamak için bu görevi yerine getireceğini söyledi. Neticede birbirine denk olmayan iki kuvvet arasında başlayan mücadele tam bir dram şekli aldı ve kısa sürede Hz. Hüseyin çevresindeki asker sayısı azaldı. Yanındaki az sayıdaki piyade ile cesaretle dövüşen Hz. Hüseyin'e, Şemir b. Zülcevşen'in emriyle her taraftan hücum edildi ve fecî bir tarzda şehid edildi. Bu arada Hz. Hüseyin'in hasta yatağındaki oğlu Ali Zeynelâbidin öldürülmek istendiyse de Ömer b. Sa'd buna engel oldu.

Kaynaklar, Resûl-i Ekrem'in (s.a.s.) Hz. Hasan ve Hüseyin'i çok sevdiğini, onlarla oyun oynadığını, sırtına bindirip gezdirdiğini; hatta secdede iken üstüne çıktıklarında inmelerine kadar beklediğini yazar ve daha onlara olan muhabbet ve teveccühünü gösteren birçok rivayet nakleder. Müslümanların Ehl-i Bey'te ve Âl-i abâ'ya dahil olan Hz. Hasan ve Hüseyin'e duyduğu sevgi ve şefkat Resûl-i Ekrem'in (s.a.s.) vefatından sonra da devam etmiştir. Ayrıca şu husus da belirtilmelidir ki, Hz. Hüseyin ağabeyi Hz. Hasan ile birlikte bütün İslâm dünyasında olduğu gibi Türkler arasında da Resûlullah'ın sevgili torunu sıfatıyla daima sevilmiş, sayılmış ve adları çocuklara verilen en yaygın isimler arasında yer almıştır. (Bkz: İ. A., c.18, 518-524).

**Hazreti İbni Mes'ud (Bkz.:
Abdullah İbni Mes'ud)**

**Hazreti Talha (Bkz.: Talha
İbni Ubeydullah)**

**Hazreti Zübeyr (Bkz.: Zübeyr
İbnü'l-Avvam)**

Hekim-i Lokman

Kur'ân-ı Kerim ve hadis-i şeriflerde ismi geçen, bir nebî veya velî olduğu hususunda farklı görüşler ileri sürülen şahsiyettir. O, hem Kur'ân, hem de hadislerde, kendisine hikmet verilmiş bir zât olarak anlatılır. Tefsir, tarih vb. İslâmî kaynaklarda da Allah'ın izniyle ölüm hariç her türlü hastalığı iyi edebilen bir hekim olarak kendisinden bahsedilmektedir. Hz. Lokman'ın oğluna yaptığı tavsiyeler Kur'ân-ı Kerim'de Lokman Sûresi'nin 18-19. âyetlerinde yer almaktadır.

Hızır (a.s.)

Kur'ân-ı Kerim'de “Orada bizim seçkin kullarımızdan öyle bir has kulumuzu buldular ki; biz ona tarafımızdan lütf u ihsanda bulunmuş, nezdimizden rabbânî bir ilim öğretmiştik.” (Kehf, 18/65) âyetiyle anlatılan kendisine ilâhî rahmet ve ilim verilmiş zâttır. Genelde tasavvuf erbabınca velî; kelim, tefsir ve hadis âlimlerin çoğuna göre ise peygamber olarak kabul edilmiştir. Kur'ân-ı Kerim'de adı geçmemekle birlikte Kehf Sûresi 60-

82. âyetler arasında anlatılan kıssada Hz. Musa'nın karşılaştığı zâtın Hz. Hızır (a.s.) olduğu bildirilmiştir. Hızır konusu başta Buharî ve Müslim olmak üzere Tirmizi, İbni Mace ve Ahmed İbni Hanbel'in hadis kitaplarının çeşitli bölümlerinde geçmekte, bunlarda Kehf suresindeki bilgiler tekrar edildiği gibi başka bilgiler de verilmektedir. Hz. Hızır'ın (a.s.) hayat ve ömrü ile ilgili İslâm âlimlerinin farklı değerlendirmeleri vardır.

Hulûsi Bey (1896 – 1986)

Hazret-i Üstad'ın “Hulûsi daima birinciliği muhafaza ediyor”, “Birinci muhatap Hulûsi'dir” beyanlarıyla bize anlattığı “Risale-i Nur'un birinci talebesidir.” 1896'da Elazığ Harput'ta dünyaya geldi. Rüstiye-i Askeriye'yi Elaziz'de başladığı tahsilini Kuleli Askerî İdadi'sinde devam ettirdi. Harbiye Mektebi'ne geçmiş iken 1. Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle Çanakkale, Kafkas cephelerine katıldı. Çanakkale Savaşı'nda yüzünden, göğsünden ve sol kolundan yaralandı. Kurtuluş Savaşı'nda Antep ve Sakarya Muharebeleri'nde bulundu. 1925'te tekrar Harbiye'ye geri döndü. 1940'ta yarbay, 1944'te albaylığa terfi etti. 1950'te albay rütbesiyle emekli oldu. Hulûsi Bey'in Hz. Üstad'la ilk görüşmesi 1929'da gerçekleşir. Bu tarihten sonra artık o, Üstad'ının “aziz, sıddık, gayur, ciddi, halis, muhlis âhiret kardeşi; iman hizmetinde hamiyetli, sebatkar, metin arkadaşı,

saff-ı evveldeki gayretli talebesi”dir. 31 yıl boyunca Üstad Hazretleriyle 8 defa görüşmüş olmasına rağmen “Elhak o kardeşimiz sebat, metânet ve ihlâsta birinciliği muhafaza ediyor.” ifadelerinden, “Hulûsi Bey”in Hz. Üstad’ın gözünde ve gönlündeki konumunu hep koruduğunu anlamaktayız. Sorduğu sorularla Mektubat’ın doğuşuna vesile olan “Hacı Hulûsi Ağabey” bir asra yaklaşan mübarek ve bereketli hayatıyla, bütün ömrü boyunca sürekli olarak hız kesmeden iman ve Kur’ân dâvâsına hizmetine devam etmiştir. Kabri Elazığ/Harput’taki aile kabristanındadır.

Huzeyfe İbni Yemân (r.a.)

Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.), sırdaşı olarak tanınan meşhur sahabîdir. Medine’de doğdu. Babasıyla birlikte Bedir Gazvesi’nden önce müslüman oldu. Uhud ve sonraki bütün gazvelere katıldı. Hendek Gazvesi’nde Resûl-i Ekrem (s.a.s.), Huzeyfe’yi (r.a.) müşrik ordusu hakkında bilgi toplamakla görevlendirmişti. Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) duasını alarak müşriklerin arasına sızan Hz. Huzeyfe de, şiddetli bir fırtınanın onları perişan ettiğini ve bu sebeple Medine’yi terk ettiklerini Resûlullah’a (s.a.s.) haber verdi. Hz. Ömer döneminde Medâin’e vali tayin edildi. Cesur ve kudretli bir yönetici olan Huzeyfe (r.a.) Medâin’i imar etti. Nihâvend Savaşı’nda ordu kumandanının şehid edilmesi neticesinde, kumandayı ele aldı ve düşmanı

teslim olmaya mecbur etti. Zühd ve takvası ile tanınan Hz. Huzeyfe, vali olarak gittiği Medâin’e merkebinin sırtında girmiş, şehrin ileri gelenleri Hz. Ömer’in tâlimatına uyarak ona ne kadar maaş istediğini sorduklarında sadece kendisi doyacak kadar yiyecek ile bineği için bir miktar yem istemiştir. Valiliği sırasında Hz. Ömer onu bir ara yanına çağırarak, yaşadığı sade hayatta herhangi bir değişiklik olmadığını görünce çok sevinmiş, kendisini tebrik ederek tekrar Medâin valisi olarak görevlendirmiştir. Resûlullah (s.a.s.), hiçbir sahabîye vermediği bir kısım bilgileri ona vermiştir. Bundan dolayı hiç kimsenin bilmediği şekilde münafıkların adını ve ileride meydana çıkacak fitne hareketlerini biliyordu. Hadis kitaplarında rivayet ettiği 225 hadisin yer aldığı Hz. Huzeyfe, 656 yılında Hz. Osman’ın öldürülmesinden kırk gün sonra Medâin’de vefat etmiştir.

Huzeyme İbni Sâbit (r.a.)

“Şehâdeti, iki şahid yerine geçen kimse” manasına gelen “züşşehâdeteyn” lâkabıyla tanınan meşhur sahabîdir. İlk müslümanlardan olan Huzeyme İbni Sâbit’in (r.a.) annesi de Resûlullah’a (s.a.s.) biat eden kadın sahabîlerden Kebşe bint-i Evs’tir (r.anhâ). Hz. Huzeyme, Uhud Gazvesi ile sonraki savaşların hepsine katılmış, Mekke’nin fethinde kabilesinin sancağını taşımıştır. Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) bir

alacaklılarıyla aralarında çıkan anlaşmazlıkta, bu borcun ödendiğini görmediği hâlde Hz. Huzeyme'nin "Biz seni vahiy gibi daha önemli bir konuda tasdik ediyoruz" demesi üzerine, Resûl-i Ekrem (s.a.s.) ona, "züşşehâdeteyn" lâkabını vermiştir. O günden sonra bu lâkapla tanınan Hz. Huzeyme hakkında Allah Resûlû (s.a.s.) ayrıca, "Herhangi bir kimsenin lehine veya aleyhine Huzeyme'nin şahitlik etmesi yeterlidir." buyurmuştur. Rivayet ettiği 38 hadis sahih kaynaklarda yer almaktadır. Vefat tarihi kesin bilinmemekle birlikte, Hz. Ali veya Hz. Osman döneminde vefat ettiği bildirilmektedir.

Hülâgu (1217 – 1265)

İlhanlı Devleti'nin kurucusu ve ilk hükümdarı olan Hülâgu, Cengiz Han'ın torunudur. 1256'da doğdu. Moğol Devleti tarafından kendisine İsmailîler'in ortadan kaldırılması, Abbasî halifelığının itaat altına alınması ve Suriye ile Mısır'ın zaptı görevleri verilmişti. İsmailîlileri kısa zamanda ortadan kaldıran Hülâgu, daha sonra Bağdat'a yöneldi. Burada tarihte eşine az rastlanır bir katliam yapılmış, cesetlerden yayılan kokular Hülâgu'yu dahi şehirden uzaklaşmak zorunda bırakmıştır. Câmî ve kütüphâneler tahrip edilmiş, kitaplar Dicle'ye atılmış, nehir günlerce mürekkep renginde akmıştır. Bu istila, sadece Bağdat için değil bütün İslâm dünyası için bir felaket olmuştur. Bu tarihten itibaren İslâm medeniyetinin duraklamaya ve gerilemeye başladı-

ğı görülür. Yaptığı zulüm ve katliamlarla tarihin en zalim hükümlarından biri olarak kabul edilen Hülâgu, kendisi Budist olmasına rağmen kaynaklarda hanımları arasında en itibarlısı olarak gösterilen Hristiyan Dokuz Hatun'un da tesiriyle onun devrinde Hristiyanlığın nüfuzu artmış, birçok kilise ve manastır yapılırken bazı mescidler kiliseye çevrilmiş, müslümanlar zulüm, işkence ve katliamlara maruz kalmıştır. 1265'te ölmüştür.

Hüseyin Cîsrî (1845 – 1909)

Suriyeli din âlimi olan Hüseyin Cîsrî 1845'te Trablusşam'da doğdu. Amcasının yanında başlayan dinî tahsilini devam ettirmek için Ezher'e gitti. Ezher'de bulunduğu süre içinde dini ilimlerle meşgul olanların mutlaka tabîî ve aklî ilimleri de öğrenmelerinin gerektiğini ısrarla savundu. Ona göre yeni tip eğitim, dinî ilimlerle müsbet ilimleri bir arada sunan kurumlar şeklinde düzenlenmelidir. Türkçe'ye Risale-i Hamidiye adıyla tercüme edilen eserinde oryantalistlerin İslâm aleyhinde ileri sürdükleri iddialara cevap veren el-Cîsr, aynı eserinde Hz. Peygamber'in hak peygamber olduğuna dair 100'den fazla delili semâvî kitaplardan istihraç ederek ortaya koymuştur. 1909 yılında vefat etmiştir.

Hüsrev Altınbaşak (1899 – 1977)

Bediüzzaman Hazretleri tarafından "Nur'un en has ve kahraman bir talebesi" olarak takdir edilen ve onun ilk talebelerinden biri olan muhterem Hüsrev

Altınbaşak, 1899'da Isparta'da doğdu. Eskişehir, Denizli ve Afyon hapishâ-nelerinde Üstad'la beraber bulundu. Ömrünü iman hizmetlerine adadı, bil-hassa Risale-i Nur'un Kur'ân hattıyla yazılıp çoğaltılmasında büyük hizmetler-de bulundu. Üstad'ının işaret ve teşviki-yile Allah lâfz-ı celilinin alt alta aynı hiza-da yer aldığı tevâfuklu Mushaf-ı Şerif'i yazan Nur'un bu has ve kahraman tale-besi 1977 yılında vefat etmiştir.

İbni Abdilberr (978 – 1071)

Endülüslü muhaddis, edip, tarihçi ve Mâlikî fakihidir. 978'de Kurtuba'da doğ-du. İlmî ve ahlâkî kişiliğinin gelişmesinde büyük payları olan dedesi Muhammed, devrinin tanınmış sufilerinden, babası Abdullah da Kurtuba'nın önde gelen kıraat, tefsir, fıkıh ve hadis âlimlerin-dendi. Tahsil amacıyla Endülüs dışına çıkmadı. 100 kadarı Endülüslü olmak üzere 107 âlimden icazet aldı. İslâmî ilimler yanında coğrafya, tıp, matema-tik, astroloji gibi alanlarla da çalışma-lar yapmış, icazet yoluyla rivayet hak-kını elde ettiği birçok eseri talebelerine okutmuştur. Tanınmış bir aileden gel-mesi ve değerli eserler yazması sebebiyle İbni Abdilberr Endülüs'te büyük şöhrete ulaşmıştır. İbni Ayyad'ın miladî 11. yüz-yılı "İbni Abdilberr asrı" olarak anma-sı dikkat çekicidir. Zehebî onun bir ilim denizi, Suyutî de hıfz ve itkan açısından zamanın önde gelen muhaddisi oldu-ğu-nu söylemektedir. Hadis ve sünnete bağ-

lılığı sebebiyle "Eserî" diye nitelendirilen İbni Abdilberr, 1071 yılında Şâtibe'de vefat etmiştir.

İbni Adiyy (891 – 976)

"El-Kamil" adlı eseriyle tanınan hadis hâfızı ve münekkididir. 891'de Cürcan'da doğdu. İlim geleneğine sahip bir ailede yetişti. On üç yaşında kendi memleketinde başladığı hadis tahsili için Mısır, Semerkant, Suriye, Irak, Horasan, Mekke ve Medine'yi dolaştı. Güçlü bir hâfızaya sahip olan İbni Adiyy rivayetler-deki gizli kusurlar (illetler) ve hadis rica-ı konularında otorite idi. Hemen bütün cerh ve tâdil âlimleri onun hadis ravileri hakkındaki görüşlerini delil kabul etmiş, Zehebî kendisini Ahmed İbni Hanbel, Buharî ve Dârekutnî gibi mutedil ve insaflı hadis münekkitleri arasında say-mıştır. İbni Adiyy Hazretleri, 976'da Cür-can'da vefat etmiştir.

İbni Cerîr et-Taberî (839 – 923)

Tefsir, hadis ve tarih sahalarında otorite olarak kabul edilen, fıkıh, kıraat, nahiv, edebiyat, matematik, tıp gibi muhtelif alanlarda da eser veren büyük İslâm âlimidir. 839 yılında Taberistan'ın Amul şehrinde dünyaya geldi. İlk tah-silini burada yaptı. Yedi yaşında hâfız oldu, dokuz yaşında hadis ezberleme-yeye başladı. İlim tahsili için Rey, Basra, Kûfe, Medine, Suriye ve Mısır gibi belde-leri dolaştıktan sonra Bağdat'a yerleşti.

“Câmiu'l-Beyân an Te'vili Âyâtî'l-Kur'ân” adlı eseri, Peygamber Efendimiz (s.a.s.), sahabe, tâbiîn ve kendisine kadar tefsir görüşlerini toplayan bir ansiklopedi mahiyetindedir. İlk rivayet tefsiri olarak tefsir tarihine geçen, kendi dönemine kadar gelen değişik mezhep telâkkileri-ni, tefsir yorumlarını, bilgi birikimini için-de barındıran bu tefsir, ilk üç asrı sonra-ki asırlara bağlayan dev bir eser olarak kabul edilmektedir. Seksen küsur yıllık bereketli bir ömrün sonunda, bir insa-nın ömrüne sığdırılması zor birçok eser geride bırakan İbni Cerîr Hazretleri, 923 yılında Bağdat'ta vefat etmiştir.

İbni Ebî Şeybe (776 – 849)

“El-Musannef” adlı eseriyle tanı-nan meşhur muhaddis, muhakkik-i kâmil, hadis hâfızı, müfessir ve tarihçi-dir. 776'da Kûfe'de doğdu. Erken yaşta hadis tahsiline başladı, on dört yaşında iken Kâdı Şerîk b. Abdullah'tan hadis dersi aldı. Kûfe, Basra, Rey ve Bağdat ile Hicaz bölgesindeki ilim merkezlerinde tahsilini sürdürdü. Abdullah b. Mübarek, Halef b. Halife, Cerîr b. Abdülhamid, Muhammed b. Fudayl, Veki' b. Cerrah, Süfyan b. Uyeyne, Yahya b. Said el-Kattan gibi muhaddislerden hadis oku-du. Talebeleri arasında Buharî, Müslim, Ebû Davud, İbni Mâce, İbni Sa'd gibi âlimler yer almaktadır. Hadis münekkitt-lerinin sadûk, sika, çok güçlü hâfıza sahi-bi diye belirttikleri İbni Ebî Şeybe Haz-retleri, 849'da vefat etmiştir.

İbni Fûrek

Kelam, fıkıh, usûl-ü fıkıh, tasavvuf, tefsir, tabakat ve nahiv ilimlerinde eser vermiş, çok yönlü vasıfları bulunan, dev-rinin önde gelen âlimlerinden biridir. 941'de şu an İran sınırları içinde bulunan İsfahan'da doğdu. Tahsiline İsfahan'da başladı. Daha sonra Bağdat ve Basra'ya gitti. Burada İmam Eş'arî'nin öğrencile-rinden Ebu'l-Hasan el-Bahilî'den kelam dersleri aldı; Bâkıllanî ve Ebû İshak el-İsferâyînî ile de kelamî konularda müza-kerelerde bulundu. Nişâbur'da kendi-si için yaptırılan medresede uzun yıl-lar İslâmî ilimleri okutup yüzlerce talebe yetiştirdi. Damadı Ebû Mansûr el-Eyyûbî, ünlü sûfî Abdülkerim el-Kuşeyrî, Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî onun yetiştirdi-ği âlimlerdendir. 1013 yılında Gazneli Mahmud'un daveti üzerine Gazne'ye git-ti. Onun sarayında bölgede yaygın olan Kerrâmiyye'nin ileri gelenleriyle yaptı-ğı münazaralarda üstün başarı gösterdi. İbni Fûrek'in ilmî şahsiyetindeki ağırlığını onun kelamcılığı teşkil eder. Eş'ariyye'nin köklü bir kelam ekolü hâline gelmesini sağlayan, bu mezhebin görüşlerini sis-temleştiren önemli simalardan biridir. Kaynaklarda zühd ve takva derecesine ulaşmış bir sufi olarak anlatılan İmam İbni Fûrek, 1015 yılında Nişâbur'a dönerken yolda vefat etti. Cenazesi Nişâbur'a nak-edilerek Hire'ye defnedildi.

İbni Hacer Askalânî (1372 – 1449)

Ünlü hadis âlimi ve hâfızı, Şâfiî mez-hebine mensup meşhur fakihdir. Lâkabı

“Hacer” olan yedinci dedesine nisbetle İbni Hacer, ailesinin memleketi olan Filistin’deki Askalânî şehrine nispetle de Askalânî olarak anılır. 1372’de Mısır’da doğdu. Dokuz yaşında hıfzını tamamladı. 12 yaşında Mekke’ye gitti ve hadis tahsiline başladı. Fıkıh, usûl-ü fıkıh, tefsir, Arap dili, hesap ve edebî ilimler sahalarında da tahsiline devam etti. 1394 tarihinden itibaren kendini tamamen hadise verdi ve aynı yıl Zeynüddin el-İrakî’nin ders halkasına katıldı. Hocası kendisine “hâfız” unvanını verdi. O günden itibaren bu unvan tek başına söylendiği zaman sadece onu hatırlatacak kadar özel bir anlam kazandı. 1408’den vefatına kadar Darüladl’de Şâfiî mezhebine göre fetva verme görevini yürüttü. 1423’te Mısır Şâfiî başkadılığı vazifesine başladı. Bu görevi, onun devlet yapısını ve toplumu iyi tanınmasına ve bu tecrübelerini eserlerine yansıtmaya vesile oldu. Tesirli vaaz ve hutbeleriyle tanınan İbni Hacer 1449’da Kahire’de dizanteriden vefat etti. Büyük bir kalabalığın katıldığı cenaze namazını Abbasi halifesi kıldırdı. Ayrıca Mekke, Kudüs, Halep Dimaşk gibi birçok şehirde de onun için gıyabî cenaze namazı kılındı, pek çok şair tarafından birkaç cilt tutacak mersiyele yazıldı.

İbni Hacer (el-Heytemî) (1504 – 1567)

1504 yılında Mısır’ın Garbiyye bölgesindeki bir köyde dünyaya geldi. İlk öğrenimini, babasının şeyhi olan İbni

Ebu’l-Hamâil ve onun talebesi Şemseddin Şinnâvî’den gördü. Kur’ân’ı ezberledikten sonra Şinnâvî’nin himayesinde önce Tanta’ya, ardından Kahire’ye giderek tahsiline Ahmediyye Medresesi’nde ve Ezher’de devam etti. Başta Nevevî’nin Minhâcû’t-tâlibîn’i olmak üzere çeşitli metinleri ezberleyen İbni Hacer daha yirmi yaşında iken fetva ve ders vermek üzere hocalarından icazet aldı. Tefsir, hadis, fıkıh, usûl-u fıkıh, ferâiz, kelam, matematik, tıp, mantık, sarf, nahiv, meânî, beyan ve tasavvuf gibi ilim dallarının çoğunda eser verecek seviyeye ulaştı. 1534’ta üçüncü hac ziyareti için gittiği Mekke’ye yerleşti. Günlerini Harem-i Şerif’te ders ve fetva vermeye, ayrıca eser yazmaya harretti. “Şeyhülİslâm, İmamü’l-Haremeyn, Müftî’l-Irakeyn” gibi lâkaplarla tanındı. Kendisine dünyanın her tarafından fetva sorulurdu. Özellikle hac için Mekke’ye gelen gelen birçok talebeye ders verdi. Tasavvufa bakışı müsbet olan; Kitap ve Sünnet’e dayanmayan, fıkıh bilgisiyle beslenmeyen tasavvufun karşısında yer alan İbni Hacer el-Heytemî 1567 yılında Mekke’de vefat etti.

İbni Hibban (890 – 965)

890 yılında bugünkü Afganistan’ın sınırları içinde bulunan Sicistan bölgesindeki Büst’te doğdu. İlk öğrenimini Büst ve çevresinde yaptı. Yirmi üç yaşlarında iken tahsil maksadıyla Taşkent’teki İsbîcab’dan başlayarak Horasan,

Maveraünnehir, Irak, Hicaz, Şam, Mısır ve İskenderiye'ye kadar uzanan bir seyahat gerçekleştirdi; başta hadis olmak üzere fıkıh, Arap dili, kelâm, felsefe, tıp ve ilm-i nücûm alanlarında birçok hocadan faydalandı ve âlî isnadla rivayet imkânı buldu. Kaynaklarda "hadis hâfızı, Horasan'ın hadis şeyhi" gibi ifadelerle anılan ve hadislerin sıhhatini belirleme, hadis ravilerini cerh ve tâdil etme konularındaki çalışmalarıyla tanınan İbni Hibban, ilmi ve eserleriyle olduğu kadar takvasıyla da meşhurdur. Sâ mânânoğulları emirleri onu, Semerkant, Nesâ ve daha başka yerlere kadı tayin etmişlerdi. Talebesi Hâkim en-Nisabûrî, hocasının hadis, fıkıh, lugat ve vaaz alanlarındaki üstün bilgisine işaret etmiş, Hatîb el-Bağdadî onun hâfız, sika ve derin anlayış sahibi olduğunu belirtmiş, Yâkût ise kendisini asrın imamı ve allâme diye övmüştür. İbni Hibban Hazretleri, 965 yılında Büst'te vefat etmiş ve evinin yakınındaki hadis medresesinde defnedilmiştir.

İbni Huzeyme (838 – 924)

Hadis, kelim ve fıkıh âlimidir. 838'te Nişabur'da doğdu ve ilk tahsiline burada başladı. Kur'ân-ı Kerim'i ezberledikten sonra Merv, Bağdat, Rey, Cürcan, Şam, Basra, Kûfe, Kahire ve Vasıt gibi ilim merkezlerini dolaşarak pek çok hocadan istifade etti. İbni Huzeyme'nin ilminin genişliği dolayısıyla darbimesel hâline geldiği ve 70.000 hadisi ezberlemiş olduğu kaydedilmektedir. İbni Ebî Hâtim'e, cerh ve

tâdil ilminde önemli bir yere sahip olan İbni Huzeyme hakkında ne düşündüğü sorulduğunda İbni Ebî Hâtim, onun bu konularda kendisine uyulması gereken bir imam olduğunu söylemiş, asıl kendisi hakkında onun fikrinin sorulması gerektiğini belirtmiştir. Önceleri kelamî konulardan hoşlanmadığını ve bu sahaya girmek istemediğini, ancak hadis öğrencilerini Cehmî ve Mûtezilî görüşlere karşı korumak amacıyla kelama dair olan kitabı olan Kitabü't-Tevhid'i kaleme aldığını söylemiştir. "İmamü'l-eimme" diye anılan İbni Huzeyme Hazretleri, 924'te Nişabur'da vefat etmiştir.

İbni İshak (699 – 769)

"El-Megâzî" eseriyle kendinden sonra gelen siyer ve tarih yazarlarının pîri sayılan meşhur siyer ve megâzî müellifi ve muhaddistir. 699 yılında Medine'de doğdu. Eğitimi, başta babası ve amcaları olmak üzere birçok şahsiyetten hadis, siyer-megâzî, şiir ve ensâb bilgileri alarak tamamladı. Kendisinin bazı sahabîlere yetiştiği, bu arada Enes İbni Mâlik'i gördüğü ve Saîd İbnü'l-Müseyyeb'e de bir süre öğrencilik yaptığı bilinmektedir. Çoğu sahabe efendilerimizin çocuğu olan 100 kadar Medineli raviden hadis aldığı söylenmektedir. Siyer sahasında en büyük âlimlerden biri kabul edilen, yaşadığı dönemde "emîrü'l-müminîn" unvanıyla anılan muhaddislerden olan İbni İshak 769 yılında Bağdat'ta vefat etmiştir.

İbni Mâce

Hadis hâfızı, Kütüb-ü Sitte'nin altıncı kitabı kabul edilen "es-Sünen" in müellifidir. 824'te doğdu. Geleneğe uyarak on beş-yirmi yaşlarında şu an İran sınırları içinde bulunan Kazvin'de hadis öğrenmeye başladı. Daha sonra hadis tahsili için Kûfe, Basra, Vâsıt, Bağdat, Dimaşk, Humus, Mısır, Mekke, Medine, Rey, Nişâbur gibi ilim merkezlerini dolaştı. Sika bir râvî, hâfızası güçlü bir muhaddis olan İbni Mâce Hazretleri 273 yılında vefat etmiştir.

İbni Rüşd

Meşşâî okulunun son temsilcisi, filozof, fakih ve hekimdir. 1126'da Kurtuba'da doğdu. Kendisi gibi babası ve dedesi de Kurtuba'da kadılık yapmışlardı. Aristo'nun felsefî doktrinine sâdık kalarak onun eserlerini şerhettiğinden 'Aristo şârihi' unvanıyla da tanınır. Temel dinî ilimleri babasından öğrenen İbni Rüşd, Endülüs'te âdet olduğu üzere İmam Mâlik'in "Muvatta" adlı eserini ezberledi. Ayrıca fıkıh, fıkıh usûlü, felsefe, tıp, matematik ve astronomi öğrenimi gördü. İbni Rüşd'ün asıl amacı, vahiy ile felsefenin birbirinden bağımsız olarak nasıl anlaşılıp değerlendirilebileceği ve buna bağlı olarak ikisi arasında biri diğerini geçersiz kılmayacak biçimde sağlam bağlantılar kurmaktır. Meşşâî okulunun son temsilcisi kabul edilen İbni Rüşd, bilhassa Allah'ın iradesini sınırlayıcı yorumlardan ötürü eleştirilere muhatap olmuştur. 1198'te vefat etmiştir.

İbni Seyyidi'n-Nâs

Aslen Endülüslü, Mısır'da yetişmiş muhaddis, fakih, edip ve tarihçidir. 1273'te Kahire'de doğdu. Kamiliyye Dârülhadisi hocalığı vazifesi yapan babası, henüz beş yaşında iken İbni Seyyidi'n-Nâs'ı ilim meclislerine götürmeye başladı. Birçok hocadan erken yaşta icazet aldığı için âlî isnadlara sahip oldu. Başta babası olmak üzere Kahire'de ve hadis tahsili için gittiği İskenderiye, Suriye ve Hicaz gibi ilim merkezlerinde pek çok hocadan faydalandı. Ayrıca Endülüs, Irak ve İfrîkiye'deki birçok âlimden istifade edip icazet aldı. Tahsilini tamamladıktan sonra Kahire'deki medreselerde hadis hocası olarak görevlendirildi. Başta Zehebî olmak üzere çeşitli âlimler tarafından hadisi, hadis ravilerini ve tabakalarını, hadiste ihtilaf edilen konuları iyi bilen, rivayet ettiği konularda kendisine güvenilen bir âlim ve Mısır ülkesinin hâfızı olarak kabul edilen İbni Seyyidi'n-Nâs 1334'te vefat etti.

İbni Sina (980 – 1037)

İslâm Meşşâî (Aristocu) okulunun en büyük sistemci filozofu, Ortaçağ tıbbının önde gelen temsilcisi olan İslâm bilgini. 980'de Buhara yakınındaki Efşene köyünde doğdu. Üstün bir zekaya sahip olduğu için küçük yaşta dikkatleri üzerine topladı. Önce Kur'ân'ı ezberledi; dil, edebiyat, akâid ve fıkıh öğrenimi gördü. Dinî ilimler sahasında çok yoğun bir okuma faaliyeti sürdüren ve yüksek bir

düzeye ulaştığı anlaşılan İbni Sina ayrıca babasından geometri, aritmetik ve felsefe konusunda ilk bilgilerini aldı. Mantık ve aritmetik üzerine çalışmalarını sürdürdükten sonra, astronomide de o günün şartları açısından oldukça ileri bir seviyeye ulaştı. Felsefenin bütün disiplinlerinde iyi bir donanıma sahip olduktan sonra tıp tahsiline başladı. Felsefe ve tıp alanında oldukça ün kazanan İbni Sina, henüz on sekiz yaşında iken Sâsânî hükümdarının saray hekimliğine getirildi. Kindî ile başlayan İslâm felsefe geleneğinin zirvesinde bulunan İbni Sina, felsefî sisteminde özellikle Farabî'ye çok şey borçludur. Kendisi bir bakıma Farabî'nin öğrencisi ve halefi olarak görülebilir. Bununla birlikte üstadını aşmış, tarih içerisinde onun adını ikinci derecede bırakmıştır. Ayrıca İbni Sina'nın, felsefî açıdan, Farabî kadar Eflatun ve Aristo sistemine bağlı olmadığı söylenebilir. Ancak İbni Sina, İslâm düşünce tarihinde üzerinde çokça tartışılan Farabî'nin "sudûr teorisi"ni aynen tekrar eder. İbni Sina 1037'de vefat etti.

İbni Vehb (743 – 813)

İmam Mâlik'in seçkin talebelerinden, devrinin önde gelen âlimlerinden olan fakih ve muhaddistir. 743 yılında Kahire'de doğdu. On yedi yaşlarından itibaren ilim tahsiline başladı. İmam Mâlik, Leys b. Sa'd, Süfyan es-Sevrî, Süfyan b. Uyeyne gibi âlimlerden ders aldı. Döneminde Medine'nin en büyük âlimi sayılan İbni Şihâb ez-Zührî'nin yir-

mi kadar talebesiyle, ayrıca tâbiîn devri âlimlerinden bazılarıyla görüştü. Ders aldığı veya hadis dinlediği 400 civarındaki hocası arasında İmam Mâlik ile Leys b. Sa'd'ın özel bir yeri vardır. Ahmed İbni Hanbel, İbni Vehb'in salih bir âlim, fakih ve çok bilgili bir kişi olduğunu söylerken Ebû Zür'a er-Razî onun rivayet ettiği 30.000 hadisi incelediğini, bunların içinde mevzû hadis bulunmadığı gibi münker bir hadise bile rastlamadığını, Zehebî de onun hüccet, hâfız ve müçtehit bir âlim olduğunu belirtir. Kıraat, tefsir, hadis, fıkıh ve tarih konularında devrinin önde gelen âlimlerinden sayılan, "dîvânü'l-ilm" olarak nitelendirilen, hayatını ribâtlarda cihad etmekle, ayrıca öğretimle ve hacla geçirdiği kaydedilen İbni Vehb Hazretleri 813 yılında Kahire'de vefat etmiştir.

İbnü'l-Cevzî (1116 – 1201)

İslâmî ilimlerin hemen her dalındaki çalışmalarıyla tanınan Hanbelî âlimidir. 1116 yılı civarında Bağdat'ta doğdu. Tarih, biyografi, hadis, tefsir ve akâid alanlarında eser telif etmiş, aynı zamanda çok sayıda öğrenci yetiştirmiştir. Yaşadığı devirde bid'atların, mezhep çatışmalarının ve fitnelerin yaygınlık kazanması sebebiyle uydurma rivayetlerin fazlaca kullanılması İbnü'l-Cevzî'yi "el-Mevzuât"ı yazmaya sevketmiş, ancak bu şartların tesiriyle ravileri ve rivayetleri değerlendiren aşırı davranmak durumunda kalmış, "mevzu" olarak nitelendirmede

aceleci davrandığından dolayı hadis otoriteleri tarafından ciddi eleştirilere maruz kalmıştır. Verdiği heyecanlı vaazlarla bir vaiz olarak da ün yapan İbnü'l-Cevzî 1201 yılında Bağdat'ta vefat etmiş ve Bab-ü Harb Kabristanı'nda bulunan Ahmed İbni Hanbel'in mezarının yanına defnedilmiştir.

İbrahim Hakki (1703 – 1780)

Mârifetname adlı eseriyle tanınan âlim, sûfi ve şairdir. 1703'te Erzurum'un Hasankale ilçesinde doğdu. 1728'e kadar Erzurum'daki medreselerde öğrenim gördükten sonra, bu tarihte Şeyh İsmail Fakîrulullah'ı ziyaret etmek üzere Tillo'ya gitti. Yaklaşık 6-7 yıl tasavvuf üzerine yoğunlaştıktan sonra, şeyhinin vefatı üzerine tekrar Erzurum'a döndü ve burada daha önce babasının imamlık yaptığı câmiye imam oldu. 1747 yılında İstanbul'a gidip Sultan I. Mahmud ile görüştü. Padişah'tan ilgi ve takdir gördü, kendisine saray kütüphanesinde çalışma izni verildi. Özellikle yeni astronomi ilgisinin bu kütüphanedeki çalışmalarıyla başladığı söylenebilir. Ayrıca kendisine müderrislik pâyesi verildi ve ders okutması şartıyla Erzurum'daki Abdurrahmân Gazi Dede Tekkesi'nin zâviyedârlığı tevcih edildi. 1755'te ikinci defa İstanbul'a gitti. Mârifetname'yi bu ikinci İstanbul ziyaretinden kısa bir süre sonra tamamlaması, onun bu eserle ilgili olarak İstanbul'da yoğun bir hazırlık çalışması yaptığını kanaatini vermek-

tedir. 1775'te Tillo'ya yerleşti, 1780'de vefat etti ve Tillo'daki şeyhinin türbesine defnedildi. Geniş tasavvuf bilgisi, konuları iyi bir düzen içinde ve anlaşılır bir üslupla ifade etmesi takdire değer yönlerindendir. Ayrıca geleneksel astronomi yanında yeni astronomiyle tıp, anatomi, fizyoloji, aritmetik, geometri, trigonometri, felsefe, psikoloji, ahlâk gibi alanlarda oldukça geniş bir birikime sahip olduğu görülmektedir.

İmam Bagavî (1044 – 1122)

Kur'ân ve Sünnet ilimlerinin müslümanlar arasında yaygınlaştırılması için gösterdiği gayretler dolayısıyla "Muhyissünne" ve "Rüknüddin" lâkaplarıyla da anılan İmam Bagavî devrinin önde gelen muhaddis ve müfessirlerindendir. 1044 yılı civarında Horasan bölgesindeki Bağşur kasabasında doğdu. 1067 yılı civarında ilim tahsili için Merverrûz'a giderek Kadı Hüseyin b. Muhammed el-Merverrûzî'den fıkıh ve hadis okudu. Horasan illerini dolaşp çeşitli hocalardan dersler aldı. Daha sonra ikinci vatani sayılan Merverrûz'a yerleşti ve hocası Kadı Hüseyin b. Muhammed'in vefatından sonra onun yerini alarak birçok talebe yetiştirdi ve eser yazdı. Zühd ve takvası, sade giymi, önceleri sadece ekmekle, fakat zayıf düşmesi üzerine zeytin ekmekle yetinmesi, abdestsiz ders vermemesi gibi özellikleriyle tanınan İmam Bagavî, 1122'de Merverrûz'da vefat etti.

İmam Beyhakî (994 – 1066)

Yaşadığı dönemin önde gelen âlimlerinden olan, hadis ve fıkıhta otorite olarak kabul edilen İmam Beyhakî, 994 yılında Nişâbur'a bağlı Beyhak bölgesinin bir köyünde doğdu. Beyhak'ta büyüdü ve ilk tahsilini burada yaptı. Muhtelif hocalardan faydalanmak maksadıyla İsferyin, Tûs, Hemedan, İsfahan, Rey, Nişâbur, Bağdat, Kûfe, Mekke gibi yerleri dolaştı. 1015 yılından itibaren eserlerini telif etmeye başladı. Hadis ilmindeki sağlam bilgisi ve güçlü hâfızasıyla kendini kabul ettirdi. Hadislerin rivayetinde mevcut gizli kusurların tesbiti ile birbirine zıtmış gibi görünen rivayetlerin uzlaştırılmasında ve hadislerin fikhını kavramada devrinin otoritesi oldu. Onun ilimdeki yerini tesbite çalışan âlimler, hem hadis hem de fıkıhtaki üstün mevkiine işaret ettikten sonra, çeşitli ilimlere vâkıf olduğunu, daha önce benzeri görülmeeyen eserler verdiğini ve bin cüzü bulan eserlerinin hacmi itibarıyla de seleflerini geçtiğini belirtirler. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) ve ashabın örnek hayatını yaşamaya çalışan, maddi imkânsızlıklara rağmen hayatını ilim tahsili uğrunda geçiren, otuz yıl aralıksız oruç tuttuğu nakledilen, dünya malına değer vermeyip zâhidâne bir hayat yaşayan İmam Beyhakî, 1066'da Nişâbur'da vefat etmiş, cenaze si Beyhak'ta bulunan köyüne getirilerek, orada defnedilmiştir.

İmam Buharî (810 – 870)

Kur'ân-ı Kerim'den sonra en güvenilir kitap kabul edilen "el-Câmi'us-sahîh" adlı eserin sahibi büyük muhaddistir. 810'da Buhara'da doğdu. On yaşına doğru Buharalı muhaddislerden hadis öğrenmeye başladı. On bir yaşlarında iken hocası Dahilî'nin rivayet sırasında yaptığı bazı hataları tashih etmesiyle dikkatleri çekti. On altı yaşına geldiği zaman İbnü'l-Mübarek ve Vekî b. Cerrâh'ın kitaplarını tamamen ezberlemişti. Annesiyle birlikte gittiği hacda, hac vazifesini yerine getirdikten sonra hadis tahsili için orada kaldı. Daha sonra bu maksatla Bağdat, Basra, Belh, Dimaşk, Humus, Kûfe, Nişâbur, Mısır gibi ilim merkezlerini dolaştı. Uzun seyahetleri sonunda derlediği hadislerle geniş bir kütüphane meydana getiren İmam Buharî, aynı zamanda yazdığı hadisleri hâfızasına da nakşetmiştir. Bunu gösteren en iyi örneklerden biri Bağdat'ta verdiği imtihandır. İbni Adî'nin rivayetine göre, Buharî'nin Bağdat'a geldiğini duyan muhaddisler 100 hadisin sened ve metinlerini birbirine karıştırarak bunları on kişiye verdiler ve onlara, Buharî toplantı yerine gelince bu hadisleri sırasıyla sormalarını söylediler. Bu on kişi tesbit edilen hadisleri çeşitli İslâm ülkelerinden gelmiş olan muhaddislerin huzurunda okuyarak bunların mahiyeti hakkında bilgi istediler. Buharî onlara bu hadislerin hiçbirini okunduğu şekliyle bilmediğini belirttiikten sonra, ilk soru-

yu yönelten kimseden başlayarak, sor-
dukları hadislerin sened ve metinlerinin
doğrusunu her birine ayrı ayrı söyle-
di. Ali b. Medinî'nin "Gözleri kendi gibi
birini daha görmemiştir." diye anlattı-
ğı, İbni Huzeyme'nin "Şu gök kubbenin
altında Resûlullah'ın (s.a.s.) hadislerini
Buharî'den daha iyi bilen ve daha iyi
ezberlemiş olan birini görmedim." diye
tavsif ettiği, talebesi İmam Müslim'in
"Dünyada senin benzerinin bulunma-
dığına şehâdet ederim." diye kendisine
olan derin sevgisini dile getirdiği İmam
Buharî Hazretleri 870'de Semerkant'ta
vefat etmiş ve orada defnedilmiştir.

İmam Katâde (Katâde b. Diâme) (680 – 735)

Tâbiîn devrinin önde gelen müfes-
sirlerindendir. 680 yılında âmâ olarak
dünyaya geldi. Önceleri çölde yaşayan
ailesi Basra'ya göç etti. Öğrenmeye karşı
büyük bir istek duyan Katâde b. Diâme,
Hasan Basrî'nin yanında on iki yıl bulun-
du ve ondan kıraat, tefsir, hadis ve
diğer ilimlerde istifade etti. Sahabeden
Enes İbni Mâlik'le tâbiînden Saîd İbnü'l-
Müseyyeb, İbni Sîrîn, İkrime el-Berberî
ve daha pek çok kimseden hadis dinle-
di, çeşitli ilimlere ait bilgiler edindi. İmam
Katâde, dönemin revaçta olan dinî ve
içtimai ilimlerini öğrenmiş, özellikle tefsir
alanında uzmanlaşmış, ayrıca Arap dili
ve nesep ilminde devrinin önde gelen
âlimi olmuştur. Hadis otoriteleri kendi-
sinden "sika ravi" ve "hâfız" diye söz

etmiştir. Ali. b. Medinî, büyük şehirlerde-
ki isnad zincirinin isimleri üzerinde keşiş-
tiği altı kişiden birinin Katâde olduğunu
söylemiştir. Takva sahibi olduğu belir-
tilen, tefsirde dördüncü tabakanın başı
olarak kabul edilen İmam Katâde 735'te
Vâsıt'ta vefat etmiştir.

İmam Mâlik (712 – 795)

Dört büyük mezhepten biri olan
Mâlikî mezhebinin imamı, büyük müçte-
hit ve muhaddistir. 712 yılında dünyaya
geldi. Dedesi Mâlik, tâbiîn büyüklerin-
den olup Hz. Osman zamanında mus-
hafın istinsahıyla görevlendirilenlerden
biri idi. İmam Mâlik devrinin önemli ilim
merkezlerinin başında gelen Medine'de
yetiştirdi. İlk olarak büyük tâbiîn âlimlerin-
den biri olan Abdurrahmân b. Hüzmüz
el-A'rec'den hadis dersi almaya başladı.
Daha sonra meşhur fakih Rebîâtürre'y'in
ders halkasına katıldı. Bunun ardından
bağlandığı ve kendisinden en çok fayda-
landığı hocası İbni Şihab ez-Zührî'dir. Bu
arada İbni Ömer'in azatlısı Naffî, Ebü'z-
Zinad Abdullah b. Zekvan, Eyyub es-
Sehtiyânî gibi âlimlerin ilim meclisleri-
ne devam etti. Hadis aldığı hocalarının
üçyüzü tâbiîn, altı yüzü tebeu't-tâbiîn
olmak üzere dokuz yüz civarında bulun-
duğu söylenir. Zekası ve gayreti sayesinde
kısa sürede ilimde derinleşen İmam
Mâlik yirmi yaşlarında ders ve fetva ver-
meye başladı. Mescid-i Nebevî'deki ders
halkasıyla kısa zamanda üne kavuştu.
İslâm dünyasının her tarafından gelen

öğrenciler ondan hadis dinlemek ve fıkıh öğrenmek için yarışır oldu. Bir taraftan düzenli şekilde ders verip talebe yetiştirirken diğer taraftan da hac münasebetiyle Haremeyn'e gelen ulema ile sohbet ve müzakerelerde bulunarak ilmini ilerletti. Ebû Hanife, Leys b. Sa'd, Evzaî, Ebû Yusuf ve Muhammed b. Hasan eş-Şeybanî bilgi alışverişinde bulunduğu âlimlerden bazılarıdır. Sağlam hâfızası ve derin anlayışı yanında sabrı, disiplin ve ihlâsı sayesinde hadis ve fıkıh alanlarında büyük bir âlim olan İmam Mâlik kendi zamanında ve daha sonra gelen âlimler tarafından övgüyle anılmış, İslâm ümmetinin yetiştirdiği mümtaz şahsiyetler arasında yerini almıştır. Hadis konusunda "Muvatta" ile ilk tasnif çalışması yapanlar arasında önemli bir yeri olan İmam Mâlik bütün hadis otoritelerince bu ilmin zirvelerinden biri kabul edilmiş, "hâfız, hüccet, imam, emirü'l-müminin fi'l-hadis" gibi vasıf ve unvanlarla anılmıştır. Hadislerin sıhhatini ve senedlerin sağlamlığını bilme konusunda tartışmasız bir otoriteydi. Hadis ravilerinde aranacak şartları tesbit ederek ravileri sıkı bir şekilde araştırmaya önem vermesiyle cerh ve tâdil ilminin yolunu açanlardan biri de İmam Mâlik'tir. Büyük bir muhad-dis olması yanında fıkıh alanındaki bilgisi, fetva ve içtihat dirayetiyle de otorite kabul edilen İmam Mâlik Hazretleri, geçirdiği kısa süreli bir rahatsızlıktan sonra 795 yılında Medine'de vefat etmiş, cenaze namazını Medine valisi kıldırması ve Bakî' Mezarlığı'na defnedilmiştir.

İmam Muhammedü'l-Bâkır (k.s.)

Hız. Hüseyin'in torunu, İmam Zeynelabidin'in oğludur. 677'de Medine'de doğdu. Bâkır lâkabı, "bâkirü'l-ilm" tamlamasının kısaltılmış şekli olarak "ilmi yarıp derinliklerine ulaşan, geniş ilim sahibi" anlamına gelir. Hayatının büyük bir kısmını Medine'de geçiren Muhammedü'l-Bâkır (k.s.) babasından önemli ölçüde istifade etmiş, ayrıca Abdullah İbni Ömer, Cabir İbni Abdillâh, Ebû Said el-Hudrî gibi sahâbilerle Said İbnü'l-Müseyyeb ve Muhammed b. Hanefiye'den hadis rivayet etmiştir. 713 yılında babasının vefatı üzerine imamet görevini üstlenmiş, ilmî çalışmalarını sürdürmesinin yanında Emevîler'e karşı babasının uyguladığı sükunet politikasını izlemiştir. Bu sebeple kardeşi Zeyd b. Ali'nin düşüncelerini onaylamadığı ve zaman zaman onu uyardığı bilinmektedir. Sünnî ve Şîî kaynakların büyük bir âlim olduğu konusunda ittifak ettiği Muhammedü'l-Bâkır hazretleri, 733 yılında Medine'de vefat etmiş ve Bakî' Mezarlığı'na defnedilmiştir.

İmam Mücahid (645 – 721)

Tâbiîn döneminin önde gelen müfessirlerinden, Abdullah İbni Abbas'ın (r.a.) tefsirdeki en önemli talebelerinden biridir. 645'de doğdu. Bizzat kendisi, Kur'an'ı başından sonuna kadar üç defa İbni Abbas'a okuduğunu, her bir âyet üzerinde durarak, nerede ve nasıl nazil olduğunu kendisinden sorduğunu rivayet etmektedir. Süfyan es-Sevri Hazretleri,

“Mücahid’den sana gelen tefsir kifayet eder.” demek suretiyle onun tefsirine olan itimadını beyan etmektedir. İmam Katâde de onu tefsirde önemli bir otorite olarak kabul eder ve ondan rivayet edilen tefsir kitabının da en sahih kitaplarından olduğunu kaydeder. Tefsirdeki yüksek derecesinden dolayı “imam” unvanıyla anılan Mücahid b. Cebr Hazretleri 721 yılında vefat etmiştir.

İmam Müslim (820 – 875)

Kur’ân-ı Kerim’den sonra en müteber iki eserden biri kabul edilen “el-Câmi’us-sahîh” adlı eserin sahibi büyük muhaddistir. 820’de Nişabur’da doğdu. Yaklaşık olarak 14 yaşında başladığı hadis tahsili için, memleketinin önde gelen âlimlerini dinledikten sonra Rey, Hicaz, Basra, Bağdat, Kûfe, Suriye ve Mısır gibi bütün önemli merkezleri dolaşarak devrinin tanınmış ilim adamlarını dinleme imkânı buldu. Yahyâ bin Yahyâ en-Nişâbûrî, Ahmed İbni Hanbel, Kuteybe b. Saîd, Ebû Bekr b. Ebî Şeybe, Osman b. Ebî Şeybe gibi büyük âlimlerden hadis-i şerîf dinleyip, rivâyette bulundu. Ondan da; Ebû İsâ et-Tirmizî, Yahyâ bin Saîd, Muhammed b. Mahled, Mekî b. Abdan ve daha başka âlimler, hadis-i şerîf bildirmişlerdir. Hadis tahsili için yaptığı uzun seyahatlerden sonra tekrar memleketine dönüp orada ikamet etmiş ve meşhur eserini orada telif etmiştir. Ayrıca İmam Buharî’nin Nişabur’a ikâmeti sırasında, onun ders-

lerini muntazaman takip etmiş ve kendisinden çok faydalanmıştır. el-Câmi’us-sahîh’de, hadisler kendileriyle ilgili bablara tam bir dikkat ve titizlikle yerleştirildiğinden, eser, tertib sanatındaki nev’i şahsına münhasır ustalık ve güzelliğiyle meşhur olmuştur. Bir ömür boyu hadis için yaptığı çalışmalarla, tarihe, hadisin en büyük simalarından biri olarak geçen İmam Müslim Hazretleri, 875’de doğduğu yer olan Nişabur’da vefat etmiştir.

İmam Nesâî

En güvenilir altı hadis kitaplarından biri olan “es-Sünen (el-Mücteba)” adlı eserin sahibi büyük muhaddistir. 830’da Horasan bölgesindeki Nesa şehrinde dünyaya geldi. Hadis tahsiline henüz 15 yaşında iken Kutebye b. Said’i dinlemek üzere Belh şehrine gitmekle başlamış, 14 ay onun yanında kalmış, bilahare diğer hadis merkezlerine doğru seyahata çıkmış, bu arada Horasan, Hicaz, Irak ve Suriye bölgelerini dolaşarak buralardaki meşhur hadis otoriterlerinden ders almıştır. Hadis rivayetindeki gizli kusurları tesbit etme, rical, cerh ve tadil ilminde seçkin bir konuma sahip bulunan, rical ilminde İmam Buharî ölçüsünde titiz olduğu rivayet edilen, asrının en büyük muhaddislerinden biri olarak bu ilmin her dalında otorite olarak kabul edilen İmam Nesâî Hazretleri, hac için çıktığı bir seyahatte Şam’a gitmiş, orada rahatsızlanınca Mekke’ye götürülmesini arzu etmiş ve orada vefat ederek Safa ile Merve arasında defnedilmiştir.

İmam Rabbânî (1563 – 1624)

Müceddid-i Elf-i Sâni (hicrî II. Binyılın müceddidi) unvanıyla da tanınmaktadır. 1563'te Doğu Pencap'taki Sirhind'de (Serhind) doğdu. Öğrenime babasının yanında başladı. Medresede tefsir, hadis yanında aklî ilimler tahsili de aldı. Hacca giderken Delhi'de Nakşibendiyye tarikatını Hindistan'da yayan Hâce Bâkibillah ile karşılaştı. Teklifini kabul ederek bir süre yanında kaldı, sonra ona intisap etti. Kısa bir müddet sonra da onun en önemli bir halifesi konumuna geldi. Kendi ifadesiyle Nakşibendiyye tarikatına intisap etmesi onun bütün ruhî terakkisinin temelini oluşturdu. Yaşadığı dönem ve coğrafyada İslâm inançları hurafe ve bâtil inançlarla karıştırılmak isteniyordu. Hint kıtasında Babürlü Ekber Şah eliyle bir devlet politikası olarak bütün dinleri birleştirme gibi bir hedef doğrultusunda İslâmî inançların tahrif ve değiştirilme tehlikesi söz konusuydu. İşte İmam Rabbânî bu bâtil hareketlere karşı sahih İslâm inancının yerleşmesi için büyük gayret ve çalışmalarda bulundu ve tarihe II. bin yılın müceddidi olarak geçti. 1624'te vefat eden İmam Rabbânî'nin en önemli eseri Mektubat'tır. İmanın yakîn derecesine erdirilmesi, insanın ihsan derecesine yükseltilmesi, İslâm'ın insana sevdirmesi vb. konularda İmam Rabbânî'nin görüşlerini yansıtan bu eser, 536 mektubun derlenmesiyle meydana gelmiştir. Birkaçı dışında bütün mektuplar Farsça yazılmış ancak gerek el yazması, gerekse matbu olarak Arapça ter-

cümesiyle İslâm âleminde geniş bir okuyucu kitlesine ulaşmıştır.

İmam Şâfiî (767 – 820)

İslâm dünyasının ikinci büyük mezhebi olan Şâfiî mezhebinin kurucusu. 767'de Gazze'de doğmuş olmakla birlikte, babasının vefatı dolayısıyla henüz iki yaşında iken annesi tarafından Mekke'ye getirildi. Küçük yaşta Kur'ân'ı ezberledi. Fasih Arapça konuşan Huzeyl kabilesi arasında şiir ve edebiyat öğrendi. O dönem Mekke müftisinden ders aldı. Henüz 15 yaşında iken Mekke müftisinin yanında fetva verecek konuma geldi. Sonra Medine'ye gitti. Orada müçtehit İmam Mâlik İbni Enes'ten fıkıh ve hadis dersi aldı. Sufyan b. Uyeyne, Fudayl b. İyaz, amcası Muhammed b. Şâfiî ve başkalarından hadis rivayet etti. 820'de vefat eden İmam Şâfiî, mutlak bir müçtehit olup, fıkıh, hadis ve usûlde imamdı. "Er-Risale" adlı eseriyle ilk olarak fıkıh usûlü konularını ele alan Şâfiî, bu eseriyle fıkıh usûlünün de kurucusu sayılmıştır. Mısır'daki görüşlerini kapsayan "el-Ümm" adlı eseri de en önemli eserlerinden birisi kabul edilir.

İmam Tirmizî (825 – 892)

En güvenilir altı hadis kitabının üçüncü veya dördüncü kitabı olarak kabul edilen "el-Câmi'us-sahih" adlı eserin sahibi büyük muhaddistir. 825'de Tirmiz'de doğdu. Tirmiz ve Horasan'ın meşhur âlimlerinden ders aldıktan sonra, yaşadığı asrın en önemli ilim merkezleri olan

Mekke, Medine, Kûfe, Basra, Bağdat, Vâsıt ve Rey'de yıllarca hadis tahsil etti. İmam Buharî'nin meşhur talebelerinden biri olan İmam Tirmizî, İmam Buharî Nişabur'da kaldığı müddet zarfında devamlı ondan ders aldı. Meşhur eseri el-Câmi'us-sahîh'i tamamladıktan sonra Hicaz, Irak ve Horasan ulemasının tenkidine sunmuş ve hepsinin takdir ve tasvibini kazanmıştır. Hadislerdeki manaların inceliklerini istinbat ve latif işaretlerde bulunma melekesiyle dikkat çeken İmam Tirmizî, fikh'ul-hadis sahasında da otorite olarak kabul edilmiştir. Dillere destan hâfıza kuvveti, hayranlık uyandıracak zühdü, verâsı ve takvasıyla bir ömür boyu dine hizmet eden İmam Tirmizî, 892'de Tirmiz'de vefat etmiştir.

İmran İbni Husayn (r.a.)

Fetva ehli sahabiler arasında zikredilen, yeni kurulan Basra şehrinin kültür ve idari yapısının sağlam temeller üzerine oturtulmasında büyük emeği geçen sahabîdir. Hayber'in fethi sırasında müslüman olmuş, bu tarihten sonra Peygamber Efendimiz'le (s.a.s.) beraber gazvelere katılmış, Mekke'nin fethinde Huzaâ kabilesinin bayraktarlığını yapmıştır. Peygamber Efendimiz'den (s.a.s.), ayrıca Hz. Ebûbekir, Hz. Osman ve Ma'kıl b. Yesar'dan hadis rivayet etmiştir. Basra şehri kurulunca halka dinî bilgileri öğretmesi için Halife Hz. Ömer tarafından buraya gönderilmiş, Hz. Osman zamanında da Basra kadılığına getirilmiştir. Hasan Basrî Hazretleri'nin

“Ondan daha değerli bir kişi Basra'ya ayak basmamıştır.” diye anlattığı Hz. İmran İbni Husayn (r.a.) bir sebeple resmî vazifesinden ayrıldıktan sonra hayatını Basra mescidinde hadis okutarak geçirmiş ve 672 yılında Basra'da vefat etmiştir.

Kadı İyâz (1083 – 1149)

Devrinin “hadis imamı” diye anılan hadis, fıkıh ve dil âlimidir. 1083'de şu an Fas kıyılarında İspanya sömürgesi altında bulunan Sebte'de dünyaya geldi. Çeşitli âlimlerden temel dinî eserleri okudu. 1113'te hadis bilgisini ilerletmek için Endülüs'e, bir yıl sonra da Mürsiye'ye ve Kurtuba'ya gitti. Bir eserinde, kendisi, 100 civarında âlimden ya bizzat istifade ettiğini veya mektuplaşarak icazet aldığını belirtir. Sebte ve Gırnata kadılığı görevlerinde bulundu. Zâhidâne yaşayışı, İslâmî konulardaki tavizsiz tutumu ve talebelerine karşı mütevazî kişiliğiyle tanınan Kadı İyâz, devrinin hadis imamı diye anılmakla birlikte, Kur'ân ilimleri, fıkıh ve usûl-ü fıkıh, kelam, Arap dili ve edebiyatı sahalarında da söz sahibi idi. Vefatından sonra, hocası Muhammed b. Ali et-Tağlibî'nin, “Mağrib'de yerini tutacak birini bırakmadan gittiğini” belirttiği Kadı İyâz Hazretleri, 1149'da Merakeş'te vefat etmiştir.

Katâde İbni Numan (r.a.) (579 – 643)

Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) bulunduğu bütün savaşlara iştirak eden

seçkin sahabîlerden biridir. 579 yılı civarında Medine’de doğdu. Evs kabilesine mensup olup Ebû Saîd el-Hudrî’nin (r.a.) anne bir kardeşidir. Hicret esnasında müslüman oldu. İkinci Akabe Biat’ında bulundu. Bedir, Uhud, Hendek gazveleri başta olmak üzere, İnsanlığın İftihar Tablosu’nun (s.a.s.) katıldığı bütün savaşlara iştirak etti. Katâde İbni Numan Hazretleri, Mekke fethi sırasında Benî Zafer’in sancağını taşımış, Hz. Ebûbekir döneminde mürtedlere karşı yapılan savaşlarda görev almış, Hz. Ömer zamanında Medine’de müşavere heyetinde bulunmuştur. Peygamber Efendimiz’den (s.a.s.) yedi hadis rivayet eden, Katâde İbni Numan (r.a.) 643 yılında Medine’de vefat etmiş, cenaze namazı Hz. Ömer (r.a.) tarafından kıldırılmıştır.

Lütfi (Abdullah Lütfi Özerdem)

Üstad Hazretleri’nin Ispartalı ilk talebelerindendir. 1881’de doğdu. 1935 yılında Üstadıyla birlikte Eskişehir Hapishânesinde tutuklu kalmıştır. Risalelerin elle yazılıp çoğaltılmasında büyük hizmetleri olmuştur. 1974’te İzmir’de vefat etmiştir.

Manastırlı İsmail Hakkı (1846 – 1912)

Son devir Osmanlı âlimlerinden biridir. 1846’da Manastır’da doğdu. İlk öğrenimini Manastır’da gördükten sonra İstanbul’a gidip tahsiline devam etti. Burada İslâmî ilimleri tahsil edip icazet aldı. Fatih Câmii kürsü müderrisliği yaptı.

Süleymaniye, Sultan Ahmed, Ayasofya câmilerinde vaaz verdi. 1899’da İstanbul Darülfünunu’nda usûl-ü fıkıh ve tefsir müderrisliği yaptı. Yirmi dört yıl süren müderrislik görevinde gösterdiği başarıdan dolayı dördüncü rütbeden Osmanlı nişanı ile taltif edildi. Batılılaşma sürecinin hızlandığı bir dönemde yaşayan İsmail Hakkı, İslâm Dini’yle ilgili olarak Batılı yazarlarca ileri sürülen itirazları cevaplandırmaya çalışmış, bu arada nikah, talak, tesettür konularını, ayrıca kısas ve had cezaları gibi amelî hükümleri savunmuştur. Arapça, Farsça, Bulgarca bilen; yüksek bir ilmî seviyeye, zengin bir kültüre sahip olan İsmail Hakkı hazretleri 1912’de İstanbul’da vefat etmiş, cenazesi Fatih Câmii haziresine defnedilmiştir.

Mehdî-yi Abbâsî (Muhammed El-Mehdî) (744 – 785)

On küsur yıllık halifelik döneminde çok geniş bir coğrafyaya yayılmış bulunan Abbâsî Devleti’ni emniyet ve huzur atmosferi içinde idare etmeye muvaffak olan Abbâsî halifesidir. 744 senesinde Humeyme’de doğdu. Babası halife Ebû Câfer el-Mansur, oğlunun seviyeli bir eğitim alması için itina göstermiş, bu vesileyle Muhammed el-Mehdî dil ve edebiyat sahasında ciddi bir eğitim almış, Arap mesel ve şiirlerinden birçoğunu ezberlemiş, ayrıca dinî ilimler sahasında da fetva verebilecek, içtihatla bulunabilecek bir ilmî seviyeye ulaşmıştır. 775 yılında 31 yaşında iken halife olan Muhammed el-Mehdî fikrî olgunluk, idare ve siyasetteki

yüceliğini gösteren parlak iç ıslahatlarla Atlas Okyanusu sahillerinden Orta Asya steplerine, Hind Okyanusu kenarındaki Yemen'den Hazar Denizi kıyısındaki Derbent'e, Kandehar'dan Anadolu'nun içlerine kadar çok çeşitli ırk, renk, dil ve dindeki insanların bulunduğu muazzam bir sahada bolluk ve refah ortamı sağlamış, emniyet ve huzur atmosferi temin etmiştir. Üstün idrakı, zühd ve takvası, cesaret, kararlılık ve dirayeti, hilm, cömertlik ve merhametiyle halkı tarafından sevilip sayılan Muhammed el-Mehdî Hazretleri bir zehirleme hâdisesi neticesinde 785 yılında 41 yaşında iken vefat etmiştir.

Mevlânâ Celâleddin Rumî (1207 – 1273)

Horasan'ın Belh şehrinde doğdu. Beş yaşında iken babasıyla birlikte Belh'ten çıkıp hacca gitti. Bir müddet seyahat ettikten sonra Anadolu'ya gelip Erzincan ve Karaman'da oturdu ve nihayet Konya'ya yerleşti. Kendisine Rumî denilmesi o vakit (Diyar-ı Rum) tabir edilen Anadolu'ya yerleşmiş olmasındandır. Konya'da yüzlerce talebesi olan ve o dönemin önde gelen âlimlerinden olan Mevlânâ, Şems-i Tebrizî ile tanıştıktan sonra tasavvufa yöneldi. Çeşitli eserleri içinde en meşhuru "Mesnevî" adlı eseridir.

Mikdad (r.a.)

İlk müslümanlardan olan ve "Resûlullah'ın süvarisi" unvanıyla anılan

büyük sahabidir. İkinci Habeşistan hicretine katılmış, sonra Mekke'ye dönmüş, daha sonra da Medine'ye hicret etmiştir. Resûlullah'ın (s.a.s.) okçularından biri olan Hz. Mikdad, Bedir, Uhud, Hendek, Hayber gazvelerine ve diğer savaşlara katılmıştır. Cesaretiyle ünlü Mikdad b. Amr'ın (r.a.), Bedir Gazvesi'nde Resûlullah'ın (s.a.s.) yanına gelerek "Biz İsrailoğullarının Musa'ya, 'Sen ve ve Rabbin gidin ve birlikte savaşın, biz burada oturacağız.' (Maide, 5/24) dediği gibi demeyeceğiz. Senin dört bir yanında savaşaacağız." dediği ve Peygamber Efendimiz'in bu sözlerden çok memnun olduğu rivayet edilmiştir. Yermuk Savaşı'na katılan Hz. Mikdad, Hz. Ömer döneminde Mısır, Hz. Osman'ın hilafeti yıllarında da İfrikiyye ve Kıbrıs fetihlerinde bulunmuştur. Peygamber Efendimiz'den (s.a.s.) 42 hadis rivayet eden Mikdad b. Amr (r.a.), 653 yılında yetmiş yaşlarında iken Medine yakınlarındaki Cürf'te vefat etmiş, cenazesi Medine'ye getirilmiş, Hz. Osman'ın kıldırıldığı namazdan sonra da Bakî Mezarlığı'na defnedilmiştir.

Muaviye (r.a.)

Ashab-ı kiramdan ve asr-ı saadetin siyasi dahilerinden biridir. Mekke'nin fetholunduğu gün müslüman oldu. Resûlullah'ın (s.a.s.) vahiy katipliği görevinde bulundu. Hz. Ebûbekir (r.a.) döneminde Suriye'nin fethine memur edildi. Hz. Ömer döneminde önce Ürdün valiliği vazifesini yerine getirdi, sonra da o

dönem Şam valisi olan kardeşi Yezid b. Ebû Süfyan'ın ölümüyle Suriye valiliğine getirildi. Hz. Osman zamanında ise bölge-deki diğer valiler de onun emrine verildi. Hz. Osman'ın şehit edilip Hz. Ali'ye biat olununcaya kadar Suriye valisi olarak kaldı. Hz. Osman'ın katilleri ile ilgili hususları öne sürerek Hz. Ali'ye biat etmekten kaçındı. Daha sonra ise Sıffin'de Hz. Ali ile karşı karşıya geldi. Kanlı iç savaşlardan sonra Hz. Hasan'ın, halifeliği kendisine devretmesiyle İslâm dünyasının tek halifesi unvanıyla halifelik makamına oturdu. Döneminde birçok ülke fet-hedildi. Onun zamanında İslâm dünyası doğuda Horasan, Maverâünnehir ve Sistan, batıda Kuzey Afrika ve kuzeyde Anadolu istikâmetlerinde gelişme göstermiştir. Vefatından sonra Yezid'in halifelik makamına getirilmesiyle halifelik saltanata dönüştürülmüş oluyordu. Hz. Muaviye 680 yılında Şam'da vefat etti.

Muaz İbni Cebel (r.a.)

Ensarın ileri gelenlerinden, Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) kendisi hakkında "Ümmetim içerisinde helal ve haramı en iyi bilen Muaz İbni Cebel'dir" diye buyurduğu büyük sahabidir. 18 yaşında müslüman oldu. Peygamber Efendimiz'le (s.a.s.) birlikte bütün savaşlara katıldı. Resûl-i Ekrem (s.a.s.) kendisini çok sever ve zaman zaman "Ey Muaz! Seni çok seviyorum" demek suretiyle kendisine iltifat buyururdu. Aşhab arasında da, yüz güzelliğinin yanında,

yumuşak huyluluğu, hayası, cömertliği ile tanınıyordu. Hz. Muaz'ı, Hz. Ömer de çok severdi. Kendisi hakkında şöyle dediği rivayet edilir: "Analar bir daha Muaz gibisini doğuramaz. Şayet Muaz benim hilafetim zamanında yaşamış olsaydı onu kendimden sonra halife tayin ederdim ve Rabbim bana onu niçin halife tayin ettiğimi sorduğunda da "Ya Rabbi, Senin Resûl'ünü, "Âlimler kıyamet gününde bir araya geldiklerinde Muaz, bir ok atımı onların önünde olacak" derken işittim diye cevap verirdim" demiştir. Allah Resûlü'nün (s.a.s.); "Kur'ân'ı dört kişiden öğreniniz: Abdullah İbni Mes'ud, Übey İbnü'l-Ka'b, Muaz İbni Cebel ve Ebû Huzeyfe'nin azatlısı Sâlim" diye buyurmasından Hz. Muaz'ın Kur'ân bilgisi, ezberi ve güzel okuması hususunda da mümtaz bir yere sahip olduğunu görmekteyiz. Sahabenin fakihleri arasında olup dinin incelikleri derinden anlama hususiyetine sahip olan, aynı zamanda bir irşad dahisi kabul edilen Hz. Muaz İbni Cebel'i, Peygamber Efendimiz (s.a.s.) İslâm'ı tebliğ etmek üzere Yemen'e göndermişti. Allah Resûlü'nün (s.a.s.) Hz. Muaz'ı Yemen'e gönderirken kendisine yapmış olduğu tavsiyeler fıkıh, fıkıh usulü, irşad ve tebliğ adına hayati ve önemli düsturlar ihtiva etmektedir. Muaz İbni Cebel (r.a.), Hz. Ebûbekir döneminde de Yemen'de bulunmuş, daha sonra Şam'a geçmiş ve Ürdün'de taun hastalığından henüz genç sayılabilecek bir yaşta 38 yaşında vefat etmiştir.

Muhyiddin Arabî (1165-1240)

İslâm düşünce ve tasavvuf tarihinde önemli bir yeri olan Muhyiddin Arabî Hazretleri, 1165 yılında Endülüs'ün güneydoğusunda bulunan Mürsiye'de doğdu. İbnü'l-Arabî olarak tanınmakta olup tasavvuftaki otoritesine istinaden "Şeyhü'l-Ekber", dinî ilimlerdeki vukufiyeti ve mücceddiddiliğinden dolayı da "Muhyiddin" lâkaplarıyla anılmaktadır. Sekiz yaşına gelinceye kadar Mürsiye'de kaldı. Daha sonra ailesi ile birlikte Endülüs'ün başşehri olan İşbiliye'ye göç etti. Endülüs idaresi o sıralarda ilim ve irfana çok önem verdiği için, başşehir önemli bir kültür merkezi hâline gelmişti. Böylece buraya gelmiş bulunan âlim ve filozoflardan istifade etme imkânını buldu. İbni Arabî ilk Kur'ân derslerini tarikat mensubu olan Ebû Abdullah el-Hayyat adlı kişiden aldı. Uzun bir süre zâhiri ilimlerle uğraştıktan sonra mânevî ilimlere ağırlık vermeye başladı. Yirmi altı yaşlarında bulunduğu sırada Sebte, Fas ve Tilimsan ve oradan da Tunus'a giderek buralardaki tasavvuf erbabı kişilerle görüştü. İki yıl geçtikten sonra tekrar İşbiliye'ye döndü. Diğer yandan bir kaç kez gittiği Fas'ta yaklaşık dört yıl kaldı. 1200 tarihinde Mekke'ye giderek ilk defa hac farızasını yerine getirdikten sonra geri döndü. Bilahare tekrar hac farızası için Mekke'ye uzun bir yolculuktan sonra ulaştı ve yol güzergahındaki bazı kabirleri ziyaret etti. Mekke'ye vardığından sonra uzun bir süre burada kal-

dı. Fütuhât-ı Mekkiye adlı eserini ilk defa burada kaleme almaya başladı. Buradan ayrıldıktan sonra Bağdat ve Musul'a gitti. Musul'da yaklaşık bir yıl kaldıktan sonra Urfa, Diyarbakır, Sivas ve Malatya'yı da ziyaret etti. Bir ara Konya ve diğer bazı yerlere de gittikten sonra Malatya'ya döndü. Dimaşk'a gidip yerleştikten sonra 1240'da Benîzekilerin mâlikânesinde Hakk'ın rahmetine kavuştu. Kasiyun Dağı eteklerindeki kabristanda defnedildi. Zamanla buralar harap olup, türbe kaybolmuşsa da Yavuz Sultan Selim tarafından tespit ettirilerek onarıldı ve yanına bir câmi ile bir tekke yapıldı. Daha sonraki yıllarda da tamir ve onarım gören türbe hâlen ziyarete açık bulunmaktadır. Onun şeriatın zâhirine zıt görünen söz ve düşünceleri, bilhassa vahdet-i vücûdla ilgili görüşleri İslâm tasavvuf ve düşünce tarihinde birçok tartışmaya yol açmıştır. En meşhur eserleri Fütuhât-ı Mekkiye ve Füsûsü'l-Hikem'dir.

Mustafa Çavuş (1882 – 1939)

Bediüzzaman'ın Barla hayatındaki yakın talebelerindendir. 1882'de doğdu. Hayatının on sekiz senesini askerlikle geçirdi. Çanakkale Müdafaasında ve İstiklâl Harbinde bulundu. Hz. Bediüzzaman'a Barla'da "harika sadakatle" hizmet eden Mustafa Çavuş 1939'da vefat etmiştir. Vefatından sonra Üstad Hazretleri; "merhum ve kıymetli ve çok vefakâr ve fedakâr ve sekiz sene bana hizmet eden bir kardeşimiz

Marangoz Mustafa Çavuş yerine, Cenâb-ı Hak, rahmetiyle, kahraman Marangoz Ahmed'i verdi" ifadeleriyle onun iman dâvâsındaki yerine işaret eder.

Müseylime-i Kezzâb

Hız. Peygamber (s.a.s.) ile aynı zamanda yaşamış peygamberlik iddia eden bir yalancıdır. Rivayete göre, kendisi bir elçi heyetine girerek, Hız. Peygamber'i Medine'de ziyaret etmiş ve Allah Resûlü'nün vefatından kısa bir zaman sonra Suudi Arabistan'ın Yemame, bugünkü Necd bölgesinde peygamberlik iddiası ile ortaya çıkmıştır. Doğruluk ve hakkın zıt kutbunda tarihe yalanın ve bâtılın sembol ismi olarak geçen Müseylime-i Kezzâb, Hız. Ebûbekir döneminde Hâlid İbni Velid komutasındaki İslâm ordusu tarafından mağlup edilip öldürülmüştür.

Ömer İbni Abdilaziz (679 – 720)

Dünyanın birçok cazibedar güzelliğine açık bir konumda bulunduğu hâlde, harikulâde bir zühd-ü kalbe sahip olması, baş döndüren takvası, kılı kırk yaran adâleti, gerçekleştirdiği parlak icraatları ve müçtehit derecesindeki ilmî seviyesiyle raşid halifelerin beşincisi olarak kabul edilen tarihî şahsiyettir. 679'da Medine'de doğdu. Küçük yaşta Kur'ân-ı Kerim'i ezberledi. Medine'de mutlak müçtehit seviyesinde olan âlimlerin gözetiminde fikhî sahada çalışmaların yapıldığı bir

ortam içinde disiplinli bir şekilde fıkıh eğitimi aldı. 705 yılında henüz 25 yaşında iken Medine valiliğine getirildi. 717 yılında ise hanedanın asıl koluna mensup olmamakla birlikte, hiç beklemediği bir anda halife tayin edildi. Allah'a karşı sorumluluğun şuurunda olarak vazifeyi devralan Ömer İbni Abdilaziz, hemen zamanın meşhur din âlimlerinden bir danışma kurulu oluşturdu. Onların her birinden rapor ve tavsiyeler isteyen halife, onların görüşlerine büyük değer verdi, uyarılarını dikkate aldı. Sünnî ekolün temsilcileri onun sayesinde bağımsız ilmî çalışmalarıyla fıkıh ve kelam sisteminin olgunlaşmasını sağladı. Ayrıca hadis âlimlerinin vefatı sebebiyle ilmin uğrayacağı kaybı dikkate alarak valilere ve ülkedeki hadis âlimlerine mektuplar gönderip hadislerin toplanmasını emreden Ömer İbni Abdilaziz, böylece hadislerin tedvininde büyük bir misyonu gerçekleştirmiş oldu. Halka zulmeden ve halk tarafından sevilmeyen vali ve diğer önemli devlet memurlarından büyük bir kısmını görevden alarak yerlerine bilgili, dürüst ve güvenilir kimseler tayin eden halife, daha önce haksız yere el konulmuş eşya ve malları da hazineye devretti. Bu hususta yakınlarından gelen tehditlere boyun eğmedi. Toplumun her kesimine haklarını vererek onları memnun etmeye çalıştı. Hız. Ali (r.a.) evladına ve onları destekleyenlere karşı çok iyi davrandı. Hariciler'e karşı ikna yoluyla mücadeleyi prensip edindi. Bu metodla Hariciler bütünüyle ikna edilmese

de isyanları geçici olarak durdurulmuş oldu. Emevî devletinin kuruluşundan beri âdeta ikinci sınıf insan muamelesi gören ve mevâlî adı verilen gayri Arap müslümanlardan alınan haksız vergileri kaldırarak bütün müslümanları eşit hâle getirdi. Gayr-i müslimlerin hukukuna da riayet eden Halife, İslâm hukukunun onlara tanıdığı bütün hakları vermeye çalıştı. Ülkede yaşayan diğer din mensupları (zimmîler) arasında İslâm Dini'ni yaymak için faaliyet gösteren Ömer İbni Abdilaziz, bu vazifeyi tebliğ heyetleriyle yürüttü. Bu dönemde, Kuzey Afrika ve Endülüs tarihinde önemli bir yere sahip olan Berberîler ile İslâm adına istikbalin hâkimi olacak Türkler içinde İslâm'ın hızla yayılması gibi önemli bir sonuç elde edildi. Yaklaşık iki sene süren halifelik döneminde doğuda Çin, batıda Endülüs yoluyla Fransa sınırlarına uzanan çok geniş bir coğrafyada bolluk, refah, huzur ve sükun hâkim oldu. Hilafeti istişarî mahiyete çevirmek ve ehil olan birinin istişarî yolla halife seçilmesi sistemini yeniden başlatmak isteyen Ömer İbni Abdilaziz Hazretleri, Emevî ailesinin şiddetle karşı çıktığı bu arzusunu gerçekleştiremeden 720 yılında bir zehirleme hâdisesi neticesinde şehid oldu.

Refet Barutçu (1906 – 1971)

Bediüzzaman'ın ilk kâtiplerinden ve birinci talebelerindendir. 1906'da Arnavutluk'un İşkodra şehrinde doğdu. Yüzbaşılıktan emekli oldu. 1935'te Eskişehir, 1943'te Denizli, 1948'de

Afyon hapishânelerinde Bediüzzaman ile beraber bulundu. Üstad Hazretlerinin “aziz, sıddık, ciddi, samimi, âhîret kardeşim ve hizmet-i Kur'âniye'de çalışan bir arkadaşım” diye hitab ettiği Refet Barutçu, Üstad'ına sorduğu sorularla da bazı mühim risalelerin yazılmasına vesile oldu. Yüzlerce Risale-i Nur kitabı yazan, binlerce kişiye Kur'an-ı Kerim öğreten Refet Barutçu ömrünün sonuna kadar iman ve Kur'an dâvâsı yolunda bulundu. 1971'de Ankara'da vefat etti.

Rüştü (Süleyman Rüştü Çakın) (1899 – 1974)

Bediüzzaman Hazretleri'nin yakın talebelerinden biridir. 1899'da Isparta'da doğdu. Hz. Üstad Isparta'ya sürgün edildiğinde yanına gidip sobasını yakma, suyunu getirme, yemeğini pişirme gibi hususî işlerinde hizmet etti. Üstad'ın “Tevkif zamanında bile o merdane hissiyle benim gibi zayıf ve hizmete muhtaç bir biçâyeye herkes gözünü benden kaparken, o yardıma koşuyordu.” ifadeleriyle anlattığı Rüşdü Bey, “mertlik ve misafirperverlik noktasında âli bir seciye”ye sahipti. 1935'de Eskişehir, 1943'de Denizli ve 1958'de Ankara hapishânelerinde tutuklu bulundu. 1974 Temmuz'unda, doğduğu şehir Isparta'da vefat etti.

Sa'd İbni Ebî Vakkas

İlk müslümanlardan ve hayatta iken cennetle müjdelenen on kutlu sahabiden biridir. On yedi yaşında iken müslüman oldu. Medine'ye hicret izni verilinceye

kadar ilk müslümanlarla birlikte Mekkeli müşriklerin her türlü zulüm, baskı ve işkencelerine göğüs gerdi. Birçok seriyeye iştirak eden Hz. Sa'd İbni Ebî Vakkas bütün cihad faaliyetlerinde aktif bir şekilde rol aldığı görülmektedir. Bedir'de büyük yararlılıklar göstermiş, Uhud'da müslümanların muvakkat mağlubiyetleri esnasında Allah Resûlü'nü korumak için göğsünü siper edip harbini o en çetin anında Resûl-i Ekrem'in (s.a.s.) yanında bulunan kahramanlardan biri olarak tarihe geçmiştir. Bu kritik anda onun gösterdiği sebat, kahramanlık ve yararlılığından dolayı Allah Resûlü'nün (s.a.s.) başka hiçbir kimseye söylemediği nakledilen "Anam, babam sana feda olsun, at" iltifatına mazhar olmuştur. Hendek, Hudeybiye, Hayber, Mekke'nin fethi ve diğer gazvelere katılan Hz. Sa'd, Hz. Ömer döneminde, devrin iki süper gücünden biri olan Fars İmparatorluğu'nu ortadan kaldıran İslâm ordusunun başkumandanlığını yapmıştır. İslâm ordularının kazandığı en parlak ve kesin zaferlerden biri olan Kadisiye Savaşı'nda orduyu idare eden Hz. Sa'd, daha sonra imparatorluğun merkezi olan Medain'e yürümüş, burayı da fethederek büyük meblağlarla da ganimet elde edilmesine vesile olmuştur. Medain'in havası, askerlerin sıhhatini olumsuz yönde etkilediğinden Kûfe şehri ordugah şehri hâline getirilmiş, Hz. Sa'd da, Hz. Ömer tarafından buranın valisi olarak atanmıştır. Hz. Ömer'in, kendisinden sonra halife seçimini gerçekleştirmek için oluşturduğu altı kişilik şuranın üyelerinden

biri olan Sa'd İbni Ebî Vakkas (r.a.), Hz. Osman'ın şehid edilmesiyle başlayan fitne ve ihtilaflardan da mümkün oldukça uzak kalmaya gayret göstermiştir. Ashabın seçkinlerinden olan ve askerî ve idarî bir dâhî, büyük bir kumandan olarak tarihe geçen Sa'd İbni Ebî Vakkas Hazretleri, sade ve zâhidâne bir yaşayış içinde iken 674 yılında Medine yakınlarındaki Akik vadisinde vefat etmiş, Mescid-i Nebi'de kılınan namazdan sonra, Bakî' mezarlığına defnedilmiştir.

Sa'd-ı Teftâzânî (1332 – 1395)

1332'de Horasan'ın Teftâzân kasa-basında doğdu. Meşhur kelim âlimi İcî'nin talebesi olduğu söylenir. Teftâzânî, kendi devrinde ve yaşadığı çağdaki fikir ve ilim anlayışına bihakkin vakıf bulunuyordu. En çok kelim ilminde meşhur olmakla birlikte belagat, mantık, fıkıh ve fıkıh usulünde de söz sahibidir. Kelim sahasında ise Seyyid Şerif Cürcani ile birlikte anılan ikinci büyük isimdir. Nizamiye medreselerinde onun eserleri okunmuş, medrese zihniyetinin teşekkülünde ve asırlar boyunca devam etmesinde birinci derecede rol oynamıştır. 1395'te vefat eden Sa'd-ı Teftâzânî'nin "Şerhu'l-Makâsıd" adlı kelama dair kitabı en tanınmış eserlerinden biridir.

Sabri (Arseven) (1893 – 1954)

1893'de doğan muhterem Sabri Arseven, Bediüzzaman'ın yakın talebelerindendir. Eğridir'in Bedre köyünde

imamlık yapmış, Denizli Hapsinde bulunmuş, Bedre köyünden risaleleri “nur iskele memuru” olarak diğer köylere gönderme vazifesini yerine getirmiştir. Çok sâdık ve bağlı bir talebe olduğu için Bediüzzaman Hazretleri kendisine “sıddık” diye hitap etmiştir. Ayrıca “Santral Sabri, Hacı Hâfız Sabri, Hulûsi-i Sani (İkinci Hulûsi) olarak da tavsif edilmiştir. Cenaze namazına 1954 yılında vefat eden muhterem Sabri Arseven beyefendinin cenaze namazına Üstad Hazretleri bizzat iştirak etmiştir. Bedre Köyü mezarlığında medfundur.

Saîd İbni Zeyd (r.a.) (v. 671)

Hayattayken cennetle müjdelenen on kutlu sahabiden biridir. Babası Zeyd b. Amr, Peygamber Efendimiz (s.a.s.) peygamberlikle görevlendirilmeden önce cansız putlara tapmayı reddetmiş, hakikat arayışında haniflikte karar kılmış bir insandı. Saîd İbni Zeyd Hazretleri, babasının da müjde ve telkinleriyle erken dönemde müslümanlığı kabul etmiştir. Bir rivayete göre o, müslüman olanların on beşincisiydi. Hz. Saîd İbni Zeyd, Hz. Ömer’in amcasının oğlu, aynı zamanda eniştesidir. Mekke döneminde müşriklerin zulüm ve işkenceleri altında dinini yaşayan, Medine’ye ilk hicret eden muhacirlerden biri olan Saîd İbni Zeyd (r.a.), Bedir Savaşı esnasında Hz. Talha ile birlikte başka bir vazife ile görevlendirildiğinden Bedir’e katılamamış, ancak

Allah Resûlü (s.a.s.) iki şanlı sahabiye de Bedir’e katılmış gibi kabul etmiş ve kendilerine ganimetten hisselerine düşeni vermiştir. Bedir Savaşı dışında bütün savaşlara iştirak etmiştir. Halifeler devrinde bir nefer olarak cepheden cepheye koşan Hz. Saîd İbni Zeyd, ömrünün sonuna doğru Medine yakınlarındaki Akik’e yerleşmiş ve 671’de orada vefat etmiştir. Cenaze namazını Abdullah İbni Ömer (r.a.) kıldırılmış, na’sı Medine’ye getirilerek burada defnedilmiştir.

Sâriye

Hz. Ömer’in (r.a.) önemli komutanlarından biridir. Sâriye b. Zenîm el-Kinanî, İran ve Irak bölgelerinin fethinde önemli vazifeler eda etmiştir. Fesa ve Darabgird’in İslâm hâkimiyeti altına alınması onun vesilesiyle gerçekleşmiştir. Sâriye’nin adı, bu fetihler dolayısıyla İslâm tarihine Hz. Ömer’in bir karametiyle geçmiştir. Şöyle ki, Darabgird önünde Sâriye’nin ordusu, çok zor duruma düşmüştü. Düşman, İslâm ordusunu kuşatmıştı. Müslümanlar bütün güçleriyle çarpışıyorlardı. Birçok şehit vermişlerdi. Bu sırada Sâriye, “Ya Sâriye! El-Cebel, el-Cebel!” diye bir ses duydu. Askerlerine: “Kardeşlerim Ömer’in sesini duydum. Dağa çekilmemizi emrediyor. Siz de duydunuz mu?” dedi. Askerleri “Duyduk ama bu nasıl Ömer’in sesi olabilir?” diye cevap verdiler. Ordu sırtını dağa verdi ve düşmanı yendi.

Sehl İbni Sa'd (r.a.) (v. 790)

Ensarin ileri gelenlerinden biri olan Sehl İbni Sa'd (r.a.) Medine'de en son vefat eden sahabidir. İnsanlığın İftihar Tablosu (s.a.s.) irtihal-i dar-ı bekâ buyurduğunda on beş yaşındaydı. Daha önce ismi "Hazn" iken Peygamber Efendimiz (s.a.s.) ismini "Sehl" olarak değiştirmişti. Resûl-i Ekrem'den (s.a.s.) 188 hadis rivayet eden, "imam" ve "fâzıl" unvanlarıyla yâd edilen Sehl İbni Sa'd (r.a.) 709 yılında Medine'de vefat etti.

Seleme İbnü'l-Ekva (r.a.) (v. 693)

Kahramanlık, cesaret ve iyi ok atıcılığıyla tanınan meşhur sahabilerden biridir. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) ile birlikte yedi gazvede ve Beyatü'r-ırdvan'da bulunmuştur. Bir gazve sonucunda Resûl-i Ekrem (s.a.s.) kendisi hakkında; "Bugün süvarilerimiz içinde en iyisi Ebû Katade, piyadelerimiz içinde en iyisi de Seleme İbnü'l-Ekva'dır" buyurmuşlardır. Peygamber Efendimiz'den (s.a.s.) birçok hadis rivayet eden Seleme İbnü'l-Ekva Hazretleri, Hz. Osman'ın şehid edilmesinden sonra, Medine yakınlarındaki Remeze adlı bir badiyeye yerleşmiştir. Vefatından beş-on gün önce Medine'ye gelmiş, 693 yılında 80 yaşında iken burada vefat etmiştir.

Selmân Farisî (r.a.) (v. 656)

Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) hakkında; "Cennet şu üç insana müş-

taktır. Ali, Selmân ve Ammâr..." diye buyurduğu seçkin ve meşhur sahabilerden biridir. İran asıllı olup İsfahan'da doğmuştur. Mecusî bir ailenin çocuğu iken hakikat arayışı için memleketinden ayrılp yollara düşmüş, karşılaştığı hıristiyan din adamı vesilesiyle önce hıristiyan olmuş, daha sonra Ammuriye'de bulunan bir rahibden gelecek son peygamberin vasıfları ve hicret edeceği belde-nin özelliklerini öğrenince Hicaz'a doğru yola çıkmış, ancak yolda tuzağa düşürölüp köle olarak bir yahudiye satılmıştır. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) Medine'ye hicret buyurunca huzuruna çıkıp müs-lüman olmuştur. Hicretin beşinci yılına kadar köle olarak yaşamış, bu sebeple Hendek Savaşı'ndan önceki savaşlara katılamamıştır. Daha sonraki bütün savaşlarda yer alan Selmân Farisî (r.a.), irtihâl-i dar-ı beka buyuruncaya kadar Resûl-i Ekrem'in (s.a.s.) yanından ayrılmamış, Hz. Ebûbekir'in halifelik döneminde de Medine'de bulunmuştur. Hz. Ömer döneminde ise İran'ın fethi için harekete geçen İslâm ordusu içinde yer almış, daha sonra da fethedilen Medâin şehrine Hz. Ömer tarafından vali olarak tayin edilmiştir. Fevkalâde zühd ve takvası dolayısıyla bazı sûfiler tarafından, Ashabü'l-Suffe ile birlikte tasavvufun kurucularından biri olarak kabul edilen Selmân Farisî'nin (r.a.) Medâin'de vali olduğu zaman bile son derece müteva-zî ve kanaatkâr bir hayat yaşadığı, köle olarak nasıl giyinip nasıl yaşıyor ise, vali iken de aynı hâl üzere devam ettiği riva-

yet edilmektedir. İlim, fazilet, zühd ve takva bakımından ashabın önde gelen simalarından biri olan, Peygamber Efendimiz'in "Selman bizdendir. O ehl-i bey-timdendir." iltifatına mazhar bulunan Selmân Farisî Hazretleri, 656 yılında Medain'de vefat etmiştir.

Seyyid Abdülkerim Cîlî

(1365 – 1428)

"el-İnsanü'l-kâmil" adlı eseriyle tanınan âlim ve mutasavvıftır. 1365'te Bağdat yakınlarındaki "Cil" kasabasında doğdu. Katip Çelebi'ye göre Abdülkadir Geylânî Hazretleri'nin torununun oğludur. Abdülkerim Cîlî, eserlerinin büyük bir bölümünü İbni Arabî'nin fikirlerinin şerhine ayırmış, bazı konularda ona muhalif kaldığını ifade etmekle birlikte, tasavvufun ana meselelerinde, onun izinden gitmiştir. Şairlik yönü de bulunan, fikirlerini açıklarken uygun gördüğü veya konuyla ilgili olarak kendisinin yazdığı sûfiyâne şiirlerden de faydalanan müellif, bu bakımdan da İbni Arabî'nin yolunu takip etmiştir. (Bkz.: İ. A. c. 1, 250)

Sıddık Süleyman (Kervancı)

Risale-i Nur'a olan bağlılığı dolayısıyla Bediüzzaman Hazretleri tarafından kendisine "sıddık" unvanı verilen, Barla'da Üstad Hazretleri'ne yardım ve hizmette bulunan Risale-i Nur talebesidir. 1965 yılında Ankara'da vefat etmiştir.

Süleyman (Mübarek)

Barla döneminde Bediüzzaman Hazretleri'yle tanıştı. Safveti, haram-helal noktasındaki hassasiyeti dolayısıyla Bediüzzaman Hazretleri kendisine "mübarek" unvanıyla hitap etmekteydi. Ömrünü Risale-i Nur'a hizmetle geçiren "Mübarek Süleyman" 1963'te vefat etti.

Şah-ı Nakşibend (1318 – 1389)

Nakşibendiyye tarikatının kurucusudur. 1318 senesinde Buhara yakınlarında bulunan Kasrıârîfân köyünde doğdu. Uzun yıllar Baba Muhammed Semmasi'nin müridi olan Emir Külâl'in yanında kaldı. Tarikat âdâb ve erkanını öğrendiği bu dönemde gördüğü bir rüya üzerine kendisinin doğumundan yaklaşık bir asır önce vefat etmiş olan Abdülhâlık Gucduvânî'nin ruhaniyetine intisap etti ve "üveysî" lâkabını aldı. Gucduvânî kendisine dinin emir ve yasaklarına uymasını, ruhsatlara ilgi göstermemesini, azimetlere sâdık kalmasını, Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) ve ashabının yolunu tavsiye etmiştir. Bu hâdis Bahaeddin Hazretleri'nin ruhi hayatında büyük bir değişiklik yaparak cehrî zikirden hafî zikre yönelmesine yol açtı. Uzun süren çok yönlü müridlik devresini tamamladıktan sonra doğum yeri Kasrıârîfân'a dönerek müridlerini yetiştirmeye çalıştı. Buhara ile Bahaeddin Nakşibend arasında kurulan mânevî bağ o kadar kuvvetli olmuştur ki Buharalılar onu "Hace-i bela-gerdân" (belayı defeden hace) diye anmışlar ve

şehrin mânevî koruyucusu saymışlardır. Bahaeddin Hazretleri'nin mânevî varlığı Buhara'nın bütün Orta Asya müslümanları için bir ilim ve kudsiyet merkezi hâline gelmesinde önemli bir faktör olmuştur. Döneminin sufileri yanında müderrisler de kendisine saygı duymuş, o da devrinin âlimlerine hürmet etmiştir. 1389'de doğdu köyde vefat etmiştir.

Şamlı Hâfız Tefvik Gökso (1887 – 1965)

1887'de Barla'da doğdu. Şam'da bulunduğu için Risalelerde "Şamlı Hâfız" lâkabıyla anılmaktadır. Şam'da olduğu yıllarda Bediüzzaman'ı görmüş ve onun Emeviye câmiindeki hutbesini dinlemiştir. "Risale-i Nur'un tesvid ve tebyizinde çok hizmeti sebkate eden Şamlı Hâfız Tefvik, bizzat Bediüzzaman Hazretleri'nin ifadesiyle "Nur'un birinci kâtibidir." Ömrü boyunca, güzel hattıyla Risalelerin yazılıp çoğaltılmasında önemli bir misyon eda etmiş, 1935 Eskişehir, 1943 Denizli hapislerinde yatmıştır. 1965'te vefat eden muhterem Şamlı Hâfız Tefvik'in kabri Barla mezarlığındadır.

Şeyh Rahmetullah el-Hindî

"İzhârü'l-hak" adlı eseriyle meşhur Hindistan âlimlerindendir. İngilizler'in Hindistan'ı işgal döneminde misyonerlerle yapılan dinî tartışmalar alevlenmişti. Rahmetullah el-Hindî de, öğrenimini tamamladıktan sonra Hristiyanlığa red-

diye mahiyetinde çeşitli eserler yazmaya başlamıştı. İlk olarak Farsça "İzâletü'l-evham"ı kaleme aldı. Ardından 1854'te misyoner Karl G. Pfander ile ilmî bir tartışma yaptı. Sipahi ayaklanmasındaki rolünden dolayı 1858'de İngilizler'in takibatına uğradığı için Mekke'ye gitti ve burada bir medrese kurdu. Bu arada, müslümanlarla hristiyanlar arasında en çok tartışılan konularla ilgili olarak Urduca ve Farsça kaleme aldığı kitaplarındaki beş meseleyi Arapça'ya çevirmesi istenmiş, Sultan Abdülaziz de 1864'te onu İstanbul'a davet etmiş ve aynı konudaki arzusunu dile getirmiştir. Böylece Rahmetullah el-Hindî, Mekke'de başladığı eserini 1864'te İstanbul'da tamamlamıştır. Rahmetullah el-Hindî'nin "İzhârü'l-hakk'ı" klasik reddiyelerden oldukça farklıdır. Sahasında önemli bir eser olup daha sonraki reddiyeler için de kaynak teşkil etmiştir. Eser, II. Abdülhamit'in isteği üzerine önce "İbrâzü'l-hak" adıyla Türkçe'ye çevrilmiş, bu çeviri daha sonra İzhârü'l-hak adıyla sadeleştirilerek neşredilmiştir.

Talha b. Ubeydullah (r.a.)

Cennetle müjdelenen on sahâbi-den ve ilk müslümanlardan biridir. İslâmiyet'ten önce ticaretle uğraşan Hz. Talha, ticarî maksatla gittiği Basra'da bir rahibin ağzından Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) peygamberliğine dair işaretler duymuş, geri dönüşünde Allah Resûlü'nün (s.a.s.) peygamberliğini

ilan ettiğini görünce hemen huzuruna çıkıp müslüman olmuştur. Bedir Savaşı öncesi Said İbni Zeyd ile Kureys kervanını hakkında bilgi toplamak için Havrâ bölgesine gitmekle görevlendirilmiş, bu sebeple Bedir'e iştirak edememiştir. Ancak İnsanlığın İftihar Tablosu (s.a.s.) bu iki sahabiye, Bedir Savaşı'ndan elde edilen sevaba ortak olduklarını müjdelemiş ve Bedir ganimetlerinden kendilerine pay vermiştir. Hz. Talha, Bedir haricinde Allah Resûlü'nün (s.a.s.) katıldığı bütün savaşlara katılmış ve kahramanca, cansiperane mücadele etmiştir. Allah yolunda yapmış olduğu fedakârlıklardan dolayı, bizzat Resûl-i Ekrem (s.a.s.) tarafından "Talhatü'l-hayr", "Talhatü'l-feyyaz" ve "Talhatü'l-cûd" olarak isimlendirilen Hz. Talha, Nebiler Sultanı'nın vefatından sonra şura meclislerinin vazgeçilmez üyesi olmuş, Hz. Osman'ın halife seçimi öncesinde de, kendisine yapılan halifelik tekliflerinden feragatta bulunarak hakkını Hz. Osman'a vermiştir. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) hakkında; "Yeryüzünde Allah'a karşı verdiği sözü yerine getiren birisini görmek isteyen Talha'ya baksın" buyurduğu Hz. Talha, fitne hâdiselerinde, Hz. Osman'ın kanının yerde kalmaması, iç huzurun tesisi, devlet otoritesinin sağlanması gayeleriyle sırf Allah rızası için içtihadta bulunup Cemel'de Hz. Ali'nin karşısında yer almıştır. Ancak ilerleyen safhalar da bu içtihadın hatalı olduğu anlaşılınca, Hz. Âişe (r. anhâ) ile birlikte geri çekilme temayülü göstermiştir. Fakat fitne-

ci unsurların tahrikiyle bir müddet daha devam eden kargaşa ortamında Hz. Talha atılan bir okla şehid edilmiştir.

Taberânî (873 – 970)

"Mu'cem" adlı eserleriyle tanınan büyük hadisçidir. 873 yılında Şam yakınlarındaki Akka'da doğdu. Hadis tahsil için Haremeyn, Mısır, Bağdat, Kûfe, Basra, İsfahan, Cezire ve diğer İslâm beldelerini dolaştı. "El-Mu'cem'ül-kebir" adlı eserinde, sahabe adları alfabetik olarak sıralanmış ve yaklaşık 25.000 hadis bir araya getirilmiştir. "El-Mu'cemü'l-evsat" adlı eserinde de 2000 kadar hocasının adını sıralamış ve onların 12.000 rivayetine yer vermiştir. "El-Mu'cemü's-sağir" adlı eserinde ise kendilerinden hadis rivayet ettiği 1161 hocasının adı alfabetik olarak sıralanmış ve bunların birer, bazen de ikişer hadisi senedleriyle birlikte yazılmıştır. Yaklaşık bir asır süren uzun ve bereketli bir ömürden sonra, hadis sahasındaki geniş ve engin bilgisiyile geride çok önemli eserler bırakan İmam Taberânî Hazretleri 970 yılında vefat etmiştir.

Tufeyl İbni Amr (ed-Devsî) (r.a.)

Babasının telkiniyle Hayber Fethi sırasında müslüman oldu. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) onu kendi kabilesi olan Devs'e yardım getirmek üzere görevlendirdi. Babasıyla birlikte çeşitli harplere iştirak etti. Babasının şehid düştüğü Yemâme savaşlarında bir elini kaybetti.

Ömrü cephelerde geçen Tufeyl İbni Amr (r.a.), 636 yılında, Yermûk Savaşı'nda şehid düştü.

Übeyd

Üstad Hazretleri'nin, ablası Dürriye Hanım'dan olan yeğeni ve muhterem amcasının bedeline şehid olan fedakâr ve kahraman talebesidir. Rus işgalcilerle karşı yapılan savaşta, Bitlis kalesinin dibinde, sırtındaki yepyeni elbiseler içinde Rus kurşunları altında şehit olmuştur.

Übey İbni'l-Ka'b (r.a.)

Sahabe-i kirâmın büyüklerinden, Resûl-i Ekrem'in (s.a.s.) vahiy kâtiplerindendir. İkinci Akabe Biatı'nda bulundu. Allah Resûlü (s.a.s.) ile birlikte Bedir, Uhud, Hendek ve diğer bütün muharebelere katıldı. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.), hakkında "Ümmetimin en iyi okuyanı Übey'dir" ve "Kur'ân'ı şu dört kişiden alın: Abdullah İbni Mes'ud'dan, Ebû Huzeyfe'nin mevlası Salim'den, Muaz İbni Cebel'den ve Übey İbni'l-Ka'b'dan" diye buyurduğu Übey İbni'l-Kab' (r.a.) Kur'ân-ı Kerim'i en iyi okuyan ve bilen sahabilerden biriydi. Hz. Ebûbekir'in (r.a.) danışma meclisi üyelerinden biri olan, Kur'ân'ın cem'i için kurulan komisyonda görev alan Übey İbni'l-Ka'b (r.a.) aynı zamanda Hz. Ebûbekir döneminde fetva vermekle görevli meşhur fakihlerden birisi idi. Tefsir sahasında da ashabın önde gelenlerinden biri olan ve Medine tefsir ekolünün reisi

kabul edilen Übey İbni'l-Ka'b Hazretleri, Hz. Osman'ın hilâfeti döneminde 650 yılında vefat etti.

Ümmü Seleme (r.anhâ)

İlk müslüman olanlardan, müminlerin annesi, Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) hanımlarından biridir. Mekke'de tazyikler şiddetlenince ilk olarak Habeşistan'a, ikinci defa da Medine'ye hicret etmiştir. Kendisiyle birlikte uzun ve meşakketli yolculuklara katlanan, sahabinin büyüklerinden olan kocası Ebû Seleme Hazretleri, Uhud Savaşı'nda aldığı bir yara sonucunda şehid olunca yurdundan-yuvasından uzak bir sürü yetimle hayat külfetini yüklenmiş bu muallâ kadına Resûl-i Ekrem (s.a.s.) şefkat elini uzatmış ve onu nikahı altına almıştır. Dirâyet, fetânet ve cömertliğiyle meşhur Ümmü Seleme valide-miz Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) en son vefat eden hanımıdır. 680 yılında 84 yaşında iken vefat etmiştir. Cenaze namazını Ebû Hureyre (r.a.) kıldırması ve Bakî' Mezarlığı'na defnedilmiştir.

Üsâme İbni Zeyd (r.a.)

Resûl-i Ekrem'in (s.a.s.) azadlı kölesi Zeyd İbni Hârise'nin oğlu, ashabın ileri gelenlerinden biridir. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) risaletinin dördüncü yılında Mekke'de doğdu. Birçok sahabi gibi on beş yaşından küçük olmasına rağmen Uhud'a iştirak etmek istedi. Fakat

izin verilmedi. Uhud'dan sonraki bütün savaşlara katıldığı gibi, birçok seriyeye de önemli görevler üstlendi. Huneyn Gazvesi'ndeki muvakkat dağılma hâlinde Resûlullah'ın (s.a.s.) çevresinde kalan sayılı birkaç sahabiden birisi de Üsâme İbni Zeyd'di (r.a.). Allah Resûlü (s.a.s.) irtihal-i dar-ı bekâ buyurmadan önce, büyük bir ordu hazırlayarak Hz. Üsâme'yi bu orduya kumandan tayin etti. Bu ordu içinde Hz. Ebûbekir, Hz. Ömer, Sa'd İbni Ebi Vakkas, Said İbni Zeyd, Katade İbni Nu'man (r. anhum) gibi ashabın birçok ileri gelenleri vardı. Hz. Ebûbekir döneminde yapılan birçok savaşa iştirak eden Hz. Üsâme, Hz. Osman'ın (r.a.) öldürülmesiyle ortaya çıkan fitnelere bulaşmış, Hz. Ali ile Hz. Muaviye arasındaki meydana gelen çatışmalardan da uzak durmuştur. Hz. Üsâme İbni Zeyd (r.a.), 677'de Hz. Muaviye'nin hilafetinin sonlarına doğru Medine'ye yakın Curf denilen yerde vefat etmiştir.

Veysel Karanî

Tâbiînin en meşhurlarındandır. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) devrinde yaşamış ve o dönemde İslâmiyet'e girmiş olmasına rağmen Allah Resûlü'nü (s.a.s.) görememiştir. Zühd ve takvasıyla bütün mutasavvıflarca tasavvufun öncülerinden biri sayılır. Hayatı hakkında kesin bilgi bulunmamakla birlikte Sahih-i Müslim'de anlatılan şu hâdise onun kıymet ve değerini anlama adına önemli bir belgedir: "Yemen yardım-

cı askerleri geldikçe Hz. Ömer "İçinizde Üveys İbni Amir var mı?" diye sorardı. Nihayet Üveys gelince onun yanına gitti ve "Üveys İbni Âmir sen misin? Diye sordu. Üveys: "Evet" deyince ona sırasıyla şu soruları sordu: "Murad ve Karen kabilesinden misin?" Üveys: "Evet." Hz. Ömer: "Zannedersem sende alaca hastalığı vardı da yalnız bir dirhem miktarındaki yerden başka yerleri savuşturmuştun." Üveys: "Evet." Hz. Ömer: "Validen var mı?" Üveys: "Evet." Bunun üzerine Hz. Ömer şöyle dedi: "Resûl-i Ekrem'den (s.a.s.) -bizzat- işittim. 'Yemen yardımcı askerleriyle birlikte Murad ve Karen kabilesinden Üveys İbni Âmir gelecektir. Kendisi baras hastalığına yakalanmışsa da ondan kurtulmuş ve yalnız dirhem miktar bir yer kalmıştı. Onun bir vâlide-si var ki, ona son derece iyi bakardı. (Bir şeyin olması için) Allah'a yemin edecek olsa Allah onu yemininde doğru çıkarır. Kendin için istiğfar ettirebilirsen yap. (Dusası makbul bir kuldur)' buyurmuştur. Benim için Allah'tan mağfiret dile, deyince Üveys, Ömer (r.a.) için istiğfar etti." Daha sonra Kufe'ye yerleşen Üveys-i Karanî, burada zühd ve takvasıyla meşhur olunca, Kûfe'yi terketmiş ve ömür boyu kendini gizlemeye çalışmıştır. Hz. Ali'nin yanında Hz. Muaviye'ye karşı savaştığı ve burada şehid olduğu rivayet edilmektedir.

Zemahşerî (1075 – 1143)

Büyük bir dilci, edebiyatçı, kelimacı ve tefsircidir. 1075'te Zemahşer'de

doğdu. İlk eğitimi burada aldı. Daha sonra ilim tahsili için o zamanın büyük bir ilim ve medeniyet merkezi olan Buhara'ya gitti. Buhara'da fıkıh usûlü, fıkıh, hadis, tefsir, kelam, mantık, felsefe ve Arapça dersleri aldı. Kelam sahasında mütezilî görüşler taşıdığı için ciddi tenkidde uğramıştır. Klasik bir eser olarak kabul edilen “el-Keşşaf”, onun belâgat ilmindeki üstün mevkiine delil olup en önemli eseridir. Bu eseri açıklamak için 250 kadar hâşiye yazılmıştır. Mütezilî olmasına rağmen, 9 yüzyıldan beri Sünnî medreselerde okutulması, müslüman hoşgörüsünün bariz bir örneğidir. 1143'te memleketi Harezm'de vefat etmiştir.

Zeyd İbni Hârise (r.a.)

Allah Resûlü'nün (s.a.s.) kendisine olan sevgisi dolayısıyla sahabe arasında “el-hubb” unvanıyla yâd edilen ashâbın ileri gelenlerinden biridir. Cahiliyye döneminde yapılan bir baskında henüz çocukken kaçırılıp köleleştirilmiş, daha sonra köle olarak Hz. Hatice'ye, ondan da Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) hediye edilmiştir. Sonraları babası Hârise evladının yerini öğrenip Resûlullah'tan (s.a.s.) kendisini istemek için gelmiş, bunun üzerine Allah Resûlü (s.a.s.) Zeyd'e, dilerse babasıyla gidebileceğini, şayet isterse yanında kalabileceğini söylemiş, Hz. Zeyd de Resûlullah'ın (s.a.s.) yanında kalmayı tercih etmiştir. Resûlullah'ın (s.a.s.) hemen hemen bütün sıkıntılı zamanlarında yanında

bulunan Hz. Zeyd Taif'te, Taiflilerin attığı taşlar Nebiler Sultanı'na (s.a.s.) isabet etmesin diye kendi vücudunu siper etmiş ve başından çeşitli yaralar almıştır. Bedir, Uhud, Hendek savaşlarıyla Hudeybiye Barışı ve Hayber fethinde de bulunmuştur. Resûlullah (s.a.s.) Müreyssî gazasına çıktığı zaman da Hz. Zeyd'i Medine'ye vekil olarak bırakmıştır. Son olarak Mute Savaşı'na iştirak etmiş ve burada kahramanca ve cansiperane savaşarak şehid olmuştur. Birkaç hanımla evlenen Hz. Zeyd'in yaptığı evliliklerden biri de Zeynep binti Cahş'la yaptığı evliliktir. Bu evlilik fazla uzun sürmemiş ve neticede boşanma gerçekleşmiştir. Hz. Zeyd bu hâdise münasebetiyle İlahî Kelam'da ismi zikredilen birkaç sahâbi-den biri olarak tarihe geçmiştir.

Zeynelâbidin (k.s.) (656 – 713)

Hz. Hüseyin'in oğludur. Tâbiînin büyüklerinden olan Zeynelâbidin Hazretleri 656'da Medine-i Münevvere'de doğmuştur. Başta babası olmak üzere birçok akraba ve yakınını yitirdiği Kerbela Hâdisesi'ni yaşamış, burada esir alınarak Şam'a götürülmüştür. Bir süre tutuklu kaldıktan sonra serbest bırakılan Zeynelâbidin Hazretleri tekrar Medine'ye dönmüştür. Hz. Zeynelâbidin hadis, fıkıh ve tasavvuf sahasında söz sahibidir. İmam Zührî “Ondan daha üstün fıkıh âlimi görmedim” demiştir. Tasavvuf ilmindeki yüksek derecesi ve hâlleri de medh edilmiştir. Hergün ve

gecede bin rekât namaz kıldığı ve buna ölünceye kadar devam ettiği nakledilen Hz. Zeynelâbidin, doğduğu şehir olan Medine’de 713 yılında zehirlenerek şehid edilmiş, Bakî’ Kabristanı’nda amcası Hz. Hasan’ın yanına defnedilmiştir.

Zeynep binti Caşş (r. anhâ) (588 – 641)

Allah Resûlü’nün (s.a.s.) halasının kızı olan Zeyneb binti Caşş (r. anhâ), Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) yedinci zevcesidir. 588’de Mekke’de doğdu. Değişik hikmetlere binaen önce Allah Resûlü’nün âzadlı kölesi olan Zeyd İbni Hârîse (r.a.) ile evlendirildi. Fakat Zeyneb (r. anhâ), köle asıllı olan Zeyd’i (r.a.) kendisine denk saymadığından, işin başından beri onunla uyum sağlayamadı ve sonunda boşanma gerçekleşti. Zeyneb (r. anhâ) iddetini doldurup serbest kaldıktan sonra ilâhî irade cahiliyeden kalma köklü bir âdet olan evlatlık kurumunun ilga edilmesini bizzat Resûl-i Ekrem’in (s.a.s.) şahsında göstermeyi murad buyurduğundan, Peygamber Efendimiz (s.a.s.) Hz. Zeynep’le evlenmekle emrolundu. Semavî fermanda bu husus şöyle anlatılır: “Hani hem Allah’ın nimet ve ihsanına, hem de senin iyiliğine nail olmuş olup da hanımını boşamaya karar vermiş olarak sana danışmaya gelmiş olan kişiye sen: ‘Eşini yanında tut Allah’tan kork’ demiştin. Allah’ın açığa çıkaracağı bir durumu içinde saklamıştın, çünkü insanlardan çekinmiştin. Hâlbuki asıl

Allah’tan çekinmen gerekirdi. Neticede, Zeyd eşini boşayıp onunla ilişkisini kestikten sonra, biz onu sana nikahladık ki, bundan böyle evlatlıkları, eşleriyle ilişkilerini kestikleri, onları boşadıkları zaman, o kadınlarla evlenmek hususunda müminlere bir güçlük olmasın. Allah’ın emri her zaman gerçekleşir.” (Ahzâb, 33/37) Müminlerin Annesi Hz. Zeynep çok sadaka verip çok ibadet etmekle meşhurdur. Senelik gelirinin 12 bin dirhem olduğu ancak bütün bu geliri fakir ve yetimlere dağıttığı, hatta onun bu parayı aldığı zaman “Allah’ım! Gelecek yıl beni bu paraya ulaştırma. Çünkü o bir fitnedir” dediği rivayet edilir. Resûlullah (s.a.s.) vefatına yakın günlerde bir keresinde; “Bana en çabuk ve erken kavuşacak olanınız, kolu en uzun olanınızdır” buyurmuştu. Hz. Âişe bu hadisle alâkalı daha sonra şunları söyleyecektir: “Biz, Peygamberden sonra herhangi birimizin evinde toplandığımız zaman kollarımızın uzunluğunu duvarda ölçerdik. Bu uygulamaya, Zeynep binti Caşş’ın ölümüne kadar devam etti. Zeynep, kısa boylu bir kadındı. Allah kendisine rahmet eylesin, o bizim en uzunumuz değildi. Onun ölümü ile Peygamberin “kolu uzun” ifadesi ile “en çok sadaka veren” demek istediğini anlamış olduk. Zeynep eli iş yapan, deri tabaklayan ve bunu Allah yolunda tasadduk eden bir kadındı.” Dindarlığı, cömertliği, çok ibadet etmesi, ölümünden sonra Resûl-i Ekrem’e (s.a.s.) kavuşan ilk hanımı olması ve nikahının Allah

tarafından kıyılmış olması gibi hususi yetlerle serfiraz olan Zeynep binti Caḥş (r. anḥâ) 641 yılında 53 yaşında vefat etmiş ve cenaze namazı devrin halifesi Hz. Ömer tarafından kıldırılmıştır.

Zübeyr İbnü'l-Avvam (r.a.)

Allah Resûlü'nün (s.a.s.) halasının oğlu olan büyük sahabi Zübeyr İbnü'l-Avvam (r.a.) Cennetle müjdelenen on sahabiden ve ilk müslümanlardan biridir. Resûl-i Ekrem'in (s.a.s.) "Her peygamberin bir havarisi vardır, benim havarim de Zübeyr'dir" buyurduğu Hz. Zübeyr (r.a.) 15-16 yaşlarında İslâmiyet'le şereflendiğinde yeryüzündeki müslümanların sayısı henüz beş veya altı kişiden ibaretti. Mert ve cesur bir fıtrata sahip olan Hz. Zübeyr (r.a.), dinden dönmesi için türlü türlü işkence ve baskılara maruz kalmış, mesela amcası tarafından hasıra sarılıp yakılmaya çalışılmış fakat o, bütün bunlar karşısında hak bildiği yolda yürümeden geri durmamıştır. Hicretten önce Mekke'de Resûl-i Ekrem'in (s.a.s.) şehid edildiği haberini alınca elinde kılıç sokağa fırlamış ve bu sebeple "Allah yolunda kılıç sıyıranların ilki" sıfatıyla anılmıştır. Bedir'de cansıparâne ve kahramanca mücadele etmiş, Uhud Harbi'nin en çetin anlarında heybetli yapısıyla Efendimiz'e (s.a.s.) gelen hücumları püskürtmüş, Beni Kureyza seferinde kale fethedilirken üstün bir gayret ortaya koymuş, Huneyn'de yaşanan geçici bozgun

ve şaşkınlıkta Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) çevresinde kalan az sayıdaki çelik iradelilerden biri olarak harikulâde kahramanlıklar göstermiştir. Tebük'e katılmış, Yermük harbinin zaferle neticelenmesinde ciddi gayretleri görülmüş, Fustat şehrinin fethinde kumandanlık vazifesinde bulunmuştur. Fitne hâdiselerinde, sırf Allah rızası için hakkın gerçekleşmesi uğruna içtihatla bulunup Hz. Ali'nin karşısında yer almıştır. Ancak büyük bir hakperestlik örneği gösterecek, savaşta Hz. Ali ile yüz yüze geldiğinde Hz. Ali; "Ya Zübeyr, hatırlar mısın birgün Medine'de ikimiz el ele tutuşmuş yürürken Efendimiz (s.a.s.) karşıdan geldi. İkimize baktıktan sonra sana dönerek, 'Ya Zübeyr! Ali ile senin aranda bir şey geçecek; ama o gün sen haksız olacaksın' buyurmuştu?" diye hatırlatınca âdeta beyninden vurulmuşa dönmüş, derhal kılıcını kınına sokmuş, Hz. Ali'ye sarılmış ve helallik dileyerek atına binip harp meydanını terk etmiştir. Fakat İbni Cürmüz denilen gözü dönmüş bir talihsiz onu arkadan vurup şehit etmiş, sonra da büyük bir mükâfat beklentisi içinde yaptıklarını Hz. Ali'ye bildirmiş, bunun üzerine Hz. Ali de hıçkırıklarını tutamayarak bir çocuk gibi ağlamaya başlamış ve dudaklarından Peygamber Efendimiz'den (s.a.s.) işittiği şu sözler dökülmüştür: "Zübeyr'in katilini 3le müjdelerim. Allah Resûlü'nün havârisini öldüren bir insanın yeri ancak cehennem olabilir."

İndeksler

Âyet İndeksi

Sûre adı:	Sûre no:	Âyet no:	Sayfa no:
A'râf Sûresi	7	143	457
A'râf Sûresi	7	157	315
A'râf Sûresi	7	158	633
A'râf Sûresi	7	160	171
A'râf Sûresi	7	179	180
A'râf Sûresi	7	200	454
A'râf Sûresi	7	203	275
A'râf Sûresi	7	204	467
A'râf Sûresi	7	29	408
A'râf Sûresi	7	43	64, 437, 504, 574, 648
A'râf Sûresi	7	54	480, 572
A'râf Sûresi	7	54	61, 67, 104 480
Abese Sûresi	80	33-36	78
Ahkaf Sûresi	46	1	539, 563
Ahkaf Sûresi	46	29	222
Ahzâb Sûresi	33	37	33
Ahzâb Sûresi	33	40	32
Ahzâb Sûresi	33	45-46	276
Ahzâb Sûresi	33	46	295
Ahzâb Sûresi	33	72	485
Âl-i İmran Sûresi	3	1	563
Âl-i İmran Sûresi	3	10	181
Âl-i İmran Sûresi	3	120	388
Âl-i İmran Sûresi	3	123	222
Âl-i İmran Sûresi	3	123-125	222
Âl-i İmran Sûresi	3	130	400

Sûre adı:	Sûre no:	Âyet no:	Sayfa no:
Âl-i İmran Sûresi	3	134	382
Âl-i İmran Sûresi	3	145	532
Âl-i İmran Sûresi	3	146	410
Âl-i İmran Sûresi	3	159	410
Âl-i İmran Sûresi	3	169	2
Âl-i İmran Sûresi	3	173	28, 81, 101, 609, 632
Âl-i İmran Sûresi	3	185	520, 671
Âl-i İmran Sûresi	3	200	626
Âl-i İmran Sûresi	3	61	232
Âl-i İmran Sûresi	3	65	639
Âl-i İmran Sûresi	3	7	517
Âl-i İmran Sûresi	3	8	114, 117, 371
Âl-i İmran Sûresi	3	93	231
Ankebût Sûresi	29	1	563
Ankebût Sûresi	29	48	315
Ankebût Sûresi	29	60	380, 396
Bakara Sûresi	2	1	268, 563
Bakara Sûresi	2	1, 2	268
Bakara Sûresi	2	107	413
Bakara Sûresi	2	117	449
Bakara Sûresi	2	127, 128	371
Bakara Sûresi	2	131	480
Bakara Sûresi	2	153	407, 410
Bakara Sûresi	2	154	2
Bakara Sûresi	2	155, 156	102
Bakara Sûresi	2	156	106, 407
Bakara Sûresi	2	185	583
Bakara Sûresi	2	194	410
Bakara Sûresi	2	2	270
Bakara Sûresi	2	21	578
Bakara Sûresi	2	23	266
Bakara Sûresi	2	24	181
Bakara Sûresi	2	255	348
Bakara Sûresi	2	261	399

Sûre adı:	Sûre no:	Âyet no:	Sayfa no:
Bakara Sûresi	2	262, 264	401
Bakara Sûresi	2	269	21
Bakara Sûresi	2	275	400
Bakara Sûresi	2	275, 276	400
Bakara Sûresi	2	28	520
Bakara Sûresi	2	282	263, 593
Bakara Sûresi	2	285	258, 278
Bakara Sûresi	2	286	95, 371, 437, 555, 686
Bakara Sûresi	2	32	114, 279, 304, 371, 377, 381, 401, 437, 444, 453, 467, 504, 525, 536, 549, 567, 626, 648, 674
Bakara Sûresi	2	41	626
Bakara Sûresi	2	43, 271	585
Bakara Sûresi	2	43, 83, 110, 277	400
Bakara Sûresi	2	44, 76	639
Bakara Sûresi	2	60	171
Bakara Sûresi	2	61, 96	396
Bakara Sûresi	2	85, 174	78
Câsiye Sûresi	45	1	539, 563
Câsiye Sûresi	45	26	520
Cin Sûresi	72	1, 8, 9	254
Cin Sûresi	72	1, 2	222
Cin Sûresi	72	4	179
Cuma Sûresi	62	8	520, 612
Cuma Sûresi	62	2	315
Dehr Sûresi	76	30	68
Duhân Sûresi	44	1	539, 563
Duhâ Sûresi	93	11	88, 280, 496
En'âm Sûresi	6	32, 50	639
En'âm Sûresi	6	1	574
En'âm Sûresi	6	101	449
En'âm Sûresi	6	164	385

Sûre adı:	Sûre no:	Âyet no:	Sayfa no:
En'âm Sûresi	6	45, 71, 162	480
En'âm Sûresi	6	50	275, 477
En'âm Sûresi	6	59	44
En'âm Sûresi	6	91	117
Enbiyâ Sûresi	21	107	50, 457
Enbiyâ Sûresi	21	30	485
Enbiyâ Sûresi	21	33	295
Enbiyâ Sûresi	21	5	508
Enbiyâ Sûresi	21	87	466
Enfâl Sûresi	8	11	175
Enfâl Sûresi	8	17	190, 198, 314
Enfâl Sûresi	8	2	456
Enfâl Sûresi	8	22	180
Enfâl Sûresi	8	24	572
Enfâl Sûresi	8	40	101, 413
Enfâl Sûresi	8	46	407, 410
Enfâl Sûresi	8	50	516
Fâtiha Sûresi	1	2	480, 481, 574
Fâtiha Sûresi	1	5	576
Fâtiha Sûresi	1	6, 7	580
Fâtır Sûresi	35	1	261
Fâtır Sûresi	35	13	261, 295
Fâtır Sûresi	35	18	385
Fâtır Sûresi	35	29	588
Fetih Sûresi	48	26	473
Fetih Sûresi	48	28, 29	120
Fetih Sûresi	48	29	239
Fetih Sûresi	48	4, 7	19
Fil Sûresi	105	1	252
Furkan Sûresi	25	43	676
Furkan Sûresi	25	44	180
Furkan Sûresi	25	61	295
Furkan Sûresi	25	72	387

Sûre adı:	Sûre no:	Âyet no:	Sayfa no:
Furkan Sûresi	25	77	439
Fussilet Sûresi	41	1	539, 563
Fussilet Sûresi	41	34	382, 387
Fussilet Sûresi	41	36	454
Fussilet Sûresi	41	42	270
Gâşiye Sûresi	88	1, 7	78
Hac Sûresi	22	1, 2	78
Hac Sûresi	22	11	381
Hac Sûresi	22	2	78
Hac Sûresi	22	41	400
Hac Sûresi	22	41, 78	400
Hac Sûresi	22	66	520
Hadîd Sûresi	57	18	399
Hadîd Sûresi	57	2	545
Hadîd Sûresi	57	20	671
Hadîd Sûresi	57	4, 6	572
Haşir Sûresi	59	16	462
Haşir Sûresi	59	19	11, 676
Haşir Sûresi	59	20	582
Hicr Sûresi	15	1	539, 563
Hicr Sûresi	15	47	431
Hicr Sûresi	15	9	609
Hucurât Sûresi	49	10	382, 394
Hucurât Sûresi	49	12	402
Hucurât Sûresi	49	13	471
Hûd Sûresi	11	6	44
Hûd Sûresi	11	1	539, 563
Hûd Sûresi	11	107	115
Hûd Sûresi	11	113	529, 604
Hûd Sûresi	11	13	266
Hûd Sûresi	11	29	13
Hûd Sûresi	11	4	545
Hûd Sûresi	11	44	465
Hûd Sûresi	11	7	572

Sûre adı:	Sûre no:	Âyet no:	Sayfa no:
İbrahim Sûresi	14	1	539, 563
İbrahim Sûresi	14	12	628
İbrahim Sûresi	14	27	415
İbrahim Sûresi	14	34	386
İbrahim Sûresi	14	39	574
İbrahim Sûresi	14	7	532
İhlâs Sûresi	112	4	449
İnfitâr Sûresi	82	1	78, 287
İnfitâr Sûresi	82	1, 4	78
İnşikâk Sûresi	84	1, 6	78
İsrâ Sûresi	17	44	1, 12, 15, 20, 24, 27, 31, 35, 38, 44, 48, 52, 59, 65, 96, 102, 107, 120, 323, 372, 378, 382, 402, 406, 439, 445, 454, 527, 532, 568
İsrâ Sûresi	17	1	310
İsrâ Sûresi	17	102	602
İsrâ Sûresi	17	15	385, 565
İsrâ Sûresi	17	23, 25	378
İsrâ Sûresi	17	70	485
İsrâ Sûresi	17	81	189
İsrâ Sûresi	17	88	263, 266
Kadir Sûresi	97	3	588
Kaf Sûresi	50	1	464
Kaf Sûresi	50	16	450
Kaf Sûresi	50	18, 24	464
Kaf Sûresi	50	19	520
Kalem Sûresi	68	4	448, 462
Kamer Sûresi	54	1	198, 256, 298, 299, 302, 306, 314
Kamer Sûresi	54	1, 2	298
Kamer Sûresi	54	2	122, 256, 299
Kâria Sûresi	101	1	287
Kasas Sûresi	28	48	122

Sûre adı:	Sûre no:	Âyet no:	Sayfa no:
Kasas Sûresi	28	49	266
Kasas Sûresi	28	88	78, 80, 676
Kehf Sûresi	18	110	275
Kehf Sûresi	18	14	602
Kehf Sûresi	18	22	261
Kehf Sûresi	18	46	39
Kıyamet Sûresi	75	16	270
Kıyamet Sûresi	75	22, 23	332
Kıyamet Sûresi	75	7, 15	78
Lokman Sûresi	31	1	563
Lokman Sûresi	31	20	584
Lokman Sûresi	31	28	367, 427
Lokman Sûresi	31	29	295
Lokman Sûresi	31	34	132, 702
Mâide Sûresi	5	1	415
Mâide Sûresi	5	120	545
Mâide Sûresi	5	28	480
Mâide Sûresi	5	32	70
Mâide Sûresi	5	36	78
Mâide Sûresi	5	54	475
Mâide Sûresi	5	67	225, 230
Meâric Sûresi	70	4	17, 466
Meâric Sûresi	70	6, 18	78
Mücadele Sûresi	58	13	400
Muhammed Sûresi	47	19	272, 279, 282, 285
Muhammed Sûresi	47	24	639
Muhammed Sûresi	47	27	516
Muhammed Sûresi	47	38	585
Mülk Sûresi	67	1	545
Mülk Sûresi	67	15	17
Mülk Sûresi	67	2	4, 520
Mülk Sûresi	67	26	6, 47, 517
Mülk Sûresi	67	5	602
Mümin Sûresi	40	1	539, 563

Sûre adı:	Sûre no:	Âyet no:	Sayfa no:
Mümin Sûresi	40	12	102, 105
Mümin Sûresi	40	14	408
Mümin Sûresi	40	44	86
Mümin Sûresi	40	60	444
Müminûn Sûresi	23	80	348
Münâfıkûn Sûresi	63	4	180
Mürselât Sûresi	77	1	570
Müzzemmil Sûresi	73	20	400
Nahl Sûresi	16	103	569
Nahl Sûresi	16	31, 32	516
Nahl Sûresi	16	60	115, 360, 373, 435
Nahl Sûresi	16	75	574
Nâziât Sûresi	79	1, 2	516
Nâziât Sûresi	79	6, 9	78
Nebe Sûresi	78	13	295
Nebe Sûresi	78	9	507
Necm Sûresi	53	1	570
Necm Sûresi	53	13, 18	445
Necm Sûresi	53	17	292
Necm Sûresi	53	3, 4	275
Necm Sûresi	53	32	676
Necm Sûresi	53	38	385
Necm Sûresi	53	4	286, 310
Necm Sûresi	53	4, 18	310
Necm Sûresi	53	9	309
Neml Sûresi	27	75	44
Nisâ Sûresi	4	11	50
Nisâ Sûresi	4	145	101
Nisâ Sûresi	4	164	457
Nisâ Sûresi	4	176	49
Nisâ Sûresi	4	3	261
Nisâ Sûresi	4	32	388
Nisâ Sûresi	4	74	3, 478
Nisâ Sûresi	4	76	48

Sûre adı:	Sûre no:	Âyet no:	Sayfa no:
Nisâ Sûresi	4	77	400
Nisâ Sûresi	4	79	676
Nisâ Sûresi	4	82	477, 639
Nûh Sûresi	71	16	295, 296
Nûr Sûresi	24	35	599, 603
Nûr Sûresi	24	40	600
Nûr Sûresi	24	56	400
Ra'd Sûresi	13	16	602
Ra'd Sûresi	13	2	602
Ra'd Sûresi	13	28	372
Rahmân Sûresi	55	13	16 532
Rahmân Sûresi	55	19, 20	480
Rahmân Sûresi	55	29	115
Rûm Sûresi	30	1	563
Rûm Sûresi	30	22	572
Rûm Sûresi	30	25	574
Rûm Sûresi	30	50	545
Sâffât Sûresi	37	127	158, 261
Sâffât Sûresi	37	15	122
Sâffât Sûresi	37	180, 182	592, 626
Sâffât Sûresi	37	35	282, 285
Sâffât Sûresi	37	44	431
Sâffât Sûresi	37	57	261
Saf Sûresi	61	10, 12	588
Saf Sûresi	61	6	244
Sebe Sûresi	34	28	124
Sebe Sûresi	34	3	44, 572
Sebe Sûresi	34	43	122
Sebe Sûresi	34	46	261
Secde Sûresi	32	2	270
Secde Sûresi	32	5	17, 466
Şems Sûresi	91	1	570
Şems Sûresi	91	11, 15	466
Şems Sûresi	91	9	677

Sûre adı:	Sûre no:	Âyet no:	Sayfa no:
Şûrâ Sûresi	42	1	539, 563
Şûrâ Sûresi	42	11	112, 449
Şûrâ Sûresi	42	20	588
Şûrâ Sûresi	42	9	545
Tâhâ Sûresi	20	114	270
Tâhâ Sûresi	20	25, 28	371
Tâhâ Sûresi	20	44	81
Tâhâ Sûresi	20	47	59
Talak Sûresi	65	3	584
Tebbet Sûresi	111	1	228
Tebbet Sûresi	111	3, 5	181
Tebbet Sûresi	111	4	228
Teğâbün Sûresi	64	1	545
Teğâbün Sûresi	64	14	388
Tekâsür Sûresi	102	6, 7	78
Tekvir Sûresi	81	1	287
Tekvir Sûresi	81	1, 14	78
Tekvir Sûresi	81	15, 16	15
Tevbe Sûresi	9	111	478, 588
Tevbe Sûresi	9	124	456
Tevbe Sûresi	9	129	28
Tevbe Sûresi	9	31	477
Tevbe Sûresi	9	32	633
Tevbe Sûresi	9	36, 123	410
Tevbe Sûresi	9	5, 11	400
Tevbe Sûresi	9	50	388
Tevbe Sûresi	9	60	585
Tevbe Sûresi	9	72	39
Tevbe Sûresi	9	40	227
Tîn Sûresi	95	1	571
Vâkıa Sûresi	56	17	103
Vâkıa Sûresi	56	75, 76	570
Yâsîn Sûresi	36	82	357, 358
Yâsîn Sûresi	36	1, 2	570
Yâsîn Sûresi	36	12	44

Sûre adı:	Sûre no:	Âyet no:	Sayfa no:
Yâsîn Sûresi	36	21	13
Yâsîn Sûresi	36	32, 75	261
Yâsîn Sûresi	36	35, 73	532
Yâsîn Sûresi	36	38	295
Yâsîn Sûresi	36	39	16, 17
Yâsîn Sûresi	36	53	367
Yâsîn Sûresi	36	68	269, 477
Yâsîn Sûresi	36	8, 9	228
Yunus Sûresi	10	1	539, 563
Yunus Sûresi	10	10	537, 574
Yunus Sûresi	10	15	275
Yunus Sûresi	10	26	332
Yunus Sûresi	10	3	572
Yunus Sûresi	10	37	270
Yunus Sûresi	10	38	266
Yunus Sûresi	10	5	295
Yunus Sûresi	10	58	538
Yunus Sûresi	10	61	44
Yunus Sûresi	10	72	13
Yusuf Sûresi	12	1	539, 563
Yusuf Sûresi	12	101	413
Yusuf Sûresi	12	3	413
Yusuf Sûresi	12	43	506
Yusuf Sûresi	12	44	508
Yusuf Sûresi	12	45	466
Yusuf Sûresi	12	46	466
Yusuf Sûresi	12	53	91, 387, 482
Yusuf Sûresi	12	64	37
Yusuf Sûresi	12	86	410
Zâriyât Sûresi	51	1	570
Zâriyât Sûresi	51	58	380, 396, 613
Zuhruf Sûresi	43	1	539, 563
Zuhruf Sûresi	43	13	17
Zuhruf Sûresi	43	67	607

Sûre adı:	Sûre no:	Âyet no:	Sayfa no:
Zümer Sûresi	39	24	78
Zümer Sûresi	39	29	372, 376
Zümer Sûresi	39	32	133, 458
Zümer Sûresi	39	5	295
Zümer Sûresi	39	6	572
Zümer Sûresi	39	66	532
Zümer Sûresi	39	67	189, 572
Zümer Sûresi	39	68	78
Zümer Sûresi	39	7	385

Karma İndeks

A

a'mâl 14, 126, 328, 606, 661, 663
a'mâl-i hayriye 395
a'mâl-i sâliha 40, 330, 404
a'mâl-i uhreviye 412, 663, 673
a'râbî 177, 180
a'sâr 645
a'yân-ı sâbite 79
âb-ı hayat 203, 342, 484, 521, 625, 653
âb-ı kevser 171, 185, 199, 524, 608, 631
Abâdile-i Seb'a 157, 237
Abbas İbni Mirdâs 250
Abbasiler 138, 475
Abbasiye 131, 144, 726
abd 339, 592, 673
Abd-i Hâs 571
abd-i sâcid 339
abdest 129, 169, 170, 196, 203, 212, 215
abdiyet 503
Abdullah 194, 205
Abdullah Çavuş 89, 280
Abdullah İbni Abbas 157, 182, 189, 205
Abdullah İbni Amr İbni'l-Âs 157, 173, 237, 763, 764, 776
Abdullah İbni Câfer 206, 218
Abdullah İbni Ebî Evfâ 218
Abdullah İbni Ömer 157, 176, 182, 189
Abdullah İbni Selâm 123, 233, 237
Abdullah İbni Ubeydillâhi'l-Ensârî 221
Abdullah İbni Zübeyr 143
Abdülmecid 12, 406, 524
Abdülmuttalib 246, 247, 566, 738
Abdurrahmân 12, 203, 406, 512, 523, 524
Abdurrahmân İbni Avf 188, 206, 251
Abdurrahmân İbni Ebî Bekri's-Siddik 160
Abdurrahmân İbni Mülcemü'l-Hâricî 136
Abdurrahmân İbni Zeyd İbni'l-Hattab 214

abesiyet 41, 284, 346, 414
âbidâne 23
aç 56, 159, 164, 165, 185, 396, 397, 587, 592, 695, 702
acâib 78, 107, 217, 287, 520
acâib-i imkânât 345
acâib-kudret 345
acâib-i sanat 19, 367
acâib-i vezâif 291
acemî 560, 561
acib 17, 108, 109, 152, 199, 215, 217, 248, 373, 399, 465, 466, 468, 484, 520, 533, 627, 629, 693, 708, 724
âciz 29, 74, 92, 96, 325, 329, 337, 348, 352, 354, 374, 378, 410, 411, 469, 543, 592, 709
acûbe-i hilkat 248
acz 29, 35, 49, 284, 331, 335, 346, 351, 352, 369, 396, 397, 442, 469, 536, 551, 586, 587, 592, 600, 601, 612, 613, 617, 618, 658, 670, 675, 677, 678, 679, 689, 695, 696, 701, 704, 717, 720, 736
acz-i mutlak 21, 536, 736
acz-mendî tarîki 717
âdâb 539, 637, 668, 669
âdâb-ı şer'iye 665, 669
âdâb-ı şeriat 668
âdâb-ı tarîkat 665
âdâb-ı tasavvuf 669
adâlet 49, 53, 61, 71, 133, 144, 290, 320, 370, 393, 335, 336, 392, 395, 564, 653, 654, 695, 698, 699, 704, 709, 721
adâlet-i izafiye 69, 70
adâlet-i Kur'âniye 696
adâlet-i mahza 69, 70, 385, 699
adâvet 41, 63, 99, 100, 147, 148, 316, 382,

383, 384, 385, 386, 387, 388, 389,
390, 393, 395, 396, 471, 472, 473,
474, 625, 638, 729
adâvetkârâne 391, 393, 677
Adbâ 218
adem 4, 14, 57, 79, 106, 333, 329, 350,
364, 365, 368, 415, 417, 419, 421,
422, 424, 425, 429, 430, 436, 456,
487, 574, 659, 678, 706, 730, 731
ademî 113
ademiyât 417
adem-i delil-i sübut 700
adem-i haricî 79
adem-i ittila 357
adem-i intizam 598
adem-i kabul 461, 491, 516, 700
adem-i mutlak 79
adem-i müracaat 59, 61, 100, 721
adem-i salâbet 640
adem-i tahayyüz 363
adem-i takayyüd 363
adem-i tecezzî 363
adem-i tenezzül 278
adem-i vuku 299
âdemoğlu 714
âdet 18, 122, 128, 285, 286, 409, 451,
539, 644, 646, 673, 685
âdet-i İslâmiye 451, 501
âdet-i ilâhiye 457
âdetullah 646
âdi 60, 66, 72, 84, 134, 301, 359, 360,
368, 384, 434, 435, 458, 468, 511,
518, 519, 524, 542, 586, 590, 592,
640, 661, 733
Âdil 370, 601, 759
âdil 61, 98, 100, 392, 721
Âdil-i Mutlak 721
âdilâne 315
âdiyat 126, 171
adliye dairesi 112
adliye memurları 112
âfâkî 125, 338, 745
Afrika 139, 176, 186, 194, 212, 256
ağ 216
ağaç 5, 27, 108, 109, 125, 134, 175, 176,
177, 178, 179, 183, 187, 190, 268,
270, 282, 361, 365, 367, 425, 429,
440, 512, 603, 642, 651

agel 243
ağır 16, 17, 144, 148, 196, 328, 330, 345,
357, 411, 443, 543, 582, 609, 618,
620, 652, 653, 660, 689, 723, 732
ağleb 704
ağleb-i hükemâ 476
Ağrı Dağı 538
âhâdî 168, 194, 197, 200
ahbab 5, 27, 86, 329, 624, 737
âhîret 3, 7, 8, 11, 14, 18, 27, 41, 59, 60,
78, 82, 86, 92, 93, 95, 96, 100, 102,
145, 242, 255, 259, 269, 280, 329,
337, 365, 370, 388, 406, 408, 412,
421, 422, 431, 432, 443, 446, 451,
474, 479, 480, 498, 523, 558, 588,
589, 601, 604, 610, 613, 618, 631,
671, 672, 673, 717, 719, 732
âhîrzaman 2, 25, 73, 74, 131, 240, 394,
643, 644, 687, 713, 722, 744
Âhîrzaman Peygamberi 240, 245, 249, 305
âhîze 512, 542
ahkâm 10, 32, 33, 110, 130, 138, 139,
157, 245, 270, 279, 291, 468, 606,
636, 637, 653, 661, 665, 666, 667,
718, 745
ahkâm-ı din 32, 71
ahkâm-ı diniye 93
ahkâm-ı Kur'âniye 42, 50, 138, 139
ahkâm-ı şer'îye 130, 661
ahkâm-ı şeriat 32, 34, 653, 665, 666, 667,
719, 745
ahlâk 32, 41, 122, 125, 275, 283, 306, 314,
390, 448, 452, 462, 469, 482, 486,
493, 580, 586, 587, 604, 631, 695
ahlâk-ı âliye 255, 274, 275, 277
ahlâk-ı hamîde 41, 255, 256, 282
ahlâk-ı hasene 285, 306, 314, 452, 462,
486
ahlâk-ı rezile 41, 695
ahlâk-ı seyyie 486, 587, 604, 704
ahlâk-ı seyyie-i vahşiyâne 285
ahmak 46, 74, 335, 368, 467, 492, 493,
509, 528, 607, 615, 641, 642
ahmakâne 474, 492, 493, 642
Ahmed (s.a.s.) 236, 237, 242, 244, 246
Ahmed-i Muhammed (s.a.s.) 242

- Ahmed Galib 556, 557, 772
 Ahmed İbni Hanbel 153, 163, 193, 212, 409
 Ahmes 163
 ahsen 308, 701
 ahsen-i takvim 340, 536, 673
 ahsenü'l-kasas 413
 ahvâl 32, 56, 97, 110, 112, 122, 126, 133, 257, 259, 265, 275, 287, 315, 335, 374, 434, 457, 458, 459, 521, 617, 661, 663, 705, 718
 Âişe-i Sıddıka 69, 132, 187, 217, 223
 Âiz İbni Amr 214
 akâid 483
 akâid-i İslâmiye 25
 akd-i semâvî 33
 Akdeniz 481
 âkıbet 72, 152, 388, 466, 696, 702
 âkıbet-i fecia 151
 akıl 8, 25, 44, 77, 83, 85, 91, 99, 591
 âkil 266, 461, 501, 641
 âkilü'l-lâhm 509, 702
 akl-ı beşer 134, 340
 akşam 27, 89, 213, 323, 396, 412, 608
 aksülamel 387, 547
 aktâb 72, 139, 140, 225, 321, 409, 462, 654
 Aktâb-ı Erbaa 139
 aktâb-ı mehdiyyîn 131
 aktâr 302, 432, 645
 akvâ 566
 akvâl 32, 122, 157, 315, 459, 460, 718
 akvâm 124, 138, 277, 285, 301, 476
 akvâm-ı saire 478
 âl 132
 âlâ 9, 14, 308, 412, 470, 521, 533, 536
 âlâ-yı illiyyîn 55, 289, 460, 494, 571, 696
 Âl-i Beyt 74, 126, 131, 137, 138, 139, 145, 148, 645, 722, 725
 Âl-i Beyt-i Nebevî 74, 139
 Âl-i İbrahim 645
 Âl-i İmran 597
 Âl-i Muhammed 321, 645
 alâküllihal 493, 547, 561
 âlâm 324, 422, 702, 703
 âlâm-ı firak 731
 alâmet 127, 136, 145, 221, 254, 263, 353, 487, 513, 539, 560, 570, 644
 alâmet-i fârika 338, 573
 alâmet-i gurur 14
 alâmet-i i'câz 261, 262, 263
 alâmet-i sâdika 355
 alâmet-i sefer 223
 alâmet-i sukut 666
 âlât 356
 alay kumandanı 100
 âlem 3, 5, 7, 10, 18, 22, 23, 71, 77, 81, 109, 124, 185, 230, 247, 256, 272, 276, 285, 287, 289, 293, 296, 298, 299, 300, 301, 307, 308, 311, 312, 320, 339, 349, 361, 363, 364, 393, 396, 423, 432, 453, 480, 481, 486, 487, 488, 508, 533, 577, 578, 590, 599, 600, 601, 602, 643, 704, 705, 707, 711, 712, 734, 744
 âlem-i âhiret 7, 75, 263, 732
 âlem-i asgar 338, 341, 343, 705
 âlem-i bekâ 78, 79, 421, 425, 432, 445, 474, 671, 723
 âlem-i berzah 3, 5, 7, 27, 109, 329, 422, 474, 672
 âlem-i ekber 338, 339, 340, 341, 342, 343
 âlem-i ervah 276, 422, 516, 693
 âlem-i gayb 44, 45, 46, 271, 277, 293, 317, 339, 349, 421, 430, 434, 481
 âlem-i hayvanât 600
 âlem-i insani 600, 601
 âlem-i insaniyet 54, 56, 293, 459, 462, 533, 637, 646
 Âlem-i İslâm 140, 310, 394, 441, 459, 473, 499, 581, 588, 606, 608, 633, 635, 644, 654, 697, 706, 707, 743
 Âlem-i İslâmiyet 131, 140, 271, 294, 511, 646
 âlem-i küfür 232
 âlem-i maddî 109, 110
 âlem-i mana 109, 363
 âlem-i melâike 276
 âlem-i misal 109, 363, 422, 429, 430, 515, 693, 732
 âlem-i nur 8, 333, 431
 âlem-i sahv 659

- âlem-i sahve 109
 âlem-i semâvât 75, 603
 âlem-i şehâdet 44, 45, 46, 271, 277, 293,
 335, 339, 349, 363, 421, 481, 508,
 510, 516, 690, 691, 724, 731
 âlem-i tagayyür 421
 âlem-i ulvî 303
 Alevîlik 700
 Ali İbnü'l-Hakem 200
 alîl 378, 380, 689
 Alîm 289, 346, 596, 602
 alîmâne 117, 345, 349
 âlim 232, 235, 248, 258, 518, 546, 624,
 654, 710
 âlim-i mürşid 694
 âlim-i sâlih 390
 Alîm-i külli şey 336, 369
 Alîm-i Zülcelâl 353
 Ali Ulvî Kurucu 712
 Aliyy-i Haydarî 195
 alîz 612
 Allah 13, 32, 73, 74, 76, 77, 78, 80, 85, 86,
 96, 108, 111, 148, 188, 315, 326,
 370, 372, 392, 400, 410, 413, 440,
 455, 456, 457, 458, 460, 461, 462,
 463, 464, 466, 491, 493, 575, 596,
 598, 602, 641, 642, 655, 661, 663,
 674, 703, 705, 722, 726
 Allahu Ekber 309, 577, 634, 642
 allâme 129, 130, 158, 174, 228, 237, 271,
 544, 594, 625
 allâme-i asır 178, 193
 Allâme-i Mağrib 176, 186, 194, 256
 allâme-i meşhur 232
 allâme-i ümmet 205
 Allâmü'l-guyûb 125, 156
 Alman 473
 altın 108, 198, 211, 264
 âlûde 84
 âmâ 196
 amâme 243
 ambar 342
 amel-i sâlih 571, 703
 amel-mânde 378
 ameliyat-ı cerrahiye 520
 Amerika 17, 301, 477, 639
 âmi 259, 260, 272, 458, 463, 498, 546,
 594, 607, 640
 Âmir-i Mutlak 579
 Âmir İbni Azbat 210
 Âmir İbni Tufeyl 229
 Ammâr 149
 Amr İbni Şuayb 169, 173
 Amr İbnü'l-Âs 149
 ân-ı seyyâle 424
 an'ane 72, 130, 153, 176, 194, 645
 an'ane-i İslâmiye 634
 ana 379
 anahtar 83, 325, 410, 487, 498, 579, 585,
 623, 649, 671, 736, 744
 anâsır-ı İslâmiye 475
 anâsır-ı külliye 366
 Anglikan Kilisesi 611
 Antere 99
 Arap 71, 72, 73, 133, 144, 154, 576
 Arabî 260, 268, 296, 310, 313, 337, 428,
 497, 576, 635, 680
 Arabî Nur Risalesi 281
 Arabistan 179, 411, 822
 Arafat 174, 240
 Arap 72, 73, 133, 144, 154, 576
 Arapça 69, 80, 101, 220, 268, 292, 310,
 337, 395, 428, 497, 569, 575, 622,
 623, 627, 628, 635, 680, 682, 684,
 706
 Arap milliyeti 71
 Ararat Dağı 538
 Ardıc 720
 arı 510, 535
 ârif-i billâh 234, 245, 247
 ârız 208, 350
 ârızî 353, 364, 425, 482
 Arş 269, 270, 289, 310, 337, 341, 435,
 450, 451, 460, 461, 493
 Arş-ı Âzam 290, 321, 456, 463, 515
 arş-ı rahmet 51, 721
 arslan 151, 195, 210, 219, 220
 arz 6, 8, 19, 22, 109, 257, 287, 288, 345
 Arz-ı Beyzâ 107
 arz-ı didâr 557
 Arzlı 303
 asâ 193, 225

- asâ-yı Musa 194
asabiyet-i kavmiye 567
âsâr 112, 128, 307, 308, 331, 362, 433,
459, 469, 482, 488, 489, 491, 510,
620, 623, 733
âsâr-ı hayat 705
âsâr-ı kat'îye 127
Aşere-i Mübeşşere 188, 194, 206, 224
asfiya 56, 108, 110, 111, 114, 138, 140,
225, 271, 274, 293, 369, 462, 482,
521
asfiya-yı muhakkikîn 110
asfiya-yı müctehidîn 113
asfiya-yı müdakkikîn 318
ashab 132, 141, 142, 144, 584, 593
ashab-ı akıl 639
Ashab-ı Bedir 223
ashab-ı hakikat 665
asker 54, 74, 165, 191, 223, 374
askerlik 84, 495, 611
aşır 413, 606
aşiret 321, 393
aşk 10, 11, 35, 36, 37, 40, 105, 329, 397,
445, 475, 675, 678, 712, 718
aşk-ı dünyevî 105
aşk-ı hakikî
aşk-ı mecazî 9, 10, 40, 105, 716
Askelânü'l-Himyerî 247
Asr-ı nüzul-i Furkan 714
Asr-ı Saadet 125, 139, 157, 169, 203, 283,
286, 313, 322, 581
asr-ı sıdk 156
Asya 464, 475, 476, 606, 707, 819, 828
atâlet 57, 511, 704, 706
ateş 6, 7, 54, 76, 252, 337, 404, 529, 602,
603, 604, 621, 715
Âtike Binti Hâlid el-Huzâiyye 213
Attab İbni Esîd 151
avâlimü'l-guyûb 690
avâm 84, 184, 200, 259, 391, 400, 476,
510, 514, 544, 546, 594, 608, 624,
638, 640, 693, 694, 695
avâm-ı melâike 658
avâm-ı ümmet 224
avâm-ı nâs 514, 658, 664
avânız-ı naks 329
Avrupa 84, 96, 254, 301, 310, 464, 472,
473, 474, 475, 476, 478, 615, 616,
618, 619, 628, 634, 636, 638, 640,
641, 647, 696, 707, 743, 744
avuç 156, 158, 159, 160, 162, 184, 191,
691
Ayasofya Câmii 605
âyât-ı Kur'âniye 209, 344, 507, 512, 539,
548, 573, 578, 606
âyât-ı tekviniye 284
âyet 2, 3, 15, 32, 33, 46, 48, 103
âyet-i kübrâ 684
âyet-i müdâyene 593
Âyetü'l-Kübrâ 313, 681, 682, 684, 688
Âyetü'l-Kürsî 588
âyine-i câmia 53
âyine-i ervah 11
âyine-i esmâ 663
âyine-i esmâ-yı ilâhiye 10
âyine-i mârifet 296
âyine-i Samed 656
âyine-i vücûd 363
âyine-i zîşuur 448
ayn-ı ehadiyet 573
ayn-ı hak 51, 53, 310, 314
ayn-ı hakâik 271
ayn-ı hakikat 505, 579, 735, 740
ayn-ı hikmet 53
ayn-ı kadîm 112
aynadar 351
aynadarlık 36, 307, 351, 352, 447, 541,
589, 678, 679
aynelyakîn 317, 334, 451, 594, 652, 671
âzâ (uzuv, organ) 219, 248, 343, 356, 403,
624
âzâ (üye) 520, 611
azab-ı elîm 388
azamet 9, 221, 352, 362, 384, 427, 570,
573, 578, 584, 585, 602, 685, 689,
690, 716
azamet-i kudret 8, 570, 571
azîm 32, 46, 47, 60, 75, 76, 133, 169, 203,
251, 283, 305, 309, 386, 426, 439,
441, 479, 488, 515, 536, 545, 552,
568, 595, 600, 624, 653, 670, 693,
731, 732, 734, 741

Aziz-i Cebbâr 87

Aziz-i Mısır 414

Azrail 513, 514, 515, 516, 735

B

ba's-i enbiya 55

Bâbil Kulesi 473

bâd-i hevâ 47

bağ 71, 118, 243, 385, 645, 698, 724

Bagavî 200

Bağdat 84, 154

bâgî 149

bağistan-ı âlem 344

bağy 695

bâhir 261, 274, 281, 320, 653, 658, 743

Bahîra-yı Râhib 190, 234, 253

Bahr-i Ahmer 481

Bahr-i Hazar 154

bahr-i muhit 18

bahr-i rubûbiyet 480

Bahr-i Rum 481

bahtiyar 39, 65, 95, 104, 106, 126, 140,
199, 258, 411, 521

Bâis 601

bakar-ı vahşî 154

Bâki 5, 10, 11, 14, 19, 23, 26, 30, 34, 37,
38, 39, 40, 43, 47, 51, 58, 64, 77,
79, 80, 101, 106, 117, 301, 308,
329, 350, 351, 352, 368, 421, 425,
429, 434, 539, 615, 663, 699

bâkiyât 79

bâkiye-i din 564

bâkiye-i erzak 159

bâlâ kâmet 133, 214

balık 481, 612

bâr 380

bârekâllah 202, 206, 270

bârîka-yı hakikat 392

Barla 20, 49, 59, 60, 96, 98, 495, 505, 511,
531, 720, 735

Basîr 289

bâsıra 509

başîrâne 46, 117, 289

başkumandan 795, 796

başpapaz 611

Basra 154, 481

Bathâ 151

bâtıl 236, 243, 244, 417, 455, 462, 693,
694

bâtînî 33, 509, 573

batman 134, 185, 343, 643

Batn-ı Nahle 179, 224

Bayezid Bistâmî 291

Bayezid Câmî-i Şerifi 454

Bayezid Câmîi 576

bayrak 697

bayram 496, 589, 590, 710

bayram-ı ilâhî 590

bed 209, 557

bedâhet 76, 126, 199, 300, 302, 569

bedbaht 96, 127, 145, 258, 284, 462, 469,
528, 615, 641, 706

beddua 208, 209, 210

beden-i misâlî 2

bedevî 133, 134, 176, 220, 313, 393, 509

bedî 262, 284, 338, 339, 533, 553, 686

bedihî 127, 200, 295, 459

bedîü'l-cemâl 215

bedîü'l-beyan 686

bedîü'z-zaman 686

Bediüzzaman 100, 263, 520, 521, 543,
557, 649, 713

Bediüzzaman Hemedânî 521

Bedre 96

Bedre Karyesi 98

bekâ 4, 30, 79, 183, 290, 350, 351, 358,
421, 422, 425, 431, 432, 445, 474,
579, 601, 660, 669, 671

bekâ-yı istiklâliyet-i İslâm 697

bekâ-yı ruh 358

Bekir 229, 511, 553

belâ 11, 30

belâ-ender 29

belâbil 29

belâgat 15, 258, 267, 465, 543, 553, 572,
574, 578, 595, 597, 701

beliğ 128, 266

Benî Abdilmuttalib 162

benîâdem 283, 288, 320, 460, 673, 721

Benî Hâşim 154

Benî İshak 238

Benî İsmail 236, 238

- Berâ 172, 192
 berâet-i nebeviye 718
 bereket 88, 89, 90, 93, 143, 156, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 205, 207, 291, 379, 380, 399, 413, 417, 505, 518, 522, 551, 608
 bereket-i dua-yı nebevî 206, 211
 bereket-i ilâhiye 89
 bereket-i taam 156
 berk 17, 285, 287, 692
 berk-i hâtif 285
 Bernard Show 311
 berr 309, 448
 berzah 3, 4, 27, 65, 109, 329, 422, 474, 672
 beşer 20, 56, 62, 64, 68, 75, 121, 123, 126, 127, 134, 191, 203, 231, 241, 267, 274, 276, 278, 285, 298, 315, 318, 324, 325, 326, 334, 340, 367, 369, 370, 394, 400, 422, 441, 446, 452, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 462, 463, 473, 480, 491, 553, 578, 580, 582, 584, 597, 598, 629, 666, 696, 698, 699
 beşeriyet 1, 2
 beyaz 16, 193, 214, 223, 224, 461, 691
 Beyhakî 153, 161, 163, 164, 174, 176, 200, 201, 206, 211, 221, 280
 Beytül-Makdis 154, 257, 726
 Bezzâr 176
 bi'l-asâle 373
 Bi'r-i Kubâ 211
 bi'set-i Ahmediye 245
 bi'set-i enbiya 55, 56
 bi'set-i nebevî 246
 bîbahâ 558
 bid'a 140, 500, 629, 636, 637, 640, 641, 642, 723
 bid'akârâne 607, 630, 642, 646, 723
 bid'at 357, 501, 580, 667, 686, 743
 bihemtâ 697
 bîhuş 153, 224, 270
 bîkesem 28
 bilâ-hicap 286
 bilâ-mübalâğa 549
 bilâ-pervâ 286, 550, 685
 bilâ-tereddüt 43, 286
 Bilâl Habeşî 151, 162, 726
 bilayân 271
 bilbedâhe 31, 231, 270, 272, 307, 308, 309, 336, 356, 368, 374, 579
 bilfiil 32, 92, 324, 402, 528, 529, 620, 647, 651
 bilkuvve 324, 651
 bir birler 385
 Birinci Harb-i Umumi 399
 Birinci Söz 13, 584
 bismillâh 166, 596, 597
 Bismillâh Risalesi 684
 Bişr İbnü'l-Berâ' 192
 bîtarafâne 454, 455
 Bolşevizm 643
 bomba 198, 287, 632
 boru 367, 574
 bu'diyet 450
 Bugâ-yı Türkî 194
 buğday 88, 374, 399, 535
 Buharî 129, 141, 153, 157, 158, 160, 165, 166, 169, 170, 172, 173, 180, 182, 186, 188, 191, 195, 204, 205, 206, 223, 230, 280
 Bulgar 640
 Burak 445, 446
 burak 17
 Burdur 523, 530
 Burdurlu Hasan Efendi 523
 burhan 23, 42, 123, 254, 257, 269, 273, 276, 281, 292, 295, 302, 318, 321, 334, 335, 450, 456, 468, 487, 488, 494, 550, 593, 612, 613, 647, 672, 685, 687, 693, 713, 726, 728, 733, 734
 burhan-ı âzam 134, 347, 349
 burhan-ı bâhir 281
 burhan-ı hak 277, 285
 burhan-ı hakikat 556
 burhan-ı innî 692
 burhan-ı kat'î-yi yakînî 368
 burhan-ı kâtî' 288
 burhan-ı limmî 692
 burhan-ı mantikî 428
 burhan-ı nâtik 281, 288, 293

burhan-ı nâtık-ı sâdık 274
 burhan-ı nur-eşân 22
 burhan-ı nübüvvet-i Ahmediye 167
 burhan-ı risalet 156
 burhan-ı sâti' 358
 burhan-ı şeriat 652, 745
 burhan-ı tevhid 282
 burhan-ı vahdâniyet 274, 488, 489
 burhan-ı vahdet 427
 burhan-ı yakînî 368
 butlân 386
 bülbül-ü gül 446
 bülbül-ü handân 714
 Büreyde 175, 177, 182, 183

C
 Câbir İbni Abdillâh 218
 Câbir İbni Abdillâhi'l-Ensârî 170
 Câbir İbni Semure 187
 Câbiru'l-Ensârî 160, 161
 cadde 105, 111, 487, 488, 500, 635, 662, 666
 cadde-i Ahmediye 490
 cadde-i kübrâ 111, 114, 451, 483, 487, 490, 635, 662, 679
 cadde-i Muhammediye 490
 cadde-i nurânî 483, 607
 Câfer Sâdık 139, 163
 câh 40, 469, 604, 605, 607, 614, 657, 741
 cahil 260, 486, 491, 607, 618, 642
 Câhız 267
 cam 64, 603, 658
 câmi 606, 684, 783, 794, 821
 câmî 7, 123, 131, 245, 258, 277, 309, 321, 408, 452, 485, 533, 536, 572, 576, 692
 Câmia-yı İslâmiyet 140
 câmid 117, 180, 340, 353, 356, 417, 440, 492, 493, 497, 579, 735
 câmidât 284
 câmidât-ı meyyite-i sâmite 284
 camus 182
 cânân 713, 715
 canavar 51, 379, 380, 397, 403, 528, 611, 612, 629, 695
 câni 383

Canlı 222, 289, 380, 396, 698, 705, 706
 cansiperâne 631
 cansız 78, 222, 284, 694
 Cârûd 235
 Cebbâr 22, 87, 113, 189, 611
 Cebel-i Arafat 240
 Cebel-i Hira 189
 Cebel-i Uhud 188, 384
 ceberût 143
 Cebrail 2, 133, 135, 176, 223, 224, 242, 272, 276, 446, 515, 587
 cebrî 629
 cedd-i Nebî 204
 ceddin cedleri 6
 cehalet 26, 301
 cehennem 6, 7, 8, 9, 17, 18, 19, 25, 52, 53, 76, 78, 128, 170, 229, 365, 374, 422, 436, 465, 562, 564, 567, 582, 592, 628, 695, 701, 716, 717, 721, 722, 737, 743
 cehennem-i kübrâ 7, 8, 562, 716
 cehennem-i suğrâ 7, 8, 562
 cehûl 486
 celâl 140, 199, 341, 343, 573, 578, 690, 731
 celâlet 516
 celâlli 515
 Celâleddin Süyutî 158
 celb-i rızık 613
 Celcelûtiye 681, 683, 686, 688
 Celil 342
 Celil-i Zülcemâl 342
 cemaat 57, 71, 72, 76, 86, 100, 128, 129, 161, 168, 169, 171, 182, 184, 286, 298, 300, 400, 403, 479, 492, 493, 511, 512, 517, 543, 544, 576, 577, 578, 588, 606, 643, 647, 647, 652, 687, 700, 744
 cemaat-i âlî 181
 cemaat-i azîme 306, 646
 cemaat-i İslâmiye 393, 476
 cemaat-i kesîre 156, 300
 cemaat-i meşhure 321
 cemaat-i nurâniye 321
 cemaat-i sahabe 135, 223
 cemaat-i uzmâ 286, 322, 348, 577, 578, 588

- cemâl 199, 215, 290, 307, 329, 341, 343,
344, 418, 420, 421, 423, 447, 448,
573, 731
- cemâl-i hikmet 18
- cemâl-i i'câz 594
- cemâl-i kemâl 334
- cemâl-i münezzeh 11
- cemâl-i rahmet 341, 721
- cemâl-i rubûbiyet 290
- cemâl-i suret 283
- cemâl-i zâfî 663
- Cemel Hâdisesi 218
- Cemel Vak'ası 69
- Cemîl 22, 326, 332, 341, 342, 448, 721
- Cemîl-i Mutlak 721
- Cemîl-i Zülcelâl 22, 326, 332, 342, 448
- cemîlâne 345
- Cenâb-ı Erhamü'r-râhimîn 59
- Cenâb-ı Hak 3, 21, 26, 27, 51, 53, 56, 79,
83, 89, 101, 102, 113, 126, 132,
148, 173, 179, 185, 237, 240, 242,
245, 255, 257, 259, 267, 268, 308,
309, 326, 335, 399, 400, 401, 407,
410, 414, 417, 424, 443, 450, 451,
457, 469, 479, 484, 485, 521, 528,
531, 534, 543, 545, 559, 562, 566,
570, 571, 583, 584, 585, 587, 592,
609, 613, 622, 644, 653, 663, 730
- Cenâb-ı Vâcibu'l-vücûd 424
- cenaze 144, 726
- Cengiz 144, 617, 726
- cennet 3, 9, 17, 22, 25, 76, 83, 91, 95, 101,
104, 106, 255, 269, 273, 284, 288,
290, 331, 332, 365, 370, 413, 431,
445, 446, 451, 535, 562, 563, 564,
566, 588, 616, 619, 635, 671, 672,
695, 709, 713, 715, 716, 737
- Cennetü'l-Firdevs 104, 451, 709
- cereyan-ı küfrî 2
- cereyan-ı nemrudâne 74
- cereyân-ı ribâ 400
- cesed 75, 78, 195, 268, 489, 497, 516,
610, 611, 618
- cesed-i hayvanî 618
- cesed-i cesed-i 75
- cesed-i mübarek 254
- cesed-i necmî 2
- cevab-ı red 98
- cevhahir-i ferdiye 705
- cevaz-ı şer'î 633, 743
- cevher 48, 130, 307, 417, 529, 692, 736
- cevherci 389
- cevher-i ferd 367
- Cevşenü'l-Kebîr 315, 316
- ceylân 220, 244
- cez'a 696
- ceza 399, 404
- cezâlet 578, 595
- Cezayir 241
- cezire 285, 288
- Ceziretü'l-Arab 167, 264, 283, 286
- Cibali Baba Kıssası 501
- cibillî 168
- Cibril 75, 240, 276
- cidal 699
- ciddiyet 140, 168, 639
- ciğer 137, 160
- cihad 54, 55, 146, 210, 232, 482, 609,
630, 697
- cihan-pesendâne 316, 321
- cihâzât-ı insaniye 590, 591
- cilt 497, 581, 650
- cilve 11, 20, 21, 46, 51, 53, 78, 79, 105,
112, 113, 329, 334, 335, 343, 350,
352, 354, 362, 364, 421, 425, 427,
434, 477, 509, 535, 536, 546, 552,
594, 600, 602, 656, 657, 663, 691,
715, 731
- cilve-i cemâl 116, 329, 332, 423
- cilve-i cemâl-i bâki 329
- cilve-i hayat 351
- cilve-i hitab-ı rabbânî 658
- cilve-i i'câz 559
- cilve-i esmâ 10, 57, 339, 416, 655
- cilve-i esmâ-yı ilâhiye 659
- cilve-i mana 581
- cilve-i misaliye 362
- cilve-i rabbâniye 375
- cilve-i rahmet 333
- cilve-i saltanat 589
- cilve-i sırr-ı i'câz 556
- cilve-i tevhid 701
- cin 75, 109, 179, 220, 222, 248, 255, 267,

271, 274, 276, 277, 283, 308, 328,
329, 330, 369, 424, 431, 441, 446,
457, 570, 604, 732, 733, 741

cinayet 53, 314, 529, 631

cinnî 225, 249, 250, 504, 604, 625, 709

cism-i maddî 66

cism ü can 714

ciz' 181, 183, 184, 185

Cizl İbni Cizli'l-Kindî 249

cizye 641

coğrafya 107, 109, 374, 375, 634

Cuma 408, 527, 589, 701, 706

cumhur-u avâm 693, 694

cüdâ 581

cülûs-u hümayûn 589

cümle-i Kur'âniye 574

cürm-ü meşhûd 99

cüz 4, 45, 52, 54, 68, 126, 131, 140, 167,
181, 204, 213, 214, 215, 263, 290,
322, 339, 342, 343, 345, 347, 348,
349, 350, 351, 352, 357, 359, 364,
366, 367, 373, 374, 389, 393, 396,
398, 428, 429, 430, 480, 481, 507,
509, 511, 515, 522, 527, 535, 544,
547, 554, 559, 576, 581, 595, 604,
637, 642, 652, 656, 657, 658, 669,
670, 696, 737, 745

cüz-i ihtiyârî 45

cüz'î 4, 54, 68, 126, 131, 140, 263, 290,
322, 339, 345, 347, 348, 350, 351,
352, 364, 373, 374, 389, 393, 396,
398, 428, 429, 430, 507, 509, 511,
515, 522, 535, 554, 576, 595, 604,
637, 642, 652, 656, 657, 658, 669,
670, 696, 737

cüz'iyat 167, 181, 194, 203, 204, 213, 214,
215, 342, 343, 349, 357, 366, 367,
480, 481, 522, 595, 737

Ç

çam ağacı 109

Çam Dağı 20

çar 21, 536, 717, 736

çay 89

çekiç 573

çekirdek 45, 47, 55, 134, 268, 366, 429,
435, 439, 512, 651, 672

çeşme 47, 122, 169, 170, 171, 198, 199

çevik-çalak 342

çıplak 581, 737

çiçek 140, 291, 330, 349, 358, 363, 364,
372, 426, 430, 438

çiftçi 340, 476

Çihâr Yâr-ı Güzîn 143

Çin 301

çiz 21

çocuk 39, 50, 103, 104, 105, 201, 202,
247, 272, 379, 394, 606, 723

çubuk 540

çün 22

D

dabb 220

Dâcin 217

dağ 8, 118, 145, 167, 186, 300, 374, 394,
538, 643, 652, 685, 724

Dağâtır 235

dağdağa 723

dağdağalı 5

dâhi-i âzam 145

dâhiyâne 322

dâhiye-i hilkat 23

dâî 115, 420

daire-i âhiret 370

daire-i askeriye 112

daire-i enfüsiye 655

daire-i esbab 644, 660

daire-i esbab-ı zâhiriye 555

daire-i gurbet 28

daire-i hakikat-i irşad 283

daire-i insaniye 397

daire-i İslâm 144

daire-i kudret 79, 339, 345, 349, 368, 421,
731

daire-i takva 654

daire-i tasarruf-u rubûbiyet 555

daire-i vücûb 480

daire-i vücûd 47, 562

dakika-i icâbe 701

dalâlet 6, 10, 12, 26, 31, 43, 46, 105, 106,
117, 250, 303, 357, 362, 368, 376,
393, 422, 436, 462, 463, 500, 501,
509, 514, 529, 533, 536, 539, 558,

- 580, 605, 608, 613, 614, 622, 654,
667, 672, 693, 704, 713, 723
- dalâlet-i fenniye 550
- dalâlet-pîşe 63, 616
- dalkavuk 301
- dâr-ı âhiret 365, 370, 446
- dâr-ı harb 633
- dâr-ı lezzet 431
- dâr-ı mükâfat 331
- darb-ı mesel 397, 530
- Dârimî 176
- Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiye 88, 520, 611
- dârü'l-hizmet 663, 669, 745
- dârü'l-ücret ve mükâfat 663, 745
- dâvâ 61, 74, 98, 121, 122, 123, 146, 168,
185, 190, 247, 260, 273, 282, 298,
299, 300, 302, 340, 393, 417, 529,
550, 594, 621, 624, 677, 689, 731
- dâvâ-yı halk 689
- dâvâ-yı nübüvvet 146, 247, 300
- dayı 379
- deccal 74, 394, 646, 647, 744
- defî 407, 548
- defâin-i saadet 326
- define 381
- defter 45, 46, 153, 328, 330, 608, 709
- değirmen 398
- dehâ 145, 153
- dehalet 98
- dehşet-engiz 115, 150, 418, 731
- delâil 4, 120, 123, 124, 305
- delâil-i akliye 271
- Delâil-i Beyhakî 153
- delâil-i isbat 456
- delâil-i kat'îye 4, 120, 273
- delâil-i kâtia 369
- Delâil-i Nübüvve 212
- delâil-i nübüvvet 123, 124, 125, 127, 215,
231, 245, 253, 274, 275, 305, 338
- delâil-i nübüvvet-i Ahmediye 292
- delâil-i sıdk 123
- delâlet 129, 224, 231, 271, 273, 302, 317,
319, 321, 322, 331, 343, 351, 355,
356, 357, 359, 370, 489, 516, 559,
662, 683, 684, 688
- delâlet-i iltizamiye 575
- delil-i adem 700
- delil-i sâdik 274, 288
- dellâl 21, 96, 274, 276, 285, 307, 340, 344,
468, 469, 502, 503, 518, 524, 736
- dellâl-ı vahdâniyet ve saadet 275
- dem 57, 152, 286, 445, 472, 724
- demâ 29
- demir 196, 198, 691, 696
- demirbaş 165
- deniz 108, 109, 146, 259, 309, 448, 600
- derd-i maîşet 379, 398, 652
- derecât 40, 418, 450, 701
- derecât-ı erzak 398
- derecât-ı imaniye 450
- derecât-ı kurbiye 40
- derece-i aşk 446
- derece-i belâgat 574, 595
- derece-i garâbet 543
- derece-i hakkaniyet 318
- derece-i hararet 7, 18, 703
- derece-i i'câz 543, 553
- derece-i iman-ı bi'l-gayb 110
- derece-i nimet 585, 703
- derece-i şuhûd 110
- derece-i takva 133
- deri 581, 833
- derman 199, 443, 700, 732
- ders-i hakikat 711
- ders-i Kur'an 64
- dert 551, 700
- deruhte 625, 697
- derya 711
- desâtir 45, 277, 462, 500
- desâtir-i akliye 660
- desâtir-i âliye 392
- desâtir-i hikmet 694
- desâtir-i ilmiye 375
- desâtir-i ilm-i ilâhî 45
- desâtir-i îcadiye 336
- desâtir-i kudsiye 110, 259
- desâtir-i kudsiye-i Kur'âniye 388
- desâtir-i tarikat 668
- desise 192, 454, 456, 462, 475, 527, 604,
626, 654, 733, 741
- desisekârâne 614
- dessas 67, 76, 192, 472, 605, 608, 744

destgâh-ı Levh-i Mahfuz-u Hakikat 423
dest-i hikmet 22
dest-i inâyet 10, 548, 559
devâ 37
devâir-i askeriye 112
devâir-i mütedâhile 489
devam-ı hayat-ı insaniye 400
deve 162, 163, 181, 182, 218, 219, 306
devlet 71, 528, 611, 641, 697
Devlet-i Abbasiye 144, 726
Devlet-i Fâtımiye 139
Devlet-i İraniye 144
Devlet-i İslâmiye 71, 476, 478
devr-i umran 714
Dihye 75, 223, 515
Dımâr 250
Dicle 481, 804
dikkat-i nazar 335, 662
dimağ-ı insanî 651
din 12, 61, 67, 71, 75, 81, 166, 226, 231,
241, 245, 248, 265, 266, 274, 275,
277, 278, 306, 311, 315, 320, 381,
385, 391, 458, 462, 476, 477, 478,
530, 565, 629, 630, 631, 632, 635,
636, 637, 639, 640, 641, 642, 738,
741
Din-i Ahmedî 644
din-i ferîd 311
din-i hak 73, 75, 722
din-i hakikî 77, 647
Din-i Hristiyanî 638
Din-i İsevî 636
Din-i İslâm 42, 306, 476, 637
Din-i İslâmiyet 615
Din-i Muhammedî 311, 638
din-i mübîn 294
dindar 318, 458, 477, 630, 639, 640
dindaş 100, 474
dinsiz 23, 42, 96, 98
dinsizlik 2, 64, 74, 75, 76, 77, 455, 529,
546, 564, 615, 617, 628, 629, 638,
640, 719
diplomati 321
diş 403, 695
Dîvan-ı Harb-i Örfî 90
divanhâne-i Rahmân 398
diyanet 98, 138

diyar-ı İslâm 633
doktor 57, 520
dost 31, 92, 93, 121, 143, 231, 255, 256,
278, 284, 297, 306, 342, 380, 382,
387, 413, 494, 495, 502, 503, 607,
610, 616, 672, 673, 697, 699
dua 43, 58, 89, 92, 122, 133, 158, 159,
160, 161, 162, 164, 172, 173, 174,
188, 196, 200, 202, 204, 205, 206,
207, 208, 210, 211, 212, 213, 214,
227, 232, 241, 262, 263, 270, 288,
289, 290, 293, 294, 309, 315, 316,
323, 352, 378, 407, 408, 439, 440,
441, 442, 443, 444, 452, 457, 480,
495, 500, 503, 504, 577, 595, 596,
599, 606, 645, 669, 676, 682, 683,
701, 709, 732
dua-yı kavli-yi ihtiyârî 442
dua-yı nebevî 175, 202, 207, 221
dua-yı nebeviye 165, 206
dua-yı rahmet 121
dûn-himmetlik 703
Dûmetü'l-Cendel 154
durûb-u emsal 410
duvar 178, 210
Dükeyn İbni Saîdi'l-Müzeniyi'l-Has'amî
163
dünya 3, 5, 7, 10, 11, 21, 27, 29, 39, 41,
42, 43, 47, 57, 59, 60, 61, 75, 76,
77, 81, 84, 86, 87, 88, 90, 91, 92,
93, 94, 95, 96, 97, 99, 104, 105,
138, 141, 145, 154, 155, 189, 235,
269, 278, 287, 313, 322, 324, 329,
337, 369, 389, 398, 406, 413, 422,
431, 436, 443, 469, 478, 480, 486,
494, 538, 604, 608, 610, 613, 626,
641, 655, 660, 663, 669, 670, 671,
717, 721, 732, 745
dünyevî 2, 3, 7, 8, 95, 105
dürbün 426, 551, 693
dürûs-u Kur'âniye 625
düstur-u âliye 394
düstur-u cidal 699
düstur-u hakikat 581, 736
düstur-u harekât 392
düstur-u hayat 88, 394

düstur-u teâvün 472

düstur-u umumî 400

E

eâzım-ı evliya 670

eâzım-ı esmâ-yı ilâhiye 415

eâzım-ı İslâm 581

eâzım-ı muhakkikîn 299

eâzım-ı sahabe 256

ebed 8, 9, 236, 345, 575, 580

ebedî 41, 53, 91, 103, 104, 105, 258, 269,
272, 325, 351, 365, 389, 473, 586,
589, 600, 601, 614, 615, 619, 631,
651, 723

ebedü'l-âbâd 28, 241, 672

ebleh 43, 91

Ebrehe 252

Ebû Abdurrahmân el-Yemânî 203

Ebû Ali Cübbâî 667

Ebû Amra el-Ensârî 159

Ebûbekir 127, 141, 165, 185, 228, 725

Ebûbekri's-Siddîk 55, 148, 150, 159, 173,
186, 188, 213, 216, 226, 227, 228,
229, 300

Ebûcehil 55, 127, 142, 196, 226, 228, 300

Ebû Cehl-i laîn 196

Ebû Dâvûd 153, 163, 188

Ebû Eyyûbi'l-Ensârî 159

Ebû Hanife 146, 157, 291, 409, 726

Ebû İshak İşferâyînî 183, 219

Ebû Katâde 172, 195, 207

Ebû Leheb 226, 228, 726

Ebû Nuaym 212, 222, 280

Ebû Saidi'l-Hudrî 182, 193, 217

Ebû Süfyan 151, 218, 224

Ebû Talha 160, 219

Ebû Talib 234, 253, 299, 567, 738

Ebû Yâsir 233

Ebû Zerr el-Gifârî 186

ecdad-ı Nebî 565, 566

ecel 132, 354, 622, 701

Ecîr 696

ecnebi 61, 82, 283, 310, 473, 633, 636

Eczacı Efendi 52

Eczahâne 203

eczahâne-i kudsiye 619

eczahâne-i kudsiye-i Kur'âniye 620

eczahâne-i rahmânî 199

ednâ 5, 51, 85, 90, 180, 460, 469, 529,
534

edviye-i Kur'âniye 94

edviye-i ruhaniye 524

ef'âl 18, 32, 122, 126, 157, 334, 353, 359,
361, 363, 365, 395, 410, 418, 457,
460, 488, 489, 661, 667, 705, 718

ef'âl-i icadiye 488

ef'âl-i ilâhiye 555

Ef'â Necrân 249

efkâr 67, 128, 138, 316, 386, 392, 601

efkâr-ı âmme 33, 87, 128

efkâr-ı siyasiye 321

eflâk 284

efrad 18, 33, 73, 74, 322, 358, 359, 360,
361, 460, 472, 474, 486, 492, 512,
516, 565, 588, 606, 615, 630, 645,
682

efrad-ı millet 93, 554

efrad-ı zihayatiye 366

efrad-ı nâ-mahdud 423

Eğirdir 513

eğlence-perest 605

Ehad 113, 330, 337, 356

ehâdis 7, 119, 150, 157, 158, 186, 203,
725

ehâdis-i kudsiye 127

ehâdis-i nebeviye 166, 185

ehâdis-i sahiha 130, 158, 197

ehâdis-i şerife 119, 394, 516

ehadiyet 342

ehadiyet-i ilâhiye 342, 343

ehl-i adâlet 302

ehl-i arz 160, 289, 304

ehl-i azab 8, 77

ehl-i bekâ 79

ehl-i belâgat 264, 465, 543

ehl-i belâgat ve fesâhat 258

ehl-i bid'a 140, 500, 502, 629, 636, 637,
641, 642

ehl-i bid'at 357, 743

ehl-i cehennem 17, 563, 564

ehl-i cennet 17, 69, 431, 446, 562, 563,
566, 635, 637

ehl-i cezbe 491, 666

- ehl-i dalâlet 6, 10, 31, 43, 357, 368, 393,
422, 463, 500, 501, 502, 504, 605,
607, 608, 610, 614, 622, 654, 667,
716, 717
- ehl-i dikkat 122, 458
- ehl-i diyanet 77, 641
- ehl-i dünya 59, 60, 84, 86, 87, 88, 94, 96,
97, 98, 99, 494, 495, 496, 604, 608,
613, 723
- ehl-i fazl ve kemâl 605, 606, 623
- ehl-i felsefe 362, 509
- ehl-i feraset 510
- ehl-i fetret 565
- ehl-i gaflet 46, 105, 106, 434, 536, 555,
601
- ehl-i garaz 232
- ehl-i hak 49, 77, 107, 456, 502, 569, 610,
735, 741
- ehl-i hakikat 107, 275, 334, 424, 501, 507,
508, 606, 607
- ehl-i hak ve istikâmet 499
- ehl-i hırs 397
- ehl-i himmet 140
- ehl-i İtizâl 7, 668
- ehl-i ilhad 295, 605, 609, 628, 634, 641,
743
- ehl-i ilim 12, 390, 477, 623, 624, 639
- ehl-i iltibas 501
- ehl-i iman 77, 103, 105, 106, 121, 125,
131, 281, 331, 369, 376, 380, 382,
393, 394, 396, 412, 442, 494, 501,
502, 566, 584, 606, 607, 615, 616,
628, 634, 655, 661, 688, 728, 729
- ehl-i İslâm 77, 476, 520, 634, 640, 725
- ehl-i istiğrak 666
- ehl-i istikbal 431
- ehl-i kalb 108, 189, 270, 521, 523, 546,
740
- ehl-i kemâl 74, 422, 452, 457, 462, 529,
614, 646
- ehl-i kerem 400
- ehl-i keşif 4, 78, 109, 158, 481
- ehl-i keşif ve ilham 303
- ehl-i keşif ve şuhûd 107
- ehl-i kin 388
- ehl-i kubûr 2, 3, 4, 634
- ehl-i küfür 125, 393, 507
- ehl-i Kur'ân 475
- ehl-i kusur 294
- ehl-i mârifet 316, 490, 594
- ehl-i medeniyet 431
- ehl-i mesâlik ve meşârib 293
- ehl-i muhabbet 148, 329
- ehl-i necat 490, 491, 565, 566, 734
- ehl-i nur 492
- ehl-i rivâyet-i sâdika 302
- ehl-i saadet 78
- ehl-i salâhat 510, 616
- ehl-i sanat ve ticaret 19
- ehl-i sefâhet 76
- ehl-i sehâvet ve ihsan 400
- ehl-i semâvât 289, 304
- ehl-i şîr ve hitabet 258, 264
- ehl-i şîrk ve tuğyan 376
- ehl-i siyaset 259, 653
- Ehl-i Suffe 162, 165, 166
- ehl-i şuhûd 1, 108, 109
- Ehl-i Sünnet ve Cemaat 49, 147, 499, 500,
652, 735
- ehl-i tahkik 78, 79, 121, 130, 193, 244,
301, 302
- ehl-i tarih 259
- ehl-i tarikat 66, 259, 653, 654, 665, 666,
668, 669
- ehl-i tedkik 465, 546, 569
- ehl-i tefekkür 639, 644
- ehl-i tefsir 44, 228, 351
- ehl-i teşeyyu' 567
- ehl-i uzlet 491
- ehl-i vahdet-i vücûd 661
- ehl-i vahdeti'l-vücûd 112, 113, 679
- ehl-i velâyet 74, 78, 107, 110, 316, 445,
447, 450, 480, 500, 501, 510, 541,
572, 543, 651, 656, 663, 667, 735
- ehl-i veraset-i nübüvvet 662
- ehvâ 556
- ehvâl 393, 617
- eimme 635
- eimme-i ehl-i beyt 110, 113, 114
- eimme-i erbaa 111, 409
- eimme-i hadis 119, 204, 210, 215, 219,
223, 224, 227, 230, 251, 725

- eimme-i müçtehidîn 114, 635, 660
 ejderha 617
 ekmel-i âhîrzaman 714
 ekseriyet 55, 73, 550, 598, 604, 640, 698,
 699, 700
 ekseriyet-i azîme 553
 ekseriyet-i mutlaka 27, 49, 77, 440, 546,
 548, 591, 615, 640
 el-i istiğrak 575
 el-Muhtar 243
 elçi 150, 308
 elektrik 8, 341, 455, 483, 603
 elem 11, 37, 77, 104, 106, 284, 327, 414,
 457, 535, 564, 619, 730
 elfâz-ı ilâhiye ve nebeviye 498
 elfâz-ı Kur'âniye 499, 735
 elîm 27, 43, 104, 106, 325, 388, 466, 524,
 585, 601, 609, 618, 621
 elmas 39, 55, 64, 84, 127, 300, 389, 474,
 518, 528, 543, 623, 658, 693, 697
 elsine-i âlem 576
 elsine-i terkibiye 576
 eltaf 693
 elvan-ı seb'a 67, 489
 emanet 275, 381, 459, 462, 577, 681, 684,
 686
 emâre 492, 494, 496
 Emevîler 71, 72, 73, 138, 143, 148, 473
 Emevîlik 700
 Emeviye devleti 138
 Emirdağ Lâhikası 505
 emniyet 90, 92, 255, 282, 641, 681, 683,
 818, 819
 emrâz-ı kalb 482
 emrâz-ı kalbiye 25
 emr-i ilâhî 7, 18, 44, 45, 535, 718
 emr-i nebevî 165
 emr-i rabbânî 349
 emr-i teklif 41
 enâniyet 466, 477, 514, 592, 622, 623,
 624, 625, 639, 640, 655, 656, 657,
 673, 678, 741
 enâniyet-i ilmiye 623, 625
 enbiya 12, 55, 56, 123, 230, 131, 243, 270,
 274, 281, 282, 317, 318, 369, 413,
 476, 486, 580, 657, 668, 670
 enbiya-yı sâbika 126
 enbiya-yı sâlîfe 565
 Enbiya (Sûresi) 597
 endam aynası 10, 113
 endişe-i istikbal 40, 719
 Endülüs 176, 186, 194, 212, 256, 476,
 637, 805, 809, 817, 821, 823
 ene 592, 623
 Enes İbni Mâlik 146, 175, 176, 182, 221
 enfûsî 338, 655, 745
 enîn 181, 306
 Enmar 227
 ente 592
 envâ-ı acâib 307
 envâ-ı hakâik 452
 envâ-ı hayvanât 344
 envâ-ı i'câz 297, 593, 739
 envâ-ı işârât-ı gaybiye 559
 envâ-ı kâinat 123, 153, 420, 452
 envâ-ı kemâlât 418
 envâ-ı külliye-yi mu'cizât 145
 envâ-ı mahlûkât 515, 564
 envâ-ı mehâsin 563
 envâ-ı mevt 350
 envâ-ı mu'cizât 155, 167, 175, 203
 envâ-ı nâ-mâdud 423
 envâ-ı nimet 341, 343, 346, 584
 envâ-ı rahmet 59, 721
 envâ-ı saadet 442
 envâ-ı şekâvet 442
 envâ-ı tecelliyât 115
 envâ-ı tesbihat-ı rabbâniye 432, 732
 envâ-ı zihayat 536
 envâ-ı zulüm 59, 721
 envâr-ı esmâiye 334
 envâr-ı esrâr 599, 741
 envâr-ı hakâik 459
 envâr-ı hakikat 124, 666
 envâr-ı îcad 426
 envâr-ı imaniye 96, 270, 277, 453, 543,
 544
 envâr-ı Kur'âniye 38, 60, 64, 139, 502,
 511, 526, 531, 558
 envâr-ı vücûd 424
 enzâr-ı dikkat 307
 enzâr-ı nâs 47
 erbâb-ı denâet 529
 Enver Paşa 100

- Erbed İbni Kays 229
 erkân 52, 634, 665, 676, 719
 erkân-ı hamse 583
 erkân-ı imaniye 52, 462, 659, 714
 erkân-ı İslâmiye 399, 462
 erkek 49, 370, 443, 503, 590, 606
 Ermeni 473
 ervah 58, 75, 78, 109, 276, 285, 421, 515, 516
 ervah-ı âliye 55
 ervah-ı bâkiye 77, 421, 722
 ervah-ı evliya 4, 515
 ervah-ı sâfile 55
 esaret 77, 100, 394, 630, 695
 esâsât-ı diniye 636
 esâsât-ı imaniye 550
 esâsât-ı İslâmiye 640
 esâsât-ı Kur'âniye 93, 271
 esbab-ı adâvet 384
 esbab-ı mânia 301
 esbab-ı mûcibe 290, 730
 esbab-ı muhabbet 385
 esbab-ı kabul 407
 esbab-ı tabiiye 690
 esbap 5, 12, 13, 18, 59, 61, 70, 73, 117, 298, 301, 302, 332, 346, 348, 357, 372, 373, 374, 375, 376, 384, 386, 439, 440, 477, 484, 496, 526, 542, 544, 584, 585, 639, 660, 690, 717, 729
 esbap perdesi 111
 eşeff 693
 eser-i ikram 495
 eser-i ikram-ı ilâhî 549
 eser-i inâyet-i rabbâniye 547
 eser-i inâyet ve rahmet 280
 eser-i mu'cize 172, 194, 267
 eser-i sanat 5
 eser-i tereddüt 316
 esfel 9
 esfel-i sâfilin 55, 289, 494, 536, 571, 606, 607, 631, 696
 Eski Said 12, 59, 62, 81, 82, 84, 85, 99, 280, 407, 469, 471, 520, 521, 527, 528, 614, 647, 721, 723, 736
 Eskişehir Hapishânesi 683
 esmâ 15, 56, 78, 113, 114, 116, 277, 321, 334, 342, 343, 360, 362, 366, 421, 422, 423, 428, 432, 433, 447, 448, 452, 485, 488, 536, 575, 602, 657, 678, 683
 esmâ-yı sitte-i meşhure 682
 esmâ-yı bâkiye 80
 esmâ-yı hüsnâ 369
 esmâ-yı ilâhiye 10, 284, 285, 292, 385, 415, 441, 659
 esmâ-yı kudsiye-yi ilâhiye 290
 esmâ-yı mukaddese 113
 esmâ-yı nebevî 243
 esnaflik 84
 esrâr-ı din 32
 esrâr-ı Kur'âniye 25
 Eş'iyâ Peygamber 240
 eşhâs-ı müdhîse-i muzırâ 394
 evham 81, 112, 270, 298, 364, 523, 608, 624, 672, 723
 evham-ı fâside 298
 evliya 4, 55, 56, 72, 107, 240, 245, 271, 274, 282, 293, 303, 317, 321, 369, 451, 482, 510, 515, 580, 654, 657, 658, 667, 668, 745
 evliya-yı azîme 670
 evliya-yı kâmilin 665
 evrad 665, 669, 676
 evrad-ı Şah-ı Nakşibendî 42
 evrad-ı tarikat 665, 669
 evsaf-ı İslâmiye 384
 evsaf-ı Muhammediye 233, 234
 evsaf-ı nebeviye 234, 235
 Eyvân 252, 306
 ezan 151, 492, 498, 628, 633, 726
 ezel 590
 ezhan 547, 695
 ezvâc-ı tâhirat 32, 132, 136, 162
 ezvak 24, 519, 627, 663, 664, 669, 745

F
 Fa'âl 113, 334
 faaliyet-i kudret 116
 fabrika 431, 434, 590, 591
 fahr 39, 89
 Fahreddin Râzî 482, 483, 485, 734
 Fahr-i âlem 241, 299, 320, 369, 637

- Fahr-i kâinat 290
 Fâil-i Hakîm 329
 Fâil-i Muhtar 68, 336, 356, 357
 fâil-i teşkil-i envâ 691
 fakirâne 289, 351
 fakirlik 21, 35, 585, 618
 fakr 29, 35, 284, 352, 469, 495, 551, 579,
 587, 601, 613, 618, 670, 675, 678,
 679, 736
 fakr-ı mutlak 21, 536, 736
 fâni 25, 10, 14, 28, 39, 40, 79, 80, 91, 97,
 106, 241, 255, 278, 324, 328, 331,
 332, 368, 388, 389, 425, 429, 431,
 433, 434, 435, 510, 589, 601, 619,
 660, 663, 664, 669, 671, 686, 717,
 719
 Faraklit 236
 Fârân Dağları 239
 farazî 49, 112, 562, 733
 Farisî 211, 235, 635
 Fars 146, 148, 150, 208, 248, 252, 481,
 726
 Fâruk 205
 farz 25, 455, 665, 669
 farz-ı ayn 130
 farz-ı kifaye 130
 farz-ı kifâye-i cihad 497
 farz namaz 502
 fasih 220, 222, 250
 Fâtîma Binti Numan-ı Neccâriye 249
 Fâtîmatü'z-Zehrâ 162, 163
 Fâtır 417, 651
 Fâtır-ı Hakîm 8, 18, 300, 439
 Fâtır-ı Zülcelâl 677, 679
 fedai 170
 fedakâr 51, 379, 543, 604, 647
 fedakârâne 37
 Fedâle 229
 fehme takrib 112, 128, 359, 363, 554
 felsefe 2, 46, 117, 296, 362, 509, 619, 647
 felsefe-i maddiye 74, 660
 fen 107, 117, 654
 fenâ 4, 10, 30, 79, 329, 350, 352, 421,
 422, 425, 434
 fenâ-ender 29
 fenâ-yı mutlak 78
 fenn-i hadis 130
 fenn-i hikmet 340
 fennî 716
 ferâiz 25
 feraset 33, 127, 128, 138, 145, 318, 319
 ferd-i âher 486
 ferd-i ekmel 452, 733
 ferd-i ferîd 452
 ferd-i mümtaz 452
 ferd-i vahid 486
 Ferîd-ı kevn ü zaman 290
 ferman-ı Rahmân 320
 feryâd 28, 29
 ferzendâne 566
 fesâd-ı ümmet 143, 644
 fesâhat 258, 264, 465, 733
 feth-i Beyti'l-Makdis 141
 feth-i Hayber 141
 feth-i Irak 141
 feth-i İran 141
 feth-i Mekke 141, 151, 216
 feth-i Şam 141
 Fettah 334
 fettâhiyet 334
 fetva 580, 629, 625, 630, 635, 636
 fevc fevc 161
 fevka'l-kanun 98, 528
 fevka'l-me'mul 549
 feylesof 272, 298, 311
 Feyrûz 68
 feyz 316, 558, 701
 feyz-i Kur'an 28, 718
 fidanlık 22
 fide-i necat 152
 fihriste 45, 125, 305, 323, 535, 563, 595,
 727, 740
 fihriste-i câmia 651
 fiil-i icadî 488, 489
 fiilen tekzib 12
 fiilî dua 440
 fikir 473, 571, 636, 652, 740
 fikr-i beşer 598
 fikr-i intikam 72
 fikr-i milliyet 472, 474, 635
 fikr-i siyasî 590
 fıkra 21, 207, 342, 430, 558, 681

fıkra-yı rânâ 21
 fil-i mahmudî 252
 firak 3, 414, 415, 424, 425, 601, 729, 730
 firak-ı Ahmedi 181
 firak-ı dâlî 653
 Fırat 481
 Firavun 374, 592, 618, 624, 629
 firavunâne 592, 618
 firenk illeti 84
 fırın 398
 fırka 138, 472, 492, 499, 500, 645, 726
 fırka-yı nâciye-yi kâmile 147
 firkat 11
 fırtına 139, 140
 Firuz 150
 fisebilillâh 165, 206
 fitne 140, 143, 226, 392, 517
 fitne-engiz 138
 fitrat 53, 170, 272, 341, 671
 fitrat-ı selîme 271
 fitrat-ı zîşuur 691
 fitrî 140, 262, 263, 440, 441, 485, 509,
 516, 533, 562, 563, 586, 661, 692
 fitrî libas 562
 fiyat 582, 584, 614
 fizâr-ı istimdatkârâne 289
 fonograf 340
 Fransız 473, 621, 636, 637, 640
 Fransız İhtilâl-i Kebîri 636, 637
 Frengistan 634, 638
 frenk-meşrebâne 616, 617, 618, 619
 frenk-meşrep 475, 606
 fûnûn-u müsbebe 96, 647, 744
 Furkan 459
 Furkan-ı Hakîm 532
 fûruat-ı İslâmiye 637
 fütûhat 141, 144
 Fütûhat-ı Mekkiye 107
 Fütûhu'l-Gayb 520
 fuzûlî 82
 fütur 494, 527, 544, 614, 624

G

gaddar 77, 100
 gaddârâne 50, 72, 73, 617, 696, 722
 gadr 210

gaflet 10, 46, 105, 106, 227, 298, 300, 414,
 434, 462, 464, 498, 523, 536, 555,
 564, 565, 584, 586, 587, 601, 626,
 678, 714, 730
 Gafûr 596, 601
 galâ 209, 262
 gâlî 17, 19
 Ganî 352
 Ganiyy-i ale'l-ıtlak 351
 Ganiyy-i Mutlak 352, 579
 Gâr-ı Sevr 216, 226
 gârât 165
 garb 85, 141, 142, 153, 241, 285, 321, 515
 garîbâne 27, 28
 garîp 17, 27
 Gavres 227
 Gavs-ı Âzam 139, 321, 520, 686, 687
 gayb-bîn 321
 gaybî 17, 78, 252, 254, 265, 320, 339, 340,
 510, 541, 553, 570, 683
 gayetü'l-gaye 346
 Gaylân İbni Seleme 175
 gayr-i meş'ur 509
 gayr-i meşrû 397, 612, 613, 614, 696
 gayr-ı muhassal 702
 gayr-i müslim 42, 82, 233, 473, 475, 605,
 633, 636, 641, 719
 gayr-i şuurî 533
 gayûr 543
 Gazâ-yı Bedir 142
 gazete 52, 61, 82, 310
 gazve 142, 172
 Gazve-i Bedir 133, 151, 191, 196, 197,
 209, 216, 222, 224, 227
 Gazve-i Buvat 170
 Gazve-i Garrâ-yı Ahzab 160
 Gazve-i Gatafan 227
 Gazve-i Hendek 184, 200
 Gazve-i Hudeybiye 170, 172
 Gazve-i Huneyn 178, 191, 214
 Gazve-i Kübrâ-yı Bedir 193
 Gazve-i Meşhure-i Bedir 175
 Gazve-i Meşhure-i Hendek 155
 Gazve-i Tâif 179
 Gazve-i Tebük 164, 165, 171, 173
 gemi 16, 17, 22, 383

genç 205, 207, 259, 272, 412, 512, 619, 621
ger 378
geven 108
gıda-yı insaniye 571
gınâ 116, 352, 418
gıyaben 233, 408
gıybet 390, 402, 403, 404, 405, 590, 729
gölge 113, 114, 190, 193, 217, 234, 253, 292, 364, 468, 659, 693
göz 56, 74, 195, 272, 386, 406, 415, 461, 550, 569, 594, 595, 659, 694, 697, 713, 723, 739
gûnâ 74
gurbet 28, 86
gurur 14, 67, 72, 73, 88, 477, 519, 541, 542, 622, 623, 639, 640, 655, 657, 673, 678, 703
gül 446, 599, 714
gül-mül 29
gülistan 140
gülle 198, 696
günah 31, 53, 91, 280, 387, 390, 404, 551, 655, 698
gündüz 301, 591
güneş 15, 16, 27, 66, 216, 226, 241, 257, 258, 283, 287, 293, 296, 302, 303, 318, 337, 341, 353, 362, 373, 375, 442, 450, 523, 525, 562, 598, 600, 602, 670, 713, 727
güvercin 216, 226

H

haber-i katî 223
haber-i sahih 223, 229
haber-i vâhid 129, 164, 168, 215, 301
Habeş 144, 234, 235, 248, 252, 726
Habib-i Ekrem 370, 412, 453, 566, 567
Habib-i Rabbi'l-âlemîn 446
Habibullah 321, 442, 448
Habrü'l-Ümme 189, 205
hacâlet-âver 286
hacamat 143
hâcât-ı süfliye 587
Haccac Zâlim 143, 146, 726
Hâcer 236

Hacer-ül Esved 577
hâcet 292, 368
hâcet-i âmme 289
hâdim 160, 169, 182, 186, 189, 474, 533, 638, 664
hâdim-i Kur'ânî 623
hadis-i şerif 3, 473
hadis-i Şeyheyn 513
hâdisât-ı âlem 259
hâdisât-ı i'câziye 130
hâdisât-ı müdhîşe 473
hâdisât-ı ümem-i sâlîfe 259
hâdise-i Muhammediye 231
hâdise-i nevmiye 507
hâdise-i tarihiye 638
hads 271
hafiye 569, 655
Hafız 38
Hâfız 31, 102, 129, 140, 261, 280, 389, 390, 588, 593, 739
hâfıza 165, 280, 363, 407, 429
Hâfız Hâlid 102
Hâfız Osman 261, 593, 739
Hâfız Şirâzî 389
hakâik 24, 25, 40, 42, 43, 48, 51, 63, 71, 75, 83, 94, 113, 717, 718
hakâik-âşinâ 283
hakâik-i gaybiye 309, 430
hakâik-i hayat 350
hakâik-i imaniye 87, 93, 542, 544, 546, 570, 614, 624, 650, 651, 718, 744
hakâik-i imaniye ve Kur'âniye 95
hakâik-i İslâmiye 71, 75, 93, 138, 692
hakâik-i kâinat 51, 365
hakâik-i kudsiye 259, 318
hakâik-i Kur'âniye 42, 63, 276, 308, 499, 522, 539, 561, 623, 624, 687
hakâik-i mâneviye 110
hakâik-i sabite-i kâinat 350
hakâik-i zâhiriye-i Kur'âniye 569
hakikat 20, 25, 30, 42, 46, 49, 61, 78, 81, 85, 86, 93, 103, 107, 110, 114, 117, 721, 722, 723, 724
hakikat-i âliye 425, 436, 471
hakikat-i bâkiye 436
hakikat-i hâl 518

- hakikat-i hariciye 691
hakikat-i kâinat 347
hakikat-i kudsiye 650
hakikat-i zaman 46
hakikatbîn 286, 389, 414, 730
hakikî vatan 97
Hakîm 4, 8, 15, 18, 21, 23, 35, 44, 46, 48,
51, 59, 60, 61, 62, 75, 76, 78, 79,
85, 95, 96, 103, 300, 301, 724
hâkim 71, 101, 103, 392
hâkim-i âdil 112, 321
Hakîm-i Bîmisal 345
Hâkim-i Hakîm 308
Hakîm-i Zülcelâl 23, 75, 300
Hakîm-i Zülkemâl 8, 331, 349
hakîmâne 117, 289, 335, 345, 348, 349
hâkimiyet-i İslâmiye 67
hakkalyakîn 318, 450, 511, 594, 659
hakkaniyet 71, 277, 315, 318, 320
hakperest 156, 243
hâl-i Ahmediye 494, 734
hala 379
halâşkâr 325, 520
halat 166, 180
halâvet 444, 720
Hâle (Halley) 300
hâlet-i içtimaiye 393
hâlet-i istiğrakkârâne 490
hâlet-i ruhiye 686
Haliç 608
haliçe 341
Hâlid İbni Sinan 565
Hâlid İbni Velid 210, 224
halife 112, 141, 143, 422
halife-i arz 536
halife-i zemin 284
halife-i zîşan 644
Hâlık 59, 104, 105, 106, 124, 230, 276,
278, 288, 295, 296, 313, 320, 321,
325, 345, 347, 352, 373, 385, 419,
452, 472, 488, 558, 579, 587, 599,
602, 617, 652, 667, 727
Hâlık-ı âlem 153, 307, 441
Hâlık-ı Hakîm 46, 60, 301, 344, 435, 554
Hâlık-ı kâinat 122, 133, 199, 255, 263,
273, 275, 277, 463, 485
Hâlık-ı külli şey 156, 268, 342
Hâlık-ı Rahîm 59, 60, 104, 105, 106, 369,
427, 440, 685, 721
Hâlık-ı Rahmân 532
Hâlık-ı Vâhid 342
Hâlık-ı Zülcelâl 62, 331, 332, 379, 418,
533, 673
Hâlık-ı Zülcelâl'i ve'l-ikram 379
Halime 253
Halime-i Sa'diye 213, 254
hâlis 38, 89, 93, 101, 166, 212, 213, 269,
278, 324, 387, 406, 412, 440, 443,
444, 460, 462, 520, 535, 548, 566,
572, 585, 687
halk-ı şer 55
Hallâk 113, 334
hallâkiyet 320, 334, 488
halvet 60
hamd 327, 344, 345, 346, 347
Hâme 225
hamiyet-fürûş 615, 616
hamiyet-i milliye 616, 617, 618, 621
Hammad İbni Seleme 212
hamur 160
hâne 22, 89, 213, 215, 226, 383, 397
hâne-i devvâr 22
hânedan 97
hanîn-i ciz' 184, 185
Hannân-ı Mennân 337
Hanzele 565
harab-ı dünya 369
haram 14, 33, 398, 534, 590, 591, 596
hararet 7, 8, 18, 720
hararet-i garîziye 31
Harb-i Umûmî 100
hareket-i ruhaniye 651
harekât-ı zerrât 46
hârîka-yı sanat-ı hâlıkâne 23
harman 398
Hasan Basrî 184, 222
hasbihal 20
hased 382, 403
hasedin çaresi 388
Hasenan aşireti 393
hasene 588
hâsid 388
Hâşimî 138

- haşır 6, 46, 47, 294, 358, 367, 562, 574, 720
 haslet-i Muhammediye 494, 734
 haslet-i rezile 41
 haşmet-i rubûbiyet 342, 343
 haşr-i âzam 364, 365, 545
 haşr-i ekber 574
 hasr-ı fikir 548
 hasr-ı nazar 36, 560, 659
 hâssa 353, 519, 554, 555, 657, 668, 737
 hasta 56, 88, 144, 200, 203, 520, 592, 689, 729
 hasûd 237
 hatâ-ender 29
 hâtem 247, 303, 338, 547
 hâtem-i ehadiyet 489
 hâtem-i tasdik 553
 hâtem-i vahdâniyet 343
 Hâtemü'l-Enbiya 230, 281, 490, 666
 hatib-i devr-i zaman 715
 hatib-i rabbânî 446
 Hâtib İbni Ebî Beltea 151
 Haticetü'l-Kübrâ 31, 247, 253
 hâtif 285
 hâtif-i cinnî 249, 250
 hâtime 75, 105, 254, 265, 343, 622
 hâtıra 21, 661
 hatt-ı kadîm 251
 hatve 675
 Havâric 135, 136, 147
 havârik-ı iktidar 335
 Havariyyûn 636
 havas 184, 340, 400, 513, 638, 695
 havâs (duyular) 340, 451
 havl 326, 375
 hayâ 203
 hayal 113, 135, 364, 508, 509, 551, 579, 586, 592, 599, 600, 642, 659, 695, 699, 717, 739
 hayâlât 48, 112
 hayalî 112, 113, 290, 414, 659, 730
 hayat 4, 6, 66, 67, 77, 82, 88, 90, 91, 92, 109, 111, 146, 211, 276, 296, 312, 321, 322, 328, 329, 330, 347, 349, 350, 351, 352, 369, 379, 386, 390, 393, 395, 396, 408, 417, 425, 430, 432, 450, 453, 459, 460, 462, 471, 475, 478, 479, 486, 489, 498, 521, 522, 533, 535, 572, 581, 583, 587, 589, 590, 591, 601, 609, 610, 613, 619, 620, 622, 631, 638, 641, 642, 650, 652, 653, 655, 673, 676, 692, 697, 702, 711, 716
 hayat-ı bâkiye 4, 5, 328, 349, 589
 hayat-ı beşeriye 62, 383
 hayat-ı dünyeviye 95, 397, 474, 502
 hayat-ı ebediye 82, 83, 91, 95, 408, 498, 610, 613, 673, 723
 hayat-ı içtimaiye 67, 83, 99, 310, 321, 383, 390, 394, 403, 471, 472, 474, 479, 535, 548, 571, 583, 610, 638, 641, 655, 686, 721, 729
 hayat-ı içtimaiye-i İslâmiye 69, 71, 451
 hayat-ı içtimaiye-i siyasiye-yi beşeriye 62
 hayat-ı insaniye 5, 433
 hayat-ı mâneviye 383, 453
 hayat-ı şahsiye 383, 389
 hayat-ı uhreviye 398, 502
 hayattar 282, 340, 497, 499, 581, 735
 Hayber Kalesi 149, 196
 Hayderan aşireti 393
 hayr-ı kesîr 54
 hayr-ı mutlak 273
 hayret-engiz 115, 420, 545, 570, 577
 hayret-fezâ 16
 hayret-nümâ 115, 345, 355, 418, 433, 545
 hayretkârâne 78
 hayvan 125, 179, 219, 220, 223, 380, 417, 438, 509, 533, 535, 586, 609
 hayvan-ı zîşuur 705
 hayvanât 216, 284, 331, 344, 345, 347, 358, 396, 415, 446, 485, 600, 612, 613
 hayvanât-ı muzırâ 56, 607
 hayvanât-ı vahşiye 89
 Hayy 328, 348, 436, 684, 699, 709
 Hayy-ı Bâki 351, 352
 Hayy-ı Kayyûm 328, 347, 348
 Hayy-ı Lâyemût 351
 hazin 27, 90, 436, 445, 600, 619, 718
 hazinâne 289
 hazînâne 27

- hazine 13, 21, 48, 108, 154, 325, 469, 519, 533, 534, 610, 623, 653
- hazine-i gayb 185, 307
- hazine-i mu'cizât 297
- hazine-i rahmet 309, 326, 397, 440, 535, 612
- hazm-ı nefis 703
- Hazreti Abbas 151, 152, 187, 204, 726
- Hazreti Âdem 52, 53, 446, 721
- Hazreti Aişe 136, 187, 217, 230
- Hazreti Ali 68, 69, 132, 135, 136, 137, 138, 148, 149, 151, 152, 162, 175, 176, 187, 201, 226, 255, 683, 684, 722, 725, 726
- Hazreti Azrail 513, 514, 516, 735
- Hazreti Berâ 172
- Hazreti Bilâl Habeşî 152, 162
- Hazreti Câbir 160, 161, 164, 169, 170, 171, 175, 177, 178, 182, 187, 219
- Hazreti Cibrail / Cibril 75, 133, 176, 223, 240, 272, 276, 446, 515, 587
- Hazreti Davud 241
- Hazreti Enes İbni Mâlik 158, 160, 169, 175, 176, 182, 185, 186, 188, 205, 221
- Hazreti Fâtıma 145, 163, 208
- Hazreti Hâlid 154, 210, 224, 225
- Hazreti Hamza 3, 224, 229
- Hazreti Hasan 71, 135, 139, 143, 148, 725, 726
- Hazreti Hızır 1, 203, 657, 716
- Hazreti Hüseyin 72, 73, 136, 139, 725
- Hazreti İbrahim 351, 411, 504, 564
- Hazreti İdris 2
- Hazreti İsa 2, 73, 75, 76, 147, 203, 244, 264, 636, 639, 646, 647, 693, 722, 744
- Hazreti İsmail 236, 565, 738
- Hazreti Mehdi 131, 643, 645, 646, 744
- Hazreti Meryem 443
- Hazreti Muaviye 71, 135, 144, 725
- Hazreti Musa 171, 193, 238, 264, 457, 513, 515, 516, 735
- Hazreti Ömer 67, 68, 145, 148, 149, 150, 154, 159, 163, 173, 174, 176, 185, 186, 188, 194, 195, 204, 205, 220, 222, 223, 225, 250, 725, 726
- Hazreti Osman 143, 165, 186, 249, 726
- Hazreti Risalet 569
- Hazreti Sa'd 144, 194
- Hazreti Şuayb 242
- Hazreti Talha 69
- Hazreti Yakub 35, 36, 37, 68, 410, 504, 718
- Hazreti Yusuf 414, 481, 504, 718, 730
- Hazreti Zeyneb 32, 158, 718
- Hazreti Zübeyr 69, 136, 725
- hebâ-ender 29
- hedef 166, 325, 586, 588, 607, 695, 698, 716
- hediye 12, 165, 211, 327, 345, 431
- Hekim-i Lokman 203
- helâl 398, 405, 590
- helâl-haram 590, 596
- hêlik 79
- heme ezost 112
- Heme ost 112
- hendese 185
- herc ü merc 394
- hesab-ı cifrî 682
- hevâ 47, 340, 387, 487, 551, 698
- hevâ-perestâne 589, 607
- heves-i mütecessim 704
- hevesât 31, 411, 412, 425, 618
- heveskâr 616
- heveskârâne 607
- heybe 159, 164, 165
- heyet-i içtimaiye-i İslâmiye 472
- heykel 321, 704
- hezeyan-ı küfrî 462
- hıfz 139, 157, 226, 229, 435, 595, 683
- hıfz-ı hayat 609
- hıfz-ı ilâhî 230
- hıfz-ı Kur'ânî 611
- hımye 590
- hırçın 202, 704
- Hıristiyan Dini 476, 636, 639, 707
- Hıristiyanlık 75, 477, 636, 638, 639, 640, 692
- hırs 389, 393, 394, 396, 397, 586
- hırs-ı dünya 398
- hırs-ı mecazî 40
- hırs-ı şöhret 604
- hırsız 346

- hırz-ı can 285
 hıyar 201
 hiyanet 234, 314, 528, 631, 695
 Hızır 1, 2, 203, 657, 716
 Hicaz 239, 247
 Hicr
 hicret 140, 188, 213, 221, 234, 238
 hidayet 19, 114, 269, 270, 288, 503, 558
 hiddet 50, 210, 392, 393
 hidemât 40, 577
 hidemât-ı meşhûde 577
 hiffet 152
 Hikem-i Atâiyye 29
 hikmet 4, 8, 40, 41, 48, 117, 255, 258,
 267, 276, 284, 290, 293, 300, 301,
 307, 310, 329, 335, 336, 346, 349,
 353, 354, 355, 359, 370, 375, 383,
 410, 411, 412, 414, 416, 419, 420,
 430, 433, 435, 447, 468, 469, 475,
 476, 480, 483, 485, 486, 491, 502,
 507, 519, 545, 556, 563, 570, 582,
 587, 590, 597, 598, 620, 627, 639,
 663, 694, 716, 731, 739
 hikmet-i âliye 46
 hikmet-i Avrupalıye 647
 hikmet-i hilkat 254, 716
 hikmet-i ilâhiye 53
 hikmet-i İslâmiye 386
 hikmet-i nüzûl 587
 hikmet-i nur-u irfan 556
 hikmet-i rabbâniye 132, 595, 644
 hikmet-i rubûbiyet 302
 hikmet-i teklif 126
 hikmet-i vâsia 115
 hilâf-ı âdet 66, 167, 496, 548
 hilâf-ı hak 107, 501
 hilâf-ı maslahat-ı İslâmiye 394
 hilâfet-i İslâmiye 70
 hilâl 16, 461, 691
 hile 90, 123, 286, 527, 612, 614, 622, 625
 hilkat 8, 22, 23, 45
 hilkat-i âlem 283, 441, 545
 hilkat-i insaniye 367
 himâyet 50
 himâyet-i rabbâniye 496
 himmet 140, 518, 519, 522, 523, 524, 531
 Hind 637
 Hindistan 566, 637
 Hira Dağı 145, 189
 Hirakl 233, 235
 his 40, 109, 260, 501, 509, 604, 608, 625,
 659, 666
 hiss-i havf 608
 hiss-i kable'l-vuku 509, 510
 hiss-i taklid 260
 hiss-i tenkit ve muâraza 260
 hissiyât 11, 36, 39, 40, 719, 744
 hitab-ı ilâhî 341, 569
 hitabet 258, 264
 hitap 238, 277, 283, 295, 341, 480, 520
 hitap çiçeği 340
 hizb-i Kur'ânî 595, 740
 hizbü's-şeytan 493
 Hizbullah 492
 hizmet-i iman ve Kur'ân 83
 hizmet-i Kur'ân 20, 62, 494, 496, 544, 551,
 593, 605
 hizmet-i Kur'âniye 90, 495, 548, 549, 559,
 568, 610, 614, 622, 623, 626, 723,
 736, 741
 hizmetkâr 105, 284, 342, 343, 519, 524,
 533
 hodfürûş 94, 607
 hoşâmedî 58, 124, 446
 hubb-u câh 604, 605, 607, 614, 741
 Hubeyb İbni İsaf 197
 hubûbât 574
 hudûs 487
 hukuk-u medeniyet 720
 hukuk-u şahsiye 581
 hukuk-u umumiye 581, 739
 hukukullah 581
 hulefâ 110, 660
 hulefâ-yı erbaa 110
 Hulefâ-yı Raşidîn 65
 hulfü'l-vaad 331
 hulle 336, 563, 564
 hulûs 408, 442
 Hulûsi 413, 511, 512, 524, 543
 hums-u beşer 285
 Hunâfir 249
 hunhar 146

hurâfât 271, 460
 hurdebinî 338
 hurma 16, 17, 56, 159, 164, 165, 178, 181, 184, 211, 292
 hurma çekirdeği 55, 134
 hurmet-i ribâ 400, 477, 638, 696
 huşû 236, 408, 588, 670
 husuf 442
 husumet 286, 471
 huruf-u mukattaa 571
 hutbe 150, 181, 182, 183, 189, 299, 706
 hutbe-i ezeliye 283
 hutbe-i şirin 22
 Huzeyfe 152, 256
 Huzeyme 134, 173
 huzur-u dâimî 483, 484, 498, 679
 huzur-u tâm 483
 hüccet 69, 302, 589
 hüccet-i kâtia 231, 428, 511
 hüccet-i risalet 745
 Hücre-i Saadet 158
 hükemâ-yı müminîn 318
 hükm-ü Kur'ân 400
 hükm-ü Kur'ânî 49, 720
 hükm-ü şer'î 33, 661
 hükm-ü zımnî 402
 hükûmet 99, 478, 528, 531, 629, 630, 638, 641, 694
 Hülâgu 144, 617, 726
 hülâsatü'l-hülâsa 268, 273
 hürmet 36, 50, 87, 166, 168, 204, 209, 210, 221, 265, 270, 378, 379, 380, 381, 384, 397, 400, 412, 453, 584, 614, 617, 621, 657, 709
 hürmetkârâne 390
 hürmetsizlik 51, 98, 134, 135, 296, 385, 530, 534, 540, 558, 721
 hürriyet 630, 695, 792
 hürriyet-perver 638
 hürriyet-i vicdan 629
 hürriyet-şiken 630
 Hüseyin Cîsrî 232, 282, 305,
 hüsn-ü istikbal 255, 446, 587
 hüsn-ü mukaddes 11
 hüsn-ü sanat 290, 358, 362
 hüsn-ü tesadüf 557

hüsn-ü zan 468, 496, 500, 523, 542, 657
 Hüsrev 511, 526,
 hüviyet-i misaliye 421, 429, 430, 732

I

ırk (damar) 695
 ırmak 9, 481
 ıslah 67, 92, 311, 327, 384, 387, 391, 529, 558, 643, 644, 724
 Isparta 511, 531, 742

İ

iânât-ı gaybiye 579
 ibadet-i duaîye 442
 ibadet 69, 133, 204, 225, 240, 250, 320, 331, 345, 346, 385, 411, 442, 503, 530, 579, 591, 619, 626, 628, 661, 662, 673, 687
 ibare-i Arabiye 337, 706
 İblis 454, 464, 733
 İbni Abbas 157, 175, 179, 180, 182, 189, 201, 205, 223, 256,
 İbni Ahtab 233
 İbni Cerîr et-Taberî 172, 569
 İbni Cevzî 130, 157, 174
 İbni Ebî Şeybe 161, 201
 İbni Ebî Vehb 217
 İbni Fûrek 178
 İbni Hacer 14
 İbni Hacer Askalânî 192
 İbni Halasate'd-Devsî 249
 İbni Hibban 180, 188
 İbni Husayb el-Eslemî 177
 İbni Huzeyme 173
 İbni İshak 171
 İbni Mâce 176, 212
 İbni Meryem 248
 İbni Mes'ud 169, 171, 175, 178, 179, 186, 189, 209, 213, 218, 256
 İbni Mürre el-Gatafânî 250
 İbni Ömer 175, 176, 177, 182, 189, 256
 İbni Rüşd 271
 İbni Sina 271, 272, 458, 544
 İbni Süriyâ 233
 İbni Vehb 196, 197, 217
 İbni Yâmîn 234

- İbnü'l-Alâ 247
İbnü'l-Cevzî 130, 157, 174,
İbnü'l-Heyyebân 234
İbrahim Hakkı 327
İbrahim Hulûsi 413
İbrânî 237, 242, 244
i'câz 15, 35, 232, 258, 259, 260, 262, 263,
267, 270, 272, 499, 538, 542, 545,
572, 575, 593, 594, 690, 729, 735,
739, 740
i'câz-ı Kur'ân 26, 49, 125, 155, 258, 267,
463, 465, 538, 548, 550, 553, 555,
559, 560, 569, 720, 740
i'câzdârâne 576
i'câzkârâne 403, 413, 573, 627, 729
i'câz-ı mânevî 42, 542, 546
îcad-ı ilâhîye 55
icmâ 130, 274, 275, 282, 302, 303, 317,
319, 321, 672, 727
icmâkârâne 274
icmâlî 124, 125, 305, 482, 485, 487, 497
içtihat 69, 70, 693
içtima-yı esbab 440
içtimaat-ı ünsiyetkârâne 652
içtima etmiş 255
içtimaiyat-ı beşeriye 259
idam 4, 329, 416, 422, 555, 620, 630, 665,
679, 683
idam-ı ebedî 241, 255, 617
idâme-i hayat 432
iddia-yı îcad 689
iddia-yı nübüvvet 121
idlâl 635, 695
ifrat 130, 148, 477, 669
ifrat-ı adâvet 147
ifrat-ı muhabbet 147
iftihar 193, 311, 404, 433, 540, 624
iftihar-ı mukaddes 116, 419
iftira 245, 404, 460, 462, 463
iftirak 183, 424
igbirar 50
igfal 84, 90, 458, 462, 614
igne 617
ihata 35, 36, 272, 277, 291, 335, 342, 348,
356, 366, 424, 426, 436, 441, 448,
488, 510, 546, 555, 594, 598, 600
ihbar 89, 125, 128, 133, 136, 137, 141,
145, 150, 151, 154, 166, 180, 188,
191, 192, 217, 239, 245, 256, 299,
414, 495, 529, 730
ihbar-ı gayb 145, 155, 713
ihbar-ı gaybî 136, 137, 151, 188, 681
ihbarat-ı gaybiye 126, 153, 259, 726
ihânet 88, 397, 610
ihlâs 59, 61, 87, 98, 99, 185, 270, 275,
392, 395, 401, 459, 524, 606, 662,
663, 664, 673, 709, 741, 745
ihşan 3, 11, 27, 90, 166, 223, 268, 327,
329, 343, 344, 345, 349, 400, 401,
434, 440, 469, 518, 535, 543, 546,
548, 549, 551, 554, 567, 586, 612,
613, 664, 677, 695, 697, 709
ihşanât 88, 334, 554, 560, 589
ihşanât-ı hususiye 554
ihşan-ı Hâlık 296
ihşan-ı ilâhî 90, 560, 664, 671, 697
ihşanât-ı ilâhiye 39
ihşan-ı rabbânî 168
ihtidâ 179, 224, 633
İhtilâl-i Kebîr 636, 637, 640
ihtilâf-ı metâlî 298, 301, 302
ihtilâf-ı zaman 406
ihtilâlât 400, 638, 695
ihtilâlât-ı dâhiliye 638
ihtilâl 86, 92, 93, 100, 190, 358, 530, 543
ihtiyac-ı fitrî 440, 441
ihtiyâcât 284, 443, 579, 600, 601
ihtiyar (yaşlı) 6, 28, 30, 83, 99, 106, 225,
378, 379, 380, 381, 412, 461, 476,
479, 601, 609, 617, 620, 622, 691,
728
ihtiyâre 221, 380
ihtiyarlık 5, 27, 83, 91, 380, 412, 616, 619,
652
ihtiyâr (tercih, irade) 28, 49, 54, 65, 68, 69,
125, 126, 127, 232, 240, 266, 300,
302, 390, 407, 411, 419, 440, 442,
492, 495, 533, 541, 542, 547, 548,
561, 597, 610, 612, 634, 666, 671,
702
ihtiyâr-ı cüz'î 68
ihvan 280, 503, 518, 527, 528, 592, 594

- ihvânî 503
 ihvetî 503
 ikâb-ı uhrevîye 702
 ikbal 239
 ikbal-i Hak 239
 ikram 38, 39, 90, 185, 387, 496, 719
 ikram-ı ilâhî 38, 66, 88, 168, 280, 496, 541, 549, 559
 ikram-ı rabbânî 90, 494, 547, 549, 560
 iksir 66, 105, 662, 722, 727, 745
 iksir-i âzam 722, 727, 745
 iksir-i nurânî 105
 iktidar 70, 92, 440, 546, 586, 612, 613, 637, 695
 iktidar-ı beşer 68
 iktisat 13, 87, 89, 413, 418, 469, 534, 614
 îlâ 36
 îlâ-yı kelimetullah 697
 ilâç 26, 48, 82, 509, 524, 548, 590, 620, 720, 734
 ilân-ı tevhid 582, 739
 ilhad 393, 605, 620, 629, 637
 ilham 127, 246, 303, 509, 510, 658, 665, 669, 698, 710
 ilhamât 658, 669
 ilham-ı fitrî 509
 ilham-ı ilâhî 262
 ilham-ı rabbânî 248
 ilim 26, 44, 45, 46, 83, 316, 347, 353, 354, 355, 368, 373, 427, 435, 458, 484, 517, 555, 716, 694, 727
 ille-i gâiye 115, 276
 illet 84, 123, 231, 396, 417, 582, 619
 ilm-i Cifr 649, 744
 ilm-i hadis 129, 169, 194
 ilm-i huruf 268, 682
 ilm-i ilâhî 44, 45, 79, 353, 357
 ilm-i kelâm 183, 271, 303, 483, 484, 668
 ilm-i muhit 79, 268, 346, 348, 353, 354, 355, 369, 372, 373, 554, 576
 ilm-i nahiv ve beyan 574
 ilm-i tıp 264
 ilmelyakîn 275, 322, 594
 ilmiye dairesi 112
 itibas 10, 130, 232, 260, 368, 656, 670, 700
 İltica 3, 29, 255, 324, 391, 469, 696
 iltifat-ı ilâhî 663
 iltifat-ı rahmânî 534, 605
 iltifat-ı şâhâne 327
 iltifâtât-ı rahmâniye 293
 iltiyâm 392, 696
 iltizam 41, 42, 71, 265, 455, 550, 624, 636, 677, 719
 ilzam 233, 234, 242, 266, 303, 454, 491, 530, 556, 726, 733, 743
 ilzam-ı hüccet 302
 İmam-ı Mübîn 44, 45, 46, 434, 719
 İmam Ali 70, 147, 163, 200, 201, 207, 220, 256, 321, 392, 681, 683
 İmam Âzam 498, 634, 635
 İmam Busayrî 221
 İmam Câfer Sâdık 163
 İmam Gazâlî 291, 409, 658, 669
 İmam Mücahid 179
 İmam Muhammedü'l-Bâkır 163
 İmam Rabbânî 24, 25, 35, 36, 291, 409, 508, 519, 520, 566, 658, 669
 İmam Şâfiî 147, 262, 409, 565, 726
 imamet 100
 imamlık 86, 93, 100, 496
 iman 302, 303, 383, 384, 387, 393, 394
 iman-ı bi'l-âhiret 451, 618
 iman-ı bi'l-gayb 110
 iman-ı billâh 324, 451, 526, 618, 659
 iman-ı tahkikî 594, 687, 708
 imdad-ı hususî 555
 imdad-ı vâhidîyet 359, 360, 362
 imdâdât-ı rahmâniye 579
 imkân 302, 357, 459, 487
 imlâ 45, 46, 47
 İmran İbni Husayn 173
 imrar-ı hayat 548
 imtinâ 18, 372, 375, 376, 545, 717
 imtisal 25, 693, 705
 imtiyaz 358, 625
 in'ikas 539, 693
 inâyât 538, 542, 544, 552
 inâyât-ı galiye 435
 inâyât-ı rabbâniye 539, 541, 543
 inâyât-ı ilâhiye 541, 552
 inâyet 38, 104, 280, 290, 352, 354, 410, 542, 549, 552, 688, 719, 736, 737

- inâyet-i hâssa 555, 737
inâyet-i rabbâniye 38, 542, 546, 547, 549, 736, 737
inâyethkârâne 353
İncil 231, 232, 233, 235, 236, 238, 239, 241, 243, 244, 245, 248, 282, 305, 317
İncil-i Yuhanna 241, 242
infilâk 538, 708
İngiliz 100, 611, 639
İngiliz Devleti 611
İngiltere 301
inhilâl 4, 348
inhiraf 261, 262, 508, 561, 580
inhisar 93, 514
inkâr 74, 111, 122, 134, 147, 256, 275, 298, 299, 335, 346, 357, 362, 384, 419, 461, 462, 471, 483, 491, 500, 514, 532, 552, 567, 574, 623, 636, 637, 646, 653, 659, 661, 666, 668, 700, 723
inkâr-ı ulûhiyet 2, 646, 647
inkılâb 2, 7, 9, 10, 11, 33, 40, 41, 75, 77, 105, 283, 354, 379, 384, 429, 482, 535, 664, 697, 703, 708, 716
inkıyad 33, 41, 187, 241, 242, 320, 366, 446
inkışaf 7, 24, 53, 57, 65, 66, 67, 67, 138, 139, 192, 315, 316, 341, 411, 420, 486, 509, 510, 519, 526, 569, 576, 597, 617, 651, 654, 659, 671, 672, 697, 704, 718, 744
inkışaf-ı hakâik-i imaniye 650, 718
ins 266, 267, 276, 441, 446, 604, 741
insan 5, 23, 25, 51, 55, 64, 75, 76, 77, 89, 92, 105, 121, 127, 145, 147, 179, 180, 185, 220, 223, 226, 248, 260, 284, 289, 290, 294, 309, 324, 325, 326, 327, 328, 331, 332, 333, 338, 340, 349, 353, 355, 356, 379, 380, 381, 386, 397, 410, 415, 417, 418, 422, 429, 432, 438, 448, 462, 467, 469, 481, 485, 486, 492, 493, 500, 509, 514, 518, 529, 530, 533, 535, 542, 555, 563, 564, 572, 584, 591, 600, 601, 604, 608, 609, 618, 625, 629, 639, 651, 652, 663, 671, 673, 676, 687, 699, 704, 705, 713
insan-ı ekber 705
insan-ı fânî 429
insan-ı kâmil 107, 493, 673
insan-ı müştekî 417
insaniyet 311, 324, 379, 403, 422, 585, 613, 621, 628, 653, 699, 729
insaniyet-i kübrâ 383
insaniyet-perver 628, 743
inşikak-ı kamer 256, 257, 298, 300, 301, 303, 691, 727
ins ve cin âlemi 276
intak-ı bilhak 38
intifâ 348, 692
intikam 67, 229, 389, 617, 631
intikamkârâne 73
intişar 15, 74, 185, 548, 546
intizam 8, 45, 296, 335, 349, 354, 356, 358, 365, 460, 560, 579, 596, 597, 598
inziva 59, 61
irade 45, 79, 92, 120, 326, 336, 347, 355, 356, 427, 435, 485, 533, 552, 554, 576, 651, 688, 69
irade-i ilâhiye 45, 349, 357, 727
irade-i külliye 355, 356, 369
irade-i tahsin 309
irâe 63, 130, 325, 447
İran 139, 141, 147, 194, 224, 726
îras-ı zarar 700
irhâsât 124, 174, 231, 245, 251, 274, 282, 306
irhâsât-ı Ahmediye 252
irsiyet 12, 49, 254, 435, 469, 720
irşad 26, 108, 242, 244, 274, 276, 295, 301, 414, 522, 529, 534, 558, 560, 710, 730
irşad-ı nebevî 262
irşadî 295
irtisam 48, 114
İsa 2, 73, 75, 76, 123, 147, 203, 232, 233, 238, 239, 243, 244, 245, 247, 248, 264, 457, 515, 636, 639, 646, 647, 693, 722, 744
İsevîlik 74, 75

iskât 232, 559, 733, 743

İslâm 42, 54, 84, 135, 137, 138, 144, 146, 150, 152, 213, 223, 237, 394, 459, 472, 638, 640, 643, 702, 706, 711, 719

İslâmiyet 41, 42, 67, 69, 75, 77, 84, 102, 106, 131, 139, 140, 154, 159, 205, 209, 249, 250, 277, 294, 311, 315, 316, 383, 384, 417, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 583, 606, 615, 618, 619, 621, 630, 636, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 645, 647, 653, 672, 692, 697, 705, 714, 719, 729, 743, 744

ism-i Ahmedi 236

ism-i âzam 36, 263, 323, 334, 452, 453, 463, 575, 682, 683, 701, 709

ism-i Hakîm 8, 21, 432, 563

ism-i Rahîm 21, 35, 719

ism-i Rahmân 37, 719

ism-i Vedûd 20, 36

İspanya 301

İspanyol hastalığı 699

ispirtizma 74

ispirtizmacılar 254

israfât 41

İsrafil 321

İstanbul siyaseti 699

İstanbul 84, 100, 146, 454, 506, 531, 576, 608, 611, 654, 699, 726

İstanbul Boğazı 611

istiâze 615, 687

istibşarkârâne 78

istidat 55, 116, 121, 133, 139, 140, 340, 419, 439, 601, 617

istidâdât-ı kalbiye 411

istidraç 38, 719

istifra 201

istiğfar 384, 390, 405, 407, 590, 831

istiğnâ 12, 13, 14, 278, 623, 670, 716

istiğnâkârâne 479

istiğrabkârâne 78

istiğrak-ı mutlak 660

istiğrakkârâne 111, 490

istihdam 21, 60, 85, 337, 360, 460, 470, 479, 484, 542, 549, 559, 579, 679

İstahrâbâd 252

istihsan 309, 422, 447, 534, 605, 625, 720, 731

istihzâkârâne 606

istikâmet 39, 273, 328, 453, 459, 460, 499, 619, 700

istikbal 24, 25, 40, 58, 121, 131, 145, 277, 287, 345, 349, 431, 441, 466, 478, 580, 743

istinsah 46, 495, 693

istirahat-i kalb 271

isyan 400, 704

itaat 43, 104, 177, 180, 220, 222, 236, 242, 255, 278, 320, 357, 358, 366, 400, 413, 446, 565, 574, 590, 672, 704

ittibâ-ı Kur'ân 689

ittihad-ı İslâm 689

iz'an 39, 41, 42, 550, 719

iz'an-ı kalb 694

izn-i ilâhî 252, 267, 349

izzet 62, 263, 352, 401, 403, 468, 611, 690

izzet-i İslâmiye 696

izzet-i nefis 401, 403, 703

işâ 129

İşârât-ı Huruf-u Kur'âniye Risalesi 685

işârât-ı Kur'âniye 78

İşârâtü'l-İ'câz 261, 267, 292, 560, 572, 680, 746

İşârâtü'l-İ'câz Tefsiri 572, 680, 746

işaret-i Ahmediye 302

işaret-i âmme 554

işaret-i gaybiye 543, 544, 546, 547, 549, 552, 554, 560, 571, 574, 740

işaret-i hâssa 554

iştîyak 115, 116, 184, 271, 294, 333, 418, 442, 478, 526, 533, 622, 665, 672, 733, 739

J

jandarma elbisesi 476

Japon 76, 301

Japonya 76, 301

K

Kâbe 151, 154, 189, 224, 252, 264, 306,
384, 577, 726
Ka'b İbni Esed 233
Kâ'b ibni Lüey 246, 565
Ka'bû'l-Ahbar 237
Kâb-ı Kavseyn 135, 199, 304, 309, 310,
451
kabâil-i İslâmiye 473
Kâbe-i Mükerreme 252, 577
kabil-i af 97
kabil-i hitab 121, 628
kabil-i sukut 167
kabil-i te'vil 637
kabil-i tebdil 637
kabil-i tefrik 475, 637
kabil-i tercüme 499
kabiliyet-i nutuk 340
kabir 95, 99, 210, 259, 333, 412, 605, 617,
620
kable'l-bülûğ 103
kable'l-vuku 240, 509, 510
kâbul-ü adem 491
kâbul-ü rabbânî 605
kabz-ı ervâh 516
kabz-ı ruh 515
kader 33, 44, 45, 52, 61, 68, 72, 73, 97,
98, 100, 338, 388, 389, 416, 430,
434, 476, 509, 511, 696, 702, 718
kader-i ilâhî 44, 45, 61, 72, 97, 98, 100,
430, 509, 511
kader-i rabbânî 718
kaderi tenkit 388
Kaderiye 147, 726
Kadı İyâz 176, 186, 194, 256
Kadîm-i Bâki 368
kadın 31, 49, 173, 191, 192, 201, 202,
203, 221, 225, 476, 590
Kadîr-i külli şey 75, 336
Kadîr-i Mürîd 336
Kadîr-i Mutlak 79, 331, 345, 349, 351, 369,
579
Kadîr-i Rahîm 327
Kadîr-i Zülcelâl 8, 22, 330, 331, 343, 344,
345, 349, 357, 366, 439, 644, 678
Kadîr-i Zülcemâl 345
Kadîr-i Zülkemâl 23, 326

Kaf Dağı 107
kafile 62, 173, 210, 234, 246, 446, 565,
580, 672
kafile-i beşer 62, 580
kafile-i Kureyş 246
kâfir 53, 55, 77, 83, 101, 121, 122, 191,
232, 256, 265, 266, 387, 392, 462,
463, 466, 492, 500, 507, 615, 641,
654
Kahhâr 113
Kahhâr-ı Zülcelâl 9, 53
kahraman 24, 196, 255, 310, 394, 519,
645, 662
kahraman-ı âlişan 143
kahramanâne 137, 143
kahraman-ı İslâm 224
kaht 209, 262
kâinat 7, 16, 18, 35, 46, 111, 116, 122,
274, 276, 314, 334, 335, 337, 338,
339, 346, 348, 355, 361, 362, 364,
365, 423, 435, 532, 533, 545, 661,
673, 678, 728, 739
Kal'a-yı Hayber 196
kal'a-yı İslâmiye 394, 654
kalb 8, 25, 28, 38, 57, 60, 72, 85, 86, 91,
92, 94, 96, 98, 105, 106, 138, 151,
156, 165, 166, 268, 269, 280, 285,
294, 315, 325, 348, 379, 381, 384,
385, 387, 389, 392, 397, 398, 403,
406, 413, 440 449, 451 453, 455,
460, 461 475 476, 478, 482, 485,
497, 502, 507, 518, 521, 522, 523,
527, 528, 564, 566, 567, 568, 576,
578, 579, 581, 601, 651, 665, 694,
744
kalb-i insan 324, 325
kalb-i İslâm 393
kalem-i kader 334, 430, 435, 438
kalem-i kazâ 416
kalkan 149, 196, 427
kamer 6, 8, 16, 19, 122, 198, 199, 216,
256, 287, 301, 302, 303, 314, 341,
375, 573, 602, 691, 692, 727
kâmil 104, 162, 271, 288, 377, 544, 687
Kâmil-i Zülcelâl 418
Kâmilîn-i Ehl-i Suffe 162

- kâmilîn-i nev-i beşer 334
kan 143, 213, 214, 699
kanaat 4, 13, 31, 118, 164, 218, 367, 379, 380, 413, 496, 525, 535, 559, 599, 716, 717, 725, 740, 397
kanaatkârâne 396
kandil 341
kangren 54
kanun 19, 71, 93, 98, 301, 311, 315, 350, 359, 360, 392, 426 427, 428, 460, 488, 530, 531, 554, 555, 589, 629, 630, 636, 691, 692, 731, 743, 744
kanun-u ilâhî 392
kanun-u küllî 488
kanun-u rubûbiyet 426
kâr-ı akıl 25, 99, 498, 663
Karadeniz 481
karınca 374, 535, 691
kaş 569
kasd-ı tezyin 309
kâse 108, 109, 160, 161, 162, 163
kasem 15, 142, 160, 166, 178, 205, 208, 209, 379, 558, 570, 571, 685, 717
kasemât-ı Kur'âniye 570, 738
Kaside-i Bürde 221
kasîru'n-nazar 492
kat-ı merâtib 522
kat-ı nazar 652
kat-ı mükâleme 384
kat'iyet 122, 123, 129, 160, 162, 175, 190, 200, 204, 208, 210, 223, 226, 369, 547, 552, 727
Katâde 169, 172, 193, 195, 207, 214
Katâde İbni Milhân 214
Katâde İbni Numan 193, 195
katarât 539, 574
kâtib 280, 319, 489, 592
katil 70, 149, 630
Katolik Mezhebi 636, 637, 638, 639, 743
katran ağacı 15, 89, 522
katre 287, 296, 342, 356, 574, 650, 701
kaval 108, 109
kavânîn-i fenniye 67
kavânîn-i hak 694
kavânîn-i ilmiye 601, 660
kavânîn-i rubûbiyet 427
kavî 156, 167, 474, 550, 613, 618, 662, 672, 703, 744
kavim 144, 168, 170, 226, 285, 286, 316, 321, 347, 393
kavl-i râcih 119
Kavm-i Arap 243
Kavm-i Semûd 466
kay 694
kayık 608, 609
kaymak 212
kaza 102, 389
kazâ-yı hacet 177, 178
keçi 159, 160, 191, 192, 213, 217, 254
kedi 90, 380, 509
keffaret 83, 390, 400
kehkeşân 22, 23, 715
kelâm-i beşer 455, 459, 460, 462
Kelâm-ı Ezelî 278
Kelânullah 456, 457, 460, 461, 463, 497, 594, 658, 733
keler 220
kelimât-ı Kur'âniye 576
kemâl-i ferah 326, 414, 730
kemâl-i haşmet 452, 461, 539
kemâl-i hikmet 8, 570
kemâl-i iffet 31
kemâl-i ilmî 296
kemâl-i intizam 16, 45, 331, 340, 348, 570, 574
kemâl-i merak 318
kemâl-i mutlak 116, 273, 418, 419, 449
kemâl-i rubûbiyet 584
kemâl-i sanat 45, 307
kemâl-i şevk 478, 544
kemâl-i sühûlet 260, 355
kemâl-i sûrat 331, 574
kemâl-i vahdâniyet 323
kemâlât-ı sâmiye 277
kemberbeste-i ubûdiyet 339
kemik 171, 221, 586
Ken'an Kuyusu 68
kerâmet 38, 65, 88, 303, 719
Kerâmet-i Aleviye 264, 681, 688
kerâmet-i bâhire 692
kerâmet-i duâiye 205
Kerâmet-i Gavsîye 264, 681

- kerâmet-i Kur'âniye 38, 526, 541, 544,
547, 549
- kerâmetkârâne 68, 247, 510, 549, 687
- Kerbela 137, 725, 801
- Kerîm 51, 95, 104, 113, 114, 117, 167,
250, 289, 328, 332, 341, 345, 369,
379, 387, 413, 443, 489, 534, 540,
546, 550, 584, 587, 601, 613, 710,
730, 732
- Kerîm-i Mutlak 442, 579
- Kerîm-i Pürneval 345
- kervan 299
- kesb-i insan 55
- kesb-i istihkak 57
- kesb-i şer 53
- kesif 48, 386, 581, 693
- keşif 1, 66, 78, 275, 303, 481, 545
- keşmekeş 137, 325, 376, 400, 472
- kesret-i izdivaç 31
- kesret-i mal 206
- kevser 263, 292, 314, 524, 653
- keyfemâyeşâ 586, 590
- keyfiyet 55, 56, 134, 334, 434, 490, 562,
577, 653
- keyfiyet-i meczubâne 490
- kible 252, 85, 472
- Kıbrıs 146, 726
- kılıç 80, 193, 194, 196, 197, 225, 227, 229,
239, 528, 543, 623
- kırba 170, 172, 173
- kırmızı 10, 262
- kış 92
- kışır 664, 667
- kıskançlık 624, 625, 704
- kışla 39, 476, 574
- kıssa 207, 213, 217, 252, 294, 413, 414,
729, 730
- kıssa-yı acîbe 217, 252
- kıssa-yı meşhure 207
- kıssa-yı Musa 294
- kıssa-yı Yusuf 413, 414, 729, 730
- kıssıs 232
- kıyamet 70, 73, 77, 78, 91, 149, 183, 242,
288, 292, 369, 427, 465, 722, 731
- kıymettar 87, 100, 275, 307, 328, 360, 361,
416, 417, 422, 428, 434, 456, 518,
521, 534, 542, 543, 556, 584, 585,
607, 655, 686, 702, 736, 745
- kıyye 89, 129, 162
- kız 33, 49, 50, 148, 214, 221, 370, 443
- kibriyâ-yı vahdet 323
- kile 88, 161
- kilise 190, 611
- kıl ü kâl 69
- kin 382, 383, 384, 385, 387, 388, 389,
399, 400, 729
- Kısra-yı Fâris 306
- kitab-ı davet 294
- kitab-ı dua 293, 294
- kitab-ı emir ve davet 293
- kitab-ı hikmet-i samedâniye 284
- kitab-ı hikmet ve şeriat 293
- kitab-ı kebîr 281, 292, 340, 349, 690
- Kitab-ı Mübîn 44, 45, 340, 434, 719
- kitab-ı zikir ve mârifet 293
- kitâbet 46, 157
- kof 296
- kol 97, 378
- koyun 292, 694
- köle 71, 73, 326, 340, 352, 586
- kömür 55, 300
- köprü 108, 109
- köy 89, 523, 739
- kubbe 723
- kudemâ-yı sahabe 205
- kudret-i beşer 191, 267, 553
- kudret-i Ehad u Samed 425
- kudret-i ezeliye 365, 689, 691, 692, 701
- kudret-i gayr-i mütenahî 690
- kudret-i ilâhiye 46, 58, 126, 191, 198, 341,
545, 645, 685, 728
- Kudret-i mutlaka 325, 346, 348, 369, 372,
373
- kudsî 83, 140, 165, 240, 293, 309, 317,
334, 412, 449, 499, 541, 563, 587,
589, 604, 609, 614, 615, 619, 631,
634, 639, 654, 669, 688, 710
- kulak 56, 180, 259, 388, 594, 628, 662,
743
- kumandan 15, 19, 68, 76, 97, 100, 178,
144, 185, 194, 210, 313, 360, 376,
384, 422, 460, 631

Kumandan-ı âzam 112, 185, 347, 360

Kur'ân 33, 39, 42, 44, 49, 60, 64, 75, 83, 86, 87, 88, 93, 127, 143, 148, 222, 254, 259, 260, 261, 263, 267, 270, 271, 272, 294, 296, 308, 376, 377, 413, 456, 460, 463, 473, 474, 475, 492, 493, 511, 513, 519, 538, 543, 553, 555, 556, 557, 558, 559, 561, 563, 565, 566, 588, 589, 590, 593, 595, 596, 627, 658, 679, 683, 701, 726, 739, 741, 742

Kur'ân-ı Azîmüşşan 121, 272, 281, 314, 593

Kur'ân-ı Hakîm 12, 15, 35, 44, 48, 51, 60, 61, 62, 78, 79, 96, 103, 121, 123, 258, 260, 261, 262, 263, 265, 266, 267, 270, 292, 295, 296, 299, 308, 340, 370, 414, 447, 457, 463, 465, 468, 469, 475, 480, 481, 483, 484, 491, 502, 503, 507, 511, 519, 521, 522, 523, 524, 529, 532, 539, 543, 546, 548, 553, 569, 572, 578, 587, 588, 590, 604, 606, 612, 614, 620, 623, 627, 631, 639, 724, 730, 735, 736, 738, 739, 740

kur'ân-ı kebîr 532

Kur'ân-ı Kerîm 413, 540, 546, 550, 587, 710, 793

Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan 36, 191, 260, 261, 264, 268, 269, 270, 320, 453, 465, 483, 532, 572, 593, 736, 739

Kur'ân-ı Mürşid 295

kurban 250, 251, 714

kurbiyet-i ilâhiye 545

Kureyş 151, 154, 190, 226, 227, 257, 725, 726

kurt 217, 218, 510

kuruş 56, 702

kuş 56, 58, 89, 134, 135, 217, 427, 509, 694, 731

Kuss İbni Sâide 246

kutb-u âzam 137, 524, 644, 656, 657

kuvve 96, 97, 127, 131, 140, 165, 280, 363, 374, 407, 429, 494, 497, 501, 507, 508, 512, 533, 534, 585, 618, 621, 643, 688, 702, 711, 734

kuvve-i ani'l-merkeziye 140

kuvve-i bâzu 97

kuvve-i hayaliye 508

kuvve-i ilmiye 407

kuvve-i kudsiye 127

kuvve-i mâneviye 96, 131, 307, 374, 494, 618, 621, 688, 734

kuvve-i müfekkire 497

kuvve-i zâika 533, 534, 585, 702

kuvvet-i ilâhiye 375

kuvvet-i iman 42, 43, 282, 634, 655, 661, 662

kuvvet-i mâneviye 360, 501

kuvvetü'z-zahr 479

kuyruklu yıldız 300

kuyu 152, 172, 212, 484, 492, 493, 601

küffâr 176, 184, 188, 191, 195, 200, 216

küffâr-ı Kureyş 150

küfrân-ı nimet 51, 401, 417, 418, 535, 540, 721

küfr ü dalâl 713

küfür 49, 53, 362, 434, 462, 487, 529, 533

külhan 715

küllî 45, 55, 121, 124, 203, 215, 281, 322, 339, 348, 351, 352, 366, 409, 428, 430, 447, 480, 488, 509, 514, 535, 542, 552, 604, 631, 656, 669, 688, 737

küngân 484

küre-i arz 6, 7, 16, 17, 18, 47, 287, 339, 345, 376, 431, 516, 562, 601, 602, 659

kürsî-yi ders 531

Kürt 100, 614, 615, 619, 630

Kürtçe 69, 510

küsuf 442

kütüb-ü hadisiye 119, 280

kütüb-ü hadisiye ve siyer 280

Kütüb-ü Mukaddese 305, 317

kütüb-ü sâbika 636

Kütüb-ü Sitte-i Hadisiye 129, 141

Kütüb-ü Sitte-i makbûle 157

Kütüb-ü Sitte-i Sahîha-i Hadisiye 153

kütüb-ü siyer 203

kütüphâne 340, 363

L

lâakal 129, 226, 242, 255, 399, 498, 637, 698
 lâdinî 629
 Lâfz-ı Kur'ân 118, 560, 561, 627, 725
 lâfz-ı Resûl-i Ekrem 118, 547, 560, 725
 lâğv 556
 lâkayt 25, 59, 62, 398, 460, 476, 477, 478, 548, 565, 640, 667, 668, 700
 lâmba 19, 22, 193, 287, 295, 296, 342, 603, 663
 lânet 301, 391
 latîf 36, 50, 99, 103, 105
 latîfâne 345
 latîfe-i rabbâniye 508, 578
 lebbeyk 278, 574, 624
 Lebid-i Yahudî 152
 lemeât 26, 263, 292, 350, 454, 539, 551
 lemeât-ı hayatiye 350
 letâfet 2, 560
 letâif 267, 309, 363, 485, 496, 497, 601, 666, 671, 675, 735
 letâif-i aşere 675
 letâif-i belâgat 267
 letâif-i insaniye 735
 levâzımât 1, 2, 296, 327, 328, 341, 348, 533, 564
 levâzımât-ı beytiye 564
 Levh-i Mahfuz 46, 434, 478, 509, 740
 Levh-i Mahv ve İsbat 46
 levh-i misalî 430, 732
 levha-yı hikmet 412
 levha-yı ibret 15
 Leyle-i İd 66
 Leyle-i Kadir 66, 408, 588, 589, 701
 leyle-i süveydâ 694
 lezâiz 564, 702, 745
 lezzet 3, 11, 91, 115, 324, 328, 378, 414, 417, 418, 426, 431, 432, 472, 520, 530, 534, 535, 619, 652, 672, 697, 702, 730
 lezzet-i mâneviye 325
 lezzet-i mukaddese 116, 419, 433
 lezzet-i şeytaniye 83
 libas 14, 79, 497, 562, 563, 564, 636, 637

likâ 290

lisan 22, 56, 59, 81, 124, 156, 202, 222, 231, 255, 272, 273, 283, 287, 310, 330, 340, 341, 344, 345, 347, 348, 349, 351, 439, 440, 441, 447, 457, 471, 497, 498, 518, 527, 528, 533, 535, 575, 576, 590, 603, 606, 610, 613, 614, 620 630 633, 634, 639, 683, 707, 721, 736

lisan-ı Arabî 499, 635

lisan-ı fiil 613

lisan-ı hâl 289, 317, 351, 380, 439, 613, 634

lisan-ı ihtiyac-ı fitrî 440

lisan-ı istidad 440, 441

lisan-ı kâl 317, 613

lisan-ı Kur'ân 447

lisan-ı nahvî 576, 735

Lloyd George 476, 639

Lokman 203, 715

Londra 633

lûtf-u ilâhî 17, 522, 667

lûtf-u Rahmân 28, 718

Lütfî 511

lütuf 9, 341, 384, 396, 415, 416, 716

lütufkârâne 353

M

maânî 267, 569, 634, 635

maânî-i Kur'ân 569

maânî-i mensûsa 569

maaş 88, 93, 614, 803

maatteessûf 86, 140, 264, 302, 494, 614, 733

Mâbud 252, 325, 329, 332, 333, 339, 385, 436, 579, 676, 677

Mâbud-u bilhak 278, 345, 579

Mâbud-u Hakikî 676

Mâbud-u Lemyezel 329, 333

Macar 615

macera 2, 152, 431, 445, 446, 449

madde-i hayatiye 361

maddî 54, 109, 125, 166, 340, 421, 460, 489, 535, 536, 590, 618, 621, 645, 762

maddiyyûn 74, 594, 661, 706

maden 270, 315, 460, 620, 670, 694
 maden-i desâis 460
 maden-i hayat 698
 maden-i kemâlât 275
 maden-i zillet 397
 mâdum 79, 417, 425, 659
 mağara 59, 60, 108, 216, 226, 227
 mağrib 251
 mahall-i saadet 331
 mahbub 309
 mahbubâne 289
 mahbubiyet 303, 411, 449, 536, 670, 674
 Mahbub-u Bâki 5, 329
 mahbub-u kulûb 285
 Mahbub-u Lâyezâl 333
 mahbub-u Müsteân 714
 mahfî 32, 565, 627
 mâhiyât-ı mümkünât 365
 Mahkeme-i Kübrâ 99, 101
 mahkûm-u adem 484
 mahlûk 4, 5, 374, 380, 396, 433, 716
 mahlûkât 6, 10, 47, 115, 116, 255, 284,
 349, 367, 375, 380, 418, 419, 423,
 426, 427, 434, 435, 447, 449, 464,
 481, 489, 563, 564, 603, 739
 mahlûkât-ı seyyâre 426
 Mahmud-u bi'l-ittlak 345, 347
 mahpus 103, 531
 mahrem 20, 498, 518, 550, 628, 737
 mahsûlât-ı mâneviye 9, 47
 mahşer 18, 47, 288, 367
 mahşer-nümün 574
 mahviyet 663, 695, 702, 703
 mahzen 258, 341, 342
 mahzen-i mu'cizât 258
 mahz-ı adâlet 49, 51, 721
 mahz-ı hakikat 507
 mahz-ı hikmet 310
 mahz-ı nimet 417
 mahz-ı rahmet 53
 mâişet 549, 585, 601
 mâişet-i dünyeviye 88
 Makam-ı Hızır 2, 657
 makam-ı mahbubiyet 578
 makam-ı mahbubiyet-i uzmâ 578
 Makam-ı Mehdiyet 657

makam-ı tevakkuf 557
 Makam-ı Üveys 657
 makam-ı zem 402
 makâsîd-ı âliye 435
 makâsîd-ı Kur'âniye 294
 makina 17
 maksad-ı dünyevî 494
 maksud-u bizzât 665
 mâlâyânî 82, 95, 499, 589
 mâlâyâniyât 499, 587, 590
 mâlâyutak 41
 Mâlik-i Hakikî 333
 Mâlik-i Kerîm 534
 Manastırlı İsmail Hakkı 232
 mana-yı hakikî 384, 685
 mana-yı harfî 662, 663, 679
 mana-yı mecazî 683
 mana-yı örfî 446, 497
 mânen mütevâtir 141, 156, 171, 175
 mânevî tevâtür 125, 128, 129, 145, 151,
 164, 174, 175, 190, 212, 216, 223,
 248
 maraz-ı hayat-ı içtimaî 393
 maraz-ı muzır 396
 mârifet 293, 346, 483, 484, 550, 556, 650,
 672
 mârifet-i ilâhiye 273, 318, 483, 488, 491,
 655, 680, 746
 mârifet-i kâmile 483
 mârifet-i rabbâniye 315
 mârifetullah 324, 483, 526, 662, 672, 734
 mâruz-u fenâ ve zeval 350
 marziyyât 308
 mâsadak 280, 475, 477, 642
 masdar 373, 575, 691
 mâsivâ 80, 659, 660
 maslahat 85, 115, 335, 349, 354, 376, 404,
 416, 580, 582, 699, 739
 maslahat-ı ezaniye 582
 maslahatkârâne 415, 730
 masnû-u vâhid 376
 mâsum 139, 383, 385, 386, 618, 699, 721
 mâsumâne 591
 mâşallah 309, 531, 540, 614
 maşrık 251, 455
 mat'ûmât 296, 533

- matbaa 372, 373, 429, 544, 598, 611, 641
matbah 519
matbû 262, 680, 746
matemhâne-i umumî 283
matlub 442, 519, 598, 737
mazhar-ı etem 448
mazhar-ı feyiz 421
mazhariyet-i esmâ-yı ilâhiye 441
mâzi 44, 45, 66, 153, 431, 436, 510, 578
mazlum 391
mazmaza 201
me'yus 48, 330, 507, 617, 718, 723
me'yusâne 11, 104, 105, 106
me'zun 13, 720
meâl 497, 498, 499, 574, 634
meâl-i icmâlî 497, 499, 574
meb'us 82, 124
mebde 5, 247, 349, 453, 562
mecazî mahbub 40
mecma-ı haşir 6
mecmûa 45
meczip 427, 491, 501
medar-ı ahkâm 157
medar-ı fahr 304, 541, 542
medar-ı hamd 344, 541, 542
medar-ı hüsn 421
medar-ı iftihar 264, 440, 559, 607
medar-ı iltibas 724
medar-ı intibah 527
medar-ı maîşet 12
medar-ı necat 42
medar-ı özür 491
medar-ı rızık 347
medar-ı şeref 607
medar-ı şükran 559
medar-ı teessüf 653
medar-ı tenkid 31
medar-ı teselli 548, 665
medar-ı teslim 103, 770
meded-hâhem 28
meded-res 203
medenî 285, 321, 476, 636, 704
medeniyet 49, 50, 77, 92, 93, 98, 298, 431,
440, 617, 618, 628, 629, 646, 697,
698, 720, 743
medih 13, 121, 327, 344, 421
Medine 141, 145, 152, 203, 211, 226, 238,
241, 262, 281, 578, 710, 746
Medine-i Münevvere 150, 212, 219, 578,
710, 746
medlûl 685
medyum 245, 265, 282
mefhum-u işârî 683
mehâsin 276, 306, 363, 448, 563, 677,
695, 697
mehâsin-i uhreviye 36
Mehdî 73, 74, 131, 409, 643, 644, 645,
646, 657, 744
Mehdî-yi Abbâsî 139
Mehmed Kayalar 715
Mekke 141, 143, 179, 187, 188, 189, 216,
218, 227, 229, 234, 238, 239, 244,
250, 252, 281
Mekke-i Mükerreme 150, 151, 209, 228
mektubat-ı rabbâniye 284, 422
melâike 220, 222, 225, 276, 358, 413, 424,
446, 515, 658, 691
melâike-i izâm 515
melâike-i mukarrabîn 276
melek 2, 22, 53, 75, 222, 223, 276, 308,
391, 424, 441, 700
meleke 130
melekü'l-mevt 515
melik 233, 245
melik-i Yemen 233
memâlik 73
memlûk 340
memnuniyet-i mukaddese 116, 419
memurîn-i adliye 112
memuriyet 332, 374, 376, 468
memur-u ilâhî 372
memzuç 109
menâbi-i din 32
menba-ı dâimî 498
menba-ı garâib 193
menba-ı hakâik 459
menba-ı hurâfât 460
menba-ı kemâlât 460
mendil 208
mendubiyet 411
menfaat 13, 58, 83, 100, 115, 144, 376,
393, 404, 486, 580, 587, 617, 698,
699, 705, 706

- menfî ihtilaf 391
 menfî milliyet 84, 615
 mensur 259
 menş 5, 41, 665, 719
 menzil 3, 4, 7, 18, 79, 113, 114, 165, 342, 431, 450
 menzil-i saadet 431
 merak-âver 287, 288, 721, 722, 735, 745
 merâtib 1, 40, 54, 307, 316, 398, 442, 522, 689, 701, 727
 merâtib-i hayat 1
 merâtib-i nimet 398
 merâtib-i saadet 442
 merâtib-i terakkiyat ve tedenniyat 54
 merâtib-i tevhid 307, 727
 meratib-i velâyet 657
 merâyâ-yı esmâ-yı ilâhiye 284
 mercan 481
 mercûh 267
 merdâne 494, 495
 merhamet 49, 50, 104, 114, 133, 132, 160, 289, 392, 398, 400, 416, 443, 523, 610, 617, 618, 732
 merhametkârâne 469, 548
 merhem 26, 329, 425, 618
 merkez-i hükûmet-i İslâmiye 478
 Merkez-i İslâmiyet 635
 merkûb 17
 mertebe-i şefkat 718
 mertebe-i tevhid 323
 mertebe-i tevhid-i rubûbiyet 323
 mertebe-i uzmâ 337
 mertebe-i uzmâ-yı mâlikiyet 337
 mertebe-i velâyet 510
 mesafe-i terakki 55
 mesağ 633
 mesâib 620
 mesâil 52, 57, 82, 294, 295, 477, 484, 521, 581
 mesâil-i azîme 294
 mesâil-i ilmiye 521
 mesâil-i imaniye 484
 mescid 22, 281, 339, 476, 511, 588, 768, 797
 mescid-i kebîr 338
 mescid-i seyyâr 22
 Mescid-i Şerif 161, 182, 184
 Mescid-i Şerif-i Nebevî 181
 Mescidü'l-Haram 209
 mesele-i şer'îye 185
 meslek 62, 72, 96, 270, 303, 317, 322, 492, 500, 502, 514, 515, 516, 516, 623, 629, 641, 647, 653, 664, 724
 meslek-i ehl-i sünnet 500
 meslek-i velâyet 655, 745
 meslek-i zındıka 98
 mest ü hayran 17
 mesûdâne 332, 617
 meş'um 620, 636
 meşâhir-i ulema-yı sahabe 182
 meşakkat 12, 330, 415, 510, 663, 730
 meşakkat-i bedeniye 399
 meşher 47, 589, 590
 meşher-i rabbânî 590
 meşihat 112
 Meşihat-ı İslâmiye 611
 Meşmeşiye 107
 meşrep 111, 724
 meşrû 10, 76, 100, 147, 397, 605, 606, 607, 609, 612, 613, 614, 696
 meşveret 404
 mevâcid 24
 mevadd-ı hayatiye 361
 mevcudât-ı âlem 533
 mevcudât-ı arziye 430
 mevcudât-ı bahariye 432
 mevcudât-ı seyyâle 426
 mevcudât-ı süfliye 344
 mevhibe 93, 153
 mevhibe-i ilâhiye 93
 mevki 536, 604, 607, 686, 696, 772
 Mevlânâ Celâleddin 29, 30, 506, 819
 Mevlâ-yı Kerîm 332
 mevlevî 376, 427, 488
 mevlid 445, 451, 453
 Mevlid-i Nebevî 445, 451, 732, 733
 mevsim 18, 339
 mevsuk 130
 mevt 4, 5, 6, 11, 46, 348, 349, 350, 415, 419, 422, 425, 515, 642, 689, 716, 730, 731
 mevzû 130, 158, 810

- Meydan-ı haşir 47, 562, 574
 meydan-ı imtihan 55
 meydan-ı tecrübe 574
 meyl-i tahrib 635
 meylü't-tevsî 705
 Meysere 253
 meyve 211, 282, 308, 327, 361, 373, 425,
 535, 581, 588, 663, 671, 691
 meyvedar 56, 134, 354, 396, 429
 meyve-i âlem 308
 mezar 251, 634
 mezâyâ 262, 539
 mezâyâ-yı meânî 267
 mezc 109, 167, 694
 Mezheb-i Hanefî 629
 mezheb-i râcih 267
 mezhep 267, 637, 638, 660, 667
 mezkûr 12, 175, 277, 279, 320, 448, 466,
 548, 596, 729, 742
 mezraa 10, 255, 339, 476
 Mısır 68, 139, 233, 262, 414, 730, 747
 Mısri 436
 mi'râc 303, 305, 309, 310
 mide 5, 534, 590, 591
 mihrap 281
 Mikail 133, 224, 515
 Mikdad 151
 mikrop 374, 705
 miktar-ı muayyen 45
 mikyas 426, 593
 millet 17, 93, 348, 471, 473, 478, 479, 530,
 554, 615, 621, 642, 643, 698, 703,
 705, 734
 milliyet 71, 84, 472, 473, 474, 478, 479,
 615, 619, 635, 642, 643, 698
 milliyet-i mukaddese 645
 milliyetperver 616
 mimsiz medeniyet 50, 628, 720, 743
 minare 418, 492, 493
 minber 68, 135, 175, 181, 189, 204, 281
 minber-i şerif 181, 204
 minnet 12, 13, 88, 278, 325, 327, 380,
 401, 481, 566
 minnetdârâne 319
 mir'ât-ı mârifet 484
 Mirac-ı Ahmedî 650
 Mirac-ı Âzam 305, 309
 Mirac-ı Azîm 305, 309
 Miraciye 445, 449, 451
 Miraç 135, 257, 303, 304, 305, 309, 310,
 446, 449, 450, 451, 674, 691, 727
 Miraç Risalesi 257, 305, 727
 mîrî 623
 Mirza 520
 Mirza Bediüzzaman 520
 misafirhâne 39, 95, 97
 misafirhâne-i askerî 39
 misalî 10, 67, 109, 110, 114, 339, 363,
 430, 515, 516, 670, 691
 misal-i muhabbet 285
 misbah 22
 misbah-ı nevvâr 22
 misk 63, 212
 misk ü amber 63
 Mişâil 240
 mizan 310, 331, 335, 336, 337, 348, 349,
 354, 543, 555, 561, 658
 mizan-ı hikmet 555
 mu'cizât 121, 130, 145, 155, 156, 167,
 174, 175, 179, 185, 197, 199, 203,
 215, 258, 270, 272, 280, 292, 297,
 314, 335, 339, 344, 346, 367, 370,
 432, 494, 543, 553, 560, 724, 725
 mu'cizât-ı bâhire 168, 274
 mu'cizât-ı kudret 22, 126, 420
 mu'cizât-ı kudret-i ilâhiye 126
 mu'cizât-ı sanat 359
 mu'cize 42, 121, 123, 126, 135, 136, 153,
 159, 160, 168, 169, 170, 172, 174,
 176, 177, 179, 181, 182, 186, 190,
 194, 202, 205, 208, 212, 225, 255,
 258, 269, 300, 303, 314, 355, 459,
 465, 494, 542, 546, 550, 553, 571,
 572, 579, 646, 682, 690, 707, 708,
 725, 727, 734
 mu'cize-i Ahmediye 118, 193, 201, 215,
 224, 256, 267, 298, 691
 mu'cize-i bâhire 164, 166, 171, 173, 301
 mu'cize-i bâhire-i bereket 164, 166
 mu'cize-i bereket 162, 163, 165
 mu'cize-i ekber 167
 mu'cize-i harika-yı kudret 440

- mu'cize-i kudret 23, 198, 536
 mu'cize-i kübrâ 167, 292, 691
 mu'cize-i kübrâ-yı Ahmediye 691
 mu'cize-i mâiye 184, 185
 Mu'cize-i Mirac 257
 mu'cize-i nebeviye 149
 mu'cize-i nübüvvet 302
 mu'cize-i şecerîye 175, 180
 mu'cize-i taâmiye 184, 185
 mu'cizekârâne 211, 565, 576
 mu'ciz-nümâ 283, 288, 296, 345, 355
 muaccel 104, 105
 muâhaze 501
 Muallakât-ı Seb'a 264
 muallim 275, 285, 319, 495, 634
 muallim-i ahlâk-ı âliye 275
 Muallîm-i Ekber 318
 muallim-i ukûl 285
 muamelât 33, 511, 572, 661, 673
 muamelât-ı gaybiye 572
 muamelât-ı zâhiriye 33
 muamele-i kimyeviye 5, 55
 muamma 545, 724, 731
 muamma-yı hayret-nümâ 545
 muan'an sened 569
 muannid 121, 122, 151, 395, 546, 688,
 726
 muâraza 260, 263, 265, 266, 267, 625
 muarîf 281
 muâvenet 471, 525, 555, 621
 muâvin 543
 Muavviz İbni Afrâ 196
 Muaz İbni Cebel 219
 Mûbezan 248
 mûcib-i bizzat 419
 Mudar 209
 muğlâk 255, 283, 546
 Muhabbet 11, 35, 36, 39, 115, 121, 132,
 147, 148, 184, 276, 285, 309, 310,
 329, 333, 384, 385, 386, 387, 419,
 420, 421, 426, 433, 435, 437, 446,
 586, 646, 655, 658, 662, 663, 667,
 668, 698, 708, 745
 muhabbet-i evliya 654
 muhabbet-i mukaddese 116
 muhabbetullah 324, 451, 524
 muhaddis 201, 771
 muhaddisîn-i kâmilîn 133, 138
 muhakeme 99, 364, 454, 455, 456
 muhakkik 69, 129, 157, 174, 258, 267,
 305, 319, 322, 377, 654
 muhakkik-i kâmil 201
 muhakkikîn 110, 138, 216, 299, 318, 623,
 658
 muhakkikîn-i ehl-i tarîkat 669
 muhakkikîn-i Ehl-i Sünnet 667
 muhakkikîn-i eimme 216
 muhakkikîn-i evliya 665, 667
 muhakkikîn-i ulema 123
 muhâl 43, 167, 260, 300, 368, 369, 459,
 460, 461, 463, 491, 492, 493, 552,
 555, 623, 624, 690, 734
 muhalif-i hakikat 357
 Muhallim İbni Cessâme 210
 Muhammed Arabî 145, 153, 167, 233, 241,
 242, 248, 257, 273, 277, 305, 313,
 441, 446, 448, 464, 727
 Muhammed İbni Hâtîb 201
 Muhammed Kureyşî 320
 Muhammed Mehdî 74
 Muhammedü'l-Emîn 190
 Muhammedü'n-Nebî 246
 muharebe 56, 69, 136, 142, 154, 267, 373,
 476, 492, 638, 725
 muharebe-yi bi's-süyûf 267
 muharebe-yi diniye 638
 muhasebe-i a'mâl 653
 muhaverât-i ehl-i İslâm 634
 Muhayrik 234
 Muhibir-i Sâdık 75, 142, 644
 muhkemat-ı şeriat 665
 muhtasar 52, 57, 115, 261, 273, 305, 334,
 407, 487, 498, 499, 643, 717, 721,
 724, 727, 734
 muhtelifü'l-cins 564
 Muhyî 489, 601
 Muhyiddin Arabî 107, 364, 482, 483, 485,
 734, 821
 mukabele sırrı 358
 mukaddemât-ı ihzâriye 548
 Mukaddemât-ı İsnâ Aşer 544
 mukadderât 430, 732
 mukadderât-ı hayatiye 430, 732

- mukaddime 4, 126, 156, 349, 664
 mukarreb 76
 Mukavkis 209, 233
 Mukîmü's-Sünne 235, 236
 muknî 716, 717, 721
 muktazî 115
 muktedir 104
 mukteza-yı ism-i Hakîm 432
 mukteza-yı rahmet 105, 435
 mûnis 284
 murâd-ı ilâhî 137
 murassâ 14, 56, 416
 murdar 48
 murdia 342
 Musa 123 194, 237, 264, 294, 457, 484,
 513, 515, 516, 681, 682, 685
 musaddak 186, 256, 273, 274
 musaffî-i ruh 556
 musahhar 17, 284, 296, 337, 342, 387,
 533, 602
 musâlaha 85, 135, 641
 Musavvir 345
 mushaf 598, 795
 musibet 54, 94, 102, 203, 379, 381, 399,
 415, 601, 663, 697, 699, 721, 730
 musibetzedede 616, 617, 640
 Muslih 251, 644, 757
 musluk 171
 Mustafa Çavuş 381
 muşnrk 273
 mutaassıp 285, 286, 476, 477, 639, 667
 mutabık 4, 274
 Mutasarrıf 120
 mutasavvife 669
 Mûte 142, 172, 725
 mûteber 14, 129, 153
 mûtemet 542
 Mûtezile imamları 668
 Mûtezile Mezhebi 667
 muttali 118, 552, 553, 560, 725, 737
 muvaffakiyet 70, 280, 320, 554
 muvaffakiyet-i siyasiye 70
 muvahhid 246
 Muvahhidîn Hükûmeti 139
 mübalâğa 267, 386, 389, 486, 549, 701
 Mübarekü'l-Yemâne 202
 mübhem 132, 702
 mübtelâ 6, 56, 57, 308, 324, 325, 591,
 607, 720, 729
 mücahedât 315
 mücahede 55, 56
 mücahede-i ruhî 673
 mücahidîn-i İslâmiye 647
 mücânebet 548
 mücbir 280
 müceddid 644
 Müceddid-i Elf-i Sâni Ahmed Fârûkî 519
 mücevherât-ı Kur'âniye 503
 mücmel 127, 128, 133, 261, 270, 295, 323,
 454, 498, 526, 634
 müctehidîn 111, 113, 138, 409, 635, 660
 müctehidîn-i izam 409
 müctehidîn-i muhakkikîn 138
 müdakkik 22, 127, 194, 458
 müdakkikâne 315
 müdâvele-i efkâr 57
 müddeî 101, 455
 Müdebbir 95
 müeccel 104
 müellif 264, 827
 müezzin 151, 492, 493
 müfâarakat 105
 müfessir 480, 806
 müfettiş 230, 340, 534
 müflis 518, 524, 619, 736
 müfrit 78, 148, 668
 müftehirâne 88, 519, 540, 615
 müftü 531
 mühdî 500, 671
 müheyyâ 129, 308, 602
 mühr-ü vahdâniyet 343, 489
 müjde 3, 89, 102, 103, 238, 244, 245, 247,
 248, 323, 325, 326, 327, 328, 329,
 330, 331, 332, 333, 414, 508, 682,
 730
 mükâfât-ı âcile 541
 müläet 187
 mülevves 103, 507
 mülhid 151, 153, 615
 mülhid-i bihuş 153
 mülk 39, 139, 142, 326, 327, 340, 377
 mülûk 68, 135, 138, 143, 145, 146, 149,

152, 154, 155, 194, 205, 209, 233,
234, 235, 248, 249, 252, 254, 305,
306, 564, 567, 759

mümessil 124

mümin 42, 83, 384, 388, 405, 408, 422,
673, 687, 719

Mün'im 13, 106, 327, 540, 585

Mün'im-i Hakikî 13, 106, 540, 585

münâcât 262, 351, 352

münafık 128, 227, 232

münakaşa 52, 69, 492, 513, 514, 721, 785

münakaşa-yı ilmiye 513

münakkaş 268, 339, 416, 430

münasebat-ı uhuvvet 385

münasebet-i adediye 262

münâzara 455, 494

Münâzara-yı Şeytanî 493

münevver 140, 241, 276, 291, 424, 482

münezzeh 11, 116, 240, 329, 363, 365,
369, 419, 420, 426, 433, 435, 709

münhasır 122, 480, 500, 563, 566, 815

münkabız 547

müntaşir 181, 204, 241, 245, 262, 452,
563, 598

münzel-i aleyh 270

münzevî 190

müreccih 356, 582

mürşid 293, 521, 522, 524, 694

mürşid-i ekmel 644

mürşid-i mutlak 457

mürted 152, 636, 641

mürur-u zaman 565

müsabaka 55

müsâdeme 143, 602

Müshahirü's-şemsi ve'l-kamer 602

Müsâlemet 312, 698

Müsamaha 280, 388, 389, 592, 786

müsamere-i ulviye-i diniye 453

Müsebbih 23, 189

müsellah 530

müsellemât 693

müsellemât-ı diniye 693

Müsemma-yı Akdes 116, 423

Müseylime 152, 265, 822

Müseylime-i Kezzâb 265

Müslim 42, 129, 141, 153, 157, 158, 159,

160, 161, 164, 169, 170, 172, 173,
175, 180, 182, 191, 195, 204, 205,
212, 223, 230, 280, 475

müslüman 42, 71, 218, 249, 393, 404, 451,
473, 475, 476, 641, 647

müsmir 694

Müsned-i Ahmed İbni Hanbel 153

müstağniyâne 137, 519

müstahsen 451, 501

müstaid 446, 452, 468, 469, 601, 693

müstakbel 66, 153, 282, 406, 436, 510,
578

müstebit 638

Müstedrekü'l-Hâkim 153

müstemir 122

müstensih 561

müstedbeâtü't-terâkib 682

müstemir 292, 703

müsvedde 592

müşerref 38, 158, 163, 202, 332, 782

müşevveş 73, 355, 507, 546, 547, 576,
591, 720

müşevveşiyet 592

müşîr 468, 518, 567, 656

müşkilât 128

müşkilât-ı hadis 513, 514

müşkülât 18, 19, 360, 361, 365, 372, 375,
513, 514, 688, 717

müştak 20

müştâk 20, 119, 246, 332, 415, 548, 616,
725

müştâkâne 289, 618, 670

Müşteri 287

müteaddit 6, 18, 32, 131, 156, 158, 159,
163, 174, 180, 194, 217, 218, 227,
256, 262, 268, 326, 360, 372, 429,
432, 468, 471, 496, 522, 564, 643,
657, 717, 721

mütebahhir 303, 322

mütebeddil 46

mütedefyin 390, 495, 564, 738

müteellim 103, 422

mütefekkir 127, 638

mütefekkirin 647

mütefekkirin-i İslâmiye 744

mütehayyir 63, 579

Mütekellim-i Ezelî 578, 587
 mütekellim-i maa'l-gayr 576, 703
 mütekellim-i vahde 576, 703
 mütelezziz 3, 422, 431, 606, 624
 mütemerrid 63, 529, 559, 587, 727
 mütenevvî 56, 123, 124, 572, 579
 müteselsil 637
 müteşâbihât 128, 500, 513
 müteşekkîrâne 319, 518
 mütevaggil 111
 mütevâtîr 124, 129, 135, 141, 156, 171,
 175, 181, 182, 185, 194, 200, 203,
 204, 215, 218, 223, 256, 282
 mütevazi 624
 müttakî 102, 129, 377, 616
 müttefekun aleyh 575
 müttefik 141, 217
 müttefikan 158, 172, 188, 218, 223, 226,
 235, 271

N

Nâbiga 207
 nâdir 699, 739
 nâdire-i hikmet 23
 nafaka 49, 86
 nâfi 26, 51, 497, 571, 620, 641, 719, 734
 nahîfe 50
 nahiye müdürü 656
 nâhoş 14, 397
 nakış 367, 438
 nakkâd-ı muhaddisîn 129
 nakl-i sahih-i kat'î 141, 142, 143, 144, 145,
 146, 147, 148, 149, 151, 152, 169
 nakş-ı kader 367
 nakş-ı sanat 15
 namaz 130, 196, 202, 209, 219, 288, 400,
 524, 528, 576, 577, 605, 637
 namus 692
 namzet 72, 538
 nâr 8, 701
 Nâsıbe 148
 Nasîbîn ecinnîleri 179
 nâsih 596
 nasihat 41
 nasrani 147, 232, 233, 235
 Nasraniyet 692

nass 198, 306, 569
 nass-ı hadis 384, 588
 nass-ı kat'î 252, 303, 314, 565
 nass-ı Kur'ân 2, 222, 231, 256, 589
 Nastûru'l-Habeşe 234
 nâtık-ı sâdık 273, 274
 nâtüvânem 28
 nazar-ı dikkat 514, 606
 nazariyât 200, 706
 nazariyât-ı diniye 499
 nazdar 284
 nâzenin 19, 22, 50, 356, 415
 nazîr 449
 nâzır-ı umumî 515
 nazîre 266
 Nebî 123, 139, 150, 190, 238, 241, 244,
 247, 267, 565, 566, 691
 Nebiyü'l-Haram 242
 Necâşî 144, 209, 234, 235, 248
 necis 48
 Necran papazları 235
 nedamet 387, 389, 390
 nefer-i İngiliz 640
 nefis 38, 91, 135, 285, 310, 340, 379, 387,
 389, 391, 403, 413, 482, 485, 487,
 534, 551, 556, 585, 586, 588, 591,
 592, 623, 656, 657, 658, 673, 675,
 677, 685, 703, 729
 nefis-perest 585, 623
 nefret 403
 nefis-i emmâre 387, 392, 482
 nefis-i hakikat 310
 nefis-i Kur'ân 521
 nefsânî 31, 508
 nefsin terbiyesi 583, 586
 nefy 357
 nehb 165
 nehiy 49, 596
 Nehravan 136
 nehy-i ilâhî 49, 582
 Nemrud 74, 351, 374, 631
 neş'e-i ruhanî 449
 Nesâî 153, 161, 164, 196, 201
 nesc-i kudret 367
 nesil 45, 72, 645, 711
 nesir 259

- neşr-i din 717
neşriyat-ı diniye 93
neşv ü nemâ 439, 672
neşv ü nemâ-yı a'mâl 589
netâic-i mühimme 54
netâic-i uhreviye 73
netice-i arziye 376
netice-i azîme 75
nev-i beşer 56
niam-ı ilâhiye 583
nifak 382, 394
Nihâvend 155
nikmet 6
Nil 481, 755, 782
nimet 4, 5, 6, 38, 39, 51, 106, 398, 401, 583
nimet-i ilâhiye 585, 586, 571
nimet-i rabbâniye 342
Nis 523
nişan 247, 497
nısf-ı arz 121, 285
nısf-ı kutr-u arz 7
nisyan 484, 487, 677, 679, 695
niyaz 13, 60, 146, 174, 205, 224, 284, 288, 289, 352, 369, 504, 558, 670, 762
niyaz-ı istirhamkârâne 289
nizâ 134
nizam-ı ekmel 277
nokta-yı istimdad 325, 620
nokta-yı mihrakiye 343
nokta-yı istinad 607, 618, 620
nöbet 687
nöbetçi 216
nukuş 416, 420, 421, 430, 439
Numan İbni Beşîr 222
numûne 48, 204, 209, 211, 213, 214, 216, 226, 235, 338, 347, 488,
numûne-i imtisal 613
numûnegâh 563
nun-u na'bûdü 579
nur 8, 15, 16, 22, 23, 26, 28, 29, 30, 63, 117, 168, 188, 208, 231, 249, 251, 269, 274, 283, 284, 297, 313, 353, 362, 373, 384, 385, 422, 435, 436, 445, 455, 478, 479, 487, 492, 498, 518, 535, 541, 556, 563, 578, 580, 581, 603, 617, 620, 654, 698, 711, 713, 717, 718
nur-u âzam 35
nur-u azîm 600
nur-u fikir 694
nur-u hayat 487, 698
nur-u i'câzî 717
nur-u ilm-i ezeli 353
nur-u İslâmiyet 654
nur-u şeriat 274
nur-u teselli 718
nur-u velâyet 317
nur-u hakikat 117, 610
nur-u i'câz 15, 16, 578
nur-u ilim 353
nur-u iman 28, 76, 317, 436, 718
nur-u Kur'ân 63, 422, 436, 478
nur-u vahiy 269
nur-u vücûd 436
nurâni 2, 8, 16, 28, 36, 47, 74, 105, 121, 134, 139, 140, 163, 257, 261, 282, 283, 285, 288, 344, 362, 399, 422, 449, 483, 515, 541, 580, 581, 588, 601, 602, 607, 615, 644, 645, 650, 651, 655, 694, 739
nurâniyet 66, 214, 358, 361, 562, 581
nurlu 2, 7, 30, 35, 36, 49, 73, 131, 265, 282, 283, 322, 407, 453, 489, 499, 516, 567, 576, 579, 642, 653, 734, 739, 741
Nur yolcusu 711
nusus 569
nübüvvet 24, 35, 65, 66, 67, 108, 110, 121, 122, 123, 124, 125, 127, 129, 143, 146, 167, 168, 185, 187, 215, 224, 231, 232, 239, 245, 246, 247, 252, 258, 274, 292, 298, 300, 302, 303, 305, 409, 412, 483, 547, 662, 668
nübüvvet-i Ahmediye 123, 124, 231, 292, 305
nübüvvet-i İseviye 239
nübüvvet-i Muhammediye 120
nübüvvetârâne 565
nücüm 689
nüfus-u seb'a 675

nüket-i Kur'âniye 413
 nükte-i azîme 595
 nükte-i belâgat 267
 nükte-i esmâ 682
 nükte-i mühimme 184, 717, 731, 738
 nüsha 366, 494, 598
 nüzul-u vahiy 270

O

On Altıncı Söz 545, 562
 On Birinci Söz 485, 570
 On Dokuzuncu Söz 120, 280
 On Dokuzuncu Söz'ün Zeyli 298
 On Dört Reşahât 281
 On Üç Şuâ 256
 Onuncu Söz 44, 53, 306, 358, 368, 370,
 428, 494, 523, 539, 544, 737
 ordu 17, 100, 112, 159, 160, 164, 165,
 172, 174, 185, 204, 299, 306, 347,
 359, 360, 361, 374, 471, 574, 584,
 603, 631, 645
 Ordu-yu İslâm 144, 194
 oruç 585, 586, 587, 589, 590, 591, 592,
 637, 739
 Osman Zinnureyn 188
 Osman İbni Âs 251
 Osman İbni Huneyf 196
 Otuz Birinci Söz 120, 256, 257, 298, 449,
 450, 658, 668
 Otuz Bir Lem'a 256, 680, 746
 Otuz İkinci Söz 332, 337, 343, 483, 523,
 524, 545, 685
 Otuz Üç Mektub 256
 Otuzuncu Söz 44, 526, 545, 547, 647, 724

Ö

ölçek 47, 438
 ölüm 3, 5, 6, 12, 132, 354, 379, 413, 478,
 609, 612, 617, 632, 642, 710
 Ömer İbni Abdülâziz-i Emevî 139
 Ömer İbnü'l-Hattab 159, 163, 205
 örümcek 216, 226, 385

P

padişah 74, 104, 112, 122, 123, 141, 144,
 192, 226, 230, 241, 245, 327, 348,

359, 360, 374, 375, 422, 458, 518,
 519, 554, 567, 584, 585, 589

padişah-ı ruhanî 33
 Padişah-ı Zülcelâl 590
 papaz 476, 611, 637, 639
 para 49, 55, 87, 324, 605, 614
 parmak 10, 122, 169, 170, 171, 175, 185,
 215, 265, 282, 292, 298, 467
 peder 6, 33, 34, 49, 50, 57, 103, 104 105,
 151, 170, 221, 321, 378, 379, 380,
 381, 414, 566, 723, 730, 738
 pederâne 33
 pencere 259, 484, 508, 703
 perde 6, 16, 25, 36, 74, 78, 79, 87, 107,
 110, 132, 187, 275, 287, 293, 301,
 320, 329, 332, 336, 411, 431, 433,
 450, 474, 481, 487, 507, 509, 548,
 555, 564, 572, 574, 576, 577, 584,
 588 599, 600, 601, 602, 628, 657,
 658, 659, 663, 684, 687, 690, 734
 perde-bîrûnâne 618
 perde-i gayb 7, 47, 132, 321
 perestîşkârâne 319
 pervane 224, 271, 287, 478
 pervâsîz 82, 137, 286
 pervaz 287
 perverde 288
 Perviz 150, 208, 209
 peygamber 31, 32, 33, 130, 138, 148, 151,
 152, 158, 184, 189, 190, 209, 217,
 229, 236, 237, 239, 245, 247, 249,
 281, 299, 317, 385, 411, 457, 472,
 490, 491, 493, 641, 663, 693, 711,
 714, 726, 738
 Peygamber-i Zîşân 688
 piring 89
 polat 569, 586
 propaganda 614, 621
 propaganda-yı siyaset 64, 84
 propagandacı 605, 608
 Protestanlık 636, 692
 pür-envâr 599

R

Rabb-i Rahîm 60, 332, 592, 688
 Rabb-i Vâhid 240

- rabbânî 319
 Rabbü'l-âlemîn 308
 Rabbü's-semâvâtî ve'l-arz 602
 râbîta 384, 385, 548, 654, 698
 râbîta-yı diniye 71
 râbîta-yı İslâmiyet 71
 râbîta-yı ittîfak 645
 râbîta-yı millîye 71
 râbîta-yı şefkat 721
 râcih 267, 653
 râh-ı necat 667
 Rahîm 36, 51, 90, 104, 113, 114, 132, 167, 289, 327, 328, 329, 341, 370, 379, 415, 419, 432, 433, 435, 436, 489, 538, 554, 596, 600, 601, 613, 675, 730
 Rahîm-i Ale'l-İtlak 721
 Rahîm-i Mutlak 442
 Rahîm-i Zülcemâl 331
 Rahîm-i Zülkemâl 345
 rahîmâne 349
 rahîmiyet 584
 Rahmân 113, 114, 116, 379, 381, 398, 524, 535, 596, 600, 601, 675, 719
 Rahmân-ı Zülcemâl 9, 345
 rahmâniyet 554, 584
 Rahmânü'r-Rahîm 555
 rahmet 6, 9, 37, 53, 54, 55, 59, 60, 61, 62, 87, 90, 98, 104, 105, 132, 139, 199, 284, 285, 290, 296, 309, 310, 324, 330, 325, 326, 327, 333, 341, 343, 349, 351, 354, 370, 375, 379, 380, 381, 388, 391, 397, 407, 408, 410, 413, 420, 433, 435, 442, 446, 448, 451, 501, 534, 554, 559, 560, 571, 573, 587, 600, 602, 605, 608, 613, 617, 620, 698, 700, 713, 715, 721
 rahmet-i ilâhiye 33, 72, 89, 93, 132, 420, 501, 503, 564, 721, 733
 rahmet-i rabbâniye 50, 341
 rahmet-i Rahmân 381
 rahmet-i uzmâ-yı ilâhiye 441
 rahmet-i vâsia 354
 raiyet 630
 rakibâne 94, 95
 raks u deveran 18
 Ramazan 86, 88, 89, 90, 408, 496, 568, 587, 588, 589, 590, 591, 702, 739
 Ramazan hilâli 461
 Ramazan-ı Şerif 90, 454, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 599, 741
 râvi 131, 160, 171, 809
 râvi-i hadis 131
 râyiha 212
 Râzık 385, 579
 ref 262, 285, 286, 387
 Refet 511, 526
 Refref 135
 rehber 21, 26, 75, 121, 126, 197, 272, 275, 281, 297, 308, 318, 321, 453, 457, 521, 544, 563, 583, 644, 658, 661, 670, 694
 Reis-i Âlem 241
 Reis-i Cumhur 639
 rekabet 72, 137, 472, 624, 704
 renk 26, 140, 711
 Resâil-i Nuriye 682
 reşehât 538, 540
 resmî geçit 589
 Resûl lâfzı 595
 Resûl-i Ekrem 32, 33, 118, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 140, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 234, 235, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 263, 264, 270, 273, 274, 409, 412, 445, 446, 447, 450, 451, 481, 509, 542, 543, 547, 552, 559, 560, 562, 564, 565, 566, 567, 578, 580, 587, 666, 718, 725, 732, 733, 737, 738

Resûl-i Rabbi'l-âlemîn 230
 Rezzâk 87, 113, 114, 347, 352, 432, 472,
 489, 599, 600
 Rezzâk-ı Zülcelâl 13, 347
 ribâ 397, 400, 477, 612, 638, 696
 rıfk 144
 rıza 39, 102, 141, 389, 409, 529, 536, 549,
 558, 605, 606, 607, 672, 704
 rıza-yı Bârî 558
 rıza-yı ilâhî 141, 605, 606, 607
 rıza-yı küfür 529
 rızık 40, 89, 167, 328, 347, 396, 432, 533,
 534, 599, 612, 613, 736
 rikkat 11, 28, 403, 411, 600, 718
 risale-i esmâ 682, 683
 Risale-i Esmâ-yı Sitte 684
 Risale-i Hamîdiye 232, 305
 Risale-i Münâcât 316
 Risale-i Nur 42, 263, 264, 296, 314, 318,
 482, 483, 505, 530, 543, 544, 625,
 627, 681, 682, 683, 684, 685, 686,
 687, 707, 708, 709, 710, 717, 718,
 719, 735, 737, 746
 risalet 32, 33, 34, 118, 119, 127, 134, 156,
 218, 239, 246, 248, 250, 251, 274,
 280, 300, 302, 303, 316, 318, 517,
 569, 652, 653, 745
 risalet-i Ahmediye 74, 118, 120, 218, 280,
 281, 300, 302, 305, 313, 646, 724,
 726, 727
 rivâyet-i sahiha 32, 344
 riya 40, 85, 87, 88, 94, 401, 469, 673, 704
 riyakâr 62, 98, 388
 riyakârâne 604, 607, 686
 riyâzet 591
 röntgen şuaı 353
 rû-yi zemin 577
 rubûbiyet 8, 16, 74, 263, 284, 290, 302,
 323, 341, 343, 346, 418, 420, 426,
 427, 433, 447, 477, 480, 545, 554,
 555, 566, 574, 582, 584, 586, 592,
 602, 603, 639, 664, 677, 716
 rubûbiyet-i ilâhiye 342, 589
 ruh 4, 66, 75, 110, 111, 248, 308, 317,
 324, 325, 326, 335, 358, 417, 485,
 515, 556, 568, 589, 591, 599, 600,
 601, 603, 692, 694, 704

Ruh-u beşer 324, 325, 326
 ruh-u insanî 325
 ruhanî 75, 316, 451, 515, 591, 603, 650,
 654, 732
 ruhsat 71, 530, 531, 705
 Ruh-u'l-Emin 240
 Rum 141, 148, 233, 235, 473, 481, 726,
 819
 rumuzât-ı gaybiye 263
 rumuzât-ı Semâniye 263, 648, 744
 Rus 3, 100, 101
 Rusya 60, 100, 400
 rüesâ 209, 216, 218, 636, 637
 rüesâ-yı Kureyş 151, 209, 216
 rüesâ-yı ruhâniye 636
 rû'yet 332
 Rüştü 511, 823
 rûsuh-u tam 364
 rûtbe 205
 rüya 3, 4, 57, 107, 108, 248, 399, 506,
 507, 511, 619, 729
 rüya-yı sâdika 3, 508, 509, 510, 511, 735
 rüya-yı Yusufiye 507
 rû'yet-i cemâl 332

S

sâ' 156, 160, 163, 185
 Sa'd-ı Teftâzânî 299, 544, 824
 Sa'd İbni Ebî Vakkas 144, 194, 206, 209,
 224, 823, 824
 Sa'dî Şirazî 484, 490, 665
 Sa'lebe 234
 Sa'lebe İbni Mâlik 218
 sa'y 140, 400, 543, 546, 703, 706
 Sa'ye 233
 saadet 3, 16, 25, 41, 42, 77, 83, 91, 95,
 101, 103, 104, 121, 145, 165, 226,
 255, 271, 275, 284, 285, 288, 309,
 312, 324, 326, 369, 370, 388, 400,
 411, 413, 414, 415, 421, 431, 436,
 437, 451, 459, 601, 619, 641, 671,
 673, 697, 709, 730
 saadet-i beşeriye 313
 saadet-i dâreyn 106, 269, 446, 672
 saadet-i dünyeviye 287, 631
 saadet-i ebediye 273, 274, 309, 331, 368,
 441, 442, 446

- saadet-i hayatiye 616
 saat-i icabe 408
 sabır 85, 86, 105, 150, 410, 411, 418, 457, 515, 591, 626, 743
 Sâbit İbni Kays İbni Şemmâs 221
 sabr-ı cemîl 102
 Sabri 511, 543, 750, 824, 825
 Sabûr 418
 sad-hezar 558
 sadâ 82, 261, 307, 345, 448, 606
 sadaka 14, 716
 sadâkat 94, 162, 318, 414, 624, 625, 642, 741
 sâdık 89, 119, 130, 156, 162, 166, 186, 199, 221, 273, 274, 283, 288, 310, 318, 319, 379, 380, 436, 458, 462, 519, 553, 589, 610, 642, 687
 sadrazam 656
 Safevîler Devleti 139
 sâfi-kalb 89
 Safvan 152, 218, 759
 safvet-i iman 272
 safvet-i İslâmiye 69
 saha-yı ıtlak 510
 sahabe 111, 113, 114, 135, 140, 158, 160, 166, 168, 171, 175, 176, 180, 182, 185, 189, 192, 204, 205, 223, 256, 302, 321, 409, 662, 724
 Sahabe-i Kiram 409
 sahâif-i kitâbet-i hikmet 19
 Sahib-i âlem 307
 sahib-i himmet 518
 Sahib-i İliyâ İbni Nâtûr 235
 Sahib-i İnâyet 549
 sahib-i kemâlât 518
 Sahib-i Kur'ân 85
 Sahib-i Şeriat 637
 sahib-i velâyet 518
 sahibü'l-yed 455, 456
 sahibü's-seyf 239, 243
 sahife-i âyât-ı tekviniye 284
 Sahih-i Tirmizî 153
 sâhir 152, 265
 sahve 501, 659
 Said-i Bediüzzaman-ı Nursî 557
 Said-i Kürdî 84
 Saîd İbni Zeyd 188, 825
 sâika 510, 634
 sâika-i ilâhî 509
 Sâir 239
 sakf 167
 salâbet-i diniye 639
 salavât 241, 291, 407, 442, 560, 577, 590, 732
 sâlih 14, 58, 104, 390, 571, 660, 703
 sâlihîn 569, 572, 580, 607, 623, 660, 662
 Sâlim İbni Ebi'l-Ca'd 170
 salkım 16
 saltanat 8, 16, 70, 71, 72, 73, 112, 113, 139, 143, 230, 276, 284, 320, 332, 346, 359, 360, 368, 452, 574, 589, 637, 656
 saltanat-ı dünyeviye 139
 saltanat-ı ilâhiye 230
 saltanat-ı mâneviye 320
 saltanat-ı ruhaniye 73
 saltanat-ı ulûhiyet 16, 113
 sâmia 509
 samimiyet 278, 320, 442
 sanat-ı câmia 343
 sanat-ı rabbâniye 276
 sanat-perver 309
 sanatkâr 18, 56, 273, 307, 319, 336, 338, 342, 353, 356, 357, 360, 363, 372, 376, 416, 420, 427
 sanatkârâne 45, 56, 354, 355, 359, 375
 sanem 189, 225, 250
 Sâni 308, 309
 Sâni-i âlem 307, 573
 Sâni-i Hakîm 338, 344, 345, 346, 369, 420, 421, 427, 432, 731
 Sâni-i Kadîr 18, 334, 344, 359, 365, 366, 427
 Sâni-i Vâhid 338, 339, 356, 376
 Sâni-i Vâhid-i Ehad 339
 Sâni-i Zülcelâl 56, 308, 336, 340, 343, 346, 361, 362, 364, 416, 417, 422, 573
 Sanki Yedim (bir mescid ismi) 702
 santral 651
 saray 110, 252, 296, 306, 307, 319, 341, 346, 570
 Sarfe Mezhebi 267

sarhoş 63, 389, 398, 460, 620, 643
 sarih 128, 181, 237, 240, 248, 249, 335,
 560, 565
 sarihî 127, 129
 sarih tevâtür 128, 181
 sarık 243, 496, 512, 640
 Sâriye 68
 sarraf 130
 sath-ı arz 281
 Satîh 305
 Sava 252
 savm 583
 sebat 40, 150, 278, 316, 575, 611, 709
 sebeb-i adâvet 386
 sebeb-i bereket 399
 sebeb-i def-i musibet 381
 sebeb-i hakikî 61
 sebeb-i hilkat-i eflâk 446
 sebeb-i İslâm 249
 sebeb-i merhamet 695
 sebeb-i necat 42
 sebeb-i sûrat-i ef'âl 366
 sebeb-i tefrika-yı kulûb 473
 sebeb-i tehcir 530
 sebeb-i tevazu ve mahviyet 695
 Sebîr 188, 189
 secâyâ-yı sâmiye 274, 306
 secde 177, 187, 190, 218, 241, 465, 515,
 573, 690
 secde-i hayret 339
 seciye 823
 sedd-i Kur'ânî 707
 Sedd-i Zülkarneyn 707
 sefâhet 76, 511, 619
 sefâlet 6, 77, 394, 397, 612
 sefih 76, 618
 sefine 17, 219, 328, 431, 562,
 sefine-i ilâhiye 383
 sefine-i rabbâniye 431, 717
 sehâvet 358, 400
 Sehl İbni Sa'd 182, 826
 sekerat 516
 Sekr 666
 selâmet 388
 selâset 465
 Seleme İbnü'l-Ekva 159, 172, 196, 217
 Selmânü'l-Farisî 235

semâ 16, 75, 292, 303, 574, 644
 semâ-yı Kur'ân 539
 semâvât 22, 75, 257, 289, 303, 304, 337,
 345, 366, 367, 372, 375, 602, 603
 semâvî 2, 33, 270, 305, 320, 331, 369, 587
 semere 282, 285, 429, 582, 665
 semure 179
 Semure İbni Cündüb 161
 senâ 36, 327, 344, 345, 347, 469
 senet 40
 serap 287
 Serendib Adası 300
 sergüzeşt 62, 430, 548
 seriü't-teessür 381
 serkeşâne 586
 sermedî 78, 79, 423, 431, 432
 serseri 404, 605, 606, 638, 640
 serseriyâne 47
 servet 50, 206, 335, 351, 388, 397, 586,
 613
 servet-i ribâî 397
 settâreli 178
 sevab-ı a'mâl 588
 sevabdar 581
 Sevad İbni Kâribi'd-Devsî 249
 sevk-i kaderî 509, 510
 sevk-i tabîî 509
 sevkü'l-ceyş 68
 seyahat 6, 16, 17, 98, 109, 322, 572, 599,
 600, 601, 602, 741, 808, 819
 Seydâ 515
 Seyf İbni Zîyezen 246
 Seyfullah 210
 Seyf ve Asâ Sahibi 243
 seyr 307
 seyr-i âfâkî 655
 seyr-i enfüsî 655
 seyr-i kalbî 600
 seyr u cevelân 18
 seyr ü seyelân-ı eşya 420
 seyr ü sülûk 24, 25, 66, 450, 451, 522, 572,
 650, 651, 744
 seyr ü sülûk-i ruhanî 450, 651, 744
 seyyârât 545, 694
 seyyiât 653, 695
 seyyiât-âlûd 704
 seyyid 281, 340, 453, 645

- Seyyid Abdülkerîm 107
 Seyyidü'l-âlemîn 190
 Seyyidü'l-Beşer 242
 seyyidü's-şühedâ 3
 sıbga-yı rabbâniye 340, 341
 siddîk 83, 145, 186, 188, 568
 siddîkîn 55, 171, 175, 180, 293, 303 318,
 486, 580
 siddîkîn-i muhakkikîn 318
 sıdk 122, 133, 156, 170, 273, 274, 275,
 331, 462, 696
 sıfât 45, 295, 383, 418, 422, 483, 655
 sıfât-ı mâsume 383
 Sıffin 135, 136, 149
 sıhhat-i ubûdiyet 395
 sır 15, 20, 65, 66, 118, 132, 152, 185, 189,
 208, 267, 300, 302, 308, 320, 358,
 424, 446, 468, 485, 486, 499, 538,
 545, 550, 551, 552, 591, 596, 597,
 606, 627, 639, 647, 651, 653, 667,
 670, 693
 sırr-ı azîm-i ubûdiyet 732
 sırr-ı belâgat 15
 sırr-ı dakik-i rubûbiyet 554
 sırr-ı ehadiyet 545, 602, 664
 sırr-ı hilkat-i âlem 545
 sırr-ı i'câz 556
 sırr-ı iman 422, 716
 sırr-ı imtihan 126
 sırr-ı inâyet 550
 sırr-ı insanî 651
 sırr-ı kader 544
 sırr-ı kâinat 283
 sırr-ı Kur'ân 436
 sırr-ı tarîkat 664, 669
 sırr-ı teklif 55, 56, 126, 300, 301
 sırr-ı temsil 551
 sıtma 443
 sıyâm 588
 sicim 171
 sidre 179
 Sidretü'l-Müntehâ 310
 sîga-yı mübalâğa 386, 389, 486
 sigara 82, 285
 sihir 121, 122, 152, 299, 726
 sikke-i i'câz 269
 sikke-i vahdet 343, 356
 silsile-i Kur'ân 595
 silsile-i Nakşî 24
 sinek 108, 254, 287, 341, 372, 374, 458,
 608
 sinema 17, 431, 510, 600
 siper 471, 708
 Sipkan aşireti 393
 sirâc 296
 sirâc-ı hakikat 277, 285
 sîret 122, 215, 283
 sis 298, 301, 302
 siyah 144, 151, 193, 201, 224, 527, 694
 siyaset 62, 63, 64, 70, 71, 81, 83, 84, 94,
 95, 98, 185, 226, 242, 259, 610,
 653, 654, 695
 siyer 133, 157, 196, 203, 213, 214, 215,
 226, 245, 248, 249, 278, 280, 299,
 306
 sofestâi 335, 419
 sofrâ-yı nimet 583
 sohbet 20, 66, 82, 276, 406, 451, 668,
 sol 210, 282, 527
 sosyalizm 643
 Sözlür 6, 9, 18, 21, 25, 26, 30, 32, 42, 43,
 49, 52, 57, 60, 79, 81, 122, 157,
 270, 280, 295, 298, 305, 315, 323,
 361, 369, 372, 373, 407, 428, 431,
 442, 459, 467, 484, 486, 488, 495,
 502, 503, 511, 512, 519, 521, 522,
 524, 526, 538, 539, 540, 541, 547,
 548, 549, 550, 554, 556, 558, 559,
 561, 562, 623, 625, 658, 660, 668,
 669, 670, 671, 672, 678, 680, 684,
 685, 711, 720, 746
 su 55, 89, 168, 169, 170, 171, 172, 173,
 174, 175, 184, 185, 195, 201, 212,
 299, 337, 342, 402, 439, 466, 481,
 484, 511, 625, 653, 656, 691, 715,
 716
 sû-i istîmal 653
 sû-i tesir 514, 547
 sû-i zan 413, 507
 Sû'dâ Binti Küreyz 249
 suâl-i azîm 283
 Sudan 224

Suffe 158, 162, 165, 166
 sulfato 443
 sultan 22, 112, 284, 285, 326, 341, 422,
 636, 713, 714
 sultan-ı ervah 285
 Sultan-ı Ezel 584
 Sultan-ı Ezelî 333, 341, 584
 Sultan-ı Ezel ve Ebed 124, 278, 603
 Sultan-ı Levîlâk 229
 Sultan Eyyüb 608
 Sultan Mehmed Fatih 146, 501
 süflî 470, 588, 590, 591, 606, 612
 Süfyan 73, 74, 151, 218, 224, 394,
 646
 Süfyan komitesi 646
 Süheyl İbni Amr 149, 726
 sühûlet 18, 19, 260, 331, 355, 368, 372,
 375, 526, 546, 717
 sühûlet-i beyan 546
 suikast 230
 sukut 167, 360, 362, 379, 460, 463, 534,
 539, 606, 617, 656, 657, 666, 667
 Sûre-i A'raf 597
 Sûre-i Bakara 596
 Sûre-i Fâtır 261
 Sûre-i Fetih 595
 Sûre-i İhlâs 263, 497, 498, 501, 593
 Sûre-i İsrâ 597
 Sûre-i Kehf 261
 Sûre-i Muhammed 595
 Sûre-i Necm 597
 Sûre-i Nisa 597
 Sûre-i Rahmân 532
 Sûre-i Sebe 597
 Sûre-i Yâsîn 13, 261, 733
 Sûre-i Yusuf 37, 413, 466, 507, 597
 Sûre-i Zuhuruf 597
 suret 67, 92, 129, 130, 215, 283, 289, 295,
 334, 336, 509, 515, 522, 536, 554,
 628, 636, 654, 693
 suret-i hakîmâne 289
 Sur 408, 465
 susmar 220
 suûbet 18, 19, 372, 375, 717
 suver-i Kur'âniye 37
 sükût 62, 99, 100, 128, 156, 162, 168, 170,
 217, 497, 528, 633, 641, 721

sükûtî 129
 Süleyman 89, 280, 511, 522, 526, 547,
 553, 714
 Süleyman Efendi 445, 446, 449, 451, 549
 sülûk 24, 25, 66, 67, 111, 266, 450, 451,
 501, 522, 572, 616, 650, 651, 655,
 656, 668, 670, 671, 673, 744, 745
 sülûs 598, 617, 700, 720
 sümbul 348, 622
 sünnet-i seniyye 654, 668, 669
 sünühat 568
 Sürâka 150, 226, 227
 Süreyya 16, 337, 456
 sûrî 19, 72, 74, 76, 105, 296, 654, 673
 sürûr 103, 116, 188, 324, 414, 419, 420,
 426, 433, 435, 730, 732
 sürûr-u mukaddes 116, 419
 Süryânî 237, 238, 242, 244
 Süryanice 686, 763
 süt 108, 109, 162, 165, 166, 212, 213,
 342, 612, 694
 süveydâ-yı kalb 694
 Süveyş Kanalı 481
 süzgeç 342

Ş

Şaban 60, 568
 şâd 710
 Şâfiî 147, 150, 178, 182, 184, 262, 291,
 409, 565, 629, 641, 726
 Şâfiî-yi Sâni 178
 Şâfiyyü'l-mezheb 629
 Şâh-ı Nakşibend 25
 Şâh-ı Velâyet 70
 Şâhid-i Ezelî 335
 şahid-i kat'i 351
 şahid-i sâdık 553
 şahit 110, 120, 126, 134, 176, 258, 270,
 277, 278, 310, 334, 351, 396, 464,
 476, 515, 550, 553, 576, 622, 631,
 641, 645, 656, 670
 şahm 702
 şahsiyet 2, 33, 34, 73, 74, 76, 133, 134,
 276, 281, 394, 403, 468, 469, 544,
 578, 624, 643, 646, 693, 733
 şahsiyet-i insaniye 33, 34
 şâir 21

- Şâkir 284, 534
 şâkirt 265, 623
 şakk-ı kamer 256, 281, 282, 298, 300, 302, 306, 727
 Şam 47, 141, 142, 190, 234, 235, 238, 239, 248, 253
 Şamlı Hâfız 31
 Şâmûl 233
 şan ü şeref 604
 şarap 621
 şârih 293
 Şark 140, 153, 241, 285, 321, 406, 481, 515, 541, 637
 şâşaa 16, 184, 296, 329, 351, 603
 şâşaa-pâş 351
 Şât-ı İbni Mes'ud 213
 şatahat 656, 657, 658, 679
 şe'n 449
 şeâir-i Ahmediye 687
 şeâir-i İslâmiye 580, 581, 583, 634, 743
 Şebab 530
 şecaat 219, 255
 şecere-i âliye 512
 şecere-i hilkat 285
 şecere-i tûbâ 134, 588, 589, 642, 672
 şefaât 441, 562, 737
 şefaâtçi 102, 104, 106
 şeffaf 342, 373, 450, 693
 şefkat 9, 11, 33, 35, 36, 37, 50, 51, 60, 105, 116, 332, 336, 345, 349, 370, 379, 380, 403, 415, 416, 419, 420, 426, 432, 433, 435, 442, 477, 479, 489, 529, 554, 555, 585, 586, 587, 600, 617, 618, 675, 678, 688, 718
 şefkat-i mukaddese 116, 419
 şefkat-i vâlide 51
 şefkat-perverâne 415, 477
 şehâdet 42, 44, 71, 79, 122, 151, 157, 177, 220, 271, 277, 293, 317, 319, 320, 321, 322, 330, 331, 335, 338, 339, 343, 344, 345, 349, 351, 355, 356, 357, 363, 370, 421, 434, 481, 508, 510, 516, 577, 585, 622, 642, 690, 691, 692
 şehevânî 31
 şehid 3, 73, 142, 143, 145, 155, 188, 193, 196, 221, 235, 687, 726
 şehid-i mazlum 611
 şehir 570, 576, 582
 Şehr-i Ramazan 587
 şehriyâr-ı şehriyâr 714
 şeker 89, 434
 şekl-i mahsus 45
 şekvâ 101, 208, 284, 410, 417, 418, 482, 495, 600, 638, 663
 şems 19, 145, 285, 287, 291, 301, 375, 459, 573, 600, 713
 Şems-i Ezeli 375, 450
 şems-i hidayet 285
 şems-i kemâlât 459
 Şems-i Risalet 111
 şems-i sermed 287
 şems-i tâbân 600, 713
 şemsü's-ş-şümûs 8
 şer 33, 49, 53, 54, 55, 56, 70, 83, 130, 185, 386, 498, 507, 581, 633, 634, 636, 661, 665, 666, 669, 672, 704, 721, 743
 şer'an 49, 83, 498
 şerâit 4, 5, 129, 407, 440, 486, 696
 şerbet 143, 778
 şeref 16, 62, 67
 şeref-i insaniyet 285
 şeriat 32, 34, 184, 200, 245, 256, 259, 271, 274, 277, 293, 311, 315, 316, 386, 392, 462, 487, 529, 582, 594, 633, 636, 637, 644, 652, 658, 661, 664, 665, 666, 668, 670, 687, 691, 705, 706, 744, 745
 şeriat-ı fitriye 706
 şeriat-ı Hristiyanîye 636
 şeriat-ı İslâmiye 73, 74, 462, 637, 644, 744
 şeriat-ı kübrâ 259, 705
 şeriat-ı Muhammediye 2, 277, 687
 şerr-i kalil 54
 şerr-i kesir 54
 şetm 49
 şevk 21, 116, 118, 263, 283, 419, 478, 536, 543, 544, 670, 725, 736
 şevk-i mukaddes 116, 419
 şevk-i mutlak 21, 536, 736
 şevk u cezbe 283
 şeyâtîn 55, 254

Şeybe İbni Osman el-Hacebî 229
 şeyh 84, 515
 Şeyh-i Geylânî 225, 520
 Şeyh Abdülkadir Geylânî 25, 139
 Şeyheyn 69, 70, 513
 Şeyh Rahmetullah el-Hindî 232
 şeytan 63, 76, 83, 163, 179, 260, 391, 455,
 456, 459, 461, 462, 463, 464, 465,
 467, 487, 492, 493, 551, 569, 594,
 604, 625, 662, 713, 733, 741
 şeytan-ı ins 625
 Şık 305
 şîâr 240, 409, 461
 şiddet-i belâgat 701
 şiddet-i hırs 612
 şifa 194, 195, 196, 197, 198, 200, 201,
 202, 203, 297, 325, 504
 şifa-resân 203
 Şifâ-yı Şerif 161, 176, 256, 280
 şifre 255, 283, 308, 738
 şiir 21, 68, 258, 264, 266, 338, 680, 717
 şikak 382, 385, 392
 Şimendifer 76
 Şia 148
 şîr-i jıyan 714
 Şireveyh 150, 209, 749
 şirin 15, 17, 19, 22, 42, 50, 105, 324, 451,
 533, 600, 606, 619, 650, 724, 742,
 745
 şirk 240, 372, 374, 376, 673
 şirk yolu 362
 şişe 39, 530
 şöhet 40, 62, 85, 87, 202, 207, 215, 220,
 240, 248, 253, 392, 401, 412, 461,
 546, 604, 607, 608, 618
 şöhet-perestlik 604, 608
 şöhet-perverâne 392, 607
 şöhet-şiâr 240, 461
 şöhetgîr 137, 206
 şöhetgîr-i âlem 137
 şöhetşiâr-ı âlem 321
 Şuâât-ı Mârifetî'n-Nebî 292
 suhûd 1, 4, 107, 108, 109, 110, 111, 335,
 353, 423, 550, 622, 652, 659, 679
 suhûdî 300, 651, 744

şûle 598, 724
 şûle-feşân 692
 suûnât 9, 426, 433, 435, 449, 732
 suûnât-ı rubûbiyet 420
 suur 16, 77, 109, 121, 329, 337, 346, 385,
 420, 423, 425, 428, 440, 448, 452,
 457, 501, 547, 578, 633, 659
 suurkârâne 579
 şübehât 269
 şühedâ 3, 580
 şükr-ü fitrî 533
 şükr-ü mânevî 88, 534, 585, 587
 şükr-ü mutlak 21, 536, 736
 şükran 559, 566
 şükür 39, 327, 344, 346, 347, 417, 470,
 481, 502, 533, 534, 535, 536, 541,
 559, 571, 584, 585, 656, 670, 677,
 719, 736
 şümûl 554
 şüphe 1, 175, 190, 254, 289, 300, 302,
 316, 335, 362, 419, 463, 487, 546,
 549, 552, 561, 569, 570, 609, 637,
 688, 700
 Şürahbil el-Cu'fî 201
 T
 ta'til-i eġgâl 590, 591
 ta'vik 366
 taabbüdî 582, 739
 taam 129, 156, 158, 159, 161, 168, 186,
 433
 taassub-u dinî 640
 tabaka-yı avâm 552
 tabaka-yı hayat 3, 4, 5
 tabakât-ı beşer 696
 tabakât-ı nâs 546, 552
 tabakât-ı vücûd 364
 tabiat 10, 32, 45, 46, 96, 157, 271, 275,
 357, 419, 457, 548, 555, 660, 661,
 691, 704, 705
 tabib-i hâzık 443
 tabiî 50, 66, 167, 275, 284, 301, 357, 440,
 485, 509, 532, 533, 619, 653, 693
 tâbiîn 111, 114, 220, 409, 521
 tâbir 2, 16, 73, 79, 107, 108, 109, 115,

- 116, 128, 129, 179, 214, 219, 449,
473, 480, 506, 507, 511, 512, 529,
536, 577, 581, 582, 594, 618, 627,
638, 640, 657, 658, 670
- tâbir-i Kur'ân 508
- tâbirât 426, 446, 491, 581
- tâbirât-ı nebeviye ve ilâhiye 581
- tabla 161, 519
- Tâc 243
- tâdil-i erkân 676
- tadlîl 500
- Taff 136
- tağyir 10, 295, 416, 419, 420, 427, 434,
582, 634, 636, 740
- tağyirât 232
- tahabbüb 695
- tahakküm 400, 638, 695
- taharrûf 557
- tahassun 216, 255, 394
- tahattur 48, 49, 431, 497, 508
- tahattur-u hükm-ü şer'î 661
- tahavvülât 363, 545
- tahavvülât-ı zerrât 44
- tahayyül-ü şetm 49
- tahayyüz 112, 363, 365
- tahdiş-i ezhan 547
- tahdis-i nimet 39, 531, 538, 540, 541, 737
- tahkik 303
- tahkikat 335
- tahkim 271
- tahkir 86, 384, 404, 516, 606
- tahric-i hadis 173
- tahrif 237, 244, 581, 634, 766
- tahrifât 232
- tahrik 19, 39, 46, 139, 140, 265, 287, 294,
411, 427, 488, 608, 614, 695, 736,
741
- tahrip 67, 224, 252, 348, 383, 391, 422,
581, 609, 611, 613, 636, 637, 653,
694, 705
- Tahte'l-arz 3, 6
- tâife 124, 139, 140, 149, 162, 230, 255,
318, 349, 351, 393, 446, 471, 480,
497, 515, 516, 547, 577, 601, 613,
616, 617, 618, 619, 620, 621
- takdis 252, 498
- takrir 22, 294
- Taksimü'l-a'mâl 625
- takva 13, 65, 67, 78, 133, 316, 450, 451,
510, 519, 541, 616, 620, 621, 654
- takvimcilik 19
- taleb-i mağfiret 229
- taleb-i rızık 396
- talebe 92, 153, 165, 184, 413, 502, 503,
515, 623, 687, 709
- talep 11, 37, 39, 204, 290, 326, 440, 579,
745
- Talha 69, 136, 160, 179, 188, 219
- tâlib-i dünya 91
- tâlim 93, 133, 240, 370, 400, 460, 462,
499, 706
- tâlim-i hakâik 522
- tamâ 14, 586, 613, 614
- tamam-ı ismet 31
- tamam-ı mizan 348
- tan 715
- tansis 565
- tanzim 16, 21, 45, 277, 335, 336, 337, 341,
354, 489, 552, 555, 560, 573, 598,
690, 705, 720, 740
- tarafdârâne 615
- tarafgir 395
- tarafgirlik 41, 42, 64, 382, 390, 391, 393,
719
- taraftar 41, 42, 67, 84, 265, 501, 502, 507,
529, 550, 623, 624, 636, 642, 694
- tarassudat-ı semâviye 298
- tarâvettar 282
- tarife 277, 336
- tarih 133, 157, 215, 245, 248, 249, 252,
259, 278, 298, 299, 306, 452, 627,
634, 640, 645
- tarih-i İslâm 638
- tarihçe-i hayat 453
- tarîk 3, 21, 25, 171, 186, 217, 362, 522,
536, 616, 646, 657, 675, 678, 679,
736, 745
- tarîk-i acz-mendî 21, 536
- tarîk-i cehriye 675
- tarîk-i hak 646
- Tarîk-i Nakşî 21, 24
- tarîkat 25, 66, 84, 259, 409, 519, 522, 524,
650, 651, 652, 653, 654, 662, 664,

- 665, 666, 667, 668, 669, 671, 672,
673, 718, 745
- tarla 47, 339, 340, 341, 398, 438
- tarz-ı ibare 682
- tarz-ı ifade 684
- tarz-ı intihabat 355
- taş 178, 186, 187, 190, 198, 210, 228, 230,
365, 394, 492, 493, 696
- tasaffî 2, 57, 75
- tasallut 285
- tasannû 14, 384, 459, 556, 673, 720
- tasarruf 10, 56, 120, 126, 319, 327, 339,
340, 342, 352, 353, 355, 360, 363,
365, 417, 509, 555, 557, 563, 564
- tasavvuf 24, 110, 483, 487, 550, 556, 651,
664, 665, 669
- tasavvur 14, 67, 74, 106, 112, 261, 406,
443, 462, 550, 617, 659, 664, 732
- tasavvur-u küfür 49
- tasdî 30
- tashih 108, 119, 129, 193, 194, 197, 202,
210, 280, 491, 568, 592, 720
- taş 186, 187, 198, 210, 228, 230, 365, 492
- tasvir 76, 128, 319, 346, 508, 573, 594,
600, 694, 717
- tasvirât 109, 131
- tatlı 42, 81, 212, 261, 289, 324, 378, 451,
481, 512, 524, 534, 619, 652, 711,
736, 740
- tatlik 32
- tâun 154, 706, 726
- tavr-ı Nebevî 734
- tavr-ı ubûdiyetkârâne 584
- tavuk 51, 211
- Tâvûs 203, 776
- tavus 56, 134, 458, 460, 656
- tavzif 342, 349, 625, 731
- tazammun 33, 45, 281, 308, 336, 368, 410,
480, 490, 562, 589, 651, 698
- tazarrû 670
- tazarrukârâne 289
- tâzib 98, 100, 188, 701
- te'lif 118, 264, 468, 526, 560, 683, 724,
737, 740, 742
- te'vil 149, 637
- teahhur 138, 257
- tebaiyet 546, 630
- tebdil-i hava 98, 530, 531
- tebeddülât 284
- tebeî 112, 113, 461
- tebelbül-ü akvam 473
- tebyiz 280
- tecavüz 147, 148, 173, 388, 393, 458, 519,
527, 528, 530, 628, 629, 736
- tecdid-i lezzet 11
- tecellî 336, 342, 343, 362, 373, 438, 488,
489, 535, 543, 545, 554, 560, 600,
678, 692, 701
- tecellî-yi ehadiyet 362
- tecemmû 9, 336
- tecerrüd 2, 59, 64, 66, 93, 111, 358, 363,
587
- tecrûbe 55, 83, 110, 126, 161, 411, 497,
498, 524, 574
- tedbir 4, 16, 277, 289, 319, 336, 346, 365,
415, 481
- tedennî 476
- tedkikat 67
- tedricî 702
- tedris 499
- tedvir 120
- teennî 398, 410
- teennî-i hikmet 398
- teessür 286, 381
- tefe'ül 507, 520
- tefekkür 307, 309
- tefekkür-ü akli 673
- tefekkür-ü Arabî 269
- tefelsûf 556
- tefessüh 5, 641
- tefevvuk 395, 668
- tefrika 84, 473
- tefsir 44, 128, 157, 189, 205, 228, 292,
293, 351, 390, 569, 574, 688, 716,
717, 718, 719, 720, 722, 726, 728,
729, 732, 734, 736, 738, 739, 741
- Teftâzânî 299
- tehâlûf-ü ukûl 391
- tehcir 530, 634
- tehdid-i Kur'âniye 78
- tekâlif-i hayatiye 510
- tekavvüs 691, 703

- tekbir 240
 teke 213
 tekebbür 468, 519, 703
 tekellüm-ü ilâhî 497, 499
 tekemmül 116, 419, 486, 591, 705, 746
 tekfir 390, 667
 teklif-i ilâhî 565
 teklif-i mâlâyutak 95
 tekne 170
 tekrar-ı âyet 294
 tehzib 12, 128, 134, 156, 162, 168, 169, 209, 231, 257, 357, 532, 569, 621, 636, 637, 642, 667
 telâhuk-u efkâr 316
 telâkki 2, 31, 39, 43, 95, 110, 166, 384, 453, 459, 461, 474, 501, 507, 513, 542, 544, 555, 573, 586, 607, 619, 621, 636, 638, 648, 657, 665, 667, 669, 671
 telâkki-i bilkâbul 216, 303
 telefon 374, 375
 telezzüz 404, 591
 telgraf 374, 375, 651
 telsiz 512, 543, 651
 Telvîhât-ı Tis'a 650
 temâşâ 15, 16, 18, 19, 22, 153, 308, 321, 458, 459
 temâşâ-yı tesbihfeşân 18
 tembellik 400, 526, 559, 625, 717
 temelluk 325
 temellukkârâne 90
 temessül 75, 109, 158, 361, 363, 422, 429, 515, 543, 559, 562, 578, 693
 Temim 235
 ten-perverlik 625, 741
 tenâsi 695
 tenâsüb 704
 tenasül 103, 693
 tencere 201
 tenevvüât 284
 tenkit 31, 94, 129, 140, 158, 260, 292, 295, 388, 397, 410, 546, 706, 726
 tenvir 2, 3, 4, 10, 11, 301, 496, 576, 580, 594, 600, 601, 602
 tenzih-i hakikî 667
 tenzil 36, 53, 84, 647
 Tepelice 49, 720
 terakkiyat 591
 terakkiyât-ı mâneviye 52, 73, 673
 terbiye 8, 38, 60, 85, 104, 120, 225, 278, 284, 289, 319, 326, 342, 346, 348, 352, 415, 435, 447, 460, 477, 481, 489, 554, 556, 566, 574, 582, 583, 586, 587, 589, 602
 terbiye-i milliye 618
 tercüman 293, 559, 562, 578
 tercüman-ı kelâm-ı ezeli 276
 tercümanlık 87, 522, 587
 Tercümanü'l-Kur'ân 157, 189, 205
 tercüme 232, 292, 498, 499, 575, 633, 634, 635, 735, 743
 terdad 294
 tereşşuh 61, 82, 519, 522, 539, 684
 tereyağı 89
 terhis 328, 349, 530
 têrik-i dünya 90, 91
 terk-i hestî 21, 717
 terk-i mâsivâ 659, 660
 terk-i mevki 696
 terk-i silâh 692
 tertib-i Kur'ân 262
 tesadüf 158, 173, 284, 329, 511, 543, 555, 556, 557, 597
 tesadüfî 261, 301, 571
 tesâdüm-ü efkâr 391
 tesânüd 393, 645
 teşâub-u akvam 473
 tesbih 1, 12, 15, 20, 24, 27, 31, 35, 38, 44, 48, 52, 59, 65, 96, 102, 107, 120, 186, 198, 284, 323, 372, 378, 382, 406, 420, 432, 434, 439, 445, 447, 448, 454, 516, 527, 532, 568, 590, 596, 689
 teşbih 450
 tesbihat 430, 432, 497, 516, 530, 577, 732
 tesbihat-ı rabbâniye 430, 432, 732
 tesbihkârâne 375
 teşebbüs 92, 265, 366, 383, 633
 teselsül 484
 teshilât 366, 546
 teshir 285, 460
 teşhir 404

- teşhir-i sanat 11
- tesir-i hakikî 477, 639, 690
- teşhikât-ı vehmiye 300
- teslim 7, 41, 42, 102, 200, 242, 255, 320, 327, 373, 379, 467, 503, 524, 535, 550, 551, 569, 577, 617, 647, 672, 692
- teşri' 693
- teşrif 124, 159
- teşrik-i mesâî 404
- teşt 170
- tesvid 549, 828
- teşvik 3, 138, 148, 150, 263, 294, 462, 508, 534, 541, 559, 560, 606, 671
- tetimme 120
- etkik 52, 497, 546, 566
- etkikât 237, 547
- tevâfuk 118, 263, 264, 543, 553, 560, 598, 627, 683, 725, 737, 740, 742
- tevâfukât 542, 543, 544, 552, 554, 559, 560, 561, 597, 598, 740
- tevâfukât-ı gaybiye 543, 559, 560, 561
- tevağgul 259
- tevahhuş 13, 20, 652
- tevakkuf 57, 257, 407, 557
- tevâtür 122, 125, 128, 129, 130, 145, 151, 153, 164, 166, 167, 168, 171, 174, 175, 180, 181, 190, 197, 200, 204, 209, 212, 215, 216, 217, 218, 223, 225, 228, 248, 300, 301, 314
- tevâtür-ü mânevî 129, 153, 164, 167, 175, 180
- tevazu 236, 378, 408, 468, 539, 540, 662, 670, 695, 703
- tevazukârâne 540
- teveccüh-ü ehadiyet 362
- tevehhüm 96, 97, 294, 295, 333, 368, 603, 657, 660
- tevehhüm-ü ebediyet 106
- tevekkül 29, 89, 91, 397, 410, 617, 628, 672, 743
- tevekkül-vâri 396, 613
- tevessü 134, 706
- tevhid 309, 384
- tevhid-i âzam 337
- tevhid-i hakikî 483, 639
- tevhid-i imanî 384
- tevhid-i kible 521
- tevhid-i ulûhiyet ve mâbudiyet 334
- Tevrat 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 242, 243, 244, 245, 282, 291, 305, 317, 692
- tevizin 335, 336, 337
- teyid 174, 181, 271, 282, 294, 321, 380, 474, 494, 553, 685, 711, 734, 740
- teyze 379
- tezehhüd 12
- tezellül 98, 325, 469, 703
- tezkiye-i nefis 673, 676
- tezyid-i hüsün 11
- tezyif 151, 390, 569, 666
- tezyifkârâne 85
- tıfl-ı nevreside 272
- tılsım 255, 276, 283, 308, 728, 730
- tılsım-ı kâinat 545
- tılsım-ı müşkil-küşâ 545
- ticaret 19, 332, 588, 602
- ticaretgâh 324, 342
- tilâvet-i Kur'ân 590
- timsal-i rahmet 285
- tîn 571
- Tirmizî 161, 164, 180, 188, 206, 280
- tiryak 11, 26, 57, 196, 620, 662, 721, 745
- tohum 348, 622
- tok 13, 56, 122, 129, 137, 156, 159, 160, 161, 162, 213, 253, 278, 396, 397, 400, 519, 585, 623, 670, 695
- top 82, 198, 601, 641, 642, 696
- topak 166, 167
- toprak 55, 134, 171, 191, 198, 226, 314, 386, 439, 440, 481, 622
- Tübâ-yı Cennet 42
- Tübâ ağacı 589
- Tufeyl İbni Amr 208
- tuğyan 376, 454, 539
- tulû 21, 351, 369, 600, 601, 602
- tulû-u Hak 239
- tulûât-ı kalbiye 407
- Tûr-u Sîna 457
- turuk-u velâyet 650
- tüffî 535
- tükürük 198, 203, 211, 212, 215, 611, 743
- tüfek 582, 641, 642

Türk 475, 615, 616, 619, 620, 621, 643
 Türkçe 100, 128, 232, 236, 237, 238, 241,
 267, 282, 292, 305, 445, 451, 546,
 620, 630, 635
 Türkçülük 615, 619, 621, 630
 Türk Milleti 616, 619

U

Ubâde İbni Sâmit 146
 Ubeyd 3, 387
 Ubeydullah 187
 ubûdiyet 16, 35, 53, 293, 308, 315, 316,
 331, 339, 395, 411, 439, 469, 480,
 503, 536, 564, 577, 582, 675, 732,
 733
 ubûdiyet-i beşeriye 589
 ubûdiyet-i hâlisâ 639
 ubûdiyet-i kâmile 411
 ubûdiyet-i Muhammediye 670
 ubûdiyetkârâne 579, 584
 ucuz 73, 563, 582, 613, 662, 695
 Uhban 217
 uhrevî 11, 126, 339, 388, 408, 411, 503,
 535, 589, 605, 610, 617, 651, 654,
 663, 664
 Uhud 145, 152, 188, 193, 195, 224, 229,
 384
 uhuvvet 393, 385, 474, 544, 615, 697,
 698, 728
 uhuvvet-i İslâmiye 393, 474, 697
 uhuvvet-i milliye 474
 Ukkâşe İbnü'l-Mihsan el-Esedî 193
 ukke 211
 ukûl 263, 285, 391, 441
 ulema 1, 122, 123, 147, 182, 185, 189,
 205, 212, 233, 234, 237, 247, 267,
 271, 303, 409, 483, 575, 614, 623,
 624, 693
 ulema-yı ehl-i zâhir 500
 ulema-yı ilm-i huruf 268
 ulema-yı ilm-i kelâm 484
 ulema-yı şeriat 200
 ulû'l-azm 457, 515
 ulûhiyet 2, 16, 74, 76, 113, 306, 334, 375,
 646
 ulûhiyet-i mutlaka 375

ulûm-u âliye 318
 ulûm-u imaniye 524, 625
 ulvî âşiyâne 22
 ulviyet 277, 572, 573, 578, 739
 ulviyet-i üslûb 572, 573, 739
 Umeyr 152, 214
 Umeyr İbni Sa'd 214
 umumiyet-i ihvan 503
 umûr-u dünyeviye 389
 umûr-u gaybiye 125, 155
 umûr-u hasise 690
 umûr-u uhreviye 39
 unsuriyet 72, 84, 473, 474, 477, 478, 479,
 615, 618, 619, 642, 643, 698
 unsuriyet-perver 71
 unvan 70, 129, 139, 150, 157, 189, 205,
 209, 306, 321, 349, 426, 449, 450,
 487, 519
 urgan 180, 181
 Urve İbni Ebi'l-Ca'd 206
 usûl 85, 93, 271, 450, 361, 460, 500, 618,
 629, 630, 631, 743, 744
 usûl-ü imaniye 450
 usûl-ü kelâmiye 660
 usûl-ü vahşiyâne 630
 usûlû'd-din 658
 Utbe İbni Ebî Leheb 151, 209
 Uzzâ 224, 225

Ü

Übey İbni'l-Ka'b 182
 Übeyy İbni Halef 142, 216
 Ükeydir 154
 ümem-i sâlife 259
 ümmet-i merhume 240
 ümmet-i Muhammed 225
 ümmet-i Muhammediye 240, 303
 ümmî 266, 311, 313, 315, 321, 530, 543,
 546, 633
 Ümmü'l-müminîn 182, 214, 220
 Ümmü Cemil 228
 Ümmü Eymen 253
 Ümmü Fadl 152
 Ümmü Haram 146, 726
 Ümmü Mâbed 213

Ümmü Mâlik 211
 Ümmü Seleme 136, 182, 214, 220, 223
 Ümmü Süleym 158
 ünsiyet 20, 28, 130, 413, 443, 548, 607,
 652, 672, 732
 üryan 562, 563
 Üsâme İbni Zeyd 175, 178
 üslûb-u âlî 574
 üstad 36, 70, 153, 275, 318, 605, 688, 710
 Üstad-ı Âzam 318
 Üstad-ı Ezeli 153, 275
 üstad-ı küll 70, 452, 733
 üstad-ı mutlak 548
 Üstad-ı Zülcelâl 688
 Üveys-i Karanî 599
 üzüm 540

V

vaaz 499
 vâcib 25, 350, 353, 364, 573
 Vâcibu'l-vücûd 20, 113, 114, 116, 320,
 321, 350, 364, 365, 417, 418, 424,
 433, 434, 446, 447, 449, 450, 484,
 554, 575, 659, 678, 731
 vâdi-i hüsrân 558
 vahdâniyet 273, 274, 275, 292, 317, 323,
 337, 338, 342, 343, 488, 489
 vahdâniyet-i ilâhiye 273, 317
 vahdâniyet dellâlî 274
 vahdet 18, 19, 323, 333, 338, 343, 350,
 356, 361, 362, 372, 384, 385, 424,
 427, 472, 545, 551, 690, 692, 698,
 700, 701, 745
 vahdet-i itikat 384
 vahdet-i rubûbiyet 545
 vahdet-i saltanat 359
 vahdet-i şuhûd 659
 vahdet-i vücûd 111, 661, 724
 Vâhid 113, 240, 330, 337, 356, 360, 368,
 376, 377, 427, 593, 700
 Vâhid-i Ehad 18, 114, 335, 338, 339, 341,
 342, 343, 361, 373, 374, 375
 vâhid-i sahîh 700
 Vâhid-i Zülcelâl 343, 368
 vâhidiyet 342, 343, 359, 360, 362
 vâhidiyet-i saltanat 360

vahiy 127, 128, 138, 242, 245, 247, 254,
 269, 270, 271, 282, 509, 514, 569,
 634, 658, 665, 669, 688
 vahşetgâh 324, 424
 vahşiyâne 50, 285, 618, 630, 631, 736
 vahy-i mahz 128
 vahy-i semâvî 2
 Vak'a-yı Cemel 132, 135, 136
 vak'a-yı ciğer-sûz 137
 Vak'a-yı Fil 252
 Vak'a-yı Havâriç 135
 Vak'a-yı Sıffin 71
 vakar 468
 vakâyî 265
 vâkıa 4, 86, 161, 192, 195, 197, 209, 210,
 211, 215, 250, 253, 254, 392, 538,
 599, 688, 723
 vâkıa-yı kalbiye-i hayaliye 599
 vâkıât-ı berzahiye 259
 vâkıât-ı hakikiye 509
 vâkıât-ı istikbaliye 259
 vâkıât-ı kat'îye 226
 vâkıât-ı kevnîye 264
 vakit 300, 301, 302
 vakt-i gaflet 300
 vâlide 50, 51, 105, 378, 380, 422, 720
 vâlideyn 378
 Varaka İbni Nevfel 247
 varta 745
 vâsıta-yı cer 12
 vâsıta-yı halâs 395
 vâsıta-yı nakl-i hüzn 284
 vâsıta-yı rahmet 380
 vâsıta-yı tahakküm ve istibdat 638
 vâsıta-yı teşvik 541
 vâsıta-yı vusûl-ü hayat 366
 vatan 97, 329, 331, 478, 487, 615, 616,
 620, 630, 631, 707, 708
 vâveylâ-yı firak 434
 vazife-i diniye 528
 vazife-i risalet 33, 127
 vazife-i şükraniye 534
 vazifedar 286, 404, 697
 vazifedârâne 319
 vâzih 123, 293, 308, 342, 562, 569, 727
 vaziyet-i bîhuşu 270

vaziyet-i münzeviyâne 490
vaziyet-i semâviye 376
vech-i i'câz 275, 594
vefâ-ender 29
vefat-ı Musa 194
Vehb İbni Münebbih 233
Vehhâb 113, 117, 334
vehhâbiyet 334
vekil 122, 124, 468, 693
velâdet 248, 252, 254
velâdet-i Ahmediye 248, 306
velâyet 2, 24, 67, 68, 73, 74, 78, 107, 110,
138, 259, 303, 316, 317, 409, 445,
450, 462, 480, 499, 500, 501, 502,
510, 512, 518, 519, 521, 522, 523,
541, 572, 591, 593, 643, 650, 651,
652, 653, 654, 655, 656, 657, 662,
663, 666, 667, 668, 670, 671, 687,
718, 735, 744, 745
velâyet-i kübrâ 65, 114, 521, 522, 662, 718
velâyet-i suğrâ 24
velâyet-i vustâ 24
veled 104, 379
Velediyet Akidesi 639
veli 2, 14, 58, 107, 137, 139, 234, 245,
321, 515, 518, 520, 524, 550, 644,
656, 686, 687, 701
Velid 144, 155, 210, 224, 726
Velid İbni Muğire 228
veliyy-i kâmil 544
velvele-i zikir 434, 448
Venizelos 476
veraset-i nübüvvet 24, 108, 110, 409, 483,
662
vesika 59, 60, 61, 93, 97
vesile-i bereket 380
vesile-i muhabbet 329
vesile-i rahmet 397
vesile-i rızk-ı helâl 612
vesile-i saadet 285
vesile-i saadet-i dâreyn 106, 446
vesile-i şöhret 618
vesile-i teshilât 366
vesile-i vusûl 36
Veysel Karanî 351, 352
vezir 246

vicdan 77, 85, 271, 273, 315, 318, 324,
394, 400, 482, 483, 488, 526, 530,
629, 641, 650, 672
vifak 385
vilâyet 7, 86, 474, 511, 531
visal kapısı 5
volkan 300
vuzuh 24, 519, 545
vücûb derecesi 18
vücûb-u vücûd 335, 351, 418, 449, 575
vücûb-u zekât 400, 477, 638
vücûd-u ârizî 113
vücûd-u cismanî 421
vücûd-u dâimî 333
vücûd-u ebter 424
vücûd-u eşya 45, 367, 410
vücûd-u hakikî 112
vücûd-u haricî 79, 363, 434, 692
vücûd-u hissî 692
vücûd-u ilmî 79, 434
vücûd-u madenî 417
vücûd-u mânevî 79, 429
vücûd-u misaliye 110
vücûd-u mümkünât 364, 659
vücûd-u münevver 424
vücûd-u nebâtî 433
vücûd-u surî 429
vücûd-u Vâcib 364, 424, 659
vücûd-u vâcibu'l-vücûd 483
vücûd-u zâhirî 349
vücûh-u i'câz 292
vüs'at 359, 441
vüs'at-i istidat 308
vüsuk 278

W

Wilson 476, 477, 639

Y

Ya'lâ İbni Münye 142
Ya'lâ İbni Mürre 175, 178
yabanî 232, 471, 474, 581, 607, 630
yağ 211, 212, 603
yağmur 173, 174, 204, 209, 354, 399, 438
yahudi 67, 191, 232, 233, 389, 396, 397,
612

yakaza 158, 202
 yakîn 316, 348, 551, 555, 688
 yalan 404, 590
 yaldız 263
 yara 197, 611
 yarım ümmî 543
 yatsı 203, 222
 yâver 123, 133, 567
 yay 19, 199, 304, 309, 691, 703
 ye's 507, 617, 621, 642
 ye's-i mutlak 11
 yed-i beyzâ 193
 Yedinci Şuâ 681, 682, 688
 Yehûd 233
 yeis 507, 704
 yeknesak 53, 356
 yektâ 8, 18, 278, 311, 322, 337, 339, 342,
 345, 361, 373, 425, 449, 579
 yekvücut 697
 Yemâme 152, 155, 193, 202, 221
 yemek 14, 88, 89, 115, 159, 160, 162, 163,
 202, 210, 221, 403, 484, 588, 589,
 590, 591, 663, 664, 717
 Yemen 151, 219, 233, 241, 245, 246, 299
 yemin 228, 570, 684, 691
 yemiş 151, 154
 Yeni Said 59, 81, 82, 84, 99, 471, 566, 721
 yeşil 10, 16
 yetim 299
 Yetim-i Ebî Talib 299
 yetimâne 11
 Yevm-i Zikarad 195
 Yevmü'l-Hendek 160
 Yezid 72, 144, 155, 726
 yılan 527, 528, 529, 530
 yıldız 8, 27, 461, 603
 yıldız böceği 458, 459, 678
 yıldızname 717
 Yirmi Altıncı Mektup 260, 480, 549, 594,
 615
 Yirmi Altıncı Söz 44, 52, 416, 545
 Yirmi Beşinci Söz 32, 49, 126, 155, 258,
 292, 314, 400, 402, 499, 543, 560,
 572, 593, 669
 Yirmi Dokuzuncu Söz 4, 223, 358, 368,
 516, 545, 647, 724

Yirmi Dördüncü Mektup 724
 Yirmi Dördüncü Söz 131, 446, 514, 670
 Yirmi İkinci Söz 343, 483
 Yirminci Mektup 323, 545, 727
 Yirmi Sekizinci Söz 526, 547, 563
 Yirmi Üçüncü Söz 485
 Yirmi Yedinci Söz 496
 Yuhanna İncili 241
 yumurta 56, 90, 134, 705
 yük 95, 161, 163, 165, 326
 yûsr-ü vahdet 362
 yüzbaşı 567
 yüz suyu 613

Z

zaaf 284, 316, 396, 528, 600, 601, 611,
 612, 617, 635, 699, 704
 zabit 18, 99
 zâhidâne 137
 zâhir 125, 184, 203, 214, 220, 239, 240,
 254, 261, 314, 317, 320, 351, 429,
 500, 509, 513, 523, 535, 544, 546,
 547, 553, 633, 679, 684, 690, 715,
 731, 743
 zâhir-i hadis 514
 zâhir-i şeriat 487, 664
 zahîre-i âhiret 102
 zâhirî 13, 32, 33, 44, 61, 70, 285, 286, 295,
 349, 422, 429, 431, 433, 483, 494,
 509, 552, 567, 573, 575, 584, 645,
 648, 653, 654, 660, 664, 667
 zaîfe 49, 50
 zâil 10, 40, 287, 350, 389, 535
 zâkir 282, 284
 zâlimâne 628, 631, 736
 zalûm 486
 zaman-ı Âdem 288, 452
 zaman-ı fetret 245, 564, 565, 738
 zaman-ı hilâfet 143
 zaman-ı nüzûl 587
 zaruriyât-ı diniye 499
 Zât-ı Ahmediye 128, 132, 156, 192, 230,
 303, 305, 306
 Zât-ı Akdes 423, 426, 535
 Zât-ı Akdes-i İlâhî 78
 Zât-ı Bâkî 11

- Zât-ı Ekrem 122
 Zât-ı Kadîr 345, 363
 Zât-ı Muhammed Arabî 446
 Zât-ı Mübarek 133, 153, 216
 zât-ı muhakkik 69
 Zât-ı Mukaddes 116, 423
 zât-ı nurânî 74, 135
 Zât-ı Rahîm ve Kerîm 167
 Zât-ı Rahmân-ı Rahîm 116
 Zât-ı Rahmân ve Rahîm 419
 Zât-ı risalet 32
 zât-ı rûşen-zamir 246
 Zât-ı Vâcibu'l-vücûd 418, 433, 447, 449,
 554, 574, 575, 678
 Zât-ı Zülcelâl 8, 156, 166, 178, 270, 330,
 334, 350, 365, 447, 550, 575
 Zebur 231, 232, 235, 237, 240, 243, 245,
 305, 317
 zehir 51, 57, 84, 99, 621, 641, 662, 700,
 721
 zekâ-yı beşerî 546
 zekât 88, 399, 400, 401, 477, 638, 695
 zelzele 705
 Zemahşerî 142, 667, 668
 zemin 17, 22, 284, 302, 337, 339, 341,
 342, 344, 347, 353, 359, 393, 427,
 475, 509, 541, 574, 577, 583, 584,
 702
 zemm 402
 zemzem suyu 261
 zengin 21, 505, 518, 519, 524, 533, 534,
 585, 675, 735
 zerrât 42, 44, 45, 46, 339, 340, 545, 577,
 601, 691, 705
 zeval 10, 11, 283, 329, 350, 351, 379, 414,
 415, 419, 420, 421, 422, 424, 425,
 430, 433, 434, 535, 601, 709, 729,
 730, 731
 zevce 32, 33, 34
 zevilhayat 599
 Zevk-i imanî 449
 zevk-i nefsanî 472
 zevk-i tarîkat 654
 zevkî 651, 660, 744
 Zevrâ 169
 Zeyd 32, 142, 155, 175, 178, 188, 214,
 220, 222, 223
 Zeyd İbni Hârice 222
 Zeyd İbni Sûhân 155
 Zeyneb 31, 32, 158, 192, 214, 215, 718
 Zeynelâbidin 139
 zeytin 571, 603
 Zi'b 217
 zîfikir 121
 zıhar 33
 zıllî 112
 zımnî 13, 127, 390, 402, 514, 625, 688
 zındık 83
 zındıka 394
 zîhayat 5, 271, 309, 336, 340, 351, 396,
 415, 422, 429, 430, 432, 433, 452,
 488, 533, 536, 555, 579, 580, 612,
 690, 731
 zihin 594, 668
 zikir 183, 198, 262, 281, 293, 294, 309,
 376, 434, 447, 448, 480, 498, 590,
 606, 651, 652, 669, 673, 740, 745
 zikirhâne 198, 655, 665
 zikr-i ilâhî 651
 zikr-i kalbî 673
 zillet 13, 98, 332, 394, 396, 397, 535, 610,
 611, 612
 zindan 8, 93
 zînur 271
 zinnûr 208
 ziraat 588
 zîruh 421, 422, 562
 zîr ü zeber 96, 144, 638, 646
 zîşuur 77, 121, 307, 308, 309, 346, 420,
 448, 452, 691, 692, 705
 ziya-yı hakikat 283
 ziya-yı kalb 694
 ziyafetgâh-ı ebedî 333
 ziyâfet-i rahmâniye 168
 zuhur 66, 74, 77, 110, 111, 124, 145, 146,
 149, 168, 208, 210, 315, 393, 541,
 574, 576, 603, 627, 713, 726
 zuhur-u Hak 239
 zulm-ü müteahcîr 705
 zulmet 384
 zulmet-i adem 425
 zulmet-i kalb 704

- zulüm 383, 384, 385, 400
zulümât 436, 564, 565, 600, 602, 642, 731
zulümât-ı adem 678
zulümât-ı ebedî 601
Zutt 224
Zü'l-mecâz 174
Zü's-südeyye 136
Zübâb İbnü'l-Hâris 249
zübde-i pâki 556
Zübeyr 69, 136, 143, 188, 233, 725
Zübeyr İbni Bâtâ 233
zühd-ü kalbi 139
Zühre Yıldızı 15
Züleyhâ 36
zülf-ü perişan 720